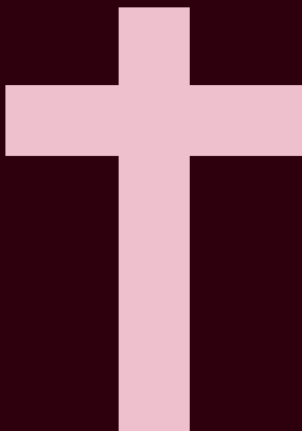

Lologena Wo Kienane
Yesu Kristo Kome
Kewo

The New Testament in the Lewo Language of Epi Island,
Vanuatu

Lologena Wo Kienane Yesu Kristo Kome Kewo
The New Testament in the Lewo Language of Epi Island,
Vanuatu
Le Nouveau Testament en Lewo langue de l'île d'Épi au
Vanuatu — Niutestamen long Lewo lanwis, blong Epi Aelan,
Vanuatu

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lewo

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019
ee028e1c-7e53-571d-8041-681daaf580e8

Contents

INT	1
Matiu	2
Mak	84
Luk	133
Yoane	221
Yum̄aena Lala	283
Rom	368
1 Koren	410
2 Koren	447
Kalesia	472
Episas	486
Piliṗae	498
Kolosi	508
1 Tesalonaika	517
2 Tesalonaika	525
1 Timote	530
2 Timote	541
Taetas	549
Pilimon	554
Le Yu Lala	557
James	587
1 Pita	597
2 Pita	609
1 Yoane	616
2 Yoane	625
3 Yoane	627
Sut	629
Nakilologianega	633

Preface

This publication is the New Testament in the Lewo language. The 3,500 speakers of Lewo live on the east coast of Epi, an island in the Shefa province of central Vanuatu. It was translated over the years 1982 to 2015 by the Lewo Translation and Literacy Project, which operated under the Epi Council of Chiefs and the churches on the island. The translators were Kapiapo Melio, Andrew Avio, and John Sethy. The translation advisor and editor was Robert Early. Numerous Lewo speakers assisted as committee members and reviewers, and the support provided by many overseas donors is acknowledged.

Visena Pesa

Visena lala e Naviranarena Viyu naga molue susumo kome visena na Krik. Siraunia, apilopu pim kome visena tařena la moki talivi viora e yomerava. Mis lala nařa apim Vanuatu asiar navilopuena kome kieta visena.

Mis Graham Horwell amio elta lařas apilopu tusi lařas sumo, ana pe punu re poli. Asiar si na siriena kome Lewo e 1982 pog nařa Maltarwo Robert Early myuńae amio Elta Kapiapo Melio sumo, řisna Andrew Avio mila towe yuńaena, řisna John Sethy naga mēna mila yuńaena nawulovevena namaro.

Yuńaena nene pa męaga tol kasi nini 2016 nařa yuńaena keviu pimi řisi, ana tusi kiena ne Ntewa pimi pani yeririna lala nařa apisin visena na Lewo. Potena keviyu pan ita punuga nae Epi, sane suře lala, suńare lala, la nařa akoan kilavaru a la nařa amila yuńaena sane asike loyuńia e komiti na vilopuen visena pona amiyuńae sane yaru na vilopuen visena, pona lala na wulovevena visena.

Po pon telavia sane pe nalaena wo tanea nařa Ntewa na mava mla pan ita, ve teligan lua re, ana teuloia, tesuńalu ea, telelaga ea nařa naga pisawali ke Suře Yesu pan ita, vena ilaen kieta maliena lala e yomarava nini, a e mēna e legiena maro.

Nono nařa teke ea kulus nen tusi wa naga kinas sanini

Tusi Wa mēke e wosnen klavaru ana kapi tego ke ea.

Klavaru – toutouena na suńalu mřareraena ve kulul re pogos tai

Tusi Wa – Visena kiena ne Ntewa

Kapi – Ninuna ne Ntewa tego li yo punuga

**Lologena Wo Kiena Ne
Yesu Kristo Naþa
MATIU
Siriyuia
Visayuena Na Tusi Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naþa Matiu Siriyuia*”, naga pisawal lologena wo sape Yesu, naga yaru naþa Ntewa pisaar pa kiena yeririna la nanua sumo rui sape yoko naga imi vena tamalia la. A e Yesu, navisaarena la naþa Ntewa pisaar pa kiena yeririna lala e Tusi Pesa ana pimi m̄alivi narui. Yesu paeme e yo kiena lus nae Israel lala, a kiena lologena wo nene, naga pe kiela re ga poli, naga pe kiena yeririna punuga na yomarava nini.

Matiu mligan ruru komþasnen tusi la nene sum̄aga sanene. Naga pisayu þesania, naþa Yesu paeme, a naga pisayu m̄enaga naþa Yoane kea, a naþa Yermare kilalia. A siraunia, naga pisayu naþa Yesu siari kiena yum̄aena e yo naþa Kalele sum̄a pisawal ke lologena wo pa yaru lala, pian la, a kila ruru kiela inanena lala. Siraun nene, naga pisayu m̄ena naþa Yesu pa ma Yerusalem, amio suri la naþa Yesu kila maron e kiena legiena na olua maro. A naga pisayu maron naþa Yesu mare, a yoko mal sina.

Matiu pisayu naþa Yesu naga pe navianiena tai naþa po taulu navianiena taþena lala a nam̄araena na visawalen kinasnen navisaluaena kiena Ntewa sike e naga, a pisayu þelaga naþa Ntewa pimi pe Parin Suþe kiena ne kiena yeririna lala.

Suri la moki naþa Yesu pian la ea, Matiu miliþere kompas lima, sanene: Yesu pian kiena yeririna lala metava e kunuša. E kiena vianiena nena, naga pisawal þelaga naþa yaru la monar akila, vena aimi naþa Ntewa ve kiela Parin Suþe. A naga pisawal kiela yum̄aena lala, ana taman pan la vena ayum̄aenia, a pisayu sur la naþa yoko atolia e luwasnen kiela maliena e yomarava vii naþa Ntewa imi ve Parin Suþenia. Kiena vianiena la nene sike e marana na keviu lima vito tol marana na keviu olua.

Yesu pian kiena yeririna lualima taaga pa lua. A mila m̄araena pan la vena ava avisawal kiena lologena wo va yaru taþena lala. Navianena la nene sike e marana na keviu lualima.

Pakaiwa la naþa Yesu pisa vena visayuen yaru la naþa Ntewa pe kiela Parin Suþe, e yomarava vii naþa yoko ava asike ea. Pakaiwa la nene sike e marana na keviu lualima taaga pa telu.

Yesu pian kiena yeririna lala e þelaga naþa yaru monar kila vena avevea. Navianena la nene sike e marana nakeviu lualima taaga pa orelu.

Yesu pian kiena yeririna lala, pisayu suri la naþa yoko imi m̄alivi e legiena maro, a e yomarava vii naþa Ntewa ve Parin Suþenia. Navianena la nene sike e marana na keviu lualima lua pa vari a lualima lua pa lima.

Komþasnen tus la nini

Repinane Yesu lala a Yesu paeme 1:1—2:23
 Yum̃aena kiena Yoane Nakeena 3:1-12
 Yoane kee Yesu, a Yermare taḗalia 3:13—4:11
 Yesu kila kiena yum̃aena e lepas naḗa Kalele 4:12—18:35
 Yesu moluwe Kalele pa ma Yerusalem 19:1—20:34
 Legiena na maro kiena Yesu naḗa kila kiena yum̃aena garu Yerusalem
 a yo la naḗa lavisin ga Yerusalem 21:1—27:66
 Yesu mal siṇa a kiena nalogena lala apisu naga 28:1-20

Repina ne Yesu lala
Luk 3:23-38

¹ Yesu Kristo naga molue kome lus na yermarua keviu lalua kiena ne repina ne le Yu lala, nane Epraam naga sumo, amio Tepet naḗa naga sirau. Repina ne Yesu la punu ga, la kiela kia sanini:

² Epraam naga narina naḗa Aisak.

Aisak naga narina naḗa Sekop.

Sekop naga narina naḗa Suta, amio wenla taḗena lala.

³ Suta naga narina lua, Peres amio wenla Saera, naḗa lalua na ape kaora, naḗa lalua na anela naḗa Tam̃a.

Peres naga narina naḗa Ebron.

Ebron naga narina naḗa Ram.

⁴ Ram naga narina naḗa Aminatap.

Aminatap naga narina naḗa Nason.

Nason naga narina naḗa Salom.

⁵ Salom naga narina naḗa Poas, a Poas nene naḗa naga anena Reap.

Poas naga narina naḗa Opet, a Opet nene naḗa naga anena Rut.

Opet naga narina naḗa Sese.

⁶ Sese naga narina naḗa Tepet, a Tepet nene naḗa naga pe ḗarin suḗe kiena ne le Israel lala.

Tepet naga narina naḗa Solomon, a Solomon nene naḗa anena, naga wona ne Uraea na sumo.

⁷ Solomon naga narina naḗa Reopoam.

Reopoam naga narina naḗa Apia.

Apia naga narina naḗa Asa.

⁸ Asa naga narina naḗa Seosepat.

Seosepat naga narina naḗa Soram.

Soram naga narina naḗa Usaea.

⁹ Usaea naga narina naḗa Sotam.

Sotam naga narina naḗa Eas.

Eas naga narina naḗa Isakaea.

¹⁰ Isakaea naga narina naḗa Manasa.

Manasa naga narina naḗa Amon.

Amon naga narina naḗa Sosaea.

¹¹ Sosaea naga narina naḗa Sekonaea, amio wenla lala. Ana e pogos kiena ne la nene narui, yaru lala na purvanua taḗena naḗa Pabilon apanon aḗure plan le Israel lala ava ayum̃ae korena garu Pabilon.

¹² Sekonaea naga narina naḗa Seltiel, nane pogos naḗa le Israel lala amiyum̃ae korena ke garu Pabilon wa.

Seltiel naga narina naḗa Seruḗapel.

¹³ Seruḗpapel naga narina naḗa Apiut.

Apiut naga narina naḗa Eliakim.

Eliakim naga narina naḗa Aso.

¹⁴ Aso naga narina naḗa Satok.

Satok naga narina naḗa Akim.

Akim naga narina naḗa Eliut.

¹⁵ Eliut naga narina naḗa Eliesa.

Eliesa naga narina naḗa Matan.

Matan naga narina naḗa Sekop.

¹⁶ Sekop naga narina naḗa Yosop, naḗa wona ne Maria. Maria nene, naga anenane Yesu, naḗa apisape naga pe Navisaarena.

¹⁷ Siar e Epraam, teras lelei lala pimi tol Tepet, teras la nene tol lualima taaga pa vari. A siar e Tepet pimi tol pogos naḗa le Pabilon lala aḗure plan le Israel lala avanon ayumaḗe korena garu Pabilon, teras lelei lala tol mēna ga lualima taaga pa vari, a siar e pogos naḗa la asike garu Pabilon, pimi tol Kristo, teras lelei lala tol ke sina ga lualima taaga pa vari.

Yesu paeme

Luk 2:1-7

¹⁸ Suniena nini kiena ne Yesu Kristo, naḗa naga paeme sanape, naga sanini: naga anena, sira naḗa Maria, naḗa la apisaaria sumo asape yokorena talopa amio yaru tai, kiena kia Yosop. Ana pogos naḗa lalua pe atalopa re poli wa, Maria naga mlogekilale naḗa naga mēḗena, na pimi kome Ninuna Wa. ¹⁹ A Yosop naḗa la apisaaria apisape yokorena naga talopa amio Maria nene, naga pe yaru wo tai, a naga pe pisa re pisape Maria naga kila suri tai piowa poli. Ana naga pisu sane ḗisi na lalua na monar akilaro kiela navisaarena nene, ana naga sitom ke pisape kila ga e ḗelaga tai naḗa malumu ga, vanon naḗa naga yepen mavin kilaen Maria memawa manenea vanon suri nene. ²⁰ A pogos naḗa naga sitom ke sape kila sanene, naga mēnia, pisu navisi tai kiena ne Ntewa m̄alivin naga, ana navisi nene pisa pania, pisape “Yosop, ko lus kiena ne Tepet, ko na ve ologe re viowagan naḗa oure Maria ve wona, vanon sisi naḗa teke e naga, naga pimi ga kome Ninuna Wa. ²¹ Yokorena Maria war narina yermēne, a monar osikia kiena kia Yesu Natamaliaena, vanon yokorena naga warplan mlamulena viowa lala vetan kiena yeririna lala.”

²² Ana suri la nene pimi kakate sanene, vena kila visena kiena ne Ntewa tai vim ve lelaga, sa naḗa Navisawalena Aisea naga pisawal sumo, ²³ naḗa naga pisape

“Yokorena sira mēe tai naḗa yermēne pe pisu re poli wa, naga mēḗena, ḗisi na war narina tai ve yermēne, ana ḗisi na asikia kiena kia ve ‘Emanuel.’”

Ais 7:14

Kia naḗa “Emanuel” naga kana kinas sane “Ntewa sike amio ita.”

²⁴ Pogos naḗa Yosop tavolo sina, kila sa naḗa navisi kiena ne Ntewa pisa pania, ana naga talopa amio Maria, ḗere pe wona. ²⁵ Ana pe pa pisu re Maria tol pogos naḗa Maria ḗarlua narina nene. A pogos naḗa Maria ḗarlua sisi nene, ana Yosop sikia kiena kia “Yesu.”

2

Yaru la naŕa akilia ruru ŕelaga kiena ne verue lala apimin asape avisu Yesu

¹ Yesu naga paeme e pulkumali tai, kiena kia Petleem, lepas nae Yutea. E pogos naŕa Yesu paeme, Erot naga pe ŕarin suŕe kiena ne le Yu ke lala. A siraunia, pe piavi re nena poli, ana yaru la ŕasia naŕa la akilia ruru ŕelaga kiena ne verue la po paŕisi, apimi atol garu Yerusalem. Susumo la nene amolue e kiela purvanua, e lepas naŕa mrae molue ke komea, ana apimi. ² Ana la apiun tan yaru lala, asape “?Sisi naŕa paeme mare ga na wa, naŕa asape ŕisi na naga vim ve ŕarin suŕe kiena ne le Yu lala, naga mŕeke pe? Imimi moŕial kiena verue rui, molue ke e yo naŕa mrae molue ea, ana imimi mepimin ke mesape meieluar naga.”

³ Ana pogos naŕa Parin Suŕe Erot tol visena la nene, amio yaru taŕena laŕasia nae Yerusalem, amloge, ana la pe akekaran re nena ga. ⁴ Ana Erot pio yerkawa kiena ne yaru wa lala amio navianena navisaluaena lala apimi apisua, ana naga piun tan la, pisape “?Navisaarena naŕa apisape ŕisi na naga imi, la apisa ke asape ŕisi na naga vaeme pe?”

⁵ La naŕani apisataŕnea, asape “Yokorena Navisaarena naga vaeme garu lepas nae Yutea, e pulkumali naŕa Petleem. ⁶ Nanene vanon naŕa sumo na, navisawalena tai siriyuia, pisape

‘Ntewa naga pisa sanini, pisape

“Amiu nae kumali naŕa Petleem, amiu taŕatete avisavenua, yerkawa taŕena nae Yutea lala, la atola metavan amiu, ana amiu na ato ga tano, peraga,

*vanon yokorena nasumonena keviu tai molue nenaga kom pun amiu, ana naga visuar ruru kiau yeririna lala nae Israel.” ’ ” **Maika 5:2***

⁷ Pisi na Parin Suŕe Erot naga pio vinaun ga yaru na kilia ruruen ŕelaga kiena ne verue la nene, vena aimi avis ga amio naga taaga, vena naga loge ruru tan la, pisape la apisu verue naŕani kate na pogwai. ⁸ Ana naga pisa pan la, pisape “Amiu na monar ava akale sisi nene vano-o alualia, ana awasuŕe si aimi avisawal van inu, vena inu mŕena ga nevano neieluar naga,” ana naga mligan la apa garu Petleem. Ana kiena visena nene naŕa naga pisa ana pisokan ga, naga sinenan pisape visae lual sisi tomtom nene, ana weŕaria.

⁹⁻¹⁰ Ana yaru la nene la amloge visena kiena ne ŕarin suŕe nene ŕisi, ana apa sina ga e kiela mrapplepa, ana apisu sina verue nene naŕa tego ŕesia e lepas naŕa mrae molue ke komea. Pogos naŕa la apisu si verue nene, akekara paŕisi, ana verue naŕa naga sumon la mŕa ga pano-o atol e naŕa sisi nene mŕeke ea. ¹¹ Ana la apa loyurŕa e yurŕa nene, apisu sisi nene, amio anena naŕa Maria. Ana la akinai, amieluar naga. A la apikeŕa kiela karo lala, aŕar plan kiena nalaena la pania, suri tai naŕa kol, amio suri lalua naŕa ponos taninu po paŕisi sa naŕa mŕaŕes, naŕa kiela kia prakensis, amio mer, naŕa mer nene naga kana kilavaru keviu paŕisi.

¹² Ana kolemallo, Ntewa pisi pan la e mŕeniena tai, pisaluŕar la pisape “Ve ava akom re si lepas naŕa puna ne Erot.” Ana la amligan yo nene, aŕasuŕela ke sina ga, akome mrapa taŕena apa kiela.

Aŕurelua Yesu, aŕure apa Isip

¹³ Pogos naŕa yaru la nene amial rui, ana Yosop mŕenia mŕa navisi kiena ne Ntewa tai pimi puna, pisa pania pisape “Yosop, osuŕialu, owar ninis

nene amio anena, amiu aure ava garu Isip, vanon lavisi ke Parin Suḡe Erot kale ninis tomtom nene vena weṁar narui. Ava asuṁa garu Isip vano-o tol pogos naḡa nevisa van ko, ana awasuḡe amiu si aimi.”¹⁴ Ana Yosop mlogear visena kiena navisi naḡani, ana suṁalu ḡarlua ninis tomtom nene amio anena, ana amligan plan ke e yemalo nene, ana amialin ke ava garu Isip.¹⁵ Ana la apa asuṁa garu Isip yam piavi li ṁa ga, pano-o tol pogos naḡa Parin Suḡe Erot mare.

Suri la nene pimi kakate sanene, vena kila visena kiena ne Ntewa tai naḡa Navisawalena Osea naga pisawal nanua sumo vena vim ve lelaga, naḡa naga sapenua

*“Naruu na yermene sike garu Isip,
ana nevio naga wasuḡe imi.”*

Ose 11:1

Yaru nakilaen mara lala aṁe moṁar ninis lala

¹⁶ Pogos naḡa Parin Suḡe Erot naga kilia sape yaru nakilia ruruen ḡelaga kiena ne verue lala pe akila re sa naḡa naga pisa poli, pe apimi akom re si puna poli, ana naga sinena mimi paḡisi, ana naga pisa pan kiena yaru na mara lala, pisape “Ava akale ninis la punu ga naḡa ape yermene asike Petleem, a la ṁena ga naḡa asike lavisinia, la naḡa pe kiela kas lua re poli wa, ana awe moṁar la make ga amarmare.” Parin Suḡe nene naga polo pogos nene sanini, vanon mloge visena tan yaru la nene, naḡa apisawal mesmesun pania nanua e pogos naḡa verue nene kateḡesia.

¹⁷ Suri la nene kila visena naḡa Navisawalena Seremṁaea naga pisa sumo pimi pe lelaga, naḡa naga pisape

¹⁸ *“Le Raṁa lala amloge sira nae pula tai tagi na tagi,
naga mloge piowa paḡisi,*

sira nene naga Resel, naḡa naga tagin ke mapina lala.

*Ana naga yepena mavin yaru tai kila luḡeluḡeena vena loge wo sina,
vanon mapina la akokovio make ḡisi rui.”*

Ser 31:15

Yosop ḡar Yesu nene molue Isip, ḡasuḡe si pa Nasaret

¹⁹ Ana pogos naḡa Yosop lala asike garu Isip wa, ana Parin Suḡe Erot naga mare. Ana Yosop ṁenia, pisu sina navisi kiena ne Ntewa tai pimi puna,²⁰ ana navisi nene pisa pania, pisape “Yosop, osuṁalu, oure ninis nene amio anena, awasuḡe amiu si, ava garu kiamiu purvanua naḡa Israel, vanon Parin Suḡe Erot nene naḡa naga sape weṁar ninis nene, naga mare rui.”²¹ Ana Yosop naga mlogear visena nene, naga suṁalu, ḡar ninis nene amio anena, aḡasuḡela ke sina ga apa e kiela purvanua naḡa Israel.

²² Pogos naḡa la amialin ke asape ava tol garu Yutea, ana Yosop mloge asape Akaleas kus ke lelana ne arimana naḡa Erot, pe ḡarin suḡe ke garu Yutea. Ana Yosop maraun si vaen garu Yutea, ana naga ṁeni si tai, ṁal Ntewa naga pisi pania, pisaluḡar pisape “Ve ova re si garu Yutea,” ana Yosop lala apalein e yo taḡena tai, kiena kia Kalele.²³ Ana la apa asike e kumali tai e lepas nene, kiena kia Nasaret.

Suri nene pimi kate sanene vena kila visena kiena ne navisawalena lala vim ve lelaga, naḡa la apisayu Navisaarena nanua sumo rui, naḡa la apisa apisapenua

“Yokorena, lala avisave naga ve yaru nae Nasaret tai.”

3

*Yoane Nakeena sike ga e yokorena, mlologon ke navilopuena**Mak 1:1-8; Luk 3:1-8; Yoane 1:1-28*

¹ Yesu naga kapuru pimi keviu, gar ga Nasaret, ana e pogos ke nene narui, Yoane Nakeena naga pimi p̄arpoyo e yokorena e lepas nae Yutea, ana naga sum̄a mlologon ke, pisapenua ² “Amiu na monar avilopu amiu, vanon Nasuḡenena kiena ne Ntewa pimi ke narui.” ³ Yoane Nakeena nene naga pe yaru naḡa Navisawalena Aisea pisawal nanua sumo rui, naḡa naga pisa, pisapenua

“Pulgon yaru tai sum̄a pio ke e yokorena, pisape

‘Amiu akila ruru make mrapa kiena ne Ntewa, vena naga kilia imi m̄alivi e kiamiu malena lala.’” *Ais 40:3*

⁴ Yoane Nakeena nene naga sane Navisawalena Elaisa nene nanua sumo, sa naḡa naga pe miyen re kulsota naḡa po poli, m̄ana kulsota na ape ga e vilulus nen kamel, a kiena kilika na kararen m̄eḡena na amiyum̄aen ga e kulus nen puluk. A kana kinanena e yokorena, kan ga narin suri la naḡa asape kurpo ne, amio suri kiki naḡa sukapak tetan la amiyum̄aenia. ⁵ Naga sum̄a e yokorena nene pano pano-o, ana yeririna nae Yerusalem lala amio m̄ena ga pulkumali taḡena lala nae lepas naḡa Yutea, a pulkumali m̄ena ga la naḡa lavisin wii nae Yortan, la apanon apisu naga. ⁶ La amiyagogon kiena lologena lala, a la apisa plan kiela mlamulena viowa lala pania, ana Yoane kela e wii nae Yortan.

⁷ Ana e pogos tai, Yoane pisu naḡa yeririna la moki na ḡegas nalotena lua nene kiena ne le Yu lala, naḡa Varasi lala amio Satusi lala, la apimin ke naḡa naga ke la, ana naga pisi m̄arera pan la, pisape “?Amiu na sane loḡara lala, naḡa la amaraun kapi tai ana la aḡure, ana amiu na asitom asape akilia aurmatan kapi naḡa Ntewa naga ḡisi na ligan imi, naḡa pe amiu apilon amiu re poli wa? ⁸ Ana visae ve lelaga kemua naḡa amiu amaraun nakoena nene, ana kiamiu malena naga monar war mras la naḡa powo, naḡa torokin kiamiu navilopuena nene. ⁹ Ana avisuar amiu, p̄opon amiu na ve arawar amiu re sina, sa naḡa asum̄a akila ke rui, naḡa apisa ke asape ‘A, ita na poga ga rui, okilakan ita na tepe lus ruru kemua kiena ne yermarua Epraam.’ Ana nanene na pe suri re tai nene poli, vanon visae Ntewa naga sinenania, naga kilia la ga kilavaru la nene, kila la aimi ave lus kiena ne Epraam la ve moki, vena akus lelemiu. ¹⁰ Nevisa van amiu, nesape m̄ekiavi mon ruru rui pisape teroro purlaki la naḡa pe p̄ar re mras wo poli, ana yokorena ateroro la ana akoven la ava e kapi. ¹¹ In na nepimi sumo, ana nekee amiu ke ga e wii, vena kila merarava sa naḡa amiu apilopu amiu rui, ana yaru taḡena tai naga pimi ke siraun inu wa. Yaru nene, naga to laa metavan inu, a in na nepiowa ga, neterokin re nowar plan kiena kulus nen lana poli, pona nekilia nekila kiena yum̄aena taḡena lala. Ana naga ke narui, naga kilia kee amiu e Ninuna Wa, amio kana kapi nena, vena kekan plan kororaki lala e kiamiu malena lala. ¹² Naga na sane mlarar ke koruak nayuraren wit e limana, ana sisilin plan mrasa la akekapil vito lele taḡena, a vinus vito lele taḡena, ana war plan mrasa va um̄a m̄ana, a yokorena naga kilia kuan vinusa va e kapi naḡa taḡatete mare pogos tai.”

*Yoane ke Yesu**Mak 1:9-11; Luk 3:21-22*

¹³ Ana Yesu mligan lepas naña garo Kalele, pam e wii nae Yortan vena Yoane ke naga. ¹⁴ Ana Yoane pisape visaluþaria, pisapenua “?Sanape na ko opamin osape nekee ko? Suri nene na pe mesmesu re poli. Popon ga ko na okee inu.”

¹⁵ Ana Yesu pisatañea, pisape “Peraga, þisi na ve ve sa re nene, popon ita na tetamñan ga tetaveve suri wo la naña Ntewa naga sinenania sape tekila.”

Ana Yoane tamñan Yesu pimi puna, ana kea.

¹⁶ Ana pogos naña naga ke þisi, Yesu naga molue e wii pa metava, ana veraga ma e peni pietava pania, ana naga mñal Ninuna ne Ntewa pitomi ke tano sa naña lomñe, pitomi tol Yesu. ¹⁷ Ana la amloge Ntewa nae ma e peni pisi pitomi tano, pisape “Nene na naruu ne, naña nesitom naga paþisi. Kiau sitomena teke ga e naga, a nekekaran naga paþisi.”

4*Parin suþe kiena ne yermare lala taþali Yesu**Mak 1:12-13; Luk 4:1-13*

¹ Suraun naña Yoane Nakeena kee Yesu þisi, ana Ninuna Wa naga sumon Yesu pa e yokorena tai, vena Yermare taþali naga. ² Ana e pogos nene, Yesu monsilon leniena tol legiena lualima vari a lemalo mñena ga lualima vari, a siraunia naga viso kari paþisi. ³ Ana Yermare, yaru na taþalien yeririna lala, pimi pisa pania, pisape “Visae ko na ope narina ne Ntewa kemua lelaga, ko ovisali van kilavaru la nene aimi ave kilaparavi, vena okan tai.”

⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Peraga, vanon Visena Wa pisa sanini pisape

‘Kinanena ga taþatete kila yaru mali, ana visena punu ga naña Ntewa pisa, naga ga nene kilia kila yaru mali.’ ” *Naw 8:3*

⁵ Ana Yermare pisape wereli sina ga sitomena kiena Yesu va garu e Yumña Wa naña garu Yerusalem, ana mligan naga sike e yo tai naña pa manene metava paþisi e wosoyumña Mana Ntewa. ⁶ Ana naga pisa pania, pisape “Visae ko ope narina ne Ntewa kemua lelaga, ko oula, oto tano e nene. Ana yoko ko okila woga ga ne, vanon Visena Wa pisayu Ntewa, pisape

‘Naga yoko ligan kiena navisi lala aimi avisuar ko mñaga, ana la ayukop yaun ko ga omñeke metava e limala, vena ve owan re lamña e kilavaru tai.’ ” *Yauena 91:11,12*

⁷ Ana Yesu pisatañe ke sina ga Yermare, pisa pisape “Peraga, vanon Visena Wa pisa mñena ga sanini, pisape

‘Ko na taþatete otaþali kioñña Suþe Ntewa, naña otaþali omñareran osape naga kila kioñña suri tai.’ ” *Naw 6:16*

⁸ Naga na, Yermare þere ke sina ga sitomena kiena Yesu pa metava e pupia kunus tai, pisape “Visae ova ose kunus nene, okira vito tano ovisu purvanua kerkeviu la ne sike e yomarava nini, amio kala suri wo la naña asike ea.” ⁹ Ana taþali ke sina ga Yesu yam telu narui, pisa pania, pisape “Suri punu la nene na yokorena netañan van ko, visae okinai olotun inu.”

¹⁰ Ana Yesu pisatañea, pisa pisape “Ko oure, Yermare. Visena Wa pisa sanini, pisape

‘Pisi na monar olotun ga Ntewa naga taaga, naña pe kioñña Suþe,

a okila ga kiena yuññaena naga taaga.’ ”

¹¹ Ana Yermare purmatan Yesu, ana navisi la apitomi, apisuar ke naga.

Yesu siar kiena yuññaena garu lepas nae Kalele

Mak 1:14-15; Luk 4:14-15

¹² Ana e pogos nene, li na mara lala kiena Parin Suḗ Erot la atarar Yoane Nakeena, amligan naga pa e yuñña nakoena. Ana pogos naḗa Yesu mloge nalogeena nene, naga sitom sape wasuḗe si vito garo Kalele. ¹³ A pogos naḗa naga ḗasuḗe si pito garo Kalele, ana naga pe pa re si garo Nasaret poli, naga pito la garo Kapeneam rui, pulkumali naḗa ḗneke lavisin lapa nae Kalele. Yo la naḗa siar Kalele pito tol yo losi, yo la nene porotano kiena ne lus lalua kiena yermarua lalua na nanua sumo, Sepulan amio Naptali. ¹⁴ Suri nene pimi ḗñalivi vena kila visena kiena ne Ntewa nene vim ve lelaga, sa naḗa Navisawalena Aisea naga pisawal sumo rui, naḗa pisape

¹⁵ “Amiu yaru lala nae yo kiena ne Sepulan amio yaru lala nae yo kiena ne Naptali,

naḗa asike likan wii nae Yortan amio pupia sive, amiu yaru la nae garo Kalele, e lelen yaru la moki naḗa pe ape le Yu re poli asike ea, amiu aloge visena nini:

¹⁶ Yeririna la naḗa asike e yemalolo, ḗisi na alual pupia yomerarava tai.

La nene asuke ga e yemalolo silaga, naḗa la na ape namarena ga, ana pupia yomerarava tai tego paḗisi pimi tegoli la.” *Ais 9:1,2*

¹⁷ Ana siar e pogos nene, Yesu surña ga mlologon ke, pisapenua “Amiu na monar avilopu kiamiu sitomena vetan kiamiu mlamulena viowa lala, vanon naḗa nasuḗenena nae ma e peni pimi ke lavisi narui.”

Yesu pio yaru na wereen ika la vari

Mak 1:16-24; Luk 5:1-11

¹⁸ Ana Yesu surña ga miyaloro ke e isinen pupia lapa nae Kalele, ana ḗñal yaru la lua, Saemon Pita amio wenla naḗa Antru. Lalua asuñña ga akuan ke lilivi, vanon lalua na ape yaru na wereen ika. ¹⁹ Ana naga pisa pan lalua, pisape “Amiu lua ataveve inu, ave kiau yaru lala, vena nevian amiu ana ave yaru na wereen yaru lala.” ²⁰ Ana lalua nene amligan kiela lilivi naḗani veraga ga, lalua ataveve Yesu.

²¹ Ana Yesu mial li ga pa laa sane, ḗñal si yaru la lua Semes amio wenla naḗa Yoane, la lua na la narina ne Sepeti. Lalua asike e kiela los nen wa tai amio arimala, lala asuñña ga akila ruru ke kiela lilivi. Ana Yesu pio lalua pisape lalua atavevea, ²² ana la lua asuññalu veraga, amligan arimala ḗneke e wa, ana ataveve Yesu apano.

Yesu mlologo, pian ke yaru lala, a kila ruru ke namaiena lala

Luk 6:17-19

²³ Ana Yesu miyaloro ke pa e yo punu ga garu Kalele, pian ke le Yu lala e loyuñña e kiela yuñña na lotuena lala. Ana naga pisawal ke nalologena wo nene nasuḗenena kiena ne Ntewa, a kila ruru ke yaru la naḗa maiena sike e yepela, a kila yaru la naḗa yepela laḗas malmalumu, apimi amloge po sina. ²⁴ Ana la asunyu kia kiena Yesu pa kalo ḗñena yo punu ga e lepas naḗa Kalele na vito tano, naḗa apio asape Seria. Ana la aḗure yaru la naḗa amai

e yo punu ga nene apimi puna Yesu. La nene, laḡasia naḡa amai, laḡasia naḡa magka kar kare la amloge piowa paḡisi, laḡas naḡa yermare la asike e la, laḡas naḡa amarmarelu ke lala, a laḡasia naḡa yepela laḡasia marmare, ana Yesu kila ruru punu ga namaiena la nene amloge po sina. ²⁵ A yaru la moki paḡisi naḡa ataveve Yesu e pogos nene. La nene apimi garu Kalele, a e mēna e lepas naḡa pulkumali lualima sike ea, a garu Yerusalem, a garu lepas taḡena lala nae Yutea, a ma mēna e lepas nen ḡalu nae Yortan lepas ḡasia na vano. Ana la nae yo la nene apimi ataveve Yesu e pogos nene.

5

Yesu pian yeririna lala

Luk 6:20-23

¹ Ana e pogos tai, Yesu pisa yeririna la moki, ana naga pa metava e kunus tai. Sane kiela navianena tai, naga totano ana kiena yeririna lala apimi atovivia, ² ana naga pian la.

³ Navianena kerkevi laḡasia kiena ne Yesu sanini: naga pisape “La naḡa apisu kilale naḡa pe añal re Ntewa e kiela malena poli wa, ana ḡisi na navisa ruruena vim van la, vanon Ntewa naga pe Parin Suḡe kiena ne yeririna la ne sanene.

⁴ La naḡa suri viowa lala akila kare la ke paḡisi, a amloge piowa, atagi ke na, ana navisa ruruena vim van la, e nakila luḡeluḡeena lala.

⁵ La naḡa ape yaru malumu ga, navisa ruruena vim van la, vanon naḡa Ntewa pisaar pan la rui pisape la suri wo la naḡa sike e yomarava nini van la.

⁶ La naḡa sinelan manene ḡelaga mesmesu lala sa naḡa Ntewa naga sinenania, ana navisa ruruena vim van la, naḡa ḡisi na avisu kiela malena ulen namesmesuena la nene.

⁷ La naḡa asuḡia sinela miye ke yaru taḡena lala, navisa ruruena vim van la, naḡa yokorena Ntewa naga sinena ye manene la vaḡisi.

⁸ La naḡa sinela mekiki po, navisa ruruena vim van la, naḡa yokorena la avisu Ntewa.

⁹ La naḡa ape yaru na kilaen suḡare, ana navisa ruruena vim van la, naḡa Ntewa naga vio yaru la nene ave narina lala.

¹⁰ La naḡa amlelaga e Ntewa, ana yaru taḡena lala akila kare la vanon kiela nalelagaena nene, navisa ruruena vim van la, naḡa yokorena Ntewa ure la ava loyumuḡa e kiena nasuḡenena.

¹¹ “Amiu la naḡa yaru la akila kare ke kiamiu kia, a la aḡene amiu ke na, a la apisa kare amiu, a apisa kotalia amiu, vanon naḡa amiu na ape kiau yeririna lala, ana ḡisi na navisa ruruena vim mēna ga van amiu. ¹² Ana ve sinemiui viowa re, akilia akekara ga, vanon kiamiu pupia suri wo tanea lala sike ma e peni. Pisi na yaru la akila kare amiu vaḡisi, ana visae ve sanene, la akila ve sa ke naḡa yaru na sumo lala akila kare navisawalena lala.”

Kururu sive amio kapi viaga

Mak 9:50; Luk 14:34-35

¹³ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiu na sane sive na e yaru na yomarava lala. Ana visae sive ve melkalka re sina, ana pe suri re si tai

naþa kilia kila melkalka si poli. Ana sive nene na pe popon re si suri tai poli, popon ga akuan va narui.

¹⁴ “Amiu na sane kapi viaga na yomarava. Pogos naþa yaru la akila kiela pulkumali metava e kunus tai, kolemalu yaru la naþa asike perina akilia avisu kapi nena, ana taþatete akilawan kiela pulkumali nene. ¹⁵ Ana pe yaru re tai poli naþa silan kiena kapi, ana kalo si kapi nene e piaki tai. Pogos na yaru silan kapi, ana monar ligan to metava e lelenu, ana yaru punu ga naþa asike loyuma ana kapi vivaga nene tegoli la. ¹⁶ Ana e þelaga ne na nene, amiu na monar atama kapi na kiamiu malena tegoli yaru la punu ga vena akilia avisu kiamiu yumaena wo la naþa amiu akila ke na. Ana pogos naþa la avisu kiamiu yumaena wo la nene, ana la akilia ayeuar kia kiena Arimamiu naþa sike ma e peni.”

Yesu pisayu navisaluaena kiena Mosis

¹⁷ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pe sineun re nenaga, naþa amiu asitom ke asape inu nepimin nesape nekuan plan navisaluaena kiena Mosis, amio visena kiena ne yaru navisawalena la poli. Peraga, pe sa re nene poli. In na nepimin nesape nevian ruru amiu e kinas nen visena punu ga la nene van amiu. ¹⁸ Suri na ne nepisa ke pan amiu ne, ana lelaga paþisi monar asitoma, þisi na taþatete navisaluaena nene kovio, vanon sinapane amio yomarava nini lalua akovio. Ana taþatete narin mras nen visena tai, pona ya sina naþa teke e navisaluaena nene, kilia kovio, taþatete ga, vano-o tol pogos naþa suri na navisaluaena la nene vim kakate make ga. ¹⁹ Vanon suri ne na nene, visae yaru tai kila pal narin suri tai e navisaluaena nene, pona vian yaru taþena tai kila sanene, yaru nene na ve to re e yo wo tai e nasuþenena kiena ne Ntewa. Ana yaru naþa taveve ruru visena na navisaluaena la nene, a pian ke yaru taþena lala akila sanene, ana naga yoko kiena kia wo e nasuþenena kiena ne Ntewa. ²⁰ Inu nevisa van amiu, visae sinemiun asape ava e nasuþenena kiena ne Ntewa, ana monar kiamiu þelaga la wo a mesmesu, taulu navianena navisaluaena lala, amio Varasi lala, visae peraga, taþatete ava ea.”

Yesu pisayu nasinekarena

Luk 12:57-59

²¹ Ana Yesu pisa mēne ga, pisapenua “Amiu amloge ma naþa navianena la apian ke kieta yermaru la nanua sumo rui, apisape ‘Ve aweñar re yaru, a visae yaru na wenar yaru mare, mesmesun ga naþa aure naga va kumali ana avis vania.’ ²² Ana nevisa van amiu sanini: Yaru naþa sinena kari wenla, yaru nene mesmesun aure va kumali avis vania. A yaru naþa visi viowa van wenla, visavenua ‘Ko na yaru viowa tai nene wa,’ yaru nene mesmesun aure va e kieta viorena keviu ana aliþere naga. A yaru naþa þisi na la sinemimiena van wenla, pisape ‘Ko na þaruma pe wowe,’ naga mesmesun va e kapi naþa e lele na loge viowaena. ²³ Vanon suri ne na nene, visae oimi e wonta kiena ne Ntewa vena ola nalaena vania, ana ositoma si naþa okila suri tai pa womla piowa teke na, ²⁴ ana oligan nalaena nene toma e lepas nen wonta nene sumo wa, ana monar omolue sina, ova okila ke ne marawo wa, ana siraunia okilia oimi ola si kiona nalaena naþani va Ntewa.”

²⁵ “Visae okila suri piowa pa yaru tai, ana naga sinenan pisape were ko ova kumali avis van ko, ana popon okoskosin ovisi ruru omio yaru nene, e pogos naŋa pe aŋure ko re opa kumali poli wa. Visae peraga, pona ligan ko e limana yaru na liŋereena la yo, ana la nene aligan ko e limana yaru na taren yaru lala, ana la akilia aligan ko e yuŋa nakoena. ²⁶ Suri na nepisa ke pan ko ne naga lelaga, ana visae sanene, taŋatete si omolue e yuŋa na koaena, vano-o tol pogos naŋa oul make kioŋa nakoena.”

Yesu pisayu kolau

²⁷ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiu amloge mēna naŋa navianena lala apisalu sumo rui, asape ‘Ve okila re kolau.’ ²⁸ Ana inu, nevisa van amiu sanini: Yaru naŋa yepen kawē ke sira taŋena tai, naŋa naga sinenania sape werea, ana naga sane kila kolau amio sira nene piŋi rui e kiena sitomena.

²⁹⁻³⁰ “Visae kilamaramēna na ŋamarua kila ko ke omloru e mlamulena viowa sanene, popon osilua kilamaramēna nene vano. A visae lumomēna na ŋamarua kila ko ke oloru e mlamulena viowa, popon otelua, okuan vano. Ana popon narin lepasnemēna ga tai kovio, a visae peraga, akoven punu ga tasnemēna va e lele na loge viowaena.”

Yesu pisayu nakuwanluaen sira

Matiu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18

³¹ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Nanua sumo na apisa sanini, apisape ‘Yaru naŋa koanlua wona, ana naga monar kila mēki tai vania, naŋa pisa meraravan pania pisape koanlua rui, pe pe wona re si poli.’ ³² A in ne nanini, nevisa van amiu, sanini: Pe mesmesun re nena ga naŋa yaru tai mēnelua wona poli, visae naŋa wona nene naga pe kila re kolau sumo poli. Visae yaru tai mēnelua wona, naga kila kare wona nowo nene sa ga naŋa wona nene naga pe sira na taŋaen ga kolau rui. A yaru taŋena naŋa naga were sira tai naŋa wona nasumo naga mēnelua naga rui, yaru taŋena nene, naga suri kila ke kolau narui.”

Yesu pisayu sanape naŋa akila navisaarena

³³ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiu na amloge mēna naŋa navianena lala apisa pan kiefā yermārua la sumo rui, apisape ‘Visae ovisa kia kiena ne Ntewa vena kila kioŋa visena mārera, siraunia ko taŋatete okilaro sina visena nene. Visae ovisa kia kiena ne Ntewa, monar okila mesmesu sa naŋa ko opisa.’ ³⁴ Ana nanagane, inu nevisa van amiu, sanini ‘Taŋatete ovisa kia kiena ne suri taŋena vena kila kioŋa visena mārera.’ Taŋatete ovisavenua ‘Lelaga metava,’ vanon naŋa ma e peni na lelana ne Ntewa naŋa totano ke ea, na pe yo wa paŋisi. ³⁵ A taŋatete mēna ga ovisa kia kiena yomarava nini, vanon yomarava nini lelen lana ne Ntewa naŋa naga piawa ke ea. Taŋatete ovisa Yerusalem, vanon Yerusalem na lelana ne kiefā Parin Suŋe Wa. ³⁶ A taŋatete mēna ga ovisa ŋarumēna, vanon taŋatete ovilon vilumēna tai imi yuwowo pona imi malolo. ³⁷ Visae avisa suri na lelaga, monar avisa ga ‘Lelaga,’ a visae avisa suri naŋa peraga, monar avisa ga ‘Peraga.’ A visena taŋena la naŋa akilia avisa, naga molue ga kome Yermare.”

Yesu pisayu yaru naþa kila maran si piowa pan yaru naþa kila piowa pania

Luk 6:29-30

³⁸ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiu amloge nā naþa navianena lala apisa nanua sumo, apisape ‘Visae yaru tai kito kilamaramā tai, ana ko okilia okito mēna ga kilamarana. A visae yaru tai sulua maluemā tai, ko mēna ga okilia osulua maluena tai.’ ³⁹ Ana nanagane, inu nevisa van amiu sanini: Amiu ve akilamaran re si suri van yaru naþa kila viowa van amiu. Visae yaru tai lipa pipimā e lepas na þamarua, ana monar otamān mēna ga lipa pipimā lepas na þamēli. ⁴⁰ Ana visae yaru tai visave were ko ova avis van ko kumali, ana naga māraran visave owar moṃa kulsota vania, ana ko owar mēna ga moṃa kulsaket vania. ⁴¹ A visae yerkawa tai māraran visave owar kiena karo amio ayal va tol mrae ve taaga, ana monar okekaran owar va tol si maran mrae ve taaga. ⁴² Visae yaru tai viun suri tan ko, monar ola vania, a visae yaru sinenan visave la kioṃa suri tai yuṃaenia, monar otamān vania vena lavia, ve ovisaluþar re vania.”

Yesu pisayu nisape monar akekaran nasinekar lala

Luk 6:27-28,32-36

⁴³ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiu amloge nā naþa navianena pisa sumo rui pisape ‘Monar ositom nalavis puṃa, a monar okila viowa va kioṃa nasinekar lala.’ ⁴⁴ A nanagane, inu nevisa van amiu sanini: Monar asitom kiamiu nasinekar lala, a monar alen wo mēna yaru la naþa akila ke piowa pan amiu, ⁴⁵ vena amiu ataveve ruru þelaga kiena ne Arimamiu naþa sike ma e peni, vanon naþa naga kekaran yaru punu ga maran taaga. Vanon suri ne nanene, naga kila kiena mrae tego, a kila kiena yua powo pitomi pun yaru punu ga, la naþa apo a la naþa apiowa. ⁴⁶ ?Visae akekaran ke ga yaru la naþa asitom amiu ke na, amiu na asitom ke asape yokorena atol kiamiu nalaena tai? A yaru na takis lala, naþa yaru taþena la asape la ape yaru viowa ga, la akilia akila sanene. ⁴⁷ Visae otalopan ga kioṃa yeririna lala, nanene na pe otaulu re þelaga kiena ne yaru viowa la poli. A yaru la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli, la mēna ga akekaran kiela namratava lala. ⁴⁸ A kiamiu malena monar mesmesu ruru wo, sa naþa þelaga kiena ne Arimamiu naþa sike ma e peni naga mesmesu ruru papisi, a naga po pan yaru la punu ga.”

6

Yesu pisayu nalaena lala

¹ Ana Yesu suṃa pisi pan la, pisa pisape “Suri la naþa kieta nalotena pisa pisape popon teyuṃaenia, amiu na ve akila re sa naþa amiu akila na vena yaru ve moki akilia avisu kilale naþa amiu akila ke suri wo. Visae amiu asuṃa akila mā sanene, þisi na Arimamiu naþa sike ma e peni, naga taþatete la nalaena van amiu vanon kiamiu yuṃaena la nene.

² “Visae ve sanene, poḡos naþa ko ola nalaena va yeririna la naþa pe kiela suri re poli, vena oiila la, ana pe pon re owarwar ko vanon poli, sane li navilavenen viskorenenena. Yaru la nene apisawal ke kiela yuṃaena wo lala e loyurṃa na leniena, a e yepesinas la vanua, vena yaru la ayeluar la. Ana nevisa suri na lelaga van amiu, yaru la ne sanene amla kiela nalaena þisi rui e nayeluarena naþa yaru taþena la amla pan la, a taþatete si ala

suri tai. ³ A pogos naŕa ko ola nalaena va yaru la naŕa pe kiela suri re poli, vena oiila la, monar okila ga e ŕelaga na tapolouena, yaru ve visu re, a ve kioŕa sitomena yeluar ko re e nalaena nene. ⁴ A visae okila tapoloun ga kioŕa yuŕaena wo la ne sanene, ana Arimoŕa naŕa pisu ke suri la naŕa yaru la pe apisu re poli, naga kilia la nalaena van ko vanon kioŕa yuŕaena wo la nene.”

Yesu pisayu leniena
Luk 11:2-4

⁵ A Yesu pisa ŕena ga, pisapenua “Ana pogos naŕa amiu alen, pe pon re ataveve ŕelaga kiena ne li navilavenen viskorenena la poli. La nene na sinelan manene asape asuŕalu vena alen loyuŕa e yuŕa na leniena, a vanua e yometava lala, ana yaru la akilia avisu la. Ana inu nevisa suri na lelaga van amiu, yaru la ne sanene amla kiela nalaena ŕisi rui e nayeluarena naŕa yaru taŕena la amla pan la, a taŕatete si ala suri tai. ⁶ Ana pogos naŕa visae okila leniena, ana ova loyuŕa e moŕa yuŕa ko ga taaga, okotava ana okila leniena va Arimoŕa naŕa sike na, ana pe yaru pisu re naga poli. Ana Arimoŕa naŕa kilia visu suri la naŕa pe yaru pisu re poli, naga kilia la kioŕa nalaena van ko, vanon kioŕa suri wo naŕa okila.

⁷ “A pogos naŕa alenia, ana pe pon re avisa visena ve moki poli, ve sa yaru la naŕa pe amlelaga re e Arimata lelaga poli. Yaru la nene aŕape yokorena na alual suri naŕa la amlen ke vanonia, komin la apisa ke visena la moki manenea, ana peraga. ⁸ Ana amiu na ve ataveve re kiela ŕelaga lala, vanon Arimamiu, naga kilia ke suri la naŕa limamiu plasan rui, pogos naŕa amiu pe apiun re suri la nene tan naga poli wa.

⁹ “Vanon suri ne nanene, mesmesun naŕa amiu alen sane leniena nini, naŕa pisa pisape ‘Arimamimi naŕa ko osike ma e peni, mesmesun ga naŕa yaru la asu vatanon kioŕa kia wa.

¹⁰ Memlen mesape kioŕa nasuŕenena imi suŕalu ŕarera se yomarava nini, vena yeririna la akila sa naŕa ko sinoŕania, sa naŕa la ne ma e peni akila ŕaga.

¹¹ Awis, ola kinanena van imimi ŕane, a e legiena punu ga.

¹² A oviewo imimi e kiamimi mlamulena viowa lala, sa naŕa imimi ŕena mepiewo ke yaru taŕena la naŕa akila ke piowa pan imimi.

¹³ Ko ve oligan manene re suri viowa lala aimi ataŕali imimi, okila wo Yermare ve imi kila kare imimi re.’

¹⁴ “Vanon naŕa visae amiu aviewo ke yaru la naŕa akila ke piowa pan amiu, ana Arimamiu naŕa sike ma e peni viewo amiu ŕena ga. ¹⁵ A visae ve aviewo re yaru taŕena la naŕa akila ke suri piowa pan amiu, ana Arimamiu taŕatete viewo kiamiu mlamulena viowa lala.”

Yesu pisayu monsilena

¹⁶ A Yesu pisa ŕena ga, pisapenua “A visae pogos naŕa amiu amonsilu ke sina ga, ve akinan re vena amiu asitoŕali Ntewa a alen vania, amiu ve akila re sa naŕa pe ake re maramiu poli, pona amiu akila maramiu la viowa, a kulugomiu la miyopiop sa naŕa viso kar amiu paŕisi, vena

yaru lala avisu kilia ya naŕa akila ke na. Nanene na yuŕaena kiena ne li navilavenen viskorenenena. Ana visae akila sanene, ana yeririna laŕasia sinela ye la, naga ga nene kiela naulena naŕa la akilia alavia vanon kiela monsilena, ŕisi na taŕatete si Ntewa naga la sina ga suri tai van la. ¹⁷ Ana ko, pogos naŕa amonsilu ga sanene, popon okee marama, okila ruru viluŕa, oyowau ruru wo sa naŕa ko okila ke silaga, ¹⁸ vena yaru la aninue ya naŕa ko okila ke ne. Arimoŕa ga naŕa naga sike na, pe yaru la aŕa re naga poli, ana naga ga ŕisi na kilia pisu ke suri la naŕa pe yaru la apisu re poli, ŕisi na naga la nalaena van ko vanonia.”

Yesu pisayu kilavaru

Luk 12:33-34

¹⁹ Ana Yesu pisa ŕena ga, pisapenua “Pe pon re amiu akilapolo kiamiu suri wo na yomarava la nini poli, vena avim ave yaru keviu na suri moki manenea. E yomarava nini na kirara lala akilia akar suri la nene, a suri la nene akilia avililua a amenunu ŕena ga, a amio ŕena ga yaru na vinauena naŕa kilia kilapo yuŕa, vena vinaun suri la naŕa amiu aŕonia. ²⁰ Ana amiu na monar awarpolo kiamiu suri wo lala ma e peni, vanon naŕa e nene na yo tai naŕa pe kirara re e poli, a suri tai taŕatete vililua a menunu, a yaru na vinauena lala taŕatete akila kare kiamiu suri nowo la naŕa amiu amigan ruru sike ea. ²¹ Popon vena amiu na kiamiu suri wo la ve moki sike ma e peni, vanon e naŕa kioŕa suri wo la sike ea, ana kioŕa sitomena ŕena ga sike e nene silaga.”

Yesu suŕa pisayu naŕa yaru la ve ave puluvis re

Luk 11:34-36

²² A Yesu pisa ŕena ga, pisapenua “Kilamarana yaru naga pe yo taaga ga naŕa kapi vivaga pimi loyuŕa e tasnena. Visae kilamarama merarava ruruia, okilia ovisu kilale yaru taŕena, vena oiila naga. Visae okila sanene, losinenia pulen ruru kapi pivaga paŕisi. ²³ A visae kilamarama ve merarava ruru re, yoko taŕatete ovisu kilale ruru yaru taŕena, yoko osuŕa ovisu ga kioŕa suri lala ove puluvisin ga. Visae okila sanene, losinenia pulen manene la yemalolo, a visae yemalolo naga sike e naŕa mesmesun kapi vivaga naga se ea, nanene sane ko na osike e yemalolo naŕa pe pupumalo paŕisi.”

Yaru taŕatete yuŕae kiena suŕe ve lua veraga

Luk 16:13

²⁴ A Yesu pisa ŕena ga, pisapenua “Yaru tai taŕatete kilia yuŕae kiena suŕe ve lua veraga. Visae sanene ana naga kekaran tai, a yepena mavin tai, pona naga logear tai, aligan tai. Amiu na taŕatete akila sane ave yaru kiena ne Ntewa, ana ave yaru kiena kilavaru ŕena ga.”

Sanapen yaru naŕa sitom manene kiena malena

Luk 12:22-31

²⁵ Ana Yesu pisa ŕena ga, pisapenua “Vanon suri ne na nene, inu nevisa van amiu sanini: Pe pon re kiamiu sitomena ulen manene ga kiamiu yuŕaena na visuar amiuen la poli, naŕa amiu asuŕa apiuviun ke, asapenua ‘?Aŕa e nape naŕa yoko ita telual kata kinanena a ŕata namunena?’ pona ‘?ŕisi na ita tetol ŕata kulsota na yenwo e sanape ne?’ Sitomena la ne sanene na pe po re nenaga, komin kiamiu malena naga

po taulu kinanena, a tasnemi u naga po taulu kulsota. ²⁶ Asitomli manu la ne akaka ke ne. Manu la nene pe amapla re kala lokove poli, a pe apa aņar re kinanena pitomin naņa aligan ruru sike loyuma poli. Ana Arimamiu ga naņa sike ma e peni, naga ga mla ke kinanena pan la, ana e kiena navisuena, naga pisu amiu na sane ato metavan manu lala, řisi na naga kilia visuar amiu taulu la. ²⁷ ?Amiu na asitom asape yaru kilia kila kiena malena naņa plas ga ne vim ve piavi li laa sane wo ga, vanon sitom manene la kiena malena? Peraga, pe sa re nene poli, ana amiu na popon ve asitom manene re kiamiu malena.

²⁸ “?A komin ya ne asitom manene ke mřamiu kulsota la vanonia? Amiu asitomli vinas nen purmeme la ne pitotovi ke e yo punu la ne. Vinas la nene na pe amiyuma re poli, a pe asulu re mřala kulsota la poli. ²⁹ Ana inu nevisa van amiu, Parin Suře Solomon nene nanua sumo, naga pe yaru na suri moki, ana naga mřana kulsota la naņa naga miyenia na pe miyowau ruru re sane meme la nene poli. ³⁰ A meme la nene na la ape na legiena taaga ga, peni narui asikapi la e kapi, ana Ntewa ga naga paia ruru la ke apo sanene. ?Ana amiu na asitom asape řisi na Ntewa naga tařatete la kulsota van amiu? !Aulai, amiu na pe apiawa re nena mřarera e Ntewa poli!

³¹ “Komin suri ne la nene, pe pon re sinemi u la ulen sitomena la nene poli naņa sape ‘?Yoko takan ya ne, a tomun ya ne, a telual mřata kulsota sanape ne?’ ³² Lelaga, yaru la naņa pe amlelaga re e Ntewa poli la asitom manene suri la ne sanene silaga, ana amiu, Arimamiu naņa sike ma e peni, naga kilia mřa ga naņa pisape yokorena monar kiamiu suri la nene na wa. ³³ Suri naņa amiu monar asitom řesan ve keviu e kiamiu malena, nane nasuřenena kiena ne Ntewa, amio kana namesmesuena nena lala. Visae ve sanene, řisi na naga la mřena ga suri tařena la nene van amiu.”

³⁴ “Ve sanene, pe pon re sane řane na, asitom manene suri la na legiena na peni poli. Peni ga, akilia asitom suri la na peni, komin legiena na řane, ana suri viowa la moki pimi e rui.”

7

Yesu pisayu naliřere kareen yaru tařena

Luk 6:37-38,41-42

¹ Ana Yesu pisi ke pan la na wa, pisape “Amiu na monar ve aliřere kare re yaru tařena lala. Ve sanene, Ntewa mřena ga ve liřere amiu manene re, ² komin sitomena naņa teke e amiu pogos naņa amiu aliřere yaru tařena, řisi na sitomena na sanene teke mřena ga e Ntewa e pogos naņa naga liřere amiu. řisi na Ntewa naga liřere amiu, ve sa ke naņa amiu amliřere yaru tařena lala. ³ Pe pon re naņa ko osuma ovisasawal ke narin kororaki naņa teke e kilamarana ne womla poli, ana ko pe opisu kilale re pupia mora laki na mřeke e kilamaraņa poli. ⁴ ?Sanape narui ko ositom ke osape okilia ovisi va womla nene, ovisave ‘řisi na nelalua ke ne kororaki na teke e kilamaraņa ne sumo wa?’ ⁵ !Visae sanene, na ko na pe opisu kilale re kionřa mlamulena viowa poli, ana ko osuma omliřere ke ga mlamulena kiena ne yaru tařena lala! !Ko na ope yaru navilavenen viskorenena pařisi wa! Okilalua ke ne pupia miasin laki naņa mřeke kilamaraņa sumo wa,

siraunia ana okilia ovisuveve narin kororaki naþa teke e kilamaran yaru taþena.

⁶ “Pe pon re amiu akilali naþa avisawal Visena Wa kiena ne Ntewa va yeririna la naþa la pe akekaran re ala poli. Nanene sa naþa amiu asuþa apagan ruru ke lokul tetan lala e kinanena naþa po, ana pogos naþa akinana þisi, þisi na avilon þarila ana akar amiu ke sina ga. Sa ke mēna ga naþa visae awar nalaena wo lala va nompui lala, þisi na la avieno ga vitove sike e pulkene.”

Yesu pisayu naviunena suri tan Ntewa

Luk 11:9-13

⁷⁻⁸ A Yesu pisape “Yaru naþa suþa piun ke suria, silaga naga mlavia, a yaru naþa suþa kale suria, silaga naga mþalia, a yaru naþa suþa sigariga ke mratava, silaga pulutava pietava pania. Visae sanene, þisi na amiu awar ya naþa amiu asuþa apiun ke tan Ntewa, a þisi na amiu alual ya naþa amiu asuþa akale ke tania, a mratava naþa amiu asuþa asigariga ke ne, þisi na Ntewa naga vietava van amiu. ⁹ Visae naruþa tai viso karia, viun narin kilaparavi naþa teke ne, þisi na taþatete ola kilavaru tai vania, ¹⁰ pona visae naga viun ruru ika naþa teke rui, ana taþatete ola loþara van kania. ¹¹ A lelaga naþa amiu na ape yaru viowa ga lala, ana taþatete amiu yaru tai kilia kila sanene, amiu na akekaran ga silaga naþa amla suri wo lala pan narimiu lala. Sanene, pogos naþa amiu aviun suri tai va Arimamiu nae ma e peni, naga kekaran ga naþa la suri wo la van amiu narina lala, va ve keviu la sane wa.

¹² “Amiu na monar akila wo va yaru taþena la silaga e suri wo ga lala, sa naþa amiu sinemiun asape yaru taþena lala, la monar akila wo van amiu. Visena ke nene narui naga purþes nen visena kiena ne navisaluaena la nene naþa Mosis naga siriyuia, amio mēna ga ya naþa navisawalena na sumo lala la apisa.”

Mrapa lua la

Luk 13:24

¹³⁻¹⁴ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pupia pulutava tai naþa keviu mon mþaga, ana mrapa naþa pa þarpoyo komea ana lepalepasa a pe yotop ruru po paþisi. Yeririna la mokliu naþa ataveve ke mrapa nene, ana mrapa nene naga va e yo natolen koaena. A amiu na monar ava loyurþa e pulutava taþena tai, naþa naga ve tokak la ga. Naga kana mrapa nena mþarera paþisi, a pe yeririna moki re naþa akom ke e poli, ana mrapa nene naga mrapa na malena.”

Purlaki amio kana mrasa

Luk 6:43-44

¹⁵ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiu na monar avisuar ruru yaru la naþa la apisape la ape yaru navisawalena lala, ana apian ke suri navisokanena lala. Pogos naþa la sinelan asape avian amiu, la apimi sa naþa ape erau wo amio amiu, naþa la yepela moþau ruru nenaga, sa naþa sipsip lala, ana e losinela lala la sa ga lokul tetan lala, naþa la visokarlan suri punu ga. ¹⁶ Ana þisi na amiu avisu kilale la e mras nen kiela malena lala. Vilumþini la naþa pe nenosa, amio kilika la naþa pe nenosa, la pe aþar re kinanena wo poli pona mras naþa kiki ruru poli. ¹⁷ Purlaki naþa kapuru

ruru po, naga monar war mras naþa po, a purlaki naþa kapuru piowa ga, naga monar war mras naþa piowa ga. ¹⁸ Ana purlaki naþa kapuru po, ana taþatete war mras naþa viowa, a purlaki naþa kapuru piowa ga, ana taþatete war mras naþa po. ¹⁹ Naga sa ga nene narui, visae purlaki viowa la nene naþa la taþatete awar mras napo, þisi na monar ate plan la ga vena akuan la ava e kapi. ²⁰ Visae ve sanene narui, mras naþa naga molue e malena kiena ne yaru kila meraravan pisape yaru nene naga pe yaru na sanape, ana þisi na amiu akilia avisu kilale navisawalena viowa la nene e mras viowa la naþa molue e kiela malena lala.”

“Pe nekilia amiu re nenaga”

Luk 13:25-27

²¹ Ana Yesu pisa mþena ga, pisapenua “Yaru la mokliu asuþna apio inu ke asape ‘!Kiau Suþe, kiau Suþe ol’ ana taþatete la punu ga nene naþa þisi na akilia ava loyuþna e nasuþenena kiena ne Ntewa ma e peni. Yeririna naþa kilia va loyuþna, naga yeririna ga naþa naga suþna kila ke suri la naþa Ata naga sinenania. ²² E pogos naþa þisi na Ntewa naga liþere yeririna lala, yeririna la ve moki naþa þisi na avio inu ve sanene, avisave in na nepe kiela Suþe. Pisi na la avisa avisave ‘?Suþe, sanapen imimi? Imimi na memiyuþnaen suri wo la mokliu e kionþa kia, a imimi mepisawal mþena ga kionþa visena, a imimi memþene plan mþena ga yermare lala, a mekila ke mþena ga kile la mokliu. ?Pona ko pe ositoþnal re kiamimi yuþnaena wo la nene poli, yo?”

²³ “Ana yokorena inu nevisawal mesmesun van la, nevisave: Inu na pe nekilia amiu re nenaga pogos tai, naþa amiu na ape kiau. Amiu na ape yaru na mlamulena viowa ga la ne. !Amiu aurmatan inu nagane!”

Yuþna lua

Luk 6:47-49

²⁴ A Yesu pisa mþena ga, pisapenua “Visae ve sanene, la naþa ataveve ruru sa naþa nepian amiu rui, la sane yaru tai naþa pe manmaruan naþa kila mþana yuþna, naþa naga mapila kana kemraþe pito tano tol yo mþarera tano. ²⁵ Ana siraunia, yua pimi, a womie la mlau keviu, a lagi miyui, mþe yuþna nene, ana yuþna nene pe mloru re poli, komin naþa yaru nene pisirlua ruru mþana yuþna nene e yo mþarera naþa.

²⁶ “Ana la naþa pe ataveve ruru re sa naþa nepian amiun rui, la sane yaru tai naþa kiena sitomena piowa ga, ana pogos naþa kila mþana yuþna, kililinnaria kana kemraþe lala su ga metava e none. ²⁷ A siraunia, pupia yua kove, a womie la mlau keviu, a lagi miyui, mþe yuþna nene, ana yuþna nene mloru. A pogos naþa mloru, yuþnaena kiena ne yar nene pimi piowa make nenaga.”

Amilan manene Yesu kiena visena nene þan wa

²⁸ Siraun naþa Yesu þisin kiena visena la nene, yeririna la amilan paþisi, ²⁹ komin naþa la apisuvevea sane kiena visena na pe sa re visena kiena ne kiela navianena navisaluaen la poli, ana kiena visena la urmi paþisi, a naga suþna miur ke kiela sitomena lala, a naga pisawal visena sane yaru tai naþa namþareraena teke e naga.

8

*Yesu kila ruru yaru tai naŋa leperosi se yepena, miania
Mak 1:40-45; Luk 15:12-16*

¹ Yesu mligan kunus keviu naŋa naga pian ke yaru la ea, naga pitomi tano, ana yaru la mokliu naŋa atavevea. ² Ana yaru tai naŋa leperosi sike e yepena pimi puna, ana kinai tano pania piunia, pisape “!Suŋe! In na nemlelaga e ko nesape ko na okilia okila ruru inu wo ga, ana visae ko okekara, sineun nesape neviun tan ko vena okila van inu ve sanene.”

³ Ana Yesu pe maraun re yaru naŋa poli vanon kiena maiena nene, ana ŋuarar naga e limana, pisape “Ee, inu sineunia. Poga ga, nesape yepema ikiki.” Ana veraga ga yepena miania, leperosi nene ŋisi ea. ⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Omloge ke ne, ovano ve ovisawal re suri nene va yaru lala wa, ana nanagane ga ne ova okom puna yaru wa vena naga kilia visuveveli yepema. Pisi na, monar ova okila lotuena va Ntewa, a okila mena kuŋapaena nene naŋa Mosis pisa sape yaru monar kila vanon suri na sanene, ana siraun naga nene, yaru wa nene naga kilia visawal visave leperosi nene ŋisi rui.”

*Yesu kila yaru naŋa yepena komŋasia mare pimi po
Luk 7:1-10*

⁵ Ana pogos naŋa Yesu pa loyuma garu pulkumali naŋa Kapeneam, yaru keviu tai kiena ne li na mara lala nae Rom pimi puna, tagi pania, ⁶ pisape “Suŋe, yaru na kilaen kiau yumaena tai mloru meke e mana tog nanagane garu mau. Tasnena lepas komŋas mare, ana naga mloge ke piowa paŋisi.”

⁷ Ana Yesu pisa pania, pisape “Ita, tevano. Pisi na inu nekila ruru si naga loge wo.”

⁸ Ana yerkawa na kilaen mara naŋa pisatamea, pisape “Suŋe, in na pe nepe yaru wo re tai naŋa netorokin naŋa ko oimi mau loyuma poli, sane in na pe nepe yere Yu re poli, ana visae okilia ovisa ga visena tai, nekilia nesape ŋisi na kiau yaru nene kilia loge wo narui. ⁹ In na nekilia naŋa nesape ŋisi na monar ve sanene, vanon nekilia nesape kiona visena namareraena keviu sike ea. Naga sane yaru na mara la naŋa asike vatanon inu, naŋa monar alogear kiau visena. Visae nevisavenua ‘Ovano,’ monar tai vano, pona nevisave ‘Oimi,’ monar naga imi, pona nevisave ‘Okila ve sa nene,’ ana naga monar kila. A inu mena ga monar nekila ya naŋa kiau yaru keviu pisa pan inu. Ana nemlelaga naŋa visae ko ovisa ga suri tai, ana monar ve sa nene.”

¹⁰ Ana pogos naŋa Yesu mloge kiena visena nene, kila naga milan paŋisi a kekara mena ga paŋisi. Ana pisa pan pina la naŋa ataveve ke ne, pisape “Nevisa suri na lelaga van amiu, in na pe nomal re nena ga yaru nae Israel tai naŋa naga piawa marera e inu sane yaru nene poli. ¹¹ Inu nevisawal van amiu sanini, ve le Yu re ga la naŋa akilia aimi loyuma e paŋigena keviu na legiena maro nene. Peraga, ana yokorena yaru la ve moki ve sa yaru nene e yo taŋena lala na yomarava nini, naŋa aimi atotano lele taaga vena akinana amio Epraam, Aisak, a Sekop. Pisi na la nene na asu ruru silaga ve sanene e nasuŋenena kiena ne Ntewa ma e peni. ¹² Ana le Yu la nene naŋa Ntewa pio la sumo vena ava loyuma, nanagane la pe amlelaga re e inu poli, ana ŋisi na Ntewa koven plan la ava e yemalolo vanua, e yo naŋa yaru la asuma atagi ke ea, akar ke maluela ea.”

¹³ Ana Yesu pisa pa yerkaawa na kilaen mara naḡani, pisape “Ko, okilia ova uḡa. Pisi na vim van ko ve sa naḡa kioma nalelagaena piawa ke m̄arera ea.” A e ke e pog nene narui, ana yepen yaru na yuḡaena nene pimi po sina.

Yesu kila riru anenane wona Pita

Mak 1:29-34; Luk 4:38-41

¹⁴ Ana pogos naḡa Yesu sike garu Kapeneam wa, ana naga pa loyuḡa m̄ana Pita, naga pisu anenane wona Pita naga miava karia, m̄eke e m̄ana tog. ¹⁵ Ana Yesu mligan limana te limana ne sira nene, ana miava naḡa ḡisi, ana naga suḡalu, mla kinanena pa Yesu.

¹⁶ A yepekilavi e legiena nene, yaru la aḡure yaru la moki naḡa apimi puna Yesu, yaru la naḡa yermare lala asike e la. Ana naga m̄ene plan yermare la nene e ga e kiena visena, a naga kila ruru m̄ena ga namaiena lala apimi apo sina. ¹⁷ Suri la nene pimi kakate vena kila visena kiena ne Navisawalena Aisea imi ve lelaga, naḡa naga pisape
“*Naga lalua kieta maiena lala,*
a naga kuslua kieta yepe lalaea lala.”

Ais 53:4

Yaru la lua sinelan asape ataveve Yesu

Luk 9:57-62

¹⁸ E legiena taḡena sina ga tai, Yesu suḡa amio yaru la mokliu naḡa la amiervivi naga telivi piora, ana naga sinenan pisape yali vetan la, ana naga pisa pan kiena nalogena lala, pisape “!Aulai! Iḡa, teva e lepas nen lapa nene lepas ḡasa.”

¹⁹ Ana asun ke asape avano, ana navianena navisaluaena tai naga pimi, pisaar pa Yesu, pisape “Navianena, ḡisi na netaveve ko, e nape naḡa ko okom ea ana inu netaveve ko teva ea.”

²⁰ Ana Yesu pisatam̄ea, pisape “Lokul tetan lala, la m̄ala pulus na monena la asuḡa ga, a manu m̄ena ga lala m̄ala ponovi la asuḡa ga. Ana inu, Narina ne Yeririna na, pe m̄au yo re tai naḡa neva nomomalio e poli. Visae ko okekarana m̄ena ga malena na sanene, ko okilia oimi.”

²¹ E ke e pogos nene, ana nalogena taḡena kiena ne Yesu tai pisa pania, pisape “Awis Mara, otam̄an inu neva nevisuar ke ne ata sumo wa, a visae pogos naḡa mare pae, ḡisi na neimi netaveve ko ga na wa.”

²² Ana Yesu pisa pania, pisape “Ko oimi otaveve inu ga. Ko oligan yeririna la naḡa ninula mare rui, vena la asin kiela yaru la naḡa la amare.”

Yesu pisi pa lagi amio sive

Mak 5:1-20; Luk 8:26-39

²³ Ana Yesu amio kiena nalogena lala apitomi atol lapa nene narui, ana aḡiyu apa e waa tai e yo nene. ²⁴ Ana apa li ga metava pe piavi re poli, pupia lagi tai molue, miyui kila pupia lapa naḡani kululu keviu paḡisi, ana kila waa naḡani siar sape talilu. Ana Yesu m̄eke e waa, naga momalio ruru ga m̄eke na, ²⁵ ana la apito akilaḡeḡea, apisape “!Suḡe, opisus ke ne! Lavisi tetalilu narui, monar otamalia iḡa.”

²⁶ Ana Yesu pisa pan la, pisape “!Ei! ?Amaraun ke ya ne sanene? Aa, amiḡu na pe apiawa re nena m̄arera e kiau nam̄areraena poli.” Ana naga suḡalu, pialuḡar lagi, pisape ve yui re sina, a pialuḡar sive, pisape malumu. Ana pog pimi po, amalumu.

²⁷ Ana pogos naḡa nalogena la apisu yo pimi pa ruru make nenaga po sanene, ana amilan paḡisi, apisape “!Suwala! Yaru nene na pisa ga sanene,

ana lagi amio sive lalua amlogear naga. !Yaru nene na pe yaru re nene poli yo!”

Yesu pile plan yermare lala petan yaru lua
Mak 5:1-20; Luk 8:26-39

²⁸ Ana pogos naña Yesu pimi tol lapa nene lepas p̄asa, naga pa gare yo kiena ne le Katara lala. E yo nene, yaru la lua amolue e puluve m̄ana ne yaru mare lala, ana la lua añal Yesu. Ana la lua nene na yermare lala asike e la, ana la lua ape wowe asirag pañisi, ana kila yaru la amaraun vaen e mrapa nene pañisi. ²⁹ Ana pogos naña apisu Yesu, lalua apio manene pañisi, apisape “?Ko Narina ne Ntewa, kioña ya naña teke e imimi? ?Ko opimin osape ola nakoaena van imimi naña pe kana pog re poli wa, ne?”

³⁰ Ana e yo nene, na p̄egas nen nompui tai asuñña akolkol m̄a porotano lavis ga, ³¹ ana yermare la nene atagi, apisa pa Yesu, asape “Visae om̄iene plan imimi, awis oligan imimi mava e los nen nompui la ne asike ne.”

³² Ana naga pisa pan la, pisape “Avano.” Ana la amolue petan lalua nene, apa e los nen nompui la nañani. Ana pogos ke nene, nompui la nañani akiriri apano, apitove e yeparpasa tai, amloloru apito tano e pupia lapa nene, atalilu apito akokovio ea.

³³ Ana yaru na visuaren nompui lala apureure apa e kiela pulkumali, apisawal suri la naña kakate, a ya naña tol lalua naña yermare la ase lalua sumo. ³⁴ Ana pogos ke nene, yeririna la punu ga naña e kiela pulkumali nene apimi apisu Yesu. A pogos naña apisu naga, apisi m̄arera pania apisape naga ure vetan kiela yo.

9

Yesu kilia viewo mlamulena viowa
Mak 2:1-12; Luk 5:17-26

¹ Ana Yesu p̄asuñe sina amio kiena nalogena lala, amiyai ke ga e waa nañani, ana akusro si lapa keviu nañani, ana añasuñe apimi e kiena pulkumali naña Kapeneam. ² Ana yaru lañasia akus namaiena tai pimi puna naña naga tasnena kom̄pas mare, naga mloru ga m̄eke e m̄ana tog. Ana pogos naña Yesu pisu kiela nalelagaena m̄arera asape Ntewa naga p̄isi na iila namaiena nene, naga pisa pania pisape “Naruu, ve sinerña kona re. Kioña mlamulena piowa lala, nepiewo p̄isi rui.”

³ Ana e pogos nene navianena navisaluaen lañasia asuñña ga, ana amloge ke visena kiena ne Yesu nene. Ana verakorena la apismumunia, apisape “Yaru nene naga p̄arnena kare kia wa kiena ne Ntewa rui. Naga pisa ke sanene sa ga naga Ntewa rui.”

⁴ Ana Yesu kilia m̄a kiela sitomena lala, ana pisape “?Vanon ya ne kiamiu sitomena la pulen sitomena viowa sanene? ⁵ Visae nevisa sanini va yaru nene, nevisavenua ‘Inu nepiewo kioña mlamulena viowa,’ pona nevisa nevisavenua ‘Osuñalu oyali,’ e visena lua nene, tai m̄areran na visaena, a tai meme ga navisaena. Visena naña pisapenua ‘Osuñalu oyali,’ naga m̄arera, vanon naña yaru la apisu kilale asape yaru nene suñalu pona ve suñalu re. ⁶ Ana p̄isi na nekila suri tai naña amiu asitome sane Ntewa naga ga taaga kilia kila, komin naña sineun nesape nekila merarava van amiu naña sane Narina ne Yeririna naga torokin naña viewo mlamulena viowa lala e yomarava nini.” Ana Yesu pisa pan namaiena nene, pisa

pisape “Osumālu osilowar moṃa tog, oyali, ova moṃa.” ⁷ Ana yaru naṃani suṃālu, mial pa ṃana.

⁸ Ana ṃina na yeririna la naṃa apisu suri nene amarau, a amieluar ṃena ga Ntewa vanon naṃa naga taṃan naṃareraena nene pisape yaru tai kilia kila ve sanene.

*Yesu pio Matiu pimi taveve naga
Mak 2:13-17; Luk 5:27-32*

⁹ Ana Yesu mligan yo nene, naga mial ga pa ṃa sane. Naga pa ṃaga, ana ṃal inu neteke tano e lelen kiau yuṃaena. Kiau yuṃaena e pogos nene, nawarpoloen kilavaru na takis. Ana Yesu pio inu, pisape “Matiu, oimi otaveve inu.” Ana nesuṃālu veraga, netaveve Yesu.

¹⁰ Siraunia, Yesu pimi kinana e ṃau yuṃa, ana e pogos nene nepure li nawarpoloen takis la moki, amio yaru viowa taṃena lala, apimi atotano, vena akilia akinana veraga amio Yesu a kiena nalogena lala. ¹¹ Ana le Varasi laṃasa asike e pogos nene, ana apisu naṃa Yesu teke veraga amio yaru la ne sanene, ana apiun tan kiena nalogena lala, asape “?Komin ya ne kiamiu navianena kinana ke veraga amio yaru viowa la ne sanene?”

¹² Ana Yesu mloge kiela visena nene, ana naga pisataṃe la, pisape “Yaru la naṃa yepela poga ga, pe sinelan re yaru na kilaruruen maiena poli, ana la ga naṃa aṃar maiena, ana la sinelania. ¹³ Popon amiu asitomyuli kinas nen visena tai naṃa teke e Visena Wa, naṃa Ntewa pisa, pisape

‘In na pe sineun re kiamiu kuṃaṃaena la poli,
ana sineun ga nasineyeena se kiamiu maṃena lala.’

In na pe nepimin re naṃa nevio yaru la naṃa asitom asape la amesmesu ṃisi rui, peraga, inu na nepimin ga nesape nevio yaru viowa lala vena ataveve inu.”

*Naviunena tai e lepas na monsilena
Mak 2:18-22; Luk 5:33-39*

¹⁴ Siraun suri nene, ana nalogena laṃasia kiena ne Yoane Nakeena apimi pu Yesu, apiun tania, asape “Sinemimin mesape ovisawal suri nene van imimi. ?Imimi na memonsilu ga silaga vena mekila leniena, a Varasi ṃena ga lala akila ke sanene, ana vanon ya ne kionṃa nalogena lala pe akila re poli?”

¹⁵ Ana Yesu pisataṃe la, pisayu naga amio kiena nalogena lala, sane la akekara paṃisi pogos naṃa naga sike amio la, ana ṃisi na sinela monar viowa siraun pogos naṃa naga ure matan la, ana pisape “?Pogos naṃa yaru naṃa talopa naga sike e ṃapaṃena amio kiena erau lala wa, amiu asitom asape akilia ataginia? Peraga. Ana e pogos tai, visae nasinekar kiena ne yaru nene laṃasia aimi aurelua naga vetan kiena erau lala, e pogos nene narui ṃisi na kiena erau lala la akilia amonsilu ga vanon nasineyeena.”

Sur vii amio sur marua

¹⁶ Pelaga na monsilena nene, naga ṃelaga marua na lotuena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan pisape kila meraravan van la sape ṃelaga marua la ne sanene, la taṃatete akilia asikolia amio suri vii la naṃa naga pian la ke ea, ana naga pisa ṃakaiwa tai e lepas nene pan la, pisape “Taṃatete ola kinakina kulmrae tai naṃa pe urviu ana osuluwo ruru pulus naṃa teke e kulsota marua. Vanon naṃa kinakina kulmrae vii nene kilia kilaroro kulsota marua nene komṃasa, ana kana pulus kilia vim ve keviu la sane.

17 “Ana tařatete okonkonkia kuruta na munena nařa sirpup pava ke ea wa, vito e kulus nen nani nařa pe urmarua, nařa akonkonkia kuruta na munena pito ea yam moki rui. Ana visae akila sanene, kuruta na munena nene lapa e kulus nen nani nene, ana yukuswinia na m̃apoa, ana kuruta namunena nařani lau, ana pias nene naga m̃ena viowa. Ana kuruta viu monar okonkonkia va e pias viu, nařa m̃arera ruru po, ana okilia oligan ruru mořa kuruta na munena nene mořa ga.”

Yesu kila ruru sira kawa tai amio nin sira m̃ee tai

Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

18 Ana pogos nařa Yesu pisayu ke pa nalogena kiena ne Yoane la sanene, ana yaru keviu nalotena kiena ne le Yu lala pimi lavisi, kinai pito tanon Yesu, tagi pania, pisape “!Awee! Kiau lom̃earu mare ga na wa, ana sineun nesape oimi, oligan lumořa towar naga, vena naga kiena malena imi sina.” 19 Ana Yesu suřalu, taveve yaru nene, naga amio kiena nalogena lala apano.

20-21 Ana pogos nařa Yesu pa ke sanene, ana sira tai suřa ga nařa maiena na kupario teke e naga legiena punu ga pano-o pimi tol kas lualima taaga pa lua rui. Ana naga pisu nařa Yesu mial pimi, naga sitom sape “Visae netol ga m̃ana kulsaket, vena kiau maiena řisi.” Ana naga kom rana Yesu, pimi tol ga m̃ana isinen kulsaket.

22 Ana Yesu pilon veraga, pisu sira nařani, pisa pania, pisape “Auia, ve siner̃a kona re. Kiořa naviawaena e inu kila ko owo sina.” Ana e ke e pogos nene, maiena nařani řisi e sira nene.

23 Ana pogos nařa Yesu pa tol yuřa m̃ana yerkawa nene, naga pisu yaru la sinela mie manene la sira m̃ee nařa mare m̃eke ne, ana asuřa atagi a amiyaun ke yauena na marena lala. 24 Ana naga pisi pan la, pisape “Amiu amolue, ayal tetai sina. Sira m̃ee nene na pe mare re nene poli, naga momalio ga ne.” Ana la nařani apitalia kare ga naga.

25 Ana amligan plan yaru la nene apa vanua, ana Yesu pa loyuřa. Naga pa tarar limana sira m̃ee nene, ana naga suřalu, mali sina. 26 Ana amlologon suri nene pa e yo make ga, kalo make yo punu ga e lepas nene.

Yesu kila ruru kilamarařala lua

27 Ana Yesu molue petan yuřa m̃ana yerkawa nene, a pogos nařa naga mial ke pano, ana kilamara řala la lua atavevea, la asuřa apio ke, asapenua “Ko lus kiena ne Tepet, ko Navisaarena, awis ko siner̃a ye imimi lua nini ka.”

28 Ana Yesu mial pano, pa pa loyuřa e yuřa tai, ana kilamara řala la lua nařani apimi puna. Ana Yesu piun tan la luoka, pisape “?Amiu luoka ga amlelaga e inu, asape nekila nekila ruru amiu sanene?”

Lalua apisatamea, apisape “Ee Suře, imimi memlelaga.”

29 Ana Yesu mligan limana te kilamarala, pisape “Pisi na ve sa nařa nalelagaena kiamiu amlua.” 30 Ana lalua kilamarala pimi po ke e pogos nene. Ana Yesu pialuřar m̃arera pan la luoka, pisape “Pisi na amiu lua ve avisawal re suri nene va yaru lala.” 31 Ana lalua amolue petania, ana lalua amlologon suri nařa Yesu kila pan la ne, pano-o kalo make yo la punu ga e lepas nene.

Yesu pilelua yermare petan puru tai

³² Ana pogos naña lalua nene amligan Yesu apano, yaru taņena lala aņure yaru tai pimi puna. Yaru nene pe puru, vanon yermare sike e naga.

³³ Ana Yesu pilelua yermare nene, ana puru naña pisi ruru narui, ana yeririna lala sinela kurkur paņisi, apisape “Suwala, pe tepisuli re suri tai e Israel sanene poli wa, ļane ga.”

³⁴ Ana Varasi lala apisayu Yesu, apismumunia, apisape “Yeririna nene pile plan ke ga yermare lala e namareraena naña suņe kiena ne yermare lala naga mla pania.”

Yesu sinen mie yeririna lala

³⁵ Ana Yesu suņa mialili ke pulkumali lala, a pian ke yeririna lala e kiela yuņa na lotuena lala. Naga pisawal ke nalologena wo nasuņenena kiena ne Ntewa, a naga suņa kila ruru ke namaiena lala a la naña tasnela la piowa. ³⁶ Ana pogos naña suņa mialili ke yaru la sanene, naga suņa pisu ļina lala, naga pisu la sa naña kiela sitomena la pule paņisi, a suri la piowa pan la e kiela malena lala, ana naga sinena mie la paņisi, komin naña asuņa ga sa ga nene sane sipsip la naña pe yaru navisuar laen re poli, la amninue asape ļisi na la ave sanape narui. ³⁷ Ana naga pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Lelaga, kinanena moki paņisi naña marua sike lokove, ana yaru la lua la ga naña asuņa aņar ke pitomi uņa. ³⁸ Ana amiu na, monar aviun manene tan suņe na lokove nene, vena naga ligan plan re si yaru laņasia la avano vena awar kana kinanena la nene vim.”

10

Li nalogena kiena ne Yesu lala

Mak 3:13-19; Luk 6:12-16

¹ Ana Yesu pio kiena nalogena la lualima taaga pa lua pisape aimi puna. Ana la apimi, ana naga pisi ruru pan la ļisi, a naga mligan plan la apano vena akilia aņene plan ninuna viowa e yeririna lala, a vena akilia akila ruru namaiena lala a nainanena viowa taņena lala.² Ana kia kiena ne li nalologena ne la nanini narui:

nasumo, Saemon, naña apio asape Pita, naña naga pe kiela yerkawa,
amio wenla, naña Antru,

Semes, naña narina ne Sepeti, amio wenla naña Yoane,

³ Pilip,

Patalomiu,

Tomias,

inu Matiu, in na nepe yaru na warden takis,

Semes, naña naga narina ne Alpeas,

Tateas,

⁴ Saemon, naña naga kila manene politik sape kuan plan le Rom lala, a Sutas nae Kariot, naña siraunia, naga pielua Yesu.

Yesu mligan plan kiena li nalologena lala

Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

⁵ Ana Yesu pisi ruru pa la lualima taaga pa lua nene, a siraunia naga mligan plan la apano. Visena wo la nene naña naga pisa pan la nanini, naña naga pisape “Amiu na ve ava re puna ne la naña pe ape le Yu re la

poli, a amiu ve ava re e pulkumali nae Samaria lala wa. ⁶ Amiu na avanon ga sipsip nae Israel la naŕa akilalu mrapa. ⁷ Ana pogos naŕa avanon la nene, ana monar alologon, avisave ‘!Nasuŕenena kiena ne Ntewa pimi ke pun ita narui!’ ⁸ Ana amiu monar akila ruru namaiena lala, a monar akila namarena lala aimi amal sina. A la naŕa leperosi sike e yepela, monar akila yepela la imi ikiki sina, a amiu monar aŕene plan yermare e yaru lala. Ana yuŕnaena la nene, ŕisi na ayuŕnaen e namareraena tai naŕa amla korenan ga, ana amiu monar ala korenan lein ga va yaru lala. ⁹ A amiu na ve awar re kiamiu kilavaru laŕasia e kiamiu pultaga lala, ¹⁰ a ve awar re mēna kiamiu karo tai, naŕa akon mēmiu kulsota taŕena lala, a kiamiu kulus nen lamiu taŕena lala se ea, a ve awar re mēna kiamiu plasgai vano. Yaru la naŕa akila yuŕnaena wo la ne sane amiu, ŕisi yaru taŕena la naŕa la amiyuŕnae pan la, monar avisuar ruru la vanonia.”

¹¹ Ana Yesu pisa mēna ga, pisape “Pogos naŕa amiu avano-o atol pulkumali tai, ana monar akale yaru tai naŕa kekaran naŕa were amiu ava mēna, ana asumā ga mēna, vano vano-o tol pogos naŕa amiu avatani si pulkumali naŕani. ¹² Ana pogos naŕa avano asike mratava mēna yaru nene, ana monar atalopan ruru la, avisavenua ‘Suŕiare sike amio amiu.’ ¹³ A visae mratava nene kila wo van amiu, ana suŕiare naŕa apisa ana ŕisi na sike amio la, a visae la akila viowa ga van amiu, ŕisi na suŕiare nene wasuŕe ke sina ga, vim van amiu. ¹⁴ Ana visae yaru laŕasia yepela mavin were amiuena ava mēla uŕna, pona yepela mavin loge amiuena, ana popon aligan ruru mratava nene pona pulkumali nene mēke na. Ana pogos naŕa amolue e yo nene, amiu atanvan puluyavi nae e yo nene naŕa sike e lamiu, sane kiamiu visena mārera tai ne pan la ne, pisape ŕisi na la akus nakoena naŕa mesmesun ga kiela ŕelaga viowa la nene. ¹⁵ Lelaga naŕa nevisa meraravan van amiu, e legiena na liŕereena, ana la nene na mārera la van la, taulu naŕa Ntewa mliŕere le Sotom amio le Komora lala nanua sumo.”

Pisi na yaru la aŕene nalogena kiena ne Yesu lala

Mak 13:9-13; Luk 21:12-17

¹⁶ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu asitom ruru wo. Inu neligan plan amiu avano, a amiu ala limamiu ga ava sanene, amiu na sa ga sipsip la naŕa asike likan ŕegas nen lokul tetan lala. Visae sanene, ana monar ave manmarua ruru wo, a amiu monar amomāu ruruia. ¹⁷ Ana monar avisuar ruru amiu, vanon naŕa saŕisi yaru lala aure amiu ava kiela kumali, a e kiela yuŕna na leniena lala, vena avis van amiu, ana ŕisi na ala nakoena van amiu, a avisuaria saŕisi awe amiu. ¹⁸ Ana ŕisi na aligan amiu ava asumālu ase marana ne yerka wa na purvanua vanon ga naŕa amiu ape kiau nalogena lala, a e pogos nene amiu akilia avisawal kiamiu nalelagaena e inu e maran la nene a e marana ne la naŕa pe amlalaga re e Ntewa poli. ¹⁹ Ana pogos naŕa la nene aimi aure amiu, ana amiu na ve asitom manene re avisave ‘?Pisi na nevisa sanape ne, a nevisa ya ne van la ne?’ vanon naŕa ŕisi na Ninuna Wa naga la visena na visawalena van amiu naŕa avisa, mesmesun e pogos na visena. ²⁰ A pogos naŕa amiu

avis, ana pe kiamiu visena re nene poli, ana visena kiena ne Ninuna ne Arimamiu naþa naga visi e amiu.

²¹ “E pogos m̄arera nene, þisi na yaru kilia tam̄an yaru viowa taþena la nene la aimi aurelua wenla ruru naapo pona narina ruru naapo, vena awe mon̄ar la amarmare, nanene komin naþa la nene amlelaga e inu. A nisisi lala la m̄ena ga akilia asuñalu avisawal anela lala a arimala lala naþa amlelaga e inu, vena la m̄ena ga amare sanene. ²² Ana þisi na yaru lala ve sinelan amiu re sina, akawe kiamiu visena silaga, vanon kiau kia teke e amiu, a yaru naþa suñalar m̄arera suñã ga vano-o pog m̄arera nene þisi, þisi na Ntewa tamalia naga. ²³ Ana pogos naþa la asuñã a m̄ene manene amiu la e pulkumali tai, amiu monar aure ava e pulkumali taþena, a visae a m̄ene amiu ke sina ga e yo nene, amiu monar aure sina. Ana nevisa ruru van amiu, nesape kiamiu yuñãena nene e pulkumali nae Israel lala, þisi na ve þisi ruru re wa ana Narina ne Yeririna vim warpoyo ke sina ga.”

²⁴ Ana Yesu pisa, pisape “Naloga-na, naga pe to re metavan kiena navianena poli, a yaru na yuñãena, naga pe to re m̄ena metavan kiena suþe poli. Ve sanene, amiu na ve asitom re avisave þisi na taþatete m̄arera van amiu pogos tai, ²⁵ komin þelaga m̄arera naþa la akila va navianena, þisi na la akila ke m̄ena ga va nalogena, a suri m̄arera la naþa suþe naga kusia, þisi na kiena yeririna naga m̄ena ga monar tolia. Sa naþa yaru la apio kare inu, naþa in na nepe yerkawa e m̄au mratava, apisape in na Pielsipel, naþa naga pe suþe kiena ne yermare lala, þisi na la akilia avio kare amiu la sane na wa, amiu la naþa ape kiau e mratava taaga.”

Nalogena kiena ne Yesu taþatete maraun yaru lala

Luk 12:2-7

²⁶ Ana Yesu pisape “Vanon naþa þisi na avis viowa van amiu ve sa ke ga naþa apisi piowa pan inu, ana amiu ve amaraun la re. Suri viowa la punu ga naþa yaru lala akila vinaunia, pona apisawaniga, þisi na vim kakate e yometava na wa, vena yaru la punu ga akilia. ²⁷ A amiu m̄ena ga, suri wo la naþa nesuñã nepisa ke pan amiu e yemalolo, amiu monar avisawal ke sina ga e yomerarava, a suri la naþa nesuñã nepragagon ke ga e kiligamiu, amiu na monar avion manene vã metava e maran yeririna lala, vena yar punu ga akilia aloga.

²⁸ “Ana amiu na ve amaraun re yaru la naþa akilia awem̄ar tasnemiu mare, komin naþa la taþatete awem̄ar ninumiu mare. Ana amiu na monar amaraun ga Ntewa, naþa naga kilia kilalele kare tasnemiu amio ninumiu luwoka e lele naloga viowaena. ²⁹ Amiu asitom̄alia. Ninlaea la ne akaka ke la ne, la moki paþisi, sa ga kororaki ga, a la asuñã aþiliwilin ke lua e narin kilavaru ga tai, ana visae tai loru vitove tano e porotano, ana Arimamiu naga kilia m̄ã ga. ³⁰ A vilþarimiu m̄ena ga moki paþisi, ana Ntewa naga poloar make ga peve taaga, naga kilia la m̄aga. ³¹ Sanene, ana amiu ve amarau re, vanon naþa Ntewa pisu amiu na po manenea taulu ninlaea la nene, ana þisi na naga kilia visuar ruru amiu e suri punu ga e kiamiu malena.”

Yaru naþa naga pisawal pisape naga pe kiena ne Yesu

Luk 12:8-9

³² Ana Yesu pisa pisape “Yaru naþa naga visawal e marana ne yaru lala visave naga pe kiau yeririna tai, þisi na inu mēna ga, nevisawal naga e marana ne Ata naþa ma e peni, nevisave yaru nene pe kiau. ³³ Ana yaru naþa visawal e marana ne yaru lala visave naga pe pe kiau yeririna re poli, ana inu mēna ga nevisawal e marana ne Ata naþa ma e peni, nevisave yaru nene naga pe pe kiau yeririna re poli.”

*Yesu naga pe purþes nen kaween visena
Luk 12:51-53*

³⁴ Ana Yesu pisape “Amiu na ve asitom re avisave inu nepimin naþa nekila sane pupia suñare pimi sike e yomarava nini. Peraga, inu pe nepimin re ga neligan suñare e poli, ana inu nepimi nemio playu na kilaen mara tai, naþa þisi na yaru la aveveyu la, a akila mara van la vanon inu. ³⁵ In na nepimin nesape nekila sane þisi na yaru mēe lala akawe visena kiena ne arimala lala, a sira mēe lala akawe visena kiena ne anela lala, a sira la naþa atalopa ga na wa, þisi na akawe visena kiena ne anela simem lala. ³⁶ Þisi na la naþa sinela kari manene kiau nalogena lala, naga pe yaru taþena re la poli, yaru na mratava ga mñala lala.”

*Yesu naga sumo e malena kiena ne kiena nalogena lala
Luk 14:26-27*

³⁷ Ana Yesu pisa, pisape “Yaru naþa sitom manene la arimana, pona anena, pona narina, taulu naþa naga sitom inu, yaru nene naga mesmesun re imi sane ve kiau nalogena poli. ³⁸ Ana visae yaru tai naþa ve kus re kiena laktorovia taveve inu, sane naga pe tañan re naga loge viowa vanon inu poli, yaru nene taþatete imi ve kiau nalogena. ³⁹ Visae yaru tai naþa naga sitom manene la kiena malena, yaru nene naga þisi na kilalu kiena malena nene. A visae kiau nalogena tai naga kilalu kiena malena vanon inu, þisi na naga tol malena naþa taþatete þisi.”

*La naþa avisuar ruru nalogena lala, þisi na la atol kiela nalaena
Mak 9:41*

⁴⁰ A Yesu pisa, pisape “Visae yaru tai naþa were amiu ava mñana loyumuña, nanene sa ga naþa þere inu ke ga nepa mñana loyumuña ne. A visae yaru tai were inu neva mñana loyumuña, ana nanene sa ga naþa pere ke ga naga naþa naga mligan inu nepimi, pa ke mñana loyumuña. ⁴¹ Visae yaru tai were navisawalena tai pona yaru mesmesu tai ne sanene va mñana loyumuña, komin naga kilia ke sape yerkawa nene naga pe yaru wa nayumuñaena kiena ne Ntewa, yoko naga kus ke ga nalaena torokin naþa yoko Ntewa la va kiena yerkawa la nene. ⁴² A inu nevisa ruru van amiu sanini, visae yaru tai naga la piala na wii manini ve taaga va kiau nalogena tai, naþa naga pe sitom re pisape nalogena nene naga pe yerkawa tai poli, pona yaru tai naþa naga to ga tano, þisi na yaru nene la kiena nalaena tai komin suri wo nene naþa naga kila pa kiau yeririna tai.”

11

¹ Ana pogos naþa Yesu pisa ruru pa kiena nalogena la lualima taaga pa lua nene þisi, naga mligan yo nene, ana naga pa e pulkumali nae Kalele lala, vena vian la a lologon van la.

Nalogenena kiena ne Yoane Nakeena lala apimi

Luk 7:18-23

² E pogos nene, Yoane Nakeena sike e yuñña nakoarena, a naga mloge ke yuññaena la naña Kristo kila ke ne, ana naga mligan kiena nalogenena lañasia, ³ apanon apiun tan Yesu, apisape “?Sanape? ?Ko na yaru nanua apisape ke sumo asape ñisi na yaru keviu tai imin vena ve kieta nasumonena, pona pe naga re nane ko poli, ana imimi na monar mesuñate laa na wa, ñisi na yaru nene imi?”

⁴ Ana Yesu pisatamñe la, pisape “Awasuñe amiui sina, ava ke ga puna ne Yoane, a avisawal vania e suri la naña amiui apisuia naña nemiyuññaen ke e yo nini, a suri la naña apisayu inu ke pan amiui, sane suri la naña Navisawalena Aisea naga pisayu sumo rui, naña naga pisape:

⁵ *‘Kilamarañala lala, nanagane akirava si rui,*

a yaru la naña ape lapele a ape laulu, nanagane akilia amial po si narui,

a yaru la naña leperosi sike e yepela, nanagane yepela pimi mian ruru si narui,

a yaru la naña ape kiligapoñe, nanagane amloge si suri narui,

a yaru la naña amare, nanagane amal si rui,

a yaru la naña limala korena ga, nanagane nemlologon ke Nalologena Wo pan la rui.’

Ais 35:5,6

⁶ “A amiui avano avisa mñena va Yoane, avisave ‘Yaru naña pe kiena sitomena pe peve lua li re e inu pogos tai poli, ñisi na navisa ruruena sike e naga.’”

Yesu pisayu Yoane Nakeena

Luk 7:24-30

⁷ Ana pogos naña nalogenena kiena ne Yoane Nakeena lala amolue vena awasuñe sina, Yesu pisayu Yoane nene pa yaru la naña asike ne, pisape “? Nanua sumo na, pogos naña amiui apa e yokorena nene, amiui na apanon apisu ya? !In na pe nesitom re naña nesape amiui apanon apisu kiai na yokorena la naña lagi miyuia ana kulkulul luen ga poli! ⁸ A pe nesitom re mñena ga nesape amiui avanon vena avisu yerkawa tai naña naga miyowau ruru po poli, komin yaru la ne sanene ana tañatete ase lele viowa tai sane yokorena nene, ana silaga asike ga e pupia yuñña wo mñana ne suñe kerkeviu lala. ⁹ ?Peraga, ana in na nesitom ke nesape amiui apanon ke vena avisu navisawalena tai, ne? Ee, ana naga nene na poga ga ne, ana inu nevisa van amiui, yaru nene naña amiui amoluen apa apisu naga, naga to laa metava, taulu navisawalena nasumo lala, ¹⁰ komin Ntewa naga pisayu Yoane nene sumo rui e kiena Visena Wa, naña naga pisape

‘In na nemligan kiau navisi pimi sumon ko, vena kila ruru kioñña mrapa.’

Mal 3:1

¹¹ “Lelaga nevisa van amiui sanini, e yomarava nini, Yoane Nakeena naga to la metavan yaru tañena la punu ga. Ana yeririna la punu ga naña ñisi na la ava loyuñña e nasuñenena kiena ne Ntewa, vano-o tol kiela yaru naña su maro la garo tano, la punu ga nene la apa la metavan Yoane, naña la awar kiela navisa ruruena kiena ne Ntewa pa laa taulu naga. ¹² A siar e pogos naña Yoane Nakeena siar mlologo, pimi tol nanagane, yaru lala asuñña akawe ke nasuñenena kiena ne Ntewa, a nasinekar mñarera na kilaen mara lala la mñena ga akalali naña atauluia. ¹³ Nanua sumo manene

la, pimi tol pogos kiena ne Yoane, navisawalena lala, a navisaluaena naþa Mosis siria, ana la apisayu suri la moki naþa kilia kakate sirau. ¹⁴ A visae amiu akekaran alelaga e suri la nene naþa þisi na aňalivi sirau, ana þisi na amiu akilia avisu kilale naþa Yoane Nakeena naga pe Elaisa nene, naþa la apisaaria sumo rui apisape þisi na naga monar wasuþe sina ga imi. ¹⁵ A visae kiligamiu toňa ga, popon ayagogon ruru kiau visena la nene.”

Yesu pisi m̄arera pan kiena teras lala

Luk 7:31-35

¹⁶⁻¹⁹ A Yesu pisi pa laa sane, pisa pisape “?Ana þisi na nevisawal visena ya naþa kilia tol þelaga kiena ne yeririna na nanagane lala? E lepas punu ga naþa Ntewa naga kila vena kilali wo van amiu, ana amiu yepemiu mavin ga, amiu apisa kare ga naga vanonia. Komin pogos naþa Yoane naga pimi sike ga wa, ana monsilu ga pe kinana re poli vena len, a naga palia m̄ena ga kuruta na munena, pe mun re poli, ana yaru la apisu naga sanene, la apismumun naga, apisape ‘Yaru nene yermare pa e naga.’ A pogos naþa Narina ne Yeririna naga pimi sike na, naga kinana ruru ga a mun ruru ga, sa ke ga yaru taþena lala, ana yaru la apismumun naga, apisa apisape ‘Opisu ke ne, yaru nene naga pe yaru na kinan merorolen paþisi, a pe yaru na munena m̄ena kuruta na munena paþisi, a naþa naga kiena erau lala na, la ape yaru nawarpoloen ga takis, a ape yaru viowa ga lala.’

“Komin suri ne nanene narui, inu nepisu amiu yeririna na nanagane lala naþa amiu na sa ga sisi lala naþa visae asuňa akirakirai e yometava na kumali, þisi na la asuňa aviovion va kiela erau lala, avisave ‘!E, amiu na apiowa nene! Visae imimi mesuňa mowe plaþe, ana amiu ve awol re amio imimi, a visae imimi meyaun yauena na marena, ana amiu ve atagi re amio imimi.’

“Ana suri punu ga naþa la amolmolue e namanmaruaena kiena ne Ntewa, sumonia yaru la mokliu naþa apisu sane piowa ga, ana siraunia þisi na Ntewa naga kila imi merarava sane kiena manmaruaena nene naga mesmesu a naga pe lelaga ruru nenaga.”

Yesu pisaar ruru pa la naþa pe amlelaga re e naga poli

Luk 10:13-15

²⁰ Ana Yesu pisaar ruru pa yeririna lala na pulkumali la punu ga naþa naga kila kile la moki pan la, komin naþa apisu kiena suri la nene rui, ana pe apilon la re poli. ²¹ Naga pisa pisape “Yaru nae Korasin lala, amio yaru nae Petsaeta lala, amiu na akila kare amiu keviu paþisi wa! Visae le Taea amio le Saeton la nanua sumo, ana la avisuli ga kile la naþa amiu apisu þisi rui, pona avilopu la nanua sumo yo rui. La pe ape le Yu re poli, ana þisi na vera na ayen þililis nen karo, a pona la akuwani posnoyavi e þarila yo rui, vena yaru la avisu kilale sane amloge kemua piowa lelaga vanon kiela mlamulena piowa lala. ²² Inu nevisa mesmesun van amiu, e legiena na liþereena, þisi na kiamiu nakoena naþa van amiu taulu naþa van la nene. ²³ !Ana amiu le Kapeneam lala, naþa amiu asuňa aþarwar amiu, a naþa sinemiun asape amiu ato manene metava, ana amiu avisuar amiu! Pisi na Ntewa koven plan amiu ato tano, ato tano vaþisi e pulukapi. Visae le Sotom lala la avisuli ga kile la nene naþa amiu apisuia, vera na la apilopu la rui, a vera na pupia kapi nae ma e peni nene taþatete kekan kiela yo nene kovio. Ana amiu apisu pa kile la nene rui, amiu pe apilopu

amiu re nena poli, ²⁴ nane nevisa van amiu, e legiena na liṽereena, ṽisi na Ntewa naga sinena ye la manenea taulu amiu.”

Yesu pisa potena pa Arimana

Luk 10:21-22

²⁵ Ana e pogos nene, Yesu mlen, pisa pisape “!Ata-o, ko ope Suṽe nae ma e peni a Suṽe nae yomarava nini! Nevisa potena van ko, Ata, vanon naṽa ko opian suri la naṽa e inu pan la naṽa kiela sitomena sa ga nisisi lala, ana yaru la naṽa asitom asape ape manmarua a la naṽa asitom asape akilia ruru suria, ko okilawan suri la nene van la. ²⁶ Lelaga, Ata, nanene ve sa ga naṽa ko sinonṽania.”

²⁷ Ana Yesu pisa mṽena ga, pisape “Arimau naga mligan make suri la punu ga e lumṽau ṽisi rui. A Arimau naga taaga naga kilia ruru inu, a inu naṽa nepe narina, in ga taaga ga nekilia ruru naga. Inu nemio la naṽa nemligan la vena nekilogia Arimau van la vena awasinea, ana imimi ga nene mekilia ruru naga naṽa naga pe Arimamimi.”

“Amiu aimi pun inu vena ava ruru amiu”

²⁸ Ana Yesu pisa mṽena ga, pisape “Amiu punu ga naṽa amiu sinemiu mare paṽisi vanon naṽa amiu asumṽa aṽar ke suri urmi lala e kiamiu malena lala, amiu aimi, amiu aimi pun inu, vena nekilia nekila amiu ava ruru amiu. ²⁹ Amiu alarar kiau visena lala ve sa naṽa ṽeligas tai e kiamiu malena, a amiu alarar kiau ṽelaga lala, vanon naṽa inu na nepe yaru monṽau tai, a kiau sitomena to ga tano. Sanene, ṽisi na amiu alual naṽa kiamiu sitomena lala varuruia, ³⁰ vanon naṽa kiau vianena lala amene ga a amelala ga, a suri la naṽa ṽisi na inu nowar van amiu vena amiu awaria, ṽisi na naga taṽatete urmi manene van amiu.”

12

Yesu naga pe suṽen Legiena Wa

Mak 2:23-28; Luk 6:1-5

¹ Ana e legiena taṽena si tai, naṽa naga pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalogena lala amial apano, ana kiela mrapa pa ga likan lokove na wit lala. Amial ke sanene, ana kiena nalogena lala viso kar la, ana apeve plan mras nen wit laṽasia vena akania. ² Asiar akila ke sanene, ana Varasi la ṽasia asike e yo nene, ana apisula mṽaga, ana la apisi pa Yesu, asape “!Ei, opisu ke ne! Kionṽa nalogena lala la asumṽa aṽar ke kinanena e lokove sanene, la asumṽa amiyumṽae ke e Legiena Wa ne, a visae ve sanene, la asu mṽa akilaro ke kieta navisaluaena ne.”

³ Ana Yesu pisatamṽe la, pisape “?Ana, sanene yo, pona amiu pe apuloli re Tusi Wa pogos tai poli yo, e suri la naṽa Parin Suṽe Tepet naga kila sumo? Naga amio kiena yeririna lala viso kar la paṽisi, ⁴ ana naga pa loyumṽa e silparpara wa mṽana Ntewa, ana naga mla kilaparavi wa nene naṽa Navisaluaena pisape yaru wa ga lala, la akilia akania, ana Tepet mṽena ga la akania. ⁵?Pona amiu na pe apulo re mṽena Navisaluaena kiena ne Mosis poli yo, naṽa e Legiena Wa punu ga, yaru wa lala, la monar ava loyumṽa e Yumṽa Wa mṽana Ntewa vena akila kiela yumṽaena la ea? Sanene na, la akilaro ke Navisaluaena naṽa pialuṽar ke sape yaru ve yumṽae re e Legiena Wa ne, ana Ntewa naga pisu suri nene ana pe sitom re pisape

suri viowa tai nene poli. ⁶ Inu nevisa van amiui, nesape nasuŕenena viu tai sike nanagane, naŕa naga to laa metava taulu navisaluaena na Yumã Wa mãana ne Ntewa, ⁷ ana naga sa naŕa e Tusi Wa, Ntewa pisa pisape *'Inu na pe sineun re kiamiu kuŕaŕaena la poli, ana in na sineun ga ŕelaga na sineyeena.'* *Ose 6:6*

?Pona amiui na aminue ke kinas nen visena nene wa? Visae amiui akilia, a ŕisi na amiui taŕatete asumã aliŕere kare kiau nalogena la nene naŕa pe akila re ŕelaga viowa tai poli. ⁸ Narina ne Yeririna, naga ke naŕa pe suŕen Legiena Wa narui."

Yesu miyuãaen ruru limana yaru tai

Mak 3:1-6; Luk 6:6-11

⁹ Ana Yesu molue e yo nene, mial pano, ana pa loyumã e kiela yumã na lotuena tai. ¹⁰ E yo nene, yaru tai sike ea ana naga limana ve tokak, a pe lima mare, ana yaru mēna ga laŕasia naŕa asumã ga sinelan asape alual li suri laŕasia naŕa Yesu naga kila na pe mesmesu re poli yo. Ana yaru la nene apiun tan Yesu, asape "ŕSanape, kieta navisaluaena pialuŕar yumãena na kilaruuen tas nen yaru e Legiena Wa, pona pe pialuŕar re poli? !Ovisali suri nene!"

¹¹ Ana Yesu pisatarãea, pisape "Visae yaru tai kiena sipsip ve taaga ga, ana e Legiena Wa tai, kiena sipsip nene va loru vitove e ŕiliŕili tai, amiui asitom asape ŕisi na yaru nene taŕatete va werelua sina? !Ee, ŕisi na ita punu ga monar tekila sanene va kieta suri mali lala! ¹² Ana visae mesmesu ga ve sanene e kieta navisaluaena vena teila kieta sipsip tai sanene e Legiena Wa, ana sanene ita tekilia tekila mēna ga yumãena naiilaen yaru taŕena e Legiena Wa, komin yaru naga po taulu sipsip."

¹³ Ana Yesu pisa pa yaru naŕa limana mare, pisape "Okian mesmesun lumomã." Ana yaru naŕa kila sane Yesu pisa, kian mesmesun limana, ana limana pimi po sina, sa ke ga limana komŕas. ¹⁴ Ana Varasi la naŕa asike e pogos nene apielue, ana amolue apa vanua, vena avisayu sanape naŕa akilia aweãar Yesu mare.

Yesu naga pe yaru nayumãaena kiena ne Ntewa

¹⁵ Ana Yesu kilia mã naŕa Varasi lala asape awe naga, ana naga molue e yo nene, amio yeririna la moki naŕa atavevea. Ana naga sumã kila ruru ke namaiena lala, ¹⁶ ana naga pisi mãrera pan la, naga pialuŕar la pisape la ve avisayu re naga va yaru taŕena lala. ¹⁷ Naga kila sanene vena visena kiena ne Ntewa tai vim ve lelaga, naŕa Navisawalena Aisea pisawal sumo rui, a visena nene pisa sanini, pisape

¹⁸ "Nanene yaru naŕa naga miyuãae kiau, naŕa in na nemligan lua naga.

In na nesitom naga paŕisi, a kiau sitomena kekaran naga paŕisi.

Pisi na inu neligan Ninuu van naga, vena naga visawal ŕelaga mesmesu lala va yolai lala na yomarava nini.

¹⁹ *Pisi na naga taŕatete visin sinekar van yaru, pona visi molmolue va ŕisi, a naga taŕatete koven visena ve moki e yo metava.*

²⁰ *Ana naga taŕatete telua kiai naŕa poroli ŕisi rui,*

a naga taŕatete vilonmãr kapi vivaga naŕa lavis mare rui.

Naga ŕisi na yumãe mã sanene vano vano-o, tol naŕa ŕelaga mesmesu sumãlu mãrera taulu nena ŕelaga viowa.

²¹ *Ana ħisi na yolai lala na yomarava nini, la alelaga m̄arera e naga, avisave ħisi na naga tamalia la.*” Ais 42:1-4

*Apisa apisape Yesu myuṁae e naṁareraena kiena ne Yermare
Mak 3:20-30; Luk 11:14-23, 12:10*

²² Ana yaru lala asumon yaru tai naḡa yermare pa e naga pimi puna Yesu. Yermare nene kila naga pe kilamara ḡala, a pe puru ṁena ga, ana Yesu kila ruru si kilamarana amio pulgona apimi apo sina. ²³ Ana yeririna la naḡa apisu suri nene amilania, a sinela kurkuru paḡisi, ana apiun ke sina ga tan la, apisape “!E! ?Yaru nene naga narina ne Tepet naḡa tesuṁiate ke yo, pona peraga?”

²⁴ Ana pogos naḡa Varasi lala amloge visena kiena ne yeririna la nene, ana apielue paḡisi, naḡa apisape “Yaru nene ṁene plan yermare lala e ga e naṁareraena kiena ne suḡe kiena yermare lala, naḡa Pielsipel, naga taṁan pania.”

²⁵ Ana Yesu mlogekilale ṁa kiela sitomena nene, ana naga pisa pan la, pisape “Visae suḡe tai, kiena yeririna lala aliḡerela, naḡa laḡasia akawe si visena kiena ne lala komḡasia, ħisi na suḡe nene kiena yuṁaena lala monar loloru ga vito sike na; a visae pulkumali tai pona mratava tai, kiela yeririna lala aliḡerela, naḡa sane laḡasia sinelan asape aṁene plan si laḡasia, ħisi na yeririna la nene taḡatete asu ruru pogos tai. ²⁶ ?A sa ṁena ga nini, visae yermare lala kiena ne Yermare Lego, laḡasia aṁene plan ke sina ga lala ḡasia, nanene na kana kinasia sane amliḡere la ħisi narui, ana nasuḡenena kiena ne Yermare Lego naga yoko suṁalu ve sanape ne? ²⁷ ! Ana amiu na apisa ke asape sanene narui, asape in na nesuṁa nemēne plan ke yermare taḡena lala e naṁareraena kiena ne pupia yermare naḡa Pelsepel, ana pe sa re nena nene poli! Ana visae ve sa naḡa amiu apisa, sanape na amiu ṁena laḡasia naḡa aṁene plan ke yermare lala? ?Ane mla naṁareraena nene pan la, pona Yermare Lego ṁena yo? A popon visae kiamiu nalogena la naḡa aṁene plan ke yermare lala, la alogeveveruruli kiamiu visena la nene. ²⁸ Ana peraga, amiu apisa suri nene na pe mesmesu re poli. Inu na nemēne plan ke ga yermare lala e naṁareraena kiena ne Ninuna Ntewa, ana suri nene na sane nasuḡenena kiena ne Ntewa sike likan amiu ħisi rui.

²⁹ “!Amiu na apisu ke ne! Visae yaru tai sinenan ke pisape va loyuṁa ṁana ne yaru m̄arera tai, vena vinaun kiena suria, naga monar war kilika viar ke ne yaru nene sumo wa, ħisi na naga kilia va loyuṁa ana war plan make kiena suria. Ana in na nekila ke sanene pa yaru m̄arera nene naḡa Yermare Lego.

³⁰ “Yaru naḡa pe taveve inu re poli, naga suwo inu ke ne, a yaru naḡa pe miyuṁae re amio inu poli vena moure kiau yeririna lala aimi lele taaga, naga sane suṁa ṁenetetain la ke ne. ³¹⁻³² Ana sanene narui, in na nevisa van amiu, mlamulena viowa lala, a visena viowa lala, a visena naḡa kila kare Narina ne Yeririna, Ntewa naga kilia viewo yaru vanonia, ana yaru naḡa pisayu kare Ninuna Wa, naḡa pisa pisape kiena yuṁaena naga Yermare Lego ga miyuṁaenia, yaru na sanene, Ntewa taḡatete viewo naga pogos tai, e pogos na tesike e ne, a e pogos naḡa pimi ke sirau.”

Purlaki amio kana mrasnena

Luk 6:43-45

³³ A Yesu pisa mēna ga, pisape “Ita tekilia tevisu kilale purlaki lala e mrasnena naŋa aŋaria. Purlaki naŋa kapuru po, naga mrasa mēna ga po, ana purlaki naŋa piowa ga, Ƨar mēna ga mrasa naŋa piowa ga. ³⁴ A malena kiena ne yeririna naga sa ke mēna ga nene, naŋa e losinena naga sane pe purƧes tai, a visena la naŋa amolmolue e kiena malena, la sane mras la naŋa amolmolue ke e purƧes nene. ?A inu nepisu kiamiu purƧesia menunu Ƨisi rui, ana sanape naŋa yoko mras wo laŋasia kilia molue kome kiamiu visena lala? !Amiu na ape lus kiena ne lomāra kemua lelaga narui!

³⁵ Yaru naŋa po, Ƨarpolo suri wo lala sike e losinena, ana silaga naga kiena sitomena wo toŋia ga naŋa kilia lalua va yaru. Ana yaru viowa, naga suŋia Ƨarpolo suri viowa lala sike e losinena, ana naga taƧatete kilia lalua kiena sitomena wo tai pogos tai.

³⁶ “Inu sineun nesape amiu akilia naŋa e legiena na liƧereena, ana yaru la punu ga monar akila navisawalena tai vanon kiela visena viowa la veve taaga naŋa apisa e kiela malena lala, ³⁷ vanon naŋa Ƨisi na Ntewa naga liƧere kioŋia malena e ga e kioŋia visena lala. Nanene, vanon naŋa kioŋia visena lala akilia akila ko vena omal, pona akila ko vena owar nakoena.”

Yerkawa laŋasia la sinelan asape avisu kile

Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

³⁸ Ana navianena na navisaluaena laŋasia, amio Varasi laŋasia, apisa pa Yesu, apisape “!Ei, ko naŋa apio ko ke asape Navianena, imimi sinemimin mesape okila kile tai van imimi vena imimi mevisu kioŋia narāraena.”

³⁹ Ana Yesu pisataŋe la, pisape “Yaru la naŋa sinelan ga asape avisu kile la sanene, la ape yaru viowa la paƧisi, akila ke wowe pa Ntewa sane la naŋa akila ke kolau. Peraga, Ƨisi na taƧatete amiu avisu kile tai, ana kile naŋa kiena ne Navisawalena Sona sumo, naga ga nene na akilia avisuia.

⁴⁰ Sona nene mēke e lomēƧen pupia ika lesumsum nene pano-o tol legiena telu a lemalo telu, ana Ƨisi na ve sa ke mēna ga nene e Narina ne Yeririna, naŋa Ƨisi na naga mēke e los nen porotano vano-o tol legiena ve telu a lemalo ve telu. ⁴¹ Ana la nae Ninive nanua sumo amloge visena kiena ne Sona narui, ana apilopu la, a e legiena na liƧereena, Ƨisi na la nene asuŋalu avisa lologia kiamiu naviowaena lala, komin naŋa yaru tai naŋa naga to laa metavan Sona naga sike amio amiu nanagane, ana amiu na pe apilopu amiu re nenaga.

⁴² “Nanua mēna ga sumo, ana sira kawa tai naga pe Ƨarin suƧe tai, naŋa naga mligan kiena purvanua naŋa sike koperina paƧisi, ana pitomi tano vena loge visena namanmaruaena kiena ne Ƨarin SuƧe Solomon. Ana sira kawa mēna ga nene Ƨisi na suŋalu e legiena naliƧereena, naga visa lologia kiamiu naviowaena lala, komin naŋa yaru tai naga pe manmarua to laa metavan Solomon sane, naga sike amio amiu nanagane, ana amiu na pe sinemiun re nenaga.”

Ninuna viowa naga kilia wasuƧe sina

Luk 11:24-26

⁴³ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pogos tai, pogos naŋa visae aŋenelua yermare e yaru tai, yermare nene kilia va yomārua vena kaleli

yo tai naŋa va se ea vena ve m̄ana um̄a. Ana visae ve lual re, ⁴⁴ ƒisi na naga visavenua, ‘A, ƒisi na nevito li si e m̄au um̄a marua na sumo wa.’ Ana pogos naŋa naga wasuƒe vitomi, ƒisi na naga vitomi wal yuŋa naŋa mon korena ga, ana merarava po paƒisi, a akila ruru make suri la e yuŋa naŋa ƒisi rui. ⁴⁵ Ana naga kilia wasuƒe sina va were si yermare taƒena lala ve olua, naŋa la apiowa manene la taulu naga sane, atomi amio naga, ana akilia ava si asike e los nen yaru nene. Ana yaru nene, nanua sumo kiena malena piowa, ana siraunia kiena malena viowa la sane. A ƒisi na ve sa ke m̄ena ga nene e malena kiena ne yaru viowa nanagane lala.”

Yesu, anena amio wenla lala

Mak 3:31-35; Luk 8:19-21

⁴⁶ Pogos naŋa Yesu pisi ke amio yaru la nene wa, ana anena amio wenla lala apimi aporu e yo nene, asuŋalu asuŋa ga vanua, la sinelan asape avis amio Yesu. ⁴⁷ Ana yaru la tai nene pisa pa Yesu, pisape “Ei, anomia amio womla lala asuŋalu asike vanua, la sinelan asape avis re amio ko wa.”

⁴⁸ Ana Yesu pisatamea, pisape “?Ana ane pe aneu, a ane pe wolai lala?” ⁴⁹ Ana naga kiar kiena nalogena lala, pisapenua “?Apisu ke yaru la ne asike ne? Aneu a wolai lala, yaru ne la nane asike ne. ⁵⁰ Komin visae yaru naŋa kila ke ya naŋa Ata nae ma e peni naga sinenania, yaru na sanene naga pe wolai, a pe vineu, a pe aneu.”

13

Pakaiwa na kurus nen wit la naŋa akekapil apa e porotano la naŋa ape taƒena la vari

Mak 4:1-9; Luk 8:4-8

¹ E ke e legiena nene, Yesu molue um̄a, pito totano e yepas nen pupia lapa nene vena vian yeririna lala. ² Ana yeririna la moki paƒisi apitomi puna e pogos nene narui, ana kila naga ƒiyu pa to meta e waa tai, ana yeririna la punu ga yo pule ga asike ura, ³ ana naga pian suri moki pan la e ga e ƒakaiwa lala.

Ana naga pisa pan la, pisape “Yaru tai pa peven kurusa e kana lokove. ⁴ Pogos naŋa naga suŋa sisilin ke kurus la nene, ana kurus laƒasia kekapil pa e mrapa, ana siraunia manu lala apimi ate plan make ga. ⁵ Ana kurus laƒasia akekapili pa e naŋa kilavaru meke tano, ana pe porotano po re teke meta poli. Ana akakapur vilaga, vanon porotano meninivi ga. ⁶ Ana pogos naŋa mrae pa m̄arera, kekan kurus nen suri la naŋa pitotovi memeu veraga, vanon ƒeligas lala pe pito ruru re tano poli wa. ⁷ Ana kurus laƒasia akekapili apa e naŋa sumo pe ate plan ruru re kilika viowa la e poli, ana ƒisi na kilika viowa naŋa pitotovi pimi keviu sina, ana piwo kare kurus nen suri la naŋa pitotovi ne ana amarmare. ⁸ A kurus taƒena si laƒasia akekapil apa e porotano tai naŋa po, ana akapuru po, ana aƒar mrasnela, naŋa laƒas aƒar mras tol ponotia taaga, laƒasia aƒar mras tol lualima orai, a laƒasia lualima telu.”

⁹ Ana Yesu pisa, pisape “Yaru naŋa kiligana teke ea naga monar yaggon ruru visena nene.”

?Vanon ya ne Yesu pis e ƒakaiwa lala?

Mak 4:10-12; Luk 8:9-10

¹⁰ Ana siraunia, nalogena lala apimi puna ne Yesu apiunia, asape “? Vanon ya ne ko osuṃa opian ke yeririna lala e ṗakaiwa la sanene?”

¹¹ Ana Yesu pisatamēa, pisape “Ntewa naga kila ke sape ṗisi na amiu akilia alual nakilia wanena kiena ne kiena nasuṗenena, ana naga taṗatete la kiliaena ne va yeririna taṗena la nene. ¹² Nevisa sanini van amiu, visae yaru naṗa kiena suri moki rui, ṗisi na war va la sane vena ve moki va ṗisi, a yaru naṗa pe kiena suri re poli, ṗisi na naga kilalu narin suri ya naṗa naga kiena. ¹³ Sanene, nepian la e ṗakaiwa lala, vanon naṗa la asuṃa apisuia, ana apisu kilale ṗele ga, ana asuṃa amloge, ana amloge kilale ṗele ga. ¹⁴ Yaru suri la ne sanene, akila narui ana Ntewa pisayu la nanua sumo rui e visena lelaga naṗa Navisawalena Aisea pisawal sumo, naṗa pisa pisape

‘Ana ṗisi na amiu aloge vano-o, ana taṗatete alogekilale pogos tai.

A ṗisi na amiu avisu vano-o, ana taṗatete avisu kilale pogos tai,

¹⁵ *vanon naṗa amiu na sane yaru la naṗa kiela sitomena la amarmare ṗisi rui, sa naṗa aṗiwo pulkiligala, a sane aṗelawa rui.*

Visae ve akila re sanene, pona vera na akilia avisu kilale suria, a vera na akilia alogekilale suria, a vera na kiela sitomena akilia asitomkilale suria, ana sanene, akilia avilopu la aimi pun inu vena nekila ruru la.’

Ais 6:9,10

¹⁶ “Ana nevisa van amiu, kiau nalogena lala, navisa ruruena sike e amiu komin naṗa kilamaramiu la asuṃa apisu ke suri la naṗa amiu apisuia, a kiligamiu la amloge ṃa suri la naṗa nesuṃa nepian amiu ke ea. ¹⁷ Inu nevisa van amiu, navisawalena la moki amio yeririna kiena ne Ntewa lala la moki liu nanua sumo, naṗa sinelan manene paṗisi naṗa asape avisu suri la naṗa amiu apisu ke nanagane, ana pe apisu re poli, a la akilayon manene naṗa aloge suri la naṗa amiu amloge ke nanagane, ana pe amloge re nenaga.”

Yesu pisawal kinas nen ṗakaiwa na kurus nen wit

Mak 4:13-20; Luk 8:11-15

¹⁸ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu, ayagogo ruruia, ṗisi na nevisayu kinas nen ṗakaiwa nene, naṗa naga pisayu yaru nene naṗa pa peven kurusa e kana lokove.

¹⁹ “Suri nasumo, naga kurus la naṗa kekapili e mrapa, naga sa naṗa yaru la ne amloge nalogena wo nasuṗenena nene ana pe amloge kilale re poli. Kurus wo lala kekapil e kiela sitomena lala, ana yaru viowa nene naṗa Yermare, naga pimi ṗar plan ke sina ga nalologena wo nene e losinela.

²⁰ “Taṗena, naga nene na kurus la naṗa kekapili e yo naṗa kilavaru ṃeke tano, a naga sa naṗa yaru la ne amloge lologena wo nene, ana akekaran veraga, ²¹ ana sa naṗa ṗeligasa pe po re poli. Akilia asu ve plas ga, a visae pogos ṃarera tai, pona yaru la aṃene la vanon naṗa la amlelaga e visena kiena ne Ntewa, ṗisi na la aloru ke veraga.

²² “Taṗena ṃena ga, naga na kurus la naṗa kekapil e yo naṗa kilika viowa sike ea, ana naga na sa naṗa yaru la ne amloge lologena wo nene, ana la asitom manene la kiela malena lala, a sinelan manene la suri na yomarava nini. Pelaga la nene apimi sane kilika viowa, ana la apiwo kare nalologena wo nene vena ve war re si mrasa e kiela malena.

²³ “Ana na maro, naga na kurus la naŕa kekapili e porotano naŕa po, naga na sa naŕa yaru la amiyagogo ruru e lologena wo nene, ana amloge kilale ruru po, ana aŕar mras nen nalologena nene e kiela malena lala, naŕa sane laŕasia aŕar lualima telu, laŕasia aŕar sane lualima orai, a laŕasia aŕar moki sane mrasa tol ponotia taaga.”

Pakaiwa na viluŕini viowa amio kurus nen wit lalua akapuru lele taaga

²⁴ Ana Yesu pisa sina ga ŕakaiwa taŕena tai pan la, pisape “Pelaga naŕa Ntewa ŕere yaru lala apimi loyuma e nasuŕenena kiena naga sanini. Yerkawa tai naŕa naga pa peven kurus nen wit la naŕa po e kana lokove, ²⁵ ana pogos naŕa yaru lala amomalio ke kolemalu, kiena nasinekar tai naga pimi, mapila kurus nen viluŕini viowa tai e lokove nene ŕisi, ana pure pano. ²⁶ Ana suri la lua nene apitotovi, ana lalua maran taaga ga, ana pogos naŕa wit lala asiar naŕa awar mrasa, ana yerkawa nene, kiena yaru na yumaena lala apisu kilalea sane viluŕini viowa mena ga kapuru ke amio wit nene. ²⁷ Ana la apimi puna, apiun tania, asape ‘?Yerkawa, sanape? Kurus la naŕa tepeven e komia lokove, ana kurus wo ga lala. ? Ana viluŕini viowa nene pimi sanape?’

²⁸ “Ana naga pisa pan la, pisape ‘Peraga, nene na kiau nasinekar tai ne kila suri sanene.’

“Ana kiena yaru na yumaena lala apiun ke sina ga tania, asape ‘?Poga ga, ana sanape, sinoman osape imimi meva moure plan viluŕini viowa la nene?’ ²⁹ Ana naga pisaluŕaria, pisape ‘Toko, aligan suwa wa. Visae amiu ava aure plan viluŕini viowa la nene, pona visae akila palia sa aure plan lae mena ga amio wit la nene veraga. ³⁰ Lalua akilia akakapuru ma veraga vano-o tol pogos na waren kinas nen wit imi. E ke e pogos nene, ŕisi na nekilia nevisa va yaru la naŕa ava awar wit, vena ava ate ke ne viluŕini viowa nene sumo wa, aviaria e ŕegasia akoven va e kapi. Siraunia, la akilia ava ate wit lala vena awar vitomi unia.’”

Pakaiwa na kurus nen mras nen purpa

Mak 4:30-32; Luk 13:18-19

³¹ Ana Yesu pisawal ŕakaiwa taŕena tai pan la, pisape “Nasuŕenena nae ma e peni naga sane kurus nen mras nen purpa tai naŕa pito pelan te laki tai. ³² Kurus nene na ve tokak na ve tokak paŕisi, ana pogos naŕa kapuru pano-o, ana pimi pe purlaki tai naŕa keviu taulu make purlaki taŕena lala, ana manu lala akila mala ponovi lala e kana korowas lala.”

Pakaiwa na is

Luk 13:20-21

³³ A Yesu pisawal sina ŕakaiwa taŕena tai pan la, pisape “Nasuŕenena kiena ne Ntewa, naga sa naŕa sira tai palelar narin is amio puluyavi na kilaparavi e pupia pialora tai, ana narin is nene kilia kila kilaparavi la nene punu ga mlapa.”

Yesu pisi pan la e ga e ŕakaiwa lala

Mak 4:33-34

³⁴ E visena kiena ne Yesu la nene, naga pisawal suri la ne sanene pa yaru lala, a silaga naga pisi pan la e ga e ŕakaiwa lala. ³⁵ Sanene, naga kila visena kiena ne navisawalena nanua sumo imi ve lelaga, naŕa Ntewa pisa, pisape

“Pisi na inu nevisawal kiau visena lala e ga e ŕakaiwa,

ĥisi na nevisawal suri la naĥa tapolou su nakonua rui, asike ga perina wa, siar e pogos na siĥen yomerava nini, pimi tol nanagane.” *Yauena* 78:2

Yesu pisawal kinas nen ĥakaiwa na viluĥini viowa

³⁶ Ana Yesu mligan ĥina lala, pa loyuma, ana kiena nalogena lala apimi puna, apiunia apisape “?Yesu, imimi sinemimi mesape ovisawal van imimi ya ne kinas nen ĥakaiwa na viluĥini viowa naĥa kapuru ke e lokove na wit nene?”

³⁷ Ana Yesu pisatame la, pisape “Yerkawa naĥa peven ke kurus wo lala, nane Narina ne Yeririna nene. ³⁸ A kana lokove nene, nane yomarava nini. A kurus wo la nene, nane yeririna la naĥa asike loyuma e nasuĥenena kiena ne Ntewa nene. A viluĥini viowa la nene, nane yeririna kiena ne Yermare la nene. ³⁹ A nasinekar nene naĥa pa peven kurus nen viluĥini viowa nene, nane Yermare na ga. A pogos nawarpoloen kinas nen wit la nene imi, nane luas nen pog nini. A yaru na yumaena la nene naĥa avanon ate wit awarpuloia, nane navisi lala. ⁴⁰ A yumaena nene na warpiloena viluĥini viowa la nene vena asikapila, nane ĥelaga ke sina ga nene naĥa ĥisi na imi e pogos maro, ⁴¹ naĥa Narina ne Yeririna, naga ligan kiena navisi lala vena avano awar plan suri la naĥa kila yaru lala amloru e mlamulena viowa, amio yaru la nataĥaen mlamulena viowa, vena ve asu re si veraga amio yaru la nasuĥenena kiena. ⁴² Ĥisi na navisi lala akoven la ava e pupia kapi, e yo naĥa yaru lala asuma ga atagi, a asuma ga akar ke maluela ea. ⁴³ Ana sirauia, yaru mesmesu lala ĥisi na atego ve sa mrae, loyuma e nasuĥenena kiena ne Arimala. A yaru naĥa kiligana teke e naga monar yagogo ruru e visena nene.”

Pakaiwa na pupia kilavaru wo tai natauluen kilavaru

⁴⁴ A Yesu pisape “Pelaga kiena ne yaru naĥa sinenan sape va loyuma e nasuĥenena kiena ne Ntewa, sane ĥakaiwa nini: yaru tai pa pisu kinakinas nen porotano tai, ana naga milan pupia kilavaru wo tai naĥa monyoyou ga meke ea. Ana naga sinwan rurulein kilavaru naĥani, ana naga pitove ĥiliwilin plan make kiena suri lala punu ga, vena kilia vam ul lua kinakinas nen porotano nene, vanon naĥa mloge po manene la paĥisi e suri wo naĥa maia.”

Pakaiwa na kilavaru yuwowo naĥa teke e mratamelilivi

⁴⁵ A Yesu pisa mena ga, pisape “A sa ke sina ga nini, ĥelaga kiena ne yaru naĥa sinenan pisape va loyuma e nasuĥenena kiena ne Ntewa, sa ke mena ga nini: yaru tai naĥa naga pul ke kilavaru yuwowo la naĥa po tan yaru lala, naĥa sike loyuma e mratamelilivi. ⁴⁶ Ana pogos tai naga maal tai naĥa po na po, pisa pisape ‘!Lelega ĥa, in na sineun suri nene paĥisi wa! Visae in na nokus ga ve kiau ga rui vera wo wa. Yoko in na neto nowilwilin plan make kiau suri taĥena lala, vena nevam nowul lua suri wo nini.’ ”

Pakaiwa na lilivi

⁴⁷ Ana Yesu pisa ke sina ga, pisape “A naga ke sina ga, ĥelaga kiena ne Ntewa nawereen yaru lala ava loyuma e kiena nasuĥenena, naga sa mena ga nini, naĥa pogos na yaru la aĥure lilivi e lapa, la akilia asuwoia ana aure ika la naĥa veve taĥena ve moki vaĥisi ea. ⁴⁸ Ana pogos naĥa lilivi pule ruru po, ana yaru lala aĥurelua pa ura e yomema, ana atapurpurga atotano, amliĥere ika lala. Ana ika la naĥa po, akon apito e kiela karo

lala, a ika la ne piowa, ana akuwani pano. ⁴⁹ Pisi na ve sa nene e luas nen pogos nini, naña p̄isi na navisi lala ava aliḡere yaru lala, awere plan yeririna viowa lala, ⁵⁰ vena akoven la ava e pupia kapi nene, naña yaru lala asuḡa ga atagi, a asuḡa ga akar ke maluela ea.”

Pakaiwa na suri marua amio suri vii

⁵¹ Ana Yesu piun tan kiena nalogena lala, pisape “?Amiu amloge kilale ke visena la nene?”

Ana lala apisatamea, asape “Ee, pona mekilia ḡa yo.”

⁵² Ana naga pisa pan la, pisape “Suri la nene naga sane yaru tai naña sumo, naga pe navianena tai e navisaluaena lala na Visena Wa kiena ne Ntewa, ana siraunia, naga pimi sane kiau nalogena tai e nasuḡenena kiena ne Ntewa. Yaru na sanene naga sane yerkawa tai naña kiena suri wo na yuḡaena lala moki e ḡana yuḡa. Ana silaga naga kilia lalua kiena suri marua naña po ke ga wa, akilia ḡena ga lalua kiena suri vii, vena kila kiena yuḡaena amio la.”

Le Nasaret lala pe sinelan re Yesu poli

Mak 6:1-6; Luk 4:16-30

⁵³ Ana pogos naña Yesu pisawal ḡakaiwa la nene p̄isi, naga molue e yo nene, ⁵⁴ ḡasuḡe sina ga pimi kiena. Ana naga suḡa pian ke yaru lala nae yo nene, loyuḡa e kiela yuḡa na leniena, a la sinela kurkurun kiena visena la pano paḡisi. Ana la asuḡa apisavisa ke pan la, apisape “!Aulai! ?Yaru nene tol nakiliaena na sanene sanape, a naga kila ke kilē la nene sanape?”

⁵⁵ Ita tekilia ke yaru nene rui. Naga arimana, yaru na yuḡaenen ga yuḡa, naña Yosop, a anena naga naña Maria. A wenla lala yaru la nene, Semes, a Yosop, a Saemon, a Sutas, naga pe wenla la nene. ⁵⁶ A vinena lala, la ga nene naña asike ga amio ita ne. ?Ana yaru nene naga molue pun ita pa ḡar suri la nene pe?” ⁵⁷ Ana sinela karia, pe sinelan re nena naga.

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yaru naña pe navisawalena, yaru taḡena lala akilia avatanon naga, ana yaru na ḡana mratava lala, amio yaru na kiena yo lala, la ga nene na taḡatete avatanon naga.” ⁵⁸ Ana e yo nene, naga pe kila re kile la moki e poli, vanon naña pe amlelaga re e naga poli.

14

Parin Suḡe Erot Antiḡas pisayu Yesu

Mak 6:14-16; Luk 9:7-9

¹ E pogos nene, apisayu Yesu pa tol Suḡe Erot, naña naga pe ḡarin suḡe e lepas nae garu Kalele. ² Ana Suḡe Erot mloge visena la nene, ana naga pisa pan kiena yerkawa lala, pisape “?Yaru nene naña apisayu ke ne, pona naga Yoane Nakeena nene, naña nanagane naga mali sina e marena yo? Vanon suri ne nanene, naga kila naga tol naḡareraena nakilaena kile la nene.”

?Yoane Nakeena mare sanape?

Mak 6:17-29

³⁻⁴ Ana Suḡe Erot pisa sanene, vanon naña naga ḡeḡar Yoane Nakeena mare rui, ana naga marau paḡisi. Ana marena kiena ne Yoane Nakeena kana suniena nena sanini: wenla Suḡe Erot nene, naga kiena kia Pilip, naña lalua arimala taaga, ana anela lua. Ana sumo, Pilip nene talopa

amio sira tai, kiena kia Lerotias. Ana siraunia, Suŕe Erot pa ƣerelua sira nene. Ana e pogos nene, Yoane pisi pa Suŕe Erot, pisape “Suri nene pe mesmesu re nene poli, naŕa ko oure sira nene, komin naga pe wona ne womla.” Ana Erotias naga pe kekaran re nena visena kiena ne Yoane poli, ana naga pisi pa Suŕe Erot, ana Suŕe Erot mligan kiena yeririna la ƣasia apa atarar Yoane, ana apiari naga, amligan naga pa e yuŕia nakoena.⁵ Ana Suŕe Erot sape weŕnar Yoane, ana naga maraun li ŕa le Israel lala, vanon naŕa amlেলা e Yoane asape naga pe kiela navisawalena tai.

⁶ Ana Lerotias nene, naga narina na lom̄earu ŕa tai, ana pogos naŕa la akila ƣaƣagena nasitoŕalena legiena naŕa Suŕe Erot paeme ea, lom̄earu nene naga polu e marana ne la naŕa asike lele taaga e ƣaƣagena nene. Ana Suŕe Erot kekaran kiena wolena paŕisi,⁷ ana naga pisaar ŕarera pan lom̄earu nene, pisape suri ya naŕa naga visa, ƣisi na naga la vania.

⁸ Ana Lerotias pisi amio narina naŕa sira ŕee nene, ana sira ŕee pa pisalein pa Suŕe Erot, pisape “In na sineun nesape okus ƣarina ne Yoane Nakeena, ŕene pialo tai, imi van inu nagane ga ne e nini.”

⁹ Ana visena nene kila Suŕe Erot mloge piowa vanon kiena navisalaweena nene, ana naga pisape akila ga ve sa naŕa sira ŕee nene pisa, vanon naŕa naga pisaar ŕarera sanene e marana ne kiena erau la ƣisi rui.¹⁰ Ana apa e loyuŕia nakoena nene, atelua kolmekina ne Yoane,¹¹ ana la amligan ƣarina ŕene pialo tai, akus pimi pa sira ŕee naŕani, ana sira ŕee nene kus pa anena.¹² Ana siraunia nalogena kiena ne Yoane lala apimi akus tasnena, apa asinia, ana apano apa apisawal pa Yesu.

Suniena kiena ne Yoane Nakeena nane maro e nene.

Yesu pagan yerm̄ene lala tol manu lima

Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Yoane 6:1-14

¹³ Ana pogos naŕa Yesu mloge sanene, naŕa Suŕe Erot naga pisayu ke ŕena naga, sape naga Yoane Nakeena naŕa mali sina petan marena, ana Yesu molue e yo nene, ana ƣiyu e waa tai, vena va e yo ŕano tai naŕa pe yaru re e poli. Ana pogos naŕa yeririna lala akilia asape naga pa ke e sanene, la ŕena ga amolmolue e kiela pulkumali lala, la amial akom ura.

¹⁴ Ana pogos naŕa Yesu pa ura, naga pisu naŕa ƣina na yeririna ŕeke pa ura rui, ana naga sinena mie la paŕisi, ana naga kila ruru si kiela yaru namaiena lala apimi apo sina.

¹⁵ Ana pogos naŕa mrae pito tano, nalogena lala apimi puna Yesu, apisa apisape “Ei, Suŕe, yo nini pe po re nenaga, a lavisi ŕena ga yemalo narui. Popon ko oligan ƣina na yeririna la nene awasuŕe ava e pulkumali lala vena auli kala kinanena la ƣasia.”

¹⁶ Ana Yesu pisatan̄e la, pisape “Toko, akilia asuŕia ga ve sanene woga ga ne. Popon amiu awar kinanena laƣasia van la.”

¹⁷ Ana la apisa, apisape “!Ke peraga yo, imimi memlarar narin kilaparavi lima ga teke na, amio narin ika naŕa satin lua ga!”

¹⁸ Ana Yesu pisape “Ala imi van inu,”¹⁹ ana naga pisi pan yeririna la nene, pisape “Amiu atotano e viluŕini sumo wa.” Ana naga mla narin kilaparavi lima amio narin satin lua naŕani, kirava pa metava ma e sinapane, pisa potena pa Ntewa vanon kinanena nene, ana kauroro narin kilaparavi lima naŕani, kian pa kiena nalogena lala vena avion plan va yeririna la nene.²⁰ Ana la akan pano-o, ŕeƣela kawa paŕisi, ana kinakinas nen kinanena la naŕa pe akan re poli, torokin akon va e karo mavava la

naþa kerkeviu ve lualima taaga pa lua. ²¹ Ana yaru la naþa akan kinanena nene, la pa sane manu lima, ana pe apulo re sira la poli amio ninis lala.

Yesu mial yau metava e wos nen sive

Mak 6:45-52; Yoane 6:15-21

²² Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Inu sineun nesape amiu akus kieta waa, ana asumo akusro pupia lapa nene ava lepas þasia navano, ana in na nesuwa nesuñia neligan plan kone yeririna la awasuþela avano wa.” ²³ Ana pogos naþa naga mligan plan yeririna lala apavano þisi, ana naga pa metava e kunus tai, naga taaga, vena len. Pogos naþa yemalolo, Yesu naga ga taaga sike na, ²⁴ ana e pogos nene, waa nene ñeke perina paþisi, ñeke likan lapa naþani, ñeke va yotena narui. Ana sive keviu, a la asuñia akawe lagi paþisi, a kila sane akus ñena ga sive naþa akus sive. ²⁵ Pogos naþa lavisu yelagi merarava, Yesu pimi pula, naga mial yau ga metava e wos nen sive.

²⁶ Pogos naþa kiena nalogena lala apisu naga mial yau ke e wos nen sive pimi pula sanene, amarau paþisi, apisa apisape “!Aulai! ?Suri ya na pimi ke sanene? ?Yermare yo, pona ya ne sanene?”

A la asuñia ga amlolokai keviu, vanon naþa la amarau paþisi, ²⁷ ana Yesu pis pan la vilaga, pisa pisape “!Ei, ve amarau re, in ga nini!”

²⁸ Ana Pita pisatañea, pisape “Suþe, visae ko kemua nene, otamñan naþa inu ñena ga neyal yau metava e wos nen sive, neiñasu puña.”

²⁹ Ana Yesu pisa, pisape “Ko, poga, otomi.”

Ana Pita mligan waa, pito tano, siar mial yau e sive, pa lavisin Yesu, ³⁰ ana pogos naþa naga sitomñal si lagi ñarera nene, naga marau. Naga marau sanene, siar mian pito tano narui, ana naga pio Yesu, pisape “Suþe, ko otamalia inu.”

³¹ Ana Yesu kian limana pa veraga, tarar Pita, ana pisa pania, pisape “? Vanon ya ne sinerña miyuwawa sanene? !Ko pe opiawa re nena kawa e inu poli wa!”

³² Ana pogos naþa lalua aþiyu si apa meta e waa, lagi nene mare, ³³ a la naþa e waa amieluar Yesu, apisa, apisape “Lelaga kemua, ko ope narina ne Ntewa lelaga.”

Namaiena lala atol ga isinen kulkota ñana Yesu

Mak 6:53-56

³⁴ Ana Yesu lala akusro pupia lapa nene e kiela waa, apa e laþas þasia, ana apa ura e yo tai, kiena kia Kenasaret. ³⁵ Ana pogos naþa yaru lala nae e yo nene apisu kilale Yesu, amligan visena telivi piora pa e yo punu ga. Ana yaru lala aþure namaiena lala apimi puna, ³⁶ apiun tan naga vena naga tamñan namaiena lala atol ga ñana isinen kulkota. Ana la naþa atol ga sanene, kiela maiena la kokovio nenaga, apimi apowo sina.

15

Nalogena lala kiena ne Yesu pe ataveve re þelaga marua kiena ne le Yu la poli

Mak 7:1-13

¹ Ana e pogos nene, Varasi la þasia amio navianena navisaluaena laþasia amolue garu Yerusalem, apimi apisu Yesu. ² Apiun tan naga, apisa apisape “?Vanon ya ne kionña nalogena lala pe ataveve ruru re kieta þelaga marua na lotuen nanua sumo poli, naþa kieta nasumonena lala apian ita, sa naþa

la asuṃña apisa, apisape visae yaru tai sinenan sape kinana, naga monar taveve ruru ṗelaga mesmesu lala na kevanen limana sumo wa, ana ṗisi na naga kilia kinana?”

³ Ana Yesu pisataṃe la, pisape “?Ana amiu ṃena ga, vanon ya ne amiu aṃareran naṗa ataveve kiamiu ṗelaga marua lala, ana e kiamiu ṗelaga marua la nene, amiu asuṃña akilaro ke navisaluaena kiena ne Ntewa?”

⁴ Ana Ntewa pisa rui, pisape ‘Ovatano e arimomña amio anonña,’ a naga pisa ṃena ga, pisape ‘Yaru naṗa pisi piowa pan arimana pona anena, awerṃar naga mare.’

⁵ Ana nanagane, pogos naṗa yaru tai visaar visave kiena suri lala ve suri wa, ṗisi na la va Ntewa pogos tai, ana naga pisa sanene ana siraunia naga pe pisuar ruru re kiena yermarua la luwoka poli, pona ve iila re si la luoka e suri la nene, ⁶ ana amiu asuṃña ga apisa ke asape sanene na poga ga ne, pe pe sur re tai nene poli. A e ṗelaga nene, amiu asuṃña ga akila ke navisaluaena kiena ne Ntewa pimi pe suri korena ga tai ne, vanon naṗa amiu sinemiun asape auarar ga kiamiu ṗelaga marua lala. ⁷ ! Ana amiu na apisokani ke nene, amiu apisi korena ga ne! Navisawalena Aisea naga pisayu amiu sumo rui, naṗa naga pisawal visena nene naṗa Ntewa pisa, naṗa pisa pisape

⁸ *‘Yaru la nene apatanon inu e ga e kiela visena lala, ana kiela sitomena lala asike perinan inu wa.*

⁹ *‘Akila ke lotuena pan inu, ana pe suri korena ga, vanon pogos naṗa akilapian yeririna lala, apisa ke asape visena nene naga pe visena kiena ne Ntewa nene, ana visena la nene pe kiela ga la ga yeririna lala.’”* *Ais 29:13*

Suri la naṗa kila yaru namname e marana Ntewa
Mak 7:14-23

¹⁰ Ana Yesu pio viraviran yeririna lala vena aimi puna, ana naga pisa pan la, pisa pisape “Amiu ayagogo ruruia, amiu monar alogakilale kiau visena nene. ¹¹ Pe kinanena re naṗa pa e logon yaru poli naṗa kilia kila naga namname e marana ne Ntewa, ana visena lala naṗa molue e logona yaru, suri ne nanene naga kilia kila naga namname.”

¹² Ana siraunia, kiena nalogena lala apimi, apisa pania, apisape “?Ei, ko okilia ṃa naṗa Varasi lala sinela mimi paṗisi vanon kioṃa visena la naṗa osuṃña opisa ke ne?”

¹³⁻¹⁴ Ana Yesu pisataṃe la, pisape “Amiu na ve asitom re yaru la nene. Ya naṗa la asuṃña akila ke ne, naga pe yuṃaena kiena ne re Ntewa nene poli, a yoko kau Ata nae ma e peni, ṗisi na naga wereplan make suri la naṗa naga pe mapila re poli. ?Yeririna la nene na ape kilamara ṗala ga, ana sinelan asape asumoni yeririna lala, ana sanape narui, yaru tai naṗa pe kilamara ṗala kilia sumon yaru taṗena naṗa pe kilamara ṗala lalua ayal? !Pisi na lalua akilia aloru veraga atotano e ṗiliṗili tai ne!”

¹⁵ Ana Pita piun tan Yesu, pisape “Suṗe, sineun nesape ovisawal ke ne kinas nen ṗakaiwa nene sumo wa, naṗa opisa ṗesan ga na wa.”

¹⁶ Ana Yesu pisa pisape, “?Sanape ne, pona ṗarimiu ṃena ga merorol ke yo wa? ¹⁷ Pona amiu akilia ṃa ve tokak ga yo, naṗa suri ya naṗa vito kome logona yaru, pito tano vitove kome ṃeṗena narui, ana kilia pa vanua si kome tasnena, ¹⁸ ana suri ya naṗa molue e logona yaru, naga molue e losinena sumo, a suri ne nanene, naga kilia kila yaru namname. ¹⁹ Naga

nene na vanon naña nasitomiena viowa lala amomolue e los nen yaru, sa naña nawemomāren yaru, natañaen kolau, nakilaena lau, navinauena, navisokanena, a nasisiena visena. ²⁰ Nanene p̄elaga la naña akilia akila yaru namname e marana ne Ntewa. A p̄elaga nene naña yaru kinana ana pe ke re limana sumo poli, suri nene naga taṗatete kila yaru namname sanene.”

Yesu pilelua yermare e sira m̄ee tai
Mak 7:24-30

²¹ Ana Yesu molue e yo nene, naga pito e lepas naña pulkumali lua asike ea, naña Taea amio Saeton. ²² Ana sira tai nae lepas naña Kenan, naga pe wolawa ga, sike e lepas nene, ana naga pimi puna ne Yesu, pio naga, pisape “Suṗe, ko ope Navisaarena naña ko omolue e lus kiena ne Tepet, neviun tan ko vena sinem̄a ye inu. Kiau lom̄earu, yermare tai sike e naga, naña sum̄a kila kare naga silaga.” ²³ Ana Yesu mloge visena nene, ana pe pisa re nena suri tai pa sira nene poli.

Siraunia, nalogena lala apimi, apisa pa Yesu, apisape “Sira nene sum̄a taveve ita ke sanene na, naga sum̄a pio manene liu wa. Popon oligan lua naga vano.”

²⁴ Ana pe Yesu pisatam̄e la re poli, ana naga pisi pa sira nene narui, pisa pania, pisape “Ntewa mligan inu nepimi vena neva ga puna ne le Israel lala, la naña sane sipsip la naña akila pal mrapa.”

²⁵ Ana sira nañani pimi, kinai tano e lana ne Yesu, pisape “Awis, Suṗe, nepiun tan ko, nesape oiila inu.”

²⁶ Ana Yesu pisatam̄ea, pisa pisape “Ana pe mesmesu re naña nelalua kinanena kana ne nisisi lala, vena nela va lokul poli.” Naga pisi sanene vanon naña naga kilia m̄a sape e pogos nene, le Yu taṗena lala, naña la asitom asape la ga ape narina ne Ntewa, asum̄a apisayu kare yaru la naña pe ape le Yu re poli, apisape la ape lokul ga la ne.

²⁷ Ana sira nene pisi, pisa pisape “Ko opisa pe lelaga, Suṗe, ana lokul lala akilia akan m̄ena kororos nen kinanena naña amloloru vatano e lelen kinanena kana ne taena ne lokul lala.”

²⁸ Ana Yesu pisatam̄e ruru naga narui, pisa pisape “Sira, ko opiawa ruru ke m̄arera e inu paṗisi. Pisi na ko ovisu ga nanagane imi van ko ve sa naña ko omlelaga ea.” Ana e ke e pogos nene narui, sira m̄ee kiena ne sira nene pimi po sina.

Yesu kila ruru namaien la moki
Mak 7:31-37

²⁹ Siraunia, Yesu molue ke sina ga e yo nene, p̄asuṗe si pa lepas naña Kalele. Naga sum̄a mial pano, ana pa kom ga lavisin pupia lapa na lepas nene, ana pa totano metava e kunus tai. ³⁰ Tom̄a sane, ana p̄egas nen yeririna lala apimi puna, amio laulu lala, amio latakin lala, amio kilamara p̄ala lala, amio kiligapoṗe lala, amio m̄ena namaiena taṗena m̄ena ga laṗasia. Ana aṗar la nene apimi, amligan la asike ga lavisin Yesu, ana Yesu kila ruru la apo ke sina ga. ³¹ Ana yeririna lala sinela kurkuru paṗisi, pogos naña apisu puru lala apisi, latakin lala apimi apo, laulu lala amial po, a kilamara kata lala akirava, ana la amieluar Ntewa kiena ne le Israel lala paṗisi vanonia.

Yesu pagan yermene lala tol manu vari [4000], amio mēna ga sira lala a nin sisi lala

Mak 8:1-10

³² Ana Yesu pio kiena nalogena lala apimi puna, ana naga pisa pisape “Inu sineu mie pīna na yeririna la nene paḡisi wa, komin naḡa asike amio ita legiena telu narui, ana pe kala kinanena re si poli. A inu taḡatete neligan la ava si uḡa naḡa pe kala kinanena re sanene poli, vanon naḡa visae nekila sanene, pona e mrapa komsusa ana yaru laḡasia viso kar la vano-o marala mallo yo.”

³³ Ana nalogena kiena ne Yesu lala apisa pania, apisape “?Ana ḡisi na ita towar kala kinanena pe ne? Ana komin yo nini na yo korena ga nini, a la moki manene la wa.”

³⁴ Ana Yesu piun tan la, pisape “?Ana amiu kamiu kilaparavi via na sike na?”

Ana la apisa, pisape “Olua ga, amio narin ika naḡa satin laḡasia.”

³⁵ Ana Yesu pisa pa pīna na yeririna la naḡani, pisape “Atotano e nene sumo wa.” ³⁶ Ana naga ḡar kilaparavi la olua naḡani, amio narin ika naḡa satin la nene, ana naga pisa potena pan Ntewa vanonia, ana siraunia ana kawewowala, ana kian pa kiena nalogena lala, ana la lein aḡar apiovion pa yeririna lala. ³⁷ Ana la punu ga akan pano-o mēḡela kawa ruru po paḡisi. Ana siraunia, akon kinakinas nen kinanena la nene naḡa sike na, pa e karo popos olua, ana puleule paḡisi. ³⁸ Ana yermene la naḡa akania, tol manu vari, ana pe apulo re sira lala amio ninis la poli.

³⁹ Ana Yesu mligan pīna na yeririna la nene aḡasuḡe apa si uḡa, ana naga pa si e kiela waa, ana mligan yo nene, pimi suli ga plas ga e lepas naḡa kumali keviu naḡa Makatan mēke ea.

16

Yer kawa la ḡasia asape avisu kile tai

Mak 8:11-13; Luk 12:54-56

¹ Ana pogos tai Varasi la ḡasia amio Satusi la ḡasia apimi puna Yesu, naḡa sinelan asape akilali naga, ana apisa, apisape “Imimi sinemiminia mesape ko okilali pupia kile tai van imimi, naḡa ko okila e puriukawa nae ma e peni.”

² Ana Yesu pisatarḡe la, pisape “Pogos naḡa mrae pito ke tano, ana visae amiu avisu naḡa yo vivaga e lepas naḡa mrae pito ke tano ea, amiu akilia avisa avisave ‘Pisi na yepisun peni,’ ³ a pogos naḡa mrae pa ḡarpo yo, a visae amiu avisu sinapane tano vivaga a lul la malolo mēna ga metavana, amiu akilia avisave ‘Pisi na yua kove pane.’ ?Nane amiu asuḡa apisu kilale ke kile la nene e sinapane ḡisi narui, naḡa ḡisi na pog ve sanape pona ve sanape, ana sanape naḡa amiu pe apisu kilale re kiau kile lala na pog keviu nini naḡa nesike nemio amiu poli?”

⁴ Ana Yesu pisa mēna pan la, pisape “Yaru la naḡa sinelan ga avisu kile lala, la ape li viowa la paḡisi, la akila wowe pa Ntewa, la apilon māsila pania, sane la naḡa akila lau, aḡure matan wola lala. Peraga, ḡisi na taḡatete amiu avisu kile tai narui, ana yoko amiu avisu ga naḡa māalivi e inu ve sa ke ga kile naḡa pa Navisawalena Sona nanua sumo, naḡa Ntewa kila naga mali sina.” Ana Yesu purmatan la, naga mligan la asikena.

“Amiu avisuar e is kiena ne Varasi lala amio Satusi lala”

Mak 8:14-21

⁵ Ana pogos naŕa Yesu amio kiena nalogena lala amligan e nene, ana aŕaro e pupia lapa naŕa apa e lepaŕa ŕasa, ana nalogena lala sinela ŕesania naŕa pe aŕar re si kala kilaparavi laŕas poli. Ana pogos naŕa atol lepaŕa ŕasa, ⁶ ana Yesu mla visena tai pan la, pisape “Amiu na monar avisuar ruru amiu, e is kiena ne Varasi lala amio Satusi lala.”

⁷ Ana la amloge visena nene, ana la apisayulein pan la, apisape “?Pona naga pisi sanene vanon naŕa pe toŕar re kilaparavi laŕas pimi poli yo?”

⁸⁻⁹ Ana Yesu kilia mŕa kiela sitomena nene narui, pisape “?Pe na ya naŕa amiu asitom manene ke mŕeŕemiu la sanene, naŕa apisape yoko takan ya ne? ?Sanape naŕa amiu pe amloge kilale re suri la nene poli wa? ! Kiamiu lelagaena ve tokaki paŕisi wa! ?Pona amiu sinemiu ŕesan mŕena ga kilaparavi la lima nene yo, naŕa inu nemla pa yeririna lala tol manu lima nene, amio mŕena karo la naŕa amiu akon puleule? ¹⁰ ?Pona amiu sinemiu ŕesan mŕena ga kilaparavi la olua nene, naŕa inu nemla pa yeririna lala tol manu vari nene yo, a karo via naŕa amiu akon sirau? ¹¹ ?Sanape naŕa amiu pe amloge kilale re naŕa pe nepisi re pan amiu vanon kilaparavi poli? Inu nevisa ke sina ga van amiu, nesape amiu na monar avisuar ruru amiu e is kiena ne Varasi lala amio Satusi lala.”

¹² Ana e pogos nene, la akilia mŕa naŕa naga pe pisayu re is nakilaen kilaparavi pan la poli, ana naga pisa ke visena navisokanena la naŕa Varasi lala amio Satusi lala akilia avian la ea, naŕa kilia kila ŕarin yaru lapa imi ve keviu, ana kilia amio kila kare make kiena malena, sa naŕa is na miyuŕaen ke e kilaparavi.

Pita pisawal sape Yesu naga pe Navisaarena kemua lelaga

Mak 8:27-30; Luk 9:18-21

¹³ Ana Yesu lala apito garo e lepaŕa naŕa pulkumali keviu nene Sisaria Piliŕae mŕeke ea, ana e pogos nene naga piun tan kiena nalogena lala, pisape “?Amiu asuŕa amloge mŕa naŕa yeririna lala asuŕa ga apisavisa ke Narina ne Yeririna, apisape naga ai?”

¹⁴ Ana lala apisa, apisape “La ŕasia apisa apisape ko Yoane Nakeena ke sina ga, a la ŕasia apisape ko Elaisa, a la ŕasia apisape ko Seremŕaea, pona navisawalena taŕena tai na nanua sumo.”

¹⁵ Ana naga piun tan la, pisape “?Ana amiu, amiu na asape inu na ai?”

¹⁶ Ana Saemon Pita pisataŕnea, pisape “Ko, ko na Navisaarena, ko ope Narina ne Ntewa Mali.”

¹⁷ Ana Yesu pisataŕnea pania, pisape “Saemon, narina ne Yoane, navisa ruruena imi van ko. Suri naŕa ko opisa ne, pe yaru re na pian ko e poli, ana Ata ga nae ma e peni naga pian ko ea. ¹⁸ A ko nene ko kioŕa kia taŕena naŕa Pita, naga kana kinasia sanini, sane ‘kilavaru,’ ana lelaga paŕisi, sa naŕa nanagane, in na nepisu ko na sane ko ope varsu tai, ana ŕisi na in na nevisirlua ŕegas nen kiau li nalotena lala e kilatapili na sanene narui, a puriukawa na marena taŕatete kilia taulu ŕegas nene. ¹⁹ Pisi na in na nela kii lala navietavanena amio nakotaween nasuŕenena kiena ne Ntewa van ko, a suri ya naŕa ko ovisaluŕar e yomarava nini, ana Ntewa nae ma

e peni naga mēna ga visaluṗaria amio ko, a suri ya naṗa ko otaṁania e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga mēna ga taṁania amio ko.”

²⁰ Ana Yesu pisa mārera pa kiena nalogena lala, pisape “Amiu na ve ava avisawal re van yeririna la avisave in na nepe Navisaarena.”

Yesu pisawal kiena marena

Mak 8:31-33; Luk 9:22

²¹ Ana siar e pogos nene, Yesu kilali naṗa kila merarava va nalogena lala, sape naga monar va ma Yerusalem, ana e yo nene, ṗisi na suṗe kiena ne le Israel lala, akila kare manene naga vaṗisi, amio ṗarin yaru wa lala, amio mēna ga navianena navisaluaena lala, la make narui ṗisi na akila kare naga vaṗisi. Yesu pisa mēna ga pisape ṗisi na la nene awenār naga mare, ana kana legiena na telu ṗisi, Ata Ntewa kila naga suṁalu mali sina.

²² Ana pogos naṗa Pita mloge visena nene, piolua Yesu pano, pisi mārera pania, pisape visaluṗaria, pisape “Yesu, Ntewa monar visaluṗar suri nene. Suri la nene taṗatete kilia imi ve lelaga e ko ve sa nene.”

²³ Ana Yesu pilopuia, pisi mārera pa Pita, pisape “!Yermare Lego, oure vetan inu! Ko osuṁa okilali inu ke sina ga e kioṁa sitomena nene naṗa pe sitomena kiena yaru ga, pe sitomena kiena ne Ntewa re nena ga.”

Nalogena kiena ne Yesu monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala

Mak 8:34–9:1; Luk 9:22-27

²⁴ Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lala, pisape “Yaru naṗa sinenan sape siraun inu, monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala, ana monar kus kiena laki torovia, ana taveve inu. ²⁵ Yaru naṗa sinenan sape visuar ruru kiena malena, naga ṗisi na kilaluia, ana yaru naṗa naga kilalu kiena malena vanon inu, naga ṗisi na kilia tol malena lelaga. ²⁶ Ana visae yaru tai naga tol make suri na yomarava la punu ga, ana kilalu mrapa na malena, naga pe taulu re nena suri wo napo lelaga tai poli, ana siraunia, taṗatete kiena suri wo la nene aulimaran si kiena malena. ²⁷ Ana lavisi ke Narina ne Yeririna wasuṗe ke sina ga imi narui amio navisi lala, naga imi amio naurarena kiena ne Arimana, ana naga ul yaru lala mesmesun kiela nayuṁaen lala. ²⁸ Inu nevisa suri na lelaga nene van amiu, nesape yaru la ṗasia asuṁalu asike e nini, naṗa ṗisi na taṗatete amare asuṁa ga vano-o avisu Narina ne Yeririna warpoyo amio kiena nasuṗenena, vena vim ve suṗen yeririna la punu ga.”

17

Yepena ne Yesu pilonia pimi pe taṗena

Mak 9:2-10; Luk 9:28-36

¹ Siraun e pogos nene, legiena orai ṗarovia, ana Yesu ṗere Pita, a Semes, a wenla naṗa Yoane, ana la ga vari nene apa metava e ravie tai. ² Asuṁa sanene, ana nalogena la telu nene apisu naṗa yepena ne Yesu pimi ke pe taṗena, a marana pilavila manene sa naṗa mrae, a mēna kulkota lala apimi amiyuwowo pano-o amiyuwowo po paṗisi. ³ Ana la telu nene apisu mēna ga Mosis amio Elaisa, lalua aṁaliv, ana lalua asuṁa ga asun ke amio Yesu. ⁴ Ana Pita pisa pa Yesu, pisape “Suṗe, popon tanea ita tesuṁa ga e yo

nini. Visae ko sinom̃ania, ana neyum̃aen silparpara ve telu e nini, moñã tai, m̃ana ne Mosis tai, a m̃ana ne Elaisa tai.”

⁵ Ana pogos naña Pita surña pisi ke ga wa, ana lul tai naña pilavila pañisi pitomi kalo la, ana amloge visena tai molue e lul nene, pisa pisape “Nene na naruu nene, naña in na nesitom naga pañisi. Kiau sitomena sike ga e naga, a nekekaran naga pañisi. Amiu na monar alogear ruru naga.”

⁶ Nalogenã lala amloge visena nene, ana amarau na amarau, ana amloru e porotano, añarawani marala lala.

⁷ Ana Yesu pimi pulu, mlipalipa la telu nene, ana pisa pan la, pisape “Amiu asuñalu, ve amarau re.” ⁸ Ana pogos naña la añar plan si parila pa metava, apisu re si lalua nene poli, ana la apisu ga Yesu naga taaga sike na.

⁹ Ana lala amolue e ravie nene, añasuñe la ke sina apitomi tano, ana Yesu pisaar m̃arera pan la, pisañuñar la, pisape “Suri naña Ntewa kila amiu apisu ne, ñisi na amiu ve avisawal re va yaru la nanagane, vano-o tol naña Narina ne Yeririna mali sina ga e marena, e pogos nene narui amiu akilia avisawal va yeririna lala.”

La apisayu Elaisa

Mak 9:11-13

¹⁰ Ana nalogenã la telu nene apiun tan Yesu, apisape “?Sanapen naña navianena na navisaluaena lala asuñã ga apisa ke, apisape ‘Monar Elaisa naga wasuñe ke sina ga imi sumo wa, siraunia na Navisaarena nene kilia imi m̃alivi?’”

¹¹ Ana Yesu pisatam̃e la, pisape “Naña la apisa sanene, naga lelaga kemua, komin Navisawalena Malakaea naga pisa sanene rui e kiena tusi. Elaisa naga monar imi sumo vena kila ruru make suri punu ga, ñisi na Navisaarena naga kilia imi sirau, ¹² ana in na nevisa van amiu sanini, Elaisa nene pimi ñisi rui, ana pe yaru lala apisu kilale re asape naga poli, ana pe asitom re naga poli. Ana e ke e ñelaga nene, ñisi na akila ke m̃ena ga viowa va Narina ne Yeririna.”

¹³ Ana e pogos ke nanene, nalogenã la telu nene akilia ga na wa, naña Elaisa naña Yesu pisayu ke ne, nane Yoane Nakeena nene.

Yesu pilelua yermare e yaru m̃ee tai

Mak 9:14-29; Luk 9:37-42

¹⁴ Ana Yesu amio la telu nene añasuñela, ana apito asikolila amio ñina la naña asike e pogos nene, ana yaru tai pimi kinai tano e lana ne Yesu, ana pisa pisape ¹⁵ “Suñe, inu sineun nesape ko sinerña ye kiau yaru m̃ee nini, oiila naga, komin naña maiena tai teke e naga. Maiena nene kila naga marmarlua yam moki pañisi, ana kila kare manene la naga wa, suñã kila ke naga mlorvavae m̃a pano, mloru pa e kapi pona e m̃ena ga e wii lala. ¹⁶ Inu nepureli naga pimi puna ne kionã nalogenã lala, ana amiyum̃aen pano-o, peraga, ana akila ruru ñele naga.”

¹⁷ Ana Yesu pisi pa kiena nalogenã lala, pisape “?Amiu la nene, sanape na sanene? Amiu na pe apiawa re nenaga e Ntewa poli, silaga amiu asuñã ga apa ape wowe yo. ?Monar nesuñã si nemio amiu vano tol pogwai? Inu sineun maren amiu pañisi rui. Ana poga ga, aure yaru m̃ee nene imi pun inu.” ¹⁸ Ana la añure yaru m̃ee nene pimi, ana Yesu pisaar

pan yermare naña sike e naga, pisape “!Omolue e naga nanagane ga ne!,” ana verakorena yaru m̄ee nene pimi po sina.

¹⁹ Ana siraun e pogos nene, pog naña Yesu sum̄a naga taaga, nalogena lala apimi puna, apiun tania apisape “?Sanape na imimi mepilelua p̄le yermare naña sike e yaru m̄ee nene?”

²⁰ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Nanene na vanon naña amiu pe apiawa ruru re m̄arera e inu poli wa. Lelaga nevisa van amiu, visae aviawa e inu ve tokak ga ve sa ga narin kurus nen mras nen purpa, ana visae kiamiu naviawaena ne ve lelaga kemua napo, ana p̄isi na amiu akilia avisa va tavie na m̄eke ne, avisave ‘Ko oure,’ ana p̄isi na naga monar ure. P̄isi na pe suri re tai naña amiu akilia akila p̄ele poli. ²¹ Ana naña nam̄eneplanen yermare la ne sanene, ana kana mrapa ne sanini: yaru na monar len, ana monar monsilu ga ve kinan re. E ga e p̄elaga nene, p̄isi na naga kilia m̄ene plan yermare kar la ne sanene.”

Yesu pisawal ke sina ga kiena marena

Mak 9:30-32; Luk 9:43-45

²² Ana pogos tai naña Yesu amio kiena nalogena lala apimi lele taaga garu Kalele, Yesu pisa pan la, pisape “Lavisi ke naña aligan Narina ne Yeririna va e limana yaru la narui, ²³ naña p̄isi na awer̄nar naga mare, ana siraunia, e kana legiena na telu, p̄isi na Ntewa kila naga mali ke sina ga.” Ana pogos naña Yesu pisa visena nene, kiena nalogena lala amloge piowa vanon pāp̄isi.

Kilavaru na takis na Yum̄a Wa Mana Ntewa garu Yerusalem

²⁴ Pogos naña Yesu amio kiena nalogena lala apimi atol Kapeneam, yaru lala na warpoloen takis na Yum̄a Wa Mana Ntewa, apimi puna ne Pita, apiunia apisape “?Sanape, kion̄a navianena m̄ena ga pul m̄a takis ne, pona peraga?”

²⁵ Ana Pita pisatan̄ea, pisape “Naga pul m̄aga.”

Ana Pita pasūpe si pa e yum̄a naña Yesu sike ea, a naga pe pis re poli wa, ana Yesu naga pis̄pesia, piunia pisape “Saemon, ko ositomveveli p̄arin sūpe na yomarava la nene. ?Li pe la ne apul ke takis nene pan la? ?Yaru na m̄ala mratava ga lala, pona yaru tāpena lala?”

²⁶ Ana Pita pisa, pisape “Yaru tāpena ga lala, la monar aulia.”

Ana Yesu pisa, pisape “Ee, sanene narui, ana kana kinasia sanini, mratava kiena ne p̄arin sūpe lala, la tāpatete aulia. Ana in ke nena naña nepe mratava kiena ne Sūpe Keviu na Yum̄a Wa naña narui, ana vanon suri ne nanene, in na pe pon re neul takis naña la apiun ke tan ko poli.

²⁷ Ana popon italua na ve tekila kare re yaru lala na warpoloen takis, italua m̄ena ga monar toul ga. Ko, oto garo e lapa, oto om̄ate ika, a ika naña om̄ate p̄esania, p̄isi na ko olual kilavaru tai e logona, naña torokin italua toul kieta takis ea, ana olavia ola ova oulia.”

18

“?Yaru ai naña naga to laa metavan yaru tāpena lala?”

Mak 9:33-37; Luk 9:46-48

¹ Ana e pogos ke nene, nalogena tāpena lala apimi ānalivi, apimi nena puna Yesu, apiun tania, asape “Imimi sinemimin̄ meviun mesape: ?Yaru

ai naŕa naga to laa metavan yaru taŕena lala e loyuŕna na nasuŕenena kiena ne Ntewa?”

² Ana Yesu pio sisi tai naŕa suŕna ga pimi puna, ana mligan sisi naŕani suŕalu su likan la, ³ ana naga pisa pan la, pisape “In na nevisa van amiu, visae amiu ve avilopu amiu re naŕa kiamiu ŕelaga la aimi ve sa ŕelaga kiena ne nisisi nene, ŕisi na amiu taŕatete kemua aimi loyuŕna e nasuŕenena kiena ne Ntewa pogos tai. ⁴ Ana yaru naŕa kila kiena sitomena su ga tano ve sa nisisi nini, yaru nene naga yoko kilia imi to laa metava, taulu yaru taŕena lala e nasuŕenena kiena ne Ntewa. ⁵ Yaru naŕa kiena sitomena pito tano e inu, ana naga kekaran naŕa naga kila wo va nisisi kokan tai ne sanene, yaru nene naga sa ga naŕa naga kekaran inu ke ga narui.”

Nataŕaliena lala
Mak 9:42-48; Luk 17:1-2

⁶ Ana Yesu pisa ŕena ga, pisape “Ana visae yaru tai kila nisisi tai ne sanene ligan inu, ve viawa re si ŕarera e inu, ana ŕisi na yaru nene kus nakoarena tai naŕa ŕarera manene la. Visae aŕatear pupia kilavaru tai ŕene kolmekina, ana akuwani naga talilu vitove e lowe memaena, nanene naga nakoarena tai ne meme ga ne, ana yaru nene naga yoko war va re la na wa taulu nanene. ⁷ !Aulai! Yomarava nini piowa manene la narui, naŕa pulen manene la suri la naŕa silaga asuŕna akilali ke yaru lala vena kila la akilalu kiela naviawaena e inu. Nataŕaliena la nene ŕisi na asuŕna likan amiu silaga, ana ŕisi na viowa manene la va yaru la naŕa aŕar nataŕaliena viowa la nene pimi e yaru taŕena lala.

⁸⁻⁹ “Visae lumoŕna tai, pona laŕna tai, pona kilamaraŕna tai, pona suri ya sina naŕa e kioŕna malena, visae suri la nene tai kila ko ve oviawa re si ŕarera e inu, popon otelua suri nene vetan ko, okuwan vano. Visae otelua ŕelaga na mlamulena viowa vetan kioŕna malena ve sanene, ŕisi na ko okilia ova loyuŕna e malena, a visae ko ova loyuŕna e malena naŕa lumoŕna, pona laŕna, pona kilamaraŕna, pona suri ya sina e kioŕna malena, visae suri la nene tai kovio ŕisi rui, ana nanene na poga ga nene. Ana piowa manene la naŕa visae tasneŕna la punu ga amio kioŕna ŕelaga viowa lala asuŕna woga ga e ko, ana siraunia akoven ko e kapi naŕa taŕatete ŕewo pogos tai e yo naloge viowaena.”

Pakaiwa na sipsip naŕa kilalu mrapa
Luk 15:3-7

¹⁰ Ana Yesu pisa ŕena ga, pisape “Amiu na monar avisuar ruruia vena amiu ve asitom korenan re naruu la tai nene pogos tai. Visae peraga, amaraŕne amiu, vanon naŕa naruu la nene, la kiela navisi lala nae ma e nene naŕa la asuŕna apisuar la ŕaga, a navisi la nene silaga asike e marana ne Ata nae ma e peni. ¹¹ Ana yumaena kiena ne Narina ne Yeririna naga sanini: naŕa naga pimin pisape tamalia la naŕa akilalu mrapa.

¹² “Amiu ayagogon ruru li suniena nini: Yaru tai naŕa naga kiena sipsip lala tol ponotia taaga, ana lala tai kila ŕarina, pa la perina, ana kila pal mrapa, pa kovio. ?Pisi na yaru nene kila sanape narui? Naga monar ligan kiena sipsip la lualima ovari pa ovari nene, asuŕna ga akinana ke e yo na viluŕini, ana naga monar vano vena kaleli sipsip nene naŕa kilalu mrapa.

¹³ Lelaga nevisa van amiu, pogos naña naga m̃al si sipsip nene, ana naga kilia kekaran va p̃isi, taulu naña naga kekaran kiena sipsip tañena la moki naña asu ruru asuñña ga, pe amial re naña apa akovio poli.

¹⁴ “Ana Arimamiu nae ma e peni, naga m̃ena ga sa ke ga, naña naga yepen mavin narina tai nene yepe vetan mrapa vena vano va kovio.”

Visae womla tai naña kila viowa van ko

Luk 17:3

¹⁵ Ana Yesu pisa m̃ena ga, pisape “Visae womla tai naga kila viowa van ko pogos tai, monar ko ova ovisu naga naña amiu ga lua nene asikena, ana ko monar ovisawal kiena naviowaena ṽania. Visae naga kekaran logeen kioñña visena, nanene naga sa naña kioñña visena kila amiu luwoka ape mara wo si p̃isi narui. ¹⁶ Ana visae naga yepen mavin yagogonen kioñña visena, ana monar ko ovano oure si yaru tañena la ve lua pona ve telu aimi amio ko, vena aiila ko e kioñña visena, sa naña Tusi Wa pisa pisape ‘Visena la punu ga, monar yaru naiilaena visena, yaru ve lua pona ve telu, vena kila visena nene kilia suññalu.’ ¹⁷ Ana visae womla nene yepen mavin ke yagogon rurukoena wa, ana ko monar ovisawal kiena p̃arkawa nene va p̃egas nen li nalelagaena lala, vena la p̃asia akilia aimi avisuli re m̃ena ga naga. A visae naga m̃arera ke ga wa, ve yagogon re m̃ena ga nalelagaena lala, amiu monar avisu naga sa naña naga pe wolawa ga tai, pona naga sa ga yaru na warpoloen takis, naña yaru lala pe ape erau ruru re nenaga amio la poli.”

Leniena naña yaru la mras ve lua la ga aviranar la ea

¹⁸ Ana Yesu pisa m̃ena ga, pisape “Lelaga, inu nevisa van amiu, ana suri ya naña amiu avisaluñña e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga m̃ena ga visaluñña amio amiu, a suri ya naña amiu atañña e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga m̃ena ga tañña amio amiu.

¹⁹ “A naga sina, nevisa m̃ena ga van amiu, visae amiu yaru la ve lua naña la lua aviranarlan suri tai e yomarava nini, ana visae lalua alenwoia, ana kau Ata nae ma e peni p̃isi na naga kila suri nene van lalua. ²⁰ Vanon naña visae yaru ve lua pona ve telu aimi lele taaga e kiau kia, ana inu m̃ena nesike likan la.”

Pakaiwa na p̃elaga na viewoena

Luk 17:3-4

²¹ Ana Pita pimi puna Yesu, piun tania, pisape “?Suñe, visae kiau wolai kila ke pe mesmesu re pan inu silaga poli, inu monar nevewo naga yam ve via? ?Monar va tol yam ve olua pona sanape?”

²² Ana Yesu pisatam̃ea, pisape “Peraga, p̃isi na ko ve ovewo re ga naga yam ve olua ga, ko monar ovewo naga yam ve lualima yam ve olua, ko ovewo m̃a naga sanene vano tol sina ga kana yam ve olua [70 x 7].

²³ P̃elaga naviewoena loyurña e nasuñnen kiena ne Ntewa, monar ve sanene narui. Amiu ayagogo e suniena tai naña pisayu p̃elaga naviewoena, naña pisa sanini, pisape: Parin suñe tai, naña naga sinenan sape visuveveli lapui la naña kiena yaru na yurñaena lala akila pania. ²⁴ Ana naga kila m̃a sanene pano-o, ana añure kiena yaru nayurñaena tai pimi puna, naña yaru nene naga kila lapui na kilavaru na tenario via puna ne kiena yerkawa

nene. ²⁵ Pogos naŕa apiun kilavaru tan yaru nene, naga pisape naga taŕatete si ulmaran lapui nene. Ana yerkawa nene pisa pa kiena yeririna lala, pisape 'Poga, akilalua naga a auliulinlua naga ve kiena ne yerkawa taŕena, vena yuŕnae korena ga vania. Ana auliulin ŕena ga wona, amio narina lala, a amio make kiela suri lala, a awar kana kilavaru imi vena auli kiena lapui nene komŕasia ea.'

²⁶ "Ana yaru nene mloru e lana ne ŕarin suŕe nene, tagi ŕarera pania, pisape 'Ko ope yerkawa, awis, inu sineun nesape neviun tan ko vena ko ola re narin pogos tai van inu sumo wa, vena inu nekilali neul maranli lapui nene van ko.' ²⁷ Ana yerkawa nene sinena miye yaru nene, naga piwo make lapui nene pania, vena ve ul marana re sina, ana taŕan yaru naŕani molue ga sa ga ne.

²⁸ "Ana pogos naŕa yaru nene pano, naga pisa kiena erau tai, naŕa kiena erau nene kiena lapui tai teke e yaru nene. Ana kiena lapui ne ve tokaki ga, ana yaru nene pano ŕuarar kolmekina, pisa pania, pisape 'Ko monar oul lua kioŕa lapui nene vetan inu nanagane ga ne.'

²⁹ "Ana kiena erau nene pimi mloru e lana, tagi manene pania, pisape 'Mara, ko ope kiau erau, awis, sineun nesape neviun tan ko vena ko ola re narin pogos tai van inu sumo wa, vena inu nekilali neul maranli lapui nene van ko.' ³⁰ Ana yaru nene yepena mavin viewoen kiena erau nene, ŕisi na naga pa kila la amligan naga pa e yuŕna nakoena, vena suŕna vano-o ul plan kiena lapui nene, ŕisi na naga kilia molue sina.

³¹ "Ana pogos naŕa yaru taŕena la naŕa kiena ne ŕarin suŕe nene apisu ŕelaga nene, amloge piowa paŕisi, ana apa puna ne kiela ŕarin suŕe, apisawal suri la nene pania. ³² Ana ŕarin suŕe nene pio kiena yaru nene vena vim si puna, ana sinena karia, pis ŕarera pania, pisape '!Aa, ko na ope yaru ŕilŕil ya na sanene! Inu nepiewo ko e kioŕa pupia lapui nene rui, vanon naŕa otagin manene pan inu, ana okila sineu miye ko. ³³ ? Vanon ya ne ko taŕatete ŕena ga sinemŕa ye kioŕa erau sa naŕa inu sineu miye ko sumo rui?' ³⁴ Ana ŕarin suŕe nene sinena mimi pa la narui, ana naga pisape monar aligan yaru nene va e yuŕna nakoena, ana la monar ala ŕa nakoena vania vano-o naga ul plan make kiena lapui nene."

³⁵ Ana Yesu pisa, pisape "Visae amiu ve aviewo re womlamiu lala silaga, ve lelaga e sinemiu la wetelu, ŕisi na kau Ata nae ma e peni, naga sinena kar amiu ve sanene, ŕisi na naga la nakoena ve sa ke ga nene van amiu."

19

Yesu pisayu sanape naŕa yaru mligan lua wona

Mak 10:1-12

¹ Ana Yesu pisa visena la nene ŕisi, ana naga mligan Kalele naga kome wii nae Yortan lepas na vano, ana pa metava e lepas nae Yutea. ² Ana ŕina lala ataveve ke naga e pogos nene, ana e yo nene naga kila ruru namalena la moki.

³ Ana Varasi ŕena ga laŕasia asike e pogos nene, ana apimi puna ne Yesu, apisape akilali ke sina ga naga, la apiun naviuena tai pania, la apiunia, apisape "?Kieta navisaluaena pisa ya ne e lepas nen ŕelaga kiena ne yaru naŕa ligan lua wona? ?Mesmesu ga naŕa yaru kilia kila sanene vanon suri kar punu ga naŕa pe miasia, pona kilia kila vanon ga suri kerkeviu ga laŕasia?"

⁴ Ana Yesu pisatamē la, pisape “?Pona amiu na pe akilia re Visena Wa kiena ne Ntewa naŋa naga pisa, pisape ‘E purŋesia, Ntewa naga sii suri punu ga, ana sii mēna ga yeririna lua, yermēne tai, a sira tai?’

⁵ Suri nene amiu akilia ŋisi rui, amio mēna ga visena taŋena nene naŋa pisa, pisape
‘Sanene, ŋisi na yaru ligan arimana amio anena, ana naga vano vilolar wona na sira, ana lalua aimi ave taaga ga narui.’ *Nas 2:24*

⁶ Nanene kila sane lalua ve ave lua re sina, ana lalua apimi ape taaga ga narui. Ana ya naŋa Ntewa naga vilolaria aimi ave taaga, pe pon re si yaru kilapure la poli.”

⁷ Ana Varasi la nene amloge visena la nene, ana apiun ke sina ga tan Yesu, asape “?Poga ga, ana vanon ya ne Mosis naga piŋawal navisaluaena nene naŋa tamān sape yaru naga kilia la maki naliganluaena tai vena la va wona, vena ligan lua naga vano?”

⁸ Ana Yesu pisatamē la, pisape “Ee, ana sumon naŋa nasien yomarava nini, naga pe sa re nene poli, ana vanon naŋa amiu ŋarimiu lala apimi mārera paŋisi, nane kila Mosis tamānia sanene sape siar e repimiu la pimi, amiu akilia aligan plan womiu lala. ⁹ Ana nanagane, inu nevisa van amiu, visae yaru tai, wona kila kolau, yaru nene kilia ligan lua wona nene. Ana visae sira nene ve kila re kolau ve sanene sumo, ana yaru nene ligan lua naga, ana ŋisi na va were sira taŋena, visae ve sanene, ana Ntewa pisu sane yaru nene naga kila kolau narui amio sira taŋena nene, naga kila kare sira nene naŋa wona na sumo.”

¹⁰ Ana nalogena kiena Yesu lala apisa pania, apisape “Visae ve sanene, ŋelaga na talopaena pe suri mārera tai ne paŋisi ne. Pe pon re si tekila ita tetalopa poli.”

¹¹⁻¹² Ana Yesu pisa pan la, pisape “Ee, lelaga naŋa yaru laŋasia naŋa ŋisi na la ve atalopa re pogos tai, sa naŋa sane laŋasia apaeme ana tasnela la piowa pa rui, pona laŋasia akila kare tasnela, sa naŋa asila, ana la taŋatete atalopa. A laŋasia, pe atalopa re poli vanon naŋa la amligan talopaena vena la ayumāe e nasuŋenena kiena ne Ntewa. Ana Visena Wa, naga pisa pisape popon yermēne amio sira, lalua atalopa, a popon lalua asu ruru māga sanene tol luas nen kiela malena la luoka. A ko naŋa ko okekaran visena nene, ana opisu naŋa Ntewa naga kila sanene pan ko rui, popon olarar ruru visena nene mārera e kioŋa malena.”

Yesu pisa ruru sisi lala
Mak 10:13-16; Luk 18:15-17

¹³ Ana laŋasia akus narila lala apimi puna Yesu, vena naga ligan limana te la, len wo la. Ana nalogena lala apisuia, ana apisi mārera pan yaru la nene, apisalupar la, ¹⁴ ana Yesu pisa, pisape “Amiu ve avisalupar re sisi la nene, amiu atamān la aimi pun inu, vanon naŋa sisi la nene na asa ga la naŋa asike loyumā e nasuŋenena kiena ne Ntewa.”

¹⁵ Ana naga mligan limana te sisi la nene, ana suraunia, naga mial pano.

Yaru mēe tai naŋa kiena suri moki
Mak 10:17-22; Luk 18:18-23

¹⁶ Ana e pogos taʻena tai, yaru m̄ee tai pimi pisu Yesu, piun tania, pisape “?Navianena, ana in na monar nekila yum̄aena wo ya, naʻa vena kila inu ʻpisi na netol malena naʻa ve uro re?”

¹⁷ Ana Yesu pisa pania, pisape “?Vanon ya ne ko opiun tan inu sanene, osape nevisa yum̄aena wo tai van ko? Ntewa ga naga po, a visae ko ologear kiena navisaluaena lala, ʻpisi na ko okilia otol malena wo nene.”

¹⁸ Ana yaru naʻani piun ke sina ga tan Yesu, pisape “?Ana ko opisa ke navisaluaena ya la nene?”

Ana Yesu pisa pania, pisape “Navisaluaena ne la nanini narui, naʻa pisa pisape: ve ower̄ar re yaru mare, ve okila re kolau, ve ovinau re, ¹⁹ ve ovisokan re, ko ova tanon arimoʻna amio anoʻna, a ko ositom nalavis puʻna lala, ovisuar ruru la, ve sa ke naʻa ko opisuar ruru ko ke ga.”

²⁰ Ana yaru m̄ee nene pisa pania, pisape “Navisaluaena la naʻa ko opisa ke nene, inu nesuʻna nemlarar make punu ga rui. ?Suri ya si naʻa teke ga wa, naʻa inu pe nekila re poli wa?”

²¹ Ana Yesu pisa pania, pisape “Visae ko sinom̄an osape oimi omesmesu ruru wo va ʻpisi, torokin naʻa ko otol malena naʻa ve uro re, ʻpisi na ko na monar okila ve sanini: ko ovano, oululin plan make kioʻna suri la punu ga, ana owar kana kilavaru nena, ova oviovionia van yaru la naʻa pe kiela suri re poli. Visae ko okila sanene, ʻpisi na ko kioʻna suri wo lala ve moki vaʻpisi ma e peni. Ko, ova okila, siraunia oimi otaveve inu.”

²² Ana pogos naʻa yaru m̄ee nene mloge visena nene, kiena sitomena urmi a sinena piowa paʻpisi, vanon naʻa naga kiena suri la moki manene la. Ana naga pure matan Yesu.

Yaru naʻa kiena suri moki, naga m̄arera la naʻa va loyuma e nasuʻpenena kiena ne Ntewa

Mak 10:23-31; Luk 18:24-30

²³ Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lala, pisape “Lelaga nevisa van amiu, visae yaru tai naʻa kiena suri moki, naga sinenan pisape va loyuma e nasuʻpenena kiena ne Ntewa, suri nene na m̄arera towe ma naʻa. ²⁴ Ee, inu nevisa van amiu, visae kamel tai naga va warpoyo e pulus nen nitil nene, nane naga m̄arera vaʻpisi ne, ana visae yaru tai naʻa naga kiena suri la moki ana sinenan sape va loyuma e nasuʻpenena kiena ne Ntewa, naga m̄arera la na wa.”

²⁵ Pogos naʻa nalogena lala amloge visena nene, amilania paʻpisi, ana la apisape “?Suwala, ana visae ve sanene, ʻpisi na ane kilia tol namalena nene?”

²⁶ Ana Yesu kirava pisu la, naga pisa pisape “Ee, lelaga naʻa yaru taʻatete kilia kila yaru tol malena nene, ana Ntewa ga kilia kila make suri punu ga.”

²⁷ Ana Pita pisatamaʻna, pisa pisape “?Ana sanapen imimi? Imimi meligan make kiamimi suri la rui, ana imimi metaveve ko. ?ʻPisi na imimi metol ma suri wo laʻas ne, pona peraga?”

²⁸ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Lelaga nevisa van amiu sanini, pogos naʻa Narina ne Yeririna totano e kiena lelena wa natotanoena e yomarava viu nene naʻa ʻpisi na imi, amiu naʻa ataveve inu ke nanagane, ana amiu m̄ena ga atotano e pupia lelemiu wa natotanoena ve lualima taaga va lua, vena avisuar lus nae Israel lala lualima taaga pa lua nene, sa naʻa amiu

ape kiela ĉarin suĉe lala. ²⁹ Ana yaru naĉa visae ligan mĉana yuĉna, pona wenla pona vinena, pona arimana pona anena, pona narina, pona kiena porotano, ana visae naga ligan suri la nene vanon ga inu, ĉisi na naga warmarana sina ga e yomarava nini kiena suri la naĉa naga mligania, kilia tol sina ve ponotia tai, ana metavania, ĉisi na naga kilia tol mĉena ga malena naĉa ve uro re.

³⁰ “Ana yaru la moki liu naĉa asu metava, ĉisi na ato tano, a yaru la naĉa ato tano, ĉisi na la asu metava.”

20

Pakaiwa kiena ne yaru na yuĉnaena lala

¹ Ana Yesu suĉna pisa mĉaga pano-o, pisape “Suri naĉa nepisa ga na wa, sa ke ĉelaga naĉa Ntewa kila ke pa yaru lala loyumuĉa e nasuĉenena kiena. A ĉisi na nevisayu suri nene van amiu e ĉakaiwa tai, naĉa pisa sanene, pisape: Yerkawa tai, naĉa kana pupia lokilmĉasmĉas tai. E kolulagi tai, naĉa pe yemlagi ruru re poli wa, naga pa e pulkumali tai vena were yaru laĉasia ava ayumuĉa e kiena lokilmĉasmĉas nene e legiena nene. ² Naga mĉal la ĉasia, ana pisaar pan la e kilavaru tai naĉa torokin yuĉnaena na legiena wetelu tai, ana mligan plan la apano vena ava ayumuĉa e kiena lokilmĉasmĉas nene. ³ Ana e mrae ovari, naga pa sina ga e pulkumali nene, pisu yaru taĉena lala asu korena ga, asuĉna sane pe kiela yuĉnaena re poli, ⁴ ana naga pisa pan la, pisape ‘Popon amiu mĉena ga aimi ayumuĉa re e kiau lokilmĉasmĉas, ana ĉisi na nowul amiu ke ga.’

⁵ “Ana la nene apa amiyumuĉa, a siraunia, kolpae mĉena ga, a mrae telu mĉena ga naĉa yepekilavi, ana yerkawa nene ĉasuĉe si pano, ĉere ke sina ga yaru laĉas apimi amiyumuĉa kiena sanene. ⁶ A yam si tai, e yepekilavi mrae lima, naga ĉasuĉe sina ga pa e pulkumali nene, pisu yaru laĉasia naĉa asuĉnalu asike e yo nene na wa, ana naga pisa pan la, pisape ‘?Komin ya ne asu koren ke sanene na wa e yo nini, naĉa pe akila re nena yuĉnaena tai poli?’

⁷ “Ana la apisatameĉa, apisape ‘Peraga, pe yaru tai pimin re sape meva meyumuĉa kiena poli.’

“Ana yerkawa nene pisa pan la, pisape ‘Poga, visae sanene, in na neure amiu narui. Amiu, aimi ayumuĉa kiau.’

⁸ “Ana e ko yepekilavi la rui, amiyumuĉa ĉisi, ana yerkawa nene pisa pa kiena navisuaren yuĉnaena nene, pisape ‘Poga, ovio yaru na yuĉnaena la nene aimi, oul la. Pisi na ko okila sanini: oul ĉesan la naĉa apimi mare ga na wa, vano-o oĉisi e la naĉa apimĉesani kolulagi.’ ⁹ Ana pogos naĉa yaru la naĉa asiar ga yuĉnaena e mrae lima apimi, yaru nene mla kilavaru pan la torokin ke legiena wetelu na yuĉnaena taaga. ¹⁰ A pogos naĉa la naĉa apami amiyumuĉa sumo apimin vena awar kiela kilavaru, la amape pona la ala va la metava, taulu la naĉa amiyumuĉa plas ga, ana yaru nene mla kilavaru pan la, la punu ga torok ga.

¹¹ “Ana pogos naĉa la apisu kiela kilavaru sa ke ga nene, la amloge piowa, asuĉna apisimumun yerkawa nene. ¹² Ana amligan lala tai pa piun tania, pisa pisape ‘La naĉa apimi mare ga na wa, la amiyumuĉa aora taaga ga, ana imimi memiyumuĉaen legiena wetelu e pupia yepisusun nene. Imimi

mepisu naña ko omla kilavaru maran taaga pan la, sa ke naña omla pan imimi. ?Suri nene na sanape na sanene?”

¹³ “Ana yerkawa nene pisatamē naga, pisape ‘Mara, in na pe nekila kare ko re nene poli. Italua tepranar p̄isi rui, tesape ko oyum̄ae e legiena wetelu ve taaga nene, ana tesape p̄isi na nowul ko torokin ga kioṃa yum̄aena nene. ¹⁴ Ve sanene, popon ko ola kioṃa kilavaru ova ga um̄a. Naga kiau sitomena ga tai nene, naña kilavaru naña nemla pan ko, sineun nesape nela m̄ena ga marana ve taaga va la naña apimi mare ga. ¹⁵ ?Ko ositom osape in na taṗatete nekila sa naña inu sineunia, e kiau kilavaru? ?Sanape na ko opielue e yaru la naña nekila ke po pan la? Ana ṗakaiwa nini p̄isi e nene.’”

¹⁶ Ana Yesu pisa make kiena visena e pogos nene, pisa pisape “Ana yaru la naña asirau, p̄isi na la asumo, a la naña asumo, p̄isi na la asirau.”

Yesu pisawal kiena marena yam telu narui

Mak 10:32-34; Luk 18:31-34

¹⁷ Ana Yesu pa ke metava ma Yerusalem narui, ana pogos naña amial ke e mraplepa apavini, naga pio kiena nalogenā la lualima taaga pa lua apimi puna, ana pisi pan la, pisape ¹⁸ “Amiu ayagogo ruruia. Nanagane ita tepa ke ma Yerusalem narui, naña p̄isi na ve ve piavi re, p̄isi na aligan Narina ne Yeririna e limana ne yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, a amio navianena kiena ne navisaluaena m̄ena lala, ana p̄isi na la nene la aliṗere naga avisave p̄isi na naga monar mare. ¹⁹ Ana siraunia aligan naga e limana ne le Rom lala, naña p̄isi na la nene akirakirai viowa vania, a p̄isi na la akoa naga, ana p̄isi na asuaria naga e laki torovia vena mare. Ana pogos naña naga mare pae, ana e kana legiena na telu, p̄isi na Ntewa kilamalia sina naga.”

Anenane Semes amio Yoane, naga piun suri tai tan Yesu

Mak 10:35-40

²⁰ Ana wona ne Sepeti, naga ṗere narila luwoka nene naña Semes amio Yoane, apimi puna ne Yesu. Sira nene kinai e lana Yesu, piunia pisape “Inu sineunia nesape otam̄an suri tai van inu.”

²¹ Ana Yesu pisatamē naga, pisape “?Ana ko sinom̄an osape oviun ya?”

Sira nene pisatamēa, pisape “Inu sineunia nesape otam̄an sanini: pogos naña ko ovisirlua kioṃa nasuṗenena, p̄isi na naruu la luwoka nene akilia atotano amio ko e kioṃa yo wa naña metava lavisin ko, tai e lepas nen lumom̄a na ṗamarua, a tai e lepas nen lumom̄a na ṗam̄eli.”

²² Ana Yesu pisatamē la, pisape “Amiu pe akilia re suri naña apiun ke ne poli. ?Sanape, amiu lua nene asitom asape amiu lua atorokin naña ita tomunpae e piala naloge viowaena nene naña inu monar nomun ea?”

Lalua apisa pania, apisape “Ee, imimi lua metoroki.”

²³ Ana Yesu pisa pan la luoka, pisape “Ee, lelaga naña p̄isi na amiu luwoka amun m̄ena ga e m̄au piala naloge viowaena nene, ana suri nene naña amiu lua apiunia, apisape amiu lua atotano amio inu e lepasneu luwoka, suri nene naga pe kiau re naña nela van amiu poli. Yo la ne sanene, kiena ne la ga naña kau Ata naga kila ruru pe kiela, a naña naga pisaar p̄isi rui pisape p̄isi na la atotano ea.”

Narina ne yeririna pimin vena yuñae kiena yaru lala

Mak 10:41-45

²⁴ Pogos naña nalogena tañena la lualima nene la amloge suri nene, naña wolai lalua nene Semes amio Yoane apiunia, ana la sinela kari lalua. ²⁵ Ana Yesu pio la, vena aimi puna, vena naga visi van la, ana naga pisa pisape “Ita tekilia rui ðelaga kiena ne yaru la naña pe amlelaga re e Ntewa poli. Ita tepisu mña naña suñe lala amio yerkawa lala na yomarava nini, la sinelan asape añareran yaru tañena lala vena asu vatanon la silaga. ²⁶⁻²⁷ Ana amiu kiau nalogena lala, kiamiu ðelaga monar ve ve sa re nene. Visae amiu yaru tai sinenan sape imi ve kiamiu yerkawa tai pona kiamiu nasumonena tai, kana mrapa nena sanini: yaru nene monar imi ve sa ga yaru na yuñae kiamiuena tai. ²⁸ Narina ne Yeririna naga kila sanene ðisi rui, naña naga pe pimin re naña vena yaru la akila yuñae na iilaen naga poli, ana naga pimin vena naga yuñae vena iilaen lala, a vena tañan kiena malena vena ul plan yaru la ve moki.”

Yesu kila ruru kilamarakata lua

Mak 10:46-52; Luk 18:35-43

²⁹ E pogos nene, Yesu amio kiena nalogena lala asike garu Seriko, ana pogos naña amligan e pulkumali nene apano, ana yeririna la moki pañisi naña ataveve la. ³⁰ Ana kilamara kata la lua, naña lalua atoña tano e isinen mrapplepa. Ana pogos naña lalua amloge naña apisape Yesu mial ke e mrapplepa pimi, lalua apio ke asape “!Suñe-o, ko lus kiena ne Tepet, imimi lua mesape ko sinerña ye imimi!”

³¹ Ana yaru tañena lala apisin sinemimien pan lalua nene, apisa apisape “Ee, amiu lua nene añaaga.”

Ana lalua apio manene la, asape “!Suñe-o, ko lus kiena ne Tepet, imimi lua mesape ko sinerña ye imimi.”

³² Ana Yesu suñalu su mrapa e yo nene, pio lalua, pisa pisape “?Amiu lua sinemiun asape nekila ya ne van amiu?”

³³ Ana lalua apisatañea, asape “Suñe, awis, imimi lua sinemimin mesape kilamaramimi la imi wo, vena mekilia mekirava.”

³⁴ Ana Yesu sinen mie la, ana tol kilamarala, ana lalua apisu ruru ke ga suri e pogos nene, a lalua asuñalu ataveve Yesu apano.

21

Yesu pimi tol yo Yerusalem

Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Yoane 12:12-19

¹ Nanagane, Yesu lala apami lavisin Yerusalem narui, ana la añalivi e narin pulkumali tai sumo, kiena kia Petpas, naña teke e kunus nene naña la apio asape Kunus Na Purolip. Ana Yesu miila kiena nalogena la lua, pisape ² “Amiu lua ava e pulkumali na gare, a mesmesu e pogos naña ava loyuma ea, ðisi na amiu lua avisu togki tai, naña amatear sike na, naga amio narina. Ana amiu lua aluñar plan la, a amiu aure ga la luoka aimi pun inu e nini. ³ Ana visae amiu lua aloge yaru tai visi van amiu, ðisi na amiu lua avisa ga vania, avisave ‘Suñe na sinenan suri mali lalua nini vena ava akila kiena yuñae na tai wa,’ ana pogos naña amiu lua avisa sanene, naga kilia tañan lalua aimi veraga.”

⁴ Suri nene pimi ĩarpoyo vena kila visena nene kiena ne navisawalena nanua sumo vim ve lelaga, naĵa naga pisa pisape

⁵ “Amiu avion va le Saeon lala, avisave

‘Amiu apisu ke ne, nanagane kiamiu ĩarin suĵe pam ke pun amiu narui.

Naga pe yaru tai naĵa kiena sitomena to ga tano, kila naga kus ga togki,

togki tai naĵa ve tokaki ga, naĵa pe ninus ke ga wa.’”

Sek 9:9

⁶ Ana nalogena lalua nene apano, ana lalua akila sa naĵa Yesu pisa. ⁷ Ana pogos naĵa lalua aĵere togki nene amio narina apimi, ana lala aĵatetae mĵala kulkota lala e wos nen togki lalua nene, ana Yesu naga pa totano meta e navetokak. ⁸ Ana yaru la mokliu naĵa aĵatetae mĵala kulkota lala suvileviles nen mrapplepa, ana yaru laĵasia apa ate mĵamĵela lala pitomi aĵatetae mĵena ga, vena togki kiena ne Yesu yali ea. Ve sanene, akila sa naĵa la apatanon Yesu sa naĵa naga pe pupia ĩarin suĵe tai. ⁹ Ana la amial ke apano vena ava loyumuĵa Yerusalem, ana ĩina na yeririna la naĵa asumon Yesu, amio la naĵa asiraunia, asumuĵa apioivonia sanini, apisa apisape

“!A ke suwala, po na po! !Teyeluar naga naĵa pe lus kiena ne Tepet tai nene!

!Ntewa na mava, ko ovisa ruru naga nene naĵa pimi e kiuĵa kia!

!Amiu nae ma e peni metava amiu mĵena ga ayeluar naga!” *Yauena 118:26*

¹⁰ Ana pogos naĵa Yesu pa loyumuĵa e Yerusalem, yaru lala sinela pulaula, ana la asumuĵa akila ke visena la moki, asumuĵa apiuviunia, asape “?Yaru nene naga ai?”

¹¹ Ana yeririna la naĵa apimi amio Yesu, la apisatamĵela sanini, apisa apisape “Nanene na navisawalena nene naĵa naga molue e pulkumali nae Nasaret garu Kalele, naĵa kiena kia Yesu.”

Yesu mĵene plan la naĵa asumuĵa apuliwilin ke suri e Yumuĵa Wa Mana ne Ntewa

Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Yoane 2:13-22

¹² Ana Yesu pa e Yumuĵa Wa mĵana ne Ntewa, a e pogos nene naga pisa sane yaru la moki liu naĵa la asumuĵa e kopkop na yumuĵa nene. La nene la asumuĵa akila ke ga yumuĵaena lala natauluen kilavaru, naga nene e lepas nalaena lala a e kuĵaĵaena na Yumuĵa Wa nene, ana la asumuĵa akila kewia ke ga yaru lala. Ana pogos naĵa Yesu pisa suri nene, naga pe kekaran re poli. Ana naga pa mĵene plan la, naga kawepu narin varvara kiena ne yaru na keueen kururu varu lala, a naga koantetaĵin lele na totanoena kiena la naĵa apuliwilin ke kupa lala. ¹³ Ana naga pisa pan la, pisape “Ntewa pisa e kiena Visena Wa, pisape ‘Pisi na la avisa mĵau Yumuĵa Wa avisave naga yumuĵa na leniena,’ ana amiu apilon ĩisi pimi sa ga puluve mĵana yaru na vinauena la narui.”

¹⁴ Ana pogos naĵa Yesu sike e Yumuĵa Wa nene na wa, kilamara kata lala amio laulu lala apimi puna, ana naga kila ruru la sina. ¹⁵ Ana yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio navianena na navisaluaena lala, apisu yumuĵaena wo kiena ne Yesu la nene, a amloge mĵena ga naĵa sisi lala asumuĵa ga apioivion ke ga wa, asape “!A ke suwala, pona po! Teieluar naga naĵa naga pe lus kiena ne Tepet nene!” ana yerkawa la nene sinela mimi manene la. ¹⁶ La sinela mimi sanene, ana la apisa pa Yesu, apisape “?E sanape, ko omloge mĵa visena naĵa la asumuĵa apisa ke ne?”

Ana Yesu pisatamē la, pisape “Ee, nemloge mā ne. ?Ana sanape, amiu asitom ke asape visena nene piowa ga? Pona pe apuloli re Visena Wa kiena ne Supe naḡa pisa, pisape
‘Ntewa o, ko okilia okila nin sisi kokan lala, amio mēna sisi tomtom lala, amieluar ruru ko paḡisi.’” *Yauena 8:2*

¹⁷ Ana Yesu mligan la nene, molue ke sina ga petan Yerusalem, pa e narin pulkumali naḡa Petani, pa mono ea.

Purlaki tai naḡa pe ḡar re mras poli

Mak 11:12-14,20-24

¹⁸ Ana Yesu mon mā e nene, ana yemlagi kolulagi naga pisape wasuḡe sina va Yerusalem, a naga sumā mial mā pavini, ana naga mloge sane viso karia. ¹⁹ Naga kira pa e isinen mraplepa, naga māl purpiliva tai, naḡa naga māas ga moki, ana pe mras su re e poli. Ana Yesu pisa pa purlaki nene, pisape “Ko ove owar re si mrasno mā pogos tai.” Naga pisi sanene, ana veraga ga purpiliva nene mano taḡa nenaga.

²⁰ Nalogenā lala apisu naḡa purlaki nene pimi mano sanene, ana sinela kurkur paḡisi. La apiun tai Yesu, apisape “?Ya ne kila purpiliva nene mano ke veraga sanene?”

²¹ Ana Yesu pisatamē la, pisape “Lelaga nevisa van amiu, visae amiu aviawa mārera e inu, naḡa amiu kiamiu sitomena ve veve lua re, ḡisi na amiu mēna ga akilia akila sanene, a ḡisi na amiu akilia akila mēna ga va re laa na wa taulu nene. Sane visae amiu avisa va pupia kunus nene, avisave ‘Osumālu otove oula ova e sive,’ ḡisi na ve sanene narui. ²² A visae amiu aviawa kawa e Ntewa, naḡa amiu alelaga kemua lelaga, ḡisi na amiu akilia atol suri ya naḡa amiu amlen vanonia, amiu aviun tan naga.”

Nasumonēn le israel lala sinelan asape avisaluḡar Yesu

Mak 11:27-33; Luk 20:1-8

²³ Ana Yesu ḡasuḡe si pa loyurā e Yurā Wa Mana ne Ntewa, ana naga pa sumā pian ke sina ga yaru lala. Ana yerkawa kiena ne yaru wa lala, amio nasumonēna lala kiena ne le Yu lala, apimi puna, apiun tania, apisape “? Ko osumā okila ke suri la ne sanene e yo nini e kia kiena ai, a a mēna ga naḡa tamān ko sape okila ve sanene?”

²⁴ Ana Yesu pisatamē la, pisape “Poga ga, ana inu mēna ga nesape neviun naviunēna tai van amiu wa. Visae amiu avisatamē ruru kiau naviunēna nene, ḡisi na nekilia nevisawal van amiu sanape naḡa nekilia nekila ve sanene. ²⁵ Poga ga, kiau naviunēna sanini narui, sape: ?Nakeena naḡa Yoane naga kila mare ga nanua e yaru lala, naga suri tai naḡa Ntewa naga pisa pania pisape naga monar kila, pona yaru ga la apisa pania?”

Ana naviunēna nene kiena ne Yesu kila na la apisi ga pan la narui, naḡa la asurā apisa apisape “?Pisi na ita tevisa sanape na vania? ! Tevisuaruruia! Visae ita tevisa tevisave nakeena nene Ntewa naga pisa pa Yoane, ḡisi na yaru nene viun si tan ita, visave vanon ya ne ita pe temlelaga re e Yoane poli. ²⁶ Ana siraunia ita taḡatete si tevisa tevisave nakeena nene, yaru ga la apisa pa Yoane, vanon naḡa yeririna la nene la amlelaga ke mārera ḡisi rui, asape Yoane nene naga pe navisawalena na lelaga tai kiena ne Ntewa, ana pe pon re yeririna la nene sinela kar ita poli.” ²⁷ Ana kiela sitomena la ne sanene narui kila la apisatamē Yesu sanini, apisa ga apisape “Imimi memninue ga.”

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Visae sanene, þisi na inu mēna ga, taþatete nevisa van amiu nevisave ane pisa pan inu pisape nekila yumaena la ne sanene.”

Pakaiwa kiena ne yaru tai amio narina lalua

²⁸ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu asitomli suniena nini. Yaru tai, narina na yermēne lua, ana yaru nene pa pisu narina naþa mēaru, pisa pania, pisape ‘Naruu, sineun nesape þane na ko ova oyumāe e kata lokilmāsmās.’

²⁹ “Ana narina nene pisatāmēa, pisape ‘Peraga, yepemavi.’ Ana pe piavi re poli, yaru viu nene sitom si arimana, ana naga pilon kiena sitomena, ana pa miyumāe sa naþa arimana pisa pania. ³⁰ Ana arimana ne lalua nene naga sitom ke sape þisi na narina nene taþatete va yo, ana pisa si visena nene pan narina nasirau, ana narina nene pisatāmēa ruruia, pisape ‘Poga ga ata, þisi na neva ke nanagane ga ne,’ ana sirauia, ana naga pe pa re si poli.”

³¹ Ana Yesu piun tan la, pisape “?Lalua nene, ane kila sa naþa arimala sinenania?”

Ana lala apisatāmēa, apisape “Mearu.”

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Ee, ana lelaga nevisa van amiu, nanagane na sanene narui. Inu nesumā nepisu naþa yaru viowa la moki sane yaru na warpoloen takis lala, amio sira na mrapplepa lala, la ke naþa ape yeririna viowa la nene, ana nanagane la asumā akekaran ke naþa vena aimi loyumā e nasuþenena kiena ne Ntewa, la asumā apilon la ke rui. Ana nepisu sane amiu asike la varaun la, asike la perina paþisi wa. ³² Ana pogos naþa Yoane Nakeena naga pimi, naga pian amiu e þelaga na mrapa naþa mesmesu, ana yeririna viowa la nene amlelaga e naga. A amiu mēna ga, amiu apisu suri la nene, ana amiu na pe apilon amiu re lelaga poli, a pe amlelaga re nenaga.”

Pakaiwa na yeririna viowa la naþa apisuar lokilmāsmās tai

Mak 12:1-12; Luk 20:9-19

³³ Ana Yesu pisi ke pan la na wa, pisa pisape “Amiu ayagogon ruru si þakaiwa taþena nini, naþa pisayu yerkawa tai, amio kiena lokilmāsmās tai. Yaru nene kila ruru kiena yo nene naþa kila kove mārera tai telivi piora ea, a kila kana lelana navieplanen was nen māsās, a kila mēna kana lele tai naþa pa metava naþa yaru kilia wiyu va se ea, vena visuar lokilmāsmās nene.

“Ana e pogos tai, yerkawa nene sinenan sape yalor re va e purvanua taþena tai, ana naga mligan kana lokilmāsmās nene e limana ne yaru la þasia ayumāenia, ana aul vania. ³⁴ Ana yerkawa nene pa sumā perina pano-o, ana naga pisu kilale pisape nanagane pogos na mramāsmās marua narui. Ana naga mligan kiena yaru la ava si puna ne la naþa asike e kana lokilmāsmās nene vena awar kiena kilavaru na mras nen māsās komþasia, naþa la nene monar aul vania. ³⁵ Ana poglis naþa kiena yaru la nene apimi, ana yaru taþena la nene amē la, naþa tai la amē ga naga, a tai asumār naga mare, a taþena sina akovenār naga mare.

³⁶ “Ana yerkawa nene mligan si kiena yaru taþena laþasia, ana la moki la sane, ana la naþani akila si þelaga maran taaga sa ke ga pan la. ³⁷ Ana yerkawa nene sitomyu þelaga kiena la nene, ana naga pisape ‘Inu monar

neligan ga naruu vano, ĩisi na monar avatanon naga, ana naga mligan narina wawa napo nene pano. ³⁸ Ana pogos naĵa apisu naga, asuĵa apisavisa pan la, apisape 'Naga nene na narina ne yerkawa ke narui. Yaru ke nanene narui, naĵa visae yerkawa nene kovio, ĩisi na naga ke narui naga kus porotano nene sane lalimana ne arimana. Popon ita toweĵar ĵena ĳa naga mare, ana ĩisi na ita ga tekilia tokus porotano nene ve kieta.' ³⁹ Ana sanene narui atarar naga, aĵure lua naga petan lokilĵasĵas pa vanua, ana aĵeĵar naga mare."

⁴⁰ Ana Yesu piunia, pisape "Pogos naĵa yerkawa nene imi sina, ĩisi na naga kila sanapen la naĵa asuĵa apisuar ke kiena lokilĵasĵas nene?"

⁴¹ Lala apisataĵea, apisape "Yaru viowa la nene, ĩisi na yerkawa nene weĵar la, monar amare e ĵelaga tai naĵa ĵarera viowa vaĵisi. Siraunia, naga ĳan kiena lokilĵasĵas e limana ne yaru wo taĵena lala, naĵa ĩisi na akilia auli mesmesun vania e kana pog nena."

⁴² Ana Yesu pisa pan la, pisape "Visena tai teke e Visena Wa kiena ne Ntewa, pisape

'Kilavaru nene, yaru na yuĵaenen yuĵa lala, apisa apisape piowa ga, akoven rui.

Ana nanagane, kilavaru nene pimi pe kilavaru wo na mrapun yuĵa, naĵa uarar yuĵa ĵarera.

Suri nene, naga Ntewa ga kila, a imimi mepisuia na po paĵisi.' **Yauena 118:22**

"Visena nene na amiu apuloli ĵa pogos tai rui, pona peraga yo? ⁴³ Inu nevisa van amiu, ĩisi na Ntewa lalua kiena nasuĵenena vetan amiu, ana ĩisi na la va yaru taĵena lala naĵa kiela malena lala kilia war mras wo lala, torokin naĵa asike loyumu ea.

⁴⁴ "Ana visae yaru tai loru e kilavaru nene, ĩisi na si kare naga vaĵisi, tasnena wororowa make ga, pona visae kilavaru nene loru e yaru tai, ĩisi na kilamumu yaru nene kila kare naga vaĵisi."

⁴⁵ Ana pogos naĵa yerkawa kiena ne yaru wa lala amio Varasi lala amloge ĵakaiwa kiena ne Yesu la nene, akilia naĵa naga suĵa pisayu la ke sanene. ⁴⁶ Kila narui lala sinela kar naga, sinelan asape auarar naga, ana akila ĵele ga komin amaraun manene laa ĵina na yeririna la, naĵa amlelaga asape Yesu naga navisawalena kiena ne Ntewa tai.

22

Pakaiwa na ĵaĵagena na talopaena

Luk 14:15-24

¹ Ana Yesu pis sina ga pan la e ĵakaiwa, pisa pisape ² "Pelaga kiena ne Ntewa naĵa pio yaru lala apimi loyumu e kiena nasuĵenena sanini: Parin suĵe tai kila ruru pupia kinanena tai e ĵaĵagena na talopaena kiena ne narina. ³ Naga piun tan yaru la moki rui naĵa yoko aimi e ĵaĵagena na talopaena nene, ana pogos naĵa mligan kiena yaru na yuĵaena lala vena ava aure la nene aimi, ana la nene yepel mavin si imiena. ⁴ Ana ĵarin suĵe nene pisa pan kiena yaru na yuĵaena taĵena lala, pisape 'Amiu towe awasuĵe amiu ke sina ga avano, vena avisa kiau visena nene van la, avisavenua ita toĵe puluk la rui, amio ĵena ga suri mali taĵena lala naĵa amlapa ruru po, ana suri punu ga lala e kinanena nene tekila ruru la pa rui. Avisava van la avisave monar aimi lele taaga amio ita e ĵaĵagena nini.'

⁵ “Ana la apa apisa pan la sanene, ana la nene asitom korenan ga visena kiena ne ħarin suĥe nene, lala sinelan asape asuĥa akila ga suri naĥa la sinelania. Tai pa kana lokove, a tai suĥa ga pisuar mĥa kiena yuĥa na wilwilinen suria, ⁶ a laĥasia apuarar yaru na yuĥaena kiena ne ħarin suĥe la nene, akila piowa pan la, ana aĥemomĥar la. ⁷ Ana ħarin suĥe nene sinena mimi, ana mligan kiena li na mara lala apano, ana aĥe yeririna viowa la nene amarmare, a asikapi kiela pulkumali.

⁸ “Ana ħarin suĥe nene pisa pan kiena yeririna lala, pisape ‘Kinanena nene tekila ruru ħisi rui, ana la naĥa nepio la ħisi vena aimi ea, la pe pon re si aimi poli narui, teligan la. ⁹ Ana inu sineun nesape amiu ataveve narin mrapa taĥena lala, ana yaru ai la naĥa amiu alualia, avio la vena aimi e ħaĥagena nini.’ ¹⁰ Ana kiena yeririna lala apano akila sanene, aĥure yaru la apimi, pe suri korena ga naĥa visae yaru wo lala pona yaru viowa lala, aimi ga sanene vena akokonia ruru yo na ħaĥagena nene.

¹¹ “Pogos naĥa la asike loyuĥa e yo nene, ana ħarin suĥe nene pimi vena talopan la naĥa apimi, ana e pogos nene naga pisa lala yaru tai, naĥa pe miyen re moĥa kulsota wo naĥa torokin ħaĥagena poli, mien ga kulsota tai naĥa pe taĥena ga. ¹² Ana ħarin suĥe nene piun tan yaru nene, pisape ‘Mara, ko opimi loyuĥa e yo nini sanape, naĥa ko pe omiyen re moĥa kulsota wo na ħaĥagena poli?’ Ana yaru nene pe pisa re si suri tai pan poli. ¹³ Ana ħarin suĥe nene pisa pan kiena yaru na yuĥaena lala, pisape ‘Amiu aviar ruru limana luwoka amio lana luwoka, ana amiu akoven naga va vanua, e yo malolo, e yo naĥa ħisi na naga suĥa taglue, a suĥa kar luen ga maluena ea.’” ¹⁴ Ana Yesu pisa, pisape “Ntewa naga pio yeririna la punu ga, ana ve ve moki re naĥa naga wereplan la ave kiena.”

Suri kiena ne Ntewa a suri kiena ne Sisa

Mak 12:13-17; Luk 20:20-26

¹⁵ Ana Varasi lala apanon ataĥali naĥa alual naviunena mĥarera laĥasia vena ataĥali Yesu ea, naĥa naga visataĥe ħele ga. ¹⁶ Lala apisayu mĥaga pano-o ħisi narui, ana lala mligan kiela nalogena laĥasia amio mĥena ga laĥas e ħegas kiena ne Erot, apimi puna ne Yesu. Ana la nene akila kotalia naga e visena wo lala, la apisa apisape “Navianiena, imimi mekilia naĥa ko ope yaru mesmesu tai. Kioĥa visena lala punu ga pe lelaga, a ko opian ke yeririna lala e ħelaga naĥa Ntewa naga sinenania. Ana ko pe opisu re ga yaru laĥas po poli, ana ko opisu yeririna punu ga marana taaga ga. ¹⁷ ? Suri ne nanene narui, imimi mesitom mesape ko ovisali van imimi, naĥa kieta navisaluaena pisa sanape? ?Pisa pisape, mesmesun ga naĥa ita le Yu lala toul takis va Sisa, naĥa pe ħarin suĥe kiena ne le Rom lala, pona pe mesmesu re na sanene poli?”

¹⁸ Ana Yesu kilia mĥaga naĥa la sinelan asape akila kare naga, ana naga pisa pisape “Kiamiu visena lala po naĥa po, ana losinemiu lala piowa a kona rui. ?Amiu asuĥa ataĥali inu ke sanene vanon ya? ¹⁹ Poga ga, amiu ala kilavaru na ulen takis tai imi.”

Ana amla tai pimi, akian pania, ²⁰ ana Yesu piun tan la, pisape “?Ane marana na teke e narin kilavaru nene? ?A ane kiena kia nene?”

La apisa apisape “Marana ne Sisa nene, a kiena kia mĥena ga.”

²¹ Ana naga pisa pan la, pisape “Poga ga, suri naĥa kiena ne Sisa, amiu ala va Sisa, a suri naĥa kiena ne Ntewa, amiu ala va Ntewa.”

²² Ana pogos naŕa la amloge visena nene, amilan paŕisi, ana amligan Yesu aŕure apano.

La naŕa amare, ŕisi na amal sina
Mak 12:18-27; Luk 20:27-40

²³ Ana e ke e legiena nene narui, le Satusi laŕas apimi puna ne Yesu, la sinelan asape aviun suri tai tan naga e lepas naŕa lala amlelaga m̄arera ea, naŕa la amlelaga asape yaru la naŕa amare, taŕatete amal sina e legiena maro. Vanon suri ne nanene apiun tan Yesu sanini, apisa apisape ²⁴ “Yesu, ko naŕa ope navianena, imimi sinemimi mesape meviun tan ko, mesape sanape e visena tai naŕa yermarua Mosis pisa nanua sumo. Naga pisa pisape visae yaru tai mare tan wona, naŕa pe narila re poli wa, naga wenla monar talopa sina amio letano nene vena ve wona. E ŕelaga nene, ŕisi na sira nene kilia war narila tai, vena uarar kia kiena ne wona na yermene naŕa mare ne, vena kia nene mali m̄aga. ²⁵ Poga ga, ana e uŕia tai pun imimi, welelai la olua. Kiela m̄earu talopa, ana naga pe narina re tai poli wa ana naga mare tan wona, ana wenla nasiraunia ŕere leinia pe wona. ²⁶ Ana wenla nene naga mare tan m̄ena ga, a welelai na telu kila m̄ena ga sanene, pano-o tol welelai na olua, la punu ga amare tan sira nene. ²⁷ A siraun e wona la punu ga, sira m̄ena ga nene mare. ²⁸ ?Ana ko ovisali suri nene: e legiena maro, pogos naŕa apisa ke apisape ŕisi na yaru la amal sina, ŕisi na sira nene na ve wona ai, vanon naŕa naga talopa amio punu welelai la olua nene ŕisi rui?”

²⁹ Ana Yesu pisa pisape “Peraga, kiamiu sitomena pa pe wowe la, vanon naŕa amiu pe akilia re ya naŕa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa poli, a amiu pe akilia re m̄ena ga ya naŕa naga kiena nam̄areraena keviu kilia kila poli. ³⁰ Pogos naŕa yaru lala amal sina, ŕisi na lala ave saga navisi kiena ne Ntewa lala ma e peni narui, ana ŕisi na ve akila re si suri nene natalopaena. ³¹⁻³² ?A e lepas na malena si nene, ana Visena Wa tai kiena ne Ntewa suŕia ga naga kilia iila ita e nene, pona amiu na pe apuloli re poli yo wa? Visena nene pisa sanini, pisape ‘In na nepe Ntewa kiena ne Epraam, Aisak, a Sekop.’ ?Ana visena nene pisa ya? La telu nene la amare e yomarava nini nakonua rui, ana kas moki na moki ŕaro rui, ana Ntewa pisa ga visena nene na wa, naŕa pisape naga pe kiela Ntewa. Sanene na kiena visena naga kana kinasia sape la telu nene la amare e yomarava, ana la amal kemua puna na wa. Ntewa pe sinenan re sape kiena yeririna lala la ave yaru naŕa mare la poli, ana naga sinenan sape naga ve Ntewa kiena ne yeririna la naŕa la amali.”

³³ Ana pogos naŕa ŕina na yeririna lala amloge visena kiena ne Yesu nene, la amilan suri lala naŕa naga suŕia pian la ke ea.

Navisaluaena na keviu lua
Mak 12:28-34; Luk 10:25-28

³⁴ Ana pogos naŕa Varasi lala amloge naŕa Yesu kila Satusi lala pe akilia re si suri tai naŕa avisa poli, ana la akila narin viorena tai ŕisi, ana apimi puna Yesu, la m̄ena ga asape akilalia. ³⁵ Ana la yaru tai, naŕa la apisu sane naga pe manmarua ruru e Navisaluaena, naga piun naviunenā tai pan Yesu, pisape ³⁶ “?Navianena, inu sineun nesape ko ovisawal li, ovisave

e visena la punu ga naŕa sike e kieta Navisaluaena, nape naŕa keviu, a to metavan la taŕena la sane?"

³⁷ Ana Yesu pisa pania, pisape "Visena Wa pisa sanini, pisape 'Ntewa na mava naŕa naga pe kioŕia Ntewa, ko monar ositom naga e losinenia wetelu, a e kioŕia malena wetelu, a e kioŕia sitomena wetelu.' ³⁸ Nanene naga pe navisaluaena ŕesia, a naŕa naga keviu paŕisi. ³⁹ A navisaluaena na lua nene naŕa naga keviu ŕiena ga sa ke ga nasumo nene, naga pisa sanini, pisape 'Ko monar ositom nalavis puŕia lala, okila wo van la, ve sa ke naŕa ko ositom ko ŕaga.' ⁴⁰ Navisaluaena la lua nene, ape purŕes nen navisaluaena taŕena lala kiena ne Mosis, amio ŕiena ga visena kiena ne navisawalena lala, naŕa asike e kieta Tusi Wa."

*Navisaarena naga pe Ntewa kiena ne yermarua Tepet
Mak 12:35-37; Luk 20:41-44*

⁴¹ Ana e pogos naŕa Varasi lala asike veraga amio Yesu sanene, naga ŕiena ga piun naviunena tai pan la, pisape ⁴² "?E kiamiu sitomena lala, asape ŕisi na Navisaarena ŕialivi e lus kiena ai?"

Ana la apisataŕnea, apisape "ŕisi na naga ve lus kiena ne yermarua Tepet nene naŕa naga pe ŕarin suŕe sumo."

⁴³⁻⁴⁴ Ana Yesu piun sina ga tan la, pisape "?Ee, naŕa amiu apisa na pe lelaga, ana sanape naŕa Ninuna Wa sike e Tepet, ana Tepet ŕisi, pisa pisape 'Ntewa na mava pisa pa kiau Suŕe, pisape 'Ko ototano pun inu e lepas na ŕamarua, otomate ŕia vano-o, ŕisi na inu neligan kioŕia nasinekar lala aimi ve sa narin takue na vilanvanen lamia ea.' "

"E yo nene tepisu naŕa Tepet naga sumia pio Navisaarena nene pisape Navisaarena naga pe kiena Suŕe. ⁴⁵ ?Ana vanon naŕa Tepet pisa sanene, a sanapen naŕa amiu apisa apisape Navisaarena nene naga molue ga e Tepet, ana naga pe kiena lus ga tai?"

⁴⁶ Ana pe yaru re si tai naŕa kilia visa si navisatamŕeena tai va Yesu, a siar ŕiena ga e legiena nene, pe yaru re si tai naŕa kilali si Yesu e naviunena la poli.

23

*Yesu ŕisi ŕarera paŕisi pa nasumonena lala nalotena
Mak 12:38-39; Luk 11:43,46, 20:45-46*

¹ Ana e pogos nene, Yesu ŕisi pa ŕina lala, amio ŕiena kiena nalogena lala, pisape ² "Lelaga kemua naŕa nanagane, navianena na navisaluaena amio Varasi lala, naŕa la ke narui la akus lelana ne Mosis vena avisawal kinas nen navisaluaena lala kiena ne Ntewa. ³ Ana visae ve sanene, ana amiu na monar alogear la, akila ve sa naŕa la apisa. Ana amiu na ve ataveve re kiela ŕelaga lala, komin naŕa pe akila re suri la naŕa la asuŕia apisa ke pa yaru taŕena la poli. ⁴ Ana la asuŕia asikol ke si narin navisaluaena la moki naŕa la ga akila, naŕa ŕarera paŕisi, naŕa amŕaran ke pa yeririna lala vena alogear la. Asuŕia akila ke yuŕaena la nene sa naŕa akon ke suri la naŕa urmi paŕisi e yeririna lala, ana lala na pe akekarana re nenaga naŕa vena aiila la na akuspae ga suri la nene.

⁵ “Lala na aḗarwar la manene la e kiela yuḗaena lala wa, naḗa lala akila ga vena awere kilamarana yaru taḗena lala. Amiu apisu ke kiela narin pultaga la nene, naḗa akon Visena Wa kiena ne Ntewa sike e la, naḗa apiari e piamenala a e pilepile na limala. La asuḗa sinelan ke asape kiela lala na monar ve kerkeviu vaḗisi, taulu yaru taḗena lala. Amiu apisu ḗena ga naḗa lala apil ḗala in kulsota na leniena lala piayavi paḗisi. Ana la apilave manene la e suri la nene, a la sinelan ga asape yaru la ayeluar la ea. ⁶ A e pogos na paḗagena lala a e loyumuḗa na lotena ḗena ga lala, la sinelan naḗa silaga asape atoga tano e lelen yerkawa lala, ⁷ a pogos naḗa visae la ayaloro e lelen na wilwilena, sinelan asape monar yaru lala avatanon la, a avio ruru la avisa avisave ‘!Oo navianena wo, pokolulagi!’

⁸ “Ana amiu na, amiu kiamiu navianena taaga ga rui, a amiu na sa naḗa na mratava taaga ga, ana visae ve sanene na amiu ve ataḗan re si yaru lala avio amiu laḗas avisa avisave ‘Navianena.’ ⁹ Ana ḗisi na amiu ve avio re yaru e yomarava nini avisave arimamiu, vanon naḗa amiu na Arimamiu na taaga ga, naḗa naga sike ma e peni. ¹⁰ A ḗisi na amiu ve ataḗan re yaru la avio amiu laḗasia avisave amiu ave kiela nasumonena, komin naḗa amiu na, kiamiu nasumonena na taaga ga, naḗa Navisaarena nene. ¹¹ Kiamiu yerkawa ai naḗa naga to laa metava, naga monar imi ve sa ga yaru na yuḗae kiamiuena. ¹² Ana yaru ai naḗa naga ga pisirlua naga vena vim ve yerkawa, ḗisi na Ntewa kila naga suḗa tano. Ana yaru naḗa naga ga kila naga suḗa tano, ḗisi na Ntewa visirlua naga va metava.”

*Yesu pisawal napiowaena kiena ne nasumonena nalotena lala
Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52, 20:47*

¹³ Ana Yesu pisa pan la, pisape “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu paḗisi wa, ḗisi na viowa van amiu vaḗisi, komin naḗa kiamiu visena lala pona po, ana losinemi lala piowa a kona rui. Yaru la sinelan asape aimi loyumuḗa e nasuḗenena kiena ne Ntewa, ana amiu asuḗa akotawela ke ga e marala, vena ve aimi re si loyumuḗa narui, a metavanja, amiu ḗena ga pe apimi re loyumuḗa poli.

¹⁴ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu na apiowa ga. Amiu na asuḗa aḗure piavin ke kiamiu leniena la paḗisi, ana apisokani ke ga ne, vanon naḗa e ke e pogos nene, amiu asuḗa akila kotalia ke letano la nene, vena avinaun kiela suri lala. Vanon suri ne nanene, ḗisi na kiamiu nakoena ḗarera re la sane.

¹⁵ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, amiu na amiyumuḗae piowa ga! Amiu akekarana naḗa ayaloro e waa lala, vena ava e purvanua taḗena lala, vena akilali naḗa aure yaru lala ataveve amiu. Ana pogos naḗa amiu ataulu tai imi narui, ana ve ve piavi re naga la make kiamiu ḗelaga naḗa piowa, va viowa la sane, taulu amiu sina.

¹⁶ “!Ake, amiu na sumonena lala, na ape kilamara ḗala ga lala! Akila kare amiu paḗisi wa, ḗisi na viowa vaḗisi van amiu. E pogos naḗa yaru lala apisa kia kien suri tai vena kila kiela navisaarena suḗalu ḗarera, visae avisa avisave ‘Nepisa lelaga nene, Yumuḗa Wa ḗana ne Ntewa na ḗeke ne,’ ana siraun, visae akilaro sina navisaarena nene, amiu apisape ‘Nanene na naga poga ga nene, ve ve suri re tai.’ Ana visae avisa avisave ‘Nepisa lelaga, suri la naḗa pe kol, la ne asike e Yumuḗa Wa ḗana ne Ntewa ne,’

amiu apisa apisape visena nene na m̄arera paḗisi, taḗatete si akilarovia. ¹⁷ Aa, amiu na kilamaramiu ḗala ga, a ḗarimiu pe wowe. ?Ya ne pe suri wa manene la sane: suri la naḗa pe kol nene, pona Yur̄ña Wa m̄ana Ntewa naḗa kila kol nene pe suri wa tai?

¹⁸ “A visae yaru tai visa visave ‘Nepisa lelaga nene, wonta na m̄eke ne,’ amiu apisa apisape visena nene pe suri korena ga. A visae naga visa visae ‘Nepisa lelaga nene, kuḗaḗaena nane m̄eke e wonta,’ nanagane amiu apisa apisape visena nene naga m̄arera paḗisi, yaru taḗatete kilarovia. ¹⁹ !Sa naḗa nepisa rui, amiu ape kilamara ḗala ga! ?Ya naḗa pe suri wo manenea: kuḗaḗaena naḗa m̄eke e wonta, pona wonta naḗa kila kuḗaḗaena nene pe suri wa tai? ²⁰ Amiu na monar avisu kilale suri la nene, vanon naḗa naga naḗa ki wonta vena kila kiena visena va m̄arera, naga suḗña ki ke m̄ena ga amio kuḗaḗaena naḗa suḗña e wonta. ²¹ A yaru naḗa ki ke Yur̄ña Wa Mana Ntewa, naga ki ke m̄ena ga yerkawa naḗa m̄ana yur̄ña, ²² a yaru naḗa ki ke pa ma e peni, naga suḗña kipran ke m̄ena ga lele natotanoena wa kiena ne pupia Parin Suḗe keviu nene, ana visae ve sanene, naga suḗña ki mesmesun ke nena Ntewa narui.

²³ “!Amiu navianena na navisaluaena lala, amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu paḗisi wa, ḗisi na viowa manene van amiu vaḗisi. In na nekilia m̄aga naḗa amiu asuḗña apisu ruru ke silaga, naḗa visae amiu awar kamiu kinanena ve lualima, ḗisi na monar ala tai va e Yur̄ña Wa m̄ana ne Ntewa, sa naḗa navisaluaena naga suḗña pisa, a amiu asuḗña akila ke sanene e kiamiu suri punu ga, pano tol m̄ena ga narin m̄ak lala a suri m̄ena ga la ne sane mrasil. Ana pupia suri la naḗa navisaluaena naga pisa, ana amiu na pe asitom re nena ga, sa naḗa naga pisa pisape amiu na monar amesmesu ruru wo, a amiu monar asitom yaru taḗena lala, a amiu monar auarar kiamiu navisaarena lala. Visae amiu sinemiun awarar narin suri la ne sanene m̄arera, nanene na poga ga, ana pupia suri la nene naga popon visae amiu akila rui, ana peraga.

²⁴ “!Amiu nasumonena lala, ake, amiu na ape kilamara ḗala ga! Amiu asuḗña akila ke sa naḗa pogos naḗa amiu amun suria, ana amiu asitom manene la naḗa ve akilalu re naḗa akilalua narin neneno tai naḗa naḗa talilu pito teke e m̄amiu piala, ana amiu pe apisu kilale re naḗa amiu asuḗña asinomlaunlae ke puluk la naḗa asike e poli.

²⁵ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu paḗisi wa, ḗisi na viowa van amiu vaḗisi. Amiu asuḗña ataveve ruru ke narin navisaluaena lala e lepas na kevanen m̄amiu piala amio kamiu pialo lala, ana amiu asitom ke asape kiamiu suri punu ga mekiki ruru narui. Ana kiamiu pialo la nene punu ga pulen ga kinanena na vinauena naḗa amiu aḗar e ḗelaga na sinesunena ga lala. ²⁶ Amiu Varasi lala, amiu ape kilamara ḗala kemua lelaga. Visae amiu sinemiun asape kamiu pialo amio m̄amiu piala lala imi ikiki ruru wo silaga, ḗisi na amiu ve akokonia la re si e kinanena la naḗa kiamiu mlamulena viowa sike ea.

²⁷ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu na akila kare amiu paḗisi wa, ḗisi na viowa van amiu vaḗisi. Amiu na sa ga tampona na yaru naḗa mare, naḗa amioa wosia miyuwowo na miyuwowo ruru po paḗisi, ana e losa na pulen ga puriu na yaru mare nene, amio tasnena naḗa menun ke na wa. ²⁸ A sanene, na visae pogos

naþa yaru la apisu ke yepas nemiu vanua, þisi na lala asitom ke asape amiu na amesmesu ruru ke ne, ana peraga, e losinemiu lala na apuleni ga visokanena a mlamulena viowa lala.

²⁹ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Sila ga na amiu asuñia apisi ke ga e kulugomiu. Amiu na asuñia ga apisuar ruru ke tampona kiena ne navisawalena na sumo lala, ana amiu asuñia ga apaia ke mēna ga kilavaru na nasitomālena kiena ne yaru mesmesu lala, ana sanape: ?Amiu na asitom ke asape amiu amesmesu ruru mēna ga amio la nene? ³⁰ A amiu asuñia apisa ke apisape visae amiu amal ke rui e pogos kiena ne repimiu la na nanua sumo nene, vera na amiu ve amio re la nene e pogos naþa la añe moñar navisawalena lala kiena ne Ntewa. ³¹ Ana e kiamiu visena na visokanena nene, amiu asuñia apisa kare amiu ke sina ga, vanon naþa visena nene, kana kinasia sane pisape amiu ape lus ruru nenaga kiena ne repimiu lala li nawemoñaren navisawalena lala. ³² Poga ga, amiu ayuñiaen va mñaga, amiu akilali naþa akila make yuñiaena nene naþa repimiu lala la asiar þesan nanua sumo rui.”

Nakoena kiena ne li nasumonena nalotena lala

Luk 11:47-51

³³ Ana Yesu pisi mñarera ke pan la na wa, pisa pisape “Amiu na sa nena ga loñara lala. ?Amiu asitom asape amiu akilia aure matan kiamiu nakoena e lele naloge viowaena? !Peraga! ³⁴ Pisi na visae neiila navisawalena lala aiñasu, amio yaru lala naþa ape manmarua ruru e visena kiena ne Ntewa, amio navianena na navisaluaena lala, visae aiñasu pun amiu, ana þisi na amiu awe moñar laþasia amare e laki torovia, a laþasia amiu awela e kiamiu yuñia na leniena lala, a þisi na añene plan la mēna ga e kiamiu pulkumali lala. ³⁵ Ana þisi na amiu akilalue ga ve sanene van la vano-o, ana þisi na amiu ke ga narui naþa akus nakoena vanon marena kiena ne yaru mesmesu la punu ga nene naþa repimiu nasumo lala añe moñar la amarmare rui. Nanene siar e Epela, naþa naga pe kila re suri tai piowa poli, pimi pimi tol Sakaraea naþa narina ne Parakaea, naþa repimiu la nene añeñar naga mare lavisin wonta, loyuñia e Yuñia Wa mñana ne Ntewa. ³⁶ Lelaga nevisa van amiu, nakoena nene vanon naweñarena kiena ne la nene, þisi na imi tol amiu la nene, naþa amiu amal ke nanagane.”

Yesu Sinena Mie Yerusalem

Luk 13:34-35

³⁷ Ana Yesu tagin Yerusalem, naga pisa pisape “!Yerusalem oo, Yerusalem oo! ?Vanon ya ne ko osuñia omē moñar ke navisawalena lala amare sanene, a okove moñar ke yaru lala naþa Ntewa mligan la apimñasu puñia? Yam moki liu naþa inu sineun nesape neligan luñau yervivi kionña yeririna lala, sa naþa lakaporo þere narina lala apimi atapolou vatano e kupena, ana kionña yeririna lala pe akekanan in re poli. ³⁸ Ana ko opisu ke ne, Ntewa mligan ko ke narui, ana þisi na ko oimi ove yo yau korena ga narui. ³⁹ Ana nevisa van ko, þisi na kionña yeririna lala taþatete avisu inu sina, vano vano tol pogos naþa kionña yeririna lala avisa sina ga sanene, avisave
‘Ntewa Namava, ovisa ruru naga nene naþa pimi ke e kionña kia.’ ”

24

*Yesu pisawal naŕa ŕisi na awe plan Yum̃a Wa Mana Ntewa
Mak 13:1-2; Luk 21:5-6*

¹ Ana Yesu molue e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, ana pogos naŕa naga sum̃a mial pano, kiena nalogena lala apimi akilologia pupia yum̃a la naŕa asike loyum̃a e kove na Yum̃a Wa nene, naŕa la apowo paŕisi, ana la apisape Yesu kirapatau si visu la. ² Ana Yesu pisa pan la, pisape “?Amiu apisu ke yum̃a la nene? Lelaga inu nevisa van amiu, yum̃a la nene, ŕisi na taŕatete si kana kilavaru ne tai naŕa tom̃a ga towawa ruru teke e lelana, komin ŕisi na yar laŕasia aimi, awe plan make nena yum̃a la nene vano.”

*Pog naloge viowaena monar imi
Mak 13:3-13; Luk 21:7-19*

³ La amial sanene, apimi e Kunus Na Purolip, ana Yesu totano e yo nene. A pogos naŕa pe yaru taŕena lala asu re poli, kiena nalogena lala apimi puna, ana apiun tania, apisape “?ŕisi na awe plan Yum̃a Wa nene pogwai, a kile ya na kiom̃a nawasuŕeena, naŕa ŕisi na ko owasuŕe ko sina e luas nen pogos nini?”

⁴ Ana Yesu pisatam̃e la, pisape “Popon amiu avisuar ruru e amiu, vena ve yaru imi ve visa kotalia amiu re, ⁵ vanon naŕa ŕisi na yaru la ve moki naŕa ala kiau kia, ana ŕisi na aimi avisa avisave ‘In na nepe Navisaarena nene,’ ana visae ve sanene, ŕisi na aure yaru la ve moki naŕa ava avewowe. ⁶ Ana e m̃ena ga e pogos nene, ŕisi na amiu aloge m̃aagena na mara naŕa sum̃a lavisi, a lologena na mara la naŕa sike perina, ana amiu ve sinemiu yuyuwawa manene re. Suri la nene monar imi kakate sumo, ana nanene na pe legien maro re poli la wa. ⁷ A ŕarin suŕe lala, ŕisi na akila mara amio ŕarin suŕe taŕena lala, a purvanua lala ŕisi na asum̃alu akawela amio purvanua taŕena lala. A yo kari ga e yomarava nini, ŕisi na pupia viso, a yokorena yemninu vaŕisi e yo punu ga. ⁸ Ana suri la nene, pe legiena maro re nene po la wa, ana sa ga sira naŕa m̃eŕena, naŕa sane mloge ŕesan m̃asina mlaea vena war sisi, ana pupia naloge viowaena naga pere na wa.

⁹ “A e pogos nene narui, amiu nene naŕa kiau kia sike e amiu, yokorena auarar amiu m̃arera, a akoa kare amiu m̃ena ga, vano vano-o awe monar amiu amarmare. Ana yaru na purvanua taŕena lala ve sinelan amiu re nenaga, la akawe kiamiu visena lala. ¹⁰ Suri la nene, ŕisi na kila yaru la ve moki naŕa ve aviawa re si m̃arera e inu, a ŕisi na la nene naŕa amlelaga ŕesan e inu, ŕisi na ve sinelan re si la naŕa amlelaga ke m̃arera e inu na wa e pogos nini, a ŕisi na la avie plan la ava e limana ne kiela nasinekar la nene. ¹¹ Ana yokorena navisawalena navisokanena la ve moki asum̃alu, a ŕisi na la aure yaru la ve moki ava ayal wowe. ¹² Yokorena naviowaena imi ve keviu manene va laa sane, kila yaru la ve moki vaŕisi naŕa sinela la imi marmare, la pe asitom re si Ntewa poli. ¹³ Ana yaru naŕa naga sum̃alar m̃arera sum̃a ga e inu vano vano-o pogos m̃arera nene ŕisi, ŕisi na Ntewa tamalia naga. ¹⁴ A lologena wo na nasuŕenena nene, yokorena alogon va yolai la punu ga e yomarava nini, ŕisi na kile tai naŕa pisawal ke pisape legiena maro pimi ke narui.”

Pupia pog m̄arera tai garu Yerusalem

Mak 13:14-23; Luk 21:20-24

¹⁵ Ana Yesu pisa m̄ena ga visena taḗena tai, naḗa popon visae yaru naḗa wolovia, kilali naḗa kilia ruru kana kinasia. Visena nene pisa sanini, pisape “Yokorena amiu akilia avisu avisirlua nono tai naḗa viowa na viowa manene laa, naḗa yoko suḡalu ana warnena kare manene laa yo wa na Yum̄a Wa Mana ne Ntewa. Suri nene Navisawalena Taniel naga pisawal nanua sumo rui, ¹⁶ a pogos naḗa amiu avisu suri nene, amiu naḗa asike Yutea, amiu popon aure, ava atapolou e kunus lala. ¹⁷ E pogos nene, visae yaru tai va ruru teke vanua lavisin m̄ana yum̄a, naga monar ve va re si loyumūa vena war kiena suri laḗasia, ¹⁸ pona visae yaru sike e kana lokove, naga monar ve vito re si um̄a vena tar m̄ana kulsota, naga monar kiriri vitaḗili ga sanene vano. ¹⁹ Ana e m̄ena ga e pogos nene, yokorena viowa la va sira la naḗa la asena, amio m̄ena ga la naḗa asumūa amla ke yu pa kiela sisi tomtom lala. ²⁰ Visae ve sanene, popon amiu alen wo amiu vena kiamiu pog na ureena nene, ḗisi na ve imi tol amiu re e pogos naḗa miava keviu, pona e legiena wa tai, ²¹ vanon naḗa pogos m̄arera nene, ḗisi na m̄arera la sane taulu m̄ena ga pogos m̄arera taḗena lala, naḗa siar e pogos naḗa Ntewa sii yomarava nini pimi tol nanagane, a yokorena ve pupia pog m̄arera re si tai ve sanene pogos tai. ²² Ana Ntewa naga sitomūal rui pisape yokorena tero pogos m̄arera nene imi ve plas ga, vanon kiena yeririna la naḗa naga mligan plan la vena ave kiena, naḗa asike e pogos nene. Ana visae naga ve tero re ve plas sanene, yokorena taḗatete yaru tai kilia mali sike na.

²³ “Ana e pogos m̄ena ga nene, visae yaru tai visa van amiu, visa visavenua ‘Amiu apisu ke yaru nene, nanene na Navisaarena nene,’ pona visae visa visavenua ‘Nane Navisaarena ne nane gare,’ ana amiu na ve alelaga re e kiena visena la nene, ²⁴ komin naḗa navisaarena la mokliu naḗa pe ape lelaga re poli, la akilia asumūalu, amio m̄ena ga navisawalena navisokanena la ve moki, a ḗisi na la nene akila pupia kile lala, amio suri nailanena m̄ena ga lala. Yokorena akila sanene, ana ḗisi na la aure yaru lala avano avewowe, vano-o tol naḗa ḗisi na akilali naḗa aure m̄ena yeririna kiena ne Ntewa naḗa naga mligan plan la vena ave kiena, ana la taḗatete akilia akila. ²⁵ Ana nanagane, akilia avisuar amiu, komin nepisawal suri la nene pan amiu sumo rui, e pogos naḗa pe aḗaripo re yo poli wa.

²⁶ “Ana vanon suri ne nanene, visae yaru la avisa van amiu, avisave ‘Navisaarena nene, nanagane naga sike gare yokorena nene rui,’ ana ḗisi na amiu na ve avanon re naḗa avisulia, pona visae la avisa, avisave ‘Naga ke narui, naga nane sike ga loyumūa e yum̄a nene,’ ḗisi na amiu ve alelaga re e visena la ne sanene. ²⁷ Ana pogos naḗa Narina ne Yeririna wasuḗe sina ga vitomi, ana ḗisi na vitomi merarava ruru nenaga va yeririna la punu ga, sa naḗa yekarpla naḗa pilavila, a vivaga ruru make ga e yo punu ga ma e sinapane. ²⁸ E pogos nene, ḗisi na ve sa m̄ena ga naḗa visae suri mare tai m̄eke e yo tai, ana pupia pepaum̄a la naḗa akan ke suri mare lala, ḗisi na aiminia, la monar ave ḗegas ga asike e yo nene.”

Pisi na narina ne yeririna imi sina

Mak 13:24-27; Luk 21:25-28

²⁹ A Yesu pisa pisape

“Ana siraunia, mesmesun nena e pogos naña naloge viowaena nene visae
 ʔisi narui, ʔisi na mrae imi ve pupumalo, a kupario ve tego re sina.

A verue la ne ma e sinapane ʔisi na aloloru, a suri m̄arera lala nae ma e
 sinapane, yokorena Ntewa naga kululun la akululu.” *Ais 13:10, 34:4*

³⁰ “E pogos nene, kile nawasuʔeena kiena ne Narina ne Yeririna yokorena
 warpoyo ma e sinapane, a yokorena yolai lala nae yomarava nini atagtagi
 alolokai, a ʔisi na la avisu Narina ne Yeririna molue e lul lala amio
 pupia nam̄areraena a pupia naurarenakam kiena. ³¹ Ana siraunia, pupia
 kumasua yelu, a naga ligan kiena navisi lala ava e yo punu ga e yomarava
 nini a ma e peni, vena aure kiena yeririna la naña naga mligan plan la
 ʔisi rui, aimi lele ve taaga puna.”

Pe yaru re tai naña kilia pog na legiena maro nene poli

Mak 13:28-32; Luk 21:29-33

³² Ana Yesu pisa, pisape “Amiu asitomli purlaki nene, naña asape
 purpiliva ne. Naga kiena suri navian amiuena tai teke ea, naña amiu
 na monar avisururuia. Pogos naña amiu avisu naña naga korowas nena
 imi memaena, a imi malumu, sitos la siar miyuluā sina, ana amiu akilia
 asape pogos na yepisinu m̄arera pimi ke lavisi narui. ³³ Ve sanene, pogos
 naña amiu avisu kile la nene e yomarava, sa naña nepisa pan amiu rui,
 ana amiu akilia naña Narina ne Yeririna naga suñā ga e pulutava rui,
 lavisi ke molue narui. ³⁴ Nevisa suri na lelaga van amiu, yokorena suri la
 nene ʔisi na imi kakate sumo, ana siraunia, teras kiena ne yaru la naña la
 amal ke e pogos nene, ʔisi na naga kilia kovio vetan yomarava nini. ³⁵ A
 yokorena sinapane amio yomarava nini lalua m̄ena ga akovio veraga, ana
 kiau visena lala taʔatete akovio pogos tai. ³⁶ Ana pe yaru re tai naña kilia
 kana legiena pona aora nena naña ʔisi na Narina ne Yeririna naga imi ea.
 Navisi lala nae ma e peni, amio Narina ne Ntewa, la m̄ena ga am̄inue ga,
 ana Ata ga, naga taaga naga kilia m̄aga.”

Amiu monar akila ruru amiu asuñā ga

Mak 13:33-37; Luk 17:26-30,34-36

³⁷ Ana Yesu pisa pisape “Vano vano tol pogos naña Narina ne Yeririna
 imi sina, ana ʔisi na taʔatete yaru la akila ruru la wo, ve sa ke pogos kiena
 ne Yermarua Noa nanua sumo. ³⁸ Ana e pogos nene narui, sumon naña
 pupia womie mlau, ana yaru lala asuñā akinana m̄aga, a asuñā amun m̄a
 namunena lala, a akila ke talopaena la sanene, pimi tol pogos naña Noa
 pa loyūñā e kiena pupia waa naña naga miyūñā. ³⁹ Ana yeririna la
 nene asuñā ga sanene, la pe asitom re suri tai poli, ana apisu ga pupia
 womie nene mlau pimi ʔere plan la. Ana inu nevisa van amiu, yokorena e
 pogos naña Narina ne Yeririna naga wasuʔe sina imi, ana ʔisi na la nene
 maran ve taaga ke ga ve sa nanua sumo e pogos kiena ne Noa. ⁴⁰ Visae
 yaru la ve lua, lalua asuñā ayuñāe ke e lokove, ʔisi na navisi lala aimi
 atarlua tai, ana aligan tai m̄eke na, ⁴¹ a visae sira ve lua, naña lalua asuñā
 ayuñāen ke kinanena, ana la atarlua tai, ana aligan tai m̄eke na.

⁴² “Sanene, ana amiu monar asuñña avisuar ruru amiu, komin naña amiu amninue ga e legiena ya naña kiamiu Suñe imi sina warpo yo. ⁴³ Amiu na monar avisu kilale suri nene, sa naña visae yerkawa tai suñña ga, ana visae naga kilia mñaga pogos naña yokorena yaru navinauena tai imi e mñana yuñña vena vinaun kiena suri lala, ñisi na yerkawa nene suñña visuar ruru silaga, vena suññate ruru yaru navinauena nene imi. ⁴⁴ Ana ve sanene, na amiu monar asuñña avisuar ruru amiu, vanon naña Narina ne Yeririna ñisi na naga imi kate, e pogos tai naña amiu pe asitom re asape ñisi na naga imi e poli.”

Pakaiwa na yaru na yuññaena naña kiena yerkawa ñasupe sina pimi
Luk 12:41-48

⁴⁵ Ana Yesu pisa pisape “?Visae yaru na yuññaena tai, naña naga pe manmarua ea, naga ñuarar ruru yuññaena, naga yuñña sanape? Naga yuñña sanene, naña visae kiena yerkawa naga ligán yo vena va perina, ana yerkawa nene ligán naga vena naga visuar ruru e yaru na yuññaena tañena lala, ana yoko yaru nene naga uarar ruru yuññaena la nene. ⁴⁶ Ana pogos naña yerkawa nene wasupe sina, ana kilia lual naña yaru na kiena yuññaena nene suñña ga uarar ruru ke yuññaena lala na wa. Ana yokorena yaru na yuññaena nene loge wo vañisi, ⁴⁷ komin naña yokorena yerkawa nene ligán kiena suri punu ga e limana ne kiena yaru nene. Ee, lelaga, yoko Ntewa naga kila mñena ga ve sa ke nene.

⁴⁸ “Ana visae yaru na yuññaena nene viowa ga, a pogos naña yerkawa nene ligán yo va suñña perina ve piavi, ana yaru na yuññaena nene kilia visa, visave “?E suwala, yerkawa nene pa su piavi la wa, pona ve wasupe re si yo narui, pona mña sanape?” ⁴⁹ Ana ñisi na naga suññalu kila viowa va yaru na yuññaena tañena lala, a yokorena naga va suñña mun mña wii, ve wowe amio yaru na munen wii lala, ana asuñña akan kare ke ga kilavaru kiena ne yerkawa nene na. ⁵⁰ Ana yokorena yerkawa nene naga wasupe imi e legiena tai naña yaru na yuññaena nene ilan ga, a e pogos tai naña yaru nene naga pe sitoññal re sape ñisi na naga imi ea. ⁵¹ Ana yerkawa nene ñisi na naga la nakoaena ve keviu va yaru nene, naña yokorena kila naga va sike amio yaru na visokanena tañena lala e yo naña yaru la asuñña atagi, a akar ga malueta ea.”

25

Pakaiwa na sira mñee lualima

¹ Ana Yesu pisa, pisape “E pogos naña Narina ne Yeririna wasupe sina ga, yokorena nasuññenena kiena ne Ntewa naga ve sa naña ñakaiwa nini pisa. Pakaiwa nini, naga pisayu ñañagena na talopaena tai, naña taveve kieta ñelaga, la ne e lepas naña puna ne yermene la añure naga pa e yuñña mñana ne sira mñee vena aure nene amio naga imi amio la. Ana vinena ne yermene nene la lualima la asike ga uñña, vena la akila ruru suri la punu ga. Ana lavisi yemalo, ana vinena lala la añar kieta kapi vivaga lala, la amiyalilu mrapan la, vena la punu ga awasuññela si aimi. ²⁻⁴ Ana vinena la nene, lala lima la ape manmarua, asitom ruru suri po, naña añar mña piawi na sirveve lañasia vena akokonia sina ga kieta nakapi vivaga lala, ana la lima na ape tampos ga, la pe asitom ruru re si sanene poli, ana la

aŝar mĝaga kiela nakapi vivaga lala, ana la pe aŝar re si sirveve laŝas poli naŝa vena visae taŝa, ana akilia akokonia sina ga. ⁵ Ana lala asuĝate mĝa yaru natalopaena nene pano-o, ana naga susun paŝisi, kila sanene sira mĝee la lualima nene, atekavito pano-o paŝisi, ana amomalio.

⁶ “Ana kolemalo ko yepelilika, ana yaru tai pio, pisape ‘!Yaru na talopaena, pimi ke lavisi warpoyo narui. Amiu aimi avitawe naga!’ ⁷ Ana sira mĝee la lualima nene atavilo, akila ruru kiela nakapi vivaga lala vena vivaga ruru sina. La akila plan mĝau na kilika na kapi lala, a apisuveve kiela sirveve lala. ⁸ Ana la naŝa la pe asitom ruru re suri poli, apisu kilale kiela nakapi vivaga lala lavisi marmare, sirveve ŝisi, ana apiun tan lala ŝasia, apisape ‘Avis suwala, amiu akilia ala re narin sirveve van imimi wa, a visae peraga yokorena kiamimi nakapi la amarmare yo.’

⁹ “Ana la naŝa asitom ruru suri po, apisa apisape ‘!Peraga yo! Sirveve nini pe torokin punu ita re poli. Popon amiu ava li si e yuĝa nawilwilena vena aul si kiamiu laŝasia.’

¹⁰ “Ana la apanon si asape aul kiela sirveve, a pogos naŝa apa ke ga wa, yaru natalopaena naŝani pimi poru. Naga pa loyuĝa e mĝana yuĝa, a sira mĝee la lima nene naŝa la asuĝatea, lala amio naga apa veraga e kinanena na talopaena. Ana pogos naŝa yeririna la apa asike loyuĝa rui, ana la akotava ruru e mratava.

¹¹ “Ana siraunia, sira mĝee taŝena la naŝani aŝasuŝe la ke sina ga, ana asuĝalu asuĝa mratava, apio apisape ‘!Meneu, mĝeneu, awis ovietava meimĝasu loyuĝa!’

¹² “Ana yaru naŝa pisa ga pan la, pisape ‘!Lelaga nevisa van amiu, nemninue amiu ga!’”

¹³ Ana Yesu pisa pae ŝakaiwa nene ŝisi, ana pisa pisape “Poga ga, ana amiu na monar avisuar ruru wo, vanon naŝa amiu pe akilia re legiena na suri nene poli amio mrae nena.”

Pakaiwa na yaru telu naŝa la apisuar kilavaru tai

Luk 18:11-27

¹⁴ Ana Yesu pisa, pisape “Ana pogos naŝa Narina ne Yeririna wasuŝe sina ga, ŝisi na ve sa mĝena ga naŝa ŝakaiwa nini pisa, pisape: Yerkawa tai, kila ruru ke pisape ŝisi na va e yo tai naŝa koperina na koperina, e purvanua taŝena tai. Ana yerkawa nene pio kiena yaru na yuĝaena lala vena aimi puna, ana naga pisi pan la, mligan kiena suri lala e limala, vena avisuar ruruia ayuĝae amio. ¹⁵ Ana naga pisuveve kiela na kiliaena lala ŝisi, ana mligan taga na kilavaru lima te liman tai, a mligan taga na kilavaru lua te limana yaru taŝena, a mligan taga na kilavaru taaga e limana ne taŝena, ana siraunia naga mligan la, ana pa sike koperina na piavi towe la ga.

¹⁶ Ana yaru naŝa mla taga na kilavaru lima, mial ke veraga pano, kila yuĝaena la moki e kilavaru nene, pano-o tol ke sina ga taga na kilavaru taŝena lima. ¹⁷ Ana e ke e ŝelaga nene, yaru mĝena ga naŝa mla taga na kilavaru lua, naga mĝena ga taulu ke sina ga taga na kilavaru taŝena lua. ¹⁸ Ana yaru naŝa mla taga na kilavaru taga ga, naga pa kili ŝilipili e porotano, vena sinwan kilavaru kiena ne kiena yerkawa nene.

¹⁹ “Ana pogos moki ŝaro pa rui, ana yerkawa kiena ne yaru la nene naga ŝasuŝe ke sina ga pimi, ana naga sinenan pisape visuveveli kilavaru la naŝa naga ŝar pa kiena yaru la telu nene. ²⁰ Ana yaru naŝa naga tol

taga na kilavaru lima sumo, ana naga pimi suñalu se marana ne kiena yerkawa nene, naga ãar ke sina ga taga na kilavaru nene lima. Ana naga pisa pisape ‘Mara, nanua sumo ko opar taga na kilavaru lima pan inu, ana na nini. Ana netaulu sina ga taga na kilavaru lima nini su metavanja nanua sumo, naãa netauluia na pe kionãa.’

²¹ “Ana yerkawa nene pisa pania, pisape ‘Po paãisi, potena. Ko na okila yuñãena po paãisi wa. Ko opuarar ruru narin yuñãena nene naãa nemligan e lumomãa, ana ãisi na neligan ko vena ko ovisuar kiau yuñãena kerkeviu la ãasia. Poga ga, oimi omio inu e kiau ãaãagena na kekarena nini.’

²² “Ana yaru naãa naga ãar taga na kilavaru lua, ana naga mēna ga pimi suñalu se marana ne yerkawa nene. Ana naga pisa pania, pisape ‘Mara, nanua sumo ko otar taga na kilavaru lua nini pan inu. Ana taga na kilavaru lua ne na nini, amio sina ga taga na kilavaru lua naãa netauluia na pe kionãa.’

²³ “Ana yerkawa nene pisa pania, pisape ‘!Po paãisi! Potena, ko na okila yuñãena po paãisi wa. Ko opuarar ruru narin yuñãena nene naãa nemligan e lumomãa, ana ãisi na neligan ko vena ko ovisuar ruru kiau yuñãena kerkeviu la ãasia. Poga ga, oimi omio inu e kiau ãaãagena na kekarena nini.’

²⁴ “Ana yaru naãa tol taga na kilavaru taaga ga, naga pimi suñalu se marana ne yerkawa nene, pisawo ga, pisa pisape ‘Mara, nesitom nesape ko ope yaru m̄arera tai. Ko okilia ola kinanena e lokove naãa ko pe omiyuñãen re poli, a ko okilia ola mēna ga mralaki e purmraki naãa pe ko re omapila poli. ²⁵ Vanon suri ne na nene, nemaraun ko ea, ana nepa nesinwan ga kionãa kilavaru e porotano. Ana nanini, ovisu kionãa kilavaru nane su ruru ga suñãa ne.’

²⁶ “Ana yerkawa nene pisatamēna, pisape ‘!Aa, ko na yaru viowa tai nene naãa ne, ko ope yowena paãisi wa! Ko opisa kare inu ãisi rui, osape in na nepe tewena tai, ana visae ko opisu naãa in na nepe yaru m̄arera tai sanene, vanon ya ne ko omligan ga kilavaru su korena ga suñãa sanene?’

²⁷ Visae ko ova oligan ga e yuñãa na kilavaru vera na woga ga, vena pogos naãa neimi si sanini, nekilia nelalua sina amio ninusa naãa kapuru ke e yepasia.’ ²⁸ Ana yerkawa nene pisi pa kiena yaru lala, pisape ‘Aulai, avano alalua kilavaru nene vetan limana, ana ala va van yaru naãa ãarar ke taga na kilavaru lualima rui. ²⁹ Nevisa sanini van amiu, visae yaru naãa kiena suri moki rui, ãisi na naga war va la sane vena kiena ve moki vaãisi, ana yaru naãa pe kiena suri re poli, ãisi na naga kilia kilalu narin suri naãa naga mla ke na. ³⁰ Ana amiu akoven melioi nene va vanua e yo malolo, e yo naãa yaru lala asuñãa ga atagi ke ea, a akar ke maluela ea!’ ”

Legiena na liãereena

³¹ Siraunia, ana Yesu pisa pisape “Pogos naãa Narina ne Yeririna vitomi amio navisi lala e kiena naurarena, ãisi na naga imi ve Parin Suãe narui, a ãisi na naga vitomi va e kiena lele wa na totanoen ea. ³² Ana navisi lala, ãisi na awere yolai punu ga na yomarava nini aimi asuñãalu ase marana. Ana e pogos nene narui, ãisi na naga liãere yaru lala ava e ãegas ve lua, ve sa naãa yaru tai navisuaren suri mali lala, naga liãere kiena sipsip lala

e nane lala. ³³ Ana p̄isi na p̄arin suṽe nene ligan kiena sipsip lala ava ase kiena lepas na p̄amarua, a nane lala ava ase laṽas na p̄am̄eli. ³⁴ Ana p̄isi na naga visa van la ne asike e lepas na p̄amarua, visave ‘Amiu yeririna ne la na nene naṽa Ata naga visa ruru amiu. Amiu aimi narui, a akus lelemiu loyuma e kiena nasuṽenena, naṽa naga miyumaen ruru sum̄ate amiu ke rui nanua sumo, e pogos naṽa visae viso kar inu, amiu amla kinanena pan inu, a pogos naṽa moto kar inu, amiu amla wii pan inu. A pogos naṽa nepe wolawa ga, amiu aṽure inu nepa e m̄amiu uṽa, ³⁶ a pogos naṽa yepeu korena ga, amiu amla kulsota pan inu. A pogos naṽa nemai, amiu apimi akaten inu, a pogos naṽa nesike e yuṽa na loge viowaena, amiu apimi asun amio inu.’

³⁷⁻³⁹ “Ana yaru mesmesu lala naṽa asike e lepas na p̄amarua p̄isi na aviun tania avisave ‘?Ana Suṽe, sanape? Ko osuṽa apisa ke osape imimi memiila ko e kioṽa pogos m̄arera la ne sanene, ana imimi pe mesitom re nena mesape mekiila sanene pan ko poli-i p̄isa. ?Imimi mekiila suri la nene pan ko na pogwai?’

⁴⁰ “Ana yoko Parin Suṽe nene visataṽe la, visave ‘Lelaga nevisa van amiu, pogos naṽa amiu akila ke sanene pan yaru na m̄au mratava tai, ana sa ga naṽa akila ke ga pan inu narui, pe suri korena ga naṽa naga pe yaru na sanape.

⁴¹ “Ana siraunia, p̄isi na naga pisi m̄ena ga pa la naṽa e lepas na p̄am̄eli, yokorena visa van la, visave ‘Amiu aure vetan inu, Ntewa piain nakoena viowa tai pan amiu p̄isi rui. Amiu ava e kapi nene naṽa pivaga m̄a silaga, taṽatete mare pog tai, naṽa sur̄ate ke Yermare Lego amio kiena navisi lala vena la ava ea. ⁴² Vanon pogos naṽa viso kar inu, ana pe amla re kinanena pan inu poli, a pogos naṽa moto kar inu, ana pe amla re wii pan inu poli. ⁴³ A pogos naṽa nepe wolawa, ana pe aṽure inu re nepa m̄amiu uṽa poli, a pogos naṽa yepeu korena, ana pe amla re kulsota pan inu poli, a pogos naṽa neminana, pona nesike e yuṽa naloge viowaena, ana pe apimi akaten inu re poli.’

⁴⁴ “Ana p̄isi na la avisataṽe p̄arin suṽe nene, avisave ‘?Ana Suṽe, sanape? ?Imimi moṽal ko na pogwai naṽa ko viso kar ko, pona moto kar ko, pona ko ope wolawa, pona ko yepeṽa korena ga, pona omai, pona osike e yuṽa naloge viowaena? ?Ana pogwai naṽa ko sanene, ana imimi pe mepimi memiila ko re poli?’

⁴⁵ “Ana naga p̄isi na visataṽe la, visave ‘Lelaga, nevisa van amiu, nevisave pogos naṽa amiu na pe asitoṽali re naṽa akila ve sanene va kiau yaru tai naṽa naga pe yaru na sanape, nanene na sa ga naṽa amiu pe asitoṽali re naṽa akila pan inu poli.’ ”

⁴⁶ Ana Yesu kila make kiena visena nene, naga pisa pisape “La nene yokorena la avanon vena atol nakoena nene naṽa ve uro re. Ana yaru mesmesu la nene yokorena la avanon atol malena nene naṽa sur̄a vano vano ve uro re.”

26

¹ Ana pogos naþa Yesu pian kiena yeririna lala e visena la nene þisi, ana naga pisa pan la, pisape ² “Amiu akilia m̃a legiena na vewo rui, ana Paþagena Nasitom̃alena Natamaliaena siar narui. E pogos na þaþagena nene narui, þisi na aligan Narina ne Yeririna va e limana ne la naþa yoko asuari naga e laki torovia vena mare.”

³ Ana e pogos nene, yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena kiena ne le Israel lala, asuñña e viorena e yuñña m̃ana ne þarin yaru wa, naþa naga kiena kia Kaeþas. ⁴ La apisayu ke naþa þisi na auaravinaun ga Yesu, a ala nakoena namarena ga vania. ⁵ Ana la apisa apisape “Suri nene, ita taþatete tekila e pogos na þaþagena, vanon naþa þisi na yaru la sinela kar ita vaþisi, ana yokorena la am̃aaga vaþisi ne wa, komin naþa la mokliu naþa la akekanan yaru ne nanene þisa.”

Maria taron ponotaninu e þarina ne Yesu

Mak 14:3-9; Yoane 12:1-8

⁶ Ana siraunia, Yesu sike garu e pulkumali nene Petani, ana naga pa sike e yuñña m̃ana ne yaru naþa apio kiena kia asape Saemon Leperosi, komin naþa naga þar leperosi sumo. ⁷ Ana pogos tai naþa Yesu kinana ke e yuñña nene, ana sira tai pimi puna, ana sira nena kus piawi naþa amiyuññaenia e kilavaru tai naþa po paþisi, a ponotaninu pule ga m̃eke ea, naþa kana kilavaru keviu manene la paþisi. Ana sira nene taron make ponotaninu nene e þarina ne Yesu.

⁸ Ana pogos naþa nalogena kiena ne Yesu lala apisu suri nene, ana sinela mimi paþisi, ana la apisape “?Vanon ya ne naga kila kare ponotaninu nene sanene? ⁹ Visae naga wilwilin lua ga, vera na naga tol kilavaru keviu tai, naga kilia lavia vena iilaen yaru la naþa limala korena ga.”

¹⁰ Ana Yesu kilia m̃a naþa la apisi ke sanene, ana naga pisi pan la, pisape “Ei, ve akila kare re sira nene sanene. Naga kila yuññaena wo tanea e inu ne. ¹¹ Yaru la ne pe kiela suri re poli, þisi na la na asuñña ga likan amiu silaga, vena akilia aiila la, ana inu na, taþatete nesike nemio amiu silaga. ¹² Suri naþa sira nene kila, naþa taron ponotaninu e tasneu, naga kila sane kila ruru ke tasneu vena asin inu. ¹³ Lelaga nevisa van amiu, e yo punu ga e yomarava nini naþa þisi na avisawal kiau nalogena wo ea, ana þisi na lala asunyu m̃ena ga suri naþa sira nene kila, vena asitom̃ali luen ga kiena nasitom̃iena keviu nene, naþa sinena mie inu kemua lelaga.”

Sutas pisaar pisape yoko vielua Yesu

Mak 14:10-11; Luk 22:3-6

¹⁴ Ana nalogena la lualima taaga pa lua nene, lala tai, naþa kiena kia Sutas nae Kariot, naga pa puna ne yerkawa kiena ne yaru wa lala, ¹⁵ ana naga pisa, pisape “?Visae nevielua Yesu vim̃asu e limamiu, þisi na amiu ala ya ne van inu?” Ana la nene apul pania e kilavaru naþa selpa tol lualima yam telu, ¹⁶ ana siar e pogos nene, Sutas suñña kalewele mrapa naþa vielua Yesu van la ea.

Nalogena lala akila ruru kinanena na þaþagena

Mak 14:12-16; Luk 22:7-13

¹⁷ Ana pimi tol legiena þesia na þaþagena nene, naþa la apisa m̃ena ga apisape naga pe Paþagena Na Kanen Kiligaþe, ana nalogena lala apimi puna Yesu, apiunia apisape “?Ko sinom̃an osape imimi meva mekila ruru

suri lala e yo nape, vena ita tekila Kinanena Na Sitorñalena Natamaliaena ea?”

¹⁸ Ana Yesu pisatarñea, pisape “Ava garu Yerusalem, ava avisu yaru nañani, avisa van sanini, avisave ‘Kiamimi navianena pisape naga kiena pogos pimi ke lavis narui. Naga sinenan pisape naga, amio imimi kiena nalogena lala, ñisi na meimi mekila kanena nañani e momña urña.’”

¹⁹ Ana nalogena lala apa akila sa naña naga pisa, ana la akila ruru suri lala na pañagena nene.

Yesu pisawal naña yoko Sutas vielua naga

Mak 14:17-21; Luk 22:14,21-23; Yoane 13:21-30

²⁰ Ana siraunia, Yesu lala apimi e urña nene, ana kolemalu, la atotano, la asuñña akan ke kinanena nene narui, ²¹ a Yesu pisa pisape “Lelaga nevisa van amiu, ñisi na amiu yaru tai, naga vielua inu.”

²² Ana kiena nalogena lala amloge naña naga pisa sanene, ana la sinela piowa pañisi, ana lala peve taaga apiun tania, apisape “!Suñe! ?Pe inu re poli, ne?”

²³ Ana Yesu pisatarñe la, pisape “Tai naña imimi lua melapae kamimi kinanena e pialo taaga, naga ke narui. ²⁴ Yokorena Narina ne Yeririna monar mare ve sa naña Nasiriena Wa la pisayua, ana yaru naña pielua naga, ñisi na viowa la van naga, visae naga ve vaeme re vera wo va ñisi.”

²⁵ Ana Sutas, naña siraunia naga pielua Yesu, naga piunia pisape “? Navianena, ana ai? ?Inu?”

Ana Yesu pisatarñea, pisape “Ana, sane opisa ne yo.”

Kinanena maro

Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1 Koren 11:23-25

²⁶ Ana pogos naña la asuñña akinana ke ga wa, Yesu mla kilaparavi tai, pisa potena pa Ntewa vanonia, ana naga kawewoia, kian pa kiena nalogena lala, pisa pisape “Amiu alavia, akania. Nanene na pe tasneu.” ²⁷ A siraunia, mla piala na kuruta namunena, ana pisa potena pa Ntewa vanonia, ana kian pa pan la, naga pisa pisape “Amiu punu ga amunpae ga e piala nini, ²⁸ vanon naña nanene na tau nene, naña vena kila naviranarena kiena ne Ntewa suñmalu mñarera, a vena lau vanon naviewoena na mlamulena viowa kiena ne yaru lala ve moki. ²⁹ Nevisaar van amiu, yokorena ve nomun re si kuruta namunena nene narui, vano vano-o yoko nemun kuruta na munena viu nene nemio amiu, e pogos naña tesike e nasuñenena kiena ne Ata.”

³⁰ Ana siraunia la amiyau maro e yauena tai na Yauena lala ñisi, a siraunia la amolue, apa maro e Kunus Na Purolip.

Yesu pisawal naña ñisi na Pita viro naga

Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Yoane 13:36-38

³¹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “E yemalo ke nini narui, kiamiu nalelagaena e inu ñisi na loloru, vanon suri la naña imi mñalmñalivin inu. Pisi na ve sa ke ga naña Ntewa pisa e Nasiriena Wa lala, naña pisa, pisape ‘Pisi na nowemñar yaru na visuarena sipsip mare,

ana ñisi na kiena sipsip lala ayaltetai ava e yo punu ga.’ *Sek 13:7*

³² “Ana pogos naña nemali sina ga vetan marena, yokorena nesumo neva garu Kalele, ana yokorena amiu mña ga monar asirau aimi.”

³³ Ana Pita pisawal pania, pisape “Yesu, pona nalelagaena kiena ne la nene punu ga loloru, ana la aure vetan ko yo, ana in na tařatete kemua neligan ko pog tai.”

³⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Lelaga nevisa van ko, řisi na yemalo ke ga nene, pogos nařa termene ve kokoreko re yam tai wa, ana ko oviro inu yam ve telu narui, ko ovisave omninue nu ga.”

³⁵ Ana Pita pisawal meraravan pa Yesu e marala, pisape “Visae la sinelan avisave awemřar nu nemio ko, nanene na poga ga ne, ana inu, yokorena tařatete kemua neviro ko, nevisave in na pe nepe kiořa re poli.” A e pogos nene, nalologena tařena mřena ga lala apisa mřena ga sa ke ga.

Yesu pa mlen e Ketsemani

Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

³⁶ Ana siraunia, Yesu amio kiena nalogena lala apa e yo tai, kiena kia Ketsemani. Ana naga pisa pan la, pisape “Amiu atořa e nene sumo wa, ana in na neva laa perina sane, vena nelen re yam ve plas ga.” ³⁷ Ana naga řere Pita amio narina ne Sepeti la luwoka, Semes amio Yoane, la teloka nene amio naga apa la perina ve tokak ga, a e pogos nene Yesu naga sinena pimi urmi manene la, mloge piowa pařisi. ³⁸ Ana naga pisa pa la telu nene, pisa pisape “Nanagane nemloge sane ninuu pilaroro la narui, ana kila inu lavisi nemare vanonia. Awis, amiu akilali asuřa atavilo amio inu e yo nini sumo wa.”

³⁹ Ana Yesu mial ga pa la sane, ana mloru kinai mono, monar marana, vena len. Ana naga pio, pisape “!Ata o! Visae okilia okila suri nene, awis ko olalua piala naloge viowaena nene vetan inu, vena řisi na ve nomun re ea. Ana ko ve okila re nasinenanena kiau, ana okila ga kiořa.”

⁴⁰ Ana naga řasuře sina, pitomi puna ne kiena nalogena la telu nene, ana naga pisu nařa la asuřa amomalio rui. Ana la atavilo sina, ana Yesu pisa pa Pita, pisape “?Sanape na amiu tařatete atavilo amio inu e aora ve taaga ga nene? ⁴¹ Amiu monar avisuar ruru wo, a amiu monar alen silaga, vena nakilaliena lala ve akila amiu re aloru e mlamulena viowa. Ee, kiamiu sitomena mřarera ruru po, ana tasnemi malumu manene la.”

⁴² Ana yam lua, naga pa sina e nařani, mlen pisape “!Ata o! Visae otařatete olalua mřau piala naloge viowaena nene, ana monar nomun ea, komin nařa monar ve sa ga nařa ko sinořania.” ⁴³ Ana naga řasuře sina pimi, pisu nařa la telu nene asuřa amomalio ke sina ga, komin nařa marala kawa, atekavito pařisi, atavilo řele ga.

⁴⁴ Ana naga mligan la telu nene asuřa ga, ana řasuře ke sina ga pa e nařani, mlen e visena taaga mřa nena ga, nařa naga kila yam telu ne.

⁴⁵ Ana naga řasuře si pimi pun la telu nene, pisape “?Ei, amiu asuřa apa ruru amiu, a amomalio ke ga wa? !Amiu avisuar! Lavisi ke pogos nařa Narina ne Yeririna va e limana ne li viowa la narui. ⁴⁶ Ita, asuřalu, tevano. Amiu apisu ke ne, yaru na vielua inuena nane suřa pimi mřa ga lavisi nařa.”

La apuarar Yesu mřarera

Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Yoane 18:3-12

⁴⁷ Ana pogos nařa Yesu pisa ke visena nene wa, Sutas nene, nařa nalogena la lualima taaga pa lua nene lala tai, naga pimi, naga amio yaru na mara la moki nařa ařar kiela playu na mara lala amio kiela plaki

lala. La ke nene narui, naŕa yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena kiena ne le Yu lala, la amligan la apimi.

⁴⁸ Ana sumon naŕa la apa aňalivi sanene, yaru na vieluaena naŕa Sutas nene, naga pisaar kile tai pan la, naŕa naga pisa pisape “Yaru naŕa visae neva nevitawe ŕesania, nane yaru ne nanene naŕa ŕisi na amiu auarar ruru naga,” ⁴⁹ ana pogos naŕa la aňalivi, Sutas mial nemesun ga Yesu, ana naga pitawea, pisa pania, pisape “!Pokolemalo, Navianena! Sumare sike amio ko.”

⁵⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “Mara, yuňaena naŕa ko opiminia, ko okila ga.” Ana la apimi narui, apuarar Yesu m̄arera. ⁵¹ La apuarar naga sanene narui, ana Pita ŕerelua kiena playu, terania, tetereria yaru kiena ne Parin yaru wa tai, ana telua kiligana lepas tai. ⁵² Ana Yesu pisa pania, pisape “Ko oligan ruru si kioňa playu e kana taga. Yaru naŕa ŕar ke playu na kilaen mara, naga ŕisi na mare e playu na kilaen mara. ⁵³ ?Amiu asitom asape in na taŕatete nevio Ata, vena naga iila inu? Visae nevio naga, yam ve taaga naga ŕisi na ligan ŕegas nen kiena navisi lala ve moki naŕa vena aimi avisuar inu. ⁵⁴ Ana visae nekila sanene, ŕisi na visena nasumo lala naŕa asike e Nasiriena Wa lala, yokorena la taŕatete aimi ave lelaga, sa naŕa apisaar ŕisi rui.”

⁵⁵ Ana Yesu pisi pan yaru la nene, pisape “?Vanon ya ne amiu aŕara kiamiu playu amio kiamiu plaki lala? ?A vanon ya ne amiu asape aimi atararvinaun inu e pupumalo sanene? ?Pona amiu asitom ke asape in na nepe yaru m̄arera na vinauena tai pona na weňaren yaru? ?Ana silaga e legiena punu ga, naŕa in na nesuňa nepian ke yaru lala loyuňa e Yuňa Wa Mana ne Ntewa, ana vanon ya ne pe apimi atarar inu re e pogos la nene poli? ⁵⁶ Ana suri la nene la poga ga ne, vanon suri la ne amiu akila ke ne, sa ke ga naŕa navisawalena nasumo lala apisawal nanua rui e kiela Nasiriena Wa lala, ana kiela visena la nene pimi ke sane pe lelaga make narui.”

Ana e pogos nene, nalogena lala amligan Yesu, la aŕure matania.

Aŕere yesu pa e kumali keviu kiena ne yerkawa kiena ne le yu lala
Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Yoane 18:13-14,19-24

⁵⁷ Ana la naŕa atarar Yesu, aŕure pimi vena akila naga suňalu se marana ne Kaeŕas, naŕa naga pe Parin yaru wa. Ana navianena navisaluaena lala amio nasumonena kiena ne le Yu lala, apimi m̄ena ga lele taaga e kiena kumali nene rui. ⁵⁸ Ana Pita m̄ena ga suňa taveve ke Yesu e pogos nene, ana pe pa re lavisin naga poli, ana pogos naŕa la apimi loyuňa e kove na kumali nene, Pita pano totano amio li nayuňaena kiena ne Kaeŕas lala, vena naga logeli sanape naŕa ŕisi na la akila va Yesu.

⁵⁹ Ana yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio yerkawa taŕena lala naŕa la asike loyuňa e viorena nene, akilali naŕa akale yaru laŕasia vena la avisokan ga e Yesu, naŕa la avisa suri laŕasia naŕa la avisu sane akilia aweňar Yesu mare vanonia. ⁶⁰ Ana la apisi narui, ana yaru la moki naŕa asuňalu, la apisokani pano pano-o paŕisi, ana viorena nene pe m̄a re suri tai e kiela visena la poli vena torokin la akila ve sanene va Yesu. Kiela visena la peve taŕena ga sanene pano-o ŕisi, ana yaru la lua asuňalu, ⁶¹ ana la lua apiranari visena taaga, apisape “Yaru nene, pisa pisape naga

kilia we plan Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, ana visirlua sina e legiena ve telu ga.”

⁶² Ana Parin yaru wa nene suñalu, pisi pa Yesu, pisa pisape “?Sanape, yokorena ko ovisatañe la, pona peraga? ?Sanapen visena la nene naña la asuñã apisawal ke ne?”

⁶³ Ana Yesu topuru ga toñã ga. Ana Parin yaru wa nene pisa sina ga pania, pisape “Nevisa van ko, ko na monar ovisa kia kiena ne Ntewa Mali, ovisave lelaga naña ko Navisaarena, naña ko ope narina ne Ntewa, pona pe ko re naga poli. !Ko na monar ovisawal ruru van imimi nanagane narui!”

⁶⁴ Ana Yesu pisatañea, pisape “Suri ne nanene narui, nane ko osuñã opisa ke narui. Ana nevisa van amiu, nesape siraunia ve ve piavi re, ðisi na amiu avisu Narina ne Yeririna naña totano e lepas marua kiena ne Ntewa namãreraena, a ðisi na amiu avisu naña warpoyo e lul lala, vitomi tano e yomarava nini.”

⁶⁵ Ana Parin yaru wa nene sinena mimi pañisi, pitolwowa m̃ana kulsaket, pisa pisape “!Nane-e, toroki! Yaru naña suñã ðarnena kare ke kia wa kiena ne Ntewa, nanene rui. ?Amiu amloge m̃a ne? ?Vanon ya ne ita tesuñã takale ke si yaru vena visawal si suri lañas e naga? ⁶⁶ ?Ana viorena nini sitom sanape? ?Pisi na teliþere naga sanape?”

Ana la apisatañea, apisape “Popon awem̃ar nena naga mare.”

⁶⁷ Ana la nene la apilasiria marana, a asu naga, a lañasia la amlipa kare naga pañisi, ⁶⁸ ana apisa kare naga, apisape “?Ei, Navisaarena, ko ovisawalia, ane mlipa ko ga na wa?”

Pita piro Yesu

Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Yoane 18:15-18,25-27

⁶⁹ Ana e pogos nene, naña Pita toñã tano loyur̃ã e kove nene, sira m̃ee tai na visuaren yur̃ã pimi puna, pisa pisape “!Ei, ko m̃ena ga otaveve Yesu nae Kalele nene!”

⁷⁰ Ana e marala la punu ga, Pita piro suri nene, pisa pisape “Peraga, nemninue suri na ko opisa ke ne.” ⁷¹ Ana naga mial petania, pito tano e pupia pulutava na kove na kumali nene.

Ana e yo nene, sira m̃ee taþena m̃al naga, ana pisa pa yaru la naña asike ga lavisinia, pisape “Yaru nene, naga m̃ena ga amio yaru nae Nasaret naña Yesu.”

⁷² Ana Pita piro ke sina ga suri nene, pisa visena tai naña pe visena m̃arera, pisape “!Peraga þã, in na nemninue nena yaru nene!”

⁷³ Ana yam plas ga, yaru la naña asike ga lavisin pulutava nene apimi puna ne Pita narui, ana apisa pania, apisape “Lelaga, ko na ko lala yaru tai, vanon naña memloge kilale naña ko osuñã oþan ke visena lala sa ga le Kalele ga lala.”

⁷⁴ Ana Pita pisi m̃arera la sane, naga pisaar ga visena m̃arera lala, pisape “!Lelaga þã, sinapane! Nepisa pa rui, inu na pe nekilia re nena yaru nene poli.”

Ana e ke e pogos nene naña Pita pisa visena nene, term̃ene tai kokoreko,

⁷⁵ ana kila Pita sitom̃al si visena kiena ne Yesu, naña naga pisa pania, pisape “Lelaga nevisa van ko, ðisi na yemalo ke ga nene, pogos naña term̃ene ve kokoreko re yam tai wa, ana ko oviro inu yam ve telu narui, ko ovisave omninue inu ga.” Ana Pita mloge piowa naña piowa, ana naga pa vanua, naga tagi naña tagi.

27

Lala aþure Yesu pa puna ne Parin Suþe kiena ne le Rom lala naþa pisuar ke Israel

Mak 15:1; Luk 23:1-2; Yoane 18:28-32

¹ Ana e kolulagi nene, pogos naþa mrae siar pa metava, yerkawa kiena ne yaru wa lala amio nasumonena kiena ne le Israel lala, la atotano ke sina ga vena aviranan ruru li mrapa tai, vena kilaen Yesu mare. ² Pogos naþa la apisayu þisi, ana la apiar limana ne Yesu, la aþure naga pa puna ne Paelat, naþa naga pe þarin suþe nae Rom naþa naga pisuar ke Israel e pogos nene, ana la amligan Yesu e limana ne Paelat nene, vena naga liþere naga.

Sutas mēmar ke sina ga naga

Yumāena 1:18-19

³ Ana Sutas, naþa naga pielua Yesu þisi, naga pisu kilale naþa la amlipere Yesu þisi rui asape naga monar mare, ana e pogos nene naga mloge si piowagan suri naþa naga kila. Ana naga pilon si kiena sitomena narui, ana naga þar si selpa lualima yam telu nene, pa yerkawa la naþa apul naga sumo. ⁴ Ana naga pisa pan la, pisape “In na nekila mlamulena viowa nene, naþa inu nepielua yaru tai naþa pe kila re nena suri tai, ana kiau visena na kila na yoko awemār naga mare.”

Ana yerkawa la nene apisa ga pania, apisape “Ei, ve oimi otag re si van imimi. Imimi meþisin ko pa rui.”

⁵ Ana Sutas silin tetain kilavaru nene su tano e loyurña wa mñana Ntewa, ana naga pa vanua, pa telan kolmekina e kilika, naga mare.

⁶ Ana yerkawa kiena ne yaru wa lala, la apano aþar kilavaru nene, ana la apisape “Kilavaru nene, kuruta kana yaru mlau vanon rui, a e kieta navisaluaena, ita taþatete teligan kilavaru na sanene va teke karo na Yunña Wa Mana Ntewa.” ⁷ Ana lala apisayuia, ana amla kilavaru nene, apa apul kinakinas nen porotano tai naþa nanua sumo, la apisape kiena kia “Porotano na piaki,” ana la amligan narin porotano nene pe lotap kiena ne wolawa lala. ⁸ Vanon suri ne nanene, pimi tol nanagane, yaru lala apisa ke narin porotano nene, asape “Porotano na Kuruta.”

⁹ A suri ne nanene kila visena tai kiena ne Navisawalena Seremñaea pimi pe lelaga, naþa sumo naga kiena visena pisape

“La ala kilavaru naþa selpa ve lualima yam telu nene,

na torokin maran kilavaru naþa le Israel lala apisa apisape mesmesun aul lua yaru,

¹⁰ *ana la amla apano apul porotano kiena ne yaru na kilaen piaki nene, sa ga naþa Ntewa pisa pan inu sape nekila.”* *Sek 11:12-13*

Yesu suñalu e marana ne Paelat

Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Yoane 18:33-38

¹¹ Ana la aþure Yesu pimi suñalu se marana ne Parin Suþe Paelat, ana naga piun tan Yesu, pisape “?Ko ope Parin Suþe kiena ne le Israel lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisatamñea, pisape “Naga ke narui, sane ko opisa ke ne.”

¹² Ana pogos naþa yerkawa kiena ne þarin yaru wa lala amio nasumonena lala apisavisawal suri moki e Yesu, ana Yesu pisatamñe re si suri tai poli. ¹³ Naga topuru ga tomña sanene, ana kila Paelat piun sina ga tania,

pisape “?Sanape, ko pe ositom re naþa la apisa suri viowa la moki e ko poli?”

¹⁴ Ana e lepas na suri la nene naþa la asuñña apisa ke ne, ana Yesu pe pisatañe re si suri tai pan la poli, ana Parin Suþe nene milan paþisi.

*Paelat naga tañan pisape Yesu Monar mare
Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Yoane 18:39-19:16*

¹⁵ Ana e pogos nene, la asike e pog na Paþagena na Sitoñalena Natamaliaena na wa, ana e kayui punu ga e þaþagena nene, Parin Suþe nae Rom nene naga silaga kila suri tai pa le Israel lala. Naga kila naþa visae la þasia asike e yuñña naloge viowaena, la akilia avisa kia kiena ne yaru ve taaga naþa la sinelania, ana yokorena Paelat naga ligan lua naga molue.

¹⁶ Ana e pogos nene, yaru na kilaen politik tai naga moñña e yuñña naloge viowaena, naþa yaru la akilia ruru naga, kiena kia Yesu Paraþas. ¹⁷ Pisi na, pogos naþa þina lala apimi ape moki lele taaga e marana ne Paelat, ana naga piun tan la, pisape “?Amiu sinemiun asape neligan lua ane molue sina imasua pun amiu? ?Sinemiun Yesu Paraþas, pona Yesu naþa apio ke asape Navisaarena?” ¹⁸ Paelat piun sanene, vanon naþa naga kilia þisi rui naþa yerikawa ga lala kiena ne le Yu lala, la aþure Yesu pimi puna, sane yuññaena na vielueen ga, vanon naþa apisu naþa kiela yeririna taþena lala akekaran Yesu paþisi.

¹⁹ Ana e mñena ga e pogos naþa naga totano ke e lelen naliþereena vena akila navisena nene, ana wona mligan visena pimi pania, pisape “Ko ve okila re suri tai va yaru nene. Naga pe kila re suri tai poli, ana na kolemalom nomomali, nepisu naga, ana nanagane nemloge ke piowa vanon paþisi.”

²⁰ Sanene narui, Paelat sinenan pisape ligan lua Yesu naga vano, ana yerikawa lala kiena ne yaru wa lala amio nasumonena kiena ne le Yu lala, la akila kare sitomena kiena ne yeririna lala, la añararan la paþisi vena la monar avisa va Paelat vena naga ligan lua Paraþas nene vano, a naga monar kila Yesu va mare.

²¹ Ana Parin suþe nene piun sina ga tan la, pisape “?Amiu sinemiun asape netañan yaru la lua nene, ana ane molue ga sane?”

Ana la apisatañea, apisape “Imimi sinemimin Paraþas.”

²² Ana Paelat piun tan la, pisape “Poga ga, ana visae ve sanene, þisi na nekila ve sanapen Yesu nene naþa apio ke naga asape Navisaarena?”

Ana la punu ga apionia, la apisape “!Asuar naga e laki torovia!”

²³ Ana Paelat piun tan la, pisa pisape “?Vanon ya? ?Naga kila suri ya naþa piowa?”

Ana la apion manene la pa metava sane, la apisa apisape “!Asuarua, asuar naga e laki torovia!”

²⁴ Ana Paelat pisa naþa naga taþatete si taulu la, vanon naþa pupia mñaagena paþisi naþa pa ke metava rui, ana naga kus pialo na wii tai, ana e maran yeririna la nene, naga kevan limana ea, ana naga pisape “Kuruta na yaru nene naga pe su re e inu poli. Kiena marena, naga kiamiu yuññaena ga nene.”

²⁵ Ana pogos naþa yaru la amloge visena nene, la akiikii ke sina ga, apisape “Poga ga ne, suri ke naþa imimi sinemimin ke nanene narui e, naþa kiena marena pe kiamimi yuññaena, a naþa kana kuruta suñña e imimi memio narimimi lala.”

²⁶ Ana Paelat mligan lua Paraņas molue si þasuþe pa pula, sa naþa la sinelania, ana naga mligan Yesu e limana ne kiena li na mara lala vena akoa naga, a vena aure naga va asuaria e laki torovia.

Li na mara lala akirakirai viowa pa Yesu

Mak 15:16-20; Yoane 19:2-3

²⁷ Ana yaru na kilaena mara lala kiena ne Paelat, la atar Yesu aþurelua pa vanua e yometava na kiena kumali nene, ana la apio pa kiela þegas nen li na mara taþena lala vena la aimi avisu Yesu. ²⁸ Ana la amiyenlua mana kulsota, ana amiyen kulkota tai e naga naþa marana pe melia vivaga sa naþa þarin suþe la amiyen, ²⁹ ana la aþar nenos nen kilsirili, ana aþan ruruia, amligan e þarina, sa naþa karo na þarin suþe tai, a amligan mena lakiavio tai e limana na þamarua vena lararia. Ana la asua akinai tano pania, la asua akirakirai viowa pania, la apisa apisape “!Imimi meva tanon ko, ko naþa ope Þarin Suþe kiena ne le Yu lala, imimi memieluar ko!” ³⁰ Ana la asua apilasiria naga, a amla lakiavio naþani, asua ae þarina Yesu ea. ³¹ Ana pogos naþa la akirakirai piowa pania þisi, aþarlua kulkota nene e naga, ana amien si mana kulsota la e naga, ana atar naga, apano vena asuar naga e laki torovia.

Asuar yesu e laki torovia

Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Yoane 19:17-27

³² Ana pogos naþa li na mara lala la asumon Yesu apa ke narui, amal yaru tai nae Saerin, kiena kia Saemon, ana la aareran pania asape naga towe kus laki torovia kiena ne Yesu vano. ³³ Ana la apa atol kunus tai, kiena kia Kolkota, naþa kana kinasia na asape yo naþa sane puriu na piaþarin yaru. ³⁴ Pogos naþa apimi aporu e wos nen kunus nene, ana la sinelan asape ala kuruta namunena va Yesu vena munia, ana kuruta namunena nene was nen suri tai naþa melkalka sike ea, vena kila tasnena ne Yesu kapulu ga, ve lae manene re, ana pogos naþa Yesu munli suri nene, naga yepen mavin si munena.

³⁵ Ana la atar Yesu, asuari naga e laki torovia. Pisi na, la akila sa naþa amlil mapila, vena alual li naþa ane war mana kulsota tai, a ane war tai, ³⁶ ana la atotano atomaga e yo nene vena akirakira maga va avisu naga. ³⁷ Ana la asiri navisawalena tai, asuari teke metavan þarina, naþa pisawal suri naþa la aemar naga mare vanonia, naþa pisa pisape “Yesu nene, Þarin suþe kiena ne le Yu lala.” ³⁸ Ana e pogos nene, yaru navinauena lalua, asuari mena ga la luoka e laki torovia sa ke Yesu, la amligan tai e lepasnena na þamarua, taþena e lepasnena na þaeli.

³⁹ Ana yaru la naþa asua amialoro ke apa e yo nene, asua asisilin þarila, apisalele kare Yesu þisa, la apisa apisape ⁴⁰ “!Ke, suwala! Ko nene, nana sumo ko opisa opisape ko okilia owe plan Yuma Wa Mana ne Ntewa, ana ovisirlua ke sina ga e legiena ve telu ga, ana sanape narui? !Poga, ko ga otamalia ko lia! !Visae ko ope narin Ntewa kemua lelaga, ko otapulu e laki torovia naa, otomi tano!”

⁴¹ E þelaga ma nena ga nene, yerkawa lala kiena ne þarin yaru wa lala, amio navianena na navisaluaena, a li na sumonena kiena ne le Yu lala, la asua apitalia kare naga paþisi, ⁴² la asua apisa ke, apisape “!Pona naga tamalia ma yaru taþena la moki yo rui, ana naga mninue kare si narui, taþatete si tamalia naga! ?Ana naga pe kieta þarin suþe ita le Yu

lala, pona peraga? Popon naga vitomi tano e laki torovia nanagane, vena ita telelaga e naga. ⁴³ A yaru nene pisape naga piawa e Ntewa, ana pisape naga Narina ne Ntewa. !Poga ga, tevisulia, visave Ntewa kekaran naga, yoko naga tamalia naga nanagane narui!”

⁴⁴ Ana yaru navinauena la lua nene, naña asuar la e laki torovia amio Yesu, la mēna ga luoka asikol sina visena viowa kiena ne la nene pania.

Yesu mare

Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Yoane 19:28-30

⁴⁵ Ana kolipae ga, yemalolo pimi kalo make yo punu ga e yo nene, pano tol mrae telu yepekilavi, ⁴⁶ a lavis ga e pog nene, Yesu mlokai keviu e kiena visena ruru napo, pisa pisape “?Eli, Eli, lamā sařatani?” naña kana kinasia sape “?Kiau Ntewa, kiau Ntewa, sanape naña ko omligan inu neñeke sanene?”

⁴⁷ Ana yeririna lařasia naña asuñalu asuñā e yo nene, naña la asuñā apisuvisu ke suri la nene, ana amlogepalia naña Yesu mlokai sane, ana la apisa apisape “Ke, yaru nene suñā pio ke yermarua Elaia, vena imi iila naga-o.” ⁴⁸ Ana veraga ga, lala yaru tai kiriri pimi, mla lumlum tai, taron kuruta namunena naña melkalka pa ea, miyurar te laki tai, ana kian wa Yesu munia. ⁴⁹ Ana yaru tařena lala apisa apisape “!Osuwa! Tevisulia wa, pona yokorena yermarua Elaia vitomi tamalia naga, pona ve vitomi re.”

⁵⁰ Ana Yesu mlokai manene sina, ana řere maron kiena yalua, tařian ninuna pano, mare řan.

⁵¹ Ana pogos ke ga nene, pupia kulmrae naña e Yumā Wa Mana ne Ntewa, naña mono ke yo wa naña ře yo wa pařisi, naga purřa pito ga lika, siar metava pito tol tano. A yemninu, a pupia kilavaru lala pororowa la, ⁵² a e lotap, tampona na yaru mesmesu la moki na nanua sumo apikevike, ana kana yaru ne lala amamal sina. ⁵³ Ana la amolmolue e kiela tampona lala, ana siraun pogos naña Yesu mēna ga mali sina ga e marena, la nene amial apa garu pulkumali wa Yerusalem, ana yaru la moki naña apisula.

⁵⁴ Ana li na mara lala, amio kiela yerkawa, naña la asuñā apisusuari ke Yesu, pogos naña la amloge yemninu, a apisu suri la naña kakate, la amilan pařisi, la sinela kurkur pano-o amiyuyuwawa, ana la apisa apisape “!Aulai, yaru nene naga pe Narina ne Ntewa kemua lelaga naña ne!”

⁵⁵ Ana sira la moki pařisi e yo nene, la asuñā asuñalu asike la perina sane, la asuñā apisuvisu ke Yesu. La nene, naga la naña amolue garu Kalele nanua sumo, la asuñā ataveve mēna Yesu pano-o, a asuñā amiila naga. ⁵⁶ Ana likan sira la nene, ana Maria tai naña sira nae Maktala, a Maria mēna naña anenane Semes amio Yosop, a sira mēna naña wona ne Sepeti.

Yosop sin Yesu

Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Yoane 19:38-42

⁵⁷ Ana yaru tai nae Aramatia suñā ga, naña naga pe yaru na suri moki, kiena kia Yosop, a naga pe nalogena kiena ne Yesu tai. Ana pogos naña lavis mrae vito tano, ⁵⁸ naga pa suñalu se marana ne Paelat, piun tania pisape kus tasnena ne Yesu. Ana Paelat pisa pa kiena li na mara lala, vena la akus tas nen Yesu imi vania. ⁵⁹ Ana Yosop kus tasnena ne Yesu, mliluwoia e kulmrae tai naña miyuwowo ruru po, ⁶⁰ ana naga pa mligan mēke e puluve viu naña naga mēna, naña la ate mare ga řisi ga na wa. Ana

la amelilivin pupia kilavaru na monoen puluve nene, pimi mono pulusa, ana Yosop la aḡasupe si apano. ⁶¹ Ana Maria lalua nene, naḡa lala tai nae Maktala, amio taḡena nene, lalua apimi asike e yo nene, la atoḡia tano ato mesmesun ga pulmaran puluve nene naḡa tasnena ne Yesu ḡeke ea.

Li namara lala akirakiravan ḡa puluve

⁶² Ana suri la nene la apimi kakate e legiena na kilaen suri la punu ga su ruruia sumate Legiena Wa. Ana e legiena taḡena, naḡa sane Legiena Wa nene narui, yerkawa kiena ne yaru wa lala amio Varasi lala la apa asuḡalu ase marana ne Paelat, ⁶³ ana la apisa apisape “Mesape mevisa ga van ko, Paelat, naḡa imimi mesitoḡal ke visena kiena ne yaru na visokanena nene na wa, naḡa pogos naḡa naga mali ke ga wa, naga suḡia pisaar pisape ‘Siraun legiena ve telu, ḡisi na nemali ke sina ga.’ ⁶⁴ Ana visae ve sanene, imimi sinemimin mesape meviun tan ko sanini, mesape ko oligan kioḡia li na mara laḡasia ava avisuar e puluve nene, vano vano tol kana legiena telu nene warovia. Visae peraga sa ḡisi kiena nalogena la ava akusvinaun tasnena, ana ḡisi na la avisokan, avisawal va yaru lala, avisave ‘Naga mali sina e marena rui.’ A visae la akila ve sanene, ḡisi na kiena navisokanena maro nene yoko imi viowa la sane, taulu naḡa nasumo.”

⁶⁵ Ana Paelat pisa pan la, pisape “Poga ga, aure kiau li na mara laḡasia avano. Amiu akilia ava akila ruru make suri punu ga sa naḡa amiu ava akirakiravan ruru yo nene.”

⁶⁶ Ana la apano, amligan pilu tai e kilavaru naḡa mono ke puluve nene, naḡa visae yaru tai melilivin kilavaru nene, ḡisi na pilu nene worovia, ana ḡisi na akilia avisu kilalea. Ana la amligan ḡena li na mara lala asuḡia akirakirava e puluve nene.

28

Puluve korena ga ḡeke na

Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Yoane 20:1-10

¹ Ana pogos naḡa Legiena Wa ḡarovia, ana e legiena na siraunia, naḡa legiena ḡesia na wik, pogos naḡa mrae ḡarpoyo, ana Maria nae Maktala amio Maria taḡena nene, lalua apanon asape avisuli puluve nene. ² Lalua apano atol yo nene, ana pupia yemninu veraga, vanon naḡa navisi kiena ne Ntewa tai mligan ma e peni, pitomi tano melilivin lua kilavaru nene, ana pa teke metava e wosia. ³ Ana marana pilavila paḡisi, a ḡana kulsota merarava ruru po, naḡa miyuwowo na miyuwowo ruru po, ⁴ ana pogos naḡa li na mara lala la apisuia, la amarau pano-o amarmarlula asike ea.

⁵ Ana navisi nene pisi pan sira la lua nene, pisa pisape “Marauen toko. Nekilia ḡa naḡa amiu lua apimin ke Yesu, naḡa asuar naga e laki torovia, ⁶ ana naga pe mon re si e nini poli, naga mali sina, suḡalu rui, sa naḡa naga pisaar sumo. Amiu lua aimi avisuia e naḡa tasnena momalio ḡenea. ⁷ Ana amiu lua ava vila ga, avisawal va kiena nalogena lala naḡa naga mali si e marena rui. Ana nanagane, yokorena naga sumo vito garo Kalele, ana amiu ḡena ga yoko atove, avisu naga e yo nene. Nane kiau visena pan amlua nene.”

⁸ Ana lalua akoskosin naña lalua amolue e puluve, lalua apano. Lalua apano na, sa naña lalua amarau ke ga wa ana lalua amloge sane akekara mēna ga pañisi. Ana lalua akiriri apano vena avisawal lologena nene va kiena nalogena lala, ⁹ ana lalua apa mña sane, ana lalua apitawe Yesu. Lalua amilan kare naga pañisi, ana naga pisi pan lalua, pisa pisape “Pokolulagi.” Ana lalua apa akinai tano e naga, lalua atarar lana, lalua amlotun naga. ¹⁰ Ana Yesu pisa ga pan la luoka, pisape “Marauen toko. Amiu ga luoka ava avisa va wolai lala vena ato garo tano Kalele, ana e yo nene, la akilia avisu inu.”

Li na mara lala la apa apisawal suri la nene

¹¹ Pogos naña sira lalua nene añasuñela apa ke puna ne nalogena lala, e ke e pogos ga nene, ana li na mara lala pñasia añasuñela apa Yerusalem, la apa apisawal suri la nene naña kakate, van yerkawa kiena ne yaru wa lala. ¹² Ana la nene, la apio nasumonena tañena lala apimi, ana la apa lele taaga amio la, ana la apisayu suri la nene pano-o pñisi, ana la apiranaria asape la monar awar kilavaru keviu tai va li na mara la nene, ¹³ ana la apisi mñarera pan la, apisape “Avano avisavisawal va yeririna lala, avisave ‘!Peraga, kiena nalogena ga la nene! Apimi kolemallo, e pogos naña imimi mesuñma momomallo ke ga wa, ana la apinaun tasnena akus apano.’” ¹⁴ Ana la apisa mēna ga pan la, apisape “A visae visena na suri nene va tol Paelat, pñisi na imimi ga mevano mekila ruru memio naga, pñisi na amiu ve aloge re visena tai vanonia.”

¹⁵ Ana li na mara la nene akekaran kilavaru nene, amlavia, ana la apano apisovisokani e yo punu ga sa naña yerkawa la nene apisa pan la, a suri nene kila le Israel lala la apisavisa ke visena nene pimi tol nanagane.

Yesu pimi puna ne kiena nalogena lala

Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Yoane 20:19-23

¹⁶ Ana nalogena la lualima taaga pa taaga nene apito garo tano Kalele, e tavie naña Yesu pisaar pan la, ¹⁷ ana pogos naña la apisu naga, amlotun naga, ana la pñasia la asitom pñele ga asape Yesu re nene poli. ¹⁸ Ana Yesu pimi lavisin la, pisa pan la, pisape “Ntewa mligan suri punu ga nae ma e peni a nae mēna ga e yomarava nini, e luñau, vena nevesuñen la. ¹⁹ Sanene, nemligan plan amiu ke narui, vena amiu monar ava e yolai punu ga na yomarava nini, amiu monar aurela aimi ave kiau nalogena lala, naña amiu akela e kia kiena ne Ata, Narina, a Ninuna Wa, ²⁰ a naña avian la mēna ga vena alogear visena la naña nepisa pan amiu pñisi rui. Ana amiu monar asitoñali luen ga, naña nesuñma nemio amiu silaga, vano vano-o tol luas nen pog nini.”

Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naþa MAK Siryuia Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naþa Mak Siryuia*”, naga siari e visena tai naþa sape lologena wo nene, naga lologena wo kiena Yesu Kristo, narina Ntewa. Mak kilologia naþa Yesu pe yaru na yuþaena kiena ne Ntewa, a kiena visena m̄areraena sike ea. Tekilia tevisu kiena m̄areraena pogos naþa piyan ke yeririna lala, a m̄eneplan m̄ena yermare lala, a naþa warplan milamulena viowa kiena yaru lala. Yesu pisawal kiena kia tai, sape naga Narina Yeririna, naþa naga pimin tañan kiena maliena vena warplanen milamulena viowa kiena yaru lala, vena akilia aure matan nalogeviowaena, yepela melala.

Mak pisayu manene yuþaena kiena Yesu pa laa sane, amio kile lala naþa naga myuþaenia, taulu naþa pisayu kiena visena lala.

E tusi nini, Mak pisayu þesan Yoane Nakeena amio kiena yuþaena, a naþa Yoane kee Yesu. Siraunia, pisayu naþa Yermare taþali Yesu. A siraun m̄ena suniena plas na visena nene, naga pisayu yuþaena kiena Yesu la narui naþa kila ruru yaru la naþa amai apimi apowo sina a naþa naga piyan ke yeririna lala. Pogos naþa Yesu kila kiena yuþaena lala, silaga kiena nalogena la asum̄a akilia ruru naga amio kiena þelaga lala pa laa sanene.

Ana e pogos nene, yaru laþas pe akekaran re Yesu poli, sinela kar Yesu paþisi. Marana na maro la na tusi nini apisayu malena kiena ne Yesu e kiena legiana olua na maro e yomarava nini, a pupia suri naþa pisayuia, nane kiena marena, a naþa mali sina.

E marana na keviu 16, yaru moki asitom asape Mak naga siri tusi nene tol ga marana na ve tokaki orelu, ana marana na ve tokaki la ne siraun nene, pona yaru taþena naga siria yo.

Komþasnen suniena la naþa sike e tusi nini

Yuþaena kiena Yoane Nakeena 1:1-13

Yuþaena kiena Yesu garu Kalele 1:14—9:50

Yesu molue Kalele pa Yerusalem 10:1-52

Legiana olua na maro kiena Yesu naþa kila kiena yuþaena Yerusalem,
a yo make la naþa lavisin Yerusalem 11:1—15:47

Yesu mal sina 16:1-8

Yesu pimi m̄alivin kiena nalogena lala a naga pa mae peni 16:9-20

Yoane Nakeena sike e yokorena pisawal ke visena kiena ne Ntewa

¹ Na nene Lologena Wo kiena Yesu Kristo naþa narina Ntewa. ² Suniena na Lologena Wo nini siar e Yoane Nakeena, sa naþa Visena Wa kiena ne Ntewa pisayu naga konua rui e visena tai naþa Navisawalena Aisea pisawalia, naþa Ntewa pisa pisape
“*Naga pe yaru tai nalologonen kiau visena,*

naŕa nemligan naga sumon ko, pe na kilaruruen mrapa lala kioŕa mekiki ruru wo. *Mal 3:1*

³ *Ana naga suŕa piovion ke e yokorena, piovion ke pisa ke pisape 'Amiu na monar akila ruru mrapa lala kiena Suŕe Ntewa, amesmes ruru wo, vena naga kilia yali ea imi kate e kiamiu malena lala.'* *Ais 40:3*

⁴ Sanene narui, Yoane Nakeena pimi kate e yokorena lepas naŕa Yutea, ana mlologon ke visena kiena ne Ntewa pan yeririna lala. Naga pisawal ke pan la pisape "Amiu monar avilopu amiu e kiamiu mlamulena viowa lala, aimi, vena nekee amiu e wii nakeena, ŕisi na Ntewa viewo amiunia."

⁵ Ana ŕisi na yeririna la moki nae Yerusalem amio nae pulkumali taŕena e lepas naŕa Yutea, la apa amiyagogan Yoane, ana la apisa plan ke kiela navioaena lala pania, ana naga kee la e wii naŕa Yortan.

⁶ Ana pogos naŕa Yoane Nakeena sike e yokorena sanene, naga kila sa ga yermarua navisawalena tai na konua rui naŕa Elaia, sa naŕa pe miyen re kulsota la naŕa po poli, ana ŕiana kulkota ape ga e vilulus nen sur mali tai naŕa kiena kia kamel, ana kulka na ŕeŕena amiyuŕaen e narin kulus nen puluk tai. A kana kinanena e yokorena nene, naga kurpo ga ne amio kopululus nen lago na yomaru, naŕa kiki sane purutevi. ⁷ Ana pisaar pan yeririna lala, pisa pisape "Pisi na yar tai, naŕa puryuna ŕarera taulunu, naga yoko siraun inu imi. Yar nene, naga to laa metavan inu, in na pe netorokin re poli naŕa neulounia neyen plan kiena kulus nen lana, pona nekila si yuŕaen tai ne sanene vania. ⁸ In na nesuŕa nekee amiu e ga e wii, ana yoko naga kee amiu e Ninuna Wa."

Yoane kee Yesu

Matiu 3:13-17; Luk 3:21-22

⁹ Ana Yesu mligan pulkumali naŕa Nasaret, e lepas naŕa Kalele, pimi e lepas naŕa wii nae Yortan, ana Yoane kee e wii nene. ¹⁰ Ana pogos naŕa kee pae Yesu, Yesu suŕalu, molue e wii pa metava, ana veraga ga ma e peni pietava pania, naga ŕal Ninuna ne Ntewa pitomi ke tano sa ga manu naŕa lomŕe, pitomi mesmes ga koan te naga. ¹¹ Ana lala amloge Ntewa nae ma e peni pis pitomi, pisape "Ko, ko ga taaga ope naru wawa, ana nepinaia ko paŕisi. Sineu si ko, nekekan ko paŕisi."

Yermare taŕali Yesu

¹² Ana e pogos ŕa ke nene, Ninuna Wa ŕere Yesu naga taaga pa laa perina sane e yokorena, ¹³ ana Yesu suŕa e nene tol legiena lualima yam vari, naŕa Yermare taŕali naga paŕisi. Yesu sike amio sur mal tetan lala e lele nene, ana navisi kiena ne Ntewa lala apimi apisuar ke naga.

Yesu siar kiena yuŕaena garo Kalele

Matiu 4:12-17; Luk 4:14-15

¹⁴ Ana siraunia, apim atarar Yoane Nakeena, aŕere pa akotawe e yuŕa naloge viowaena. Ana pogos naŕa Yesu mloge lologena nene, petan yo ŕasuŕe pato si lepas naŕa Kalele, ana siar e pogos nene, naga mlologon Lologena Wo kiena ne Ntewa.

¹⁵ Ana pogos naŕa naga mlologon ke, pisa ke sape "Nanagane na, Ntewa kilia sane pe pog mesmes naŕa monar avilopu amiu narui. Navesuŕenena kiena ne Ntewa naga pimi ke pun amiu narui, monar avilopu amiu, alelaga e Lologena Wo nini."

Yesu pio yar na wereen ika la vari

¹⁶ Ana siraunia, Yesu naga suña mialoro ke e is nen pupia lapa nae Kalele, mñal yaru la lua nawereen ika, nane Saemon amio wenla Antru, lalua asuña aþere ke kiela lilivi. ¹⁷ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu lua aim atavevenu. Yoko nekila amiu ave li nawereen yeririna lala aim ave kiau.” ¹⁸ Ana veraga ga lalua nene amligan kiela lilivi lala, ataveve Yesu.

¹⁹ Ana Yesu mial pali laa sane, kirawal narina ne Sepeti la luoka, nane Semes amio wenla naþa Yoane. Lalua atotano ke e pulus nen kiela waa, akila ruru ke kiela lilivi lala. ²⁰ Ana pogos naþa Yesu kirawal lalua nene, pio la, vena la mñena ataveve naga, ana asuñalu, amligan arimala Sepeti naga mñeke e waa amio kiena yaru nayuñæna lala, lalua ataveve Yesu.

Yesu pilelua ninuna viowa tai

Luk 4:31-37

²¹ Ana Yesu amio kiena yaru lala amial apa atol pulkumali naþa Kapeneam, ana e Legiena Wa, apa e yuñæ nalotena, ana Yesu naga pian yeririna lala e Visena Wa kiena ne Ntewa. ²² Ana la naþa amiyagogania amilan paþisi, komin naþa amloge navianena kiena ne Yesu naga pe taþena, pe sa re navianena kiena ne kiela navianena la poli, komin Yesu naga kiena urmi po, puriukawaena kiena ne Ntewa teke ea.

²³ Ana e pogos nene, yaru tai naþa ninuna viowa teke e naga sike amio la, ²⁴ kila yar nene, naga mñamñæga kare ga paþisi, naga pis pa Yesu, pisape “?Yesu nae Nasaret, kionña ya ne teke e imimi? !Po ko na opimin osape okila kare imimi! In na nekilia ko pa rui, ko na ope Yar Nowo Wa kiena ne Ntewa.”

²⁵ Ana Yesu pis mñarera pan ninuna viowa naþane, pialuþar pania, pisape “!E, ko na ve ovis re! !Oure vetan yar nene nanagane ga ne!” ²⁶ Ana ninuna viowa naþane kila yepen yar nene miokamarmare, mñæga keviu yam si tai, þisi na molue petania pure pano.

²⁷ Ana yar la nae yo nene amilan sur nene paþisi, asuña apisasayu ke Yesu, asape “?E, sanape na sanene? ?Navianena viu si tai nene, pona yar ne? Yar nene, naga puriuna kawa paþisi ne, pis ga pan ninuna viowa lala, ana amlogearia.” ²⁸ Ana komin sur ne la nanene narui, akekarania, apisa ruru kia wo kiena Yesu pa e yo lala pa þar punu yo punu ga e lepas nae Kalele.

Yesu kila ruru anenane wona Saemon Pita, amio yeririna taþena si laþasia

Matiu 8:14-15; Luk 4:38-39

²⁹ Ana Yesu amio yaru ne la nini, Semes amio Yoane, a Saemon amio Antru, lala amolue petan yuñæ na lotena, apa e yuñæ mñana ne lalua nene Saemon amio Antru, nanene e pulkumali mñæ ke ga naþa Kapeneam. ³⁰ Ana e unña mñana lalua nene, anenane wona Saemon naga mai mñeke ea, yepena pismus, momalio ke e mñana tog, ana lalua apisawal pa Yesu. ³¹ Ana Yesu pa tarar limana sira marua nene, tarlua tomñalu e mñana tog, ana yepena pimi manin sina, naga surñalu, pa piran kala kap.

³² Ana e mñæ nena e legiena nene ko yepetilavi, pogos naþa Legiena Wa þarovia, sane mrae pito kovio pa rui, yeririna lala aþure yar la naþa amai, a la naþa yermare la asike e la, apim pu Yesu, ³³ ana la moki manene la, sa naþa lavisi la punu ga nae kumali nene apim asuñalu e mratava na yuñæ

nene. ³⁴ Ana Yesu kila ruru yeririna la moki naþa amain inanena taþena lala, a mene plan yermare la moki petan yar lala, pisawo yermare lala sape ve awisa re si sur tai, komin akilia pa rui sane naga pe Navisaarena kemua lelaga kiena ne Ntewa.

Yesu mlologon ke e yo lala leþas nae Kalele

Luk 4:42-44

³⁵ Ana kolulagi, pogos naþa lakaporo pe kokoreko re poli waa, Yesu sumalu, naga taaga mial petan una, ana pa e yo mano tai, mlen pa Arimana. ³⁶ Ana siraunia, yeririna la apimi akale si naga una, ana Saemon la ana re si naga poli, la apa akalea. ³⁷ Lala akale ma pano-o, anal naga e yo naþane, apisa pania, asape “Yeririna taþena la moki apimin akale ko ke.”

³⁸ Ana Yesu pisape “Ee, nekilia ma ga. Ana peraga, monar teva mena ga e pulkumali taþena laþas naþa sike ga waa, vena nekilia nelologon mena Lologena Wo nene van la. Sur ne na nene, in na nepetan ma ne nepitom nesike e yo nene.”

³⁹ Ana þisi na Yesu pato mialoro ke e yo punu ga garo Kalele, mlologon ke e yuna na lotena kiena le Yu lala, pile plan ke mena yermare lala moki petan yeririna lala.

Yesu kila ruru yaru tai naþa leperosi se yepena miania

Matiu 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰ Ana yaru tai naþa leperosi sike e yepena pimi puna Yesu, kinai tano puna, piun mareran tania, pisape “Awis, visae ko na otanan ga, nelelaga sane ko ga okilia okilarurunu, neikiki sina.”

⁴¹ Ana Yesu sinena miye manene yaru naþane, naga pe maraun re sape visae tol lae naga vanon kiena inanena, ana naga mligan limana te naga, pisape “Inu netanania, nanagane monar yepena ikiki sina.” ⁴² Ana veraga ga yepena miania, leperosi nene þisi petan yepena, naga mekiki sina. ⁴³⁻⁴⁴ Ana Yesu mareran pania, pisa pisape “Omloge ke ne, ovano ve ovisawal re suri nene wa, ana nanagane ga ne ova okom puna yaru wa vena naga kilia visuveve yepena. Pisi na monar ova okila lotena va Ntewa a okila mena kuþaþaena na ikikiena nene naþa Mosis pisa, sape yaru monar kila vanon sur na sa nene, ana þisin sur nene, yar wa kilia visawalia sape nanagane na leperosi naga þisi.” Ana Yesu pitetalia naga pano.

⁴⁵ Ana pogos naþa yaru nene pano, pa pisayu sur la nene pan yeririna lala punu ga, kila sane visena nene pa þar punu yo, pano-o kila sane Yesu pe mial re si pa loyuna e pulkumali taþena la poli, komin visae vano, yoko yeririna la ve moki aiminia. Naga suma ga perinan pulkumali lala, ana yeririna lala asuna apetan ke kiela pulkumali lala, apimi puna.

2

Yesu kilia viewo mena mlamulena viowa kiena yeririna lala

¹ Ana legiena laþas þarovia, Yesu þasuþe si pa ma pulkumali naþa Kapeneam, ana pe piavi re poli, yeririna la amloge asape naga pam si rui.

² Ana þisi na la moki naþa apim puna, yo loyuna naga pulen la paþisi, a vanua mena e mratava naga yepa vitokaki ga. Ana pogos naþa la asike lele taaga sanene, Yesu mlologon Visena Wa kiena ne Ntewa pan la. ³ Ana

e ke e pogos nene na, yar laḗasia atar yaru tai naḗa minana pimi, naḗa yepena wetelu ga mare. Ana la vari atar ga naga e m̄ana tog naḗa mono ke ea pimi.

⁴ Ana pogos naḗa apim atol yo naḗane, apisu sane yo pule pa rui, taḗatete si atar kiela erau nene va lavisin Yesu. Pisi na lala ataryaun naga apa metava e wos nen yuḗa naḗane, lala aḗepo wos nen yuḗa metava mesmesun ga e naḗa Yesu sike ea, amligan malumun yaru naḗa mono ke e m̄ana tog, pitomi tano e pulmas naḗane, pito loyumuḗa.

⁵ Ana pogos naḗa Yesu kira pisu sur nene, kilia sape la nene, amlelaga m̄arera e naga paḗisi sane yoko naga iila kiela inanena nene, naga pisa pania, pisape “Naruu, in na nepiewo kon kioḗa mlamulena piowa lala.”

⁶ Ana e pogos nene yaru navianena na visaluaena la ḗasia asuḗa ga, amloge ke visena kiena ne Yesu. Ana ḗisi na la kiela sitomena la miyum̄ae piowa ke e sur nene, ⁷ apisa kare ke naga, apisape “?Yaru nene pisalele kare ke kia wa kiena ne Ntewa sanape na sanene? Ntewa naga taaga kilia viewo mlamulena viowa lala, pe yar re si tai poli, ana yaru nene pis ke sanene, naga sitom ke sape naga pe Ntewa narui.”

⁸ Ana veraga ga, Yesu mnunulu-ḗaria sape asitom ke piowa sanene e naga, ana pis pan la, pisape “?Komin ya ne sinemiḗu la pulen ke sitomena viowa la ne sanene? ⁹ Visae nevisa ve sanini van inanena nene, nevisave ‘Nepiewo pa kioḗa mlamulena viowa rui,’ pona nevisa vania nesapenua ‘Osuḗalu, osulowar moḗa tog, oyali,’ ana e visena lua nene, tai naga m̄areran navisaena, a tai naga meme ga naḗa avisa. Naḗa sape ‘Osuḗalu, oyali,’ naga m̄arera manene laa, komin yoko akilia avisuluḗar sane kiau visena nene pe lelaga pona pe pe lelaga re poli, naḗa yaru nene suḗalu, pona pe suḗalu re poli. ¹⁰ Ana nagane, neyumuḗaen sur tai naḗa amiḗu asitom ke asape Ntewa ga naga taaga kilia yuḗaenia, vena akilia avisuluḗar sane Narina Yeririna naga kiena puriukawaena torokin naḗa viewo mlamulena viowa lala na yomarava nini. Amiḗu ayagogan rurua.”

¹¹ Ana Yesu pisa pa yaru na inanena naḗane, pisape “Nepisa pan ko, osuḗalu, osulowar moḗa tog, oyali ova uḗa.”

¹² Ana veraga ga, e maran la naḗa apisu ke, suḗal sanene, kus m̄ana tog, mial pa vanua pa uḗa.

Ana pogos naḗa ḗina la nene apisu sur nene, amilan paḗisi, amieluar Ntewa, asape “Awee, pe tepisuli re sur tai sanene poli wa e kieta malena, ḗane ga ne.”

Yesu pio Matiḗu naḗa kiena kia tai Livae pimi tavevea

Matiḗu 9:9-13; Luk 5:27-32

¹³ Ana Yesu ḗasuḗe si pito garo e is nen pupia lapa, ana ḗina la moki apim lele taaga e yo nene akovivia, naga pian la ke. ¹⁴ Pisi na naga mial laa pa sane, kirawal yaru tai teke e kiena yuḗaenia e yuḗa na warpoloen kururu varu na takis. Yaru nene naga Livae, narina ne Alpeas. Ana Yesu pion pania, pisape “Oimi otavevenu.” Ana veraga ga Livae suḗalu, taveve Yesu. ¹⁵ Siraunia, Yesu pa kinana e yuḗa m̄ana Livae, ana e pogos nene, li nawarpoloen m̄ena takis la moki, amio ḗarn̄arera taḗena la, naḗa apimi atotano veraga amio Yesu amio kiena nalogena lala, komin e legiena nene, yeririna kar la ne naḗa atavevelili m̄a Yesu. ¹⁶ Ana navianena navisaluaena la ḗasia, naḗa la ape le Varasi lala, apisu naḗa Yesu teke

veraga amio yaru la ne sanene, apiun tan nalogena lala, apisape “?Komin ya ne kiamiu navianena kinan ke veraga amio p̄arm̄arera la sa nene?”

¹⁷ Ana Yesu mloge visena nene, pisatar̄ne la, pisape “Yaru la naḡa yepela poga ga la pe sinelan re asape av̄a puna ne yaru nakilaruruen maḡena la poli, ana la ga naḡa amai, la na sinelan paḡisi. In na pe nepimin re naḡa nevio yaru la naḡa apisa ke asape amesmes ḡisi rui e marana ne Ntewa vena ataveve inu, peraga, in na nepimin li viowa la sane la nini.”

Naviunena tai e lepas na monsilena

Matiu 9:14-17

¹⁸ Ana e pogos nene, nalogena kiena ne Yoane Nakeena amio le Varasi lala aḡuar ke ḡelaga namonsilena nakilaen lotuena van Ntewa, ana yeririna la apim pu Yesu, apiun tania, apisape “?E, sanape ne naḡa nalogena kiena ne Yoane la amonsilu pe nakilaen leniena, a nalogena sa le Varasi m̄ena lala, akila ke maran taaga, ana komin ya ne kion̄a nalogena lala pe akila re poli?”

¹⁹ Ana Yesu pisatar̄ne la, pisayu naga amio kiena nalogena lala, sane la akekara paḡisi pogos naḡa naga sike amio la, ana ḡisi na sinela viowa pogos naḡa sa naga ure matan la, ana pisape “?Pogos naḡa yaru natalopana sike e ḡaḡagena amio kiena erau lala wa, asitom ke asape lala monar aligan kinanena na ḡaḡagena? Peraga. ²⁰ Ana siraunia, visae pogos tai nasinekar kiena ne yaru nene laḡasia aimi aurelua naga vetan kiena erau lala, e pogos nene narui kiena erau la nene akilia aligan kinanena, komin naḡa la sinela piowagan manene naga.”

Sur vii amio sur marua

²¹ Pelaga na monsilena nene, naga ḡelaga marua tai na lotena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan pisape kila meraravan van la sape ḡelaga marua la ne sanene, la taḡatete yakol si amio suri vii la naḡa naga pian lan ke ne. Ana pisa ḡakaiwa tai e lepas nene pan la, pisape “Taḡatete tela kinakina kulmrae tai naḡa pe urviu ana tesuluwo ruru pulus naḡa teke e kulsota marua nene, komin kulmrae vii nene kilia urewowa kulsota nene komḡas, ḡisi na pulus naga kilia vim ve keviu laa sane. ²² Ana kuruta na munena naḡa sirpup pava ke ga wa, taḡatete tetaron vito e kulus nen nane naḡa pe urmarua, naḡa ataron kuruta na munena pito ea yam moki rui. Ana visae tekila ve sanene, yoko kuruta naḡani lapa, kila kulus mapoa, kuruta namunena naga taroi, a kana pias nena piowa nena ga. Ana kuruta vii, monar tetaron va e kulus nen nane naḡa pe urviu, m̄arera ruru po, ana tekilia teligan ruru moḡa yam ve piavi.”

Yesu pe suḡen Legiena Wa

Matiu 12:1-8; Luk 6:1-5

²³ Ana e legiena taḡena si tai, naḡa pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalogena lala amial apano, ana kiela mrapa naga pa kom lokove na kona lala. La amial m̄a sanene, pano-o kiena nalogena la viso kari la, ana apae plan kona laḡasia akania. ²⁴ Lala akila ke sanene, le Varasi la ḡasia asuḡa e naḡane, naḡa akirawal ke Yesu lala, apisa pa Yesu, apisape “!Ei, okira! Kion̄a nalogena la akila ke sanene, la pe pon re akila sanene e Legiena Wa poli, sa ve sanene la akilaro ke kieta navisaluaena ne.”

²⁵ Ana Yesu pisatar̄ne la, pisape “?Pona pe amiu apuloli re e Visena Wa pogos tai poli yo, naḡa pisayu sur la naḡa Parin Suḡe Keviu Tepet kila nanua sumo? !Amiu akilia ruru pa rui! Naga amio kiena yaru lala viso

kar la paḗisi, ²⁶ naga pa loyumuña e lele wa kiena ne Ntewa, mla kilaparavi wa naḗa navisaluaena pisape yar wa ga lala akilia akania, ḗisi na Tepet la akania. Ana Apieta, naḗa pe ḗarin yaru wa e pog nene, naga tañan ga pan la.

²⁷ “Nevisa van amiu, sane kieta navisaluaena lala pe pe na m̄areran kare itaen re si poli. Ve sanene na, Legiena Wa naga pe pe na kila kareen re si malena kiena yeririna la poli, ana pe naiila itaena. ²⁸ Ana Narina ne Yeririna naḗa pe suḗen sur punu ga, naga ke narui pe suḗen m̄ena Legiena Wa, naga ga kilia visa ya naḗa tekilia teyumuñaen e Legiena Wa, a naḗa ve teyumuñaen re.”

3

Yesu kila ruru lima ulu tai e Legiena Wa

Matiu 12:9-14; Luk 6:6-11

¹ Ana e Legiena Wa si tai na, Yesu naga pa si e yuñna na lotuena, ana e pogos nene, yar tai naga m̄eke loyumuña naḗa limana tai pulu. ² Ana le Varasi laḗasa naḗa sinela kar ke pa Yesu rui, asike lavisin naga e pogos nene, la asape apisuar ruruli ke naga, vena alual li ḗelaga viowa ḗasia e naga, ana sinelan asape avisuli m̄ena yoko Yesu kila ruru lima ulu nene e Legiena Wa nene pona ve kila re.

³ Ana Yesu pisa pan yar naḗane, pisape “Osum̄alu, ovam metava e nini wa,” ⁴ ana naga piun tan la naḗa asike ne, pisape “?E, kieta navisaluaena pisa ke sape tekilia teyumuñaen yara la ne e Legiena Wa lala? ?Pisa ke sape tekilia teyumuñaen sur la naḗa po, pona sur la naḗa piowa? ?Po pisa ke sape tekilia tetamalia yaru, po towemom̄aria?”

Ana la nene pe apisa re si sur tai poli.

⁵ Ana Yesu kira pisuveve la, pisu marala la m̄arera ga sike na, ana naga mloge piowa manene paḗisi vanonia, ana sinena kari la. Ana naga pis si pan yar naḗa limana pulu, pisape “Kian mesmesun li lumom̄a wa.” Ana pogos ga naḗa yar nene kila sanene, limana pimi po sina ga. ⁶ Ana le Varasi la amolue, apa mesmes ga apisu yeririna kiena Suḗe Erot, naḗa lala akilia alual li mrapa tai na wem̄aren Yesu ve sanape.

Yeririna la moki apimin Yesu

⁷ Ana Yesu amio kiena nalogena la apetan la, apato si garo pupia lapa, ana yeririna la moki atavevela apatove. Yeririna la nene, laḗasia amolue e yo taḗena lala nae Kalele, ⁸ a la ḗasia apitom tano e lepas naḗa Yutea, amio pupia kiela kumali naḗa Yerusalem, a ḗas apitom e lepas naḗa Itumea, a ḗas apitom e wii naḗa Yortan lepas na vano, a ḗas akom ma pupia sive keviu e yo lala nae kumali keviu lua nene, Taea amio Saeton. La punu nene amloge pa visena na sur la naḗa Yesu miyumuñaen ke rui, ana asape aviminia.

⁹ Ana pogos naḗa la punu ga nene asike e is nen lapa, Yesu pisa pan kiena nalogena la pisape ava avisawo narin waa tai tom̄a ga, komin yaru la nene moki liu, ana naga yepen mavin sape sa ḗisi yar la aim yo kuskus manene la puna. ¹⁰ Na nene komin naga kila inanena la moki amloge po si rui, ana yar taḗena la naḗa aminana ke wa, la m̄ena moki naḗa asusunlan ke asape aimi lavisin Yesu, vena atol ga naga.

¹¹ Ana e pogos nene, visae ninuna viowa la asike e yeririna la þasia, visae avisu Yesu, lala monar avatanonia, akinai e mia lana, avion m̄areran, avisave “Ko na ope narina Ntewa.” ¹² Ana Yesu pis m̄arera pan ninuna viowa la nene, p̄saluþar la pisape yoko ve avisawal re sanene van yaru lala avisave naga ai.

*Yesu mliganar kiena nalogena la lualima taaga pa lua
Matiu 10:1-4; Luk 6:12-16*

¹³ Ana siraunia, Yesu naga pa metava e yo naþa pe kunusia, naga pio yeririna laþasia pisape aimi puna. ¹⁴ Ana pogos naþa apimi, naga mliganar la lualima taaga pa lua, pisa pisape lala ave nalologena, naþa kiela yuñæna na ve sanini: yoko monar la ayal luen ga amio naga, a yoko naga ligan la vena akus Lologena Wo va e yo lala, ¹⁵ a yoko puriukawaena na m̄neplanen yermare sike e la.

¹⁶ Ana kia kiena ne nalologena ne lala sanini:
Saemon, naþa Yesu sikiapu si ki viu tai Pita,

¹⁷ a Semes, naþa narina ne Sepeti,

a Yoane naþa wenla ne Semes nene, naþa Yesu sikiapu lalua nene rui,
asape Ponases, naþa kana kinasia pisape la lua nene ape polilu nena
ga, komin la lua nene, pulgola ap̄ismolue lue ga,

¹⁸ a Antru,

a Pilip,

a Patalomiu,

a Matiu,

a Tom̄as,

a Semes naþa narina Alpeas,

a Tateas,

a Saemon, naþa kila politik pan le Rom lala,

¹⁹ amio Sutas nae Kariot, naþa siraunia pielua Yesu.

*Namratava puna ne Yesu asitom ke asape naga pe wowe
Matiu 12:24-32; Luk 11:14-23, 12:10*

²⁰ Ana siraunia, Yesu þasuþe si uñæ, pupia þina la apim si puna, ana Yesu amio kiena nalogena la amiyuñæen la m̄a pano-o pe aparurula re nena ga, akinana re poli.

²¹ Ana la naþa e mratava puna ne Yesu amloge naþa naga miyuñæe manene la pa sanene, amloge m̄æna yar taþena la apisayu ke naga, apisape “!Yar nene kilalu pa þarina rui!” ana anena amio wenla lala, apano asape aurelua naga vetan la.

*Yerkawa m̄æna lala apisa ke asape Yesu miyuñæe ke ga e puriukawaena
kiena ne Yermare*

²² Ana e pogos nene, navianena na visaluaena laþasia amligan ma Yerusalem apitomi e yo nene, la m̄æna apisayu ke Yesu pan yeririna lala, asape “Yaru nene, suþe kiena yermare la naþa Pelsepel, naga pa m̄eke e rui,” ana apisa m̄æna, asape “Yar nene, naga m̄æna pile plan ke ga yermare lala e puriukawaena naþa Pelsepel tañan pania.”

²³ Ana Yesu pio la apimi lavis puna, pisi pan la e þakaiwa, pisa sape “? Sanape, amiu asitom ke asape Yermare naga kilia m̄ænelua sina Yermare? !Naga taþatete nena ve sa nene! ²⁴ Visae suþe tai, kiena yeririna la aureure, sane komþas la na akawela ke amio laþas, yuñæna kiena suþe

nene tařatete ga suřalu. ²⁵ A visae uřa tai, la aureure nařa la řasia asape ařene plan lala řasia, yoko yeririna la nene tařatete asu ruru pogos tai. ²⁶ Ana sa řena nene, sa yermare kiena Yermare Lego, la řasia asuřalu asape akilali nařa ařene plan lala řasia, nanene kana kinasia sane nasuřenena kiena Yermare tařatete suřal řarera, kiena piriukawaena naga řisi. !Ana peraga, yermare řarera ke ga wa!

²⁷ “Kam na apisu ke ne, visae yaru tai sinenan ke pisape va loyuřa řana ne yaru řarera tai vena vinaun kiena sur lala, naga monar war kilika viar ke ne yaru řarera nene sumo wa, řisi na kilia war plan kiena suria. Ana nekila ke sanene pan yaru řarera nene Yermare.

²⁸ “Lelaga nepisa ke pan amiu, mlamulena viowa kiena yeririna lala, amio visena viowa la nařa apisa ke nene, Ntewa kilia viewo la vanonia, ²⁹ ana yar nařa visae visanena kare Ninuna Wa, visa kiena yuřaena řasia Yermare Lego ga naga miyuřaenia, yar na sa nene tařatete tol naviewoena pogos tai, kiena mlamulena viowa nene tolue ga vano-o tařatete řisi pogos tai.”

³⁰ Yesu pisa ruru si visena řarera nene pan la komin la nene la ke narui nařa apisa ke asape ninuna nařa teke e naga pe ninuna viowa ga tai.

Anenane Yesu amio wenla lala apim asape aurelua naga

Matiu 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹ Ana anenane Yesu amio wenla la apimi akate e pog nene, asuřal ga asuřa vanua, amligan visena pavinia vena naga vitom katen la. ³² Ana e pogos nene, pupia řina atotano ke lavisin Yesu, ana visena nene pa tol naga, la apisa apisape “!E, anořa amio womla lala asike vanua, asape avis kone amio ko wa!”

³³ A Yesu pisatarne la, pisape “?A aneu naga ai? ?A wolai lala ai?” ³⁴ Ana kira pisuveve la nařa ateke lavisinia pisa pan la pisape “!E, apisu ke ne! Aneu, amio wolai lala, la ke nene narui. ³⁵ Komin yaru nařa miyuřaen sur nařa Ntewa naga sinenania, yar ne sanene naga pe wolai, a pe vineu, a pe aneu řa rui.”

4

Pakaiwa na yaru nařa peven kona

Matiu 13:1-9; Luk 8:4-8

¹ Ana e pogos tařena si tai, Yesu pian ke yaru lala e yepas nen lapa nae Kalele. Ana yeririna la moki nařa apimi puna e pog nene, kila naga pa metava e narin waa tai nařa tořa e lapa nene, pa totano metava ea, ana yar la nařa asuřa ga ura. ² Ana naga pian la ke e sur la moki e řakaiwa, ³ naga pisa pan la, pisape “Ayagoga ruru lia. Yar tai, naga pa peven kona e kana lokove. ⁴ Ana pogos nařa naga peven kona la pa sanene, kurus la řasia kekapil lavisin laa is nen mrapplepa. Ana siraunia, manu la apimi atete plan sina.

⁵ “Ana kurus lařasia kekapil e yo nařa kilavaru sike vatano. Ana e yo nene pe porotano wo keviu re poli teke metava, ana kila narui akapuru iroro ga, ⁶ ana pogos nařa mrae řarlar pa metava, yepisusunun sus lala, veraga ga amiyayai komin řeligas la pe pito manene re tano poli.

7 “Ana kurus ĩasia amlolor e yo tai naĳa sumo pe ate plan ruru re kilika la naĳa pe nonos e poli, ana ĳisi na kilika nene kapur sina keviu, ana piwo make ga sus nen kona la naĳane pano-o amarmare, pe aĳar re si mras la poli.

8 “Ana kurus taĳena la amloloru e porotano naĳa po, akapuru po, pano-o aĳar mrasnela lala. La ĳasia aĳar mrasnela tol lualima yam telu [30], a laĳas aĳar tol lualima yam orai [60], ana laĳasia pa laa tol ponotia taaga [100].”

9 Ana Yesu pisa pan la, pisape “!Amiu punu ga kiligamiu sike na. !Popon sa aloge kilia kiau visena nini!”

?Komin ya ne Yesu pis ke ga e ĳakaiwa lala?

10 Ana siraunia, ĳina lala apiaĳa tetai, ana Yesu naga taaga ga sike, ana yar la naĳa asike amio naga amio kiena nalogena lala, apim apiun tania apisape “?Kinas nen ĳakaiwa nini naga sanape? ?Ana komin ya ne ko na okuan ke visena la ne sa nene, ana opian ke mĳena yaru lala e ĳakaiwa?”

11-12 Ana Yesu pisatame la, pisape “In na nepian la ke e ĳakaiwa la nene, komin la ape ĳarmarera la paĳisi, sa naĳa akila ke visena kiena Navisawalena Aisea na konua rui pimi pe lelaga, naĳa pisa ke sape

‘La akirava, akirava ma vano-o, amloge, amloge ma vano-o, ana taĳatete avisu kilia suri tai, taĳatete mĳena aloge kilia suria. !Visae peraga, pona avilon kiela sitomena la yo rui, pona Ntewa viewo pa kiela mlamulena viowa la yo rui!’ Ais 6:9,10

“Vanon sur sanene, inu nepisape lala ape ĳarmarera lala, asumĳa perina paĳisi. Ana amiu ke narui, yoko wo laa van amiu vaĳisi. Navisawanena navesuĳenena kiena ne Ntewa, yoko in na nevisawal ruru merarava wo van amiu.

13 “?Ana sanape, amiu pe amloge kilia re kinas nen kona nene poli? ? Ana visae amiu pe asitom kilale re kinas poli, ana sanape yoko aloge kilia ĳakaiwa taĳena la naĳa sa nevisayu van yeririna lala?”

Yesu pisawal kinas nen ĳakaiwa na yar naĳa peven kona

14 Ana Yesu pisa, pisape “Pogaga, yoko in na nevisayu meraravan kinas nen ĳakaiwa nene van amiu. Kana kinasia naga sa nini: Porotano taĳena la nene, la sa naĳa malena kar la ne kiena yeririna lala. A naĳa yar nene peven ke kurusia e porotano la nene, naga sa naĳa apisawal ke visena kiena ne Ntewa pan yeririna lala.

15 “Porotano marera naĳa e is nen mrapplepa, naga sa naĳa yar naĳa pogos naĳa mloge visena kiena ne Ntewa, ana visena nene pe pa ruru re nena loyuma e losinena poli. Ana manu la nene, la sa naĳa Yermare, naĳa veraga ga pimi mlalua sina visena kiena ne Ntewa petan los nen yeririna nene.

16 “Ana porotano naĳa kilavaru naga sike tano, naga sa naĳa yar naĳa mloge visena kiena ne Ntewa, ana verakorena ga kekarania, ana mlavia,

17 ana visena nene naga pe towawa ruru re e losinena poli. Ana naga kapuru sa ga narin sus tai naĳa pe pe ĳeligas ruru re poli naĳa kila yoko kapuru ve plas ga. Ana pogos naĳa sa pog marera la imi pona yar la asape avevela komin amlelaga ke e visena kiena ne Ntewa, ana verakorena ga aligan sina ga.

18 “Ana porotano naĳa kilika viowa sike ea, naga sa naĳa yar la amloge visena kiena ne Ntewa, 19 ana ĳisi na, lala asitom manene la kiela malena,

a sitomena na waren sur ve moki vim kila kotalia la, ana lala sinelan manene la sur wo lala na yomarava nini. Pelaga la nene pimi sane kilika viowa, piwo Lologena Wo nene kila sane ve war re si mrasa e malena kiena yeririna la nene.

²⁰ “Ana porotano wo nene, naga sa naŕa yeririna la naŕa amloge visena kiena ne Ntewa, amloge kilia, akekarania, amlararia e losinela, ana siraunia aŕar mras nen Lologena Wo nene e kiela malena, la ŕasia aŕaria tol lualima yam telu [30], ŕas tol lualima yam orai [60], ŕas tol ponotia taaga [100].

“Kinas na ŕakaiwa na kona maro ga e nene.”

Pakaiwa na kapi na tegaena

Luk 8:16-18

²¹ Ana Yesu pisa sina pan la, pisape “Ita yeririna lala, visae tesilan kap vivaga, yoko ve telawan re to vatanon paket. Peraga, monar tetelan to metava e kana lele nena vena tegoli punu yo. ²² Sanene, nanagane nasuŕenena kiena ne Ntewa sane kapi te ga nene, naŕa nanagane na molmolue ke e ita narui, vena tegoli sur punu ga, ana sur lala punu ga naŕa apisawo sike na, a visena wan lala, monar akakate e yomerarava. ²³ !Ana amiu punu ga kiligamiu sike na, popon sa aloge kilia kiau visena nini!”

La monar ayagogan ruru visena kiena Yesu

²⁴ Ana Yesu naga pis si pan la, pisape “Amiu monar ayagogan ruru kiau visena, asitom ruru la lia. Yaru naŕa mloge, ana pe taveve re poli, naga yoko taŕatete loge kilia ruru si narui. Ana yar naŕa mlogear kiau visena la, naga kilia loge kilia ruru mŕena kiau navianena la moki naŕa sa imi si sirau. ²⁵ Ana yar naŕa kiena suri moki pa rui, yoko war ve moki laa va laa sane, ana yar naŕa pe kiena sur re poli, ŕisi na naga kilalu narin sur naŕa mla ke.”

Pakaiwa na kurusia naŕa kapuru ke

²⁶ Ana Yesu pisa ke sina ga pisape “Nasuŕenena kiena ne Ntewa naga sa naŕa kona naŕa yar tai naga peven ke e kiena porotano. ²⁷ Pogos naŕa peven pae na, pe kila re si sur tai e kurus nene poli. Naga momŕa momalio ga, tavilo, momalio, tavilo, suŕŕalu, salue ga nene yemalo a legiena, ana kurus nen sur nene, naga ga sus plamolue, kapuru ke sanene. Kapuru mŕa pano-o, ana yar nene naga kiliar re kurus nen sur nene kapur ke sanape poli. ²⁸ Yar nene kilia re sur tai poli, pano-o korowas la kian pa perina piavi re na ŕar vinasia, ŕisi na tau. ²⁹ Ana pogos naŕa kinas la menmene ruru po, yar nene siar si miyumŕae narui, ŕar kiena playu pa te plan mrasnena lala.

“Ana navesuŕenena kiena ne Ntewa naga kapur tekak ga sanene, telivi ke e yomarava wetelu nagane, ana e legiena tai yoko tekirawal pupia mrasnena vam metava.”

Pakaiwa na kurus nen purpa

Matiu 13:31-32; Luk 13:18-19

³⁰ Ana Yesu pisa sina, pisape “Pelaga navesuŕenena kiena ne Ntewa naga pe taŕena ga sike na, naga mŕarera paŕisi naŕa nekilia nekirawal si ŕakaiwa tai naŕa vena visaen sape naga sanape. ³¹ Sa naŕa kurus nen

purpa tai yo, naḡa naga tekaki ga miyuve kurus nen sur taḡena la naḡa temapila la ke e kata lokove lala, naga tekaki na tekaki. ³² Ana pogos naḡa kapuru keviu, purḡesia naga pimi keviu miyuve make ga kinanena taḡena la naḡa sike e kata lokove lala. Ana pupia korowas la paḡisi, naḡa manu la akilia ava ase ea, vanon kana wamal po, yomanin ea.”

Yesu naga pian yeririna la e ḡakaiwa

³³ Ana Yesu pian ke yeririna la e Lologena Wo e ḡakaiwa la moki sanene, naḡa sane torokin yoko akilia aloge kilia. ³⁴ Visena la punu ga naḡa pian lania, ḡakaiwa teke loyuma, ana pogos naḡa naga ga sike amio kiena nalogena la, e pogos nene narui na naga sun pisa meraravan kinas nen ḡakaiwa la nene pan la.

Pupia lagi naḡa Yesu naga pisawoia

Matiu 8:23-27; Luk 8:22-25

³⁵ Ana Yesu sumā ke e waa naḡa naga totano e pian yeririna lala, ana ko yepekilavi, naga pisa pan kiena nalogena la, pisape “Ei, ita tokusro teva komḡas nen lapa vano.” ³⁶ Ana kiena nalogena la amligan yeririna la asike na, apa e waa naḡa Yesu naga teke pa e rui apano. Ana narin waa si laḡasia asiraun la. ³⁷ Narin waa la nene apato mā pano-o, pupia lagi tai naga molue, miyu lapa naḡane kila pupia sive naga kekela ke e waa, kila na pulen ke e sive narui, lavisi talilu. ³⁸ Ana Yesu naga miyulugan ke e yulugana tai e ḡeren waa, monon momalio māga. Pisi na lala apa apioḡeḡeia, ana apisa pania, asape “!Navianena! ?E, sanape pe ositomāl ita re na lavis tetalilu ne po?”

³⁹ Ana Yesu sumālu, pis mārera pan lagi, a pis mēna pan pupia sive la nene, pisape “!Amiu ava ruru amiu!” Pisi na lagi molue re si poli, yo mare ga mēke na. ⁴⁰ Ana Yesu pisa pan la, pisape “?Komin ya ne amiu amarau sanene? ?Amiu pe amlelaga re e in poli yo?”

⁴¹ Pisi na la amarau paḡisi, apiuyun ke sina ga petan la, sape “?Yar a nene? Aulai, naga pis ga sanene na, lagi amio sive amlogear veraga ga.”

5

Yesu mēne plan ninuna viowa moki petan yaru nae Kerasa

Matiu 8:28-34; Luk 8:26-39

¹ Ana Yesu amio kiena nalogena lala apimi aḡarpo yo e komḡas nen pupia lapa nene, aḡarpo lologia yo naḡa Kerasa, naḡa laḡas apio ke asape Katara pona Kerkasa. ² Ana la apa ura e yo nene, ana e yo nene puluve na yar mare la asike ea, ana yar tai naḡa ninuna viowa teke e naga, naga sike e lotap nene, sa naḡa pe māna umā.

Ana pogos naḡa Yesu pula tano petan waa, veraga ga yar nene molue e lotap, kiriri pitomi puna. ³ Yaru nene marana ka paḡisi, yar la akilayon asape aviaria pano-o akilapule ga yonia. ⁴ Yam moki rui apiar lana amio limana e sen pona kilika, apiviararia panon laki ana naga pureroro ga sen la nene amio laki lala, pano-o pe yar re si tai poli naḡa puryuna kawa torokin kila yar nene imi moḡau. ⁵ Ana kolemallo punu ga amio legiena, naga sumā mialialor ke e lotap a metava mēna e kunus lala, naga monon māḡaul ke, a pilavilan wowa ke yepena lala e kilavaru.

⁶ Ana yar naḡane, pogos naḡa naga sumā ke perinan yo naḡa Yesu la apim ura ea wa, naga māl pa Yesu rui, kiriri pitomi tano puna, patanonia,

kinai puna. ⁷⁻⁸ Ana Yesu pisa, pisape “!Ninuna viowa, ovetan yar naña, oure matan naga nanagane!”

Ana ninuna viowa mlokai mārera pania, pisape “A ko, Yesu, narina ne Ntewa Mali, kioña ya ne teke e inu? !In na nepiun tan ko, e kia kiena ne Ntewa, sane yoko ko na ve ola re nakoena vañ inu.”

⁹ Ana Yesu piun tania, pisape “?Ko na kioña ka ai?”

Ana ninuna viowa pisatarñea, pisape “In sa kia Yaru Moki na Mara, komin imimi moki liu.” ¹⁰ Ana ninuna viowa nañane piuyun māreran ke petan Yesu sape ve mēne plan la re vetan m̄ala nene.

¹¹ Ana e yepas nen kunus nae yo nene, pupia p̄egas nen nompui, la asun akolkol m̄a e porotano, naña tol sane manu lua [2000], ¹² p̄isi na yermare la nañane atagi, apiuyun mārera petan Yesu, asape “Awis, oligan imimi meva e nompui la nene, otañan imimi meva mese e losinela.”

¹³ Ana Yesu tañan pan la, pisape “Pogaga, amiu avano.” Ana lala amolue petan yar nañane, apa e los nen nompui la nañane. Ana veraga ga, nompui la nene akiriri, apito tano e yeparpas nen kunus nene, amloloru apito tano e pupia lapa nañani, ana la amunñar lan wii na amarmare.

¹⁴ Ana yaru navisuaren nompui la apureure, apito uña, apisawal sur nene, a lala apisawal m̄ena e yo tañena la naña sike ne, kila narui na yeririna la moki naña apavin asape avisulia. ¹⁵ Ana pogos naña la apavini, apisu Yesu naga sike amio yaru naña sumo ninuna viowa la ase naga, mian pa kulmrae rui, pa ruru pa rui pe maran ka re si poli. La apisu naga pimi po si sanene rui, amaraunia. ¹⁶ Ana la naña asuñesania apisu ke sur la punu ga nene, la asunyu pan yeririna tañena la naña apam marea, la apisayu sur la naña Yesu miyumaen pan yar nene, a sanapen nompui la naña amloloru apito e wii. ¹⁷ Ana la apisu sane piowa ga, amāreran ke pan Yesu asape naga monar ure vetan kiela yo.

¹⁸ Ana p̄isi na Yesu la apito si tano e kiela waa, pogos naña Yesu pa ke metava e waa, yar naña sumo ne, naga pitomi piun māreran ke pan Yesu, pisape “Awis Suñe, in na sineun nesape ko otañania ita la nini!”

¹⁹ Ana Yesu pe tañan re poli, pisa pania, pisape “Peraga, popon sa ova si uña, ovisayu van la naña na mratava pun ko amio kioña erau lala, ovisayu van la sanape naña Ntewa sinena miye ko pañisi, ana kila po na po sanene pan ko.”

²⁰ Ana yaru nañane p̄asuñe sina, pa e yo punu ga e lañas naña puna, naña apio ke asape Pulkumali Lualima, naña yaru la naña Le Yu lala pe asu re e poli, ana pisawal ke yumaena wo naña Yesu miyumaen pania. Ana lala naña amiyagogan kiena sunena nene, lala amilan pañisi.

*Narina ne Saeras naña sira, amio sira naña tol kulkota m̄ana ne Yesu
Matiu 9:18-26; Luk 8:40-56*

²¹ Ana Yesu la akome waa, akusro sina kompas nen lapa naña narui, ana pogos naña Yesu pula pa ura sane na, pupia p̄ina na yeririna la apim akovivi sina asike. ²² Ana yaru keviu tai na yuñia na lotena nae yo nene, kiena kia Saeras, naga pimin sape visu Yesu, pimi lavisinia, kinai tano puna. ²³ Naga tagi pania, piun tania, pisape “Naruu naña sira, naga mai na mai, ana nanagane na pona naga mare pa yo rui. Ana nepiun ke tan ko vena ko oim, oligan lumoña te naga, vena loge wo sina, mal ve piavi re laa sane wa.” ²⁴ Ana Yesu p̄arlar sunñalu, amio yar nañane apavin, ana

yaru la moki e ñina la nene, la mēna ataveve la, naña amigagar la ga e yepas nena ne Yesu apano.

²⁵ Ana lala yaru tai naña apa ataveve ke Yesu sanene, naga sira, naña inanena na kupario teke e naga legiena punu ga, tol kas lualima taaga pa lua rui. ²⁶ Ana sira nene, naga pul yaru na kilaruruen inanena la pano-o kiena kilavaru la ñisi, akilayon naga pano-o pañisi, ana naga mloge maran taaga sike, inanena nene naga pimi keviu lue ga legiena punu ga. ²⁷⁻²⁸ Naga mloge yam moki rui naña yaru la apisayu ke Yesu, ana kiena sitomena tai na, sitom ke sape “Visae netol ga mēna kulkota, yoko kiau inanena naga ñisi.” Sanene narui na pa tapolou likan yeririna la nañane, naga pimlilue lavis varaun māsina ne Yesu, kian limana sane na, tol ga mrapogos nen kulkota mēna ne Yesu.

²⁹ Pogos naña naga tol kulkota mēna Yesu sane na, veraga ga e aora nene kiena kuruta nañane ñisi, ana naga mnunun luñaria e naga sane kiena inanena naga kovio petan rui. ³⁰ A Yesu mēna mnunun luñar sur tai, sane puriuna tai kovio petania, ana naga pilon veraga ga likan yeririna la nañane, piunia pisape “?E, ane tol ga mā kulkota nanagane?”

³¹ Ana kiena nalogena la apisa-tañea, asape “?Ko na opiun osape ane tol ko ga nagane, sanape ne, ko pe opisu re yeririna la moki manene na amigar la akovivi ko ke ne po?”

³² Ana naga suña kiraweke mēga sape kirawal li ane tol naga. ³³ Ana sira nañane kilia pa rui, sape naga, naga marau pañisi, sinena kurkur na kurkur, ñisi na pimi puna Yesu, kinai tano e mialana, pisawal sur punu ga. ³⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Auia, nalelagaena ga kioṃa e inu kila ko omloge si po narui. Kioṃa inanena naga kovio nenaga. Suñarena kiena ne Ntewa sike amio ko, owasuṃe ko sina ga oto uña.”

³⁵ Ana pogos naña Yesu pis ke pan sira nañane wa, visena tai kom ma uña mēna ne Saeras pitomi, pisawal pania sape “Naruña sira nañane naga mare rui. Yoko ve oure re si pupia navianena nene vavini, ve okila kare re naga.”

³⁶ Ana Yesu mloge mā visena nene, pisa pan Saeras, pisape “Ve sinemā viowa re, olelaga ga mārera e Ntewa.” ³⁷ Ana Yesu pialuñar yeririna la punu ga sape la asuñara ga ve ataveve la re avavini, naga pure ga la telu Pita, a Semes amio wenla naña Yoane apavini. ³⁸ Pogos naña apa lavisin uña mēna ne yar keviu nañane, apisu yar la sinela piowagan ke nin sira nene rui, la asike atagin ke, amlolokain ke. ³⁹ Ana Yesu pa loyuma, pisa pan yaru la nene, pisape “?Sanape ne amiu amlolokai keviu ke, atagi ke sanene? Sira nene naga mare re poli, naga momalio ga ne.” ⁴⁰ Ana la apitale viowa ga pania.

Ana Yesu pisa pan la apa vanua, purear ga anenane sira nene amio arimana, a kiena nalogena la telu nañane apa e lele naña tas nen narin sira nene mēke ea. ⁴¹ Ana Yesu pa mlilu tarar limana, pis pania kome kiela visena, pisape “Talita kum,” kinas nen visena nene pisa ke sape “Kiau narin sira, ko osuñalu lia.”

⁴² Ana veraga ga e aora nene, narin sira nene naña kiena kas tol lualima taaga pa lua [12], naga suñalu, mial. Ana pogos naña la apisu sur nene, amilan na pano-o kiela sitomena plas ga. ⁴³ Ana Yesu pisa pan la pisape ala re kinanena tai vania, a pisa mēna pan la pisape yeririna tañena la ve aloge re sur nene.

6

*Le Nasaret lala pe sinelan re Yesu poli**Matiu 13:53-58; Luk 4:16-30*

¹ Ana Yesu molue e yo nene, p̄asuṗe sina ga pimi kiena, amio kiena nalogena la. ² Ana e Legiena Wa, naga pa amio yaru lala nae kiena yo nene e loyuma e kiela yuma na lotena, ana sum̄a pian la ke. Ana pogos naṗa la amloge amilan kiena visena la pano-o paṗisi. Ana la apisa apisape “!Aulai! ?Yaru nene naga p̄ar sur la nene pe? ?Naga tol namanmaruaena nene sanape? A naga kila ke kile la nene sanape ne? ³ Ita tekilia ke yaru nene rui. Naga yaru na yum̄aenen ga yum̄a, naga pe narina ne sira naṗa Maria, a la nene, Semes, a Yoses, a Suta, a Saemon, naga pe wenla ne la nene. A vinena lala, la ga naṗa asike amio ita ne.” Ana sinela karia, pe sinelan re nena naga.

⁴ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yaru naṗa pe navisawalena, yaru taṗena lala akilia avatanon naga, ana yaru nae kiena yo, amio m̄ena namratava puna, la ga nene taṗatete avatanon naga.” ⁵ Ana e kiena yo wawa nene, Yesu taṗatete kila kile la ea, ana naga mligan ga limana e yaru la lua la ga naṗa aminana, amloge si po. ⁶ Ana Yesu sinen pula mila paṗisi komin yaru la nae kiena yo wawa naṗa pe amlelaga re e naga poli. Pisi na naga petan kiena yo, mial pa e pulkumali taṗena lala ana pian ke yeririna lala.

*Yesu mligan plan kiena nalogena lala peve lua**Matiu 10:5-15; Luk 9:1-6*

⁷ Ana Yesu pio kiena lualima taaga pa lua nene, pis ruru pan la, mla nam̄areraena pan la vena akilia ataulu ninuna viowa lala, a sirauina mligan plan la peve lua apano. ⁸ Visena wo la nene naṗa naga pisa pan la sumon naṗa lala apano, naga sanini, pisape “E lepas na kiamiu mrapa, yoko amiu ve awar re sur laṗas amio amiu, ana kiamiu plasgai ga alararia avano. Yoko amiu ve awar re kami kinanena p̄asia, pona karo lala, pona varu. ⁹ Amiu akilia ayen kiamiu kulus nen lamiu lala, a ve awar re m̄amiu kulmrae taṗena laṗasia, m̄amiu kulmrae taaga nane amiyenar ke ne sa ayal avano.”

¹⁰ Ana Yesu pisa m̄ena ga, pisape “Pog naṗa sa la awere amiu ava loyuma m̄ala, ana amiu monar akekaran ga nasuen amio na mratava nene, vano tol pogos naṗa sa amiu avatan si pulkumali naṗane. ¹¹ Ana visae pulkumali tai, yeririna laṗas yepela mavin were amiuena ava m̄ala um̄a lala pona yepela mavin loge amiuena, amiu aligan ruru kiela yo nene m̄eke na, ana pogos naṗa sa amolue e yo nene, monar atanvan puluyavi nae yo nene naṗa sike e lamiu, sane kile tai, pona kiamiu visena m̄arera tai pan la, sane yoko lala akus nakoena tai naṗa mesmesun ga kiela ṗelaga viowa nene.”

¹² Pisi na kiena nalogena lala apa amlologon pan yeririna lala asape monar avilopu la, ¹³ ana la am̄ene plan ninuna viowa la moki e yeririna lala, ataron m̄ena narin wel na mras nen olip e ṗarin nainanena la moki, sane kile na navisa ruruena kiena ne Ntewa, ana la amloge po sina.

*Parin Suṗe Erot Antiṗas pisayu Yesu**Matiu 14:1-2; Luk 3:19-20, 9:7-9*

¹⁴ Ana e pogos nene, Parin Suḗ Erot naga mēna mlogeli mā sur la naḗa Yesu miyuḗaenia, komin kia kiena Yesu, apisawal ke pa rui e yo punu ga, a yeririna la punu ga akilia pa rui. Yar la ḗasia apisa ke Yesu, asape “Naga na, pe Yoane Nakeena si ne, naḗa naga mal sina e marena; sur ne na nene kila naga puriuna kawan nakilaen kile la sanene.” ¹⁵ La ḗasia apisa ke asape “Naga na yer marua Elaisa na konua rui,” a la ḗasia apisa ke asape “Naga navisawalena tai ne sa naḗa yermarua navisawalena lala nakonua manene la rui.” ¹⁶ Ana pogos naḗa Suḗ Erot mloge sur la naḗa Yesu naga kila ke ne, ana naga pisa sape “?Yaru nene, pona Yoane Nakeena ke sina ga ne. Inu netero pa ḗarina pa rui, ana nanagane naga mali sina e marena yo?”

?Yoane Nakeena mare sanape?

¹⁷⁻¹⁸ Ana Suḗ Erot pisa sanene vanon naḗa naga mēmar Yoane Nakeena mare nanua rui, ana naga marau paḗisi. Ana marena kiena ne Yoane Nakeena kana suniena nena sanini: Wenla Suḗ Erot nene, naga kiena kia Pilip, naḗa lalua arimala taaga aanela lua. Ana sumo, Pilip nene talopa amio sira tai, kiena kia Erotias. Ana siraunia, Suḗ Erot pa ḗerelua lein sira nene pe wona. Ana e pogos nene Yoane pis pa Suḗ Erot, pisape “Sur mesmesu re nene poli, naḗa ko opurelua sira nene, komin naga pe wona ne womla.”

Ana Erotias pe kekaran re nena visena kiena ne Yoane nene, naga sinena karia, ana Suḗ Erot mligan kiena yeririna la ḗasia apa atararia, apiari naga amligan pa e yuḗa nakoena. ¹⁹ Ana Erotias sinenan ke sape monar weḗar Yoane, ana naga kila ḗele ga, ²⁰ komin Erot maraun wemoḗarena. Naga maraunia komin naga kilia ruruia sane Yoane naga pe yar mesmes tai a pe yar wa, naga puar ruru ga suḗa ga. Yam la moki naga mligan visenan Yoane pa puna lalua asun, naga kekaran visena kiena ne Yoane la paḗisi, ana yam punu ga, visena la nene miyur ke naga, kila narui na naga kiena sitomena peve lua ke narui. ²¹ Pe piavi re poli na, Erotias māl kiena mrapa tai. Nane e pogos naḗa la akila ḗaḗagena nasitoḗalen legiena naḗa Suḗ Erot paeme ea, ana Erot naga kila kinanena kana kiena yarkeviu lala, amio nasumonena na yuḗaenia kiena, a yerkawa taḗena lala nae yo naḗa Kalele. ²²⁻²³ E pogos na ḗaḗagena nene, loḗearu kiena ne Erotias naga polu e marala, ana Suḗ Erot la akekaran kiena wolena paḗisi, naga pisaaria mārerera pania, pisape “Suri ya naḗa visae oviun tan inu, nekilia netamān ga van ko, va tol komḗas nen kiau sur make ga lala.”

²⁴ Pisi na sira naḗa pa vanua, piun petan anena naḗa Erotias, pisape “?Auia, yoko neviun yar ne tania?”

Ana anena pisa pania pisape “Ovisa ga vania ovisave, naga monar kus ga ḗarina ne Yoane Nakeena van ita.”

²⁵ Ana sira naḗani miroro si pa loyuḗa, pisa iroron ga pa Erot, pisape “In na sineun nesape okus ga ḗarina ne Yoane Nakeena mēne pialo tai imi ga nanagane e nini.” ²⁶ Ana visena nene kila Suḗ Erot mloge piowa, pe sinenan re sape kilaro kiena navisaarena naḗa pisaar mārerera rui e maran kiena erau lala, ²⁷ ḗisi na veraga ga e mā nena ga e pogos nene, naga miila kiena yar na mara tai pa pisa, pisape akus ḗarina Yoane vano. Pisi na lala apa e loyuḗa e yuḗa nakoena nene, atelua kolmekina, ²⁸ ana la amligan

ñarina mēne pialo tai, akus pimi pan sira mēe naņane, ana kus pa pan anena.

²⁹ Ana siraunia, pogos naņa nalogena kiena ne Yoane la amloge suri nene, la apimi akus tasnena, apa amligan e lotap. Ana suniena kiena ne Yoane Nakeena maro ga e nene, ana pogos naņa Erot mloge suniena kiena ne Yesu, kila naga marau paņisi, mape Yoane Nakeena nene naņa naga mēmaria, mal sina.

Li nalogena la apa amlologon visena kiena ne Ntewa ũisi na aņasuņela sina

Matiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Yoane 6:1-13

³⁰ Ana e pogos nene, nalogena la naņa Yesu mligan plan la apa amlologo, aņasuņe la si apimi. Ana lala apisayu pa Yesu sur la punu ga naņa amiyumāen pan yeririna lala, a sanape naņa apian la. ³¹ Ana yar la moki naņa asuņa apimi ke pu Yesu, ũisi na apano, ana ũisi na taņena si la apimi, ũisi na apano, salue ga nene, Yesu la pe apa ruru la re nenaga, pe aora re tai naņa la akilia ala narin kinanena tai. Ana Yesu pisa pan la, pisape “Aulai, ita, vetetanli la e yo nini wa. Teva takale yo tai naņa naga yo m̄ano, akilia avaruru amiu ea.”

³² Pisi na la apa akus waa tai, asape ava akale yo tai lepas nen lapa naņa pe yar la asu rē e poli.

Yesu pagan yeririna la moki taulu manu lima [5000]

³³ Ana yeririna la moki apisu sane Yesu la apa ke sanene, la mēna ga amolue e kiela pulkumali lala, akiriri ataveve la akom ura, apato atolņesa yo nene naņa la apisu sane waa naga pato ke ea, la asumon Yesu lala.

³⁴ Ana Yesu pa ura, pogos naņa pisu ũina na yeririna naņa asike pa ura rui, naga sinena mie la paņisi, komin naga pisu la sa naņa sipsip la naņa akuspal mrapa, pe yar re tai naņa kilia visuar la, ũisi na naga pa sun pian la e visena wo la moki.

³⁵ Ana pogos naņa mrae pito tano, nalogena lala apimi puna, apisa asape “E, Suņe, yo nini naga pe po re poli, a lavisī mēna yemalolo narui. ³⁶ Ana popon ko oligan ũina la nene awasuņe ava m̄ala uņa pona pulkumali lala vena awul kala kinanena la ũasia.”

³⁷ Ana Yesu pisataņe la, pisape “Toko, popon amiu ga awar kinanena ũasia van la.”

A lala amape Yesu naga pe pisa ruru re poli, ana la apisa asape “!Ke, peraga yo! Pona ko na sinom̄an ke osape imimi mowar pupia kieta varu ana mevato meul kilaparavi torokin lala manu moki nene akania!”

³⁸ Ana Yesu pitetalia la, pisape “Amiu avato avisulia aņara ke kilaparavi via na sike amio amiu nanagane.”

La apato apisu pae na, apam sina ga apisape “Memlarar narin kilaparavi lima ga teke na, amio narin ika naņa satin lua ga.”

³⁹ Ana Yesu pis pan yeririna lala, pisape “Amiu atotano e vilum̄ini wa,” ⁴⁰ ana la atotano e ũegas lala, ũegas laņa sane lualima lima [50], ana ũegas taņena laņasia sane ponotia taaga [100]. ⁴¹ Ana naga mla narin kilaparavi lima naņane amio narin satin lua nene, kira pa ma e peni, pisa potena pa Ntewa vanonia, ũisi na kaweroro narin kilaparavi lima naņane kian pa kiena nalogena lala vena avion plan van yeririna lala, pion mēna narin ika lua naņane sa ke ga.

⁴² Ana la akan m̃a pano-o, meṗela la kawa paṗisi, ⁴³ ana kinakinas nen kinanena la naṗa akanligania, torokin akon si va e karo la tol lualima taaga pa lua [12]. ⁴⁴ Ana yaru la naṗa akan kinanena nene, yerm̃ene ga lala, la atol sur sane manu lima.

Yesu mial yau metava e wos nen lapa

Matiu 14:22-23; Yoane 6:16-21

⁴⁵ Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Inu sineun nesape amiu akus kieta waa, asumo akusro pupia lapa nene ava lepas ṗasia e kumali naṗa Petsaeta, ana in na nesuwa nesuṃa neligan plan ke ne yeririna la nene wa.” ⁴⁶ Ana pogos naṗa naga mligan plan yeririna la nene apa pae na naga pa metava e kunusia vena len. ⁴⁷ Pogos naṗa yemalolo ke narui, waa naṗane m̃eke perina paṗisi, lika e lapa, ana Yesu naga taaga sike ura. ⁴⁸ Ana naga kira pisu la na m̃arera pan la na valuanen waa paṗisi, komin la apane ke pupia lagi, kila kiela waa naga pure malum ga. Pogos naṗa lavisi yelagi merarava, Yesu pimi pula, mial yau ga metava e wos nen lapa. Suri ne na nene vena naga va ṗesan ura sumon la, ⁴⁹ a pogos naṗa lala apisu naga mial yau ke e lapa pimi pula sanene, la apionia asape “! Aulai, suri ya ne pimi ke sanene! ?Yermare yo, pona yar ne sanene?” ⁵⁰ Lala punu apisu naga sa nene, amarau paṗisi.

Ana veraga Yesu pisi pan la, pisape “!E, ve amarau re, in ga ne.” ⁵¹ Ana Yesu ṗiyu pa metava e waa amio la, ana veraga ga e aora nene, lagi nene mare, ana la naṗa asike e waa amilan paṗisi. ⁵² Amilan sanene komin kiela sitomena la m̃arera ke wa, la pe apisu kilia re sur la naṗa Yesu naga kilia yuṃaenia e kiena puriu kawaena poli, sane ya naṗa miyuṃaen amio narin kilaparavi la lima naṗane.

Namaiena lala atol ga luas nen kulkota m̃ana Yesu

Matiu 14:34-36

⁵³ Ana Yesu lala akusro pupia lapa nene e kiela wa, apa atol yo tai, kiena kia Kenasaret. Ana pogos naṗa akoan kana kilavaru pa ura, ⁵⁴ apula petan kiela wa, ana verakorena ga yaru nae e yo nene lala apisu kilale Yesu. ⁵⁵ Ana lala akiriri atelivi piora e m̃ala yuṃa lala, akus kiela inanena la e m̃ala tog, apa ke e yo la naṗa amloge asape naga pa ke ea.

⁵⁶ Ana e yo punu ga naṗa Yesu pa ke ea, e yuṃa lala, pona pulkumali lala, pona mrapa lala, akus ke kiela inanena lala, amligan ruru la ke pa rui e yo metava lala, la apiun ke tania asape visae naga taṃania ana inanena lala akilia atoliga m̃ana luas nen kulkota. Ana lala naṗa atolga sanene, kiela inanena la ṗisi, amloge po sina.

7

Nalogena kiena Yesu la pe ataveve re ṗelaga marua kiena le Yu la poli

Matiu 15:1-9

¹ Ana e pogos nene, le Varasi la ṗasia apimi lele taaga puna Yesu, amio m̃ena navianena navisaluena, naṗa lala akom garo Yerusalem apami.

² Ana lala apisu ke sane pogos naṗa nalogena kiena Yesu la akinana ke, lala akila sane e nakiravaena kiena le Varasi la, la nene limala la na piowa ga. Na nene vanon pe ataveve ruru re narin mrapa la moki naṗa na kevanen limala sa naṗa le Varasi la apisa ke asape yar naga monar yuṃaen, sumon naṗa kinana.

3 Nanene komin e pogos nene, le Varasi lala amio le Yu taþena la añareran ke paþisi nayuñnen ve sanene, vena taveve ruruen kiela þelaga marua na kiela nalotena na sumo lala. 4 La akila ke sanene pogos naþa amiyal apa kumali, pona akom pe, ana pogos naþa la awasuþe la si uña, la monar ataveve kiela navisaluaena na kevanlaen amerarava wo pona ave wa ruru sina. Pisin nakilaen sanene, la akilia akinana narui, komin visae la ve akila re, taþatete atol kala kinanena. Ana kiela narin navisaluaena mēna laþas moki naþa monar atavevea, naþa þasia, na kevanen mēala piala la monar akevan ve sanene ve sanene, a þasia, sane monar avilvan kala piaki ve sanene ve sanene, a þasia, naþa nakevanen kala pialo la naþa amiyuñnen e pras ve sanene ve sanene, naga pa sa la nene.

5 Sur ne nanene kila le Varasi la apiun petan Yesu, asape “Komin ya ne kioñna nalogena la pe ataveve re þelaga marua la na kieta nalotena na sumo la poli, naþa kieta nasumonena la apian itania. Ana kioñna yar la nene, la akinana ga e limala namname lala, komin pe akevan ruru re limala la poli.”

6 Ana Yesu pisatañne la, pisape “Pe lelaga ga, navisawalena Aisea na sumo naga pisayu ruru amiu ga yeririna na visokanen lala, naþa naga mlologon visena naþa Ntewa naga pisa, naþa naga pisa sape
*‘Yeririna la nene la apatanonu ga e kiela visena lala,
ana kiela sitomena naga sike perinan inu paþisi wa.*

7 *La amiyeluarnu ke, ana pe sur korena ga, komin pog naþa la apian ke yeririna lala, apisa ke asape visena nene kiena ne Ntewa, ana peraga, visena nene naga pe kiela ga yeririna lala!’ ”* Ais 29:13

8 A Yesu pisa pan la, pisape “Amiu na amligan lua ke navisaluaena kiena ne Ntewa, apuarar ke ga þelaga marua kiena ne yeririna lala mārera.

9 Nanene naga pe mesmes re naþa ayuñnen sanene poli, komin amiu añareran ga nataveven þelaga marua kiena ne yeririna lala, a nanagane amiu akila pano-o þelaga marua ga la nene naga sike narui, miaslua make navisaluaena kiena ne Ntewa. 10 Amiu na ve asitom re asape amiu akila ke sanene, ana yoko nevisa kiamiu tai, naþa amiu asuñna akila ke. Amiu asitomñal li navisaluaen kiena Mosis, naþa pisape ‘Ologear arimonia amio anomña,’ pisa mēna sape yar naþa sa vis viowa van arimana amio anena, awemomñaria. 11 Navisaluaena nene pisa ke sape ita monar tevisuar ruru ita kieta yermarua lua nene, ana amiu na akila pe taþena. Visae yar tai kilawoia sape kiena sur laþasia pe kiena ne Ntewa, ana pogos naþa kiena yermarua lua kiela sur re poli, aim aviunia, yoko amiu avisa ya ne vania?

12 Yoko amiu añareran vania, avisave ‘Toko, ve otamñan re van lalua nene, vanon kieta þelaga naga pisa sape sur naþa tepisaarwoia pan Ntewa, ko na monar owar ga van kiena yar wa lala, ve otamñan re van yar taþena lala.’ 13 ?Amiu na apisa ke sanene, ana sanape na sanene? Amiu na asuñnal ke mārera e kiamiu þelaga marua, amiu amligan lelein ke pitove, ana kila ke naþa þelaga marua la nene naga kila ke navisaluaena kiena ne Ntewa pimi pe sur korena ga. Ana pe naga re ga nene poli, amiu akila ke mēna sur la moki sanene.”

*Suri la naþa kilia kila yaru naga pe namname e marana Ntewa
Matiu 15:10-20*

14 Pisi na Yesu naga pio si yeririna lala pisape aimi veraga puna, ana pisa pan la, pisape “Amiu punu ga ayagogan ruru inu, monar aloge kilia

kiau visena la nini. ¹⁵⁻¹⁶ Pe sur re tai naŕa teke vanuan yeririna, naŕa sa naga va loyumuã e losinena kilia kila naga namname e marana Ntewa. Ana suri ga la naŕa sike loyumuã e losinena yeririna, pogos naŕa molmolue e naga, kila naga ve namname e marana Ntewa.”

¹⁷ Ana Yesu petan yeririna la nene, pato si umã, siraunia kiena nalogenia la apim, apiun tania e kinas nen ŕakaiwa naŕa naga pisayu pan la. ¹⁸ Ana Yesu pisape “?Ei, sanape, pona amiu m̄ena pe ŕarimiu pike re sane la nene poli yo? Komin ya ne amiu m̄ena pe apisuluŕar re sur nene poli, sane suri la naŕa teke vanua, sane kinanena lala, visae va loyumuã yeririna, sur la nene naga taŕatete kila yeririna viowa e marana ne Ntewa. ¹⁹ Nanene komin sur la nene pe tol re kiena sitomena poli, la apato ga e m̄eŕena, ana la amolue akom sina ga e yepena.” Yesu pisa pa sanene narui, siraunia, yeririna la apisuluŕar kiena visena, naga pisa kilale pisape pe kinanen re tai poli naŕa yeririna monar lonia vena mekiki e marana ne Ntewa, ana kinanena la punu ga naga pon na kanena.

²⁰ Ana Yesu pisa m̄ena sape “A suri la naŕa sike pa e yeririna rui, ŕisi na amolmolue e kiena malena, sur ne la nanene naga kilia kila yeririna ve namname. ²¹ Nanene komin e los nen yeririna, ŕelaga viowa la na amolmolue ke ea, suri ne la sane sitomen viowa, kolau, vinauena, nawe-moñaren yaru, navinaunen wona yar taŕena, ²² sinenanen sur kiena yar taŕena, ŕelaga viowa lala, visokanena, kilaroen navisaluaena, veveyuena, navisa kareen yaru, nawarwarena, navilaveena, a ve woweena. ²³ ŕelaga viowa ne la nene amolmolue e los nen yeririna, sur la nene kilia kila yeririna ve namname e marana ne Ntewa.”

*Yesu m̄enelua ninuna viowa e sira m̄ee tai
Matiu 15:21-28*

²⁴ Pisi na Yesu petan yo nene, pato tano garo pulkumali nae Taea. Ana pa e umã tai, sape kila sane yaru la ve akilia re asape naga sike e yo nene, ana naga tapolou ŕele ga sanene. ²⁵⁻²⁶ Ana sira tai sike e nene naŕa kienalus la kom ma Kris apitom, naŕa la pe ape Yu re poli, apitom asike yo naŕa Ponosia lavisin Seria. Sira nene, narina tai na sira, ninuna viowa teke ea, pogos naŕa naga mloge asape Yesu naga sike e yo nene, naga pa kinai e mialana, tagi pania sinenan pisape naga m̄enelua ninuna viowa ure vetan narin sira nene. ²⁷ Ana Yesu pisatam̄e pania, pisape “Ana sisi mesmes la na monar akinana ko ne wa. Pe mesmes re naŕa nowar plan kinanena kan sisi la vetan la, nevagan lokul la ea.” Naga pisa sanene komin e pogos nene, le Yu la na asitom ke asape la ga ape narina Ntewa, la apio kare ke la naŕa pe ape le Yu re la poli, asape “Amiu na ape lokul lala.”

²⁸ Ana sira naŕa pisatam̄e pania, pisape “Ko na opisa pe lelaga, Suŕe, ana lokul m̄ena la apa ke lavisin lele na kinanen kan sisi kokan lala, akilia akan korkoro kinanena la naŕa kekapili sike e porotano.”

²⁹ Ana Yesu pisa pania, pisape “Ko na opisatam̄e kinas nen kiau visena nene po paŕisi. Ana komin kioã visena nowo nene, nepisuluŕar sane opiawa m̄arera e inu. Poga, okilia ovato si umã, ninuna viowa molue petan narumuã naŕa rui.” ³⁰ Pisi na sira naŕa pato si umã, pisu narina pa ruru ga toñã ga, toñã momalio m̄ã pogaga e m̄ana tog.

Yesu kila ruru yar tai naŕa kiligana la poŕe

³¹ Ana Yesu naga mligan yo nae Taea, pato kome pulkumali taŕena tai, Saeton, ana naga pam sina ga e lapa nae Kalele, e lepas nae yo naŕa apio

sape Pulkumali Lualima. ³² Ana la nae yo nene aþure yar tai pimi puna, vena naga ligan limana te ea, komin yar nene kiligana la poþe, mon mña mnenene ga. ³³ Ana Yesu þurelua yar nene petan yeririna moki la naþa asike lele nene, lalua apa li laa perina sane. Ana naga kian mrasilmana pa e pulkiligana lala, þisi na mla wasirina, plan e purmenen yar naþane. ³⁴ Ana Yesu kira pa ma e peni, pure kiena yalua keviu, pisa pan yar naþa e kiela visena, pisape “Epata.” Visena nene kana kinasia sape “Ovike.” ³⁵ Ana veraga ga, yar naþane kiligana la pike, a purmenena naga kululu sina, kila sane naga mloge ruru si sur lala, a pis ruru sina.

³⁶ Pisi narui na Yesu pisa mñareran pan la, pisape ve ava asunun re sur nene van yar taþena lala, ana silaga pogos naþa pisa sanene pan la la apa apisalelein ke pa e yo punu ga. ³⁷ Ana la apisawal-lelein sa nene, komin sinela la pula na pulan sur la punu ga naþa apisu Yesu kilia taþa. La apisasa ke asape “Yesu nene kila la naþa kiligala la poþe amloge si suria, a kila la naþa apis pule ga, akilia apis ruru sina. Aulai, yar nene kila sur la punu ga po na po pa þisi.”

8

Yesu pagan yeririna la miyuve manu vari [4000]

Matiu 15:32-39

¹ Ana e pogos tai, pupia þina na yeririna la moki apimi sina pu Yesu, la asuñia amio pano-o, viso kar la, ana la pe kala kinanen re poli. Ana Yesu pio kiena nalogena la apimi lavisi puna, pisa pan la pisape ² “E, in na sineu miye þina la nini paþisi, komin naþa la asike amio ita legiena telu þaro rui, kala kinanena la þisi. ³ Ana visae netañan la ava uñia mñala naþa pe akinana re sanene poli, pona laþas viso kar la e mrapa komsusa, kilamarala malko, komin laþasia mñala uñia la sike koperina paþisi.”

⁴ Ana kiena nalogena la apisa pania, asape “?Ana tevagan yeririna la nene e yo korena nini sanape ne?”

⁵ Pisi na naga piun tan la, pisape “?Amiu amlarar ke kilaparavi via?” Ana la apisatañea “Olua ga þa.”

⁶ Pisi na Yesu pisa pan þina moki la nene, pisape “Amiu atotano e yo nene wa.” Naga mla kilaparavi la olua nene, pisa potena pan Ntewa panonia, þisi na kawewowaia, kian pan kiena nalogena lala vena akianlelein van yeririna lala, þisi na la apion tetain pan la. ⁷ Ana la amla mñena narin satin lua la ga e pogos nene, a Yesu mlotuwo mñena ga, pisa pan la sape ava avionlelein mñena ga van yeririna lala. ⁸ Ana la naþa akinana pano-o, meþela la kawa, ana korkoro kinanena naþa akanligania, aþar akon pa e karo olua. ⁹ Ana la naþa akinana e pogos nene tol sane manu vari.

Þisi na Yesu miila si þina la nene aþasuþe si mñala uñia lala, ¹⁰ ana naga pa e kiela wa, amio kiena nalogena lala, apetan yo nene, akusro apa atol yo tai naþa kiena ki Talmanuta.

Yar keviu la þasia asape avisu kile tai

¹¹ Ana e pogos tai, le Varasi laþasia apim asape agorua Yesu, asape ataþali mñena ga naga, ana la apisa asape “Imimi sinemimin mesape okilali pupia kile tai van imimi, naþa sane okila e puriu kawaena nae ma e peni.”

¹² Ana Yesu naga miyuveve pa kona, sa naña sinena maren la pa rui, naga pisatañe la, pisape “?Sanape na amiu na nanagane, sinemiun asape avisu kile tai ne sanene? Nepisa ke pe lelaga pan amiu, sane peraga, yoko kiamiu lus la na nanagane tařatete avisu kile tai.”

¹³ Ana Yesu pure petan la mligan la asike na, pa si e wa, pa kusro lapa komřasia pa lepa na vano.

Nasumonena nalotena la asuřna akila ke řelaga viowa la kapurulue ke

¹⁴ Ana pogos naña la apetan yo nene apa atol komřas nen lapa nene, amilar sane sinela pon nawararen kala kilaparavi řasia amio la, ana la amilarar ga kilaparavi taaga teke amio la e wa. ¹⁵ Ana Yesu pisa visena tai pan la, pisape “Amiu monar avisuar ruru amiu, vanon is kiena ne le Varasi la amio Ęrot.”

Yesu pisa is nene, kana kinasia řelaga viowa kiena ne nasumonena lala, ana nalogena la pe asitom kilia re poli. ¹⁶ La amloge visena nene, apisayu ke pan la, apisape “Pona naga pis sanene vanon ita pe tořar re kilaparavi lařas pimi poli yo.”

¹⁷ Ana Yesu kilia řna kiela sitomena lala, řisi na pisape “?Amiu apisayu ke asape ita pe tořarar re kilaparavi komin ya? ?Sanape, amiu pe amloge kilia re poli, pona pe apisu kilia re sur la poli wa? !Sinemi la řarera pařisi wa! ¹⁸ Amiu kilamaramiu la sike na, ana apisu kilale re sur poli, ana kiligamiu la sike na, ana amloge kilia re sur poli. ?Pona amiu pe asitořnal re si sur la naña nemiyuřnaen pan yeririna la poli? ¹⁹ ?Pogos naña nekiantetain kilaparavi lima nanua ne pan yeririna la manu lima nařane, akan pano-o meřela kawa, ana akon korkoro kinanena la nene pa e karo via?”

La apisatařnea, asape “Imimi mokonkonია lualima taaga pa lua [12].”

²⁰ Pisi na naga piun sina ga, pisape “?A pogos naña lala manu vari nanua ne akan kilaparavi olua ga nařane, řisi na amiu akon si karo via?”

Ana la apisatařnea, asape “Imimi mokonkonია olua.”

²¹ Ana naga pis pan la, pisape “?Pogaga, ana sanapen nanagane? ?Amiu akiliali řna sur la nene, pona pere ke ga wa?”

Yesu kila ruru kilamara kata tai nae Petsaeta

²² Ana Yesu la apam atol pulkumali nene, Petsaeta. Ana la nae yo nene, a sumon kilamara kata tai pimi puna, atagi pania vena tol ruru yaru nene. ²³ Ana Yesu tarar limana ne kilamara kata, sumon naga pano, la lua amiyuve kumali apa lepa na vano. Pisi na Yesu mla wasirina, mligan e kilamaran yar luwoka nařane, mligan liman tea, ana piun petania, pisape “?Sanape, ko na opisu ke suria, pona pere ke ga wa?”

²⁴ Ana yar nařane kirava, kira pisu suri lala, naga pisape “Ee, nepisu ke yar lala, ana nepisu la sa ga purřes nen laki la amiyal ke na.”

²⁵ Ana Yesu mligan si limana e naga, yam luania, řisi na yar nene kilamarana pimi po ruruia, naga kilia kira pisu si suri lala, kira pisu la merarava po na po pařisi. ²⁶ Ana Yesu pisa pania, pisape “Yoko ko ove ova re si ovisu la nene gar uřna, oto mesmes ga mořa.”

*Pita pisawal sape Yesu pe Navisaarena lelaga
Matiu 16:13-20; Luk 9:18-21*

²⁷ Pisi na Yesu amio kiena nalogena la asape avato e narin pulkumali lala naþa lavisin kumali keviu naþa Sisaria Piliþae, a e pogos naþa la amiyal ke apato e yo nene, naga piun tan la pisape “?Amiu amloge ke yar la apisa ke asape in na ai?”

²⁸ La apisatamea apisape “Laþasia apisa ke asape ko na Yoane Nakeena sina ga, laþasia asape ko na Elaisa, þasia asape ko na navisawalena tai naþa na konua rui.”

²⁹ Ana naga piun si tan la, pisape “?A sanapen amiu, amiu na apisa ke asape in na ai?”

Ana Pita pisatamea, pisawalia pisape “Ko na ope kiamimi Navisaarena kemua lelaga.”

³⁰ Ana Yesu pisa mesmesun ga pan la, pisape “Pogaga, ana amiu ve ava avisawal lelein re sur nene van yeririna lala.”

Yesu pisawal kiena marena
Matiu 16:21-28; Luk 9:22-27

³¹ Ana e pogos nene, Yesu siar naþa mlologon ke pan kiena nalogena lala, pisape Narin Yeririna, monar akila sur la ve moki naþa naga loge viowagania, ana nasumonena kiena le Israel lala, amio yar keviu kiena yar wa lala, amio navianena navisaluaena, þisi na la akovenlua naga. Ana Yesu pisa mēna ga sape la aweñar naga mare, ana e kiena legiena na telu, suñalu sina, taulu marena. ³² Visena la nene, Yesu pisa meraravan po pan la, ana pogos naþa Pita mloge, naga piolua Yesu, pis mārera pania, sape visawoia, yoko monar ve ve sa re nene.

³³ Ana veraga ga Yesu pilon māšina pimi pu Pita, kira pa pun kiena nalogena taþena la naþa asike ne, pisaluþar mārera pa Pita, pisape “! Yermare, oure vetan inu! Kiomā sitomena nene naga pe sitomena kien yeririna ga, pe pe sitomen kiena re Ntewa poli.”

Nalogena kiena ne Yesu naga monar sitom korenan nasinenanena kiena

³⁴ Ana Yesu pio þina lala amio kiena nalogena lala, sape aim puna, pisa pan la, pisape “Yar naþa sinenan sape taveve inu, monar sitom korenan nasinenanena kiena, monar kus kiena laki torovia, siraun inu. ³⁵ Yar naþa sape taulu kiena malena, yoko kilaluia. A yar naþa kilalu kiena malena vanon inu pona vanon kiau lologena wo, naga yoko tauluia. ³⁶ Visae yar tai war make sur na yomarava la punu ga ne, þisi na kupal mrapa na malena, naga pe taulu re sur wo tai poli. ³⁷ Ana kiena sur nowo la naþa naga þaria, taþatete ulmaran si kiena malena. ³⁸ Yeririna moki naþa lus na nanagane, la ataþa mlamulena viowa, la pe ape lelaga re pan Ntewa poli, la apiowa manene la, a la amawan ke yar taþena la vanon inu a vanon mēna kiau visena. Ana siraunia, Narin Yeririna naga yoko wasuþe sina ga, amio kiena navisi wa lala, amio naurarena kiena arimana, ana pogos naþa avim, visae yar naþa yepena mavin ke naga nanagane, naga mēna yoko yepena mavin yar nene.”

9

¹ Ana Yesu pisa mēna pan la, pisape “Lelaga nepisa ke pan amiu, yeririna laḡas na asuḡal ke e nini, naḡa ḡisi na taḡatete amare, vano-o tol pogos naḡa avisu nasuḡenena kiena ne Ntewa imi kate amio kiena pupia māraena.”

Yepena ne Yesu pimi pe taḡena

Matiu 17:1-13; Luk 9:28-36

² Siraun Legiena Orai ḡarovia, Yesu ḡere Pita amio Semes, a Yoane, la ga vari apa metava e pupia ravie tai. Asuḡa sane na, nalogena la telu naḡane apisu ga yepena ne Yesu pimi pe taḡena ke narui, ³ apisu ga mēna kulkota la pilavila ke, miyuwowo na miyuwowo, miyuve make ga sur na yomarava la naḡa miyuwowo. ⁴ Ana akirawal mēna navisawalena Elaisa amio yermarua Mosis akate, lalua asike asun ke amio Yesu. ⁵ Ana Pita pisa pa Yesu, pisape “Suḡe, po paḡisi naḡa ita tesuḡa ga e nini. Popon sa meyuḡaen silparpara ve telu se e nini, moḡa tai, mēna yermarua Mosis tai, a mēna ne navisawalena Elaisa tai.” ⁶ Pita pis wowe ga sanene komin lala sinela kurkur paḡisi, amarau mēna ga, ana la amninue ga avisa yara.

⁷ Veraga ga lul tai pimi kalo la, amloge visena tai molue ea, pisape “Nanene naga pe Naruu, naḡa nekekan naga paḡisi. Amiu monar alogear ruru naga.” ⁸ Nalogena la amloge visena nene, ana akiraweke ke e yo nene, ḡisi na pe apisu re si lalua naḡa poli, akirawal ga Yesu naga taaga suḡal sike amio la.

⁹ Pisi na lala apetan ravie naḡane, apitom ke sina ga tano, a Yesu pis māraera pan la, pisawo la pisape “Sur la naḡa Ntewa kila pan amiu apisuia, amiu na ve ava avisasawal re van yeririna la nanagane, vano-o tol pogos naḡa Narin Yeririna mal sina ga e marena, e pogos nene narui amiu akilia avisawal van yeririna lala.” ¹⁰ Pisi na la amlogear visena kiena ne Yesu nene, amlarar ga pe kiela ga, ana la apiuyun ke sina ga petan la asape ya ne kinas nen kiena visena nene, naḡa pisape mal sina ga e marena.

Asitom ke asape Elaisa na lua sirau vim sina, ana Yesu sape naga Yoane Nakeena pa rui

¹¹ Ana nalogena la telu nene apiun tan Yesu, asape “Sanape ne navianena navisaluaena la apisa ke asape ‘Elaisa naga monar wasuḡe ḡesia wa, ḡisi na Navisaarena nene naga māliwi?’ ”

¹² Pisi na Yesu pisataḡe la, pisape “Naḡa apisa ke ne pe lelaga, Elaisa naga monar imi ḡesia vena kilaruruen sur la punu ga susumo, ḡisi na Navisaarena kilia vim. Ana nasiriena wa pisa ke mēna sur taḡena tai naḡa pe asitoḡal re poli, naḡa pisayu ke Narin Yeririna, sane naga monar vane nataḡaliena la ve moki, ana yoko yeririna la asitom korenan naga viowa vaḡisi ne. ¹³ Ana nevisa van amiu, Elaisa nene naga pimi ga na wa, ana yeririna la yepela mavinia. Sa naḡa Visena Wa pisa, ana la akila pa piowa ga pan rui.”

Yesu mēnelua yermare petan teras tai

Matiu 17:14-22; Luk 9:37-43

¹⁴ Pisi na Yesu amio la telu naḡane apa ke sina ga puna ne nalogena taḡena lala, ana apisu na pupia ḡina na yeririna la akovivi la asike na,

apisu navianena navisaluaena la agorua la ke amio la. ¹⁵ Ana pogos naþa þina la akirawal Yesu pam ke sina, amilania, akekaran mēna naþa asape avisu naga, akiriri apim puna, atalopan naga. ¹⁶ Ana Yesu piun tan nalogena la, pisape “?E, amiu apisayu ke ya ne amio la nene?”

¹⁷ Pisi na lala yar tai pisa pania, pisape “Navianena, in na nepure kiau sisi yermēne nini pimin ko vena ovisulia, komin purkol mārera tai kila naga. ¹⁸ Ana pogos naþa kila naga, kovenlua naga pato tano e porotano, wasirina mlau piowa ga sa naþa siripu, karar ke mraluena, a yepena punu ga miokamarmare. Ana nepure naga pamin ko, ko na osu re poli, þisi na nepiun ga tan kioñia nalogena lala vena la alen nañeneluaen suri nene vetania, ana la amiyuñāen mña pano-o, akilapule ga yonia.”

¹⁹ Ana Yesu pisatañē la, pis pan la, pisape “?Amiu la nene, sanape na sanene? Amiu na pe asumāl mārera re nena e Ntewa. ?In na monar nesuñia nemio amiu vano tol pog ya? Nemiowon amiu pa rui. Ana pogaga, akus teras nene vim punu.” ²⁰ Ana la aþure pimi, ana pogos naþa purkol nene māl Yesu, kila yepen teras naþane miokamarmare, mloru pato tano e porotano mēke pilolon ke, kila wasirina naga mlau piowa ga sa naþa siripu. ²¹ Ana Yesu piun tan ariman teras naþane, pisape “?Ana purkol nene siar kila sanenē pogwai?”

Ana arimana pisatañēa, pisape “E, sur nene siar na konua konua rui, pogos naþa pe sisi ke ga wa. ²² Ana pimi tol nanagane, yam moki rui naþa sur nene kila ke naga mlolor pa e kapi po pito e puluwii. Sur nene kila kare ke ga naga paþisi, sape kilamāria, ana sa ko na okilia okila sur yan tai, imimi mepiun tan ko, awis, ko na sinea ye imimi, oiila imimi komin narimimi nini!”

²³ Ana Yesu pisa pania, pisape “Nemloge ko na opisa sanene, osape sa in na nekilia nekila. Ana nepisa pan ko, visae ko na olelaga ga, okilia okila sur punu ga.”

²⁴ Ana ariman teras naþane pio verakorena ga pa Yesu, tagi pania, pisape “Nemlelaga tekak ga, ana pe nemlelaga toroki re poli wa. Awis, ko na oiila inu vena kiau nalelagaena vim ve keviu laa sane wa.”

²⁵ Ana pogos naþa Yesu pisu þina na yeririna la apim moki manene la akovivi la, ana naga pis pa purkol naþa teke e sisi yermēne nene, pisape, “Ko yermare na kiliga poþe, a na plapur, nepisa mesmes ga pan ko, omolue vetan naga nanagane, ana ve oimi re si loyuñia e naga pogos tai.”

²⁶ Ana yermare nene ki viowa keviu, kila yepen sisi yermēne naþane miokamarmare pano-o piowa ga rui, þisi na molue petania, pure pano. Ana yepen yar naþane malumu ga mēke, sa ga naþa naga mare pa rui, yar la naþa asike apisu ke la apisa ke sa nini, asape “Ke, teras nene mare pa þisi rui.” ²⁷ Ana Yesu tarar limana, tarlua suñialu, ana teras nene suñial ruru ga sike.

²⁸ Ana siraunia, Yesu pato si uñia, a e pogos nene, naþa naga taaga sike, kiena nalogena la apim, apiun tania, asape “?Sanape ne imimi na memēnelua þele yermare petan teras nene?”

²⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yermare la ne sanene, la añarera paþisi, ana leniena ga kilia mēne plan la.”

*Yesu pisawal sina ga kiena marena
Matu 17:22-23; Luk 9:43-45*

³⁰ Ana Yesu la apetan yo nene, apa akom ga likan yo na e Kalele, ana e pogos nene, Yesu pe sinenan re sape yeririna la akilia suri la naþa naga kila ke poli, a e mēna yo la naþa apa ke ea. ³¹ Na nene komin naþa pian ke kiena nalogena lala e pogos la nene, a naga pisa mēna ga ke pan la, sape “Lavisī mēna narui naþa aligan Narin Yeririna va e liman yar la naþa awerñar naga mare, siraunia e legiena na telu, þisi na Ntewa tamalia sina.” ³² Ana kiena nalogena la pe amloge kilia re sur la naþa Yesu pisayu ke ne, ana la amaraun mēna naviun ruruen si tania.

“?Yar ane to metavan make yar taþena lala?”

Matiu 18:1-5; Luk 9:46-48

³³ Ana siraunia, pogos tai la apam atol si Kapeneam, apa loyuma e yuma tai, ana Yesu piun tan kiena nalogena lala, pisape “?Amiu na akawe amiun ke visena ya naþa e mrapa?” ³⁴ Ana la pe apisatame re poli, komin naþa lala amiyal ke mrapa apami, apis ke pan la, asape lala ane naga to metavan make la, po miyuve make la ga. ³⁵ Pisi na Yesu totano, ana pio kiena lualima taaga pa lua apim lavis puna, pisa pan la, pisape “Visae amiu yar tai naga sinenan sape vim sumo, pona sinenan sape kiena kia to þesia, pogaga, naga monar kila naga imi maro, to vatanon la make ga, naga monar vim ve yar nayumaenen yumaena kiena ne yar taþena la wa.”

³⁶ Ana Yesu pio narin sisi tai naþa sumā ga pimi puna, mligan su likan la, ana tararia, pisa pan la, pisape ³⁷ “Yar naþa kiena sitomena pato ga tanon inu, ana kekaran na kilaen wo van nisisi tai ne sanini, nanene sane naga kekaran inu ke pa narui. A yar naþa kekaran inu sanene, pe kekaran inu re ga ne po, kekaran mēna ke pa naga naþa mliganu nepimi.”

“Yar naþa pe pialuþar ita re poli, naga miila ita ke”

Matiu 18:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2

³⁸ Ana nalogena naþa Yoane pisa pa Yesu, pisape “Navianena, imimi mepisu yar tai, naþa naga mēne plan ke yermare lala, mēne plan la ke e kioña kia. Ana yar nene na, pe mekilia re naga poli, naga pe ita yar re tai poli, ana imimi mepisaluparia.”

³⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Peraga, amiu ve avisaluþar re naga. Visae yar tai sane pe lelaga, kila ke yumaena keviu la e kiau kia, ana yoko naga taþatete si visanena kare kiau kia pogos tai. ⁴⁰ Yar naþa pe pialuþar ita re poli, miila ita ke ne. ⁴¹ Inu nepisa ke pe lelaga pan amiu, visae yar tai kilia sape amiu akus ke kia kiena ne Kristo e amiu, naga la piala na wii tai van amiu amunia, yar nene naga yoko taþatete kilalu kiena nalaena nowo naþa yoko tol sirau.”

Nataþaliena lala

⁴² Ana Yesu pisa mēna ga, pisape “A visae yar tai naga kila narin sisi tai ne sanini ve sumñal mārera re e inu, yar nene yoko tol nakoena tai ne mārera laa sane taulu naþa sa aviar pupia kilavaru tai e kolmekina, akuan naga talilu e lowe memaena. ⁴³⁻⁴⁶ Visae lumoma tai pona lamña tai naþa kila ko na pe osuñalu mārera re si e in poli, popon manene ga otelua vano. Visae ko na ote plan þelaga naviowaena vetan kioña malena sanene, þisi na okilia ova loyuma e malena, a sa ova loyuma e malena naþa

komþas nen lumomña tai po lamña tai kovio pa rui, nanene naga pogaga ne. Ana piowa vaþisi visae yepemña la asuñña ga woga ga, þisi na akuan ko ova e kapi naþa taþatete mare pogos tai. ⁴⁷ Ana visae kilamarañña pona suri ya si tai e malena kioñña naþa kila ko pe osuñalu mārera re si e inu poli, popon manene ga osiplania. Pisi na okilia ova loyuñña e nasuþenena kiena ne Ntewa naþa sane narin sur tai nene kovio petan ko, na nene naga pogaga ne. Ana piowa ga vaþisi visae kilamarañña luoka pona kioñña þelaga viowa tai suñña ga, þisi na narin sur ga la nene aure kioñña malena wetelu va e kapi e lele naloge viowaena, ⁴⁸ naþa kapi nene taþatete þisi pogos tai, sisu la na akakarluwe ga yepemña.

⁴⁹ “Sa naþa kururu sive naga kila kinanena ponos taþatete kona, yoko Ntewa naga ligan kapi e yar lala vena kekan plan kororaki la naþa e kiela malena lala. ⁵⁰ Ana tepisu mēna sane kururu sive kila kata kinanena naga kiki, ana visae kana māreraena kovio, taþatete si kila kiena yuññaena narui. Ana amiu monar atañan kururu sive kiena ne Ntewa yuññae lue ga e amiu, vena kiamiu malena naga ve kona re, a vena kiamiu þelaga la kiki, naþa sane suññarena sike amio amiu silaga.”

10

Yesu pisayu sanape naþa yaru mligan lua wona

Matiu 19:1-12; Luk 16:18

¹ Ana siraunia, Yesu mligan Kalele ana pa metava e lepas nae Yutea, kome wii nae Yortan lepas na vano. Ana þina lala apim ke sina ga puna e pogos nene, ana sa naþa naga kila ke silaga, pian la ke e sur la moki.

² Ana Varasi mēna ga þasia asike e pogos nene, apimi puna ne Yesu, apisape akilali sina ga naga, la apiun naviunena tai pania. La apisape “? Kieta Navisaluena pisa ya ne e lepas nen þelaga naþa visae yaru mligan lua wona? ?Ositom sanape, mesmes ga naþa yaru kilia kila sanene, pona pe mesmes re poli?”

³ Ana Yesu piuntañe la, pisape “?Ana Yermarua Mosis pialua ya ne e kiena navisaluena rui?”

⁴ Ana Varasi la apisape “Mosis pisawal navisaluena tai naþa naga tañania sape yaru kilia la luñaki naliganluena tai van wona, vena ligan lua.”

⁵ Ana Yesu pisatañe la, pisape “Lelaga, ana Mosis siri visena nene vanon ga naþa amiu þarimiu la mārera paþisi, suri nene kila naga tañania sape akilia aligan plan womiu lala. ⁶ A siaria e nasiiena naga pe sa re nene poli, komin Visena Wa kiena ne Ntewa pisa sape

‘E purþesia, Ntewa sii yeririna, yermēne a sira.’

⁷ Ana visena taþena si tai, naþa pisape

‘Vanon suri nene, þisi na yaru ligan arimana amio anena, naga va iakol amio wona, ⁸ ana lalua aimi ave taaga ga narui.’

“Nanene kila sane lalua ve ave lua re sina ga, aimi ave taaga ga narui.

⁹ Ana sur ya naþa Ntewa vilolaria pimi taaga, pe mesmes re naþa yaru kilapure si poli.”

¹⁰ Ana pogos naþa lala apa si loyuñña, kiena nalogena lala apiun sina ga tania e lepas nen visena la naþane. ¹¹ Ana Yesu pisa mesmes ga pan la,

pisape “Visae yaru tai ligan lua wona, p̄isi na va ure si sira taḡena, Ntewa p̄isu sane yaru nene naga taḡa ke pa kolau rui, naga kila kare sira naḡa pe wona nasumo. ¹² Ana visae sira tai ure matan wona na yerm̄ene, va pu yerm̄ene taḡena, naga m̄ena nene Ntewa p̄isu sane kolau.”

Yesu pisa ruru sisi lala

Matiu 19:13-15; Luk 18:15-17

¹³ Ana laḡasia akus narila la apimi pu Yesu, vena naga ligan limana te la, ana nalogena la ap̄isuiā, ap̄isi m̄arera pan yeririna la nene, ap̄isaluḡar la. ¹⁴ Ana pogos naḡa Yesu p̄isuiā, pe kekaran re nena naḡa kiena nalogena la amiyum̄aen sanene poli, naga p̄is pan la pisape “Amiu ve avisaluḡar re sisi la nene, ataḡan la ga aim pun inu, vanon naḡa sisi lala, la na sa ga yeririna la naḡa asike loyum̄a e nasuḡenena kiena ne Ntewa. ¹⁵ In na nevisa ve lelaga van amiu, yar naḡa sinenan ke sape va loyum̄a e nasuḡenena kiena ne Ntewa, naga monar kilia sane naga sa ga sisi kokan tai, naga taḡatete kila sur tai vena kus nasuḡenena kiena ne Ntewa e malena kiena.” ¹⁶ Ana Yesu kutarar sisi la nene e limana, mligan limana te ḡarila pisa ruru la.

Yaru m̄ee tai naḡa kiena sur moki

Matiu 19:16; Luk 18:18-23

¹⁷ Ana e pogos naḡa Yesu siar mial pa ke narui, yaru m̄ee tai kiriri pimi kinai tano puna, piun tania, pisape “?Navianena Nowo, in na monar nekila yum̄aena wo ya, naḡa kila p̄isi na netol malena naḡa ve uro re?”

¹⁸ Ana Yesu pisa pania, pisape “?Vanon ya ne op̄iun tan inu sanene, osape in na nepe Navianena Nowo? Pe yar re tai po poli, Ntewa ga naga taaga po. ¹⁹ Ana ko na okilia m̄ena kiena navisaluaena la naḡa monar ologear la, naḡa apisa ke asape, ve owem̄ar re yaru mare, ve otaḡa re kolau, ve ovinau re, ve ovisokan re, ve okilakewean re yaru, ko ova tanon arimom̄a amio anom̄a.”

²⁰ Ana yaru m̄ee nene pisa pania, pisape “Navianena, navisaluaena la naḡa opisa ke ne, siar pogos naḡa nepe sisi ke ga wa, nesum̄a nemlarar make punu ga rui pimi tol nagane.”

²¹ Ana Yesu kira p̄isu m̄a sane pano-o, kekaran naga vanon kiena visena nene paḡisi, pisa pania, pisape “Sur taaga teke ga wa naḡa ko na okila re poli wa. Ko ovano, owilwilin plan make kiom̄a sur la punu ga, owar kana kilavaru nena, ova oviovionia van yaru la naḡa pe kiela sur re poli. Visae ko okila sanene, p̄isi na kior̄na suri wo lala ve moki vaḡisi ma e peni. Ko, ova okila, siraunia oimi otavevenu.”

²² Ana pogos naḡa yaru m̄ee nene mloge visena nene, kila naga milan karea, sinena piowa paḡisi, vanon naḡa naga kiena sur la moki manene laa. Ana naga pure matan Yesu.

Yaru naḡa kiena sur moki, naga m̄arera laa naḡa va loyum̄a e nasuḡenena kiena ne Ntewa

Matiu 19:23-30; Luk 18:24-30

²³ Ana Yesu kira pisuveve kiena nalogena lala, pisa pan la, pisape “! Nevisa ruru van amiu, visae yaru tai naḡa kiena suri moki, sinenan pisape va loyum̄a e nasuḡenena kiena ne Ntewa, suri nene na m̄arera towe m̄a naḡa!” ²⁴ Ana kiena nalogena lala amilan visena kiena ne Yesu nene paḡisi, naga pisa si pan la, pisape “Pe lelaga naruu la, navaen loyum̄a

e nasuŕenena kiena ne Ntewa naga m̄arera na m̄arera. ²⁵ Ee, nevisa van amiu, naŕa kamel tai naga va warpoyo e pulus nen nitil, nanene naga m̄arera vaŕisi ne, ana visae yaru tai naŕa kiena suri la moki sinenan sape va loyuma e nasuŕenena kiena ne Ntewa, naga m̄arera laa na wa.”

²⁶ Ana pogos naŕa nalogena la amloge visena nene, amilan paŕisi, apisape “?Suwala, ana visae ve sanene, ŕisi na ane kilia tol namalena nene?”

²⁷ Ana Yesu kirava pisu la, pisape “Ee, lelaga naŕa yaru taŕatete tamalia yaru, ana Ntewa ga kilia kila make suri punu ga.”

²⁸ Ana Pita sinenan sape vis, pisape “?Ana sanapen imimi? Imimi memligan make kiamimi sur la rui, ana metaveve ko.”

²⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “In na nepisa ke pe lelaga pan amiu, yaru a naŕa visae ligan m̄ana uma, pona wenla pona vinena, anena pona arimana, narina pona kiena porotano, ana visae naga ligan sur la nene vanon ga inu, a vanon kiau lologena wo, ³⁰ ŕisi na naga warmarana sina ga kiena suri la naŕa mligania, kilia tol sina ga ve ponotia tai. E yomerava nini, yoko tol sina m̄ana uma la, wenla la, amio vinena la, anena la amio narina la, a porotano la, a amio sur la nene, yoko tol pog m̄arera ve moki, naŕa yaru la sinela kar m̄ena ga. Ana metavan sur taŕena la nene, e pogos naŕa imi, yoko tol m̄ena malena naŕa taŕatete ŕisi. ³¹ Ana yaru la moki liu naŕa asike metava, ŕisi na avito tano, ana yaru la naŕa asike tano, ŕisi na la ava metava.”

Yesu pisawal kiena marena yam telu narui

Matiu 20:17-19; Luk 18:31-34

³² Ana Yesu lala amlulu ke mrapa, apa ke metava ma Yerusalem narui. Ana Yesu naga sumon ke kiena nalogena la, la sinela kurkur paŕisi naŕa apisu naga sumon la apa Yerusalem, komin la akilia ke asape yeririna nae yo nene la sinela kari ke paŕisi. Ana li taŕena la naŕa asurau ke ga wa, la m̄ena asum̄a amarau lili m̄aga. A naga piolua ga kiena lualima taaga pa lua apimi puna, pisawal si pan la sanape naŕa ŕisi na akila viowa vania gar Yerusalem. ³³ Naga pisayu pan la, pisape “Amiu ayagoga ruruia. Nanagane ita tepa ke Yerusalem narui, naŕa ve ve piavi re, ŕisi na aligan Narina Yeririna e limana ne yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio navianena navisaluaena m̄ena lala, ana ŕisi na la nene aliŕere naga avisave ŕisi na monar mare. Ana siraunia, aligan naga e limana ne la naŕa pe ape le Yu re poli, ³⁴ naŕa ŕisi na la nene akirakirai viowa vania, avilasirkon marana, ŕisi na akoa naga vano-o awem̄aria. Ana e kana legiena natelu, ŕisi na mali sina.”

Semes amio Yoane, apiun sur tai tan Yesu

Matiu 20:20-23

³⁵ Ana amiyal laa apa sane, ŕisi na narina ne Sepeti lalua nene Semes amio Yoane, apimi puna ne Yesu, apiun petania, apisape “Navianena, imimi lua mesape sur ya naŕa meviun tan ko nagane, mesape otam̄an van imimi.”

³⁶ Ana Yesu pisatam̄e la, pisape “?Ana amiu lua sinemiun asape in na nekila ya ne van amiu?”

³⁷ Apisatam̄ea, asape “Imimi lua sinemimin mesape otam̄an sanini: pogos naŕa ko na ovim ove ŕarin suŕe na yomerava nini, ŕisi na mekilia

metotano memio ko e kioṁña yo wa metava lavisin ko, tai te lepas na pamarua, a tai e lepas na pāmēli.”

³⁸ Ana Yesu pisatarñe la, pisape “Amiu pe akilia re sur ne apiun ke ne poli. ?Sanape, amiu lua nene asitom asape atorokin naṣa tomunpae e piala naloge viowaena nene naṣa in na monar nemun ea? ?Ana amiu asitom ke asape amiu akilia atol nakeena e wii naṣa akee in ea?”

³⁹ Lalua apisa pania, apisape “Ee, imimi lua metoroki.”

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Ee, lelaga naṣa ṣisi na amiu amun mēna ga e m̄au piala naloge viowaena nene, ana pe lelaga naṣa atol nakeena e wii nakeena naṣa akeenu ea, ⁴⁰ ana sur nene naṣa amiu lua apiunia, asape atotano amio inu e lepasneu luwoka, sur nene naga pe kiau re naṣa nela van amiu poli. Yo la ne sanene, kiena ga la naṣa Ata kila ruru pe kiela, pisaar ṣisi rui pisape ṣisi na atotano ea.”

*Narin Yeririna pimin vena yuñae kiena ne yeririna lala
Matu 20:24-28*

⁴¹ Ana pogos naṣa nalogena taṣena la lualima nene amloge sur nene, naṣa wenla lalua nene Semes amio Yoane apiunia, la sinela kar lalua. ⁴² Ana Yesu pio la apimi puna vena naga visi van la, ana pisape “Amiu akilia ruru ṣelaga kiena ne yaru la naṣa pe amlelaga re e Ntewa poli. Tepisu sa naṣa suṣe lala amio yerkawa lala na yomerava, la sinelan asape am̄areran yaru taṣena lala asu vatanon la silaga.

⁴³⁻⁴⁴ “Ana amiu kiau nalogena lala, kiamiu ṣelaga monar ve ve sa re nene. Visae amiu yar tai sinenan sape imi ve yerkawa tai pona ve kiamiu nasumonena tai, kana mrapa nena sanini: yaru nene monar imi ve sa ga yaru na yuñae kiamiuena tai. ⁴⁵ Narina Yeririna naga kila sanene ṣisi rui, naṣa pe pimin re vena yar la aiila naga poli, naga pimin naiilalaena, a vena tam̄an kiena malena nawulplanen yeririna la ve moki.”

*Yesu taṣa ruru kilamara kata tai
Luk 18:35-43*

⁴⁶ E pogos nene, Yesu amio kiena nalogena lala apim asike garu Seriko, ana pogos naṣa amligan yo e pulkumali nene apano, ana yeririna la moki paṣisi ataveve la. Pog naṣa amiyal ke apano, ana kilamara kata tai toṁa tano e isinen mrapplepa. Yar nene, arimana kiena kia Timeas, ana apio kia kiena ne narina asape Patimeas. Patimeas nene, totano e mrapplepa legiena punu ga, pion ke pan yar lala sape akuan narin kururu varu vania vena iilaena kiena malena.

⁴⁷ Ana pogos naṣa mloge apisape Yesu nae Nasaret mial ke e mrapplepa pimi, ṣisi na naga pion ke, sape “!Yesu-o, ko lus kiena ne Tepet, nesape ko sinem̄a ye inu wa!”

⁴⁸ Ana yaru taṣena la apisin sinemimien pania, asape “Ee, ve om̄aaga re.”

Ana naga pion manene la pavini, sape “!Suṣe-o, ko lus kiena ne Tepet, awis, nesape sinem̄a ye inu.”

⁴⁹ Ana Yesu panar suñalu su mrapa e yo nene, pis pan yeririna lala, pisape avio yar nene vim lavis puna, ana lala apa apisa pan kilamara kata naṣane, asape “Welu.” Ana naga sape “Pasa.” Ana lala apisape “Ve ologe

re viowa. Yesu nañane sape oim puna wa. Ko osumālu, ita.” ⁵⁰ Ana yaru nene kuanlua māna kulkota, suñal veraga ga, pimi puna.

⁵¹ Ana Yesu piun tania, pisape “?Ko na sinomān osape nekila ya ne van ko?”

Ana naga pisatamea, sape “Suñe, awis, in na sineun nesape kilamarau la imi wo, vena nekilia nekirava.”

⁵² Ana Yesu pisa pania, pisape “Pogaga, ko na okilia ova si umā moñā. Kioñā nalelagaena ga kila ko opim omloge po narui.” Ana naga pisu ruru ke ga suria e pogos nene, ana mial taveve Yesu e mrapa apano.

11

Yesu pimi tol yo naña Yerusalem

Matiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Yoane 12:12-19

¹ Nanagane, Yesu lala apam lavisin Yerusalem narui, ana la añalivi e narin pulkumali lalua sumo, kiela kia Petpas amio Petani, naña sike e yepas nen kunus nene naña la apio asape Kunus Na Purolip Lala. Ana Yesu miila kiena nalogena la lua, pisape ² “Amiu lua ava e pulkumali na gare, a mesmes ga e pogos naña ava loyomā ea, p̄isi na avisu narin togki tai, naña añatear teke na, pe yar tai totanoli re e wosia poli wa. Ana aluñarlua aure imi pun inu e nini. ³ Ana visae yar tai vis van amiu vanonia, viunia visave ?Amiu akila sanene vanon ya?,’ p̄isi na avisa ga vania, avisave ‘Suñe na sinenan sur mal nini vena va kila kiena yumāena tai wa, p̄isi na naga ligan wasuñe sina ve ve piavi re.’ ”

⁴ Ana p̄isi na nalogena lua nene apano, añal narin togki nañane, apiaria teke na sike ga vanua e mratava na yumā tai lavisin ga mrapplepa. Pogos naña asape aluñarlua kana kilika, ⁵ ana lala naña asike e yo nene apiunia, asape “?Amiu akila ke ya ne, amluñarlua ke kana kilika na ya ne?”

⁶ Ana la apisa pan la visena la naña Yesu pisa ruru pan la, naña sane avisa van yar la nene, ana la atañan asape akilia aure togki vano pogaga. ⁷ Pisi na lalua aḡere togki nene pimi, aḡatetae m̄ala kulkota lala e wos nena, ana Yesu pa totano metava ea. ⁸ Ana yar la moki liu naña aḡatetae m̄ala kulkota lala suvileviles nen mrapplepa, ana yaru laḡasia apa ate m̄amēla lala pitomi aḡatetae m̄ena ga, vena togki yal ea. Sanene narui, akila sa naña la apatanon Yesu sa naña pe pupia p̄arin suñe tai. ⁹ Ana la amial ke apano vena ava loyomā Yerusalem, ana p̄ina na yeririna la naña asumon Yesu, amio la naña asiraunia, asuñā apioivon manene sanini, apisape “!A ke suwala, pona po! !Teyeluar naga!

!Ntewa na mava, ko ovisa ruru naga nene naña pimi e kioñā kia!

¹⁰ !Ita tekekarana paḡisi nasuñenena kiena ne kieta yermarua Tepet naña pimi ke! !Amiu nae mava peni, amiu m̄ena ga ayeluaria!”

¹¹ Ana Yesu pa loyomā Yerusalem, a pa tol Yumā Wa m̄ana ne Ntewa. Ana pa loyomā, pisuveve yo lala, a sur la punu ga naña amiyumāen ke ea, pano-o mrae naga pato ke tano narui, naga pure kiēna lualima taaga pa lua, apetan si pupia kumali nañani, apa amono gar Petani.

Purlaki tai naña pe tau re poli wa

Matiu 21:18-19

¹² Ana yemlagi kolulagi la amligan si ma Petani aḡasuñe sina vena ava Yerusalem, ana Yesu mloge sane viso karia. ¹³ Naga kira pa e is nen mrapplepa, m̄al purpik tai sike, ana naga mial pa lavisinia vena war mras

lařasia. Ana pogos nařa pimi pisuia, purpik nene mřas ga moki, ana pe mras su re e poli, komin pe kana pog re poli wa. ¹⁴ Ana Yesu pisa pan purpik nene, pisape “Ko ove owar re si mrasnořia pogos tai vena yar la akilia akania.” Ana kiena nalogena mřena la amloge ke nařa naga pisalele kare laki na sanene.

Yesu mřene plan la nařa asuřa ařiliwilin ke suri e Yuřa Wa Mana ne Ntewa

Matiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Yoane 2:13-22

¹⁵ Ana Yesu la apa atol si Yerusalem narui, lala apa sina ga loyuřa e Yuřa Wa mřana ne Ntewa. Ana e pogos nene naga pisu sane yar la moki liu nařa asuřa e yepas nen yuřa nene, la asuřa akila ke ga yuřaena natauluen kilavaru lala ea, ana yar la mok liu nařa apul ke sur la nařa ařiliwilin ke ne. Ana naga pe kekaran re nenaga, pa mřene plan la, kawepu narin varvara kiena ne yar nakeueen varu sa le Rom la pimi ve sa le Yu la, nakilaena nalaena. A naga koantetaın lele na totanoena kiena ne la nařa apuliwilin ke kupa nakuřařaena lala. ¹⁶ A naga pisawo mřena ga yar la nařa sinelan ke asape awar kiela sur na yuřaena la ayal akom likan yepa na Yuřa Wa nene.

¹⁷ Ana naga pisa pian la, pisape “?Sanape, amiu pe akilia re asape Ntewa pisa e kiena Visena Wa, sape

‘Pisi na la awisa mřau Yuřa Wa awisave naga yuřa nalotena kiena ne yolai punu ga e yomarava wetelu?’

Ais 56:7

‘Ana nanagane na amiu akepu pimi sa ga ponovi mřana yaru na vinauena la narui.’

Ser 7:11

¹⁸ Ana pe piavi re nena, yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio navianena na navisaluaena lala, amloge sur la nařa Yesu kila e Yuřa Wa mřana ne Ntewa, ana la sinela kar pařisi, asape akila suriania. Ana amaraun Yesu, pe akila re si poli, vanon apisu kilale nařa yeririna la akekaran naga pařisi, asuřa amilan ke kiena navianena wo lala.

¹⁹ Ana pogos nařa mrae pato pa tano narui, Yesu la apetan ke sina ga yo nařa Yerusalem.

Purpik nařa pe tau re poli, mare make ga

Matiu 21:20-22

²⁰ Ana kolulagi, la ařasuře apa ke si Yerusalem, ana apisu purpik nařane, mřas la miaiai make nena rui. ²¹ Ana Pita sitořial si visena kiena ne Yesu, pisa pania, sape “Suře, opisu ke ne! Purpik nařa opisanena kare nakoneva, nagane mare rui.”

²² Ana Yesu pisatařnea, pisa pan la, pisape “Amiu punu ga monar aviawa mřarera e Ntewa. ²³ In na nepisa ke pe lelaga pan amiu, visae yar tai nařa pe kiena sitomena peve lua re poli, a mlelaga mřarera, ana visae suri ya nařa naga visa, monar ve sanene narui. Visae naga vis va pupia kunus nene, visave ‘Osuřalu otove, oula ova e sive,’ řisi na monar ve sa ga nene.

²⁴ Nane nepisa pan amiu, ana sur ya ne ko na oviunia e kiořia leniena, visae olelaga mřarera sane sur nene pe kiořia pa rui, řisi na monar ve sa ga nene narui. ²⁵⁻²⁶ Ana e pogos punu ga nařa visae alen, amiu monar asitom ruru mřena ga, visae kilapurpu tai teke e ko amio yar tařena tai, monar oviewo sumo wa, řisi na okilia osuřalu okila kiořia leniena van

Ntewa. Visae okila ve sa nene, yoko arimata nae ma e peni, naga mēna sitoñal ko, viewo kon kioñā mlamulena viowa lala.”

Nasumonen le Israel lala sinelan asape avisaluřar Yesu

Matiu 11:23-27; Luk 20:1-8

²⁷ Ana Yesu la ařasuře si apam atol Yerusalem, ana apa si loyuñā e kove na Yuñā Wa mñana ne Ntewa. Ana pogos nařa amialoro ke loyuñā, yerkawa kiena ne yaru wa lala, amio navianena navisaluaena, a nasumonena lala kiena ne le Yu la, apimi puna, ²⁸ apiun tania, asape “Ko osuñā okila ke sur la ne sanene e yo nini e kia kiena ne ai? Ana a si na pisa pan ko sape okila ve sanene?”

²⁹ Ana Yesu pisatañe la, pisape “Pogaga, ana inu mēna nesape neviun naviunena tai van amiu wa. Visae amiu avisatañe ruru kiau naviunena nene wo, řisi na nekilia nevisawal van amiu sanape nařa nekilia nekila ve sanene. ³⁰ Ana kiau naviunena naga sanini narui, sape: ?Nakeena nařa Yoane naga kilamare ga nanua ne e yaru lala, naga pe sur tai nařa Ntewa pisa pania sape naga monar kila, pona yaru ga la apisa pania? Amiu avisatañeli kiau naviunena nene.”

³¹ Ana naviunena nene kiena ne Yesu kila la agorua la narui, nařa asuñā apisa asape “?Pisi na ita tevisa sanape na vania? !Tevisuaruruia! Visae ita tevisa tevisave nakeena nene Ntewa naga pisa pa Yoane, řisi na yaru nene viun si vetan ita, visave vanon ya ne ita pe temlelaga re e Yoane poli. ³² Ana ita tařatete si tevisa tevisave nakeena kiena Yoane nene pe sitomena kiena yeririna ga lala, visae peraga, la sinela kar ita.” Yar keviu la amaraun visaena visen nene, komin akilia asape yeririna la nene amlelaga ke po mārera e Yoane řisi rui, asape naga pe navisawalena na lelaga tai kiena ne Ntewa.

³³ Ana kiela sitomena la ne sanene narui, kila apisatañe Yesu sa ga nini, apisape “Imimi memninue ga.”

Pisi na Yesu pisa pan la, pisape “Visae sanene, inu mēna ga, tařatete nevisa van amiu nevisave ane pisa pan inu sape nekila yuñāena la ne sanene.”

12

Pakaiwa na li viowa la nařa apisuar lokilkerep tai

Matiu 21:33-46; Luk 20:9-19

¹ Ana pogos nařa Yesu suñā pian la ke, naga pisayu ke řakaiwa pan la. Pakaiwa tai na pisa sa nini, pisayu yerkawa tai, amio kiena lokilkerep. Yaru nene kila ruru kiena yo nene, kila kove mārera tai telivi piora ea, a kila kana lele navieplanen was nen kerep, kila mēna kana lele tai nařa pa metava nařa yaru kilia wiyu va se ea, vena kiravawoen lokilkerep nene.

“Ana e pogos tai, yerkawa nene sinenan sape yaloro re va e purvanua tařena tai, řisi na mligan kana lokilkerep nene e limana ne yaru lařasia, vena ayuñāena, aul vania.

² “Ana yerkawa nene pa suñā gare pano-o, řisi na pisu kilale sane nanagane na pogos na mrakerep la marua narui. Ana mligan kiena yaru tai pa si puna ne la nařa asike e kana lokilkerep nene vena war kiena kilavaru na mrakerep komřasia, nařa la nene monar aul vania. ³ Ana pogos nařa kiena yaru nene pano, ana yaru tařena la nene añe kare naga, añenelua sina naga pano, pe mla re sur tai poli.

4 “Ana yerkawa nene miila si kiena yaru taþena pano, ana la naþa aþnea, þar kuruta e þarina, akila piowa pan naga paþisi, aþnenelua pa sina. 5 Pisi na naga miila ke sina ga taþena tai, ana aþnemõnar naga mare, siraunia, naga miila kiena yeririna moki apano, asula aþnemõnar la mþena ga.

6 “Ana yerkawa nene pisu sane yar taaga sike narui, pe narina wawa naþa naga kekaran paþisi, ana naga sitomveve pano-o, pisape ‘In na monar neligan ga naruu vano, vena monar avatanon naga.’

7 “Ana pogos naþa yar viowa la nene apisu narina ne yerkawa nene pimi, la asuþña apismumun pan la, asape ‘Narina ne ke yerkawa naþña narui. Yaru ke na nene narui, naþa visae yerkawa kovio, þisi na kus porotano nene sane ve kiena lalimana. Popon ita towerþar mþena naga mare, ana ita ga tekilia tokus porotano nene ve kieta.’ 8 Ana sanene narui atarar naga, aþnemõaria, akovenlua naga petan lokilkerep pa vanua.”

9 Ana Yesu piun tan la, pisape “?Pogos naþa yerkawa nene yoko imi sina, þisi na kila sanapen la naþa amiyuþmae ke e kiena yo nene? Yaru viowa la nene, þisi na yerkawa nene imi weþnar la, monar amare e þelaga nþarera tai, siraunia naga ligan kiena lokilkerep e limana ne yaru wo taþena la þasia.”

10 Ana Yesu pisa pan la, pisape “Visena tai teke e Visena Wa kiena ne Ntewa, pisa sanini pisape

‘Kilavaru nene, yaru na yuþmaenen yuþña lala apisa asape piowa ga, akoven rui, ana nanagane na, kilavaru nene pimi pe kilavaru wo na mrapun yuþña, ve nauararen yuþña nþarera.

11 *Ana sur nene, Ntewa ga kila, a mepisuia na po na po.’* *Yauena 118:22,23*
“?Ana sanape, visena nene akilia pa rui, apuloli mþa pogos tai, pona peraga yo?”

12 Ana pogos naþa Yesu pisa pae þakaiwa nene, yerkawa lala akilia naþa naga suþña pisa ke ga visena la nene vanon kiela þelaga lala, ana sinela kar naga, kila narui sinelan asape auarar naga, þisi narui na apisu sane yar la mokliu, amaraun la, amligan naga mþeke na aþure apano.

*Sur kiena ne Ntewa, a sur kiena ne Sisa
Matu 22:15-22; Luk 20:20-26*

13 Ana yar keviu lala apa apisuveve sur nene, lala amligan Varasi laþas apimi, amio mþena ga þasia e þegas kiena ne Erot, naþa apiunli naviunena nþarera laþasia ve nataþalien Yesu ea, naþa sane naga visataþne þele ga.

14 Ana apimi puna ne Yesu, akila kotalia e visena wo lala, apisa asape “Navianena, imimi mekilua ko na ope lelaga kemua. Ko ope omaraun re yar tai poli, sane yar keviu, pona yar naþa to metava, po yar na sanape, ana ko osuþña apisalua ke mrapa mesmes kiena ne Ntewa pan la punu ga. Ana mesape meviunli tan ko, mesape kieta navisaluaena pisa sanape? ? Pisape mesmes ga naþa ita le Yu toul takis va Sisa, naþa pe þarin suþe kiena ne le Rom lala, pona pe mesmes re sanene poli? 15 ?Pogaga naþa toul takis la nene po peraga?”

Ana Yesu kilua nþaga naþa la apiun kotalia ga, sinelan ke asape akila kare naga, ana naga pis pan la, pisape “?Amiu asuþña ataþalinu ke sanene vanon ya? Pogaga, amiu ala kilavaru tai imi vena nevisuvevelia.”

16 Ana amla tai pimi, akian pania, Yesu piun tan la, pisape “Ninun marana a ne teke e narin kilavaru nene? ?Ana kia na asiri teke ea, ane kiena kia nene?”

La apisape “Marana ne Parin Suře Sisa nene, a kiena kia mēna ga.”

¹⁷ Ana pisa pan la, pisape “Pogaga, sur nađa kiena ne Sisa, monar ala va Sisa, a suri nađa kiena ne Ntewa, monar ala va Ntewa.” Ana pogos nađa amloge navisatamēena nene, amilan kare pařisi.

La nađa amare, řisi na amal sina

Matiu 22:23-33; Luk 20:27-40

¹⁸ Ana siraunia, le Satusi lařasia apimi puna ne Yesu, sinelan asape aviunli suri tai tania e lepas na sur tai nađa la amlelaga mārera ea, asape sa yaru la nađa amare, tařatete amal sina e legiena maro. Vanon suri ne nanene apiun tan Yesu sanini, asape ¹⁹ “Navianena, sinemimin mesape meviunli tan ko sanape e visena tai nađa yermarua Mosis siri pan ita nanua sumo. Naga pisa pisape visae yaru tai, mare tan wona nađa sane pe narila re tai poli wa, řisi na wenla yaru nene monar talopa sina amio letano nene. Ana visae sira nene war sisi, akilia asikia e kia kiena ne arimana nađa mare pa rui, vena kia nene mali māga. ²⁰ Ana e pogos tai, wenla la olua. Kiela mēaru talopa, ana naga mare petan wona, pe narila re tai poli wa. ²¹ Ana wenla nasiraunia řereleinia pe wona, řisi na naga mēna ga mare petania, pe narila re tai poli, a wenla na telu kila mēna ga sanene, ²² pano-o tol wenla na olua, la punu ga amarmare tan sira nađa sanene. A siraun wona la punu ga nađa amarmare, sira mēna ga nene mare. ²³ Ana ko ovisali sur nene: ?E legiena maro, pogos nađa apisa ke asape řisi na yaru la amal sina, řisi na sira nene na ve wona ai, vanon nađa naga talopa amio wenla la olua nene řisi rui?”

²⁴ Ana Yesu pisape “Peraga, kiamiu sitomena pa pe wowe laa. ?Pona kam na pe akilia re ya ne kila amiu ape wowe ke sanene poli yo? Vanon pe akilia re ya nađa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa ke poli, a pe akilia re mēna ya nađa kiena namāreraena keviu kilia kila poli. ²⁵ Pogos nađa yaru la amal sina, řisi na lala ave sa ga navisi kiena ne Ntewa lala ma e peni narui, ana řisi na ve akila re si suri nene nađa natalopaena. ²⁶ A e lepas na malena si nene, kana visena tai teke e tusi nađa Mosis naga siria, nađa pisayu ke narin laki tai nađa kapi kekania, nađa Ntewa pisa pa Mosis sanini, pisape

‘Epraam, Aisak, a Sekop, in na nepe kiela Ntewa.’

“?Pona amiu na pe apuloli re visena nene pogos tai poli yo, ²⁷ ana in na nevisakilale van amiu vena kila ruru kiamiu sitomena lala. La telu nene la amare e yomarava nini nakonua rui, ana kas moki na moki řaro pa rui, ana Ntewa pisa ga visena nini na wa, nađa sape naga pe kiela Ntewa. Sanene na kiena visena naga kana kinasia sape la telu nene la amare e yomarava, ana la amal ke ma puna na wa. Ntewa pe sinenan re sape kiena yeririna lala la ave yaru la nađa amare poli, ana naga sinenan sape naga ve Ntewa kiena ne yeririna la nađa amali.”

Navisaluaena na keviu lua

Matiu 22:34-40; Luk 10:25-28

²⁸ Ana navianena na visaluaena tai pimi sumalu sike e pogos nene, ana miyagogan ke le Satusi lala atařali ke Yesu, ana Yesu taulu la ga e kiena navisatamēena wo lala. Ana navianena nene, naga sitom sape naga towe lai viun va Yesu, pisape “?E kieta navisaluaena lala, nape nađa keviu, miyuve tařena lala?”

²⁹ Ana Yesu pisa pania, sape “Visena Wa pisa sanini, pisape Yeririna nae Israel, amiu ayagoga.

Ntewa na mava, kieta Ntewa, naga taaga pe Ntewa na mava.

³⁰ Ntewa na Mava naŕa pe kioŕna Ntewa, ko na monar sinemŕa sia e losinenŕa wetelu, e kioŕna malena wetelu, e kioŕna sitomena wetelu, a e kioŕna puriukawaena wetelu.’

³¹ “Nanene naga pe navisaluaena ŕesia, a nalua nena naga pisa sanini, pisape

‘Ko monar sinemŕa si nalavis pumŕa lala, okila wo van la, sa ga naŕa ko sinemŕa si ko ke ga.’

“Ana pe navisaluaena re si tai poli naŕa naga keviu taulu lalua nene.”

³² Pisi na navianena navisaluaena pisataŕne pania, pisape “Lelaga ga navianena, ko opisa mesmesu ga. Ko opisa pe lelaga ga, osape yar keviu naga taaga ga, pe tai re si poli. ³³ Ana ko opis pe lelaga mŕena ga osape monar sineu si naga e sineu wetelu, e kiau nakiliaena wetelu, amio kiau puriukawaena wetelu, ana monar sineu si la naŕa asike lavis pun inu, sa ga naŕa sineu si in ke ga. Pe lelaga ga ne, e nakiravaena kiena ne Ntewa, visae nekila ve sa nene, nanene naga to laa metava, po manene laa taulu make nakuŕaŕaena lala naŕa netaŕa ke e mŕana Yumŕa Wa.”

³⁴ Ana Yesu mloge kiena navisataŕneena naga po, pe manmarua po, ana pisa pania, pisape “In na nevisa van ko, sane ko ko na osike pa lavisi rui, ko na yoko ŕisi na ova loyurŕa e nasuŕenena kiena ne Ntewa na wa.”

Ana siraun e pogos nene, ŕisi na pe yar tai taŕali re si Yesu e naviunena la poli.

Navisaarena naga pe Ntewa kiena ne yermarua Tepet

Matiu 22:41-46; Luk 20:41-44

³⁵ Ana siraunia, Yesu naga pian ke yeririna lala e Yumŕa Wa mŕana ne Ntewa, ana naga towelai piun naviunena tai pan la. Naga pisape “?Nekilia mŕaga naŕa kiamiu navianena navisaluaena lala apian amiu mŕaga, ana nesape neviunlia, komin ya naŕa apisa ke asape Navisaarena naga monar mŕalivi e lus kiena ne yermarua Tepet nene naŕa naga pe ŕarin suŕe sumo?

³⁶ Nepiun ke sa nene, komin nanua sumo, Ninuna Wa pimi e Tepet, kila naga pisi, pisape

‘Ntewa na Mava pisa pa kiau Suŕe, pisape

“Ko ototano e kiau lepa na ŕamarua, otomŕate mŕa vano-o, ŕisi na neligan kioŕna nasinekar lala aimi ve sa narin takue na vilanvanen lamŕa ea.” ’

Yauena 110:1

³⁷ “E lele nene tepisu naŕa Tepet sumŕa pio ke Navisaarena nene sape pe kiena Suŕe rui. ?Ana vanon naŕa Tepet pisa sanene, a sanapen naŕa amiu apisa ke asape Navisaarena nene naga molue ga e Tepet, ana naga pe kiena lus ga tai?”

Ana pupia ŕina naŕa asike e pogos nene, lala sinelan manene navianena kiena Yesu la ne sanene, la akekaran manene paŕisi.

Yesu pisi mŕarera paŕisi pan nasumonena lala nalotena

Matiu 23:1-36; Luk 20:45-47

³⁸ Ana e pogos nene naŕa Yesu naga pian la ke, pian lan la ke mŕena ga e ŕelaga na yeluarlaena kiena ne kiela nasumonena lala. Naga pisape “Amiu avisuar amiu e navianena navisaluaena lala. Lala aplave ke paŕisi e mŕala

kulkota piayavi lala, a pogos naĉa visae la ayaloro e lele na wilwilinena, sinelan asape yaru lala monar avatanon la, a avio ruru la avisave ‘! Navianena, pokolulagi!’³⁹ A e pogos na ĉaĉaĉa lala, a loyurĉa e nalotena mĉena ga lala, la sinelan naĉa silaga asape atotano ga e lelen yerkawa lala. Amiu apisu kilale la ke narui, ne?⁴⁰ Ana lala asumĉa aĉure piavin ke kiela leniena la paĉisi, ana apisokani ke ga ne, vanon naĉa e ke e pogos nene, lala asumĉa akila kotalia ke letano la, vena avinaun kiela suri lala. Ana vanon suri ne nanene, ĉisi na kiela nakoena mĉarera re laa sane.”

Letano tai mla kiena kururu varu pan Ntewa

Luk 21:1-4

⁴¹ Ana siraunia, Yesu naga pa laa lavisin yo naĉa akuan ke varu ea e Yurĉa Wa nene, ana kira pisulili ke yar lala naĉa akuwakuan ke kiela nalaena lala. Naga pisu yar la moki naĉa kiela sur la mokliu, aĉar kiela nalaena kerkeviu la pimi, akuwania.⁴² Ana ĉisi na pisu mĉena sira marua tai pimi, naga letano tai, pe kiena sur re poli. Ana naga mla narin kururu varu lua pimi, mla pan Ntewa.⁴³ Pisi na Yesu pio kiena nalogena lala vena aim puna, naga pis pan la, pisape “?Amiu apisu ke sira marua nene, naĉa kuan narin varu lua ga nene? In na nevisa ve lelaga van amiu, naga mla keviu taulu make nalaena punu ga naĉa yar la naĉa kiela sur la moki amlavia.⁴⁴ Lala nene, kiela varu keviu paĉisi, ana amla ga komĉas tekak ga pano, ana letano nene, narin varu naĉa naga mlararia vena iilaena kiena malena, mla punu ga pan Ntewa.”

13

Yesu pisawal naĉa ĉisi na awe plan Yurĉa Wa Mĉana ne Ntewa

Matiu 24:1-2; Luk 21:5-6

¹ Ana Yesu molue e Yurĉa Wa mĉana ne Ntewa, ana pogos naĉa naga sunĉa mial pa ke, kiena nalogena lala tai kilologia pupia yurĉa lala na Yurĉa Wa nene, pisa sape “!Navianena, ovisuia! !Yurĉa la nene amio kana kilavaru lala apo paĉisi wa!”

² Ana Yesu pisa pania, pisape “?Opisu ke pupia yurĉa la nene? Yurĉa la nene, ĉisi na taĉatete si kana kilavaru ne tai naĉa tomĉa ga towawa ruru teke e lelenu, komin ĉisi na yar laĉas aimi, awe plan make nena yurĉa la nene vano.”

Naloge viowaena monar imi

Matiu 24:3-14; Luk 21:7-19

³ La amial sanene, apim e Kunus Na Purolip lala, naĉa kira pisu ke Yurĉa Wa, ana Yesu totano e yo nene. A pogos naĉa pe yaru taĉena la asu re poli, kiena nalogena la vari apimi puna, Pita, Semes, Yoane amio Antru. Ana apiun tania, asape⁴ “?Pisi na awe plan Yurĉa Wa nene pogwai, a kile ya ne yoko kila sur la nene vim kakate?”

⁵ Ana Yesu pisatamĉe la narui, pisape “Popon amiu avisuar ruru amiu, vena ve yaru imi visa kotalia amiu re,⁶ vanon naĉa ĉisi na yaru la ve moki naĉa ala kiau kia, ana aimi avisave ‘In na nepe Navisaarena ĉa,’ ana ĉisi na aure yaru la ve moki ava ave wowe.⁷ Ana visae e pogos nene, aloge mĉaĉena na mara pimi ke lavisi, pona alogon pupia mara la naĉa sike perina, ana ve sinemiu kurkur manene re. Suri la nene monar imi kakate sumo, ana nanene na pe pe legien maro re poli na wa.⁸ A ĉarin suĉe lala, yoko akila mara amio ĉarin suĉe taĉena lala, a purvanua lala yoko

asumñalu akawela amio purvanua tañena lala. A yo kar ga e yomarava nini, yoko yemninu vañisi, a pupia viso mñena, ana suri la nene, pe pe legiena maro re nene poli na wa. Ana suri la nene sa ga sira naña mñepena, naña sane mloge ñesan mñasina mlaea vena waren sisi, ana pupia naloge viowaena naga pere na wa.

⁹ “Ana monar avisuar ruru amiu, sa ñisi yaru la aure amiu ava e kiela kumali, pona e kiela yuñia na lotuena lala, vena avis van amiu, ala nakoarena van amiu, pona awe amiu. Yoko monar aligan amiu ava asumñalu ase marana ne yerkawa na purvanua vanon ga naña amiu ape kiau nalogena lala, ana e pogos nene amiu akilia avisawal kiamiu nalelagaena e inu e marala. ¹⁰ A lologena wo, yoko alologon va yolai la punu ga e yomarava nini sumo wa, ñisi na sur la nene kilia imi mñalivi. ¹¹ Ana visae la nene aim atarar amiu, aure amiu avano vena ala nakoarena van amiu, amiu na ve asitom manene re avisave ‘?Ñisi na nevisa ya ne van la ne?’ Ana avisa ga visena naña ñisi na Ninuna Wa la van amiu, mesmes ga e pogos na visena, vanon pe amiu re apis poli, komin Ninuna Wa ga naga vis e amiu.

¹² “E pog mñarera nene, yoko yar kilia tañan yaru viowa tañena la aimi aurelua wenla ruru naapo pona narila ruru naapo, vena awe monar la, nanene komin naña la nene amlelaga e inu. A nin sisi mñena ga lala akilia asumñalu avisawal anela lala amio arimala lala naña la amlelaga e inu, vena lala mñena ga amare sanene. ¹³ Ana yoko yaru la sinela kar manene amiu, naña kiau kia teke e amiu, a amiu yaru a naña sumñalar mñarera sumñ ga vano-o pog mñarera nene ñisi, Ntewa tamalia naga.”

Pupia pog mñarera tai garu Yerusalem

Matiu 24:15-28; Luk 21:20-24

¹⁴ Ana Yesu pisa mñena ga visena tañena tai, naña popon yaru kilia wuloyuia, vena kilia ruru kana kinasia. Visena nene sanini, pisape “Yoko amiu akilia avisu naña avisirlua nono tai naña piowa manene laa, yoko sumñalu se e yo wa tai pe pon re nena naña aligan se ea. A pogos naña avisu suri nene, amiu naña asike Yutea, popon amiu aure, ava atapolou e kunus lala. ¹⁵ E pogos nene, visae yaru tai va ruru teke vanua lavisin mñana yuñia, naga monar ve va re si loyuma war kiena suri lañasia, ¹⁶ pona visae yaru sike e kana lokove, naga monar ve vito re si umñ tar mñana kulsota, naga monar kiriri vitañili ga sanene vano. ¹⁷ Ana e pogos nene, yoko viowa laa mñena van sira la naña meñela, amio la naña amla ke yu pan kiela sisi tomtom lala. ¹⁸ Visae ve sanene, popon amiu alenwo amiu vena kiamiu pog naureena nene ve imi tol amiu re e pog na miava keviu. ¹⁹ Nanene vanon pogos nene, ñisi na mñarera na mñarera, mñarera laa sane taulu pogos mñarera tañena lala, naña siar e pogos naña Ntewa sii yomarava nini pimi tol nanagane, a yoko ve pog mñarera re si tai ve sanene pogos tai. ²⁰ Ana Ntewa sitomñal rui pisape yoko tero pog mñarera nene imi ve plas ga, vanon kiena yeririna la naña pisir plan la vena ave kiena, asike e pogos nene. Ana visae ve tero re ve plas sanene, yoko tañatete yaru tai kilia mal sike na.

²¹ “Ana visae yaru lala avivisa van amiu, avisave ‘Amiu avisu yaru nene, naga na Navisaarena nene,’ pona avisa tañena, asape ‘Nane Navisaarena

ne nane gare,' ana amiu na ve alelaga re e kiela visena lala toko, ²² komin naþa navisaarena la mokliu naþa pe ape lelaga re la poli, la akilia asuñalu, amio mēna ga navisawalena navisokanena la ve moki, a þisi na la nene akilia akila kile lala, amio sur nailanena lala. Ana yoko akila sanene, aure yaru la ava ave wowe, vano-o tol naþa akilali naþa aure mēna yeririna kiena ne Ntewa la naþa pisir plan la vena ave kiena, ana la taþatete akilia akila. ²³ Ana akilia avisuar amiu ruruia, komin nepisawal make suri la rui pan amiu nanagane, naþa pe aþarpo yo re poli wa.”

Pisi na Narin Yeririna wasuþe sina
Mak 13:24-27; Luk 21:25-28

²⁴ A Yesu pisape “Ana e pogos nene, siraun naþa naloge viowaena nene þisi, mrae imi ve pupumalko, a kupario ve tego re sina. ²⁵ A verue la ma e sinapane asuñ aloloru, a suri mārera lala nae ma e sinapane, yoko Ntewa kululun la. ²⁶ E pogos nene, þisi na la avisu Narin Yeririna molue e lul amio pupia kiena namāreraena amio naurarena. ²⁷ Ana siraunia, naga ligan kiena navisi lala ava e yo punu ga e yomarava a ma e peni, ana yoko aure kiena yeririna la naþa naga pisir plan la þisi rui, aimi lele taaga puna.”

Pe yaru re tai naþa kilia pog na legiena maro nene poli
Matiu 24:32-36; Luk 21:29-33

²⁸ Ana Yesu pisape “Amiu asitomli purlaki nene, naþa asape purpiliva. Naga kiena sur navian amiuenta tai teke ea, naþa monar avisururuia. Pogos naþa avisu sitos la siar miyunlua sina, imi memaena, ana amiu akilia asape pog na yepisusunu mārera pimi ke lavisi narui. ²⁹ Ve sanene, pogos naþa avisu kile la nene e yomarava, la apimi akakate ke sa naþa nepisa pan amiu rui, ana amiu akilia naþa Narin Yeririna suñ ga e pulutava rui, lavisi ke kate narui. ³⁰ Nevisa suri na lelaga van amiu, yoko sur la nene imi kakate sumo, ana siraunia, lus kiena ne yaru la naþa amal ke e pogos nene, þisi na akilia akovio e yomarava nini. ³¹ A yoko sinapane amio yomarava nini lalua mēna akovio veraga, ana kiau visena lala taþatete nena akokovio pogos tai. ³² Ana pe yar re tai naþa kilia kana legiena pona aora nena naþa þisi na Narin Yeririna mālivi ea. Navisi lala nae ma e peni, amio Narina ne Ntewa, la mēna amninue ga, ana Ata ga, naga taaga kilia.”

Monar akila ruru amiu asuñ ga
Matiu 24:42-44

³³ Ana Yesu pisape “Sanene, ana monar asuñ avisuar ruru amiu, komin amninue ga asape kiamiu suþe naga imi sina e legiena ya. ³⁴ Sur nene sa naþa yar keviu tai mligan mēna uñia vena vanon kiena pupia yalena tai. Sumon naþa naga ligan kiena yo, naga monar ligan kiena sur la punu ga va sike limana ne kiena yar na yuñiaena lala, a monar vis ruru van la naþa apisuar ke mralaea, sape avisuar ruruia. ³⁵ Ana nanagane sa mēna nene van amiu, amiu mēna asuñ avisuar ruruia, komin pe tekilia re poli, yar keviu na uñia vim pogwai. Pona imi kotaþa, po kolemallo, pona sa lakaporo la akokoreko, po kolulagi, ³⁶ ana piowa ga naþa sa naga vim mālivin amiu, lual naþa kam na amomallo mēga. ³⁷ Ana visena naþa nepisa ke pan amiu,

mesmesun naŕa yeririna la punu ga monar aloge, sane amiu akirarava ruruia, avisuaria.”

14

Li nasumonena la nae Israel sinelan asape yoko awem̄ar Yesu na wa Matiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Yoane 11:45-53

¹ Ana ŕisi na, pog pimi lavisi naŕa e kas punu ga asuŕna akila kiela pupia ŕaŕagena lua. Legiena lua ga suwo ke wa, ŕisi na akila ŕaŕagena na sitom̄alen natamaliaena naga sumo, ŕisi na akila ŕaŕagena na kanen kiligaŕe naga sirau.

A e legiena nene, ŕarin yar wa lala, amio navianena na visaluaena la sinelan ke asape yoko awem̄ar Yesu na wa, ana akale ke mrapa tai na tarwanen naga. ² Ana lala apisayu ke pan la, asape “Sur nene taŕatete tekila e maran yeririna la naŕa apimi e ŕaŕagena nene, komin visae pere na la sinela kar ita vaŕisi ne, yoko akila pupia m̄aagena, vanon la mokliu naŕa akekaran ke pa yar nene rui.”

Maria taron ponotaninu e Yesu Matiu 26:6-13; Yoane 12:1-8

³ Ana e pogos nene, Yesu sike e kumali naŕa Petani, naga sike e yuŕna m̄ana yaru tai naŕa apio ke Saemon Leperosi, komin nanua susumo naga ŕar leperosi se e yepena. Ana Yesu kinana ke e yuŕna nene, sira tai pimi puna, mla piawi tai naŕa amiyuŕnaen e kilavaru tai naŕa po, a piawi nene na pulen ponotaninu naŕa amiyuŕnaen e was nen ŕeligalaki tai, naŕa kana kilavaru keviu paŕisi. Ana sira nene pilonpo gon piawi nene, taron make ga ponotaninu nene taroi e ŕarina ne Yesu.

⁴ Ana laŕas naŕa asike e lele nene e pogos nene, apisu ke sur nene, ana la sinela kar sira nene paŕisi, asuŕna apisamumun ke pan la, asape “? Komin yar ne sira nene taron kare korenan ke ponotaninu sa nene? ⁵ Visae wilwilinlua ga na, vera war varu keviu ea, vena iilaena yeririna la naŕa pe kiela sur re la poli. Naga kila kare na!” Ana la asun apisa kare ke sira naŕa sanene.

⁶ Ana Yesu pisa pan la, sape “?E, kam na akila ke sanene pan sira nene komin ya? Amiu na ve avisa kare re si naga, naga kila yuŕnaena naŕa po tanea pan inu, pisa ruru inu paŕisi. ⁷ Li na lima korena la naŕa apisa la ke ne, yoko lala asulue ga likan amiu, ana amiu akilia aiila la silaga e pog punu ga naŕa sinemiunia. Ana inu, in na yoko ve nesu re silaga nemio amiu. ⁸ Suri naŕa sira nene miyuŕnaenia, naŕa taron ponotaninu e inu, naga kila sur wo punu ga naŕa naga kilia kila, naŕa pe nakilaruruen yepu yoko neva e marena. ⁹ Nepisa ke sur na lelaga pan amiu, e yo punu ga e yomerava wetelu naŕa avisawal kiau lologena wo ea, ana asunyu m̄ena sur nowo nene naŕa sira nene miyuŕnaenia, vena asitom̄al sina ga silaga pupia sitomena kiena e inu, naŕa sinena miye inu lelaga.”

Sutas ŕiliwilin wan Yesu Matiu 26:14-30; Luk 22:3-20; Yoane 13:21-30

¹⁰ Ana Sutas nae Kariot, naŕa naga m̄ena pe nalogena na lualima taaga pa lua tai, naga sitom ke pa rui naŕa yoko wilwilinwan Yesu, ŕisi na pa pisu ŕarin yar wa lala. ¹¹ Ana pogos naŕa amloge yoko naga kila kiela

mrapa na tarwan vinaunen Yesu, akekarana paḡisi, apisaar pania, asape “! E po paḡisi ne! Visae oiila imimi ve sanene, yoko mela narin nalaena tai van ko vanonia.”

Ana e pogos nene, Sutas siar kale ke pulmas tai yoko kilia ligan Yesu va e liman yaru wa la nene.

Yesu pitetalia Pita amio Yoane ava akila ruru kana kinanena maro

¹² Ana legiena ḡesia na ḡaḡagena na kanen kiligaḡe pe Toste, naga legiena naḡa la asuḡa akila ke nakuḡaḡaena e narin sipsip lala vena sitoḡalena natamaliaena. Ana nalogena la apiun tan Yesu, asape “?Ko na sinoḡan osape mekila ruru kata kinanena na ḡaḡagena naḡa e lepas nape?”

¹³ Ana naga pisa pan lalua, sape “Ava gar Yerusalem, yoko alual yar tai kus ke pupia piawi na wii tai, imi ḡalivin amiu. Ana ataveve naga avano, ¹⁴ ana yoko naga were amiu ava e yuḡa tai. Ana pogos naḡa ava loyḡa e yuḡa nene, amiu avis van ḡar na yuḡa nene, avisa sanini asave ‘Kieta navianena piun ke sape awa yo kiena ne wolawa lala, vena naga memio imimi kiena nalogena lala mekilia makan kinanena na sitoḡalen natamaliaena ea?’ ¹⁵ Amiu avisa sanene vania, ana naga vian amiu e pupia lele tai metava van amiu, naḡa suri la punu ga sike pa e rui, ana yoko akila ruru sur la punu ga nakanena e lele nene.”

¹⁶ Ana Yesu pisa sanene pan nalogena lua nene, ana apano, amial ḡa apa atol Yerusalem. Ana e pogos nene, sur la punu ga pimi ḡalivi sa ga naḡa Yesu pisayu susumo pan lalua.

Pisi narui na, lalua akila ruru maron kinanena na ḡaḡagena nene kana Yesu, ḡisi na aḡasuḡela sina ga.

Yesu pisawal naḡa yoko Sutas vielua naga van kiena nasinekar lala

¹⁷ Ana kolemalu, Yesu amio kiena nalogena lala apitom garo Yerusalem, apito e yuḡa naḡani. ¹⁸ Ana pogos naḡa asuḡa akinana ke narui, Yesu pisa pan la, sape “In na nepisa ke pe lelaga pan amiu ne, yoko amiu yaru ga tai yoko vielua inu, amiu yaru ga tai naḡa ita tesike tekinana ke veraga nagane.”

¹⁹ Ana nalogena la amloge naḡa naga pisa sanene, ana amloge piowa paḡisi, apiun veve ke tan la peve taaga, asape “?E, in re poli?”

²⁰ Ana Yesu pisatarḡe la, sape “Naga naḡa yoko kila sanene van inu, naga pe kiau nalualima ga taaga pa lua tai, naḡa naga yaru tai naḡa imimi lua meputon kamimi kilaparavi e ga e pulpiala taaga. ²¹ Ana yoko Narin Yeririna naga monar mare sa naḡa Nasiriena Wa pisayu pa sumo rui. A yaru naḡa vielua naga, yoko viowa manene laa van naga, naga popon manene sa ve vaeme re ga rui.”

Kinanena maro

²² Ana pogos naḡa la akinana ke sanene na, Yesu mla kilaparavi tai, pisa potena pan Ntewa, ana kawewowaia, kian pan la, ana naga pisa pan la, sape “Alavia, akania; nanene naga pe tasneu.” ²³ Ana ḡisin nene, mla piala na kuruta, pisa potena pan Ntewa, ana kian pan kiena nalogena lala, ana la punu ga peve taaga amunpae ea. ²⁴ Ana naga pisa pan la, sape “Nanene, naga pe tau naḡa pe nakilaen naviranarena kiena ne Ntewa suḡalu ḡarera silaga, naḡa yoko tau nene naga lauwo malena kiena ne yeririna la ve moki. ²⁵ Nepisaar ke pe lelaga na pan amiu ne, nesape yoko

sane in na ve nemun re si kuruta pogos tai, vano vano-o nemun ga kuruta viu e navesuḡenena kiena ne Ntewa.”

²⁶ Ana pogos naḡa Yesu kila pa sanene, ana la amiyau e yauena tai naḡa teke e tusi kiena ne Yauena lala, ḡisi na amolue petan yo nene, amiyal apa e Kunus Na Purolip la.

Yesu pisawal sape yoko Pita naga visawan naga

Matiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Yoane 13:36-38

²⁷ Ana pogos naḡa asike e kunus nene wa, Yesu pisawal pan la pisape “Pane ga kolemalu, kiamiu lelagaena e inu naga loru, komin Visena Wa pisawal pa sur nene rui, naḡa sape

‘Yoko in na nowe moḡiar yar navisuaren sipsip, ana kiena sipsip lala yoko aureure tetai.’ *Sek 13:7*

²⁸ “A pog naḡa netaulu si marena, yoko in na nesumo neto garo Kalele, ana amiu mēna monar asirau atom garo lele nene.”

²⁹ Ana pogos naḡa Pita mloge visena naḡa Yesu pisa pania, pisawolia pisape “Pona nalelagaena kiela punu ga nene e ko loru, aure vetan ko, a yoko inu, in na taḡatete neligan ko pogos tai.”

³⁰ Ana Yesu pisa pan la, sape “Lelaga nepisa ke pan ko, yoko ḡane ga kolemalu, pogos naḡa towa la ve akokoreko re yam ve lua wa, a ko, ko na yoko ovisawan inu yam ve telu rui.”

³¹ Ana Pita pisaluḡar visena nene, pisaar mārera, sape “Visae la sinelan asape awemārnu mēna nemio ko, naga pogaga ne, ana inu, yoko taḡatete nevisawan ko, nesape in na pe nepe kioḡa re poli.” Ana e pogos nene, nalogena punu ga la apisa mēna sa nene.

Yesu pa mlen ma Ketsemani

Matiu 26:36-46; Luk 22:39-46

³² Ana sirau, Yesu lala apa e lepas nen kunusia, amiyal apito tano e narin pulḡalu tai, naḡa kiena ki Ketsemani. Ana naga pis pan la pisape “Amiu asuḡa e nini wa. Ana in na neva nelen ve plas ga wa.”

³³ Ana naga ḡere Pita amio Semes a Yoane, ataveve naga, apa li la vitokak ga sane, ana e pog nene, sinena Yesu naga pimi urmi keviu, mloge piowa paḡisi. ³⁴ Ana naga pisa pa la telu nene, pisa pisape “Nanagane, nemloge sa naḡa ninuu naga pororowa make ga, naḡa lavisi nemare narui. Awis, amiu asuḡali atavilo amio inu e yo nini wa.”

³⁵ Ana Yesu miyal pa laa sane, mlorun kinai, mlen pa arimana, sape “Ata-o, Ata-o, sa otaḡania, yoko aora na pog mārera la nene naga ve imin in re sina. ³⁶ Ko na okilia okila sur punu ga, ana nepiun tan ko vena okuslua piala naloge viowaena nene vetan inu, vena in na ve nemun re ea. Ana ko na ve okila re sa naḡa na sinenanena kiau, ana okila ga sa naḡa kioḡa nasinenanena.”

³⁷ Pisi na, naga pimi sina ga puna kiena nalogena la telu naḡane, naga pisu lala amomalio pa rui. Pisi na lala atavilo sina ga, ana Yesu pis pa Pita sape “?Sanape Saemon? Ko na omomalio? ?Komin ya ne kam na taḡatete atavilo amio inu e aora nini? ³⁸ Kam na monar avisuar ruru amiu, monar alen lue ga, vena nataḡaliena la ve akila amiu aloru re e mlamulena viowa. Pe lelaga, kiamiu sitomena mārera po, ana tasnemi naga miyowo ga.”

³⁹ Ana siraunia, naga pa si e yo na leniena naḡane, mlen, mlenin sina ga visena naḡane. ⁴⁰ Ana pogos naḡa naga ḡasuḡe sina, pisu la telu nene

amomalio ke sina ga, komin atekavito pañisi, ana pogos naña pis pan la, lala pe apisatañe re si suri tai pan poli.

⁴¹ Ana naga pavin sina, kiena leniena na telu, ana pogos naña p̄asuñea, naga pis pan la, sape “!E! ?Amiu apa ruru amiu ke ga wa, amomalio ke ga wa? !Poga, p̄isi ga ne! Naga ne lavis ga pog naña narin yeririna va e liman li viowa la narui. ⁴² Ko pogaga, amiu asuñalu ita tetove, yar nawilwilin wan inuena, nagane pam ke lavis gar ne narui.”

Apuarar Yesu m̄arera

Matiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Yoane 18:3-12

⁴³ Ana e pogos nene naña Yesu pisa ke visen nene wa, Sutas, naña naga tai lala lualima yam taaga pa lua ne, naga pimi, amio yeririna la moki naña añar ke playu na mara amio kiela plaki lala. La nene, yar keviu la kiena yar wa la, amio navianena na visaluaena, amio na sumonena kiena le Yu la, lala amligan la apimi. ⁴⁴ Susumon naña apimi, yar na wilwilinena naña Sutas, naga pisañes kile tai pan la sumo rui, pisape “Yar naña sa neva netalopan p̄esia, yar ne nanene naña ita sinetan ke, ana kiamiu yar na mara la monar atararia m̄arera aure naga vano.”

⁴⁵ Ana pog naña apimi narui, Sutas miyal mesmesun ga Yesu, pis pania, sape “Navianena, pokolemalo.” Talopania, ⁴⁶ ana kiela yar na mara la apimi atararia asape aure naga vano. ⁴⁷ Ana pogos naña atarar sanene, ana nalogena tai p̄urelua kiena playu, sape te yar tai naña nae pun yar wa la, ana naga tetereria ga p̄arina, telua kiligana kom̄pas pano.

⁴⁸ A Yesu pis pan yar la nene, sape “?Sanape na amiu añar kiamiu playu amio plaki lala? ?Sanape na asape aim ataranu sanene? ?Pona asitom ke asape in na nepe yar m̄arera na vinauena amio na wem̄aren yaru la yo? ⁴⁹ Sila ga e legiena punu ga, in na nepian amiu e yuñña m̄ana Ntewa, ana sanape na amiu pe apim ataranu re e pogos nene poli? Ana pogaga, kome sur la naña nasiriena wa pisayu sumo rui, monar imi ve sa ga nene.”

⁵⁰ Ana e pogos nene, nalogena la amligan Yesu, aṗure petania.

⁵¹ Ana e pogos nene, yar m̄ee tai taveve ke yar la naña aṗure ke Yesu pano, ana naga pitavi ga. Ana yar la nene p̄asia apisuluñar naga, asape atarar m̄ena naga, ⁵² ana atarpal ga naga, atarar ga kiena kulmrae aṗurelua petania, pe plamorñe ga kiriri pano.

Aṗere Yesu pa e pupia kumali kiena yar kerkeviu kiena le Yu la

Matiu 26:57-68; Luk 22:54-71; Yoane 18:13-24

⁵³ Ana lala aṗere Yesu pimi suñal e marana ne p̄arin yar wa, naña kiena ki Kaeṗas, amio yar keviu kiena yar wa lala amio navianena na visaluaena, amio na sumonena kiena ne le Yu lala, apim pa lele taaga e yo nene rui.

⁵⁴ Ana Pita m̄ena taveve m̄a Yesu e pogos nene, ana pe pa re lavisin poli, ana pogos naña apim loyuñña e kove na kumali nene, Pita pa totano amio yeririna na yuññaena kiena Kaeṗas, lala atega ke kapi, komin miava. ⁵⁵ Ana yar keviu la naña asike loyuñña e viorena nene, lala akale ke yar laṗas naña akilia avisa plan sur laṗasia naña Yesu miyuññaenia pona pisa, vena kila la akilia awem̄ar naga vanonia, ana pe añña re sur tai poli. ⁵⁶ La aññal laṗasia aṗerela apimi apisawal visena moki, ana visena punu ga nene apisokan ga, asuñña apisa ke ga sur la naña pe taṗena lala, ana kiela visokanena la nene mlolor ga.

⁵⁷ Ana p̄isi na, laṗas na visokanena aṃal visena tai, asuṃalu, asape
⁵⁸ “Memloge yar nene naga ṗarwar e visena sanini rui, sape pupia yuṃa
 wa naṗa kieta yermarua ga la amiyuṃaenia e limala, pisa sape yoko naga
 taaga ga kilia weplania, yoko yuṃaen ruru si yuṃa wa viu taṗena tai e
 legiena ve telu ga, naṗa liman yeririna taṗatete yuṃaenia.” ⁵⁹ La apisa ṃa
 visena la nene pano-o, kaka ga, kiela visena la nene pe suṃal ṃarera re
 poli.

⁶⁰ Ana ṗarin yar wa suṃalar se marala, pisi pa Yesu, piun tania, sape “?
 Ko na yoko ovisataṃe van la pona ve ovisataṃe la re? ?Sanape e visena
 la nene naṗa apisa plan ke ne?”

⁶¹ A Yesu pe pis re si po, pisataṃe re si poli. Ana ṗarin yar wa pis si
 pania, sape “?Sanape? Ko na ope Navisaarena naṗa pe narina ne Ntewa,
 pona pe ko re poli?”

⁶² Ana Yesu pisataṃe pania, sape “Ee, Navisaarena nene, naga inu. Ana
 nesape nevisa ṃena van ko, p̄isi na yam ve plas ga, avisu si Narin Yeririna
 naga totano ke e lepas na ṗamarua puna Ntewa na ṃareraena, yoko avisu
 naga vaeme e lul metava vitom tano e yomarava nini.”

⁶³ Ana ṗarin yaru wa sinen karia na pitolwowa ṃana kulkota, pisape
 “Pisi ga ne! ?Komin ya ne ita takale ke si yar taṗena naṗa kilia visa plan si
 sur laṗasia e naga? ⁶⁴ Amiu amloge ke ne! !Yar nene naga ṗarnena kare pa
 kia wa kiena ne Ntewa rui! Viorena sitom sanape, yoko tela naliṗereena
 van ve sanape?”

Ana la amla naliṗereena pa Yesu, asape mesmes ga naṗa monar
 awem̄aria.

⁶⁵ Ana laṗas apasirkon naga, apiwo kilamarana, ana asuia, apisa karea,
 apiyuyun tania, asape “?E, ovisalia, ane mliṗa ko ke nanagane?”

Ana yar na mara laṗas kiena ṗarin yaru wa la apim aṗurelua naga petan
 yo nene, ana la ṃena nene asuia, amlilipa ke pogos naṗa aṗure ke naga
 apano.

Pita naga pisawan Yesu

Matiu 26:69-75; Luk 22:56-62; Yoane 18:15-18,25-27

⁶⁶ Ana e pogos nene, Pita sike loyuṃa e kove wa, ana sira na visuaren
 yuṃa ṃana ṗarin yar wa pimi e lele nene, ⁶⁷ ana ṃal Pita tegan ke kapi,
 pisuluṗaria, pisa pania, sape “!E, ko nene ko ṃena otataveve yar nae
 Nasaret naṗane!”

⁶⁸ Ana Pita pisawan sur nene, sape “!E! In na pe nemloge ruru re sur
 na ko opisa ke ne poli!” Ana naga petan lele nene, pato laa lavisin pupia
 pulutava na yuṃa nene.

⁶⁹ Ana e yo nene, sira nene naga ṃal sina, ana pisawal pan yar la naṗa
 asike ne, sape “Yar nene pe yar kiena ke yar naṃa tai narui.”

⁷⁰ Ana Pita pisawan sina ga visena nene. Ana pe piavi re nenaga, la nene
 apisa pa Pita, asape “Peraga, ko ke tai narui, komin ko na yar nae ke Kalele
 tai narui.”

⁷¹ Ana Pita pis ṃarera, pialuṗar ṃarerania e visena sa nini, sape “!E
 lelaga kemua rui, Ntewa na Mava, in na nepisa pa rui, pe nekiliaar re nena
 yar na kam na apisayu ke ne poli.”

⁷² Ana veraga ga pogos naṗa Pita pisa ke sanene, towa kokoreko yam
 lua narui, kila Pita sitorṃal si visena kiena Yesu, naṗa pisa pania, sape “!

Lelaga nepisa pan ko, ðane ga ne kolemalo, pogos naða towa ve kokoreko re na yam lua poli wa, ko na ovisawan inu yam ve telu rui.”

Ana Pita mloge sinena piowa na piowa, molue pa vanua, tag na tag.

15

Lala aþure Yesu pa puna ne þarin suþe kiena ne le Rom la naða sike Israel

¹ Ana kolulaði e Praere nene, li kerkeviu la kiena le Yu la apiora sina ga e kiela pupia kumali. La nene nane yerkawa kiena ne yaru wa lala, amio kiela nasumonena lala, amio kiela navianena navisaluaena la. Apis mña pano-o, atol sitomena tai, þisi na apiar limana ne Yesu, aþure naga pa puna ne þarin suþe keviu Paelat, ana la amligan Yesu e limana, vena naga liþerea.

Yesu suñalu e marana ne Paelat

Matiu 27:11-14; Luk 23:3-5; Yoane 18:33-38

² Ana Paelat piun tan Yesu, sape “?Ko ope Þarin Suþe kiena ne le Israel lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisatamñea, pisape “Naga ke narui, sane opisa ke ne.”

³ Ana yerkawa lala kiena ne þarin yaru wa lala apisasawal suri la e Yesu, asape naga kila sur la moki naða piowa. ⁴ Ana Paelat piun sina ga tania, sape “?Sanape, la apisa suri viowa moki e ko rui, ana ko na omla mña kana navisatamñeena pona peraga?”

⁵ Ana e lepas nen sur la ne apisa ke ne, Yesu pe pisatamñe re si sur tai pan la poli, ana Paelat sinen pulan sur nene paþisi.

Paelat tamñan pisape Yesu monar mare

Matiu 27:15-26; Luk 23:13-25; Yoane 18:39-19:16

⁶ Ana e pogos nene, la asike e pog na Paþagena na Sitomñalena Natamaliaena wa, ana e kas punu ga e þaþagena nene, þarin suþe nae Rom silaga kila suri tai pan le Israel lala. Naga kila naða visae laþas naða asike e yuñna naloge viowaena, la akilia aviun yaru ve taaga naða sinelania, yoko Paelat naga ligan lua naga molue. ⁷ Ana e pogos nene, yaru na kilaen politik tai naga mñeke e yuñna naloge viowaena, naða yaru la akilia ruru naga, kiena ki Paraþas. Naga pe yar tai pogos naða asumñalun kawelaen amio le Rom lala, mñemoñar laþas amare, ana amligan pa e yuñna na loge viowaena. ⁸ Pisi na, þina lala apimi moki lele taaga e marana ne Paelat, apiun tania vena naga kila van la sa naða naga suñna kila ke ne, monar ligan lua lala yar tai naða sike e yuñna naloge viowaena molue sina.

⁹ Ana Paelat pisatamñe la, sape “Pogaga. ?Amiu sinemiun asape neligan lua yaru nene molue sina, naga pe kiamiu þarin suþe amiu le Yu la?”

¹⁰ Paelat piun sanene, vanon naga kilia pa rui naða yerkawa ga kiena ne le Yu lala, aþure Yesu pimi puna, sane yuñnaena na vielueen ga, vanon naða apisu kiela yeririna taþena lala akekaran Yesu paþisi.

¹¹ Sanene narui, Paelat sinenan sape ligan lua Yesu vano, ana yerkawa kiena ne yaru wa lala akila kare sitomena kiena ne yeririna lala pimi pisusun paþisi, asape amñareran van Paelat vena ve ligan lua re Yesu, ligan lua ga Paraþas vano. ¹² Ana Paelat mloge ke sur la naða apisa ke pania, piun tan la, sape “Pogaga, ana visae sanene, þisi na nekila ve sanapen yar nene naða amiu apio ke naga asape þarin suþe kiena ne le Yu lala?”

13 Ana la punu ga apioyonia, asape “!Asuar naga e lak torovia!”

14 Ana Paelat piun tan la, sape “?Vanon ya? ?Naga kila suri ya ne piowa?”

Ana la apioyoni manene laa pa metava sane, asape “!Asuar p̄a, asuar ma e laki torovia!”

15 Ana Paelat pisu p̄ele narui, sinenan sape visa sur tai naḡa kila yeririna la nene aloge wonia, ana naga sape Yesu naga sun̄a ga, a mligan lua ga Paraḡas pa si pula. Ana mligan Yesu e limana ne kiena li na mara lala vena akoa, aure va asuar e lak torovia.

Li na mara lala akila lele kare Yesu

Matiu 27:27-31; Yoane 19:2-3

16 Ana li na mara lala atarar Yesu aḡerelua pa vanua e yometava na kumali kiena ne Paelat nene, ana la apio pa kiela p̄egas nen li na mara taḡena lala vena aimi avisuia. 17 Ana la amiyenlua m̄ana kulsota, ana amiyen kulkota tai e naga naḡa marana mene sa naḡa p̄arin suḡe la amiyen, ana aḡar nonos nen kilsirili, ana aḡaniroron ga, amligan e p̄arina, sa naḡa karo na p̄arin suḡe tai. 18 Ana pogos naḡa amligan sur la nene e p̄isi, la asuḡa akila lele kare ke, asape “!Parin suḡe kiena ne le Yu lala-oo! Imimi mepatanon ko, memieluar ko!” 19 La amla lakiavio tai, aḡe p̄arina ea, la asuḡa apiasiria kare naga, akinai tano puna sa naḡa apatanon ke naga. 20 Ana pogosia naḡa la akila lele kare naga, p̄isi na aḡarlua kulkota mene nene petan naga, ana amiyen si m̄ana kulsota tai ea, aḡure apano vena asuar naga e lak torovia.

Asuar Yesu ma e lak torovia

Matiu 27:32-44; Luk 23:26-43; Yoane 19:17-27

21 Ana pogos naḡa li na mara la asumon Yesu apa ke narui, aḡal yaru tai naḡa naga pa yomaḡrua ana naga mial pimi. Yar nene, naga Saemon naḡa sumo naga nae Saerin, naḡa naga arimanane lalua nene Alikanta amio Ruḡas. Ana aḡararan pania asape naga towe kus lak torovia kiena ne Yesu vano. 22 Ana lala asumon Yesu apa atol kunus tai, kiena kia Kolkota, naḡa kana kinasa asape yo naḡa sane puryu na piaḡarin yaru. 23 Pogos naḡa apimi aporu e wos nen kunus nene, ana la sinelan asape ala kuruta namunena va Yesu vena munia. Ana kuruta namunena nene ataron was nen suri tai naḡa melkalka sike ea, vena kila tasnena ne Yesu kapulu ga, ve lae manene re, ana pogos naḡa amla pania, yepen mavin munena.

24 Ana la atarar Yesu, asuar naga ma e laki torovia. Pisi na, la akuan taes, vena alual li ane war m̄ana kulmrae tai, a ane war tai. 25 Ana pogos naḡa amligan pa Yesu ma e laki torovia, naga kolulagi, maran mrae ovari. 26 Ana li na mara nae Rom la asiri navisawalena tai, naḡa pisawal suri naḡa nasumonena kiena ne le Yu la sinelan asape awem̄ar naga vanonia, naḡa sape “Yaru nene naga pe p̄arin suḡe kiena ne le Yu lala.” 27 Ana e pogos m̄ena nene, yar navinauena lalua, asuari la m̄ena ga e laki torovia sa ke Yesu, apisirilua tai e lepas na p̄amarua, taḡena e lepas na p̄am̄eli. 28 E mrapa ne nanene, lala akila visena marua tai na Tusi Wa pimi kate sina ga, naḡa sape “Amligan naga m̄eke amio yar na kilaroen navisaluena.”

29 Ana yaru la naḡa asuḡa amiyaloro ke apa e yo nene, asisilin p̄arila, apisalele kare ke Yesu p̄isa, la asape “!Koe, suwala! Ko nene nanua sumo ko opisa osape ko okilia owe plan Yuḡa Wa m̄ana ne Ntewa, ana ovisirlua

sina ga e legiena ve telu ga, ana sanape narui? ³⁰ !Pon ko ga otamalia ko lia, ovetan laki torovia naña, otom tano!”

³¹ E p̄elaga mā nenaga nene, yerkaewa kiena ne p̄arin yaru wa lala, amio navianena na visaluena, asuñā apitalia kare ke naga pañisi, asuñā apisa ke, asape “!Pona naga tamalia mā yaru tañena la moki rui, ana naga mnine kare si narui, tañatete si tamalia naga yo! ³² ?Ana naga pe kieta Navisaarena, a pe p̄arin suñen ita le Yu lala, pona peraga? Popon naga vitom tano e lak torovia nanagane, vena ita tevisu sane naga pe lelaga, vena telelaga e naga.” Ana la lua mēna naña asuar la e laki torovia amio Yesu, la mēna ga amiyakol sina visena viowa kiena ne la nene pania.

Yesu mare

³³ Ana kolipae ga, yemalolo pimi kalo yo punu ga e yo nene, pano tol mrae telu koyepakilavi. ³⁴ A e pogos nene, Yesu mlokai keviu e kiena visena ruru naapo, sape “?Eli, Eli, lañā sañatani?” naña kana kinasia sape “?Kiau Ntewa, kiau Ntewa, sanape na omlihanu nemēke sanene?”

³⁵ Ana yeririna lañas naña asuñālu asike e yo nene, apisusu suri la nene, ana amlogepal māaena kiena ne Yesu nene, ana la asape “Amloge ke ne, yaru nene pio ke yermarua Elaisa, vena imi iila naga yo?” ³⁶ Ana veraga ga, lala yaru tai kiriri pimi, p̄ar lumlum p̄asia, taron kuruta namunena naña melkalka pa ea, miyurar te laki tai, kian pa Yesu vena munia, p̄isi na naga sape “!Tesu wa! Tevisulia, pona yoko yermarua Elaisa vitom tamalia naga pona pere.”

³⁷ Ana Yesu mlokai manene sina, p̄ere maron kiena yalua, marñanu.

³⁸ Ana pogos ke ga nene, pupia kulmrae naña merorol tamalele ke e Yuañā Wa mēna ne Ntewa, naña mono ke yo wa naña pe yo wa pañisi, purp̄a pito ga lika, siar metava pito tol tano.

³⁹ Ana yerkaewa kiena ne li na mara lala, naña pisusuar mā Yesu, pogos naña pisu p̄ere maron kiena yaluaena, milan pañisi, pisa sape “!Aulai, yaru nene naga pe Narina kemua Ntewa lelaga nañane!”

⁴⁰ Ana sira lañasia naña atataveve ke Yesu asike e yo nene, asuñālu asike laa perina sane, asuñā atamaren ke kiela navianena. E lala nene, la telu naña kiela kia la sanini, Maria tai naña sira nae Maktala, Maria mēna naña anenane Semes kokan amio Yoses, a sira mēna tai, Salome. ⁴¹ Naga lala naña pogos naña Yesu sike garu Kalele nanua sumo, la asuñā ataveve naga, amiila mēna naga. Ana sira mēna la moki asuñālu asike e pogos nene, naña lala mēna akom garo Kalele ataveve Yesu apa ma Yerusalem.

Yosop sin Yesu

Matiu 27:57-61; Luk 23:50-56; Yoane 19:38-42

⁴² Ana legiena na Praere, naga pe legiena na kilaruruen sur la punu ga suñate Legiena Wa peni, ana pogos naña lavis mrae vito tano, ⁴³ yaru tai nae Aramatia, kiena ki Yosop, naga pe marau re poli, kila kiena sitomena m̄arera po, pa suñālu se marana ne Paelat, piun tania sape kus tasnena ne Yesu. Naga m̄arera pan pañisi nakilaen ve sanene, komin naga pe pupia yar tai na kansel kiena ne le Yu lala, naña yar la akilia ruru naga po, pe yar mēna tai naña sinenan ke navesuñenena kiena ne Ntewa naga vim.

⁴⁴ Ana Paelat mninue ga sape e pogos nene na Yesu mare rui po pere wa, pio kiena yar kawa na mara pimi piun tania. ⁴⁵ Pogos naþa mloge sape Yesu mare rui, ana tariñan tasnena Yesu imi va Yosop.

⁴⁶ Ana Yosop temare ga mñana puluve viu tai þisi ga na wa, pa pul kulmrae nowo tai, pa akuslua tasnena ne Yesu petan laki torovia, amluluwoia ana la apa amligan mñeke e mñana puluve naþane. Ana amelilivin pupia kilavaru pimi mono pulusia, ana la aþasuþe la si apano.

⁴⁷ Ana Maria lalua nene, tai naþa nae Maktala, amio taþena nene anenane Yoses, lalua mñana apimi apisu yo naþa tasnena ne Yesu mñeke ea.

16

Puluve korena ga mñeke

Matiu 28:1-8; Luk 24:1-12; Yoane 20:1-10

¹ Ana pogos naþa Legiena Wa þarovia, ko yepekilavi e Pog Orai, Maria nae Maktala, amio Maria naþa anenane Semes, amio mñana Salome, la telu nene apito apul suri la naþa ponos taninu vena awar va avilan e yepena ne Yesu. ² Ana e Sante kolulagi wa ke ga wa, sa naþa mrae siar molue, la teloka amiyal apa e puluve naþane. ³ Ana pogos naþa amiyal ke apano, apiuyun ke sina ga pan la, asape “?Ana visae tetol ma ne, ane kilia melilivin lua pupia kilavaru naþa mono ke pulus nena van ita, vena tekilia teva loyumiña?”

⁴ Ana pogos naþa la apimi lavisin yo nene, apisu ga pupia kilavaru naþane, yaru tai melilivin lua pa rui. ⁵ Ana la apa loyumiña e puluve naþane, amilan yaru mñee tai totano teke e lepas na þamarua, miyen ke kulmrae naþa miyuwowo paþisi, ana pogos naþa apisuia, sinela kurkur, miyuyuwawa pano-o paþisi. ⁶ Ana naga pis pan la, pisape “!E, ve amarau re! In na nekilia pa rui naþa amiu apimi e yo nini vanon Yesu nae Nasaret, naþa añear naga e laki torovia. Ana naga suñalu mali si rui, pe mon re si e yo nini poli. Aimi avisulia! Na nene yo naþa amligan tasnena mñenea. ⁷ Ana ato vilaga, avisawal va Pita amio nalogena taþena lala, avisave yoko Yesu naga sumo vito þes garo Kalele, ana þisi na la mñana monar asiraun atove, avisu naga e yo naþani, sa naþa naga pisaar pan la sumo rui.”

⁸ Pisi na la apitaþili, apetan puluve aþure apitove, komin la amilan suri la nene pano-o paþisi, amiyuwawan ga rui. Ana la amarau mñana paþisi, kila sanene la apitove na pe apisawal re si pan yaru taþena la poli, apa mesmes puna ne nalogena lala.

Yesu mñalivin Maria nae Maktala

Matiu 28:9-10; Yoane 20:11-18

⁹ Ana Yesu mal sina e Pog Olua kolulag wa ke ga wa, naþa pe legien þesia na wik. Pisi na naga mñalivin ke la naþa atavevea, ana naga naþa mñalivin þesia, Maria nae Maktala, naþa nanua sumo pile plan ninuna viowa la olua petania. ¹⁰ Pisin naþa Maria pisu Yesu, pa mñalivin la naþa asumiña ataveve ke naga sumo, la asumiña amloge ke piowa atag ke ga wa, naga pisawal pan la pisape Yesu naga mal si rui. ¹¹ Naga pisa ruru pan la pisape naga pisu Yesu e kilamarana rui, ana la pe amlelaga re e naga poli.

Yesu mñalivin kiena nalogena la lua

¹² Ana siraun sina, e pogos tai nalogena la lua apetan Yerusalem amial apa ke apa sane, ana Yesu m̄alivin la. Lalua apisu sane yepena pe taḗena, pe sa re si nanua sumo poli, ¹³ ana pogos naḗa apisu pae ḗisi, lalua apilon la sina aḗasuḗela, apitove apisawal sur nene pan lala taḗena lala, ana yam si tai lala taḗena la nene pe amlelaga re e sur nene poli.

Yesu m̄alivin kiena nalogena lala

¹⁴ A siraun sina, Yesu m̄alivin kiena nalogena la lualima taaga pa taaga, e pogos tai naḗa atotanon ke kinanena. Ana naga pisli m̄a pan la, komin naḗa pe aḗasine ruru re naga poli, komin sinela la m̄arera paḗisi, kila na la pe amlelaga re e visena kiena ne la naḗa akirawal naga mali si rui. ¹⁵ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Nanagane na monar avano, aliureure amiḡ e yo punu ga e yomarava nini, monar alologon kiau lologena wo van yeririna la punu ga. ¹⁶ Visae yar tai naga loge, ana lelaga ea, siraunia tol wii nakeena, yaru nene yoko tol malena, a visae naga naḗa ve lelaga re, ḗisi na Ntewa visaar marena vania. ¹⁷ Ana la naḗa yoko alelaga, ḗisi na kile la asike e la, sa naḗa la avile plan yermare la e puriukawaena na kiau kia, ana avisin m̄ena visena taḗena lala, ¹⁸ a sa pogos tai auarar lom̄ara tai, ana yoko woga ga, a visae amun sur tai naḗa monar amarenia, ana sur nene taḗatete kila sur tai van la, ana yoko aligan limala la e inanena lala, ḗisi na aloge wo sina ga.”

Yesu ḗasuḗe si pa ma e peni

Luk 24:50-53; Yur̄naena 1:9-11

¹⁹ Ana pogos naḗa kieta Suḗe Yesu pisa pa visena la nene pan la, Ntewa ḗurelua si naga pa ma e peni, mligan naga totano e lepas na ḗamarua puna. ²⁰ Ana kiena nalogena la amial tetai, apa amlologo e yo punu ga, ana apisu sane Suḗe naga miyur̄nae ke amio la, kila ke kile la moki pan la, vena kilaen yeririna la avisu kilia sane kiela visena la pe lelaga ga.

A sunena nene maro ga e nene.

**Lologena Wo Kiena Ne
Yesu Kristo Naḗa
LUK
Siriyuia
Visayuena Na Tusi Nene**

Kompasinen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naḗa Luk Naga Siriyuia*”, naga pisayu Yesu sape naga yaru naḗa Ntewa pisayu pa lus nae Israel lala nanua rui, sape yoko naga imin tamalia la, a vena tamalienu yeririna makega na yomarava. Luk sirilua pa e kiena tusi nini, sape Yesu nene, Ninuna Ntewa namava ke narui pio naga vena “visawal kiena lologena wo va la naḗa limala korena ga.” Ana komin sur ne nanene, lologena wo naḗa Luk siriyuia, pulen suniena la naḗa kilologia sape Ntewa sinena miyee yaru la naḗa asike e nalogeviowaena.

Suri taḗena la moki naḗa tomal e tusi nini, nane suniena kiena yaru la naḗa amloge po pona akekara. Suniena la moki na sanene sike e marana na keviu taaga [1] naḗa pisawal sape yoko Yesu imi, a e marana na keviu lua [2] naḗa pisawal sanape naḗa Yesu paeme.

A e mēna e marana na maro, yaru la akekara paḗisi kome naḗa Yesu mal sina, a ḗasuḗe si pa mae peni.

Yaru naḗa siri tusi nini naga siri si tusi taḗena tai naḗa kiena kia “*Yumāena Kiena Li Nalologena Lala*”. E tusi na lua nene, naga pisawal suniena lala naḗa moluwe marea e pogos naḗa Yesu pa mae peni. Suniena la nene pisa logia sape yaru la naḗa amlelaga e Yesu Kristo apimi moki liluwe, ana asumiḗa apa apisawal kiela lelagaena nene e yo taḗena lala.

Tusi nini “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naḗa Luk Siriyuia*”, komsus orelu sike ea. E komḗasnena na lua, amio na orai nena, pisawal suniena laḗas la naḗa sike e ga e tusi nini, ana pe su re e tusi taḗena lala naḗa Matiu, Mak a Yoane la telu asiriyuia.

Naga suniena la naḗa pisayu navisi lala naḗa amiyau, a suniena naḗa pisayu yaru na visuaren sipsip lala naḗa apimin apisu Yesu e pogos naḗa naga paeme, amio mēna suniena naḗa pisayu pogos naḗa Yesu pa e yumā mēna Ntewa pogos naḗa naga pe yaru viu ke ga wa, ḗakaiwa na yaru wo nae Samaria, a ḗakaiwa na ninis naḗa kovio.

Pupia suri mēna laḗasia naḗa Luk pisayu kaḗarania e tusi nini, naga sanini. Naga pisayu lotena, a Ninuna Wa, a yo kiena sira lala loyumiḗa e yumāena kiena Yesu, a pisayu naḗa Ntewa kilia viyewo ita, kilia warplan kieta milamulena viowa lala.

Komḗasnen tusi la nini

Visena na sumo 1:1—4

Yoane Nakeena amio Yesu lalua apaeme, a lalua akapuru 1:5—2:52

Yumāena kiena Yoane Nakeena 3:1-20

Yoane kee Yesu, a Yermare taḗalia 3:21—4:13

Yesu kila kiena yumāena e lepa nae Kalele 4:14—9:50

Yesu moluwe Kalele pa ma Yerusalem 9:51—9:27

Legiena maro naŕa Yesu kila kiena yum̃aena garu Yerusalem a e yo la naŕa lavisin Yerusalem 19:28—23:56
 Yesu mali sina a kiena nalogena la apisu naga 24:1-53

Visen ŕesia

¹ Inu Luk nesiriyu suniena nini pan ko, Yerkawa Tiopilas. Sa naŕa ko okilia ŕisi rui, yaru la moki liu naŕa asiri suniena na suri la nene komŕas rui naŕa am̃alm̃alivin ita e kas laŕas ŕaro rui. ² Suri la nene, ita pe tepisu mesmesun re e kilamarata poli, ana la naŕa apisuia, siar e purŕesa, a la na sa naŕa la ape li Nalologena Wo ŕesia, la ke narui la apisawal ruru lelein pimi pan ita. ³ Ana siar nakonua rui, nesum̃a nepisusu ruru ke m̃aki taŕena la naŕa la asiria, a nesum̃a nemla ke visena na suri la nene, ana nepisu sane popon visae nekilali nela sunien taŕena la nene komŕasa, nesirikolia vena aim sane tus wo tai naŕa taveve ruru narin mrapa lala na suniena nene. ⁴ A nane nesiri sike na rui, a nekekaran naŕa neligan imi ve kionŕa, vena ouloyuia, okilia ovisu kilalea sane suri la naŕa osum̃a omloge ke rui, la amesmes ga a ape lelaga, la sa naŕa kiau tus nini pisawalia.

Navisi pimi pisawal pa Sakaraea pisape yoko naga war Yoane Nakeena

⁵ Suniena nena naga siar sanini, sape: E pogos naŕa Parin Suŕe Erot naga pe suŕen ke lepas nae Yutea, yaru wa tai, naga pe namratava kiena ne Apisa, a naga ŕere sira tai naŕa naga m̃ena molue kome lus kiena ne yaru wa lala, nane e namratava kiena yermarua Eron, wenla Mosis nanua sumo ne. Yaru nene kiena kia Sakaraea, a wona kiena kia Lesipet.

⁶ Ana lalua nene kiela malena mesmesu po paŕisi e navisuen a kiena ne Ntewa, naŕa la asum̃a amlogear kiena navisaluaena lala, a asum̃a akila ke ŕelaga la naŕa mesmes silaga, pe akilalu re tai poli. ⁷ Ana suri ga tai, lalua pe narila re tai poli, komin sira naŕa Lesipet naga pe lum̃alum̃a ga, a nanagane lalua apimi ape yermarua laa rui.

⁸ Ana e pogos tai, pe pog na ŕegas kiena ne Sakaraea naŕa monar ava akila kuŕaŕaena e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, sa naŕa ŕegas tai kila e wik tai, ŕegas tai kila e wik tai. ⁹ A silaga, pogos naŕa akila sanene, la monar akila sa naŕa amlil ñapila, vena alual yaru ai naŕa yoko naga kila pupia yum̃aena navaen loyum̃a e Yo Wa na Yum̃a Wa nene, vena sikapen ponotaninu na wonta naŕa sike ne. Ana e poglis nene akila sanene, a kia kiena ne Sakaraea naga pa metava, asape naga narui naŕa va kila yum̃aena nene. ¹⁰ Ana e nena e pogos na sikapen ponotaninu nene, naga pa loyum̃a vena va kila, a pupia ŕina na yeririna lala asike vanua, asum̃a amlen m̃aga.

¹¹ Ana pog naŕa Sakaraea pa loyum̃a, ana milan kare navisi tai kiena ne Ntewa naŕa m̃alivinia, sum̃al ga sike e lepas nen wonta naŕani lepas na ŕamarua. ¹² Ana pogos naŕa Sakaraea pisu navisi naŕani, naga mninue kare narui sape am̃a kila ve sanape na wa, naga marau paŕisi. ¹³ Ana navisi nene pisa pania, pisape “Sakaraea, ve omarau manene re. In na nepimin ga nesape nevisawal van ko, Ntewa mloge kiamiu leniena amlua rui, a yoko wom̃a Lesipet, ŕisi na war narum̃a na monŕe tai, a pogos naŕa vaeme, yoko oligan kiena kia Yoane.

¹⁴ “Pogos naŕa vaeme, yoko akekara vaŕisi, aloge wo, ana ve amiu re ga, ana yaru taŕena m̃ena lala akekara vaŕisi.

15 “Sisi nene, yoko imi ve yerkawa tai kiena ne Ntewa, a naga sane ve yaru wa tai, ĩisi na naga valia kuruta a wii m̄arera m̄ena lala. Siar e pog naĵa naga teke e lom̄eĵena anena wa, ana yoko Ninuna Wa ulen naga vaĵisi. 16 Yoko naga ve yaru tai naĵa ĩisi na vilon le Israel la ve moki awasuĵe la si puna Ntewa na Mava, kiela Suĵe. 17 Yoko avisu naĵa ninuna a nam̄areraena naĵa se e Navisawalena Elaisa sumo sike sina ga e naga maran ve taaga, komin naĵa naga imi sumo, vena visawal visave ve ve piavi re Navisaarena naga imi raunia. Yoko naga vilon sinen ata lala vena asitomyu ruru sina ga narila lala, a yoko vilon sitomena kiena ne li nakilaroen navisaluaena lala vena ataveve si ĵelaga naĵa pe manmarua a mesmes ruruia. E mrapa ne la nanene narui, ĩisi na naga kila ruru p̄egas nen yeririna la tai wa Ntewa, vena asuĵate naga imi m̄alivin la.”

18 Ana Sakaraea mloge visena la nene, ana pisa pa navisi nene, pisape “Ei, ve ovisa re sanene. Taĵatete ve sanene, komin imimi lua na mrae pito tano rui.”

19 Ana navisi naĵani pisa ke sina pania, pisape “Peraga, yoko ve sa ga nene. In na Navisi Kaĵriel nini, naĵa silaga nesuĵal luen ga nesike e marana Ntewa vena nowar kiena visena, ana naga mligan inu nepim puĵia vena nevisawal lologena wo nini van ko. 20 Ana pogos naĵa nepisawal pan ko, ko na pe omlelaga re e poli, ana nevisa van ko sanini, yoko ove puru, ana ĩisi na osuĵa ga sanene imi tol pogos naĵa ovisu suri la nene imi m̄alivin ko nena ga e kana pogosia.”

21 Ana pogos naĵa navisi pis ke sanene pa Sakaraea, yeririna la asuĵal asike vanua na wa, asuĵate m̄a pano-o, ana kiela sitomena lua narui, asape “Vanon ya ne naga pa loyumuĵa, kila malion manene suri sanene.”

22 Ana siraunia na, molue sina, ana la apisu naĵa naga pe pis re si pan la poli, ana la apisu kilale asape naga sike loyumuĵa, naga pisu suri tai, nane kila naga sanene. Ana naga pis ga e limana pan la, naga pe puru ga moĵia ga. 23 Ana suĵa kila kiena yuĵaena e Yuĵa Wa m̄ana ne Ntewa, pano-o kilamake kiena pogosia, ana ĵasuĵe si pa m̄ana.

24 Ana asuĵa sanene pano-o, pe piavi re poli, wona sena, ana pogos naĵa naga mloge sane m̄eĵena sanene, naga pa moĵia ga m̄ala uĵia sanene pano-o tol kupario lima. 25 A e pogos nene, naga suĵa pisa sanini, pisape “!Ntewa kila po pan inu paĵisi nene wa! Sumonia, yaru la asuĵa apisu memawan inu komin naĵa pe noĵar re sisi poli, ana nanagane Ntewa pisuveve inu, sinena miye inu, ana mlalua memawaena na kiau lum̄aluĵaena nene rui.”

Navisi pimi pisawal pa Maria pisape yoko naga war Yesu

26-27 Ana Lesipet sena tol kupario orai rui, ana Ntewa pitetalia kiena navisi naĵani, Kaĵriel, vena vito visawal kiena visena tai va sira m̄ee tai, kiena kia Maria, naĵa naga sira m̄ee tai na pulkumali nae Nasaret e lepas naĵa kalele. E pogos nene, la apisaar Maria rui vena va talopa amio yaru tai, kiena kia Yosop, naĵa naga molue kome lus kiena ne Parin Suĵe Tepet nanua sumo, ana Maria pe pa su re amio naga poli wa.

28 Ana navisi naĵa Kaĵriel pimi m̄alivin Maria, pisape “O, Maria, Ntewa sitom ruru ko nena paĵisi, naga suĵa pisa ruru ko, sike kemua amio ko lelaga.”

²⁹ Pogos naŕa Maria mloge visena nene, naga sitom paŕisi, sape visuvevelia, pisape navisi nene pisa po paŕisi, ana kana kinas sanape.

³⁰ Ana navisi pis sina pania, pisape “Maria, ve omarau re. Ntewa kekaran ko ga, ana yoko kila pupia navisa ruruena tai imi e kionŕa malena.

³¹ Nanagane, yoko osena, vano-o owarwal narumŕa na yermŕene tai, a visae naga vaeme pae, monar osikia kiena kia Yesu. ³² Visena Wa nanua sumo naga pisayu pa narumŕa nene rui, naŕa pisape

“Naga yoko ve yerkaŕa, a kiena kia,
“Narina ne Ntewa na mava,”

a Suŕe Ntewa yoko kila naga imi ve ŕarin suŕe tai naŕa kus lelen repina marua nene Parin Suŕe Tepet nanua,

³³ ana ŕisi na naga ve suŕen la naŕa amolue e mratava mŕana yermarua Sekop, nane le Yu ne la ne asike nanagane, a la naŕa yoko aim sirau, a kiena nasuŕenena nene yoko taŕatete ŕisi pogos tai.’ ”

³⁴ Ana Maria milan visena nene paŕisi naŕa sape yoko naga war sisi, ana naga piun tan navisi nene, pisape “?Ana suri nene yoko mŕalivi ve sanape ne, komin naŕa in na pe nesu re nemio wou nene poli wa?”

³⁵ Ana navisi pisatamŕea, pisape “Ninuna Wa yoko naga vitom e ko, a namŕareraena kiena ne Ntewa na mava ŕisi na kalo ko, ana yoko osena. A komin naŕa yoko ove sanene, ŕisi na avisave sisi wa nene naŕa yoko owaria, naga ve narina ne Ntewa.

³⁶ “E kionŕa navisuena, opisu suri nene sane mŕarera paŕisi naŕa yoko ve sanene, ana popon ositomli anomŕa sira marua Lesipet nene. Asumŕa apisu ke naga asape naga taŕatete nena ga war sisi narui, ana nevisa van ko, naga pe sira marua rui, ana nanagane, kiena kupario orai narui.

³⁷ Ositomlia, sa naŕa Ntewa pisa pa sira marua Sera nanua sumo laa rui, e lepas na puna, pe suri re nena tai naŕa naga kila ŕele poli.”

³⁸ Ana Maria pisatamŕea, pisape “Lelaga kemua naŕa. In na nepe sira mŕee na yurŕaena kiena ne Ntewa ga, ana netamŕan inu ga vena naga kila suri la nene imi ve lelaga e inu ve sa ga naŕa naga sinenania, sa naŕa opisawal pan inu.” Ana navisi nene purmatania.

Maria pa mŕalivin Lesipet

³⁹ Ana Maria sumŕa sitomŕal ke visena lala kiena ne navisi nene, ana sinenan manene paŕisi sape va visu anena nene, naŕa Lesipet, ana pe piavi re poli na, mligan kiena yo, mial kawa pa e pulkumali naŕa Lesipet amio wona Sakaraea lalua asike ea, nane e lepas na kunus lala nae Yutea.

⁴⁰ Ana Maria pa tol mŕala yurŕa, pa pio Lesipet. ⁴¹ A poglis naŕa Lesipet mloge kilale pulgo Maria naŕa pis pania, mloge narina naŕa teke e naga kulul keviu. Ana Ninuna Wa pitomi e Lesipet, pitomi pule ea, ⁴² ana Lesipet pio manenea, pisape “!O, Maria, Ntewa pisa ruru ko keviu paŕisi, taulu make sira la punu ga, a yoko pupia kiena navisa ruruena sike mŕena e mrasnomŕa naŕa yoko owaria. ⁴³ In na pe nepe sira wo re nena tai poli vena anenane kiau Suŕe imi yal li inu sanene, ana nepisu sane po pan inu paŕisi. ⁴⁴ A kiau sisi tomtom pisu kilale ko, kekara paŕisi, komin pogos nena naŕa memloge ŕesan pulgorŕa, naga kulul paŕisi e lomŕeŕeu. ⁴⁵ Ita lua tekekara na tekekara, komin temlelaga e visena kiena ne Ntewa, a yoko imi ve lelaga van ita ve sa nena naŕa naga pisaar pan ita.”

Maria mieluar Ntewa e yauena tai

⁴⁶ Ana e poglis nene, yauena kiena Maria tai sanini, sape
“Sineu mieluar Ntewa keviu,

⁴⁷ ninuu kekara paḗisi

pa kiau Suḗe Natamaliaena,

⁴⁸⁻⁴⁹ naga pisu inu nesike tano

nepe sira na kiena yurñaena tai,

naga pe Ntewa nam̄areraena,

naga sitom̄al inu, kila po pan inu.

Teras lelei la naḗa aim sirau avisayu inu, asape ‘Sira nene, Ntewa pisa ruru
naga keviu,’

nepisirlua kiena kia wa.

⁵⁰ Sinena miye la naḗa apatanonia,
teras na sumo, na sirau.

⁵¹ Nam̄areraena na limana kila suri moki, naga mlipureure la naḗa ape
ḗarm̄arera, kila la apa tetai.

⁵² Kila plan ḗarin suḗe e lelela la, pisirlua la naḗa sitomena su ga tano.

⁵³ La naḗa viso kar la, pagan ruru la,

li na suri moki, m̄ene plan la, limala korena ga.

⁵⁴⁻⁵⁵ Kila sa naḗa pisaar pa repita lala,

pimi miila ita kiena le Israel lala.

Pe sinen ḗesan re Epraam poli, sinen ye luen ga kiena piaparavi, vano-o
ve uro re.”

⁵⁶ Yauena kiena ne Maria nane ḗisi e nene, a naga sike amio Lesipet
pano-o tol kupario telu, siraunia ḗasuḗe si pa m̄ana uña.

Yoane Nakeena paeme

⁵⁷ Ana pimi tol ruru pogos na narina ne Lesipet vaeme, ana paeme pe
mom̄e. ⁵⁸ Ana pogos naḗa namratava puna ne Lesipet amio la naḗa asike
lavisinia amloge suri nene, akekara paḗisi amio naga e pupia sinewo kiena
ne Ntewa naḗa pimi pania, naḗa nanua sumo naga pe lum̄alum̄a ga, ana
nanagene narina nasumo nane paeme ne. ⁵⁹ Ana pogos naḗa sisi nene
kiena legiena olua, apimin akila naga pe ḗaviu. E pogos nene, la sinelan
asape asikia m̄ena kien kia, Sakaraea, sane kia kiena ne arimana, ⁶⁰ ana
anena pisa luḗaria, pisape “Peraga, kiena kia, Yoane.” ⁶¹ Ana la apis pania,
apisape “Ya ne sanene? Namratava puna na pe amligan re kia tai sanene
e poli!”

⁶² Ana apisi ga e limala pa ariman sisi naḗani, vena aviun tania avisave
naga sinenan sape aligan kia nape e narina nene. ⁶³ Ana Sakaraea pis ga
e limana pan la, pisape ala m̄aki tai vania, ana siri ea, pisape “Kiena kia,
Yoane.”

Suri nene kila la nae yo nene amilan paḗisi, ⁶⁴ a e m̄ena e pogos nene,
pürmenena ne Sakaraea kulul sina, kilia pis narui, ana mieluar Ntewa.

⁶⁵ Ana yaru punu lala na lepas nene amloge suri nene, amilan kare
paḗisi, a suniena nene pa laa narui tol pulkumali taḗena lala na lepas na
kurus lala nae Yutea. ⁶⁶ A la naḗa amloge, asitom paḗisi, komin naḗa la
apisu kilale asape limana ne Ntewa sike amio naga, ana la asuḗa apiuviun
pan la asape “?Nin sisi wa nene yoko naga ve sanape ne?”

Sakaraea pisawal visena naḗa Ntewa pisa pania

⁶⁷ Ana Ninuna Wa pitomi pule e Sakaraea arimanane sisi nene, ana naga pisawal sanini, pisape
⁶⁸ “Teieluar kia kiena ne kieta Ntewa, Supe nae Israel, pitomi pun ita, pul plan ita,
⁶⁹ maplarar kana keyowo, molue e piaparavi na kiena yaru na yuñæena Tepet, naña yoko tamalia ita.
⁷⁰ Nanene kiena navisaarena nanua, navisawalena apisawalia, asape
⁷¹ Naga urelua ita vetan limana ne nasinekar lala,
⁷² Tapatete mēna sinen p̄esan naviranarena amio repita lala, sinena mie la ke na wa,
⁷³ nane navisaarena m̄arera amio repita Epraam,
⁷⁴⁻⁷⁵ Ntewa pisaar pisape tamalia ita vetan limana ne kieta nasinekar lala, vena ve temarau re sina, teve yaru wa, temesmesu e marana, teyuñæe vania e legiena punu ga e kieta malena.
⁷⁶ Nin naruu, avio kon Navisawalena kiena ne Ntewa na meta manenea, osumon Supe okila ruru kiena mrapa.
⁷⁷⁻⁷⁸ Yoko ovisawal sane Ntewa sinena ye kiena yeririna lala, ve sinewo van la, viewo kiela mlamulena viowa lala, tamalia la. Yoko Ntewa kila kiena narin yomerarava p̄esa na kolulagi va metava van ita,
⁷⁹ vitom tegoli ita naña tesike e yemalolo, naña ninuna na marena kalo ita rui, a vitom vivagali mrapa na suñare vena teyaloro ea.”

Yoane Nakeena kapur pa metava

⁸⁰ Ana pogos naña kas la pimi p̄aro pano, Yoane nene kapuru pimi keviu, a kiena sitomena marua ruru po, a suñalu m̄arera suwa wa se yuñæena kiena ne Ntewa. A naga pa sike e yokorena, vena va tol pogos naña naga monar vaeme e marana ne le Israel lala.

2

Yesu paeme

Matiu 1:18-25

¹ Ana e pogos nene, p̄arin supe kiena ne le Rom lala, naga kiena kia Sisa Okastās. Ana naga pisawal pisape monar aulo yeririna punu ga e purvanua make ga naña asike vatanon kiena navisuarena. ² Yuñæena nawuloen yaru la nene, la akila p̄esania, a e pogos naña la akila, yeririna kiena ne Sisa tai naga pisuar ke pupia lepas nene Seria, a kia kiena ne yerikawa nena, naga Kuarinias. ³ Ana nakilaen yuñæena nene, apisape yeririna punu ga monar ava si e kiela yo lala, vena akilia asiri ruru kiela kia, a aulo ruru la.

⁴ Suri ne nanene kila Yosop molue e pulkumali nene Nasaret, naña naga sike ea, naga nene e lepas nae Kalele, ana naga pa ma metava e pulkumali nene Petleem, naña yermarua Parin Supe Tepet naga paeme e nanua sumo, naga nene e lepas naña Yutea, komin naña Yosop naga molue e lus kiena ne yermarua Tepet nene.

⁵ A Yosop ðere wona naþa Maria lalua apano, naþa e pogos nene, naga lavisin ke naþa kana sisi vaeme narui. ⁶ Ana lalua apano, a pogos naþa asike Petleem wa, Maria mninu sane kiena pogos na waren sisi pimi narui. ⁷ Ana Maria þarlua þesan kiena momþe nene, a naga mliluwo ruru e kinakinas nen kulmrae lala, ana pe mþana yo namonena po re poli, komin lalua akilali asape ava e yurþa mþana wolawa lala, ana pule rui, ana Maria mligan ga sisi tomtom nene mþene lelen navaganen surmali lala.

Navisi lala aþalivin yaru navisuaren sipsip lala

⁸ Ana lemalo nene, yaru navisuaren sipsip laþas asike amio kiela surmali lala, e yo na vilumþini vanuan ga Petleem nene. ⁹ Ana navisi tai kiena ne Ntewa pitomi tano pula, a naurarena kiena ne Ntewa tegoli make yo nene sane pupia kapi tai, kila yaru la nene amilan paþisi. ¹⁰ Ana navisi naþani pis pan la, pisapenua “Ve amarau re. In na noþar ke visena tanea tai ne navisaen van amiu, naþa kilia kila yeririna make ga aloge won vaþisi. ¹¹ Yemalo ga nini, e pulkumali kiena ne Parin Suþe Tepet nanua, nane Petleem, nin sisi tai paememare ga na wa, naþa yoko naga ve kiamiu Natamaliaena. Naga ke narui pe kiamiu Suþe, naga pe Navisaarena naþa Ntewa pisaaria nanua rui pisape yoko ligan imi.

¹² “A nanene narui nane kile na sur ne tai nini. Yoko alual nin sisi tomtom nene, naþa la akila ve taþena vania. Yoko avisu naþa aliluwo ga e kinakinas nen kulmrae lala, a amligan mþeke e lelen kinanen kan surmali lala.”

¹³ Ana veraga ga amilan ga pupia þegas nen navisi tai nae ma e peni apitom asikol navisi naþani. Ana navisi la nene amieluar Ntewa, amiyau apisape

¹⁴ “Ma metava ma e peni, asike amieluar ke Ntewa keviu paþisi, a e yomarava nini, sumþare sike e yeririna la naþa Ntewa naga kekaran la.”

Yaru navisuaren sipsip la apa garu Petleem

¹⁵ Navisi lala apisawal visena nene þisi, apur matan si yaru navisuaren sipsip la naþani, aþasuþe la si apa ma e peni. Ana yaru la nene asuþa apisasayu ke sina suri la nene pan la, apisapenua “Suwala, ita, tevano. Popon teva garu Petleem vena tevisuli suri naþa mþalivi ga na wa, naþa Ntewa pisawal pan ita.”

¹⁶ Ana amiyal kawa apano, apa aþal Maria amio Yosop, apa akaten sisi tomtom naþani, mþeke ga mþana yo e lele navaganen suri mali lala. ¹⁷ Ana pogos naþa apisu suri la nene ana apisawal visena make ga naþa navisi pisa pan la e lepas na sisi tomtom nene. ¹⁸ Ana pogos naþa yaru taþena la amloge suniena nene, apule mamaga e pupia nailanena tai. ¹⁹ A Maria, naga mligan ruru suri la nene e losinena, pe sinen þesan re poli, sisitoþal luen ga silaga.

²⁰ Ana yaru la nene aþasuþela si apa pun kiela sipsip lala, asuþa apisirlua ke kia kiena ne Ntewa, a asuþa amieluar naga paþisi vanon suri wo la naþa amloge a naþa apisuia, naþa atorokin nena ga visena kiena ne navisi naþa pisawal pan la.

²¹ Ana pogos naþa moñe nene kiena legiena olua, ana kana pogos na kilaen þaviu ea. Akila sanene þisi, asikia asape Yesu, kia nena naþa navisi pisawal þesania, sumon naþa Maria mēþenania.

Akus toroun Yesu pa e Yumña Wa mñana ne Ntewa

²²⁻²⁴ A pogos naþa Yesu paeme wik orai þaro pae pano, pogos nakilaen kuþaþaena naikikena e Yumña Wa mñana ne Ntewa narui, naga nene komin kuruta kana sira naþa þar sisi. Ana akila kuþaþaena nene, taveve Navisaluaena kiena ne Mosis naþa pisape “La naþa limala korena ga, akilia awe ga loñe ve lua, pona narin kupa ve lua.”

Ana e ke e pogos nene, la akus toroun Yesu pa e Yumña Wa mñana Ntewa, amiyawawo pania. Suri nene taveve mēna Navisaluaena kiena ne Mosis, naþa pisape “Yerñene punu ga la naþa apaeme þesia ape wa, la ape kiena ne Ntewa.”

Yermarua Simion pisu Yesu e Yumña Wa mñana ne Ntewa

²⁵ Ana yaru tai sike e Yumña Wa mñana ne Ntewa e pogos nene, kiena kia Simion. Naga pe yaru nae ga Yerusalem, pe yaru mesmesu tai, a pe yaru mārera tai e þelaga na leniena. Naga sumña sumñate ke sape sinenan visu Nasineyeena kiena ne Ntewa nene, nane Navisaarena, imi iila le Israel lala e pog mārera nene naþa asike ea.

Ana Simion nene naga yaru tai naþa Ninuna Wa sike e naga silaga, ²⁶ a Ninuna Wa pisawal pa naga rui naþa yoko naga taþatete kovio, vano vano-o kilamarana visu Navisaarena kiena ne Ntewa sumo wa. ²⁷ A Ninuna Wa þere pimi e Yumña Wa mñana ne Ntewa, e nena e pogos naþa akus sisi tomtom Yesu pimi, vena akila þelaga navisaluaena nene.

²⁸ Ana Simion miaþear sisi nene, mieluar Ntewa, pisa potena pania, pisape ²⁹ “Suþe Keviu o, nanagane nepisu suri naþa opisaar pan inu, pimi pe lelaga rui. Ana suri nene kila sumñare pimi e sineu, ana nanagane okilia otañan inu, yaru na kionña yumñaena, nevetan yomarava nini neimñasu. ³⁰ E ga e kilamarau, nepisu kionña Natamaliaena, ³¹ naþa omliagan pimi e maran yolai lala na yomerava, ³² sane kapi tai na kipian koena van yeririna taþena lala, a yoko aieluar imimi kionña le Yu lala, komin kiamimi naurarena nene Yesu.”

³³ Ana Yosop amio Maria lalua amilan visena kiena ne Simion nene paþisi naþa pisayu Yesu, ³⁴ ana Simion pis ke sina ga, pisa ruru la, ana pisa pa anena Yesu, pisape “Ntewa mliagan sisi nene pimi pan ita nae Israel vena kila ita ve moki teloru, a vena kila mñena ga ita ve moki tesumñalu sina. Ntewa mliagan naga pimi sane kile tai, ana yokorena yaru ve moki naþa avisa kare ga naga. ³⁵ Ana ve sanene, yoko naga kila kiela nasitomwanena la nene añalivi e yometava.

“Ana e lepas na puñña, þisi na naloge viowaena yur losineñña sane playu na mara tai, yokorena sineñña worovia komin suri la naþa yoko imi mālavin narumña nini.”

Sira marua Ana pisu Yesu e Yumña Wa mñana ne Ntewa

³⁶⁻³⁷ A sira marua tai naga mēna teke e poglis nene, kiena kia Ana, naþa naga pe navisawalena tai. Ana nene, arimana Panuel, naþa molue kome lus kiena ne Aisere nanua sumo. Naga talopa pogos naþa pe sira mēe ke ga wa, ana naga sike amio wona na yerñene tol kas olua ga, ana wona

nene mare tania. Naga pe letano ga sanene, pano-o tol kiena kas lualima orelu pa vari.

Naga pe sira tai naŕa silaga sulueen ga e Yuńa Wa mńana ne Ntewa, naŕa suńa pa ke e pogos na lotuena na kolulagi lala pa tol na yepekilavi, a silaga naga monsilu ga vena len.

³⁸ E poglis nene narui, pimi lavisin la, mlen, pisa potena keviu pa Ntewa vanon sisi nene, a siraunia, molue pano suńa pisayu Yesu pa yeririna la naŕa asun akiravan nńate ke asape Ntewa imi tamalia Yerusalem, ana Ana pisawal ruru pan la, naŕa kiela Navisaarena pimi rui.

Yosop la aŕasuŕela si apa Nasaret

³⁹ Pogos naŕa Yosop amio Maria akila suri la nene sa naŕa Navisaluaena kiena ne Ntewa pisa ŕisi narui, ana aŕar Yesu aŕasuŕela si apito garo kiela pulkumali nene Nasaret, lepas naŕa Kalele. ⁴⁰ A nin sisi nene kapur pimi keviu, kiena sitomena pimi pe manmarua ruru po paŕisi, a apisu naŕa Ntewa miila naga vena naga kila sur punu ga wo e kiena malena.

Yesu pe yaru viú ga, pian yaru la e Yuńa Wa

⁴¹ Ana e kas punu ga, le Yu la asuńa akila ke kiela ŕaŕagena tai, naŕa Paŕagena na Sitomńalen Natamaliaena. A silaga, la naŕa asike e yo taŕena lala, la sinelan manene paŕisi vena ava ma Yerusalem akila ŕaŕagena nene, a arimana Yesu amio anena, la mńena akila ke sanene. ⁴² Ana e kas tai, pog naŕa Yesu kiena kas tol lualima taaga pa lua [12] ke na wa, apa sina, ana aŕure Yesu amio la. ⁴³ Ana la akila suri na ŕaŕagena la nene pano-o ŕisi, ana yeririna la aŕasuŕela si apa e kiela yo lala. Ana Yesu na pe pa re poli, naga suńa ga Yerusalem, ana arimana amio anena pe akilia re poli. ⁴⁴ Lalua asitom ke asape pona naga sike amio la ŕasia veraga e pupia ŕegas na kiela namratava lala a kiela erau lala, ana amial mńa pano-o tol legiena wetelu tai. Ana e yemalo nene akale Yesu pano-o, ⁴⁵ pe añal re naga sike amio la poli, ana apisu sane la monar atayu lala awasuŕe si ava garu Yerusalem vena alualia. ⁴⁶ La amial legiena wetelu taaga, apim atol si Yerusalem, akale pano-o, ana e legiena taŕena, naŕa kana legiena na telu na kiela yalena, añal ga na wa, apisu teke tano e Yuńa Wa mńana ne Ntewa. Naga totano teke amio navianena lala nae e yo nene, tońa miyagogon ke kiela visena lala, a tońa piuviun ke naviunena la tan la. ⁴⁷ A la naŕa asike lavisinia e pogos nene, la amilan manene pupia manmaruaena a nakiliaena kiena ne Yesu paŕisi, amio navisatamńeen la naŕa naga suńa mla ke pan la naŕa apiun ke suri tania. ⁴⁸ Ana pogos naŕa arimana amio anena apisu naŕa naga kila ke sanene, amilan paŕisi, ana anena pis pania, pisape “Ei, naruu! Komin ya ne sinomńan osape okila kare manene imimi sanene? Opisu ke ne, imimi lua makale ko pano-o, pe monńal ko re nena ga, ana okila imimi memloge piowa paŕisi wa.”

⁴⁹ Ana e pogos nene Yesu mla navisatamńeen tai pan lalua, pisa sanini, pisape “? Komin ya ne amiu lua apa akale inu e yo taŕena ne sanene? Sanape, amlua pe asitomńal re si sane in na monar nesuńa nekila ga yuńaena kiena ne kau Ata loyumuńa e mńana yuńa poli?” ⁵⁰ Ana navisatamńeena naŕa pisa pan la, amninue logekilaleen kana kinasia. ⁵¹ Ana Yesu mligan yo nene, naga pito amio la, ana la aŕasuŕe si apito e kiela yo naŕa Nasaret.

A Yesu su pogaga amio la e yo nene, sumña mlogear ruru la mña silaga. A anena naþa Maria sumña sitomñal luen ga suri la nene loyumu e losinena silaga.

⁵² Ana kas la pimi þaro pano, a Yesu kapur pimi keviu, a kiena manmaruaena amio kiena maruaena sumña pimi keviu laa narui, a Ntewa sumña pisa ruru naga keviu paþisi, kila yaru la apisu naga po na po, akekaran manene naga paþisi.

3

Yoane Nakeena sike e yokorena, naga mlologon ke navilopuena

¹⁻² Ana kas laþas þaro pa rui, ana Yoane Nakeena, narina ne Sakaraea, naga pimi mñali e yokorena. Naga nene e pogos naþa pupia Parin Suþe Taepirias Sisa nae Rom naga pe suþe keviu ke tol kana kas lualima taaga pa lima rui, a e poglis nene na mliganar kiena yerkawa laþas rui, sane Ponses Paelat, naga pisuar Yutea, a Erot, naga pisuar Kalele, a wenla naþa Pilip, naga pisuar leþas nae Ituraea amio Trakonatis, a Lasanias, naga pisuar leþas nae Apilin. A e mña ga e pogos nene, lalua naþa ape þar na yaru wa lala asike garu Yerusalem, naga Anas amio Kaefas.

Ana Yoane sike garu yokorena, ana Ntewa mla visena la pania, ³ ana naga pa make e leþas punu ga na wii nae Yortan, naga sumña mlologon ke pisape yaru la punu ga monar avilopu la, a monar ava e nakeena, ana yoko Ntewa naga viewo kiela mlamulena viowa lala. ⁴ Naga kila sa ga naþa Navisawalena Aisea pisa nanua rui e kiena tusi, naþa sape

“Pulgo tai sumña pio ke e yokorena, sape

Akila ruru make mrapa kiena ne Ntewa,

vena naga kilia imi mñali e kiamiu malena lala.

⁵ *Yoko kam na monar asinwo make pulþalu lala,*

a monar akilro kunus la su ga tano,

a yo la naþa kapinia la monar aim amesmesu ruruia

a yo la naþa þilþil la monar aim ameri ruruia;

⁶ *ana sanene, yoko yolai la punu ga avisu kiela Natamaliaena naþa Ntewa ligania yalin la e mrapa nene imi mñalivin la.”* *Ais 40:3-5*

Yaru la apim puna Yoane

⁷ Yumñaena kiena ne Yoane, naga mlologon sanene narui, ana pogos naþa þina la moki amolue apa e yokorena vena naga kee la, naga pis mñarera pan la, pisa sanini, pisape “Kam na sa ga loñara la naþa amaraun kapi tai ana aþure, ana kam na asitom asape akilia aurmatan pupia anen kapi naþa Ntewa yoko ligan imi? Peraga, komin pe apilopu amiu ruru re poli wa.

⁸ Ana visae lelaga kemua naþa amaraun nakoena nene, kiamiu malena lala monar war mras wo la naþa torokin kiamiu navilopuena nene. Ana avisuaria, ve awarwar amiu re sina, sa naþa akila ke rui, naþa asuñña apisa ke asape ‘E, ita na tesuñña poga ga rui, okilakan ita ke narui tepe lus kiena ne Epraam nena naþa.’ Ana nanene na pe sur re tai nene poli, komin naþa visae Ntewa sinenania, naga kilia war kilavaru la nene, yumñaen lus kiena ne Epraam la ve moki ea, vena la akus lelemiu. ⁹ In na nevisa van amiu, nevisave mñekiavi mon ruru mñeke rui, vena te plan laki la naþa pe aþar re mras wo la poli, akoven la ava e kapi.”

¹⁰ Ana pogos naþa þina la amloge nene, amarau na amarau, ana apiunia, asape “Ana visae ve sa nene, yoko imimi mekila ve sanape narui?”

¹¹ Ana Yoane pisatañe la, pisape “Yar naþa ñana kulsaket lua, yoko naga monar tamãan tai va yar naþa pe ñana re tai poli. Yaru naþa kana kinanena keviu, yoko naga monar vion re komþas va yar naþa pe kana re poli.”

¹² A yar na takis la moki, naþa ape li nakila keuiaen nena yar lala, apimin vena Yoane kila nakeena van la, ana la ñena ga apisu kilale kiela napiowaena lala, ana la apiun ñena ga asape “?Navianena, sanapen imimi, yoko imimi monar mekila ve sanape?”

¹³ Ana naga pisa pan la, sape “Yoko awarpolo vetan yaru lala torokin ga ya naþa la monar aulia, ana ve yuve re, sa naþa akila ke þisi rui.” ¹⁴ Ana yaru na mara ñena laþasia apiun sanini pa Yoane, asape “?A imimi, yoko mekila ya?”

Ana naga pis pan la, pisape “Amiu apuarar ke kiamiu suri na mara lala, ana yaru la asumã amaraun amiu paþisi, lala sane visae pog tai sinemiun kiela suri tai, amiu avisa ga ana monar atañania. Ana þelaga nene, yoko monar ve akila re sina. A asumã sinemiun mimi lue silaga asape yerkawa la nene apul amiu ve tokak ga, pona torok ga yo, ana monar akekaran ga narui.”

Yoane sape yoko Navisaarena imi

¹⁵ E pogos nene, le Yu lala asumã asitom ke asape kiela Navisaarena lavisi ñalivi, ana amloge visena wo la nene kiena ne Yoane, akekarania, ana naviunena sike e kiela sitomena lala, asumã apiuviun ke, asape “O, pona yaru ne nanene yo, naga pe kieta Navisaarena, pona peraga?”

¹⁶ Ana Yoane sumã pisawal ruru merarava pan la, pisape “Peraga. In na nepitom sumo, vena nesumã nekee amiu ke ga e wii, ana yaru taþena tai vim siraun inu. Yaru nene, naga to laa metavan inu, a in na pe netorokin re naþa neluþarlua kulus nen lana poli pona nekila kiena yumãena taþena. Ana naga ke narui, yoko kee amiu e Ninuna Wa, amio kana kapi nena, vena kekan plan kororaki lala vetan kiamiu malena. ¹⁷ Naga sa naþa naga tarar ke koruak nayuraren wit, vena silsilin plan kana kinas lala. Ve sanene, yoko naga war ruru kinas nen wit la nene va umã, ana yoko naga koven vinus va e kapi tai naþa taþatete mare pogos tai.”

¹⁸ Nanene narui, Yoane Nakeena mlologon Lologena Wo pa yeririna la sa ke nene narui, a naga sumã pisa ke ñena visena wo naiilaaren taþena la pan la, a visena nakila þegelaena. ¹⁹ Ana yar tai pe kekaran re nena Yoane, nane Parin Suþe Erot, komin Yoane sumã pis ke pania vanon naþa naga þerelua sira nene Lerotias, naþa wona wenla, a pis pania vanon sur taþena ñena laþasia naþa naga kila. ²⁰ Ana metavan kiena napiowaena taþena lala, Erot sinen kar Yoane pano-o, sumã narui koven pa e yumã naloge viowaena.

Yoane kee Yesu

Matiu 3:13-17; Mak 1:9-11

²¹ Ana pogos naþa Yoane pe pa re e yumã naloge viowaena poli wa, naga kee ña yeririna la pano-o, ana pog tai Yesu ñena pimi e yo nene, ana Yoane kee ñena naga. Ana pogos naþa Yesu molue e wii, sumã mlen ñaga, ana veraga ga sinapane pike, ²² a Ninuna ne Ntewa pimi pe tasa,

moña pitomi tano sane lomē tai, pitomi pran ea. Ana Ntewa pis ma e peni pitomi pania, pisape “Ko Naruu nene, naña nepinaia ko pañisi. Kiau sitomena sike ga e ko, nekekaran ko pañisi.”

Repina ne Yesu lala

Matiu 1:1-17

²³ Ana siraun naña Yoane kee Yesu, ana naga siar kiena yuññaena narui, a e poglis nene, naga kiena kas la tol lualima telu. A lus naña Yesu molue komea, e lepas na yerniēne, siar e Yosop, naña apisu sane arimanane Yesu, pa sanini:

Yosop, naga narina ne Eli;

²⁴ Eli, naga narina ne Matat;

Matat, naga narina ne Livae;

Livae, naga narina ne Melki;

Melki, naga narina ne Sanae;

Sanae, naga narina ne Yosop;

²⁵ Yosop, naga narina ne Matateas;

Matateas, naga narina ne Amos;

Amos, naga narina ne Neam;

Neam, naga narina ne Esli;

Esli, naga narina ne Nagae;

²⁶ Nagae, naga narina ne Mat;

Mat, naga narina ne Matateas;

Matateas, naga narina ne Semein;

Semein, naga narina ne Sosek;

Sosek naga narina ne Sot,;

²⁷ Sota, naga narina ne Soanan;

Soanan, naga narina ne Resa;

Resa, naga narina ne Seruñapel;

Seruñapel, naga narina ne Saltiel;

Saltiel, naga narina ne Neri;

²⁸ Neri, naga narina ne Melki;

Melki, naga narina ne Ati;

Ati, naga narina ne Kosam;

Kosam, naga narina ne Elmñatam;

Elmñatam, naga narina ne Ere;

²⁹ Ere, naga narina ne Yosua;

Yosua, naga narina ne Eliesia;

Eliesia, naga narina ne Sorim;

Sorim, naga narina ne Matat;

Matat, naga narina ne Livae;

³⁰ Livae, naga narina ne Simion;

Simion, naga narina ne Suta;

Suta, naga narina ne Yosop;

Yosop, naga narina ne Sonam;

Sonam, naga narina ne Eliakim;

³¹ Eliakim, naga narina ne Melea;

Melea, naga narina ne Mena;

Mena naga narina ne Matata;

Matata, naga narina ne Natan;

Natan, naga narina ne Tepet;

³² Tepet, naga narina ne Sese;

Sese, naga narina ne Opet;
 Opet, naga narina ne Poas;
 Poas, naga narina ne Sala;
 Sala, naga narina ne Nason;
³³ Nason, naga narina ne Aminatap;
 Aminatap, naga narina ne Atmin;
 Atmin, naga narina ne Ani;
 Ani, naga narina ne Ebron;
 Ebron, naga narina ne Peres;
 Peres, naga narina ne Suta;
³⁴ Suta, naga narina ne Sekop;
 Sekop, naga narina ne Aisak;
 Aisak, naga narina ne Epraam;
 Epraam, naga narina ne Tera;
 Tera, naga narina ne Nao;
³⁵ Nao, naga narina ne Seruk;
 Seruk, naga narina ne Reu;
 Reu, naga narina ne Pelek;
 Pelek, naga narina ne Eþa;
 Eþa, naga narina ne Sela;
³⁶ Sela, naga narina ne Kaenan;
 Kaenan, naga narina ne Aþaksati;
 Aþaksati, naga narina ne Sem;
 Sem, naga narina ne Noa;
 Noa, naga narina ne Lamek;
³⁷ Lamek, naga narina ne
 Metusela;
 Metusela, naga narina ne Inok;
 Inok, naga narina ne Saret;
 Saret, naga narina ne Malalil;
 Malalil, naga narina ne Kaenan;
³⁸ Kaenan, naga narina ne Enos;
 Enos, naga narina ne Set;
 Set, naga narina ne Atam; ana
 Atam, naga narina ne Ntewa.

4

*Parin suþe kiena ne yermare la naþa Yermare Lego, kilali Yesu
 Matiu 4:1-11; Mak 1:12-13*

¹ Ana pogos naþa Yesu pimi si e lepas na wii nae Yortan naþa Yoane kee naga ea, naga pulen Ninuna Wa paþisi. Ana Ninuna þere Yesu pa ke sina ga e yokorena, ² a naga sike e yo nene pa tol legiena lualima yam vari, naþa þarin suþe kiena ne yermare lala suþa kilali naga. Ana e legiena la nene, pe kinan re poli, suþa pano pano-o tol naþa visokar na visokaria.

³ Ana Yermare Lego nene pimi pisa pania, pisape “Visae ko ope Narina ne Ntewa kemua lelaga, ovisali va kilavaru nene imi ve kilaparavi, vena okania.”

⁴ Ana Yesu pisataþnea, pisape “Peraga, komin Visena Wa pisape ‘Pe yar malin re ga kinanen poli.’”

⁵ Ana Yermare Lego sinenan sape kilali sina Yesu, ana þere kiena sitomena pa metava e pupia kunus tai. Kipian naga e purvanua make ga na yomarava nini, ⁶ ana pisa pania, pisape “Navisuaren yo la nene,

amio kala naurarena make ga, asike pa e lumãau rui. Inu nořar kian la, ana nekilia netamãan va yar ai nařa in na sineun nesape netamãan vania. ⁷ Pogaga, visae ovatanon inu, olotun inu, vera na neligan make sur la nene se lumomãa.”

⁸ Ana Yesu pisatamãea, pisape “Visena Wa pisape ‘Olotun ga Ntewa okila ga kiena yurãaena naga taaga, komin naga ga pe kionãa Suře.’”

⁹ Ana Yermare Lego sinenan sape kilali sina Yesu, řere kiena sitomena pito garo Yerusalem, mligan naga e yo tai nařa pa manene metava, e wos nen yurãa mãana Ntewa, ana pisa pania, pisape “Visae ko ope Narina ne Ntewa, oula oto tano. Okilia okila woga ga ne, ¹⁰ komin nařa Visena Wa pisayu Ntewa, pisape ‘Naga yoko ligan kiena navisi lala, vena aim asurãa amio ko, avisuar ko mãaga.

¹¹ *Yoko ayukop yaun ko ga vena ve otan re lamãa e kilavaru.’” Yauena 91:11,12*

¹² Ana Yesu pisatamãe ke sina ga, pisape “Peraga rui, komin Visena Wa pisa mãena ga pisape ‘Ve omãareran re okilali kionãa Suře Ntewa vena kila kionãa sur tai.’”

¹³ Ana pogos nařa Yermare Lego kilali kiena natařaliena la nene pa Yesu řisi, ana purmatania pano, naga pa surãiate ke vena lual pogos tařena nařa sitom ke sape kilia taulu Yesu ea.

Yesu siar kiena yurãaena gar Kalele

Matiu 4:1-11; Mak 1:12-13

¹⁴ Ana siruania, Yesu mialoro e namãareraena kiena Ninuna Wa, pimi tol yo Kalele, ana yar la apisayu naga pano-o kalo make yo lepas nene. ¹⁵ Ana naga surãa pa ke e kiela yurãa na leniena lala, surãa pian la, ana asurãa akekaran naga pařisi, asurãa apisirlua ke kiena kia.

Le Nasaret la amãenelua Yesu

¹⁶⁻¹⁷ Ana Yesu pimi tol kiena yo nařa Nasaret, nařa kapuru pimi keviu ea, ana e Legiena Wa, sa nařa kila mãa silaga, naga pa amio la e kiela yurãa nalenena. Ana asape naga ulolua Visena Wa Kiena ne Ntewa van la, ana akian tus nařa Aisea siriyu pania. Ana naga surãalu na pikeřa tus nařani, mãal e nařa sinenan sape ulolua van la, ana puloia, nařa pisa sanini, pisape ¹⁸ “Ninuna ne Ntewa sike e in rui, komin nařa Ntewa mligan inu vena in ke narui nařa nelologon Nalologena Wo va la nařa limala korena ga.

Naga mligan inu nepimin vena nevisawal va la nařa asike e yurãa naloge viowaena, nevisave nanagane, akilia amolue ga sa ga ne, a vena nevisawal va kilamara řala lala, nevisave nanagane, kilamarala la kilia imi wo sina.

A naga mligan inun sape yeririna la nařa asike tano, nařa yar tařena la asurãa akila kare la ke silaga, yoko in na neure plan la, aim asu si e yo wo tai.

¹⁹ *Ana sanene, in na nekilia nekila merarava nevisave nanagane, Ntewa kila kiena pog viu nowo tai pimi mãalivin yar la nene rui.” Ais 61:1,2*

²⁰ Ana pogos nařa Yesu pulo nawuloena nene řisi, naga pulonar si tus, kian si pa yaru na visuaren yurãaena, ana pa to meta e lelen nalologena, vena vis va yar lala. Ana la make ga nařa asike loyurãa asurãa atamaria Yesu asape amãa yoko aloge ya ne visa van la ne wa. ²¹ Ana pogos nařa

naga siar kiena visena, ana pisa sanini, sape “Nevisa van amiu, nevisave Visena Wa kiena ne Ntewa naña amloge ga na wa, kana visena la nene pimi pe lelaga nagane ga na wa, e maramiu.”

²² Ana pogos naña yar la amloge visena la naña kiena ne Yesu, amloge sane naga pis ruru po na po, pis malumu ga a pis tanea ñisa, ana la amilan pañisi, asuñã apisavisa pan la sanini, asape “!Ana yar nene, naga narina ne Yosop ga nene! ?Naga ñar visena tanea la ne sanene pe ne?”

²³ Ana Yesu pisatamñe la, pisape “Pona sinemiun asape avisa kieta visena marua nene van inu yo, naña pisape ‘Tokta, okila ruru ko sumo wa, ana siraunia okilia oiila yar tañena.’ Nanene komin naña amloge ñisi rui naña nesike gar Kapeneam, nekila ruru ke namaiena la moki, ana asitom asape komin ya ne pe nepim nekila re mña sanene pan amiu e kieta yo nini poli. ²⁴ Ana lelaga nvisa van amiu, sane visae navisawalena tai, ana kiena yeririna lala nae kemua kiena yo naña, la tañatete akekarania, tañatete alogearia. ²⁵⁻²⁶ Nanene na lelaga. Sineun nesape asitomyuli pogos kiena ne yermarua Elaisa nanua sumo. E pogos nene, yua pe powo re poli pa tol kas telu komsusa, a pupia viso tai kalo make yo Israel. ?Ana Ntewa mligan Elaisa pa miila ane e poglis nene? Apisu ke ne, pe mligan re naga panon iila letano nae Israel lala tai naña amloge ke piowa poli, ana mligan naga pa miila letano nae pulkumali keviu nene Sareñat, nane lepas tañena naña Saeton. ²⁷ Ana asitomyuli mña ga pogos kiena ne yermarua Elisa. ?E pogos nene, yar la moki naña añar leperosi, ana Ntewa kila ruru ai? Naga pe kila ruru re le Israel lala tai naña añar maiena nene poli, ana kila ruru ga yere Seria nene naña Neman. Lelaga-o, ita yeririna la naña tepisa ke tesape ita nena naña tepe yeririna lala kiena ne Ntewa, ana yar la naña Ntewa mligan la apimin asape akila kieta yumñaena, ana yepeta mavin la ke sina ga.”

²⁸ Ana pogos naña la nene asike loyuña nalenena amloge visena nene, kiela sitomena la pilon pa pe tañena narui, nagane la sinela kar Yesu narui. ²⁹ Ana la aplamoluen Yesu, añurelua naga petan kiela pulkumali pa vanua, añure pa e pupia yeparpas tai naña kiela pulkumali mñe ea, la sinelan asape akuan Yesu vito tano e yo ne nanene narui. ³⁰ Ana Yesu kila naña la tañatete si auarar naga, ana mial ga pa ñaro likan la sanene pano, mligan la asike na.

*Yesu pa garu Kapeneam, pilelua yermare tai
Mak 1:21-28*

³¹ Ana Yesu mial pito tol pulkumali tañena nae Kalele, nane Kapeneam, ana e Legiena Wa naga pian la e kiela loyuña na leniena. ³² Ana la naña amiyagogonia amilan pañisi, komin amloge kiena visena urmi pañisi, a namareraena kiena ne Ntewa sike ea. ³³ Ana pogos nene yar tai sike loyuña amio la, naña ninuna ne yermare viowa tai suñã kila kare naga, ana yar nañani pio manene kare Yesu pañisi, pisa pania, pisape ³⁴ “?Ei, Yesu nae Nasaret, kionã ya na teke e imimi? !Pona ko opimin osape okila kare imimi yo, a! Komin naña in na nekilia ko rui, sane ko ope Yar Wa nena napo tai kiena ne Ntewa.”

³⁵ Ana Yesu pis mñarera pa yermare viowa nañani, pialuñaria, pisape “!Ei, ve ovis re sina! Omolue ke vetan yar nene nagane.” Ana ninuna viowa

nařani koven yar nene mloru pito tano likan la, ana molue petania pure paño, ana yar ne po sina ga sike na.

³⁶ Ana yar na yo la nene amilan pařisi, ana apisasayu Yesu, asape “?Ei, visen ya na sanene? Nanene yar mārera tai nene yo, kiena namāreraena keviu pařisi wa. Naga pis ga pa ninuna viowa lala, ana apureure ga sa nene.” ³⁷ Ana komin sur ne la nanene narui la akekara, a asuřia apisa ruru kia kiena ne Yesu mlewo pa e yo punu ga e lepas nene.

Yesu kila ruru auia simem kana Saemon Pita, amio mēna yar tařena la moki

Matiu 8:14-17; Mak 1:29-34

³⁸ Ana Yesu suřalu pa vanua e yuřa nalenena nene, ana pa uřa mēna Saemon, nanene gar ke Kapeneam na wa. Ana e uřa nene auia simem kana Saemon mloru řieke e togin namaiena, yepena pisusun, ana apisawal pa Yesu, apiun pania asape sanape e sira marua nene. ³⁹ Ana Yesu pimi suřalu se yepas nen sira nařani, ana pisaluřar maiena nena, ana yepen pimi manin sina, mloge nena po, ana suřalu pa miyurāen kala kinanena.

⁴⁰ Ana pogos nařa mrae pito tano, sane Legiena Wa nene řisi narui, la nařa kiela namaiena la asikena, ařerela apim puna Yesu, ana Yesu řuarar la, kila ruru la. ⁴¹ A la moki nařa, yermare la amolue petan la, nařa asuřia akiiki, asape “!Ei, ko kemua nařa ope Narina ne Ntewa narui!” Ana Yesu pisaluřar yermare la nařani, pisape ve avisa re si suri tai, komin nařa akilia rui asape naga Navisaarena kemua lelaga.

Yesu mlologo make ga e lepas lala nae Yutea

Mak 1:35-39

⁴² Ana kolulag kona, Yesu suřalu naga taaga molue pa vanua, pa e yo mēno tai nařa pa ruru po na po pařisi. Ana siraunia, yar la apiminia, akale řia pano-o ařal e yo ne nanene, a la sinelan asape naga suřa amio la, akilali asape avisaluřaria vena ve ligan la re, ⁴³ ana pisa pan la, pisape “Toko, in na monar neva nelologon Nalologena Wo na suřenena kiena ne Ntewa va e pulkumali tařena la nařa asike ga wa, komin naga mligan inu nepimin suri ne nanene.” ⁴⁴ Ana naga petan la, pano mlologo teliv make e yuřa nalenena lala e pulkumali punu ga nae lepas nařa Yutea.

5

La nařa Yesu pio la řesania, apa ataveve naga

Matiu 4:18-22; Mak 1:16-20

¹ Pogos tai, Yesu sike e yepas nen pupia lapa nařa lařas asape Lapa nae Kenasaret, a lařas asape Lapa nae Kalele. A e pogos nene, yaru la nařa asuřalu amiyervivi Yesu la moki pařisi, sane yepa ve tokaki ga, komin nařa sinelan asape aloge naga lologon visena kiena ne Ntewa van la. ² Ana Yesu pisu waa lua nařa sike ga lavisinia, nařa ařure pimi sike ga e kukunone, a pisu kana yar ne la asuřalu asike e sive, asuřia akevan ke kiela lilivi lala. ³ Ana Yesu mial pano pa miai e waa tai nene, nařa kiena ne Saemon, ana pisa pania pisape suponlua va li laa sane. Ana Yesu teke e waa nařani, tořia pian ke la nařa asike ura.

⁴ Ana pogos nařa naga pis pan la řisi, naga pisa pa Saemon, pisape “Ita, in na sineun nesape teva re laa e lowe memaena, vena toure re lilivi wa.”

⁵ Ana Saemon pisatam̄nea, pisape “E yerkawa, imimi mekila sur nene rui pano-o yemlagi, ana pe metol re nena ika tai poli. Ana komin naṗa opisa sanene pan inu, poga, nekekarana naṗa tevali ga.” ⁶ Ana la apa akila sa naṗa Yesu pisa, ana la amilan pupia ṗegas nen ika tai pulen ga kiela lilivi naṗani, kila kiela lilivi nene siar pororovia, ⁷ ana la apio laṗasa naṗa asike e waa taṗena, la akuṗin limalan la vena aim aiila la. Ana la naṗa apim, ana asuṗa aṗere lilivi naṗani amio kana ika ne lala apa metava e waa luwoka nene, pano-o waa luwoka ga naṗani pulemamaga ruru nena ga, lavis luoka ga talilu.

⁸ Ana Saemon pisu sur la nene, pisu kilale sane Yesu ga miyuṗaen e kiena pupia naṗareraena wa, ana kinai tano e mialana ne Yesu, pisape “Suṗe, in na nepe yar viowa ga tai. Popen oure matan inu, ve osu re si lavisin inu.” ⁹ A pe naga re ga taaga po, ana la ṗena naṗa asike amio e pogos nene, la punu ga amilan ṗan wa e pupia ṗegas nen ika naṗa la aṗar ne, ¹⁰ amio narina ne Sepeti lua nene, Semes lalua Yoane, naṗa asikol la amio Saemon amiyuṗaen lele taaga, la ṗena luoka amilan paṗisi.

Ana Yesu pis pa Saemon, pisape “Ei, ve omaraun re si sur nene. Siar nagane, yoko ve oure re si ika, ana yoko osuṗa oure yar la aimi ataveve inu.” ¹¹ Ana aṗasuṗe la, aṗere si kiela waa la naṗani apa ura, ana pe akila re si sur taṗena poli, amligan kiela sur punu ga suṗa sanene, ana ataveve Yesu apavini.

Yesu kila ruru yaru tai naṗa ṗar leperosi

Matiu 8:1-4; Mak 1:44-45

¹² Ana siraunia, e pogos tai, Yesu sike pulkumali tai e yo nene, ana yar tai ṗalia pimi puna, naṗa yaru nena, maiena naṗa leperosi kilapel naga kila kare nena tasnena. Ana yaru naṗani pimi mloru e lana ne Yesu, tag pania, piun tania, pisape “Suṗe! In na nemlelaga nesape ko okilia okila ruru in si wo ga, ana visae okēkarania, in na sineun nesape neviun tan ko vena okila inu neikiki sina ga.”

¹³ Ana Yesu pe maraun re tolen maiena kiena ne yar nene poli, ana puararia, pisa pania pisape “Ee, in na sineun nesape yepeṗa yania.” Ana veraga ga yepeṗa miania, leperosi naṗani ṗisi e naga. ¹⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Omloge ke ne, ovano ve ovisayu re sur nene va yar lala wa, ana nahagane ova nena okom puna ne yar wa vena naga visu ko lia, a kilia visawal visave tasneṗa mian rui. Siraunia, ana monar ova okila lotena va Ntewa a okila kuṗaṗaena na kionṗa yepe ikikena nene, sa naṗa Mosis pisape monar akila.” ¹⁵ Yesu pisape yar nene vano ve visayu re sur nene, ana peraga, pe piavi re poli asuṗa apisayu ṗa Yesu pano-o pa tol yo punu ga, kila sane pupia ṗina la apimin asape aloge kiena visena, ana la sinelan asape naga kila ruru kiela namaiena lala. ¹⁶ Ana e pogos la punu nene Yesu suṗa petan ṗena yeririna lala, pa ke e yokorena, mlen ke pa Ntewa.

Yesu kilia viewo mlamulena viowa

Matiu 9:1-8; Mak 2:1-12

¹⁷ Ana pogos sina tai, Yesu pian la ṗaga, a Varasi laṗasa amio navianena navisaluaena lala atom̄aga tano e nene, naṗa la na pulkumali taṗena lala e lepas lala nae Kalele amio Yutea, a laṗasia amolue Yerusalem apimi. Ana e pogos nene, naṗareraena kiena ne Ntewa pimi keviu manene laa

e Yesu narui, kila naga kila ruru namaiena lala. ¹⁸ Ana yar laḡasia akus namaiena tai pimi, naḡa yepena la punu ga marmare, naḡa akus pimi ana mlor ga ḡeke e ḡana tog. La sinelan asape akus imi loyuḡa aligan mon lavisin Yesu, ¹⁹ ana apisu sane pupia ḡina ḡeke pa loyuḡa rui, ana yo ve tokak paḡisi, taḡatete akus kiela erau nene vano. Ana akus pa metava e wos nen yuḡa narui, akawepo lologia Yesu, ana amligan malumun yaru naḡa amio ḡana tog pito tano e pulus naḡani, pito ḡeke likan yeririna lala, ḡeke nena ga vamon Yesu. ²⁰ A pogos naḡa Yesu pisu suri nene, naga kilia naḡa la amlelaga ḡarera e naga paḡisi, asape yoko naga iila namaiena nene, ana naga pisa pania, pisape “Mara, in na nepiewo kioḡa mlamulena viowa rui.”

²¹ Ana pogos naḡa Varasi amio navianen navisaluaena lala amloge visena nene, asitom piowa e naga paḡisi, ana asuḡa apiuviunia, asape “?Ane ḡarnena kare ke kia wa kiena ne Ntewa sanene? Ntewa naga taaga kilia viewo mlamulena viowa, pe yar taḡena re si poli, ana yaru nene pis ke sa naḡa naga sitom ke sape naga Ntewa nene narui.”

²² Ana Yesu mninu kilale rui sape asitom ke piowa sanene e naga, ana pisa pan la, pisape “?Komin ya ne sinemiū la pulen ke sitomena viowa la sanene? ²³ Visae nevisa ve sanini va namaiena nene, nevisave ‘In na nepiewo kioḡa mlamulena piowa,’ pona nevisa vania nevisave ‘Osuḡalu, oyali,’ ana visena lua nene, tai ḡareran navisaena, a tai meme ga. Na naḡa sape ‘Osuḡalu, oyali,’ naga ḡarera laa sane, komin naḡa yoko okilia ovisu kilale sane kiau visena pe lelaga pona peraga, naḡa yar nene suḡalu pona taḡatete suḡalu. ²⁴ Ana nanagane ḡisi na nekila suri tai naḡa asitom asape Ntewa ga naga taaga kilia kila, ana avisu kilale sane in na ḡarina ne Yeririna, naḡareraena sike e inu. A nevisa van amiu, nesape naḡareraena nene torokin nekilia nevieuo ḡena mlamulena viowa e yomarava nini. Ayagogo ruruia.”

Ana Yesu pis pa namaiena naḡani, pisape “Nevisa van ko, nesape osuḡalu, ovilonar moḡa tog, oyali ova uḡa.”

²⁵ Ana sa nena nene, e marana ne la naḡa apisu ke ne, yar nene suḡalu, ḡar ḡana tog, mial pa vanua, naga pa uḡa naḡa suḡa miyeluarlilien Ntewa sanene pano.

²⁶ A pogos na la naḡani apisu suri nene, amilan kare nena lelaga, yepela ḡil paḡisi, asuḡa amiyeluar Ntewa, asape “E suwala, lelaga kemua-o, ḡane na ita tepisu sur tai naḡa pe taḡena paḡisi!”

Yesu pio Matiu, naḡa apio ḡena Livae, pimi tavevea

Matiu 9:9-13; Mak 2:13-17

²⁷ Ana siraunia, Yesu mialili ga pa laa sane, ana ḡal yar tai totano teke e kiena yuḡaena e yuḡa na warpoloen takis. Yaru nena, kiena kia Livae. Ana Yesu pio, sape “Oim otaveve inu.” ²⁸ Ana Livae suḡalu nena ga, mligan kiena yuḡaena, mligan kiena suri punu ga sike na, ana taveve Yesu. ²⁹ Siraunia, Livae nena kila pupia kinanena tai kana ne Yesu e ḡana uḡa, a e pogos nene, yar na takis taḡena la moki, amio ḡena yar taḡena la moki na sanene, la ḡena apim ato lele taaga amio Yesu amio kiena nalogena lala e kinanena naḡani. ³⁰ Ana Varasi laḡasia, amio kiela navianen navisaluaena laḡasia, apragogo pa nalogena lala, asape “?Komin

ya ne akinan ke lele taaga sanene amio yaru viowa lala a p̄arm̄arera la nene?”

³¹ Ana Yesu ke pisatam̄e la narui, pisape “La naṣa tasnela m̄arera ruru poga ga, la pe asitom re asape ava akom pun yar na kilaruruen maiena poli, ana la ga naṣa aṣar maiena, la sinelan paṣisi. ³² In na pe nepimin re nevio yar la naṣa apisa ke asape la apo rui e marana ne Ntewa vena ataveve inu, ana in̄ na nepimin ke yeririna viowa la ne sanene narui, vena avilopu la vetan kiela mlamulena viowa lala.”

Naviunena tai e lepa na monsilena

Matiu 9:14-17; Mak 2:18-22

³³ Ana la apiun naviunena tai pa Yesu, asape “Nalogenena kiena ne Yoane Nakeena la asuṃa apuarar ruru ke p̄elaga nene naṣa yam mokliu, asuṃa amonsilu ga vena alen va Ntewa, a Varasi m̄ena la akila sa ke ga. ?Ana komin ya ne kioṃa nalogenena la pe akila re poli, ana la asuṃa akinana a asuṃa amun ga sanene?”

³⁴ Ana Yesu pisatam̄e la, pisayu naga amio kiena nalogenena lala, sane la akekara paṣisi pogos naṣa naga sike amio la, ana yoko sinela viowa sirau e pogos naṣa naga ure matan la. Ana pisape “?Pogos naṣa yar natalopaena sike amio kiena erau lala wa, asitom asape yoko akilia aligan kinanena na p̄ap̄agena nene sike na, ve akan re? Peraga. ³⁵ Ana yoko pogos tai imi, naṣa yoko aurelua yar natalopaena nene vetan kiena erau lala, a e pogos nene narui akilia amonsilu, komin naṣa sinela miye naga paṣisi.”

Sur marua amio sur viiu

³⁶ Pelaga na monsilena nene, naga p̄elaga marua tai nalotena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan sape kila meraravan sane p̄elaga marua na sanene, taṣatete asikol amio suri viiu la naṣa naga pian la ke ea, ana pisa p̄akaiwa tai e lepa nene pan la. Pisape “Taṣatete ola kinakinas nen kulmrae viiu tai, naṣa ovitolṣa kinakinas tai, ana osuluar e kulmrae marua vena kilawo pulus naṣa teke ea. Visae sanene, yoko opitol p̄a kare kulmrae viiu nene narui, ana kana kinakinas, yoko taṣatete nena marana ve sa ke kulmrae marua nene, ana apisu piowa ga. ³⁷ A taṣatete okokonia kuruta viiu naṣa n̄eke p̄ep̄ela ke ga wa va e kulus nen nane tai naṣa pe urmarua, naṣa akon kuruta pa e yam moki li rui. Visae okila sanene, yoko kuruta viiu nene lapa, kila kulus nen nane naṣani m̄apo, ana kuruta nene lau kare ga ne, ana kana pias m̄ena imi viowa nena ga. ³⁸ Ana kuruta viiu, monar okokonia va e kulus nen nane naṣa naga m̄ena pe urviu, naga m̄arera ruru po, a okilia oligan ruru mom̄a kuruta mon m̄a ea. ³⁹ A pogos m̄ena naṣa yar la amun kuruta naṣa amiyuṃaen towe laa nanua rui, yoko ve sinelan re si munen kuruta viiu, naṣa amiyuṃaen mare ga na wa, ana yoko monar avisave kuruta marua naga kiki laa sane.”

6

Yesu pe suṣen Legiena Wa

Matiu 12:1-8; Mak 2:23-28

¹ Ana e sina ga e legiena tai, naṣa pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalogenena lala amiyaloro apano, a kiela mrapa pa p̄aro e lokove na kona lala. La amiyal m̄a sanene, ana nalogenena lala viso kar la ana akawe plan kona laṣas naṣani, apae vania, akania. ² La akila ke sanene, ana Varasi

laþas asuřna e naþani, apisu ke Yesu lala, ana apisa pania, apisape “Ei, komin ya ne asuřna akila ke yuřnaena nene e Legiena Wa sanene? Visae sanene, asuřna akilaro ke kieta navisaluaena ne.”

³ Ana Yesu pisatařne la, pisape “?Pona pe apuloli re Visena Wa pog tai poli yo wa, e sur la naþa Parin Suþe Tepet nanua naga kila? !Kam na akilia pa rui! Naga amio kiena yeririna lala la viso kar la manenea, ⁴ ana naga pa loyuřna e yuřna wa řana Ntewa, a naga mla kilaparavi wa naþa Navisaluaena sape yar wa ga la akilia akania, ana Tepet amio kiena yeririna la akania.”

⁵ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Inu Narina ne Yeririna, inu ke narui nepe suþen Legiena Wa, ana inu ga nekilia nevisa ya naþa popon akila e Legiena Wa, pona ya naþa pe pon re akila poli.”

Yesu kila ruru limaulu tai e Legiena Wa

Matiu 12:9-14; Mak 3:1-6

⁶ A e si e Legiena Wa tai, Yesu pa si loyuřna e yuřna na leniena, pian la. Ana poglis nene yar řana tai sike loyuřna naþani, limana marua pulu.

⁷ Ana navianen navisaluaena lala, amio Varasi lala, naþa la sinela kar Yesu rui, asike ga lavisinia e poglis nene, asuřna apisuar ruruia řisa, vena asape alual li řelaga viowa laþasa e naga, ana la sinelan asape avisu sane yoko Yesu kila ruru limaulu naþani e kiela Legiena Wa nene pona yoko ve kila re.

⁸ Ana Yesu kilia ruru make ya naþa sike e kiela sitomena, ana pis pa yar naþani, sape “Osuřnalul, ovam osu metava e nini sumo wa,” ana naga suřnalul pavini. ⁹ Ana Yesu piun tan la naþa asike e ne, pisape “?Kieta Navisaluaena sape tekilia tekila ya ne e Legiena Wa? ?Pisape popon tekila sur wo pona popon tekila sur viowa? ?Pona pisape popon tetamalia yaru, pona popon towerřar yaru?” ¹⁰ Ana Yesu pisuveve la make ga, ana pis sina pa yaru naþani, pisape “Lumorņa visilia!” A e ga e pogos naþa yar nene kila sanene, limana naþani pimi po nenaga.

¹¹ Ana le Varasi lala sinela mimi, naþa sane amloge mlae pařisi, ana apa vanua apisayu weleli sane yoko akila ve sanape na va Yesu.

Yesu mliganar kiena nalogena la lualima taaga pa lua

Matiu 10:1-4; Mak 3:13-19

¹² Ana siraunia, e sina e pogos tai, Yesu pa metava e pupia tavie tai vena naga se ea, len va Ntewa, ana suřna kila ke sanene e yo naþani pa tol yemlagi. ¹³ Ana kolulag na pitomi pio kiena nalogena lala apimi lele taaga puna, ana e la nene, naga pisawal la lualima taaga pa lua naþa naga mliganar la pisape la narui, la ape nalogena.

¹⁴ Ana kia kiena ne la lualima taaga pa lua nanini:

Saemon, naþa Yesu mligan kiena kia tařena, sape Pita,

a wenla naþa Antru,

a Semes, a wenla naþa Yoane,

a Pilip,

a Patalomiu,

¹⁵ a Matiu,

a Tomřas,

a Semes, naþa narina ne Alpeas,

a Saemon, naþa sape řene plan le Rom lala,

a Sutas, naþa narina ne Semes,

16 a Sutas nae Kariot, naþa siraunia naga kom varaun Yesu.

Yesu suña mlologo a kila ruru namaiena lala

Matiu 5:1-12

17 Ana Yesu þere nalologena la nene apitom si tano, ana añal yotop tai, apa asike ea. A poglis nene, nalogena kiena ne Yesu taþena lala apule ga asike ea, amio mēna pupia þina lala na pulkumali taþena lala nae Yutea, a le Yerusalem mēna lala, amio le Taea a le Saeton lala, naþa amolue e kiela yo lala garo losi lavisin sive apami. 18 La nene apamin asape aloge visena lala kiena ne Yesu, a la sinelan asape kila ruru kiela maiena lala. Ana Yesu kila mña sanene pan la pano-o, naga kila ruru mēna la naþa yermare lala asuñia akila kare la ke silaga.

19 Yaru la moki manene paþisi, ana la punu ga sinelan asape atol ga Yesu, vena la aninuli ga pupia namareraena naþa apisu sane suña mñalivi ke ea, naþa suña kila ruru ke yar la moki rui.

Navianena lala kiena ne Yesu

20 Ana Yesu kira pisu kiena na-logena la nene, ana pian la, pisape:

“Kam naþa apisu kilale sane limamiu koren ga, navisa ruruena sike e amiu, komin amiu ke narui naþa Ntewa naga pe þarin suþen amiu, ana visuar amiu.

21 Kam naþa viso kar amiu ke nagane, navisa ruruena sike e amiu, yoko aloge sane aim aulemaamaga nena ga e suri wo ne lala.

Kam naþa atagi ke nagane, navisa ruruena sike e amiu, yoko akilia akekara.

22 Kam naþa yar la pe akekaran amiu re poli, a naþa asuñia yepel mavin amiu, a naþa asuñia apisa kare amiu, a asuñia akoven plan ke kiamiu kia lala sane kam na ape yar viowa ga lala, nanene komin naþa kam na ape yar kiena ne inu Narina ne Yeririna, navisa ruruena sike e amiu.

23 E pogos la ne sanene, ve asitom manene re, aulaula ga warar pupia kekarena, komin naþa asuñia akila kare amiu ke ga e þelaga mña nena naþa repila lala akila pa navisawalena la nanua sumo. Ana pogaga, yoko awar kiamiu pupia nalaena ma e peni.

24 Ana kam la naþa ape nasur moki manenea, yoko viowa manene laa van amiu, komin naþa aþar kiamiu nalogewoena a kiamiu nakekarena lala e kiamiu malena wo la na yomarava nini rui.

25 A kam la naþa mēþemiu pulemamaga ruru pa sike rui, yoko viowa van amiu vaþisi, komin naþa yoko viso kar amiu manene va laa sane.

A kam naþa apitale ke nanagane rui, yoko viowa van amiu vaþisi, komin þisi na aloge viowa, atagi.

26 “A monar avisuar ruru amiu pogos naþa yar la asuñia amieluar ke kiamiu kia. Visae ve sanene, pe pon re amiu mēna asitom ke asape amiu na apo, komin naþa navisawalena navisokanena la nanua sumo, kieta yermarua la amiyeluar kiela kia la sanene, ana Ntewa pisu la sane la apiowa ga ana mña nakoena pan la.”

Yesu pisayu sinesien manene nasinekar lala

Matiu 5:38-48, 7:1-5

27 Ana Yesu pisape “Kam la naþa amloge kilale ke kiau visena nene, in na nevisa van amiu, nevisave: Monar sineta si kieta nasinekar lala, a monar

tekila wo van la naŕa pe asitom ita re poli, ²⁸ a monar tevisa ruru la naŕa apiuelin ita, a monar telenwo la naŕa akila kare ita. ²⁹ Visae yar tai lipa pipiŕa lepas tai, ko monar ovilopu mēna pipiŕa lepas ŕasia vania vena lipa, a visae yar tai m̄areran van ko vena war mom̄a kulsaket, yoko monar okekaran ga war mēna mom̄a kulsota. ³⁰ Visae yar tai viun kioŕa sur tai, monar ola vania, a visae yar tai lalua kioŕa suri tai, yoko ve ova oviun re si tania vena lamaran si van ko. ³¹ Pelaga ya naŕa sinom̄an vena yar la akila van ko, ŕelaga ne nanene yoko monar okila van la.

³² “Visae tesuŕa sineta si ga yaru la naŕa asitom ita, nanene na pe sur re tai nene po laa wa, komin yar nakilaen mlamulena viowa lala asitom ke la naŕa asitom la rui. ³³ Pona visae tekila ga wo van la naŕa akila ke po pan ita rui, naga mēna pe sur re tai nene poli, komin yar nakilaen mlamulena lala, la mēna akila ke sanene rui. ³⁴ Pona visae tetariŕan ga kilavaru va la naŕa akilia alamaran sina, naga mēna ga pe pe sur re tai nene po laa wa, komin yaru nakilaen mlamulena la akila ke yuŕaena nene silaga.

³⁵ “Ana in na nevisa van amiu, nevisave: Sinerŕa si kioŕa nasinekar, a okila wo vania, a otariŕan ga kioŕa kilavaru sa ga ne, naŕa ve ositom manene re van naŕa omla pania, ovisave pona kilia lamaran si pogos tai, pona taŕatete si lamarana. Visae osuŕa okila ke sanene, osuŕa okus ke ŕelaga kiena ne Arimata Yaru na Meta ne, a naga yoko la nalaena tai van ko ve keviu laa sane, komin naŕa naga yar sur naŕa sinen po pan la naŕa pe apisa re potena pan poli, pona la naŕa asitom la ke sina. ³⁶ Sanene, ko na monar sinerŕa ye yar lala sa naŕa Arimata naga sinena miye la.”

Yesu pisayu naliŕereen yar taŕena

Matiu 7:1-5

³⁷ Ana Yesu pis ke pan la na wa, pisape “Yoko ve aliŕere manene re yar taŕena pona ala nakoena vania. Visae sanene, yoko Ntewa taŕatete liŕere manene amiu, taŕatete la nakoena van amiu. Visae aviewo yar taŕena, yoko Ntewa viewo amiu, ³⁸ a visae ala sur va yaru taŕena, yoko Ntewa la sur imi van amiu. A yoko Ntewa laa van amiu ve keviu la sane taulu naŕa amlavia, yoko naga war ve moki vaŕisi, sa naŕa akokonia karo, atanaria, yoko amiyalar mēna ga, pano-o pulemamaga ruru nenaga, suri laŕas kekapil pito ke tano. Lelaga paŕisi, yokorena awar imi pun amiu maran ve taaga sa ke ga naŕa aŕarwar ke pan yar taŕena.”

Monar avisuar ruru kiamiu malena

³⁹ Ana Yesu pis ke pan la na wa, pisa ŕakaiwa tai pan la, pisape “? Sanape, visae kilamara ŕala tai suŕa ga, ana naga kilia sumon kilamara ŕala taŕena tai lalua ayalŕel woga ga? !Peraga, yoko la ga luwoka aloru ato e ŕiliŕili tai ne! ⁴⁰ Nalogenaga naga pe pa manene re metavan yar naŕa pian ke naga poli, ana visae naga kilia ruru make sur la naŕa navianena piania, yoko naga imi maran ve taaga sa ke ga kiena navianena. ⁴¹ Pe pon re osuŕa ovisavisa ke narin kororaki tai naŕa teke e kilamarana ne womla poli, ana pe opisu kilale re osape pupia purŕes nen laki tai mēke e kilamaraŕa poli.

⁴² “? Sanape na osape ovisa va womla nene, ovisave ‘Wolai, yoko nowarlua kone kororaki na kilamaraŕa wa?’ Sanene ko na pe opisu kilale

re kioṃña mlamulena viowa poli, a osuṃña omliṃpere ke ga mlamulena viowa kien yar taṃena lala. Okilia ṃña naṃa ko opiowa ga, ana osape okila sane yar la asape ko opo rui. Okus lua pupia miasin laki na ṃeke e kilamaraṃña sumo wa, ṃisi na okilia ovisuveve narin kinakinas nen kororaki naṃa teke e kilamaran yar taṃena nene.”

Purlaki amio mrasa

Matiu 7:16-20, 12:33-35

⁴³ Ana Yesu pisa ṃena ga, pisape “Purlaki naṃa po taṃatete war mras naṃa piowa, a purlaki naṃa piowa taṃatete war mras naṃa po. ⁴⁴ Ee, sanene narui, naṃa tevisu kilale purlaki, tesape sanape e ga e mrasnela. Mralaki la naṃa mam ruru po, pe toṃar re e viluṃini la naṃa pe nenos poli, peraga. ⁴⁵ Yaru naṃa po naga miyuwon ruru suri wo la sike e losinena, ana silaga kiena sitomena wo suṃña ga naṃa kilia visaplania, ana yaru viowa naga suṃña ṃarpolo ke suri viowa e losinena, ana naga visa plan ga sitomena viowa lala. Suri ya naṃa pule sike e los nen yar pona e kiena sitomena, sur ne na nene narui yoko suṃña molmolue luen ga e gona.”

Yuṃña lua

Matiu 7:24-27

⁴⁶ Ana Yesu pisape “?Komin ya ne apio in ke asape ‘Suṃe o, Suṃe o,’ ana siraunia pe asuṃña amlogear re ya naṃa nepisa pan amiu nesape akila poli? ⁴⁷ Yar naṃa pimi pun inu, mloge kiau visena, naga monar logearia a monar kila. Yar naṃa kila sanene naga sa naṃa suniena tai pisayuia, naṃa pisa sanini: ⁴⁸ Yar tai suṃña kila ke ṃana yuṃña, a yaru nene pe manmarua ruru po, kil ṃiliṃili la pito manene tano vena tol yo ṃarera tano, ana maplar kemraṃe lala e pulus la naṃani. Ana pogos na pog ṃarera, pupia womie lau, ana taṃatete nena kila yuṃña nene kulul, komin naṃa yar na kila, kila ruru ṃarera po. ⁴⁹ Ana yar naṃa mloge kiau visen lala, ana pe mlogear re poli, naga sane yar taṃena tai. Yar nena, naga ṃena miyuṃñaen ṃana yuṃña tai, ana naga pe wowe ga, miyuṃñaen ṃana yuṃña suṃñal yau ga e porotano, kana kemraṃe ne la pe pito manene re nena tano poli. Ana pogos naṃa pog ṃarera, pupia womie mlau pitomi, kil lua yuṃña naṃa, kilalua mloru, ana yuṃña naṃa pororovia, piowa make nenaga.”

7

Yer kawa na mara nae Rom tai mlelaga ṃarera e Yesu

Matiu 8:5-13

¹ Ana pogos naṃa Yesu pisa plan kiena navianena la naṃani ṃisi, naga pa loyuṃña e pulkumali nae Kapeneam. ² Ana e yo nene, nasumonon li na mara nae Rom tai sike ea, ana naga kiena yar wo na yuṃñaena tai naga mai paṃisi, lavis ga kovio. ³ Ana pogos naṃa mloge yar la apisayu ke Yesu, asape pimi ke lavisin kiela yo rui, ana pio nasumonena kiena ne Ye lu lala, pitetalia la apanon Yesu, vena aviun tania imi kila ruru namaiena nene.

⁴ Ana la naṃani apim puna Yesu, apisayu namaiena naṃa pania, ana apiun manene tan sanini, asape “Nasumonon li na mara la nene, popon sa oimi oiila naga. ⁵ Lelaga naṃa sane naga pe ita re tai nene poli, naga pe yere Rom ga, ana naga pe yar tai naṃa sitom manene kieta ṃegas nen yeririna la paṃisi, ana naga ṃena miila imimi e yo nini keviu paṃisi rui,

naþa miyuññaen kiamimi yuñña na leniena. Ana visae ko okekarania, oim ovisu kiena yaru nene naþa mai paþisi.”

⁶ Ana Yesu tañania, ana pa amio la. La amial apano, ana pogos naþa asike towe laa perinan yuñña mñana nasumonen li na mara nena wa, apisu yaru laþasa amiyal ke apimi. La nene, erau kiena ne nasumonena si laþasa, naþa naga pitetalia la si apim puna Yesu, vena avisa kiena visena tai vania. Ana la apim apisawal pa Yesu, apisape “Yere Rom naþani mligan imimi mepim si puñña, pisa sanini, pisape naga suñña kila kare ko paþisi. Naga pisape naga pisu sa naþa naga pe yaru tai naþa pe torokin re oim mñana loyuñña poli. ⁷ A sitomena nene kila naga pisu sane pe pon re mñana naga imi kate puñña poli, komin naga pe pe yere Yu re sane ko poli, ana naga pisa ga pisape, visae ovisa ga visena tai, yoko kiena yaru nene loge wo woga ne. ⁸ Naga kilia sape monar ve sanene komin naga kilia sape kionña visena naga namareraena sike ea. Naga sape suri nene naga sane li na mara la naþa asike vatanonia, naþa la monar alogear kiena visena. Visae visa van tai, visave ‘Ovano,’ naga monar vano, pona visae visave ‘Oimi,’ naga monar imi, pona visae visave ‘Okila sanene,’ yoko naga monar kila. A naga mñana sape monar kila ya naþa pupia yerkawa nasumonen li na mara la pisa pania. Naga sape naga sitom sanene narui, visae ovisa ga sur tai, ana monar ve sanene.”

⁹ Pogos naþa Yesu mloge visena nene, naga milan sitomen kiena ne nasumonen li na mara la nene paþisi, a kekaran paþisi, ana pis pa þina la naþa asike amio e poglis nene, sape “Nevisa van amiu, nevisave pe nomñal re nena yere Yu tai naþa suññal mñara se e in sane yar nene poli.”

¹⁰ Ana siraunia, la nene aþasuþela si apa mñana nasumonen li na mara la naþani, ana la amilan naþa apisu namaiena nene pimi po si rui.

Yesu kila si mñee kiena letano tai mal si petan marena

¹¹ Ana siraunia, pe yam piavi re poli, Yesu mial pa tol pulkumali taþena tai, kiena kia Naeni, a sa naþa silaga, kiena nalogena lala amio yaru taþena la moki asuñña ataveve ke naga. ¹² Ana pogos naþa Yesu lala apim ke lavisin pupia mralaea na pulkumali nene, apisu sane yar la amiyalvai apim, asuñña akus ke yar mare tai pano vena ava asinia. Naga naþa mare ne, naga mñee tai naþa anena pe letano. Letano nene, naga pe þar re si narina tai poli, naga þar nena taaga ne nane mare narui. ¹³ Ana Yesu la asuñña apisu ke la naþa amial apim, ana pogos naþa kieta Suþe pisu letano nene, naga sinen mie pano-o þisa. Ana pa lavisinia, pisa pania, sape “E, tagen toko.” ¹⁴ Ana Yesu pimi lavisin marena nene, mligan limana tea, a la naþa akus pa ke ne asuññalar la asu, pe amiyal re si poli. Ana naga pis pa yar mare naþani, pisape “E, nevisa van ko, osuññalu si na wa.”

¹⁵ Ana mñee nene suññalu, suñña pivis pan la, apikevike van sina, ana Yesu sumon naga pano, mligan si pa anena. ¹⁶ Ana pogos naþa yar la apisu sur nene, sinela kurkur paþisi, a asuñña amieluar Ntewa, asape “!Ake, suwala! Pupia navisawalena kiena ne Ntewa suññalu nena sike likan ita rui.” A laþas apisa mñana, asape “!Lelaga þa! Ntewa pimi katen kiena yeririna la rui.” ¹⁷ A suniena na suri nene, asuñña apisalelein pano, pano-o tol lepas naþa Yutea, amio yo taþena la naþa asike lavisinia.

*Yoane Nakeena pitetalia kiena nalogena lala apim pu Yesu
Matiu 11:2-19*

18 Ana e pogos nene, Yoane Nakeena sike e yuñña nakoena rui, ana kiena nalogena la apim apisayu pania e sur la punu ga naña Yesu suñña kila. 19 Ana Yoane pis ga pan lala lua, pitetalia la apa puña kieta Suñe, vena ava aviun ruru tania, avisave naga Navisaarena naña asuññate ke ne, pona pe naga re poli. 20 Ana la amial apim apisu Yesu, apiun sanini pania, asape “?Kiamimi yerkawa naña Yoane sinenan sape kilia sanape? ? Ko na yar sur naña apisa nanua sumo asape yoko yerkawa tai imi ve kieta nasumon itaena, pona pe ko re na nene poli wa, a monar mesuññate ke yar nene yoko imi na wa?”

21 Ana e nena e pogos naña apim apiun naviunena nene, Yesu suñña kila ruru ke maiena lala a suñña pile plan ke yermare petan yeririna lala, a suñña kila ke kilamara ñala lala, kilamarala la pimi po sina, ana nalogena kiena ne Yoane la apisu sur la nene. 22 Ana Yesu pisatamñe la, pisape “Awasuñe amiui si ava puna Yoane, ana avisawal sur ya naña apisuia pona amloge e nini. Suri la nene asa ga naña navisawalena Aisea pisa pan amiui rui, naña sape:

‘Kilamarañala lala, nanagane apisu si suri rui,
a laulu lala nanagane amial ruru si rui,
a yaru la naña apar leperosi, nanagane tasnela la mekik ruru si rui,
a kiligapoñe lala, nanagane amloge si suri narui,
a yar mare lala, nanagane amal si rui,
a la naña limala korena, nepisawal Lologena Wo pan la rui.’

23 Ana ava avisawal mñena va Yoane, avisave ‘Yaru naña pe sinen peve lua re e inu pog tai poli, navisa ruruena sike e naga.’ ”

Yesu pisayu Yoane Nakeena

24 Ana pogos naña nalogena kiena Yoane la amolue sina vena awasuñe avano, Yesu pisayu Yoane nene pa yeririna la naña asike ne, sape “?Pogos naña apa ñesan e yokorena nene, apanon asape avisu ya ne? !In na pe nesitom re nesape apanon ga avisu kana kiai ne la poli, naña sisilin kare ke ga sanene. 25 A in na pe nesitom re mñena nesape apa apisu yerkawa tai naña miyen mñana kulsota nowo la poli, po sike e malena naapo, komin yaru sur la ne sanene, la pe asusu re e yo viowa la ne sane yomema nene poli, ana la asike ga e yuñña naapo mñana ñarin suñe keviu lala. 26 Peraga, ana in na nesitom nesape apanon apisu navisawalena tai, ne? Nanene naapo ne, ana nevisa van amiui, Yoane naña apanon apisuia, naga pa laa sane, naga taulu navisawalena nasumo lala, 27 komin naña Ntewa pisayu naga e kiena visena wa rui, sape

‘In na nemligan ñesan kiau yaru na warena visena nene pitomi pun ko, vena kila ruru kioñña mrapa.’

Mal 3:1

28 “Lelaga nevisa van amiui, sane e yomarava nini Yoane Nakeena nene naga mon metavan make yar la punu ga. Ana la punu naña yoko aim e nasuñenena kiena ne Ntewa, vito tol kiela yar maro naña sike laa tano, la punu nene la asike metavan Yoane, naña yoko la awar navisa ruruena kiena ne Ntewa va laa sane taulu naga.”

29 Ana pogos naña apa amiyagogen Yoane Nakeena mlologo, naga pisawal mrapa kiena ne Ntewa vena la akilia avilopu la. Ana yar viowa la moki, pa tol mñena yaru na takis lala, apisu sane mrapa nene pe lelaga, ana apilon la, ana Yoane kee la e wii. 30 Ana yar tañena lala, sa naña Varasi lala

amio navianen navisaluaena lala, la apilopu māsila e mrapa naḡa Ntewa kila vena akilia avilon la ea, ana Yoane pe kee la re poli.

Yesu pis mārera pa yeririna la e kiena pogosia

³¹ Ana Yesu pis mārera pa yar na vilaveena lala e poglis nene, pisape “? Yoko nevisa visena ya naḡa kilia tol ḡelaga ken la na nagane, sane la ape yar ya? ³²⁻³⁴ E lepas punu ga naḡa Ntewa kila vena kilali wo van amiu, ana yepemiu mavin ga, apisa kare ga naga vanonia. Komin poglis naḡa Yoane pimi, naga suḡa monsilun kinanena vena len, a naga mlon kuruta namunena, ana yaru la apisu sanene, asuḡa apisayuia, asape ‘Yaru nene, yermare sike e naga.’

“Ana pogos naḡa inu Narina ne Yeririna nepim nesike na, nekinan ruru ga a nomun ruru ga, ana apisayu si inu ḡisa, apisape ‘Apisu ke ne, yaru nene naga kinan merorol paḡisi wa, naga pe yar na mun maneneen mēna kuruta, a naga kiena erau lala, yar na warpoloen ga takis, a yar viowa ga lala.’

“Komin sur ne nanene nepisu yeririna na nagane lala asa ga ninis la naḡa visae asuḡa akila kokan ke e yepesinas na kumali, yoko la aviovio kiela narin erau lala, avisave ‘!Ei, kam na apilon manene visena na! Visae mowe ke plaḡe, ana pe sinemiun re wolen amio imimi poli, pona visae meyaun ke yauena nā marena, ana pe sinemiun re atagipae amio imimi poli.’

³⁵ “Sur ne na nene, yeririna la yepela mavin mrapa lala kiena ne Ntewa, ana mras wo naḡa molue e malena kiena yaru naḡa taveve ke mrapa kiena ne Ntewa, kilologia sane mrapa ne nanene narui, naga pe mrapa na manmaruaena naḡa lelaga.”

Sira tai mloge kemua piowa lelaga e kiena mlamulena viowa lala

³⁶ Ana Varasi tai, kiena kia Saemon, naga sape sinenan kila kinanena tai ve kana Yesu, ana Yesu pa māna, pa totano vena akinana. ³⁷ Ana e pulkumali nena, sira tai sike ea, naḡa naga kila ḡelaga viowa la moki paḡisi, ana naga mloge naḡa Yesu pa kinan ke māna Varasi naḡa Saemon ne. Ana sira naḡa pisu kiena mlamulena viowa, mloge piowa manene laa, ana mloge sane monar imi visu Yesu, ana kus kiena piawi tanea tai na ponotaninu, kus pimi e yuḡa naḡani. ³⁸ Ana Yesu pelein ke sape kinana, ana sira nene pimi suḡal su varaun lana, naḡa wamarana mlau, kekapil pito ke e lana ne Yesu. Wamarana kee ke lana sanene, ana tar viluna la naḡa piayavi ne, suḡa miyumuvan ke lana Yesu, a naga pelan pipina komḡasa te lana ne Yesu, a yokorena taron ponotaninu naḡani ea.

³⁹ Ana Varasi naḡa ḡere Yesu pimi māna, naga pisu ke sur nene, ana sitom piowa towe ga ea. Naga sitom ke sanini, sape “Visae Yesu nene naga pe navisawalena tai naḡa lelaga, pona vera na kilia ruru yo rui sane sira nene naga pe sira na mlamulena viowa na sanene, ana yoko ve taḡian re tol lana wa nene. Ana naga taḡian kila sanene, in na nemninue kare narui.”

⁴⁰ Ana Yesu na kilia mā kiena sitomena nene, ana pisataḡea, sape “Saemon, in na nesape nevisa visena tai van ko sumo wa.”

Ana taḡania sape “Pogaga, Navianena. Okilia ovisa.”

⁴¹ Ana Yesu pisataḡe sanini pania, sape “Yerkawa tai, ana yar lua akila lapui pania. Llua nene, tai na kiena lapui keviu, komḡasa naga kiena

lapui keviu manene laa paḡisi. ⁴² Ana pogos na ulmaranen lapui la nene, la ga luwoka apulmaran ḡele ga, ana yerka wa naḡani sinen mie la, ana piwo make kiela lapui la nene pan la. ?Ana komin sur ne nanene, lalua nene ane sitom manene yerka wa nene?”

⁴³ Ana Saemon pisataḡe Yesu, pisape “Nemninue ga, pona naḡa kiena lapui keviu manenea naga monar sitom va laa sane yo.”

⁴⁴ Ana Yesu pisape “Ee, sa ke nene narui.” Ana Yesu ḡarpuia kilologia sira naḡani pa Saemon, sape “Saemon, pogos naḡa nepim moḡa, pe noḡal re yar tai ḡar wii pimi pan inu poli vena nekevan kororak na mrapplepa e lau, sane e kieta ḡelaga na, monar okila. Ana opisu ke sira nini, naga ke naḡa kevan lau e wamarana narui, a miyumuvan si mema e viluna. ⁴⁵ In na nepim moḡa loyuḡa, ko na pe otalopan ruru in re poli, sane nepe kioḡa erau wo tai, ana siar e pogos naḡa nepim loyuḡa, naga mligan pipina lepas ḡasia te lau silaga. ⁴⁶ Ko na pe oḡar re ponotaninu pimi otaron pito e ḡaruu po, ana naga kila e lau rui. ⁴⁷ Ana nevisa ruru van ko, nevisave sira nene, kiena mlamulena viowa moki paḡisi, ana nepiewo make ga rui, kila narui naga sinena sii inu keviu paḡisi. Ana nepisu yaru naḡa kiena mlamulena viowa pe keviu re poli, nepiewoia, ana naga pe sinen sii manene inu re poli.”

⁴⁸ Ana Yesu pisa ruru ḡena pa sira naḡani, pisa pania, sape “Kioḡa mlamulena viowa la naḡa ositom ḡele ke ne, nepiewo make rui.”

⁴⁹ Ana pogos naḡa Yesu suḡa pisa ke visena nene, yaru taḡena la naḡa akinan ke amio la e pogos nene pe akekara re nena poli, asuḡa apragogo pan la, apisa ke asape “?Ana yaru nene sinenan sape naga ve ai, naḡa naga pa ke sape naga ḡar plan ke mlamulena viowa kien yar la sanene?”

⁵⁰ Ana Yesu pisa si pa sira nene yam tai, pisape “Kioḡa naviawaena kila otol natamaliaena rui. Ve ologe re si viowa, okilia ova narui, a suḡare kiena ne Ntewa sike amio ko.”

8

Sira la moki naḡa ataveve Yesu

¹ Ana pe yam piavi re poli, Yesu mial sina pano, pa kome pulkumali lala, la naḡa ve torokak amio la naḡa kerkeviu, a e yo punu ga naga suḡa mlologo, a suḡa mla lologena wo nasuḡenena kiena ne Ntewa pimi pa yeririna lala. Ana sane silaga, kiena nalualima taaga pa lua la ḡena asike amio e pogos nene, ² a sira la moki li ḡa naḡa la asuḡa atavevela. E sira la nene, laḡasia naḡa Yesu taḡa ruru la petan ninuna viowa lala a e inanena viowa la naḡa se e la, sa naḡa Maria nae Maktala, naḡa sumo yermare la olua ase e naga, ³ amio Soana, naḡa naga wona ne yar naḡa Kusa, naḡa naga pe yerka wa na kilaen yuḡaena kiena ne Parin Suḡe Erot, a amio ḡena Susana nene. A la moki manene ke sina ga, naḡa la asuḡa amiila Yesu lala keviu paḡisi, a la asuḡa apisuar la e nalaena la naḡa asuḡa aḡar ke pan la.

Pakaiwa na kurus nen viluḡini naḡa kekapil e protano na pe taḡena vari

Matiu 13:1-9; Mak 4:1-9

⁴ Ana e pogos tai, pupia ÷ina na yeririna lala la moki amolue e kiela pulkumali la peve taaga, ana la apimi amiervivi Yesu piora, ana naga pis pan la, kuan ÷akaiwa tai pan la.

⁵ Naga pisa sanini, sape “Yar tai sape va veven kurusia e kana lokove. Pogos na÷a peven kurusia, suña sisilinia, ana kurus la÷asia amloloru e mrapplepa, a siraunia, yar la apim amiyaloro ea, apie kare ga, a manu mēna lala apimi ate plan make ga. ⁶ A kurus la÷asia amloloru e yo na÷a kilavaru sike ea, pitotovi pavini, ana yoko miaiai ga, komin na÷a pe wii re e yo nene poli. ⁷ A kurus la÷asia mloloru e yo na÷a sumo na pe ate plan ruru re kilika viowa e poli, ana yoko siraunia kilika viowa nene kapur ke sina ga pimi keviu, kewo make kurus la na÷a pitotovi ne-e amarmare. ⁸ A kurus ta÷ena ne la÷asia amloloru e porotano naapo tai, ana la apitotovi akapur mā pano-o, la a÷ar mrasnela la moki, tol ponotia taaga.”

Ana pogos na÷a Yesu pisa visena la nene ÷isi, naga pion manene pan la, sape “Yar na÷a kiligana teke ea, monar yagogon ruru visena nene.”

?Komin ya ne Yesu pis e ÷akaiwa lala?

Matiu 13:10-23; Mak 4:10-20

⁹ Ana siraunia, nalogena lala apim puna Yesu apiun kinas nen ÷akaiwa nene tania. ¹⁰ Ana naga pisatañe la, pisape “Ntewa kila sanene sape vena akilia alual nakilia wanena na kiena nasu÷enena.

‘Ana e yar ta÷ena lala, nakilia wanena la nene la atapolou asike e ÷akaiwa na wa, ana la asuña apisu pano-o, pe apisu kilale re poli, a la asuña amiyagogo pano-o, pe amloge kilale re nena poli.’ ” Ais 6:9

Yesu pisavan kinas nen ÷akaiwa na kurus nen vilumñini

¹¹ Ana Yesu pisavan ruru ga ÷akaiwa nene pan la na wa. Naga pisapenua “Pogaga, kinas nen ÷akaiwa nene naga sanini. Sur nasumo, naga kurusa, a naga na sane visena kiena ne Ntewa. ¹² A kurus la na÷a akekapil mrapplepa, naga na sa na÷a yar la ne amloge visena nene, ana kurus nowo lala mloloru pitomi e kiela sitomena lala. Ana ÷arin Yermare nene pimi ÷ar plan ke sina ga visena la nene petan sinela lala, vena kila sane ve alelaga re sina, ve atol re si natamaliaena.

¹³ “Ta÷ena, naga kurus la na÷a asike e yo na÷a pe kilavaru, a na nene sane yar la na÷a amloge lologena wo nene, amlavia, akekarania, ana sa na÷a ÷eligas nela pe po re poli. La asuña amlelaga yam plas ga, a visae atol pog mārera, pona nakilaliena imi, yokorena la aloloru ke sina ga.

¹⁴ “Ta÷ena mēna ga, naga na kurus la na÷a asike e lenen kilika viowa lala, a na nene sa na÷a yar la amloge, ana pogos na÷a la amial ke apa sane, ana asitom manene laa kiela malena lala, a sinelan manene mēna kilavaru, a akekarana manene mēna kekarena na yomarava la nini pa÷isi. Pelaga la nene apimi sane kilika viowa tai na÷a piwo la, ana ta÷atete nena kiela malena war mras na÷a marua ruruia.

¹⁵ “Ana na maro, naga kurus la na÷a sike e porotano naapo, nanene naga sa na÷a yar la amiyagogo ruru e Lologena Wo nene, ana amligan ruru sike e losinela lala, atarar ruru mārera, na÷a ape lelaga kemua. Yeririna wo la ne sanene, la akila kiela sitomena la viayavi, ayuñae ruru mā vano-o awar mras nen Lologena Wo nene e kiela malena lala.”

Pakaiwa na kapi vivaga

Mak 4:21-25

¹⁶ A Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Ita yeririna lala, visae towar kap vivaga imi, yokorena ve yar tai warwan re mēke vatanon karo tai pona sur tai sanene. Peraga, tetelan ga mēke metava vena kila yar la naŋa aim loyuma la avisu naŋa yo merarava ruru nena ga. ¹⁷ Pogaga, ana nasuŋenena kiena ne Ntewa naga sane kap vivaga nene, naŋa nanagane suna malmalivin ita vena tegoli make suri punu ga. Suri punu ga naŋa tapolou sike ga wa, a nakilia wanena punu ga, yokorena la monar amolue e yepesinasa vena yar la akilia avisu kilalea. ¹⁸ Kam na monar ayagogon ruru kiau visena lala, a akilali naŋa asitom ruru la. Yar naŋa kiena suri moki rui, yokorena naga war va ve mok manene vaŋisi. Ana yar naŋa limana plasan suri lala, yokorena naga kilalu kiena narin sur nene naŋa naga sitom ke sape pe kiena pa rui.”

Anenane Yesu amio wenla lala, apim asape aurelua naga

Matiu 12:46-50; Mak 3:31-35

¹⁹ Ana anenane Yesu amio wenla lala apim aporun naga e pogos nene, ana la akila ŋele yon naŋa ava atol naga loyuma, komin naŋa ŋina la moki, kila yo ve tokak ga. ²⁰ Ana yar la amla lelein ga visena pimi tol Yesu, asape “!Ei, anoma amio womla lala asuma lu asike vanua, sinelan asape avisu ko sumo wa!”

²¹ Ana Yesu pisatamea, sape “Naga naŋa pe aneu, pona pe wolai, nanene na la ga naŋa amloge visena wa kiena ne Ntewa, a la asuma akila ke sa naŋa visena nene pisa.”

Pupia lagi naŋa Yesu pialuŋaria

Matiu 8:23-27; Mak 4:35-41

²² Ana e legiena tai, Yesu ŋere nalogena lala, la apa amiyai e waa tai, ana Yesu pisa pan la, sape “Ita, yoko teva e lepas nen lapa nene lepas ŋasia.” Ana la amligan yo, asuma apano, ²³ ana pogos naŋa waa kiriri ke pa narui, Yesu maran kawa pano-o momalio. Ana siraunia, pupia lagi tai miyui, miyu lapa naŋani, ana pupia sive lala akilapela pano-o sive pule e pulu waa, apisu sane piowa ga narui. ²⁴ Ana apito apioŋege Yesu, apisa pania, asape “!Suŋe, Suŋe, lavis ke tetalilu narui!”

Ana Yesu sunalu, pialuŋar lagi amio sive marera la nene, ana sur la nene apito tano, yo mano ruru nenaga. ²⁵ Ana Yesu pisa pan la, sape “?Awa kiamiu naviawaena?”

Ana amarau pano-o, amilan manene paŋisi, ana asuma apiuviun ke sina tan la, asape “?Aulai, yaru ya nene? Naga pis ga sanene ana lagi amio sive, lalua amlogearia. !Suwala!”

Yesu pile plan yermare moki petan yere Karasa tai

Matiu 8:28-34; Mak 5:1-20

²⁶ Ana Yesu la apa atol lepas ŋasa, e naŋa Kalele kira ke pa ea, nanene mesmesun e yo naŋa Karasa. ²⁷ Ana pogos naŋa Yesu pa ura e yo nene, yar nae e yo nene tai pitomi pitawea, naŋa yar nene yermare la asike ea. Nakonua rui, yar nene pesinas ga, pe miyen re sur tai poli, a naga pe mon re e yuma poli, naga kekarana ga naŋa monmon ga e lotap lala, e puluve la naŋa amligan ke kiela tas nen yar mare la amemeke ea. ²⁸⁻²⁹ Ana yermare la nene akila kare yar nene yam moki rui, kila sane yar la akirakiravanli naga silaga, a apiar e kilipan, a apiar lana amio limana e kilika panon laki,

ana naga sumña kilaroro ga, a yermare la nene amñenelua naga pa mēke e yokorena nene.

Ana Yesu pisuia, pis pa ninuna viowa, pilelua sape ligan yaru nene. Ana yar nene pisu Yesu, pio naga, a mloru e lana, ana ninuna naña sike ea pis mārera, sape “?Ana Yesu, ko narina ne Ntewa na Mava, kioña ya na teke e inu? !Nepiun māraran pan ko, nesape ve ola re nakoena van inu!”

³⁰ Ana Yesu piun tania, sape “?Ana kioña kia ai?”

Ana ninuna viowa nene pisatañea, sape “Kiau kia ‘Yermare lala na kilaen mara.’” Naga pisa sanene komin naña yermare la naña apa e losinena la mok liu. ³¹ A ninuna viowa la nene asuñña apiuviun māraran ke sina ga pa Yesu vena naga ve vile plan la re, naga ve kila la re ava aloru ato tano e pupia pulukapi.

³² Ana yepas nen kunus na yo nene, pupia pēgas nen nompui lala asuñña akolkol ke porotano, ana yermare la nene atagi pa Yesu, apiun māraran tania asape naga ligan la ga ava e nompui la nene. Ana Yesu tañan pan la, ³³ ana la amolue petan yar nene, apa e los nen nompui lala. Ana nompui la nene aplamolue yam veraga akiriri apito e yeparpas tai, ana apiovion la apito e pupia lapa nene, atalil make e sive.

³⁴ Ana yar na visuaren nompui lala apisu sur nene, la aḡure apa uña, apisawal sur nene, ana apisa make mēna ga e yo la punu ga, ³⁵ kila sane yar la moki sinelan asape aimi avisuia. A pogos naña la apimi, apisu Yesu sumña ga, a yar naña ninuna viowa la aḡure petan rui naga totano teke e lana ne Yesu. Nanagane, naga miyen ruru mñana kulmrae wo la rui, a pimi moñau ruru nenaga, pe sirag re si poli. Pogos naña la apisu yaru nene pimi po si sanene narui, ana amarau. ³⁶ A la naña asuḡesania apisu suri punu ga, asunyu pa la naña apim mare ga na wa, apisa meraravan pan la sanape naña yaru nene naña yermare la asuḡesan ea, ana Yesu kila naga pimi po si rui. ³⁷ Ana yeririna lala na lepas nae Karasa, la apisu sane piowa ga, ana la asuñña amāraran pa Yesu asape la sinelan naga molue si vetan la, komin naña sur nene kila amarau paḡisi. Ana Yesu la apitovin si vena ai ai e kiela waa, vena awasuḡela sina.

³⁸ Ana pogos naña la asuñña apito ke narui, yar naḡani pitomi piun māraran tan Yesu sape naga sinenan sape va su lue amio naga, ana Yesu pīsaluḡaria, pisa pania, sape ³⁹ “Peraga, komin naña popon manene ko owasuḡe ko ga ova si uña, a ova osunyu van yar lala, ovisa van la sanape naña Ntewa kila po naña po manene pan ko sanene.”

Ana yar nene ḡasuḡe sina, a naga sumña pa miyervivi yo punu ga nae lepas na kiena pupia pulkumali, a pisawal yuñnaena wo naña Yesu kila pania.

*Nin sira kiena Saeras, amio sira naña tol kulsota mñana Yesu
Matiu 9:18-26; Mak 5:21-43*

⁴⁰ Ana Yesu lala akusro lapa nene apa ke sina lepas ḡasia, a pupia ḡina na yeririna lala asuñate ke naga, ana la akekaran naña apisu pa mālivin la sina. ⁴¹ Ana yerkawa na kiela yuñna na lotena nae e yo nene, kiena kia Saeras, naga pimi lavisin Yesu. Ana kinai tanonia, tag pania, piun tania sape imi mñana, ⁴² vena visu nin narina naña sira, naga minana paḡisi. Nin sira nene, naña yerkawa nene naga narina taaga nena nene, a kiena kas pe sur sane lualima taaga pa lua ga [12], ana kiena inanena pimi

keviu manene laa narui, kila narui apisu sane lavis ke mare ne. Ana Yesu sumālu, amio yar nene apano.

Ana pogos naḡa naga pa ke sanene narui, pulen yeririna na pupia pīna la nene asuḡa atavevea, asuḡa amiigin la piora e Yesu. ⁴³ Ana lala tai, naga sira tai, naḡa maiena kien sira lala teke e naga e legiena punu ga, tol kas lualima taaga pa lua [12] rui, ana pe yar re nena tai naḡa kilia kila ruru kiena maiena nene poli. ⁴⁴ Ana sira nene, naga mialvan ga yaru la lika, pimi pimi lavisin māšina ne Yesu, kian limana sane, tol ga māna isinen kulkota. Tol ga kulkota māna Yesu sane, ana e ke e pogos ga nene, kiena maiena naḡani pīsi nena ga.

⁴⁵ Ana Yesu piun ke ga, pisape “?Ane tolmare in ga na wa?”

Ana la apisapenua “Pe yar tai tol ko re poli,” ana Pita māna ga pisa pania, sape “?Ana Suḡe, sanape? Yaru la apule manene laa asuḡa amiigin la kar ga miyervivi ko pivi, asuḡa apavan e ko.”

⁴⁶ Ana Yesu pisa pania, sape “Peraga, yaru tai tol inu nena naḡa, komin naḡa in na nemninukilale sane kiau naḡareraena komḡas pa vanua e inu pa e yaru nene pīsi rui.”

⁴⁷ Ana sira nene pisu sane naga taḡatete si tapolou narui, ana pimi puna ne Yesu, marau paḡisi, sinen kurkur māna ga. Naga pimi mloru e lana Yesu, ana e marana ne yeririna la naḡa asike ne, naga pisawal make sur la e naga pania, sa naḡa komin ya ne naga pimi tolia, a sanape naḡa pimi po si rui e pogos nene.

⁴⁸ Ana Yesu pisa pania, sape “Auya, kioḡa naviawaena e inu kila ko opo si rui. Sumāre kiena ne Ntewa sike amio ko, owasuḡe ko sina ova uḡa.”

⁴⁹ Ana pogos naḡa Yesu suḡa pivis ke amio sira nene wa, visena pimi pa yerikawa nene, sape “Nin naruḡa nene kovio rui. Popon ve oure re si pupia navianena nene imi, vena ve okila kare korenan re naga.”

⁵⁰ Ana Yesu māna mloge mā visena nene, ana pisa pa Saeras, pisape “Ve ositom re suria, owasine ga Ntewa mārera, a yokorena nin naruḡa sira nene imi wo si ne.” ⁵¹ Ana Yesu pa amio yar nene apa māna, a pogos naḡa apim atol yo nene, naga pialuḡar laḡasa sape yoko ve ava re loyuḡa amio naga, ana naga ḡere ga Pita, amio Yoane, a Semes, a arimanane nin sira nene amio anena, ana apa loyuḡa. ⁵² Pogos naḡa apa loyuḡa apisu naḡa yar la asuḡa sinela miye ke nin sira naḡa rui, asuḡa ataginia, ana Yesu pisa pan la, sape “Ve atagin re nin sira nene sanene. Naga pe mare re nene poli, naga momalio ke ga ne.” ⁵³ Ana la apitalia kare ga naga, komin naḡa la akilia asape nin sira nene marḡantop nena rui.

⁵⁴ Ana Yesu pa tarar limana ne nin sira naḡani, pisa pania, sape “Nin naruu, osuḡal li sumo wa.” ⁵⁵ Ana e ke ga e pogos nene, apisu naḡa nin sira nene, kiena malena ḡasuḡe sina pimi e naga, ana suḡalu, suḡa miyaloro, ana Yesu pisape popon ala narin kīnanen tai vania. ⁵⁶ Ana arimana amio anena, amilan paḡisi naḡa kiela sitomena la kovio nena ga, ana Yesu pisa pan la sape yoko ve avisawal re sur nene va yar taḡena lala.

9

Yesu pitetalia kiena nalogena la peve lua

Matiu 10:5-15; Mak 6:7-13

¹ Ana Yesu pio viraviran kiena lualima taaga pa lua [12], ana pis ruru pan la, naga mla māreraena pan la, tarḡan la vena akilia ataulu yermare lala,

a vena akilia akila ruru maiena lala. ² Naga kila sanene vena vitetalia la avanon alogon navesuþenena kiena ne Ntewa, a vena akila ruru namaiena lala. ³ A visen wo laþas naþa pisa pan la sumon naþa apano, sanini, naþa sape “E lepas na kiamiu mrapa, yokorena ve awarar re sur tai. Ve awar re kiamiu plasgai, pona kiamiu karo, pona kinanena, pona kilavaru, a ve awar re mamiu kulsota ve lua, yokorena ayen ga mamiu kulsota ve taaga ga naþa amiyenar ke ne.

⁴ “A uña ya naþa visae aure amiu ava ase ea, þisi na monar akekaran naþa asu amio mratava na uña nene, yokorena aligan ga uña nene pogos naþa amolue si vetan pulkumali nene. ⁵ A e pulkumali ya naþa visae la yepel mavin were amiuena ava e mñala yuña lala, þisi na aligan ga kiela yo nene, a pogos naþa amolue vetania, monar atan plan puluyavi na mrapa na yo nene vetan lamiu, sane kile tai pona kiamiu visena mārera tai van la, sape yoko awar nakoena tai naþa torokin ga kiela þelaga viowa nene.”

⁶ Ana nalogena lala amolue apa narui, a asuña aþaro ke e pulkumali lala, asuña amlologon ke lologena wo, a asuña akila ruru ke maiena lala.

Parin Suþe Erot Antipas pisayu Yesu

Matiu 14:1-2; Mak 6:14-16

⁷ Ana e pogos nene, Parin Suþe Erot mñena ga mloge towe mña ya naþa Yesu la asuña akila ke ne, ana naga sitom manene paþisi, komin naþa yar laþas asuña apisayu Yesu, asape naga Yoane Nakeena, naga mali si petan marena, ⁸ ana taþena laþas asape naga yermarua Elaisa nanua, nane mālivi si ne, a taþena laþas asape naga pe navisawalena la tai nanua sumo sumo manene laa, naþa suñalu si petan marena. ⁹ Ana Parin Suþe Erot pisape “Pe Yoane Nakeena re nene poli, komin nesilua þarina rui, ana yar na apisayu ke ne, naga a si nene?” Ana sitomena nene kila naga sinenan visuen Yesu paþisi.

Nalologena la apa amlologo, ana aþasuþe la sina

Matiu 14:13-21; Mak 6:30-44; Yoane 6:1-15

¹⁰ Ana nalologena la naþa Yesu pitetalia la sape ava alogo, aþasuþe sina, ana apisawal sur punu ga naþa amiyuñañena pa Yesu. Ana Yesu þere la amolue petan yar lala, amiyepe la ve tokak ga apa e pulkumali tai, kiena kia Petsaeta. ¹¹ Ana siraunia, yar la amloge asape apa ke e yo nene, ana la mñena ga asirau apano, apa mñena e yo nene. Ana Yesu kekara ga, naga sun towe amio la, a siraunia pian la e lepas navesuþenena kiena ne Ntewa, a kila ruru yar la naþa sinelan ke asape popon yar tai iila la.

Yesu pagan yeririna la manu lima [5000]

¹² Ana Yesu suña amio la pano pano-o, apisu naþa mrae pito ke tano narui, ana kiena lualima taaga pa lua nene apim puna, apisape “Ei, Suþe, popon oligan þina la nene awasuþela ava mñala uña lala pona avakar ga e pulkumali la ne sike ne, vena akilia aul kala kinanena laþasia, a vena akilia alual mñala lele na monoena, komin e yo na tesike e ne pe pon re yemalo wo ita e poli.”

¹³ Ana Yesu pisa pan la, pisape “E, peraga. Popon kam ga awar kinanen laþas van la.”

Ana la apisatañea, apisape “!Kei! Imimi memla ke ga narin kilaparavi lima, amio narin ika lua. ?Ana visae peraga, pona ko sinomñan ke osape yoko imimi ke narui meva moul kinanena torokin pupia ñina la nene?”

¹⁴ La apisa sanene komin yeririna la naña asike ne la moki manene laa, ana yermene ga lala pa tol sur sane manu lima [5000].

Ana Yesu pisa pan la, sape “Ava avisa va yeririna lala avisave atotano ke ne wa, atotano e ñegas lala, naña yar la lualima ve lima [50] e ñegas tai.”

¹⁵ Ana apa akila sa naña naga pisa, a yeririna lala atotano e ñegas lala.

¹⁶ Ana Yesu mla kilaparavi lima nene amio narin ika lua nañani, kirava pa ma e peni, pisa potenania ana kawewowa, kian pa nalologena lala vena alalein akian va ñegas la nene. ¹⁷ Ana akan panpano-o mñepela kawa ruru nena ga, a kororos nen kinanena naña akanligania, akon pa e karo popos lala tol lualima taaga pa lua [12].

Pita pisawal pisape Yesu naga Navisaarena kemua lelaga

Matiu 16:13-28; Mak 8:27-31

¹⁸ Ana pogos tai, Yesu surña mlen ke naga taaga, a kiena nalogena lala asurña ga lavisinia, ana naga piun tan la, sape “?Asumña amloge yar la apisavisa inu asape in na ai?”

¹⁹ Ana apisa pania, asape “Lañas asape ko Yoane Nakeena, a lañas asape ko Navisawalena Elaisa, a lañas asape ko navisawalena tañena lala tai nanua sumo sumo nane naga mali si petan marena ne.”

²⁰ Ana naga piun tan la, pisape “?A sanapen amiu, kam asape in na ai?”

Ana Pita pisatañea, pisape “Ko Navisaarena kiena ne Ntewa nene.”

Yesu pisawal kiena marena

²¹ Ana Yesu pis mārera, pisaar nena pan la, pisape yokorena ve avisawal re sur nene va yar lala, ²² ana pisa ruru pan la pisape yoko ve sanapen naga. Naga pisape “Inu na nepe Narina ne Yeririna, a yoko nasumonena kiena ne le Israel lala, amio yerkawa kiena ne yar wa lala, amio navianen navisaluaen lala, yoko akoven lua inu, ñisi na monar akila sur ve moki na kila kare inuena. Yoko monar awenñar inu nemare, ana e kana legiena na telu, yoko Ntewa visirlua inu nemal sina.”

Nalogena kiena Yesu naga monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala

²³ Ana e pogos nene, Yesu pis pan la, pisape “Yar naña sinenan sape taveve inu, naga monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala, naga monar kus kiena laki torovia e legien punu ga, sa naña yoko inu nekus kiau, ana taveve inu luen ga. ²⁴ Nepisa sanene komin yar naña sinenan sape ve puluvisin kiena malena, yoko kilalu kiena malena. Ana yar naña tañan kiena malena vanon inu, yoko naga taulu si kiena malena. ²⁵ Visae yar tai tol make sur wo na yomarava nini lala, ana kila pal mrapa a kilalu kiena malena, naga pe taulu re nena sur wo tai poli. ²⁶ Yar naña mawa e marana yar tañena lala vanon inu pona vanon kiau visena, yoko inu Narin Yeririna mēna nemawan yar nene e marana Ntewa e pogos naña nowasuñe sina, naña yoko nevitom nemio pupia naurarena naña pe kiau, a pe kiena ne Ata, a naña pe kiena ne mēna navisi wa lala. ²⁷ Lelaga nevisa

van amiu, yar laþas asuñal asike e nini, naþa taþatete amare na wa, vano-
o tol pogos naþa avisu Navesuþenena kiena ne Ntewa imi mñalivi.”

Tasnena ne Yesu pimi pe taþena

Matiu 17:1-8; Mak 9:2-8

²⁸ Siraun pogos naþa Yesu pisa visena la nene, pe sur sane legiena olua
þaro ga na wa, ana naga þere Pita, amio Yoane, a Semes, la vari apa
metava e ravie tai, komin sape len. ²⁹ Ana apam atol yo nene, a pogos naþa
sumña mlen, nalogena la telu nene apisu naþa marana pimi pe taþena, a
apisu naþa mñana kulgota pilavila paþisi, a miyuwowo naþa miyuwowo
manene laa. ³⁰⁻³¹ Ana siraunia, yermarua lalua nene Elaisa amio Mosis,
lalua añalivi amio pupia naurarena nae ma e peni, ana lalua asun ke
amio naga, naþa asuñña apisayu ke sanape naþa yoko naga monar va garu
Yerusalem, a monar mare vetan yomarava nini, sa naþa Ntewa pisaaria
þa rui.

³² Ana sumo, la telu Pita, Yoane a Semes nene asuñña amloge marala
kawa paþisi pano-o amomalio, ana pogos naþa atavilo sina, la amilan sur
la naþani, naþa apisu pupia naurarena kiena ne Yesu, a apisu lalua naþa
asuñal asike amio naga. ³³ Ana apisu naþa lalua nene asape aligan si yo
vena awasuþela, ana Pita sinenan sape visi, ana naga mñinue mña visa ya
ne, ana naga pisalawe ga visen kar tai pa Yesu, pisape “Suþe, popon naþa
ita tesuñña e nini. Popon teyuññaen silparpara ve telu e yo nini, moñña tai,
mñana Mosis tai, a mñana Elaisa tai.”

³⁴ Ana pogos naþa naga sumña pisa ke visena nene, lul tai pitomi kalo
la, ana pogos naþa la apisu sane apa ke loyuñña e lul nene narui, amarau
paþisi. ³⁵ Ana amloge visena tai molue e lul naþani, pisape “Nanene na
naruu ne, naþa nepisirlua naga rui. Naga ke narui monar alogear ruru
naga.”

³⁶ Ana pogos naþa visena nene þisi, lul nene kovio sina, apisu naþa Yesu
naga taaga sike si amio la. Ana siraun nene, nalogena la nene apa ruru la,
asuñña ga sa ga ne, pe apa apisayu re sur nene pa yar taþena la poli.

Yesu pilelua yermare petan mñee tai

Matiu 17:14-21; Mak 9:14-29

³⁷ Ana e kana legiena na siraunia, Yesu amio la telu naþani aþasuþela
si apitom tano, ana pupia þina na yeririna la asuñate ke naga, sinelan
asape avisuñña. ³⁸ Ana pogos naþa apim añalivin la, lala yaru tai pion
manene pa Yesu, pisape “Navianena, nepisa awis pan ko, ovisuli naruu na
yermñene nini, komin naþa naruu wawa taaga nena nini. ³⁹ Ninuna viowa
tai ne suñña pimi ke e naga sanene, kila naga mlakai manene paþisi, ana
miokamarmare tasnena marera pano-o wasirina la mlalau. Sur nene suñña
kila ke naga pa piowa laa, kila kare naga paþisi, a sumña kila luen ga, pe
mliganli re naga pa ruru pogos tai poli. ⁴⁰ In na nopure naga pa puna
ne kioñña nalogena lala, nepisa awis pan la vena añnenelua ninuna viowa
nene, ana la akilalia, amiyuññaen pano-o, akila þee yonia.”

⁴¹ Ana Yesu pisatarñea, pisa pan la, pisape “?Kam la nene, sanape na
sanene? Pe asuñal re nena ase Ntewa poli. ?Monar nesuñña nemio
kam wowe lala tol pogwai? In na sineu maren amiu rui. Ko, pogaga,
oure naruñña nene imi.” ⁴² Ana apa aþure pimi, a pogos naþa apim ga

sane, ninuna viowa naḡani kilapel ke sina ninis naḡani, kila tasnena miyuyuwawa a m̄arera. Ana Yesu pis kapuru pialuḡar ninuna viowa naḡani, a kila ruru m̄ee nene, ana mligan si pa arimana. ⁴³ A la naḡa apisu sur nene, amilan manene nam̄areraena nowo kiena ne Ntewa nene paḡisi, naḡa kila po sanene paḡisi pan m̄ee naḡani.

Yesu pisawal sina ga kiena marena

Ana siar e pogos naḡa yar taḡena la asuḡa apisasayu ke sur wo naḡa Yesu kila, ana Yesu pisa kiena visena tai pa kiena nalogena lala. ⁴⁴ Naga pisa pan la, pisape “Ayagogon ruru kiau visena nini, aligan ruru te kiamiu sitomena lala, vena ve sinemiu ḡesan re sina. Ee, nepisa ruru van amiu, nesape Ntewa mligan inu sane Narin Yeririna, ana lavis ke naḡa aligan inu neva e limana ne yaru la naḡa yoko awem̄ar inu nemare narui.” ⁴⁵ Ana nalogena lala pe amloge kilale re ya naḡa Yesu suḡa pisayu ke pan la poli wa, sa naḡa kana kinas tapolou ke ga wa, kila pe apisu kilale re poli, a amaraun m̄ena naḡa aviun ruru va Yesu e lepas na visena nene.

“?Ane to laa metavan yaru taḡena lala?”

Matiu 18:1-5; Mak 9:33-40

⁴⁶ Ana siraunia, veveyuena tai m̄alivi likan nalogena lala, naḡa apisape ane to laa metavan lala taḡena laḡasa. ⁴⁷ Ana Yesu kilia m̄a kiela sitomena la nene, ana pio ninis tai naḡa pimi ke puna, ana mligan ninis naḡani suḡalu se yepasa, ⁴⁸ ana pisa pan la, sape “Yar naḡa kiena sitomena patanon inu, ana naga kekaran wereruruen ninis nini, nanene sa ga naḡa kekaran were ruru inuen ga narui. A yar naḡa kekaran inu, naga sane kekaran ke ga naga naḡa mligan inu nepim. Nanene komin naḡa amiu ai naḡa kiena sitomena su tano vaḡisi, naga ke narui naḡa naga to metavan amiu make ga.”

“Yaru naḡa pe pialuḡar ita re poli, naga suḡa miila ita ke ne”

⁴⁹ Ana Yoane pisa pa Yesu, sape “Suḡe, mepisu yar tai, naḡa suḡa pile plan ke yermare lala, naga m̄ene plan la e kion̄a kia. Ana yaru nene, memninue ga, naga pe ita re tai poli, ana mepisalup̄aria.”

⁵⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “Toko, visaluḡaren toko, komin yar naḡa pe pialuḡar ita re poli, naga miila ita ke ne.”

Yesu sitom̄al sape lavis ke monar va ma meta Yerusalem narui

⁵¹ Ana Yesu pisu kilale sape nanagane, lavis ke Ntewa were si naga va meta ma e peni narui, ana kila ruru kiena sitomena, sape kiena mrapa monar va ma meta Yerusalem narui.

⁵² Ana la amial apano, ana Yesu mligan kiena yar na waren visena lala la asumo apa e pulkumali tai kiena ne le Samaria lala, vena akila ruru make suria, naga sirau imi. ⁵³ Ana la ne e yo nene, la pe sinelan re Yesu la aim e kiela yo poli, komin la pe sinelan re iilaen le Yu la naḡa akom ke kiela yo poli vena ava meta Yerusalem. ⁵⁴ Ana pogos naḡa nalogena lalua nene Semes lalua Yoane apisu naḡa apialuḡar la sa nene, lalua apiun tan Yesu, asape “Suḡe, ko sinom̄an osape melen mevio kapi tai ligan ma e peni vitom tano kekan la nenaga?”

⁵⁵ Ana Yesu ḡarpuia pis m̄arera pan lalua, pialuḡar la. ⁵⁶ Ana pe apa re si e nene poli, la apa e pulkumali taḡena.

*Yaru naŋa taveve Yesu ve kiraŋatau re sina
Matiu 8:19-22*

⁵⁷ Ana pogos naŋa amial ke e mrapa narui, yaru tai pimi pu Yesu, pisaar pania, pisape “Yoko netaveve ko e nape naŋa visae ova ea.”

⁵⁸ Ana Yesu pisatam̄nea, pisape “Lokul tetan lala la m̄ala pulus la suŋa ga, a manu lala m̄ala ponovi la suŋa ga. Ana inu Narina ne Yeririna, naŋa nokom ma e peni nepitom, in na pe m̄au yo re poli, naŋa neva nomonea. Visae ko okekaran m̄ena malena na sanene, ko okilia oimi.”

⁵⁹ E ke e pogos nene, yaru taŋena tai, Yesu pisa m̄ena pania pisape imi tavevea, ana naga pisatam̄nea, pisape “Suŋe, otaŋan neva nevisuar ke ne kiau yermarua sumo wa, a visae marŋan pae, ana yoko neim netaveve ko ga na wa.”

⁶⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “Oligan yaru la naŋa pe atol re malena poli wa ava asin kiela yar mare lala. Ana ko, oim ga teva telologon navesuŋenena kiena ne Ntewa.”

⁶¹ A yar taŋena si tai kila sa ke ga, kila sa naŋa pisasa ga, pisa pa Yesu, sape “Suŋe, yoko in na netaveve ko lue narui, ana sur taaga ga, nesape otaŋan neva nevisa ke ne pokolemalo va la ne uŋa m̄au wa.”

⁶² Ana Yesu pisa visen tai sanini pania, pisape “Yar naŋa suŋa sitom manene la m̄ana uŋa ŋarar kiena suri make ga, naga sane yaru naŋa tarar ke ŋeligas nen waa, a silaga, suŋa kira ŋatau lue ga. Yar na sanene pe torokin re imi ve yar na navesuŋenena kiena ne Ntewa poli.”

10

*Yesu pitetalia yar la moki naŋa la peve lua ava alogo
Matiu 9:37-38, 10:7-16, 11:20-24*

¹ Ana e pogos nene, kieta Suŋe pisir plan si kiena nalologena laŋasa. La punu ga tol lualima yam olua pa lua [72], a naga sitom ke sape ligan la nene ava sumo, la veve lua ava e pulkumali lala a e yo la naŋa yoko naga sirau va m̄alivi ea. ² Ana naga pian la sanini, pisape “Lelaga, kinanena moki liu naŋa marua sike lokove, ana yar la lua la ga naŋa asuŋa aŋar ke pitomi uŋa. Monar aviun manene tan yerka wa na lokove nene, vena naga ligan plan re si yar laŋasia la avanon awar kana kinanena la nene imi. ³ Sanene, monar ala kiamiu mrapa avano. Ana popon avisu kilale sane in na nemligan plan amiu apano, sa ga naŋa narin sipsip, naŋa apanon ke vena avitawe pupia lokul tetan lala. ⁴ A pogos naŋa avano, ana ve awar re kiamiu taga na varu, a ve awar re kiamiu karo, a ve awar re si kiamiu kulus nen lamiu taŋena. Ava ga sa ga ne, ve asunlilue re mrapplepa va yar lala. ⁵ A pogos naŋa ava am̄aliv e yuŋa ya, sur naŋa yoko avisa ŋesania, yoko avisa sanini, avisave ‘Suŋare sike e uŋa nini.’ ⁶ Ana visae yaru naŋa sike e uŋa nene naga sinenan suŋare, yoko suŋare naŋa avisa kilia sike amio naga, ana visae pe yar re tai ne sanene poli, yokorena suŋare wasuŋe si imi van amiu. ⁷ A ve ava aulaula kare e yuŋa taŋena lala, ana asuŋa ga e yuŋa nene, a akekaran ala kinanena ya pona namunena ya naŋa ala imi van amiu. Ve amawan re ala sur wo ya naŋa akila van amiu, komin naŋa yar na yuŋaena naga mesmesun la kiena narin nalaena tai.

⁸ “Sanene na, visae kumali ya naŋa ava aworu ea, visae akekaran naŋa avisuar amiu, yoko monar akekaran ga kinanena ya naŋa sinelan asape ala van amiu, ⁹ a monar akila ruru namaiena la e yo nene, a monar avisa van la, avisave ‘Nanagane, nasuŋenena kiena ne Ntewa pimi ke lavisin amiu, nanagane Ntewa pimi pe kiamiu Suŋe narui.’

¹⁰ “A pogos laŋasia, yoko aworworu e pulkumali tai, ana yoko ve akekaran re naŋa aure amiu ava asike amio la. Visae sanene, amiu ataveve pupia mrapa nene ava e yepesinas na pulkumali nena, a avisawal va kana yar lala, avisave ¹¹ ‘Puluyavi na mrapplepa na kiamiu yo nini, imimi metan plan petan lamimi lala, sane kiamiu kile nasitoŋalen tai. Monar ve sinemiu ŋesan re, sane lavis ga navesuŋenena kiena ne Ntewa imi pun amiu narui, ana pe sinemiu re poli, ana akilalu narui.’

¹² “Nevisa lelaga van amiu, e legiena na liŋereena, yokorena la ne sanene la ava e nakoarena tai naŋa m̄arera manene laa taulu nena naŋa la nae pulkumali naŋa Sotom nanua yoko awaria.”

*Yesu pisayū la naŋa pe amlelaga re e naga poli
Matiu 11:20-24*

¹³ Ana Yesu pis m̄arera pa yeririna na kumali taŋena laŋasa, pisape “! Le Korasin, amio le Petsaeta, akila kare manene amiu paŋisi wa! Visae le Taea amio le Saeton lala avisuli ga kile la naŋa kam na apisu ŋisi rui, vera na avilopu la nanua rui. La pe ape le Yu re poli, ana vera na la ayen ŋilili karo a akuan yavi e ŋarila rui, pona atotano m̄a sanene ana yaru la avisu sane sinela piowagan kemua kiela mlamulena viowa la lelaga.

¹⁴ Nevisa van amiu, e pogos naliŋereena, yokorena kiamiu nakoarena naga taulu nena naŋa kiena ne la nene.

¹⁵ “!A amiu le Kapeneam la naŋa aŋarwar amiu paŋisi, naŋa sinemiu asape avisir plan amiu asu manene metava, avisuar amiu! Yoko Ntewa koven amiu ato laa tano rui e pulus nen kapi.”

¹⁶ A Yesu pisa m̄ena pan la, pisape “Yar naŋa visae yoko logear amiu, naga suŋa mlogear in ke ne, a visae yar naŋa yepen mavin amiu, naga suŋa yepen mavin in ke ne, a yaru naŋa visae yepen mavin in ke sanene, naga suŋa yepen mavin ke yerka wa naŋa naga mligan inu nepim.”

Ana e visena la nene, Yesu mligan yar nalologena lala apanon akila yuŋaena.

Yar nalologena la aŋasuŋe la si narui

¹⁷ Ana yar nalologena la nene apa akila yuŋaena wo la moki, ana siraunia aŋasuŋe la si apim puna Yesu, naŋa apulen manene kekarena e sur punu ga naŋa akila rui. Aŋasuŋe la, apisa pa Yesu, asape “!Suŋe, memiyuŋaen sur la e kioŋa kia pa tol naŋa yermare m̄ena la asu vatanon imimi!”

¹⁸ Ana Yesu pisatam̄e la, pisape “Ee, kieta yuŋaena sanene narui. A in m̄ena ga, noŋal Yermare molue ma e peni, akoven lua naga pitomi tano sane yekarpla tai. ¹⁹ Nanagane, in na netam̄an pan amiu rui, nesape akilia avieyar loŋara amio logovi, a m̄areraena kiena ne kieta nasinekar sike m̄ena vatanon lamiu, ana taŋatete sur tai kila kare amiu. ²⁰ Ana ve awarwar amiun re ya naŋa in na netam̄an pan amiu, naŋa ninuna viowa la

asike vatanon amiu, ana sur taaga ga naŭa akilia aulen manene kekarena vanonia, na naŭa kiamiu kia lala asiri plan sike loyurŭa e tus namalena rui.”

Yesu pisa potena pa Arimana

Matiu 11:25-27, 13:16-17

²¹ Ana e pogos nene Ninuna Wa kila sinena ne Yesu kekara paŭisi, ana Yesu mlen, pisape “!Ata o, ko ope Suŭe nae ma e peni a Suŭe nae yomarava nini! Nevisa potena van ko, Ata, vanon sur la naŭa e lepas na pun inu, okila meraravan pan la naŭa kiela sitomena sa ga nin sisi lala, ana yaru la naŭa asitom asape ape manmarua a la naŭa asape akilia ruru suria, ko okilawan sur la nene van la. Lelaga ŭa Ata, nanene na sa ga naŭa ko sinomŭania.”

²² A Yesu pisa mŭena pan la, pisape “Ata mligan suri punu sike e luŭau rui. A Ata naga taaga naŭa kilia inu sape in na ai, a inu naŭa nepe narina, in ga taaga naŭa nekilia ruru naga, nesape naga ai. Inu nemio la naŭa ne nemliganar la vena nekipian la e Ata vena awasine naga, imimi la nene narui naŭa mekilia ruru naga naŭa pe Arimamimi.”

²³ Ana Yesu pilon pa puna ne kiena nalogena lala, pragogo ga pan la, la ga amloge, pisape “Ntewa kila po pan amiu paŭisi, naŭa akilia avisu suri la nene. ²⁴ Navisawalena la mok liu amio ŭarin suŭe la mok liu nanua sumo naŭa la sinelan manene paŭisi asape avisu sur la nene, ana pe apisuli re pogos tai poli, a aŭaryon asape aloge mŭena sur la nene, ana la pe amloge re nena poli.”

Pakaiwa naŭa yere Samaria sinen miye yere Yu tai

Matiu 22:34-40; Mak 12:28-31

²⁵ Ana pogos taŭena si tai, yar tai naga pe manmarua ruru e navisaluaena, naga pisape kilali Yesu e naviunen mŭarera tai ana naga suŭalu, piun tan Yesu, pisape “?Navianena, visae sineun nesape nekilali netol malena naŭa pe luas re poli, yoko monar nekila ve sanape?”

²⁶ Ana Yesu pisataŭea, pisape “Ana kieta Tus Wa pisa ya ne e lepas nene? ?Ko opuloia opisu pisa sanape?”

²⁷ Ana yar naŭani pisataŭea, pisape “Tus Wa pisa sanini, pisape: Ntewa na mava naŭa naga pe kioŭa Ntewa, ko monar sinemŭa si naga, oligan naga to sumo e losinenŭa wetelu, a e kioŭa malena wetelu, a e kioŭa mŭareraena wetelu, a e kioŭa sitomena wetelu, a ko na monar ositom nalavis puŭa lala, okila wo van la, sa naŭa ko ositom ko ke ga.”

²⁸ Ana Yesu pisa pania, pisape “Ee, opisa mesmesun nena narui. A visae okila ve sa nene, yoko otol malena nane opiun ke ne.”

²⁹ Ana yar nene kilia sape naga pe kila re mesmes sanene poli, ana naga kilali naŭa kila pisape mŭinue ga, piun tan Yesu, pisape “?Ana a la ne asike lavis pun inu naŭa monar nekila wo van la?”

³⁰ Ana Yesu pisataŭe kiena naviunena nene e ŭakaiwa tai, naŭa pisape “E legiena tai, yar tai molue ma Yerusalem, suŭa mialoro pito garo Seriko. Ana naga mialoro ŭa sanene pano tol yomŭarera tai, ana milan ŭegas nen yar na vinauen tai, naŭa apulania, aŭe kare naga paŭisi, aŭar plan make kiena suria aŭure, amligan naga marluia mŭeke kiena mrapa komsusa. ³¹ Ana kieta yar wa tai, naga mŭena mialoro e mrapa nene naga sirau

pimi, ana pogos naŕa pimi lavisin yar nene, naga miyepe ga pa e isinen mrapplepa, mial ŕaro pano. ³² Ana siraunia, yar taŕena mial pimi. Naga pe Livae la tai, naŕa asuŕia akila ke yuŕiaena make ga e Yuŕia Wa ŕana ne Ntewa, ana pogos naŕa pimi tol yar naŕani, naga ŕena ga yepen mavin iilaena, miyepe ga pa e isinen mrapplepa mial ga ŕaro pano. ³³ Ana siraun sina, yar taŕena, naŕa naga suŕia mlilu kiena mrapa viavi tai pimi. Naga pe yere Samaria tai, ana sa naŕa tekilia, yar la nene pe ape erau wo re amio ita le Yu la poli. Ana pogos naŕa pimi tol e yo naŕani, pisu yar nene marlu ŕeke e yo naŕa aŕe ea, ana sinen miye paŕisi. ³⁴ Ana naga pimi lavisinia, kevan lele la naŕa la nene aŕea, plan sirveve e magka la naŕani, piar ruruia. Ana tarlua yar nena, mligan mon meta e kiena togki, ana mial ŕa amio pano-o tol yo tai naŕa yuŕia na varuruen tai ŕeke ea. Ana ŕere naga pa loyuŕia ea, miila naga po paŕisi. ³⁵ Ana kolulagi, ŕar kiena varu tai, kian pa ŕar na yuŕia na varuruena naŕani, pisape ‘In na monar neva si e kiau mrapa narui, ana yar nene yoko sike e lumoŕia sumo wa. Ovisuar ruruia e sur punu ga, a visae varu nene ve torok re, yoko in na nevisuveve si e pogos naŕa nowasuŕe si e kiau yalena nini.’”

³⁶ Ana Yesu piun tan yar naŕa piun naviunena nene pania, pisape “? Opisu suniena nene sanape? ?E yar la telu naŕa amiyal e mrapa naŕa yar nene ŕeke ea, yar ai naŕa kila pania sa ga yar tai naŕa ŕeke ga lavisinia?”

³⁷ Ana yar naŕa pisape “Nesitom nesape yar naŕa sinen miyea, a miila.”

A Yesu pisa ŕi pania, pisape “Ore, naga ke narui, a ko ŕena ga, ova otaveve kiena ŕelaga wo nene.”

Mareta amio Maria

³⁸ Ana e pogos naŕani, Yesu amio kiena nalogena lala amiyaloro ke apa ma Yerusalem, ana apa aŕalmaliv e narin pulkumali naŕa Petani, ana sira naŕa Mareta ŕere Yesu pa ŕala uŕia. ³⁹ Ana pogos naŕa Yesu pa sike amio la nene, luena ne Mareta nene tai, kiena kia Maria, naga totano ga teke lavisin lana ne Yesu, toŕia miyagogon ruru ke kiena navianena lala. ⁴⁰ Ana e pogos nene, Mareta naga pe toŕia miyagogo re poli, ana naga suŕia ŕareran ke sape kila ruru make sur punu ga suŕiate Yesu, a naga sitom manene laa e yuŕiaena la nene. A siraunia, pimi pisu Maria to ga tano toŕia ga, miyagogon ŕa Yesu, ana pisa pa Yesu, pisape “Suŕe, luou naŕia to koren ga toŕia sanene, ana in ga taaga nekila make suria. Pona ko opisu kilale re poli yo, ana popon ovisa vania vena imi iila inu.”

⁴¹ Ana kieta Suŕe pisatamea, pisape “Mareta, ko sireyar tai naŕa ositom manene sur paŕisi, a omloge piowagan manene sur moki laa na sanene wa. ⁴² Ana sur taaga ga toŕia ga naŕa yoko ko ositom manene urmi ea, nane suri ne nane Maria ŕal rui e kiena malena, ana yoko in na taŕatete si nelalua vetania.”

11

Leniena naŕa Suŕe pian ita ea

Matiu 6:9-13

¹ Pogos tai, Yesu pa mlen e yo tai, ŕisi ŕasuŕe pitomi, ana kiena nalogena tai piun tania, pisape “Suŕe, visae okilia ovian imimi lia vena imimi ŕena mekilia melen, sa ga naŕa sumo na Yoane pian kiena nalogena lala vena alen, vera na wo vaŕisi.”

² Ana Yesu tamān, pisape “Pogaga, visae sinemiun leniena, akilia avisa sanini, avisave:

‘Arimamimi, torokin kemua naŋa imimi mevatanon kioṃa kia wa.

Memlen mesape kioṃa navesuṣenena imi.

³ Mepiun tan ko, mesape ola kinanena van imimi ṣane a e legiena punu ga.

⁴ A oviewo kiamimi mlamulena viowa lala,

komim imimi mepiewo ke la naŋa akila ke piowa pan imimi.

A ve oligan re suri la imi akilali manene imimi.’”

Pakaiwa na viunen suria

⁵⁻⁶ Ana Yesu pisape monar ve amaraun re viunen sur tan Ntewa, ana pisa ṣakaiwa tai pan la, pisape “Visae kolemalo koe yepe lilika tai, oilan ga kioṃa erau tai yal imi tol yo puṃa. Ana pe koṃa kinanen re si poli, ana monar okirir ova pun yuṃa tai naŋa ṃeke lavisin ko, monar oviun manene tania, ovisave ‘Wolai, kiau erau tai pimi porun in ga nagane na wa, ana in na luṃau plas nena ga. In na pe kau kinanena re si naŋa nekilia nela van kan poli. ?Ko na koṃa kinanen tai toṃa ga okilia otaṃan van inu sumo wa?’”

⁷ “Ana sanape, tesitom tesape yoko yaru nene kilia visataṃe visave ‘Aa, ve okila re yuṃaena ṃarera sanene van inu. Opisu ke ne, mokotava rui, ana memio nin sisi la, moṃeke e ṃamimi tog rui, ana taṣatete si nesuṃal narui.’ Ana peraga, yaru nene taṣatete visa sanene.”

⁸ Ana Yesu yakol si visena van la, sape “Pona pogos tai yaru tai kilia sitom korenan ko, yepen mavin iila koena vanon ga ko na osike lavisinia. Ana visae ve omawan re naŋa oviun kaṣaran ṃa sanene vano vano-o, yoko yar nene monar la ya naŋa opiun ke ne van ko.”

Yesu pisayu naviunen suri tan Ntewa

Matiu 7:7-11

⁹⁻¹⁰ Ana maran taaga e ṣakaiwa kiena ne Yesu nene, naga pisa ke sina pan la, pisape “Yaru naŋa piun ke suria, naga tol silaga, a yaru naŋa kale ke suria, naga ṃalia, a yaru naŋa sigariga ke mratava, pulutava pietava pan silaga. Visae sanene, yoko akilia awar ya naŋa apiun tan Ntewa, a alual ya naŋa akale ke puna, a mratava naŋa asuṃa asigariga ke ne, vietava van amiu. ¹¹ Visae naruṃa tai viso karia, viun narin ika naŋa teke ne, taṣatete ola loṃara vania, ¹² pona visae naga viun kopululus nen lakaporo naŋa teke ne, taṣatete ola logovi tai van kania. ¹³ Lelaga naŋa kam na ape yar viowa ga lala, ana amiu yar tai taṣatete kila sanene, asuṃa akekanan ga naŋa ala suri wo la va narimiu la silaga. Sanene, pogos naŋa aviun tan Arimamiu nae ma e peni, naga kekara manene la a naŋa la Ninuna Wa van amiu naŋa ape narina lala.”

Apisape Yesu miyuṃae ke ga e naṃareraena kiena ne Yermare

Matiu 12:22-30; Mak 3:20-27

¹⁴ Ana siraunia, aṣure yaru tai naŋa yermare pa e naga pimi puna Yesu. Yermare nene kila yar nena pe pis re poli, ana Yesu pilelua yermare naṣani petania, ana naga pis ruru sina, kila yar la naŋa apisu sur nene amilan paṣisi. ¹⁵ Ana la ṣas apielue, ana apisalele kare Yesu ṣisa, apisape “Yar nene pile plan ke yermare lala e ga e naṃareraena naŋa suṣe kiena ne

yermare lala, naŕa kiena kia Pielsipel, taŕan pania.” ¹⁶ Ana la si ŕasa, la mēna asitom piowa e Yesu, ana asumā akilalia, sinelan asape amārerania vena kila kile tai nae ma e peni avisuia.

¹⁷ Ana Yesu mloge kilale kiela sitomena lala, ana pisape “Visae suŕe tai, kiena yeririna la aliŕere la, naŕa laŕasia akawe laŕasia, yoko yuŕaena kiena ne suŕe naŕani monar loru. A visae uŕia tai, asumā aliŕere la, naŕa laŕasa asape aŕene plan laŕasa, yoko la nene taŕatete asu ruru pog tai. ¹⁸ ?Sa mēna nini, visae yermare kiena ne Yermare Lego la asumā amliŕere la ke rui, ana yoko nasuŕenena kiena ne Yermare Lego suŕalu ve sanape ne? !Kam na apisa ke sur pa sanene narui, asape in na nesuŕa nomēne plan ke yermare lala e namāraena kiena ne pupia yermare naŕa Pielsipel, ana taŕatete nena ve sa nene ŕisa! ¹⁹ ?A visae ve sa kemua naŕa apisa, ana komin ya naŕa kam la ŕasa asumā aŕene plan ke yermare? ? Ane taŕan māreraena nene pan la, pona yermare ŕa nene yo? Popon sa kiamiu nalogena la naŕa aŕene plan ke yermare lala aloge kiamiu visena la nene. ²⁰ Ana peraga, apis pe po re nene poli. In na nesuŕa nepile plan ke yermare lala e ga e namāraena na limana Ntewa, a sur nene na kana kinasa sane navesuŕenena kiena ne Ntewa sike likan amiu rui.

²¹ “!Apisu ke ne! Sa naŕa visae pupia yar mārera tai, naga war kiena pupia suri na mara lala, naga suŕa kirawo ruru ke māna yuŕa. Ana sur kiena ne yar nene su ruru ga suŕa e kiena kove. ²² Ana Yermare Lego kiena yuŕaena naga sa ga nene. Visae yar mārera taŕena imi naŕa mārera laa taulu naga sane, yoko lalua akila ŕa mara vano naga taulu Yermare Lego, ana yoko kilia war plan kiena sur na mara lala, naŕa naga ŕasine ŕesania, a yoko naga kilia war make sur la naŕa sike loyuŕa e kove nene ve kiena, ana liŕere va kiena yeririna lala.

²³ “Yaru naŕa pe taveve in re poli, naga sane suwo in ke ne, a yar naŕa pe miyuŕae re amio in poli, vena moure kiau yeririna la aim lele taaga, naga suŕa mēne tetain la ke ne.”

Ninuna viowa kilia wasuŕe sina imi

Matiu 12:43-45

²⁴ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pogos tai, pog naŕa aŕenelua yermare e yar tai, yermare nena kilia va yomārua vena kaleli yo tai naŕa va se ea ve māna uŕa. Ana visae ve lual re, yoko naga visavenua ‘Aa, yoko neto li si e māu uŕa marua na sumo.’ ²⁵ Ana pogos naŕa pitomi, yoko naga lual sane akilavan ruru ga mēke na, akila ruru make sur la e yuŕa naŕa ŕisi rui. ²⁶ Ana yoko naga va were si yermare taŕena la ve olua naŕa apiowa manene laa taulu naga sane atom amio, ana yoko ava si asike los nen yar nene. Ana yar nene nanua sumo kiena malena piowa, ana sirauŕnia kiena malena piowa manene laa sane.”

Mrapa na tolen kekarena naŕa lelaga

²⁷ Ana e pogos nene, sira tai sike amio la naŕa apisu ke sur la nene, a naŕa amloge ke visena kiena ne Yesu lala, ana sira naŕani kekaran paŕisi. Ana pion manenea, pisape “!A kee, anomā naŕa ŕar ko, a mla yu pan ko, navisa ruruena kiena ne Ntewa keviu paŕisi pania, naŕa naga ŕar sisi tai sane ko.” ²⁸ Ana Yesu pisarānea, pisape “Ee, nanene na lelaga, ana nevisa van ko, nesape navisa ruruena kiena ne Ntewa va ve keviu manene laa

sanene sike e yar ai naŕa logear visena lala kiena ne Ntewa, a naŕa kila ya naŕa naga sinenania.”

Yar la naŕa sinelan visuen kile

Matiu 12:38-42; Mak 8:11-12

²⁹ Ana e pogos nene, ŕina la naŕa amiagogon ke Yesu asuŕa apim la mok manene laa narui, ana Yesu kilia ŕa naŕa sane la moki naŕa apimin ga avisu kiena kile lala, ana pis pan la, pisape “In na nepisu sane Ius na yeririna nanagane lala la apiowa laa. La sinelan asape avisu ga kile lala, ana peraga, Ntewa taŕatete nena la kile tai van la vena avisuia. Ana kile kiena ne navisawaleŕa Sona nanua sumo, naga ga nene akilia avisuia.

³⁰ Ntewa mligan Sona, naga sane kile tai kiena ne la nae Ninive nanua sumo, ana naga mligan ŕena inu Narina ne Yeririna nepimi sane kiamiu kile na nagane tai.

³¹⁻³² “Ana le Ninive la nanua sumo amloge visena kiena ne Sona, la apilopu la e pogos nene, a yoko la nene asuŕalu ase e legiena na liŕereena, la avisa lologia kiamiu naviowaena, komin yar tai naŕa naga to laa metavan Sona naga sike amio amiu, ana pe apilopu amiu re nena ga.

“A nanua ŕena sumo naŕa sira kawa tai pe ŕarin suŕe tai naŕa molue e kiena purvanua naŕa sike koperin paŕisi, pitomi tano vena loge visena na manmaruaena lala kiena ne yermarua Parin Suŕe Solomon. Ana sira kawa ŕena naŕani yoko naga suŕalu se e legiena na liŕereena nene ana visawal ruru nena kiamiu naviowaena lala, komin naŕa yar tai naga to laa metavan Solomon naga sike amio amiu, ana pe sinemiun re nena naga poli.”

Pakaiwa lua e lepas na kapi vivaga

Matiu 5:15, 6:22-23; Mak 4:21; Luk 8:16

³³ Ana Yesu pisa ŕena, pisape “Pogos naŕa tesilan kapi vivaga, ve tesilan re ga ŕisi na teva towarwan ŕeke e ŕiliŕili tai e porotano, pona takalo si e piaki tai, ana tesilania vena tetelan to metava, vena visae yar imi loyuŕa ana lual naŕa kapi vivaga nene tegoli make nena yo.”

³⁴ Ana Yesu pisa ŕena, pisape “Kilamaran yar naga sane yo taaga ga naŕa yomerava pimi ke loyuŕa e tasnena. Sanene, visae kilamarama merarava ruru wo, visu ruru nena sur lala, yoko ve sa naŕa tasneŕa pulemamaga nena e yomerarava. Ana visae kilamarama viowa, pinaia sur la punu ga naŕa suŕa pisuia, yoko ve sa naŕa losineŕa pulen nena yemalolo. ³⁵ Visae sanene monar avisuar ruru amiu, vena kapi vivaga naŕa teke e losinemiu ve imi re si ve sa yemalolo. ³⁶ A visae losinemiu la ulen ruru luen ga kapi vivaga silaga, naŕa ve narin malo re nena tai teke ea, yoko kiamiu malena tego ruru nenaga, tegoli make yo punu ga.”

Yesu pis ŕarera pa li nasumonen nalotena lala

Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47

³⁷ Yesu pis ŕa pa ŕina la pa sanene, ana Varasi tai naŕa toŕa miyagogonia pisa pania pisape yoko were va ŕana, kila kinanen tai vania. Ana amio Yesu apano, ana pog naŕa kinanena su ruru pa sike na, ana Yesu pa totano e lenen kinanena. ³⁸ Ana e pogos nene, Varasi lala la sane monar atarar ŕarera navisaluaena tai naŕa sane yar monar taveve mrapa laŕasa nakevanen limana, ŕisi na kilia kinana. A Varasi naŕani sitom pisape Yesu

naga pe yaru wa tai, naga monar kila ve sa naþa kiela þelaga m̄arera nene pisa, ana pogos naþa pisu sane Yesu pe sitom manene re kilaen poli, naga milan manene paþisi. ³⁹ Ana Suþe pis pa yar naþani, pisape “In na nekilia make kiamiu þelaga le Varasi la rui. Amiu na sinemiu manene asape akevan ruru m̄amiu piala amio kamiu pialora la silaga, ana apilaven paþisi, asitom ke asape kam na amekik paþisi ne, a ape yar wa. Ana pupia kororaki sike e amiu na wa, komin losinemiu lala pulen kilakotaliaen yaru, a nakila kareen yaru, a þelaga viowa la ne sanene. ⁴⁰ !E, ve ave wowe re sanene! ?Pe apisu kilale re naþa asape Ntewa nene naþa si make sur na vanua e sur punu ga, naga si m̄ena loyumūna na sur make ga, ana po paþisi naþa visae akila yepas nemiu la punu ga ikik ruru nena wo lelaga, vanua amio loyumūna. ⁴¹ Sur nowo la naþa asumūna akokonia manene ke e kamiu pialora amio m̄amiu piala lala, visae aliþere re ga laþas va yar la naþa limala plasia, vera na wo na wo. Visae ve sanene, pona yoko avisu kiamiu sur la imi ikik ruru yo rui, ana ve añareran re si kilaen kiamiu þelaga taþena laþasia.”

⁴² Ana Yesu pisayu þelaga navisokanena kiena ne li na sumonen na lotena lala pa laa sane, pisape “!Amiu le Varasi lala, o! Akila kare amiu paþisi wa, yoko viowa manene laa van amiu. In na nekilia m̄a naþa apisuar ruru ke silaga, asape visae awar kamiu kinanena ve lualima, yoko monar tai va e yumūna m̄ana Ntewa, sa naþa navisaluaena sum̄na pisa, a asumūna akila ke sanene e kamiu sur punu ga, pano-o tol m̄ena narin m̄as nen kapis lala a sur m̄ena la naþa sane m̄rasil. Ana sur kerkeviu la naþa navisaluaena pisa, kam na pe asitom re nena poli, sa naþa pisape monar amesmes ruru wo, a monar sinemiu si Ntewa a yar taþena lala. Visae sinemiu uararen narin sur la nene m̄arera, naga pogaga, ana pupia sur kerkeviu la nene popon visae asumūna akila ga rui, ana pe akilali re nenaga.

⁴³ “!Amiu le Varasi lala, o! Akila kare amiu paþisi wa, yoko viowa van amiu vaþisi. Loyumūna e yumūna na leniena lala, sinemiu asape ato luen ga tano e lelen yerkawa lala, a visae ayaloro e marana yerirana lala, sinemiu asape monar avatanon amiu, avio ruru amiu, avisave ‘A ke, navianena wo, pokolulagi!’ ⁴⁴ Yoko viowa manene van amiu vaþisi, komin naþa kam na sane suri korena ga, kam na sane lotap marua la naþa yaru la sinela þesan rui, ana amialor ke ga meta ea, pe apisu kilia re asape suri kona tai menunu m̄eke tano e poli.”

⁴⁵ Ana e poglis nene, yar tai naþa pe manmarua ruru e navisaluaena, naga m̄ena sum̄na miyagogonia, ana mloge sane visena kiena ne Yesu tol ruru naga amio m̄ena la naþa amiyumūnae ke sane naga, ana pisape “! Navianena, nemloge sane sinoñan osape ovisa kare imimi towe m̄ena ga!”

⁴⁶ Ana Yesu pisatam̄ea, pisape “!Ee, yoko viowa m̄ena van amiu li navisaluaen lala! Asumūna apisir plan ke sina narin navisaluaena lala e lepas nen nalotena silaga, sane sur urmi la naþa asumūna akuanpolo sike e m̄asin yar lala asape monar awaria, ana amiu, asumūna ga sanene, pe akululun re nena m̄rasilmamiu tai vena akilali naþa aiila la. ⁴⁷ Yoko viowa nena van amiu, komin naþa kam na asumūna amiyowauia ruru ke tampona kiena navisawalena la kiena ne Ntewa, ana amiu na maran taaga ga sa ke repimiu marua la nanua sumo, naþa la ke narui naþa am̄e mom̄ar navisawalena la nene. ⁴⁸ Kam na amio la nene maran taaga, komin nanua

sumo, yermarua la nene la añe moñar navisawalena lala, ana nanagane kam na akekaran ke yuññaena ken la nene, kam na asikol ke si ne naña asuñña amioa ke kiela tampona lala.

⁴⁹ “Kam na sane na visena na manmaruaena kiena ne Ntewa naña pisa nanua sumo, naña pisape ‘Yoko neligan kiau navisawalena lala a kiau li nalologena lala imi van la, ana yoko akila kare la, pona yoko awe moñar la.’ ⁵⁰ Visena nini, kana kinasa sane yoko kam ke narui naña akus nakoena kiena ne naweñaren navisawalen la punu ga naña repimiu na sumo lala añe moñar la, siar e nasiaren purpes nen yomarava nini. ⁵¹ Naga nene siar e Epela nene, pimi tol Sakaraea naña repimiu la nene añañaria likan wonta amio yo wa loyuñña e yuñña wa ñana ne Ntewa. Lelaga nane nevisa van amiu ne, sane nakoena na kuruta kana navisawalena lala kiena ne Ntewa sike e kam nanagane.

⁵² “Ee, piowa pan amiu yaru na kilia ruruen navisaluaena lala, komin kam ke naña amlawan ki na pulutava na kiliaena, ana kam na pe apa re si loyuñña e poli, a asuñña asuwo ke mrapa pan yar tañena la naña sinelan asape ava loyuñña.”

⁵³ Ana Yesu pisa pa visena la nene, molue petan yuñña nene pano, ana navianen navisaluaena lala amio Varasi lala sinela mlæan naga pañisi, naña sinela mimi kar pañisi. Ana la apanon Yesu silaga, asuñña akuan ke visen ñarera a naviunen ñarera la pania vena ayurli naga, ana akilali ñena naña asape naga visa visena lañasa naña ve mesmes re. ⁵⁴ La apanon Yesu sa naña naga pe sur tetan tai, komin naña sinelan asape alual kiena visena lañas naña torokin aliñere naga vanonia.

12

Navisawanena lala naña tapolou yoko aim akate e yometava Matiu 10:26-27

¹ Ana ñina la apim ke puna Yesu na wa, la ataulu manu mok liu, a poglis naña apim ke lele taaga sanene, yo ve tokaki ga, a asuñña apieyepal kare ke ga lala lala. Ana pogos naña Yesu pe pis re pan la poli wa, pis ñesan pa kiena nalogena lala, pisape “Kam na avisuar ruru amiu e ñelaga viowa kiena ne Varasi lala, komin naña la asuñña apivis ke ga e gola, la asuñña apis vilave ke sanene, ana apisokan ga ne. Pelaga viowa kien la nene kilia va tolkare yar tañena lala, sa naña is na kilaparavi naga ve tokak ga ana ñarmake puluyavi na kilaparavi nene veraga. ² Sur viowa make ga naña yar la ne sanene asuñña amiyuññaen vinaun ke na, pona naña apisawan ke ga, yoko amolmolue e yo metava na wa, vena yar punu ga akilia. ³ Visena ya naña yar pisa ke ga e yemalolo, yoko monar aloge sina ko legiena, a sur la naña yar pisa mumun ke ga ñana loyuñña, yoko monar avion manene si va metava e maran yar make ga, vena yar make ga akilia aloge.”

Nalogena kiena Yesu naga monar ve maraun re yaru Matiu 10:28-31

⁴ Ana Yesu pisa ñena pa kiena nalogena lala, pisape “Erau lala, nevisa van amiu sanini, nesape ve amaraun re la naña akilia aweñar ga tasnemiun mare, ana siraunia tañatete si akila sur tai va ninumiun. ⁵ Ana in na sineun nesape nevis ruru van amiu nesape yoko amaraun yar ai? Yoko monar

amaraun nena Ntewa, naŕa naga kilia kilam̄ar ŕesan tasnemiũ sumo, a siraunia kilia kuan ninumiũ vito e lele na logeen viowa. Lelaga ŕa, yar ne nanene na monar amaraunia. ⁶ Ana visae amaraunia, yoko taŕatete si amaraun sur tai, komin Ntewa na suŕa pisuar ruru amiũ m̄aga, sitom̄al amiũ m̄aga. Asitomli narin ninlaea la naŕa la moki kar ga asike ne, sa ga kororaki, a yar la asuŕa aŕiliwilin ke la lima e ga e narin varu tai, ana Ntewa naga sitom̄al make la ga peve taaga silaga, pe sinen ŕesan la re nena poli. ⁷ A vilŕarimiũ m̄ena lala, moki paŕisi, ana naga polo make vilŕarimiũ la peve taaga na sike ne. A Ntewa na pisu amiũ na po paŕisi, taulu ninlaea la nene, ana yoko visuar amiũ e sur punu ga na kiamiũ malena lala.”

Yar naŕa pisawal pisape naga pe kiena ne Yesu

Matiu 10:32-33, 12:32, 10:19-20

⁸ Ana Yesu pisape “Yar a naŕa pisawal e maran yar lala pisape naga pe kiau tai, yoko inu Narina ne Yeririna inu m̄ena nevisawal e marana ne navisi lala nae ma e peni nevisave yar nene naga pe kiau. ⁹ Ana yar a naŕa pisawal e maran yar lala pisape pe pe kiau re poli, yoko inu Narina ne Yeririna inu m̄ena nevisawal e marana yar lala nevisave yaru nene na pe pe kiau re poli.

¹⁰ “Mlamulen viowa amio visen viowa lala, a visena naŕa kila kare inu Narina ne Yeririna, Ntewa kilia viewo ke yar vanon na wa. A yar naŕa kila kare sur wa kiena ne Ninuna Wa, pisayu yuŕaena kiena ne Ninuna Wa pisape Yermare Lego ga miyuŕaenia, yar na sanene Ntewa taŕatete viewo pogos tai.”

¹¹ “A visae pogos laŕasia, yar la sinela kar amiũ, yoko avis van amiũ. Yoko akilia aure amiũ ava asuŕal ase maran yerkawa lala na yuŕa na leniena, pona kumali, ana ve asitom manene re avisave yoko akilia avisataŕa la ve sanape ne, pona yoko avisa visena ya na van la ne. ¹² E nena e aora ga nene, yoko Ninuna Wa ga iila amiũ, vian amiũ e visena ya naŕa akilia avisa.”

Pakaiwa na yaru na sur moki naŕa pe sitom ruru re kiena malena poli

¹³ Ana yaru na ŕina nene tai pion ke pa Yesu, pisape “Navianena, wolai suŕa kila kare in ke ne, pe mliŕere ruru re lalimana arimamimi pan in poli. Popon ovisa vania monar kila mesmes ga van inu.”

¹⁴ Ana Yesu pisataŕa, pisape “Peraga yaru, sur nene ve in re na nekila. In na pe nepe yar na liŕereen re yar poli.” ¹⁵ Sanene, Yesu pe kila re sa naŕa yar nene pisa poli, ana mla visena tai pan la e lepas na sinesunen manenea. Naga pisape “Monar avisu ruruia, pe pon re avieluen manene yar taŕena la poli, sinemiun manene laa asape awar kiela sur lala. Kieta malena pe su re e sur moki la naŕa towar poli, ana kieta malena na suŕal ga sike e sur taŕena.”

¹⁶ Ana e nene Yesu sikol kiena visena pa laa sane, naga pisa ŕakaiwa tai pan la, pisape “Yar na sur moki tai, kiena porotano keviu paŕisi, a po m̄ena paŕisi, ana kana lokove la ŕar kinanen moki paŕisi. ¹⁷ Ana yar naŕa pisu kinanena la nene, sitom ŕele narui, pisape yoko naga kila ve sanape ne, yoko ligan ruru kana kinanena la nene su pe ne, komin kiena yuŕa na kinanena lala a kiena yo taŕena la puleule make rui. ¹⁸ Ana yar naŕani pisape ‘Yoko nowe plan ga kiau yuŕa na kinanena na urmarua

la nene, ana nekila si urviu laḡasa, naḡa akerkeviu laa sane, atorokin kinanen make la nene amio kiau sur moki taḡena la naḡa sike ne. ¹⁹ Pogos naḡa nekila pae, yoko nevisave in na sane in ke narui, in na nopo laa narui. !Lelaga ḡa, yoko neloge wo vaḡisi! Kiau sur moki la nene, yoko nakan la ḡa sanene vano-o, la avisuar ruru inu e kas ve moki. E pogos nene, in na taḡatete si neyuḡae narui, yoko in na nakan ga ya naḡa in na sineunia, yoko nomun korena ga suria, sane nesu luen ga e malena wo narui.'

²⁰ "Yar nene sitomiyu ke sanene pano, ana mninue ga, naga ke naḡa Ntewa kila ruru ke sape vis van narui, visave 'Peraga yaru, ko na ope wowe ga. Yemalo ga nini, nesape nelalua si kioḡa malena vetan ko. A kioḡa sur moki la naḡa omḡareran omiyuwon polo pe kioḡa sike ne, yoko a ne ve kiena si narui?"

²¹ Ana Yesu pisa pan la, pisape "Yoko ve sa ke nene narui va la naḡa amiyuwon polo ke kiela sur lala, la ape yar na sur moki e yomarava nini, ana la pe ape yar na sur moki re nenaga e lepas kiena ne Ntewa."

*Yesu pian la sanapen yar naḡa sitom manene kiena malena
Matiu 6:25-34*

²² Ana Yesu pisa ḡena pan kiena yeririna lala, pisape "Visae sanene, in na nevisa van amiu, nevisave, pe pon re kiamiu sitomena la ulen manene kiamiu yuḡaena na visuar amiuen ga la poli, naḡa apiuviun ke asape '? Yoko telual kata kinanena pe ne?' pona '?Yoko tetol ḡata kulmrae na yenen sanape ne?' ²³ Sitomen la nene pe mesmes re poli, komin kiamiu malena naga to laa metavan kinanena, a yepemiu na to laa metavan kulmrae. ²⁴ Asitomli sako la ne akaka kar ke la ne. La nene pe amapla re lokove po, la pe apanon re aḡar kinanena pimi po, a pe lelen kala kinanena re tai naḡa awarpolo se poli. Ana Ntewa pagan la ke ne, a e kiena navisuena, naga pisu amiu ato manene laa metavan manu la naḡani, ana naga monar visuar amiu manene laa na wa taulu la. ²⁵ ?Asitom asape yar naḡa naga sitom manene laa kiena malena naga kilia kila kiena malena naḡa plas imi ve piavi li laa sane? ²⁶ Peraga, pe sa re nene po, komin naḡa kam na taḡatete akila narin sur tai ne sanene, po pon kam na ve asitom manene re sur taḡena lala e kiamiu malena.

²⁷ "Asitomli meme tanea la ne pitotovi kar ke ga la ne. La na pe amiyuḡae re poli, a pe asuluwo re ḡala kulmrae la poli. Ana nevisa van amiu, ḡarin suḡe Solomon nanua sumo, naga pe yar na sur moki a naga kiena sur make ga, ana ḡana kulsota pe miyowau ruru re poli sane meme la nene. ²⁸ Meme la nene na legiena taaga ga, yoko peni ga na asikapī la, ana Ntewa suḡa miyowauia ruru la paḡisi. ?Ana asitom asape yoko taḡatete Ntewa war kulsota van amiu? Peraga, kam na pe apiawa re nena ḡarera e naga poli. ²⁹ Komin sur ne la na nene, pe pon re sinemiu ulen manene sitomena, naḡa asape '?Sanape na yoko tekinana, pona tomun suria, pona telual ḡata kulsota?' Pe pon re asitom manene sur la sanene poli. ³⁰ Ee lelaga ḡa, yar make ga lala na purvanua kerkeviu na yomarava nini la asuḡa asitom manene sur la ne sanene silaga, ana amiu na, Arimamiu kilia pa ruī sape yoko monar awar sur la nene. ³¹ Sur naḡa asitom ḡesan ve keviu e kiamiu malena, naga navesuḡenena kiena ne Ntewa. A visae akila sanene, yoko naga la ḡena sur taḡena la nene van amiu. ³² Lelaga ḡa, kiau narin sipsip lala, Arimamiu sinenan manene

paṽisi sape taṽan amiu aimi avesuṽen kiena yeririna lala, ana kam na taṽatete sinemiu konan sur tai, yoko suri punu ga woga ga van amiu.”

Yar naṽa naga pe yar na suri moki

Matiu 6:19-21

³³ Ana Yesu pisapenua “Po pon auliwilin plan kiamiu sur la nene, awar kana varu la va van la naṽa limala korena vena aila la. Visae akila sanene, sa naṽa aṽar ke kiamiu pupia karo tai naṽa ṽeke ma e peni, naṽa taṽatete viowa pogos tai, a akokonia ke kiamiu sur moki paṽisi pito ke ea, naṽa akilia awasinea, naṽa yar navinauena taṽatete si warlua vetan amiu, naṽa kirara la taṽatete si akila karea. ³⁴ Popon sane kam na kiamiu sur nowo la ve moki sanene su ma e peni, komin naṽa yoko kiamiu sitomena lala sulue ga e yo nene naṽa kiamiu sur nowo la sike ea.”

Nalogenla la monar asu ruruian naṽa Suṽe wasuṽe sina

Matiu 24:42-51; Mak 13:33-36

³⁵⁻³⁶ Ana Yesu pisa ṽiena pan la, pisape “Monar asu ruru silaga vena kiamiu Suṽe imi ṽalivin amiu. Kam na monar ave sa yar na yuṽaena kiena ne yerkawa tai, naṽa mligan la vena va e talopaena tai. A amiyowau ruruia, a asilan kiela kapi lala, asuṽalu ga asuṽa ga, ana pog ya naṽa kiela yerkawa imi ṽalivin la, sigariga mratava, ana la asu ruru asike rui, akilia avietavan veraga. ³⁷ Pupia navisa ruruena sike e yar la naṽa amiyuṽae sanene, pogos naṽa kiela yerkawa pimi ṽalivin la, ana asuṽate ṽa naga, atavilo ga asuṽa ga. Yokorena kiela yerkawa kekarana la vaṽisi, ana yoko naga va yowau, siraunia imi ana la ailian ga naṽa vio la vena atotano e kana lelen kinanena, naga pivion kala kinanena tanea nene. ³⁸ Pe sur koren ga visae yemalo rui, pona pa ko yepelilika la ne, pona lavis lakaporo kokoreko, ana visae yerkawa naṽani imi lual kiena yeririna la atavilon ke sanene wa, ṽisi na naga kila wo manene laa van la sane wa.

³⁹ “Ana maran taaga sina ga, visae yar tai kilia ruru pogos naṽa yoko yar na vinauena tai imi ṽana, yoko yar nene taṽatete ligan ṽana yuṽa ana va koyo tai, ana naga monar su ruru ga suṽate ṽaga. ⁴⁰ Ana visae sanene, kam ṽena monar asururuia, asuṽate naṽa inu Narina ne Yeririna neim noṽalivi, komin naṽa yoko neim noṽalivin amiu sina e pogos tai naṽa pe yar tai kilia re poli, pona sitom ke sape yoko nowasuṽe inu ea.”

Pakaiwa na yar na yuṽaena naṽa kiena yerkawa ṽasuṽe si pimi

Matiu 24:45-51

⁴¹ Ana Pita piun tan Yesu, pisape “?Suṽe, ṽakaiwa naṽa opisa ga na wa, opisa ga pan imimi imimi kioṽa li nalologena lala, pona pe kien yaru make ga?” ⁴² Ana Yesu pe pisataṽe ruru re poli, ana pisataṽe e ṽakaiwa tai.

Pakaiwa nena sanini “?Visae yar na yuṽaena tai, naṽa naga pe manmarua ruru ea, a naga ṽuarar ruru yuṽaena nene, naga yuṽae sanape? Visae kiena yerkawa ligan yo vena va perina, ana yerkawa naṽani ligan kiena yuṽaena lala se e limana. Ana yar nene naga visuar ruru yar na yuṽaena taṽena lala, yoko uarar ruru yuṽaena la nene. ⁴³ A pogos naṽa yerkawa wasuṽe sina, yoko lual sane yar na kiena yuṽaena naṽani, suṽa ṽuarar ruru ke yuṽaena la naṽa na wa. Ana e pogos nene, yar na

yum̄aena naṣani kilia loge wo vaṣisi, ⁴⁴ komin yoko yerka wa naṣani ligan make kiena sur la e limana ne. Ee, a yoko Ntewa m̄ena ga kila ve sa ke ga.

⁴⁵ “Ana visae yar na yum̄aena naṣani yum̄ae viowa ga, ana pogos naṣa kiena yerka wa mligan yo pa sike perina, yoko naga sitom visave ‘E, yerka wa nene pa sike gare piavi laa narui, pona ve imi re si yo.’ Ana yoko naga sum̄alu kila viowa va kiena yar na yum̄aena lala, pona sira na yum̄aena lala, a yoko naga sum̄a kinanan kilavaru kiena ne yerka wa naṣani, a va mun luen ga wii e legiena punu ga. ⁴⁶ Ana yoko yerka wa naṣani wasuṣe sina e legiena tai naṣa yar na yum̄aena nene ilan ga, e pogos tai naṣa yar nene pe sitom re pisape yoko imi e poli. Ana yoko yerka wa naṣani la pupia nakoena tai van yar nene, naṣa yoko kila naga va sike e yo kiena ne ṣarm̄arera lala.

⁴⁷ “Yar na yum̄aena naṣa kilia ruru ya naṣa kiena yerka wa sinenan pisape monar kila, ana siraunia naga pe kila re poli, yoko awe kare naga vaṣisi. ⁴⁸ A yar na yum̄aena naṣa kila piowa sane popon awe kare naga, ana komin naga mn̄inue ga, yoko taṣatete awe manene naga.

“Yar naṣa Ntewa mla keviu pania, Ntewa sinenan pisape visu yaru nene yum̄ae ve keviu m̄ena amio. A yar naṣa visae yar la amligan sur la moki se limana, yoko aviun ke sina sur ve moki vania va laa sane na wa.”

Yesu pe purṣes nen yar na kaween yaru

Matiu 10:34-36

⁴⁹ Ana Yesu pisape “In na nepimin nena nesape neligan kapi e yomarava nini, a popon manene visae kapi nene vivaga rui, ana pere wa. ⁵⁰ Ana pupia yum̄aena tai sike vamon inu wa, vena in na monar neva nowarpoyo ea, a nanagane in na nakawean in manene ke vanon rui. Popon sur nene imi vilaga, vena nekilia nekila makea. ⁵¹ ?Kam na asitom ke asape in na nepimin nekila sa naṣa pupia sum̄are imi sike e yomarava? Peraga, in na pe nepimin re neligan sum̄are e poli, ana in na nepimin nekila ṣelaga na viaṣaena imi ve keviu. ⁵² Siar nanagane, pona e um̄a tai, yar la lima asike ea, ana yoko la ve telu aviaṣa vetan la ve lua, pona la lua aviaṣa vetan la ve telu. ⁵³ Yoko yar la asum̄a aviaṣa, naṣa yoko m̄ee lala akawe arimala lala, arimala lala akawe narila m̄ee lala, a anela lala akawe narila sira m̄ee lala, a sira m̄ee lala akawe anela lala, a yoko anen simem lala yoko akawe sira la naṣa atalopa amio narila na yerṣene lala, a yoko sira la naṣani akawe anela simem la nene.”

Monar avisu kilale kile na pogos kiena ne Yesu

Matiu 16:2-3

⁵⁴ Ana Yesu pis sina ga pa ṣina lala, pisape “Pogos naṣa ita tevisu pupia malo m̄eke e yo naṣa lagi molue ke kom ea, tekilia tesape ṣisi na yua wowo, a ve ve piavi re yoko yua nene imi. ⁵⁵ A pogos naṣa visae teloge kieta lagi ura yui, nanene na tekilia tesape yepisusun vaṣisi ne, a yokorena monar ve sa ga nene narui. ⁵⁶ ?Nanene narui, nane asum̄a apisu kilale ke kile lala na sinapane a na yomarava nini narui, avisave yoko pogos ve sanape pona ve sanape, ana sanapen naṣa pe apisu kilale re kiau kile la poli, na pupia pogos nanagane naṣa nesike nemio amiu ea? ?Pona kam na yepemiu m̄avin ga visu kilaleen yo? Aulai, kam na apilaven manene laa kiamiu visen koren la nene paṣisi wa.

⁵⁷ “Popon kam akilali naŭa akilia towe laa narui sane mrapa ya naŭa mesmesun aliluia. ⁵⁸ Visae pogos tai oveveyun sur tai omio yar tai, ana naga sinenan pisape were ko ova osuñalu ose marana ne yar nalipereena, popon okilayonli naŭa vena ovis ruru omio naga sumo wa, pogos naŭa pe atol re kumali poli wa. Visae peraga, pona naga ligan ko e limana ne yerkawa na lipereen yar yo, ana yerkawa naŭani pona naga ligan ko mēna ova e limana ne yar na taren yaru lala, a yaru na taren yar lala pona aligan ko e yuñā nakoena yo. ⁵⁹ Lelaga, nevisa van ko sanini, nesape visae sanene, yoko taŭatete si omolue e yuñā nakoena, vano-o oul plan make kiomā nakoena sumo wa, ŭisi na okilia omolue sina.”

“Ana visena nini pe lelaga e kiamiu malena na yomarava nini, a pe lelaga mēna e lepas na pun amiu amio Ntewa.”

13

Visae ve ovilopu ko re yoko omare

¹ Ana yeririna laŭas naŭa asike e pogos nene, la asunyu pa Yesu e lepas kiena ne le Kalele laŭasia, naŭa yerkawa nae Rom naŭa Paelat kila ŭelaga piowa tai pan la. Apisape “La nene, asike e Yuñā Wa mēna ne Ntewa, ana pogos nena naŭa amlotun ke Ntewa akila kuŭaŭaena pania, Paelat la apim amial moñar la. A la aŭalelar kuruta kan la nene amio kuruta na kuŭaŭaena nene naŭa la asuñā akila ke ne.”

Ana pogos naŭa apisa sur nene pa Yesu, la asitom pa rui asape sur viowa nene naŭa pimi mālavin la nene, pona nakoena kiena ne Ntewa tai nene yo komin kiela sur viowa laŭas naŭa akila. ² Ana Yesu pisataniē la, pisape “?Kam na apisu le Kalele la naŭa kiela marena piowa sanene, asitom sanape? ?Pona kam na asitom ke asape la nene na ape yar viowa la lala, taulu le Kalele taŭena lala, pona kiela nakoena ga? ³ In na sineun nesape nevisa van amiu nevisave peraga, pe sa re nene poli. Ana kam na monar avisuar ruruia, komin visae ve avilopu amiu re, yoko kam mēna amare e ŭelaga tai ve sa ke nene. ⁴ A kam na asitomiŭuli mēna yuñā na kirakiravaena naŭa mēke e pulkumali naŭa Siloam. Naga mon manene metava paŭisi, ana poglis nanua mloru ne, ana kowar yar lala, la lualima taaga pa orelu [18] amare. ?Sanapen la nene? ?Pona kam na asitom ke asape la mēna apiowa laa taulu le Yerusalem taŭena lala, pona nanene na sane kiela nakoena ga ne? ⁵ Ana peraga, naga mēna pe sa re nene poli. Ana in na nevisa si van amiu, kam na monar avisuar ruru amiu, komin visae ve avilopu amiu re, yoko kam mēna amare ke ga e ŭelaga tai ve sa nene.”

Pakaiwa na purpiliva naŭa pe ŭar re mras poli

⁶ Ana Yesu pisa sina ŭakaiwa tai, naŭa pisa sanini, pisape “Yar tai, kana purpiliva tai kapuru sike e kana lokove. Ana pogos tai yar naŭani pimin purlaki nena, sinenan pisape visulia ŭar mēna mras pona peraga. Ana pimi pisulia, māl purlaki naŭa pe ŭar re nena mras poli. ⁷ Ana pis pa yar naŭa pisuar ke kana lokove, pisape ‘Nanagane tol kas telu narui naŭa nepimin nakale mras nen purpiliva nini, ana peraga. Sineun maren rui, naga mono korenan ke ga yo wo nene, yoko otelua ga vano.’

⁸ “Ana yar nene sinen miye purpiliva naŭani, pisa pa kiena yerkawa, pisape ‘Visae sanene, yoko teliganli mon mēna tol si kas ve taaga. Yoko nekilayonli naŭa nekila ruru sumo, yoko nekilvivi purŭesa, a yoko

nokoven sin puluk laþas va ea vena kila kapur wo. ⁹ Ana visae kapur wo, war towe m̃a mras laþas e kas na sirau, yoko kilia suṃa ga sanene, ana visae peraga, naga narui yoko otelua ga na wa.”

Ana þakaiwa nene pisayu ke sape narin pulmas teke ga wa naþa yaru la akilia avilon la, visae peraga, yoko Ntewa la nakoena van la.

Yesu kila ruru sira marua tai e Legiena Wa

¹⁰ Ana e Legiena Wa tai, Yesu suṃa pian ke yeririna lala loyuṃa e kiela yuṃa na leniena. ¹¹ Ana e yo nene, sira marua tai suṃa ea, naþa ninuna na maiena viowa sike ea. Ana ninuna nene kila naga pa tol kas lualima taaga pa orelu [18] rui, kila m̃asina ne sira nene pulu nena paþisi, naga suṃalu memes þele sina. ¹² Ana pogos naþa Yesu pisuia, pio pimi, pisa pania, pisape “Sira marua, nevisa sanini, nevisave ko, inanena naþa piar ko ke ne, ligan ko ga nanagane.” ¹³ A Yesu mligan limana tea amio visena nene, ana m̃asina pimi po ruru veraga e nena e pog naþani, ana sira naþani mloge po paþisi, mieluar Ntewa.

¹⁴ Ana nasumonon na yuṃa na leniena naþani sinen kar Yesu vanon naþa kila ruru sira naþa e Legiena Wa. Ana pis pa yeririna lala, pisape “Sa naþa tekilia rui, tekilia teyuṃae e legiena ve orai, a legiena ve taaga ve teyuṃae re. Visae sinemiun naþa akila plan maiena vetan amiu, popon aimi e legiena orai la nene, ana Legiena Wa na sa nini pe pe kana pogos re nene poli.” ¹⁵ Ana Suþe pisatamea, pisape “?Sanape? ?Pona akepu ke kiamiu puluk la e Legiena Wa yo, pona pe akila re poli? ?Pona apagan ke kiamiu sur mal lala, pona amla wii pan la e Legiena Wa yo, pona pe akila re poli? ?Ana vanon ya ne kam na pe akekaran re naþa nekila suri wo e sira marua nene? !Kam na ape yar navilavenen ga vis korenen nene! ¹⁶ Sira marua nini, naga vineta tai naþa ita punu ga tomolue e lus kiena ne Epraam, ana Yermare Lego piar manene panon inanena nene m̃ene kas lualima taaga pa orelu rui. Ana in na nepisu sane Legiena Wa naga torokin ga naþa tourelua naga e yo viowa naþa naga sike ea.”

¹⁷ A pogos naþa Yesu pisa visena nene, kila kiena nasinekar la naþani amloge amawa paþisi e marana ne yeririna lala. Ana yar taþena lala, la amloge akekara paþisi e yuṃaena nam̃areraena wo la naþa Yesu kila pan la.

Pakaiwa na kurus nen mrapa

Matiu 13:31-32; Mak 4:30-32

¹⁸ Ana Yesu pisa ke sina ga, pisape “?Yoko nevisa visena ya ne van amiu vena kila na akilia sane nasuþenena kiena ne Ntewa naga sanape? Yoko nevisave nasuþenena nene naga sane sur ya? ¹⁹ Yoko nekilali naþa nekila merarava van amiu e þakaiwa nini, naþa pisape: Nasuþenena nene, naga sane kurus nen mrapa naþa mloru pito pelan te laki tai. Kurus nene na ve tokak paþisi, ana pogos naþa kapuru, pimi pe purlaki tai naþa keviu manene laa, ana manu la akila m̃ala ponovi lala e kana korowas lala.”

Pakaiwa na is

Matiu 13:33

²⁰ Ana Yesu pisa sina þakaiwa taþena pan la, pisape “?Pona nevisave nasuþenena kiena ne Ntewa sa si ya narui? ²¹ Nasuþenena nene, naga sane sira tai þalelar is amio yavi na kilaparavi pa e pupia pialora tai, ana narin is naþani kila kilaparavi la punu nene mlapa.”

*Mrapa lua ga**Matiu 7:13-14,21-23*

²² Ana Yesu mla si kiena mrapa, sinenan pisape va ma Yerusalem. Ana pogos naña pa sane, pa kome pulkumali lala, sumña pian ke yeririna lala. ²³ Ana yar tai piun tania, pisape “?Suñe, la naña yoko atol malena la moki, pona pe la moki manene re poli?”

²⁴ Ana Yesu pisatarñe la, pisape “Monar akilayonli naña ava loyurña e pulutava tañena nene, naña ve tokak la ga. Nepisa ke lelaga na pan amiu ne, nesape yoko yar la ve moki naña sinelan asape ava loyurña, ana yoko tañatete akila. ²⁵ Nanene komin naña siraunia, yoko yerkawa na yurña, naga visu sane toroki rui, ana yoko naga sumñalu, kotava ruru sina. E pogos nene, yoko kam ve moki naña aim awon amiu ase mratava nene, asigar ga avio, avisave ‘Suñe-o, awis ovieta van imimi!’ Ana yoko yerkawa nañani visatarñe ga sanini visave ‘Peraga o, nemninue amiu nena ga! Kam na yer pe la nene?’ ²⁶ Ana yoko akilali naña avisa van e pogos nene, avisave ‘? Ana sanape, ko na pe ositomñal re si naña osape ita ke narui nanua tesurña tekinan ke lele taaga ne? Imimi ke narui naña opam opian imimi ke e yometava la nene e kiamimi pulkumali lala?’ ²⁷ Ana yoko naga visa van la, visave ‘In na nepisa pan amiu yam tai rui, nesape nemninue amiu nena ga, nesape kam na yer pe la nene. Nekilia nesape kam la nene kam na yar na kilaen ga ðelaga viowa lala. !Pogaga, kam na aure matan inu nagane!’ ²⁸ E pogos nene, yoko kam na aloge viowa vañisi, yoko atag vano-o ðisa, asurña akar maluemi. Nanene komin naña yoko kam na avisu yeririna wo lala kiena ne Ntewa, naña sane Epraam, Aisak, Sekop, a navisawalen tañena mēna ga lala, la asu ruru ga asike loyurña e kiena nasuñenena ana kam na akoven amiu asurñalu asurña ga vanua sanene.

²⁹ “E pogos nene, yoko yeririna tañena la ve moki naña amolue e mrapun yomarava varoka, aimi atotano vena akinana e pupia ðaþagen a loyurña e navesuñenena kiena ne Ntewa, ana kam na tañatete ava loyurña.”

³⁰ Ana Yesu pisa make kiena visena e pogos nene, pisape “Ana yar la naña asirau, ðisi na la asumo, a la naña asumo, ðisi na la asirau.”

*Parin Suñe Erot sapa weñar Yesu**Matiu 23:37-39*

³¹ Ana e pogos nene naña Yesu pa ke ma Yerusalem wa, Varasi lañas apim puna, apisawal pania, apisape “Pona ko pe okilia re poli yo, naña Parin Suñe Erot, naga pisaar rui pisape yoko weñar ko. Popon oure ova gar Yutea sumo wa, komin naga pisuar ke lepas nini.”

³² Ana Yesu pisatarñe la, pisape “In na pe nesitom re kawē nene nesape naga pe yar tai naña kilia kila sur tai van inu poli. Yoko ava avisawal e marana, avisave in na nekila ke ne kiau yurñaena sumo wa. Avisava vana avisave in na nomēne plan ke yermare lala, a nekila ruru ke namaiena lala, a yoko neyurñae ve sanene ðane, amio peni, amio mēna vewo, vano-o nevisu sane nekila make nenaga. ³³ Ana nekilia nevisa van amiu, sane ve asitom manene in re, komin naña e ke e legiena la nene narui, in na nomolue nepa ke sanene narui. Moñar neva netol ke ne yo ma Yerusalem wa, komin naña nepisu sane siar nanua sumo yar la arñe moñar kiena navisawalena lala e ke e yo nena nene narui.”

Yesu sinen miye Yerusalem

³⁴ Ana e pogos nene, Yesu sitom manene Yerusalem pano-o taginia, pisape “Yerusalem o! Komin ya ne om̄e mom̄ar ke navisawalena lala, a okove mom̄ar ke yar la naḡa Ntewa mligan la pimi pan ko? Yam mok liu naḡa sineun nesape neligan lum̄au yervivi kioḡa yeririna lala, sa naḡa lakaporo mligan narina lala apim atopolou vatanon kupena, ana kioḡa yeririna lala pe akekaran re poli. ³⁵ Ana opisu ke ne, Ntewa pilon ke m̄asina pan ko narui, ana naga pitetalia inu nepim ḡes e nini, ana nevisa van ko, nesape yoko kioḡa yeririna lala taḡatete si alual inu, vano-o tol pogos naḡa avisu kilale inu, avisayu inu, avisave ‘!Ntewa na mava, ovisa ruru naga naḡa pimi e kioḡa kia!’ ”

14

Yesu kila ruru namaiena tai

¹ Ana e Legiena Wa tai, nasumonena tai kiena ne Varasi lala ḡere Yesu pa kinan m̄ana. Ana yar taḡena m̄ena la ḡasia asike e pogos nene, naḡa pe sinelan re Yesu poli, la asum̄a apisusu naga visae kila sur tai naḡa ve mesmes re, la akilia akila sur tai vania. ² Ana yar namaiena tai sike loyum̄a amio la e pogos nene, naḡa yar nena yepena la sirorop paḡisi. Ana Yesu pisu yar nene, ³ ana pis pa navianena navisaluaena lala, piun tan la pisape “?Sanape e lepas na kieta navisaluaena? ?Pisape tekilia tekila ruru maiena e Legiena Wa, pona pialuḡar pisape ve tekila ruru re?”

⁴ Ana pogos naḡa Yesu piun naviunena nene, apisu sane taḡatete avisatam̄ea, atopur nenaga. Ana Yesu ḡere yar naḡani pimi lavis puna, kila ruru sina, ana pisape kilia wasuḡe si va ga um̄a. ⁵ Ana naga pis pa la naḡa asike ne, pisape “Kam na asitomyulia. Visae kam yar tai nene, e Legiena Wa tai, narina tai pona kiena sur mali tai va loru vito e ḡiliḡili na wii tai, ana yoko okila ve sanape? ?Yoko ovitaḡilin ne, naḡa ova ga ourelua si ne, pona ovisave: Ke, piowa narui e, nagane na Legiena Wa nini narui, navisaluaena pisape ve neyum̄ae re e Legiena Wa, ana pona naruu pona kiau sur mali nene mon m̄a e ḡiliḡili wa, neva ga nourelua peni? Peraga, pona yoko ovitaḡilin ga ourelua yo.”

⁶ Ana la amninue kare narui am̄a yoko avisatam̄e si naga e lepas nene ve sanape, la asupur ga asike na.

Pe pon re yar ga visirlua sina naga poli

⁷ Ana pogos naḡa apim asun ke naḡa atotano e kinanena nene, Yesu pisu kilale naḡa la taḡena laḡas naḡa ḡar na ḡaḡagena pio la apimi, sinelan manene alual yo tai naḡa po, la apa atowo lelen yerkawa la metava. Ana Yesu pisu kiela ḡelaga navilaveena la nene, ana pisa pan la pisape ⁸ “Visae pogos tai avio kon ova e kinanena natalopaena tai, pona sur tai sane ḡaḡagena, ana pe pon re ovitaḡilin naḡa ova oto nena tano e lelen yerkawa la poli. Pona yo nene akila ruru monm̄ate ke pupia yerkawa tai yo, ana pe okilia re poli, ⁹ ana yoko ḡar na ḡaḡagena imi visa van ko, visave ‘Ake wolai, pe sineyeena paḡisi, ana yoko otom ke ne tano wa, komin naḡa oteke e lelen kiau yerkawa nam̄a.’ Ana yoko omawa ologe viowa vaḡisi, ana yoko monar oto si tano, okilali naḡa olual narin pulmas tai tano vena okilia olawan maram̄a ea.

¹⁰ “Ana p̄elaga wo na sanini, visae avio ko ova e kinanena tai, pogos naḡa om̄alivi ea, yoko ova oto ga tano omio yar kar ga lala. Ana visae p̄ar na p̄aḡagena vim visu ko, visave ‘E, yerkawa, nepisuar ruru leleñia teke meta ma e ne rui. Yoko ita lua tevavini, neligan ruru ko otea.’ Ana e pogos nene, okilia ologe wo vaḡisi, naḡa p̄ar na p̄aḡagena pisirlua ko sanene e maran yeririna taḡena la naḡa akinan ke lele taaga. ¹¹ Naga sanene narui, sane yar naḡa naga ga pisirlua naga, yoko aligan naga mon tano, ana yaru naḡa mligan naga mon tano, yoko avisirlua naga.”

Popon ovio m̄ena yar naḡa limana korena ga imi e kioñia p̄aḡagena

¹² Ana e pogos nene, Yesu pisa m̄ena visena tai pa yar naḡa pio naga pimi kinan m̄ana, pisa pania, pisape “Nagane, tepisu pogos naḡa visae yar la akila kinanena tai, la sinelan ga avio kiela erau wo lala, pona kiela wolai lala, pona kiela namratava taḡena lala, amio m̄ena pupia yerkawa la naḡa asike lavisin la. Akila ke sanene, komin akilia ke asape visae siraunia, visae la m̄ena akila kinanena pogos tai, yoko monar akila maran sina van la. ¹³ Ana p̄elaga wo na kilaen e p̄aḡagena naga pe sa re nene poli. Popon manene ovio yar taḡena lala, san̄e la naḡa limala korena ga, a la naḡa tasnela la pioyowa ga, pona laulu lala, pona kilamara p̄ala lala, yar la ne sanene, la aim akinana amio ko. ¹⁴ Yar sur la ne sanene la taḡatete akilamaran si van ko pogos tai, ana pogos naḡa Ntewa pisa naḡa okekaran opure la nene apim akinana moñia, yoko naga kekara vaḡisi. Yoko naga visa ruru ko, a yoko owar kioñia nalaena wo vanonia, nanene e pogos naḡa naga kila kiena yeririna mesmes lala amal si vetan marena.”

Pakaiwa na visawoena
Matu 22:10

¹⁵ Ana yar tai toñia e kinanena nene, naga mloge m̄a naḡa Yesu pisayu ke pisape yoko Ntewa visir plan kiena yar mesmes lala e legiena maro, ana naga pisape “!Lelaga naḡane, yoko wo manene laa van ita e pogos nene, naḡa ita tesikol ita e pupia p̄aḡagena nene loyuma e nasuḡenena kiena ne Ntewa!”

¹⁶ Yar nene pona naga sitom ke sape naga po narui, ana yar la na sanene la sinelan re vaen loyuma poli, ana Yesu pisa p̄akaiwa tai e lepas nene, naḡa sanini “Yerkawa tai, naga sinenan pisape kila pupia kinanena tai, ana pio yar la moki naḡa aimi. ¹⁷ Ana pogos naḡa kila ruru make sur punu ga p̄isi, naga pitetalia kiena yar tai vena vanon were la naḡa apio la p̄isi rui aimi. ¹⁸ Ana pogos naḡa kana yar nena pimi m̄alivin la, la make ga nene maran taaga asuma akila ke sina ga visena na visawoen suria. Tai pisa sanini, pisape ‘Pogaga, ana in na nopol ga kiau narin porotano tai na wa, ana nepavin ke nesape nevisulia am̄a porotano nena sanape wa. Yoko ovisa va yerkawa ovisave pe nasineyeena paḡisi ana taḡatete neim̄as nanagane.’ ¹⁹ A taḡena, pisa sanini pisape ‘Pogaga, ana in na nopol ga kiau puluk laḡas na wa, vena ureen kiau kat lala, ana nesape neva nevisu la lia am̄a an̄arera ruru m̄aga. Yoko ovisa va yerkawa ovisave pe nasineyeena paḡisi, ana in na taḡatete neim̄as nanagane.’ ²⁰ A taḡena m̄ena ga, naga pisape ‘Pogaga, ana in na nekila ga p̄aḡagena na kiau talopaena nanua ga nagane, ana in na nepisu sane taḡatete neim̄as yo, komin sur moki paḡisi.’

²¹ “Ana yar naḡani pimi pisawal visena la naḡani pan kiena yerkaawa, mloge, sinen kar la. Ana naga pitetalia sina kiena yar naḡani, pisape ‘Pogaga, oyal kawa, ova e narin mrapa la ne lavis ga naḡa, ova olual la naḡa pe kiela sur re poli, amio la naḡa tasnela la piyowa ga, amio laulu lala, amio kilamara kata lala, ana owere la nene aimi e kieta ḡaḡagena.’²² Ana naga pa kila, ana siraunia ḡasuḡe si pimi pun kiena yerkaawa, pisape ‘Suḡe, sur naḡa opisa ḡa, nekila rui, a yaru moki apimi, ana yepa keviu ḡeke ga wa.’²³ Ana pitetalia ke sina ga, pisape ‘Visae sanene, ova sina, ova kare ga yo uḡa la e pulkumali, a om̄areran kare ga va yar naḡa visae olualia, ovisave monar aimi, vena akokonia kiau kove, vena akila ḡaḡagena nini imi wo.’²⁴ Taḡena la naḡa akila ke navisawoen viowa lala, in na nepio ruru la nesape aim e ḡaḡagena nini ḡa rui, ana nanagane, yoko taḡatete nena lala yaru tai kan re narin kinakinas nen kinanena tai e ḡaḡagena nini ḡisa, peraga. !Nepisa ruru ga ne!’ ”

*Yesu naga monar to sumo e malena kiena ne kiena nalogena lala
Matiu 10:37-38*

²⁵ Ana Yesu mla sina kiena mrapa, pa ke meta ma Yerusalem na wa, a pupia ḡina moki la ataveveia. Amiyal ḡa pano-o, pilopu naga kira pimi pula, pisa pan la pisape²⁶ “Yar naḡa sitom sape taveve inu, naga monar ligan inu neto nena sumo e kiena malena, in na neto manene laa metavan arimana, pona anena, pona wona, pona narina, pona wenla, pona vinena. Yar naḡa pe pisu kilale re kiena malena sane naga pe pe sur re tai poli, naga pe torokin re nena naḡa imi sane kiau nalogena poli.”²⁷ Ana yar naḡa sinenan sape imi ve kiau nalogena, naga monar kila sanini. Monar kus kiena lak torovia, taveve inu lue ga, sa naḡa kilia taḡan naga loge viowa vanon inu.”²⁸ Po pon asitom ruru ke ne sur nene sumo wa, ḡisi na avitaḡilin visena, avisave sinemiun ataveve inu.

“Nanene naga sa ga naḡa yaru tai, visae sitom ke sape kilia kila pupia yuḡa tai, naga monar totano, visu ruru ke ne sumo wa, wolo ruru kiena kilavaru nakilaen yuḡaena nene, naga monar visu kilale sane yoko naga torokin kilia kila make pupia yuḡaena nene, pona pe torokin re poli.”²⁹ Visae peraga, yoko naga siaria, yuḡaen ruru ḡeren yuḡa nena, va laa sane, yoko ilan ga naḡa limana ve plas ruru nena ga ana yoko yuḡaena nene loru ḡeke na. Ana pogos naḡa yar taḡena la aimi avisu yuḡa naḡa komḡas ḡeke na amio kana lepas ne lala, a pe ḡaero pa re e poli wa, yoko avitalia kare yar nene narui, yoko avisave³⁰ ‘Ke, yar nene, kiena sitomena po paḡisi. Sinenan sape yuḡaen ḡana yuḡa, ana pe maplar ruru re kiena yuḡaena po, ana taḡatete nena kila makea.’

³¹ “A yar naḡa sinenan sape visaar naḡa yoko imi kila yuḡaena amio inu, naga monar kila sane ḡarin suḡe tai, naḡa yerkaawa taḡena suḡalunia, ḡere kiena pupia ḡegas nen nakilaen mara tai aim akila mara vania. Li namara kiena ne ḡarin suḡe nene pe la moki re poli sane yerkaawa nene, ana ḡarin suḡe nene monar visu ruru sumo, monar sitom ruruia, sane naga kilia taulu pupia ḡegas naḡa pimi ke ne, pona taḡatete tauluia.”³² Visae visu sane taḡatete kilia kila, naga monar ligan visena vano va yerkaawa, pogos naḡa sike perina wa. Naga monar viun tania, visave yoko ul ya naḡa yerkaawa nene pisa, vena lalua asu sina e suḡiare. Visae

ve sanene, naga monar vatanon yerkawa, tañan make nena naga vania. ³³ Ana kam naña sinemiun asape aim ataveve inu, monar avisu kilale sane kam mñena monar akila ve sanene van inu. Yar naña pe tañan re kiena malena poli, amio make kiena sur van inu, naga tařatete kilia imi sane kiau nalogena.”

Pakaiwa na sive naña apeven e kinanena

Matiu 5:13; Mak 9:50

³⁴ Ana Yesu pisa sina řakaiwa tařena pan la, pisape “Sive naga pe sur tai naña po pařisi, ana visae pogos tai sive nene ve melkalka ruru re sina, tařatete kila kiena yuñæena naapo, a tařatete si sur tai kilia kila imi melkalka ruru sina. ³⁵ A sive na sanene, tařatete si kilia kila yuñæena wo tařena tai van ko moña uña, pona van mñena koña lokove. Sur nene naga pe na kovenen ga va e kororak narui.

“Naga ke nene narui naga pe kiau totou na kiau nalogena naña kilalu kiena namřaraena nakilaen kiau yuñæena. Ana yar naña kiligana teke ea, popon naga loge kilale kiau visena nene.”

15

Yesu kila erau amio yar viowa lala

¹ Ana e pogos la ne sanene, apisu sane yar lařas naña yar la pe asitom la re poli, sane yar na takis lala, amio yar tařena la naña Varasi la asape la apiowa ga, la mñena apim ke lavisin Yesu vena ayagogonia. ² Ana pogos naña Varasi lala amio navianen navisaluaena lala apisu naña Yesu sinenan pisape sun amio la nene, apisu sane piowa ga, ana asuñæa apisa ke apisape “Lelaga kemua nařane, yar nene naga sitom ga li namlamulen viowa la ne sanene, a silaga sinenan mñena sape va kinan lele taaga amio la. ?Pona naga pisu sane la ga kiela řelaga po yo, a ita na kieta piowa ga?”

³ Ana la kiela sitomena sane kila Yesu sun pan la e řakaiwa la naña pisayu sanape naña naga pimi e yomarava nini vanon yar naña kilalu mrapa.

Pakaiwa na sipsip naña kovio

Matiu 18:12-14

⁴ Pakaiwa řesa kiena ne Yesu e lepas nene naga sanini, naña pisa pan la, pisape “Yar tai, naga pe yar na vaganen sipsip, ana kiena sipsip lala tol ponotia taaga [100]. Kiena sipsip la moki sanene narui, ana visae pogos tai tai va kovio, yoko naga sitom korenan ga, pona naga sitom vařisi? Yoko naga monar ligan kiena sipsip tařena lala asuñæa ga sanene wa, ana naga vanon naña kovio, kale mña vano-o lualia. ⁵ A pogos naña lualia, kekaran vařisi, yoko kuslua sipsip nařani va e purkaunena, kus wasuře imi. ⁶ Ana siraunia, pogos naña řasuře si pitomi tano uña, yoko vio namratava la puna pona kiena erau tařena lala vena aimi. Ana naga sunyu van la, visave ‘Aulai, sur tai nini naña ita tekilia teloge won vařisi. Kiau sipsip tai naña pa kovio na kovio lue, ana yoko nepanonia, nepa nakale mña pano-o, nonñalia. !Pogos naña nonñalia, nekekara na nekekara!’ ”

⁷ Ana Yesu pisa meraravan pa Varasi lala, pisape “Ana yoko ve sa ke mñena nene ma e peni. Yar mok liu naña asike e yomarava nini naña sane ami, la asitom ke asape la na apogaga narui, ana asape ma e peni amloge

ke pon amiu la ne sanene yo? Ana pogos naþa visae yar namlamulen viowa ve taaga ga, naga vilopu kiena malena, yoko pupia kekaren vaþisi vania ma e peni, naþa va ve keviu re laa sane na wa. Suri ne nanene kila narui inu na nekekarana sunen nemio yar la naþa kam na pe akekarana la re poli.”

Pakaiwa na kururu varu naþa kovio

⁸ Ana Yesu pisa si þakaiwa tai e lepas nene, pisape “Sira tai, naga kiena kururu varu lualima, naþa mlawan ruru teke e mana loyuna. Ana visae pogos tai, naga wasuþe imi mal tai naþa mloru rui, teke ko yo, yoko naga kila ve sanape narui? Yoko war kapi vivaga, war plan make kiena suri lala, yevan ruru mana loyuna vano vano lualia. ⁹ Ana pogos na lualia, yoko vio namratava la puna, pona kiena erau taþena lala, vena aimi. Ana yoko naga sunyu van la, visave ‘Aulai, sur tai nini naþa tekilia teloge won vaþisi. Kiau pupia kilavaru tai nekilaluia pa kovio nenaga, ana siraunia, nakale ma pano-o, nomalia. Pogos naþa nomalia, nekekarana pano-o þisa!’ ”

¹⁰ Ana Yesu pisa meraravan pa Varasi lala, pisape “Ana yoko ve sa mena nene ma e peni. Visae yar na mlamulen viowa ga tai, naga vilon kiena malena, yoko navisi kiena ne Ntewa lala avisu naþa pupia kekarena paþisi ma e peni.”

Pakaiwa na yaru mee naþa pa kovio

¹¹ Ana þakaiwa maro kiena ne Yesu e lepas nene sanini, naþa pisape “Yaru tai, narina na yermene lua, naþa lalua amiyunae ke amio naga e kiela porotano. ¹² Ana pogos tai, prasmaro na lalua nene sumalu, pisawal pa arimala, pisape ‘Ata, in na sineun nesape nowar kiau kilavaru komþasa naþa na lalumoma nagane ga ne.’

“Ana sur nene pe mesmesun re nena naþa naga viun sanene poli, komin arimana mali sike ga wa, ana arimana pe pis re poli, mliþere make kiena suria, taman komþas pa prasmaro nene, a komþas pa mearu. ¹³ A yokorena yar mee naþani suna þiliwilin plan make sur la naþa arimana þar pania, ana siraunia pe piavi re poli, ana ga naga kon make kiena sur lala, þar kiena kilavaru pion pano. Ana naga pa sike e purvanua taþena tai koperin paþisi, ana e yo naþani, naga pa make nenaga e þelaga viowa lala, kan kilavaru naþane pano-o, kila kare make punu nenaga.

¹⁴ “Ana naga kilia ruru sane limana plas ruru ga na wa, a e legiena nene, pupia viso pimi tol purvanua naþa naga sike ea, mligan yar mee naþani sike e yo tai naþa marera paþisi. ¹⁵ Ana pa kale yumaena tai naþa pona naga kilia yumaen vena tamalia kiena malena, ana pa miyunae kiena ne yerkawa tai e yo nene, pagan kiena nompui lala. Yar mee naþani, naga pe mesmesun re kila yumaena nene poli, komin naga palia nompui sane ita le Yu la, ana yumaena taaga ga nene naþa naga kilia malia.

¹⁶ “Ana miyunae ma sanene pano-o, ana pe amla re kinanena pan poli, a pe mal re mrapa na lualen kinanen poli, kila naga visokar luen ga. Naga visokar ma sanene pano-o sinenan sape suan limana vito e karo na kinakinas nen kinanena ka nompui la naþa komþas pililua rui sike ea, amio purkavila na kona la naþa kiena yerkawa ponpolo suna ga vena kiena nompui la akania. ¹⁷ Ana pogos naþa naga sinenan ke sape kila sanene, naga ga pisu kilale si naga narui, pisu kilale naþa kiena þarmarera ga kila kare manene si naga. Ana sitomal si arimana amio mana una,

pisape ‘Lelaga kemua nařane, in na nepe wowe pařisi. Kiau řarnarera ga nane kila nesike viso karnarin ke e yo nini. Ositomyu la nařa sane ape yar na yuřaena kiena ne ata. Naga řar ke kinanena moki pan la e legiena punu ga, nařa yoko akan make řele ga. ¹⁸ Sanene, popon nowasuřeli in ga narui, neyuřae re ve sa la nene. Yoko neva nevisu ata, nevisa sanini vania nevisave: O Ata, in na nekila pupia mlamulen piowa pa Ntewa, a pan ko mřena ga. ¹⁹ Nanagane, pe popon re si nařa ovisu inu sane nepe naruřa tai poli, ana nesape neviun tan ko vena sinemřa ye inu, otamřan inu neyuřae re ga sane lala yar tai nařa miyuřae kiořa ke ne.’

²⁰ “Ana naga kila ruru kiena sitomena sanene, ana suřalu, pimi lelei mřa pimi řasuře si pu arimana.

“Naga pe kilia re poli, ana arimana sitořal luen ga naga silaga, suřa kirakira ke mrapa sape pona naga imi. Ana pogos nařa sike perinan uřa wa, ana arimana pisu kilalea, sinen miye pařisi, ana kiriri pa pitawea. Ana pogos nařa pimi puna narina nařani, kutararia e limana luwoka yepen mavin liganen sina. ²¹ Ana yar mřee nene pisa pa arimana narui, pisape ‘O Ata, in na nekila pupia mlamulena piowa pařisi pa Ntewa, a pan ko mřena ga. Nanagane, pe mesmesun re si ovisu inu sane naruřa tai poli.’

²² “Ana arimana pialuřaria, pio kiena yaru na yuřaena lala, pisape ‘E, ava vilaga, ava awar kulso ta nařa po, amio kana kulus nen lana, a kana rig nena, sur la ne sanene, awar imi ayen ea. ²³ A narin puluk nařa apagan mlapa po ne, ava awemřaria, tekila kinanena tai takania vena tekekara temio prasmaro nini. ²⁴ Komin naruu nini naga mare rui, ana nagane mali sina, naga kovio, nanagane tořal sina.’ Ana pe yam piavi re poli, la asuřa akila ke řařagena na yar mřee nene narui.

²⁵ “Ana e pogos nene, narina na mřearu naga mialoro pa miyuřae ke kana lokove rui, ana siraunia pitomi si uřa. Ana pogos nařa pitomi ke lavisin uřa, mloge yauena a mloge mřena mřaagena na wolena kapur pa mřeke na. ²⁶ Ana naga pisu yar na yuřaena la tai, piun tania, pisape ‘?Ei, ya ne akila ke garo uřa sanene?’ ²⁷ Ana yaru nařa pisa pania pisape ‘! E, womla nařani, naga řasuře si rui, mal ga! Ana arimořa sinenan sape kila kana kinanena tai. Amřemřar narin puluk na řa rui!’ ²⁸ Ana pogos nařa mřearu mloge, sinena mimi pařisi, pe pa re loyuřa amio la poli.

“Ana arimana pimi pis amio, vena were va loyuřa, ana naga yepen mavin ga vaena. ²⁹ Pisa ga pa arimana pisape ‘?Ata, kas via rui nařa nesuřa nemiyuřae ke nemio ko e nini? In na nemlogear ruru ko e suri punu ga, ana pe okila re sur tai sanene pan inu poli. In na pe nořal re nařa ořemřar narin nane tai pan inu pogos tai poli, vena nekila kinanena tai nemio kiau erau lala. ³⁰ Ana pogos nařa ořal naruřa tařena nene řasuře sina, ana osuřalu ořemřar kieta narin puluk nařa tesuřa tepagan ruruia. ?Ana yar nene kila ya ne po pan ko? Naga řar plan pupia kiořa kilavaru komřasia, pa kan kilavaru nene na namřeneen ga sira, pano-o kila makea. ?Pona řelaga ne nanene na ko sinořania ana okila kana kinanena nena?’

³¹ “Ana arimana sinena miye mřena kiena mřearu nařani, ana pisa pania pisape ‘Ei, naruu, in na pe nesitom re sanene poli. Ko okila inu nekekara manene laa rui, nařa osuřa omio inu silaga, a kiau sur la punu nařa sike ne, in na netamřan punu pan ko rui. ³² Lelaga nařa kiau prasmaro nene kilalu kiena mrapa na malena, ana pogos nařa pilopuia řasuře si pimi

pun inu, sineu miyea, a in na nepisu sane popon kemua tekekarania, a tekila kinanena tai temio. Womla nene naga mare rui, ana naga mali sina, naga kovio, ana toñal sina!’ ”

Ana Yesu pisa pan le Varasi lala, pisape “Pogaga, ðakaiwa nini ðisi e nene narui. A sa naða pisa ne, popon yar naða kilalu mrapa, naga monar vilopu sina, sa naða prasmaro nene. Ana monar avisuar ruru amiu mēna ga ve akila re ve sa mēaru nene, naða kiena sitomena mārera paðisi, naga pieluen wenla naða pilopu kiena malena.”

16

Pakaiwa na ðelaga na yuñæen amio kilavaru

¹ Siraunia, Yesu pis pa kiena nalogena lala, pisa ðakaiwa tai pan la, ana pisayu yar na yuñæena tai. Yaru nene, naga pisu sane yoko kiena yerkawa kovenlua, ana suñalu miyuñæen sur tai naða yoko siraunia kiena malena suña woga ga. Pakaiwa nena sanini, sane: “Yerkawa tai, naga mligan lua kiena yar tai ve na visuaren kiena kilavaru. Ana pogos tai, visena pimi tolia sape kiena yar nene suña kan ke ga kiena kilavaru, a kila kare ke kiena sur lala. ² Ana naga pio yar nene pimi puna, pis pania, pisape ‘Ei, yar la apisawal ko pan inu rui. In na nepisu sane popon nekoventua ko si vetan yuñæena nene, yoko oðis nenaga. Ana sumon naða yoko ovano, sineun nesape oligan ruru sur lala wa vena nekilia nevisu lapui la naða yar la akila pan inu.’

³ “Ana yar na yuñæena naðani mloge piowa, pisape ‘Lelaga o, piowa narui, yerkawa nene lalua yuñæena wo nene vetan inu, nemninue sane yoko añæ nekinana ve sanape narui. In na netotano e yuñæena nini nakonua rui, ana in na pe puriuu pe māreren re si yuñæenen lokove poli, a pe sineun re mēna neva nesuñæ neviuviun kinanena vetan yar la poli. ⁴ Pogaga, kiau mrapa ve sa nini. Yoko nete plan si lapui kiena ne yaru lala vito laa tano, ana yoko la akekaran inu vano vano-o yoko la monar avisuar inu e pogos naða yerkawa kovenlua inu vetan yuñæena nene.’

⁵ “Ana naga pa pio la naða kiela lapui sike e yerkawa, la peve taaga apim puna. Ana tai pimi puna narui, piun tania, pisape ‘?Ana ko okila lapui e sur ya, a tol kilavaru via?’ ⁶ Pisatañæa, pisape ‘Pias nen wel na kanena tol ponotia taaga [100].’ Ana yar naða pisa pania pisape ‘Pogaga, yoko italua tetelua si vito laa tano. Nane kioñæ lapui ne nanini, ototano, oyumu plan ke ne vilaga wa, osiri lualima yam lima ga [50].’

⁷ “Ana naga pano, yar taðena pimi, piun tania, pisape ‘?A ko, kioñæ lapui na ya?’ Ana naga pisatañæa, pisape ‘Karo na wit manu taaga [1000].’ Ana naga pisa pania, pisape ‘Pogaga, yoko italua tetelua si vito laa tano. Nane kioñæ lapui ne nanini, ototano, oyumu plan ke ne vilaga wa, osiri ga ponotia ve orelu [800].’ Ana naga kila mña sanene pano-o kila makea.

⁸ “Ana siraunia, yerkawa naðani pisu kilale sur nene, ana naga pisa ke pa kiena yar naðane naða naga kan kiena kilavaru sumo, pisape ‘Lelaga ne, opinaun ruru inu nenaga, ana nepisu sane kioñæ manmaruaena po, ko ðaruña po paðisi naðane.’ ”

Ana Yesu pisape “Kam na apisu ke ne, yaru na yomarava nini lala, pogos naða amiyuñæa amio kilavaru, ana akila masisuania ðisa, akilia ðelaga na kilaen erau wo amio yaru lala, vena yaru la nene akila wo van la sirau. Ana

nepisu naþa naruu na yomerarava lala, yam mokliu naþa pe amanmarua ruru re poli naþa ayuñae amio kilavaru naþa Ntewa mla pan la.”

⁹ Nepisa ruru pan amiu, nesape “Kilavaru naga pe na yomarava ga nini, ana visae kilia iila ko vena ove erau ruru omio Ntewa, popon oyumñae ea. Visae oyumñae ruru wo amio kilavaru kome mrapa naapo, siraunia yoko Ntewa kekaran vena were ko ova e naþa pe kilavaru re e poli, nane ma e momña umña ma metava.

¹⁰ “Yar naþa þar yepemñæn narin yumñæna tai, tekilia towasinea sane yoko naga war mñena yepemñæn pupia yumñæna woga. Ana yar naþa miyumñæn narin suri tai pe mesmes re poli, yoko naga yumñae viowa laa na wa e pupia suria. ¹¹ Visae kam na ve awar re yepemñæn yumñæna ne kilavaru e yomarava nini, yoko ane ligan sina sur nowo lala kiena ne Ntewa e limamiu vena ave kiamiu? ¹² A visae kam na taþatete ayumñæ ruru amio sur la naþa Ntewa tamñan pan amiu naþa ve plas ga e yomarava nini, a ne yoko tamñan si nalaena nowo naþa asike ma metava e peni ave kiamiu lue?”

Yar taþatete yumñæn yumñæna kiena ne suþe ve lua veraga

¹³ A Yesu pisa mñena ga, pisape “Naga sina nini, visae yar na yumñæna tai, naga taþatete yumñæn pran yumñæna kiena ne suþe ve lua veraga. Visae sanene, yoko naga kekaran tai, ana yepen mavin tai, pona logear tai, ana ligan tai. Taþatete akila naþa ave yar na yumñæna kiena ne Ntewa, a ave yar na kilavaru mñena veraga.”

Varasi lala la pe akekaran re visen kiena ne Yesu nene poli

¹⁴ Ana e poglis nene, Varasi mñena lala asike ga wa, asuñña amiyagogon ke visena la nene. Ana lala, la ape yar la naþa asitom manene kilavaru silaga, ana apitalia kare ga mrapa wo na yumñæn amio kilavaru naþa Yesu pisayu ke pa kiena nalogena lala. ¹⁵ Ana Yesu pis pan la, pisape “Kam na sinemiun asape akila sa naþa yar la avisu amiu sane yar mesmes lala, ana Ntewa naga pisu ke ya naþa sike e losinemiu. Sur mok liu naþa yar la amieluaria, asape po, ana e visuena kiena ne Ntewa, pisu sane sur viowa ga lala.”

Nasuþenena kiena ne Ntewa pimi narui

Matiu 11:12-13, 5:18; Mak 10:11-12

¹⁶ Visena taþena naþa Yesu pisa sanini, pisape “Nanua sumo, Tus Marua momña ga, naþa tus lala kiena ne Mosis amio tus la naþa kiena ne navisaluaena lala asike ea, pimi mña pano-o tol pogos kiena ne Yoane Nakeena. Yoane miyumñæ pano-o þisi, a nanagane Lologena Wo na suþenena kiena ne Ntewa pimi, ana asuñña amlologon kare ga, a yar la naþa sinelan asape ava loyumña ea asuñña aþar ke yon paþisi vena atolia. ¹⁷ Ana nanene pe kila re sane Navisaluaena kiena ne Ntewa naþa sike e Tus Marua naga piowa poli. Pona ma e peni amio yomarava nini ava akovio yo, ana taþatete narin mras nen visena na Navisaluaena naþani kilia kovio pogos tai.”

Pe pon re teligan lua wota la poli

Matiu 5:31-32, 19:9; Mak 10:11-12

¹⁸ Visena taḻena si tai naḻa Yesu pisa, sanini, pisape “Visae yar tai ligan lua wona, ana va were si sira taḻena, Ntewa pisu yar nene kila ke kolau amio sira taḻena ne. Maran taaga mēna ga visae yar tai talopa amio sira tai naḻa wona na sumo ligan lua rui, yar mēna nene kila ke kolau.”

Pakaiwa na yar na sur moki amio Lasaros

¹⁹ Yesu pisa mēna ḻakaiwa nene, naḻa pisa sanini, pisape “Yar tai, naga limana pulen sur wo la moki paḻisi, naga sumā miyowau ruru lue ga silaga, a legiena punu ga amiyuḻaen kana pupia kinanena wo lala. ²⁰ Yar taḻena mēna tai toḻia ga, naḻa silaga aḻere naga pimi amligan teke vanua e kove na pupia yuḻa māna yar na suri moki naḻani. Yar nene, naga pe yar tai naḻa pe kiena suri re poli, naga pe yaru na loginen ga kinanena, tas nen wetelu pulen ga magka, kiena kia Lasaros. ²¹ Amligan naga teke e yo nene pona visae yoko kilia tol re kororos nen kinanen laḻas naḻa yerkawa nene kanligan yo, ana peraga. Naga mlogin korenan ke ga sanene, ana lokul la apim asuḻia amunvan ke kiena magka lala.

²² “Pano-o yar naḻani mare, ana navisi lala apim akuslua pa amligan mēke e yepas nen Epraam, ma e peni. A pe piavi re poli, yerkawa mēna mare, asinia. ²³ Ana akoven naga pa e kapi, naḻa mloge piowa na mloge piowa paḻisi, ana siraunia, kira pa metava, kira pa perina paḻisi, pisu Epraam sike na, a pisu naḻa Lasaros sike amio, lalua asuḻia akinana ke na. ²⁴ Ana pio laa, pisape ‘Oe, Ata Epraam, awis sinemā ye inu, oligan Lasaros vitom suan luas nen mrasilmana vito e narin wii tai, vena ligan te purmeneu. Nanagane kapi kekan inu nemloge piowa pano-o ḻisa.’

²⁵ “Ana Epraam pisataḻēa, pisape ‘Naruu, nagane ositoḻal si malena wo naḻa ose sumo. E pogos nene, ko otol make kioḻia suri la naḻa ko sinoḻania po pan ko paḻisi, ana Lasaros na ositom korenan ga vanon piowa ga. E kiena malena nanua, suri punu ga piowa ga, ana nanagane, naga mloge si po e nini narui, a ko omloge ke piowa manene laa paḻisi e naḻa. ²⁶ Ana suri ga tai, taḻatete iḻasu iila ko, komin Ntewa mligan pupia pulus tai mēke likan ita lua, vena kila sane yar taḻatete molue e yo nini vena iḻasu puḻa, a taḻatete molue e na osike e ne vena imi e yo nini.’

²⁷ “Ana yar nene piun ke si na ga, pisape ‘Ata, visae sanene, neviun māreran tan ko vena ovitetalia Lasaros wasuḻe si vito tano garo uḻia māna kau ata, ²⁸ komin naḻa wolai lima asike ga wa. Popon Lasaros vito visawal van la, visae peraga, sa ḻisi la mēna aimlae e yo naloge viowaena nini.’ ²⁹ Ana Epraam pisataḻēa, pisape ‘?Ana komin ya ne monar Lasaros vitove? La aḻar ke Tus Wa rui, naḻa nasiriena wa kiena Mosis amio navisawalena la sike e rui. Popon la auloia, yoko alual suri punu sike ea.’ ³⁰ Ana naga māreran māga, pisape ‘?Ata Epraam, pona taḻatete akila yo? Ana visae yar tai wasuḻe si imi e marena, visawal make sur la nene van la, yoko monar avilon la ga narui.’ ³¹ Ana Epraam pisataḻēa, pisape ‘Visae la nene yepel mavin logeen ya naḻa Tus Wa pisa, pe sur re si tai naḻa kilia kila na alelaga poli. Pona yar tai wasuḻe si imi e marena, visae sur punu van la, pona ya sina, ana yoko la yepel mavin ga lelagaena.’ ”

17

*Pelaga na kilaen nakilaliēna van yar taḡena**Matiu 18:6-7,21-22; Mak 9:42*

¹ Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Yoko nakilaliēna lala akilia aim lue silaga ne, ana yar naḡa kila sur laḡasa naḡa were nakilaliēna imi lavisi, yoko viowa van vaḡisi. ² Visae aḡatear kilavaru tai ḡene kolmekina a akoan talilu vito e lowe memaena, nanene na nakoena tai naḡa melala ga ne. Ana yar naḡa kila naruu tai ligan inu, ve viawa re si ḡarera e inu, loru e mlamulena viowa, yoko yar nene naga war nakoena tai naḡa ḡarera manene laa sane taulu naga nene. ³ Sanene, kam na monar avisu ruru kiamiu malena la silaga, vena ve okila re nakilaliēna viowa lala aim aḡalivin kionḡa erau.”

Pelaga naḡa oviewo womla

A Yesu pisape “Visae ovisu naḡa womla mloru ke pito tano e mlamulen piowa tai, monar ovis omio vena okila ruruia, a visae naga vilonia, monar oviewoia. ⁴ Visae naga kila viowa van ko yam ve olua e legiena ve taaga, a pogos punu ga, naga kila viowa, a siraunia naga pisa ga pan ko na wa pisape ‘Ake wolai, nekila kare ko paḡisi. Awis, oviewo inu,’ yoko okilakania? Pisi na monar oviewo naga e pogos make la olua nene.”

Namḡareraena na viawaena

⁵ Ana nalogena la apiun tan Yesu, apisape “Suḡe, sinemimin mesape okila kiamimi naviawaena imi ḡarera la sane wa.”

⁶ Ana naga pisataḡea pisape “Visae aviawa ve tokak ga e inu, sane kurus nen purpa, ana visae kiamiu naviawaena nene ve lelaga ruru naapo, ana ḡisi na akilia avisa va purlu na ḡeke gare avisave ‘Omolue e yo nene, omio ḡeligas neḡa lala, ova okapur ke gare likan lowe memaena ne, ana yoko naga logear amiu woga.’”

Yar na kilaen yuḡaen kien yerkaḡa naga monar kekarana ga kila

⁷ A Yesu pisape “Visae kam yar tai ve yerkaḡa, a kiena yar tai suḡa kila yuḡaena la pania. Pona pa miyuḡae lokove yo, pona pisuar kiena sur mali lala, pona ya sina, ana visae yepekilavi, pogos naḡa ḡasuḡe e yuḡaena pitomi, yoko yerkaḡa visa ya ne vania? Taḡatete visa vania visave ‘Ko, oimi oto omio inu, italua tekinana,’ komin naga pe kiena yar na yuḡaena ga. ⁸ Yoko yerkaḡa monar visa ga vania, visave ‘Pogaga, yoko ova oviran kapi sumo wa. Visae kinanena manoa, ova oyowau ruru ke ne wa, ḡisi na owar kau imi nakania, nomunia, ḡisi, okilia ola koḡa.’ ⁹ A pogos naḡa yar nayuḡaena kila sur punu ga naḡa yerkaḡa pisa pania, yoko yerkaḡa taḡatete visa pupia potena vania, vanon naga kiena yuḡaena ga. ¹⁰ Ana kam ḡena ga monar ave sanene. Visae akila ruru make yuḡaena naḡa Ntewa pisa pan amiu, vano-o ḡisi, yoko avisa ga sanene, avisave ‘Ee, nanene na pe sur re tai nene poli. Tekila ga ya naḡa torokin tekila sa ke ga yar na yuḡaena kiena ne Ntewa lala.’”

Yesu kila ruru yar na leperosi la lualima, ana taaga ga pisa potena

¹¹ Ana e pogos nene, Yesu la asuḡa amial ke apa ma Yerusalem na wa, ana kiela mrapa pa likan lepas lua nene, Samaria amio Kalele. ¹² Ana amial ḡa pano-o, lavis ga aḡalivi e pulkumali tai, apitawe ḡegas nen yar tai na leperosi lala, la lualima, naḡa la asuḡa e yepas nen mrapa. ¹³ Ana pogos

naŕa apisu Yesu, apion manene pania, asape “Yesu, Suŕe, awis sinema ye imimi.”

¹⁴ Ana pogos naŕa Yesu mloge, pisa pan la, sape “Ava akom ŕesan pun yaru wa lala vena la avisu ruru nena tasnemi u lala vena avisave kam na yepemi mian rui.”

Ana la apano, a pogos naŕa la asuma amial apano, amilan ga naŕa yepela la pimi mian ke narui. ¹⁵ A lala tai, pogos naŕa pisa naga po sanene narui, naga pilonia ŕasuŕe si pimi, miyeluar Ntewa paŕisi, ¹⁶ pimi mloru e lana Yesu, pisa potena pania. Yar nene, naga pe pe yere Yu re naapo poli, ana naga pe Yu la komŕas tai nae Samaria. Ana taŕena lala, la ape yere Yu nena naapo, ana la pe aŕasuŕe re si apim poli.

¹⁷ Ana Yesu pisa sanini, sape “La naŕa yepela mian rui, la lualima, ana awa la ovari? ¹⁸ Naŕa ŕasuŕe pimi, naga yar nae ga lele taŕena, ana komin ya ne naga taaga ŕasuŕe pimi mieluar Ntewa, laŕas pe apim re poli?”

¹⁹ Ana Yesu pisa pania, pisape “Erau, osuŕalu oyali ova unia. Kionia naviawaena tamalia ko rui.”

Nasuŕenena kiena ne Ntewa imi ve sanape?

Matu 24:23-28,37-41

²⁰ Ana siraunia, Varasi la apim apiun tan Yesu, asape “?Nasuŕenena kiena ne Ntewa naŕa opisayu ke silaga, yoko mevisu pogwai?”

Ana Yesu pisatamea pisape “Nasuŕenena kiena ne Ntewa pe pimi re sane sur tai naŕa yar kilia visu e kilamarana poli. ²¹ Naga pe sur re tai naŕa yoko avisave ‘Ke, na narua narui, nane pimi ke narua,’ pona avisave ‘Nane, sike gare rui.’ Kam na pe apisu kilale re poli, ana nasuŕenena kiena ne Ntewa sike pa likan amiu rui.”

²² Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, sunyu pan la sape yoko ve sanape e legiena maro la ne pimi ke ne. Naga pisape “Siraunia, yoko kam na sinemiun manene waŕisi navisuen pog naŕa yoko inu Narina ne Yeririna neim nomalivin yomarava, ana nanene na pe pon re kam na avisu poli. ²³ Yoko yar la avisasa sanini avisave ‘!Naga nane gare!,’ pona ‘!Naga nane garo ne!,’ ana kam na ve ava re amio la, komin pe inu re nene po laa wa. ²⁴ Ana pogos naŕa inu Narina ne Yeririna nowasuŕea ve lelaga e kana legiena nena, yoko yar make ga avisu kilalea, yoko neimi sane yekarpla tai naŕa kila sinapane vivaga e lepa tai va tol lepa komŕasa. ²⁵ Ana sur nene na pe kana pogos re poli wa, komin sumon nene, yoko inu Narina ne Yeririna, yar nanagane lala akila viowa van inu e sur viowa la ve moki, yoko monar akovenlua inu.

²⁶ “Vano-o tol pogos naŕa inu Narina ne Yeririna nowasuŕea, yoko yar la ve akila ruru la re na wa, maran ve taaga ga sa ke pogos kiena ne yermaru Noa nanua sumo. ²⁷ E pogos nene, yar la asuma akinana, amun suri lala, asuma akila ke talopaena sanene, pimi tol pogos naŕa Noa pa loyuma e kiena pupia waa naŕa naga miyumaenia. Ana pupia womie pitomi kus plan make kiela malena la punu ga. ²⁸ A e pogos kiena ne Lot sa ma nenaga nene. Yar la asuma akinana, amun suri lala, asuma apa ke e lele na wilwilena po amiyumaen ke kilavaru, asuma amiyumaen ke lokove, amiyumaen ke yuma, la akila ke ga sanene pa ke na, pe asitorial re sur tai poli. ²⁹ Ana e nena e legiena naŕa Lot molue petan kiela yo, kapi amio pan na kapiapo mloloru pitomi ma e sinapane, kekan la akokovio make nenaga. ³⁰ Ana nevisa van amiu, e pogos naŕa yoko inu Narina Yeririna

neimi, yar la tařatete asitomřal sur tai, asitomřal la ga, ana yoko ailan pupia sur kerkeviu la ne sanene imi mřalivin la.

³¹ “E pogos nene, visae yar tai sumřa yuřae ke meta e mřana wos nen yuřa, ana visu sur nene imi, ana vito tano pe pon re kilali sape va war suri lařas e mřana loyuřa poli, naga monar va ga narui. Yaru nařa miyuřae ke lokove, naga mřena tařatete si vito uřa, yoko monar va ga narui. ³² Kam na ve sinemiu řesan re wona Lot, nařa kirařatau, ana pimi pe kilavaru. ³³ Yar nařa kilali sape visuar ruru ga kiena malena, yoko kovio, ana yar nařa tamřan kiena malena kovio, yoko naga ga tamalia sina naga. ³⁴ Nevisa van amiu nevisave e pogos nene, pona kolemalo nařa yar mřeke amio wona yo e mřala tog, ana yoko aim awerelua ve taaga ga, aligan tai mřeke na. ³⁵ Ana pona yoko sira la ve lua asike avili ke kala kinanena lele taaga yo, ana ve taaga vano tai sike na. ³⁶ Ana pona yar lalua ayuřaevain ke lokove tai yo, yoko tai ure matania, ve taaga sumřal wowe ga sike na.”

³⁷ Ana nalogena la apiun tania, asape “?Ana Suře, suri la nene yoko mřalivi e nape?”

Ana naga pisatařne la, sape “E pogos nene, yoko ve sa nařa visae sur mare tai mřeke koyo tai. E yo nene narui yoko manu la nařa akakan ke sur mare, yoko aiminia, monar la ve moki ase yo nene. E nape nařa mlamulena viowa sike ea, yo ke ga nanene narui yoko nalipereena se ea.”

18

Pakaiwa na sira nařa tagi mřa pa kiena suře na pulkumali pano-o, suře miyagogonia

¹ Ana Yesu pisa sina řakaiwa tařena tai pan la, vena illaar la ve asitom řele re si kiela leniena lala, vena asumřal mřarera asulue ga ea, alen mřa vano-o atol kana navisatařneena. ² Kiena řakaiwa nena pa sanini, sape: “Pulkumali tai, nařa kana suře nena naga pe yar mřarera tai, naga pe yar tai nařa pe patanon re Ntewa poli, pe maraun re nenaga, a naga sitom řele mřena yar la. ³ Ana letano mřena tai sike e yo nene, nařa yar tai sumřa kila kare ke kiena sur la silaga. Ana letano nařani pa sumřa tagi ke pan kiena suře, naga sumřa pisawal ke yar nařani, sape ‘Awis, monar okila sur tai va yar nene, naga kila kare in pařisi wa.’ ⁴ Ana suře nařani pe sinen miye re sira nene poli, a pe yowenan visen va yar nařani, ana kila luen ga sanene pa ke na, sira mřena nařani pa tagi luen ga pan silaga.

“Ana siraunia naga pisape ‘In na nepe yar tai nařa pe nesitom re nesape nekila ya nařa Ntewa pona yar tařena pisa pan inu sape popon nekila. ⁵ Ana sira pimi tagin ke pan inu, ana in na pe sineun re nesape nekila ya nařa pisa ke poli. Ana naga pimi piun luen ga sanene, naga kila kare inu pařisi wa, ana pona nekila ga ya nařa naga piun ke yo. Visae peraga, yoko neloge kiena tagena vano-o sineu marenia.’”

⁶ Ana Suře Yesu pis pa la nařa amiyagokon ke řakaiwa nene, pisape “? Kam na ayagokon ruru visena nařa suře yowena nene pisa ne? Komin sira nene tagi yam moki pania, ana yoko monar sitomli sur na sira nene piun ke ne. ⁷ ?Ana sanapen Ntewa nae ma e peni? ?Pogos nařa mloge kiena yeririna la nařa mligan plan la, atagi ke pania lemalo a legiena, naga kilia su kařar sanene ve kila re sur tai van la? ⁸ Peraga, ana nevisa van amiu

sanini, visae loge naŋa alen m̄arera vania silaga, yoko naga suṁalu vilaga e pogos make ga kilia iila amiu. ?Ana nesape neviun m̄ena van amiu, sane visae pogos naŋa inu Narina ne Yeririna nowasuŋe si neim e yomarava nini, yoko nelual naŋa yar la asuṁalu m̄arera asike e inu sanene, pona peraga?”

Pakaiwa kiena yar naŋa ŋarwar e kiena ŋelaga naŋa mesmesu

⁹ Ana pogos naŋa Yesu sike amio yeririna lala, naga pisu kilale naŋa laŋasa aŋarwar la paŋisi, asitom ke asape la kiela malena mesmes ruru po narui, a la apisu yar taŋena la apiowa ga, apisu sane la apiowa manene laa pe sa re la poli. Ana pisayu yar la sanini, pisa ŋakaiwa tai, sape ¹⁰ “Yar lalua apa ma e Yuṁa Wa m̄ana Ntewa e pogos na leniena. Lala yar tai, naga pe yere Varasi, a taŋena, naga kila yuṁaena tai naŋa yaru la pe sinelan re naga vanon poli, naga pe yar na takis. ¹¹ Ana pogos naŋa yere Varasi naga suṁalu mlen, pisa sanini, sape ‘Ake Ntewa nepisa pupia potena pan ko paŋisi, naŋa kiau malena naga po laa sane taulu kiena ne yar taŋena lala. Nemieluar ko, naŋa in na pe sa re yar navinauen la poli, pona yar na kilakeuiaen yar lala, a yar na kilaen kolau lala, pona yar na takis lala sane yar na suṁalu sike ne. ¹² Peraga, in na nesuṁa nekila ke po silaga, komin naŋa in na nomonsilun kilaen leniena van ko e legiena lua e wik taaga, a e sur make ga naŋa nemla e luṁau, visae netol ve lualima, monar nela ve taaga van ko silaga. Sur ne la na nene narui naŋa in na nesuṁa nekila, ana kila inu nopo paŋisi e maraṁa.’

¹³ “Ana yar na takis, naga suṁa mloge ke piowa vanon kiena mlamulena viowa naŋa kila, ana mninu sane Ntewa pisu kiena malena pe po re nena poli. Ana naga yepen mavin va maneneen lavisi, suṁalu ga suṁa perina, a naga yepen mavin kiraen va metava ma e peni, a naga ŋarin tau ga toṁa ga, mlipalipa ke yerena, tagi, pisape ‘!Ake Ntewa, ove leman van inu, sineṁa ye inu, yar na kilaen mlamulena piowa!’ ¹⁴ Ana kam na asitomyulia leniena kiena lalua nene, ana yoko Ntewa kekaran kiena ai? Lelaga, yar naŋa pisu kilale kiena mlamulena viowa, a mloge piowagania, Ntewa ŋar plan kiena mlamulena viowa. Ana yar taŋena naŋani, naga ŋasuŋe si pa uṁa naŋa kiena malena maran taaga ga sa ke naŋa pimi. Yar naŋa suṁa pisirlua naga, yoko Ntewa ligan naga m̄eke tano, ana yar naŋa mligan naga sike tano, yoko Ntewa visirlua naga.”

Yesu pisa ruru sisi kokan lala

Matiu 19:13-15; Mak 10:13-16

¹⁵ Ana e poglis nene, auia laŋas aŋar narila sisi tomtom lala apim puna Yesu, sinelan asape kus la, visa ruru la. Ana pogos naŋa nalogena la apisuia, apisaluaŋar la, asape avava sina. ¹⁶ Ana Yesu pio sira la naŋani, sape aim m̄aga, ana pisa pan nalogena lala sanini, sape “Kam na ve avisaluŋar re sisi la naṁa, atam̄an la aim pun inu, komin naŋa sisi la naṁa, yeririna la naŋa asa ke ga la nene, la ke ga nene narui naŋa asuṁa apa loyuṁa e nasuŋenena kiena ne Ntewa. ¹⁷ In na nepisa ke lelaga na pan amiu ne, visae yar naŋa sinenan nasuŋenena kiena ne Ntewa, naga monar kila naga imi ve sa sisi la nini, visae peraga, naga taŋatete va loyuṁa.”

Yerkawa kiena ne le Yu lala tai sinenan sape tol malena

Matiu 19:16-30; Mak 10:17-31

18 Ana siraunia, suḗe tai pimi piun tan Yesu, sape “Navianena wo, awis, popon ovisawal van inu sane in na monar nekila ya naḗa visae nekila yoko nekilia netol malena naḗa ve uro re.” 19 Ana Yesu pisataḡea, sape “! Ei! Ko na okilia ya ne, osape in na nopo? Pe yaru tai po ruru re naapo poli, ana Ntewa ga naga taaga. 20 Ana ko opiun osape sanape naḗa yar tai sane ko naga kilia imi wo e marana Ntewa woga. Pona okilia ruru kiena Navisaluaena yo rui, naḗa pisape ko ve okila re lau, ve owem̄ar re yaru, a ve ovinau re, ve ovisokan re, ovatanon arimom̄a amio anom̄a.”

21 Ana yar naḗani pisataḡea, pisape “Lelaga, in na nekilia kemua Navisaluaena la ne opisa ke ne, a nekilia nevisa van ko sanini, in na nopuar ruru la siar e pogos naḗa nepe yar viu ke ga wa. Pimi tol nanagane, pe nekilalu re tai poli.”

22 Ana pogos naḗa Yesu mloge pisa sanene, pisape “Pogaga, ana e lepas naḗa puḡa, sur tai sike ga wa. Monar ova owilwilin plan make kion̄a sur moki la nene, ana owar kana kilavaru, ova okiakian kare ga va yar la naḗa limala plasa. Visae okila sanene, yoko kion̄a sur wo la ve moki ma e peni. Ko, ova okila, ḗisi na oim otaveve inu.” 23 Ana pogos naḗa yar nene mloge visena nene, sinen piowa paḗisi, kiena sitomena pimi urmi na urmi, komin naga pe yar na sur moki, limana pule paḗisi.

Yaru naḗa kiena sur moki, naga ḡarera li ḡaga vena vaen loyuḡa e nasuḗenena kiena ne Ntewa

24 Ana Yesu pisa manene yerkawa nene pano-o ḗisa, siraunia pisape “Visae yar tai naḗa kiena sur moki, naga sinenan sape va loyuḡa e Nasuḗenena kiena ne Ntewa, sur nene naga ḡarera towe ḡa naḗa. 25 Ee, nevisa van amiu, visae kamel tai va warpo yo kome pulus nen nitil, nanene na ḡarera paḗisi, ana visae yar tai naḗa kiena sur moki sinenan sape va loyuḡa e Nasuḗenena kiena ne Ntewa naga ḡarera laa na wa.”

26 Ana la naḗa amloge visena nene amilan pano-o paḗisi, asape “!Aulai! Visae sanene, ane yoko tol malena?”

27 Ana Yesu pisataḡea, pisape “Lelaga, yar taḗatete kila naga tol malena, ana ya naḗa yar taḗatete kila, Ntewa naga kilia kila woga.”

28 Ana Pita piunia, pisape “?A yoko ve sanapen imimi? Memligan ḡamimi uḡa la rui, ana metaveve ko ke narui.”

29 Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lala, sape “Kam na ve asitom manene re e lepas nene. Yar a naḗa visae ligan ḡana uḡa, pona wona, pona wenla, pona arimana amio anena, pona narina lala, a visae ligan sur la nene vanon yuḡaena na Nasuḗenena kiena ne Ntewa, 30 yoko naga tol maran si kiena sur la nene va ve moki manene laa va laa sane na wa. Naga nene e pogos nanagane, a sirau ḡena ga e pogos na pimi ke ne, yoko naga tol malena naḗa ve uro re.”

*Yesu pisawal kiena marena yam telun nene
Matiu 20:17-19; Mak 10:32-34*

31 Ana poglis naḗa amiyaloro ke apano, Yesu pio kiena lualima taaga pa lua apim puna, pisa pan la pisape “Ayagogo ruruia. Nanagane tepa ke ma Yerusalem narui, a pogos naḗa tetolia, sur make la naḗa navisawalena lala asiriyu nanua sumo rui e lepas nen Narina ne Yeririna, yoko avisuia aimi am̄alḡalivi ve sa nena naḗa apisa. 32 Yoko avisu naḗa aligan naga va e limana ne le Rom lala, naḗa yoko akirakirai viowa vania, akila karea e

ḡelaga viowa lala, avilasiria, ³³ alilia, akila m̃a sanene vano-o awem̃aria. Ana yoko kana legiena ve telu, naga suṃalu mal sina.”

³⁴ Ana pe sur korena ga naḡa Yesu pisawal meraravan make sur punu pan la sanene, ana la pe amloge kilia ruru re nenaga. Naga sa naḡa visena la nene na atapolou ga e la, ana kila sane taḡatete atol kana kinasa.

Yesu kila ruru kilamara ḡala tai

Matiu 20:29-34; Mak 10:46-52

³⁵ Ana Yesu la amiyaloro apa m̃aga, apim lavisin pulkumali naḡa Seriko, ana kilamara ḡala tai teke tano e is nen mrapa, toṃa mlogin ke kana kinanena tan yeririna la naḡa apa akomkom ke e nene.

³⁶ Ana kilamara ḡala naḡani mloge naḡa Yesu la apim ke na amio ḡina la naḡa asuṃa amialoro ke amio, ana naga piunia pisape “La nene na li pe la nene, akope ke ne?”

³⁷ Ana apisatar̃e sanini, asape “!Ke, nanene na Yesu nae Nasaret naḡane, nane pimi ke ne imi kom pun ita ne!”

³⁸ Ana yar naḡa pio manenea, a tagi pa Yesu pisape “!Yesu, ko lus kiena ne Tepet, sineun naḡa sineṃa ye inu!”

³⁹ Ana la naḡa asumon ke Yesu, amloge pio sanene, ana apisaluḡaria, apisape “Ova ruru ko ga.”

Ana yar naḡa yepen ma ga, pio ke sina ga, pa laa meta sane wa, pisape “!Yesu, ko na lus kiena Tepet, nemie awis pan ko, sineṃa ye inu!” ⁴⁰ Ana Yesu mial pano, pimi suṃal su puna e yo nene, pisape atar yar nene imi lavisinia. Ana atar pimi, Yesu piun tania, pisape ⁴¹ “?Ana ko sinor̃an osape nekila ya ne van ko?”

Ana naga piunia pisape “Suḡe, awis, sineun nesape kilamarau imi wo, nekilia nevisu suria.”

⁴² Ana Yesu pisape “Pogaga, nanagane nela kior̃a nakiravaena van ko sa naḡa opiunia. Kior̃a naviawaena kila ko opim opo sina.” ⁴³ Ana e nena e poglis nene, yar naḡani, kilamarana pimi po, ana mial ke amio Yesu, suṃa miyeluar ke Ntewa. A yeririna m̃ena la naḡa apisu sur nene, apisu po paḡisi, asuṃa amieluar ke kia kiena ne Ntewa vanonia.

19

Yesu pitawe Sakias

¹ Ana Yesu la apim loyur̃a Seriko, amialin ke naḡa ava awar ro ga ea.

² Ana e naḡani yar tai sike ea kiena kia Sakias. Naga pe yerkawa kiena ne yar na warpoloen takis e pupia lepas nene, ana vanon naḡa naga miyur̃ae piowa, kila kare ke yaru lala e kiela kilavaru na takis nena, kila naga liman pule paḡisi, naga pe yar na sur moki. ³ Ana Sakias m̃ena pimi e poglis nene, sinenan sape visu Yesu naga pe yar na sanape, ana yeririna la mokliu naḡa asike lavisin Yesu, asuwo ga yo, sa naḡa yo kuskus ga rui, ana naga pe pisu ruru re poli, komin naga pe yar plas ga tai. ⁴ Ana Sakias pisu sane piowa narui, kiriri sumon Yesu lala, pa tol puryove tai ḡiyu pa e korowas tai, suṃate ke naḡa visae Yesu la ayal aimi, ana naga kilia visu ruruia.

⁵ Ana pogoṡ naḡa Yesu pimi tol puryove naḡani, Sakias milan ga naḡa Yesu kira pa pisuia, pis pania, pisape “Sakias, otapulu vilaga. In na nemninuluḡar e inu sane ḡane nesu re nemio ko sumo wa gar moṃa.” ⁶ Sakias mloge narui, suṃalu pula nena pitomi tano, ana ḡere Yesu pa m̃ana, amio pupia kekarena paḡisi.

⁷ Ana pogos naŕa yeririna la apisu sur nene, la moki naŕa pe akekaran re poli, apismumu, apisape “Yar naŕa Sakias naga pe yar sur naŕa miyuñae piowa ga, naga kila kareli yar lala wa, ana vanon ya ne Yesu sinenan sape amio ava asu mñana?”

⁸ Ana pogos naŕa asike loyuniã rui, Sakias mloge sane naga monar vilopuia, a monar keŕu kiena malena, ana suñalu pisawal e marana ne Suŕe, pisape “Suŕe, nanagane in na netamñan kiau sur la komŕas va yar la naŕa limala korena, pe kiela sur re poli. A suri ya naŕa nepisa kotalia yar la ea, nepinaun la, yoko nowar maran si van la tol yam ve vari.”

⁹ Ana Yesu mloge pon manene visena naŕa Sakias pisa, ana pisa pania pisape “Nepisu sane ðane na, natamaliaena kiena ne Ntewa pimi nena tol mratava nini. Yar nene naga kilalu mrapa na kiena malena, ana naga mñena pe lus kiena ne Epraam kemua lelaga, naga pe yere Yu kemua tai, ¹⁰ ana inu Narina ne Yeririna nepim e yomarava nini vena nakale la naŕa amiyepe petan mrapa sane yaru nene, vena netamalia la.”

*Pakaiwa na yar telu naŕa apisuar kilavaru kiena ne kiela yerkawa
Matu 25:14-30*

¹¹ Ana yeririna la asuñã amiyagogon ke visena kiena Yesu la nene, ana pis mña pan la pano-o, pisa ðakaiwa tai pan la. Naga pisu sane popon vian la e ðakaiwa nena, komin naga kilia ke sape sane yeririna lala asitom ke asape pogos naŕa ava atol yo Yerusalem, yoko naga kila nasuŕenena kiena ne Ntewa imi warpo ke yo van la veraga. A nanagane apim ke lavisin Yerusalem rui, a Yesu sape vianin la sane naga monar ligan la sumo wa, yoko imi si pula. ¹² Naga pisa pan la sanini, sape “Yerkawa tai, naga pa perina e naŕa pupia þarin suŕe sike ea, vena avisirlua naga imi ve þarin suŕe na kiena lepasa, yoko naga kilia wasuŕe sina visuar kiena yo.

¹³ Ana sumon naŕa pe pa re poli wa, naga pio kiena yar lala, la lualima, a la punu ga mla kilavaru peve taaga pan la, sape monar ayuniãe amio kilavaru naŕani vano-o tol pogos naŕa naga wasuŕe sina. ¹⁴ Ana yeririna la nae lepa nene ape nasinekar kiena ne yerkawa nene, ana pogos naŕa naga pur matan la pa narui, la apisayuia asape la pe sinelan re si naga imi ve kiela þarin suŕe poli. Ana amligan visena pa pa þarin suŕe keviu na purvanua naŕani, asape ‘Pe sinemimin re yar nene imi ve kiamimi þarin suŕe poli. A pe sinemimin re nena naŕa oligan kia keviu nene e naga poli.’

¹⁵ Ana þarin suŕe keviu naŕani kila ga, ana yerkawa nene pimi ve suŕen ke sina ga kiena lepasa. Ana pimi pio viraviran kiena yar la naŕa naga þar þesan kilavaru nene pan la, sinenan sape visu sane amiyuniãe ea, ana ataulu si kiena kilavaru via.

¹⁶ “Ana yar naŕa pimi suñal þesan se marana, pisape ‘Suŕe kionã kilavaru taaga naŕa omla pan inu, nemiyuniãe mña amio pano-o netaulu si lualima to metavana.’

¹⁷ “Ana yerkawa nene pisu kiena yar na yuniãena nene miyuniãe po, ana pisa pania sape ‘Po na po paŕisi, ko omiyuniãe po manene laa wa. Ana komin naŕa osuñalu mñarera ose narin yuniãena naŕa nemligan e lumoñã, ana nagane nela yuniãena keviu tai van ko, neligan ko ovisuar kiau pupia pulkumali ve lualima.’

¹⁸ “Ana siraunia, yar nalua pimi, pisape ‘Suŕe, kilavaru taaga naŕa omla pan inu, nemiyuniãe mña ea pano-o taulu si lima to metavana.’

19 “Ana yerkawa nařani pisa pania, sape ‘Po wa, ko mřena omiyumřae po pařisi, yoko neligan ko ovisuar kiau pupia pulkumali ve lima.’

20 “Yoko kiena yar tařena pimi, pisape ‘Suře, kionřa kilavaru nařa omla pan inu, nepiwo ruru e kinakina kulmrae tai, nemligan ruru tořa ga, nane nesape nela si wasuře imi van ko narui. 21 In na nesuřa nepisu ko ke sane ko yar tai nařa okilia owar plan kionřa sur nařa yar tařena řarar sike na, a okilia okinana e lokove nařa pe ko re omapila poli. Kionřa řelaga mřarera towe laa sanene, kila nemaraun ko, ana pe nekila re surian kionřa kilavaru nene po, nepuarar ruru ga tořa ga.’

22 “Ana yerkawa nařani sinen karia, pisape ‘Yaru, opisa kare in laa ne wa, nařa osape in na yar mřarera tai ne sanene. Ana pogaga, kionřa visena nene naga ga kar ko ke sina ga. 23 ?Visae in na yar sur na sanene, komin ya ne opuar kiau kilavaru sanene? Po pařisi nařa visae oligan ga e pag, vena pogos nařa nowasuřea, nekilia nowar plan sina amio narina nařa naga tauluia.’

24 “Ana yerkawa nařani pisa pa yar tařena la nařa asuřal asike lavisinia, sape ‘Awar plan kilavaru nene e limana, awar va yar nařa taulu lualima.’

25 “Ana apis pa yerkawa nařani, asape ‘!Ana suře, naga řar mokliu wa, kiena lualima rui!’

26 “Ana yerkawa pisa pan la pisape ‘Lelaga, ana sanene narui. Naga nařa kiena sur mok rui, yoko naga war si va laa sane na wa, ana naga nařa pe kiena sur re poli, yoko naga kilalu kiena narin sur ve tokak ga nařa naga mla ke rui. 27 Ana e lepas na kiau nasinekar la nene, nařa la yepela mavin nařa in na neve suřen la, sineun nesape ava aurela aim e nini, awe mořar la amarmare e marau.’ ”

Ana řakaiwa kiena ne Yesu nane řisi e nene.

Yesu pimi tol yo nařa Yerusalem

Matiu 21:1-11; Mak 11:1-11; Yoane 12:12-19

28 Ana Yesu pisa pa visena la nene, suřalu, sumon la, řere la apa ma Yerusalem. 29 Ana la apim lavisin narin pulkumali lua nene sumo, nařa Petpas amio Petani, e lepas nen Kunus Na Purolip lala. Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lua, pisape 30 “Kam lua ayalor ava ke ne e narin pulkumali na gare sumo wa. Pogos nařa ava loyurřa, yoko alual togki tai, ařatear teke ea. Togki nařani pe teras ga, pe yar tai to li re e mřasina poli wa, ana kamlua aluřarlua, aure imi e nini. 31 Visae aviun tan amiu amlua, avisave ‘E, amluřarlua ke pe na ya?,’ yoko avisatařnea avisave ‘Suře sinenan sur mal nini kila kiena yurřaena tai.’ ”

32 Yesu pisa sanene pan lalua, ana mligan la apano, ana apano apisu sanena nařa pisa pan la. 33 Ana apano asuřa amluřarlua ke kilka petan sur mal nařani, ana pogos nařa akila ke sanene, kana řar ne la apiunia asape “?E, asuřa amluřarlua ke kilika petan pe na ya?”

34 Ana apisatařnea asape “Peraga, Suře sinenan sape sur mal nini kila ke ne kiena yurřaena tai sumo wa.” 35 Ana atamřan narui, ařure togki nařani pimi pa Yesu, ana ařatetae mřala kulkota lala meta e mřasina, amligan Yesu totano ea. 36 Ana Yesu kus togki nene, mial pano, ana pogos nařa mial

ke pa sanene, yeririna lala amien plan m̃ala kulkota lala aṗatetae sululu mrapa, vena togki kiena ne Yesu yalor ga metava ea.

³⁷ Ana amial m̃a e Kunus Na Purolip la pano-o, apim atol yo e naṗa mrapa na vitoen garo Yerusalem. Ana pogos naṗa pupia ṗina moki lala na nalogena lala apisu naṗa Yesu pimi ke lavisin Yerusalem, asitoṃal pupia yuṃaena lala a kile lala naṗa apisu naga kila, a apisu sane kiela pupia ṗarin suṗe viu tai ne pimi ke ne, ana akekara paṗisi, asum̃a amieluar Ntewa keviu vanonia. ³⁸ Asum̃a apiovionia, asape “!Ntewa na mava, ovisa ruru ṗarin suṗe nene naṗa pimi ke e kioṃa kia! !Pupia kekarena ma e peni, kam nae ma metava avisirlua kia kiena ne Ntewa, kiena naurarena po na po!”

³⁹ Ana e poglis nene, Varasi laṗas asike m̃ena likan ṗina la nene, ana pe akekaran re naṗa apisirlua ke kia kiena Yesu sanene poli, ana apisa pania asape “!Navianena, ovisaluṗar kioṃa nalogena lala ve akiikiin ko re si sanene!”

⁴⁰ Ana Yesu pisatam̃e la, sape “E, peraga narui! Visae ve akiikii re sa nene, pona yoko kilavaru ga la ne sike ne monar akiikii yo.”

Yesu tagin pulkumali wa naṗa Yerusalem

⁴¹ Ana Yesu pimi lavisin pupia pulkumali nene Yerusalem, kira pito pisuia, sinen miyeya, siar naṗa wamarana mlaunia. ⁴² Kila sanene narui, pisaar nena pania, pisape “Visae ovisu kilale ga ya naṗa molue puṃa nagane! Ntewa sum̃a kila ke kioṃa mrapa wo tai vena olual sum̃are ea ana opisu kilale ṗele ga. ⁴³ Ana monar nevisa van ko sanini, yoko pogos tai imi van ko naṗa kioṃa nasinekar lala, la ve moki vaṗisi naṗa aimin ko. Yoko asuvivi ko, asuwo ruru ko nenaga, a yoko awar porotaṃo imi ayuwonpolo e yepas nen kioṃa pupia kove ana akila mrapa na vitoṃasen loyum̃a, vena awe ko. ⁴⁴ Yoko awe moṃar narum̃a lala, a akilawowa make moṃa yuṃa lala, awar plan make nena kala kilatapili lala. Nakoena na sanene yoko imi van ko komin naṗa ko yepmavin visu kilaleen naṗa nagane naga pe kioṃa pogos naṗa Ntewa pimi m̃alivi vena tamalia ko.”

⁴⁵ Ana Yesu mial pa loyum̃a e pulkumali, pa e Yuṃa Wa m̃ana Ntewa, ana pisu la naṗa akila ke yuṃaena na tauluen kururu kilavaru ea. Ana naga m̃ene plan la, sape ⁴⁶ “Ntewa pisa e kiena Visena Wa, pisape ‘Mau yuṃa wa naga pe yuṃa na leniena, ana kam na apilon yuṃa nene narui pimi sane puluve tai m̃ana yar na vinauena lala.’”

⁴⁷ Ana e poglis nene e legiena punu ga Yesu pa ke loyum̃a e Yuṃa Wa, ana pian ke yeririna lala, a yerkawa kiena ne yar wa lala amio navianena navisaluaena lala amio m̃ena yerkawa kiena ne yeririna lala, pe akekaran re nenaga. Asum̃a akalewele ke mrapa vena akilia akila sur tai vena kila narui monar awem̃ar Yesu. ⁴⁸ Ana peraga, apisu sane taṗatete alual mrapa, komin yeririna la naṗa amiyagogon ke kiena navianena lala, akekaran manene laa kiena visena lala, la sinelan ga naga silaga.

20

Nasumonena nae Israel lala sinelan asape avisaluṗar Yesu Matiu 21:23-27; Mak 11:27-33

¹ Ana e si e legiena taṗena, Yesu ṗasuṗe si pa e Yuṃa Wa m̃ana Ntewa gar Yerusalem, sum̃a pian ke yeririna lala a mlologon ke m̃ena nalogena wo

pan la. Ana nasumonena kiena yar wa lala amio navianena navisaluaena lala amio mēna nasumonon taḡena lala apim puna, apiun tania, asape ² “? Ovisali van imimi, sane okila ke sanene e nini e kia kiena ai? ?Ane pisa pan ko pisape okila sa nene?”

³ Ana Yesu pisatarḡe la, sape “Pogaga, ana yoko in mēna neviun naviunena tai van amiu sumo wa. Kiau naviunena sanini, sane ⁴ “? Nakeena naḡa Yoane kila nanua ga ne pa yar lala, naga pe sur tai naḡa Ntewa pisa pan pisape kila, pona Yoane ga sitom sape kila? Amiu avisalia.’”

⁵ Ana naviunena kiena ne Yesu nene kila narui apis manene ke sina ga pan la, apisa ke asape “?Yoko tevisa ve sanape na vania? !Tevisuar ruruia! Visae tevisave nakeena nene, Ntewa naga pisa pa Yoane, yoko yar nene viun sina tan ita ne visave ana komin ya ne yepeta mavin lelagaena e Yoane? ⁶ Ana visae tevisave Yoane ga sitom sape kila, sa ḡisi yaru la sinela kar ita ana akove ita, komin naḡa amlelaga mārera rui sane Yoane naga pe navisawalena kiena ne Ntewa kemua lelaga.” ⁷ Ana sitomena nene kila narui apisatarḡe Yesu asape amninue kare ga narui.

⁸ Ana Yesu pisa pan la, sape “Sanene, in mēna ga taḡatete nevisa van amiu ane pisa pan inu sape nekila yurḡaena nene.”

Pakaiwa na yeririna viowa lala navisuaren lokilkerep

Matiu 21:33-46; Mak 12:1-12

⁹ Ana Yesu pisa ḡakaiwa tai pan yeririna la naḡa asike e poglis nene, pisape “Yerkawa tai, amio kiena lokilkerep tai. Naga sinenan sape yaloro re va e purvanua taḡena tai, naḡa mēke laa perina, ana naga mligan kiena lokilkerep nene pa yeririna taḡena laḡasa naḡa yoko aim ayumae ea, ana aul vania. ¹⁰ Ana yerkawa naḡani pa sumḡa gare pano-o, pisu kilale sane nanagane pogos naḡa mrakerep marua narui. Ana mligan kiena yar tai ḡasuḡe si pa pun la naḡa asike e kiena lokilkerep naḡani, vena war kilavaru na mrakerep komḡasa naḡa monar aul vania. Yar nene pano, ana pogos naḡa mālivin la, la pe sinelan re aul poli, ana aḡe kare naga, amligan si naga ḡasuḡea liman korena ga. ¹¹ Ana yerkawa naḡani mligan si kiena yar taḡena pano, ana aḡe mēna naga, akila piowa pania paḡisi, ana aḡenelua ḡasuḡe koren ga pa sina. ¹² Ana yam telu narui, yerkawa naḡani mligan kiena yar taḡena, ana naga mēna ga, aḡea kulu ga kuruta rui, akoven lua e lokilkerep nene pano.

¹³ “Ana yerkawa na lokilkerep pisu ḡelaga viowa la ne sanene, mninue kare narui, pisape ‘!Awe! ?Popon nekila ya narui? Pona nanagane monar neligan ga naru wawa nini narui. Naruu taaga ga nini, nesitom naga paḡisi, ana visae naga vano monar avisu kilalea, avatanonia.’ ¹⁴ Ana mligan naga pano, a pogos naḡa yar la nene apisuia, asitom piowa pania. Apisayu sina pan la, asape ‘Nanene na narin yerkawa nene yo. Yar ne na nene narui, naḡa visae yerkawa nene kovio, naga ke narui naḡa yoko kus porotano nene sane kiena lalimana. Popon towerḡaria, vena ita ga touarar tano nene ve kieta.’ ¹⁵ Ana asumḡal narui atararia, akovenlua naga pa vanua e lokilkerep naḡane, ana aḡemḡaria.”

Ana Yesu sape “Suniena nene pimi maro e nini na ḡa rui, ana popon asitomlia. Pogos naḡa yerkawa mloge sur nene, yoko naga imi kila ve sanapen la nene? ¹⁶ Nevisa van amiu sanini, yeririna viowa la nene, yoko naga imi we moḡar la, yoko amarmare e nakoan mārera tai, ana yoko ligan lokilkerep naḡani e limana yar laḡas naḡa apowo.”

Ana poglis naþa amloge Yesu pisa sanene, amloge kilale naþa visena nene sane pisawan ga sur tai, pisayu sape le Yu lala pe sinelan re naga naþa pe narina ne Ntewa poli, ana yoko Ntewa were yar la naþa pe ape le Yu re poli akus lelela. Ana sur nene pe sinelan re aloge po, apis m̄arera, asape “Sur naþa opisa ke ne, Ntewa monar ve ligan re sur nene imi m̄alivi sanene.”

¹⁷ Ana Yesu kira pisu manene la, piun pisape “Pe sinemiun re poli, ana vanon ya ne asiri visen wa naþa pisa sanini, pisape ‘Kilavaru nini, yar na yuṁaenen yuṁa lala asape piowa ga, ana akoven lua pa rui, ana nanagane kilavaru nene pimi pe kilavaru wo tai naþa pe na mrapun yuṁa, vena uarar yuṁa m̄arera.’ *Yauena 118:22*

¹⁸ “Yeririna make ga naþa visae avane kilavaru nene, yoko aloru akove kilavaru nena, siwowa kare yepela lala. A visae vano vano-o tol pogos naþa kilavaru nene loru, ana yar a naþa kilavaru monoaria, yoko kilamumu kare naga vano-o kovio nenaga.”

¹⁹ Ana navianen navisaluaena lala amio yerkawa kiena ne yar wa lala, apisu kilale þakaiwa kiena Yesu nene panon la nena ga, ana sinela kar manene laa narui, asuṁalu asape auarar nena naga e pogos nene. Sinelan manene laa asape akila sur tai vania, ana akila þele ga, komin apisu yeririna la akekaran laa naga. ²⁰ Kila sanene narui ana silaga asuṁa apisuaria, a laþasa apa vinau ga apa lavisinia, akila kokanin ga sa naþa alelaga e naga, ana sur naþa la akila ke ne, asuṁa aþar make nena kiena visena lala. Kiela sitomena sane sinelan asape alual visena laþas naþa naga pisa, ana akilia avisawal va yerkawa nae Rom nene Paelat, vena naga kilia la nakoena tai vania sa naþa la sinelania.

Sur kiena ne Ntewa, sur kiena ne Sisa

Matiu 22:15-22; Mak 12:13-17

²¹ Pis na pog tai la naþa apinaun vena aim lavisin Yesu, apiun naviunena tai tania, sa naþa akila kotalia ga naga. Asape “Navianena, mepisu kilale sane kioṁa visena lala a kioṁa vianena lala ape lelaga a po paþisi. A mepisu kilale sa naþa kioṁa naliþeren yar lala pe peve taþena re poli, naþa opisu la maran taaga ga, ko opisawal mesmesun ke mrapa kiena ne Ntewa pan yeririna make ga. ²² Ana sinemimin mesape meviun tan ko sanini, sane “?Kieta navisaluaena pisa sanape? ?Sape mesmesun ita le Yu lala toul takis va þarin suþe nae Rom, naþa Sisa, pona pisape pe mesmes re poli?”

²³ Ana Yesu pisu kilale sane asape akila kotalia ga naga, ana pisa pan la pisape ²⁴ “Ala narin kilavaru tai imi van inu. ?Avisuli sane marana ne ane teke ea? ?A kia naþa asiri teke ea, kia kiena ai?”

Apisape “Marana Sisa, a kiena kia m̄ena ga.”

²⁵ Ana naga pisa pan la sape “Pogaga, sur naþa pe kiena ne Sisa, ala va Sisa. A sur naþa pe kiena ne Ntewa, ala va Ntewa.”

²⁶ La nene sinelan manene asape atol ruru Yesu e maran yeririna lala e kiena visena tai, ana pogos naþa amloge kana navisatam̄eena nena, amilan paþisi, apisu sane naga kilam̄ar ruru kiela kap narui, ana apa ruru la ga asikena, pe apisa re si sur tai po.

Yar la naþa amarmare rui, yoko amamal sina

Matiu 22:23-33; Mak 12:18-27

²⁷ Ana siraun naga nene, le Satusi laḡasa, apim puna Yesu, naḡa sinelan asape aviun tania e lepas na sur tai naḡa la amlelaga m̄arera ea, naḡa asape yar la naḡa amarmare rui, taḡatete amamal sina e legiena maro. ²⁸ Ana apiun tania, asape “Navianena, sinemimin mesape meviun tan ko sanini. Sanapen visena tai naḡa yermarua Mosis siriya pan ita na nanua sumo. Naga pisape visae yar tai, wenla mare tan wona, naḡa lalua pe narila re tai poli wa, yokorena wenla nene monar were letano nene ve wona, vena kila sane sira nene kilia war sisi, vena uarar kia kiena ne wenla naḡa mare mal toḡa ga. ²⁹ Pogaga, ana e pogos tai, welelai la olua. Kiela m̄earu ḡere wona tai, ana naga mare tan wona naḡani lalua pe narila re tai poli wa. ³⁰ Ana wenla na surana naga towe ḡere sira naḡani, ana yoko naga m̄ena mare tania, ³¹ ana wenla m̄ena na telu, kila sa ke ga, akila m̄a sanene pano-o tol wenla maro na olua, la make ga maran taaga ga, naḡa pe aḡar re nena narila tai poli. ³² A siraun wona la punu ga nene, sira m̄ena naḡani marḡanu. ³³ Ana ovisali sur nene: ?E legiena maro, pogos naḡa apisa ke asape yoko yeririna la amamal sina, yoko sira nene ve wona ai, komin naḡa talopa make amio welelai la olua nene?”

³⁴ Ana Yesu pisatam̄e la sape “E ga e yomarava nini, yeririna lala asuḡa atatalopa, ³⁵ ana la naḡa Ntewa pisape visae akilia amal si vetan marena vena ava loyuḡa e kiena yo, ve akila re sina. E pogos nene, taḡatete si atalopa narui, ³⁶ a yoko ve amarmare re sina komin naḡa aim sa ga navisi la narui. Yoko Ntewa kila amal sina e marena ana avim ave narina ruru nena lala. ³⁷ A e lepas namalen si nene, Mosis m̄ena pisayu nanua sumo rui e suniena na purlaki naḡa kap pivaga ke ea. E nene tepisu naḡa Mosis pion pa Ntewa na mava sape naga pe Ntewa kiena ne Epraam a Ntewa kiena ne Aisak a Ntewa kiena ne Sekop. ³⁸ Ana pogos naḡa Mosis siri visena nene, la telu nene amarmare e yomarava nini nakonua rui, sane amare e yomarava nini, ana amal asike ma puna Ntewa na wa. Ntewa naga pe pe Ntewa kiena ne yeririna re ga la ne amarmare po, ana naga sinenan sape yeririna la naḡa asike amio, yeririna la naḡa amali. E navisuena kiena ne Ntewa, yeririna la naḡa amarmare e yomarava nini rui, la amal ga asike ga wa.”

³⁹ Ana navianen navisaluaena lala asuḡa amiyagokon navisatam̄eena kiena ne Yesu naḡa pa le Satusi lala, ana apisu sane manmarua ruru po paḡisi, asape “Navianena, kioḡa navisatam̄eena po na po paḡisi.” ⁴⁰ Apis sa nene vanon visena kiena Yesu nene kila sane le Satusi lala amaraun naḡa aviunli si sur la tania.

Yesu Navisaarena naga pe Ntewa kiena ne yermarua Parin Suḡe Tepet Matiu 22:41-46; Mak 12:35-37

⁴¹ Ana Yesu pis pan la pa laa sane, piun sur tai tan la, sape “Komin ya ne la apian amiun ke asape Navisaarena naga monar m̄aliv e lus kiena ne yermarua Parin Suḡe Tepet, naḡa naga pe ḡarin suḡe ḡesania? ⁴² Nepiun nene, komin nanua sumo, Tepet siri e kiena tus na Ÿauena lala, sape *‘Ntewa na mava pisa pa kiau Suḡe, sape*

‘Ototano e luḡau lepas na ḡamarua,

⁴³ *otom̄ate m̄a vano-o, yoko neligan kioḡa nasinekar lala aim ve takue tai na kilavanen laḡa.’* *Ÿauena 110:1*

⁴⁴ “Nanene na tepisu sane Tepet pio ke pa Navisaarena sape naga pe kiena Suḡe rui. ?Ana komin naḡa Tepet pisa sanene, sanape naḡa asuḡa

apisa ke Navisaarena nene asape yoko molue kome Tepet, naga pe lus nena ga tai?"

Ana yam si tai amilan visena kiena ne Yesu.

Yesu pis m̄arera pa nasumonen na lotena lala

Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54

⁴⁵ Ana p̄ina la asike amiyagogon ke ga wa, naga pisawal visena tai, naṣa pe kiena ne kiena nalogenaga lala. ⁴⁶ Naga sape "Kam na avisuar ruru yar navianen navisaluaena la nene. Asuṣa aplane manene la e m̄ala kulsota viavi la nene, a visave ayaloro e yepesinasa e maran yar lala sinelan asape yar la avatanonla, a avio ruru la asave, '!Kee, pokolulagi, ko na ope Navianen tai naṣa po paṣisi!' A e pogos na p̄ap̄agena a loyumuṣa e yuṣa na leniena m̄ena lala, sinelan asape atoga e lelen yerkawa lala. ? Kam na apisu kilale narui ne? ⁴⁷ A la akila kiela leniena la piayavi paṣisi wa, ana apisokan ke ga ne, komin e ke e pog nene, asuṣa akila kotalia ke ga letano lala, akila kare la. Ana vanon kiela p̄elaga la ne sanene, yoko kiela nakoena naga m̄arera manene laa sane."

21

Letano tai m̄la narin kilavaru lua pan Ntewa

Mak 12:41-44

¹ Ana pogos naṣa Yesu la asike e yuṣa m̄ana Ntewa, apisu naṣa yar laṣasa apimin naṣa akuan kiela nalaena lala e karo na Yuṣa Wa. Ana Yesu teke p̄isu ke ne, p̄isu naṣa yar na sur moki la apim akuan kiela nalaena wo lala, ² a siraunia, naga p̄isu m̄ena letano tai, naṣa pe kiena sur re poli, pimi kuan kiena narin kururu varu lua ga.

³ Ana naga pisayu sira naṣani pan la, sape "Apisu ke letano nene, naṣa kuan narin kururu varu lua ga ne? Nevisa sur na lelaga van amiu, sane naga kuan taulu make yar la naṣa kiela sur moki. ⁴ Yar la nene, kiela kilavaru keviu paṣisi, ana akuan ga narin kinakinas komp̄asa, ana letano nene, narin kilavaru naṣa mlararia vena ve kiena malena, tam̄an make nena pan Ntewa."

Yesu pisawal naṣa yoko awe plan yuṣa wa m̄ana Ntewa

⁵ Ana siraun naga nene, yar laṣas apisayu ke Yuṣa Wa, asape apisu po paṣisi, amio kana kilatapili novo lala, a kana sur tanea la naṣa aṣaria pe na vayaia punuen kana kowe nena. Ana Yesu mloge m̄a naṣa asunyu ke sanene narui, naga sape ⁶ "¿Kam na apisu sur la nene asape powo liu? Nevisa van amiu sanini, siraunia, e pogos la tai ne pimi ke ne, yoko taṣatete si kana kilatapili ne tai to ruru si teke e lelena, komin naṣa yoko yar laṣasia aim awe plan tetain kare make yuṣa nene."

Yoko pog m̄arera monar imi

⁷ Ana pogos naṣa amloge Yesu pisa sanene, apiun tania, asape "¿Ana Navianena, yoko awe plan Yuṣa Wa nene pogwai, a yoko mevisu kile ya naṣa visawal visave lavisi sur la nene imi m̄alm̄aliv narui?"

⁸ Ana pisa pan la, pisape "Kam na popon avisuar ruru amiu, vena ve yar tai imi visa kotalia amiu re, komin yoko yar ve moki naṣa ala kiau kia, ana aim avisave '!In ne nanini nepe Navisaarena nene!' pona avisave '!Nane, kana pogos ne nanini narui!' Ana ve ataveve la re. ⁹ A visae e pogos nene, aloge m̄aagena na mara lala, a sur viowa la asike ga lavisi, ana ve sinemiu

kurkur manene re. Sur la nene monar aṁālṁaliv sumo, ana naga nene na pe legiena maro re nene po la wa.”

¹⁰ Ana pisa ṁēna pan la, sape “A ṁarin suṁe lala, yoko akila sina mara amio ṁarin suṁe taṁena lala, a purvanua lala asumalun sina purvanua taṁena lala. ¹¹ Yoko yemninu vaṁisi, a yoko yo kar ga la e yomarava nini pogos na pupia viso vaṁisi a maiena ṁarera lala, a nanene yoko amio ṁēna sur na sine kurkurena a pupia kile lala meta e sinapane. ¹² Ana pogos naṁa sur la nene pere wa, yoko yeririna la akila ke ne viowa van amiu. Yoko auarar amiu ṁarera, ala magka van amiu, ana siraunia aligan amiu e limana ne li na sumonen yuṁa nalenena, pona akoven amiu ava asike e yuṁa naloge viowaena, pona akila amiu asumalu ase marana ne kiela ṁarin suṁe lala pona kiela nasumonena lala. Sur viowa la nene yoko akusia vanon naṁa kam na apuarar ke kiau kia ṁarera. ¹³ Pogos nene yoko akila ṁarera van amiu vaṁisi, ana yoko imi sa naṁa kiamiu pulmas na lologonen Lologena Wo van la.

¹⁴ “Ana nagane, pogos naṁa sur la nene pere ke na wa, ve asitom manene re sane yoko aṁa avisa ya ne e pogos nene, ¹⁵ komin naṁa yoko e nena e kana pogos nena, nela visena na manmaruaena van amiu. Ana pog naṁa avisa visena la nene van kiamiu nasinekar lala, yoko ataulu la, yoko taṁatete si avilon kiamiu visena nena.

¹⁶ “Yoko e kana pogos nena, la ga naṁa kam na apio la ke asape arimamiu pona womla pona ṁapo pona erau, la ne sanene la ke naṁa yoko aure plan amiu aligan amiu e limana ne yerkawa lala, ana yoko akilapel amiu sanene vaṁisi vano-o kam laṁasa awe moṁar la. ¹⁷ Yoko yar la sinela kar amiu vaṁisi, yoko laṁasa alamaran si visena van amiu, kam la naṁa kiau kia sike e amiu.

¹⁸ “Ana nevisa van amiu sanini yoko taṁatete vilṁarimiu tai yoko kovio lue. ¹⁹ Yoko asumal ṁarera asumā vano-o ataulu pog ṁarera nene, a e mrapa nena nanene narui, yoko atol kiamiu malena na lelaga ea.”

Pupia mara gar Yerusalem

²⁰ A e lepas na pupia pog ṁarera naṁa yoko imi, Yesu pisa sina pan la sape “Pogos naṁa visae avisu ṁegas nen yeririna na kilaen mara lala asumal asuwo ke yo yervivi pupia pulkumali naṁa Yerusalem, nane yoko akilia narui sane pupia kana pog na kilaroroen pimi ke lavis narui. ²¹ A pogos naṁa avisu sur nene, kam naṁa asike Sutea, popon aureure ana atapolou e kunus lala, a amiu naṁa asike loyūṁa Yerusalem, popon amomolue ana aureure, pona amiu naṁa asike yomārua, ve akilali re si naṁa ato garo uṁa. ²² Nanene vanon poglis nene, naga pe pupia legiena na kila maranen sinemimiena kiena ne Ntewa, sa naṁa nasiriena lala nanua sumo apisaaria. ²³ E ṁēna e pogos nene, yoko viowa manene laa va sira la naṁa ṁēṁela, amio ṁēna la naṁa amla ke yu pa narila lala. E pog nene, yoko naloge viowaena ve keviu vaṁisi e kieta purvanua, a pupia sinemimiena imi va kieta yeririna la nene. ²⁴ A yoko playu na mara kila la ave moki aloloru, a la ve moki naṁa sen viar limala, aurela ava ayuṁae korena kiena ne ṁegas nen yeririna taṁena lala. Ita le Yu lala yoko yar taṁena lala avienena kare kieta pulkumali wa naṁa Yerusalem, la ave suṁenia vano-o tol pogos naṁa Ntewa ga kila sane lala kiela ṁisi narui.”

Yoko Narina ne Yeririna wasuŕe si imi

²⁵ A Yesu pisayu legiena maro, sape “E pogos nene yoko avisu kile lala ma e mrae a e kupario a e verue lala. E yomarava nini, yoko ƣegas nen yeririna lala aloge viowa, asitom kare sur la vaƣisi, a pogos naƣa avisu sive kululu ve keviu a lapa ke vam metava va ke ura, yoko la aninue kare narui asape m̃a yoko ve sanapen la na wa. ²⁶ A pogos naƣa la avisu kilale ya naƣa pivim ke e yomarava nini, a pupia sur la naƣa ma e sinapane kulkulul kar ga narui, yoko sinela kurkur vaƣisi, asuŕna marala malon marauena, a amarmarluia. ²⁷ Yoko akila m̃a sanene vano-o, avisu inu Narina ne Yeririna noŕnalivi e lul amio kiau pupia naŕareraena amio kiau pupia naurarena.

²⁸ “Ana e kiamiu lepasa, pogos naƣa visae avisu sur la ne sanene asiar aŕnalŕaliv, ve amarau re. Ve asitom re suria, ana asuŕnalu awar plan ƣarimiu vena akira va metava, komin naƣa sur la nene kana kinasa sane kiamiu yaru nawere plan amiuena pimi ke, lavis warpoyo narui.”

Lepas na purpiliva

²⁹ Ana Yesu pisayu ƣakaiwa tai pan la e lepas na pogos m̃arera naƣa pimi ke ga wa, sape “Kam na asitomyuli purpiliva nene pona purlaki taƣena naƣa sanene. ³⁰ Pogos naƣa avisu sane korowas la imi memaena, a imi malmalumu, a kana stos la siar miyulua, ana kam na akilia sane pogos na yepisusun pimi ke lavis narui. ³¹ Sanene pogos naƣa avisu kile la nene aim aŕnalŕaliv ke sa naƣa nepisa pan amiu ƣa rui, yoko akilia sane nasuƣenena kiena ne Ntewa pimi ke lavisin amiu narui. ³² Lelaga nevisa van amiu, yoko sur punu ga monar imi m̃alŕaliv m̃a sanene vano-o ƣisi, ana siraunia, teras na yaru la naƣa amal ke e pog nene akovio e yomarava nini. ³³ A yoko sinapane amio yomarava nini la m̃ena luwoka akovio, ana kiau visena lala taƣatete akovio pogos tai.”

Kam na monar akila ruru kiamiu malena lala

³⁴ Ana Yesu mla visena nene pan la e pogos nene, pe visena na weƣege laena, sape “Ana e kiamiu lepasa, kam na avisuar ruru amiu. Pe pon re kiamiu malena ve taƣena si poli, pona amun manene la kuruta na munena, pona sur kar la ne sanene, a ve kiamiu sitomena su manene re m̃ena ga e sur na yomarava nini la silaga. Visae peraga, yoko asuŕna akila m̃a sanene vano-o ailan ga pupia legiena nene imi m̃alivin amiu veraga sa ga ekarpila. ³⁵ Lelaga, yeririna make ga e yo punu ga e yomarava nini, pe asitoŕal re poli, asu wowe ga pe akilia re poli, ana yoko legiena nene imi tol la sa naƣa manu milan ga ƣeregawa suŕnal maneno sike e naga, marƣan nenaga. ³⁶ Ana kam na monar avisuar ruru amiu silaga, monar alen lue ga vena akilia asuŕnal m̃arera vena atamalia amiu e sur la naƣa yoko imi m̃alŕaliv, vena kila naƣa akilia asuŕnal ase marau Narina Yeririna.”

³⁷ Ana Yesu suŕna pian la ke sanene e Yuŕna Wa ko legiena lala, a kolemalu naga petan pulkumali pava ke e Kunus Na Purolip lala. ³⁸ A kolulagi kona lala yeririna lala atavilo koskos, aƣasuƣe la apa si e Yuŕna Wa vena aloge kiena visena lala.

22

*Nasumonena nae Israel lala asitom ke asape aweñar Yesu na wa
Matiu 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Yoane 11:45-53*

¹ Ana siraunia, pimi ke lavisin pog naña kas punu ga, la akila kiela pupia ãaãagena lua, sane ãaãagena na kanen kiligaãe naña pe is re e poli, amio ãaãagena na sitomañalen natamaliaena. ² A e pogos nene, yerkawa kiena ne yar wa lala amio navianen navisaluaena lala, asitom ke asape aweñar Yesu na wa, ana pe añal re mrapa na kilaen poli, komin amaraun naña asape visae akila, pona yeririna la akila sur tai van la yo.

Sutas sun amio yerkawa lala, pisaar sape ãisi na kom varaun Yesu

³ Ana e nena e pogos nene, Yermare pimi pa e sinena Sutas nae Kariot, naga nene la lualima taaga pa lua lala ga tai. ⁴ Ana pe yam piavi re nenaga, Sutas suñalu, pa ñalivin yerkawa kiena ne yar wa lala amio yerkawa kiena ne kiela lokul lala, pisawal kiena sitomena nena, ana apisayu mrapa ya naña po, vena yoko kilia vielua Yesu van la.

⁵ Ana sitomena kiena ne Sutas nene kila amloge po pañisi, ana la apisu sane popon ala kilavaru tai vania vanonia. ⁶ Ana Sutas kekarania, a siar e pogos nene, silaga naga suña kale ke kiena pulmas tai naña visae ve yeririna re lala, ana naga kilia vielua Yesu van la.

*Yesu pitetalia Pita lalua Yoane vena ava akila ruru kana kinanena maro
Matiu 26:17-25; Mak 14:12-21; Yoane 13:21-30*

⁷ Ana apim tol legiena na siaren ãaãagena na kanen kiligaãe naña pe is re e poli, naña e ña nena e legiena nene monar akila kuãaãaena na narin sipsip lala vena sitomañalen natamaliaena. ⁸ Ana Yesu pisa pa Pita amio Yoane, sape “Nevitetalia amlua ava gare, vena akila ruru make sur lala na kinanena na ãaãagena nene.”

⁹ Ana lalua apiun tania asape “?Ana ko na sinomañan ke osape meva mekila ruru e nape ne?”

¹⁰ Ana Yesu sape “Kamlua ava atol pupia pulutava nae Yerusalem, ana pogos naña avaliga loyuma ea, alual yar tai naña kus ke pupia piawi tai imi vitawe amiu. Ana ataveve avano, yoko naga were amiu ava e yuma tai. ¹¹ Ana pogos naña ava loyuma, avis va ãar na yuma nañani, avisave ‘Kieta Navianena piun sape, ?Awa ñamimi yuma imimi wolawa lala, vena mekilia mese ea makan kinanena nasitomañalen natamaliaena nene ea?’ ¹² Kamlua avisa ve sanene vania, ana yoko naga kipian amiun pupia lele tai metava, naña sur make sike pa e rui, ana yoko akila ruru make sur na kanen la e yo nene.”

¹³ Ana Yesu pisa pa sanene pa nalogeno lua nene narui, lalua apano, ana apisu sur la punu ga pimi ñalivi sa ga naña naga pisa ruru ãesan kemua pan la rui.

Sanene narui, lalua akila ruru kinanena maro kana Yesu.

Kinanena maro

Matiu 26:47-56; Mak 14:2-26; Yoane 18:3-11

¹⁴ Ana siraunia Yesu la apa meta e yo nañani, ana pog na kinanena, Yesu totano e lenen kinanena, ana li na lologena lala apim atotano amio. ¹⁵ Ana Yesu pisa pan la sape “Na nanua rui, in na nesitom ña kata kinanena nasitomañalen natamaliaena nene. Na nene kau kinanena maro nini, naña ita ga tekinana lele taaga, ana siraunia, nekilia neva ga e kiau pog ñarera

na wa. ¹⁶ Nevisa van amiu sanini, kilaparavi nini kana kinas pisayu natamaliaena. Ana yoko in na ve nakan re si narui, vano vano-o tol pogos naþa kiau natamaliaena imi m̄aliv e yomarava nini, e pogos naþa nasuþenena kiena ne Ntewa imi.”

¹⁷ Ana naga mlarar piala tai, pisa potenan pa Ntewa, ana pisa pan la, sape “Ala nanini, ataron werewere van amiu, amunia. ¹⁸ Nanene komin naþa siar nanagane, in na yoko ve nomun re si kuruta na munena, vano-o tol pogos naþa nasuþenena kiena ne Ntewa imi.”

¹⁹ Ana naga mla kala kilaparavi tai, mlenin pisa potena pa Ntewa, kawewoiaia pisape “Naga nini tasneu ne, naþa netam̄an pan amiu. Ana yoko kam m̄ena ga monar akila ve sanene, sa naþa kiamiu nasitom̄alinena.”

²⁰ Ana siraunia, pogos naþa akinana pae, naga kila ke sina sa naþa kila e kilaparavi sumo, mla piala na munen tai, pisape “Piala nini naga sane kile na kau kuruta naþa yoko lau vanon amiu, vena visirluaen naviranarena viu kiena ne Ntewa amio amiu. ²¹ Ana sur viowa tai, yar naþa yoko vielua inu, naga ita ga tai naþa tekinana ke lele taaga nagane. ²² Yoko inu Narina ne Yeririna monar nemare ve sa naþa apisaar kemua nanua sumo rui, ana yar naþa yoko vielua inu, sineu miye ke nagane, yoko viowa manene vania!”

²³ Ana pogos naþa amloge, asum̄a apiuviun tan la asape akilali naþa alual lala ai naþa sitom ke sape kila sanene, ana pe añal re poli.

?Ane yoko ve kiela nasumonena?

Matiu 20:25-28; Mak 10:42-45

²⁴ Ana e pogos nene, veveyuen tai molue likan nalologena lala, sape lala ai naþa yoko la monar avisu naga sane naga to laa metavan la sane, ve kiela nasumonena.

²⁵ Ana Yesu mloge, pisa pan la, sape “Ita tekilia þelaga kiena ne yerkawa na yomarava la nini rui. Parin suþe lala la ape navisuaren kiela yeririna lala, a nasumonon lala, yar la monar avatanon la, ala kia naþa tometava van la, avio la avisave ‘yar navisuar itaena.’ ²⁶ Ana kam na kiau nalogena lala, monar ve akilali re sa naþa aim ave yerkawa na yomarava nini. Kam yar tai naþa pona apisa ke asape naga pe yerkawa, yoko monar imi ve tokakin amiu, sa naþa pe pras maro. Kam yar tai naþa sape naga ve kiamiu nasumonena, monar imi ve sa yar na ïla amiuena.

²⁷ “E pogos na kinanena, yar tai naga tom̄a ga sane kikiran ga, a yar taþena naþa þar ke kana kinanena pimi pania. Ana lalua nene apisu sane ane pe yerkawa, naga mon manene laa metava? Lelaga kam akilia m̄aga, ana in na pe sa re naga po, in na nepitom e yomarava nini sane naga naþa kila yum̄aena, miila yar taþena lala a kila po pan la.”

Yesu pisaar nalaena pan la

²⁸ Ana Yesu pisa pan la, sape “Kam nene, nepisu amiu sane kam na sane amiilar inu po e pog m̄arera la naþa netolia, pimi tol nanagane. ²⁹ Ana sa naþa arimau mligan inu nepe suþen kiena yo, in m̄ena nevisa van amiu sanini nevisir plan amiu aim ave narin suþe lala e kiau yo la nene. ³⁰ Sanene, yoko kam ke narui kam naþa yoko ato si tano amio inu, tekinana lele taaga loyum̄a e kiau nasuþenena, a yoko kam m̄ena atotano e lele na

totanoena naña mon metava vena visuaren lus lualima taaga pa lua nene nae Israel.”

Yesu pisawal naña yoko Pita viro naga

Matiu 26:31-35; Mak 14:27-31; Yoane 13:36-38

³¹ Ana Yesu pis amio Saemon Pita, sape “Ake Saemon, ovisuar ruru ko. Yermare sinen kar amiu, sinenan sape kila kare amiu vañisi, ana Ntewa tañian rui sape yoko naga kilali amiu ve tokak ga, kilia liñere naña po vetan naña piowa. ³² Ana in na nemlenwo amiu ke rui, in na nomararan ko ke e kiau leniena nesape visae ko na ve sanape, ana yoko kioña naviawaena tañatete loru makea. A siraunia visae ko na oim owo ruru sina, owasuñe ko oimi, yoko ko na oim ove yar tai naña silaga okila womla lala aviawa mārera manene laa sane.”

³³ Ana Pita pisatañe Yesu, sape “Suñe, visae akoven ko ova e yuña nakoena, yoko in na nemio ko woga ga. Pona akila mña van ko vano-o ova otol marena, ana in mēna nekekanan ga naña italu.”

³⁴ Ana Yesu pisa pania, sape “Pita, nevisa sur na lelaga van ko, sane yemala ga nini, ve lakaporo kokoreko re wa, yoko ovisa kotalia inu yam ve telu, ovisave ko na omninue in nena ga.”

Pog mārera pimi ãarpo yo rui

³⁵ Ana Yesu piun tan la, sape “Kam na asitoñal ke nanua ne, pogos naña nemligan amiu apa amlologo kar ga e yo la nene. In na nepisa pan amiu nesape ve awar re sur lañas amio amiu, sane taga na varu, pona karo, pona kulus nen lamiu tañena, pona sur la ne sanene. ?Ana sanape, kam na apisu limamiu plasan sur lañas, pona peraga?”

Ana apisatañe, asape “Suñe, pe limamimi plasan re sur tai poli.” ³⁶ Ana Yesu pisa pan la, sape “Lelaga, naga ke narui. Ana nanagane, tesike e pog tañena nini narui. Nanagane, yar naña kiena taga na varu, pona kiena karo toña ga, yoko warar vano. Yar naña pe kiena playu na mara re poli, popon wilwilin lua mña kulkota ana la kana kilavaru, va ul kiena playu na mara tai. ³⁷ In na nepisa nene pan amiu, komin nasiriēna wa nasumo lala naña la apisayu inu, apim amalmaliv ape lelaga narui, panoo tol visena naña Aisea pisa, naña sape

‘Akila pania sa ga naga mēna pe yar viowa ga tai naña kilakilaro ke navisaluena.’” *Ais 53:12*

³⁸ Ana nalogena lala asuñe asitom veve ke ga visena kiena Yesu e lepas na playu na mara nene, ana asape “Suñe, opisu ke ne, nanini kieta playu na mara lua nini.”

Ana Yesu pisu sane la pe akilia ruru re kiena visena poli, ana sape “E, tepisayu sur nene torok narui.”

Yesu pa mlen ma Ketsemani ma meta e Kunus na Purolip lala

Matiu 26:36-46; Mak 14:32-42

³⁹ Ana Yesu la amligan yo na ma metava nene, ana sa naña kilakila ke ne, naga mialoro pa tol Kunus Na Purolip lala, naga amio kiena nalogena lala. ⁴⁰ Ana pogos naña atol yo naña Yesu pava ke ea, amap ea, ana pisa pan la, sape “Kam na monar alen silaga, vena nakilaliēna lala ve akila amiu re aloru.”

⁴¹ Naga pisa pa sanene pan la, ana mligan la, pa laa perinan laa sane, ana kinai mlen pa Ntewa. ⁴² Naga mlen sanini, sape “Awis Ata, visae okilia

okila woga ga, olalua piala na loge viowaena nene vetan inu ve nomun re. Ana ve okila re kiau nasinenanena, okila ga sa naŋa kioŋa.”

⁴³ Ana e poglis nene Yesu mloge urmi pan paŋisi, ana apisu navisi tai mligan ma e peni pitomi tano, pitomi miila naga vena naga m̄arera sina.

⁴⁴ Ana Yesu suŋa mloge piowa paŋisi, sitom ŋele narui ana mlen m̄arera laa sane, mlen m̄a pano-o kana ninena sigariga sane kuruta kekapili e porotano.

⁴⁵ Ana pogos naŋa mlen pae, suŋal sina, ŋasuŋe si pa puna nalogena lala, ana pisu naŋa nasineyeena m̄e la rui, amiyuŋaen ke ga momalena narui. ⁴⁶ Ana naga pis malum kilaŋege la, sape “?E, amomalion ke ya ne? Popon asuŋalu, akila ve sa naŋa nepisa pan amiu rui. Kam na monar alen vena nakilaliena lala ve aim re akila amiu aloru.”

Sutas la apim atarar Yesu

Matu 26:47-56; Mak 14:43-50; Yoane 18:3-11

⁴⁷ Ana pogos naŋa Yesu pis ke pan la wa, apisu ga pupia ŋegas nen yeririna tai apim akaten la, apisu naŋa yar tai sumon la apim ke lavis narui, nanene na lala yar ga na sumo tai, naŋa Sutas. Ana Sutas mial pimi lavisin Yesu, kutararia ana mun pipina. ⁴⁸ Ana Yesu pis ŋesan pania sape “Sutas, omun pipiu sanene na pogaga, ana komin ya ne osape owilwilin inu Narina ne Yeririna e mrapa na sanene?”

⁴⁹ Ana la naŋa ape kiena ne Yesu naŋa asuŋalu asike lavisinia apisu kilale ya naŋa Sutas la asape akila, la apiun tan Yesu, asape “?Suŋe, sanape, tete la e kieta playu na mara lala?”

⁵⁰ Ana Yesu pe pisataŋe re poli wa, ana nalogena tai suŋalu, ŋerelua kiena playu na mara, mligan pan tai tea, naŋa naga yar kiena ne ŋarin yar wa, ana tetereria ga, telua kiligana na ŋamarua pano.

⁵¹ Ana Yesu pis pania, sape “!E toko! Ita ve tekila re si sanene van la.” Ana naga tol si lelen kiligana yar nene, kila ruru sina.

⁵² Ana kira pisu yerkawa kiena ne yar wa lala amio yerkawa kiena ne lokul lala na yuŋa m̄ana Ntewa, amio nasumonena taŋena kiena ne le Yu lala, naŋa la m̄ena apiminia, pis pan la, sape “?Sanape na aŋar kiamiu playu lala a kiamiu plaki la sanene? ?Pona kam na asitom ke asape in na yar tai naŋa nepinau m̄arera pona nom̄eŋe yaru? ⁵³ Nanua sumo, e legiena punu ga, in na nesisike nemio amiu e Yuŋa Wa silaga pano-o, ana komin ya ne kam na pe apim re lavisin in poli vena atarar inu e pogos la nene? Ana nepisu sane kam na ape yar na yemalolo, naŋa apim amio nam̄areraena na yemalolo taŋena lala, a nanagane kiamiu aora nena napo.”

Ana apim atarar Yesu aŋere pano.

Pita piro Yesu

Matu 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Yoane 18:12-18,25-27

⁵⁴ Ana atarar Yesu, aŋere ŋasuŋe amio la apano, apa loyuŋa e kove kiena ne ŋarin yar wa. Ana Pita m̄ena mial tapolou ga taveve la e pogos nene, pe pa re lavisin la poli. ⁵⁵ Ana pogos naŋa apim loyuŋa e kove nene, laŋasa apa akila kapi pivaga vena ategania, ana Pita m̄ena pa totano amio la.

⁵⁶ Ana la asuŋa narui kapi pivaga tegoli marana Pita, ana sira m̄ee na yuŋaena tai naŋa naga sike amio la, naga pisu kilalea, sape “!E, avisulia! Yaru nene, naga m̄ena lala yar tai naŋa silaga taveve yar naŋani!”

⁵⁷ Ana Pita pirovia, sape “!Peraga, vineu! Nepisa ruru ke na pan ko ne, in na pe nekilia re yar nene poli.”

⁵⁸ Ana pe piavi re poli, yar taþena kira pisu Pita, pisu kilalea, sape “E, ko mēna tai nene naþa.”

Ana Pita pisatañea, sape “Peraga, mara.”

⁵⁹ Ana asuñã ga aora si taaga þarovia, taþena pimi pilagan manene ke sina ga pan la, sape “Nevisa ruru van amiu, yar nene naga miaialor kemua amio yere Kalele nene nanua rui. !Apisu ke ne, naga mēna pe yere Kalele ruru nena napo!”

⁶⁰ Ana Pita pisatañea, pisa kotalia la ke sina ga sape “Peraga, nemninue nena sur na opisa ke ne.”

Ana pogos naþa Pita pisa ke visena nene wa, lakaporo kokoreko.

⁶¹ Ana pogos naþa lakaporo kokoreko. Suþe pilon þarina kira pimi pisu manene Pita. Ana Pita sitoñal si visena kiena ne Suþe naþa pisawal þesan pania, naþa sape “Nevisaar nena van ko, e yemalo na legiena ga nene, pogos naþa lakaporo pe kokoreko re poli wa, ana yoko oviro inu yam pe telu narui, ovisave ko na omninue in ga.” ⁶² Ana Pita mloge piowa paþisi, pa vanua, tagi na tagi.

Yeririna lala kiena ne þarin yar wa akila kare Yesu paþisi

Matiu 26:67-68; Mak 14:53-65; Yoane 18:19-24

⁶³ Ana la naþa atarar ke Yesu e pogos nene akila piowa pania, apisa karea, asuia, ⁶⁴ akila mña pano-o apiwo marana vena ve kirava re sina, ana pogos naþa asuñã amlipa ke naga, apiai pania apiun tania asape “Ei, apisa ke asape ko navisawalena tai, a ko ovisawal lia, ane mliapa ko ga na wa.”

⁶⁵ Ana akila mña sanene panpano-o, apisa kare naga paþisi.

Atar Yesu pa e pupia kumali kiena ne yerkawa kiena ne le Yu lala

⁶⁶ Asuñã ga sanene pano-o mrae pa metava, ana nasumonena kiena ne le Yu lala, sa naþa pupia yerkawa wa lala amio navianen navisaluaena lala, apim lele taaga e kiela pupia kumali. Pogos naþa apim pa e lele taaga narui, aþere Yesu pa suñal se marala. ⁶⁷ Ana apis pania, apiun asape “Visae ko ope Navisaarena kemua lelaga, naþa le Yu lala akiravan ke asape yoko naga monar imi, sinemimin mesape ovisawal ruru van imimi nanagane.”

Ana Yesu pisatañe la, sape “Nekilia nevisawal van amiu, ana visae nevisa, pona taþatete akekarana naþa alelaga e yo. ⁶⁸ A sineun nesape in mēna neviun sur laþas tan amiu, ana visae neviunia, yoko kam na taþatete mēna avisatañe yo. ⁶⁹ Ana sur tai naþa in na nekekarana nesape nevisawal van amiu, nevisa sanini, nesape ‘Siar nanagane, yoko ve sa naþa Tusi Wa pisa rui, naþa sape yoko Narina ne Yeririna va totano ma metava e lepas na þamarua puna ne Ntewa na pupia namareraena.’ ”

⁷⁰ Ana pogos naþa amloge visena nene, apiun tania, asape “!Ke, ya ne sa nene! ?Opisa ke osape ko ke naþa ope Narina Ntewa narui?”

Ana Yesu pisatañea sape “Naga ke narui, sane apisa ke ne.”

⁷¹ Ana pogos naþa la asuñã apisu naþa Yesu pisa ke sape naga pe Narina ne Ntewa, sinela mimi, apisa sanini, asape “Yar nene pisa sanene, tepisu kilale ruru sane pupia veveyuena mēke ga e naga rui. Yoko ve takale re si yar taþena la kiena visena imi visawalia, naga kiena visena ga mliþere sina naga rui.”

23

Aþere Yesu pa puna ne Paelat, þarin suþe nae Rom naþa pisuar ke Israel Matiu 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Yoane 18:28-38

¹ Ana li na kumali kiena ne le Yu lala, amloge pa visena kiena Yesu rui, ana asuñal akuspran la e pupia þegas tai, aþure Yesu pa suñal se marana ne Paelat e kiena lele naliþereena. ² Ana apis pa Paelat, apisawal sur la mok paþisi pania naþa apisayu Yesu. Asape “Yar nene, naga suña kila kare ke sitomena kiena ne yeririna lala e kiamimi purvanua, suña pialuþar la ke sape ve aul re si takis va kionña yerkawa nene, Þarin Suþe Sisa nae Rom, a naga ga suña pisirlua ke naga sape kus kia naþa Navisaarena, kila sane naga ve kiamimi þarin suþe keviu. Sur la nene, imimi na mepisu nena e kilamaramimi.”

³ Paelat miyagogon pae kiela visena, ana piun tan Yesu, sape “Ko towe ovisali kionña. ?Lelaga kemua naþa ko ope þarin suþe kiena ne le Yu lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisatamñea, sape “Naga ke narui, nane opisa ne.”

⁴ Ana Paelat miyagogon visena kiena Yesu, ana pe mñal re naþa naga kila sur tai piowa po, ana pisa pa pupia yar wa lala amio kiela yeririna lala, sape “Yar nene, e kiau navisueña, naga mesmesu ga, naga pe kilaro re navisaluaena tai poli.”

⁵ Ana la pe sinelan re logen visena kiena ne Paelat nene poli, ana la akila ga sane sur na vitaþilena, añareran manene pania, asape “Peraga, yar nene na piowa ga. Naga suña miyuyur kare sitomena kiena kiamimi yeririna lala, a suña mlogolo ke pan la e yo kar ga la ne e yo punu ga, siar gar Kalele, pimi þar make yo Yutea, pimi tol pupia pulkumali nene rui.”

⁶ Ana pogos naþa Paelat mloge asape Yesu siar kiena yuñeaena gar Kalele, piun sape naga pe yere Kalele naapo pona peraga. ⁷ Paelat piun sanene komin naga pe pisuar re lepas nae Kalele po, ana þarin suþe taþena naþa Erot naga pisuar ke yo nene, a pogos naþa apisawal pa Paelat asape Yesu naga nae Kalele, naga pisa pan la sape yoko monar aure naga va mñalivin nena Þarin Suþe Erot e kiena lepasa. Ana e pogos ke nene, ana Erot mñena pimi mialiali ke Yerusalem rui, ana aþere ga Yesu apa apisuia.

⁸ Ana pogos naþa Þarin Suþe Erot pisu kilale sape Yesu nene, kekarania komin naþa mloge pa kiena suniena rui, kila sane nakonua rui naga sinenan sape visuia ana peraga, ana naga sitom ke sape nanagane narui, pona visu Yesu kila kile tai van yo. ⁹ Ana naga sunli amio Yesu, piun veve sur la mok pania, ana Yesu pe pisatamñe re poli, tomña ga sane, pe pis re poli.

¹⁰ Ana e pogos nene, pupia yerkawa wa lala amio navianen navisaluaena lala, la mñena asuñal asike ga lavis, apis keviu apisasawal ke sur lala e lepas kiena ne Yesu. ¹¹ Ana sur la nene akila Erot amio kiena yar na mara lala pe sinelan re si Yesu po, akila piowa pania, apisalele karea þisa. Siraunia amiyen kulmrae nowo mñana ne þarin suþe ea, vena avitalia, ana akila mña sanene pano-o, yoko Erot mligan si þasuþe pa pa Paelat vena visuvevea.

¹² Ana sumon sur la nene, lalua nene Paelat amio Erot lalua ape erau viowa ga, ana siar e poglis naþa lalua amiyuñae si lele taagan liþereen Yesu, ana þere si lalua apim ape erau wo sina.

Yesu suñal si se marana ne Paelat Matiu 27:15-26; Mak 15:6-15; Yoane 18:39–19:16

¹³ Ana aþasuþe la si apim e yo kiena Paelat, ana naga pio viraviran pupia yerkawa wa lala amio suþe lala a yeririna lala sape aim avisuia. ¹⁴ Ana pogos naþa apim loyumu, pis pan la, sape “Naþa aþere þesan yar nene pimi sumial se marau, kam na apisawal asape naga pilon kare lue ga sitomen kiena ne kiamiu yeririna lala. Ana nepiun sur laþas tania, sa naþa kam na amloge, ana in na pe noñal re sane naga kila sur la naþa apisa poli, noñal sane naga mesmesu ga. ¹⁵ Ana nemligan pa pa Erot pisuvevea, ana Erot pe mña re sur tai e poli, ana mligan sina pimi pan inu. Pogaga, kiau naliþereena naga sanini, sane naga pe kila re nena sur tai naþa monar maren poli. ¹⁶ Visae sanene, yoko in na nekila ga sanini vania, nekila ga naþa awea, yoko aligan si vano, kilia wasuþe si va e kiena yo.”

¹⁷ Ana komin naþa e pogos nene naga pe pogos na kilaen pupia þaþagena kiena ne le Yu lala, asitom ke asape sa naþa Paelat naga kila ke silaga, yoko naga monar ligan lua si yere Yu tai naþa apuarar mēke e kiena yuma na loge viowaena. ¹⁸⁻¹⁹ Ana poglis nene lala yar tai naþa Paelat þuarar ke ga wa, naga yar naþa Paraþas, naþa nanua sumo, naga þere yar taþena laþas akila sur piowa tai gar Yerusalem pa yar na kilaen mara lala nae Rom, añe moñar la, ana Paelat koven pa e kiena yuma na loge viowaena.

Ana pogos naþa apisu sane Paelat sinenan sape ligan lua si Yesu molue, apion manene pania, asape “Toko, toko! Imimi na ninemimin ga Paraþas wasuþe si imi van imimi. Yar nene, mesape olalua ga kiena malena.”

²⁰ Ana Paelat yepen mavi, naga sinenan sape Yesu na molue koren ga sa ga ne va si vanua, ana kilali naþa pis sina ga pan la. ²¹ Ana la ato ga metavana, apionia asape “!Osuaria, osuar e laki torovia!”

²² Ana Paelat pis pan la yam telu narui, sape “?Ana komin ya ne, naga kila ya ne piowa? In na nepisuveve make sur la rui, ana pe noñal re sur tai piowa teke e naga po, naþa naga kilia marenia. Yoko nekila awe ga naga, yoko aligan si wasuþe va umña.”

²³ Ana la apisatarñe si Paelat, apion manene laa pan sane, añareran asape Yesu na monar va e lak torovia, ana akila mña sanene pano-o atauluia.

²⁴ Ana yokorena Paelat mla kiena naliþereena, pisawal pisape naga tañan ya naþa la apiunia. ²⁵ Yar naþa sike e yuma naloge viowaena komin þelaga na kilaen mara amio þelaga na wenñaren yaru, Paelat tañan naga molue si pa pan la, sa naþa la apiunia. Ana e lepas kiena ne Yesu, naga pisawal sape yoko kiena yar na mara lala akila vania ve sa naþa le Yu la sinelania.

Aþere Yesu pa e yo naþa Kalþari

Matiu 27:32-44; Mak 15:21-32; Yoane 19:17-27

²⁶ Ana la aþere Yesu pavini, amiyal apa e lele na suaren naga e laktorovia. Poglis naþa apa ke narui, añal yar tai pa yomñarua þasuþea, yar nena naga Saemon naþa nanua sumo naga nae Saerin, ana añareran asape naga kus laktorovia kiena ne Yesu, ana amligan e purkaunena, ana taveve Yesu vavini.

²⁷ Amiyal apa ke sanene, ana poglis nene yeririna taþena mēna la mokliu naþa ataveve ke Yesu, naþa sira la moki, naþa asuñña atagililue amio pupia sineyena. ²⁸ Ana Yesu mloge mña kiela visena na loge viowaena lala, ana kira þatau pisu la, pis pan la, sape “Sira re Yerusalem lala o, ve atagin in re si sanene. Visae sinemiun tagena popon atagin amiu ga, pona narimiu lala. ²⁹ Nepisa sanene pan amiu, komin naþa pog mñarera tai pimi ke ne

naŕa yoko yar la ne asuwal pog nena yoko avisa sanini, avisave '!Visae sirā la ve kala sisi re ga rui! A wo manene laa sane visae ve awar re sisi la ne amun ke yu ne, komin e pogos nene yoko mārera manene laa van ita temio narita lala.'

³⁰ "A yoko pog nene imi viowa manene laa van la vano-o asuŕalu atag va tavie lala a kunus la avisave 'Awis, aloru akoar imimi, akove moŕar imimi, asinwo imimi.' ³¹ Monar avisuar ruruia, komin nanagane na lak memaena ke ga wa ana akila ke mārera manene pan inu rui, ana siraunia va ŕa sanene vano-o visae lak imi mano pae, yoko akilia akila viowa manene laa sane van amiu."

Asuar Yesu e laktoria

³² Ana e poglis nene, apuuar ke ŕena yar lua nakilaroen navisaluaena, ana aŕere lalua nene amio Yesu, vena awemār la amio naga. ³³ Ana amial ŕa apano-o, apa atol kana yo nene, yo tai naŕa apio asape "Yo na puriu na ŕarin yaru." Ana la atarar Yesu, asuar naga e laktoria, apisirlua su lika, ana asuar yar na mlamulena viowa lua nene, apisirlua la tai se ŕamarua a tai se ŕameli.

³⁴ Sa nene narui, Yesu telan ŕeke e lak torovia, ana pis pa Ntewa, pisape "Ata, awis oviewo la nene. La pe apisu kilale re sur na akila ke ne poli."

Ana siraunia li na mara la asuŕa ga, akila sur sa naŕa amlil ŕapila, vena lualen lala ane yoko war kulmrae ŕana Yesu tai, a ane war tai.

Apitalia kare Yesu ŕisa

³⁵ A yeririna taŕena la asuŕalu asike laa perina, asuŕa apisuar ke ga, ana kiela nasumonena lala apis piowa pa Yesu, apisa karea, asape "Akira avisu yar naŕa! Asape naga tamalia yar taŕena la mok rui, ana nanagane na sanape? Asape naga pe Navisaarena kiena ne Ntewa, pona naga pe yar tanea tai naŕa Ntewa mligan pimi. Visae sanene, popon tamalia towe laa naga narui!"

³⁶ Ana yar na mara ŕena lala apisa karea, apim akian kuruta namunena naŕa melkalka pania vena munia, ³⁷ asape "!Visae ko ope ŕarin suŕe kiena ne le Yu kemua la lelaga, sa naŕa apisa ke ne, popon otamalia ko nanagane!"

³⁸ A e pogos nene asiri navisakilaleena tai, asuar to meta e laktoria to metavan ŕarina ne Yesu, naŕa sape "ŕarin Suŕe kiena ne le Yu lala."

Lalua na kilaroen navisaluaena apis pa Yesu

³⁹ Ana e pogos nene, lalua naŕa atelan la asike meta e lak torovia amio Yesu apis pania. Tai pis piowa pania, sa ke taŕena lala, sape "?Ko ope Navisaarena naŕa, po peraga? !Popon ovitaŕilin otamalia ita!"

⁴⁰ Ana taŕena pis pania pialuŕaria, pisape "Mara, nanagane kieta pogos na marena narui, ana ko na pe opatanon re Ntewa poli wa. Ita telu nini, naliŕeena naŕa akila pan ita naga taaga ga, ⁴¹ a e lepas na ita lua, mesmesun ga napiowaena naŕa ita lua tekila, ana e lepas na puna, naga pe kila re nena sur tai poli."

⁴² Ana pis pa Yesu, piun tania, sape "Yesu, pogos naŕa oim ove ŕarin suŕe owasuŕe ko sina, awis, ve sinemā ŕesan in re."

⁴³ Ana Yesu pisatamēa, sape "Nevisaar van ko, legiena ga na ŕane, yoko italua tesike e kieta yo wo."

*Yesu mare**Matiu 27:45-56; Mak 15:33-41; Yoane 19:28-30*

⁴⁴ Nanagane pimi tol kolpae narui, a siar e pogos nene mrae tego re si po, kila narui yemalolo kalo make ga yo nene, mon m̃a sanene pano-o tol mrae telu yepekilavi. ⁴⁵ Ana siraunia, kulmrae naña telan m̃eke loyũm̃a e Yur̃na Wa m̃ana Ntewa, naña kilawo yo wa naña pe yo wa pañisi, naga pur̃pa lepas lua. ⁴⁶ Ana e pogos nene, Yesu pio maro sape “Ata, neligan ninuu e lumor̃na.” Pio sanene narui, ana p̃ere maron kiena yalua marpan top.

⁴⁷ Ana pogos naña yerkawa kiena ne yar na mara lala pisu sur la nene, naga pisirlua kia kiena ne Ntewa, sape “!Lelaga nañane, yar nene naga pe yar mesmes ga naña!” ⁴⁸ A p̃ina la naña apim lele taaga e yo nene, la m̃ena apisu make sur la nene naña akila pa Yesu, pe nasineyeena pan la pañisi. Ana siraunia añasuñela sina, amial apano amio pupia naloge viowaena, apa si m̃ala uñia lala.

⁴⁹ A p̃egas nen yeririna tañena m̃ena lala asike e pogos nene, la asuñalu asike laa perina sane, asuñia apisu make sur lala. Naga nene erau kiena ne Yesu lala amio sira la naña amolue gar Kalele nakonua rui, ataveve m̃a Yesu pano-o pimi tol yo nene, ana la m̃ena apisu marena kiena ne Yesu.

*Yosop sin Yesu**Matiu 27:57-61; Mak 15:42-47; Yoane 19:38-42*

⁵⁰ Ana yar tai, naga nae pulkumali kiena ne le Yu la naña Arimatea, kiena kia Yosop. Naga pe yerkawa tai na pupia kumali kiena ne le Yu lala gar Yerusalem, pe yar mesmes tai naña kiena p̃elaga po pañisi. ⁵¹ Naga tai naña sinenan manene sape popon sa nasuñenena kiena ne Ntewa imi, ana nanua pogos naña apisayu ke asape akila ya ne va Yesu, naga taaga kiena sitomena pe sa re nene poli, naga kilali naña pisalupar la sape ve akila re viowa vania. ⁵² Ana pogos naña mloge asape Yesu mare rui, naga pa suñal se marana ne Paelat, piun tania sape kilia kus tasnena ne Yesu. ⁵³ Ana Paelat tamian pania, ana pa kuslua tasnena ne Yesu e laktorovia, mliluar e kulmrae, kus pa mligan ruru m̃eke loyũm̃a e puluve viu tai naña ate mare ga na wa, pe amliganli re yar tai m̃ene poli wa.

⁵⁴ Ana legiena na marena kiena ne Yesu nene naga e Praere, sa naña pe legiena na kila ruruen sur lala na Legiena Wa. Ana mrae pito ke narui, lavis ke Legiena Wa siar ne, naga nene e ruru nena e pogos naña mrae pito kovio. ⁵⁵ Ana sira la naña nanua ataveve Yesu siar gar Kalele pimi tol kiena laktorovia, nanagane pogos naña akus tasnena pimi, ataveve sina. Ataveve pimi tol kana yo na nasiniena, ana apisu naña amligan m̃eke e puluve.

⁵⁶ Ana apisu pae, añasuñela apa si uñia vena akila ruru ponotaninu lala sa naña m̃añes amio pomat. Atol yo uñia, ana Legiena Wa siaria, kila narui pe pogos re si tai pan la naña ava avaiã tasnena ne Yesu poli. Ana asuñia ga uñia sanene, sa naña navisaluaena pisape monar akila e legiena wa.

24*Puluve koren ga m̃eke na**Matiu 28:1-10; Mak 16:1-8; Yoane 20:1-10*

¹ Legiena Wa ƣaro pano, ana kana legiena taƣena na peni, naga legiena ƣesa na legiena olua. Ana kolulag kona, sira laƣas nene aƣar ponotaninu sa naƣa pomat amio m̄aƣes naƣa akila ruru pa rui, amiyal apa e puluve naƣani vena avaiia ruru tasnena ne Yesu. ² Ana pogos naƣa apitom atol yo, amlal naƣa pupia kilavaru na kilawoen puluve nene, amelilivin lua rui, ³ ana apa loyuña, amilan naƣa tasnena ne Yesu kovio rui.

⁴ Ana asuñal ga asike narui asitom wele m̄a pano-o amilan naƣa yar lua asuñalu asike amio la. Lalua nene m̄ala kulmrae la miyuwowo naƣa miyuwowo ruru nena naapo. ⁵ Ana sira la naƣani amaraun naƣa akira avisu lalua nene, ana akinai tanon lalua, ƣarila tau pito e porotano. Ana lalua nene apis pan la, asape “E, sira lala, taƣatete alual yar na malena e yo na marena. ⁶ Naga pe mon re si e nini poli, Ntewa pisirlua rui. Amiu asitomyuli sina ya naƣa naga pisawal pan amiu, pogos naƣa naga sike amio amio nanua gar Kalele, pe apim re e nini poli wa. ⁷ Naga pisa sanini sape sa naƣa naga pe Narin Yeririna, yoko monar atanñan naga va e limana ne li viowa lala, ana yoko asuar naga va e laktorovia, ana siraunia, e kana legiena natelu, yoko suñalu mal sina. Nane visena ke nanene narui naƣa naga pisawal ƣesan pan amiu.”

⁸ Sira la amloge narui, kila la asitomñal si visaarena naƣa pisa ruru pan la pisape yoko naga kilia mal sina. ⁹ Ana asitomñal sina, amligan yo nene aƣasuƣela, apa apisu nalologena la lualima taaga pa taaga amio lala taƣena lala. Sur la naƣa apisu e puluve apisayu meraravan pan la, ¹⁰⁻¹¹ ana la pe amlelaga re e poli, apisu sane sira la nene asun wowe ga.

Ana sira la naƣa apisu suri la nene, kiela kia la sanini: Maria nae Maktala, Soana, Maria naƣa anenane Semes, amio si sira taƣena laƣasa.

Pita kiriri pa pisuveve puluve

¹² Ana Pita ga naga taaga sinenan sape visuli sur nene pe lelaga pona peraga, ana naga suñalu, kiriri pano, sinenan sape visuveve yo loyuña e puluve. Pimi tol yo nene, pulu pa loyuña, ana pisu ga kulmrae la sike na, tasnena Yesu kovio. Ana pa si vanua, mial si ƣasuƣe pa uña, suña sitom liluenia sape sur nene na sanape ne, pona kana kinas na ya.

Nalogenia lalua amial apa gar Emeas, apitawe Yesu

¹³ Ana siraunia, e ke ga e legiena nene, la ke ga lalua amligan Yerusalem, sinelan asape ava e narin pulkumali tai, kiena kia Emeas. Mraplepa na vaen e yo nene pe piavi manene re poli, sur sane tasme lualima. ¹⁴ Ana pogos naƣa lalua amial apa ke narui, lalua asuñia asunyu manene laa sur la naƣa ƣaro pa rui.

¹⁵ Asunlilue m̄a sanene apano, ana Yesu mial pimi piear la, amialpil amio apano. ¹⁶ Apisu naƣa mial ke amio la, apisu sane wolawa ga tai, komin naƣa apisu kilale ƣele naga.

¹⁷ Ana Yesu piun tan la, pisape “?Kam lua amial ke sanene asunyu liluen ke ya ne?” Ana pogos naƣa naga piun sanene, aparurula, asuñalu asu, marala piowa ga sike narui.

¹⁸ Ana lala tai nene, kiena kia Kleoƣas, naga pisatamñe Yesu, pisape “Yar la mok liu na yo kar ga la ne, asuñia amialiali ke Yerusalem e pogos nene, ana pona ko ga taaga manene ga pe omlogeyu li re pupia sur la ne kakate mare ga yo na wa?”

19 Ana Yesu piun pisape “?Ana ya la ne sane opisa ke ne?”

Apisatamnea, asape “Naga nene e lepas kiena ne yar nae Nasaret naña, Yesu. Naga pimi, pe navisawalen tai, kila kile la mok liu na kiena pupia namareraena, mlologo, a pian ruru yeririna la po pañisi, kila sanene sinelan naga keviu, pano tol mēna Ntewa na Mava pisawal sape kekaran naga pañisi. 20 Ana sirauña, nanua ga yemlagi nakoneva, pupia yar wa lala amio kieta nasumonena lala sinela karia, aphere mā naga pa e pupia kumali la pano-o amliperea, asape naga monar mare, ana apa asuar naga pa e laktorovia, mare rui. 21 Nanua sumo, kiamimi sitomena sike ga e naga, mesape naga ke narui naña yoko tamalia ita le Israel lala, yoko were plan ita vetan namareraena kiena ne le Rom lala, ana nanagane, sur la punu ga pa piowa si narui. Naga kovio petan imimi, nagane kana legiena telu narui.

22 “Ana sur si tai naña kila imimi memilan manene pañisi, ana mesitomyu kañaran ke na wa. Nagane kolulag pogos naña lakaporo kokoreko yam taaga, kiamimi sira lañas asuñal apa si e puluve naña amligan tasnena ne Yesu mēnea, apavinin asape avaiu ruru wo. 23 Ana pogos naña apa aporu e yo nene, apisu naña tasnena pe mon re si e lenen poli, ana akirir si añasuñe la apitom pun imimi, apisawalia, a pe naga re ga nene poli, ana pisawal mēna asape apisu navisi lalua, naña apisawal asape Yesu mal si petan marena rui. 24 Ana imimi lañasa sinelan asape ava avisulia, ana la apito e puluve, apisu sanena naña sira la apisa, pe añña re nena ga.”

25 Nanene narui visena la naña lalua apisa pa Yesu, e pogos naña asuñal ga asike mrapa. Ana naga mēna pis, pisa pan la, pisape “Aulai, kam punu ga kiligamiu la poñe ga. Navisawalena la apisawal sur la nene nakonua rui, ana sanape naña kam na pe amlelaga re poli wa? 26 Pona akilia rui naña yoko Ntewa visirlua kiena Navisaarena ve pupia yerkawa e yomarava nini. Ana kam na pe apisu kilale re nena ga naña Nasiriena Wa lala apisawal rui, asape yoko monar akila Navisaarena loje viowa e sur la ve moki, yoko akila kare naga sumo, ñisi na Ntewa kilia visirlua naga, vena tol kiena pupia naurarena.”

27 Ana Yesu sunyu ke pan la sanene, pian la pa re laa sane wa. Naga siar e tus lala kiena ne Mosis, pimi tol tus lala kiena ne navisawalena lala, suña pisa meraravan ruru ke pan lalua nene sanape naña visena marua la nene suña kiar ke ga naga, apisayu ke ga naga silaga.

28 Ana asuñña amialor si apano, pe piavi re poli apim lavisin pulkumali naña lalua apanon ke ne. Ana lalua apisu sane Yesu suña mlilu mrapa pa yalen silaga. 29 Ana amñaran pania vena sike ne amio la wa. Apis pania, asape “Nagane na mrae pito ke narui, lavis pintamña ne. Oimi osu re omio imimi sumo wa, omēke ga e nini.” Ana Yesu pa mēke amio la.

30 Asuñña ga tol pogos na kinanena, ana apim lele taaga e yo na kinanena. Ana pogos na lenwoen kinanena, Yesu ga suñalu mlarar kala kilaparavi, mlen pa Ntewa pisa potena pania, kawewoia pion pan la. 31 Ana pogos naña kila sanene, e nena ga e pogos nene sa naña kilamarala pike, apisu kilalea sane naga naña sike amio la ne Yesu ke narui. Ana apisu manene mā sanene, a yam plas ga kovio nena ga.

32 Ana lalua asuñña apisayuia, asape “Suwala, tepisu kilale re poli e, ana kieta Suñe ga naña. Ana lelaga, naga nena ga, komin naña tesun lilue

ke temio mrapa naña naga pisayu meraravan ke visena wa pan ita, kiena visena lala sa ga kapi kekan ke sineta.” ³³ Ana pogos naña akilia sane apisu marana ne Yesu rui, pe amomal re si poli, ana asuñal ke ga, amial e pupia lepamiema añasuñe apa Yerusalem vena avisawal va lañasa.

Ana añalivin la lualima taaga pa taaga naña asike e viorena wa, amio lañasa, ³⁴ ana lalua pe apis re pan la poli wa, ana la apis ñesana pan lalua, asape “E, pogos naña kamlua apa ga sane, sur tai pimi ñalivin imimi e nini. Visena nanua sira la apisa, lelaga kemua naña, kieta Suñe suñalu molue petan marena rui, Pita ne nanene naga pisu e kilamarana.” ³⁵ Ana la ñena lua nañani asikol kiela visena, apisayu sanape naña Yesu ñalivin la mrapa, a naña la pe apisu kilale re poli, pano-o tol pogos naña kawewowa ga kilaparavi pan la.

Yesu ñalivin kiena nalogena lala

Matiu 28:16-20; Mak 16:14-18; Yoane 20:19-23; Yumñaena 1:6-8

³⁶ Ana pogos naña lalua asuñal asunyu ke sur la nene pan la wa, amilan ga naña Yesu suñal ga sike likan la rui, pisa pan la sape “Suñare sike amio amiu.” ³⁷ Yesu pimi pula sanene, kila la añaape yermare, ana amarau pañisi.

³⁸ Ana Yesu pisu kilale naña amaraunia, piun tan la sape “!E, vanon ya ne asitom manene laa sanene? Ve sinemiu veve lua re! ³⁹ Avisuli lumñau amio lau, lelen ya na sike e la? !Apisuia, in ga nini! Aim atolili tasne la komñasa, komin sur sane yermare naga pe puryun re poli a pe kilañiu re poli sane tasneu nini.” ⁴⁰ Ana suña pisa ke sanene pan la, kipian limana amio lana pan la vena akilia avisuia.

⁴¹ Ana e pogos nene, nalogena lala kiela sitomena miyumñae manene sanene, naña akekara pañisi naña apisu si Yesu, ana asitom ñele towe ke ga wa. Ana Yesu pis ke sina ga, piun tan la sape “?E, apran kapi rui?”

⁴² Ana la amlega ika tai, manoa ga na wa, ana amla kinakinas tai pa Yesu, ⁴³ ana mlavia, kan ga e marala.

Yesu pis maro pa kiena nalogena lala

⁴⁴ Ana siraunia, Yesu pis pan la, pisape “Pogos naña nesike nemio amiu nanua sumo ne, in na nepisayu visen la moki na lepas make ga na Siriena Wa pan amiu. In na neñar visena la e tus lala kiena ne Mosis, e tus lala kiena ne Navisawalena lala, a e tus na Yauena Wa lala, ana nesuñia nepisa ke nesape visena ne la nanene narui, asuñal apisayu in ke ga, a nesape yoko aim ave lelaga e inu ve ve piavi re. In na nepisa sanene pan amiu, ana nagane kam na apisu sur la punu ga nene apim ape lelaga e maramiu ñisi narui.”

⁴⁵ Ana Yesu pian la pa laa sane, kila kiela sitomen la pa keviu li laa sane loyumiña e kinas nen Siriena Wa la nene, ana sur la punu ga pimi merarava ruru pan la. ⁴⁶ Naga pisa pan la, sape “Nane visen la nene kala kinas ne nanini narui, sane Navisaarena, yoko akila naga loge sinelae vano-o marenia, ana e kana legiena natelu, yoko suñalu mal si vetan marena. ⁴⁷ A siraunia e ga e kiena kia, yoko kiena yeririna lala asiar gar Yerusalem, a yoko amolue ava e yomarava wetelu, ava alologon va ñegas nen yeririna make ga, avisawal van la avisave monar avilopu la narui, ana akilia atol naviewoena e kiela mlamulen viowa lala.

⁴⁸ “Ana kam la naña apisu sur la punu ga nene e kilamaramiu, kam ke narui ava avisawal va yar tañena lala avisave suri la nene na

lelaga. ⁴⁹ Yumñaena nene naga pe yumñaena m̃arera tai naṓa m̃arera paṓisi, ana yoko neligan nam̃areraena tai e amiu vena iila amiu atauluia. Nam̃areraena nene, navisaarena kiena ne Ata sike naṓa yoko naga ligan molue ma e peni vitom kokonia amiu, ana sineun nesape nevisa van amiu, ve aur matan re pulkumali nini wa, ana monar asuṃate m̃a e nini, vano-o atolia.”

Ntewa ṓerelua si Yesu pa ma e peni

Mak 16:19-20; Yumñaena 1:9-11

⁵⁰ Ana pogos naṓa Yesu sinenan sape ligan la, sumon la apito garo e narin pulkumali naṓa Petani. Apitom atol yo nene, asuṃa sanene, pano-o Yesu ṓar plan limana metavan la, pisa ruru la. ⁵¹ Suṃa pisa ruru la m̃a sanene pano-o, suṃa siar mligan la palilue narui, pa si metava pa nena ma e peni.

⁵² Ana nalogena lala apisu kiela Suṓe kovio sina petan la, ana akinai tano amlotunia, ana aṓasuṓe la si apa gar Yerusalem, naṓa akekara naṓa akekara. ⁵³ Ana asuṃa e nene pano-o, ana silaga e pogos na leniena make ga asuṃa apa amieluar ke Ntewa e m̃ana Yum̃a Wa.

Nane Lologena Wo kiena ne Yesu Kristo naṓa in Luk nesiria, ṓisi e nene narui.

**Lologena Wo Kiena Ne
Yesu Kristo Naña
YOANE
Siriyuia
Visayuena Na Tusi Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, “Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña Yoane Siriyuia”, pisayu Yesu, sape naga Visena kiena Ntewa naña pimi sike amio ita, pe yaru. Yoane sape naga siri tusi nini vena yaru la naña auloia, akilia alelaga naña Yesu, naga yaru naña Ntewa pisaaria sape yoko ligana imi vena tamalia ita, a naga narina Ntewa lelaga. Naga siri sanene vena tekilia tetol malena e kia kiena Yesu, komin naña temlelaga ea (20:31).

Suri naña Yoane pisayu þesania, sape Yesu pe Visena naña sike kemua nanua sumo, naga sike amio Ntewa. Tusi nini pisayu kile la naña Yesu kila, naña akilia aiila ita tevisu kilalea sane Yesu naga narina Ntewa naña Ntewa pisaaria sape vitetalia naga imin tamalia ita. A siraun kile la peve taaga nene naña Yesu kila, Yoane pisayu kala kinasa. Naga pisayu sanape naña yaru laþasa amlelaga e Yesu ana atavevea, a yaru laþasa yepela mavin naña alelaga ea.

E marana na keviu 13 pa tol marana na keviu 17, Yoane pisayu suri la naña pimi e Yesu kolemalo naña nasinekar la apimin vena atararia. E yemalo nene, Yesu pis ke pan kiena nalogena lala, vena akila ruru la asumiante suri la naña yoko imi tol la pogos naña akila ke kiena yumiæna. Naga pisin miæna visena na visirplanen kiela sitomena la sumo, sumon naña kiena nasinekar la apimi atararia.

E luasinen tusi nini, Yoane pisayu naña nasinekar la apimi atarar Yesu, aþure pa kumali apis pania, a siraunia apa asuar naga e laki torovia. Naga mare, a siraunia naga mali sina, a kiena nalogena lala apisu naga.

E tusi nini Yoane pisayu malena naña ve uro re, naña yaru kilia tolia e ga e Yesu Kristo. Malena nene siari nagane, a pimi ga e yaru la naña amlelaga, asape Yesu ga naga pe mrapa, a pe purþesnen visena lelaga, a pe purþesnen maliæna. A pupia suri naña tusi nini pisayuia, naga þelaga kiena Yesu pogos naña piyan ke yaru lala, pisayu suri la naña yaru la akila pona amiyumiænia e kiela maliæna e legiena makega. Naga pis e þelaga na visena sanene, amio pakaiwa lala, vena kilaen totou naiilaen sitomiena kiena la naña amloge, a kila miæna amloge sane naga miæna pa yaru saga lala. Naga pisayu suri la ne sane wii, kilaparavi, kapi vivaga, a yaru na visuaren sipsip amio kiena sipsip lala, a kilika naña krep amio mrasa, vena vian kiena yeririna lala e leþas na kieta maliæna amio naga.

Komþasnen tusi nini la na nini

Visena na sumo 1:1—18

Yoane Nakeena a nalogena þesa lala kiena Yesu 1:19-51

Yesu kila kiena yumiæna 2:1—12:50

Legiena maro lala kiena Yesu garu Yerusalem 13:1—19:42

Yesu mali sina a kiena nalogena lala apisu naga 20:1-31

Yesu miæli vi sina pan kiena nalogena lala garu Kalele 21:1-25

Navisaarena naga to sumon nasiiena na yomarava nini

¹ Na konua konua rui, e purḡesia, naga naḡa apio Purḡes nen Pelaga kiena ne Ntewa naga sike amio Ntewa, a naga pe Ntewa. ² E pogos na siiena sur punu ga, naga amio pa Ntewa rui, ³ naga miyuḡaena yuḡaena na kilaaen sur punu ga. Pe sur re tai naḡa naga pe miyuḡaen re poli.

⁴ Malena na lelaga molue e naga, ana malena nene pimi pe sane yomerarava kiena ḡegas punu ga na yeririna lala. ⁵ Naga pimi sa naḡa yomerarava na tegolien la naḡa asike e pupumalko, na yemalolo nene taḡatete tauluia.

Yoane Nakeena pimi mlologon ke pisape yomerarava pimi ke rui

⁶ Siraunia, Ntewa mligan kiena yar tai pimi e yomarava nini, nane Yoane Nakeena. ⁷ Naga pimi sane yar na iilaena, vena visawalen yaru na yomerarava nene naga pimi ke ne, vena iilaen yeririna la punu ga akilia alelaga asape yaru nene naga pe yomerarava kiena ne Ntewa. ⁸ Sa naḡa, Yoane naga pe pe yomerarava re poli na wa, ana pe yar na visawalen ga.

⁹ Ana siraunia, yaru na yomerarava nene pimi kate e yomarava nini. Naga pe yomerarava nalelaga napo, ana pimi pe na ligan kiena yomerarava nene e malena kiena yeririna punu ga.

Yomerarava na yomarava

¹⁰ Yaru na yomerarava, naga naḡa sii yomarava nini, ana pogos naḡa pimi ea, ana yeririna na yomarava lala pe apisuluḡar re si naga poli.

¹¹ Naga pimi ḡes puna ne uḡa ḡiana ne kiena yeririna la, ana la mratava puna pe sinelan re naga poli. ¹² Ana la ga ḡasia akekaran naga, amlelaga ea, ana e la ga nene punuia, naga taḡan la vena akilia aim ave narina ne Ntewa lala. ¹³ Naga kila la apaeme sina yam luania, pe sa re naḡa sisi la na apaeme taveve lus na kuruta, pona nasinenanen sa yerḡene amio sira, pona sitomena kiena yeririna, ana apaeme sina taveve nasinenanen kiena ne Ntewa.

Purḡes nen Pelaga kiena ne Ntewa pimi pe yeririna

¹⁴ Sanene na, Purḡes nen Pelaga kiena ne Ntewa pimi pe yeririna lelaga, pimi sike likan ita, ana tepisu kiena malena napo, pulen manene laa ḡelaga na lemamena amio ḡelaga nalelagaena. Naga pe nowo tanea wa ḡearu kiena ne Arimata, ana mepisu kiena pupia naurarena, kiena naga taaga.

¹⁵ Pogos naḡa Yoane Nakeena pisayu naga nanua ne, pisape “Naga naḡa nepisawal pae pan amiu, nesape naga yoko siraun inu, naga su metava, in na neto ga tano, komin naga mal nakonua laa sane, in na na nanagane ga ne.”

¹⁶ Naga pulen ḡelaga wo lala, ana silaga kila ke po pan ita paḡisi, kiena pupia lemamena kila temlogelue ga po paḡisi. ¹⁷ Nanua Ntewa pisirlua yermarua Mosis, ḡar ga kiena navisaluaena lala pimi pan kiena yeririna lala, ana Yesu Kristo, Ntewa pisirlua naga ḡar ḡelaga na lemamena amio visena na lelagaena pitomi e yomarava nini. ¹⁸ Ita yeririna lala pe yar re nena tai naḡa kilia Ntewa poli, pona pisu e kilamarana, ana yaru naḡa tolue ga e sitomena kiena ne Ntewa, lalua aparpran la ga veraga, naga ga pimi kila ita tekilia Ntewa amio kiena ḡelaga lala.

*Yoane Nakeena mlologonyu Navisaarena
Matiu 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17*

19 Ana pogos naþa Yoane Nakeena mlologo mña pano-o, nasumonena kiena le Yu lala nae Yerusalem la asitom veve ke paþisi sane naga miyuñae ke sanape, pona naga pe Navisaarena, po naga ai. Ana la apitetalia yaru wa þasia amio yar keviu si þasia na lus wa kiena ne Livae, apim apiun petania asape “Ko na ai?”

20 Ana pogos naþa lala apiunia, naga pisawal ruru ga sur punu ga pan la, pisatañe la, pisape “Peraga, in na pe nepe Navisaarena re poli.”

21 Ana la apisape “?Sanene na, ko na Yermarua Elaisa nanua sumo ne, ana ko omal sina, po pere? Nanene komin naþa Visena Wa pisape naga monar wasuþe sina sumon Navisaarena.”

Ana naga pisatañe la sina, pisape “Peraga, pe in re nene poli.”

Ana apisape “?Pogaga, ana po ko na navisaluaena naþa Mosis pisaar nanua yo rui?”

Ana pisatañe sina, pisape “Peraga rui.”

22 Ana la apiun ke sina ga tania, sape “?Ana ko na a si narui? Monar ovisa sur tai van imimi vena mekilia mevano mevisawal van la naþa amligan imimi mepimi. Ovisawal ruru ga van imimi, sane ko na ai?”

23 Ana kiena navisatameena e pogos nene sanini, pisape “Inu in na pulgo korena ga ne e yokorena nini, naþa Navisawalena Aisea pisawal na konua rui. Ana pulgo nene pimi pe na visawalen sape: ‘Amiu akila ruru mrapa lala kiena Suþe e kiamiu malena!’ ”

24 Ana lala þas naþa asike e pogos nene, le Varasi lala, 25 ana la apiun ke sina ga pan Yoane, apisape “Imimi memloge pa rui, ko na opisa osape pe ope Navisaarena re poli, pe ope Elaisa re poli, a pe ope navisaluaena re naþa Mosis pisa poli. ?A visae sanene na, vanon ya ne ko na ositom osape ko na otorokin osun okekee lue yeririna lala sanene?”

26 Ana Yoane pisatañe la, pisape “Inu, nakeena naþa nekila ke ne e la nene, naga e ga e wii. A yaru taþena tai yoko imi kus leleu, naþa naga sike pa likan ita rui, ana pe akilia re naga poli wa. 27 Naga to laa metavan manene inu, sane in na pe netorokin re neva lavisin po, pona neyal nemio.”

28 Ana lele naþa apa ke ea na visuen Yoane, nane e norava lavisin kumali naþa Petania, e wii naþa Yortan lepas na vano, nane e yo naþa Yoane sumña kee ke yeririna lala ea.

Yesu, narin sipsip nakuþaþaena kiena ne Ntewa

29 Ana e legien taþena si tai, Yesu mial pa katen Yoane Nakeena amio imimi kiena nalogena la e yo naþa mesike ea. Ana pogos naþa Yoane pisa Yesu, pisa pan imimi, pisape “!E, amiu avisu yar na mial ke pimi naña! Naga, sa ga narin sipsip kiena ne Ntewa nawarplanen nakoena na mlamulena wiowa kiena ne yeririna lala na yomarava nini. 30 Nanene naga naþa nepisayu ke pan amiu nanua rui, nepisa nesape: Siraun inu, pupia yar tai naga imi naþa sumon inu, to manene laa metavan inu sane, komin naga teke sumon inu. 31 Nepisa visena nene nanua, nemninue ga nesape naga ai, nemninue ga nesape erau ne nanene, ana nekilia ga nesape monar nekee ita le Israel lala e wii, vena kilaen naþa tekilia tevisu kilale kiet yerkawa nene.”

32-33 Ana Yoane pisa meraravan pan imimi sanape naþa naga kilia sape Yesu pe Navisaarena. Naga sape “Sa naþa nepisa pa rui, in na pe nekilia re poli nesape naga ai, ana pe piavi re nena ga, Ntewa pis pan inu, pisa

sanini, pisape: Visae ovisu kiau Ninuna Wa vitom ke tano, totano e yar tai, naga ke ga nene naña yoko kee yeririna lala e Ninuna naña kiau.

“Naga pisa sanene pan inu, ana pogos naña nepisu Yesu nene, nepisu Ninuna mligan ma e peni pitomi tano e naga, sa naña lorñe, pitomi koan e naga. ³⁴ Vanon sur ne na nene naña nepisuia, nekilia nevisawal ruru van amiu, sane pe lelaga ga, yar nene pe narina ne Ntewa kemua lelaga.”

Nalogenā lua na sumo kiena Yesu apim puna

³⁵ Ana e legiena taņena si tai na, Yoane Nakeena sumā ke ga wa e yo nene, sun ke amio imimi lua Antru, naña e pogos nene mepe kiena nalogenā.

³⁶ Ana mepisu Yesu mial pimi p̄aro lavis pu imimi. Ana Yoane pisa pan imimi lua, pisape “!Amiu lua avisu ke yar nene, naga sane narin sipsip na kuņaņena kiena ne Ntewa!”

³⁷ Memloge Yoane pisa sanene, ana veraga ga mesuñalu, memial mepa mesiraun Yesu. ³⁸ Ana Yesu kira p̄atau pisu imimi lua, pisape “Nepisu sane amiu lua sinemiun ke sur tai.”

Ana mepisatāñea, mepio naga sane kiamimi navianena tai, mesape “? Rapae, opimi e nini na, ko na omomon ke pe?”

³⁹ Ana naga sape “Pogaga, aimi teva avisuia.” Ana memial mepa metol e naña Yesu sike ea e pogos nene, ana siar sane ko yepekilavi ko e maran mrae vari, mesun mā memio naga pano-o yemalolo.

⁴⁰ Ana Antru nene naña imimi lua memloge Yoane sunyu Yesu, mesuñalu metaveve sanene, naga Antru naña wenla Saemon Pita navetokak. ⁴¹ Ana pog naña pisa sape taveve ga Yesu narui, ana miroro panon p̄esa wenla nene, a pogos naña m̄alia pis pania pisayu Navisaarena, naña e visena na Epru kiena ne le Ÿu la apio asape Mesaea, a e visena na Kris kiena ne le Krik la asape Kristo. Ana pisawal sanene, sape “Mara, Navisaarena nene, imimi meñal rui.” ⁴² Naga pisa pan wenla naņane, ana pure pimi pu Yesu.

Ana pogos naña Yesu pisu naga, pisape “?A, ko m̄ena nene naña narina ne yermarua Yoane tai? Nenagane na nesikia ko sina ga, kioñia ki Keņas.” Ki m̄ena nene kome visena nae Epru, naña kana kinasia kilavaru, naña kome visena nae Kris asape Pita.

Yesu pure nalogenā lua sina apim atavevea

⁴³ Ana e legiena taņena si tai, Yesu sinenan pisape taveve si kiena mrapa, pisape kusro yo vato si kiena yo naña Kalele. Mepa sanene, p̄isi na m̄al si yar tai, pisa pania pisape “Ko oim otaveve inu.” Yar nene, kiena ki Pilip, ⁴⁴ naña naga m̄ena nae yo kiena Antru amio Pita, nanene pulkumali na Petsaeta.

⁴⁵ Ana pe piavi re poli na Pilip pa kale kiena erau tai, kiena ki Nataniel, pa pisa pania, pisape “Yar keviu naña yermarua Mosis amio navisaluaena lala asiriyuia, apisawal na konua rui, naga pimi m̄alivi likan ita rui. Imimi meñal rui, naga nae Nasaret, narina ne yermarua tai kiena kia Yosop. Ana yar nene, kiena ki Yesu.”

⁴⁶ Ana pogos naña Nataniel mloge asape Yesu naga nae ga narin pulkumali naņani, naga piunia pisape “Ana sanape? Pupia yar keviu napo tanea sanene taņatete m̄alivi e narin yo nene Nasaret!”

Ana Pilip pisatāñea, pisape “Ei, ve ovis re sanene, ko na oim ovisuli kone wa.”

⁴⁷ Ana ĩisi na lalua apa sina puna ne Yesu, a pogos naĝa lalua amial apim lavis puna, Yesu pisu Nataniel, pisayu naga, pisape “Lelaga ga, nepisu yar nene sa ne yar wo lelaga tai nae Israel, yar tai naĝa navisokanena pe to re nena e naga poli.”

⁴⁸ Ana Nataniel mloge Yesu pisayu naga sanene, piun tania sape “?Ana sanape na ko na okilia osape in na yar na sanene?”

Yesu pisataġnea pisape “Pogos naĝa Pilip naga pe piġnasun ko re poli wa, pogos naĝa ko ga taaga opa ruru ko ke vatanon purpiliva, in na nekirawal ko pa rui.”

⁴⁹ Ana Nataniel milan nakiliaena kiena Yesu nene, pisape “!Navianena, ko na narina ne Ntewa kemua na lelaga! Ko na ope ĩarin suĝe lelaga kemua nae Israel.”

⁵⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “!In na nepisa ga narin visena tai van ko, naĝa nepisu ko e purpiliva nene, ana veraga ga kila ko na omlelaga ġarera e inu! Nanene na po paĝisi, ana nevisaar van ko sane yoko ovisu sur na ilanena la ve moki vaĝisi ne, naĝa ve keviu laa sane taulu naĝa opisu pa rui. ⁵¹ Lelaga nepisa ruru ga, sane yoko amiu punu ga avisu ma e peni naga vike ga ġeke na, amio navisi nae ma metava lala avitom ke tano e inu, ava sina metava, avitom tano, ava si metava ve sanene. Sur ne la nanene akilia avisuia komin naĝa inu nepe Narina ne Yeririna, sane in na nae ma e peni nepimi nepe yeririna ruru nena naapo.”

2

Kile na sumo kiena ne Yesu, e talopaena gar Kana

¹ Ana Yesu lala apimi atol pa norava nae Kalele, ana e legiena na telu, ĩaĝagena na talopaena tai e kumali nene Kana. Ana anenane Yesu naga pa kate pa e ĩaĝagena nene rui, ² a siraunia amligan visena pimin Yesu amio kiena nalogena lala, apio la ġena ga vena ava ea. ³ Ana Yesu lala apa akate e ĩaĝagena, asuġia amio yeririna la pano-o, sur tai naga piowa, kuruta na munena na ĩaĝagena nene naga ĩisi iroro ga. Ana anenane Yesu pimi pisa pa Yesu, pisape “Namunena la naĝa yar keviu na ĩaĝagena kila ruruia, amun make rui, ana nanagane na aplanan narui.”

⁴ Ana Yesu pisataġnea, pis pania, pisape “?Sira marua, yuġaena ya ne e ĩaĝagena nene teke e inu? Ve oligan re te luġau, vanon kiau pog na yuġaenen sur la ne sanene, naga pere ke ga wa.”

⁵ Anena mlogear sur la naĝa Yesu pisa, ana pis pa yar la naĝa na yuġaenen ĩaĝagena, pisape “Sur ya la naĝa sa naga visa, amiu akila ga, ve avis re, ayuġaen ga.”

⁶ Ana ĩisi na Yesu pisu pupia pias nen wii laĝasia suġia ga lavis, naĝa le Yu la asuġia apio ke wii pa ea, akevan ke kiela sur la ea sa naĝa kiela lotuena pisa ke. Pupia pias nen wii la nene ate e kilavaru torokin waren liġa ponotia ve taaga [100], punu ga tol orai. ⁷ Ana naga pisa pan la, pisape “Amiu ava avio wii, awar imi ataron vito e pias nen wii la nene vano-o uleule.” La apio ġa wii pano-o apuleule ruru nenaga.

⁸ Ana Yesu pisape “Pogaga, nagane na avioli ve tekaki ga, ala van yar keviu na ĩaĝagena munlia.” Pisi na apio, amla pano-o akian pania.

⁹ Ana yerkawa munlia, mloge sane pimi pe kuruta na munena narui, ana milan paĝisi, mninue ga sape aġal namunena nene pe. Lala naĝa apio, la ga akilia ke, ana pe apisawal re poli, ĩisi na naga pio yar naĝa talopa ga

na wa pimi puna. ¹⁰ Yar nene naga pimi ana yerka wa pis pania, pisape “E p̄aḡagena taḡena lala, apio ke kuruta namunena naḡa po pimi p̄esa, ana pogos naḡa yar la amun lili m̄a pano-o, atol mare ga kuruta na munena naḡa pe po manene re poli naga pimi maro. Ana e p̄aḡagena nini, la amun m̄a pano-o, p̄isi na ko otol ga m̄au kuruta napo tai naḡa pimi maro. Komin ya ne okila sanene?”

¹¹ Ana sur naḡa Yesu kila e pulkumali nae Kana e yo naḡa Kalele, naga sane pe pupia kile tai, naga pe kiena kile p̄esia naḡa miyuḡaenia. Naga kila, sa naḡa naga sape siar na kila meraravanen kiena puriukawaena nae yo metava, ana pogos naḡa kiena nalogena la apisuia, kiela nalelagaena e naga pa laa metava, sane naga pe Navisaarena kemua lelaga. ¹² Pisi narui na la punu ga nene apato si garo Kapeneam, nane Yesu amio anena, wenla lala amio kiena nalogena lala, apam atol si yo nene asu li m̄a sane pano-o tol legiena la p̄asia.

Yesu m̄ene plan lala naḡa aḡilwilin ke sur lala loyuḡa e Yuḡa Wa m̄ana ne Ntewa

Matiu 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46

¹³ Ana pogos tai, lavis ke pog naḡa le Yu la akila kiela pupia p̄aḡagena tai, naḡa Paḡagena na Sitoḡalen Natamaliaena. Ana kiela p̄elaga marua tai, sane e kas punu ga lala punu ga monar akilali naḡa ava ma metava Yerusalem e kana pog ne naapo vena kilaen p̄aḡagena nene, vena sitoḡalen kala apua la naḡa amolue gar Isip, ana e pogos nene Yesu m̄ena ga pavin. ¹⁴ Naga pa tol yo, ana pa kate e Yuḡa Wa Mana ne Ntewa, pisu lala moki naḡa asike aḡilwilin ke puluk la, sipsip lala amio manu la, pisu m̄ena la naḡa nakepuen kilavaru taḡena lala va e kilavaru nena naapo na Yuḡa Wa m̄ana Ntewa. Yuḡaena la nene ape yuḡaena wo tai, komin ape yuḡaena na wilwilinen sur lala naḡa yeririna la monar aulia vena kilaen kuḡaḡaena ea, a pe sur viowa tai, la akila kare laa yar lala, ana metavanja, akila ke loyuḡa e kove na yo wa.

¹⁵ Ana Yesu pisu naḡa akila kare yo wa na yuḡa sanene, p̄isi na sinena mimi, p̄ar kilika lala, p̄uarar luas lua sane, panon la. Naga pa sanene, pa m̄ene plan la amio kiela sipsip lala amio puluk lala apa vanua petan Yuḡa Wa m̄ana ne Ntewa, ana e lepas kiena ne la naḡa akepu ke kilavaru, pa taron plan kiela karo na kilavaru, kawe plan m̄ena kiela varvara lala. ¹⁶ Ana yar la naḡa aḡilwilin ke manu lala, naga pis pan la pisape “!E, awar plan kiamiu sur la vetan yo nene! !Amiu ve akila re yuḡa m̄ana ne kiau ata nene imi ve yuḡa na tauluen kiamiu kilavaru sanene!”

¹⁷ Ana pogos naḡa nalogena la apisu naḡa Yesu m̄ene plan la sanene, kila lala asitoḡal si nasiriena wa tai, sa naḡa pisayu pa Navisaarena sumo rui, naḡa pisa sape
“Kiau sitomena urmi paḡisi e yuḡa wa kioḡa, naga sa naḡa kapi naga kekan ke loyuḡa e sineu.”

Yauena 69:9

¹⁸ Ana vanon suri nene, yerka wa kiena le Yu lala, la m̄ena apisu ke sur la naḡa Yesu miyuḡaenia, ana apiun tania, asape “Suria ne ko na omiyuḡaen ga ne, sur keviu tanea. ?Ana ko nene okilia okila kile ya ne e maramimi, vena kila imimi mevisu kilia sane mesmesu ga naḡa okila sanene?”

¹⁹ Ana Yesu pisatarḡe pan la, pisape “Pogaga, kiau kile naga sanini: Amiu

awe plan Yumã Wa nene, ana siraunia, e legiena ve telu ga, yoko nevisirlua sina ga.”

²⁰ Ana asape “Lala naña amiyumãen yumã nene, amiyumãen pano-o tol kas lualima yam vari pa orai, ana sanape ne ko na opisa sanene, osape okilia ovisirlua si naga e legiena ve telu ga? !Tařatete ga ve sanene řa!”

²¹ Lala apis sanene, vanon la pe akilia ruru re sur naña Yesu pisa ke e pogos nene poli. La pe apisu kilia re asape pog naña Yesu pisa ke Yumã m̃ana ne Ntewa nene, pisa ke ga tasnena ne. ²² Ana siraun laa sane, pogos naña naga mal sina ga taulu marena, kiena nalogena lala asitom̃al naña naga pisa visena la nene pan la, řisi na kila amlelaga manene laa e nasiriena wa lala amio visena kiena ne Yesu lala pan la.

²³ Ana Yesu la asumã e řařagena nene garo Yerusalem pano-o, naga kila ke kile la moki, ana pogos naña yeririna la apisuia, lala moki amlelaga e naga asape naga pe Navisaarena. ²⁴ Ana Yesu pe tam̃an manene re naga pan la poli, pe řasine manene la re poli, vanon naga kilia ruru la pa rui. ²⁵ Yar tařena tařatete visa sur tai va Yesu e lepas na řelaga kiena ne yeririna lala, vanon naga kilia ruru make ga, kilia ruru sur punu ga naña sike e sitomena kiena yeririna lala.

3

Nikotimas pimi pisu Yesu

¹⁻² Ana pogos tařena tai na, kolemalu, nasumonena tai kiena ne le Yu lala pimi sape visu Yesu. Yar nene naga Varasi tai, kiena kia Nikotimas. Pisi na naga pimi, pisa pa Yesu pisape “Navianena, imimi mepisusu ko ke, naña mepisuluřar sane ko, ko navianena tai naña okom puna Ntewa opim, vanon pe yar re tai naña kilia kila kile la ne sa naña ko na okila ke ne poli, sa Ntewa ve to re amio naga.”

³ Ana Yesu pisatam̃e pania, pisape “Ee, kile la nene apogaga, ana in na monar nevisatam̃e ve lelaga van ko, sane yar naña ve vaeme re sina ga imi ve urviu, yoko tařatete Ntewa ve suře e kiena malena.”

⁴ Ana Nikotimas sinena pulan visena nene, pisa pisape “!Aulai! ?Ana yar naña pe yermarua pa rui na kilia vaeme si ve sanape? In na pe nesitom re nesape naga kilia va sina ga loyumã e m̃eřena ne anena poli, vena vaeme sina.”

⁵ Ana Yesu pisatam̃ea sape “Nepisa pe lelaga pan ko, sane yar monar vaeme e wii, a monar vaeme e ninuna. Visae peraga, naga tařatete va loyumã e navesuřenena kiena ne Ntewa. ⁶ Yar kilia war sina ga yaru, ana Ninuna kiena ne Ntewa kilia war sina ga ninuna viu e malena kiena yeririna. ⁷ Nanene na vaemeena nalua naña nepisa ke pan ko. Ve sanene, ko na ve sinem̃a ulan re si naña nepisa pan ko nesape ko na monar ovaeme sina.

⁸ “Ositom veve li lagi. Lagi na miyui ke ne, naga pa ke ga e yo naña sape va ea, pona temloge ga miyui ana temninue ga tesape miyui pimi ke sanape, pona pa ke pe. Ana mrapa naña Ninuna miyumãe e malena kiena ne yeririna lala naga sa nene, naga sa naña lagi.”

⁹ Ana Nikotimas sitom manene e visen la nene, piunia sape “Aulai, ana sur nene naga sanape řa!”

¹⁰ Ana Yesu pisatam̃e pania, pisape “Ko na ope pupia navianena tai kiena ne le Israel la rui, ana nepisu sañe sur la ne nepisa meraravan ke pan ko ne, ko na pe okilia re nenaga na! ¹¹ Oyagogo ruruia! Sa naña navisawalena

la amiyumãen pa nanua rui, in na nepisa ke ga sur ya naña nekilia amio suri ya naña nepisuia, ana sa naña silaga, amiu yeririna nae Israel lala yepemiu mavin kiamimi visena lala. ¹² In na nepisayu pa sur na yomarava nini pan amiu rui, ana yepemiu mavin lelagaen ea, ana visae nevisayu si sur nae ma metava lala, yoko akilia alelaga e ve sanape? In na nepisu sane peraga yo. ¹³ Ana inu Narina ne Yeririna nekilia nevian amiun sur la nae metava, vanon pe yar re si tai poli naña pisu yo nene, ana in ga Narin Yeririna nepetan ma e nene nepitom tano rui, siraunia yoko nowasupe neva si metava ea.

¹⁴ “Nanua sumo sumo, yermarua Mosis la asike e yo korena, lomãara la akar momãar ke yeririna lala, ana pisirlua laki tai, miyumãen totouena na lomãara a mligan mono metava ea, ana yar la naña lomãara kar la, visae akira ga va avisu lomãara naña m̃eke metava, Ntewa tamalia la. Ana e ga e mrapa m̃a nena nene, yoko monar aligan inu m̃ena Narin Yeririna nomon metava e laki tai. ¹⁵ Ana yar naña visae lelaga e inu, yoko tol malena viu naña ve uro re pogos tai.”

¹⁶ Yesu pisa sanene komin Ntewa sinen si yeririna na yomarava la nini keviu pañisi, ana tamãan narina nowo nene, naña naga taaga ga pe kiena, pitomi mare wo ita, ana yar ai naña lelaga e naga tařatete kovio, yoko tol malena wo naña ve uro re pogos tai. ¹⁷ ?Ana vanon ya ne Ntewa mligan narina nene pitomi tanon yomarava nini? Pe mligan re pitomi vena naliřereen yeririna na yomarava nini poli, ana mligan pitomi vena tamãan kiena malena vena tamalia itaena.

¹⁸ “Yar naña mlelaga kemua e narina nene, yoko Ntewa tařatete liřere naga, ana yar naña pe mlelaga re poli, nakoarena teke pa e naga rui, vanon pe mlelaga re e narina ne Ntewa poli. ¹⁹ ?Ana naliřereena nene naña Ntewa monar kila, purřesia naga ya? Nanene vanon mligan kiena yomerarava pitom e yomarava nini, ana yeririna la akila piowa ga pano-o, pe akekaran re naga poli, sinelan ga řelaga viowa la na yemalolo. ²⁰ A lala punu ga naña akila ke piowa sanene, sa naña pe sinelan re nena yomerarava nene poli, pe sinelan re aim lavisin poli, amaraun asape sa kilalae kiela naviowaena la nene vim kakate e yometava, řisi na yar la akilia avisu kilalea. ²¹ Ana yar la naña amiyumãe e řelaga naña na po a mesmes, pe amaraun re yaru na yomerarava nene poli, apim lavisinia. Lala akekarania, komin yomerarava nini naga kila meraravania sane sur la naña akila, pe yumãena nalogearena ga na sinenanena kiena ne Ntewa.”

Yoane Nakeena kekara vanon Yesu siar kiena yumãena

²² Ana siraun sur la nene, Yesu pure kiena nalogena lala amligan Yerusalem apa e norava nae Yutea. Apa sanene, asun akee ke yaru lala.

²³ Ana e m̃a nena e pogos nene, Yoane Nakeena m̃ena sumã e lele tařena tai kiena ki Aenon, lavisin yo naña Salim. Naga pimi e nene vanon wii tai m̃eke ea, řisi na yeririna la naña apim puna, naga kee la e wii nene.

²⁴ Nanene e pogos naña pe atarar re naga amligan pa e yumãa na koena poli wa.

²⁵ Ana e pogos nene nalogena kiena ne Yoane lala akila visena tai amio le Yu tařena tai e lepas nakevanen sur lala sa naña kiela lotuena pisa ke, ana e lepas m̃ena nakeena lala naña Yoane amio Yesu lalua akila. ²⁶ Apisayu m̃a pano-o řisi na apim apisu Yoane, apiun petania, asape “Navianena, mesape

meviun tan ko sanape e lepas naña nanua sumo, pogos naña tesike e wii naña Yortan lepas navano, ana yaru naña Yesu pimi pisu ko, ana ko na opisa plan sur moki kom puna. A nanagane na naga mēna kee ke yeririna lala, ana la punu ga asuñña amliligan ita apa ke ga puna, la moki na moki.”

²⁷ Ana pogos naña apisa sanene pan Yoane, naga pe pielue re poli, pe mloge piowagan re poli, kekaran ga, pisape “Ita yeririna la punu ga monar teyuññaen ga suri ya naña sa Ntewa ligan te limata. ²⁸ Sa naña amiu akilia ruru pa rui, in na nepisawal lue ga, sane kiau yuññaena, in na pe Navisaarena re poli, in na nesumon ga naga nepimi, ve na visawalen sape naga pimi pa rui. ²⁹ A nenagane na, sane amiu na apisawal ga pan inu na wa, naga pimi kila ke pa kiena yuññaena rui, ana suri nene nekekarania, nepisu po pañisi.

“Naga sane pog na talopaena, naña sanini. Visae yar naña talopa, kiena erau tai, naga iila keviu nakilaruruen sur punu ga na pañagena, ana siraunia, e kana legiena nena, pogos naña aure sira imi, sira nene tañatete va totano amio yaru nene, va su ga amio wona. Ana yaru nene pe mloge re piowa poli, kiena kekarena maran taaga ga sane naga naña talopa. Ana nanagane, in mēna nekegara sanene, naña kiau nalogena la asuñña ataveve Yesu. ³⁰ Nanene komin Suñe Navisaarena naga monar imi ve keviu lue ga sanene, in na monar neim neve tokak lue ga.”

?Navisaarena imi yuñña ve sanape e yomarava?

³¹ Ana Yoane Nakeena pisayu Navisaarena, sape “Naga nae yo na mava, naga su metavan sur punu ga. Ita tomolue ga fano e yo nini, ana tekilia tevisu ga sur na tano lala. Ana sa naña nepisa, naga petan ma e peni pitomi tano, to metavan yeririna punu ga, ³² a naga pitomi pisawal ke sur la naña nanua susumo pisu ma metava, a sur la naña mloge. Naga pisawal sur wo la nene, ana yeririna la pe sinelan re kiena visena la nene poli, pe amlelaga re e poli. ³³ La moki pe amlelaga re poli, ana ita naña temlelaga, kieta nalelagaena kila sane Ntewa, naga kiena visena lala pe lelaga a mesmes ruru po. ³⁴ Kiena visena la nene, mligan Navisaarena pitomi pisawal pan ita rui, ana tekilia tesape visena la nene pe visena lelaga. Nanene komin pogos naña Navisaarena pitomi, tepisu sane naga pis e puriu kawaena na Ninuna Wa kiena ne Ntewa, vanon Ntewa mla kiena Ninuna pan naga pe komsus re poli, punu nenaga. ³⁵ Ntewa Arimana kekaran narina nene keviu pañisi, ana mligan sur punu ga e limana.

³⁶ “Ve sanene na, ita naña temlelaga e naga, tetol malena rui naña pe nalue ga. Ana yar naña pe mlogear re poli, yoko tañatete visu malena na sanene pogos tai, ana sinekar kiena ne Ntewa ve keviu vania.”

4

Yesu pisape wasuñe si Kalele kom lepas na Samaria

¹⁻² Ana e pogos nene, visena tai telivi mña ga, apisa ke asape Yesu suñña pure ke si nalogena tañena la moki apim puna, suñña kee la. Ana sa naña pe Yesu re kila ke nakeena e la poli, ana imimi nalogena ga la mekila, ana la apisu sane yeririna kiena ne Yesu la apim ape moki taulu kiena Yoane Nakeena.

Pisi na la apisasa lelein ke visena nene pa e yo la sanene, pano tol Varasi la, ana pogos naña Yesu mloge sape la mēna akilia, ana kila amloge piowa

kominia, ³ naga pisu sane popon vetan Yutea, vato si tano garo Kalele. Pisi na naga mligan yo, pato sanene, ⁴ ana e kiena mrapa Ntewa pisaar sape monar vato war ro e norava nae Samaria.

⁵⁻⁶ Ana memial mā mepano, mepimi mořarpoyo e kumali tai, kiena ki Saeka. Ana lavisin kumali nene, pupia pulus nen wii tai mořa ga, nařa siar nakonua konua rui, pimi tol nagane, apio asape wii kiena ne Sekop. Porotano nene, nanua susumo pe kiena ne yermarua Sekop, ana siraunia naga tařan pa narina nařa Yosop.

Ana memio Yesu memial mepim metol wii nene, mrae su va ruru nena, Yesu mloge yepena mimi vanon kiamimi pupia yalena e mrae mārera, řisi na pa totano e yepas nen wii nene.

Yesu pitawe sira nae Samaria tai

⁷⁻⁸ Mesuřa e wii nene pano-o, řisi na imimi nalogena la mesuřalu mepa e kumali pe na ulen kamimi kinanena, ana Yesu naga taaga pa ruru tořa ga. Pisi na sira tai nae Samaria mial pimi sape vio wii. Naga pimi ana Yesu piun tania pisape “?Awis, okilia ovio re mā wii tai?”

⁹ Ana sira nene, pe kilia re Yesu poli, ana pisu kilia ga sane le Yu tai, ana milan pařisi nařa naga pis ruru po pan sanene, vanon e pogos nene, le Yu la amio le Samaria la pe apivis vitawa re poli. Ana piun tan Yesu, pisape “?Vanon ya ne ko na ope le Yu, opis panu, sira nae Samaria, opiun wii tan inu?”

¹⁰ Ana Yesu pisatařea, pisape “!Sira, visae ko na okilia ga nalaena nowo nařa Ntewa sinena pisape la van ko! !Visae ko na okilia ga sape in na ai, nařa nepiun wii tan ko! Visae ve sa ga nene, pona ve in re nařa neviun wii tan ko, ana ko na nařa oviun wii tan inu. Ana pogos nařa visae oviun wii tan inu, nekilia nela wii nařa pe wii na laena malena van ko.”

¹¹ Ana pogos nařa sira mloge sur nene, piun petan Yesu, pisape “Yar keviu, pe kiořa sur re tai nařa na vioen wii e poli, ana pulus nen wii nene naga pato tano pařisi. Ve sanene, wii na malena nařa opisa, yoko otol ve sanape, po yoko ovio lepas nape? ¹² Ana opisa ke wii tařena nene na, nane meke nini naga pe wii tanea tai. Kieta yermarua na susumo nařa Sekop, naga mřana wii nanini. Naga mun ke ea, amio narina lala, kiena sur mal lala, amligan lelein pimi tol řane. Ko na ořape ko opo taulu yermarua Sekop nene ana okilia ola wii tai nařa wo taulu nanini?”

¹³ Ana Yesu pisatařea pisape “Lelaga, wii nene naga po, ana pogos nařa tomun pae na, ve piavi re na moto kar ita sina. ¹⁴ Ana yar nařa visae mun wii nařa nela vania, řisi na naga tařatete si moto karia. Yoko wii nařa naga munia, imi ve sa purřes nen wii si tai loyurĩa e kiena malena, ve wii na malena nařa ve uro re pogos tai, suřa lalau lue ga vetania, tařatete mema pogos tai.”

¹⁵ Ana sira nene pe kilia ruru re visena kiena ne Yesu nene poli wa, pisape “Yar keviu, visae sanene, popon ola re narin wii tai nene van inu, venā nemunia, ana ve moto kar inu re sina, ve netom re si e nini nevio wii.”

¹⁶ Ana Yesu sinenan sape sira nene kilia sape naga ai, ana pisa pania, pisape “Nevisa sur tai van ko sumo wa: ovato sina, oto ovio ořa oure naga amiu lua avam si e nini.”

¹⁷ Pisi na sira nařa pisape “Ee, pe wou re tai poli.”

Ana Yesu pisa pania, pisape “Lelaga, ko na opisa ke mesmes ne, ko na pe ořa re tai poli. ¹⁸ Nanene vanon yar la nařa ko na ořere la nanua sumo

rui, la punu ga tol lima, ana nagane na osike sina amio tai, ana pe otalopa re amio poli. Sane kioña visena pe lelaga ga, ko na pe oña re tai poli.”

19 Ana sira nene sinena pula pañisi naña sane Yesu kilia ruru kiena malena sanene, pisape “Lelaga ga, yar keviu. Nenagane na nekilia narui, ko ko na navisawalena tai. 20 Naga po pañisi ne, ana pona ko na navisawalena ga kiena ne le Yu la yo. Imimi le Samaria lala, kiamimi yo wa nane pupia tavie nane ma ne Kerasim, naña repimimi la nasusumo amlotun Ntewa e konua rui, pimi tol nagane. Ana amiu le Yu lala, añareran ke asape pupia kumali wa kiamiu naña Yerusalem, naga taaga ga pe lele mesmēs na kilaen lotena van Ntewa. Sanene, a si na mesmesu narui, amiu pona imimi? Ovisali nene!”

21-22 Ana Yesu kekaran nakilaruruen sitomena kiena ne sira nene e ñelaga mesmes na lotunen Ntewa, naga pisa pania, pisape “Lelaga vineu, opisa pe lelaga ne, lotena kieta italua pe maran taaga re poli. A nanene pe vanon re lele na kilaen lotena la lua, naga vanon sur na sanini. Amiu na yo nini, akila ke lotena, a pe akilia ruru re naga naña amlotun ke poli, a imimi le Yu la, Ntewa kilaar pisape yaru na tamaliaen yeririna lala naga molue e kiamimi lusia, ñisi na mekilia ruru Ntewa kamimi naña memlotun ke naga.

“Ana nekilia nevisa van ko sane yoko tañatete ve sanene. Monar olelaga e inu, naña nepisa ke pan ko nagane, sane pogos tai ne pimi ke ne yoko nalotena viu tai siaria, naña ve kieta ita punu ga. Le Yu amio le Samaria, ve tesitoñal re si sape yo mesmes na lotunena Ntewa ea nane ma tavie ne, po kumali naña Yerusalem, po yo tañena si tai. 23 A pupia sur ga naña tesitoñalia, visae telotun Ntewa, na monar tetarñan Ninuna Wa yunñae e ninuta, a monar telotun lelaga, torokin naña kiena visena lelaga pisa.

“Ana nanagane na Ntewa arimata kale ke yeririna la naña akilia alotun naga e ñelaga mesmesu na sanene. Pisi na e pogos ne pimi ke na wa, po naña pimi pa rui, yoko kiena ñegas na lelaga na kiena lotena, alotun naga ve sanene. 24 Ntewa naga pe ninuna, ana yar naña sape lotunia, monar lotun e ninuna, a suri nene monar ve lelaga e kiena malena.”

25 Pisi na sira nene, naga mlelaga ke sape yoko Navisaarena imi, naga naña visena nae Kris pisape Kristo, naga pisa pa Yesu pisape “Sur la naña ko na opisa ke ne, pona pe lelaga yo, ana nemlelaga nesape Navisaarena naña yoko imi, naga ke narui yoko visawal sur punu ga ve lelaga van imimi.”

26 Ana Yesu pisa ga narin visena nene pania, pisape “Nane ko na opisa ke ne, in ga nini, nane nesun ke nemio ko nagane.”

27 Naga pisawal pa naga pan sira nene sanene, ana nalogena la añasuñe la sina apa atol yo nañane. Apam na, apisu Yesu sun ke amio sira naña ne, sane lalua ga, ana la sinela pulania. Sinela pula na aparurula ga, pe lala yar tai piun re petan sira nañane pisape sinenan ya, po piun tan Yesu pisape lalua asunyu ke ya. 28 Ana sira naña suñalu, mligan mñana piawi na wii mñeke na, mial si pa umña e kiela kumali. Pogos naña pa tol umña pisawal pan yeririna lala, pisape 29 “Wolawa le Yu tai sike tano garo puluwii, sun amio inu, kilia make sur punu ga e kiau malena. Nepisu sane Navisaarena kemua, po peraga? Amiu aimi, teto tevisulia.” 30 Ana lala asuñalu apito tano asape avisu Yesu.

³¹ Ana pogos naþa lala amiyal ke apimi, akate re poli wa, nalogena la aþar plan kala kinanena naþa apato apulia, apisa pan Yesu, asape “Navianena, oim okinana.”

³² Ana Yesu pimi re poli, ana apio sina ga pano-o þisi na Yesu pisape “Amiu akinana, in na kau kinanena taþena tai teke na naþa amiu pe akilia re poli.”

³³ Nalogena la amloge sanene na, la apisasa ke pan la, asape “?Ane kus kana kinanena nene pimi pania? !Pe tepisu re nena yar tai poli!”

³⁴ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Peraga, kinanena naþa nepisa ke ne naga pe taþena. Kau kinanena, naga yuþaena na logearen nasinenanena kiena ne naga naþa mligan inu nepitom tano, monar neyuþaen punu ga vano-o þisi. ³⁵ Pogos naþa temapila lokove, ita tepisayu lue ga tesape ‘Kupario vari sike ga wa, kinanena marua,’ ana nagane e lokove kana Ntewa yaru la asu ruru ke asape aloge kiena visena rui, la na asa ga kinanen la mamarua rui. Ana sineun nesape amiu avike li kilamaramiu lala, akirava ruru lia e yo lala, ana yoko akilia akirawal kinanena la mamarua ruru po rui, nagane pe pog na va waren imi. ³⁶⁻³⁷ Ana la naþa ava awaria, yoko akekara vaþisi vanon kiela narin nalaen tai naga teke pa rui, ana pogos naþa awar kinanena la nene imi uþa na malena naþa ve uro re, yar keviu naþa mapila, yoko naga mþena kekara vaþisi. Naga sa ga visena naþa asape ‘Yar taþena mapila, taþena pa þaria, ana pupia kekarena pan yeririna punu ga!’ ³⁸ Sanene, in na nemligan amiu vena ava aure yeririna lala naþa li taþena ga la akila pupia yuþaena pan la rui, ana nanagane na amiu punu ga ayakol amiu veraga e na logewoena e yuþaena nene.”

Le Samaria la moki amlelaga

³⁹ Ana pogos naþa le Samaria la e kumali nene amloge naþa sira nene pisape Yesu kilia make sur la punu ga e kiena malena, sinela pula paþisi, kila lala moki amlelaga e Yesu. ⁴⁰ Ana pogos naþa apim asape avisuia, la asun mþa amio naga pano-o, þisi na apiun tania asape mekilia meva uþa amio la. Pisi na mepa mesuþa amio la pano-o tol legiena lua, ⁴¹ ana la moki sina amlelaga e naga vanon kiena visena wo lala. ⁴² Apisa mþena pa sira nene, asape “Nanua sumo, memloge sur la naþa opisa, memminue ga, a nanagane, memloge ruru nena kiena visena lala, mekilia sane pe lelaga ga narui, kieta yar keviu nene, naga pe Natamaliaena na yomarava.”

Kile nalua kiena ne Yesu ma Kalele, tamalia narina ne suþe keviu tai

⁴³ Ana legiena lua nene þaro pano, memio Yesu memligan yo nene, metaveve si kiamimi mrapa mepato si tano e lepas naþa garo Kalele. ⁴⁴ Yesu sinenan sape wasuþe si va gar kiena yo Kalele, komin naþa naga pisu li taþena lala amaagan li visayuen naga, asuþa akalewele silaga. Nanene taveve kiena visena tai, naþa pisape “Yeririna taþena lala akekaran navatanon ruruen navisawalena, ana yeririna ga la na pulkumali puna na peraga, la asitom korenan ga naga.” ⁴⁵ Ana pogos naþa mepa makate e yo naþa Kalele, yaru na kiena yo lala akekaran paþisi, aporworunia. Nanene vanon naþa sumo, lala moki la mþena asike e paþagena ma Yerusalem, ana apisu pa nataþaen mþarera tai naþa Yesu miyuþaen e Yurþa Wa mþana ne Ntewa e pogos nene, ana apisu po paþisi.

⁴⁶ Ana sun mialili ke yo lala nae Kalele pimi tol sina ga kumali naŕa Kana, naŕa nanua sumo kilapu wii pimi pe kuruta na munena. Ana e pogos nene pupia suŕe tai nae pulkumali taŕena nae Kapeneam sike e yo nene, mloge ke piowa vanon narina yermene mai keviu paŕisi, lavis ga mare. ⁴⁷ Ana pogos naŕa mloge asape Yesu ŕasuŕe ma Yutea pitomi si Kalele rui, naga pa kirawalia. Ana pisu Yesu, tag pania sinenan pisape va uŕia vena tamalia narina nene. ⁴⁸ Ana Yesu pisa pania, pisape “Pona ko mēna sane yeririna taŕena la nene. Sinelan lue ga kile taŕena lala, ana visae neyumaena, alelaga e in narui, a visae pe apisu re poli, pe akekaran re nalelagaena e inu poli.”

⁴⁹ Ana pupia suŕe m̄areran pania, pisape “Yar keviu, awis oimi vilaga, visae pere na naruu naga kovio.”

⁵⁰ Ana Yesu taŕali nalelagaena kiena ne suŕe nene, pisape “Peraga, ko ga taaga ovano. Nevisa van ko, naruma taŕatete mare, mal ma woga ga.” Pisi na naga mlelaga e visena naŕa Yesu pisa pania, mligan yo pa si uŕia.

⁵¹ Ana e legien taŕena sina, pogos naŕa ŕasuŕe ke si pavin, pitawe kiena yeririna lala, amial lulu ke mrapania. Ana apisa pania asape “Naruma mloge si pogaga teke na.”

⁵² Ana piun tan la pisape “Amiu asitom veve ruru lia: Pog ya ne naga siar mloge pimi po sina ga?”

Ana apisatamea, asape “Mepisu sane yepena pimi manin ruru nakoneva kolpae, sur tai sane koe aora taaga.” ⁵³ Ana ariman yermene nene mloge na nene, kilia ga sape naga ke narui mesmesu ga aora naŕa Yesu pisa pania pisape narina taŕatete mare, mal ga woga ga. Ana sur nene kila naga, amio la punu ga na mratava puna, amlelaga e Yesu.

⁵⁴ Ana natamaliaena kiena ne yermene nene, Yesu kila suraun naŕa mligan ma Yutea pitomi, ana pe kiena kile nalua gar lepas naŕa Kalele.

5

Yesu kila ruru si yar tai naŕa yepena mare yam piavi

¹ Ana Yesu sumā Kalele yam piavi ma pano-o, tol pog na paŕagena taŕena si tai kiena ne le Yu lala ma Yerusalem. Ana Yesu lala apa si metava e paŕagena nene. ² Asumā Yerusalem sanena e legien tai Yesu mial pito tano lavisin pulutava keviu na kumali nene naŕa apio asape Pulutava Na Sipsip, ana apa lele tai naŕa wii na kulena tai meke ea, naŕa e kiela visena apio kiena ki Petsaeta. Ana e yepas nen wii nene, silparpara la lima sike ea, amiyumaen e kilavaru. ³ Ana nalue ga inanena lala, kilamara kata lala, a laulu lala, amio la naŕa yepela la marmare, la ne sanene amoki manene apim amēke e lepa yuma taaga la nene. Apim asike sanene, vanon wii nene yam peve taaga kulkulul, ⁴ sa naŕa navisi kiena ne Ntewa tai pitomi kila wii nene kulkulul, ana pogos naŕa apisu sanena, inanena la nene yar ai naŕa va ŕes tol wii nene, yoko maiena ya naŕa teke e yepena ŕisi veraga ga e pog nene. ⁵ Sanene inanena la asumā apim e yo nene, ana lala yar tai naŕa sike e pog nene, naga yepena marmare tol kas lualima yam telu pa orelu [38] rui. ⁶ Ana pogos naŕa Yesu pimi, pisu yar nene, kilia sape yar nene monon inanena nene yam piavi sanene, piun tania pisape “?Kiau erau, ko na sinonān osape yepema imi wo sina, ne?”

⁷ Ana inanena nene pisatam̃ea, sape “Yar keviu, sineun paḡisi ne, ana pogos naḡa wii kulul, pe yar nakusnuen re vito ligan nu e wii poli. Ana pogos naḡa in ga taaga nekila wowen ke yo nayalvitoen tano, yar taḡena tai pitomi pito ḡes tano e wii sumon inu.”

⁸ Ana Yesu pis mesmes ga pan yar nene, sape “Pogaga, osuḡalu, okus moḡa tog, oyali ovatove.” ⁹ Ana taveve visena kiena ne Yesu nene, yepe marmare la nene punu ga pimi po, naga suḡal kus ḡana tog mial pitove.

Ana e legiena na sur nene pimi kate, naga pe legiena wa tai kiena ne le Yu la, ¹⁰ kila sane pogos naḡa yar keviu ḡasia sa le Yu la apisu yar nene mial kus ke ḡana tog, apis pan vanonia, akilawoia, asape “E, ḡa nini na pe Legiena Wa ḡa! Okus ke moḡa tog sanene na okilaro ke kieta navisaluaena ita le Yu la ne.”

¹¹ Ana pisatam̃e la, sape “In na yepeu pororowaia, ana yar nene pimi kila ruru inu, pisa panu sape nekus ḡau tog nevano.”

¹² Pisi na lala sinelan asape akilia laa sane wa, apiun tania, asape “?Ana a nene? ?Naga pe ane pisa pan ko sape okila sanene?”

¹³ Ana yar nene mninue ga visaena, vanon naga pe kilia re sape Yesu naḡa kila ruru naga poli, a taḡatete visu kilalea vanon ḡina na yeririna la asike ea, ana Yesu mial ḡaroro likan yeririna lala, petan yo nene rui.

¹⁴ Ana siraunia pe piavi re poli, Yesu kirawal si yar nene e Yuḡa Wa, ana pisa pania sape “Nanaganē omloge po si narui, popon ovisuar ruru ko. Oligan punu ga kioḡa naviowaena lala, visae peraga yoko sur tai viowa sina ga imi van ko va re laa sane taulu na sumo.” ¹⁵ Ana e pogos nene yar nene kilia narui sape Yesu ga naḡa kila ruru naga, ana pa pisawal pan yar keviu kiena le Yu la.

¹⁶ Ana pogos naḡa la amloge sape Yesu ke narui naḡa tamalia, sinela karia, pe akekaran re naḡa miyuḡaen sur nene e Legiena Wa, ḡisi na la asiar naḡa apeveyunia. ¹⁷ Ana Yesu pisatam̃e la, sape “Kiau ata, naga miyuḡaen ke kiena yuḡaena wo lala e legiena make ga, pa tol ḡena Legiena Wa, a in ḡena monar neyuḡae sa ḡa nena naḡa naga miyuḡaenia.”

¹⁸ Sanene na e pogos nene, nasumonena kiena le Yu lala apisu ke pa Yesu narui sane pe yar na warnena kareen nawaena na Legiena Wa. A nanagane metavania, amloge naḡa naga pio ke Ntewa sape Arimana wawa, apisu sane naga kila ke naga maran taaga ga sane Ntewa. Ana sur ne la nene kila sane la apim pisuus manene laa sane, sinelan manene laa na wemoḡaren naga mare.

Narina ne Ntewa amio Arimana amiyuḡae maran taaga ga

¹⁹ Ana Yesu pisa pan la, sape “Nepisa pe lelaga pan amiu, in na narina ne Ntewa, taḡatete nekila sur tai inu ga taaga, ana sur ga la naḡa nepisu Arimau kila, naga ga nene nekilia nekila. ²⁰ In na narina ne Ata Ntewa, naga sinen sii inu paḡisi, kila pian inu e sur punu ga naḡa naga sitom ke sape nekila. Ana yuḡaena taḡena si ḡasia sike ga wa, naḡa kerkeviu laa sane, naḡa war van inu vena neyuḡaen sirau, ana pogos naḡa neyuḡaenia, yoko amiu sinemiu ulan waḡisi ne. ²¹ Naga ḡena nanini, sa naḡa Ata mla si malena pan la naḡa amarmare, taḡan si kiela malena pan la, ve sa ḡa nena nene inu narina nekilia nela malena van yar ai naḡa sineun nesape nela vania. ²² Ana pe Ata re ga kila naliḡereena poli, ana yuḡaena ḡena nene mligan e luḡau, ²³ vena kilaen yeririna punu

ga monar avatanon inu sa ga naþa apatanon ke Ata. Ve sanene, visae yar naþa pe patanon ruru re inu narina poli, ana sa naþa naga pe patanon ruru re yerikawa naþa naga mligan inu nepitom tano poli.”

Marena amio malena

²⁴ Ana Yesu pisa laa sanene, sape “Ayagogon ruru visena nene. Yar a naþa logear kiau visena, a lelaga e naga naþa mliganu nepitom tano, e ke e pogos nene tol malena. Naga pe su re nena vatanon naliþereena m̄arera tai, sane petan þelaga na marena rui, pa tol kiena malena viu rui.

²⁵ “A nepisa visena nalelaga nini pan amiu, sane pogos pimi ke sirau nanagena naþa sane yar la naþa amarmare e þelaga naviowaena rui, aloge pulgou inu narina ne Ntewa, ana la naþa aloge kilia, yoko atol malena.

²⁶ Kau Ata, malena nalelaga teke ga e naga, ana naga tañan malena nene sike e inu, ²⁷ a tañan m̄ena sane inu Narina ne Yeririna, yoko nekila yuñæna lala na liþereena.

²⁸ “Sur la nene pe pon re si sinemiu ulan poli, monar yoko ve sa ga nene e pog naþa nepisa ke nesape pimi ke ne. Yoko la naþa amomalio e porotano, aloge pulgou vio, ²⁹ ana amolmolue sina ga, ana la naþa amiyuñæ po, kiela nasuñalena si nene pe namalena, ana lala naþa amiyuñæ piowa, kiela nasuñalena pe naliþereena.”

Sur la na iilaen visena kiena ne Yesu

³⁰ Ana Yesu pisa pa laa sane, pisa þarlologia ga pan yerikawa kiena ne le Yu la naþa amon nalelagaena e naga, pisayu sur la naþa kila meraravan sape naga pe lelaga. Pisa sape “E lepas naliþereena naþa neyuñænia, yoko taþatete neyuñæen e nasitomiena kiau in ga taaga, ana nekila ga e sur naþa nemloge Ata pisa. Ve sanene, kiau naliþereena naga mesmes ga, vanon pe nekila re e kiau nasinenanena poli, nekila ga e nasinenanena kiena ne naga naþa mliganu nepimi. ³¹ Ana nepis sanene pan amiu, nekilia sane nepisayunu ke sina ga, pona amiu þas apisu sane pe pon re nevis ve sanene poli yo, taþatete alelaga e visena na sanene. ³² Ana pogaga, pe sur re tai nene po, vanon sur taþena la þasia naþa kilia iila kiau visena suñal ruru wo.

“Nasumo, naga yar tai naþa pisayu sur la naþa punu pe lelaga paþisi.

³³ Nane Yoane Nakeena ne, naþa nanua sumo, amiu amligan visena pato pania, apiunu sanape petania, ana pisawal sur punu ga pe lelaga pan amiu.

³⁴ Ana piowa ga naþa asitom asape kiau visena suñal sanene vanon ga visena kiena yaru tai sa ga Yoane. Ana sineun nesape amiu asitom ruru li e visena la naþa Yoane pisa pan amiu e lepas na punu, vanon neþaryon amiu ke vena akilia atol natamaliaena. ³⁵ In na nepisa Yoane nene pan amiu, vanon naga sane pe kap tego tai na tegolien kiamiu sitomena lala, amiu naþa akekaran li m̄a naga.

³⁶ “Ana sur si tai naiilaen kiau visena, keviu laa taulu sur la naþa Yoane naga pisa. Naga kile la naþa Ata tañan panu nemiyuñænia e maramiu. Yuñæna keviu la naþa nemiyuñæen, lala amiila ke visena nene keviu sane pe lelaga Ata ne nanene mliganu nepimi.

³⁷ “Ana metavan sur lua nene, taþena toñia ga, nane kiau Ata naþa mliganu nepitom. Amiu pe amlogeli re pulgona poli, pe apisuli re marana po, ana naga m̄ena, kiena visena la miila kiau visena la keviu, naþa pisawal

inu. ³⁸ Ana amiu na akila sane visena nene pe lлена re e kiamiu malena poli, vanon amon lelagaen e naga naḡa mliganu nepimi. ³⁹ Yam moki asuḡa apisuveve ke Visena Wa lala, vanon amiu asitom ke asape yoko alual kiamiu malena naḡa ve uro re ea, ana visena wa la nene naḡa pisawal inu ga. ⁴⁰ Asape in na nepe purḡes nen malena nene, ana amiu amon aimi atol malena nene e inu.”

⁴¹ Pisi na Yesu pisu sane ḡarila ḡarera paḡisi, pis sanini, sape “Sur la naḡa nekila ke ne, pe nekila re nesape amiu ayeluar kiau ki, peraga. Pe nesitonḡal re nene poli, ⁴² ana sur viowa tai, nekilia ruru amiu pa rui, ana nekilia sane pe asitom manene re nena Ntewa poli. ⁴³ Pogos naḡa nepim nakaten amiu, nepim e ki kiena ne kiau Ata, ana amiu pe akekaranu re poli. Ana visae pogos tai yar taḡena imi, naḡa imi ga e kiena ki naga taaga, pona amiu akekaranu ga naga yo. ⁴⁴ Sineu mie amiu paḡisi, ana nepisu sane ḡarera pan amiu paḡisi naḡa atol nalelagaena nalelaga pogos tai. Nanene vanon amiu sinemiun lue ga nayeluaren kiamiu ki va metava. Amiu pe asitom re asape akilia avilopu si kiamiu ḡelaga poli, vena akila sur la naḡa sirauina Ntewa kilia yeluar amiu vanonia.

⁴⁵ “Nepisa visena la nene pan amiu, pona amiu asitom ke asape ‘E, yar nene sinen kar ita, pona e legiena nalipereena naga visawal kieta naviowaena la van arimata Ntewa ma e peni!’ A peraga, ve in re naḡa nekila sanene, ana yar taḡena naga kila. Taḡena nene nane yermarua Mosis, naḡa amiu aḡasine ke naga asape yoko visa visena na iila amiuena, ana nevisa ruru van amiu, naga ke narui naḡa yoko visa plan ga kiamiu naviowaena lala. ⁴⁶ Amiu na apisa ke asape amlelaga ke ḡarera e visena kiena ne yermarua Mosis nene, ana visae ve sanene, vanon ya ne amiu pe amlelaga ḡena re e in poli, vanon yermarua nene, naga siriyunu lue ke ga. ⁴⁷ Ana nanagane, nepisu sane amiu pe amlelaga re e kiena nasiriena la poli, ana komin suri ne nanene yoko taḡatete ḡena alelaga e kiau visena lala.”

6

*Yesu pagan ḡina na yeririna miyuve manu lima [5000]
Matiu 14:13-21; Mak 6:32-44; Luk 9:10-17*

¹ Siraun naga nene, memio Yesu memiai e wa tai memligan si kiena yo nene, mepa mokusro pupia lapa naḡa nae Kalele, naḡa la ḡasia apio asape Lapa Taepirias. ² Ana pogos naḡa yeririna la apisu imimi mepa ke sanene e lepas navano, la ḡena ga asuḡalu asiraun imimi. Asape ataveve Yesu vanon apisu kile natamaliaena la naḡa miyuḡaen pan inanena lala. ³ Ana pogos naḡa mepa metol lepas nene, mepa metava e kunus tai naḡa ḡeke e yo nene, memial ḡa mepano-o, memapi. ⁴⁻⁵ Ana pogos naḡa Yesu totano teke na kira pa gar tena, pisu pupia ḡina la apim ke puna. Pislupar sane la moki, ape yeririna na yo taḡena ga la ne amlapran la ke apato Yerusalem. Apatovin ke pupia ḡaḡagena kiena ke Yu lala, Paḡagena na Sitonḡalen Natamaliaena, naḡa yoko ve yam ve piave re na akila.

Ana pogos naḡa Yesu pisu la apimi, piun sur tai pa Pilip, pisape “Pilip, la naḡa na viso kar la ke paḡisi ne. ?Yoko toul kala kilaparavi ve sanape ne?” ⁶ Naviunena kiena ne Yesu, pe nataḡaliena ga Pilip, vanon Yesu kilia pa rui sur naḡa yoko kila van yeririna lala nene.

⁷ Pisi na Pilip pisatañea, pisa ga pisapenua “Visae neyumaē kas ve taaga, tařatete netaulu kilavaru torokin naulen kala kinanena lala la punu ga akan ve torokaki!”

⁸ Ana nalogena tařena tai, Antru, nařa wenla Saemon Pita na ve tokak, pisa pa Yesu, pisape ⁹ “Suře, nekirawal teras tai teke e nini, řar ke narin kilaparavi lima amio narin ika lua. Nanene tekaki ga, vanon yeririna la mok pařisi.”

¹⁰ Ana Yesu pisape “Peraga, poga ga ne, ovisa van řina la nene ovisave atotano wa.” Mepisa pan la, řisi na atotano e vilumini lala, ana mepisu sane yermene ga lala tol sur sane manu lima [5000]. ¹¹ Pisi na Yesu řarar kilaparavi la lima nene, mlen, pisa potena vanonia. Siraunia siar kaweroroia, piovion pan la nařa atotano ke ne, kila mēna sa ke ga e ika, mla make ga pan la torokin nařa sinelan asape akania.

¹² Ana akan mā pano meřela la kawa, řisi na Yesu pisa pa imimi, pisape “Korkoro kinanena la ne sike ne, ve tekila kare re, ana popon awarpolo va lele taaga.” ¹³ Ana mepa mořar kinakina kilaparavi la lima nařa ne, nařa akanligania, mokon pa e karo pano-o tol karo lualima taaga pa lua [12].

¹⁴ Ana pog nařa yeririna la apisuluřar pupia kile nařa Yesu miyumaenia, apisa ke pan la sanini, apisape “Kieta pupia navisawalena nařa kieta li marua la apisaar asape imi kate e yomarava nini, yar ne na nene navisawalena ke narui.” ¹⁵ Ana la asitom ke asape ava atarar Yesu, asape amāreran vania vena avisirlua sunial imi ve kiela řarin suře, ana pogos nařa mnunuluřar sur nařa la asitom ke asape ayumaenia, naga petan la, naga taaga mial pa laa sane metava e kunus la nene.

Yesu mial yau metava e sive

Matiu 14:22-27; Mak 6:45-52

¹⁶ Ana imimi nalogena la mepisu mrae pato ke tano narui, mepisu sane popon sa mowasuře imimi sina, ana mepato si tano e yepas nen lapa. ¹⁷ Mepato tano ana pe momā re Yesu katen imimi si poli, ana vanon yemalo pa rui, a mokus kiamimi waa, memligan si yo nene mepalua mepanon vena mokusro lapa meva ma Kapeneam. ¹⁸ Ana mepa ke sane, na narin lagi tai miyui li māga, kila sive siar piowa mā pařisi. ¹⁹ Ana pogos nařa mepaluan pa laa tol sane kilometa lima, memifan Yesu mial ke metava e sive pimi ke lavisi. Ana memaraun naga pařisi, ²⁰ ana naga pis pan imimi, pisape “!Ee, amiu ve amarau re! In ga ne.”

²¹ Ana memloge po sina, metar pa meta e waa, ana veraga ga mepisu kiamimi wa monlogia ke lele nařa mesape meva ea.

Yeririna la apim akale Yesu

²² Ana kolulag, la nařa e lepas nen lapa, nařa Yesu pagan la ga na wa, asitomwele ke asape sanapen Yesu narui. Asitom ke sanene vanon pogos nařa memio Yesu mepim pula, mokus waa taaga ga, ana apisu imimi nalogena la mokus waa nene mepa pa rui, a Yesu pe amio imimi re poli, naga taaga sike na. A nanagane tařatete si alual naga amio la, ²³⁻²⁴ ana la apa akus waa tařena lala, akusro apa Kapeneam akale imimi. Waa tařena la nene, la pe kiela re poli, kiena ne la nae Taepirias nařa apim akaten la, apim ga ura e nařa Yesu mlenwo kilaparavi, kila pimi torokin nařa akania.

Yesu pisape naga pe kilaparavi na malena

²⁵ Ana yeririna la naña ne apam atol Kapeneam, apa ura, apa akale Yesu. Ana pogos naña amalia, apiun tania, apisape “?Navianena, ko opam otol e nini pogwai?”

²⁶ Ana Yesu kilia pa sur naña la asape avisu vanonia, naga pisatamne la, pisape “Visae apamin akale inu sina vanon apisu kiau kile lala a apisuluþar inu sane in na ai, visae ve sanene na po na. Ana in na nepisu sane asitomial asape nakoneva nepagan ruru amiu, akinana pano-o meþemiu la kakawa po, ana amiu sinemiun si asape ve sa nene þane, yo?”

²⁷ “Poga ga, kiau visena na lelaga van amiu naga sanini: ve asitomial manene re si kinanena naña yoko ve ve piavi re na naga kona make sina. Popon ayumne marera vanon kinanena naña sulue ga, kilia sumna ga sanene vano-o tol pog na malena naña pe luas re poli. Lelaga, in na Narin Yeririna nekilia nela malena nene van amiu, vanon Ntewa arimau kilaar pan inu rui in ga taaga vena nekila ve sanene.”

²⁸ Ana apiun tania, apisape “Ana sa imimi sinemimin mesape mekila sur la naña Ntewa sinenania, yoko monar meyumne ve sanape?”

²⁹ Ana Yesu pisatamne pan la pisape “Pupia sur naña Ntewa sinenan sape ayumnaenia, sanini, sape alelaga lelaga e in naña Ntewa miila inu nepim e yomarava nini.”

³⁰ Ana apiun ke sina ga, apisape “?A ko, kionna kile ya naña sa mevisuia, yoko mekilia melelaga e ko? Ko na yoko okila yumnaena wo ya ne van imimi? ³¹ Mepiun ke sanene vanon mesitomial kieta li marua la na susumo ne, naña asu e yokorena. Asumna sanena Mosis kila kile wo tai pan la, naña silaga la aþar kilaparavi naña apio mana, ana akania, pe visokar la re nena ga. Sur nene teke e Tus Wa, a pisa sape

‘Silau ga naga pagan la e kilaparavi nae ma e peni!’ ” *Esik 16:4*

³² Ana Yesu pisatamne la ke sina ga, pisapenua “Lelaga, sur nene teke e Tus Wa, ana kilaparavi naña Mosis mlavia, pe pe kilaparavi nae re ma e peni poli. Kilaparavi naña nae ma e peni nalelaga, arimau ga kilia lavia.

³³ Kilaparavi kiena ne Ntewa naga inu ga ne naña nemligan ma e peni nepitom tano, vena nela malena viu van yeririna na yomerava lala.”

³⁴ Ana apisatamne, asape “Suþe, kilaparavi ke nene narui naña imimi sinemiminia silaga.”

³⁵ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Inu, in na kilaparavi na malena. Yar a naña vim pun inu, taþatete si viso karia, yar ai naña lelaga e inu, taþatete si moto karia. ³⁶ Ana sur taaga ga na piowa, sa naña nepisa pa pan amiu rui, naña apisu inu amio kiau kile lala e kilamaramiu rui, ana amon lelagaen e inu. ³⁷ Ana monar yar þasia alelaga e inu, vanon la punu ga naña Ata mligan sike e lumau, yoko monar aim pun inu, a la punu ga naña aim pun inu, ve lala yar re si tai naña nekilia nekuan lua sina, yoko nowarar ruru punu ga ave kiau.

³⁸ “In na nemligan ma e peni nepitom tano e yomerava nini, pe nakilaen re nasinenanena kiau poli, ana pe nakilaen nasinenanena kiena ne naga naña mligan inu nepitom tano. ³⁹ A pupia kiena nasinenanena sanini, sape la naña naga mligan la asike e lumau, yoko ve nekilara re lala yar tai, naga sinenan pisape e legiena maro nevisir plan la punu sina ga. ⁴⁰ Ata sinenan manene laa pisape ve sanene narui, naña la punu ga naña avisu inu, ana alelaga e inu, yoko atol malena naña pe luas re poli, a sinenan manene mena pisape e legiena maro, yoko in na nevisir plan la sina ga.”

Nasumonena kie le Yu lala pe akekaran re visena kiena ne Yesu la poli

⁴¹ Ana pogos naña yerka wa kiena ne le Yu lala amiyagogan ke visena kiena ne Yesu, pe akekaran re nenaga, ana la apis lili mña vanonia. Kiena visen tai naña amon logeena, nane visena naña pisawalia sape naga pe kilaparavi naña petan ma e peni pitomi tano e yomarava nini. ⁴² Apisayu pan la, apisape “?Sanape ne yar nene pisa ke pan ita pisape petan ma e peni metava pitomi tano pun ita? Naga pe yar re tai nene po, tekilia ruru pa naga rui, anena amio arimana. Naga Yesu ga ãa, narina yermarua Yosop.”

⁴³ Ana Yesu pisatañe la, pisape “!Ei, visen mumu la e inu ãisi, amiu ayagoga ruru kone wa! ⁴⁴ Yar ai naña imi lelaga e inu nagane, e legiena maro nevisirlua naga mal sina ga. A ata naña tañan inu nepimi, visae naga ve ure re yar u nene vim, ana tañatete nena kilia imi punu. ⁴⁵ Tus kiena ne navisawalena Aisea pisawal visena tai, pisape
‘Lala punu ga, yoko Ntewa ga vian la,’

Ais 54:13

ana komin nanene, nepisape la naña aloge ruru visena kiena Ata Ntewa naña naga vian ruru la ea, lala nene aim pun inu. ⁴⁶ Ana la ne sanene, pe lala yar re tai naña pisu ke Ata Ntewa poli, vanon yar taaga pisu ke naga, nane inu naña nepetan ma puna nepitom.

⁴⁷ “Nepisa ke lelaga pan amiu, sane yeririna punu ga naña alelaga e inu, asike pa loyuma e malena naña ve uro re rui, ⁴⁸ vanon inu, in na kilaparavi na malena. ⁴⁹ Kilaparavi nene pe maran taaga re poli sa naña kilaparavi naña mana naña yermarua la akan e yokorena. Akan mña pano-o, ana sirania pe lala yar tai mal lue re si teke poli, lala punu ga amarmare ga sa nene. ⁵⁰ Ana visae kilaparavi tai toña ga, visae yar naña kania tañatete mare pogos tai, na nene tepio tesape kilaparavi nae peni lelaga. ⁵¹ Pogaga, in ke narui nepe kilaparavi na malena nene, naña petan ma e peni pitomi tano e yomarava nini, vena yar naña kania, yoko mal lue. Kilaparavi ne nanene naga pe tasneu, netañan ke panon yomarava wetelu, nemla ke panon malena kiena ne kiena yeririna lala.”

⁵² Ana visena kiena ne Yesu la nene, mñarera pan yerka wa kiena ne le Yu la nene akilia ruruia, ana apiun ke asape “?Ya nene? Yar nene pisape yoko war kana kilamñiu van ita vena tekania, po pisa ke ya ne?”

⁵³ Ana Yesu pisa meraravan pan la e lepas na kinas nen kiena marena, pisape “Nepisa lelaga pan amiu, sane amiu monar akan kiau kilamñiu inu Narina Yeririna, amiu monar amun kau kuruta. Visae peraga, kiau malena tañatete te amiu. ⁵⁴ A naga naña kan kau kilamñiu, a mun kau kuruta, naga tol pa malena naña pe luas re poli, ana nevisirlua si naga sumalu e legiena maro, nekila naga mal sina ga. ⁵⁵ Nanene komin kau kilamñiu, naga pe kinanena tañena tai, a kau kuruta, naga pe na munena tañena tai. ⁵⁶ Naga naña kan kau kilamñiu, mun kau kuruta, kiena malena wetelu sike e inu, a kiau malena wetelu sike e naga. ⁵⁷ Ata naga pe purpes nen malena, ana mligan inu nepimi, a nemalin ke kiena malena naña teke e inu, ana naga naña kan kau kilamñiu yoko naga mali e kiau malena naña teke e naga. ⁵⁸ Sur ne nanene naña nepisa ke e kiau visena e lepas na kilaparavi naña petan ma e peni pitomi tano. Kilaparavi nene naga pe sa re kilaparavi naña repita nasumo la akan poli, ana amare ga sanene. Naga pe kilaparavi naña yar a naña visae kania, naga kilia mal lue narui.”

⁵⁹ Visena ne la nene Yesu pian lan ke e yurña na lotena nae Kapeneam.

Nalogenena la moki amligan Yesu aņasuņe la sina

⁶⁰ Ana komin naņa Yesu pisa visena la nene, ana imimi kiena nalogenena la moki asitom pano-o, apisa asape “Kiena navianena la nene mārera paņisi. ?A si na kilia loge kilale ruruia?”

⁶¹ Ana Yesu mloge kilale e naga sane kiena nalogenena laņas apis lili mā vanon naga sa nene, naga piun tan la, pisape “?Sanape, pe akekaran re kiau narin visena nene poli? ⁶² Narin visena ga nene, kila amiu asape aliganu sina? Visae ve sanene, neminue amiu narui. Sane visae pogos tai, inu Narin Yeririna neligan amiu neva si metava ma e leleu, ana yoko sanape ne? Pona sinemiu pēsan ruru inu yo? ⁶³ Kiau visena la nene ape mrapa na Ninuna a mrapa na malena. Yaru kilia war si yaru, ana yaru taņatete la malena lelaga nene va yaru taņena. Sur nene Ninuna ne Ntewa ga kilia lavia. ⁶⁴ Ana nevisu kilale amiu laņasia amlalaga pa rui, a amiu pās peraga.”

Yesu pisa naga nene, vanon siar nanua rui, naga kilia pa la naņa pe amlalaga re e naga po, pano-o tol naņa naga kilia lala ai naņa awilwilin wan naga. ⁶⁵ Ana Yesu pisa mēna ga pan la, pisape “Lala pašia alelaga, pās ve alelaga re, naga nene nepisa ruru visena nene rui, nesape taņatete yar tai vim punu, naņa sa arimau naga ve taņan re naga imi.”

⁶⁶ Ana e pogos nene imimi kiena nalogenena laņas apisu sane navianena kiena Yesu la nene aņarera laa narui, apisu sane peraga, ana aņasuņe la sina, pe ataveve re si naga poli.

Pita pisalua māreran kiela na lelagaena pa Yesu

⁶⁷ Ana pogos naņa Yesu pisu lala pās amligan si naga, pis pan imimi kiena nalogenena lualima taaga pa lua [12], piun pisape “?A sanapen amiu? ?Pona sinemiu asape amiu mēna ava sina ga amio la nene?”

⁶⁸ Ana Saemon Pita pisatamea, pisaar mārera pa Yesu, pisape “Suņe, visae meligan ko, yoko mesiraun si a ne? Ko ga taaga naņa lologena wo na malena teke e ko, ⁶⁹ nanagane na memlelaga ke ga e ko ga taaga, a mekilia pa rui mesape ko, ko na Navisaarena Wa naņa Ntewa mligan ko opimi vena otamalia imimi.”

⁷⁰ Ana Yesu pisatame pisape “Lelaga, in na nekiar amiu kiau lualima taaga pa lua, vena alelelaga e inu sanene, a tai teke mēna likan amiu naga pe Yermare Lego ruru nenaga.”

⁷¹ Ana Yesu pe pisawal re kiamimi kia lala tai e pogos nene poli, ana siraunia mepisu kilale sane kiena visena nene, naga pisa ke Sutas, narina ne yermarua Saemon nae Kariot, naņa naga imimi na lua lima taaga pa lua tai, naņa pe sitom re poli, pīlilinwan si kiena Suņe naapo.

7

Yesu, wenla lala pe amlapran la ruru re amio naga poli

¹ Siraun naga nene, Yesu mial telilivi ke ga e yo lala na tavie na kiena yo nene Kalele. Naga pe pa re si metava e yo na tavie nae Yutea poli, vanon nasumonena sa le Yu la nae yo nene akale ke naga rui, asape awe moņar naga mare. ² Ana pogos tai, lavisin pog na kiela pupia pāpāgena kiena le Yu la tai, naņa Paņāgena na Silparpara. Ana sa naņa silaga, la moki sinelan asape avavini ma Yerusalem vanonia. ³ Ana e pogos nene, wenla Yesu lala apis pania, apisape “E, ko na ose nini yam piavi rui, popon ova li ma Yutea,

vena kioṁña nalogena la ma ne la towe avisu kile la naṣa okila ke ne. ⁴ Ko na sinoṁñan osape yeririna la akilia ruru ko, ana omiyuṁṁae tapolou ke ga. Visae lelaga naṣa omiyuṁṁaen ke pupia kile lala, popon ovanon okate yo punu ga e yomerava.” ⁵ Ana visena la ne sanene, sa naṣa apisa kare ke ga Yesu, vanon lala na ape wenla ruru naapo, ana pe amlalaga re e naga poli.

⁶ Ana Yesu pisatame la, pisape “Amiu akilia akila ga kiamiu sur ya e ga e pog naṣa amiu sinemiun asape ayuṁṁaenia, ana kiau pupia pogos naga pe pimi re poli wa. ⁷ Amiu akilia akila ga kiamiu yuṁṁaena la woga ga, yeririna la taṣatete avisa kare amiu vanonia, ana pogos naṣa in na nekila kiau yuṁṁaena, nepisawal sane ṗelaga viowa kiena la na yomarava pe mesmes re poli, ana la sinela kar inu paṗisi. ⁸ Ve sanene na amiu ga ava ma Yerusalem, in na nesuṁña e nini wa. In na taṣatete neva nakaten maran yar lala e ṗaṗagena nene, vanon kiau pog pimi ke rui, ana pe pimi punu re poli wa.” ⁹ Naga pisa visena nene pan la, siraunia apavin, naga suṁña ga.

Siraunia Yesu pa ma e ṗaṗagena

¹⁰ Yesu suṁña sane na, pe piavi re poli, naga ṁñena pa ma Yerusalem, ana pe pa re sa naṣa yeririna la akilia poli, naga tapoloun la ga. ¹¹ Ana yerikawa kiena le Yu lala, asitom ke pa rui sape pona naga ṁñena ga vam e ṗaṗagena, ana la akalewele, apiun asape naga ṁñeke pe. ¹² Ana yeririna ṁñena lala, asun apisayu lue ga naga, laṗasia asape naga pe yar wo tai, laṗasia asape naga pe yaru viowa ga, naṣa kila kare ke ga sitomen kien yeririna lala. ¹³ Asun apisayu ke Yesu sanene na, pe apisawal manene re pa e yo metava poli, vanon asitom ke asape visae kiela yar keviu la aloge, yoko akila viowa van la.

Yesu pa kate e Yuṁña Wa Mana ne Ntewa

¹⁴ Ana akila ṁña ṗaṗagena pano-o, legiena ṗas ṗaro rui, ana Yesu pisu sane monar va ma Yuṁña Wa Mana ne Ntewa vena vian si yeririna lala. ¹⁵ Ana pogos naṣa yerikawa kiena le Yu la amloge kiena navianena nowo lala, amilan paṗisi, apisape “!Sanape na yar nene kilia ruru visena kiena ne Ntewa sanene? !Naga pe apian re nena ga, ana kiena navianena po na po!”

¹⁶ Ana sanene na Yesu pisawal pan la, pisape “Sur naṣa nepian lan ke ne, pe kiau re poli, pe kiena ne Ata ga naṣa mligan inu nepitom tano e yomarava nini. ¹⁷ Visae yar tai kekarana ga kila nasinenanena kiena ne Ata, yoko naga kila yar nene loge kilia sitom ruru kiau navianena. Yoko yaru nene kilia visu kilale sane in na pe nepian re yeririna la e ga e kiau kia poli, ana kilia visu kilale sane navianena la nene, pe lelaga naṣa amolue kemua e Ntewa. ¹⁸ Visae tevisu yar tai vis ke ga e kiena kia, tekilia ga sane naga miyeluar ga kiena kia. Ana visae yar naṣa pis, miyeluar ke ga kia kiena ne kiena yerikawa naṣa mligan naga pimi, tekilia ga sane pe lelaga ga, naga pe pisokan re poli.

¹⁹ “Yar tai ne kila sanene nane Mosis. Ntewa mla kiena navisaluena pania, a naga pisoliluen pimi pan amiu, ana asuṁña akilaro ke pa narui. Ana sanape na asape awemiar inu vanon asape nekilaro navisaluena. ? Pogaga na sanene?”

²⁰ Ana yeririna la apisatamea, apisape “!Kue-e, nagane na opis wowe ke ga, sa ga yermare tai teke e ko! ?Ane sape wemiar ko? Ovisawal lia.”

²¹ Ana Yesu pisatamñea, pisape “Nanua e pogos naña nepim e yo nini, in na nekila pupia kile tai e maramiu, netamalia laulu nene. Ana pogos naña apisuia, pe akekaran re poli, apisape in na nemiyumñae piowa ga naña nekila sanene e Legiena Wa. ²² Ana popon asitomñali kieta þelaga na kilaen þaviu, sa naña yermarua Mosis amio yermarua na sumo taþena lala, sane Epraam lala, la amla pan ita. Naga mñena pe yumñena tanea, ana visae kana legiena nena sulologia Legiena Wa, pe asitomñal re poli, amiyumñen ga. ²³ Amiu asumña apisa ke asape amon kilaroen navisaluaena kiena ne Mosis, ana atamñan luen ga asape nakilaen yumñena na þaviu e Legiena Wa pogaga. Ana visae atamñan nene, vanon ya ne sinemiu karnu keviu vanon ga kiau narin yumñena wo taaga ga nene naña nekila ruru si yepen yaru nene e Legiena Wa? ²⁴ Nepisu sane asitom veve ke sur la ne e ga e kulusia, ana popon ave manmarua li laa sane, asitom veve ruru li sur la va tol kana kilamñiu.”

Asitom ke asape Yesu pe Navisaarena po pe naga re poli

²⁵ Ana e pogos nene yeririna moki nae Yerusalem apisu Yesu pian la ke e Yumña Wa, amilania, apisape “!Lelaga naña ne! Yar ga nene naþane, naña yerkawa la apisa ke asape awemñaria. ²⁶ Ana nagane pisawal ke ga kiena visena la sanene, ana pe akila re si surian poli. Pe tekilia re poli, pona amon visae vania vanon apisuluþaria sane lelaga, yaru nene, kieta Navisaarena lelaga. ²⁷ Ana peraga, taþatete naga, vanon kieta nalelagaena tai þa rui, sape Navisaarena, pogos naña naga kate, yoko taþatete yar kilia sape naga su pe na pimi ne. Ana yaru naña Yesu, ita punu ga tekilia ruru pa mñana umña rui.” Apisa sanene komin amñape Yesu na paeme Nasaret, ana peraga, naga paeme Petleem.

²⁸ Ana vanon naña apisa ke sanene, Yesu þaryon ga navian laena loyumña e Yumña Wa, pisawal visena nene pan la, pisape “Asitom asape akilia inu, akilia ke lele naña nepim ea, ana in na nepisu sane pe akilia ruru re poli. Nepimi e nini, pe e re ga e kiau sitomena poli, ana yar taþena ga mligan inu nepimi, naña naga pe purþes nen lelagaena. A sa naña amninue inu ga, ana amninue mñena naga. ²⁹ A naga, in ke narui naña nekilia ruru nena naga, vanon naga ke narui naña mligan lua inu nepitom tano e yomarava nini.”

³⁰ Ana visena kiena ne Yesu la ne sanene kila amñareran asape monar atarar naga, ana pe yaru re nena tai naña kilia tol naga, vanon kana pog ne pe pimi re poli wa. ³¹ Asape awe monar naga, ana yaru la moki amlelaga e naga rui, vanon kile la naña miyumñenia. Apisa sanini, asape “!Yoko Navisaarena nape naña kilia imi kila si kile ya la naña yuve naga? Peraga, yar nene kieta Navisaarena ke lelaga narui.”

Amligan yar na mara la apavinin Yesu

³² Ana Varasi la þasia asumña amiyagogon ke yeririna la amiilaar ke Yesu e kiela visena lala, ana apa iroro ga, apis pa pupia yar wa lala, na apiranar asape monar akila ga sur tai va Yesu nagane ga ne. Ana amligan kiela lokul navisuaren Yumña Wa lala, asape ava akale pulmas tai na tararen Yesu, vena aure si naga vim pula.

³³ Ana Yesu pisawalia, pisape “Yoko in na nekilia nesu si nemio amiu yam ve plas ga, þisi na nowasuþe sina puna ne naga naña mligan inu

nepimi. ³⁴ Pogos naþa sa nowasuþe pae na, amiu akilali naþa akale inu vano-o yoko taþatete alual inu. Lele naþa neva nese ea, taþatete aim ea.”

³⁵ Ana pogos naþa yerkawa kiena ne le Yu la amloge visena nene, asitom þele narui, apisa ke pan la, apisape “?Yar nene pisa ke yo nape ne, naþa yoko va ea a þisi na taþatete ita telual si naga ea? Pona sitom ke pisape va e yo taþena lala e yomarava naþa wenla ita le Yu lala aþure apa ea e pog na pupia yaltetaena, ana pisape va vian la mþena ga? ³⁶ Ana naga pisa ke ya nene, sape takale naga vano-o taþatete telual naga. Ana sanapen kiena visena naþa pisape naga pa ke lepas tai naþa taþatete tesiraun naga, taþatete teva ea.”

Ana e pogos nene, lokul na visuaren Yumþa Wa la pe atarar re Yesu poli wa.

Yesu mlogogon Ninuna Wa, sape pe wii namalena

³⁷ Ana akila mþa þaþagena nene pano-o, apa atol kana legiena maro, naþa sane pe kana pupia legiena nena. Ana pogos naþa asike veraga, Yesu sumþal pion manene sanini, pisawal pisape “Amiu a naþa moto karia, popon imi pun inu, mun wii na malena. ³⁸ Yar naþa mlelaga e inu, yoko wo van vaþisi, sa naþa Nasiriena Wa pisa, pisape !Yar na sanene, yoko losinena ule mamagan wii na malena, vano vano-o tataroi vetania sa naþa wii mlau!”

³⁹ Ana visena kiena Yesu nene, kana kinasia na Ninuna Wa, vanon naga kilia sape siraunia, lala naþa alelaga e naga, yoko atol Ninuna Wa. A e pogos nene, Ninuna Wa pe pimi re poli wa, vanon Yesu sike yomarava wa, pe pa totano re e kiena lele wa poli wa.

Parin sitomena la e Yesu

⁴⁰ Ana pogos naþa yeririna la amloge Yesu pion sane na, kiela sitomena la pa pe taþena lala. La þasia, apisa asape “Yar nene, naga navisawaliena sane Mosis, naþa temlelaga tesape yoko imi.” ⁴¹ La þasia apisa asape “Ana, pona visae peraga, naga pe kieta Navisaarena kemua.” Ana la þas apisatamea, apisape “Peraga, pe visena re tai naþa pisa sanene sape Navisaarena yoko ve yeririna nae Kalele sane yar nene poli. ⁴² Nanene komin naþa kieta Nasiriena Wa la apisa ke ga asape Navisaarena naga molue ga e lus kiena ne Parin Suþe Tepet, yoko ve yeririna nae Petleem.” ⁴³ Ana þarin sitomena moki la ne sanene kila narui yeririna la asu tetai vanon Yesu. ⁴⁴ La þas pe akekarar re poli, apisu sane popon akuan va e yumþa nakoena, ana siraunia peraga, pe yar tai pa re lavis puna poli, vena tararia.

Nasumonena la sinela kar manene Yesu

⁴⁵ Ana siraun sur la nene, lala na visuaren Yumþa Wa apa sina ga puna ne þarin yar wa amio Varasi lala, vena kilaen navisawalena lala van la. Ana pogos naþa aþalivi e marala, yar keviu la nene pe apisu re Yesu poli, ana apis pan la, apisape “?Awa yar naþa memligan amiu apanonia? ?Vanon ya ne amiu pe aþure re naga pimi poli?”

⁴⁶ Ana navisuarena la apisatameia, apisape “Imimi memiagogon kiena visena lala po na po, pe yar re si tai poli naþa kilia vian ruru ita wo sane naga.”

⁴⁷ Ana navisatameena nene kila Varasi la amilania, apisape “!Aulai, nagane na amiu mþena, yar nene þere kiamiu sitomena la pa pe wowe!”

⁴⁸ Amiu atamãan naga pisa kotalia amiu, ana sanape, apisu sane e imimi yar kerkeviu lala pona imimi Varasi lala, la ðas amlelaga ea? Peraga yo. ⁴⁹ Lala ga naða amlelaga ea, nane ðina viowa ga la naða asike ko laa ne, a la pe akilia re sur poli. Pe akilia re kieta navisaluaena poli, Ntewa piain pa nakoena pan la rui.”

⁵⁰ Asuña apis mārera ke sane na, lala yar tai kilayon ke sape kila kiela visena vito si tano. Nane Nikotimas, naða nanua sumo e yemalo tai pa sun amio Yesu. ⁵¹ Naga pisa pan la, pisape, “Ita tepisayu ke yar na sanene na, sa ga naða ita temla ke pa naliðereena pania. Ana kieta navisaluaena pisa lepa nene, pisa sape visae tesape tevis van yar tai, monar tetotano ruru temio e kumali, telà pog vania vena naga kilia visawal kiena sitomena van ita, ana monar teviun naviunena vania vena tekilia tekirawal tesape lelaga kemua naga kila sanene sanene po sanape. Naga nene pe mrapa memes nakilaen yuãaena nene.”

⁵² Ana la pe sinelan re yagongen kiena visena nene po, vanon apisu sane naga miilaar ke Yesu. Apis pania, apisape “!Aulai, ko na opis ke sa naða ko mēna ope yar nae si Kalele tai! Asitomrurulia sur naða Visena Wa pisa. Pe visena re nena tai naða pisa sape yoko navisawalena viu tai suñalu garo Kalele vam e nini.”

⁵³ Ana kiela visena pa mārera e lele nene, ðis na la amial tetai sina ga aþasupe si m̃ala uña lala.

8

Sira naða apisape akirawal taða kolau

¹ Ana Yesu mligan Yuña Wa, mial pa si ma Kunus Na Purolip Lala. ² Monomi e nene, ana yemlagi kolulag mial pato si Yuña Wa Mana ne Ntewa. Pogos naða yeririna la apisuia, la moki apim puna, naga totano pian la.

³ Ana pe piavi re nena ga, navianena navisaluaena lala amio Varasi lala aþure sira tai pimi puna, akila suñal e marana ne yeririna lala. Sira nene, atarar ke sanene vanon asape kila kolau, ana laþas apisuia, apisawalia.

⁴ Ana akila naga suñal sanene, apis pa Yesu, asape “Navianena, sira nene, akirawal kila ke kolau. ⁵ Ana sa naða navisaluaena kiena ne Mosis pisa e lepa na mlamulena viowa nene, nanagane na monar mokove moñar ga naga mare. Ana navisaluaena kiena ne le Rom lala naga sape yoko taþatete mokoveñar yaru. A ko na sanape, kioñia sitomena sanape?”

⁶ Ana naviunena nene, pe apiun ruru re pa Yesu poli, ana akila ke ga nataþaliēna pania, vena visapal sur tai naða siraunia akilia ala naliðereena vanonia.

Ana Yesu pe pisatamē re poli, þarina tau pito tano, kian mrasilmana siri visena tai e porotano.

⁷ Ana apiuyun ke pania asape sanapen sira nene, ana Yesu toñal ruru sina, pis pan la narui. Pisa pan la, pisape “Pogaga, ana amiu yar naða kove þes sira nene, naga monar ve yaru tai naða pe naviowaena tai to re nena e naga.” ⁸ Ana yam si tai, pulu si pato tano, siri si visena taþena e porotano.

⁹ Ana pogos naða amloge sur naða Yesu pisa pan la, asiar naða amiyal tetai si lala. Naga naða sumon la, kiela yermarua tai, a siraun naga, lala

taþena mēna lala apiayapa apavano, pano-o sira naþani naga taaga suñal sike e marana Yesu. ¹⁰ Ana Yesu kira pa pisuia piun tania, sape “?Sira, la naþa asike pe nagane? ?Pe lala yar re si tai sape liþere ko poli?”

¹¹ Ana sira pisatañea, pisape “Suþe, pe tai re si poli.”

Yesu pisa pania, sape “Pogaga, in mēna taþatete neliþere ko. Ko, okilia owasuþe ko sina ova moña, ana ovavini ve okila re si naviowaena.”

Yesu pisape naga pe yomerarava na yomarava

¹² Ana siraunia Yesu pisi pan la, pisape “In na nepe yomerarava na yomarava, yar a naþa taveve inu taþatete si yal e yemalolo, yoko yomerarava namalena teke e naga.”

¹³ Ana þisi na le Varasi la þasia naþa asike wa apilon si kiena visena, apisape “Ko na opisa sanene, ko ga omiila ke si kioña visena, ko na oþarwar ko wa! Sanene na, imimi taþatete meelaga ne, kioña visena pe pe lelaga re poli.”

¹⁴ Ana Yesu pisatañea, pisape “Pona nekila sanene yo, ana kiau visena la punu ga amio kiau vianena la ape lelaga. In na nekilia sur punu ga e inu, sane nesu pe na nepim e nini, po nesike e nini þisi na nowasuþe si neva pe, ana amiu pe akilia in re nena poli. ¹⁵ Amiu amliþere in ke ga e sitomena kiena ga yeririna lala, ana in na pe nemliþere re ga amiu yar ta poli. ¹⁶ Ana visae pogos tai neliþere yeririna lala, yoko kiau naliþereena mesmes ga, vanon ve in ga taaga re nekila, nemio naga naþa mligan inu nepimi.

¹⁷ “Ana e kiamiu navisaluaena, asiri sanini asape visae yar la ve lua aviranarla e visena tai, þisi na monar alelaga ea, ¹⁸ ana yoko monar ve sa mēna nene e imimi lua kau ata. In na nepisa ke nesape in na nepe lelaga, a naga miilaar inu, ana kila sane monar alelaga e inu narui.”

¹⁹ Lala amloge visena nene, apiun tania, asape, “?Ko na opisa ke arimoña nene, ana sike pe nagane?”

Yesu pisatañe la, pisape, “Amiu amninue ga naga, sa naþa amiu amninue inu ga. Visae amiu akilia ruru inu, yoko kila amiu akilia ruru mēna naga, ana taþatete si aviun naviunena na sanene, ana peraga.”

²⁰ Visena la nene, Yesu pian la ke e Yumña Wa, e lepas naþa akuan ruru nalaena lala kiena ne Ntewa sike ea.

²¹ Ana Yesu pisa mēna pan la, pisape “In na nepur matan amiu ke narui. Pogos naþa neva pae na, akalenu vano-o taþatete awal inu, yoko amare amio kiamiu naviowaena lala. In na nepa ke e lele tai naþa amiu taþatete avam ea.”

²² Ana pogos naþa yerkawa kiena ne le Yu la amloge visena nene, apiunia asape “?Yar nene sinenan pisape kila ya? Pisape va e lele tai naþa ita taþatete teva ea, pisa ke sape yoko we moñar naga mare yo?”

²³ Ana Yesu pisape “Kiamiu sitomen lala amio kiau naga peve taþena manene laa. Amiu na ape nae ga yo tano nini, inu na nepe nae yo na ma metava. Amiu na yomarava nini, in na pe nae re e poli. ²⁴ Ana sa ga naþa nepisa ga na wa, yoko amare ga amio kiamiu naviowaena lala. Visae pe amlelaga re e in poli, naþa nepe naga naþa sike na sike lue narui, yoko monar ve sa ga nene.”

²⁵ Ana apiun, asape “Ko ovisa li sina osape ko na ai.”

Ana Yesu pisatamē la, pisape “In na nepe naga ga naḡa siar na konua rui pimi tol nagane, nepisa ke nesape in na nepe naga. ²⁶ Naga ga nene nepisa ke e lepas na punu. Ana e lepas na pun amiū, sur la moki naḡa nekilia nevisa, ana visae nevisa, pe visen nalipereena ga punu ga. Ana sur la ne nepisa ke ne e yomarava nini, naga pe visena ga la naḡa nemloge tan naga naḡa mligan inu, vanon silaga, kiena visena la mesmes paḡisi.”

²⁷ Yesu pis merarava ga sanene, pisayu ke arimana naḡa ma e peni pan la, ana pe akilia ruru re nena poli.

²⁸ Ana pis si pan la, pisape “Pogos naḡa yoko amiū atelan pae inu Narina Yeririna metava e laki, yoko akilia ga na wa sa naḡa in na nepe kiamiu Navisaarena. Yoko amiū avisu kilale naḡa sur punu ga naḡa nemiyuḡaenia, pe nekila re ga in ga taaga poli, silaga nepisa ga sur la naḡa Ata pisa pian inunia. ²⁹ Naga ke narui naḡa mligan inu nepimi, a naga sike amio inu nagane. Naga pe mliganu li re poli, vanon silaga nekila ke sur punu ga sa ga naḡa naga kekarania.” ³⁰ Yesu pis ke sanene, kiena visena la ḡere le Yu la moki amlelaga e naga.

Visena lelaga kila sen lala na mlamulena alolor sina ga

³¹ Ana Yesu pis pan le Yu la naḡa amlelaga mare ga e naga na wa, pisape “Visae awarar kiau visena m̄arera, amiū alogearia, amiū ave kiau nalogena la lelaga. ³² Yoko akilia ruru visena lelaga, ana visena lelaga kilia kila sen lora si vetan amiū.”

³³ Apisatamēa, apisape “Ee, imimi na lus kiena yermarua Epraam, imimi pe memiyuḡae koren kiena ne re yar keviu taḡena tai poli. ?Ana sanape ne osape sen lala alolor vetan imimi?”

³⁴ Yesu pisatamē la, sape “Nepisa lelaga pan amiū, yeririna punu ga naḡa asuḡa akila ke naviowaena, la ape nayuḡae korenaena na naviowaena, sen la na viowaena apiar m̄areran la. ³⁵ Ana asuḡa amiyuḡae korena ga kiena ne yar keviu na naviowaena, ana pe ape namratava re puna poli. A inu, in na nesulue ga nemio Ata, komin in na namratava nena puna. ³⁶ Ana in na sisi nae ma e peni, visae noul plan amiū, yoko amiū m̄ena akilia asulue amio inu ma uḡa.”

Yesu pisape la pe ape narina ne re yermarua Epraam poli, ape narina ne Yermare

³⁷ Ana Yesu pisa ke sina ga pan yeririna lala, pisape “Nekilia ruru amiū na, ape lus nena kiena ne yermarua Epraam, ana lus kiena ne Epraam la narui naḡa popon sa akekaranu. Ana peraga, amiū laḡasia na lus ga nene naḡa kiau visena pe towawa ruru re e kiamiu malena la poli, sinemiun manene asape awe moḡar inu. ³⁸ Ana popon amiū aelaga e kiau visena lala, vanon in na nepisawal ke ga sur la naḡa nepisua pogos naḡa nesike puna ne Ata, ana amiū na akila ke ga naḡa amloge arimamiū pisa.”

³⁹ Ana apisatamēia, asape “Lelaga, vanon arimamimi, yermarua apua Epraam na sumo sumo laa.”

Ana Yesu pisa pan la, sape “Peraga yo! Visae amiū ape narina ne yermarua Epraam lelaga, popon amiū towe lai akilali sur wo la ve sa naḡa naga miyuḡaenia. ⁴⁰ Ana pere, amiū akila piowa manene laa paḡisi. Sane inu, in na nepe yar tai naḡa nepisa plan ke ga visena na lelaga la naḡa Ntewa pisa pan inu, ana amiū asape awen̄ar inu. ?Pona amiū asitom ke asape ḡelaga wo ke narui naḡa kiamiu yermarua Epraam sape akila?

41 Peraga, nepisu sane pe naga re nene po, ana arimamiu taþena ga tai sike ga wa, naþa amiyuñae kiena ke.”

Ana la apisape “!Ke ya ne! !Osape okila imimi meve sisi na mrapa lala, memninue ga arimamimi! Armamimi taaga ga nalelaga naþa sike, nane Ntewa.”

42 Ana Yesu pisape “Visae visena nene lelaga, sape Ntewa pe arimamiu, yoko amiu monar akekaran manene inu, vanon in na nepetan ma puna nepitom tano e nini. In na nepim re ga sanene poli, naga ke narui mliganu nepimi. 43 In na nepisasa ke sur la nene pan amiu pano-o, ana silaga amiu pe amloge kilale re nena ga. Memninue amiu ga, vanon ya ne yepemiu mavin logekilaleen kiau visen sanene? 44 Amiu na arimamiu na Yermare, ana amiu sinemiun ga asape akila sa naþa naga sinenania. Siar nanua sumo e nasiarena pimi, naga pe yaru na wemonñaren yaru, pe sinenan re visena nalelaga poli, pe suñal re nena e lepas nene poli. Kiena þelaga mesmes, pis lue ga e pupia visokanena lala, vanon naga pe purþes nen navisokanena punu ga, pe ariman navisokanena. 45 Naga sanene, ana pogos naþa in na nepimi, nepisawal visena na lelaga wo pan amiu, ana siraunia amiu amon lelagaen si e inu. 46 ?Ana amiu ane kilia visalua kiau naviowaena tai? ?Ana visae amiu apisu nepis pe lelaga, vanon ya ne amon lelagaen e inu?”

47 “Yar naþa kiena ne Ntewa, naga suñña miyagogon ruru visena kiena ne Ntewa. Ana amiu la naþa pe sinemiun re aloge kiena visena la poli, nekilia sane nanene vanon pe ape kiena re nena ga.”

Yesu amio Epraam

48 Ana visena mñarera la nene kiena ne Yesu kila yerkawa kiena ne le Yu la nene amloge piowa, ana apiun pania, apisape “Imimi na memloge asape ko na pe ope yere Yu re lelaga poli, ko na ope apkas nae ga Samaria tai. Ana mepisu naþa yermare tai teke e ko, kila ko ope wowe li mñaga. ? Visena la nene ape lelaga, po peraga?”

49 Ana Yesu pisatamñe pan la, pisape “Peraga, pe yermare tai to re e inu poli. Sur la naþa in na nekila ke ne, nekila ke ga vena kia kiena ne ata va metava. Sur la naþa amiu akila panu, akila naþa kiau kia pato tano. 50 Ana pe pe sur re tai pan inu poli, vanon in na pe nemiyuñæn re naþa na kilaen kiau kia va metava poli. Ana yar keviu tai mñeke naþa sinenan pisape yeririna la popon avatanon inu, ana naga taaga ga kilia la nalipereena e lepas la nene. 51 Ana visena tai naþa lelaga nekilia nevisa van amiu sa nini, visae amiu yar tai larar kiau visena mñarera, logearia, yoko taþatete va tol marena pogos tai.”

52 Ana le Yu la amloge visena nene, apisa pania, asape “Nanagane na mekilia ruru naþa yermare sike pa e ko rui. Ko opisape yar naþa lelaga e ko taþatete mare, ana pe yar tai naþa yoko taþatete ve mare re pogos tai. Yermarua Epraam mal mña pano-o mare, a navisawalena lala, lala mña amiyuñae mña pano-o amare. 53 ?Pona ko na opisu sane oto laa metavan kieta yermarua wa la nene yo? ?Ko na ositom ke osape ko na a si ne?”

54 Ana Yesu pisatamñe la, pisape “Visae nevisawal van amiu, pona avisu sane nemiyeluar ke sina ga kiau kia, ana avisu viowa ga. Yar taþena ga tai kila ke kiau kia pa metava, naga naþa asape pe kiamiu Ntewa, naga kau ata ne. 55 Naga, amiu pe akilia re poli, ana in na nekilia ruru naga. Pe nepisokan re sane amiu poli, nepisa ruru ga ne, nesape in na nekilia ruru naga, a kiena visena punu ga, nemligan ruru sike e kiau malena.

⁵⁶ Nekilia nevisa mēna ga sane repimiu yermarua Epraam, naga tai naḡa nanua sumo sinenan pisape visu kiau pog nane ḡane. Naga sinenan pisape visu naḡa nomolue e kiena lusia, nevim nekila kiau yuḡaena nini, ana pogos naḡa naga siar pisu ke pa rui, naga kekara na kekara.”

⁵⁷ Ana le Yu la apiunia, asape “Ana ko na pe ope yermarua re tai ne sane naga po, kioḡa kas pe tol re lualima yam lima poli wa. ?Ana sanape na opisa ke osape okilia yermarua Epraam na sumo ne? Ko opisu naga koyo tai?”

⁵⁸ Ana Yesu pisataḡea, pisape “Nepisa pe lelaga pan amiu, sane yermarua Epraam na nanua sumo ne, in na nesumon laa naga. Pogos naḡa naga pere wa, ana inu in na naga naḡa su sumo rui.”

⁵⁹ Ana pogos naḡa le Yu la amloge Yesu pisa narin visena ga nene, naḡa sane kia wa kienā ne Ntewa, ana akilia asape naga pisa ke sape naga Ntewa, ana sinela mimi paḡisi. Akale kilavaru na kovemareen Yesu, ana naga tapoloun la, mligan Yuḡa Wa, pure sina ga pano.

9

Yar naḡa paeme pe kilamara ḡala

¹ Ana imimi nalogena lala memio Yesu memial mepano, ana pogos naḡa mepa ke sane na, mekirawal yaru tai naḡa pogos naḡa paeme, naga pe kilamara ḡala. ² Ana mepiun tan Yesu, mesape “?Navianena, sur ya ne kila yar nene? ?Pona nakoena na kiena mlamulena viowa ga yo, po nakoena na mlamulena viowa kiena ne anena po arimana, kila naga pe kilamara ḡala sanene?”

³ Ana Yesu pisataḡea, pisape “Peraga, pe kiena naviowaena re poli, a pe naviowaena kiena re kiena yermarua lua poli, a naga paeme sanene vena kilaen ga sane yoko yaru la akilia avisu puriukawaena kiena ne Ntewa yuḡae e kiena malena. ⁴ Sanene, yoko netamalia naga nanagane, komin pogos naḡa yemlagi ke ga wa, monar teyuḡae ḡarera, monar teyuḡaen kiena yuḡaena lala naḡa naga mligan inu nepimi. Yemalolo naga pimi ke narui, naḡa taḡatete teyuḡae ea. ⁵ A nanagane na, in na nesike tano e nini, in na nepe yomerarava na yomarava nini.”

⁶ Yesu pisa sanene, ḡisi na plasiria yavi na porotano ḡasia, pulou ḡalelar pimi sane kene, plan e kilamaran yar naḡane luwoka. ⁷ Ana pis pania, pisape “Pogaga, ovano oto tano e pulus nen wii naḡa Siloam, okevan ruru si marama.”

Wii naḡa Yesu pisa pania, kiena kia Wii Na Liganen Vano. Ana yar nene pito tano kila sanene, ana kilamarana pimi po. Pisi na ḡasuḡe si pun imimi memio Yesu, sane naga kilia kira pisu sur narui.

Visena moki e lepas kiena kilamara ḡala nene

⁸ Ana sirauinia, la naḡa nalavis puna ne yar nene, amio la naḡa na sumo asuḡa apisu naga mlogi ke, apisu si naga, apisa asape “?Kilamara ḡala ke nene narui, naḡa nanua suḡa monon mlolog kare ke ne, po pe naga re poli?”

⁹ Ana lala ḡasia apisape “Ee, naga ga nene ne,” a ḡasia asape “Peraga, yar taḡena ga tai ne kus marana ne,” ana yar nene pisa meraravan pan la, pisape “In ga nini.”

10 Ana pogos naña pisawal pan la sane na, apiun tania asape “?Ana sanape na kilamaraña po sanene?”

11 Ana pisatañe la, pisape “Yar naña Yesu, naga miyuñaenia. Palelar narin kene amio kiena vilásirena, plan e kilamarau, ana pisape netotano e wii naña Siloam ne, neke plan si vetan kilamarau. Ana nekila ga sanene, nepitove, nekevan marau, nepisu sane kilamarau po narui.”

12 Ana apiun Yesu tania, asape “?Yar nene ñeke pe nagane?”
Pisatañe la, pisape “Nemninue ga, pe nepisu re si po.”

Le Varasi la amliþere la e sitomena lua e leþas na taþa ruruena nene

13 Ana siraunia, aþure yar naña sumo pe kilamara þala, aþure naga pa puna Varasi lala vena avisulia. 14 Aþure naga pa sanene vanon legiena naña Yesu kila ruru kilamaran yaru nene, naga pe Legiena Wa, ana la asitom asape Yesu kila yuñaena tai naña navisaluaena na legiena wa pisa luþaria.

15 Ana pogos naña apa apisawal pan Varasi lala, apiun tania, asape “Pogaga, ko towe ovisayu meraravan sanape naña kilamaraña pimi po.”

Ana naga pisa ga sanini, pisape “Peraga, yar nene mligan ga narin kene e kilamarau, ana nepa neke plan sina ga, nekilia nepisu ruru si sur punu ga.”

16 Ana pogos naña Varasi la amloge, laþas apisape “Yar naña kila nanene, naga kila sa ga sitom korena ga navisaluaena na Legiena Wa. Sanene na, naga pe molue re nena e Ntewa pitomi poli.”

Ana la þasia asape, “Peraga, visae pe lelaga naña pe yar viowa ga tai na kilaroen navisaluaena, sanape na naga kilia kila kile wo la ne sanene.” Ana apisay mña sanene pano-o asuñalu ase sitomena lua narui.

17 Ana apiun ke sina ga tan yar naña nanua pe kilamara þala, apisape “?Ana ko, ko naña naga miyuñaen kilamaraña, ko na ovisa ya ne e leþas na yaru nene?”

Naga pisatañe ga la nena, pisape “Naga pe navisawalena lelaga tai.”

18 Naga pisa sanene, ana yerkawa kiena le Yu la pe amlelaga re e kiena navisawalena la nene poli, pe amlelaga re asape nanua sumo yar nene pe kilamara þala, a nagane kilia kirava. Ana apio arimana amio anena vena avim avisu la. 19 Ana pogos naña lalua apim, apiun tan la, asape “Avisu ruru li yar nene. ?Naga pe narimiu kemua lelaga, naña asape paeme ana pe kilamara þala, pona pe naga re poli? ?Ana visae naga, sanape na kilamarana pimi po si sanene?”

20 Ana lalua apisatañela, asape “Imimi lua mekilia mesape naga pe narimimi, mekilia mesape pogos naña moþaria, pimi tol nanagane, naga pe kilamara þala nenaga. 21 A pe mekilia re mesape naga kilia pisu ruru si sur la nanagane, pe mekilia re a ne kila ruru si kilamarana sanene. Ana popon aviun ruru ga tania, naga pe pe sisi re poli, kilia vis.”

22 Lalua apis sanene, akilawan li mña kiela sitomena, vanon yerkawa kiena ne le Yu la apisayu pa rui, apisawal asape yar naña mlelaga sape Yesu pe Navisaarena, yoko akuan lua ve su re si amio la e Yuña Wa Mana ne Ntewa. 23 Apisawal sanena lalua amaraun paþisi, kila apisa ga asape amninue ga, asape “Popon amiu aviun ga tania, naga pe pe sisi re poli.”

Varasi la apis si pan yar naña nanua sumo pe kilamara þala

24 Ana pogos taþena si tai na, apio kilamara þala na nanua ne pimi loyuniþa pula. Apis ñarera pania, asape “Ovisa kia kiena ne Ntewa na

mava, ovisa ke sur la punu ga nene van imimi ve lelaga, vanon nagane na mekirawal pa rui sane yar nene pe yar viowa kemua na kilaroen navisaluaena.”

²⁵ Ana naga pisatañe la, sape “Naga pe yar viowa pona pe yar wo, in na pe nekilia re poli. Sur taaga nekilia, sanini. Nanua sumo, kilamarau ðala nena ga, ana nanagane na nekilia nepisu sur punu ga.”

²⁶ Ana apiunia, asape “?Ana visae sanene, miyuñaen ko sanape? ?Kila ruru kilamaraña sanape?”

²⁷ Ana naga pisatañe la, sape “Nepisa meraravan ruru sur punu ga nene pan amiu yam tai ða rui, ana amiu amon logeena, ana nanagane na sinemiun asape aloge sina ga. ?Vanon ya? ?Pona amiu mēna sinemiun asape aim ave kiena nalogena la yo?”

²⁸ Naga pisa sanene, sa naña pisa kare li la ña ga, ana la sinela kar manenea, apeveyunia asape “!Oo! Ko ga ope kiena nalogena tai, imimi na mepe nalogena la kiena ne yermarua wa Mosis. ²⁹ Mosis nene, mekilia ruru mesape pe lelaga naña Ntewa pisawal kiena visena pania, ana e lepas na yar taþena nene, imimi pe mekilia re poli, sane naga yar nae pe pimi sanape.”

³⁰ Ana yar naña pisatañe, sape “!Kue-e, nemilan amiu pañisi naña pe akilia re naga poli! Naga kila ke pupia yuñaena la sanene, pano-o kila ruru kilamarau, ana amiu akilia re asape naga ai po naga yar nae pe. ³¹ Tekilia tesape visae yar viowa vio van Ntewa, yoko Ntewa taþatete yagogonia, a visae yar naña pe yar na lotena a mlogear ke naga, visae vio vania, yoko yagogonia. ³² Ana yaru nene, Ntewa miyagogon ke naga, vanon siar e nasiarena na yomarava nini pimi tol nagane, pe apisuli re yar tai naña kila ruru si kilamaran yaru tai pogos naña paeme pe kilamara ðala. ³³ Yar na monar petan ga Ntewa pitom e nini, visae pere, naga taþatete nena kila sur tai ne sanene.”

³⁴ Ana lala pe akekara re nena naña yar nene pis sanene pan la, asape “E, ko ope yar viowa kemua tai. Ko na ðelaga na mlamulena viowa pulemamaga e ko siar e pogos naña opaeme pimi tol nanagane. ?Ana ko ko na ai ositom ke osape okilia ovian imimi sina ga?”

Apis kare naga sanene pano-o, ðisi na añenelua si naga pa vanua.

Kilamaraþala nene mlelaga e Yesu narui

³⁵ Ana pe piavi re nena ga Yesu mloge asape añenelua yaru nene sanene, ana pa mǎlia, piun tania, pisape “?Sanape? ?Nanagane na ko na omlelaga pa e Narin Yeririna rui, po pere?”

³⁶ Ana yar nañane piun tan Yesu, pisape “?Ana naga naña ko opisa ke ne, naga ai? Visae ko na okilia ovisali van inu, pona nekilia nelelaga e naga.”

³⁷ Ana Yesu pisatañe, sape “Ko na opisu pa naga rui, ko opisu ke naga nagane. In ga ða, nane nepis ke nemio ko ne.”

³⁸ Ana pisatañe, sape “O Suþe, visae sanene, in na nemlelaga nena ga e ko.” Ana yar nene þaryon lue ga na yeluaren Yesu.

Yesu pis pan Varasi lala

³⁹ Ana Yesu pis pisape “In na nepim e yomarava nini vena nevisusuveve yeririna lala, vena kilaen sane yeririna la naña kilamarala ðala akilia avisusu suria, a vena kilaen sane yeririna la naña asitom ke asape akilia avisu sur punu ga, avisu kilale sane la ape kilamara ðala ga.”

⁴⁰ Ana Varasi la ðas asuñña lavis ga, amloge visena nene, apiun tania asape “?Ana opisape sane imimi ñena kilamaramimi ðala ga, a?”

⁴¹ Ana Yesu pisatarñe la pisape “Visae pe lelaga naña amiu apisu kilale asape kilamaramiu ðala, po li ña ga, yoko amiu taðatete akilia awar nakoena vanonia. Ana pogos naña visae apisa ke asape akilia avisu ruru sur punu ga, sanene na pupia naviowaena sike pa e amiu rui.”

10

Pakaiwa na kove kan sipsip

¹ Ana Yesu pis pa re laa sane, pisa ðakaiwa tai pan la, e lepas na kove kan sipsip, naña amiyuñäen pae ana sipsip kiena ne yeririna punu ga akilia ava amomalio loyuñña veraga. Naga pisa sanene, pisape “Nepisa pe lelaga pan amiu, yar naña visae ve kom re e mralaea na vaen loyuñña vanon sipsip lala, ana ðiyukalawan ga kove, yar ne sanene pe yar viowa na vinauen ga. ² A naga naña silaga pa kom lologia mralaea, naga pe yar mesmes nena navisuaren sipsip. ³ Visae aligan yar tai na kirakirawoen mralaea, ana pogos naña yeririna navisuarena sipsip vim, yoko naga kilia vike ga vania. Ana pogos naña va loyuñña, sipsip la punu ga aloge pulgona, ana naga vio ga kia kiena ne lala naña ape kiena ga, ðisi na lala ga nene asuññalu a naga sumon la ava vanua. ⁴ Ana pogos naña visae sumon la apa ava vanua, naga yal sumon la, la asiraunia avano, vanon akilia ruru pulgona. ⁵ Taðatete akila ve sanene van wolawa tai, yoko amaraun ga, vanon pe amloge kilia re pulgon yar tañena la poli.”

⁶ Ninun visena nene Yesu pisawal pan la, ana pe amloge kilia re kinas poli.

Yesu sape naga pe mralaea na kove na sipsip

⁷ Sanene na, Yesu sunyu ña pan la sane e lepas na kove na sipsip nene, pisape “Nepisa pe lelaga pan amiu, sane mralaea na kove na sipsip nene, naga inu. ⁸ Lala tañena la naña apim sumon inu, naña apisokan asape yoko avisuar ruru sipsip lala, ape yar viowa na vinauena ga lala, ana pogos naña apa akaten sipsip lala, sipsip la pe amloge la re poli. ⁹ In ga nepe mralaea na kove, yar naña imi kom ga pun inu, yoko nevisuar ruru kiena malena. Yoko naga kilia va vanua lual kana kinanena, ðisi na kilia vim sina momalio kolemallo, kilia vim vano ve sanene naga pogaga. ¹⁰ Yar na vinauena pimi vena war plan vinaunen sipsip lala, pona nawe moñar laena, pona kila kare manene laena, ana in na nepimin vena akilia atol malena, vena akilia akekan malena naña wo vañisi van la.”

Yesu pisape naga pe yar wo na visuar ruruen sipsip lala

¹¹ Ana Yesu pisa ñena ga, sape “In na nepe yar na po na visuar ruruen sipsip lala. Yar na visuar ruruen sipsip naga monar kekara naña tañan kiena malena vena tamaliaen kiena sipsip lala. ¹² Visae ve yar na yuññaena ga tai, ðisi na taðatete visuar ruru sipsip la ve sanene, naga pe kekaran re la ne sanene vanon pe pe kiena sipsip re poli. Visae pogos tai visu pupia lokul tetan lala atomin sipsip la nene, yoko naga marau ga, suññalu kiriri ure, ligan sipsip la asike na, ðisi na lokul tetan la nene avim akarkare la añenetain la. ¹³ Yar nene ure vetan sipsip la ne sanene, vanon naga pe yar tai nayuññaenen ga kiena kilavaru, naga pe sitom manene re sipsip la nene poli.”

14 “A in na nepe yar na visuar ruruen kiau sipsip lala. Nekilia ruru la naŕa ape kiau, a la nene akilia ruru mēna inu. 15 Imimi na mekilia ruru imimi sa ga naŕa imimi lua Ata mekilia ruru imimi lua. A in na sineu si kiau sipsip la nene torokin naŕa netamān kiau malena vanon la.

16 “Ana kiau sipsip mēna la moki asuṁa ke ga wa, naŕa pe apim asu re loyuṁa e kiau kove poli wa, ana monar neva nevio la mēna ga, ana pogos naŕa aloge pulgou, yoko aimi. Nekila mā sanene vano-o kiau sipsip la punu ga aim ave pegas taaga ga narui amio inu, yar keviu na visuar laena.

17 “Vano-o yoko netaṁan kiau malena vanon la, ana kau Ata naga kekaran paŕisi, kekaran inu vanonia. Ana nekilia nevisa mēna sane kiau malena naŕa visae netaṁan vano-o, yoko nela maran sina. 18 Pe yar taŕena re si naŕa yoko lalua kiau malena vetan inu, ana in ga taaga netaṁania. Naga pe kiau ga nataṁanen vano, a pe kiau ga nalamaranen sina. Na naŕa neyuṁae sanene, Ata ga mligan e inu.”

19 Ana yam si tai, visena kiena ne Yesu na sanene kila le Yu lala aŕure tetai e sitomena lua sina. 20 Lala moki asape “Yermare ga na sike e naga, yar naṁa ŕarina pe wowe viowa ne. !Ve ayagoga re!”

21 Ana lepas ŕasia asape “Peraga, kiena visena wo la nene pe pe visena kiena ne re yar naŕa yermare sike e poli. ?Ana sanape, yoko yermare viowa kilia kila ruru si kilamaran yaru naŕa pe ŕala, sa naŕa yaru nene kila rui?”

Yesu pisawal meraravan naga pan le Yu lala

22 Ana e pogos nene la apim atol si pog na kala pupia ŕaŕagena tai, ma Yerusalem. Paŕagena nene apio asape Paŕagena Navisa Ruruen Yuṁa Wa Mana ne Ntewa, ana amiyuṁaen ke e pog na miava. 23 Ana Yesu mēna pa sike e ŕaŕagena nene, ana pogos tai naga pa ma e Yuṁa Wa Mana ne Ntewa, mial ke pa e pupia mraliu naŕa apio sape Mraliu Kiena Solomon. 24 Ana yerkawa kiena le Yu lala naŕa asike ne apim puna, ape pegas amiyervivia, apiun māreran pania, asape “!Konua rui mesape mekilia ruru ko ko na ai, ana ko okilawan ko mā sanene pano-o! Visae ko na ope Navisaarena kiamimi na lelaga, imimi sinemimin mesape ovisa meraravan ruru van imimi nanagane!”

25 Ana Yesu pisatamē la, sape “?Ana in na nepisa ruru pan amiu ŕa rui, po pere? Nepisa ruru pan amiu ana amon naŕa alelaga ea. A pupia yuṁaena kerkeviu la naŕa nemiyuṁaen e kia kiena ne kiau Ata, sa naŕa amiu apisu pa rui, lala mēna akila meraravan inu pan amiu rui, 26 ana naga mēna nene amiu pe amlelaga re e poli. Amiu pe amlelaga re nena e inu, pona nanene vanon amiu pe ape pegas na kiau sipsip re poli yo.

27 Kiau sipsip lala amloge kilia pulgou, a in mēna nekilia la punu ga, a lala asuṁa ataveve inu. 28 In na nemla ke malena naŕa ve uro re pan la, ana taŕatete akovio, pe yar re tai naŕa kilia war plan la vetan luṁau.

29 Nanene vanon kiau Ata ke narui naŕa ŕar la pan inu, a naga mārera manene laa taulu punu ga, ana taŕatete yar tai war plan sipsip la nene vetan navisuarena na limana. 30 Lelaga, inu nemio ata, imimi lua mepe taaga ga.”

Le Yu la sinela kar Yesu

³¹ Ana pogos naþa Yesu pisa pa visena nene, yerikawa kiena ne le Yu la sinela kar ke sina ga, aþar kilavaru lala asape akovenãaria. ³² Yesu pisuia, ana pis pan la, piunia pisape “?In na nekila þarin yuãaena wo lala e maramiu rui, naþa Ata sinenan sape neyuãaenia, ana amiu asape akove inu vanon nape?”

³³ Ana la apisatãnea, asape “Peraga, mesape mokove ko, pe vanon re yuãaena wo poli, ana vanon ga naþa ko na oþarnena kare ke kia kiena ne Ntewa, naþa ko, ko na ope yeririna ga, ana silaga okila ke sa naþa ope Ntewa pa rui!”

³⁴ Pisi na Yesu pisatãne la, sape “E kieta Tus Wa, visena kiena ne Ntewa tai teke e Tus Na Yauena, naþa pis pa yeririna nae Israel lala, pisayu sanape naþa lala ape narina lala, naga pis sanene pan la, pisape ‘Amiu na sa ga ntewa lala.’

³⁵ “Sanene na, tevisu e yo nene sane la naþa visena kiena ne Ntewa nene pan la, la ape yeririna ga lala, ana visena nene pisape lala ape ntewa lala, ana visena nene naga pe kieta Nasiriena Wa tai, monar ve lelaga ga.

³⁶ “Ntewa pisayu kiena yeririna la sanene rui, ana yoko ve sanape van inu, naþa in ga taaga naga miawawo inu, mligan inu nepitom e yomarava nini? Mesmesun ga naþa nepisawal nesape naga pe kau Ata Ntewa, ana inu nepe narina, ana amiu asape piowa ga naþa nevisa sanene. Apisa ke asape in na neþarnena kare kia wa kiena ne Ntewa, ana pe sa re nene poli. ³⁷ Visae pe lelaga naþa nemiyuãae ke pe pe kiena re arimau poli, pona amiu ve alelaga re e inu, naga pogaga. ³⁸ Ana visae nekila ke kiena yuãaena lala, pona amiu amlelaga ke e inu po pe amlelaga re poli, a amiu monar alelaga e kiau kile lala, sane ape yuãaena kiena ne Ntewa lelaga. Visae ve sanene yoko amiu akilia avisu kilia sane Ata teke e inu lelaga, a inu mnea neteke e naga.”

³⁹ Yesu pisa sanene pan la, ana kiela sitomena mñarera maran taaga suãa ga. Lala akilali naþa atararli si naga sanene na, amilan ga naga pure tan likan la pure pano.

⁴⁰ Ana Yesu petan si Yerusalem kusro pito sina e wii naþa Yortan lepas na vano, e yo naþa Yoane Nakeena kee yeririna lala ea nanua sumo. Ana suãa e yo nene yam piavi li mnga, ⁴¹ ana yeririna la apim ke puna silaga. Apim apisayu naga asape “Yoane nanua, naga pe kila re kile la sane yar nene kila ke ne poli, ana naga pisa plan sur moki e lepas na puna, ana tepisu e kilamarata sane sur la punu ga naþa pisa ne apim ape lelaga ga narui.” ⁴² Ana kiela sitomena na sanene kila sane la moki nae yo nene amlelaga e Yesu.

11

Suniena kiena Lasaros

¹ Ana pogos naþa Yesu sike perina wa, maiena mñarera tai pimi tol kiena erau tai, Lasaros. Lasaros nene vinena la lua naþa Maria amio Mareta, la telu nene nae narin pulkumali naþa Petani lavisin Yerusalem. ² Ana Maria ne naga mna nene naþa siraunia taron ponotaninu e Yesu, miyumu vania lana e vilþarina. ³ Ana pogos naþa vinena la lua nene apisu mnela nene mai keviu sanene, amligan visenan pa pan Yesu, asape “Suþe, kioãa erau naþa ko na sinerãa si naga, mai tai na piowa ga.”

4 Ana pogos naŕa visena nene pa tol Yesu, naga pe pito re poli, pisa ga sape “Inanena nene pe na marena re poli. Inanena nene sa ga mrapa kiena ne Ntewa tai, vena kila meraravanen kiena urarena, a vena kila meraravanen kiena pupia puriukawaena naŕa mla pan inu Narina Ntewa.” Yesu pisa visena nene, sa naŕa kilia pa rui suri naŕa yoko yuŕaenia.

5 Yesu sinena si Mareta nene paŕisi amio luena na ve tokak a mēnela nene, a sinena mie la paŕisi, ana pe kan pog memes re na kilaen suri nene poli wa. 6 Sa nene, naga pe pa re ga poli, suŕia si legiena lua e yo nene naŕa wii nae Yortan lepas na vano. 7 Suŕia si sanene, ŕisi na pisa pan imimi nalogena lala, sape “Pogaga, tokusro sina ga teva si yo nae Yutea.”

8 Ana imimi mesitomāl ke yerkawa kiena le Yu lala e yo nene naŕa sinela kar Yesu paŕisi, ana memaraun vitoen sina. Mepiun tania, mesape “?Navianena, sanape? Nanua ga naŕa tesike ma ne na le Yu la akilayon asape akoveŕar ko, ana nanagane na osape teva si pula.”

9 Ana Yesu pisa pan imimi pisape “Kiau navisatamēena van amiu naga sanini. E legiena, kana aora nena lualima yam taaga pa lua, pupia mrae tegoli yo, kila sane yar kilia yal ruruia, taŕatete lolor. 10 Ana yar naŕa yal li e yemalolo na kolemal, naga yoko lolor ga, vanon yomerarava nene pe tegoli re si kiena mrapa poli.”

11 Yesu pisa visena nene pan imimi, kana kinasia sape naga kilia yaloro ga woga ga ne, taŕatete suri viowa tai vania vano tol pogos naŕa Ntewa ligana ruruia sape akilia aweŕar naga. Ana miakolkol sina ga, sape “Kieta erau nene momalio rui. Ana nanagane na tevano na nevioŕege sina naga.”

12 Ana imimi nalogena la pe memlogekilale re kinas nen visena nene po, ana mepisaluŕar si Yesu, mesape “Suŕe, visae naga momalio, pogaga ne, yoko kilia loge wo sina ga ne.” 13 Mepisa sanene vanon mesitom ke mesape Yesu pisa ke sape Lasaros pa ruru ke ga, ana pere, Yesu pisa ke kana marena ne.

14 Ana nagane na Yesu pisa meraravan pan imimi narui, sape “Lasaros mare pa rui, 15 komin pogos naŕa naga mai, pe nesu re nemio la poli. Ana sanene na nepisu pogaga, a po mēna ga pan amiu, vanon sane kiena marena nene yoko imi ve sa pulmas tai van amiu, vena amiu akilia alelaga lelaga e inu. Pogaga, tevanon, tevisuia.”

16 Ana imimi nalogena la memaraun ke navaena wa, ana Tomās naŕa apio sape Tomās Kaora, pisa pan imimi sape “Amiu asuŕialu, ita punu ga tevano. Kieta Suŕe sinenan sape va mare sanene, popon ita punu ga tevano, temare temio naga veraga.”

17 Ana imimi punu ga memial veraga mepano, mepa makate lavisin narin pulkumali naŕa Petani. Ana apisawal pa Yesu asape Lasaros, amligan tasnena mono e pulu kilavaru legiena vari ŕaro rui. 18 Ana kumali naŕa Petani sike lavisin ga pupia kumali naŕa Yerusalem, torokin sane kilometra ve telu ga, 19 kila sane le Yu moki nae Yerusalem, pogos naŕa amloge marena nene, sinela miye Mareta amio Maria, ana apim vena atag amio la atagin naga naŕa kovio. 20 Ana Mareta sike amio la nene, ana amligan visenania, asape Yesu pam sike pa garo ne e mrapa rui, ana naga suŕial pato talopania. Ana luena naŕa ve tokak, Maria, naga suŕia ga loyuma, ana pe pa re vanua poli. 21 Ana Mareta pitomi pisa Yesu, pisa pania, sape “!Suŕe, visae ko na ovim ga e nini, mēnemimi nene taŕatete

kovio! ²² Ana in na nemlelaga pe sur korena ga naña mare, ana sur naña ko oviun vetan Ntewa, yoko naga tañan ga van ko.”

²³ Ana Yesu pisa pania, sape “Mareta, yoko mñenēña nene suñal mal sina.”

²⁴ Ana Mareta pisatañēa, sape “Lelaga, nekilia ke ne, nekilia nesape naga yoko mal sina ga e pupia nasuñalena e legiena maro.”

²⁵ A Yesu pisa visena nene pania, sape “In na nepe mrapa na suñalen sina, in na nepe purpes nen malena. Yar naña lelaga e inu, pe suri korena ga naña monar mare e yomarava nini, ana yoko mal sina ga. ²⁶ Yar naña tol malena nene, ana nalelagaena e inu teke e naga, naga taťatete visu si marena pogos tai. ?Mareta, ko na omlelaga sanene?”

²⁷ Naga pisatañēa, sape “O, Supe nemlelaga. Nemlelaga e ko, sane ko na Navisaarena, narina ne Ntewa, ko ko na naña siar nanua sumo sumo apisa ke sape yoko imi tamalia yeririna lala na yomerava nini.”

Yesu wamarana la mlalau

²⁸ Ana pogos naña Mareta pisa pa sanene pan Yesu, pa sina ga loyuña, pavinin vinena naña Maria, pis malum ga pania, sape “Navianena naña! Pam pa rui, sike garo e mrapa wa, pisape visu ko kone wa.” ²⁹ Maria mloge, suñalu veraga, sape vito visu Yesu, ³⁰ nane e ga e mrapa naña Mareta pisa ga naga e nanagane, vanon naga pe pimi re loyuña e kumali poli wa. ³¹ Ana le Yu la naña asike loyuña amio la, apisu naña suñal pa vanua pito yuroro sanene na, asitom asape naga sinenan sape va tag sina e pulkilavaru, ana la mēna asuñalu, ataveve naga apano.

³² Ana Maria mial mña pito sanena, pimi tol e naña Yesu sike ea. Naga kira pisuia, pimi lavis pūna, kuan mlor pito tano e mialana, tag pania, pisape “!Supe, visae ko na oimi ga e nini, mñemimi nene taťatete kovio ne!” ³³ Ana naga tag mña sanene, le Yu taņena la naña atavevea, lala mēna atagi. Ana pogos naña Yesu pisa pupia naloge viowaena kiena Maria la sanene, naga mēna mloge piowa, mnunu sur nene sane urmi manene e losinena, ³⁴ naga piun petan la, sape “?Amiu amligan mono ke pe?”

La asape “Supe, oimi teva tevisuia.”

³⁵ Yesu mloge sanene, ana tagena pimi e naga, wamarana la mlalau.

³⁶ Pogos naña apisu naga tag sanene, la pas asape “!Lelaga naña ne, naga sinen si kiena erau nene paņisi naña ne, kila sinena piowa na sinena piowa!” ³⁷ Ana lala pašia, naviunena teke e kiela sitomena, asape “Yar naña nanua kila kilamara pašala tai, kilamarana pimi po sina ga. ?Visae sinenania na, naga kilia kila naña kiena erau nene ve kovio re ga, a?”

Yesu pioņege si Lasaros petan marena

³⁸ Ana Yesu mial amio pupia sineyeena, amio Maria lala apa akate e pulkilavaru naña amligan tasnena ne Lasaros mono ke ea. Pulkilavaru nene naga pe puluve, naña amligan pupia kilavaru tai mono ke pulusia.

³⁹ Ana Yesu pisape akuslua pupia kilavaru nene.

Ana vinena taņena nene Mareta mloge naña Yesu sape akuslua kilavaru, řisi na sape visaluřaria, pisa pania, sape “Supe, piowa naña tekila sanene, vanon naga mare legiena vari řaro pa rui, yoko ponos kona va řisi ne.”

⁴⁰ Ana Yesu pisatañē pania, sape “?E, ko na pe ositoñal re si kiau visena naña nepisa pan ko rui? In na nesape sa ko na olelaga ga, ovisu nañareraena na urarena kiena ne Ntewa naga yuñae.” ⁴¹ Pisi na la akila

ga, akuslua pupia kilavaru, ana Yesu kira pa metava, mlen, sape “Ata, nepisa siġa pan ko keviu naġa ko na okekan nalogeen kiau naviunena nini. ⁴² Nekilia sane sur ya naġa visae in ga taaga nesape neviun tan ko, yoko ko ologe ga. Ana suri naġa neviun tan ko nagane na, nepiunia e maran la ne asuġal asike nini, vena la mġena akilia aloge. Ana visae avisu sane ko ovisatġe van inu sa naġa nepiunia, kilia iilala alelaga sane pe lelaga ko na omligan inu nepitom e yomarava nini.”

⁴³ Ana pogos naġa Yesu mlen pae sane na, naga kii mġarera sanene pano, pisape “Lasaros, omolue ovim.”

⁴⁴ Ana amilan naġa yar mare suġalu pimi vanua, ġarar kulmrae la naġa amlular naga ea, tamalele ke e limana la amio lana a ġarina asike wa. Ana Yesu pisa pan la sape “Pogaga, awar plan kulmrae la nene vetania, vena naga kilia yal ruru sina ga.” Pisi na akila, ana Lasaros mal ruru ga sike si amio la.

Pupia kumali taġan sape monar aweġar Yesu mare

Matiu 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2

⁴⁵ Ana le Yu la moki naġa ataveve Maria apim e pulkilavaru nene, pogos naġa apisu Yesu kila Lasaros mal si e marena sanene na, amlalaga nena e naga. ⁴⁶ Ana lala ġasia amon lelagaena, aġasuġe la sina ga, apa si pu Varasi lala, apisawal pan la sur naġa Yesu miyuġaenia. ⁴⁷ A pogos naġa amloge pe akekan re nena ga, ana lala amio yerkawa na yar wa lala, apio mġena lala taġena na pupia kumali kiena le Yu lala apim lele taaga asunyua. Ana pogos naġa apim pae lele taaga, apisawal pan la asape “?Yoko tekila kan yar nene narui? Naga kila ke pupia kile la paġisi e maran kieta yeririna lala. ⁴⁸ Visae ve tevisawo re naga, yoko kila mġa sanene vano-o ve tai re naġa ve lelaga re e naga, yoko ure la punu ga ataveve ne. Ana visae la na mara nae Rom avisu yar nene kila ke sape imi ve pupia nasumonena tai sanene, yoko sinela kar ita le Yu la punu ga. Yoko akilia aimi akila mara amio ita vano-o akila kare kieta ġegas punu ga amio awe plan kieta Yuġa Wa Mana Ntewa.”

⁴⁹ Apisa ke sanene na, kiela pupia nasumonena Kaeġas, naġa e kas nene na naga ġuarar kia naġa ġarin Yaru Wa, pisa pan la, sape “?E, vanon ya ne kiamiu sitomena la plas ga sanene, naġa amiu aminue ga sane yoko tekila ya ne van yar nene? ⁵⁰ Sur ya na po pan amiu? Pogaga naġa yar taaga ga nene kila ita make ga tokovio, pona popon naga taaga mare vena tamalia kieta ġegasia ita punu ga?”

⁵¹ Pogos naġa pisa visena nene, naga mġape pisawal ke sitomena tai naġa kiena ga. Ntewa kila naga ġuarar yuġaena na ġarin yaru wa e pogos nene, ana Ntewa ke narui mligan mġena visena nene e kiena sitomena, vena visawalen visena lelaga tai, sape Yesu monar mare vena tamaliaen yeririna punu ga. ⁵² Naga pe kilia re poli, a pisa ke sape siraunia, pogos naġa Yesu mare, naga pe maren re ga ġegas kiena ne le Yu ga la nene poli, ana kiena marena panon mġena narina ne Ntewa taġena lala naġa asike mġena e purvanua taġena lala, ve naurepran laena punu ga aim ave na mratava taaga ga.

⁵³ Ana e pogos nene, Kaeġas pisawal visena nene, pure sitomen kiena ne yerkawa la punu ga kiena ne le Yu la asape Yesu monar mare ga. Ana siar e pogos nene, apisayu ke silaga, asape akilia akila ve sanape. ⁵⁴ Ana kiela sitomena nene kila Yesu mialorotete sina likan yeririna lala e yo nae

Yutea, naga ðere plan imimi, mepa mesike e narin kumali tai, kiena kia Ipraim, naða sike perina, lavisin yokorena.

Lavisin pog na ðaþagena maro na Sitoñalen Natamaliaen kiena ne Yesu

⁵⁵ Ana lavisin pog na ðaþagena kiena le Yu la nene, Paþagena Nasitoñalen Natamaliaena. Ana le Yu la naða asike e yo la ne, amligan ke kiela yo lala, apa ke ma Yerusalem, asape ava e Yumña Wa Mana ne Ntewa, akila kuþaþaena naikikena e marana ne Ntewa, sumon naða ðaþagena siaria. ⁵⁶ Ana pogos naða yeririna la apa ke metava e Yumña Wa, asike akale ke Yesu. Akale pano aña re naga poli, ana la apiyun ke petan la, asape “?E, amiu asitom sanape? ?Yoko naga vim kate e ðaþagena nini, po ve vim re?”

⁵⁷ Ana þarin yar wa la amio Varasi lala, lala mñena asitom ke asape pona Yesu kate li e aora nene yo. Ana la apisaar mñarera asape visae avisu Yesu sike lele tai, monar aligan visena va van la vena aim na atararia.

12

¹ Ana pogos naða Paþagena Nasitoñalen Natamaliaena nene pere ke ga wa, legiena orai sike ga wa, ana imimi memio Yesu mepa tol si narin pulkumali naþani Petani. Ana mepa makate si e umña mñana ne naga naða Yesu kilamalia sina ga pe piavi re poli, naða Lasaros. ² Mesumña memio la pano-o, la nene asape akila kinanen tai akan amio Yesu. Ana pogos naða akila ruru punu pa sur lala, imimi memio Yesu mepim metotano, a Lasaros mñena totano amio imimi, ana vinena naða Mareta naga þar ke kamimi kinanena pimi. ³ Ana vinena ne Lasaros taþena naða Maria, naga mñena sumña ga, naga kus pupia pias na ponotaninu pimi, ponotaninu nene apio asape nat, naga ponotaninu tai naða kana maran kilavaru pa metava paþisi. Ana kus pimi lavis pu Yesu, taronia miyumuvan la Yesu ea. Pisi na Maria tar pupia viluna piavi nene, miyumuvan sina ga la Yesu, ana pe piavi re poli, ponotaninu naða ne ponos miyere make loyumña e naða asike e ne.

⁴ Ana e pogos nene, nalogena kiena ne Yesu naða yoko siraunia wilwilin wania, Sutas nae Kariot, naga mñena pisu ke sur nene. ⁵ Naga pisape “? Vanon ya ne ve awilwilin re ga pupia ponotaninu nene? Visae sanene, akilia ataulu pupia varu tai, sane kilavaru naða yaru tai tauluia e kiena yunñaena na kas wetelu tai, ana akilia atanñan vena iilaen la naða pe kiela sur la poli. !Akila kare ga ne!”

⁶ Naga pisa sanene, ana naga pe sitoñal re yar la naða pe kiela sur re la poli. Naga pisa vanon naga pisuar ke kiamimi karo na varu, a pinaun la ke, kan ke kiamimi varu lala, a naga sitom manene laa varu na ponotaninu nene.

⁷ Ana Yesu pisatamñe e sur naða Sutas pisa, sape “Ei, piowa naða ko ovisa kare vineta sanene. Naga kila sanene pan inu vanon naga sitom ke sape legiena naða yoko asinwo inu pimi make lavis narui. ⁸ Yoko yar la naða ve kiela sur re la asulue ga amio amiu, vena amiu aiila la sanene, ana in na pe pe nasulueen re nemio amiu poli. Sanene, sur nene naða naga kila pan inu naga po paþisi.”

⁹ Ana pe piavi re nena ga, visena pato tol lala naða aþarpiran la ke e ðaþagena garo Yerusalem, sape nagane na Yesu pam sike Petani rui. Pisi na lala apava ke asape avisuia, a pe naga re ga poli, asape avisu mñena Lasaros,

naþa Yesu kila naga mal si rui. ¹⁰⁻¹¹ Yeririna la apa apisu ke Lasaros sanene, a sur naþa Yesu miyuñæen pania kila naþa lala moki, pano tol li na sumonena laþas kiena le Yu lala, aþure petan kiela nasumonena taþena lala, apim amlelaga e Yesu narui. Ana yer keviu kiena yar wa lala naþa asike ne apisayu sur nene, apiranaria asape akale mrapa naþa awe moñar Lasaros mare.

Yesu pimi tol yo naþa Yerusalem

Matiu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40

¹² Lasaros lala akila pae kinanena kana ne Yesu þisi, ana e legiena taþena sina, visena pato tol pupia þina la naþa apam asike Yerusalem e þaþægena, asape Yesu naga pimi ke rui, vena vim loyuñæ e pupia kumali nene. ¹³ Ana yeririna la amloge, asuñal amial apa ate luñarñela lala, amiyal apano vena avitawe naga mrapa.

Asape akila sanene vania vena naga vim ve sane kiela þarin suþe, ana la amial apa sanene, apioyon ke sanini apisape,

“!Pona we-e po! Teieluar naga, kieta þarin suþe viu nae Israel!

!Ntewa na mava ovisa ruru naga naþa pimi e kioñia kia!” *Yauena 118:26*

¹⁴ Ana Yesu mial pimi ke, naga kila naþa aþure narin togki tai pimi puna, pa totano ea mial pimi. Sur nene naþa naga kila taveve ruru ga visena tai na Visena Wa naþa msape.

¹⁵ *“Amiu le Yerusalem lala, amiu ve amarau re sina, Amiu avisuia, nanagane na kiamiu þarin suþe naga pimi ke pun amiu narui. Naga kus ke ga narin ninus nen togki tai, pa totano ea pimi ke.”* *Sek 9:9*

¹⁶ Ana e pogos nene, imimi nalogena kiena ne Yesu lala pe mesitoñal re visena nene poli, a siraunia, pogos naþa pa pae ma e peni, imimi mepisu kilale ga na wa sane visena marua na nanua ne naga pisayu naga mesmes, ana mepisu sane naga kila sur punu ga mesmesu ga sa naþa Visena Wa lala apisa nanua sumo asape yoko Navisaarena yuñæenia.

¹⁷ Ana þisi na pupia þina nene kila ke naworworena pa Yesu sanene na. Lala moki la naþa nakoneva asike amio naga pogos naþa pio Lasaros ñal si petan marena, ana la apa apisawal pupia kile nene pan yeririna taþena lala, ¹⁸ ana pogos naþa lala amloge sur la naþa Yesu miyuñæenia, sinelan asape avisuia, ana la apim vena ava avisuia. ¹⁹ Ana lala punu ga nene, pupia þina pa tai narui, ana pogos naþa le Varasi la apisuia, amloge piowa, asilin þarila, apisape “Toþaryon yar nene pano-o piowa ga. Naga taulu ita punu ga, pure yomarava wetelu nene apa ataveve naga rui.”

Le Krik laþasia asape avisu Yesu

²⁰ Ana e yeririna moki la naþa ke metava ma Yerusalem vena alotun Ntewa e þaþægena nene, lala þasia pe ape le Yu re poli, lala le Krik la naþa apim amlelaga e Ntewa sane le Yu lala. ²¹ Ana pogos naþa amloge manene laa kia kiena ne Yesu, asape avisu naga. Apa akale, akirawal kiena nalogena naþa Pilip nae Petsaeta ma Kalele, ana apiun Yesu tania. ²² Ana Pilip pa pisawal pa Antru, þisi na lalua apa apisawal pa Yesu.

²³ Ana pogos naþa Yesu mloge sape la naþa pe ape le Yu re la poli asape avisuia, naga pisawal sape “Nanagane na pe pogos mesmesu vena Ntewa kila kiau kia, inu Narina ne Yeririna, va metava. ²⁴ Nepisa pe lelaga pan amiu, sane visae kurus tai, visae ve amapla re, yoko naga taaga to korena ga toñæ sanene. Ana visae amapla, yoko menun nena ga, ana siraunia kilia war si mras ve moki.

²⁵ “Sanene, naga naþa kekaran manene laa malena kiena e yomarava nini, taulu naþa kekaran inu, yoko kilalulia, a naga naþa pe sitom manene re naga poli, yoko naga sunþa ga woga ga vano-o tol malena viu naþa pe luas re poli.

²⁶ “Yere Yu pona yere Krik naþa sape sinenan kiau yuþaena, sinenan sape ilanu, naga monar taveve in lue ga. Ana pogos naþa naga taveve inu ke sanene, yoko e lele ya naþa sa neva nesike ea, a naga mþena kilia amio inu. Yar naþa pe yar na kiau yuþaena, yoko Ntewa la kia wo vania.”

Yesu sunyu kana marena

²⁷ Ana Yesu siar sitomveve ke naþa yoko ve ve piavi re na, monar mare, ana mloge urmi paþisi e naga. Pisi na sape “Nanagane na, nemloge sane sitomena la moki e losineu. ?Yoko nevisa ya ne va kau Ata? ?Popon nelen, neviun vetania, nesape: Ata, awis otarlua inu e aora mþarera na loge viowaena nene? Pona piowa ga naþa nevisa sanene, vanon in na nepim e yomarava nini vanon nenaga yuþaena ne nanene. ²⁸ Peraga, popon nevisa ve sa ga nene, nevisave: Ata, awis okila kiomþa kia vim ve keviu kome sur la naþa sa akila van inu.”

Ana pogos naþa Yesu pisa pa visena nene, pulgo tai metava ma e peni pis pitomi tano, pisape “Inu na nekila ke kiau kia pa metava kom ga e ko rui, a yoko nekila ke sina ga na wa.”

²⁹ Ana þina la naþa asu ke lavis ga amloge mþaagena na pulgo nene, ana þasia asape polilu ga tai, la þas asape “Peraga, navisi ga ta ne pisi ke pania.”

³⁰ Ana Yesu pisa pan la sape “Pulgona naþa temloge ne, naga pe pitomi re sape in na neloge poli, a pitomin amiu, vena amiu akilia sane inu nepimi pe. ³¹ Monar ve sanene vanon nagane na, pe pog na lipereen yeririna na yomarava narui, pe pog na kovenluaen þarin suþe na yomarava narui naþa Yermare. ³² Vena nekila yuþaena nene, monar netamalele metava e laki torovia, ana pogos naþa nemþeke metava sanene, nekilia noure yeririna punu ga aim pun inu.”

³³ Ana visena kiena ne Yesu, naga pisa pe nakilaen imi merarava van la sane kiena marena pe marena tai naþa ve sanape. ³⁴ Ana pogos naþa þina la amloge, asape “Memloge ke naþa apuloyu ke Visena Wa, pisa ke sape Navisaarena naga mal lue ga, taþatete mare pogos tai. ?Ana sanape naþa ko na opisa ke osape yoko atelan Narin Yeririna metava vena mare? ?Pona ko na opisa ke ga taþena tai yo? Narin Yeririna ya naþa opisa ke ne, naþa yoko ve sanene vania?”

³⁵ Ana Yesu pisatamþe pan la, pisape “Inu na nepe yomerarava kiena ne Ntewa, a nekilia nesuþa si nemio amiu yam ve plas ga. Ana pogos naþa nesike nemio amiu, popon ayal e kiau yomerarava nena, visae peraga, yoko pupumalko kalo make amiu, a yar naþa sape yali, taþatete visuluþar si kiena mrapa. ³⁶ Pogos naþa inu naþa nepe yomerarava nene nesike ke nemio amiu wa, popon alelaga e inu, vena amiu mþena akilia aim ave yeririna na yomerarava lala.”

Ana pogos naþa Yesu pisa pa visena la nene, naga mligan la asike, petan la pa tapolou e lele tai naþa taþatete aimin sina naga.

Le Israel la pe sinelan re alelaga e Yesu poli

³⁷ Yesu miyumãen pupia kile la moki e marala rui, ana pe suri korena, lala pe sinelan re asape alelaga e naga poli. ³⁸ Ana kiela ðelaga na sanene, akila ke sina ga sa ga naða le Yu marua la nasumo akila e pogos kiena ne yermarua Aisea, naða pisayu e visena la lua naða pisawalia. Nasumo pisa sanene, pisape

“Ntewa na mava, imimi mepisasawal ke pan la, ana lala pe akekaran re asape alelaga poli, a ko ko na okila meraravan kionã puriukawaena na lumomã van la, ana lala a ne pisuluþaria? Pe ta re poli.” Ais 51:1

³⁹ Ana na luania, naga mñena pisa sanapen lala amon lelagaena e Yesu, pisa sanini, pisape

⁴⁰ *“Ntewa þaryon la pano-o peraga, þisi na kila ga kilamarala la pimi pe kilamara þala, kila losinela la pimi m̃arera laa paþisi.*

Pisi na kilamarala la taþatete si avisu ruru suria, po losinela la aninuluþar suria.

Visae pere, yoko la avilon la aþasuþe la aim pa panu rui, vena nekila ruru kiela malena la.” Ais 6:10

⁴¹ Ana visena kiena Aisea nene pimi e naga, siraun naða naga pisu naurarena kiena Navisaarena loyumiã e Yumiã Wa Mana ne Ntewa, a nanagane na tepisu sane pisayu ga Yesu lelaga, amio lala naða e kiena pogosia. ⁴² Ana sa naða visena la nene pisa, lala moki pe amlelaga re e Yesu poli, ana þasia amlelaga, pa tol mñena kiela nasumonena laþasia. Na nene naga po, ana sur taaga naga piowa, akilawan ke ga kiela nalelagaena, vanon amaraun Varasi lala, amaraun asape sa akoven plan la laea vetan kiela yumiã na lotena. ⁴³ Kiela marauna nene, naga sane lala pe asitom re si nakilaena vena yoko Ntewa kekaran la vanonia, ana lala asitom ke ga keviu sane yar taþena ga la avisu la ve sanape.

⁴⁴ Ana Yesu pisawal pupia visena maro tai e maran kiena yeririna lala, pisape “Naga naða mlelaga e inu, pe mlelaga re ga e inu poli, ana mlelaga e imimi lua naga naða mligan inu nepimi, ⁴⁵ a naga naða pisu nu ke, sa ga naða pisu ke mñena naga. ⁴⁶ In na nepim e yomarava nini, sane kana yomerarava, na kilaen yar ai naða lelaga e inu, yoko ve su re si e yemalolo. ⁴⁷⁻⁴⁸ Ana visae la þasia aloge kiau visena, ana pe amlogear re poli, pona visae laþasia akovenwanu amon logeen kiau navianena lala, la nene yoko akus kiela naliþereena e legiena maro. E pogos nene, ve in re naða nesumiãlu neliþere la, vanon in na pe nepimin re naliþereen re yeririna na yomarava nini poli, nepimin natamaliaena. Ana sur naða liþerela, nane kiau visena la naða nepisa ke pan la pogos naða nesike nemio la nagane narui. ⁴⁹ Kiau visena kilia kila sanini, vanon pogos naða nepisa plan ke visena la nene, in na pe nepis re ga e kiau kia in ga taaga poli, ana nepis ke e kia kiena ne Ata naða mligan inu nepitom tano. Naga ga pisa plan ruru pan inu sur la punu ga naða pe kiau na visaplanena, ⁵⁰ ana sanene, silaga in na nepisa ke sur punu ga naða Ata sinenan pisape nevisa. A kiena navisaluena punu ga nene, nekilia sane malena wo naða pe luas re e poli, sike ga e lala.”

13

Peni na luas nen malena kiena Yesu, ana naga kevan lana ne kiena nalogena lala

¹ Nanagane na, sur la punu ga akila ruru pa rui, naña peni ga na pupia legiena naña Pařagena na Sitomalen na Tamaliaena siaria. Ana Yesu pisu kilale ke pa rui sane kiena pog pimi ke narui, legiena ga na peni pe pog naña monar ligan si yomarava nini wasuře sina va puna ne arimana. Pimi tol pogos nene, e mrapa la moki, naga kila po pařisi pan la naña puna naña asike pa e yomarava nini, sitom la pařisi, a nanagane pe pog na sitom laen va ve keviu laa sane, vano-o tol naña kiena malena kovio vanon la.

² Ana naga sike amio imimi kiena nalogena lala e yo ma metava, kila ke kana kinanena maro amio imimi. A Sutas naña nae Kariot ne, narina ne yermarua Saemon, naga mēna sike ke amio imimi e pogos nene, naga sike amio kiena sitomena viowa na wilwilinwanen Yesu, komin naña Yermare mligan teke e kiena sitomena rui. ³ Ana mekinana mā pano-o řisi na Yesu naga sitomveve ke sanape naña nanua sumo, petan ma puna Ntewa pitomi tano, a sanape na Ntewa mligan sur punu ga sike e limana, a sanape naña monar tauliua, siraunia naga kilia vetan si yomarava nini va sina puna.

⁴ Naga mloge pupia sineyeena e losinena vanon imimi kiena nalogena lala, sinenan sape kila kile tai e sineyeena nene van imimi, vena imimi mēna ga mekilia mekila van imimi. Ana suřalu, pa miyenlua mēna kulkota, pitavin tawol tai, ⁵ pio wii mēne pialo tai, kus pimi, siar kevan lamimi lala, kila naga sane pe yar na yuřae kiamimiena tai. Kevan mā lamimi la sanene pano-o, miyumuvan la e tawol naña pitavin ke ne, ⁶ pano-o pimi tol lana ne Saemon Pita. Ana Pita pisu mā naña naga pimi tolia, pisa pania, sape “?Suře, yar nene? Ko na ope yerka wa pařisi wa, pe mesmes re naña ko na okevan lau sanene poli.”

⁷ Ana Yesu pisatamea, sape “Pita, sur na nekila ke ne, nanagane na pe opisu kilale re poli wa. Ana siraunia, ko na okilia ovisu kilale ruru ga na wa.”

⁸ Ana Pita sinenan sape kilawo Yesu wa, sape “Peraga Suře, tařatete ga netařian okevan lau.”

Ana Yesu pisape “Visae ve nekevan ruru ko re, pe kiau sur re tai teke e ko poli.”

⁹ Ana pogos naña Pita mloge nene, kiena sitomena pe tařena narui, pisa pa Yesu sape “!Suře, visae ve sanene, netařian ga, sineun nesape okee inu, ane ve lau re ga, okee inu punu ga va tol mēna luřiau lala amio řaruu!”

¹⁰ Ana Yesu pisatamea pa Pita e narin řakaiwa tai naña pisayu řelaga naña yaru mekiki e kiena mlamulena viowa lala. Naga sape “Yar naña kulu mare ga na wa, yepena punu ga merarava rui. Ana visae lana ve namname sina, ana tařatete naga va kulu punu sina ga, yoko naga kevan ga lana. Ana nepisu sane amiu sanene narui. Amiu punu ga amerarava ruru pa rui, a amiu yar ga tai naga pe sa re nene poli, naga pe namname ga momā ga.” ¹¹ Ana Yesu pisa sanene, sape pe imimi punu re memerarava poli, vanon naga kilia pa rui imimi yar tai naña yoko ve yam ve piavi re na naga wilwilinwan naga.

¹² Ana Yesu kevan lana Pita amio imimi tařena lala pano-o řisi, pa miyen sina ga mēna kulkota, totano piun tan imimi, pisape “?Amiu apisuluřar ke yuřaena naña nekila pan amiu ne, po peraga? ¹³ Sur nene naga sanini. Pogos naña amiu apio inu ke asape nepe Navianena pona nepe Suře, amiu na apisa pe lelaga ga. ¹⁴ Ana visae apisu naña inu kiamiu Navianena po kiamiu Suře nekevan lamiu, popon amiu mēna akekevan ke lamiu lala,

amiu akilakila p̄elaga wo la sanene van amiu silaga. ¹⁵ In na nekila sanene pan amiu, vena amiu na yoko ataveve maran taaga e legiena la naṣa pimi ke ne, naṣa amiu ga akila si van amiu sane in na nekila pa pan amiu rui. ¹⁶ Nepisa pe lelaga pan amiu, sane yar na yuṁaena naga taṣatete to metavan kiena yerkaṁa, po yar na waren visena naga ve to re metavan naga naṣa mligan naga pano. ¹⁷ Ana visae amiu avisu sane kiau visena la nene pe lelaga, a visae amiu akila ke sur la naṣa nepisa, yoko pupia navisa ruruena vim van amiu sirau.”

*Yesu pisawal sape yoko Yutas wilwilin wan naga
Matiu 26:22-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23*

¹⁸ Ana Yesu pisape “Nepisa sanene, a pe nepisa amiu punu re poli, komin ita yar ga tai naga sike ne, naṣa naga kiena sitomena pa pe taṣena pa rui. Lelaga, in na nekilia ruru amiu punu ga naṣa nekilogia amiu, ana nekilia nesape amiu yar tai yoko kila mesmes ga sa naṣa Visena Wa pisawal nanua rui, naṣa pisa sanini, sape

*‘Naga naṣa imimi lua makan pae kau kilaparavi,
nanagane na naga tarlua pa lana rui vena vielua inu.’*

Yauena 41:9

¹⁹ “Sur nene naga piowa ga, ana nesape nevisawal van amiu sumo wa, ana pogos naṣa avisu sina ga ve yam piavi re na, akilia alelaga asape inu na lelaga, in na naga naṣa mon lue. ²⁰ Nepisa pe lelaga pan amiu, yar naṣa porworun yar na waren kiau visena naṣa nemligan naga pim̄asu, naga sa naṣa porworun inu ke ne, a naga naṣa porworun in sanene, naga sa naṣa porworun ke naga naṣa mligan inu nepimi.”

²¹ Yesu naga pisa pae visena nene pan imimi, ana siar mloge naṣa sinena pulen naurmiena lala, pano-o pisawal meraravan ga e maramimi, pisape “Lelaga nepisa pan amiu, yoko amiu yar tai wilwilinwan inu.”

²² Ana pogos naṣa naga pisa sanene, imimi memilania, mesuṁa metamaren imimi ke sina ga, memninue ga mesape naga pisa ke imimi a ne. ²³ Ana e pog nene, inu Yoane, sane nalogena naṣa Yesu sinena sii inu paṣisi, inu netotano ke ga lavisin naga, ²⁴ ṣisi na Saemon Pita kila limana pan inu, sape “Wolai, ko na oviunli ga tania, ovisave naga pisa ke ai.”

²⁵ Siraunia nepa la lavisin tekaki ga, nekian ṣaruu pa laa lavis puna ne Yesu, nepiunlili tania, nesape “?Suṣe, ko opisa ke imimi ai?”

²⁶ Ana Yesu pisatam̄ea, sape “Nepisa ke ga naga naṣa narin kinakina kilaparavi nene, nowuton vito e m̄ata pursi, ana nekian vania.” Ana naga kila sa ga naṣa naga pisa, mla kilaparavi tai, kian pito e m̄amimi pursi, ana mlalua mla pan Sutas, narina ne yermarua Saemon nae Kariot. ²⁷ Pisi na Sutas mla kania, ana veraga ga, Yermare pimi pa loyuma e naga. Pisi na Yesu pisa pania, sape “Pogaga, sur naṣa pe kioṁa nakilaena, oto vilaga okilalia wa.”

²⁸ Ana e imimi taṣena la naṣa metotano ke e kinanena nene memio Yesu e pog nene, pe imimi yar ta kilia re poli, sane vanon ya ne Yesu pisa visena nene pan Sutas. ²⁹ Imimi ṣasia asitom amape vanon Sutas naga pisuar ke kiamimi karo, ana Yesu miila vena va ul kamimi kinanena yo, pona va la kilavaru tai van la naṣa pe kiela sur re poli, pona sur tai ne sanene.

³⁰ Ana Sutas naga kilia ruru ga sur ya naṣa Yesu pisa ke pania, ana veraga ga suṁalu pa si vanua, naṣa sane yemalolo pa rui.

*Navisaluaena vii na sinesiena**Matiu 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34*

³¹ Ana pogos naŋa Sutas pa pae vanua, Yesu siar pian imimi ke sina ga e sur la moki. Naga pisa pan imimi, sape “Nanagane na pe pog na naurarena kiena ne Narin Yeririna vim kate, nanagane na pe pog naŋa yoko naga kila naurarena kiena ne Ntewa vim ve keviu laa sane. ³² Ana sur ya naŋa yoko naga yuŋaenia, kila kia kiena ne Ntewa va metava, siraun naga nene, ve ve viavi manene re, yoko Ntewa visirlua sina inu narina, kila mēna kiau kia va metava.

³³ “Naruu lala, narin aora ga teke na, naŋa nekilia nesike nemio amiu wa, lavis ga naŋa monar neligan amiu. Pogos naŋa amiu avisu in na nevetan amiu pae na, yoko asape akalenulia ko laa ne, ana sur naŋa nepisa pan yerikawa kiena ita le Yu taŋena lala, nevisa mēna si van amiu, sane lele naŋa in na yoko neva ea, amiu taŋatete asiraunu aim e nanagane. ³⁴ Ana nanagane nesape nela si navisaluaena vii tai van amiu, sane amiu monar sinemiu sisia manene amiu, va laa sanene ve sa ga naŋa sineu sii amiu. ³⁵ Ana visae sinemiu sisia amiu ke sanene, naga nene pe mrapa nakilaen yeririna nae yomarava la avisu kilia sane amiu ape kiau nalogena kemua la pe lelaga.”

³⁶ Yesu pisa pae pupia visena nene pan imimi narui, ana Saemon Pita sitomāl ke sina ga naŋa Yesu sape ligan imimi, naga piunia sape “Ana Suŋe, ko na yoko okom pe?”

Ana Yesu pisataŋea, sape “In na nepa ke e lele tai naŋa amiu taŋatete asiraun inu aim e na wa, ana akilia ga aim e sirau.”

³⁷ Ana Pita mloge, piun sina ga, pisape “Suŋe, sanape in na taŋatete neim nemio ko ke nanagane? In na nekekanan ga netamān kiau malena vanon ko nanagane.”

³⁸ Ana Yesu pisa pania, sape “Ko opisa osape otamān ga kioŋa malena vanon inu? Pogaga, ana nevisa ve lelaga van ko, ŋane ga ne kolemallo, pogos naŋa lakaporo ve kokoreko re wa, ana ko na oviro inu yam ve telu pa narui osape pe ope kiau re poli.”

14*Yesu mla visena na kila luŋeluŋeena pan kiena nalogena lala vena ve aloge manene re viowa*

¹ Ana Yesu pisa naŋa imimi nalogena la memloge piowa naŋa naga monar vetan imimi, ŋisi na pisa pan imimi, sape “Amiu ve akila re naŋa sinemiu viowa manene sanene. Aŋasine Ntewa rui, ana monar awasine in mēna ga. ² Sa naŋa nepisa pa ŋa rui, neva nekila ruru lelemiu metava ma puna ne kau Ata, ana metava ma mēna yuŋa, lele moki sike ea torokin amiu punu ga. Visae ve ve lelaga re, ve nevisa re van amiu. ³ Neva nekila ruru lelemiu nene, ana siraunia, nowasuŋe sina, netom tanon amiu, noure amiu avam punu, asulue ga amio inu e lele naŋa yoko nesike ea. ⁴ Ana mrapa naŋa na vaen tol lele naŋa nepa ke ea, amiu akilia pa rui.”

⁵ Ana Tomās piun petania, pisape “Suŋe, imimi memninue ga lele naŋa ko opisa ke osape ova ea, ana sanape ne yoko mekilua mrapa na vaen ea?”

⁶ Ana Yesu pisape “In na nepe purŋes nen mrapa, in na nepe purŋes nen lelagaena, in na nepe purŋes nen malena. Pe yar re tai kilia va ma puna

ne Ata sa ve kom re pun inu. ⁷ Visae amiu apisu kilale inu, asape in na nepe ai, naga sa ga naña apisu kilale mēna Ata. Ana nanagane, amiu apisu ke pa naga narui, sane siar na ne pñane, amiu akilia naga ve lelaga.”

⁸ Ana Pilip piun petania, sape “Suþe, sur ne naga ke nene narui naña sinemiminia, mesape mevisu Arimata. Awis, sa ko na ovisa logia li naga van imimi, yoko mekekarana vaþisi.”

⁹ Ana Yesu pisatarñea, pisape “?Pilip, nesike nemio amiu tol kas via rui, ana ko pe opisu kilale ruru re in poli wa? Sa naña nepisa ke pa rui, yar naña pisu inu, naga sa naña pisu ke pa Ata narui. ?Ana sanape na ko opiun ke sina ga osape nevisa logia li Ata nae ma e peni van amiu? ¹⁰ ?Ko na omlelaga sane inu, in na e Ata, a Ata e inu, po ko na pe omlelaga re e poli? Visena la naña nepisa ke pan amiu la, pe sa re naña inu ga taaga ne nepis ke e kiau kia poli, ana Ata naña teke e inu naga kila ke kiena yurñeana la nene pimi þarpoyo e inu. ¹¹ Popon amiu alelaga e sur la naña nepisa, sane in na e Ata, a Ata na e inu. Visae ve alelaga re e inu vanon ga kiau visena la nene, monar alelaga ga vanon yurñeana la naña amiu apisu in na nekila ke pa rui.

¹² “Nepisa pe lelaga pan amiu, sane yar naña sa lelaga e inu, yoko naga mēna kilia kila yurñeana la sane in na nemiyurñeana ke ne. Yoko neligan si yo neva si puna ne Ata, ana siraunia neligan Ninuna vitomi, ana naga kilia kila kile kerkeviu la sanene, taulu naña amiu apisu pa rui. ¹³ Nepisaar pan amiu, sane sur ya ne aviunia e kiau kia, yoko in na nekila ga van amiu. Yoko nekila ga ve sanene vam amiu, vena kilae kila kiena ne Ata naga kilia va laa metava ve keviu likan amiu, e yurñeana la naña inu, sane narina, nemiyurñeana. ¹⁴ Sanene na, sur ya naña aviun tan inu, yoko nekila van amiu.”

Yesu pisaar Ninuna Wa pan la

¹⁵ Ana Yesu pisa mēna pan imimi, pisape “Visae amiu sinemiu sii inu pe lelaga, monar auarar ruru kiau navisaluaena lala. ¹⁶ Yoko in na ve nesu re si nemio amiu, ana yoko neviun tan Ata vena ligan yar taþena tai vim kus leleu vena iila amiu. Naga naña yoko imi, yoko sulue ga amio amiu, ¹⁷ naga pe Ninuna na visawalen visena lelaga. Yeririna na yemalolo na yomarava nini taþatete atol naga, vanon taþatete akilia avisu kilale naga, pe akilia re nena, ana yoko amiu akilia ruru naga vanon naga ke narui naña amio amiu nanagane, a yoko sike lue ga e amiu.

¹⁸ “Kiau nalogena lala, taþatete neligan kare amiu naña asurñeana sane ninuyu ga la poli. Peraga, yoko nowasuþe si neimin amiu. ¹⁹ Narin aora teke ga wa, pe piavi re nena, yoko yeririna na yomarava nini taþatete avisu in sina. Ana amiu ga yoko avisu naña in na nermal sina ga, ana vanon naña nermal, amiu mēna yoko amal. ²⁰ E legiena nene naña avisunu nermal sina, amiu akilia sane in na e Ata, a amiu e inu, a in na e amiu. ²¹ Naga naña sinena sii inu pe lelaga, naga pe naga naña þuarar ruru kiau navisaluaena lala a mlogear la. Naga naña sinena sii inu sanene, yoko Ata sinena siia, amio in mēna sineu siia, nakekaten ke naga vena nekila naga kilia inu laa sane.”

²² Ana imimi nalogena tai, naña Yutas taþena, pe naga re naña nae Kariot poli, piun tan Yesu, sape “Ana Suþe, osape oim okekaten imimi, ana yoko okila e mrapa na sanape naña yoko yeririna taþena la nae yomarava taþatete avisu kilia?”

²³ Ana Yesu pisatañea, pisape “Visae yar sinena sii inu, yoko uarar ruru kiau visena lala, ana yoko Ata sinena sii naga. A yoko imimi lua meim puna, mekila māmimi uña memio naga e kiena malena, ana yoko tařatete ve sanene va la nařa pe amlelaga re poli. ²⁴ Ana yar nařa pe sinena sii in re poli, naga tařatete logear ruru kiau visena lala. Naga nene navisatamēena na kiamiu naviunena nene, ana e visena nařa amiu amloge ga nagane, pe pe kiau visena re nene poli, naga pe visena kiena ne Ata nařa mliganu nepitom e nini.”

²⁵ Ana Yesu pisape “Pogos nařa nesike nemio amiu wa, in na nepisa ke sur la moki sanini pan amiu rui. ²⁶ Ana pogos nařa sa nevano, yoko Ata ligan Ninuna na ilaena vitomi, ana naga yoko kus leleu, vian amiu e sur punu ga, ana ligan nasitomālena e kiau visena la punu ga e kiamiu sitomena lala. ²⁷ In na nevano, ana neligan sumārena sike amio amiu. Sumārena kiau nene pe sumāre nowo tai nařa yomarava nini tařatete la van amiu. Ve sanene na, ve akila re nařa sinemiu viowa manenea, a ve amaraun re sur lala. Amiu ve asitom manene re, ²⁸ kome monar ve sa ga nařa nepisa pa pan amiu rui, nesape in na neure kone wa, ana yoko neim si pun amiu. Pona amiu aloge viowa nařa nevano, ana visae sinemiu sii inu, popon amiu akekara manenea nařa nekilia neva sina puna ne Ata, nařa naga to laa metavan inu keviu pařisi.

²⁹ “Sur la punu ga nene pere wa, ana nanagane na nepisawal ruru pan amiu rui. Ana pogos nařa avisu imi mālivi torokin nena ga sa nařa nepisa, ana řisi na akilia alelaga ga sane nepe lelaga.

³⁰ “A nanagane, tařatete nevisa si sur ve moki van amiu, vanon řarin suře nařa pe řarin suřen ke yomarava nini nagane na, pimin inu ke pa rui. Ana yaru nene, puriukawaena kiena pe torokin re taulu kiau puriukawaena poli, ³¹ ana netarñan inu ga e limana, monar nekila ga sur ya nařa Ata sinenan sape nekila. Nekila sanene, vena yeririna na yomarava nini avisuluřaria sane sineu sii la.

“Poga, kana pog narui, tesumālu teva vanua.”

15

Yesu pe purřes nen kilka nařa lelaga

¹ Ana e pog nařa memial mepano, Yesu pisa ke sina ga visena řas pan imimi. Naga pisape “In na nepe purřes nen kilkerep nařa lelaga, a Ata naga pe yar na visuaren lokove na kilika lala. ² Naga pisuar ruru ke korowasneu lala, visae visu korowas tai nařa řar re mras poli, naga telua, a visae visu tai nařa řar mrasa, yoko kilavan ruruia vena war si mras ve moki. ³ Sur nene nekila pan amiu rui, nařa sane sur nařa kilavan ruru amiu, naga kiau visena la nařa nepisa ke pan amiu. ⁴ Amiu na korowasneu lala, monar ayakolkol ruru amiu e inu, a in na neyakolkol ruru nemio amiu. Visae korowas nen kilka ve yakol ruru re amio purřesia, tařatete war mrasa, a maran taaga ga amio amiu, visae ve ayakolkol ruru re amio inu, yoko kiamiu malena tařatete nena war mras napo lala.

⁵ “In na nepe purřes nen kilika, amiu na ape narin korowasneu lala. Naga nařa sikol e inu a nesikol e naga, naga ke nařa yoko kiena malena kilia war mras ve moki, vanon sa ve in re e amiu, tařatete nena akilia akila sur tai nařa po e marana ne Ntewa. ⁶ Visae yar tai ve sikol re e inu, naga sane korowas tai nařa pimi mano pa rui, atelua awar akoven va e

kapi, kapi kekania. ⁷ Visae asu ruru m̃a e inu, a kiau visena to ruru m̃a e amiu, sur ya naḡa sinemiun asape aviunia, akilia atolia. ⁸ Popon amiu awar mras la ve moki e kiamiu malena lala, naga nene mesmesun kiau nalogena la asuḡa akila, a pe mrapa m̃ena nakilaen kia kiena ne Ata va manene laa metava. ⁹ Ata sinena sii inu paḡisi, ana vanon naḡa sinena sii inu, inu m̃ena sineu sii amiu, ana popon amiu asikol ruru amiu e kiau nasinesiena nene.

¹⁰ “Visae auarar ruru kiau navisaluena lala, akilia asuḡa loyuḡa e kiau nasinesiena nene, sa naḡa in na nepuarar ruru ke pa rui navisaluena kiena ne Ata, nesike pa loyuḡa e kiena nasinesiena rui.

¹¹ “Ana sur la naḡa nepisa ke pan amiu, nemla pan amiu vena kiau nakekarena sike amio amiu, kila pupia kekarena tai naḡa po na po kilia sulue ga amio amiu silaga. ¹² A kiau navisaluena maro tai nalaen van amiu sanini, sane amiu monar sinemiui sisii amiu lue ga, sa naḡa in na sineu si amiu ke ne. ¹³ Pe sinesiena re si tai poli naḡa po taulu na sinesiena naḡa yar tai taḡan kiena malena, mare vena tamalia kiena erau tai. ¹⁴ Ana yoko in na nekilia nekila ve sa ga nene van amiu, vanon visae alelaga e kiau visena lala, yoko ave kiau erau la rui.

¹⁵ “Pe nepio amiu re sina nesape kam yar na yuḡae kiauena ga lala poli, vanon yar na yuḡaena naga miyuḡae ga, pe kilia ruru re navisaarena na yuḡaena kiena ne kiena suḡe poli. Ana in na nepisu amiu ape kiau erau lala, vanon sur punu ga naḡa nemloge Ata pisa pan inu, nepisawalia pimi merarava pan amiu. ¹⁶ Amiu pe apisa logia in re poli asape nepe kiamiu, ana in na nepisa logia amiu ape kiau, nepisirlar amiu vena ava awar mrasa e kiamiu malena lala, mras naḡa sulue ga sike na rui. Ana pogos naḡa ava ke sanene, sur ya naḡa aviun e kiau kia van Ata nae ma peni, yoko naga la ga van amiu. ¹⁷ Na nene kiau navisaluena van amiu naga sanini, sane amiu monar sinemiui sisii amiu.”

Lala naḡa na yomarava nini yoko sinela kar nalogena kiena Yesu lala

¹⁸ A Yesu pisape “Visae yoko avisu sane yaru na yomarava la naḡa pe amlelaga re poli, sinela kar amiu, ve ailan manene re. Monar asitoḡal m̃a naḡa lala na yomarava nini sinela kar inu sumo rui, ḡisi na sinela kar mare amiu m̃ena ga ne. ¹⁹ Visae amiu ave sa ga yeririna na yomarava nini, yoko akekaran amiu ga, ana in na nekilogia amiu pa rui nesape aure vetan malena na yomarava nini. Kam na pe maran taaga re si sane kieu yar la poli, kila sane sinela kar amiu narui. ²⁰ Ana popon amiu asitoḡal lue ga visena naḡa nepisa pan amiu rui, naḡa nesape yar na yuḡaena taḡatete sukalawan kiena suḡe. Visena nene kana kinasia sape sa ga naḡa akila piowa ga akila karenu, yoko akila viowa akila kare amiu m̃ena. Sa ga naḡa la pe amlogear re kiau visena la poli, yoko ve alogear re m̃ena kiamiu visena lala. ²¹ Pelaga viowa na sanene yoko akila van amiu vanon ga naḡa amiu ape kiau, akila vanon pe akilia re naga naḡa mligan inu nepitom tano.

²² “Visae ve neim nevisa meraravan re sur la nene e marala, yoko Ntewa visu sane lala pe akilaro re kiau visena poli. Ana nanagane na, amloge kiau visena la punu ga rui, ana taḡatete avisawan si visena tai e kiela naviowaena naḡa akila ḡarm̃arera van Ntewa. ²³ Lelaga, akila ḡarm̃arera pa Ntewa rui, vanon naḡa apieluen inu, ana naga sa naḡa apieluen m̃ena

Ata. ²⁴ Visae ve kiau kile re la naŝa apisu nekila, naŝa pe yar re si tai naŝa kilia kila, pona Ntewa yoko ve visa re sape naviowaena sike e la. Ana pere, apisu pa rui, ana pe amlelaga re ga poli, aŝaryon nakilaen navielueena pan imimi lua Ata. ²⁵ Sur nene mesmesun ga visena tai naŝa Ntewa mligan teke e Nasiriena Wa, naŝa sape

‘Sinela kar nu paŝisi, ana peraga, pe panon re kiau naviowaena tai poli.’
Yauena 35:19, 69:4

²⁶ “Ana nevisa van amiu, sane yoko neligan Ninuna na iilaena vetan Ata mava vitom m̄alivin amiu, naŝa pe Ninuna naŝa molue e malena kiena ne Ntewa, naŝa pe Ninuna na visawalen nalelagaena. Naga vitom visawal inu re laa van amiu sane, ²⁷ ana siraunia, amiu m̄ena monar avisawal manene inu va laa sane van yar taŝena lala. Na nene komin naŝa amiu la nene asu lue ga amio inu silaga siar e nasiarena kiau yuŝaena pimi tol nanagane.”

16

¹ Ana Yesu pis m̄a ke pan imimi kiena nalogena lala wa, sape “Visena la nene, nepisa ke pan amiu ve nauarar ruru amiuena, vena kiamiu viawaena ve lor re pogos tai.

² “Pe lelaga, monar akilia asape kieta yerkawa lala yoko akoven plan amiu vetan kieta yuŝa nalotena lala, ana yoko viowa laa sane van amiu vano-o tol pogos naŝa sane sa awe moŝar amiu, ana yoko la avisa asape nanene yuŝaena wo tai nene, ana akila vena Ntewa kekarania. ³ Yoko la akilia akila ve sanene van amiu, komin pimi tol nagane pe akilia ruru re Ata nae ma e peni poli wa, a pe akilia ruru in re m̄ena poli. ⁴ Ana siraunia, pogos naŝa avisu sur la ne imi kakate ke ve sanene van amiu, akilia asitom̄al sina ga, ana yoko avisa asape ‘Lelaga ga o, nanagane na tepisu sur la nene sa ga naŝa Suŝe pisa pan ita nanua sumo ne.’ ”

Yesu pisa sape Ninuna Wa yoko iila la

Ana Yesu pisape “Sur la nene pe nepisa re pan amiu sumo poli, komin e pogos nene nesike nemio amiu wa. ⁵ Ana nepisa ga na wa van amiu komin yoko ve viavi re na, monar neligan amiu, neva sina puna ne naga naŝa sumo na mliganu nepitom. Nepisa lili m̄a sanene pan amiu rui, ana nepisu sane pe apiun manene re si lepas nene tan inu poli, asape nekom pe po neva e yo na sanape, ⁶ vanon pogos naŝa nepisawal nesape monar neligan amiu sa nene, amloge piowagan paŝisi ne. ⁷ Ana peraga, monar ve sa ga nene. Nepisa pe lelaga pan amiu, po manene laa pan amiu naŝa nevetan amiu, komin naŝa visae ve neva re, yoko Ninuna na iilaena taŝatete imi, ana sa nevano, yoko neila naga vitomin amiu. ⁸ Ana Ninuna nene, pogos naŝa vitomi, kila pupia yuŝaena tai e yeririna na yomarava nini, kila la asitom̄al kilia pupia sitomena ŝasia, tai e lepas na kiela mlamulena viowa, tai e lepas na kiau mesmesuena, a tai e lepas naliŝereena kiena ne Ntewa pan la.

⁹ “Na sumo, Ninuna nene yoko kila la avisu kilia sane purŝes nen kiela mlamulena viowa, naga kiela ŝelaga na yepela mavin vatanon inuena.

¹⁰ “Nalua, Ninuna nene yoko kila la avisu kilia sane in na pe nekila re suri viowa tai poli, nemesmes nenaga. Inu netorokin naŝa nekilia neva si metava puna ne Ata, ana yoko ve alual inu re sina.

11 “Natelu, Ninuna nene yoko kila avisu kilia sane Ntewa kilia liḗpere la, sa ga naḗa mligan ruru pa naliḗpereena kiena suḗe viowa naḗa pe ḗarun ke yomarava nini nanagane.

12 “Sur la moki sike na wa naḗa nekilia nevisa van amiu, ana nepisu amiu amloge piowa sanene, taḗatete nevisawal van amiu nanagane. 13 Ana pogaga, vanon sirau, pogos naḗa Ninuna na visawalen lelagaena vim pun amiu, yoko naga kilia sumon amiu, atol visena nalelagaena taḗena la nene. Visena na lelagaena la naḗa naga vian amiunia, taḗatete visa ga e kiena sitomena naga taaga, ana sur la naḗa loge ma e peni, naga ga nene visawal van amiu. Ana yoko kila sanene vano-o tol naḗa naga kilia vian amiu ruruia e lepas na sur la naḗa amolmolue e inu ve yam piavi re. 14-15 Naurarena la punu ga naḗa kiena ne Ata, pe kiau mēna, ana Ninuna war kiau visena lelaga imi ligan ruru e kiamiu malena lala. E mrapa ne nanene yoko Ninuna naga kila mesmesun kiena yuḗaena, naḗa pe nayeluaren kiau kia.”

Pupia kekarena nawasuḗeena kiena Yesu

16 Ana Yesu pisa mēna pan imimi, pisape “Ve yam viavi re na, yam ve plas ga, ana yoko ve avisunu re sina, ana yoko ve yam viavi re sina, akilia avisunu sina ga.”

17 Ana imimi nalogena la memloge visena nene, mepisa lelein pan imimi mesape “Ita pe tekilia re nenaga sur la naḗa naga pisa ke ne. Nanua sumo ne, pisa ke sape wasuḗe sina va su si amio arimana ma e peni, ana nanagane na sape yam ve viavi re na, tevisu re si naga, ḗisi na yam ve viavi re na, tevisu sina ga. 18 ?A narin aora naḗa pisa ke ne, kana kinasia yara? !Pe tetol re nena kiena sitomena poli!”

19 Ana Yesu kilia sane sinemimin mesape meviun meraravan sur la nene tania, naga pisawal ḗesania, pisape “?Pona amiu apiuyun ke sina ga pan amiu e lepas nen kiau visena lala yo? 20 Pogaga, nevisa ve lelaga van amiu sanini, sane yoko amiu atagi, aloge viowagan ya naḗa yoko lala akilia van inu, ana yoko yeririna taḗena lala na yomarava akekarania, aloge won vaḗisi. Yoko sinemiu la ulen naloge viowaena vano-o, ana ḗisi na, nemali sina ga vetan marena, ana avisu inu sina, a yoko kila kiamiu naloge viowaena nene vilonia imi ve nalogewoena. 21 Naga sa ga pogos naḗa sira mēḗena, naḗa sa tol kana aora nena, mēḗena laea naga monar loge viowagania vano warlua. Ana pogos naḗa ḗar pa na, pe sitomial re si kiena naloge viowaena poli, ana naga pulen kekarena vanon kiena sisi tomtom naḗa paeme mare ga pimi yomarava.

22 “Ana ḗisi na amiu ve sa ga nene narui. Nanagane na sinemiu la ulen nasineyeena keviu, ana siraunia in na nemalivin amiu si na, akilia akekara sina ga e pupia kekarena tai naḗa taḗatete yar tai lalua sina ga vetan amiu pogos tai. 23 Ana e pogos naḗa neimi nemalivin amiu, pona amiu asitom asape popon sa aviun sur ve moki vetan inu, ana taḗatete ga, sur la nene pe naviunen re tan inu poli, akilia aviun mesmesun ga tan Ata ma e peni. Akilia aviun tania e ga e kiau kia, ana ḗisi na naga kilia tamiān van amiu. 24 Pimi tol nanagane na, amiu pe apiun re sur e kiau kia poli, ana siar ga nanagane na, sa aviunia e kiau kia, ḗisi na atolia, ana kila sinemiu ulen kekarena.

25 “Pimi tol nanagane na, nepisa ke sur la pan amiu e ga e ḗakaiwa, ana aora pimi ke narui naḗa ve nevisawan re si van amiu, nevisayu Ata ma

e peni van amiu, nevisa plan meraravan sur punu ga van amiu. ²⁶ Ana e pogos nene, ve in re ga naña neviun ke sur lala van Ata vanon amiu, ana amiu ga akilia aviun mesmesun vania e kiau kia. ²⁷ Amiu akilia aviun mesmesun ga vania, vanon naga pisu amiu ke naña sinemiu sii inu, naga kilia ke naña amlelaga e inu sane nepetan ma puna nepitom tano e yomarava nini. Suri nene kila sinena sii amiu pañisi, kekaran ga na yagoganen kiamiu naviunena lala.

²⁸ “Ana e lepas na lele naña nepa ke ea, nekilia nevisa ga sa naña nepisa ga ñisi ne, sa naña nepetan ma puna ne Ata nepitom e yomarava nini, ana ñisi na nevetan si yomarava nini, nowasuñe si ma uña puna.”

²⁹ Ana mepisatamña, mesape “!Suñe, nanagane na ve ovisawan re si kionña visena e ñakaiwa lala! Pogos naña opisa meraravan sur la sanene mepisu po pañisi. ³⁰ Memloge kionña visena lala, mepisu kilia sane ko na okilia sur punu ga, pe kiamimi naviunena re si naviunena tan ko poli. Lelaga, nanagane na memlelaga mñarera sane pe lelaga, ko na opetan Ntewa opitom e yo nini.”

³¹ Ana Yesu pisatamñe la, sape “Ana yo. Pona amlelaga e inu pe lelaga? ³² Popon alelaga mñarera, vanon aora naña nepisa ke ne, pimi ke narui, ana visae pere, pimi pa yo rui. E pogos nene, amñemene amiu aliureure amiu, po amiu awasuñe amiu veve taaga sina e mñamiu uña lala, tañatete tai sike si amio inu, yoko inu ga taaga nesike. Ana nanene naga pogaga pan inu, vanon nekilia sane inu, pe in ga taaga re nesike poli, ana Ata na amio inu lue ga. ³³ Nepisa sanene pan amiu vena ve sinemiu kurkur re, a vena ve aloge re viowa. Pe lelaga naña kiamiu malena e yomarava nini, ulen ga naloge viowaena amio pog mñarera, ana in na netaulu pa naviowaena na yomarava nini rui. E kiamiu malena la e inu, yoko alual luen ga sumñarena wo.”

17

Pupia leniena kiena ne Yesu

¹ Ana pogos naña Yesu pisa pa visena la nene, sape len va arimana. Kira pa metava ma e peni, pisape “Ata, nekilia sane nanagane na kiau pog na loge viowaena pimi narui. Awis, ovisuar inu narumña, vena kiau kia ve vito re tano, ana va metava, yoko inu mña ga nekilia nevisirlua kionña kia va metava. ² Nemlelaga sane ko na okila sanene, vanon omla pupia puriukawaena pan inu rui, vena neve suñen yeririna punu ga. Ana otamñan pan inu osape la naña omligan la e limau, yoko nekilia netañan malena naña ve uro re pogos tai van la. ³ Ana mrapa na malena naña ve uro re pogos tai naga sanini, naña akilia ko, naña ope Ntewa taaga ga naña pe lelaga, amio mña inu Yesu Kristo naña omligan inu nepitom. ⁴ In na nemligan ko nepitomin nakilaen kionña kia ve keviu e yomarava nini, ana nemiyumñan mña sur nene pano-o ñisi, naña lavis netaulu yumñana la naña sinomñan osape nekila. ⁵ Ana Ata, sineun nesape neviun sane sa nevañasu nesumñalu si e maramña, oliganu sina nemio ko ita lua teve suñen si naurarena nae ma e peni sa naña tekila nanua pogos naña tesii yomarava nini.”

Yesu mlenwo kiena nalogena lala

⁶ Ana Yesu mlen mña, sape “Ata, e lepas na lala na yomarava nini naña ko okilologia la ape kionña, ko na otamñan la panu, omligan la e lumñau, ana

nekilia nevisa van ko nesape in na nepisayu ko pan la rui. Ana nanagane apuuar ke kioṃa Visena Wa ṃarera.

⁷ “Lala apisuluṃar pa rui sane sur wo punu ga naṃa sike e inu, ape sane kioṃa nalaena lala pan inu, ⁸ vanon kioṃa visena la naṃa oṃar pan inu, nepisalelein pan la, ana la atol punu pa rui, kila sane amlelaga ṃarera asape in na nomolue pun ko nepitom, ko na omiilanu.

⁹ “Nemlen pan ko nanagane, nomon nalenwoen yeririna punu ga na yomarava wetelu veraga ga, ana nesape nelenwo manene laa lala naṃa otaṃan pan inu, komin apimi ape kioṃa rui. ¹⁰ La punu ga naṃa ape kiau, ape kioṃa, a la punu ga naṃa ape kioṃa, ape kiau, a lala naṃa otaṃan la pan inu, ape purṃes nen kiau naurarena.

¹¹ “Ana nanagane na pimi tol pog naṃa nevaṃas si pun ko, naṃa sane ve nesu re si e yomarava nini, ana kieta yeririna la nene asuṃara ga. Ve sanene, Ata Wa, awis ovisuar la naṃa otaṃan la pan inu, ouarar ruru la loyuma e mratava pun ita, vena akilia aim ave taaga, sa naṃa ita lua tepe taaga. ¹² Pogos naṃa nesuṃa nemio la, nepisuar ruru la, nepuar ruru la vatanon kioṃa kia. Nepisuar la pano-o la punu ga asu ruru ma amio inu, taaga ga naṃa monar vetan inu, sa ga naṃa Nasiriena Wa pisawalia, nane yar naṃa pe sisi nakovioena.

¹³ “Lavisi ga nowasuṃe puṃa narui, ana nesape nevisa plan visena la nene pogos naṃa nesike e yomarava nini wa, vena kilaen sane pupia kekarena naṃa teke e inu nanagane yoko kilia imi ve keviu ṃena van li taṃena la nene. ¹⁴ In na nemla kioṃa visena pan la rui, ana pogos naṃa yeririna taṃena la na yomarava nini apisu la, sinela karla paṃisi. Nanene komin apim sane pe ape na yomarava re si po laa rui, sa naṃa in na pe nepe nae re yomarava poli. ¹⁵ Ana nemlenin la pan ko, pe nepiun re nesape oure plan la vetan yomarava, nepiun nesape pogos naṃa asike yomarava wa, ko na yoko ovisuar ruru la, vena yar viowa nene ve kila kare la re. ¹⁶ Awis ovisuar ruru la, komin la na sa ga inu, imimi mepe wolawa ga lala na yomarava nini. ¹⁷ Nemlen ṃena sane ovian kioṃa visena na lelagaena van la, vena yawawo kiela malena lala aim ave wa, ave kioṃa ga ko ga taaga. ¹⁸ Nemlen wo la sanene, komin sa ga naṃa ko na omliganu nepim e yomarava nini, ṃisi na in ṃena nemligan la ke avava sanene ea. ¹⁹ Nemiawawo kiau malena wetelu pan ko vanon la, vena ṃisi na lala ṃena ayawawo kiela malena lala van ko ve lelaga.”

Yesu mlenwo li nalelagaena lala

²⁰ Ana Yesu mlen ma, pisape “Ata, nemlen ke pan ko, pe nemlen wo re ga la nene poli, nemlen wo ṃena lala taṃena naṃa alelaga e inu vanon kiela visena la naṃa pisayu inu. ²¹ Nemie awis pan ko Ata, sane la punu ga nene aim ave taaga, maran taaga sane ita lua. Ko, ko na e inu, a inu na e ko, ana lala ṃena monar e ita, vena yomarava wetelu kilia lelaga sape in na nemolue puṃa, ko na omiilanu nepitom tano. ²² Pupia naurarena naṃa omla pan inu, nemla pan la, ṃisi na lala akilia aim ave taaga, sa naṃa ita lua tepe taaga. ²³ Ko na e inu, a in na e la, ṃisi na akilia aim ave taaga e sur la punu ga, ana pogos naṃa yeririna na yomarava la avisuia, akilia sane pe lelaga ga, ko ga naṃa omliganu nepitom, akilia sane sinema sii la keviu sa naṃa sinema sii inu.

²⁴ “Nanagane Ata, nepis maro sanene, sineun pařisi nesape la nařa otarñan panu, yoko sirau akilia amio inu ma e leleta. Sineun nesape amionu vena akilia avisuveve pupia kiau naurarena nene, nařa ko na omila panu nanua sumo e nasiiena na yomarava nini, vanon ko na sinemña sii inu pařisi. ²⁵ Ata, ko na ope wa a omesmes, ana yeririna tařena la na yomarava nini pe akilia ko re poli, ana in na nekila ruru ko lue ga. Nekila sane nanagane na kiau nalogena lala akilia sane in na nepetan ko, ko na omligan inu nepimi. ²⁶ In na nekila sane nanagane na, lala moki akilia ruru kioma řelaga wo rui, ana yoko nekila va laa sane na wa, vena pupia sinesiena nařa sinemña sii inu ea kilia sike e la, a vena inu mñena nemio la lue ga.”

Ana leniena kiena Yesu pan arimana maro ga e nene.

18

Atarar Yesu mārera

Matiu 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53

¹ Yesu pisa plan visena la nene, mlen pae na, řisi na sumñalu sumon imimi nalogena la mepetan si Yerusalem, memial ga kolemallo mepito tano e řalu nařa Kitaron lepas na vano. Memial mepa metol narin los nen purolip lala nařa Yesu pa lue ga ea yam moki mña rui, ana mesu li mña yam plas ga ea.

² Lele nene na, Yutas taveve imimi memio Yesu mesumña mepa ke ea nene yam moki rui, a naga kilia sape e pogos nene, imimi memio Yesu mesike e nene yo. Sanene na e pogos nene, naga pa pa sumo narui pisawal Yesu pan yar keviu la, ana la amiila kiela yar řasia asiraunia, ana naga sumon la apim e lele nene vanon Yesu. ³ La nařa yerkawa kiena ne yar wa lala amio Varasi la amiila la, la nanene na řegas na mara nae Rom tai, amio řegas na yar na kirawoewen Yumña Wa lala. Ana amial ke apimi amio kapi pivaga lala, amio kiela sur na mara lala. ⁴ Apimi asape atarar Yesu, ana naga kilia ruru pa řisi rui sur la nařa yoko vim katenia, a pogos nařa pisu la pe milan re poli, pa ga nařa pitawe la, pis pan la, piunia sape “?E, amiu akale ke ai?”

⁵ Ana la nařa asumñal ga asumña amio Yutas, yar na wilwilinwanen Yesu, ana apisatarñea, asape “Imimi makale ke yar nařa Yesu, nae Nasaret.”

Yesu pisatarñe la, pisape “Naga nařa apisa ke ne, in ke narui.” ⁶ Ana pogos nařa Yesu pisa visena nene pan la, amilania nařa kila la apuresula veraga, amloloru kar ga lala e porotano.

⁷ Ana yam si tai Yesu piun ke sina ga tan la, sape “?Amiu avisali sina ga, akale ke ai?”

Pisi na apisa ke sina ga, asape “Makale ke Yesu nařa nae Nasaret.”

⁸ Ana Yesu pisape “Sa nařa nepisa pa rui, in ke nanini narui. Ana visae amiu apimin inu ga taaga, popon atarñan kiau la tařena nini akilia ava ga sanene, ve atol la re.”

⁹ Naga pisa sanene pan la, kila kiena visena tai pimi pe lelaga, nařa pialua mare ga e kiena leniena pan arimana, nařa pisa sanini, sape “E la nařa otarñan pan inu, pe nekila pal re tai poli.”

¹⁰ Asumña ga sanene, ana memilan ga nařa Saemon Pita řarlua kiena playu na mara, mligan mñene řarin yar tai kiena řarin yar wa lala, ana tetereria ga, telua kiligan yar nene lepas na řamarua. Yaru nene kiena kia Malkus.

¹¹ Ana Yesu pisa pa Pita, pisape “Pita, osuan ruru si kioṃña playu vito si e kana pias nen paos nena. ?Sanape, pe sinoṃñan re nowar ro e pog ṃārera na loge viowaena naṓa Ata nae ma e peni mla pan inu? Peraga, monar nowar ro e naṓa!” ¹² Yesu pisa sa nene, ṓisi na yar na mara la, amio kiela na sumonena, amio nakiravawoena la na Yuṃña Wa, apim atarar Yesu, apiar ruru limana luwoka, aṓure apano.

Aṓure Yesu pa e yo kiena Parin Yaru Wa

¹³ Ana aṓure Yesu pano, apa atol kove kiena ne Parin Yaru Wa, ana suri na sumo naṓa akila, aṓure Yesu pa tol yo puna ne yermarua nene Anas. Anas nene naṓa sumo na naga pe Parin Yaru Wa, ana naga sike e yo nene wa amio Parin Yaru Wa viu, komin Parin Yaru Wa viu nene naga talopa amio narina naṓa sira. ¹⁴ Yaru nene kiena kia Kaeṓas, a naga naṓa nanua sumo, pisawal mrapa tai pan li nasumonena kiena le Yu lala. Naga sape visae avisu sane monar aweñar yar ve taaga vena tamaliaen malena kiena yeririna la ve moki, naga kilia tañan van la vena akila ve sanene na woga ga.

Navisawan ṓesanena kiena ne Pita e Yesu

Matiu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57

¹⁵ Sanene na aṓure Yesu apa e lepas naṓa Anas sike ea, ana e pogos nene, imimi lua Saemon Pita mesiraun la. Inu nemio yermarua Parin Yar Wa na sumo nene, imimi lua mepe erau, ṓisi na atañan inu nepa loyuṃña siraun Yesu, ana apisaluṓar Pita asape taṓatete imi loyuṃña. ¹⁶ Asape naga monar suñalu ga suñña e mratava vanua, ana pogos naṓa nepisu sanene, neṓasuṓe si nepa nepis pan sira ṃee na yuṃñaena kiena yar keviu nene tai, naṓa suñal sike e mratava. Pisi na sira nene tañan sape nekilia noure ṃēna Pita imi loyuṃña. ¹⁷ Ana pogos naṓa Pita pimi ke loyuṃña, sira naṓa pisuia ana piun tania, sape “?Ana ko ṃēna nalogena tai kiena ne yar nene, ne?”

Pita mloge, ṓisi na miila, pisatamē kotalia ga, sape “E, peraga.”

¹⁸ Pisi na Pita pisu yar na yuṃñaena la amio nakiravawoen lala akila kap tai na kilamemego, asuñal asuvivia ategania, ana naga pa lavisin la, naga ṃēna tegania.

Parin Yar Wa na sumo nene Anas piun naviunena la pa Yesu

Matiu 26:59-66; Mak 14:56-64; Luk 22:66-71

¹⁹ Amligan Yesu suñal e marana ne yermarua Parin Yar Wa na sumo nene Anas, ana naga piun sur la moki petania. Naga piun tan Yesu sanape e nalogena la naṓa amlelaga ke e naga, a piun ṃēna e lepas navianena la naṓa pianlania. ²⁰ Ana Yesu pe pisa re sur mok pan poli, ana pisa ruru ga pania sape “Sur la naṓa nepian la ke ea, in na pe nekila vinaun re poli, ana nepisa plan ke ga e yometava merarava pan yeririna punu ga. Nepian lue ga kieta le Yu lala e yuṃña na lotuena, pona e Yuṃña Wa, ana lala moki amiyagogan inu silaga. ²¹ ?Ve sanene na, komin ya ne opiun tan inu, osape nepian la sanape? Visae sinoṃñan osape okilia, popon oviun tan la naṓa amiyagogan inu lue ga. Lala akilia ruru ga ne.”

²² Ana pogos naṓa Yesu pisa visena nene, yar na kiravawoen tai naṓa suñal ṃña lavis puna, mloge sane Yesu pisa kare ke yerkawa nene, ṓisi na

mlipa Yesu, pis pania, sape “Ei, ositom osape po ne opisatamē kieta yar wa e visena na sanene? !Ovisuar ko!”

²³ Pisi na Yesu pisatamē pania, pisape “Ositomveve ruru li kiau visena. Visae nepisokan, popon ovisawal e maran yeririna la nene, okilia ovisave nepisokan sanape. Ana visae pe nepisa re sur tai naḡa piowa poli, vanon ya ne omlipa inu?”

²⁴ Ana ḡisin nanene aḡure Yesu, naḡa limana la apiar ruru ga sike ga wa, amligan lepas nene puna ne yermarua Anas, aḡure apa e kumali kiena Parin Yaru Wa Kaeḡas, vena naga kila kotena vania.

Navisawanen na lua kiena Pita pa kiena Suḡe

Matiu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62

²⁵ Ana Saemon Pita suḡal suḡa amio la naḡa asike atega ke kapi wa, ana la apisu kilia li ḡa naga, apiun asape “?Sanape, pona ko ḡiena ope nalogena kiena ne yaru nene tai?”

Ana naga pisawoia, sape “Peraga, in na pe nepe kiena re poli.”

²⁶ Pita pisatamē sanene, ana lala yar tai naḡa asuḡal asike ne, naga pe yar tai na yuḡaena kiena ne Parin Yar Wa, naḡa naga pe namratava tai puna ne naga naḡa Pita telua kiligana komḡasa. Ana naga ḡiareran manene laa sane naviunen si tan Pita, sape “?Ko na pe ope kiena re poli yo, ana in na nesitom sane nepisu ko amio naga gare pun purolip la rui?”

²⁷ Ana Pita pisaluḡar ḡarera sina, piro yam telun narui sape pe kilia re Yesu poli, ana e nena e aora nene, amloge lakaporo kokoreko.

Aḡure Yesu pa suḡalu e marana ne yerkawa nae Rom nene, Paelat

Matiu 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5

²⁸ Ana kolulag wa ke ga wa, pe yo-merarava ruru re poli wa, ana Kaeḡas pisi pa Yesu pano ḡisi, ana aḡure si naga apetan yo nene, apa e pulkumali kiena ne Paelat, pupia yar keviu nene naḡa le Rom la apisirlua naga suḡalu ve suḡen purvanua kiena ne le Yu lala.

Ana pogos naḡa apim lavisin kiena pulkumali, nasumonena kiena ne le Yu lala asitomāl asape amlon yuḡa nene, sane visae ava loyuḡa ea ḡisi na kila la aim sane ve ayekiki re sina e marana ne Ntewa, taḡatete ayakol e kinanena na Paḡagena na Sitomālen na Tamaliaena. Sanene, vanon sur nene, aḡure Yesu apim asuḡalu ga asu vanua, pe apa re loyuḡa poli.

²⁹ Pisi na apisawal pan Paelat, ana naga pimi pisu la vanua, piun tan la, sape “Pogaga, ana amiu avisawal li sane yaru nene kila ya ne piowa, nane aḡure pimi suḡal sike e marau kolulag wa ke sanene.”

³⁰ Ana apisatamēa, asape “Yerkawa, mekilia mevisa van ko sane yar nene, pe yar na kilaen ve woweena ḡisa! Visae peraga na, taḡatete mourimi pun ko.”

³¹ Ana Paelat pisape “Visae sanene, amiu ga akilia ava ala nakoena ya naḡa mesmesun kiamiu navisaluaena vania.”

Ana nasumonena kiena le Yu la apisa pania, asape “E kiamimi navisaluaena, mekilia meliḡere naga sape akove moḡar naga, ana nanagane na navisaluaena nae Rom pisawo imimi sina, sape ve mekila re ve sanene. Ko ga taaga, yar keviu kiena ne ḡarin suḡe na e Rom, okilia okila, okilia otamān osape ala nakoena na marena vania ma e laki torovia.”

³² Ana pogos naḡa apisa visena nene pa Paelat, la aminue ga, ana la akila ke visena kiena Yesu tai nanua sumo pimi pe lelaga. Nanene komin

naga pisawal pa kiena marena rui, pisayu ruru mesmesun nena ya naña le Rom la akila ke, naña awear yaru pa e laki torovia.

³³ Ana Paelat sinenan sape vis towe re amio Yesu lalua ga, pa si loyuma e kiena kumali, pio Yesu sape va puna. A lala akila Yesu pa loyuma, Paelat piun petania, sape “Sineun nesape ovisa ruru van inu. ?Ko na Parin Supe kiena le Yu la lelaga, po pere?”

³⁴ Ana Yesu pe pisatame mesmes re pan poli, ana naga pisatamea e naviunena tai, sape “?Kiona naviunena nene, opiun ruru ga ne, pona opiun ke pan inu vanon ya naña omloge lala taena nene apisalele kare in ke ea?”

³⁵ Pisi na Paelat pisatamea, pisape “Aulai, nemninue ga amiu le Yu lala, in na pe amiu re tai poli. Nekilia ga sane kiamiu yeririna lala amio yar keviu kiena kiamiu yar wa lala, apure ko opimi vena nelipere ko. Sanene na, nesape nekilia ga nesape omiyumaen ya ne naña la apisu pe mesmesu re poli?”

³⁶ Ana Yesu pisatamea, sape “Sinelan asape olipere inu, vanon la pe sinelan re neve sufen la poli. Ana kiau nasupenena pe sa re nasupenena na yomarava nini poli. Kiau yeririna lala pe akila re mara amio la naña apimi atararu rui, vena ve neva re e limana ne kiamimi li kawa le Yu la. Imimi pe mepe yaru na kilaen re mara sanene poli, vanon kiau nasupenena pe pe na yomarava re nini poli.”

³⁷ Ana Paelat pis pania, pisape “?A, ana nemloge opisayu ke kiona nasupenena, sane ko na ope parin supe pa tai rui, po peraga?”

Ana Yesu pisape “Nagane e! Otol ruru pa fisi ne, sane opisa ne. In na nepim e yomarava nini, nepaeme ea, vanon sur ga nene, a nepimi vena nevisawal sur na lelaga lala van kiena yeririna lala. Yar naña sumalu se e lepas na lelagaena, yoko yagogon ruru kiau visena lala.”

³⁸ Pisi na Paelat piun ke sina ga petania, sape “Ana ane kilia, nalelagaena naga ya ne?”

Paelat sinenan sape taian ga Yesu va si sanene

Matiu 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25

Ana pogos naña Paelat pisa pa visena nene, sumalu pa sina ga vanua, pisawal pan le Yu la naña asumalu asike vanua, sape “Yar naane, nepisuveve pa naga rui, pe nemal re nenaga narin sur tai piowa teke e naga. Popon sane naga va sina ga ve sa ga nene. ³⁹ Ana visae amiu asitoma ke e kas punu ga, e papagena la nene, nepure ke amiu yar tai naña sike e yuma nakoena, netaian naga imi si pun amiu ve sa ga nene. Ana nepisu sane e kas nini na, popon sa netaian yar nene, kiamiu Parin Supe amiu le Yu lala, imasu pun amiu sa ga nene.”

⁴⁰ Naga pisa sanene, ana la pe akekan re poli, apion marera, asape “Pere, peraga, pe sinemimin re yaru nene poli. Otaiian taena nene Panaas imi van imimi sina.” Panaas nene naña asape, naga pe le Yu tai naña sumo naga pepeyu pa le Rom lala.

19

Paelat taian sape awe Yesu

¹ Ana Paelat sitom ke sape kila Yesu molue sina ga, ana yerkawa kiena ne le Yu lala amaran naña apisaluaria. Ana Paelat sinenan sape kila suri tai naña akekan naga vanonia, ana pisape kiena yar na mara lala awe

li naga sumo wa. ² Pisi na yaru na mara la aþure naga pano, aþar nonos nen kilsirili, aþan ruruia, amiyen te þarina, sane karo na þarin yar keviu tai. Ana aþar pupia kulkota wo tai naþa memaena sane kulkota mana ne þarin suþe, amiyen ea. ³ Ana la peve taaga apivim ke lavisinia, apisa kare ke naga, asape “!Parin suþe kiena le Yu lala, o! !Mepatanon ko!” Apisa visena nene pania, amlilipa ke marana.

⁴ Ana siraunia, Paelat pa sina molue puna li kerkeviu kiena le Yu la naþa asunal asike vanua wa, pisawal pan la, sape “Pogaga, nanagane na sineun nesape amiu avisuluþar naþa nenal re sane yar nene, pe naviowaena tai to re e naga poli, ana nanagane neligan si inasu van amiu.” ⁵ Naga pisa pa sanene, þisi na Yesu pimi vanua, sunal se marala, þarar karo na nonos nen kilsirili e þarina, amio kulkota naþa amiyen ea. Ana Paelat pisa pan le Yu la, sape “!Nagane, kiamiu yerkawa ne nanene!”

⁶ Ana li kawa kiena ne yar wa lala, amio li nakirawoena lala na Yuma Wa, pogos naþa apisuluþar sur naþa Paelat sape kila, pe akekaran re nena poli, apion ke, asape “!Awear mare e lak torovia! Awear mare e lak torovia!”

Ana Paelat taþatete taulu la narui, þisi na tanan ga, sape “Pogaga, e nakirawaena kiau, yar nene pe kila re nena napiowaena tai poli, ana visae amiu sinemiunia, amiu ga aure naga, ava awear naga e lak torovia.”

⁷ Ana pogos naþa amloge, pe akekara re poli, asape “Peraga yo! Okilia rui osape taþatete mekila ve sanene. Ana lelaga, popon yar nene mare, vanon naga kilaro kiamimi navisaluaena. Naga miyeluar ke naga pa lue ga metava, sape naga pe narina ne Ntewa. Ana ko ga narui okilia okila mare.”

⁸ Ana pogos naþa Paelat mloge visena nene, pupia marauena tai pan si naga, sitomveve ke sina ga sape Yesu naga pe yar na sanape, ⁹ þisi na pa si loyuma e kiena kumali, pisape Yesu imi, piun tania, sape “?Ko, kiona yo wawa nape?”

Naga piunia, ana Yesu pis re poli, pe pisa re sur tai pan poli.

¹⁰ Pisi na Paelat sape “Ei, ve ovis re sanene, ko ga okila kare ko ke si ne. Popon ovisa sur tai van inu, vanon in ke narui, teke e inu nakilaen sur ya naþa sineun nesape nekila van ko. Visae sineun nesape omolue sina ga ve sanene, nekilia nekila, pona visae sineun nesape omare e laki torovia, nekilia nekila. ?Ko okilia ma sur nene yo?”

¹¹ Ana Yesu naga pis narui, pisa-tanea, sape “?Pona sanene yo, ana a ne tanan sur nene pan ko sape okila ve sanene? Visae Yar Keviu na mava ve tanan re van ko, ko na taþatete okila sur tai van inu. Visae ovisa osape nemare, na nene kiona napiowaena tai narui, ana naga naþa mligan inu e lumoma, naga kila piowa manene laa, nanene kiena pupia mlamulena viowa tai nene.”

¹² Ana pogos naþa Paelat mloge Yesu pis sanene, naga þaryo mareran ke sinenan sape ligan Yesu va sina ga, ana li kawa lala kiena le Yu la apion sina ga, asape “Yar nene miyeluar ke naga pa metava, sape pe þarin suþe tai, sinenan sape kila naga to metavan kiona yerkawa nene Parin Suþe Sisa. Sanene na, visae ko oligan va ga sanene, okila ke yunaena tai naþa þisi na Sisa ve kekaran re, yoko kovenlua ko e kiona yunaena nene.”

¹³ Apisa sanene, kila Paelat kiena sitomena peve lua sina ga, þisi na kila aþure Yesu molue pulkumali pimi vanua. A þisi na pa totano metava e kiena lele na naliþereena, naþa apio asape Kilavaru Yotop, naþa le Yu la apio asape Kapata. ¹⁴ Ana e pogos nene, pimi tol kolpae rui, nanene

e legiena na kilaruruen sur punu ga na legiena na peni naña pe pupia legiena na Pařagena na Sitomaalen na Tamaliaena.

Ana Paelat totano ke pa metava rui, kiiar Yesu e marana ne yerkawa kiena ne le Yu lala naña asumal asike tano ne, sape “!Naga ke narui, pe pupia kiamiu řarin suře!”

¹⁵ Ana la amon ga, añamãagawoia keviu, asape “!Aurelua vano! !Asuar metava e lak torovia, awemãaria!”

Pisi na Paelat pisatamẽ pan la, sape “!Ke! ?Sanape, amiu sinemiun asape nekila awemãar kiamiu řarin suře nene?”

Pisi na li kawa kiena yar wa lala apisatamẽa, asape “?Ane pisa sape naga pe kiamimi řarin suře? Yar keviu Sisa naga taaga pe kiamimi řarin suře.”

¹⁶ Pogos naña Paelat pisa amãarera laa sanene, řisi na naga tamãan ga Yesu pan la narui, mligan naga e limala vena asuar e laki torovia, sa ga naña la sinelania.

Asuar Yesu e lak torovia

Matiu 27:32-50; Mak 15:21-37; Luk 23:26-46

¹⁷ Paelat mligan Yesu e limala, řisi na ařurelua naga pano. Pogos naña apa ke narui, akila naña Yesu kus ke sina ga kiena lak torovia, ana la asumonia apa atol narin kunus naña kana kilavaru ne sane puriu na řarin yaru, naña apio e visena nae Epru, Kolkota. ¹⁸ E yo ne nanene narui asuar Yesu e laki torovia, amio mnea yar la lua, tai e lepas komřasia, a tai e lepas komřasia, a naga mon ga likan lalua.

¹⁹ Ana visena kiena Paelat tai, naga sape yoko asiria visena tai, asuar e lak torovia metavan řar Yesu, naña sape “Yesu nae Nasaret, Parin Suře kiena ne le Yu lala.” ²⁰ Visena nene asiri e visena la telu, Epru naña kiena le Yu lala, Latin kiena le Rom lala, a Krik kiena le Kris lala, amear mon metava e lak torovia kiena Yesu. Yo naña lak torovia nene sike ea, lavisin ga pulkumali, ana yeririna la naña amial ke ařaro e yo nene apisu visena nene apuloia. ²¹ Ana yar keviu kiena yar wa kiena ne le Yu lala pe akekarãan re visena nene poli. Apisawal pa Paelat, asape “Yerkawa, ko na opisa osape asiri sanene sape ‘Parin Suře kiena le Yu lala,’ ko opisa pe mesmes manene re poli. Sinemimin mesape avilopu sina, asiri ve sanini, avisave ‘Nanene, pisa sape naga pe Parin Suře kiena le Yu lala.’”

²² Ana Paelat pe sinenan re poli, sinenan sape toña ga ve sa naña pisa, řisi na pisa mesmes ga pan la, sape “Sur naña nesiria, nesiri pa narui.”

Yar na mara la amliureure kulmrae mãana ne Yesu e la

²³ Li na mara la amear Yesu amio la lua nene e kiela laki torovia lala, řisi na apa ruru la. Yar na mara la nene la vari, ana ařarar kulmrae mãana ne Yesu, apisayuia, asape aliureure e la řegas ve vari, tai kiena yar tai, tai kiena yar tai, sanene. Amliureure mã sanene pano-o, tol pupia kulkota mãana ne Yesu, ana amon vitol wowaena e lepas ve vari, vanon kulkota nene pe kana lele na yakolen re poli, amiyuãaen ga e pupia kinas nen kulmrae taaga. ²⁴ Vanon sanene, apisasa si pan la, asape “Piowa naña tevitól kare kulkota nene, yoko telili ga mãapilania.”

Ana la amninue ga, akila ke ga mesmesun visena na yauena tai e Tus na Yauena Wa Lala na susumo rui. Visena nene pisa sanini, sape

“Amliureure mãau kulmrae lala e la, mlil mãapila vanon mãau kulkota.”

Yauena 22:18

Visena nene pisa sanene, mesmesun ga ya naña li na mara la akila.

Yesu pis pa anena

²⁵ Yesu tamalele mēke pa metava e kiena laki torovia sanene, ana e la naḡa asuḡal asike lavisin apisu ke e pogos nene, sira la vari. La nene, anena Yesu, amio anena na ve tokak tai, amio Maria naḡa wona na yermēne kiena kia Klopas, amio Maria nae Maktala. ²⁶ Ana Yesu kira pito tano, pisu anena, pisu inu mēna, naḡa sane imimi lua mepe puruvi, nesuḡal nesike lavisinia, ana pisayu inu pan anena, sape “Sira marua, naga nene na pe naruḡa narui.” ²⁷ A pis mēna pan inu, sape “Naga nene pe anoḡa narui.”

Ana siar e pogos nene nepure sira marua nene pam momalio ke uḡa mḡau, nepisuar ruru naga sane pe aneu.

Yesu mare

²⁸ Yesu mloge ke piowa metava e lak torovia pano-o pisuluḡar sane kiena yuḡaena punu ga ḡisi narui, ḡisi na pisawalia sape “In na moto karnu.” Nanene pe kiena visena si tai naḡa pisa ana kila visena tai na Tus na Yauena Wa Lala pimi pe lelaga.

²⁹ Ana pogos naḡa amloge sape moto karia, amla lumlum, aputon e mḡala kuruta na munen tai naḡa mēke e pialo tai, amiyurar e laki tai, akian pa metava tol gona ne Yesu. ³⁰ Akian pae, ana kuruta na munena nene kee pa gona ḡisi, ana pisawal visena tai, sape “ḡisi narui.” Ana pogos naḡa pisa pae visena nene, telan ḡarina pito tano, tamḡan ninuna pano, pure maron kiena yalua, mare.

Amiyurḡe mraḡanena ne Yesu

³¹ Pogos naḡa Yesu mare, naga kolpae e legiena na kilaruruen sur punu ga na Paḡagena na Sitoḡalen na Tamaliaena. Sanene, legiena na peni, naga pe pupia legiena na paḡagena nene, ana e legiena nene, taḡatete atol tas nen yar mare. Nanene kila sane yar keviu kiena le Yu lala sinelan asape monar akus plan tas nen la telu nene sumon naḡa mrae vato tano. Ana amaraun mēna asape sa ḡisi la telu nene pe amare ruru re poli wa, ḡisi na amligan visena pa puna ne Paelat, apiunia asape aweroro lala lala vena amare vilaga. ³² ḡisi na Paelat tamḡania, ana kiena yar na mara la apa amero lan naga naḡa asuar e lak torovia lepas tai, ḡisi na akila pan taḡena. ³³ ḡisi na apanon vena akila mēna va Yesu, ana apisu naḡa naga marḡantop pa rui, ana pe akila re si pan poli.

³⁴ Ana lala yar na mara tai kus kiena kalie, miyurḡe mraḡanena ne Yesu, susun pano-o apisu pupia kuruta amio wii pinin molue pito tano. ³⁵ Ana sur nene pe lelaga kemua paḡisi, vanon nepisu e kilamarau, nekilia nesape pe lelaga, ḡisi na nesape nevisawal van amiu, vena amiu mēna alelaga ea asape sur nene pe lelaga ga. ³⁶ Sur la nene molmolue sanene vena kilaen visena la na Nasiriena Wa na susumo la aim ve lelaga ga. Visena tai naḡa pisa sanini, pisape
“Pe puriu na yepena re nena tai poli naḡa yoko worovia,” *Yauena 34:20*
³⁷ a taḡena pisape

“Amiyur kare naga, ḡisi narui na asun avisusu mḡa naga.” *Sek 12:10*

Ana ḡelaga na marena kiena ne Yesu naga sa ga naḡa visena la nene apisawal na konua konua rui.

Amligan tasnena ne Yesu e kana puluve

³⁸ Pisi na pupia yerkawa kiena ne le Yu la tai, kiena ki Yosop, nae pulkumali naŋa Arimateia, naga pe nalogena tai kiena ne Yesu nanua mña rui, ana kilawan ke kiena nalelagaena komin mamarauen ke li kawa taŋena lala. Ana pogos naŋa kiena Suŋe mare pae, marauea nene kovio, pa puna Paelat, piun tasnena ne Yesu. Ana Paelat taŋania, pa kuslua tasnena ne Yesu petan lak torovia. ³⁹ Ana yar taŋena tai naŋa amio Yosop e pogos nene, naga Nikotimas naŋa nanua tapolou ga pimi puna ne Yesu kolemalu tai vena sun amio. Ana Nikotimas nene naga pimi e pogos nene, ŋar mña sur la na liluaren tasnena ne Yesu, amio pupia pias nen sirveve na ponotaninu tai, naŋa kana kilo miyuve lualima yam telu [30]. ⁴⁰ Pisi na akus tasnena ne Yesu, apiar e kulmrae yuwowo lala, amio ponotaninu la nene, sa naŋa le Yu la amiyuŋaen ke e kiela marena lala. ⁴¹ Amluluar pae naga, ana lavisin ga e naŋa aŋear naga e laki torovia, lokove tai moŋa ga, ana loyuŋa e lokove nene puluve viu tai mēke ea, naŋa atemare ga na wa vena liganen tas nen yar mare va ea, ana pe tai pa li re e poli wa. ⁴² Pisi na amligan tasnena ne Yesu mon loyuŋa e nene, vanon apisu pog ŋarovia, lavis legiena na kilaruruena sur punu ga ŋisi, ana pogos naŋa sa mrae vato kovio, Legiena Wa siaria.

20

Puluve korena ga mēke narui

Matiu 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12

¹ Amligan tasnena Yesu mēne puluve nene, ŋisi na moŋa pano tol legiena ŋesia na wik taŋena. Ana sira la ŋasia, sane Maria nae Maktala lala, asuŋal kolulag wa ke ga wa, amial malo ga apam e puluve.

Ana pogos naŋa apam ke lavisi, amilan naŋa apisu pupia kilavaru pe mono re si e pulus nen puluve poli, amelilivin lua pae rui pa mēke ga yepasia. ² Ana pogos naŋa Maria pisuia, pilon sina ga kiriri pimi, pisu Saemon Pita amio inu, inu naŋa imimi lua Yesu mepe sa ga puruvi ga lala, pisawal pan imimi lua, sape “!Aulai, tasnena ne Yesu kovio! Akuslua kom ko yo tai, memninue ga sane mēke pe narui.”

³ Imimi lua memloge, mesuŋalu, mepa iroro ga ma puluve. ⁴ Imimi luwoka mekirir ke mepavin, ŋisi na nemiyuve Pita, nepa netol ŋesan yo nene, a Maria taveve imimi lua, naga mña pimi sina. ⁵ Nepa netol puluve, nepa lavisinia nekira pa loyuŋa e lele naŋa amligan tasnena ne Yesu mēne ea. Pisi na pe noŋal re si Yesu poli, nepisu ga kulmrae la naŋa amluluar tasnena ea, akekapili ga sike sanene, ana pe nepa re loyuŋa poli. ⁶ Ana pe piavi re nena ga Saemon Pita siraun inu pam, naga pa loyuŋa e puluve. Pisu kulmrae la naŋane, sa ruru ga naŋa amluluar Yesu e nanua yemlagi nakoneva. ⁷ Ana tawol tai naŋa apiar e ŋarina Yesu, naga pe to re amio kulmrae la poli, akawe ruru si naga taaga teke.

⁸ Pita pisuveve ke sur la ne sanene, ana inu mña nepa loyuŋa nepisusia. Imimi lua mepisu veve ke sanene, mekilia ga narui, memlelaga mesape Yesu suŋal si taulu marena rui, lelaga na lelaga.

⁹ Sumo, imimi nalogena la pe mesitom re mesape ŋisi na ve sanene poli, vanon pe mekilia re naŋa Nasiriena Wa la apisawal ke rui asape kieta Navisaarena monar mare, siraunia mal sina. ¹⁰ Nanua na memninue ga,

ana nanagane imimi lua nene mepisu e kilamaramimi. Mepisu mña sanene pano-o, p̄isi na moḡasuḡe si um̄a.

Maria nae Maktala p̄isu Yesu

Matiu 28:9-10; Mak 16:9-11

¹¹ Imimi lua moḡasuḡe si um̄a, ana Maria sum̄al ga sum̄a e pulgon puluve sum̄a ga, wamarana mlalau ke. Naga tag mña sanene pano-o, p̄isi na kira si pa e puluve, ¹² milan si navisi lua, amiyen kulmrae naḡa miyuwowo paḡisi, atotano ateke metava. Tai totano e naḡa sumo amligan p̄arina Yesu pa ea, tai totano e naḡa lana la pito ea.

¹³ P̄isi na lalua ap̄is pa Maria, asape “?Erau, ko otagin ke ya?”

Pisatam̄e sape “Akuslua kiau Suḡe kovio, nemninue amligan m̄eke pe narui.” ¹⁴ Naga pisa pa visena nene, p̄isi na kiraweke sina, p̄isu yar tai sum̄alu sike na. Pe pisuluḡar re poli, ana Yesu ke narui.

¹⁵ P̄isi na Yesu m̄ena piun tania, sape “?Erau, ko otagin ke ya? Okale ke a ne e nini?”

Ana Maria sitom m̄ape yar na yur̄naena ga nae e nene, pisatam̄ea, sape “Yarkeviu, visae ko na okuslua naga petan e nini, awis, ovisawal van inu e nape naḡa omligan tasnena m̄eke ea. Sineun nesape neva nekusia, neligan ruru sina m̄eke e lelena.”

¹⁶ Siraunia Yesu pio Maria, pio kiena kia, sape “!Maria!”

Naga mloge, p̄ilonia, pisuluḡar sane Yesu, pa lavisinia, pio e kiela visena, sape “!Raponi!” naḡa kinas nen visena nene “Navianena.”

¹⁷ P̄isi na Yesu p̄isa pania, sape “Maria, toko, ve otolnu re sanene. Inu taḡatete nesu e nini, komin pe neḡasuḡe re metava puna ne Ata poli wa. Ana popon ko na owasuḡe si puna ne kieta puruvi lala, ovisa van la osape nepisa sanini, nesape nanagane, nepa ke si metava puna naga naḡa pe arimau, a pe arimamiu, naḡa pe kiau Ntewa, a pe kiamiu Ntewa.”

¹⁸ Siraunia Maria nae Maktala nene kila sanene, p̄asuḡe si pu imimi nalogena lala, pisawal, pisape “Nepisu Suḡe e kilamarau,” a pisayu pan imimi e sur la naḡa Yesu p̄isa pania.

Yesu m̄alivin kiena nalogena lala

Matiu 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49

¹⁹ Ana e legiena p̄esia na wik ke nene wa, ko yepekilavi, imimi nalogena la mesike lele taaga loyum̄a e yo naḡa metapolou ke ea. Mekiar ruru mratava lala, vanon memaraun ke mesape sa p̄isi yerkawa kiena le Yu la sinela kar imimi m̄ena, sa naḡa sinela kar Yesu rui. Mesum̄a sane na, veraga ga, Yesu m̄alivi pimi sum̄al likan imimi, sape “!Sum̄arena sike amio amiu!” ²⁰ Naga pisa sanene, p̄isi na pian logia imimi e lepas na mrapototo la naḡa e limana amio pupia piakapila naḡa e mran̄anena. Mepisuiā, ana pogos naḡa mekilia mesape naga Suḡe nene, mekekara na mekekara. ²¹ Pisa ke sina ga pan imimi, sape “!Sum̄arena sike amio amiu!” A miakol ke sina ga, sape “Sa ga naḡa kiau Ata miilanu vena nekila kiena yur̄naena, ana inu towe neiila amiu re vena akila sanene.”

²² Siraunia, miyu yalua pimi e imimi, sape “Amiu atol Ninuna Wa.

²³ Yar a naḡa visae amiu aviewoia vanon kiena mlamulena viowa, yoko naviowaena nene kovio vetania, ana yar a naḡa visae amiu ve aviewo re vanon kiena mlamulena viowa, yoko naviowaena nene to lue ga e naga.”

Tomñas pisaia, mlelaga

²⁴ Ana pogos naña Yesu mālavin imimi, imimi yaru tai pe su re poli, naña Tomñas Kaora. ²⁵ A suraunia, mepisu naga, mepisawal pania, mesape “!Suŕe mālavin imimi, mepisu naga rui!”

Ana naga pe mlelaga re e poli, pisape “Peraga, in na monar nevisu e kilamarau. Visae ve nevisu re piakapila na mrapototo e limana, netol e mrasilmaw nini, a visae ve neligan re luñau nini e piakapila e mrañanena, yoko taŕatete nelelaga nesape naga mal sina ga.”

²⁶ Tomñas pisawal kiena sitomena nene, ŕisi na wik tai ŕaro pano, mesike si lele taaga e yo naŕane. Ana e pogos nene Tomñas mēna mesike memio, ana akiar mratava la mārera, ŕisi na Yesu pimi mālavin imimi yam si tai, sape “!Sumārena sike amio amiu!” ²⁷ Ana pis pa Tomñas, pisa pania sape “Lumāu na nini, okian mraslumōña, otol luŕaria. Mrañaneu nanini, oligan lumōña te ea. Ve ositom ŕele re sina, oviawa mārera e inu.”

²⁸ Tomñas mloge na kira pisu Yesu, pisatamea sape “!Kiau Suŕe, ko ope kiau Ntewa!”

²⁹ Pisi na Yesu pisa pania sape “?Sanape, opisunu ana omlelaga e inu? Nanene naga po, ana pupia navisa ruruena sike e la naña pe apisunu re nena poli wa, ana amlelaga ke pa e in rui.”

Visena maro tai

³⁰ Sur la moki naña Yesu kila, nesiri plan pa e tusi nini rui, ana naga miyuñāen mēna kile taŕena la moki e maramimi naña pe nesiri plan re poli. ³¹ Ana visena la punu ga naña asike e tusi nini, ve naiila amiuena vena alelaga asape Yesu naga pe Navisaarena, pe narina ne Ntewa na lelaga. Ana kiamiu nalelagaena e kiena kia nene, yoko ve kiamiu mrapa na tolen malena e naga.

21

Yesu mālavin sina kiena nalogena la olua

¹ Ana siraunia, imimi nalogena la ŕasia mesuñā garo pupia lapa na garo Taepirias, pona Kalele, ŕisi na Yesu pimi mālivi. ² Imimi naña mesike e pogos nene, Saemon Pita, Tomñas Kaora, Nataniel nae pulkumali naña Kana ma Kalele, inu nemio olai na sumo Semes, amio sina imimi lua. Ana navaemeena kiena ne Yesu pan imimi e pogos nene sanini.

³ Susumo na Saemon Pita pisawal, pisape “Aulai, in na neva neure lilivi metava narui.”

Pisi na mesuñālu mepisape “Poga, ita punu ga.” Pisi na mepatove mokus waa mepa mokuan lilivi. Mesuñā e sive pano-o yemlagi, ana pe metol re nena ika tai.

⁴ Ana pogos naña yemlagi merarava ruru ke narui, Yesu patom su ura e nene, ana mepisu sane sa ga yar tai ne sike ne, ana pe mepisuluŕar re poli mesape naga ke narui. ⁵ Ana Yesu pion pan imimi, piunia sape “?Naruu lala, aŕar mā ika laŕasia, po pere?”

Pisi na mesape “Peraga rui.”

⁶ ŕisi na pisa, pisape “Pogaga, akila sanini. Ava akuan si lilivi, ana ve akuan re si sa naña akuan ke ne, aluŕarli va e lepas na ŕamarua sumo wa, ana nekilia nesape yoko atol ika ŕasia.”

Ana pe mepisu kilale re poli wa sane Yesu na pis ke ne, ana mepa meluṗar lilivi sa ga naṗa naga pisa. Ana veraga ga pulen ga ika na ika, ana pogos naṗa mesape mourelua va metava meṗure ṗele ga, pulen manene la ika lala.

⁷ Pisi na mepisu kilale narui mesape Yesu, ana inu naṗa imimi lua Yesu sane mepe puruvi, nepisa pa Saemon Pita, nesape “Pita, ovisuia, Suṗe naṗa!”

Pogos naṗa Pita mloge sane na, suṗalu veraga, miyen sina ga ṗana kulkota, pula tano e sive, miye pa ura. ⁸ Pe mesu re perinan ura poli, sur sane tasme ponotia taaga ga [100], ana Pita sumon imimi mokus waa mesirau mopure yalolog ke lilivi naṗa pulen ika.

⁹ Ana pogos naṗa mepim ura, mepisu kap tai moṗa ga, naṗa amlega ika ṗasia e mopulusia, mepisu narin kilaparavi laṗas manoa ruru pa sike rui.

¹⁰ Ana Yesu pisa, sape “Ika la naṗa amiu aṗar ga na wa, awar ṗas vam ve kata.”

¹¹ Ana Saemon Pita pitove, pa metava e waa, ṗerelua lilivi, ṗere pimi ura. Ika mok paṗisi, memaraun mesape sa ṗisi lilivi wororowa lawea, ana peraga, meṗere pimi pogaga. Pogos naṗa moṗar plan ika la nene, mopuloia tol ponotia taaga lualima yam lima pa telu [153].

¹² Ana pogos naṗa ika la manoa ruruia, Yesu pio, sape “Aimi akinana.”

E pogos nene mepisu kilale ruru mesape Suṗe ga nene, pe mesitom re si meviun mesape naga ai. ¹³ Mepim mesike pa lele taaga narui, Yesu mla kilaparavi, pion pan imimi, amio ṗena ika lala, ana makania.

¹⁴ Naga nene sane pe Yesu kiena navaemeena natelu pan imimi kiena nalogena lala, siraun naṗa Ntewa tamalia sina naga petan marena.

Yesu amio Pita

¹⁵ Ana pogos naṗa memla pae kamimi kinanena na kolulag, Yesu pisape sun re amio Saemon Pita. Piun tania, sape “Saemon, narina ne Yoane, sanape? ?Ko na sinema sii inu keviu, taulu naṗa la nene sinela sii inu, po peraga?”

Pita pisatame pania, sape “Suṗe, sur nene okilia pa rui, nekekanan ko paṗisi.”

Ana Yesu pisa pania, sape “Pogaga, ovagan narin kiau sipsip lala.”

¹⁶ Pogos taṗena sina ga, Yesu pisa pania, sape “Saemon narina ne Yoane, ko na sinema sii inu po pere?”

Pita pisatame ke sina, sape “Suṗe, sur nene okilia rui. Sa naṗa nepisaaria, nekekanan ko paṗisi.”

Ana Yesu pisa pania, sape “Pogaga, ovisuar kiau sipsip lala.”

¹⁷ Ana yam si tai, kila yam telun narui, Yesu piunia, sape “?Saemon narina ne Yoane, ko na okekanan inu kemua lelaga, po peraga?”

Ana pogos naṗa Pita pisu Yesu piun ma sanene pano tol yam telu, mloge piowa, pisa pa Yesu sape “Suṗe, ko okilia make sur punu ga, okilia naṗa nekekanan ko paṗisi.”

Ana Yesu pisa pania, sape “Pogaga, ovagan kiau sipsip lala. ¹⁸ Ana nevisa ve lelaga van ko sanini, sane nanua sumo, pogos naṗa ope mee ke ga wa, ko na okila ke ga sa naṗa sinoman osape okila. Ko ga taaga omiyen moṗa kulsota omialoro opa e lele la naṗa sinomania. Ana nekilia nevisa van ko, pogos naṗa ovim ove yermarua, yoko yar taṗena la ayenwo ko e moṗa kulmrae, atarar lumoma aure ko ova e lele la naṗa ve sinoman re ova ea.”

¹⁹ Visena kiena ne Yesu nene, sane pisawal ke sape sanape naþa yoko aweniãr Pita. Ea kiena marena, naga kila þelaga tai naþa mligan naga pito tano, a pisirlua kia kiena ne Ntewa pa metava.

Ana siraun naþa Yesu pisa pa sanene pa Pita, þere ke sina ga naga, pisape naga kilia siraun si naga, pisape “Ovim, otaveve inu lue ga narui.”

Yesu amio Yoane

²⁰ Ana siraun naþa Yesu sun pae amio Pita, Pita pilonia, pisu inu, erau wo kiena ne Yesu, nesike lavisin la luoka. Inu ke narui naþa nanua, e kinanena maro, netotano lavisin Yesu, nepiun tania nesape e imimi nalogena lala, ane yoko vielua. ²¹ Ana pogos naþa Pita pisu inu, piun tai Yesu, sape “? Suþe, sanapen erau nene?”

²² Ana Yesu pisa pania, sape “Visae nasinenanena kiau sane yoko naga ve kovio re, ana suña sanene vano neim sina ga, sur nene naga pe kiau, pe pe kionña re naþa ovisa sur tai e poli. Sur naþa pe kionña na kilaena, nepisa pan ko þa rui, nesape otavevenu silaga.”

²³ Ana suraun pogos nene, pog naþa nalelagaena taþena la amloge naþa Yesu pisa sanene, amlogepalia, amape Yesu pisayu inunia, sape taþatete nemare pogos tai. Ana Yesu pe pisa re sanene poli, pisa ga sape visae naga sinenania, yoko kilia ve sanene. Sanene, kana kinasia sane sur nene naþa Pita piunia, pe kiena re poli, ana pe kiena Yesu ga.

Visen maro

²⁴ Ana inu naþa nepisawal ke sur la nene, nesiri plan ruru ke vena akilia auloia. Ana ita punu ga tekilia telelaga tesape visena la nene pe lelaga paþisi.

²⁵ Poga, tusi nene pimi þisi ga e nini narui. Sur la moki naþa Yesu kila sike ea, ana sur la moki na moki naþa Yesu kila pe su re e poli. Visae tesiri punuia, nepisu sane pona yoko kana tus la ve mok vaþisi, vano-o yo ve tokak e yomarava nini.

YUMAENA Kiena ne Li Nalologena Lala Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini “*Yumãena Kiena Ne Li Nalologena Lala*”, Luk siri pan yaru tai, kiena kia Teopilas. Nane tusi na lua naþa Luk siria, pimi siraun kiena tusi na sumo, naþa kiena kia “*Lologena Wo Kiena Yesu Kristo Naþa Luk Siriyuia*”. Tusi nini “*Yumãena Kiena Ne Li Nalologena Lala*”, kiena kia na plasa sanene, sape “*Yumãena Lala*”. Naga pisayu yumãena þesa kiena li nalologena lala kiena Yesu, naþa Ninuna Wa naga sumon la e yumãena na visawalen lologena wo, siar garu Yerusalem a e yo punuga garu Yutea a Samaria, pano pano-o þar make yo e yomarava (Yumãena Lala 1:8).

Tusi nini naga suniena tai kiena li nalelagaena þesa, naþa siari e þegas kiena lus nae Israel lala naþa amlelaga, a kapuru pimi keviu kalo make yo la e yomarava.

E tusi nini, Luk sinenan sape kilologia naþa lala naþa amlelaga e Yesu, ve akawe re Parin Suþe nae Rom naþa naga pe suþen make yo la e pogos nene. A naga sinenan sape kilologia naþa suri makega naþa lus nae Israel lala amlelaga ea asape yoko imi málivi, nane apimi málivi rui kome lologena wo naþa ita li nalelagaena lala temlelaga ke ea.

Tusi nini komsus telu, naþa kilologia sanape naþa lologena wo sumãa þar make ke e yo punuga narui, a sumãare sumãa kapuru ke silaga. Komsus na sumo, pisayu sumãare naþa siari garu Yerusalem, siraun naþa Ntewa þerelua Yesu pa ma e peni. A na lua, pisayu naþa yumãena kapuru pimi keviu, kalo make yo lua nene Yutea amio Samaria. A komsus na maro, pisayu naþa yumãena pano pa kalo yo punuga e puruvanua lala na yo na pawu sive naþa apio asape Sive Naþa Metiterenian, pa tol yo Rom.

Pupia suri keviu tai naþa tusi nini pisayuia, nane yumãena kiena ne Ninuna Wa. Pogos naþa li nalologena lala asike garu Yerusalem wa e pogos na legiena na Pentikos, Ninuna Wa pitom ana mla mñareraena pala. A siraun e pogos nene, Ninuna Wa sumãa miila ke yumãena na sumãare, a miila mñena li na sumonien yumãena lala e kiela yumãena. Tusi nini pisawal visena laþasa naþa li nalologena lala apisawalia, a kila meraravan naþa kiela visena la mñarera po, pilon malena kiena la naþa amlelaga, a miila li nalelagaena lala vena aimi aviran la lele taaga.

Komþasnen tusi la na nini

Yesu pis maro pan kiena nalologena lala 1:1—14

Amligan lua yaru naþa kus lлена Sutas 1:15-26

Amlologon lologena wo garu Yerusalem 2:1—8:3

Amlologon lologena wo pa Yutea a garu Samaria 8:4—12:25

Yumãena lala kiena Pol 13:1—28:31

Yalena na sumo kiena ne Pol 13:1—14:28

Apiora lele taaga garu Yerusalem 15:1-35

Pol miyaloro yam lua 15:36—18:22

Pol miyaloro yam telu 18:23—21:16

Visena na sumo

¹ O, kiau erau Tiopilas, inu nekekara paḗisi naḗa nevitawe ko e tusi taḗena nini. E kiau tusi na sumo naḗa nesiri pan ko, nesiriyu suniena na suri la naḗa Yesu naga sum̃a kila, a naḗa naga sum̃a pian ke e sumo, naga nene naga siar e pogos naḗa naga siar ḗesan kiena yum̃aena, ² pimi tol e pogos naḗa e nam̃areraena kiena ne Ninuna Wa, naga mla maron kiena visena maro pa kiena li nalologena lala naḗa naga mligan plan la rui, ana siraunia Ntewa ḗere naga pa si metava.

³ Ana pogos naḗa naga mali sina ga e marena, naḗa naga pe pa re si metava poli wa, ana pogos moki, naga sum̃a m̃al̃mal̃ivin la pa tol legiena lualima yam vari, naḗa kila meraravan ruru pan la naḗa naga mali sina ga e marena lelag. E pogos la nene, la asum̃a apisu kilale ruru naga, a naga sum̃a pisayu mrapa lala na nasuḗenena kiena ne Ntewa pan la.

⁴ Pogos tai, naḗa naga sum̃a veraga amio la, naga mla visena nene pan la, naga pisa, pisape “Amiu na monar ve aur matan re yo nene Yerusalem, amiu na monar asum̃ate m̃a ga wa vena atol Ninuna Wa nene naḗa Ata pisaar ḗisi rui sape naga la van amiu, sa naḗa nepisa m̃ena ga pan amiu rui. ⁵ Sa nanua sumo, Yoane Nakeena naga kee yeririna lala e ga e wii, ana ve ve piavi re, legiena ga laḗasia warovia, ḗisi na Ntewa naga kee amiu ve lelag, na nene e Ninuna Wa.”

Yesu pa metava ma e peni

⁶ Ana e si e pogos tai, naḗa li nalologena lala la apimi sina ga lele taaga amio Yesu, la apiun tania, apisape “?Suḗe, sanape, nanagane naga pogos ruru naḗa ko okila naḗa ita le Israel lala ita ve kieta ḗarin suḗe sina ga tai, ponā pe kana pogos nen re poli wa?”

⁷ Ana Yesu pisatam̃e la, pisape “Naga nene pe pe kiamiu re naḗa amiu akilia pogos la nene poli, pona legiena la nene poli, naḗa Ata ga naga taaga mligan ruru pisape ve sanene, a ve sanene. ⁸ Ana siraunia, Ninuna Wa naga vim e amiu, ana e pogos nene narui akus nam̃areraena, ana ḗisi na amiu na monar ava avisawal inu garu Yerusalem nene, a e yo taḗena punu ga lala garu Yutea amio Samaria, ana vano vano-o tol m̃ena ga yo taḗena la punu ga e yomarava nini.”

⁹ A pogos naḗa naga pisa pa visena la nene ḗisi, naḗa la asike apisu ruru ke naga wa, Ntewa ḗerelua pa metava, a lul tai pitomi kalovia, ana la pe am̃a re si poli. ¹⁰ Pogos naḗa la asum̃a akirakira ke pa metava e sinapane wa, veraga ga amilan ga, naḗa am̃al yaru la lua naḗa m̃ala kulsota lala miyuwowo paḗisi, lalua apimi asum̃alar la asike amio la, lalua apisape ¹¹ “! E, le Kalele lala! Amiu ve sinemiu viowa re, ve akirakaḗar re va metava e sinapane sanene. Yesu nene naḗa Ntewa naga ḗerelua naga petan amiu pa metava e peni, ḗisi na naga monar wasuḗe sina vitomi, a naga yoko wasuḗe sina e ḗelaga ga nene naḗa apisu ga nanagane ḗisi ne.”

Pegas kiena ne nalologena lala

¹² Ana li nalologena lala amligan kunus nene, naḗa Kunus Na Purolip lala, aḗasuḗela apito garo Yerusalem, pe perina manene re poli, sane tasme na manu taaga ga. ¹³ La nene la apimi atol yo Yerusalem, ana la apa ke

sina ga loyumũa e yo naŋa metava naŋa la asusukemua e rui. A la nene kiela kia sanini: Pita, Yoane, Semes a Antru; amio Pilip, Tom̃as, Patalomiu, a Mati; amio Semes naŋa narina ne Alpeas, amio Saemon naŋa naga lala yaru tai naŋa sumo akila politik pa le Rom lala, amio Sutas naŋa narina ne Semes. ¹⁴ Ana e pogos nene, la nene amio sira lala, la apalue ga lele taaga vena alen. A Maria, anenane Yesu, amio m̃ena ga wenla Yesu lala, asũma apa lele taaga amio la.

Yaru na kusen lelena ne Sutas

¹⁵ Legiena laŋas ŋarovia ŋisi, ana li nalelagaena lala apimi lele taaga, naŋa la punu ga atol suri sane yaru ponotia taaga lualima yam lua. Ana e pogos nene, Pita naga sitom sape visayu van la vena akila sanape naŋa alual yaru na kus lelen yaru nene Sutas. ¹⁶⁻¹⁹ Naga nene vanon naŋa siraun naŋa Sutas naga sane kila kiena yum̃aena viowa nanua sumo, naga pul ke sina ga porotano tai amio kilavaru naŋa naga tauluia, ana naga ga mloru e yo nene, ana m̃eŋena m̃apo, a sinena la molmolue, ana naga mare. A yeririna lala nae Yerusalem amloge lologena nene, ana nane kila la apio kinakinas nen porotano nene e kiela visena asape “Akeltãma,” naga nene visena tai naŋa naga pisape “Yo Na Kuruta.”

Sanene, Pita naga sitom pisape visayu suri nene van li nalelagaena lala, ana naga sũmalu e marala, pisi pan la, pisa pisape “Erau lala, nanua sumo, Ninuna Wa naga pisi kome pulgona ne Tepet, naga pisayu yum̃aena kiena ne Sutas nene naŋa naga sumon yeririna lala apimi apuarar Yesu, a visena la nene apimi ape lelaga ŋisi rui, sa naŋa Visena Wa naga monar ve lelaga silaga. Sutas nene naga imimi yaru tai naŋa, naŋa Suŋe mliganar naga vena tarar yum̃aena amio imimi, ²⁰ ana nanagane, naga sa naŋa visena lalua nene naŋa teke e Tusi Kiena ne Yauena Lala, naŋa tai pisa, pisape

‘Naga popon naŋa m̃ana yũma mon korena ga, ŋisi na taŋatete yaru tai mono ea,’
Yauena 69:25

a taŋena sina ga, naŋa pisape

‘Popon yaru taŋena tai kus lelena.’

Yauena 109:8

²¹⁻²² “Komin suri ne na nene, ana monar yaru si tai naga imi sukol imimi sina vena navisawalen Yesu, kieta Suŋe, visave naga mali sina ga e marena. Yaru nene naga monar lala yaru tai naŋa la amio imimi nanua sumo, e pogos la naŋa Suŋe sũma mialoro ke amio imimi. Naga monar ve yaru tai naŋa naga sike e poglis naŋa Yoane naga mlologonyu ke kiena nakeena, pimi tol legiena naŋa Ntewa naga ŋurelua Yesu petan ita, vena va si metava.”

²³ Ana la apisawa kia kiena ne yaru la lua. Tai, kiena kia Yosop, naŋa la apio asape Pasapas, a kiena kia taŋena sina, kien kia asape Sastas. A yaru taŋena, kiena kia Mateas. ²⁴ Ana la amlen, apisa, apisape “Ntewa, Ntewa namanmaruaena, ko ga okilia m̃a ya naŋa sike e los nen yeririna lala. Narui imimi na sinemimin mesape ko okipian imimi e lalua nene, nape naŋa ko oŋere rui, ²⁵ vena naga tarar yum̃aena kiena ne nalologena nene, naŋa Sutas naga mligan rui vena naga va ruru nena ga e kiena lele na kovioena.”

²⁶ La amlen pae, ana akila sur sa naŋa la amlil m̃apila, ana kia kiena ne Mateas naga kate. Ana la amligan lua naga, ana asikol naga amio la lualima taaga pa taaga nene, kila la lualima taaga pa lua ke sina ga.

2

Ninuna Wa pimi

¹ E legiena na Paḡagena Na Yui Marua, li nalelagaena lala la apimi asu m̄a ga lele taaga, ² a veraga ga, m̄aagena tai molue ma e sinapane, sa ga naḡa pupia lagi tai m̄ai, ana m̄aagena nene naga kalo punu yo na loyum̄a nene naḡa la ateke tano ea. ³ Ana la apisu suri tai sane kapi mluamene, ana kapi nene naga mliḡerea, ana peve taaga pa sike e la punu ga nene. ⁴ Ana la punu ga, Ninuna Wa naga pimi pulemamaga e la, kila la apivisi e visena taḡena lala, sa naḡa Ninuna nene naga kila akilia apisi komea.

⁵ Ana garu Yerusalem, le Israel la asu m̄a ga, naḡa la ape li nalenena lala. La nene na la amolue e yo la moki na yomarava nini apimi. ⁶ Ana la nene amloge m̄aagena nene, lala amio yeririna taḡena lala, la moki paḡisi naḡa la apimi e yo nene. Ana la nene sinela kurkur paḡisi, komin naḡa yaru la naḡa Ninuna pimi e la, la pogos naḡa asu m̄a apisi sanene, ana yaru make ga amloge nena kiela visena la naapo. ⁷ Ana la amilan paḡisi, a amiyuwawa, apisa apisape “!Aulai! Yaru la nene naḡa asu m̄a apivisi ke sanene, ana lala na ape le Kalele ga lala. ⁸ ?Sanape naḡa ita punu tesu m̄a temloge ke naḡa apivisi ke e kieta visena la sanene? ⁹⁻¹¹ Iti tepe yaru na purvanua la moki na tesike ne, nae Patia, nae Mitia, nae Elam, nae Mesopotemia, nae Yutea, nae Kapatasia, nae Pontas, nae Esia, nae Pirusia, nae Pampilia, nae Isip, nae Krit, nae Arepia, nae Lipia e lepas na vaen Saerin, a nae m̄ena pupia pulkumali naḡa Rom. Ita laḡasia tepe le Israel ruru ga, a laḡasia pe ape le Israel re sumo poli, ana sirau la apimi ataveve kieta nalelagaena. Ana ita punu ga, ita punu peve taaga temloge ke naḡa la apivisi ke kome kieta visena lala ita punu ga, la asu m̄a apisa ke pupia yum̄aena la nene naḡa Ntewa naga kila.” ¹² Ana la amilan paḡisi, kiela sitomena la kokovio, ana la aminue kare narui asape sanape narui, ana la asu m̄a apiuviun ke tan la apisape “!Aulai! ?Ya ne sanene?”

¹³ Ana laḡasia asu m̄a apitalia la nene naḡa Ninuna pimi e la ḡisi rui, la apisa apisape “E, la nene amun ga kuruta nene, nane kila ape wowe ke ne.”

Visena kiena ne Pita pan la

¹⁴ Ana Pita amio li nalologena taḡena la lualima taaga pa taaga nene, la aḡariplan la asu m̄alu, apimi ase e nene, ana naga pisi manene pan la, naḡa naga pisawal sanini, pisape “Erau lala, naḡa amiu le Yu lala, a amio amiu yeririna taḡena lala naḡa amiu asike Yerusalem, amiu na ayagogon ruru inu vena nevisawal sur nene van amiu. ¹⁵ Yeririna la nene na pe amun re wii poli, sa naḡa amiu asu m̄a apisa ke ne, peraga, komin nanagane, aora ovari ga na kolulagi nini na wa. ¹⁶ Ana suri nene naḡa amiu apisuia, naga suri nene naḡa Navisawalena Soel naga pisayu sumo rui, naḡa pisape ¹⁷ ‘Ntewa naga pisa, pisape “E legiena la nene na pog maro nene, ḡisi na nela ninuu van yeririna la punu ga.

Ana ḡisi na narimiu lala la avisawal kiau visena,
a ḡisi na kiamiu yar viu lala yokorena avisu sur lala,
a kiamiu yermarua lala, la aḡeni naḡeni lala.

¹⁸ *Lelaga ḡa, e pog nene, ḡisi na neligan Ninuu,
naga vitomi ve keviu e yaru m̄ee lala amio sira m̄ee lala na kiau yum̄aena,*

ana p̃isi na la avisawal kiau visena.

¹⁹ *Pisi na nekila suri lala nailanena e yo yau,
amio kile lala na yomarava nini,*

ana yoko kuruta a kapi a pupia m̃au naṣa piu asuṃa ga.

²⁰ *Sumo na, mrae naga imi malolo, a kupario naga p̃isi na imi vivaga sane
kuruta.*

*Ana siraunia, legiena keviu nene kiena ne Ntewa, naṣa wo vaṣisi, naga kilia
imi.*

²¹ *A e pogos nene narui, yaru ai naṣa naga vio kia kiena ne Ntewa,
p̃isi na Ntewa tamalia naga.”* ’

Soel 2:28-29

²² “Amiu le Israel lala, amiu ayagogon ruru kiau visena la nini. Yesu nene nae Nasaret, naga pe yaru naṣa Ntewa naga kipian ruru naga merarava pan amiu sape naga pe Navisaarena. Ntewa naga kila sanene nane e yum̃aena na nam̃areraena lala, a e suri nailanena lala, a e kile lala naṣa naga kila Yesu naga miyumũaenia e maramiu nanua sumo rui. Suri la nene amiu asuṃa akilia ke p̃isi rui, ²³ ana pogos naṣa Ntewa naga mligan naga e limamiu, amiu asuṃalu am̃em̃ar naga mare, naṣa amiu ataṃan li viowa lala la asuar naga e laki torovia. Pogos naṣa amiu na pe akila re suri nene poli wa, ana Ntewa naga kilia p̃isi rui pisape p̃isi na ve sanene, ana naga taṃania, komin naṣa naga taveve sa naṣa naga sitom ruru nanua sumo rui vena kila. ²⁴ A siraunia, nam̃areraena na marena pe torokin re naṣa uarar manene Yesu poli, ana Ntewa p̃erelua naga petan nasinelaea lala na marena, kila naga mali ke sina ga. ²⁵ Naga nene naga sa naṣa visena tai kiena ne Tepet nanua sumo, naṣa naga pisayu Kristo, naṣa naga pisa, pisape

‘In na nepisu naṣa Ntewa naga suṃa amio inu silaga,

naga sike e lepasneu na marua, ana kila sineu pe kurkur re nena ga.

²⁶ *Kila sanene narui, sineu kekara, a purmeneu naga miau,*

in na nepe yeririna ga, ana neṣasine ga Ntewa m̃arera.

²⁷ *A Ntewa, p̃isi na ko na ve oligan re ninuu e yo na marena,*

*a p̃isi na ko ve otaṃan re tas nen kioṃa Yaru Wa na yum̃ae kioṃaena
menunu.*

²⁸ *Ko okipian inu e mrapa lala na malena p̃isi rui,*

a p̃isi na sineu naga pulen nakekarena ve keviu, naṣa ko osuṃa omio inu.’
Yauena 16:8-11

²⁹ *Wolai lala, in na nesape nevisawal meraravan suri nene van amiu. Repita ne na nene naṣa Tepet, naga na mare nakonua rui, la asin naga p̃isi rui. Naga nane kiena tampona ne nane m̃eke e kieta yo ne, mon m̃a pimi tol nanagane. ³⁰ Ana pogos naṣa naga mali ke ga wa, naga kilia rui naṣa Ntewa pisaar m̃arera pania pisape p̃isi na pogos tai na, kiena lus tai naga monar to sina ga tano e kiena pupia lele natotanoena, sa naṣa naga kiena lus nene naga imi ve p̃arin suṣe va yeririna lala, sa naṣa Tepet nene naga pe p̃arin suṣe sumo. Ana Tepet naga pe navisawalena tai, ³¹ a pogos naṣa suri nene naga pe m̃alivi re poli wa, naga pisa naṣa p̃isi na Ntewa kila Navisaarena nene naga mali ke sina ga e marena. Suri nene na Tepet pisa e kiena visena nene, naṣa pisa, pisape Ntewa pe mligan re ninuna e elen marena poli, naga pe taṃan re tasnena pa menun poli.*

³² Suri ke na nene narui naŋa imimi mesuŋa mepisawal ke ne, naŋa Ntewa naga pisirlua ke sina ga yaru naŋa Yesu nene petan marena. ³³ Ntewa pisirlua naga, ana ŋerelua naga pa metava rui, mligan naga sike e kiena lepas na marua. Ana sa naŋa Ntewa Arimata nene naga pisaaria, naga mla Ninuna Wa pania, a nanagane Yesu taron Ninuna Wa nene pan imimi, ana Ninuna Wa nene naga suŋa miyumaen ke suri la nene naŋa amiu na asuŋa apisuia a naŋa amiu na asuŋa amloge. ³⁴ E visena kiena ne Tepet la nene, naga pe pisayu re naga poli, komin naŋa ve naga re naŋa naga va metava e peni, ana naga pisayu ga Navisaarena nene. A kiena visena taŋena sa m̃ena ga nini, naŋa naga pisa, pisape

'Ntewa na Mava pis pa kiau Suŋe, pisape

"Ko ototano e kiau lepas marua, otom̃atea,

³⁵ *ŋisi na inu nekila kioŋa nasinekar lala ve sa takue naŋa ko oviawa ea."*

Yauena 110:1

³⁶ Komin suri ne la nanene narui, inu sineun nesape nevisawal ruru merarava van amiu, amiu mratava nae Israel la wetelu, sane Yesu nene naŋa Ntewa mliganar naga sumo rui pe kieta Suŋe a pe Navisaarena, ana amiu asuar naga e laki torovia rui."

Yeririna la moki naŋa amlelaga e Yesu

³⁷ Pogos naŋa yeririna lala la amloge visena nene, amloge sa naŋa miyur sinela, pano pa tol ruru nena puriu, ana la apiun tan Pita amio li nalologena taŋena lala, la apisape "Wolai lala, ŋisi na mekila kan imimi narui?"

³⁸ Ana Pita pisa pan la, pisa pisape "Amiu punu ga, amiu avilopu amiu, ana amiu ava e nakeena e kia kiena ne Yesu Kristo, vena ŋisi na Ntewa naga viewo kiamiu mlamulena viowa lala. A ŋisi na Ntewa naga ligan Ninuna Wa van amiu, sane kiena nalaena tai van amiu, ³⁹ komin naŋa navisaarena naŋa Ntewa naga kila, naga kila pan amiu, a naga kila pa narimiu lala, a naga kila m̃ena ga pa yeririna taŋena lala naŋa la asike perina wa. Navisaarena nene naga sike e la naŋa kieta Ntewa na Mava naga suŋa pio la m̃a ga."

⁴⁰ Ana Pita suŋa pisa ke visena wo nawere laena la moki pan la vena aimi, a naga pisa pisape "Amiu na monar aligan mlamulena kiena ne yeririna viowa lala na nanagane, amiu na atamalia amiu vetan nakoena naŋa naga suŋa pimi ke pan la."

⁴¹ Ana la moki liu naŋa la amloge visena nene kiena ne Pita, la amlelaga ea, ana la apa e nakeena. A e yeririna la punu ga naŋa asike e legiena nene, la moki pe suri sane manu telu la apimi apiran la amio kiela ŋegas nene.

Li nalelagaena lala apiran la e nasinewo

⁴² Ana li nalelagaena la nene, la asuŋa apurari ke ŋelaga la nene m̃arera paŋisi, naŋa la amiyagogo ruru po silaga naŋa li nalologena lala la apian la, a lala apiran la silaga e nasinewo e kiela ŋegasia, a la asuŋa akinana lele taaga silaga, a la yepela m̃aen aora na leniena lala silaga. ⁴³ Ana li nalologena lala la amiyumaen suri nailanena la moki paŋisi, amio kile la moki, ana yeririna la apisu suri la nene, sinela kurkur paŋisi. ⁴⁴ Ana li nalelagaena lala, la sinela suŋa maran taaga ga pano-o, a la asuŋa atam̃an kiela suri lala ve kiela pae ga. ⁴⁵ Sanene, la asuŋa aŋiliwilin kiela porotano

lala a kiela suri make ga lala, vena la avion kana kilaveru la naḗa la atolia, va lala ai naḗa limala plasan suri laḗasia. ⁴⁶ Legiena punu ga, la nene la asuḗa apiran la sane ḗegas taaga loyumuḗa e Yumuḗa Wa ḗmana ne Ntewa, a la asuḗa akinana ke lele taaga e ḗmala loyumuḗa lala. A silaga naḗa la asuḗa apimpae ke sanene, ana la akekara paḗisi, a silaga lala apito ga tano e Ntewa, a la apotena paḗisi pania komin malena wo nene naḗa naga mla pan la, ⁴⁷ ana amieluar naga vanonia. A e pogos nene, yeririna taḗena ḗmena ga lala akekaran kiela ḗelaga viu wo nene ḗisa, a e legiena punu ga, Ntewa na Mava naga suḗa tamalia si yeririna la ḗasia, naga suḗa sikol la ke e ḗegas nen li nalologena lala.

3

Laulu tai suḗalu mial

¹ Ana legiena tai, e nena e pog na leniena e mrae telu, ko yepekilavi, Pita amio Yoane, lalua asuḗa apa ke metava e Yumuḗa Wa ḗmana ne Ntewa. ² Ana yaru tai naḗa naga paeme naga pe laulu, a e legiena punu ga la asuḗa akus naga pimi amligan naga e mralaea nene naḗa apisape “Mralaea Wo,” naga nene e Yumuḗa Wa ḗmana ne Ntewa. Ana laulu nene naga toḗna mlogi ke pan la naḗa apa ke loyumuḗa. ³ Ana naga pisu Pita amio Yoane, naḗa lalua asuḗa apa ke loyumuḗa, ana naga mlogin nalaena tai vetan lalua vena lalua ala suri tai vania. ⁴ Ana Pita amio Yoane, lalua atamaria yeririna nene, ana Pita pisa pania, pisape “Mara, okira ovisu imimi sumo wa.” ⁵ Ana naga pisu manene lalua, naga ḗape ḗisi na lalua nene ala suri tai vania. ⁶ Ana Pita pisa pania, pisape “Erau, in na pe kiau kilavaru re nena ga, ana in na kiau suri wo ga tai naḗa inu na kiau, nela van ko. Nane suri ne nanene: e kia kiena ne Yesu Kristo nae Nasaret, nevisa van ko, osuḗalu narui, oyali.” ⁷ Ana naga pulun tarar limana na ḗamarua, miila laulu nene tarlua suḗalu, ana lana luwoka pimi po veraga. ⁸ Ana naga suḗalu ke veraga e pogos nene, suḗalu su, ana mialial lia. Ana pogos naḗa lalua apavini, naga taveve la, ana la ga teloka apa loyumuḗa e Yumuḗa Wa ḗmana ne Ntewa, naḗa yaru nene kekara paḗisi naḗa naga mial ke narui, naga suḗa pulaula, suḗa mieluar ke Ntewa.

⁹ Ana la naḗa asike loyumuḗa apisu naḗa naga mial, a naga suḗa mieluar ke Ntewa, ¹⁰ a pogos naḗa la apisu kilale yaru nene la apisa apisape “! Apisu ke ne! !Nanene na laulu naḗane-e! Sila ga naga suḗa mlogin ke kilavaru vanua e mralaea nene na Yumuḗa Wa, ana naga pimi po sina, naga suḗa mialoro ke narui.” Ana la amiyuwawa ruru e suri nene naḗa pimi ḗalivin yaru nene.

Pita pisi pan la loyumuḗa e Yumuḗa Wa Mana ne Ntewa

¹¹ Ana komin naḗa yeririna lala la sinela kurkur paḗisi, la akiriri apimi puna ne la telu nene e kopkop nene na Yumuḗa Wa ḗmana ne Ntewa, naḗa kiena kia “Kopkop ḗmana ne Solomon.” E yo nene, yaru nene naga suḗa tawa ke e Pita amio Yoane na wa. ¹² Pog naḗa Pita pisu yeririna la nene apimi lavisi, ana naga pisi pan la, pisape “?E, ita le Israel lala, sanape ne? ?Sanape na amiu amilan ke suri nene, ana amiu apisu ke imimi lua sanene? ?Pona amiu na amape imimi ga lua mekila yaru nene naga kilia mial e ga e naḗararaena ga kiamimi imimi lua yo, pona amiu na amape imimi lua mepe yaru wa yo, pona sanape? !Peraga! ¹³ Ana Ntewa ga

naga kila suri nene, nane pupia kieta Ntewa na naḗa pe Ntewa kiena ne Epraam, Aisak, a Sekop, a naga pe Ntewa kiena ne kieta yermarua taḗena m̃ena ga lala. Naga kila suri wo nene vena visirlua kia kiena ne kiena yaru na yum̃aena nene Yesu, e maramiu. Ana Yesu ke ga nanene narui, naḗa amiu aḗure naga pa e kieta kumali keviu, ana Paelat naga pisu sane Yesu naga poga ga, naga pisa pisape naga kilia molue, ana e pog ke nene narui amiu na apisawal m̃arerania e marana ne Paelat asape Yesu na pisokan ga, amiu yepemiu mavin naga. ¹⁴ Pe suri korena ga naḗa naga ḗar kia naḗa asape Yaru Wa a Yaru Mesmesu, ana amiu na apisa sanene e pog nene narui, asape yepemiu mavini naga. Ana amiu na apisa ga pa Paelat asape sinemiun yaru nene naḗa naga m̃em̃ar yaru mare ḗisi rui naga kilia molue, ana Yesu naga suña ga, ana Paelat taḗania. ¹⁵ Visae sanene, amiu ke narui, naḗa aḗem̃ar Purḗes nen Malena mare rui, ana sirauinia, Ntewa naga kilamalia sina ga naga e marena, a suri ne na nene imimi mepisu e kilamaramimi, ana imimi na mesuña mepisawalia. ¹⁶ Kia kiena ne Yesu ne nanene naga kila ruru laulu nene naḗa amiu akilia ruru naga, naga pimi po, sa naḗa amiu asuña apisu ke ne. Komin naḗa imimi na mepiawa m̃arera e nam̃areraena na kia nene kiena ne Yesu narui, ana lana ne yaru nene luwoka naga m̃arera ruru nena ga e maramiu nanagane.

¹⁷ “Poga ga, wolai lala. Inu nekilia m̃a naḗa suri la nene naḗa sumo amiu amio kiamiu yerkaŵa lala akila pa Yesu, amiu punu ga akila komin naḗa aminue ga. ¹⁸ Ana naga nene naga pe mrapa kiena ne Ntewa naḗa naga kila visena la naḗa naga pisawalia nanua sumo rui pimi pe lelaga. E visena lala kiena ne kiena navisawalena lala, naga na pisawal ḗisi rui, naḗa ḗisi na kiena Navisaarena naga monar loge viowa e tasnena. ¹⁹ Poga ga, ana amiu na monar avilopu amiu, a monar awasuḗe amiu aimi puna ne Ntewa, vena naga ḗisi na yumu plan kiamiu mlamulena viowa lala. ²⁰ Visae amiu na akila ve sanene, ḗisi na Ntewa naga kilia la nam̃areraena viu e kiamiu malena lala, a naga kilia ligan kiamiu Navisaarena nene naḗa naga mliganar ruru ḗisi rui, naga nane Yesu, naga wasuḗe ke sina ga imi. ²¹ Ana Yesu naga monar suña metava e peni sumo wa, vano vano tol pog naḗa yoko Ntewa sinenan sape kila suri la punu ga aimi ave urviu ke sina ga, sa naḗa naga pisawal ḗisi rui e visena lala kiena ne kiena navisawalena wa lala nanua sumo. ²² Ana lala yaru tai naḗa naga pisa sanene naga nane Mosis, a naga pisa pisape

‘Ntewa na Mava naga ḗisi na naga kila kiamiu navisawalena tai naga suñalu su likan amiu sa naḗa kila inu na nesuñalu ḗisi rui. Navisawalena nene ḗisi na naga ve yaru tai nae ga kiamiu yo, a amiu na monar ayagogon ruru kiena visena lala.

²³ Yeririna la naḗa la ve alogear re kiena visena lala, ḗisi na Ntewa naga ligan plan la vetan kiena yeririna ruru la napo, vena la ava akovio.’

²⁴ Suri nene Mosis naga pisa, a navisawalena taḗena m̃ena ga lala, sane Samiuel, amio m̃ena ga la naḗa apimi mare ga, e kiela visena lala, asuña apisayu ke suri lala na kieta legiena nanagane la nene. ²⁵ Navisaarena lala naḗa Ntewa naga mla nanua sumo e visena lala kiena ne kiena navisawalena lala, la ape kiamiu, a amiu na asike m̃ena ga loyur̃a e naviranarena nene naḗa Ntewa naga kila ḗisi rui amio kami yermarua lala na sumo, sa naḗa Ntewa naga pisa pan Epraam, pisa pisape

‘Pisi na in na nekila naḡa navisa ruruena naga imi e yeririna lala na yomarava nini, naga imi kom ga e kionḡa lus lala.’

²⁶ Mesmesun navisaarena nene, Ntewa naga kila Yesu naga suḡalu rui sane yaru tai na kilāen kiena yum̃aena, ana naga pe mligan re pan le taḡena la poli, naga mligan ga pimin amiu ḡesia. Naga mligan Yesu naga pimi vena kila wo van amiu vaḡisi, naḡa ḡisi na naga vilopu amiu, vena amiu aligan kiamiu ḡelaga viowa lala.”

4

¹ Ana Pita amio Yoane, lalua asuḡa amlologo ke pan yeririna lala wa, ana yaru wa lala, amio nasumonena kiena ne li nakirawoen yo lala e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, amio Satusi lala, la apimi lavisin la. ² La nene sinela mimi paḡisi, komin naḡa lalua asuḡa apian ke yeririna lala asape sa naḡa Yesu naga mali sina ga e marena, yeririna ḡena ga lala akilia amal sina ga ve sa ke ga. ³ Ana atarar la luoka, apano amligan la apa e yum̃a naloge viowaena vena asuḡate tol legiena na peni, komin naḡa yepekilavi rui. ⁴ Ana yaru taḡena la mokliu naḡa amloge visena kiena ne lalua, amlelaga ea, ana pimi tol pogos nene maran kiena ne la make ga naḡa amlelaga rui apim ape moki manene la narui, lavis tol manu ve lima, nanene sane yermene ga la ne [5000].

La aḡure Pita amio Yoane apa e kumali keviu kiena ne le Yu lala

⁵ A e kana legiena taḡena, yerikawa kiena ne le Israel lala, amio kiela nasumonena lala, amio navianena navisaluaena lala, la apimi lele taaga garu Yerusalem. ⁶ Ana la apa atotano e pupia kumali amio Anas, naḡa naga pe ḡarin li wa lala, a amio ḡena ga li kawa taḡena laḡas, naḡa sane Kaḡas, a Yoane, a Alikanta, a yeririna taḡena lala na mratava ḡana ne ḡarin li wa la nene. ⁷ Ana la akilali nalologena lalua nene asuḡalu likan la, ana la apiun naviunena tan la luoka. Apiunia, apisape “?Ane pisape amiu lua nene akila sanene e laulu nene? ?Amiu lua akila e naḡareraena nae pe?”

⁸ Ana Ninuna Wa pitomi pule e Pita, ana Pita pisi pan la, pisape “Inu nesuḡalu e maramiu, amiu yerikawa kiena ne le Israel lala, a nasumonena lala, ⁹ a in na nepisu sane amiu asuḡa apiun ke tan imimi imimi lua, apisape sanape e kiamimi yum̃aena wo nene naḡa imimi lua na mekila e laulu nene, a sanape naḡa imimi lua mekila naga pimi po sina. ¹⁰ Poga ga, in na nekekaran ga naḡa nela navisatameena na kiamiu naviunena nene van amiu, vena amiu akilia, a vena yeririna nae ḡena ga Israel lala la akilia. Nesape laulu ne nanene, naga nane suḡalu sike e maramiu naḡa, suḡalun ke lana luwoka ga naḡa po, naga pimi po rui e naḡareraena na kia kiena ne Yesu Kristo nae Nasaret. Yesu nene naga naḡa sumo amiu aḡemaria mare e laki torovia, ana naḡa Ntewa naga pisirlua ke sina ga naga mali si petan marena. ¹¹ Naga na sa naḡa Visena Wa naga pisayu naga, pisa pisape

‘Amiu li nakilaena yum̃a lala,

amiu na akovenlua lawe laki tai,

naḡa nanagane naga pimi pe pupia kemraḡe na mava rui na mon lika e yum̃a.’

Yauena 118:22

12 Ana pe mrapa tařena re si tai nařa ita tekilia tetol malena e poli, komin nařa Ntewa naga pe mla re nena kia tařena pan ita e yomarava nini poli nařa naga kilia tamalia ita ea.”

13 Ana yerkawa la nene la amilan pařisi, komin nařa la apisu nařa Pita amio Yoane, ape yaru kari ga, lalua pe ape yerkawa re nenaga, a lalua pe akilia re m̃ena ga suri moki poli, ana lalua nene pe sinela kurkur re nena ga. Ana la apisu kilale m̃ena ga sa nařa sumo, lalua nene na amiyal loro amio Yesu silaga. 14 Ana la tařatete si awem̃ar visena kiena ne Pita narui, komin nařa yaru nařa lana luwoka po si rui, sum̃alu sike amio lalua nene.

15 Ana la apisa pa la telu nene apisape la ava vanua sumo wa, vena la akilia avisayu suri nene. 16 La telu nene apa vanua, ana yerkawa la nene apisayula, apisa apisape “?Pisi na ita tekila ve sanapen lalua nene? Le Yerusalem la punu ga la amloge make řisi rui nařa lalua nene akila ke pupia yum̃aena tai nene e laulu nene ne, ana ita na tařatete si tevirovia.

17 Ana popon ita tekilali sane tekila visena nene na ve va manene re si e yeririna lala, ana ve sanene řisi na ita tevisaluřar lalua nene vena ve avis re si va yeririna lala, ve avisa re kia nařa Yesu van la.”

Kumali keviu naga pialuřar Pita amio Yoane

18 Ana la apio ke sina ga la telu nene apimi loyum̃a, ana apisi m̃arera pa li nalologena la lua nene, la apisa apisape “Amiu lua nene ve avisayu re si kia kiena ne Yesu va yeririna lala, pona avian la ea.”

19 Ana Pita amio Yoane, lalua apisatam̃ela, apisa apisape “?Sanape? ? Pona mesmesu ga nařa e marana ne Ntewa nařa imimi ve melogear re naga, imimi na melogear amiu ga? Naga nene na popon amiu na avisali suri nene, 20 ana imimi nini, na imimi tařatete meva ruru imimi mesum̃a ne. Imimi monar mevisawal m̃a suri la nene nařa imimi mepisu e kilamaramimi, a nařa imimi na memloge e kiligamimi.”

21 Ana yerkawa la nene la apisi manene sina ga pa lalua, apialuřar la sa si nanua sumo, siraunia la apisa apisape lalua na akilia ava vanua, komin nařa la pe am̃a re si mrapa nalaen nakoena van lalua poli, vanon nařa yeririna lala la asum̃a amieluar ke Ntewa komin ya nařa pimi m̃alivi e laulu nene, 22 nařa e pogos nene, yaru nene naga kiena kas na taulu pa lualima yam vari řisi rui.

Leniena kiena ne li nalelagaena lala

23 Pogos nařa Pita amio Yoane, lalua apa vanua, na ařasuřela ke sina ga apa e řegas nen li nalelagaena lala. Ana lalua apisawal visena lala nařa yerkawa lala kiena ne yaru wa lala a nasumonena lala apisa, 24 a pogos nařa li nalelagaena la nene la amloge visena la nene řisi, la amlen pa Ntewa. La apisa, apisape “Ntewa na Mava, ko osii sinapane a porotano a sive, a suri punu ga nařa sike e yomarava nini. 25 Imimi mesitonm̃al si kionm̃a Visena Wa tai, nařa yermarua repimimi Tepet, nařa naga na pe kionm̃a yeririna tai, naga pisawal e nam̃areraena kiena ne Ninuna Wa, nařa naga pisa sanini, pisapenua

‘?Komin ya ne yaru la nařa pe amlelaga re poli sinela mimi manene sanene? ?Komin ya ne yeririna lala la asum̃a asitom ke asape akila yum̃aena viowa, ana komin ya ne la akila řele ga?

26 Parin suře lala na yomarava nini, la asum̃alu asururuia vena akila mara, a yerkawa lala apimi lele taaga vanonia,

*ana la amninue naḗa akila ke mara amio Ntewa na Mava, a amio kiena Navisaarena.*²⁷ *Yauena 2:1,2*

²⁷ Ntewa na Mava, imimi mepisu visena nene pe lelaga, naḗa mesmesun nena ga e kiamimi pogos nanagane, vanon naḗa mesmesu ruru e pulkumali nini, Erot amio Ponses Paelat, amio le Israel lala, amio yaru taḗena la nene, la sinela kari manene la yeririna na yum̃ae kioḡaena nene naḗa Yesu, naḗa naga pe Navisaarena naḗa ko omiawawo naga, ana la asitom ke asape akila viowa manene vania. ²⁸ La nene la apimi lele taaga vena akila sanene, ana la akila mesmesu ga e ya naḗa ko ositom ruru sumo rui ana ko omliganaria osape naga monar ve sanene.

²⁹ “Ana Ntewa na Mava, imimi na mepiun mesape ko ositoḡal ruru ke visena ḡarera la naḗa la asuḡa apisa pan imimi, ana imimi mesitom mesape ko oiila imimi, kioḡa yeririna na yum̃aena lala, vena kila imimi na mevisawal kioḡa visena, naḗa kiamimi sitomena lala ve yuyuwawa re, a naḗa ve memarau re. ³⁰ A imimi na meviun ḡena ga tan ko okianlua lumoḡa, vena okila namaiena lala awo sina, a vena mekila kile lala pona suri nailanen lala, e kia kiena ne kioḡa Yaru Wa na yum̃aena, naḗa Yesu.”

³¹ A pogos naḗa la amlen sanene ḡisi, yo nene naḗa la apiora ke ea naga kululu, ana Ninuna Wa naga pitomi pule la, ana kila la apano apisawal visena kiena ne Ntewa, naḗa kiela sitomena lala ḡarera la e naga sane.

Li nalelagaena lala la amiḡa la ga e kiela suri lala

³² Ana e poglis nene, ḡegas nen li nalelagaena la nene, kiela malena pimi po paḡisi, sane la sinela taaga ga, a kiela sitomena ḡena ga taaga ga, kila na sane pe yar re tai naḗa naga ḡareran sitom visave kiena suri lala la ape kiena ga, ana la asuḡa ataḡan kiela suri lala vena ve kiela pae ga.

³³ A li nalologena lala la asuḡa apisawal ke e maran yeririna lala, naḗa kieta Suḡe Yesu, naga mali sina ga e marena rui, a visena nene kiena la nene, naga naḡareraena keviu sike ea, a li nalelagaena lala la apisu naḗa e pogos nene, Ntewa naga suḡa pisa ruru la paḡisi e kiena lemamiḡa pan la. ³⁴ Pe lala yar re tai naḗa e kiela ḡegasia naḗa naga limana plasan suri tai poli, komin naḗa yaru la naḗa la kiela porotano lala pona ḡala yum̃a lala, la asuḡa apuliwilin plan ke suri la nene, ana la asuḡa aḡar kana kilavaru ne lala apimi, ³⁵ amligan e limana ne li nalologena lala. Ana sirauḡia, li nalologena lala la asuḡa amlipere kilavaru la nene pan li nalelagaena la naḗa limala plasan suri la ḡasia.

³⁶ Lala yaru tai nene naḗa naga taveve ḡelaga nene naga yaru naḗa Yosop, naḗa naga molue e lus kiena ne Livae, naga paeme e purvanua nene Saepras, a naḗa li nalologena lala la amligan ke sina ga kiena kia taḗena tai, asape Panaḡas, naḗa kia nene kana kinasa asape “Yaru na visirluaen sitomena kiena ne yaru taḗena lala.” ³⁷ Naga kila yum̃aena wo tanea sanene narui, naḗa naga ḡiliwilin lua kiena kinakinas nen porotano tai, ana naga ḡala kana kilavaru pimi, ana naga mligan e limana ne li nalologena lala.

5

Ananias amio wona Sapira

¹ Ana yaru taḗena tai, kiena kia Ananaias, naḗa naga wona kiena kia Sapira, naga m̄ena ga ḗiliwilin lua kinakinas nen porotano tai naḗa lalua kiela, ² ana mla kana kilavaru komḗasa, mla pimi mligan e limana ne li nalologena lala. Ana naga ḗarwan kilavaru na porotano nene komḗasa, pe kiela ga lalua, ana wona m̄ena ga kilia m̄a suri nene, naḗa lalua apranaria. ³ Ana Pita pisa pania, pisape “?Ananaias, sanape naḗa ko otaḗian Yermare pimi kila kare sinem̄a sanene, ana ko opisa kotalia Ninuna Wa, naḗa ko osuḗm̄a omlarar ke kilavaru na porotano nene komḗasa wa? ⁴ !Opisu ke ne! Poglis naḗa ko pe opilwilin lua re kinakinas nen porotano nene poli wa, ana pe kiena ai? Naga pe kioḗm̄a ga. A pogos naḗa oḗilwilinia, kana kilavaru m̄ena ga punu ga sike e limana ai? Suḗm̄a ke e lumoḗm̄a wa. Ana pogos naḗa ko opisaar osape owar punu va Ntewa, ko monar okila ga sanene narui. ?Ana ya ne kila kioḗm̄a sitomena naḗa okila si visokanena sanene? !Ko na pe opisa kotalia re ga yaru la poli, ko na osuḗm̄a opisa kotalia ke Ntewa narui!”

⁵ Pogos naḗa Ananaias mloge visena nene, veraga ga naga mloru pito tano e porotano, naga marḗantop nenaga. A la naḗa la amloge kiena lologena nene, la amiyuyuwawa paḗisi. ⁶ Ana kiela yaru viu lala la asuḗmalu, la amluluwo tasnena, akus pa vanua, ana apa asinia.

⁷ Lavisi aora ve telu warovia, ana wona nene Sapira, naḗa naga mninue ke suri ya naḗa pimi e wona na yerm̄ene wa, naga towe pimi loyumuḗa. ⁸ Ana Pita piun tania, pisape “Sapira, ko ovisawal van inu. ?Nanene na kilavaru punu nene na kinakinas nen kiamiu porotano nene, pona peraga?”

Ana sira m̄ena ga nene pisokan, pisatanḗea, pisape “Peraga, naga ga nene.”

⁹ Ana Pita pisi pania, pisape “?Sanape na amiu lua apisokan sanene? !Amiu lua na apiranaria naḗa asape akilali Ninuna kiena ne Ntewa na Mava! ?Omloge ke yaru la ne amial ke apimi e pulutava ne? !La nene asin woḗm̄a na yerm̄ene rui apimi, a ḗisi na nanagane ga ne la aviar ko m̄ena ga ova vanua!”

¹⁰ Ana pogos naḗa sira nene mloge visena nene kiena ne Pita, naga m̄ena ga mloru mesmesu ke e lana ne Pita veraga, marḗantop nena ga. Ana yaru viu la nene apimi si loyumuḗa, la apisu naḗa sira m̄ena marḗan ḗisi rui, ana la apiar ke m̄ena ga tasnena pa vanua, la apa asinia m̄eke ga e yepas nen wona na yerm̄ene. ¹¹ Ana li nalelagaena na suḗmare lala, amio yeririna taḗena m̄ena ga lala naḗa la amloge suri nene, la sinela kurkur, amiyuyuwawan paḗisi.

Kile lala amio suri nailanena lala

¹² Ana e pogos nene li nalologena lala la asuḗm̄a akila ke kile la moki na nam̄areraena kiena ne Ntewa, amio m̄ena ga suri nailanena la moki, e marana ne yeririna lala. A silaga, la nene amio li nalelagaena taḗena lala la asuḗm̄a apimi veraga e Kopkop m̄ana ne Solomon, e Yuruḗa Wa Mana ne Ntewa. ¹³ Yeririna taḗena lala la asuḗm̄a apatanon la, ana yeririna la naḗa la pe amlelaga re poli, la moki amaraun naḗa ava akuspran la amio la. ¹⁴ Ana silaga, yerm̄ene laḗasia amio sira lala la amlelaga e Yesu, la apimi ape moki naḗa moki manene laa, ana la nene, Ntewa na Mava suḗm̄a sikol la ke e ḗegas nen li nalelagaena lala. ¹⁵ Komin suri m̄ena ga la nene, yeririna lala asuḗm̄a aḗure kiela li namaiena lala apimi, ana la amligan la aḗeke e m̄ala tog a m̄ala takue lala e isinen mrapa. Ana lala akila sanene

vena visae Pita war ro e yo nene, visae ninuna ga, ana visae tol laṗasia, ṗisi na la aloge wo sina. ¹⁶ A puna lala naṗa e narin pulkumali lala naṗa la lavisin Yerusalem, la m̃ena ga apimi, a aṗereari kiela li namaiena lala apimi, amio laṗas naṗa yermare lala apa e la, ana li nalologena lala la akila ruru la sina ga amloge po.

Yerkawa lala nae Israel la apuarar li nalologena lala

¹⁷ Ana ṗarin yaru wa, amio kiena erau lala, naga nene na ṗegas nen Satusi lala nae e yo nene, la apieluen manene la li nalologena lala, ¹⁸ ana la apa apuarar la, akuan la e yuṗna nakoena amio li viowa lala naṗa la asike e ṗisi rui. ¹⁹ Asum̃a pano-o kolemallo, ana navisi kiena ne Ntewa naga pimi, pietava e mratava na yuṗna na koaena nene, ana naga sumon li nalologena lala amolue sina ga. ²⁰ Naga pisa pan la, pisape “Amiu ava si asuṗalu asu loyuṗna e Yuṗna Wa Mana ne Ntewa, amiu avisawal si visena lala na malena viu nene va yeririna lala.”

²¹ Ana li nalologena lala la amlogear visena nene, a pogos naṗa yemlagi merarava, la apa si loyuṗna e Yuṗna Wa Mana ne Ntewa, la asuṗna amlologo.

Kumali keviu nae Israel naga pisi pa li nalologena lala

Ana kolulagi ke ga nene na wa, ṗarina ne yaru wa amio kiena erau la nene, la apio nasumonena taṗena lala nae Israel vena la aimi atotano e kiela kumali keviu. La nene am̃ape li nalologena la asike e yuṗna nakoena na wa, a pogos naṗa la apimi veraga sanene ṗisi, la amligan visena pa e yuṗna na koaena vena li nakirawoen yo lala aure la aimi.

²² Ana pogos naṗa apa atol yuṗna nakoena, la pe aṗal la re poli. Ana la aṗasuṗe ke sina ga apimi kumali, apisawal pan la, apisape ²³ “Pogos naṗa mepa metol yuṗna nakoena, moṗal pulutava m̃arera ga, akiar ruru ga mon m̃aga, a li nakirawoen yo na yuṗna nakoena lala asuṗalu asuṗna e mratava nene. Ana pogos naṗa mepietava, mepa loyuṗna, pe moṗna re yaru tai poli.” ²⁴ A pogos naṗa yerkawa lala kiena ne yaru wa lala a nasumonena kiena ne nakirawoen yo e Yuṗna Wa Mana ne Ntewa, la amloge visena nene, la aminue kare ga e li nalologena la nene narui, m̃a sanape na sanene.

²⁵ A e pogos nene, yaru tai pimi pisa suri taṗena tai pan la, pisape “!Aulai! Yeririna la nene naṗa amiu amligan la e yuṗna nakoena, la asuṗalu asike loyuṗna e Yuṗna Wa, la apian ke si yeririna la rui.” ²⁶ Ana pogos naṗa nasumonena nene mloge, ana naga amio kiena li nakirawoen yo lala, la apa aṗere nalologena la nene apimi ke sina ga, ana la akila ga e ṗelaga naṗa malumu ga, komin naṗa la amaraun asape saṗisi yeririna lala nae e yo nene ṗisi na la akovela vanonia.

La aṗure li nalologena lala apa ke sina ga e kumali keviu

²⁷ La nene aṗere li nalologena lala apimi loyuṗna, ana la akila la asuṗalu ase marana ne yerkawa la nene. Ana ṗarina ne yaru wa naga piun tan la, naga pisi pan la, pisa pisape ²⁸ “?Sanape na sanene? Imimi na mepialuṗar amiu m̃arera rui, mesape ṗisi na amiu na ve avisayu re si kia kiena ne yaru nene va yeririna lala, pona avian la ea. ?Ana nanagane sanape? Amiu na akila m̃aga pano-o yo nene naṗa Yerusalem naga pulen kiamiu visena la rui, a amiu na asuṗna apisa ke asape imimi ke naṗa mepe purṗes nen marena kiena ne yaru nene narui.”

²⁹ Ana Pita amio li nalologena taḻena lala apisatam̃ela, apisa apisape “Imimi na monar melogear Ntewa taulu naḻa melogear yeririna. ³⁰ Amiu na am̃em̃ar Yesu rui, amiu asuar naga e laki torovia, ana Ntewa na Mava kiena ne kieta yermarua lala naga kila si naga mali ke sina ga petan marena. ³¹ Ntewa nene naga pisirlua naga rui, vena naga sum̃a e lepasnena na ḻamarua, vena naga ve kieta Nasumonena a vena ve kieta Natamaliaena. Ntewa naga kila sanene vena le Israel lala akilia avilopu la, a vena naga kilia viewo kiela mlamulena viowa lala. ³² A imimi, imimi navisuen suri la nene e kilamaramimi rui, a navisawalena va yeririna lala, naga nene imimi memio Ninuna Wa nene naḻa Ntewa naga mla rui pan yeririna la naḻa amlogearia.”

Kameliel naga pisi e kumali keviu

³³ Ana pogos naḻa la nae pupia kumali nene la amloge visena nene, miyur la pa ḻisi, ana kila sane la sinela kari li nalologena la paḻisi, ana la sinelan asape aliḻere la sa naḻa la monar amare. ³⁴ Ana lala yaru tai, naḻa la asum̃a apatanon ke naga, naḻa naga pe Varasi, naga pe navianena navisaluaena tai, kiena kia Kameliel, naga sum̃alu pisapenua aure li nalologena lala la ava vanua sumo wa. ³⁵ Ana naga pisi e kumali keviu nene, naga pisa pisape “Yerkawa nae Israel lala, amiu amaram̃e amiu, amiu na monar asitom ruru suri nene naḻa amiu na sinemiun asape akila van la nene. ³⁶ Amiu asitomyuli yaru naḻa Tutasi. Nanua ga ne, pe nakonua manene re poli, naga sum̃alu, naḻa naga pisa pisape naga pe yaru m̃a tai ne, a suri sane yaru la ponotia vari naḻa la apa apiran la amio. Ana la am̃em̃ar naga rui, la am̃enetetain kiena yeririna lala, a kiena ḻegas nene naga pimi pe suri korena rui. ³⁷ Siraun naga nene, nane e poglis nene naḻa la apolo viraviran yeririna lala, Sutas nene naḻa nae Kalele, naga m̃ena ga sum̃alu, naga ḻere yeririna lala ataveve naga. Ana siraunia, la am̃em̃ar m̃ena ga naga mare, a la am̃enetetain m̃ena ga kiena yeririna lala apa apeve taaga.

³⁸ “Poga ga narui, a e suri nene naḻa ita tesum̃a tepisayu ke ne, inu nepisa ke sanini, nesape ḻisi na ita na teligan yeririna la nene la asum̃a ga sanene, ḻisi na ita ve tekila re suri tai van la. Naga nene komin naḻa visae kiela sitomena pona kiela yum̃aena nene naga molue ga kome yeririna, ḻisi na suri m̃ena ga nene monar loru ne, ³⁹ ana visae naga molue e Ntewa, ita na taḻatete tevisaluḻaria. A visae ita tekilali naḻa tevisaluḻaria, pona ita na tevisu naḻa sane tesum̃a tesuwo ke yum̃aena wo kiena ne Ntewa tai.”

La amlil li nalologena lala

⁴⁰ Ana kumali keviu naga mloge visena namasisuena kiena ne Kameliel nene, naḻa pisapenua ve akila re suri tai va li nalologena la nene, a la apisa apisape ḻisi na la ataveve ga ve sa naḻa naga pisa. Ana la apio li nalologena lala apisape aimi si loyum̃a, ana la amla narin nakoena pan la, amlil la, apisi m̃arera ke sina ga pan la, apisape la ve avian re si yeririna lala e kia kiena ne Yesu, ana siraunia, la amligan plan la apano.

⁴¹ Ana li nalologena lala apa vanua e pupia kumali nene, ana la pe amloge re piowa poli, amloge ga po paḻisi komin naḻa Ntewa naga pisu la sane la atorokin kemua naḻa atol memawaena e marana ne yeririna lala, vanon kia kiena ne Yesu. ⁴² Ana lala pe amlogear re nena kiela yerkawa la

nene, ana legiena punu ga, loyur̃a e Yur̃a Wa Mana ne Ntewa, a loyur̃a lala e yur̃a m̃ana ne yaru lala, la pe amligan re nenaga naḡa la apian ke yeririna lala, a la amlologon ke Nalologena Wo nene kiena ne Yesu, asape naga pe Navisaarena.

6

La apu ḡarin yeririna naiilaena la olua

¹ Ana e pogos nene, nalogenena kiena ne Yesu lala apimi ape moki manene la narui, ana nasinemimiena tai pimi likan la. E lepas tai, le Yu la naḡa apisi ke kom Kris, a e lepas taḡena, le Yu la naḡa apisi ke ga kome kiela visena, naḡa Epru. Ana la nene naḡa la apisi kom Kris, la asur̃a apisimumun ke apisape e legiena punu ga, pogos naḡa la apion kiela narin naiilaena la pan letano lala, ana la akila pe po re nena ga poli pa kiela letano lala. ² Ana li nalologena la lualima taaga pa lua amloge visena nene, la apio viraviran make nalogenena lala punu ga vena aimi lele taaga, ana la apisi pan la, apisa apisape “Wolai lala, pe pon re naḡa imimi meligan yur̃aena na visawalen visena kiena ne Ntewa poli, vena imimi mesur̃a mevisuar ga yur̃aena taḡena la nene. ³ Visae ve sanene, amiu na monar akilali naḡa akale kiamiu yeririna la ḡasia ve olua, naḡa la kiela kia po e maran yeririna lala, a naḡa la apulen Ninuna Wa, a naḡa la yepela maen yur̃aena, vena ḡisi na mevisiri plan la la ave narin ḡegas na visuar ruruen yur̃aena taḡena la nene. ⁴ Ana sanene, ḡisi na imimi li nalologena lala, sinemimi la wetelu kilia sur̃alu m̃arera su silaga e yur̃aena na leniena a navisawalen Visena Wa kiena ne Ntewa.”

⁵ Ana la ne e ḡegas keviu nene, la amloge sitomena nene, ana la akekaran manene paḡisi, ana la aḡal yeririna la olua sa naḡa la apisa. La olua nene naḡa la aḡalia, ana Stipen tai, naḡa naga pe yaru m̃arera tai naviawaen e Ntewa, a naga pulen Ninuna Wa, amio m̃ena ga Pilip, a Pokaras, a Nikeno, a Timon, a Pamenas, a yaru nae Antiok naḡa Nikolas naḡa naga pe pe Yu re poli, ana naḡa naga mlelaga e Ntewa kiena ne le Yu la rui. ⁶ Ana la aḡure yeririna la olua nene la apimi asur̃alu e marana ne li nalologena lala, vena la aligan limala te ḡarila, a la ayawawo la.

⁷ Ana suri nene naḡa la akila, kila sane silaga, visena kiena ne Ntewa naga sur̃a telivi laa e yaru la narui, a ḡegas kiena ne nalogenena lala garu Yerusalem pimi moki laa narui, naga pa tawa m̃ena ga e yaru wa kiena ne le Yu la moki narui, ana la m̃ena ga akus nalelagaena.

Le Yu laḡasia aḡere Stipen pa e kiela pupia kumali

⁸ Ana la olua nene, lala yaru tai naḡa Stipen, naga pe yaru tai naḡa naga pulen lemamiena kiena ne Ntewa, a naga pulen ke m̃ena ga pupia nam̃areraena kiena ne Ntewa, kila sa naḡa naga miyur̃aen kile la moki a suri nailanena m̃ena ga pa yeririna lala. ⁹ A le Yu laḡasia naḡa asike e yo nene, la pe akekaran re nena Stipen poli, ana la sinelan asape akila veveyuena vania. La nene, le Saerin lala, a le Alik santrea lala, naḡa la asike Yerusalem e pogos nene, amio m̃ena ga le Silisia laḡasia a le Esia laḡasia, naḡa la apimi asikolila. La moki nene la sane ḡegas taaga ga, naḡa la asur̃a apiora ke lele taaga silaga e yur̃a tai na leniena kiena ne le Yu lala. ¹⁰ Ana la nene la akilali naḡa avisaluḡar Stipen, pano pano-o peraga, komin naḡa Ninuna Wa naga sur̃a kila ke Stipen naga pe manmarua ruru

po e kiena visena lala, ana kiela visena na sinekar lala tařatete nena ataulu naga narui. ¹¹ Ana la apa ańal sina yeririna lařasia vena la ava avisa kotalia yerikawa lala, ana la nene la apa apisawal pan la, apisape “Imimi memloge yaru nene naga pisi na, pisa kare Navisaluena kiena ne Mosis pařisi wa, a naga řarnena kare mēna ga suri wa kiena ne Ntewa pařisi.”

¹² Ana e řelaga nene, la akila nasumonena lala, a kiela navianena na navisaluena lala, amio mēna ga yeririna tařena la moki, la sinela pilulun Stipen pařisi. Ana la apimi apuarar naga mārera, ařure pa e pupia kumali kiena ne le Yu lala. ¹³ Ana e pogos nene narui, visena na visokanena la molmolue pimi pe moki laa sane, nařa apisayu kare Stipen, apisapenua “Sila ga yaru nene řarnena kare luen ga kieta Yum̃a Wa mēna ne Ntewa, a e mēna ga e Navisaluena kiena ne Mosis. ¹⁴ Imimi memloge nařa naga pisayu Yum̃a mēna ne kieta Ntewa nene, nařa naga pisa pisape řisi na yaru suri nene nae Nasaret nařa Yesu, řisi na naga we plan Yum̃a Wa nene, a řisi na naga vilon mēna ga kieta řelaga marua lala nařa Mosis naga mla kemua pan ita nanua sumo laa rui, nařa ita tepuarar ruru la asum̃a ga pimi tol nanagane. !Yaru suri nene nařa Stipen naga sum̃a pisawal ke suri la nene, naga kila kare ruru ita pařisi ne!”

¹⁵ La amloge visena nene, ana apilon řarila lala akirava apisu Stipen vena naga visataře visena la nene, ana pogos nařa la apisuia, la apisu marana na sa ga marana ne navisi narui.

7

Visena kiena ne Stipen: Naga sunyu řesan Epraam sumo

¹ Ana řarin yaru wa naga piun tan Stipen, pisa pisape “?Ana ko, ko na opisa ya? ?Lelaga nařa ko osuńa opisawal ke visena la nene sa nařa la asum̃a apisa ke ne, pońa peraga?”

² Ana Stipen pisataře, pisape “Ata lala a wolai lala, amiu ayagogon kiau navisatařeena sumo wa. Pisi na in na nevisayu repita marua la sumo wa. Nakonua konua rui, yermarua Epraam naga sum̃a e kiena purvanua nařa Koltea, e pupia lepas nen yo nene nařa Mesopotemia, ana kieta Ntewa na Naurarena naga pimi mālivia, ana pisawal pania, pisape ³ ‘Ko na monar omolue e mońa mratava, a e kiońa yo, vena ova e purvanua tai nařa řisi na in na nevisa van ko.’ ⁴ Ana Epraam naga molue e Koltea, naga pa sike e pulkumali nařa Aran sumo, vano vano-o tol pogos nařa arimana naga mare, ana Ntewa řere naga pimi sike e purvanua nini nařa ita tesike e nanagane.

⁵ “Ana poglis nařa Epraam naga pimi tol yo nene, ana Ntewa naga pe mla re nena narin kińakińas nen porotano tai pania, a e pogos nene Epraam naga pe řar re mēna narina la poli wa, ana naga řuarar māreran ga navisaarena nařa Ntewa naga pisaar mārera pan sumo rui, nařa naga pisaar pisape řisi na purvanua wetelu nene naga ve kiena ne Epraam amio kiena lus lala nařa aimi siraunia. ⁶ Ana visena nařa Ntewa naga pisa pa Epraam e poglis nene, sanini, nařa Ntewa naga pisa pania, pisapenua ‘Kiońa lus la nene řisi na la ava ase purvanua tařena, ana yoko la ayum̃ae korena van kana suře lala, nařa řisi na la akila viowa manene van la vařisi, vano-o tol kas ponotia ve vari.

⁷ Ana siraunia, řisi na in na nela naliřereena van purvanua nene, a řisi na nela mēna ga nakoena van kiena yeririna lala, a řisi na inu neure

plan ke sina ga kiom̃a lus la nene, vena la awasuḑela aimi alotun inu e yo nena naḑa in na nemla pan amiu.’

⁸ “Ana e poglis nene Ntewa naga pisa ḑelaga na ḑaviu pa Epraam, sane totou na naviranarena nene naḑa Ntewa naga kila amio naga, ana pogos naḑa narina naḑa Aisak naga paeme, legiena olua ḑarovia, ana Epraam kila ḑaviu e naga. Ana siraunia, Aisak naga m̃ena ga kila sa ke ga nene pa narina naḑa Sekop, a ḑisi na Sekop m̃ena ga naga kila pa narina la lualima taaga pa lua nene, naḑa nanagane ita tesuḃa tepio la ke sane la ape ḑarin arimata nasumo lala.”

Stipen pisayu Yosop

⁹ A Stipen naga suḃa pisi ke ga wa, naga pisa pisape “Ana Yosop naga pe ḑarin arimata la nene tai, ana wenla taḑena la nene la apieluen naga paḑisi, ana la aḑiliwilin lua naga vena vanon yuḃae korena e purvanua naḑa Isip. Ana Ntewa naga sike amio naga e yo nene, ¹⁰ a miila naga e kiena pogos m̃arera lala, panopano kila naḑa ḑarin suḑe nae Isip nene, naḑa kiena kia Pero, naga pisu manmaruaena kiena ne Yosop po paḑisi, ana Pero nene mligan pupia yuḃaena lala navisuaren kiena purvanua e limana ne Yosop naga taaga.

¹¹ “Ana e pogos nene narui, ana pupia pogos na viso tai garu Isip a e yo kiena ne m̃ena ga repita lala naḑa Kenan, ana la amloge piowa vanon paḑisi, a la apisu sane peraga narui, pe kala kinanena re si po laa rui. ¹² Ana yermarua Sekop, naga mloge naḑa kinanena laḑasia na wilwilinena suḃa ke ma Isip wa, ana naga mligan narina la nene, naḑa la ape ḑarin arimata lala, vena la ava metava ma Isip vena awar kala kona laḑasia. Naga nene naḑa sane la apa ḑesan ga ma Isip na wa. ¹³ Ana yam luan naḑa la apa ma Isip sanene, Yosop naga pisa lologia naga pa wenla lala, a suniena na mratava la nene kiena ne Yosop naga pa tol m̃ena ga Pero. ¹⁴⁻¹⁵ Ana Yosop naga mligan visena pa pa arimana naḑa Sekop, pisape naga amio la punu ga na mratava m̃ana la monar avami asike amio naga, ana Sekop amio na mratava m̃ana lala apavini, la punu ga la lualima olua pa lima, la apa asike ma Isip. La apa asuḃa pano pano-o, ana siraunia Yosop nene amio kieta yermarua taḑena la nene la amarmare ga e yo nene. ¹⁶ Ana ko pa taḑena ga rui, la aḑar si puriula lala aḑasuḑe sina e yo kiena ne la nene, e yo tai kien kia Sekem, ana la asinila e lotap tai naḑa yermarua Epraam naga pul lua nanua sumo rui tan le Amaro lala.”

Stipen pisayu Mosis

¹⁷ Ana Stipen naga suḃa pisi ke na wa, pisape “Ana kieta yeririna lala asike garu Isip tol si kas moki paḑisi, ana la akapuru apimi ape moki manene la narui, ana Ntewa naga pisu sane naga torokin ruru kaḃa pogos naḑa naga kila sa naḑa naga pisaar pa Epraam sumo ḑisi rui, pisape ḑisi na naga were plan kiena lus lala e kiela nayuḃae korenaena. ¹⁸ Ana e pogos nene ḑarin suḑe viu taḑena tai naga suḃalu garu Isip rui, naḑa naga mninue suniena kiena ne Yosop nanua sumo amio kiena na mratava m̃ana lala, ¹⁹ ana naga kila kare manene laa kieta lus la nene na nanua sumo, naḑa naga m̃areran la ga vena la aligan kare ga narila lala asuḃa ga vena amarmare, vena ve akapuru re si avim ave moki.

²⁰ “Ana e ke e pogos nene, Mosis naga paeme, naḑa naga pe sisi tomtom tai naḑa pe sisi tanea po paḑisi. Ana arimana amio anena, lalua apisuar

wan ga sisi nene e m̃ala loyum̃a pano pano-o tol kupario telu, ²¹ ana siraunia, lalua akila p̃ele si yonia, ana lalua monar aligan lua naga. Ana siraunia, lom̃earu kiena ne p̃arin supe ga nene naga m̃alia, ana naga sane kuslua Mosis, pisuaria vena ve narina. ²² Naga sum̃a kapuru m̃a sanene pano-o, ana la asum̃a apian naga e manmaruaena kiena ne le Isip lala, ana naga kapuru pa pe yaru m̃arera tai a pe yaru na visena na manmaruaena a yepen m̃aen m̃ena ga yum̃aena.”

Mosis naga sinenan sape tamalia le Israel lala

²³ Ana Stipen naga sum̃a pisa ke, pisape “Ana pogos naṓa Mosis, kiena kas pa tol sane lualima yam vari, naga sitom̃al si le Israel taṓena la naṓa la asike na, naṓa la sa ga wenla ga lala, ana naga sum̃a siar pa m̃alivin la towe m̃aga. ²⁴ Ana pogos tai naga pano, m̃al naṓa yaru nae Isip tai sum̃a m̃e ke yaru nae Israel tai, ana naga pa miila yere Israel nene, ana naga kilamaran pa yaru nae Isip nene, m̃eñar naga mare. ²⁵ Naga nene komin naṓa Mosis naga sitom ke pa p̃isi rui pisape p̃isi na Ntewa naga ligan lua naga vena natamaliaena kiena ne kiena yeririna la nene, ana e pogos nene le Israel lala la pe apisu kilale re poli wa naṓa asape p̃isi na Mosis kila sanene van la.

²⁶ “Ana yemlagi ke sina ga e legiena taṓena, naga m̃al le Israel lalua asum̃a asu la a am̃e la m̃aga, ana naga panon pisape visaluṓar naṓa lalua ve awela re sina, a naga pisape kilali naṓa lalua atalopan la sina. A naga pisa pan la, pisape ‘E, amiu lua ayagogo. ?Sa ga naṓa amiu lua nene ape welelai ga rui, sanape na amiu lua akila kare amiu ke sanene?’

²⁷ “Ana naga naṓa pe kila mesmesu re pan naga komṓas nene poli, naga suponlua Mosis pa perina, ana pisa pania, pisape ‘?Sanape? ?Ane mligan lua ko pisape ko ove kiamimi yerkawa, a vena ko oliṓere imimi sanene?’ ²⁸ ?Pona ko sinom̃an osape owem̃ar inu ve sa naṓa om̃em̃ar yaru nae Isip nene nakoneva, ne?’

²⁹ “Ana poglis naṓa Mosis naga mloge visena nene, mloge piowa paṓisi, naga sum̃alu, pionlua petan Isip, pure pa sike e purvanua taṓena tai, kiena kia Mitian, ana naga sike e yo nene piavi laa sane, a narina na yerñene luwoka ga, apaeme e yo nene.”

Mosis mloge Ntewa pisi pania

³⁰ Ana Stipen pisa pisape “Ana Mosis sike e yo nene pano tol si kas lualima yam vari, ana legiena tai naga sum̃a e yokorena tai, lavisin pupia tavie naṓa Sinae. Ana e yo nene naga mali navisi tai pimi m̃alivinia e kapi naṓa kekan purlaki wetelu tai. ³¹ Ana Mosis naga milan suri nene ana sinena kurkur paṓisi, ana naga pa laa lavisin purlaki nene vena visu ruruia. Ana naga mloge pulgona ne Ntewa, ³² naṓa pisa pisape ‘In na nepe Ntewa kiena ne repim̃a lala, sane Epraam, Aisak, a Sekop.’ Ana Mosis telm̃anin paṓisi, naga maraun visuena. ³³ Ana Ntewa na Mava naga pisa si pania, pisape ‘Ko oyenlua kioṃa kulus nen lam̃a, komin yo na ko osum̃alu osike e ne, naga pe yo wa tai naṓa. ³⁴ Ana in na nevisa van ko sanini, nesape inu nepisuveve ruru naloṓe viowaena kiena ne kiau yeririna la garu Isip p̃isi rui, a nemloge kiela tagiena p̃isi. In na nepimin ke nesape neure plan la narui, a opisu ke ne, inu nesum̃a nemligan ko m̃ena ga nesape ko owasupe si ova garu Isip sumo wa, vena ove kiau yeririna nakilaen yum̃aena nene.’”

Le Israel lala yepela mavin Mosis

³⁵ Ana Stipen naga sum̃a pisi ke pan la na wa, naga pisa pisape “A Mosis nene, naga ke nanua sumo yepela mavin naga narui, naṣa la apisa visena ne nanene narui, apisape “?Sanape, ane mligan lua ko vena ko ove kiamimi yerka, a vena ko oliṣere imimi sanene?” Ana Ntewa ke ga naṣa naga mligan kiena navisi naga pimi teke e purlaki naṣa kapi kekan ke ne, vena ligandar si Mosis naga ve suṣe a ve natamaliaena kiena ne le Israel lala. ³⁶ Ana Mosis ke ga nanene na wa, naṣa naga sumon le Israel lala amolue garu Isip, la apimi. A silaga, garu Isip, a e Sive Naṣa Pivaga, a kas lualima yam vari ke sina ga e ga e yokorena, naga sum̃a kila kile lala na nam̃areraena kiena ne Ntewa, a suri nailanena lala pan la. ³⁷ A Mosis ke ga nene na wa, naṣa naga pisawal pa le Israel lala, naga pisa pisape ‘Ntewa naga pisi na naga ligandar ga amiu yaru ga tai, sane kiamiu navisawalen taṣena tai, sa naṣa naga mligandar inu sumo rui.’ ³⁸ A Mosis ke ga nene na wa naṣa naga sum̃a amio repita marua lala a amio le Israel taṣena lala, poglis naṣa la amialoro ke e ṣegas taaga e yokorena, a naga ke ga naṣa sum̃a amio navisi nene naṣa pisi pania meta e tavie naṣa Sinae. E pogos nene narui, Ntewa mla visena namalena pa Mosis ne na nene, ana Mosis kus pitomi kian pan la.

³⁹ “Ana repita la nene yepela mavin nena logearen Mosis, a la akoven lua kiena visena nene, ana e kiela sitomena lala, la sinelan ga asape awasuṣe la sina ga ava Isip. ⁴⁰ Pogos naṣa Mosis petan la, pa sike yam piavi ma tavie naṣa Sinae, ana la asitom̃al ke sina ga kiela malena marua nanua asike garu Isip sumo, ana la apisa pa Aron naṣani, apisape ‘Imimi na sinemimin mesape ko oyum̃aen kieta nono laṣasia, vena la akilia asumon ita tevano, komin Mosis nene naga ṣerelua ita garu Isip ana naga sumon ita tepimi e yo nini, ana ita temninue kare ga naga sike pe narui, pona am̃a sanape e naga.’ ⁴¹ Ana la apa akila sanene, la amiyum̃aen nono na narin puluk tai naṣa pe purwolu, ana la akila nakuṣaṣaena pania, a la akila pupia ṣaṣagena tai pa kiela nono nene naṣa la ga amiyum̃aena e ga e limala.

⁴² “Ana pogos naṣa Ntewa pisu suri nene, naga pilopu m̃asina pan la, a naga mligan la vena la ava alotun verue lala. A suri nene naga sa naṣa visena wa kiena ne Ntewa nene naṣa Navisawalena Amos naga pisa e Visena Wa, naga pisa pisape

‘!Le Israel lala!

?Sila ga e kas lualima yam vari e yokorena,

amiu am̃e mom̃ar suri mali lala vena kilaen nakuṣaṣaena,

ana nakuṣaṣaena nene pan inu, pona pan ai?

⁴³ *Peraga kemua rui, pe akila re pan inu poli, ana amiu na amlotun ke ga nono la naṣa amiu ga akila ne,*

sa naṣa Molek nene,

naṣa amiu na amialoro amio kana silṣarpara nena,

a Repan m̃ena ga sa ke ga,

naṣa amiu akus nono na kiena verue nena naga pa sumon amiu.

Komin suri ne nanene, ṣisi na in na nem̃ene plan amiu ava koperinan kiamiu purvanua, ava asum̃a garu Papilon lepas na vano.’” **Amo 5:25-27**

Stipen pisayu naṣa Ntewa naga miila manene laa le Israel lala wa

⁴⁴ Ana Stipen pisa pisape “Ana e pogos naṣa kieta yermarua la nene la asike e yokorena nene, Ntewa naga pisa pa Mosis pisape naga monar

yum̃aen m̃ana silparpara tai, sane kile tai naṣa pisawal pisape Ntewa naga sum̃a amio la. Ana la amiyum̃aenia torokin ruru sa naṣa Ntewa naga pisawal pania, ana la asum̃a amlenlelein m̃a silparpara nene pimi. ⁴⁵ La akila m̃a sanene pimi tol pogos naṣa Yosua sumon kieta yermarua lala apimi am̃ene plan yolai taṣena la naṣa apimi asike e kieta porotano nene, rui. Ana Ntewa naga ṗere kieta yermarua lala apimi si loyum̃a e kieta purvanua nene a e poglis nene, la akus silparpara nene pimi loyum̃a amio la, mon m̃a amio la pimi pimi tol pogos naṣa yermarua Tepet naga pe ṗarin suṗe.

⁴⁶ “Ana Tepet pisu naṣa Ntewa naga kekarania e suri la moki liu, ana naga piunia pisape visae Ntewa naga tam̃ania, vena naga yum̃aen m̃ana yum̃a wa tai, vena lus kiena ne Sekop lala akilia ava ea alen vania. ⁴⁷ Ana Ntewa naga pe tam̃an re Tepet naga yum̃aen yum̃a tai sanene poli, ana siraunia narina nene naṣa Solomon naga miyum̃aen m̃ana pupia Yum̃a Wa nene. ⁴⁸ Ana ita monar tesitoṃal m̃ena ga, sane Yer Kawa Na Metava Manenea, naga taṗatete se yum̃a tai naṣa yaru ga la amiyum̃aenia, sa naṣa Navisawalena Aisea naga pisa pisape

⁴⁹ *‘Ntewa Na Mava naga pisa pisape*

“Ma ga e peni naga sane leleu natotanoena,

a yomarava nini naga sane le lena liganen lau su metava ea.

?Amiu na asitom asape akilia ayum̃aen yum̃a ya, vena neva nese ea?

?Pona amiu asitom asape akilia ayum̃aen e yo nape, naṣa neva neva ruru inu ea?

⁵⁰ *Suri la punu ga na sike ne, ana in ga na nesii make punu ga.” ’ ’ Ais 66:1,2*

Stipen pisi m̃arera pan la pisape le Israel la pe amlogear re Ntewa poli

⁵¹ Ana Stipen sinenan pisape kila make kiena visena nene narui, ana naga pisi pa yerkawa kiena ne le Yu lala naṣa la asike e kumali, ana naga pisa pan la, pisape “Ana amiu na, amiu atorokin ruru nenaga kieta yermarua la na nanua sumo ne. Amiu na ape kuruṗil paṗisi wa, ṗarimiu m̃arera, a kiligamiu poṗe m̃ena ga, yepemiu mavin logeen visena kiena ne Ntewa, a sinemiu lala naga sa ga sinen yaru la naṣa la pe ape ṗaviu re poli wa. Amiu na ape yaru na suwoen luen ga Ninuna Wa silaga.

⁵² Navisawalena lala kiena ne Ntewa nanua sumo, kieta yermarua lala akila make kemua piowa pan la punu ga rui, a la am̃e moṃar la moki, pe sur koren ga naṣa ape yaru la naṣa Ntewa naga mligan la apimi vena avisawal avisave Yaru Wa Nayum̃aena kiena ne Ntewa nene naga ṗisi na imi. Ana amiu na apiowa laa sane, komin naṣa pogos na yaru nene naga m̃alivin ita rui, ana amiu apielua naga a am̃em̃ar naga mare. ⁵³ Amiu ke narui naṣa amiu atol Navisaluaena kiena ne Ntewa ṗisi rui, naṣa navisi lala amla pimi sumo, ana amiu na pe amlogear re nena poli, akilaroro kare make ga silaga.”

La akoveṃar Stipen

⁵⁴ Visena kiena ne Stipen ṗisi e nene narui, a pogos naṣa li navioraena lala na kumali la amiyagogen naga, visena la nene miyur manene sinela paṗisi, ana la sinela mimi paṗisi, la asum̃a akar ke maluela vanonia. ⁵⁵ Ana Stipen, naga Ninuna Wa pimi pulenia, ana naga kira pa metava ma e peni, kirava ruru m̃a sanene, pisu pupia naurarena naṣa kilawo ke Ntewa, a naga pisu m̃ena ga naṣa Yesu naga sum̃alu sike e yo na metava lavisinia,

nanene na e lepasnena na p̃amarua. ⁵⁶ Ana naga pisu suri nene, naga pisa pa la naṣa asike ne, pisape “!Ake-e aulai! Inu nepisu naṣa sinapane naga suwowo ga mon m̃aga, ana Narina ne Yeririna naga suñalu sike e lepasnena ne Ntewa naṣa p̃amarua.”

⁵⁷ Ana yerkawa la nene la amloge ya naṣa Stipen pisa, ana la amloge sa naṣa naga pisa kare Ntewa, ana amlokai keviu pa metava, a apuwo pulkiligala lala, vena la ve aloge re si visena kiena ne Stipen, ana la punu ga akiriri apa puna veraga, ⁵⁸ ana atararia, aṣereyalolon naga petan pulkumali keviu nene pa vanua. Aṣure matan pulkumali keviu nene, vena la akoveṃaria, ana la apisa asape yeririna la naṣa amligan la sumo vena la avisawal visena la naṣa kila Stipen kus naloge viowaena, apisape la ke nene narui la monar akoven p̃esan kilavaru. Ana la amien plan m̃ala kulsota lala, ana la amligan sike e limana ne yaru viu tai naṣa naga sike amio la e pogos nene, naga kien kia Sol, ana la nene asun ke naṣa akove Stipen narui.

⁵⁹ Ana pogos naṣa la asum̃a akove ke naga sanene, ana naga mlen, pio Ntewa, pisa pisape “Suṣe Yesu, awis, otam̃an ninuu vaṃasu, nesike nemio ko.” ⁶⁰ Ana naga kinai mloru mon tano, mlakai keviu, pisape “Suṣe, awis, ve ola re si nakoena van la e kiela mlamulena viowa nene naṣa la akila ke pan inu ne.” A siraun naṣa naga pisa sanene ṗisi, mloru pito tano, naga mare nena ga.

8

¹⁻³ Ana Sol nene naṣa naga sike e pogos nene, naga pisu suri nene, naṣa akoveṃar Stipen mare, a naga pisu sa ga naṣa la akila ke ga yum̃aena wo tai. Ana pe yam piavi re poli, yaru m̃arera na leniena laṣasia, la pe amarau re poli, la sinela miye paṗisi, ana la apimi akus tasnena ne Stipen, ana la ataginia ṗisa ataginia, ana la apa asinia.

Sol naga ṃene kare la naṣa amlelaga e Yesu paṗisi

Ana siar e pogos nene, ana Sol lala, la apilamoluen kare ṗegas nen li nalelagaena lala garu Yerusalem. La am̃ene kare la pano-o kila narui la moki naṣa aṣure e yo nene, apa asike e yo taṣena lala garu Yutea amio Samaria, ana li nalologena ga lala, la pe apa re poli, la asum̃a ga Yerusalem. Ana Sol la sinela kar manene laa li nalelagaena lala va laa na wa, ana la asum̃a apa ke ga e m̃ala yum̃a lala, a aṣere plan la, amligan la e yum̃a naloge viowaena, naga nene yerṃene amio sira.

Pilip pa mlologo garu Samaria

⁴ Ana la naṣa la amlelaga e Yesu, la moki naṣa apuretetai petan Sol lala e pogos nene, ana pogos naṣa la asum̃a apa tetai sanene, ana la asum̃a amlologon ke visena kiena ne Yesu pano. ⁵ Ana lala yaru tai naga yaru naṣa Pilip, naṣa la amliganaria pe tikon sumo, naga pitomi tano e pulkumali keviu tai garo lepa naṣa Samaria, ana naga mlologon p̃esan ke Navisaarena Yesu pa yeririna lala nae e yo nene. ⁶ Ana yeririna la moki paṗisi naṣa la amiyagogon ruru ke kiena visena lala, a la apisu kile la naṣa naga kila, ⁷ sa naṣa yermare lala amolue petan yeririna la moki, naṣa pogos naṣa la amolue, ana la amlokai manene paṗisi ana apureure. Ana la apisu ṃena sane yaru la naṣa yepela la komṗas marmare, a amio

m̃ena laulu lala, la apimi apo sina. ⁸ Ana e yo nene, a p̃ina lala la akekara naṓa akekara paṓisi komin suri la naṓa amloge a naṓa apisuia.

Yaru na purm̃aki tai, kiena kia Saemon

⁹ Ana nanua sumo, naṓa Pilip naga pe pimi re Samaria poli wa, ana yaru na purm̃aki tai naga sike e yo nene, naṓa naga kiena kia Saemon. Siar e pogos la nanua sumo rui, naga pe yaru naṓa naga kiena kimi moki paṓisi a naga sum̃a miyum̃aen ke suri la moki sanene, ana naga kila sa naṓa naga sum̃a pisawal ke naga pisape naga pe yaru taṓena tai, ana yeririna lala nae e lepas nene la silaga sinela kurkurun naga paṓisi. ¹⁰ Kiela yerikawa lala, amio yeririna taṓena lala, la asum̃a amlelaga ke e kiena visena lala, a la apisa ke sanini, apisape “!Aulai! Yaru nene, naga nam̃areraena kiena ne Ntewa kemua tai sike e naga. Naga nene naga monar nam̃areraena nanene narui naṓa ita tesum̃a temloge ke naṓa asum̃a apisayuia, apio apisape ‘Nam̃areraena Keviu.’” ¹¹ La amilan manene naga sanene narui, komin naṓa naga kila suri nene yam piavi rui, ana kila narui la amlelaga ea.

¹² Ana siraunia, pogos naṓa Pilip naga pa mlologon nasuṓenena kiena ne Ntewa pan la, a mlologon m̃ena ga kia kiena ne Yesu Kristo, ana la amlelaga e kiena visena narui, ana yerm̃ene lala amio sira lala, la punu ga apa e nakeena. ¹³ Pimi tol m̃ena yaru nene Saemon, naga m̃ena ga mlelaga, ana la amligan naga pa e nakeena. Siraun naga nene, silaga naga su ga lavisi, pe sinamaran pa Pilip, naga sum̃a milan manene luen ga kile lala a pupia yum̃aena lala nam̃areraena kiena ne Ntewa naṓa Pilip naga sum̃a kila ke ne.

¹⁴ Ana pe yam piavi re poli, visena na suri la nene naṓa molue e nini, pano-o tol li nalologena lala garu Yerusalem, apisape le Samaria m̃ena ga lala, nanagane la amlelaga e Ntewa rui. Ana li nalologena la nene la apisayuia, apisu sane popon avitetalia Pita amio Yoane vena lalua ava akaten la, ana lalua akilali naṓa avisuveve suri la nene. ¹⁵ Ana pogos naṓa la apito am̃alivin la garo Samaria sanene, ana lalua apu p̃arila, a lalua amlenwo la vena Ntewa ligan Ninuna Wa vitom van la. ¹⁶ Ana lalua amlenwo la sanene, komin naṓa sumo ana Pilip naga kila nakee laena e kia kiena ne Suṓe Yesu, ana Ninuna Wa naga pe pitomi re e la poli wa. ¹⁷ Ana sanene, Pita amio Yoane, lalua akila sanene pan la narui, ana Ninuna Wa pitomi e la e poglis nene narui. ¹⁸ Ana purm̃aki naṓa Saemon nene, poglis naṓa naga pisu nalologena la lua nene apu p̃arina ne yeririna la, naṓa amlelaga mare ga na wa, ana kila naṓa Ninuna Wa pitomi pan la sanene, ana naga pieluen kiela nam̃areraena nene. Ana naga pa mla kilavaru tai pimi, kian pan lalua nene vena ul lua nam̃areraena nene naṓa sike e lalua nene, ¹⁹ pisa pan la, pisape “Nanene na, in na sineun nesape amiu lua ala re nam̃areraena nene komṓas van inu, vena inu m̃ena ga nekilia nowu p̃arin yaru lala, vena la akilia atol Ninuna Wa.”

²⁰ Ana Pita naga miyelu kapuruia Saemon, naga pisi m̃arera pania, pisape “Aa, in na taṓatete nela kioṃa kilavaru naṓa ko ositom ke osape okilia oul lua nam̃areraena kiena ne Ntewa ea. ?Ko na okilia oul nalakorenanena naṓa Ntewa naga mla ga sa ga nene pa yaru lala? In na nevisa van ko, kioṃa kilavaru nene p̃isi na amiu lua ava akovio e lele na loge viowaena e kapi. ²¹ Nanagane mepisu kilale ko narui, ana taṓatete metam̃an ko okila yum̃aena nene amio imimi, komin naṓa kioṃa

malena pe mesmesu re nena e marana ne Ntewa poli. ²²⁻²³ Peraga, ko na sineña pule ga e vielueena lala, a kionña mlamulena viowa lala apiar kionña malena m̃arera pañisi. Ko na monar ovilopu ko e kionña sitomena viowa la nene, ana ko na monar olen va Ntewa vena naga viewo ko ea.”

²⁴ Ana Saemon naga pisatam̃e Pita lalua Yoane, pisape “!Ake suwala! Visae sanene, inu sineun nesape amiu lua alenwo inu, vena Suñe naga iila inu vena suri m̃arera la naña apisa ke ne, ñisi na ve imi tol re kiau malena.”

²⁵ Ana nalologena lalua nene Pita amio Yoane, asu towe laa amio yaru la nene, ana asum̃a apisawal suri la naña Kristo naga kila, amio visena lala naña Ntewa naga pisa, ana siraunia añasuñela, amlilu sina ga kiela mrapa apa Yerusalem. Ana e kiela mrapa komsusa, ana lalua asum̃a amlologon ke nalologena wo kiena ne Yesu e pulkumali lala kiena ne le Samaria lala, ana siraunia lalua apimi aporu ke sina ga garu Yerusalem.

Pilip pisi amio yaru malo tai nae Itiopia

²⁶ Ana poglis naña Pilip naga miyum̃ae ke gar Samaria wa, ana navisi kiena ne Ntewa tai pimi m̃alivinia, pisi pania, pisape “Pilip, inu nevisa van ko, nevisave osuñalu oyali ova otaveve mrapa naña kom Yerusalem, pa metava ma pulkumali nae Kasa.” Ana mrapa nene naga mrapa naña pa metava ñaro e lepas naña e yokorena.

²⁷⁻²⁸ Sanene, Pilip mloge visena nini suñalu, naga siar pisape va narui. Naga suña mial ke pa sanene, ana milan yaru malo tai naña sike e kiena kat naña wosi ñere ke pimi e mrapa nene. Yaru nene suña pulo ke Tusi Wa naña Aisea naga siriyuua. Yaru nene, naga pe yerkawa tai kiena ne pupia sira tai nae Itiopia, naña la apio sira nini asape Kantes, naña kana kinasa apisape naga ñarin suñe na kiela purvanua. Yum̃aena kiena ne yaru nene, naga pe navisuaren pupia yum̃aena lala e lepas na kilavaru kiena ne pupia sira kawa nene, a yaru nene, naga pe yaru m̃ena ga tai naña sumo rui la akila naga pe kalmaite. Ana e pogos nene, na pito garo Yerusalem rui vena len va Ntewa, ana naga taveve kiena mrapa vena wasuñe sina va kiena. ²⁹ Ana Pilip naga mlilu m̃a mrapa pano, a yerkawa m̃ena ga nene mialoro e kiena lele na totanoena naña wosi ñere ke ne, ana Pilip pisu naga. Ana Ninuna Wa pisi pania, pisape “Ko otaveve yaru nene, ova ga lavisin kiena kat nene.”

³⁰ Ana Pilip kiriri taveve naga pano, ana pa lavisinia, naga mloge naña yaru nene suña pulo ke tusi kiena ne Navisawalena Aisea. Ana Pilip piun tan yerkawa nene, pisape “?Sanape, ko na okilia ke kinas nen visena la ne ko opuloyu ke ne, pona pe opulokilale re poli?”

³¹ Ana yerkawa nene pisatam̃ea, pisape “?Pisi na in na nekilia ve sanape ne, naña pe yaru re tai naña visawal kana kinasa van inu poli?” Ana naga pisa ke sina ga pa Pilip, pisape “Visae sanene, oula ovami metava e lele na totanoena e nini wa, otó omio inu e nini.” Ana Pilip pa totano amio e kat.

³² Ana visena na Tusi Wa nene naña Aisea siriyuua, a naña yerkawa nene kilali ke sape wulovia e pogos nene, nane visena ne nane pisa sanini, pisape

*“Yaru nene naga sane sipsip tai, komin naña visae atararia vena aweñaria,
naga pa ruru ga moña ga,
pona naga sa ga ninus nen sipsip ga tai,
naña pogos naña am̃e plan ñesan ke vilulusia ana pe mlokai re poli.*

Ana yaru nene naga sa ke nene narui, naḡa naga e pogos m̃arera na kiena malena,
naga pe pisa re nena kiena visena tai poli, naga pa ruru ga m̃eke na.

³³ Ana la akila m̃ena ga memawaena pan naga paḡisi,

ana pogos naḡa la amlipere naga, la akila pe mesmesu re pan poli.

Pisi na la apisu sane ve narina re si tai naḡa naga la kiena kia narui,

komin naḡa lala la akilaro kiena malena e yomarava nini, pimi plas ga rui.” Ais 53:7,8

³⁴ Ana yerkawa nene piun kinas nen visena la nene tan Pilip, pisape “Mara, sineun nesape ovisayuli van inu, ane navisawalena nene pisayu ke ne? ?Naga pisayu ke sina ga naga, pona naga pisayu ke ga yaru taḡena tai?”

³⁵ Ana Pilip naga pisayu ruru pa yaru nene, siar ruru e marana Tusi Wa naḡa naga puloyu ke ne, a naga taveve pano-o, pisawal wetelun m̃ena ga lologena wo kiena ne Yesu pania. ³⁶ Ana e pogos nene akiriri m̃a ke e kat wa, lalua ataveve mrapa apano, apimi atol e yo tai naḡa wii tai m̃eke ea. Ana poglis naḡa yerkawa naḡani m̃al wii nene, pisa pa Pilip, pisa pisape “Inu sineun nesape okila nakeena van inu na, okira, wii tai ne m̃eke ne. ?Sanape, suri laḡasia suwo ke italua na wa, naḡa taḡatete neva e nakeena e nene, ne?”

³⁷ [Ana Pilip pisatam̃ea, pisa sanini, pisape “Visae ko olelaga kemua e sinem̃a wetelu, inu nekilia nekila nakeena e ko.”

Ana yerkawa nene pisape “Ee, inu nemlelaga e Yesu Kristo naḡa naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga.”] ³⁸ Ana naga kila kiena kat pa ruru e nene, ana lalua amligan metava e lele na totanoena nene atapul apito tano, apito asuḡalu ase e wii, ana Pilip kila nakeena e yere Itiopia nene.

³⁹ Ana pogos naḡa lalua amolue sina ga e wii nene, ana Ninuna Wa pimi ḡerelua Pilip veraga pano, ana yerkawa nene pe m̃a re si poli. Ana naga pa si teke e kiena kat, m̃la ke sina ga kiena mrapa pano, ana kekara a kiena sitomena mloge po paḡisi. ⁴⁰ Ana Pilip, sa naḡa pa narui, milan ga naḡa naga sike garu pupia pulkumali naḡa Astoto rui. Ana naga sum̃a mialoro ke pito garove, mlologon nalogena wo kiena ne Yesu e pulkumali la moki e lepas nene, a naga pa m̃ena ga tol pulkumali keviu naḡa Sisaria.

9

Ntewa pilon Sol pimi pe yeririna kiena ne Yesu

Yum̃aena 22:4-16, 26:9-18

¹ Ana e pogos nene, Sol ne nanene naḡa sumo ana naga sum̃a kila kare ke li nalelagaena la garu Yerusalem paḡisi, naga sinena kar ke nalogena kiena ne Suḡe la nene na wa, ana naga sum̃a pisaar ke ga wa pisape ḡisi na naga we moḡar la. Sanene e pogos tai, naga pa pisu yerkawa kiena ne yaru wa lala, ² ana piun naiilaena laḡas tania. Sol naga sinenan pisape yerkawa nene naga siri m̃aki laḡasia vano va li nasumonena lala na yum̃a na leniena kiena ne le Yu lala, nae garu Tam̃askas, vena visawal van la visave la monar atam̃an Sol vito garo pula, vena kale yeririna lala naḡa la asike loyuña e ya naḡa la apio e pogos nene asape “Mrapa Viu,” nane li nalelagaena lala. Sol na kila sanene komin naḡa naga kiena sitomena pisape vito uarar la, yerm̃ene lala amio sira lala, ana were la si awasuḡe ava ma Yerusalem, e naḡa la ase sumo ḡisi na apureure, vena koven la

ava e yum̃a nakoena. Ana yerkawa nařani siri sa nařa Sol piunia, kian pania.

³ Ana Sol naga řar m̃aki la nene, ana mligan yo Yerusalem, ana pito ke garo Tam̃askas. Ana Sol lala la amial m̃a apano-o e legiena lařasa, a pogos nařa apimi lavisin pulkumali nene Tam̃askas, ana naga milan ga nařa puřia yomerarava kiena ne Ntewa tai molue metava e sinapane tegoli yo nařa naga mial ke ea. ⁴ Pogos nařa yomerarava nene tegoli Sol sanene, ana kila naga mloru pito tano e porotano, ana naga mloge pulgon yaru tai pis pania, pisa pisape “!Sol, Sol! ?Vanon ya ne ko osuřna okila manene piowa pan inu sa nařa ko osuřna okila ke ne?”

⁵ Ana pogos nařa Sol naga mloge naviunena nene, ana naga piuntar̃ne sina ga, pisape “?Ana Suře, ko anene řa?”

Ana naga pisatar̃nea, pisa pisape “Inu Yesu nini nařa ko osuřna okila kare ke naga, in ne na nini.” ⁶ Ana Yesu pisa sina ga pania, pisape “Ko, osuřnalu, oyali ova garu uřna Tam̃askas, ana řisi na yaru tai imi visawal van ko visave řisi na ko okila ve sanape.”

⁷ Ana yeririna la nařa la asuřna ataveve ke Sol e pogos nene, la m̃ena ga amloge visena la nene, ana la pe ařa re yaru nařa pisa poli, ana la sinela kurkur pařisi, la asuřnalu wowe ga asikena, la pe kiela visena na visaen re si poli. ⁸ Ana sirauñ suri nene, Sol naga kila sa nařa Yesu pisa. Naga suřnalu sina ga, ana pogos nařa pikeřa kilamarana, naga pe pisu re si suri tai poli, naga sa nařa pe kilamara řala ga narui. Suri nanene kila narui ana la atarar limana, ařure naga, ava garu Tam̃askas. ⁹ Ana la apa aporu garu uřna e yo nene, ana Sol naga pe kilamara řala m̃aga sanene pano tol legiena telu, a e m̃ena ga e pog nene, naga pe kinana re poli, a pe mun re m̃ena ga sur tai poli, naga monsilu ga.

Ananaias pa mlotuwo Sol

¹⁰ Ana e yo nařa Tam̃askas, nalogena tai suřna ea, kiena kia Ananaias, ana naga pisu suri tai sa nařa m̃eniena tai nařa Suře Yesu naga kila logia naga pania, nařa pio naga, pisape “Ananaias.”

Naga pisatar̃nea, pisape “Ya ne Suře, in nanini.”

¹¹ Ana Suře pisa pania, pisape “Osuřnalu, oto garo likan pulkumali nene, ana otaveve narin mrapa nařa la apisa apisape ‘Mrapa Mesmesu,’ ana ova e yum̃a m̃ana ne yaru nene Sutas. E m̃ana uřna, ana oviun yaru nae Tasas tai, nařa kiena kia Sol. A yaru nene, nanagane ga ne naga mlen ke e nene, ana naga pisu m̃ena ga suri sa nařa m̃eniena, ¹² nařa e kiena navisuena nene, naga pisu ko ke narui, ana naga m̃al ko opa loruřna puna, ko omligan lumor̃na e naga, vena kilamarana imi wo sina.”

¹³ Ana pogos nařa Ananaias mloge visena la nene, naga sitom pařisi, naga pisa pisape “Suře, yaru la moki nařa apisayu řelaga viowa kiena ne yaru nene pan inu řisi rui, nařa naga kila ke piowa pa kior̃na nalelagaena wa lala garu Yerusalem, ¹⁴ ana nanagane, nemloge nařa naga pimi Tam̃askas rui, nařa yerkawa kiena ne yaru wa lala la atar̃an rui vena naga imi uarar imimi la nařa memlotun ko.”

¹⁵ Ana Suře pisa pa Ananaias, pisape “Ve omarau re, ova ga, komin nařa nemligan lua naga suřnalu rui, nepisaar nesape naga ve kiau yaru na yum̃aena tai, a řisi na naga kilia war kiau kia va e yo punu ga va yolai la nařa pe ape le Israel re la poli, a visawal va tol kiela řarin suře lala,

a visawal towe m̃ena ga van le Israel lala. ¹⁶ A yoko in na nekila naga visu kilale m̃ena suri m̃arera si tai nene, sane pogos naḡa yoko naga suḡa visawal ke kiau kia, yoko naga monar loge viowa e suri viowa la ve moki naḡa la monar aimi vania, vanon ga kiau kia nene.”

¹⁷ Ana Ananaias mlogear visena la nene, naga pano pa tol yum̃a nene naḡa Suḡe pisa pania, naga pa loyur̃a, pisu Sol, pu ḡarina. Ana naga pisa pania, pisape “Wolai Sol, kieta Suḡe, naḡa Yesu, naḡa naga porun ko garo mrapplepa, naga ke nane mligan inu nepam narui, vena nelenwo ko ana kilaram̃a kilia imi wo sina, ana vena Ninuna Wa vitomi kokonia ko.”

¹⁸ Ana naga mlenwoia, a veraga ga, narin suri naḡa sane kilekileru na ika mloru petan kilamarana veraga, ana kilamarana pimi po sina ga. Ana Sol suḡalu, ana e ruru e poglis nene, aḡere naga apano akila nakeena pania.

¹⁹ A naga kinana sina ga, ana pimi mloge si po, puriuna m̃arera sina.

Sol siar mlogolo garu Tam̃askas

Ana Sol sike si legiena la ḡasia garu Tam̃askas amio nalogena lala kiena ne Yesu la naḡa la nae e yo nene. ²⁰ Ana pe piavi re poli, naga suḡa pa loyur̃a e yum̃a na lotena lala kiena ne le Israel lala e yo nene, naga pa loyur̃a ana mlologon ke Yesu pisape naga narina ne Ntewa kemua lelaga. ²¹ Ana yeririna la mokliu naḡa amloge visena kiena ne Sol, ana la amilan paḡisi, ana la apiuviun ke tan la, apisape “!Kee suwala! Nanu sumo na yaru ne nanene naga m̃e kare yaru la garu Yerusalem paḡisi,

vanon naḡa la apisa ke kia ne nane naga suḡa mlologon ke si ne. A naga pimin m̃ena ga suri nene e yo nini, vena naga uarar yaru la nene, vena were la na awasuḡe si ava puna ne ḡarin yaru wa lala garu Yerusalem, naga pimi pe taḡena narui. ?Nanagane na ya ne kila naga sanene narui?”

²² Ana Suḡe naga miila visena kiena ne Sol pimi m̃arera ruru po laa narui, a naga suḡa taulu yaru la moki laa narui, naḡa naga suḡa pisa ruru merarava po paḡisi pan la naḡa pisape Yesu, naga Navisaarena kemua lelaga napo. Ana le Israel taḡena la naḡa asike garu Tam̃askas, la pe kiela suri na visatañeen re si poli, vena la avisaluḡar visena kiena ne Sol la nene, ana kiena visena lala la ataulu make ruru nena kiela sitomena viowa lala. ²³ A pogos laḡasia ḡarovia, ana Sol naga suḡa mlologo ke sanene, ana le Israel la nene asuḡalu apimi lele taaga, ana apiran ruru asape awem̃ar naga mare. ²⁴ Ana legiena punu ga a lemalo punu ga la apa asuḡate ke naga e yepas nen pupia pulutava lala e pupia purkove na pulkumali keviu nene, visae naga kilali visave ure, ana la akilia awem̃ar naga. Ana visena nene pimi tol Sol, ²⁵ ana yemalo tai, la naḡa asike amio naga la atar naga, amligan m̃ene pupia karo tai, ana la amligan malumun naga pito pito tol yo tano lepas na va vanua e pupia purkove na kumali keviu nene. ²⁶ Ana Sol mligan yo nene Tam̃askas, ana ḡasuḡe si pa Yerusalem.

Sol ḡasuḡe pa Yerusalem

Ana pogos naḡa Sol pam tol sina Yerusalem, ana kilali naḡa va viranar naga amio li nalogena lala, ana la nene pe amlelaga re e naga asape naga pe nalogena lelaga kiena ne Yesu poli, ana la yepela ḡilinia, amaraun naga paḡisi. ²⁷ Ana lala tai nene, kiena kia Panaḡas, naga pisu sane Sol naga pe lelaga, ana kilali naḡa miila naga, ana naga kila kiena mrapa naḡa naga kilia suḡalu se marana ne nalogena lala. Ana lalua apano, ana

Panaṇas pisawal pan la sanape naṇa Sol naga pisu kieta Suṇe e mrapa a naṇa kieta Suṇe pisi pan naga, a naga pisawal m̃ena ga naṇa Sol naga m̃areran manene naṇa mlologon kia kiena ne Yesu garu Tam̃askas. ²⁸ Ana lala amloge kiena visena, ana la akekarania, ana Sol sike amio la, a naga sum̃a pa e yo punu ga garu Yerusalem, sum̃a mlologon ke kia kiena ne kieta Suṇe Yesu, naṇa naga pe sinena kurkur re nena ga. ²⁹ Ana naga pisi ke amio le Israel la nene naṇa la asum̃a apisin ke ga visena nae Kris, ana naga amio la asum̃a apilup pan la e visena paṇisi, pano pano asitom asape popon awem̃ar naga mare. ³⁰ Ana pogos naṇa kieta wolai la ṇasia amloge suri nene, ana la aṇure Sol pito poga ga garo e pulkumali naṇa Sisaria, ana siraunia la apisi maro amio, ana la amligan lua naga ṇasuṇe si pa kiena yo, pulkumali naṇa Tasas.

³¹ Siraun e pogos nene, ana nalelagaena lala naṇa asike yo punu ga gar e lepas nae Yutea, a garu Kalele, a garu m̃ena ga Samaria, la apisu sane pog malumu towe pan la narui. Ana Ninuna Wa naga sum̃a kila po pan la, miila la, kila kiela sur̃iare kapur pimi m̃arera, a kila ke m̃ena ga nalelagaena lala la apimi ape moki la sane, ana nalelagaena la nene punu ga asum̃a apatanon ke kieta Suṇe silaga.

Garu Lita, nalologena Pita naga kila ruru lana ne Aeneas

³² Ana Pita naga sum̃a mial e pulkumali la moki e lepas nene, naga sum̃a mlologo, ana e si e pogos tai, naga pitomi pisu li nalelagaena wa la naṇa asike garu pulkumali naṇa Lita. ³³ Ana pogos naṇa naga pa tol yo e nene, naga m̃al yaru tai naṇa yepena kom̃pas mare, m̃eke ga e m̃ana tog tol kas orelu rui, pe mial re si poli. Yaru nene kiena kia Aeneas. ³⁴ Ana pogos naṇa Pita pisuia, pisi pania, pisape “Aeneas, nevisa van ko, nevisave nanagane Yesu Kristo kila tasneṇa wo si narui. Osum̃alu, osiloar moṇa tog.” Naga pisa sanene, ana Aeneas naga sum̃alu veraga, yepena po nenaga. ³⁵ Ana yeririna la punu ga naṇa asike e pulkumali naṇa Lita, amio la naṇa asike e yotop naṇa Seron, apisu yaru nene naga pimi po sina, la apilon kiela malena lala ava e Ntewa.

Garu Soṇa, Pita kila Toreka mali sina

³⁶ Ana e yotop nene ana pulkumali tai m̃eke ea, kiena kia Soṇa, ana nalelagaena la tai naṇa sike ea, naga sira naṇa kiena kia, Tapita. Naga nene kia tai naṇa e visena kiena ne le Kris lala la apisape Toreka, naṇa kana kinasia, kia kiena ne suri mali nowo tai naṇa tia. Sira nene, naga pe sira tai naṇa naga sum̃a kila ke yum̃aena nowo la silaga, naga sum̃a miila luen ga yaru la naṇa pe kiela suri re poli. ³⁷ Ana e pogos nene, maiena tai tol sira nene, ana mai m̃aga pano pano-o mare, ana akevan tasnena, ana amligan naga m̃eke e m̃ana loyur̃ia na metava, vena ataginia. ³⁸ Ana pogos naṇa nalogena lala nae e yo nene Soṇa la amloge visena naṇa apisape Pita naga sike ga lavisi, e ga e pulkumali taṇena nene Lita, la apitetalia yaru la lua amiyal kawa apanonia. Ana lalua apano-o aporun Pita, la apiun m̃arera pania, apisape “Imimi sinemimin manene mesape oimi pun imimi vilaga.”

³⁹ Ana sanene Pita sum̃alu, amio la lua nene, apano. Pogos naṇa pimi m̃alivin la, la aṇure naga pa e loyur̃ia na metava e naṇa la amligan sira naṇa m̃eke ea. Ana letano lala apimi, amiyervivia, la asum̃a atagin ke rui, a pogos naṇa Pita pimi, la apian naga e kulsota nowo la naṇa Toreka

naga soluia e pogos naŕa naga mali ke ga wa amio la. ⁴⁰ Ana ŕisi na Pita pisa pan la pisape la amolue ava vanua sumo wa, a pogos naŕa la apa vanua, ana naga kinai, ana mlen. Ana ŕarlua ŕarina kira pisu tasnena ne sira naŕani, naga pisi pania, pisa pisape “!Tapita, osuŕalu!” Ana sira nene pike ŕa kilamarana veraga, ana pogos naŕa pisu Pita, naga ŕarlua toŕalu totano. ⁴¹ Ana Pita tarar limana, miila naga suŕalu, ana naga pio nalelagaena lala, amio letano la nene. Ana la apimi loyumuŕa, ana naga pisa pan la, pisape “Nanene narui, kiamiu sira nanini, naŕa Ntewa naga kilamalia si naga.”

⁴² Ana lologena na suri keviu nene telivi piora e yo naŕa Soŕa, ana yeririna la moki naŕa amlelaga e kieta Suŕe vanonia. ⁴³ Ana siraunia, Pita naga su piavi towe laa garu Soŕa sane, puna yaru tai, kiena kia Saemon, naŕa naga pe yaru na yum̃aenen suri lala e kulus nen suri mali lala.

10

Ntewa pis pa Konilias

¹ Ana pulkumali keviu taŕena tai ŕeke garo losi e lepas nene, kiena kia Sisaria, a yerkawa tai kiena ne yaru na mara lala nae Rom naga sike e yo nene, kiena kia Konilias. Naga suŕa pisuar ke ŕegas nen li na mara la nene tai, naŕa yaru la tol ponotia taaga, a la apio kiena ŕegas nene apisape “Pegas Nae Italia.” ² Yerkaawa nene, naga pe yeririna wo tanea tai nene, a naga amio namratava la ŕana, la silaga amlen pa Ntewa, a la amlotun naga, a silaga la asuŕa amiila ke le Israel la naŕa pe kiela suri re poli, ana la asuŕa aŕarapel ga pupia nalaena la pan la. ³ E legiena tai, e ruru e pog na leniena na yepekilavi, e mrae telu, ana naga pisu suri tai sa ga naŕa ŕneniena, naŕa Ntewa naga kipian naga ea. E kiena navisuena nene, naga pisu meraravan paŕisi, naŕa naga pisu navisi kiena ne Ntewa tai pitomi e ŕana loyumuŕa, ana pio naga, pisa pisape “!Konilias!”

⁴ Ana pogos naŕa Konilias naga pisu navisi nene, naga sinena kona paŕisi, ana naga pisu manene navisi nene, naga pisa pisape “?Ya ne?”

Ana navisi nene pisataŕnea, pisape “Ntewa naga suŕa mloge ke kioŕa leniena la rui, ana naga pe sinena ŕesan re kioŕa ŕelaga wo la poli naŕa ko okila ke pa la naŕa limala korena, ana naga kekarania a sitoŕal ko ke na wa. ⁵ Ana naga pisa pan ko, pisape ko na monar oligan kioŕa yeririna laŕasia ava garu kumali naŕa Soŕa, vena avio yaru tai, naŕa kiena kia wetelu, kien kia Saemon Pita, vena naga imi e yo nini. ⁶ Ana yaru nene naga sike puna yaru taŕena tai, naga kiena kia ŕena Saemon, naga ŕana yum̃a ŕeke garo lavisin sive, naga yaru na yum̃aenen suri lala e kulus nen puluk.”

⁷ Ana navisi kiena ne Ntewa nene pisawal pa pania, ana kovio sina ga. Ana Konilias pio kiena yaru na yum̃aena la lua, amio ŕena ga kiena yaru na kilaen mara tai naŕa naga ŕena ga pe yaru na lotunen Ntewa, naŕa naga suŕa amio naga silaga, pisuar naga, ana yeririna la telu nene apimi puna. ⁸ Ana naga pisawal sur punu ga nene pan la telu nene, siraunia ana naga mligan la apa garu pulkumali naŕa Soŕa, vena aure Pita imi.

Pita ŕena ga pisu suri tai sa naŕa ŕneniena

⁹ Ana legiena na peni, pogos naŕa la nene amial ke apimi Soŕa na wa, Pita naga sike na, ana naga sinenan pisape kila leniena na kolpae, ana

sa naḡa silaga, naga pa metava e yotop na wosoyum̃a naḡa naga sike ea. ¹⁰ Naga sike e nene wa, ana naga mloge visokaria, ana naga pisape la aviran kapi. Ana pogos naḡa la asum̃a akila ke kana kinanena wa, ana Ntewa pian naga e suri tai sa naḡa naga m̃enia. ¹¹ Naga pisu naḡa ma e peni pike, ana m̃al suri tai sa naḡa pupia kulmrae, sum̃a pitomi ke tano e yomarava nini. Naga pisu naḡa la asum̃a atarar ke mrapuna la varoka, ana la amligan malumun ke pitomi tano. ¹² Ana loyur̃a e kulmrae nene, Pita pisu sur mali taḡena la punu ga asike ea, a amio m̃ena ga suri taḡena la naḡa Ntewa naga kila ape suri wa naḡa ve le Israel la ve akan re, sane lom̃ara lala, a nopi lala, a manu lala. ¹³ Ana naga mloge m̃ena ga pulgon yar tai pisa pania, pisape “Pita, osum̃alu, owem̃ar suri mali tai nene, ana okania.”

¹⁴ Ana Pita pisa, pisape “E Ntewa, peraga yo, taḡatete nena ga ve sanene, komin suri mali la naḡa asike e nene ana pe nakanli re laḡas poli wa, naḡa imimi le Yu lala mepalia ga pe makakan re poli.”

¹⁵ Ana naga mloge ke sina ga pulgon yar naḡani, pisa pisape “Suri naḡa inu Ntewa nepisa rui nesape mekiiki ga, ana ko na taḡatete si ovisa ovisave namname.” ¹⁶ Ana suri nene molue pimi yam lua sanene, ḡisi, siraunia, yaru telu nena, ana Pita pisaḡar m̃aga, ana siraunia, pupia kulmrae nene ḡasuḡe ke sina ga pa metava ma e peni.

Pita tol kinas nen suri naḡa naga pisuia

¹⁷ Ana Pita sum̃a mloge piowa paḡisi, naga sum̃a sitom manene laa pisape popon sa tol kinas nen sur naḡa m̃alivinia, ana pogos naḡa naga sitomveve ke ga wa, yaru kiena ne Konilias la telu naḡa naga pitetalia la apimi, apimi aporu Soḡa. Ana la apiun yur̃a kiena ne Saemon tan yaru la ḡasia, ana la akipian la ea, ana la apimi, asum̃alu asum̃a e mratava na yur̃a m̃ana ne Saemon. ¹⁸ Ana la apio apisa apisape “?Ei, yaru tai kiena kia Saemon, naḡa kiena kia taḡena apisape Pita, naga sike amio amiu e nam̃a, pona peraga?”

¹⁹ Ana pogos nene Pita naga tom̃a sitomyu ke kinas nen suri naḡa pisu sane m̃eniena wa, ana Ninuna Wa pisa pania, pisape “?E, ko omloge m̃aga? Yaru la telu asum̃a akale ko ke nagane, la ne nane asum̃alu asike vanua, apio ko ke ne. ²⁰ A ko osum̃alu, oyal kawa ga ototano vena ovisu la telu nene, ana visae avisave otaveve la, ana ve okilali re naḡa ovisaluḡaria, ko na monar otaveve la, vanon in na nemligan la apimin ko.”

²¹ Ana Pita sum̃alu pito tano vanua, ana pisu la telu nene, ana naga pisi pan la, naga pisape “Inu naḡa akale inu ke ne. ?Amiu sinemiun inu vanon suri tai yo?”

²² Ana la apisatamea, apisape “Ee, yerkawa na kilaen mara nene, Konilias, naga pitetalia imimi mepimin ko, vena oimi garu m̃ana, vena naga loge re visena laḡas tan ko. Navisi kiena ne Ntewa tai naga pisa pania pisape naga vio ko oimi puna sanene. Kiamimi yerkawa nene, naga pe pe yere Yu re tai poli, ana naga pe yaru mesmesu tai naḡa naga tarar luen ga kiamiu pogos na leniena la punu ga silaga, ana le Israel m̃ena ga lala nae e kiamimi yo nene akekaran naga paḡisi. Naga ke naḡa pitetalia imimi mepimin ko narui, nane mesike e nini vanon ne.” ²³ Ana vanon naḡa mrae pito ke tano rui, ana Pita ḡerear la nene am̃eke amio naga e yur̃a naḡa naga sike ea, vena kolulagi ke ga wa ana la punu ga atove.

Pita pa mialiali Konilias

E yemlagi ke sina ga, Pita pa amio la nene, amio ke m̃ena ga nalelagaena taḡena laḡasia nae Soḡa, la apa m̃ena ga amio la. ²⁴ La apano, yemalo wola ga mrapa komsusa, la amono, ana yemlagi ke sina ga la apa aporu ga Sisaria nene na wa. E yo nene, Konilias sike amio namratava m̃ana lala, a naga pio ke m̃ena ga kiena erau laḡasia vena la aimi asuḡate Pita lala. ²⁵ Pogos naḡa Pita pimi tol um̃a m̃ana ne Konilias, Konilias pa pitawea, mloru pito tano e lana, sa naḡa mlotu naga. ²⁶ Ana Pita tarlua ke sina ga pa metava, pisa pania, pisape “E, awis, ko osuḡalu. Opisu ke ne, in na nepe yeririna ga.” ²⁷ Ana Konilias suḡalu, ana lalua asiar asunu lilue, ana apa loyum̃a, naḡa e pogos ke nanene narui Pita pisu yeririna la mokliu naḡa asuḡate ke naga loyum̃a.

²⁸ Ana Pita pisi pan la narui, pisa pisape “Amiu asuḡa akilia ke naḡa e lepas nen kiamimi lotuena imimi le Yu lala, naḡa imimi na taḡatete meva loyum̃a e yum̃a m̃ana ne yaru taḡena la naḡa la pe ape le Yu re poli, pona meve erau wo memio la. Ana nagane, Ntewa naga pian inu merarava po, pisape pe pon re nevisu viowa e yaru laḡasia naḡa nevisave la apiowa ga, pona la ape kororaki ga. ²⁹ Komin suri ne nanene naḡa Ntewa naga pian inunia, inu pe nepisalupar re la nene e pogos naḡa apimin inu poli, nesape taḡatete neim̃asu, ana nepimi ga. ?Ana in na sineun nesape amiu avisawal li van inu, avisave amiu apio inu asape neimi vanon ya?”

³⁰ Ana Konilias pisatam̃e Pita, pisape “Ee, potena paḡisi. Nanagane legiena telu ḡaro pa rui, mesmesun e pog suri nene narui, e mrae telu naḡa yepekilavi, in na netom̃a ga m̃au loyum̃a, nesuḡa nekila ke leniena na yepekilavi. Nesuḡa nemlen ke sane, ana nemilan ga navisi tai naga pitomi suḡalu ga sike e marau, naḡa naga m̃ana kulgota pilavila po na po. ³¹ Ana naga pisi pan inu, pisa pisape ‘Konilias, Ntewa naga suḡa mloge ke kioḡa leniena la ne, a naga suḡa sitoḡal ke m̃ena ga kioḡa ḡelaga wo la naḡa ko osuḡa okila ke pa la naḡa pe kiela suri re poli. ³² Ana ko na monar okila sanini: ko na monar oligan yaru laḡas ava Soḡa, komin yaru tai, vena naga wasuḡe ke sina ga amio la aimi puḡa. Yaru nene, kiena kia wetelu Saemon Pita, a naga pa sike e yum̃a m̃ana ne yaru taḡena naḡa naga m̃ena ga kiena kia Saemon, naḡa naga, kiena yum̃aena naga miyum̃aen ke suri lala e kulus nen puluk. Pisi na kioḡa yeririna lala akilia alual yum̃a m̃ana ne Saemon nene garo lavisin yave.’ ³³ Navisi nene pisi pan inu sanene, ana nane kila na nepitetalia ke suri la nene apitoḡasun ko vilaga, a nepisa potena pan ko paḡisi komin kioḡa nasinewoena naḡa ko opam pun imimi e yo nini. Ana ita punu ga tesike e yo nini e marana ne Ntewa, vena imimi meloge visena naḡa Ntewa pisa pan ko vena ko ovisa van imimi.”

Pita pis pa Konilias lala

³⁴ Pita mloge visena la nene, ana naga pisa pan la, pisapenua “Po paḡisi, a nepisa potena paḡisi naḡa amiu amla pogos nene pan inu, vena nekilia nevis van amiu. Nekekara paḡisi, komin naḡa nanagane nepisu kilale sa naḡa lelaga paḡisi naḡa Ntewa naga pe ḡaveve re yaru taḡena la poli. ³⁵ Yere Israel, pona yaru naḡa pe molue re kome lus nene poli, pona yer pe ke sina ga, ana visae naga vatanon Ntewa, kila ga sur la naḡa Ntewa naga sinenania, ḡisi na Ntewa kekaran naga.

³⁶ “Visena naṓa Ntewa naga mligan pimi pan imimi le Israel lala, amiu akilia ṓisi rui, naṓa naga lologena wo tai naṓa pisawal pisape yeririna kilia tol sum̃are naṓa pe lelaga e Yesu Kristo, naṓa naga pe Suṓe kiena ne yeririna punu ga na yomarava nini. ³⁷ A amiu akilia kana suniena nena, naṓa nanua sumo, ana Yoane Nakeena naga pimi mlologon kiena nakeena nene, a sirauñ naga nene, ana pupia suri ne m̃alivin ita, siar garo Kalele, pano pano tol make ga yo punu ga e lepas naṓa Yutea. ³⁸ Pupia suri nene, nane Yesu nae Nasaret nene amio yum̃aen kerkeviu la naṓa naga, naṓa Ntewa naga mligan kiena Ninuna Wa pan naga, pulemamaga ruru keviu e naga, a naga mligan nam̃areraena keviu pania, ana Yesu naga sum̃a pa kare ga e yo punu ga, kila ke yum̃aena wo lala a kila ruru ke m̃ena ga la naṓa Yermare naga sum̃a kila kare la ke paṓisi. Yesu kila ke suri la nene, komin naṓa Ntewa naga sike amio naga.

³⁹ “Ana suri la nene naṓa naga kila garu Yerusalem, a e lepas taṓena m̃ena ga lala e kiamimi purvanua imimi le Yu lala, imimi li nalologena la, mesum̃a mepisawal ke suri la nene pan yeririna lala. Imimi mesum̃a mepisawal ke naṓa kiamimi yerikawa lala la asuar naga e laki torovia, ana naga mare, ⁴⁰⁻⁴¹ ana e kana legiena na telu, Ntewa kilamalia sina ga naga. Ana Ntewa naga kila imimi laṓasia mepisu naga, a imimi metotano memio naga, imimi mekinana a memun wii memio naga. Ana Ntewa naga pe tam̃an re naga imi vaeme sanene va yaru la punu ga poli, ana naga vaemen imimi ga la naṓa Ntewa naga mliganar imimi sanene, vena mevisawal va yeririna taṓena lala mevisave Yesu naga mal si rui. ⁴² A pogos naṓa Yesu sike amio imimi sanene, naga pisi pan imimi, pisape imimi monar melologon kiena lologena wo va yeririna punu ga, a imimi monar mekila merarava van la mevisave Ntewa mliganar naga taaga vena naga liṓere yeririna lala, sane la naṓa amare ṓisi rui a amio m̃ena ga la naṓa yokorena la amal ke e pogos nalipereena wa. ⁴³ Nanene naga Yesu ke ga naṓa navisawalena lala apisawal naga nanua sumo rui, naṓa la apisape ṓisi na Ntewa naga viewo mlamulena viowa lala kiena ne yeririna la naṓa la amlelaga e kiena kia, la aviawa e naga.”

Ninuna Wa mloru pitomi e la

⁴⁴ Pogos naṓa Pita sum̃a pisi ke sanene wa, ana amilan ga naṓa Ninuna Wa pitomi tano pa tol la nini naṓa asum̃a amiyagogon ke naga. ⁴⁵ Ana li nalelagaena taṓena la naṓa amligan yo Soṓa la amio Pita apimi, ape le Yu lala, ana lala amilan manene la suri nene, komin naṓa pimi tol pogos nene, ana lala am̃ape Ninuna Wa naga pe nalaena tai naṓa Ntewa mligan ga pan le Yu lala. ⁴⁶ Ana nanagane, ana apisu la nini naṓa pe ape le Yu re poli, apisi e visena taṓena lala, asum̃a amiyeluar manene ke Ntewa keviu paṓisi, ana akilia asape Ntewa mla m̃ena ga Ninuna Wa pan la naṓa pe ape le Yu re la poli.

⁴⁷ Ana Pita pisi pan la naṓa amio naga, pisape “!Amiu apisu ke ne! Nanagane, lala nene akus Ninuna Wa sa ke ga naṓa ita tokus sumo. Sanene, ana tetapatete m̃ena ga tevisaluṓar la tevisa ve tekee la re e wii.”

⁴⁸ Ana Pita pis pan Konilias lala, pisape akeela e kia kiena ne Yesu, ana ṓisi na, la akeela.

Ana la am̃areran m̃ena ga pa Pita vena naga sike re laa amio la wa e legiena si laṓasia.

11

Pita mla navisayuenta pan nalelagaena lala garu Yerusalem

¹ Ana pe yam piavi re poli, ana lologena nene pano-o tol nalologena taņena lala garu Yerusalem amio mēna ga nalelagaena taņena lala e lepas wetelu na yo Yutea, pisape yeririna laņas naņa pe ape le Yu re poli naņa lala amlalaga e lologena wo kiena ne Ntewa rui. ² Ana nalelagaena laņas nae garu Yerusalem lala asitom manenea apisape nalelagaena taņena lala naņa pe ape le Yu re poli, la mēna monar ave p̃aviu vena ave sa le Yu lala, ana pogos naņa Pita naga pavini ma Yerusalem la apisa nene kare naga piowa paņisi. ³ Lala apisa pania, apisape “?Sanape naņa ko opa osike omio yeririna kar lala naņa pe ape p̃aviu re poli, naņa ko okinana ke mēna ga omio la?”

⁴ Ana Pita naga pisi pan la, siar e kana purņes nena, naga pisawal ruru suri punu ga pan la, naga sun pan la sanini, pisape ⁵ “Nanua sumo, nesike Soņa, ana pogos tai nesum̃a nemlen. Nesum̃a nemlen sanene pano-o netopopog ga neteke narui, ana nepisu suri tai sane pupia kanus tai, naņa naga molue metava ma e peni pitomi tano, naņa asu m̃a atarar ke mrapura varoka, asu m̃a amligan malumun ga pitomi tano, naga pitomi tano lavisin inu. ⁶ In na nepisu ruru loyum̃a e kanus nene, ana nepisu sur mali lala na um̃a amio suri mali lala na yom̃arua, amio lom̃ara lala a nopi lala, amio manu lala, la asike loyum̃a ea. ⁷ Nesum̃a nepisuvisu ke sanene, ana nemloge pulgona yaru tai pisi pan inu, naga pisape ‘Pita, ko osum̃alu, owem̃ar suri tai nene, okania.’ ⁸ Ana nepisape ‘!Peraga Suņe, taņatete ve sanene! Suri la ne sanene naņa pe mesmesun re nena akan poli, a naņa imimi le Yu lala memlonia, nesum̃a nemilon ruru silaga.’

⁹ “Ana nemloge pulgona naņa pitomi metava e peni naga pisi sina pan inu, naga pisape ‘Suri naņa inu Ntewa nepisa rui nesape naga mekiki ga, ko ve ovisa re si ovisave naga namname.’ ¹⁰ Nemloge visena na m̃alivin inu sanene yam telu p̃isi, ana kanus nene amio suri la naņa asike ea aņure si pa metava.

¹¹ “Ana e ruru nena ga e pogos nene, yeririna la telu apimi aporu e yuņa naņa imimi mesike ea, naņa yaru nae garu Sisaria tai naga pitetalia la telu nene apimi vena aure inu neva sina nemio la. ¹² Ana Ninuna Wa naga pisi pan inu, pisa pisape ‘Ko na ve ositom re ovisave ve okekarar re naņa ova omio la telu nene,’ ana inu nepa ga, a orueta taņena la orai nena nini nae Soņa la mēna ga apimi amio inu. Imimi mepano-o, meporu Sisaria, ana lala aņure imimi mepa e yuņa m̃ana ne yaru nene, Konilias.

¹³ “Ana mepa loyum̃a, naga sun pan imimi, pisayu sanape naņa naga pisu navisi tai m̃alivinia sum̃alu nenaga se marana loyum̃a e m̃ana yuņa, ana navisi nene pisi pania, pisa pisape ‘Ko oligan visena va garu Soņa, vena yaru naņani Saemon Pita naga monar imi visu ko. ¹⁴ Yaru nene naga imi visawal lologena tai van amiu ana visena nene naga kilia tamalia ko amio na mratava moņa lala.’

¹⁵ “Ana pogos naņa Konilias naga pisi p̃isi, inu towe re nepisi pan la, ana e ruru nena e pogos naņa nesum̃a nesiar nepisi ga na wa, ana Ninuna Wa pitomi e la sa ga naņa pitomi p̃esan e ita nanua sumo rui. ¹⁶ Nepisu suri nene, ana nesitom̃al visena kiena ne kieta Suņe, naga pisa nanua sumo, pisape ‘Yoane naga kee amiu e wii, ana ve ve piavi re, ana amiu akus

nakeena naḗa e Ninuna Wa.’ ¹⁷ Ana ita le Yu lala, naḗa ita temlelaga rui e kieta Suḗe Yesu Kristo, Ntewa naga mla kiena Ninuna pan ita, sane nalaena tai, ana pogos naḗa nepisu naḗa Ntewa mla m̃ena ga nalaena na sanene pan la naḗa pe ape le Yu re poli, ana suri nene kila merarava ruru pan inu naḗa sane nanagane, pe pe pon re naḗa nevisave yeririna la nene la taḗatete aimi loyum̃a amio ita. !In na nepe ai nini naḗa vena nevisaluḗar Ntewa sanene, visae naga sinenan visavé kila sanene van la?”

¹⁸ Ana pogos naḗa le Yerusalem la naḗani amloge visena kiena Pita, ana la pe apisa re si suri tai pan poli, ana la akekarania, amiyeluar Ntewa paḗisi, la apisa apisape “!Lelaga paḗisi naḗa ne! Nanagane ga ne ita tepisuluḗar rui naḗa Ntewa naga kekara m̃ena ga paḗisi pan la naḗa pe ape le Yu re poli, ana naga mla m̃ena ga pulmas pan la vena lala akilia avilopu la, a vena akilia atol malena lelaga e naga.”

Pegas nen li nalelagaena lala nae garu Antiok

¹⁹ Ana nanua sumo, pogos naḗa Sol lala am̃em̃ar Stipen naga mare rui, Sol la nene la akila kare ruru m̃ena ga nalelagaena taḗena lala garu Yerusalem paḗisi, ḗisi na nalelagaena la nene la moki apuretetai apeve taaga. Laḗas aḗure manene laa apa perina apano-o atol lepas naḗa Ponisia, laḗas aḗure asuḗa akus waa lala apano atol purvanua naḗa Saepras, a laḗas apa laa ga waa, apa e kumali keviu tai, naḗa kiena kia Antiok. A pogos naḗa lala asike e yo la nene, la asuḗa amlologon ke Nalologena Wo nene, ana la asuḗa amlologo ke ga pan la naḗa ape le Yu ga sa naḗa lala.

²⁰ Ana siraunia, gar yo naḗa Antiok, nalelagaena taḗena lala naḗa amolue e lepas na Saerin a purvanua naḗa Saepras, lala apimi m̃ena ga, amlologo, ana la asuḗa apisasawal ke Nalologena Wo kiena ne kieta Suḗe Yesu pan m̃ena ga la nae Antiok naḗa la pe ape le Yu re poli. ²¹ Ana nam̃areraena kiena ne Ntewa sum̃a pimi keviu e la nene, a yeririna la moki naḗa amloge kiela visena lala, ana lala amlelaga e Yesu, la apilopu la apimi e naga.

²² Ana nalologena na suri nene pimi tol kiligana ne ḗegas nen li nalelagaena lala garu Yerusalem, sape visena kiena ne Ntewa pa tol pa li taḗena la rui la naḗa pe ape le Yu re poli, ana la apitetalia Panaḗas pa garu Antiok vena naga visuli sur la nene wa. ²³ Pogos naḗa Panaḗas naga poru e yo nene, naga pisu suri nene pe lelaga paḗisi, naḗa Ntewa naga pisa ruru malena kiena ne yeririna la nene keviu paḗisi, ana kila naga kekara keviu paḗisi ea, ḗisi na naga sukol visena lala pan la vena la atarar Suḗe m̃arera e losinela lala wetelu, e pogos naḗa po a pogos naḗa piowa.

²⁴ Panaḗas naga kila sanene komin naga pe yaru tanea tai, naḗa Ninuna Wa naga pule e naga, a naga piawa m̃arera e Ntewa, ana sanene, yeririna la moki apimi e Ntewa e pogos nene.

²⁵ Ana Panaḗas naga pisu sane yum̃aena keviu garu Antiok, ana naga pisu sape popon va tol garo pupia pulkumali naḗa Tasas, vena kaleli Sol, vena were naga imi iila yum̃aena. ²⁶ Pogos naḗa naga m̃alia, ana pure naga la lua aḗasuḗe si apimi apa Antiok. La lua asike amio nalelagaena lala e yo nene, ana lala apian yaru la moki, amiyum̃ae m̃a sanene pano-o tol kas wetelu taaga. E kumali keviu nene Antiok, ana li taḗena lala la apisa kare towe la nalogena lala, lala apio la asape “La yeririna Kristo lala” pona “Kristin lala,” a nane la apisa ḗesan ke kia ne nanene narui.

²⁷⁻³⁰ Ana e pogos nene, nalelagaena laḗasia naḗa ape navisawalena,

amolue Yerusalem apimi atol garu Antiok, ana la nene tai, kiena kia Akaņas, naga suñalu, pisi e nam̄areraena kiena ne Ninuna Wa, naga pisape “Ana p̄isi na ve ve viavi re, ana visokarena tai ve keviu imi tol yeririna make ga e purvanua punu ga e kieta lepassia.”

Ana pogos naña nalogena lala nae garu Antiok la amloge visena nene, la apisayuia, ana lala apranaria apisape p̄isi na monar la punu ga akoan kilavaru ya naña la akilia alavia, vena aligan vano van kiela wolai lala naña asike e lepas nae Yutea, vena iila la vena lala asuñate ruru pogos m̄arera nene. Ana lala akoan kilavaru la nene, ana lala amligan nalaena nene sike e limana ne Panaņas amio Sol, vena lalua nene awar vano van nasumonena kiena ne nalelagaena lala garu Yerusalem.

A visena kiena ne navisawalena nene pe lelaga, komin naña sirau ana pupia pogos m̄arera tai tol yo la nene, sa ga naña naga pisawalia, ana nanene e pogos naña Klotias naga suñā pe p̄arin suñe ke garu Rom.

12

Yerkawa la añe li nalelagaena lala, akila kare la manene laa

¹ E pogos nene, naña lalua añar nalaena nene pimi garu Yerusalem, Parin Suñe Erot suñā m̄e kare ke p̄egas nen li nalelagaena lañasia. ² Kiena yaru na mara lañasia la apa atarar wenla Yoane nene, Semes, ana la añem̄ar naga e kiela playu na kilaen mara.

³ Ana yerkawa lala kiena ne le Yu lala la akekarān manene suri nene pañisi, ana kila Parin Suñe Erot naga kila p̄elaga nene pa laa sanene, ana naga pisa pa kiena yeririna la nene vena ava atarar m̄ena ga Pita. Naga kila nena ga nene e pogos na p̄aņagena kiena le Yu lala, naña la akila Paņagena Na Sitorñalena Natamaliaena, amio m̄ena ga Paņagena Na Kanen Tam̄a. ⁴ Erot suñā sitom ke pisape visae pogos na p̄aņagena nene war ro pae, yokorena naga were Pita va suñalu se marana ne yeririna lala, vena la avis vania, a vena la avisa avisave naga monar mare.

Naga narui, yaru la nene apa atarar Pita, ana akoven naga pa e yum̄a na koaena, a la amligan p̄egas nen yeririna na mara la vari vena akirakiravan ruru naga, naña p̄egas la nene kiela yaru na kilaen mara la peve vari ea. ⁵ Ana pogos naña Pita sike loyum̄a e yum̄a na koaena sanene, nalelagaena lala la amlen ke m̄arera silaga pa Ntewa vanon naga.

Navisi pimi p̄erelua Pita petan yum̄a na koaena

⁶ Pita pa suñā e yum̄a na koaena pano-o, pa tol nena yemalo naña Erot naga suñā sitom ke pisape e kolulagi, p̄isi na naga were Pita va suñalu se marana ne yeririna lala vena la aliņere naga. E yemalo nene, Pita naga momalio, m̄eke ga likan yaru na mara la lua nene, naña la apiar Pita panon lalua nene amio sen lua. A li na mara taņena lalua, naña la m̄ena asuñā apisuar ke mratava lala na yum̄a nakoena nene. ⁷ Ana verakorena ga, navisi kiena ne Ntewa tai naga suñalu sike loyum̄a e yo nene, a pupia yomerarava nenaga e naņani pañisi. Ana navisi nene pa kululun purkaunena ne Pita, pio p̄egea, ana pisape “!Ovitaņili, osuñalu vilaga!” Ana sen lua nene la ga amluņa petan limana ne Pita veraga, luoka ga mloloru pito sike e portotano. ⁸ Ana navisi nene pisape “Oviteran ruru kion̄a kilika na kararen mopom̄a, oyen kion̄a kulus nen lam̄a a mom̄a kulsota, italua tevano.” Ana Pita kila sanene, ⁹ ana naga taveve navisi nene,

lalua apano. E pogos nene, Pita pe kilia re pisape suri nene na lelaga poli, pona sanape, komin naga sitom ke pisape naga m̃eni ke ga naḡa. ¹⁰ Ana lalua apa m̃a sane, lalua amiyuve mratava na sumo naḡa yaru na mara sike ea, lalua apa m̃aga amiyuve m̃ena ga mratava nalua naḡa yaru na mara sike ea, ana lalua apimi atol pulutava maro na keviu naḡa mrapa na vaen vanua vetan yum̃a nakoena. Pupia pulutava nene la amiyum̃aen e pototo, ana pogos naḡa lalua apimi lavisinia, pupia pulutava nene naga ga pietava, ana lalua aḡaro apa vanua. Lalua amialoro la ga e mrapa apa sane, ana Pita milan ga, navisi nene mligan ke naga veraga, ana Pita naga ga taaga sike na.

¹¹ Ana e ke e pogos ga nene, Pita pisu kilale ya naḡa navisi nene kila ke pania, ana naga pisape “!Aulai! !Lelaga kemua naḡane! Nekilia narui, naḡa nesape Ntewa naga mligan kiena navisi nene pimi vena vinaunlua inu vetan limana ne Erot, a vena tarlua inu vetan suri viowa la naḡa le Israel lala la asum̃a asitom ke asape akila van inu.” ¹² Pita pisu kilale suri nene narui, ana naga pa mesmes ga e yum̃a m̃ana ne anenane Son Mak, kiena kia Maria. E yum̃a ke ga nene narui, la moki naḡa la asike pa e rui vena alen wo naga.

¹³ Ana Pita tol yum̃a nene, naga sigariga mratava, ana sira m̃ee nae yo nene tai, kiena kia Rota, naga pimin vena vietava. ¹⁴ Naga pe pietava ruru re poli wa, ana naga mloge kilale pulgona ne Pita naḡa pisi pania, ana naga kekara na kekara, naga mligan mratava nene m̃eke na, kiriri pa pisawal pan la, pisape “!Pita naḡani! !Pita nane sum̃alu sike vanua e m̃ata pulutava rui!”

¹⁵ Ana la apisa pania apisape “!Ko na ve ovisi wowe re sanene!” Ana naga pisa ke sina ga pan la, pisape “!Peraga kemua rui! Nepisokanlae re poli, nepisa ke lelaga ne!”

Ana la apisa ke sina ga pania, apisape “!Peraga! Visae sanene, pona kana yermare ga nene yo?”

¹⁶ La asum̃a apivis ke sanene, ana Pita sike vanua na wa, naga sigariga mratava suluen ga sike na pano-o, ana la apa apietavanja. Pogos naḡa la apietava, la apisu kilale Pita, ana la amilan manene pano-o paḡisi. ¹⁷ Ana Pita sisi ga pan la, kuan limana pisape vena avarurula, ana naga sunyu pan la sanape naḡa Ntewa naga ḡerelua naga petan yum̃a nakoena. Ana naga pisa pan la pisape “Popon naḡa amiu ava avisawal suri nene va Semes nanagane, amio m̃ena ga arueta taḡena la nene.” A siraunia, Pita molue ke sina ga, pa tapolou e yo taḡena tai.

¹⁸ Ana kolulagi, yaru na mara lala amiyuyuwawa paḡisin naḡa Pita pe mon re si e sen la nene poli, ana la amarau a amninue kare ga asape ḡisi na am̃a akila ya narui, la asum̃a apiuviun tan la, asape “?Ana yaru pure sanape, am̃a naga pa sike pe narui?” ¹⁹ Ana visena pa tol Parin Suḡe Erot pisape Pita kovio, ana Erot mligan kiena yeririna lala apa akale pano-o, akale ḡele ga. Ana Erot pisi pa kiena yeririna la naḡa la apisuar Pita, ana la nene taḡatete si avisa suri tai vania, ana Erot pisape akoven plan la nene, la awe moñar la amarmare.

Ana siraunia, Erot mligan si yo naḡa Yutea, pito garove sike e pupia pulkumali keviu naḡa Sisaria.

²⁰ Ana e pogos naḗa Erot naga m̃ene ke nalelagaena lala wa, ana naga suḗa peveyu keviu m̃ena ga amio yeririna na pupia pulkumali lua nene Taea amio Saeton, pano pano-o kila yeririna na kumali keviu lua nene amarau paḗisi, naḗa asape visae veveyuena nene imi viowa ḗisi na yoko m̃arera van la vaḗisi. La nene asitom sanene komin naḗa la asuḗa amalin ke ga kinanena la naḗa la aḗar ga e porotano tai kiena ne Erot nene. Ana la amligan kiela yerkawa laḗasia vena la aimi akila mara wo amio Erot. Ana la nene apa ape erau wo amio yerkawa kiena ne Erot tai, naḗa naga kiena kia Plastas, vena naga kilia iila la a naga kilia kila mrapa naḗa la akilia avis amio Erot vena asu ruru sina e suḗarena amio naga. ²¹ Ana Erot pisawal legiena tai pisape la akilia aimi avisu naga ea, ana e legiena nene la apimi. E pogos nene, Erot mien m̃ana pupia kulsota wo lala, sa naḗa naga pe pupia ḗarin suḗe, a naga totano e kiena pupia yo na totanoena, ana naga toḗa mligan ke visena tai pan la. ²² Ana la nene amloge kiena visena nena, ana la sinelan asape akila kotalia yo pona aḗa sanape, ana la apioni manene pa metava, la apisa apisape “!Ee, nanene pe yeririna re na pisi nene poli, pona na nene na Ntewa ga nene yo, aulai!”

²³ Ana Erot mloge visena nene, ana kekarania, a naga ḗarwar m̃ena ga naḗa la apisape naga Ntewa, ana mesmesu e pogos nene, navisi kiena ne Ntewa tai pimi ñe naga, komin naḗa naga pe pialuḗar la re poli, pisape la monar ayeluar ga Ntewa, a la monar ve ayeluar re yaru. A pe piavi re poli, ana pulen ga kular viowa lala akaria akaroro sinena ana naga mare.

²⁴ A e pogos nene, pe suri koren ga naḗa yeririna la ne sane Erot nene la asuḗa akilali naḗa akila yum̃aena kiena ne Ntewa vito tano, ana visena kiena ne Ntewa naga suḗa kapuru kekei ke pa e yo punu ga, a suḗa ḗar ke mras moki liu.

²⁵ Ana Panaḗas amio Sol, lalua amla nalaena naḗa li nalelagaena lala nae garu Antiok la akuan rui, amla pa nasumonena lala kiena ne nalelagaena lala garu Yerusalem, ḗisi ana lalua apitove, lalua aḗasuḗela sina ga apa Antiok, a e pogos nene, lalua aḗure Son Mak taveve la.

13

Amiyawa Panaḗas lalua Sol

¹ E ḗegas nen li nalelagaena lala garu Antiok naḗani, ana yeririna laḗasia la asuḗa naḗa ape li navisawalena lala, a laḗasia naḗa la ape li navianena lala. La nene ana laḗasia la kiela kia sanini: Panaḗas, a Simion Kuluyepe Malolo, a Lusias nae Saerin, a Manaen naga nanua sumo, naḗa namratava m̃ana ḗarin Suḗe Erot la akuslua naga pogos naḗa lalua Erot ape sisi ke ga wa, a amio la nene Sol naga m̃ena ga pe lala yaru tai. ² Ana pogos tai, la nene amio li nalelagaena taḗena lala, la amonsilu ga, ana asuḗa amlotun ke Ntewa, ana Ninuna Wa pisi pan la, pisape “Amiu akilalua Panaḗas amio Sol vetan amiu nanagane, ana amiu avisir plan lala lua naḗa akila yum̃aena tai naḗa in na sineun nesape lalua monar akila.”

³ Ana siraunia, lala amonsilu ke sina ga pogos tai vena alen, ana la apuarar ḗarina ne Panaḗas lalua Sol, ana amlenwo lalua, ḗisi na amiila lalua apano vena akila yum̃aena kiena ne Ntewa.

Panaḗas lalua Sol aporu garo Saepras

⁴ Ana sa naḗa Ninuna Wa miila Panaḗas lalua Sol sanene, lalua amligan yo Antiok, ana lalua apitomi e pulkumali naḗa Selusia naḗa ñeke garo

losi, ana lalua amiyai e waa tai, apa aporu e purvanua naŕa Saepras. ⁵ E purvanua nene, ana lalua apa ura e kana pupia pulkumali nena naŕa Salamis, ana lalua apa e yuñia lala nalotena kiena ne le Yu lala, ana lalua asuñia apisawal ke visena kiena ne Ntewa. Ana e pogos nene, Son Mak naga sikol ke lalua nene na wa, ana naga suñia miila la ke e yuñiaena.

⁶ Ana la telu nene amiyal ke e purvanua nene, apitom atol kana luas taŕena, e kana pulkumali keviu taŕena tai naŕa Papos. Ana e yo nene, apisu yaru tai naŕa kilia kilaen ñaki ñeke e yo nene, naŕa naga pe Yu tai, kiena kia Payesu, ana apio ñena ga naga e visena kiena ne le Kris lala asape Elinias. Yaru nene naga suñia pisokan kar ga sape naga pe yaru navisawalena tai kiena ne Ntewa. ⁷ Ana yaru na kiliaen ñaki nene, naga pe yerkawa ñena ga tai e yum̃aena kiena ne ÷arin suŕe na purvanua nene, naŕa Sese Polos. Ana ÷arin suŕe nene, naga pe yaru tai naŕa naga kilia ruru suri po, ana naga pio Panaŕas lalua Sol sape aimi avisu naga, komin naŕa naga sinenan sape loge visena kiena ne Ntewa tan la. ⁸ Ana pogos naŕa lalua apimi, ana yaru na kiliaen ñaki nini naga kawe kiela visena, taŕali naŕa visaluŕar la, a taŕali naŕa kila kare sitomena kiena ne ÷arin suŕe nene naŕa naga taŕatete kus lelagaena e Yesu. ⁹ Ana Sol, naŕa naga asuñia apisa ñena ga kiena kia asape Pol, naga pimi pulemamaga e Ninuna Wa, ana kiena natamariaena ñarera nene miyur yaru na kiliaen ñaki nene, ¹⁰ ana pisi pania, sape “!Ko na ope narina Yermare ruru nena ga napo! Suri punu ga naŕa po, ana ko pe sinom̃an li re nena ga, ana ko na opulen ga visokanena a ÷elaga piowa ga lala. Visena lelaga lala kiena ne Ntewa, ana ko na osuñia opilon la silaga apimi ape visokanena ke sina ga. ¹¹ Nanagane ga ne, yoko ovisu limana ne Ntewa imi tol ko ruru nena ga. Nanagane yoko kilamarama imi ve kilamara ÷ala, ÷isi na ko otaŕatete ga ovisu legiena ve piavi li ña ga.”

Ana veraga ga, ana yaru nakiliaena ñaki naŕani naga pisu sa naŕa ñau tai na yom̃arua naŕa malolo manenea pimi kalwo kilamarana, ana naga mom̃a mial wowe ga sanene narui naŕa taŕali sape lual re yaru tai naŕa tarar limana ana were vano. ¹² Ana pogos naŕa ÷arin suŕe naga pisu suri la nene, ana naga mlelaga e visena kiena ne Ntewa narui, ana pogos naŕa Panaŕas amio Pol apian naga e visena wa la nene, ana naga milan manene paŕisi, pisu po na po.

Pol lalua Panaŕas apa si Antiok taŕena, e yo lepas naŕa Pisitia

¹³ Ana Pol la amligan yo Papos, ana akome waa apitove, ana apa ura e yo lepas naŕani Pampilia, ana la amiyal apano atol pulkumali keviu nene Peka. Ana e yo nene, ana Son Mak naga mligan la, naga pe taveve la re si poli, ana naga ÷asuŕe sina pa Yerusalem.

¹⁴ Ana Pol lalua Panaŕas, lalua amligan yo Peka, ana amiyal apa re laa sane apano aporu e yo lepas naŕa Pisitia, apa atol ñena ga pulkumali keviu tai naŕa kien kia ñena ga Antiok. La asuñia e yo nene, ana e Legiena Wa, ana apa loyumuñia e yuñia na leniena kiena ne le Yu lala, ana atotano amio yeririna lala. ¹⁵ Ana li nasumonena lala la akila lotuena, pano tol pogos naŕa apuloyu Visena Wa, ana apuloyu nawuloena tai e navisaluaena kiena Mosis, a tai e tusi kiena navisawalena lala. Ana pogos naŕa nawuloena la nene ÷isi narui, ana li nasumonena lala apiun tai Pol lalua Panaŕas, la asape “Wenlamimi lala, visae amiu lua amlarar ke visena tai naŕa kilia

iila malena kiena ne yeririna lala, ana imimi sinemimin mesape amlua avisa van imimi.”

¹⁶ Ana Pol sur̃malu, ana koan limana, naḡa sape ava ruru la ana ayagogon naga, ana naga pisi pan la, pisape “Poga ga, ana in na sineun nesape nevisa ve sanini, amiu le Yu lala, amio li taḡena la naḡa amiu m̃ena ga asum̃a amlelaga ke e kiamimi Ntewa, ana amiu punu ga ayagogon ruru kiau visena nini. ¹⁷ Kieta Ntewa nene, naga ke narui naḡa naga pisir plan kieta li marua la nanua sumo, a naga ga naḡa kila la apimi ape moki paḡisi e pogos naḡa amiyum̃ae korena ke ga garu Isip, a naga ga ke sina ga naḡa ḡere plan la e pogos m̃arera nene, e kiena nam̃areraena keviu. ¹⁸ Ana naga sumon la amolue apa e yokorena, ana amiyal m̃a e yo nene pa tol kas lualima yam vari, ana yam moki naḡa e pogos nene ana apilopu m̃asila pan Ntewa, ana naga pe mligan la re nena poli. ¹⁹ Ana pogos naḡa la apimi atol purvanua nene Kenan, naḡa Ntewa pisaar pisape tam̃an van la, ana naga m̃ene plan lus la olua kiena ne li taḡena la naḡa apimi asike e yo nene rui, ana siraunia ana mla porotano nene pan repita lala, la ape ḡarunia, ana lala apa asu wawa asike ea. ²⁰ Siar e pogos naḡa apa garu Isip sumo, ana pimi m̃a pano-o tol pogos naḡa aḡasupe la sina apa loyum̃a e kiela purvanua, tol kas pe suri tai sane ponotia vari lualima yam lima.

“Ana e pogos naḡa asu wawa asike e kiela porotano sanene, ana Ntewa pisir plan kiela suḡe lala, naḡa asumon la a aliḡere la, ana suḡe la nene la amiyum̃ae m̃a sanene pano-o tol lala yaru maro nini, Navisawalena Samiuel. ²¹ Ana la apisawal asape la pe sinelan re si suḡe la ne sanene poli, ana la apisa pa Samiuel asape naga lual re yaru tai naḡa naga kilia ve kiela ḡarin suḡe keviu. Ana Ntewa kilologia Sol, narina ne Kis, pan la, naḡa naga pe lus kiena Pensiman, ana Sol naga pimi pe kiela ḡarin suḡe keviu nasumo, ana naga pisuar la pano-o tol kas lualima yam vari. ²² Siraunia, ana Ntewa kilalua sina Sol, ana mligan Tepet kus lelana, ana Ntewa naga kekaran manene Tepet paḡisi, naga pisayu sape ‘E Tepet nini, narina Sese, ana nepisu nesape netol yaru tai naḡa kiena ḡelaga torokin ruru nena ga kiau sitomena, ana nekilia nesape naga ḡisi na naga yum̃ae ga va sa naḡa in na sineunia.’ ²³ Ana Ntewa pisaar pan repita la nanua sumo sumo laa rui, sape ḡisi na naga werelua lus tai kiena ne yermarua Tepet nene, ana ligan naga van ita le Yu lala, ve kieta Natamaliaena, ana suri nene Ntewa kila pa e yaru naḡa Yesu rui.

²⁴ “Sumonia, pogos naḡa Yesu nene pe pimi re poli wa, ana Yoane Nakeena sum̃a mlolog ke pan ita, sape ‘Amiu monar avilopu amiu, ana amiu monar ava e nakeena.’ ²⁵ Ana pogos naḡa Yoane nene lavis ga kila punu yum̃aena la naḡa Ntewa mla pan narui, ana naga sum̃a piun ke tan yeririna lala, pisape ‘?Amiu añape in na nepe Navisaarena? Inu nevisa van amiu, in na pe nepe yaru re nena naḡa amiu asum̃a asum̃ate ke poli, peraga. Ana siraun inu, ana naga sum̃a pimi ke ne, a naga po naḡa po, a naga pe yaru wa manene laa, ana in na nepisu sane inu pe nemesmesu re naḡa neve yaru na kiena yum̃aena ga poli, inu pe netorokin re neva lavisi puna poli naḡa nowar plan kiena kulus nen lana.’ ”

Pol pisape yerikawa kiena ne le Yu lala, la ke naḡa am̃em̃ar Yesu narui

²⁶ Ana Pol pisa pan la, pisape “Wolai lala, amiu laḡas naḡa ape le Yu ruru lala, naḡa aḡalivi e lus kiena Epraam, a amiu laḡas naḡa ape li taḡena lala, ana amlelaga ke e kiamimi Ntewa imimi le Yu lala, ana sineun nesape monar avisu kilalea avisave ita ke narui naḡa Ntewa mla visena na natamaliaena pan ita rui, kila nesuḡa neḡar ke pimi pan amiu ne. ²⁷ Lala nae Yerusalem amio kiela yerkawa lala, la pe apisu kilale re asape naga pe Yesu poli e pogos naḡa naga pimi, a pe apisu kilale re asape naga pe Natamaliaena poli naḡa li navisawalena la apisayu e Visena Wa la naḡa apuloyu silaga e Legiena Wa lala. Sanene, ana pe apisu kilale re poli, naḡa la akila visena kiena ne navisawalena la moki apimi ape lelaga, komin naḡa la ke nene narui la amlipere kiela Navisaarena nene asape naga monar mare. ²⁸ La pe aḡal re nena suri tai poli naḡa torokin naga mare vanonia, ana la aḡareran pa Paelat vena naga monar taḡan visave la akilia aweḡaria. ²⁹ Ana la akila piowa ga pania taveve ga ya naḡa li navisawalena lala apisawal nanua sumo la rui naḡa asape ḡisi na yeririna la akila vania, vano vano aweḡar naga e laki torovia, ana siraunia la akus tasnena pano, amligan ḡeke e puluve. ³⁰ Ana Ntewa tamalia ke sina ga naga petan marena, ³¹ ana e legiena laḡasia, moki li ḡa ga, ana naga suḡa ḡalmalivin kiena yeririna lala naḡa sumo lala asu amio naga garu Kalele, a naḡa ataveve naga apami metava ma Yerusalem. Ana la naḡa apisu Yesu sa nene rui, nanagane la ke nene narui la asuḡa apisasawal ke pan yeririna lala asape naga mali sina petan marena.

³² “Ana nanagane, e yo nini, imimi lua mepimi pun amiu naḡa memla Lologena Wo nene pimi pan amiu. Imimi lua mepisawal pan amiu, mesape suri wo la naḡa Ntewa pisaar pan repita la na sumo, pisape ḡisi na kila van kiena yeririna lala, ³³ ana nanagane suri la nene apimi ape lelaga rui e ita narin mapila lala, a e ita li taḡena ḡena ga la naḡa temlelaga e naga. Ana ita tetol suri wo nene e ga e kieta pogos nini, naḡa Ntewa mligan Yesu pimi tano e yomarava nini, ana tamalia ke sina ga naga petan marena.

“E Visena Wa, Yauena marana lua naga pisayu suri nene, naḡa sape ‘*Kiau sisi, nepisu sane ḡane ko opimi ope naruu, a nepimi nepe arimoma kemua lelaga.*’

Yauena 2:7

³⁴ Ana e lepas naḡa Ntewa kila Yesu mali sina e marena, naḡa naga taḡatete va sina ga e puluḡili pogos taḡena, e lepas nene ana visena lua na Visena Wa la apisa rui. E visena tai, ana Ntewa pisa sanini, pisape

‘*Navisa ruruena wa la nini naḡa in na nepisaar pan Tepet sumo rui, la asuḡalu ḡarera asike ga wa,*

ana nanagane nela van amiu narui,’

Ais 55:3

³⁵ ana visena na lua na lepas nene, sike sina ga e Yauena tai, naḡa yaru naḡa siria pisi pa Ntewa, pisape

‘*ḡisi na ko na taḡatete okilia otamān kioma yaru wa visu marena, pona tasnena menun pogos tai.*’

Yauena 16:10

³⁶ “Ana visena la nini pe apisa re yermarua Tepet nanua sumo poli, komin naḡa siraun naḡa naga kila yum̃aena kiena ne Ntewa pan kiena yeririna la pano pano-o, naga mare ga, ana asin naga ḡeke amio repina lala, ana tasnena mon ḡa pano menun. ³⁷ Ana visena la nini apisayu ga

Yesu nini, apisayu naŋa naga tasnena pe pa piowa re sanene poli, naga Ntewa pisirlua sina ga naga mali sina.”

Pol sape naviewoena naga m̃eke ga e Yesu

³⁸ Ana Pol sape “Wolai lala, visae sanene, inu sineun nesape monar akilia ruru suri nene, sape e ga e Yesu nene, ana Ntewa suṃa kila pan ita lua sape naga piewo punu kieta mlamulena piowa lala. ³⁹ Navisaluaena kiena ne Mosis taŋatete were plan ita lua vetan kieta ŋelaga na mlamulena viowa lala, ana ko ai, naŋa visae olelaga m̃arera e Yesu, ana ŋisi na naga war plan kioṃa ŋelaga na mlamulena viowa nene vetan ko. ⁴⁰ Sanene, ana monar avisuar ruru amiu, komin naŋa visae peraga, ana ŋisi na amiu ve sa naŋa visena tai kiena ne navisawalena lala, ⁴¹ naŋa naga pisa pisape ‘Amiu apisu ke ne! Amiu asuṃa apitalia kare suri wa lala, ana nanagane ga ne ana yoko avisu kilale ga na wa, siraulia amare. Komin naŋa in na nesuṃa nekila ke yum̃aena tai likan amiu e pogos naŋa amal ke ga wa,

ana asuṃa apisavan ruru merarava pan amiu,
ana amiu na pe sinemiun re alelaga e poli.’ ” Aŋa

1:5

Yeririna nae Antiok lala akekaran visena nene kiena ne Pol

⁴² Ana Pol pisi pan la ŋisi, ana la apa vanua, ana yeririna la apimi apiun m̃areran tan Pol, asape “Imimi sinemimin mesape e Legiena Wa naŋa pimi ke ne, ana ŋisi na amlua awasuŋe amiu si aimi, ana avian imimi re laa ga wa e suri la nene.” ⁴³ Ana pogos naŋa Pol lalua Panaŋas apano, ana le Yu la moki amio ṃena ga yeririna taŋena la naŋa apimi sa ga ape le Yu la rui, apimi amiyaloro ataveve lalua apano naŋa asape asun re laa sane wa. Ana nalologena lua nene apisi amio la, ana apisa pan la asape la monar awasine manene laa Ntewa sane wa, a lala monar ataŋali naŋa ava re laa loyuṃa e kiena lemamiēna.

⁴⁴ Ana sa naŋa la apisa pa Pol amio Panaŋas rui, e Legiena Wa taŋena naŋa sirau pimi, ana pulen ga le Yu lala, a pulen ṃena ga yeririna taŋena lala e pulkumali nene apimi sina lele taaga, naŋa asape ayagogon Pol lologon Visena Wa kiena ne Ntewa. ⁴⁵ Ana pogos naŋa yerikawa kiena ne le Yu lala apisu yeririna moki taŋena la nene, ana apielue narui, ana la asuṃa apisa kare Pol, asuṃa apisa pan yeririna lala asape naga suṃa pisokan ke ga nene. ⁴⁶ Ana Pol amio Panaŋas lalua pe sinela kurkur re poli, ana lalua asuṃa apisi molmolue ga narui, a lalua kiela visena pa m̃arera laa narui, a la apisa pan le Yu la nene, asape “Imimi mepisu mesape popon naŋa Visena Wa kiena ne Ntewa naŋa imimi mesuṃa mepisawal ke pan amiu, naga imi tol ŋesan amiu le Yu la sumo, sumon naŋa tol yeririna taŋena lala. Ana amiu na pe sinemiun re alelaga e poli, asuṃa akuwan plan kare ga pano, sa ga naŋa amiu ataŋatete si akilia atol malena naŋa ve uro re narui. Ana poga ga, teke ga e amiu, ana sanene ŋisi na imimi meva ga melologon va la naŋa pe ape le Yu re la po la rui. ⁴⁷ Komin naŋa Visena Wa tai pisa rui naŋa imimi monar mekila sanene, naŋa Ntewa naga pisa, pisape

*In na nepisirlua ko vena ovivaga sane kapi tai,
vena tegoli la naŋa pe amlelaga re e inu poli wa.*

Pisi na ko okus kiau natamaliaena va tol yo punu ga e yomarava.’ ”

Ais

⁴⁸ Ana pogos naṓa lala naṓa pe ape Yu re poli amloge visena nene, ana amloge po manene laa ea, la apisape “!Suwala, visena kiena ne Ntewa nene naga po naṓa po, imimi sinemimin paṓisi wa!” ana lala naṓa lala laṓas naṓa Ntewa pisaar la sape ṓisi na la atol malena naṓa ve uro re, la ke nene narui naṓa amlelaga e Yesu e pogos nene. ⁴⁹ Ana siar e pogos nene, ana visena kiena ne Suṓe suṓia mlenlelein pa ṓar make yo e lepas nene.

Le Yu la sinela kar Pol amio Panaṓas

⁵⁰ Ana le Yu la naṓa apielue apa apisu sira kawa lala na kiela yum̃a na leniena amio li nasumonena lala na pulkumali, ana apis pan la akila kare kiela sitomena lala, pano pano-o yerkawa la nene amiila yeririna la apa aṓnenelua Pol lalua Panaṓas petan kiela yo. ⁵¹ Ana pogos naṓa lalua asuṓia apa ke narui, ana lalua akila kile tai pan la ne na pulkumali nene, lalua aṓevan puluyavi na mrapa naṓa sike e lolala lalua.

Ana lalua apetan yo Antiok, lalua apa atol pulkumali naṓa Ikoniam, ⁵² ana nalogena viu la naṓa asike garu Antiok, la sinela kekara keviu, a Ninuna Wa pimi pulemamaga ruru nenaga e la.

14

Pol lalua Panaṓas, lalua amlologo e yo naṓa Ikoniam

¹ Ana e kumali naṓa Ikoniam, suri punu ga aṓalm̃alivi sa ga naṓa Antiok narui. Lala aporu e yo nene, ana siraunia Pol lalua Panaṓas, lalua apa loyum̃a e yum̃a na leniena kiena ne le Yu lala, ana lalua amlologo. Lalua amlologo amio naṓareraena kiena ne Ntewa, ana yeririna la moki naṓa asike e yo nene, lala amlelaga e Nalologena Wo nene, naṓa lala ṓasia ape le Yu, a lala laṓas ape le Kris. ² Ana le Yu taṓena lala naṓa asuṓia ga, lala pe sinelan re naṓa alelaga poli, ana siraunia la nene apano akilayon naṓa avilonkare sitomena kiena ne yeririna taṓena lala naṓa pe ape le Yu re poli, la akila sinela la pimi kari la naṓa amlelaga mare ga na wa. ³ Suri ne nanene narui kila Pol amio Panaṓas, lalua asike e yo nene yam piavi la sane, vena akilali naṓa aiila nalelagaena lala. Ana pogos naṓa lalua asike amio la sanene, ana pe amaraun re la naṓa sinela kar la ke poli, ana la asuṓia amlologon Suṓe Yesu pan la, a apisayu kiena pupia lemamiena pan yeririna lala. Ana Suṓe naga kila yeririna lala apisu kilale naṓa kiela visena lala ape lelaga, komin naga taṓan pan lalua vena akila kile ve moki e yo nene a suri nallanena lala.

⁴ Ana yeririna lala na kumali nene la amliṓere la e ṓegas lua narui, naṓa laṓas akekaran le Yu lala, ana laṓas akekaran nalologena lua naṓani.

⁵ Lepas lua nene lalua asu ṓia apepeyun la sanene, pano-o ana le Yu lala amio li taṓena lala naṓa pe sinelan re si li nalelagaena la poli, amio ṓena kiela yerkawa laṓasia, la ke naṓa apisa ruru narui vena la asu nalologena la nene a akove moṓar la amare.

⁶⁻⁷ Ana nalologena lua naṓani lalua amloge suri nene, ana apisu sane popon naṓa aure vetan yo nene, vena ava atapolou e yo tai. Sanene, lalua asuṓialu petan yo nene, apa e lepas taṓena naṓa Likonia, ana lalua apa amlologon Nalologena Wo e lepas nene, amio kana pulkumali ne luwoka, naṓa lalua kiela kia sanini, Listra amio Tepe.

Pol lalua Panaņas lalua amlologo garu Listra

⁸⁻⁹ Ana e narin pulkumali nene naņa Listra, pogos tai ana Pol naga suņa mlologo ke pan yeririna lala, ana yaru tai pe laulu naga toņa tano, ana naga toņa miyagogon Pol. Yaru nene, siar e pogos naņa naga paeme, naga pe mial re pogos tai poli, komin naņa naga lana luwoka ga pulu.

Ana Pol pisu naņa yaru nene suņa miyagogon ruru ke naga, a naga mlogelupar naņa sane yaru naņa pe laulu ne naga suņa mrelaga e Yesu sape yoko naga kilia kila ruru lana luwoka. Ana Pol pisu manenea, ¹⁰ pio naga, pisape “!Laulu, ko oula ova metava, osumalun lamã luoka!” Ana yaru nene mloge Pol pisi pan sanene narui, ana naga pula pa metava veraga, ana naga suņa mial ke amio lana luwoka naņa apimi añarera ruru narui.

¹¹ Ana pogos naņa yeririna lala apisu suri nene naņa Pol kila e laulu nene, la asuņa apiovion e kiela visena, apisape “!Ake! !Kieta ntewa lala akus maran yeririna, apitom tano pun ita sa ga yaru narui!” ¹² Ana la asikia Panaņas, apio naga asape Susu, naņa naga pe kia kiena ne þarina suþe kiena ne kiela ntewa lala, a amligan kia kiena ne Pol, la apio naga asape Emis, naņa naga pe kia kiena ne yaru nawaren visena kiena ne kiela ntewa lala, komin apisu naņa Pol naga suņa pisi manene laa sane taulu Panaņas.

¹³ Ana vanua e mralaea na kumali nene, yum̃a wa tai m̃ana ne kiela ntewa nene, Susu, naga mon m̃a ga, amio kana yaru wa nena, ana yaru wa nene naga sitom sape kila ruru naņa vena yeririna lala monar akila kuþaþaena van Pol amio Panaņas, naņa la asitom asape yaru lua nene lala ape kiela ntewa. Ana yaru wa nene kila la apitaþilin naņa apanon aþure puluk lala apimi, ana apaia la e meme, vena awe moñar la e kove na yum̃a wa nene narui.

¹⁴ Ana Panaņas amio Pol, lalua pe akilia re kiela visena poli, naņa la asuņa apisayu ke suri la nene, ana pogos naņa lalua amloge ya naņa asuņa asitom ke naņa asape akila, lalua amloge piowa paþisi wa. Nalologena lua naþani, lalua pe akekaran re nena naņa yeririna la nene sinelan asape alotun lalua poli, kila sanene lalua apitolwowa m̃ala kulsota lala, ana lalua akiriri apano asuñalu asike likan yeririna la nene, apionia, apisape ¹⁵ “!Avisaluþar la, avisaluþar la! !Ve akila re ve sanene van imimi! !Imimi lua mepe yaru ga sa naņa amiu, pe mepe ntewa re poli! Mepimi ga memio Nalologena Wo, mepimin naņa mevisawal van amiu monar aligan kiamiu þelaga marua la ne sanene sike na, amiu ve alen re si va kamiu ntewa moki la naņa amarmare ga ne. Mepimin mesape mevisawal van amiu naņa Ntewa mali taaga ga naņa sike na, a mesitom mesape mevilon amiu vania, naņa naga ga naga sii sinapane, amio porotano, amio sive, a naga sii suri la punu ga naņa asike e yo punu ga e yomarava nini. ¹⁶ E kas kiena ne teras la moki naņa aþaro apa rui, Ntewa naga tañan naņa yeririna lala na yomarava, sane amiu, la asuņa amiyaloro ataveve þelaga la naņa peve taþena lala, a la pe akilia re naga poli, ana akila lotena sa ga naņa la asitom apisape mesmesun naņa akila. ¹⁷ Nepisu naņa amiu akila sanene komin naņa amiu pe akilia punu re naga po, ana e lepas naņa puna, naga pe tapoloun punu re naga pan amiu poli, komin naņa pogos punu ga naga suņa kilologia naga ve torokaki ga pan amiu pisape naga pe lelaga, a naņa kiena þelaga e amiu na po paþisi. Naga ke narui naņa naga

sum̃a kila ke kiena yua mloloru pitomi e yo yau, a naga ke narui naṣa naga sum̃a kila ke suri punu ga akapuru e kamiu lokove la ne, lala aṣar kala kinas lala e kana pogos ruru nena napo. Naga ke narui naṣa naga sum̃a kila amiū akekara a amiū amloge po keviu e kinanena wo la naṣa amiū asum̃a aṣar ke e kamiu lokove la nene.”

18 Pol amio Panaṣas lalua apisa visena la ne sanene ṣisi, ana lavis ga naṣa taṣatete akilia avisaluṣar yeririna la nene naṣa lala sinelan manene naṣa akila lotena van lalua nene pona akila kuṣapaena van la. Ana siraun naṣa la amloge visena kiena ne lalua nene, ana la pe akila re si poli.

19 Ana siraunia, le Yu laṣasia naṣa am̃ene Pol amio Panaṣas rui garu Antiok a e yo naṣa Ikoniam, ana nanagane la nene apimi am̃alivi ke sina ga narui e yo Listra nene. Ana la asum̃a asun pan le Listra lala, pano-o aṣure plan ke sina ga kiela sitomena lala pa pe taṣena ke sina ga, ana siraunia, ana lala apanon Pol, ana la akove naga paño-o apisu amape naga mare rui. Ana lala aṣurelua tasnena petan pulkumali pa vanua, akoan kare ga naga mon m̃a ga sa ga ne, ana la aṣasuṣe sina apano. 20 Ana nalogena laṣasia apimi amligan ruru Pol, ana la asum̃a amio naga, ana siraunia, naga tavolo sina, ana naga pa sina um̃a amio la. Ana kolulagi, naga amio Panaṣas, lalua amiyal, lalua apa e narin pulkumali taṣena nene naṣa Tepe.

Pol amio Panaṣas, lalua apa sina, aṣasuṣe sina ga apa akome yo la nene

21 Ana garu Tepe, Pol amio Panaṣas, lalua amlologo, ana e yo nene la aṣere yeririna moki apimi amlelaga, apimi ape nalogena lala kiena ne Yesu. Ana siraunia, ana lalua amolue ke sina ga e yo naṣa Tepe, la asiar apa sina, ana lala ataveve m̃a ke sina ga mrapa naṣa la akom ea apimi. Sanene, la aṣasuṣe ke sina ga apa garu Listra, sirau, Ikoniam, yokorena apano aporu garu Antiok nae Pisitia. 22 Ana e yo make la nene, la apian ke sina ga nalelagaena lala, ana amla visena wo la pan la vena iila la, a la apisape “Pe suri korena naṣa pona ita tekilia tetol pogos m̃arera lala, pona yeririna la ve moki akawe ita, ana naṣa ita teva loyum̃a e navesuṣenena kiena ne Ntewa naga monar ve sa ga nene narui. Visae sanene, amiū ve amalumu re, ve aursu amiū re sina, ana asum̃alu asuwawa m̃arera e Kristo pogos punu ga.” La apisa visena la ne sanene, kila nalelagaena lala la apuarar naviawaena m̃arera. 23 Ana e kumali la nene punu ga, la apu ṣarina ne yeririna la ṣasia vena ave nasumonena la e ṣegas na nalelagaena la veve taaga, ana lalua amonsilu ga vena alenwo la. Ana amligan la asike e limana ne Suṣe, naṣa lalua amlelaga asape yoko naga iila la silaga.

24 Ana la aṣasuṣela sanene, ana la aṣaro e lepas na yo Pisitia, ṣisi na apimi e lepas na yo Pampilia. 25 E lepas nene, la amlologo e kumali naṣa Peka, siraunia la apito garo Atalia, garo losi, 26 ana la akus waa, aṣasuṣela si apa aporu garu Antiok, nanene e yo naṣa Seria. Nanene kumali keviu naṣa sumo rui, la amlenwo Pol lalua Panaṣas, apisape vena lemamiēna amio navisuarena wo kiena ne Ntewa naga sike amio lalua, ana la amligan plan lalua vena ala Lologena Wo avano. Ana nanagane narui, lalua akila make nena ga pupia yum̃aena nene ṣisi, ana apimi si rui. 27 Ana lalua apio nalelagaena lala vena la punu ga aimi lele taaga, ana lalua apisawal yum̃aena la pan la naṣa Ntewa miyum̃aen pan lalua, a lalua apisayu ruru pan la sanape naṣa Ntewa naga pietava pan la naṣa pe ape le Yu re poli,

pisape la m̃ena ga akilia alelaga, a la akilia aviran la lele taaga e kiena nasuṽenena.

²⁸ Ana lalua asu m̃ena tol kupario lua pona telu suri tai sanene amio nalelagaena lala garu Antiok.

15

?Li nalelagaena viu lala la monar ataveve navisaluaena kiena ne Mosis pona peraga?

¹ Ana pogos naṽa Pol amio Panaṽas lalua asike garu Antiok wa, li nalelagaena laṽasia na lepas nae Yutea, naṽa la ape le Yu, la apitomi garo e yo nene. A pogos naṽa la amlologo pa li nalelagaena taṽena lala nae Antiok, la apisawal kiela navianena tai, asape “Visae amiu li nalelagaena laṽasia, la pe ape ṽaviu re poli taveve ya naṽa navisaluaena kiena ne Mosis pisa, ṽisi na Ntewa naga taṽatete tamalia la.”

² Ana Pol amio Panaṽas, lalua pe akekaran re nenaga visena nene poli, komin naṽa la akilia asape Lologena Wo kiena ne Suṽe naga pe pisa re sanene poli, ana la apisi m̃arera pan la nene, la apepeyu amio la nene yam piavi laa sane, vena akilali naṽa avisaluṽar la vena ve avian wowen re si yaru la sanene.

Ana li nalelagaena lala nae Antiok, la asitom manene laa visena la nene narui, ana peraga, la apisu sane popon manene naṽa la avitetalia Pol amio Panaṽas amio m̃ena ga laṽasia, la apa ma meta Yerusalem vena ava avisu li nalologena lala amio nasumonena lala, vena alogeli naṽa sane yerkaawa la nene la asitom ke sanape e lepas na suri naṽa la apepeyu vanonia.

³ Naga narui, li nalelagaena lala apitetalia la apitove, apitove akome lepas la ne sane Ponisia, ṽisi na apa Samaria, a e pulkumali punu ga naṽa la apa akom ea, la asum̃a apiora amio li nalelagaena lala, a asum̃a asun amio la apisayu sanape naṽa apa atelivi e la naṽa la pe ape le Yu re poli, a apisawal Lologena Wo pan la, a sanape naṽa la moki apilon la apimi e Ntewa rui. A kiela navisawalena la nene la akila li nalelagaena lala la amloge po paṽisi, amieluar Ntewa vanonia.

⁴ La akila liluen sanene pano pano-o, apito atol garo Yerusalem, ana la apa apisu ṽegas nen li nalelagaena lala, amio nalologena lala a nasumonena na sum̃are lala, ana la nene la akekaran naṽa apisu Pol amio Panaṽas lala, ana la apisa visena na worworen pan la. Sanene, Pol amio Panaṽas lalua apisawal m̃ena ga e la naṽa garu Yerusalem, apisape sanape naṽa Ntewa naga kila yum̃aena moki rui pa lalua naṽa lalua apa atol la naṽa la pe ape le Yu re poli, ana amlologon pan la, apisape visae la alelaga ga e Kristo, ṽisi na Ntewa naga tamalia la.

⁵ Ana pogos naṽa lalua apisawal suri la nene sanene, li nalelagaena laṽasia naṽa ape le Yu, naṽa ape Varasi, la asuṽialu la apisawal ke sina ga kiela navianena nene, apisape “Popon visae la naṽa la pe ape le Yu re poli, visae la sinelan asape alelaga e Kristo, ana la monar ave ṽaviu m̃ena ga, a la monar ataveve m̃ena ga visena taṽena lala na navisaluaena kiena ne Mosis, ana visae ataveve kieta ṽelaga ita le Yu la sanene, naga nene ana ṽisi na ita tekilia tevisa tevisave ṽisi na Ntewa naga kekaran la.”

Pupia viorena garu Yerusalem

⁶ Ana la asum̃a apisayu manene laa suri nene, kila sanene li nalologena lala amio nasumonena lala la apisa apisape monar akila viorena tai vena

avisayua. ⁷ Ana e viorena nene, la apisi manene pano pano-o kila Pita sum̄alu, pisi pan la, pisape “Wolai lala, amiu akilia p̄isi rui, nanua na Ntewa naga mligan inu vena in na nevaṗesan nelologon Lologena Wo va la naṗa pe ape le Yu re poli, ana nanagane ita tesuṁa temloge ke naṗa la moki asuṁa amlelaga ke e Kristo rui. ⁸⁻⁹ Ntewa naga kila sanene, komin naṗa naga pe mliṗere re la nene petan ita poli, ana naga pisu ke losinela lala maran taaga ga sa naṗa naga kilia ruru va naṗa sike e losineta. Naga kila merarava pan ita sa naṗa naga kekarana vena la akilia alelaga ke e mrapa ṁa nenaga naṗa ita tesuṁa temlelaga ke ea, naṗa naga mla Ninuna Wa pan la, a naga kevan ke ṁena ga losinela lala mekiki, komin naṗa la aṗasine naga, sa ke ga ita. ¹⁰ Ntewa naga kila po manene laa pan la rui, ana nanagane, ita laṗasia la sinelan asape akila ke sina ga ṁarera van la. Visae ita sinetan tesape toṁararan la nene vena la awar suri urmi lala na kieta navisaluaena e ṁasila, sa naṗa la asuṁa apisa ke ne, sanene na piowa ne, ita tekilawo ke sina ga Ntewa ne. Repita lala la apisu sane navisaluaena nene naga ṁarera paṗisi wa, a ita ṁena ga tepisu sane taṗatete yaru tai kilia logear kana visena ne la punu ga. ¹¹ Ana la amlelaga, a ita ṁena ga temlelaga temio la, tesape ita punu ga towasine ga Suṗe Yesu, a tetol malena e naga, pimi kom ga e kiena lemamiena.”

¹² Ana la naṗa e viorena la pe apisi re si po laa rui, ana la asu puru, ana amla pogos na visena tai pa Pol amio Panaṗas, la sinelan asape aloge re si kile lala amio suri na ilanen lala naṗa lalua akila e naṁareraena kiena ne Ntewa pa la naṗa pe ape le Yu re poli, pogos naṗa lalua apa atelivi pula.

Semes sikol kiela visena lala

¹³ Ana pogos naṗa lalua asunyu suri la nene p̄isi, Semes nene, naṗa naga pe kiela yerikawa tai garu Yerusalem, naga sum̄alu sikol visena pa yeririna lala, pisape “Wolai lala, sineun nesape ayagogon inu sumo wa. ¹⁴ Ita temloge ga p̄isi na wa naṗa Saemon nene, naṗa Pita, naga pisawal ruru pan ita rui sanape naṗa Ntewa naga ṁalṁalivi ṗesan pa la naṗa pe ape le Yu re poli, a naṗa naga pure laṗasia apimi ave yolai viu tai naṗa kiena kia sike ea. ¹⁵ A e Visena Wa, visena kiena ne kieta navisawalena lala nanua sumo, pisa pisape yoko ve sanene narui. Lala tai naṗa pisa sanene, naga Emos, naṗa naga pisawal visena kiena ne Ntewa tai, naṗa pisa sanini, pisape

¹⁶ *‘Pisi na, inu nowasuṗe inu sina neimi, neyuṁaen ruru si lus kiena ne Tepet nene naṗa mloru, vena mali sina.*

Naga sa ga yuṁa tai naṗa kekapili kar ga sike ne, ana p̄isi na nevisirlua sina.

¹⁷ *Ana ve sanene, yeririna taṗena lala naṗa pe ape kiau re poli wa, p̄isi na la akale inu Ntewa Namava, a yeririna lala na purvanua punu ga na yomarava nini, naṗa nemligan kiau kia sike e la rui, la aimi ave kiau yeririna.*

¹⁸ *Inu Ntewa Namava, naṗa nekila yeririna lala la apisu kilale suri la nene siar nanua sumo laa rui, kiau navisaarena sanene narui.’ ”*

Amo 9:11,12

¹⁹ Ana Semes pisi manene laa sane, pisawal kiena sitomena, pisape “E kiau navisuena, naga sanene narui. Pe pon re ita tekila yuṁaena ṁarera

pona tekila kare manene la naŋa la pe ape le Yu re poli, naŋa la apilon la ga apimi puna ne Ntewa na wa. Pe pon re tevisave la monar ave Ƨaviu poli, pona la monar ataveve kieta Navisaluaena sanene pona sanene. ²⁰ A ya ga naŋa popon ita tekila van la, naga sanini, sane Ƨisi na ita tesiri m̃aki tai, tevisawal suri ve telu van la. Suri na tevisaƧesania, tevisave la ve akan re si tata la naŋa yaru taƧena la akila ke kuƧaƧaena ea pan kiela nono lala, la monar avaliania. A sur nalua, la ve akila re si Ƨelaga viowa, sa naŋa kolau pona lau. A natelu, Ƨisi na ve akan re m̃ena ga kuruta na suri mali, sane tata na suri mali naŋa kuruta pe mlau make re poli wa. ²¹ Yaru lala la asum̃a akilia make ke suri la nene naŋa pe mesmesun re naŋa akila po laa rui, komin naŋa Navisaluaena kiena ne Mosis naga sum̃a pisa, a la asum̃a apulolua ke Navisaluaena nene a amlologon silaga e Legiena Wa lala e kiela yum̃a na lotuena e kiela pulkumali lala, siar nakonua rui pimi tol Ƨane.”

Yerkawa lala nae Yerusalem la asiritam̃e pa la nae Antiok

²² Ana siraunia, la apisu sane la apisi toroki, ana li nalologena lala a nasumonena lala, amio m̃ena ga li nalelagaena la punu ga, la apisu sane popon aligan laƧas ava ke sina ga amio Pol lalua PanaƧas, ato garo Antiok. Ana la apisaar kiela yerkawa nayum̃aena lalua nene, Suta Pasapas amio Saelas, apisape Ƨisi na lalua nene atove. ²³ Ana la asiri m̃ena m̃aki tai vena lalua akilia alarar vitove, a m̃aki nene pisa sanini, pisape “Imimi li nalologena lala memio nasumonena lala nae Yerusalem, naŋa imimi mepe wolai memio amiu e Yesu, imimi mekekara paƧisi naŋa mevitawe amiu e m̃aki nini. Imimi mesiri m̃aki nini pi m̃asu, amiu na pulkumali nae Antiok, a e kana lepas naŋa Seria, a van amiu m̃ena ga e lepas nae Silisia, nanene na amiu la naŋa pe ape le Yu re poli, naŋa nanua sumo ana amiu na asike ga e yemalolo. ²⁴ Visena pam tol imimi Ƨisi rui, pisape sumo, imimi laƧasia mepitom̃asu garo pun amiu, a la apian amiu asape amiu na monar ataveve kiamimi Navisaluaena imimi le Yu lala, visae peraga, Ƨisi na Ntewa naga taƧatete tamalia amiu. Imimi mekilia mesape visena nene naga kila kare manene kiamiu sitomena la paƧisi, a kila amiu amloge piowa paƧisi, ana visena nene naŋa la apisa, imimi memninue ga, imimi pe mepisa re pan la mepisape la monar atom̃asu avian amiu ve sanene poli. ²⁵⁻²⁶ Ana kieta wolai wo lalua nene, Pol amio PanaƧas, naŋa lalua na pe asitom re kiela malena poli ana lalua asum̃a sinela urmin ga visawalen kia kiena ne SuƧe Yesu Kristo, amiu apitetalia lalua nene apami apisu imimi vanon suri nene. Ana imimi mepiora vanonia, imimi mepisuveve-e pano-o, ana imimi mepranar mesape Ƨisi na imimi meligan wolai ve lua e yo nini awar m̃aki nene, la amio Pol a PanaƧas la atom̃asu pun amiu. ²⁷ Lalua nene, Suta amio Saelas, Ƨisi na lalua asunyu ruru manene laa van amiu, maran ve taaga ve sa m̃a nena naŋa imimi mesiriyu pan amiu e m̃aki nini. ²⁸ Ana e kiamimi navisuena, a e navisuena kiena ne Ninuna Wa m̃ena ga, imimi mepisu sane piowa naŋa imimi mom̃araran amiu vena amiu monar alogear kiamimi Navisaluaena imimi le Yu lala. Ana imimi mepisu sane suri laƧasia, naŋa imimi le Yu lala imimi yepemimi mavin paƧisi, a popon manene naŋa amiu m̃ena ga ve asum̃a akila re, vena kila sane amiu akilia asu ruru amio arueta taƧena la naŋa ape Yu. ²⁹ Suri la nene, tai pisa sanini, pisape Ƨisi na amiu monar alon tata naŋa yaru

taḗna lala la akila kuḗpaḗna ea pan kiela nono la rui. A nalua nena, ḗisi na amiu ve akan re kuruta, pona tata na suri mali naḗa kana kuruta pe mlau re petan poli wa. A natelu nena, ḗisi na amiu ve akila re ḗelaga viowa lala, sane kolau a lau.

“Visae amiu aligan ruru make suri la nene, imimi mepisu sane ḗisi na wo vaḗisi van amiu punu ga. Pogaga, kiamimi visena e lepas nene ḗisi ga e nene.”

³⁰ Ana la amligan Pol a Panaḗas amio lalua taḗna nene, la apito garo Antiok. Pogos naḗa la nene aporu e yo nene, la apio ḗegas nen li nalelagaena lala la apimi lele taaga, ana amla m̃aki nene pan la. ³¹ Ana la nae Antiok apulo m̃aki naḗani, ana la akekara paḗisi e visena wo la naḗa la nae Yerusalem asiri pimi pan la. ³² A lalua nae Yerusalem nene, Suta amio Saelas, lalua nene ape navisawalena, ana lalua asuḗna amlologon ke pa la nae Antiok, apisape la monar awasine manene ga Yesu silaga, ana lalua akila sinela la suḗalu m̃arera, e kiela visena wo moki naḗa lalua apisa.

³³⁻³⁴ La asuḗna apisi ke pan la sanene e legiena moki, ana siraunia, la nae Antiok la amligan lalua e kiela m̃rapa, la amlenwo lalua, asape “Suḗarena kiena ne Ntewa sike amio amluoka.” Ana lalua aḗasuḗe sina apa ma Yerusalem. ³⁵ Ana Pol amio Panaḗas, lalua asike garo Antiok tol si kuḗar laḗasia, lalua asuḗna amiila yaru taḗna la naḗa la asuḗna amlologo a asuḗna apian ke yaru lala e Visena Wa kiena ne Ntewa.

Pol amio Panaḗas, lalua apeveyu

³⁶ Ana siraunia, Pol pisa pa Panaḗas, pisape “Ei, sanape, ḗisi na italua teva teyaliali ke sina ga arueta amio vineta lala e yo la nene naḗa italua teva temlologon Visena Wa kiena ne Ntewa e nanua sumo rui? ḗisi na italua teva tevisu la li sane aḗna la asike sanape.”

³⁷ Ana Panaḗas pisape “!Po paḗisi ne, nekekaran paḗisi wa! Ana sineun manene nesape ḗisi na italua toure Son Mak nene imi temio.”

³⁸ Ana Pol naga suḗna sitem̃al ke ga wa naḗa la amialiali la ḗesan sanene sumo, Son Mak nene naga purmatan la yam tai rui, nene garu Pampilia, naḗa pogos naḗa yum̃aena pe ḗisi ruru re poli wa ana naga ḗasuḗe ke sina ga pano. Sanene, Pol pisu sane, peraga, pe pon re Son Mak imi amio la ke sina ga e kiela yalena taḗna nene poli. ³⁹ Suri nene kila Pol amio Panaḗas lalua apeveyun la ruru nenaga, ana lalua amlip̃ere la narui. Panaḗas pa ḗere ga Son Mak, ana la ga lua apa akome waa, lalua apa amiyuḗae garu Saepras, ⁴⁰ ana Pol naga pa kilalua Saelas. Ana li nalelagaena lala amlenwo lalua nene apisape ḗisi na lemamiēna a navisuarena wo kiena ne Ntewa sike amio la. ⁴¹ Ana lalua amialoro apa atelivi e lepas lua nene Seria amio Silisia, amiyuḗaen ke sanene vena akila ḗegas nen li nalelagaena lala la aimi aḗarera manene la sane.

Nanene sane pupia yalorena kiena ne Pol yam lua ne.

16

Timote m̃ena ga pa amio Pol lalua Saelas

¹ Ana e kiena pupia yalena na lua nene, Pol pimi tol sina kumali lua nene Tepe, amio Liḗtra. Ana e yo Liḗtra nene, ana nalogena tai sike ea, nanene yaru m̃ee naḗa Timote. Timote nene, anena pe sira re Yu tai, naḗa

naga mlelaga e Yesu rui, ana arimana naga pe pe yere Yu re poli, naga pe yere Kris tai. ² Ana arueta lala nae yo kiena ne Timote, amio lala nae pulkumali taþena naþa m̃eke lavis ga ne Ikoniam, la apisu naþa Timote naga kila yum̃aena kiena ne Suþe po paþisi pan la. ³ Ana Pol naga sitom pisape yere Timote wa amio naga e kiena yalena nene, ana suri taaga ga naga piowa, naga ga naþa Timote naga pe pe þaviu re poli, nanene komin arimana naga pe pe yere Yu re poli. Ana Pol naga kilia naþa visae Timote taveve naga sanene, ana visae e yo ya naþa la ava ea, ana yoko le Yu lala, avisaluþar naga vena ve va re loyumĩa e kiela yumĩa na leniena lala, a yokorena la ve akekaran re aloge kiena visena lala. Ana komin suri ne na nene, ana Pol kila Timote pano ana la akila þaviu e naga, ana siraunia, la telu nene Pol, Saelas, a Timote, apano. ⁴ Ana pogos naþa la asumĩa atelivi ke e kumali lala, la asumĩa apisalelein ke visena la pan nalelagaena lala, apisawal pan la e navisaluaena la naþa nalologena a nasumonena nae Yerusalem la apisa e kiela viorena sumo rui, ana Pol lala apisa pan la naþa monar ataveve visena la nene narui. ⁵ Ana pogos naþa Pol lala asumĩa amiyalyal li laa a la apian ke þegas nen nalelagaena la sanene, kila sa naþa þegas la nene asumĩalu asu m̃arera ruru laa, a la apisu sane silaga naþa nalelagaena lala apimi ape moki manene laa narui.

La asike garu Troas, ana Ntewa pis pa Pol e nam̃enieta tai

⁶ Ana Pol la asitom naþa asape ava awar ro e kumali la ve moki e lepas nae Esia, ana Ninuna Wa pisaluþar la vena la ve ava re avisawal Nalologena Wo e yo nene, kila sanene apa atol ga e lepas na yo Prisia amio Kalesia. ⁷ Asumĩa apa ke sanene, ana pogos naþa la apimi lavisi e lepas naþa Misia, la akilali naþa ato garo e lepas keviu naþa Pitinia, ana pogos si tai, ana Ninuna ne Yesu pe tam̃an re pan la naþa la ava sanene poli. ⁸ Ana lala apa aþaro ga e yo Misia nene, apa m̃a pano-o la atol kana kumali ne tai garo losi, kiena kia Troas. ⁹ Ana e yo nene, ana kolemallo, Pol naga momalio pisu sane yaru tai nae lepas keviu nae Masitonia e sive lepas þas, naþa yaru nene naga pimi puna, naga tagi pania, piun tania, pisape “Awis Mara, imimi sinemimin mesape ko oimi owar ro pun imimi, vena oiila imimi.” ¹⁰ Ana e poglis nene, inu Luk nesike m̃ena ga nemio la, ana pogos naþa Pol naga pisawal naþa naga pisu yaru nene pisi pania, veraga ga imimi mepanon makale mrapa vena mekilia meva mokusro yo meva Masitonia, komin imimi mekilia naþa Ntewa naga pio imimi rui vena meva melologon Nalologena Wo nene van la.

Asike garu Piliþae, ana sira naþa Litia naga mlelaga

¹¹ Sanene, imimi mokus waa, memligan yo Troas, meþure mepano-o metol purvanua nae Sametres. Ana imimi momomalio e yo nene, ana kolulagi, ana mepano-o metol lepas nae yo Masitonia, ana mepa ura e kana kumali nene Niapoles. ¹² Ana e lepas na Masitonia nene, pupia pulkumali taþena tai mon m̃a ga, naþa naga m̃eke vatanon navisuarena kiena ne þarin suþe nae Rom. Kumali nene kiena kia Piliþae, ana imimi memial mepano-o meporu ea. Imimi mesike e yo nene legiena lua pona telu, pano-o tol Legiena Wa. ¹³ Ana imimi memloge rui naþa apisa apisape e Legiena Wa, le Yu lala nae yo nene la asumĩa akila ke lotena e yo na leniena tai garo e wii tai, e pulkumali lepas na vano. Ana imimi m̃ena memolue vena metoven mevisu la e yo nene, ana imimi mepa metotano mesun memio sira laþasia naþa la asumo apitom asike e yo nene rui.

¹⁴ Sira la nene tai, naga pe pe Yu re poli, ana naga sum̃a mlelaga e Ntewa. Naga pe nae kumali nae Tuatira, ana p̃uarar ke kiena pupia yum̃aena keviu tai, naga sum̃a p̃iliwilin kar ke kulmrae tai naḡa maran lavis malolo, naḡa po na po naḡa la amiyum̃aen e kiena yo. Sira nene, kiena kia Litia. Ana e pogos nene, Suḡe pietava e kiena sitomena narui, ana naga mlarar ruru visena la naḡa Pol naga sum̃a pisa pan la, a naga tarar m̃arera po e losinena. ¹⁵ Ana e pogos nene, Litia nene amio la naḡa e m̃ana um̃a, la punu ga apa e nakeena. Pisi, naga m̃areran imimi, pisa pisape “Visae amiu apisu sane nesum̃alu kemua m̃arera lelaga e Suḡe, sineun nesape amiu aimi asu re garu m̃au wa.” Sanene narui, ana naga pure imimi mepa mesike e m̃ana um̃a.

Akuan Pol amio Saelas apa e yum̃a nakoena

¹⁶ Ana e legiena si tai, ana memio Pol mepitom sina e kiela yo na leniena, ana imimi mepitawe narin sira m̃ee tai e mrapa. Narin sira m̃ee nene, yeririna laḡasia apulua naga vena yum̃ae kiela, ana ninuna viowa tai sike e naga, naḡa apio asape ninuna ne lom̃ara, naḡa pe ninuna navisuen suri la naḡa aimi am̃alivi sirau. Ana yeririna la moki apimi apiun ke sira m̃ee nene tan yerikawa lala, vena naga visawal van la sanape e kiela malena lala. Ana pogos naḡa sira m̃ee nene pisawalia, ana la asu m̃a aḡar ke nailaena pan kiena yerikawa lala, kila sanene ana pogos punu ga la asum̃a ataulu kilavaru moki na moki vanonia. ¹⁷ Ana imimi memial mepa laa sanene, ana narin sira m̃ee nene taveve imimi naga sirau, naga sum̃a piovion manene pan yeririna kar ga la punu ga, naga sum̃a pisawal ke, pisape “!Ei, apisu ke ne! Yaru la nene la ape nayum̃aenen yum̃aena kiena ne Ntewa mali na metava manenea. La ke narui naḡa akilia avisawal mrapa na tamaliaena van amiu.”

¹⁸ Ana sirau, naga sum̃a kila ke sanene pan imimi e legiena moki, kila Pol mloge piowa pano pano-o, tol pogos tai, ana naga sinena kar ninuna viowa nena, ana naga kira pa varau, pis pania, pisape “!E, toroki! Nepisa mesmesun pan ko, nesape e kia kiena ne Yesu Kristo, ko omolue tan narin sira m̃ee nene nanagane.” Ana veraga ga, naga mligan narin sira m̃ee nene naga pano.

¹⁹ Ana pogos naḡa yerikawa lala kiena ne narin sira m̃ee nene apisu naḡa mrapa nene natauluen kiela kilavaru ea pimi piowa rui, la sinela kar Pol amio Saelas paḡisi. Ana la aḡure lalua nene apano asum̃alu ase marana ne nalipereena lala nae Rom garu kumali. ²⁰ Ana la apisawal pan la, apisape “Le Yu la nene, la apimi e kieta yo, la akila kare ita manene laa na wa. ²¹ La asum̃a sinelan asape am̃areran ita vena tetaveve kiela ḡelaga laḡasia, ana e navisaluena nae Rom naḡa ita tesike vatanonia e yo nini, pe mesmesu re nena ga naḡa ita tekila sa naḡa la asum̃a apisa ke ne poli.” ²² Ana yeririna la akila pupia m̃aagena, ana la akila kare Pol amio Saelas paḡisi, asitom asape asu lalua, ana nalipereena la nene apisa apisape la avitolwowa kulsota m̃ana lalua nene, ana awe la e laki. ²³ Ana la am̃e kare lalua nene pano pano-o ḡisa, ana aḡure lalua apano akuan la apa loyum̃a e yum̃a nakoena, ana apisaar m̃arera pan yaru na visuaren yum̃a nakoena, apisape naga monar visuar ruru la, lalua ve aure re sina, visae peraga, ana yoko viowa vania. ²⁴ Ana pogos naḡa yaru nene naga mloge visena nene, naga pure lalua nene apa manene loyum̃a, e yo m̃arera

tai naŋa la apuarar ke yaru la naŋa ape ŋarm̃arera paŋisi apa ea, a naga piar lala lala panon pupia laki naŋa m̃eke e yo nene.

Yemninu kululun yum̃a nakoena nene

²⁵ Ana asuṃa pano-o tol kolemallo yepelilika, Pol amio Saelas lalua asuṃa amlen ke pa Ntewa e yauena wa lala, a yeririna taŋena la naŋa asike amio la e yum̃a nakoena la asuṃa amiyagogon lalua. ²⁶ Ana la amilan manene paŋisi, naŋa veraga ga, pupia yemninu tai pimi, kila yum̃a nakoena nene miyuyuwawa make ga, naga kululun make kana nin kinakinas la punu ga. Ana la apisu mratava punu ga apietava, a sen punu ga naŋa apiarar limala lala a lala lala akekapiil ga sa ga ne. ²⁷ Ana yaru na visuaren yum̃a nakoena nene naga tavilo, ana kiriri pimi pisu mratava la punu ga pietava ga sike na, ana naga m̃ape la naŋa asike loyumuṃa, la make ga apuretetai apava make rui. Ana suri nene kila naga marau paŋisi, ana naga mlalua kiena playu na mara, ana sinenan pisape yalm̃ar ke sina ga naga mare. ²⁸ Ana Pol naga pisu ke ne, ana pio manenea, pisape “!Ei, ko osuwa, ko ve okila kare ko re! !Imimi punu ga mesike ga wa!” ²⁹ Ana yaru nene naga pio sape awar kapi vivaga imi, piŋi na naga kiriri pa loyumuṃa e yo naŋa Pol amio Saelas asike ea, ana naga mloru pito tano e lan lalua nene, naŋa naga sinen kurkur na kurkur. ³⁰ Ana sirau, naga ŋere lalua na apa ke sina ga vanua, ana naga piun tan lalua nene, naga pisape “Ei, yerikawa luwoka, ana monar nekila ya naŋa ŋisi na nekus natamaliaena?”

³¹ Ana lalua nene apisa pania, apisape “Ko monar olelaga e Suŋe Yesu, ana otol natamaliaena, ko omio la naŋa e moṃa mratava.” ³² Ana la apisawal visena kiena ne Suŋe pania, a apisawal m̃ena ga pan la naŋa asike m̃ana um̃a, ³³ ana e ke e kolemallo ga nene, yaru nene naga kila ruru yepe sirorop la naŋa sike e yepena ne Pol amio Saelas, ana e ke m̃ena e pogos nene, lala akee naga amio la naŋa asike e m̃ana mratava. ³⁴ Ana naga ŋere lalua nene apa loyumuṃa e m̃ana yum̃a, ana naga mla kinanena pan la, ana naga amio lala na m̃ana um̃a la asuṃa akekara na akekara, komin nanagane la aṃnal Ntewa e kiela malena la narui.

³⁵ Ana pa tol kolulagi, ana naliŋereena lala amninue ke suri nene wa, ana la ato si tano, ŋisi la apitetalia kiela yeririna lala apimi apisawal, apisape “Yeririna lua nene akilia amolue ga sane.”

³⁶ Ana yaru na visuaren yum̃a nakoena nene naga pimi pisawal pa Pol, pisape “Naliŋereena lala amligan visena pimi apisape amlua akilia amolue ga sa ga ne, sanene ana amiu aimi, ava ga sane. Ana ita ve tekila re si visena van ita vanon suri nene.”

³⁷ Ana Pol pisa pa la naŋani pisape “Ei, taŋatete ga, pe sa re nene poli. Imimi m̃ena mesike vatanon ŋarin suŋe nae Rom nene, a e kiena navisaluaena, naliŋereena la nene akila pe mesmesu re pan imimi nene poli. Pe aṃna re naŋa imimi mekila suri tai piowa poli, ana sirauia la aṃne imimi e marana ne yeririna lala, a akoan imimi mepa loyumuṃa e yum̃a nakoena, ana nanagane la sinelan asape aṃne plan vinaun imimi ga sanene. !Taŋatete ga, awasuŋe amiu ava avisa van la avisavenua la ke narui la monar aimi aure plan imimi e yo nini, a monar aimi avisa visena tai van imimi sumo wa!”

³⁸ Ana yeririna kiena ne naliŋereena lala amla visena nene kiena ne Pol aŋasuŋela si apano, ana pogos naŋa amlogeyu naŋa Pol amio Saelas, lalua m̃ena asike vatanon navisaluaena nae Rom, la amarau narui. ³⁹ Ana

la apimi apisa visena lañas pan lalua, ana aņure la apa mrapa, apisape la sinelan asape lalua monar amolue e yo nene. ⁴⁰ Ana Pol amio Saelas, lalua aņasuņe la sina, lalua apa aņaliviņesan e yum̃a m̃ana Litia sumo, a siraunia, ana la apisu sina arueta lala, a la amla visena wo lala vena iilaar laena, a siraunia, ana lala amolue petan pulkumali nene.

17

Pol amio Saelas, lalua asike garu Tesalonaika

¹ Ana řisi na Pol amio Saelas, amiyaloro apano, ana akome pulkumali lua nene Ampipolis amio Apolonia, ana lalua apimi atol pulkumali nene, Tesalonaika. Pulkumali nene yum̃a na leniena kiena ne le Yu la tai m̃eke ea, ² ana sa naņa Pol mon m̃a kila e yo punu ga naņa naga pa ea, naga pa sikol la nae e yo nene, ana sum̃a pa ke loyum̃a amio la e kiela yum̃a na leniena, e pogos na leniena punu ga. Ana e Legiena Wa telu, naga kila sanene, a naga pisi yam moki amio la e ya naņa Visena Wa naga sum̃a piania. ³ Ana Pol sum̃a pian la ea, a naga sum̃a pisawal meraravan po pan la pisape taveve ya naņa Visena Wa pisa, ana mesmesu ga naņa kiela Navisaarena, yeririna la akila viowa ga vania, va m̃a va m̃aga naga mare, ana siraunia naga monar mal sina e marena. Ana Pol pisawal pan la, pisape “Yesu nene, naņa nesum̃a nepisayu ke ne, naga ke naņa pe kieta Navisaarena narui.”

⁴ Ana lañas naņa la asum̃a amiyagogonia, apisu asape visena nene pe lelaga, la amlelaga e Yesu, ana apimi e lepas kiena ne Pol lalua Saelas. Ana e yo nene, yeririna laņasia naņa pe ape Yu re poli, la amlelaga e Ntewa rui, ana lala moki m̃ena ga naņa amlelaga e Yesu narui, amio m̃ena ga li nasumonena kiena sira la moki.

⁵ Ana yerkawa kiena ne le Yu la pe akekara re poli, la apielue, ana la apisayu asape akilali suri tai. Ana la apa apisu řegas kiena ne řarkawa lala nae yo nene, ana aņere laņasia naņa apiowa laa ga wa, ana apa aņere sina yeririna la moki ana akila pupia řina ga nene, ana la apa akila kare ke pupia veveyuena e pulkumali nene na. Ana la aņape Pol amio Saelas lalua asum̃a ke e yum̃a m̃ana yaru tai, kiena kia Seson, ana la apanon lalua e yum̃a nene, vena awere la ava kumali. Ana la apimi atol yum̃a nene, ana la akila kare ruru nena ga, akilaroro kana mratava nena, ⁶ ana pe aņal re lalua asu loyum̃a e poli. Ana apuarar ga Seson nene, amio arueta taņena laņasia, ana aņere la apano asum̃alu ase marana ne li nasumonena lala na pulkumali nene. La apisi keviu, asape “Yeririna la nene naņa asum̃a apilonapon ke kieta yomarava, la apa e yo taņena la moki rui, ana nanagane la apimlein asike pun ita narui. ⁷ Ana yaru nene, Seson, naga řere la apa m̃ana, ana la nene apiowa ga, asum̃a akilaroro ke navisaluaena kiena ne řarin suņe nae Rom nene, Sisa. Sisa nene pisa rui pisape monar telotun ga naga, ana la naņani asum̃a apisa ke asape řarin suņe taaga ga na yomarava nini, naga yaru tai, kiena kia Yesu.” ⁸ Ana yeririna punu ga amio li nasumonena lala na pulkumali nene, pogos naņa amloge visena nene, ana la sinela mimi, ana la asum̃a akiikii a asum̃a apisi piowa keviu manene la. ⁹ Ana li nasumonena la nene asape Seson lala la monar aligan pupia kilavaru tai sike pula, naņa kila sane řisi na Seson la ve aure re si Pol imi sike amio la pog tai, visae peraga, ana la taņatete si akilia awarmaran

kilavaru nene. Ana siraun naḡa amligan kilavaru nene sike na, ana la atam̃an la apetan yo nene apano.

Pol amio Saelas, lalua asike garu Perea

¹⁰ Ana kolemalog ga, ana arueta la nae e yo nene apa amligan vinaun ga Pol lalua Saelas e kiela mrapa, ana lalua apa sina metava e pulkumali tai, naḡa Perea. Ana yam si tai, lalua asuḡia apa ke loyuḡia e yuḡia na leniena lala kiena le Yu lala e yo nene. ¹¹ Ana le Yu make ga la nae e yo nene la apo, a nalogearena sike e la, lala pe sa re le Tesalonaika la poli, lala kiela sitomena la po naḡa la akilia amiyagogo ruru po e navianena kiena Pol amio Saelas. Ana legiena punu ga, sinelan manene asape avisuveve loyuḡia e Visena Wa kiena ne Ntewa, vena akirawal asape lalua apisa pe lelaga pona pa sanape. ¹² La akila ḡia sanene pano pano-o, pe yam piavi re poli, ana la asiar naḡa amlelaga narui, a nasumonena lala kiena ne sira yere Kris ḡiena ga lala amio yere Kris la moki, la ḡiena ga amlelaga.

¹³ Ana siraunia, visena ḡasuḡe sina pa tol le Yu la garu Tesalonaika nanua ne, ana sape nanagene ana Pol ḡeke mlologon ke ḡiena ga visena kiena ne Ntewa garu Perea, ana la sinela mimi sina. Ana apam ma metava Perea, ana akila kare ke sina ga sinena ne le Perea taḡena lala vena kila la aveveyu van lalua, am̃enelua lalua avano. ¹⁴ Ana arueta la apisu suri nene, ana apisu asape popon aiila Pol naga vito sina ga garo losi vilaga wa, ana apisu asape Saelas amio Timote, lalua akilia asuḡia ga wa, lalua na poga ga. ¹⁵ Ana aḡere Pol e kiena mrapa, apito garo losi, ana la akus waa tai ana apa atol pupia pulkumali naḡa Atens. Ana pogos naḡa amligan Pol e yo nene ana la asape awasuḡe la sina, ana Pol pisa pan la pisape ḡisi na Saelas lalua Timote, la ḡiena ga luwoka monar ato garo puna vilaga ve viavi re, vena ayuḡiae sina ga lele taaga amio naga.

Pol sike garu Atens

¹⁶ Ana Pol sike garu Atens, suḡiate ke Saelas lalua Timote vena lalua aimi, ana pogos naḡa naga pisuveve yo la uḡia e pulkumali nene, ana pisu ga naḡa yo pulen ga nono lala, ana suri nene miyur sinena paḡisi. ¹⁷ Ana naga suḡia pa ke loyuḡia na leniena kiena ne le Yu lala, ana suḡia kila visena la moki komin suri nene amio la a amio ḡiena ga li taḡena la naḡa amlelaga e Ntewa. Ana legiena punu ga, ana naga suḡia pa ḡiena ga e yo metava na pulkumali, vena sun amio yaru ai naḡa visae naga lual e yo nene. ¹⁸ Ana garu Atens, ana pupia yuḡia lua naḡa na navianen namanmaruaena, naḡa yaru navianena la na yuḡia lua nene, a pio la asape le Epikuru, amio le Stoiki lala, ana la asuḡia apiora ke ḡiena ga amio Pol.

Ana laḡas nene, asuḡia apismumun Pol, asape “!Yaru naḡa pivis kaḡar ne, ana naga pe kilia ruru re suri wo tai naḡa kilia visa van ita poli.” Ana lala ḡiena ga laḡas, amlogene naḡa Pol suḡia pisayu ke Yesu amio nasuḡialena, ana la asitom ke asape nanene na yeririna lua nene, ana la apisa, apisape “Peraga, imimi mepisu mesape yaru nene naga suḡia pisayu ke ntewa taḡena lala a ninuna taḡena lala na purvanua nae ga gare tai.”

¹⁹ Ana siraunia, le Atens la apio Pol asape naga va totano amio la e kiela pupia kumali, metava e pupia kunus nae yo nene, naḡa kiena kia, Areoḡakas. Ana apiun tan Pol, asape “Imimi sinemimin mesape ko otaḡali ovisayu navianena viu nene naḡa osuḡia opisawal ke pan yeririna lala, ovisa van imimi wa. ²⁰ Imimi mesuḡia memloge ke navianena nene pe

taḻena ruru nena ga, ana sinemimin mesape mekilia suri la naḻa osuḻa opisa ke ne, ana kala kinas sanape.” ²¹ Ana pogos naḻa akila sanene, ana asuḻa ataveve ke kiela ḻelaga ḻarera tai, komin naḻa le Atens lala amio yeririna taḻena la naḻa asike e yo nene, ana la sinelan manene ga naḻa silaga, ana asuḻa aloge pona asun e navianena viu pona visena viu, pona sitomena taḻena lala pona lelagaena kiena ne yeririna lala.

²² Ana Pol suḻalu se marala e kumali naḻa ma metava garu Areoḻakas nene, ana naga pisi pan la. Naga pisa paḻ la, pisape “Yerkawa lala nae Atens, nepisu sane amiu sinemiun manene laa nalotena lala, taulu naḻa yaru taḻena la sinelania. ²³ Pogos naḻa nesuḻa nemialoro ke e kumali nene, ana nepisu punu ga yo wa lala a wonta lala, a kiamiu nono la moki manene laa, ana pogos tai ana nepisu wonta tai naḻa ate siriena tai sike ea, naḻa pisape ‘Wonta kiena ne ntewa naḻa temninue naga.’ Ee, amiu amlenin ke ntewa nene, ana amiu apisa lelaga ga, pe akilia re nena naga poli, naga a ne. Ana Ntewa naḻa pe lelaga ga taaga sike na, ana naga ke narui naḻa sineun nesape nevisawal van amiu vena akilia naga. ²⁴ Naga nene naga pe Ntewa keviu naḻa sii yomarava nini, a suri punu ga la naḻa tepisu sike ea. Naga na, naga pe Parin Suḻe nae ma e peni, a pe Parin Suḻe na yomarava nini. Naga na, naga pe su re nena e yo wa la poli, a pe su re e suri wa la naḻa yeririna ga la akila poli, ²⁵ a naga pe ḻasine re yeririna poli, vena tevagania pona tevisuarua. Peraga, komin naḻa naga ke narui, naḻa naga mla malena, a mla yalua, a mla suri make ga pan yeririna punu ga. ²⁶ Ntewa ke na nene narui, naga kila yolai la punu ga aḻalivi e yeririna na sumo naḻa naga siia, ana nanua nanua sumo laa rui, ana naga pisaar pogos punu ga a yo punu ga e maran yomarava nini, naḻa ḻisi na yolai la nene akilia amal ea. ²⁷ Naga kila sanene naḻa kila sape ita punu ga, monar tesitoḻal tesape ita monar telual Ntewa nene, ana kila ita tesuḻa tekian kare ga limata pa e yemalolo, vena topoporog welen kiena kapi vivaga. Ana popon naḻa tesitoḻal ḻena ga, tevisave Ntewa nene, naga pe su manene re koperin poli, naga moḻa ga lavisi pun ita ita make ga peve taaga. ²⁸ Yeririna na siriena kiamiu yauena lala la apisayu suri nene rui, naḻa lala tai naga pisa sanini, pisape ‘Ita temal e naga, ita temial e naga, ita na e ga e naga silaga,’ ana ta ḻena ga tai pisa sanini, pisape ‘Ita punu ga ita tepe kiena li viu lala.’

²⁹ “Ana komin naḻa ita punu nena ga tepe narina ne Ntewa nena sanene, ana pe mesmesu re naḻa tesuḻa tesitom tesape naga sa ga nono tai naḻa liman yeririna miyumuḻaen e kol, pona e selpa, pona e kilavaru, naḻa amiyumuḻaenia taveve ya naḻa sike ga e kiela nasinenanena. ³⁰ Nanua sumo laa rui, e yemalolo, ana yeririna la pe akilia re suri poli, ana Ntewa sinen po pan la, naga pe pulo re kiela naviowaena la e pogos nene poli. Ana nagane narui, ana Ntewa pisawal mesmesun ga pan yeririna punu ga e yo punu ga, pisape monar avilopu la, ³¹ komin naḻa naga pisaar legiena rui, naḻa ḻisi na naga liḻere yomarava nini, ve sa naḻa torokin naga kila, a naga pisaar ḻena kiena yaru tai rui naḻa ḻisi na naga kila kiena yum̄aena nene. Naga kila suri nene merarava ruru pan yeririna make ga ḻisi rui, naḻa kiena yaru wa nena, aḻerḻar pa naga rui, ana siraunia Ntewa pisirlua ke sina ga naga mal sina.”

³² Ana pimi tol pogos nene, la asum̃a amiyagogon ruru Pol, ana pogos naṗa amloge naga pisayu pisape yaru tai mare, ana Ntewa kila naga mali sina, ana la laṗas apitalia kare naga vanonia, ana laṗasia apisa pania, apisape “Poga ga, toṃa sanene wa. Pona visae ṗisi na imimi mela pulmas tai van ko vena ko osunyu sina van imimi pogos tai yo.” ³³ Ana Pol pisu sane la nene yepel mavin yagogonen naga, ana naga petan la, ṗasuṗe sina pito garo tano, ³⁴ ana yeririna laṗas nae lele nene la amlelaga, ana asum̃a apimi akuspran la apa lele taaga amio Pol, naṗa lala yaru tai, naga pe yerkawa tai na kumali nae ruru nena Areoṗakas nene, kiena kia Tionisia, ana ta m̃ena ga, naga pe sira tai, a naga kiena kia Tamaris, a la taṗena m̃ena ga la laṗasia.

18

Pol sike garu Koren

¹ Ana siraun e suri la nene naṗa Pol kila garu Atens, naga purmatania, naga pa e pupia pulkumali taṗena naṗa Koren. ² Ana e yo nene, naga m̃al yere Yu tai, naṗa naga pe yaru tai nae lepas nae Pontas, a naga pa sike ga e purvanua naṗa Italia, e kana pulkumali keviu naṗa Rom, ana nanagane, naga amio wona, lalua apimi ga asike Koren na wa, komin Parin Suṗe Koltias nae Rom naga koven plan le Yu lala e kiena yo. Yaru nene, kiena kia, Akwila, a wona, kiena kia Prisila.

Sanene, Pol pa pisu lalua nene, ³ a lalua apisape popon Pol sum̃a amio la, la ayum̃aen re laa kilavaru sane wa, komin naṗa lalua amio Pol, la telu, kiela yum̃aena taaga, naṗa kiela yum̃aena nasuluen kanus na yuṃa. ⁴ Ana la amiyum̃ae m̃a sanene pano-o, ana e Legiena Wa lala, Pol naga sum̃a pa ke e yuṃa na leniena kiena ne le Yu la, a sum̃a kila ke visena la moki paṗisi amio le Yu lala, a amio m̃ena ga le Kris lala naṗa asike ea, ana naga kila m̃a sanene pano-o taulu la moki.

⁵ Ana siraunia, Saelas amio Timote la apimi mare ga rau atol ga yo e nene na wa, ana e pogos nene, Pol naga tam̃an make kiena pog punu ga e yum̃aena kiena ne Suṗe, naṗa sum̃a mlologo, sum̃a pisawal ke pa le Yu lala pisape kiela Navisaarena lelaga naṗa la asum̃ate ke asape imi, naga nane Yesu nene naṗa pimi rui. ⁶ Ana visena nene kila le Yu laṗasia sinela kar Pol, ana la apisatam̃e kare naga paṗisi, ana la akila m̃a pano-o kila narui pogos tai Pol kila kile tai pan la, naṗa naga kululun plan yavi nae yo nene petan m̃ana kulsaket, naga pisa pan la, pisape “Visena lelaga kiena ne Ntewa nepisawal ruru pan amiu le Yu la rui. Ana visae yepemiu mavin logearena, sinemiu asape ava akokovio ga, nevisa van amiu sanini nesape kamiu kuruta naga sike ga e limamiu, pe su re si e lum̃au po laa rui. Siar nanagane, neligan amiu, ṗisi na neva nevisawal ga Lologena Wo nene va la naṗa pe ape Yu re poli.” ⁷ Ana Pol molue petan la e kiela yuṃa na lotuena, ana naga pa sike ga e yuṃa tai naṗa m̃eke ga e lepas nen yuṃa na lotuena nene. Yuṃa nene, m̃ana ne yaru tai naṗa naga pe pe Yu re poli, ana nanagane naga mlelaga e Ntewa rui, kiena kia Titias Sastas. ⁸ Ana nasumonena na yuṃa na lotuena nene e pogos nene, naṗa kiena kia Krispas, naga tai naṗa mlelaga e Suṗe Yesu, naga amio la ne e m̃ana mratava, a le Koren m̃ena ga la moki naṗa pogos naṗa la amloge visena lala kiena ne Pol, ana la amlelaga, a siraunia akee la.

⁹ Ana sirau, e yemalo tai, Pol momalio pisu Suḗe pisi pania, pisape “Pol, ko na ve omaraun re yaru, ana ova ga, osuḗa ovisawal kiau visena. Ve okila re naḗa yaru taḗena la akila ko omalumu, ¹⁰ komin naḗa in na nesike nemio ko. Pisi na taḗatete yaru nae e pulkumali nene tai naḗa kilia su ko pona ḗene ko, komin naḗa in na kiau yeririna la mokliu asike e yo nene rui.” ¹¹ Ana Pol sike e yo nene yam piavi ḗaga, pa tol kas taaga kupario orai, a silaga naga suḗa pian ke visena kiena ne Ntewa pa yeririna lala.

Le Yu la aḗure Pol pa kumali

¹² Ana e pogos nene, ḗarin suḗe nae Rom naga mligan yaru tai vena naga ve suḗen lepas nen yo kiena ne le Kris la nene, a yaru nene kiena kia ne nanene Kalio. Ana e pogos nene le Yu la apisayuia ana la apiranari apisape la monar akila suri tai vena akila wo Pol naga ve lologo re sina, ana la apa atarar Pol, aḗure pa e kumali kiena ne Kalio nene. Ana le Yu lala apisawal pa Kalio amio kiena naliḗereena lalua, la apisape ¹³ “Yaru nene, naga suḗa kilali ke pisape were yaru lala vena ava alotun Ntewa e mrapa tai naḗa pe mesmesu re nenaga e lepas na kiamimi navisaluaena.”

¹⁴ Ana Pol suḗa sinenan ke pisape la navisatarḗeen visena kiena ne la nene narui, ana naga pe pisi re poli wa, ana Kalio nene suwo marana, pisi ḗa pa le Yu lala. Naga pisa pan la, pisape “Le Yu lala, visae avisa van inu avisave yaru nene naga kila ḗelaga la naḗa piowa manene paḗisi, pona naga ḗe yaru tai, pona naga pinau, pona suri tai sanene, pogaga, pona nekilia neyagogon amiu yo. ¹⁵ Ana ya naḗa amiu apisa, nemloge sane pe pe suri re tai poli, pe suri korena ga nene na e kiamiu lepas navisaluaena amiu le Yu ga lala. Ve sanene, ḗisi na amiu ga avisuveve e naga, in na pe nekekan re naḗa neyagogo e suri la nene poli pona nekila naliḗereena tai vanonia.”

¹⁶ Ana e visena la nene naga ḗene plan la ke sina ga petan kiena kumali. ¹⁷ Ana suri nene kila narui la sinela mimi manene la sane, ana pogos naḗa la apa vanua, atarar kiela nasumonena vii naḗa na kiela yum̃a na lotuena, naḗa kiena kia Sostinis, ana la asu kare naga paḗisi mon ga e mratava na kumali nene. Ana Kalio suḗa pisu ke ne, ana naga pe sitom ḗele re poli, naga pe kila re nena suri tai pan la poli.

Pol sike Episas, siraunia pa si ma Antiok

¹⁸ Ana sirau e naga nene, Pol naga sike amio arueta lala nae Koren yam piavi towe laa sane, ana siraunia, naga mligan la, sitom sape va si Seria, a e pogos nene, Prisila amio Akwila, lalua amio naga. Ana la apito garo losi, e pulkumali naḗa Kenkria, ana e yo nene, Pol pisape awe vilḗarina. Naga nene komin naḗa naga kila navisaarena ḗarera pa Ntewa rui nanua sumo, ana nanagane, suri punu ga e navisaarena nene la ḗisi rui, ana la aḗe ga viluna e pogos nene na wa. Ana la amiai e waa tai, naḗa suḗa pa ke garu Episas. ¹⁹ Ana pogos naḗa apimi atol Episas, la apa ura, ana Pol pisape ḗisi na Prisila amio Akwila la asuḗa ayuḗae e yo nene sumo wa. Ana naga, naga mligan lalua, pa loyuḗa na lotuena kiena ne le Yu lala e yo nene, ana naga kila visena moki amio la. ²⁰ La akekan naḗa asun amio Pol, ana la sinelan asape naga su re laa amio la wa vena la akilia avis amio naga, ²¹ ana Pol pisa pan la, pisape “Potena paḗisi, ana in na monar nowasuḗe si neva garu Seria sumo wa. Ana visae Ntewa naga kiena naliganarena visave neimi sina, ḗisi na ve ve piavi re, nowasuḗe si

pun amiu e yo nini Episas.” Ana naga taaga mligan si la nene, kus waa pano.

²² Ana pogos naŋa naga pimi tol ke sina ga Seria, naga pa ura e pulkumali naŋa Sisaria, ana naga pa si ma metava Yerusalem. Pisi na naga pa m̃alivin ŋegas nen li nalelagaena lala, a siraunia, naga pitomi si garo Antiok. Nane, Pol kila make kiena pupia yalena yam lua nene narui.

Pol mial ke sina ga, yam telu narui

²³ Ana Pol pa suña garu Antiok pano-o ŋisi, ana naga mligan si yo nene, naga ŋasuŋe si pa e pulkumali kar ga la punu ga e lepas nae Kalesia nene amio Prisia. Naga pa komli e yo la nene yam tai rui, ana naga pa ke sina ga vena iila li nalologena lala vena aviawa m̃arera la sane.

Apolos mlologo garu Episas amio Koren

²⁴ Ana pogos naŋa Pol pe pimi tol re si Episas poli wa, yere Yu tai pimi e yo nene, naga nae pupia pulkumali nene Alik santrea. Yaru nene, kiena kia Apolos, naga pe yaru tai naŋa ŋarina po paŋisi, naŋa naga kilia make visena la naŋa sike e Siriena Wa lala, a naga pe yaru tai naŋa mlologo po naŋa po. ²⁵ La apian ruru naga e mrapa kiena ne Suŋe rui, ana naga tam̃an kiena malena wetelu vena naga lologo pona vian ruru yeririna la e suri la e Yesu. Suri la punu ga naŋa naga pisa pe mesmesu paŋisi, ana suri ga tai, naga pe mlogeli re poli wa naŋa apisape yaru la monar ava e nakeena e kia kiena ne Yesu, naga kilia ga nakeena naŋa Yoane Nakeena naga kila nanua sumo. ²⁶ Ana pogos naŋa naga suña pa mlologo ke loyum̃a e yum̃a na lotuena kiena ne le Yu lala, ana naga pe maraun la re poli, naga pe sitom ŋele re suri tai poli. Ana pogos tai, Prisila amio Akwila, lalua amloge naŋa naga mlologo ke sanene, ana lalua amloge kilale sane yaru nene pe kilia ruru re suri laŋas poli wa e mrapa kiena ne Ntewa, ana lalua aŋure naga pa akilapian ruru si e suri la moki.

²⁷ Ana siraunia, Apolos naga sinenan sape va e yo kiena ne le Kris lala, garu Akaea, ana arueta lala nae Episas la apisa apisape po paŋisi naŋa visae naga va sanene, ana la asiri m̃aki tai pa li nalologena lala e lepas nene naŋa Apolos naga kilia war vano, vena la akekarana naŋa aurear naga sike amio la. A pogos naŋa naga pa tol yo nene, naga miila ruru la naŋa lemamiena kiena ne Ntewa kila la amlelaga rui. ²⁸ Naga miila la naŋa sane e marana ne yeririna lala, naga kipian la pisape sanape naŋa le Yu lala la akila pal mrapa, komin naŋa naga kipian la e visena la moki naŋa sike e Siriena Wa naŋa la apisa meraravan rui apisape Yesu naga pe Navisaarena kemua lelaga. Ana pogos naŋa le Yu la amloge kiena vianena la nene, la pe apisape re si suri tai poli.

19

Pol sike sina ga garu Episas

¹ Ana pogos naŋa Apolos pa sike ma Koren wa, Pol suña mialoro ke e kiena mrapa naŋa kom ke e lepas naŋa pa m̃a metava e kunus lala, ana naga mlilu ña mrapa nene pano-o naga pimi tol Episas. Ana e yo nene, naga pa m̃alivin narin ŋegas nen li nalelagaena la naŋa asike ea, ² a pogos tai, naga piun tan la, pisape “?Pogos naŋa amlelaga e Yesu, amninu Ninuna Wa pimi e amiu e pogos nene, pona pe amninu re poli?”

Ana la apisatam̃e naga, apisape “?Ana Ninuna Wa ya nene? Imimi pe memlogeli re suri tai sanene poli wa.”

³ Ana Pol piun ke sina ga tan la, pisape “?Ana pogos naḡa akee amiu, amiu apisu sane naga nene na kana kinas sanape?”

Ana la apisatam̃e, pisape “La akee imimi, imimi mepisu sane sa ke ga e nakeena nene naḡa Yoane sum̃a kila ke nanua sumo.”

⁴ Ana Pol naga pian ruru la, pisape “Ee, naga nene naga poga ga, ana nakeena naḡa Yoane naga kila nanua sumo, naga kila pa yaru lala sane kile ga tai naḡa sane yaru la nene la apilon la rui, ana naga nene na kana kinas na pe sa re naḡa amlelaga e Yesu po laa wa. Yoane naga m̃ena ga kilia m̃a suri nene, komin naḡa naga pimi sumo, a naga sum̃a pisa ke pa yeririna lala, pisape la monar alelaga van naḡa ḡisi na imi raunia, sane Yesu.” ⁵ A pogos naḡa le Episas la amloge naḡa Pol pisayu ruru suri nene pan la, la apisu sane popon la ava si e nakeena, ana la akeela e kia kiena ne Suḡe Yesu. ⁶ A e pogos nene, Pol pu ḡarila, ana Ninuna Wa pitomi e la, kila la asum̃a apisi ke kome visena taḡena lala, a kila m̃ena la asum̃a apisawal ke m̃ena ga visena laḡasia naḡa Ntewa mla pan la. ⁷ E kiela narin ḡegas nene, pe la moki re poli, la atol ga lualima taaga pa lua.

⁸ Ana Pol na sike garu Episas tol sina ga kupario telu, a pogos punu ga naga pa kila ke lotuena loyum̃a e yum̃a kiena ne le Yu lala, a naga kila ke visena moki pan la. Pogos tai, naga pe sitom ḡele re poli, naga pisi m̃arera pan la, pogos tai naga peveyu pan la, a pogos tai naga tagin la vena aimi loyum̃a e nasuḡenena kiena ne Ntewa. ⁹ Naga kila m̃a sanene pano-o, ana naga pisu naḡa peraga, la ape ḡarm̃arera ga, la pe sinelan re nena naḡa alelaga poli. Ana la ḡasia la asum̃a apisayu kare Mrapa Viu nene pa yaru taḡena lala loyum̃a e yum̃a na lotuena nene, ana Pol sum̃alu ḡere plan si li nalogena lala, la amolue petan le Yu taḡena la nene, ana legiena punu ga la apa akila viorena a amlogo pa yaru lala e yum̃a na viorena kiena ne yaru nene Tiranas. ¹⁰ Naga nene, Pol sum̃a kila m̃a ga sanene pa tol ke sina ga kas lua, ana kila sanene yeririna lala nae lepas keviu nene Esia, le Yu lala amio yaru taḡena lala, la punu ga amloge visena kiena ne Suḡe.

Yaru laḡasia la amlenpal ga e kia kiena ne Yesu

¹¹ Ana pogos naḡa Pol sum̃a miyum̃ae ke sanene garu Episas, Ntewa miyum̃ae e naga, kila kile kerkeviu la moki ve na iilaen yeririna lala.

¹² Visae narin kulmrae tai, pona kulgota tai, ana yaru la aḡar pimi Pol pilivilili sumo wa, ḡisi na aḡar pano akila tol ga yepena ne li namaiena lala, a kulmrae la nene am̃ene plan kiela maiena lala, pona ninuna viowa la naḡa asike e la.

¹³ Ana e pogos nene, le Yu m̃ena ga laḡasia amialiali ke yaru lala, la asum̃a am̃ene plan ke ninuna viowa petan la. La nene pe amlelaga re e Suḡe Yesu poli, ana pogos naḡa amloge sane Pol miyum̃ae ke sanape, la m̃ena ga asitom asape ḡisi na la akilali naḡa ayum̃ae e nam̃areraena na kia nene. Ana pogos naḡa am̃ene plan ninuna viowa, la apisi pania, apisape “Mepisa mesmesun pan ko e kia kiena ne Suḡe Yesu naḡa Pol sum̃a mlologon ke ne, pisape ko oure vetan yaru nene.”

¹⁴ Ana e pogos tai, m̃ee m̃ena ga laḡas sinelan asape akilali ve sanene. La nene, la olua nene la na narina ne ḡarin yar wa kiena ne le Yu naḡa kiena

kia Skeva. ¹⁵ Ana la naḡani apimi amlenwo yaru tai naḡa ninuna viowa sike e naga, ana la apisi pa ninuna viowa nene vena ligania, ana ninuna viowa nene sinena kar la, pisape “Ee, nekilia m̃a kia naḡa Yesu, a nemloge ke m̃ena ga kia naḡa apisape Pol, ana amiu na ai? !In na nemninue amiu nena ga, avisuar amiu!” ¹⁶ Ana veraga ga, yaru nene pula pimi pula, kila mara amio la su la pano pano-o, taulu la olua nene, kilapel la naḡa kilapel la pitolwowa make m̃ala kulsota lala. Ana apurmatan yo nene aḡar kuruta paḡisi. ¹⁷ Ana yeririna la apisayu suri nene pano tol le Yu lala amio m̃ena ga yaru taḡena lala, le Episas lala la punu ga amloge, a suri nene kila narui la sinela kurkur towe la sane, a kila narui amieluar kia kiena ne Suḡe Yesu pa laa sane.

¹⁸ Ana siraunia, la moki naḡa nanagane la apimi ape li nalelagaena la ḡisi rui, la apimi apisawal apisape la aḡar ke kimi, a la apisawal suri la naḡa la amiyum̃aen ke e purkol. ¹⁹ A laḡas naḡa ape purḡes nen kimi kemua lelaga, aḡar polo suri la naḡa amiyum̃aen ke amio la apimi lele taaga, sa naḡa kana tus ne lala, ana e marana ne la naḡa apisu ke e pogos nene, la akoven make ga pa e kapi. Tusi la nene moki paḡisi, ana pogos naḡa asitoñal kana kilavaru ne la punu ga naḡa apul la e sumo, ana la apisu sane keviu paḡisi, taulu tenario na kilavaru moki paḡisi. ²⁰ Ana pogos naḡa suri la ne sanene pimi ḡarwowo ke yo, la apisu sane nam̃areraena kiena ne Ntewa naga sum̃a miyum̃ae ke m̃arera paḡisi, a la apisu naḡa visena kiena ne Suḡe naga sum̃a kulkululu pano taulu yaru la moki laa narui e yo punu ga.

Veveyuena keviu garu Episas

²¹ Ana Pol pisu kilale naḡa yum̃aena kiena ne Ntewa pa ke metava narui, ana naga mninukilale pisape naga m̃ena ga monar yum̃ae va re laa na wa, vena naga va telivi visuveveli sina ga lepas la nene Masitonia amio Akaea, gare Kris, a sirau, ḡisi na naga wasuḡe ke sina ga va Yerusalem. A naga pisaar m̃ena ga e pogos nene, pisape “A siraun naḡa nowasuḡe neva si Yerusalem, ḡisi na monar neyaloro si neva re laa na wa, monar neva m̃a neva m̃a netol ma Rom.” ²² Ana naga pisu sane ḡisi na naga monar su re laa yam ve plas laa sane sumo wa e lepas nae Esia amio kana pupia pulkumali nena naḡa Episas, ana yaru naiilaen lalua nene, Timote amio Erastas, naga mligan la asumo apa Masitonia.

²³ Ana e pogos nene, naḡa Pol sike gar yo naḡa Episas wa, ana pupia veveyuena tai molue e lepas na Mrapa Viu kiena ne Yesu. ²⁴ Suri nene, kana purḡesia naḡa le Episas lala, la apisa apisape kiela ntewa, naga sira tai, kiena kia Atemis, a la amlotun ke kana pupia nono nena e kana pupia yum̃a wa nena. Ana yaru tai nae e yo nene, kiena kia Timitrias, naga ḡere yaru moki liu apimi amiyum̃ae kiena, naḡa la asum̃a amiyum̃aen ke narin nono lala na yum̃a m̃ana ne sira ntewa nene, la amiyum̃aen e selpa, a yaru la asum̃a apul ke tania, naḡa naga amio kiena yeririna lala la asum̃a aḡar manene kilavaru e paḡisi.

²⁵ Ana sirau, naga pisu yum̃aena naḡa Pol kila ke ne sum̃a m̃e mom̃ar ke kiena yum̃aena nene narui, ana pogos tai naga pio kiena yeririna la nene, amio yaru taḡena la naḡa la amiyum̃aen ke suri la e selpa, ana pogos naḡa apimi lele taaga, naga pisi pan la, pisape “A, aulai, amiu akilia m̃a naḡa sane ita temali ke ga e kieta yum̃aena nene naḡa ita tesum̃a temiyum̃aen ke suri la e selpa. Yum̃aena ga nene kila na ita tesum̃a toḡar ke kilavaru

laḡasia. ²⁶ Ana nesitom nesape amiu na amloge narui, pona ita laḡasia tepisu e kilamarata rui, naḡa yaru suri naḡa Pol nene naga suḡa pilon ke sitomena kiena ne yeririna la pa pe taḡena. Naga suḡa kila ke e nini, a suḡa kila ke ḡena e lavisin pulkumali punu ga na pupia kieta lepas nini Esia, naḡa naga suḡa pian ke yaru lala pisape nono la naḡa yaru miyuḡaen e limana, la pe ape ntewa re nena poli. ²⁷ Ana in na nepisu sane visena kiena ne yaru nene ḡisi na kila kieta yum̄aena vito tano vaḡisi, naḡa ḡisi na yaru la ve akekarān re si auli suri la naḡa ita temiyuḡaen ke narui. A metavania, ita temio le Esia lala, amio ḡena ga yeririna taḡena kar ga lala e yomarava nini, ita tesuḡa temlotun ke ntewa wo tanea tai nene naḡa Artemis, pona yaru nene sinenan pisape kovenlua kare naga yo, pona sinenan pisape kila ḡana yuḡa wa imi ve suri korena tai yo.”

²⁸ Ana pogos naḡa naga ḡalelar kare kiela sitomena la sanene, kila la sinela mimi manene laa narui, ana la asuḡa apiovionia, apisape “!Atemis nae Episas naga po, tepinaia naga taaga-o!” ²⁹ Ana la sane aḡarera laa narui, ana la apa akila pupia ḡaagena gar kumali, ana apa atarar Kaias amio Aristakas, yere Masitonia lua naḡa amialoro amio Pol apimi asike e yo nini, ana la apurela, akiriri amio la apa loyuḡa e pupia lelen viorena nae Episas nene, a le Episas ḡena ga lala apa amio la, apa akokonia yo nene ḡisa.

³⁰ Ana Pol ḡena ga sinenan pisape va loyuḡa vena kilali naḡa visi amio pupia ḡina nene, ana nalogena nae Episas lala amaraun asape sa ḡisi aweḡarlaea, ana apisalupar naga. ³¹ A yerkawa laḡas na Lokol Kansel kiena ne le Esia lala, la ape erau ruru po amio Pol, ana la ḡena ga amligan visena pimi, apiun manene pa Pol vena naga ve va re loyuḡa, akila sanene naga pe pa re si poli.

³² Ana loyuḡa e yo nene, yeririna lala la akila ke pupia ḡaagena paḡisi, la moki liu naḡa apisi veraga, laḡasia apisi pa sanene, laḡasia apisi pe taḡena, a la moki naḡa amninue nena ga sane aḡa akila ke viorena na ya wa.

³³ Ana le Yu lala la amaraun asape sa ḡisi yaru la asitom asape la ke naḡa la ape purḡes nen veveyuena nene narui, ana la asupon lala yaru tai, kiena kia Aliksanta, naga pa suḡalu se maran yaru lala vena visi van la vena la ve sinela kar re le Yu lala. Naga kuan limana kila avarurula, ana la aḡape naga ke tai naḡa pe yaru na veveyuena narui. ³⁴ Ana siraunia, pogos naḡa la apisu kilale asape naga pe yere Yu ga tai, ḡaagena pe pito re nena tano poli, ana la asuḡa apio manene ke e kia kiena ne kiela ntewa naḡa sira nene, la asuḡa apiovion ke veraga, apisa apisape “!Kiamimi Artemis imimi le Episas lala naga po paḡisi-o! !Kiamimi Artemis naga taaga po paḡisi-e!” Ana la apio ḡa sanene pano-o tol mrae lua pe suri tai.

³⁵ Ana siraunia, suḡe kiena ne le Episas la nene suḡalu se marala, naga kilali naḡa aimi amalumu sina pano-o ḡisi, ana naga pisa pan la, pisape “Yeririna nae Episas lala, ita punu ga tekilia ruru rui tesape kieta pulkumali nene, naga pe kumali keviu tai, a pe pulkumali wa tai. Ita ke narui naḡa tesuḡa tepisuar ke yuḡa wa kiena ne pupia kieta ntewa nene, Artemis, a tekilia tesape kieta lelagaena pe lelaga, komin nanua sumo verue ta nene mlai, ana kana pupia kilavaru wa nena mloru ma e peni pitomi, naḡa pe mloru re e yo taḡena la poli, mloru ga e ita rui, ana ita tesuḡa tepisuar ruru ḡa ga. ³⁶ Suri la nene tekilia rui tesape lelaga make ga, yaru

taḗna lala taḗtete nena ga avisa karea. Ana sanene na, pe pon re tekila manene ḗarita poli, popon tekilali naḗa tesu ruru ga tesu m̃aga. ³⁷ Ana e lepas kien la nene naḗa amiu aḗure la apimi e nini, in na pe nemloge re naḗa amiu apisa apisape la apa apinaun suri wa tai e yum̃a wa m̃ana ne kieta ntewa poli, pona la apiuelin kiena kia, ana visae ve sanene ita taḗtete tekila suri tai va lalua nene e yo nini.

³⁸ “Ana visae yaru na kilaen selpa la nene, sane Timitrias lala, visae la kiela suri na visaen laḗasia sike ga wa vena avisa van lalua nene, poga ga, kieta kumali la sum̃a ga, a kieta nalipereena la sum̃a ga, ana visae avisu ve sanape, la akilia aurela ava avis van la e kana yo nena. ³⁹ Ana visae amiu asitom avisave suri si laḗas sike ga wa vena ita punu ga tevisuveve sina, poga ga, tekilia tevisuveve ga e kieta viorena si tai.

⁴⁰ “Naga nene, komin ḗelaga naḗa tekila ke nanagane, ita tepa manene laa narui. Pe pe suri re tai naḗa mesmesun tekilia tekila manene m̃aagena nene vanon poli, pona tekila naveveyuena keviu sanene vanonia, a visae peraga, pona ḗisi na yerkawa kiena ne le Rom lala la ḗisi na akoven ita e yum̃a nakoena na wa vanon kieta yum̃aena na nanagane.”

⁴¹ Ana pogos naḗa naga pisa visena nene ḗisi, sitomena kiena ne yeririna lala pimi pa ruru ke sina ga po narui, ana naga kalo visena, naga pisa pan la pisape la akilia aviaḗa ke sina ga.

20

Pol mialiali sina li nalelagaena lala garu Masitonia a garu Kris

¹ Ana legiena si laḗasia, pogos naḗa pupia m̃aagena naḗa le Episas la nene akila, pito si tano, Pol naga pio nalelagaena lala apimi lele taaga, ana naga mla visena wo pan la vena asum̃alu m̃arera va laa sane, ḗisi na naga ḗisi maro pan la, ana mligan la, pa si garu Masitonia. ² Ana e yo nene, naga pa mial kome kana lepas ne lala, ana e yo punu ga naga sum̃a miila ke yeririna lala e kiena visena wo lala, ana siraunia, naga pa si metava ma Kris, naḗa kana pupia pulkumali nena, naḗa Koren. ³ Ana Pol naga sike e yo nene pano-o tol kupario telu, ana ḗisi na naga sum̃a sitom sape kome waa tai naḗa m̃eke pa rui, wasuḗe sina ga va garu Seria. Ana lavisi naḗa aure vano, ana visena pimi tol Pol pisape le Yu lala nae e yo nene, la asum̃a akila ke sitomena viowa tai vena akila van ia e pogos naḗa naga sum̃a m̃eke e mrapa komsusia, ana kila naga pe pa re si e waa nene po laa rui, ana naga mla mrapa piavi tai, naga mial ḗasusuḗe si pa telivi garu yo Masitonia. ⁴ Ana e pogos nene laḗas apa amio naga, sane Sopata nae Perea, naḗa narina Piras, amio Aristakas a Sekantas, lalua nae Tesalonaika, amio Kaias nae Tepe, amio Timote, a amio m̃ena Tikikas a Tropimas, lalua nae Esia.

Pol lala asike garo Troas

⁵ Ana laḗas nene naḗa asike amio Pol, la asumo apano aporu garu Troas. ⁶ Ana Pol naga sirau pimi, ana inu Luk, nesikol inu sina nemio la garu Piliḗae, a imimi mekila Paḗagena Nakanena Tamḗa e yo nene. Pogos naḗa ḗaḗagena nene ḗisi, ana mokus waa, ana mekiriri m̃a pano-o tol legiena lima, ḗisi na imimi mepimi metol yo Troas, la naḗa apa sumo la asum̃ate imimi ke e nene. Ana imimi punu ga mesike garu Troas tol legiena olua.

⁷ Ana e Legiena Wa, pogos naḗa mrae pito pa tano na ḗa rui, sa naḗa legiena ḗesia na legiena olua siar narui, imimi mepiora memio

nalelagaena lala nae yo nene, imimi memlotu a makawero kilaparavi wa. Ana Pol naga sitom sape imimi meial ke kolulag ga, ana komin naṣa pe kiamimi viorena maro memio la, ana la akila visena la moki, ana kila Pol m̄ena ga pisi yam piavi, pisi m̄a pano tol yemalo pa ko yepe lilika narui. ⁸ Ana e pogos nene, imimi mesum̄a mepiora ke e lele tai metava e yotop naṣa na telu, ana yeririna lala aṣar kiela kapi vivaga moki pimi, kila yo loyum̄a nene yo pisusun keviu paṣisi.

⁹ Ana yaru m̄ee tai, kiena kia Yutikas, naga tom̄a tano e pulutava na lagi, ana pogos na Pol naga mlologo m̄a pa sanene pano-o, m̄ee nene mloge momalena na mloge momalena. Naga tekavito na tekavito, kila m̄a sanene pano-o, ṣisi na naga momalio ruru nena naapo, ana la amilan ga naṣa naga mloru e pulutava na lagi nene, naga mloru pito koan vanua e porotano. Yo nene naga mon manene laa metava, ana pogos naṣa la akiriri apitove, atol naga, ana la apisu naṣa naga mare pa rui. ¹⁰ Ana Pol m̄ena pito tano vena visulia, naga pulu pito tano kutarar e limana luwoka, ana naga pisa pan la, pisape “Ve alogre re viowa, ve atagin re naga, nanagane kiena malena ṣasuṣe si pimi e naga rui.”

¹¹ Ana Pol lala apa sina ga metava, ana la amla Kinanena Wa nene, siraunia la akinana, ana siraun nanene, la asun ke sina ga pano-o yemlagi, ana Pol mligan la pano. ¹² Ana e lepas na ninis yer̄m̄ene nene, aṣar naga mali ruru sina amio apa um̄a, a la amloge po paṣisi naṣa Pol naga kila ruru naga pan la.

Pol lala asike mrapa vena awasuṣe la sina

¹³ Ana Pol naga pis pan imimi rui pisa pisape imimi mesumo mokom e waa, imimi meva mesum̄ate naga e pulkumali nene Asos, ana naga sirau imi, naga yali ga kom ura. ¹⁴ Ana imimi mepano metol garu Asos, ana naga sirau pimi, ana naga mi ai e waa, ana imimi punu ga mepano metol pulkumali naṣa Maetilin e narin purvanua tai.

¹⁵ Ana siraunia, imimi mekiriri si e legiena wetelu tai, mekiririn narin purvanua tai, kiena kia Kios, ana siraunia e legiena taṣena, metol e narin purvanua nene Samos, ana legiena taṣena sina, imimi metol e kumali nae Maelitas e purvanua keviu, ana imimi mepa ura e yo nene. ¹⁶ E pogos nene, imimi moṣaro ga yo Episas sanene, pe mepa re ura e poli, komin Pol naga pisu pisape pe pon re naṣa ita tokus pogos ve moki e lepas nae Esia nene poli, komin naga sun̄a sitom ke sape visae imimi mekilia mekila sanene, ana popon moworu garu Yerusalem mesmesun pogos na Paṣagen na Yui Marua.

Pol naga sike garu Maelitas, naga pis maro pan nasumonena lala nae Episas

¹⁷ Ana garu Maelitas, Pol mligan visena pa garu Episas, naga pisape nasumonena nalotena lala aimi avisuia. ¹⁸ Ana siraunia la apimi, ana Pol pisa kiena visena maro pan la. Naga pisa sanini, pisape “Amiu, amiu akilia ruru inu rui, naṣa siar e pogos naṣa nepimi ṣesan e kieta lepas nini, naṣa Esia, pimi tol nanagane, nesum̄a nemio amiu pogos piavi paṣisi rui. Ana akilia ruru m̄ena ga kiau ṣelaga a yum̄aena kiena ne Suṣe la naṣa nekila rui. ¹⁹ Akilia m̄a naṣa yum̄aena la nene, nekila ke naṣa kiau sitomena pito ga tano, a nekila ke m̄ena ga amio wamarau, a nekila m̄ena e pogos m̄arera naṣa le Yu la akila pan inu, naṣa m̄alivi e kiela sinemimiena lala pan inu. ²⁰ Ana akilia ruru m̄ena rui, naṣa visena punu ga naṣa

mesmesun navisaena, naḡa kilia iila amiu, visena la nene pe nemawan re naḡa nevisawal van amiu poli, pona pe nemaraun re naḡa nevian amiu e poli, nanene e poglis la naḡa ita tesike e yo metava temio yeririna moki lala, pona e pogos la naḡa netelivi ke e m̃amiu uḡa lala. ²¹ Ana nepis pan le Yu lala pona nepis pan la naḡa pe ape le Yu re poli, ana pe nesitom ḡele re naḡa nevisawal van la poli, ana nom̃areran la, nepisawal ruru nena pan la, nesape la punu ga monar avilopu la ava puna Ntewa, la monar alelaga e kieta Suḡe Yesu Kristo.

²² “Ana nanagane, nepa ke sina ma Yerusalem, pe nekilia re ya naḡa le Yu la yoko akila van inu poli e pogos naḡa noworu e yo nene, ana nemlogelup̃ar e inu naḡa Ninuna Wa naga suḡa pure inu ke sanene, ana monar neva ga. ²³ Ana Ninuna Wa naga suḡa kila merarava pan inu rui naḡa e pulkumali punu ga la naḡa nepa ke ea, ana monar netol pogos m̃arera lala, a yeririna la asuḡate ke ga vena akoan inu neva e yuḡa nakoena. ?Sanene nepisu visae neva garu Yerusalem, pona ve sa ke m̃ena ga nene yo? ²⁴ Ana poga ga nene, komin naḡa pe nepisu re kiau malena naga pe suri tai poli, pona tasneu, vena monar nesitom manenea, peraga. Ana nesitom ke suri taaga ga, vena nekilia nekiriri m̃aga vano-o netol luas nen kiau yuḡaena naḡa Suḡe Yesu mligan sike e luḡau, naḡa monar nevisawal Nalologena Wo na nalemamiena kiena ne Ntewa va e yo punu ga.

²⁵ “Ana nanagane, nekilia m̃ena rui, amiu naḡa nesuḡa nemiali amiu, naḡa nemlologon ke navesuḡenena kiena ne Ntewa pan amiu, nekilia naḡa amiu punu ga taḡatete si akilia avisu marau pogos tai. ²⁶ Visae amiu yaru tai naga pe mla re visena lala kiena ne Ntewa nene e kiena malena poli wa, naḡa nepisa pan amiu rui, ana yokorena naga va kovio, ana visae naga va kovio, kiena kuruta teke ga e naga, ana pe to re e inu poli, ²⁷ komin naḡa in na nepisawal mrapa pan amiu rui, ana pe nekilawan re sitomena kiena ne Ntewa pan amiu poli.

²⁸ “Ana amiu li nasumonena lala, komin naḡa Ninuna Wa pisir plan amiu sa naḡa yeririna lala navisuarena sipsip lala na nalotena kiena ne Ntewa nene naḡa naga pul lua e tana ne narina, ana amiu na monar avisuar ruru amiu, a amiu monar avisuar ruru la nene. ²⁹ Ee, sineun nevisave nevisa van amiu, pogos naḡa nevetan amiu pa narui, ana nekilia m̃aga naḡa yoko lokul tetan lala aimi, akila kare kiamiu sipsip la vaḡisi, akilayon naḡa aḡenetetain la, ava aveve taaga. ³⁰ Ana nekilia nevisa m̃ena ga, nevisave siraunia, ana amiu yerkawa ga laḡasia, ana asuḡalu, ana avisokan kar ga la ve moki vaḡisi, vena akilayon ga naḡa asape aurelua nalogena lala ava ataveve la ga. ³¹ Sanene, monar asururuia, a monar avisururuia, a monar asitomaḡal naḡa ayuḡae m̃arera ve sa naḡa nekila pogos naḡa nesike nemio amiu pano-o tol kas wetelu telu, naḡa pogos punu ga, e legiena a kolemalu, nesuḡa nepian ke yeririna lala, a nepisawal nena visena kiena ne Ntewa pan la, pano-o wamarau kekapiḡi vanon la.

³² “Ana nanagane, pe su re si e luḡau poli vena nevisuar amiu, nemligan amiu asike ga e limana ne Ntewa. A nemlen nesape yoko Lologena Wo na lemamienna kiena, naga suḡa iila amiu, kila amiu asuḡalu m̃arera, a kila naḡa amiu m̃ena ga, akilia awar navisa ruruena wo lala naḡa Ntewa naga yokorena war sirau va kiena yeririna wa lala.

³³ “Ana sineun nesape asitom̃al m̃ena ga, pogos naṓa nesike nemio amiu, nesuṃa nemiyuṃae korena ga sanene, a pe sineu sun re kiamiu suri wo la naṓa sane kiamiu kilavaru la poli, pona kiamiu kulmrae lala. ³⁴ Ana pe nepisa re nesape avisuar inu e suri la nene poli, ana inu ga nepisuar inu e yuṃaena na lum̃au luwoka nini, a nepisuar m̃ena la naṓa amiyuṃae ke amio inu e pogos nene. ³⁵ Ana e mrapa nene, a e ṓelaga taṓena m̃ena ga lala, nepian amiunia nesape popon ita teyuṃae m̃arera teila yaru lala naṓa yepela malumu, apisu ṓele narui, komin naṓa monar tesitom̃al m̃ena ga visena kiena ne Suṓe Yesu tai, naṓa naga pisape ‘Visae ko otol kioṃa nalaena tai, ana ko ologe wonia, ana visae ko ola nalaena tai vano, ana ko ologe wonia va ve keviu laa sane, ana navisa ruruena sike e ko.’ ”

³⁶ Ana pogos naṓa Pol naga pisa visena la nene ṓisi, ana akinai, naga mlen amio la. ³⁷ Ana la asiar naṓa atag narui, ana la atalopan Pol, akulkalil e yepena, amlipalipa naga pano pano-o paṓisi, ³⁸ komin naṓa la asuṃa asitom ke kiena visena taaga ga nene, naṓa naga pisape ve avisu re si marana pogos tai. Kiena visena ga nene narui kila la sinela miye naga keviu paṓisi. Ana siraunia, la amiyal amio naga, aṓure naga pitomi si e waa naṓa imimi mokusia mokomkom ke ea.

21

Luk pisayu naṓa naga amio Pol lala, apa atol yo Yerusalem

¹ Ana imimi memligan la asike e yo nene Maelitas, ana imimi meṓere m̃ale, mepa mesmesu ga mepa metol narin purvanua naṓa Kos, ana imimi momomalia e yo nene. Yemlagi kolulag, ana imimi mepetan ke sina ga yo nene, mepa m̃a mepa m̃a pano-o metol sina purvanua taṓena naṓa Rots, ana imimi momon sina, ana yemlagi kolulag, meṓure sina ga, mepa metol pulkumali nene Patara e purvanua keviu. ² Ana kiamimi waa nene naga pa tol ga yo nene, ana mepa ura. Ana pogos naṓa moṃal si waa taṓena tai naṓa ṓisi na va garu e yo nene Ponisia, ana memiai ea, aṓere m̃ale, ana mesike sina ga e kiamimi mrapa. ³ Imimi mekirip mepa m̃a sanene e sive keviu nene, va ko yotena ne, pano-o moṃal pupia purvanua naṓa Saepras, ana memligan sike ga e kiamimi lepas na ṓameli, ana mepa m̃a sanene mesape meva metol yo naṓa Seria naṓa sinemimin mesape meva ea. Waa nene ṓar ke tegaki la naṓa sape va ligan e pulkumali naṓa Taea, ana pogos naṓa mepa metol yo nene, ana mepa ura ea. ⁴ Ana mepa makale li nalologena lala e yo nene, ana siraunia, mesuṃa memio la pano tol legiena olua. Ana e pogos nene, la apisu naṓa Ninuna Wa pian la naṓa ṓisi na va ve sanape e Pol guru Yerusalem, a la apisi pania, sinelan asape avisaluṓaria asape ve va re si tol yo nene. ⁵ Ana Pol mninu e naga, sape monar va ga, ana siraunia, mepa sina e kiamimi mrapa. Ana e pogos nene, yermene lala a sira lala amio nin sisi lala, amiyal amio imimi, mepa vanua e kiela pulkumali, ana aṓere imimi sina mepito garo e kiamimi waa. Ana imimi punu ga mekinai tano e none, ana memlenwo imimi, ṓisi na metalopan la. ⁶ Ana memiai sina e kiamimi waa, ana la aṓasuṓela si apa uṃa.

⁷ Ana meṓure petan yo Taea, mepa metava e pulkumali naṓa Tolimeas, ana e yo nene ana mepa mepitawe arueta lala, mesike memio la e legiena taaga nene. ⁸ Ana kolulagi, mepetan sina yo nene, ana mepimi metol

pulkumali naṣa Sisaria, mepa ura ana e yo nene, mepa mesike e yur̄ma m̄ana yaru na Lologena Wo nene, Pilip, naṣa naga lala olua tai naṣa apisiriplan la ṗesania asape la aiila yur̄maena, nane garu Yerusalem. ⁹ Ana Pilip nene, narina na sira la vari asike um̄a, ana la pe atalopa re poli wa, ana la nene, yam moki liu naṣa Ntewa mla ke visena pan la, ana la apisawal pa yeririna la. ¹⁰ Ana mesur̄ma memio la legiena laṗas ṗaro rui, ana navisawalena tai mligan yo Yutea pitomi tano e yo nene, yaru nene naga kiena kia Akap̄as. ¹¹ Ana naga pimi pun imimi, sinenan sape kila kile tai va Pol, ana naga mla kulmrae kiena ne Pol tai, ana pavinar e limana amio lana, ana pisawal pisape “Ninuna Wa pisa, pisape ‘Yaru naṣa naga kiena kulmrae nini, yoko le Yu lala garu Yerusalem, aviar naga ve sanini, a siraunia, akila naga va e limana ne la naṣa pe ape le Yu re poli, vena akila viowa vania.’” ¹² Ana pogos naṣa memloge visena nene, memio la naṣa asike e nene, metagin Pol, mom̄areran pania mesape naga ve va re si metava m̄a Yerusalem.

¹³ Ana Pol pisatar̄ne imimi, pisa pisape “Ei, aulai, asur̄ma atagi ke sanene, kila nemloge sane sineu sape wororo ga narui. Ana suri punu ga nene poga ga, visae le Yerusalem lala aligan inu e yur̄ma nakoena komin kia kiena ne Suṗe Yesu, ana naga poga ga, ana visae m̄arera m̄a sanene vano-o nemare, ana nekekara ga.”

¹⁴ Ana metaṗali naṣa mepisalulṗar sanene pano-o, mepisalulṗar ṗele ga, ana mepisa ga, mepisape “Poga ga, yoko monar ve sa ga naṣa Suṗe naga sinenania.”

¹⁵ Ana mesike sina legiena laṗas gar Sisaria nene, ana siraunia, mekila ruru ke sina ga kiamimi karo lala, ana mepetan yo nene, memial mepa metava ma Yerusalem. ¹⁶ Ana li nalologena laṗas nae Sisaria ataveve imimi m̄ena ga, ana pogos naṣa mepimi metol yo Yerusalem, ana aṗere imimi mepa e yur̄ma m̄ana yere Saepras tai, vena mesike memio naga. Ana yaru nene, naga m̄ena pe nalogena ṗes tai naṣa amlelaga e Yesu sumo, ana naga kiena kia, Nason.

Garu Yerusalem, Pol pa pisu Semes

¹⁷ Ana pogos naṣa arueta lala apisu naṣa mepimi metol si yo Yerusalem rui, ana la akekara paṗisi. ¹⁸ Ana memono-o, yemlagi kolulagi, imimi memio Pol mepa mem̄alivin Semes, ana li nasumonena taṗena m̄ena ga lala na sur̄are nae Yerusalem, la m̄ena asike e pogos nene. ¹⁹ Ana metalopan la, ana Pol pisi pan la, naga pisawal suri punu ga peve taaga la naṣa Ntewa kila pa rui m̄alivi e kiena yur̄maena, nanene e la naṣa pe ape le Yu re poli, naṣa naga pa telivi ke e kiela yo lala.

²⁰ Ana pogos naṣa la amloge visena na suri la naṣa Pol naga pisawalia, kila sanene la amloge po manene la, la amieluar Ntewa vanonia. Ana e pogos nene, visena la moki m̄ena ga garu Yerusalem kana Pol, ana la akilia m̄a suri nene, ana apisa pa Pol, apisape “Wolai Pol, ko okilia rui naṣa osape yaru la e nini la sane manu pe suri tai naṣa la amlelaga mare ga na wa, la nene ape le Yu ga lala, ana sa naṣa ko okilia, yeririna la ne sanene la akilia asur̄malu m̄arera manene la e kieta navisaluaena marua lala. ²¹ Ana lala amloge pa rui, naṣa yaru la asur̄ma apisayu kare ko ke asape ko opa opiankare ga kieta lus la naṣa asike gare purvanua taṗena lala. La asape ko osur̄ma opian ke la nene osape popon aligan rui navisaluaena kiena

Mosis amio kala p̃elaga marua ne lala, ana asape osape popon manene m̃ena naṓa ve akila re si p̃aviu e narila lala. ²² ?Ana p̃isi na ita tekila ya narui, komin naṓa visena la nene kila la sinela kari ko manene pa rui? Ana nanagane, ve ve piavi re, ana p̃isi na monar la aloge m̃ena naṓa asape ko opimi osike pa e yo nini rui. ²³ Ana poga ga, p̃isi na ko okila ga ve sa naṓa p̃isi na mevisa van ko, komin naṓa mepisu pa mrapa tai rui naṓa okilia okila naṓa owe plan kiela sinemimiena nene. Pisi na monar okila ve sanene: e yo nene, ana imimi yeririna la vari naṓa nanua sumo, ana la akila navisaarena m̃arera tai pan Ntewa, apisape p̃isi na la avalia suri laṓasia va tol pogos ve sanene. ²⁴ Ana peni, la kiela pogos naṓa p̃isi na monar ava e Yum̃a Wa m̃ana Ntewa, naṓa vena la akila suri la e lepa na kiela navisaarena nene, sane leniena lala, amio nalaena naikikena, a suri la ne sanene, naṓa sane la akilia awe ke sina ga vilula lala. Ana mepisu mesape popon sane ko m̃ena ga ova omio la nene, ova osum̃a omio la e pogos naṓa la akila suri la nene, ana popon m̃ena ga naṓa visae suri la punu ga naṓa la monar aul e pogos nene, ko ga ovisuvevea. Ana visae okila sanene, ana p̃isi na yeririna la avisu asape ko ope yaru tai naṓa osum̃a okokaran make navisaluaena kiena Mosis amio kana p̃elaga la na wa, ana p̃isi na la akilia asape visena naṓa amloge, naṓa pisayu ko, ana pe pe lelaga re poli. ²⁵ Ana e lepa kiena la naṓa pe ape Yu re poli, naṓa la amlelaga rui, ita tepisayu pa suri nene nanua rui, ana kieta visena la nene nanua tepisa ne, ana imimi mesiri pa e m̃aki tai pa pan la rui. Imimi mepisawal pan la, mepisape la monar avalia tata la naṓa li taṓena lala akila pa kuṓaṓaena ea pa kiela nono la rui, a la monar ve akan re kuruta, pona akan tata na suri mali naṓa kana kuruta pe mlau re poli wa, a yokorena la monar ve akila re p̃elaga viowa, sa naṓa la ataṓa lau, pona kolau.”

²⁶ Ana Pol pa kila ga sa naṓa la apisa, naṓa e legiena taṓena, ana naga p̃ere la vari naṓani, ana naga pa kila nalaena naikikena amio la, a naga pa m̃ena ga loyum̃a e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa amio la, vena loge asape p̃isi na kiela navisaarena naga p̃isi na va tol legiena ve via, ana p̃isi na monar la awar kiela nalaena navisaarena la veve taaga nene e legiena ya. Ana apisape visae legiena ve olua warovia, ana p̃isi na la asiar akila suri la nene.

Atarar Pol mon loyum̃a e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa

²⁷ Ana e pogos nene, le Yu laṓas asike e Yum̃a Wa m̃ana Ntewa, la nene akom perina e lepa nae Esia la apimi, nanene e yo la naṓa Pol tetelivi e nanua sumo rui. Ana pogos naṓa legiena olua navisaarena kiena Pol la nene lavis ga p̃isi, ana le Yu la naṓa am̃al naṓa Pol m̃eke loyum̃a e Yum̃a Wa m̃ana Ntewa. Ana la akila pupia m̃aagena, la apa atarar Pol, ana asunyu kare naga pan yeririna lala, ²⁸ la apion pan la, apisape “!Ei, amiu le Israel lala, ailla imimi e yaru nene! !Yaru ke nanene narui naṓa naga sum̃a pa make e yo punu ga, ana naga sum̃a pisa kare ke ita le Yu lala, naṓa ita yeririna wa kiena ne Ntewa lala, a sum̃a pian kare yeririna la pisape kieta navisaluaena amio kieta Yum̃a Wa nini, la pe ape suri re tai poli. Ana imimi mekilia m̃ena ga mesape naga p̃erevinaun ga yeririna laṓasia naṓa la pe ape le Yu re la poli, ana apimi loyum̃a e yo wa na Yum̃a Wa nini. !Yaru nene naga p̃arnena kare manene Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa paṓisi, popon tekila suri tai vania!” ²⁹ Apisa sanini, apisape Pol p̃ere yaru

naña pe pe Yu re poli pimi loyũma e yo wa, komin naña apisu Pol vanua e mrapa naña naga mial ke amio Tropimas naña nae Episas, naña naga pe pe Yu re poli, ana añape pona Pol ðere naga pa loyũma.

³⁰ Ana la asuñma akila ke sanene loyũma e Yum̃a Wa, ana m̃aagena nene naga pa m̃ena ga ðar make yo la e pulkumali nene, ana kila yeririna tañena la akiriri apimi. Apimi aþuar kare ga Pol, ana aþere naga pa vanua e Yum̃a Wa nene, ana pogos naña la apa vanua rui, ana li wa la akotava ruru e kana mratava kerkeviu ne lala. ³¹ Ana pogos naña asuñma aþere Pol pa ke naña asape aweñmaria, ana visena pimi tol yaru keviu kiena li na mara lala nae Rom naña asike garu Yerusalem, pisape pupia mara kapuru ke gare. ³² Ana yerkawa nene suñalu veraga, pio kiena yeririna lala, amio kiela yaru na mara lala, ana la akiriri apito tano e yo naña asuñma akila ke pupia m̃aagena nene ea. Ana pogos naña yeririna la apisu apisape yerkawa na mara nene pimi tol yo nene, ana la amligan Pol, la pe asu re si poli. ³³ Ana yerkawa nene pimi, pisi pan kiena yeririna lala, pisape ava atarar Pol, ana aviar limana tai va e lala yaru tai, limana tañena va e lala yaru tai, aviar e sen. Pisi na naga piun tan la, pisape “?Ana yaru nene, naga ai? ?A naga kila ya ne pan amiũ?”

³⁴ Ana yeririna la moki naña asuñma apiovision manenea, laþasia apisape sanene, laþasia apisape sanene, pa m̃a pa m̃a ga yerkawa nene naga pe mloge kilale re si visena tai e lepas nen ya naña la asuñma akila ke ne, ana naga pisa pan kiena yeririna lala pisape awere Pol wasuþe va e kiela kove.

³⁵ Ana pogos naña asuñma apa ke e narin mrapa tai, ana mrapa nene ve tokak yokuskusun ga yeririna lala nene naña la asuñma sinelan ke asape asu si Pol wa. Ana yaru na mara lala aþure ga Pol pano, ³⁶ ana þegas nen yeririna lala asuñma asirau apimi, la asuñma apiovisionia, apisape “!Aweñmar yaru viowa nam̃a! !Aweñmar ga naga mare!”

³⁷ Ana la asuñma apano, ana lavis ga aimi atol mratava naña navaen loyũma e lokove kiena ne yeririna na mara la nene, ana Pol piun tan kiela yerkawa, pisape “Awis, ko otam̃an inu neviun suri tai tan ko sumo wa.”

Ana yerkawa nene milan naña Pol pis kome Krik pania, pisape “!A, ana ko okilia m̃a naña opis kom e Krik! ³⁸ ?Visae ve sanene, nesitum nesape ko ope yere Isip nini naña pe yam piavi re poli naga taþali sape kila politik nene, ana naga ðere yeririna lala manu vari apa e kiena þegas naweena yeririna nene, ana aþure apa atapolou e yo korena. ?Ko na yaru ne na nene, ne?”

³⁹ Ana Pol pisatam̃ea, pisape “Ei, peraga, in na nepe yere Yu ke tai nini narui, ana in na nekilia nepisin visena nae Krik komin naña in na nae pupia pulkumali naña Tasas, e lepas naña Silisia. Ana in na sineun nesape neviun tan ko, naña ko otam̃an nevisi ke ne va þina moki la nene sumo wa.” ⁴⁰ Ana yerkawa nene tam̃ania, ana Pol suñalu su metava, ana kuan limana sape ava ruru la, ana la apimi apa ruru la nenaga paþisi. Ana naga pisi pan la, pisi nena ga kome visena kiena ne le Yu lala.

22

Pol pisi pa la naña asape aweñmar naga mare

¹ Ana Pol pisi pan la, pisape “Wolai lala, amio ata lala, in na sineun nesape atam̃an vena nekilali naña nevisa ruru suri make ga van amiũ. Ayagagon ruru inu sumo wa.” ² Ana pogos naña la amloge Pol pisi ke pan

la e kiela visena, naṗa visena nae Epru, la apa ruru la narui, la sinelan asape aloge kiena visena.

Ana naga pisa, pisape ³ “In na yere Yu ga nini, sa ke amiu, a in na nepaeme e pulkumali naṗa Tasas, e lepas nae Silisia. Ana pogos na nepe sisi ke ga wa, in na nepimi e yo nini, e Yerusalem, in na yaru naṗa Kameliel naga pian inu, naṗa akilia ruru naga rui. In na netotano e lana, naga pian ruru inu e navisaluaena punu ga kiena ne kieta yermarua lala, pano pano inu towe nepimi nepe navianena tai na navisaluaena nene. A sane amiu nanagane, amiu asitom manene asape akila kia kiena ne Ntewa imi ve keviu, inu m̃ena ga, e pogos la nanua sumo, nekila yum̃aena kiena ne Ntewa amio kiau malena wetelu. ⁴ E pogos nene, inu m̃ena ga pe sineun manene re nenaga la naṗa ataveve ke Mrapa Viu nene poli, naṗa nesuṃa netetelivi ke sanene nakale ke la naṗa la asuṃa ataveveia, ana nesuṃa netatar la, a nesuṃa nokoven la ke apa e yum̃a naloge viowaena, yerm̃ene lala amio sira lala. E pogos nene sineun nesape la monar amarmare ga, a sineun nesape kiela Mrapa nene monar ṗisi vilaga. ⁵ Suri nene, akilia aviun tan ṗarin yaru wa amio kiena nasumonena lala na kiena kumali, komin la akilia ruru inu naṗa nekila sanene. A e pogos nene, la asiri m̃aki laṗasia, vena kila sa naṗa nekilia neva nom̃ene yaru na Mrapa Viu la nene e kiela yo lala.

“Ana e pogos tai, nemla m̃aki tai sanene, ana sineun nesape neto garo tano Tam̃askas vena netatar la nene e yo nene, vena neviar la e sen, ana neligan plan la awasuṗe si aimi e nini vena kieta yerkawa lala la ala nakoena van la.

⁶ “Ana e pogos nene, nemialoro m̃a nepa sane, ana tol kolpae, lavis ga netol Tam̃askas, ana nemilan ga naṗa pupia yomerarava tai pimi veraga tegoli yo naṗa nemial ke nepa ea. ⁷ Ana suri nene kila nemloru nepito tano e porotano, a nemloge visena tai, pisape ‘!Sol o, Sol o! ?Komin ya ne ko okila kare inu ke sanene sa naṗa osuṃa okila ke ne?’

⁸ “Ana nepiun tania, nesape ‘?Ana Suṗe, ko ko ai?’

“Ana nemloge naga pisi ke sina ga pan inu, pisape ‘Yesu nae Nasaret nene, naṗa ko okila ke piowa pania, nene inu ga ne.’ ⁹ Ana la naṗa asike varaun inu e pogos nene, la apisu pupia yomerarava nene, ana la pe amloge re pulgona nene naṗa naga pisi ke pan inu poli. ¹⁰ A siraunia, nepiun ke sina ga, nesape ‘?Ana Suṗe, ṗisi na nekila sanape narui?’

“A Suṗe pisa pan inu pisape ‘Ko osuṃalu, oyali ova ga loyumuṃa Tam̃askas rui, a ṗisi na yaru tai im̃asu visawal van ko e yum̃aena la naṗa nemligan ruru ṗisi rui vena ṗisi na oyumuṃa.’ ¹¹ Ana nemloge visena nene, ana pe nepisu re si suri poli, komin pupia yomerarava nene kila kilamarau ṗala, ana la atarar ga luṃiau, asumon inu e mrapa, mepa meporu Tam̃askas.

¹² “Ana pe yam piavi re nena ga, yaru nae e yo nene tai pimi pisu inu. Naga pe yaru tai naṗa naga pe yaru kiena ne Ntewa kemua lelaga, a naga mlogear kieta Navisaluaena, a kieta le Yu lala nae e yo nene, la apisu naga sane naga pe yaru wo tanea tai paṗisi, a kiena kia Ananaias. ¹³ Ana naga pimi suṃalu su lavis pun inu, ana pisi pan inu, pisape ‘!Wolai Sol, nanagane, nesape kilamaram̃a imi wo sina!’ Ana e ke ga e pogos nene sa nena nene, ana nekilia nepisu kilale marana ne Ananaias nene. ¹⁴ Ana naga pisi ke sina ga pan inu, pisape ‘Ntewa Na Mava kiena ne repita lala, naga pisaar ko sumo rui, pisape ko ke narui naṗa ṗisi na ko okilia kiena

nasitomwanena keviu tai, a vena ko ke narui naŋa ko ovisu kiena Yaru Mesmesu a ologe kiena visena. ¹⁵ Ntewa pisaar ko ŋisi rui, pisape ŋisi na ko ova ovisawal va yeririna lala e yo make ga, suri make ga la naŋa opisuia a omloge. ¹⁶ Ana nanagane ga ne, ita monar tekila suri tai sumo wa. !Monar osuŋalu, monar akee ko e kia kiena ne Yesu, ana kia ga nene kee plan kioŋa mlamulena viowa lala, oimi oikiki e marana ne Ntewa!’

¹⁷ “Ana siraunia, in na neŋasuŋe inu ke sina ga e nini Yerusalem, ana nepa e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, sineun nesape nekila leniena. Ana pogos naŋa nesuŋa nemlen ke sanene, nemloge sane kiau sitomena pa kovio, ¹⁸ ana nepisu Suŋe pisi pan inu, pisape ‘Ovitapili, omolue Yerusalem vilaga, komin la nae e yo nini, visae ko osunyu van la e ya naŋa inu nekila pan ko, ŋisi na tapatete nena ga alelaga e ko.’

¹⁹ “Ana nepisa pania, nepisape ‘Ana Suŋe, la akilia ruru inu ŋisi rui, amio ya naŋa in na nesuŋa nekila ŋesania. La akilia m̃aga asape inu ke ga narui naŋa nesuŋa netetelivi ke e yum̃a lala nalotena kiena ne imimi le Yu lala, a nesuŋa nepuarar ke la naŋa amlelaga ke e ko. A la apisu ke rui naŋa in na nesuŋa noŋe la nene, a nesuŋa nokotawe la ke e yum̃a nakoena, ana in na nesitom ke nesape la monar alelaga e inu sa naŋa nepe lelaga ga. ²⁰ A nanua ne, pogos naŋa kioŋa yaru nene Stipen, kana kuruta mlau, la akilia ruru po paŋisi naŋa asape in ke naŋa nesuŋa nemio la e pogos nene narui. Pogos naŋa la akoveŋaria, in na nemiila la, in na nepisaruru ruru m̃ala kulkota lala. !La monar alogenu!’ ²¹ Ana Suŋe pisa ga pan inu, pisape ‘Omolue e yo nini, sineun nesape neligan ko ova koperina vaŋisi, ovanon la naŋa pe ape le Yu re poli.’ ”

²² Ana pimi tol aora nene, la naŋa asuŋa amiagogon ke Pol la asuŋa amiagogon ruru ga, ana nanagane, kiela sinemimiiena e naga pimi ke sina ga, la apisape “!E, popon aweŋar ga yaru na piowa lepa ga sanene! !Ita pe sinetan re yaru na sanene naga mali sike e yomarava nini poli!” ²³ Ana la asuŋa apiovion sanene, a la asuŋa atatanogin Pol e m̃ala kulkota lala, a la asuŋa akoven puluyavi na mrapa pa kar ga e yo punu ga. ²⁴ Ana yerkawa kiena ne yaru na kilaen mara lala pisape la aurelua Pol vetan ŋina nene va loyumi e kiela kove, a naga pisape alili re naga wa, la aŋararan naga vena alual li suri ya naŋa naga kila ŋina la sinela kari manene naga sanene.

²⁵ Ana pogos naŋa la apiar Pol ŋisi, la asape awe narui, ana Pol pisa pa kiela nasumonena tai, pisape “?Sanape, mesmesun ga naŋa awe yaru tai sanene naŋa naga sike vatanon navisuarena nae Rom, a naŋa naga pe pali re kumali yam tai poli wa vena la aliŋere ruru naga, pona akilia awe ga naga sa ga nene?”

²⁶ Ana pogos naŋa nasumonena naŋani mloge naviunena kiena ne Pol nene, naga pisape ve awe re si naga wa, ana naga pa pisa kiela yerkawa veraga, pisape “?Ei, ŋisi na ko okila ve sanapen yaru nene narui? Naga suŋa pisa ke pisape naga sike vatano e navisuarena nae Rom ne.”

²⁷ Ana yerkawa nene pimi si sape visu Pol, viun tania, visave “!Ei, ko na opisa ruru ke ne! ?Ko na osike vatanon navisuarena nae Rom, pona peraga?”

Ana Pol pisatamea, pisape “Ee, in na sanene narui.”

²⁸ Ana yerkawa nene pisa pa Pol, pisape “?Ana ko na sanene na sanape ne? Naŋa in na sanini, in na nopol pupia kilavaru tai ne.”

Ana Pol pisa sanini, pisape “Pona ve sanene yo. Ana inu, ata na sa kemua nene rui, ana in na nepaeme, in na sa ke m̃ena ga nene.”²⁹ Ana pogos naṗa yaru la naṗa asape awea amloge visena nene, akilia narui asape Pol naga pe yerkaŋa ta ne sanene. Ana la apur matan veraga, akilia asape taṗatete si awe naga narui, a yerkaŋa m̃ena ga nene, nanagane naga m̃ena ga marau li laa narui, komin naga yaru na kilaen mara nae Rom, ana naga kila piowa pa Pol rui naṗa naga m̃ena ga sike vatanon navisuarena nae Rom.

La aṗere Pol pa e pupia kumali kiena ne le Yu lala

³⁰ Ana kolulagi, yerkaŋa kiena ne yaru na kilaen mara la nene naga sum̃a sinenan ke na wa sape popon sa kilia ya ne pe purṗes nen veveyuena nene, ana naga pio yerkaŋa lala kiena ne yaru wa lala amio nasumonena lala kiena ne le Yu lala, pisape la monar asuṃate naga gare kiela pupia kumali. Ana naga pisa pisape akila plan sen la e Pol, ana naga ṗere naga pito garo tano e kumali nene, naga mligan Pol sike likan la.

23

¹ Ana Pol naga tarlua marana pa metava tamaria yerkaŋa la nene, ana naga pisa pan la, pisape “Wolai lala, e kiau malena wetelu pimi tol ṗane, e yum̃aena punu ga kiena ne Ntewa naṗa nekila, in na pe nemloge re suri tai miyur sineu poli, naṗa pisape in na nekila pe mesmesu re poli. !Peraga rui!”

² Ana pogos naṗa ṗarin yaru wa nene Ananaias naga mloge visena nene, naga sinena kari Pol paṗisi, a naga pisa pan la naṗa asike lavisin Pol sape alipa gona. ³ Ana Pol pisi towe laa pan naga narui, pisape “!Ei, ko ovisuar ko, yokorena Ntewa weñar ko na wa! Ko ototano ke e yo na kieta navisaluaena, e yo na naliṗereen yaru, ana siraunia ko ke ga naṗa okilaro si navisaluaena nene narui, naṗa ko opisa osape la alipa inu sanene. Ko ope kulupopos ga na oteke ne.”

⁴ Ana la naṗa asike lavisi apisape “?Ei, ko osape poga ga naṗa ko opisa kare Parin Yaru Wa kiena ne Ntewa sanene, pona peraga?”

⁵ Ana Pol pisape “!Ke, lelaga o! Wolai lala, inu nemloge kiena visena, ana pe nekilia re si po laa rui, in na pe nesitom re si nesape naga pe Parin Yaru Wa nene poli. Ana sane amiu apisawal ruru pan inu narui, ana nekilia naṗa nepisa suri pe po re pan poli, komin Visena Wa kiena ne Ntewa naga pisawal ruru rui, pisape pe pe pon re ita tevisi kiowa van yerkaŋa kiena ne kieta yeririna la poli.”

⁶⁻⁸ Ana Pol naga pe kilia re si ya naṗa yoko naga visa po laa rui, ana naga pisu sane la naṗa asike loyumũa e viorena e pogos nene, la ṗasia ape Varasi, a la ṗasia ape Satusi. Pegas lua nene asuṃa apepeyu paṗisi, komin Satusi lala apisa ke asape yeririna lala taṗatete amal si vetan namarena, ana apisa suri la ne sane navisi lala, pona ninuna lala, apisape suri la nene, pe sur ta sa re nene poli, ana Varasi lala amlelaga e suri la nene. Ana Pol kilia narui, yoko visa sanape ne, ana naga pio yerkaŋa la nene, naga pisape “Wolai lala, in na nomolue ruru nena e lus kiena ne Varasi lala. Arimau lala la ape Varasi, a inu m̃ena nepe Varasi. Ana amio Varasi lala, in na nemlelaga naṗa nesape pogos naṗa yaru mare, siraunia, ana yoko naga kilia mali sina. Ana nesitom nesape nesuṃalu nesu vamo e

maramiu nanagane komin naṗa yaru laṗasia asitom ke asape avis van inu komin kiau nalelagaena nene.”

Ana visena kiena ne Pol nene kila Varasi la naṗa asike e nene ana la asiar ke sina ga naṗa apeveyu amio le Satusi la naṗa asike ne, kila sanene la punu ga naṗa asike e viorena nene la amliṗere la ke sina ga. ⁹ Akila mā sanene pano-o, māaгена pimi keviu paṗisi, a siraunia, navianena laṗas e lepas na puna ne Varasi lala asuṃalu, apisi m̃arera paṗisi, apisape “Imimi mepisu sane yaru nene naga poga ga, pe suri re ta naṗa ita tekilia tevisi van naga vanon poli. ?Ana ane kilia, pona pe lelaga ga naṗa ninuna wo tai, pona navisi tai naga pisi pan yo?”

¹⁰ Ana sinemimiena nene naga pano keviu laa narui, la asu mā asitom ke asape asulania, ana yerkawa kiena ne li na mara lala naga pisu sane piowa laa narui, naga marau sape sa ṗisi la nene akarkare manene laa Pol, ana naga pitetalia kiena yaru lala apito tano, aṗerelua Pol petan yeririna lala, ana aṗere naga pa si e kiela kove.

¹¹ Ana siraunia, kolemalu, Pol pisu naṗa Suṗe suṃalu sike ga lavisinia, naṗa suṃa pisi pania, pisape “Pol, ve omarau re. Ko opisawal ruru inu pan yaru m̃arera lala nae e nini rui, ana sineun nesape ṗisi na ko monar okila mā si sanene yam tai, naga nene garu Rom.”

Le Yu laṗasia asape akilali naṗa aweṃar Pol

¹² Ana kolulag, le Yu laṗasia apim vinau ga lele taaga, vena avisayu ve sanape naṗa akilia aweṃar Pol. Ana pogos naṗa amal mrapa ta narui, ana la apisaer e kia kiena ne Ntewa naṗa aligan kinanena amio namunena lala, vano-o tol naṗa la monar aweṃar Pol sumo wa. ¹³ Ana la naṗa apiranar la e visena nene a naṗa akila navisaarena sanene, la ataulu yaru la lualima yam vari.

¹⁴ Ana siraunia la apano apisu yerkawa kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena lala, ana apisawal suri nene pan la. Apisape “Imimi mepisaer m̃arera pan Ntewa rui, naṗa imimi mevalian kinanena punu ga vano-o tol pogos naṗa imimi mekilia moweṃar yaru nene. ¹⁵ Ana sinemimin mesape aiila imimi, naṗa amiu amio la naṗa e kieta kumali, amiu aligan visena vano van yerkawa kiena ne yaru na mara la nene, avisave naga were si yaru nene vato si garo tano kumali, avisa kotalia ga naga avisave asitom asape avisuveve sina visena la nene. Ana imimi mesuṃate ga e mrapa, a pogos naṗa atomi, moweṃaria, naṗa naga sike perinan kumali wa.”

¹⁶ Ana siraunia, narina ne vinena Pol tai, naga mlogewal naṗa asuṃa apisayu ke asape ṗisi na la akila ve sanene ve sanene, ana sisi naṗani pa mesmesu ga e kove kiena ne yaru na mara lala, pa pisawal suri nene pa Pol. ¹⁷ Ana Pol pio yaru na mara la tai, naga pisape “Ei, awis, ko oure yaru viu nene vano visu kiamiu yerkawa, naga kilia ke sur tai naṗa popon yerkawa nene naga monar loge.”

¹⁸ Ana naga ṗere mearu kiena ne Pol nene pa puna ne kiela yerkawa, pis pania, pisape “Pol naṗa sike garo e yuṃa nakoena, naga pisape noure kiena mearu nene iñasu visawal suri tai van ko.”

¹⁹ Ana yerkawa nene naga tarar limana ne yaru viu nene, ṗere yapen ga pa sanene, ana piun tania, pisape “?Ana ko ositom osape ovisa ya ne van inu?”

²⁰ Ana mearu kiena ne Pol nene pisa plan pania, pisape “Ko opisu ke ne, yerkawa kiena le Yu lala apisirilua kiela sitomena ta rui, naṗa asape

awem̃ar meruou naḡa, Pol. La apisa rui apisape yoko aligan visena iḡasu van ko, asape la sinelan avisuveve re laa visena la nene e lepas nene wa, ana aviun tan ko vena peni, ana oure si Pol vitove garo e kiela kumali. ²¹ Ana pe pon re naḡa okila sanene poli, komin naḡa la asuḡa akila kokan ke ga nene. Apisa ruru rui apisape pogos naḡa visae asike mraplepa, ato ke garo tano, ana lala lualima yam vari nene awulan amiu, awem̃ar meruou nene. La nene apisaar pa Ntewa rui apisape yoko aligan kinanena amio namunena vano-o avisu naḡa sane la awem̃ar naga ḡisi, a la nene na asuḡate amiu ke rui, vena visae otam̃an naḡa amiu ato si garo tano.”

²² Ana yerkawa nene, pisa pan mearu kiena ne Pol nene, pisape “Poga, ana nevisa mesmesun van ko, ve ovisawal re si van yaru tai naḡa ko opimi opisawal suri nene pan inu. Ana potena paḡisi, ko okilia ova si uḡia narui.”

Amligan Pol pano pan ḡarin suḡe tai nae Rom garu Sisaria

²³⁻²⁴ Ana yerkawa kiena ne li na mara la nene naga pio kiena yaru lua, naga pisa sanini, pisape “Suri lala naḡa e lepas na yaru nene naḡa Pol, la apimi ḡarera paḡisi. Nanagane, yoko in na neligan naga va e limana ne kieta ḡarina suḡe naḡa Vilikis, naḡa naga sike garo tano Sisaria. Amiu lua, akila ruru ḡegas tai na kieta yaru na mara lala, vena amiu akirakirava ruru wo e Pol, amiu aure naga vito garo tano. Amiu akilia aure yaru na mara la ve ponotia ve lua, amio la lualima yam olua naḡa la akus wosi, amio si la tol ponotia ve lua naḡa la awar pupia kalie na mara lala. Ana akus ḡena ga wosi kiena ne Pol tai vena naga kilia va totano ea. In na sineun nesape aligan kotaḡa kolemallo, e pogos naḡa yemalolo rui.”

²⁵ Ana yerkawa nene siri ḡaki tai vena alarar amio la avano, naga siri sanini, pisape

²⁶ “Maki nini, inu Klotias Lisias, naḡa nesiri piḡasu pan ko, ḡarin Suḡe Vilikis, naḡa ko ope yerkawa nae Rom naḡa ko opisuar ke kieta pupia lepas nene. ²⁷ Inu nekekara keviu naḡa nevitawe ko sina e ḡaki nini.

Yaru naḡa aḡere piḡasu pan ko nene, kiena suniena nena sanini: sumo, le Yu lala nae e nini atarar naga, lavisi awem̃aria. Ana siraunia, nemlogewal naḡa naga sike vatanon kieta navisuarena nae Rom, ana imimi mepato garo tano, ana meḡerelua naga petan limana ne le Yu la nene. ²⁸ Ana sineun nesape nekilia ya naḡa naga pe miasin suri nene, ana neḡere naga pito e kiela kumali keviu. ²⁹ E pogos nene, nepisu naḡa naga pe kila re sur tai naḡa torokin awem̃ar naga poli, pona ala nakoena vania, ana nepisu sane la asuḡa apepeyu ke amio naga e ga e lepas na navisaluaena na kiela nalotena ga.

³⁰ Ana siraunia, visena tai pam tol inu, pisape apisayu rui a aḡal mrapa rui vena akilayonli sina vena awem̃aria mare. Ana nepisu sane popon vena nevitetalia naga iḡasu puḡa vilaga, ana nepisawal ḡena ga pan la naḡa sinela kari naga, nesape la monar aiḡasu avisawal suri la naḡa la asitom ke asape aliḡere naga vanonia e maraḡa.”

³¹ Ana li na mara la akila sa naḡa kiela yerkawa nene pisa, ana kolemallo la aḡere Pol, ana pupia ḡegas nene amligan yo Yerusalem, apano atol yo garu Antipatris. ³² Ana kolulag nena, yaru na mara la naḡa amial ga, la aḡasuḡe la sina apa ma Yerusalem, ana la naḡa la akus wosi, lala amio ke Pol na wa, la apito ke sina ga e kiela mrapa, apito garo Sisaria.

³³ Ana pogos naṗa apimi aporu e yo nene amla m̃aki nene pa ṗarin suṗe nene narui, a siraunia aṗere Pol, apano amligan naga sike e limana. ³⁴ Ana ṗarin suṗe nene pulo m̃aki naṗani ṗisi, ana naga piun tan Pol, pisape naga pe yaru nae lepas nape. Ana Pol naga pisape naga pe yaru nae ga yo garo Silisia, ³⁵ ana ṗarin suṗe nene naga pisa sina, pisape “Ana poga ga, ita monar tesuṗiate ga yaru la naṗa yoko avis van ko, ana pogos naṗa aimi, ana nouarar visena nemio amiu.” Ana naga pisa pan kiena yaru na mara lala, pisape “Yaru nene naga kilia sike amio ita na wa e yuṗa marua m̃ana ne Parin Suṗe Erot nene, naṗa ita tesike e nanagane, ana amiu akirawo ruru naga ea.”

24

Le Yu lala la apimin apisape avis va Pol e marana ne Pilikis

¹ Ana Pol suṗa ga sanene, tol legiena lima ṗarovia, ana siraunia, ṗarin yaru wa nae Yerusalem naṗa Ananias pitomi garo tano Sisaria, naga amio nasumonena taṗena lala kiena ne le Yu lala, amiowar ke yaru na navisaluaena tai, venā naga visi kiela, kiena kia Tetalas. Ana la nene apa apisu Parin Suṗe Pilikis vena avisawal suri la punu ga naṗa la sinelan asape avis va Pol vanonia. ² Ana la apio m̃ena ga Pol pimi loyur̃a, ana Pilikis mla pog pa Tetalas vena naga kilia vietava e kiela visena.

Ana naga pisi pa ṗarin suṗe naṗani, naga pisape “Parin Suṗe Pilikis, imimi mekekara paṗisi naṗa mesuṗalu mese maraṗa ṗane, komin mepisu naṗa ko osuṗa opisuar ruru imimi po paṗisi. Siar e pogos naṗa ko opuarar ke yuṗaena nene, pimi tol nanagane, kioṗa manmaruaena naga kila suṗare wo sike e purvanua nini, a ko osuṗa okila ke suri viu la moki vena iilaen yuṗaena e yo nini. ³ Sanene, mepisa potena keviu pan ko naṗa silaga osuṗa okila ke po pan imimi sanene. ⁴ Ana ko, kioṗa yuṗaena moki, pe pon re mekila kare ko e kiamimi visena la ve moki poli, in na sineun nesape neviun tan ko vena ko owo van imimi, oyagogon kiamimi narin visena tai naṗa plas laa ga.

⁵ “E lepas kiena ne yaru nene, mepisu sane naga pe ṗarkawa towe laa sane. Naga suṗa telivi ke piora e le Yu lala e purvanua taṗena lala, a e yo punu ga naṗa naga pa ea, ana naga kila ke yaru la apiṗa a apeveyu. A naga pe nasumonena na ṗegas kiena ne yaru la naṗani, naṗa apisape naga molue garu Nasaret, naṗa pona naga pe nalotena taṗena, pona visae peraga, la asuṗa akila ke ga politik yo. ⁶⁻⁷ A pogos naṗa yaru nene pimi sike garu Yerusalem, naga kila piowa pano pano-o ṗisa, naga sinenan pisape kila kare sur wa na kiamimi Yuṗa Wa nene, ana kila narui mepa metararia. ⁸ Visae ko oviun ga tania, ṗisi na okilia ologe sur la naṗa imimi mepisa naga pe lelaga nena ga.”

⁹ Ana pogos naṗa naga pisi ke sanene, le Yu taṗena lala la asuṗa asisilin ṗarila, la asuṗa apisa ke apisape “Naga ke nene narui, sa ke ga nene, lelaga ṗa.”

Pol pisataṗe la

¹⁰ Ana siraunia, ṗarin suṗe nene naga kira pisu Pol, naga mla pog tai pania vena naga kilia la kiena navisataṗeena. Ana Pol pisape “Parin Suṗe Pilikis, sa naṗa ko okila m̃a naliṗereena pan imimi e purvanua nini e kas moki ṗaro pa rui, in na nekekaran naṗa nesuṗalu nese maraṗa vena

nekila kiau navisatam̃eena. ¹¹ Nesape nevisa ga van ko sanini, in na nepa m̃a Yerusalem nanua ga ne. Visae oviun ruru tan yaru lala, p̃isi na olual naḡa sane in na nepa e yo nene vena neva ga nelen e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, pe tol re legiena lualima taaga pa vari po laa wa. ¹² A pogos naḡa nesike e yo nene, pe apisu re naḡa nekila suri tai poli. In na pe nepepeyu re nemio yaru tai poli, a pe nepisa re pa yaru lala nesape akila suri tai poli. E Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, pona e yum̃a na leniena lala, pona e pulkumali e nape, ana in na pe nekila re nena suri tai poli. ¹³ A sur la naḡa apisa mare ga pan ko nanagane, apisape in na nekila sanene sanene, naga nene na visena na kiela p̃egas ga nene, ana la pe apisa re suri tai pan ko poli vena iilaen kiela visena nene, vena kila na ko ovisu sane kiela visena nene na pe lelaga.

¹⁴ “Ana sur taaga ga nekilia netaḡania, nekilia nevisa van ko nevisave lelaga, in na nekila kemua naga nene. Sur nene, naga sa naḡa in na nesum̃a netaveve ke Mrapa Viu nene, naḡa la apisape naga nalotena taḡena. Ana naga pe sa re nene poli, komin naḡa e Mrapa nene, imimi mesum̃a memlotun ke Ntewa taaga ga, naga pe Ntewa kiena ne repimimi marua lala na sumo, a mesum̃a memlelaga ke ga e sur la naḡa kiamimi navisaluaena pisa, pona naḡa kiamimi navisawalena lala la asiria. ¹⁵ Ana taveve suri la nene, in na neḡasine ga Ntewa, maran taaga sa ke ga naḡa la m̃ena ga apisu ga naga, asape p̃isi na naga kila yaru la make ga aḡal ke sina ga e marena, naga nene na la naḡa la amesmesu e marana, a la naḡa la pe amesmesu re e marana poli. ¹⁶ Ana komin naḡa nekilia m̃a nesape p̃isi na Ntewa kila sanene, in na pe nesitom re nena nesape nekila p̃elaga viowa tai sanene poli, ana e pogos punu ga, in na noḡaryo paḡisi vena narin suri tai ve yur inu re pogos tai visave in na nekila ke piowa e marana ne Ntewa pona e mara yeririna lala.

¹⁷ “Ana kas laḡasia p̃aro pa rui, in na nepa nesike e purvanua taḡena lala, ana siraunia, nanagane ga ne, in na neḡasupe inu ke sina ga nepimi Yerusalem. Ana yaru nae gare lala, la akuwan nalaena tai vena iilaen kiamimi yeririna lala nae Yerusalem, ana in na noḡar nalaena nene nepimi, neḡar pan la, a in na sineun nesape neva nekila ke m̃ena ga kuḡaḡaena laḡasia e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa. ¹⁸ Ana pogos naḡa nesike e Yum̃a Wa, nekila kuḡaḡaena na ikikiena rui, ana la nene la apimi apisu inu. E pogos nene, pe yaru taḡena re la asike amio inu poli, a pe visena re poli pona m̃aagena re nena poli, peraga, ana siraunia, le Yu laḡasia nae Esia apimi, ana la ke nene narui naḡa asiar veveyuena nene. ¹⁹ Ana la nene naḡa ape purḡes nen sur nene, visae la asitom asape in na nekila sur tai piowa, ana popon visae la m̃ena asike amio ita e nini nanagane vena la avisawal li van ko, ana pe noḡal la re poli. ²⁰ Visae peraga, popon oviunli tan yaru taḡena la ne asike ne, ovisave pogos naḡa la aḡere inu nepa e kiela kumali, aḡal sane in na nekila ya. ?In na nekila ya ne pe mesmesu re poli, pona nepisa visena ya naḡa piowa? In na pe noḡal re poli. ²¹ Ana visena taaga ga naḡa nepisa, nepisa sanini, nesape: Inu na nepisu sane sinemiun asape avis van inu p̃ane, komin ga kiau nalelagaena nene, naḡa pisape pogos naḡa yaru mare, p̃isi na, naga kilia mali ke sina ga. Nepisa visena nene p̃isi, ana kila la ga asum̃a apeveyu ke sina ga pan la.”

²² Ana Parin Suḗe Pilikis nene, naga kilia towe m̃a sur moki rui e lepas na Mrapa Viu nene, ana pogos naḗa naga p̃isu sane veveyuena nene, le Yu lala amio Pol akila vanon ga sur nena ga la nene, ana naga kalo nena visena, pisape “Poga ga, ḗisi na ita tesuḗa e nini sumo wa. Pisi na nesuḗate ke ga yerkawa kiena ne yaru na kilaen mara la nene Lisias vena kom ma Yerusalem vitomi neloge ruru kiena visena nene wa, ḗisi na nela kiau naliḗereena van amiu.” ²³ Ana naga pisa pan kiena yaru na kilaen mara lala, pisape la atarar ga Pol, apisuar naga, ana naga pisape ve akila manene re m̃arera vania, la monar atam̃an naga yaloro m̃aga, a ve avisaluḗar re kiena erau lala vena aimi ayaliali naga avisuaria.

Pol pisayu Yesu pa Pilikis amio wona

²⁴ Ana Parin Suḗe Pilikis, naga wona sira re Yu tai, kiena kia Trusila, ana lalua nene la sinelan asape asun re amio Pol wa. Ana legiena laḗas ḗarovia, ana lalua apimi e yo naḗa Pol sike ea, ana aḗere Pol pimi pula, ana Pol pisi amio lalua, naga pisayu kiena nalelagaena naḗa e Kristo Yesu. ²⁵ Ana Pol mligan visena la moki la sane pan lalua, naga sitom ḗele la ga, naga pisayu sanape naḗa yaru monar kila ḗelaga mesmesu, a naḗa yaru naga monar kawē ruru kiena malena mesmesu, a pisayu m̃ena ga naliḗereena kiena ne Ntewa naḗa ḗisi na imi e Legiena Maro. Ana pogos naḗa Pilikis mloge visena la nene, naga mloge sane miyur manene kiena sitomena paḗisi, kila narui naga marau towe laa sane, ana naga pisa pa Pol, pisape “Poga ga, toroki narui. Ko ova si loyur̃a e nene sumo wa, ana visae nelual si kiau pogos tai, ḗisi na neligan si visena vir̃asun ko.” ²⁶ Ana pogos naḗa Pilikis pisa visena nene, naga kiena sitomena viowa m̃ena ga tai tor̃a ga, naḗa naga sitom ke pisape ḗisi na Pol naga war kilavaru keviu tai vania, vena kilia visa va Pol visave Pol kilia molue sina. Ana kiena sitomena nene kila narui naga mligan luen ga visena panon Pol, a naga suḗa sun amio naga yam mokliu. ²⁷ Ana naga kila m̃a sanene pano-o tol kas lua, ana naga ḗisin kiena yum̃aena nene. Ana naga pe tam̃an re Pol molue si e yo naḗa apuarar naga sike e poli, komin naḗa naga sinenan pisape kila le Yu la akekarar naga. A siraunia, yaru taḗena tai pimi kus lelēna ne Pilikis nene, kiena kia Posias Pestas.

25

Pol pisape Sisa ga naga monar liḗere naga

¹ Ana ḗarin suḗe viū nene Pestas, naga pimi garu Sisaria, pimin vena visuar kiena leḗasia nene, ana siraun naḗa legiena telu ga ḗarovia, ana naga p̃isu naḗa naga monar vavini visuveve yo ma metava Yerusalem. ² Ana pogos naḗa naga pa tol yo nene, ana naga p̃iora amio yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio yerkawa taḗena lala kiena ne le Yu lala, ana apisa kare Pol pania. Ana aḗareran pania, ³ apisape visae naga sitom sape kila suri wo tai van la, ana lala sinelan naga ligan Pol wasuḗe sina imi pula, vena la akilia aure naga va kumali avis vania. La apisa sanene, ana la asuḗa asitomwan ke rui asape visae Pol imi, ana la ava asuḗate naga gare, a vena aḗeñar ga naga mare m̃eke mrapa komsusia. ⁴ Ana Pestas pisape “Poga ga, ana ve ve piavi re inu m̃ena nowasuḗe sina neva garu Sisaria, naḗa la asuḗa atarar ke yaru nene sike ea. ⁵ Sanene, ana amiu yerkawa laḗasia, akilia ataveve inu teto garo ne, tevisu ve sanape.

Visae yaru nene kila suri laḡasia naḡa pe mesmesu re poli, ana tekilia tekila kana visena nena e pogos nene.”

⁶ Ana Pestas sike amio la gar Yerusalem pe tol re legiena lualima yam taaga pa vari poli, ana naga pito si garo Sisaria, amio yaru laḡasia naḡani. Ana e ga e legiena na siraunia, naga pa totano ke e kiena yo naliḡereena, ana naga pisape avano aure Pol imi. ⁷ Ana pogos naḡa Pol pimi loyur̃ia, ana le Yu la nae Yerusalem naḡa ataveve Pestas apimi, asuḡalu asu, ana asuḡa apisawal ke pupia suri viowa la moki liu naḡa apisape Pol naga kila, ana kiela visena la nene pe suḡalu re nena ga.

⁸ Ana pogos naḡa Pol sinenan sape la kiena navisatam̃eena, naga tero plas ga, pisape “In na pe nekila re nena suri tai poli, naḡa nekilaro navisaluaena kiena le Yu lala, a pe noḡarnena kare re Yum̃a Wa nae Yerusalem poli, a pe nekilaro re m̃ena ga navisaluaena kiena ne ḡarin suḡe nae Rom poli, naḡa Sisa.”

⁹ Ana Pestas nene, naga sinenan sape le Yu lala la aloge wo e naga, ana naga sitom sape kilayonli kila ve sa naḡa la apisa pania, ana piun tan Pol, pisape “ḡSanape, pona popon neure ko teva nevisi ga van ko ma kumali nae ma Yerusalem, ana yoko ko osuḡalu sina ga ose marau e yo nene yo?”

¹⁰ Ana Pol pisatam̃ea, pisape “Nanagane, e yo nini, in na nesuḡalu rui nesike e maram̃a, ko yaru naliḡereena navisaluaena kiena Sisa nae Rom. Visae suri nakilaena tai van inu, ana yo ke nini narui naga mesmesun ga naḡa ko okila. ḡAna yoko nevavin si ya ne ma Yerusalem ne? Ko opisu kilale rui naḡa e lepas kiena ne le Yu lala, ana pe kiela visena tai suḡalu re nena e inu poli, peraga. ¹¹ Ana visae ko opisu nekila suri tai piowa torokin naḡa monar nemare vanonia, ana poga ga nene, in na pe nekilayonli re naḡa noure vetan poli. Ana visae la nene, pe kiela visena re si tai naḡa kilia suḡalu suḡa poli, ana pe mesmesu re nena naḡa ko oiila inu nowasuḡe sina neva e limala vena la akila ya naḡa la sinelania van inu. Ana nanagane, sa naḡa nekilia nekila, sane nesike vatanon navisuarena nae Rom, ana nepisa ruru ga pan ko nesape sineun ḡarin Suḡe Sisa nae Rom, naga ga monar liḡere inu.”

¹² Ana visena nene kila Pestas pano pis amio kiena kansel la sumo wa, ana siraunia, pimi sina ana pisape “Ko opisa rui opisape sinoḡan Sisa ga liḡere ko. Ana nepisape poga ga, yoko osuḡalu ga ose marana ne ḡarin suḡe nene narui.”

Pestas sunyu Pol pan suḡe keviu taḡena nene Akriḡa

¹³ Ana siraunia, legiena laḡasia ḡaro sina, ana suḡe keviu na yo taḡena tai pimi garu Sisaria. Naga kiena kia ne na nene, Akriḡa Nalua, ana naga pimi amio vinena naḡa Penis. Lalua amloge naḡa Pestas siar ga kiena yum̃aena na wa naḡa pe ḡarin suḡe nae lepas nene, ana la sinelan asape aimi aialialia. ¹⁴ Ana la lua asike e yo nene pano-o, ana yam moki naḡa la asuḡa asun amio Pestas nene, ana legiena tai, ana Pestas sunyu ga lepas na puna ne Pol pan lalua. Naga pisa pan la lua, pisape “In na kiau yaru tai suḡa e kiau yum̃a nakoena, naḡa sike e limana ne Pilikis nanua sumo rui, sumon naḡa nepimi e nini. ¹⁵ Ana siraun naḡa nepimi, ana nepa ma Yerusalem, ana yerkawa kiena ne li wa lala, amio nasumonena taḡena kiena le Yu lala, la apimi apisayu yaru nene pan inu, la sinelan asape nevisawal kiena naliḡereena tai vania. ¹⁶ Ana nepisa ruru pan la, nepisape taḡatete nekila ga sanene, ana monar noure lepas luwoka aimi

lele taaga sumo wa, ana la naŋa akila navisawalena, monar avisawalia e marana yaru naŋa akila ke navisawalena pania, a monar nela pogos van yaru nene vena naga m̃ena la kiena navisatanŋeena. Nepisa pan la nepisape kiamimi ŋelaga na navisaluaena nae Rom naga sa ke nene narui. ¹⁷ Sanene, in na neŋasuŋe sina nepimi e yo nini, ana le Yu lala la akom ma Yerusalem apitomi vena mekila visena. Ana pogos naŋa nekilia nesape la apimi atol yo nene ko yepekilavi, pe nemla re si pog tai pan la poli, ana kolulag ga, nepa netotano e yo naliŋereena, ana nepio yaru naŋa Pol pimi loyumĩa. ¹⁸ Ana pogos naŋa le Yu lala asumĩalun navisawalena suri lala na yaru nene, inu nesitom nom̃ape yoko neloge pupia suri viowa laŋas naŋa la apisape naga kila, ana nanene na peraga. ¹⁹ La apisa ga narin suri lala e ga e lepas na kiela nalotena, naŋa la asumĩa apepeyun ke amio yaru nene. Naga nene e ga e lepas na kiela ŋelaga marua ga lala, a e lepas na yaru tai, kiena kia Yesu, naŋa naga mare rui, ana Pol suri pisa ke pisape naga mali sina. ²⁰ Ana la apisayu ke suri la naŋa pe nekilia re nena poli, ana nemninue kare narui nesape aŋa yoko nekila ya ne, ana nepiun tania nepisape visae naga sinenania, wasuŋe si va ga ma Yerusalem, vena la akila ga kiela visena e yo nene. ²¹ Ana siraunia, yaru nene pisape peraga, ve va re sanene, ana naga sum̃alu pisape sinenan pisape Parin Suŋe ga Sisa naga liŋereea. Naga kiena visena nene kila netarar naga sike e yo nini na wa, vena nelual mrapa tai neila naga va garu Rom, vena Sisa naga visuvevea.”

²² Ana Akriŋa pisa pan Pestas, pisape “Ana inu m̃ena sineun paŋisi nesape neloge re visena kiena ne yaru nene.”

Ana Pestas pisape “Poga ga, peni ga na amlua asun.”

Pestas ŋere Pol pimin vena Akriŋa yagogonia

²³ Ana kolulagi, akila suri punu ga su ruru sike e kiela pupia yumĩa na viorena tai, la akila sane pe pupia suri tai. Ana suŋe keviu nene Akriŋa la lua vinena nene Penis, la lua apimi naŋa amiyowa ruru la rui, ana apimi loyumĩa naŋa yerkawa kiena li na mara lala amio yerkawa taŋena lala la amiyal ke varaun la. Ana la akila suri punu ga pa la lua nene sa naŋa la akila ke e pogos keviu la ne sanene. La akila m̃a pano-o, ana siraunia, ana Pestas pisape aure Pol imi loyumĩa. ²⁴ Ana la aŋere pimi, ana Pestas pisi narui, pisape “A Parin Suŋe Akriŋa, amio yerkawa taŋena lala naŋa tesike e nini ŋane, nanene yaru ne nanini narui naŋa le Yu lala la apim apis pan inu vanonia. Garu Yerusalem, a e yo nini, la apimi apiun m̃areran tan inu apisape neliŋere naga, asumĩa apisi keviu apisape yaru nene, naga pe pon re si mali va re laa sane poli, la sinelan asape naga monar mare ga vilaga. ²⁵ Ana nepisuveve suri nene pano-o, pe nom̃al re sur tai naŋa torokin naga mare vanon poli. Ana siraunia, yaru nene naga m̃ena piun pisape kieta ŋarina suŋe keviu nae Rom, naga ga liŋereea, ana nanagane nesumĩa nepisuveve nesape yoko monar neila naga va ga e limana ne Sisa narui. ²⁶ Ana monar nesiri m̃aki tai va amio yaru nene va van kieta ŋarina suŋe nene, ana pe nekilia ruru re m̃ena nesape aŋa nesiri ya ne te m̃aki nene wa. Nanini narui, nekekarana naŋa neŋere naga piŋasi vena sum̃alu se maraŋa, Suŋe keviu Akriŋa, amio amiu yerkawa taŋena la nene, vena ita tevisuveve ke sina ga kiena visena la nene, pona amiu akilia aiila inu navisaen ya naŋa nesiri te m̃aki nini. ²⁷ !Pe popon re neligan yaru nene va

e pupia naliṗereena nene poli, naṗa pe nepisawal ruru re visena ya naṗa kila narui nemligan naga pano!”

26

Pol pis e marana Parin Suṗe Akriṗa

¹ Ana Akriṗa pisa pa Pol, pisape “Poga ga, nela pog van ko narui vena osunyu ko e lepas na suri la nene.”

Ana Pol koan limana sanene, ana siar kiena visena narui, vena la navisatarneena na suri la nene. ² Ana pisa sanini, pisape “Parin Suṗe Akriṗa, nepisu sane po paṗisi naṗa nekilia nesuṃalu e marama ṗane, vena netapali naṗa nela navisatarneena laṗasia e visena la naṗa le Yu lala akila pan inu. ³ Nepisa visena nene komin naṗa ko ke narui, okilia ruru kieta ṗelaga ita le Yu la rui, a okilia ruru mēna suri la naṗa pogos punu ga kieta yeririna lala asuṃa apepeyun la ke vanon rui, a naṗa la asuṃa amliṗere la ke vanonia. Ana inu nepiun tan ko vena ko ve sinemā kar inu re, komin naṗa yoko kiau suniena naga tawa manene e suri la ne sanene narui, a ve piavi towe mēna ga.

⁴ “Kiau suniena naga siar sanini, sane inu, nesiar e pogos naṗa nepe nisisi ke ga wa, nesu luen ga nemio le Yu lala, nanene e kiau yo, ana siraunia, garu mēna Yerusalem. Ana lala la akilia ruru kiau ṗelaga lala nanua rui, a akilia mā naṗa pogos naṗa nepe yaru viu ke ga wa, ⁵ ana nesikol inu e ṗegas kiena ne Varasi lala, naṗa la ke narui naṗa atarar manene kieta navisaluaena taulu ṗegas taṗena lala. Ana visae la mēna ga akekaran naṗa la asuṃalu ase marama, ana yokorena la akilia avisawal li van ko, avisave suri naṗa nepisa ke ne naga pe lelaga punu ga.

⁶ “?Ana komin ya ne la sinela kar inu si sanene? Nanene komin naṗa nesuṃalu mārera nesike e navisaarena tai naṗa Ntewa naga kila pa repita lala nanua sumo rui, naṗa pisawal sape naga yoko kila yaru la naṗa amare amal sina. ⁷ Ana navisaarena nene, kieta lus mēna ga la lualima taaga pa lua [12] nene la asuṃa amlen ke ko legiena a kolemallo vena yoko la akilia atolia. !Parin suṗe, opisu ke ne! Sur nene Ntewa naga pisaar pan le Yu la rui, ana le Yu lala sinelan asape avis si van inu komin nemlelaga ea. ⁸ ? Pe nekilia re poli, ana komin ya narui naṗa yaru la nene asuṃa asitom ke asape Ntewa naga taṗatete si kilia kila yaru naṗa mare rui naga mali sina?

⁹ “Ana pe lelaga, nanua sumo, in mēna sa ke ga nene, pe nemlelaga re e suri la nene poli. Na nanua na, in na sineu kar laa la naṗa amlelaga e Yesu nae Nasaret paṗisi, a nepisu sane monar nekilali mārera vena nekila kia nene vito tano. ¹⁰ Ana garu Yerusalem, nesuṃa nekila suri moki sanene. Yerkawa kiena ne li wa lala, la atamān pan inu, ana nepa nekila nalelagaena wa la nene, la moki naṗa apa e yuṃa nakoena, ana pogos naṗa la amliṗere la asape monar la amare, in mēna ga nesike loyuṃa ea. ¹¹ A nesuṃa netetelivi e yuṃa na leniena lala, pogos punu ga nesuṃa nekila ke piowa pan la, a nesuṃa nekilali la mēna ga, nesuṃa nekilayon naṗa vena la aviuelin kia kiena ne Yesu. Ana nesuṃa nekila mā sanene pano-o yepeu pisunun paṗisi, ana nomēne plan la apuretetai apeve taaga

e purvanua taḗena lala, ana siraunia, nepanon la ke sina ga e kumali la naḗa la apa asike e la.”

Pol pisayu sanape naḗa Yesu paemenia

¹² Ana Pol suḗa sun pano-o, pisape “Ana e pogos tai, nesuḗa nepito ke garo Tam̃askas vena nekila ke sina ve sanene van la naḗa asike e yo nene. Yerkawa kiena ne yaru wa lala, la amiila inu nepitove, a la amla m̃aki pan inu naḗa asape nekilia nekila sanene. ¹³ Ana mesuḗa memial ke mepato garo tano, ana kolpae ga, nepisu pupia yomerarava tai metava ma e peni, naḗa tego taulu mrae, ana yomerarava nene tegoli nena yo naḗa mesike ea. ¹⁴ Ana yomerarava nene naga merarava keviu sanene narui, naga kila imimi mekekapil mepito tano e porotano, ana siraunia, nemloge pulgon yar tai, pis pan inu pis ga kome visena nae Epru, naga pisape ‘Sol o, Sol o! Komin ya ne ko osuḗa okila kare inu ke sanene sa naḗa ko osuḗa okila ke ne? Ko osuḗa lam̃a te ḗataun inu ke sanene, ana kila lam̃a mlaea ḗisa.’

¹⁵ “Ana nepiunia, nepisape ‘?Ana Suḗe, ko a nene?’

“Ana Suḗe pis ke sina ga pan inu, pisape ‘Yesu naḗa ko osuḗa okila ke piowa pania, nane in ne nanini narui. ¹⁶ Ana osuḗalu sina, komin naḗa yoko oyum̃ae kiau. In na nem̃alivin ko sanene komin suri nena nene narui. Pane opisu kilale inu sane ovisave in na ai, a siraunia, yoko ovisu inu nesuḗa nem̃alivin ko e suri la ve moki e legiena lala naḗa pimi ke sirau. Suri la naḗa nepian kon ke ne, naga ke narui naḗa ovano ovisawal van yeririna lala. ¹⁷ Ana yoko ovanon ovisawal va le Yu lala, a va m̃ena yaru taḗena la naḗa pe ape le Yu re poli, ana ḗisi na ovisu naḗa la nene, yoko akila viowa van ko, ana ve sinem̃a pepe re, yoko nem̃alivin ko e pogos la ne sa nene, vena netamalia ko.

“Nanene narui, nevitetalia ko ovanon la nene, ¹⁸ vena ovikepa kilamarala, vena ovilon la amolue vetan yemalolo naḗa la asike ea, aim e yomerarava, a vena aligan m̃areraena kiena ne Yermare sike na, aim ga puna Ntewa. Ana pogos naḗa aviawa ga e inu sanene, ana yoko Ntewa viewo kiela mlamulena viowa lala, a yoko naga sikol la e ḗegas nen kiena li wa lala.’”

Pol pisayu kiena yum̃aena

¹⁹ Ana Pol pis ke na wa, pisape “Naga narui, Suḗe Akriḗa, pogos naḗa nepisu pupia suri naḗa molue ma e peni pitomi e inu, in na tapatete si nekila sur tai narui, ana nemlogear ga visena kiena ne Suḗe narui. ²⁰ Ana nepa Tam̃askas sumo, nemlologon pa yeririna lala, nepisape monar avilopu la ava puna Ntewa, a kiela malena monar awo make nena ga, torokin navilopuena nene. Ana siraunia, nepa ke sina ga ma Yerusalem, nemlologon ke sina ga sanene pan la, siraunia nepa nekila sanene e kumali taḗena lala e lepas nae Yutea, a siraunia, nepa kar ga e yo kiena ne la naḗa pe ape Yu re poli, nemla ke ga visena maran taaga sanene pan la. ²¹ Ana komin ga kiau yum̃aena nene narui, kila le Yu lala apimi atarar inu loyum̃a e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, ana la sinelan asape awem̃ar inunia.

²² “Ana pimi tol ḗane, naiilaena ga naḗa pimi kome Ntewa naga suḗa amio inu silaga, a nanagane nekilia nesuḗalu nese maramiu amiu yerkawa lala, a amiu li taḗena m̃ena ga lala, a in na kiau pulmas nini naḗa nekilia nevis van amiu. Ya naḗa Mosis amio navisawalena lala apisa nanua nanua sumo rui, la apisape yoko ve sanene ve sanene, ana suri ga

nene, nane nesum̃a nepisawal ke pan amiu nanagane. ²³ Naga nene naga sanini, naḡa Navisaarena, pogos naḡa naga imi m̃alivi, ana yeririna lala monar akila viowa vania, ana siraunia, yoko naga ve yaru naḡa naga mal ḡesania petan marena. A kiena nasum̃alena si nene petan marena, ana suri ne nanene narui ve mrapa nawaren yomerarava na tamaliaena imi tegoli yeririna la punu ga, Yu lala, a la naḡa pe ape le Yu re poli.”

Pol sinenan sape monar alelaga e Yesu sane naga

²⁴ Ana pogos naḡa Pol sum̃a mla ke kiena navisatam̃eena sanene, Pestas sum̃alu tero kiena visena lala, naga pisi keviu, pisape “!Pol, ko ope wowe ga nene! Ko sinom̃an osape ove manmarua e nakiliaena taḡena lala, ana kila ḡarum̃a pano-o pe wowe ga narui.”

²⁵ Ana Pol pisape “Nepatanon ko, Parin Suḡe Pestas, ana in na monar nevisa van ko, in na ḡaruu poga ga. Kiau visena la naḡa nesum̃a nepisawal ke e yo nini, la ape purḡes nen nalelagaena naḡa ape lelaga paḡisi. ²⁶ Suri la naḡa nesum̃a nesunyu ke ne, nekilia ruru nesape Suḡe Akriḡa naga kilia ruru rui, la apimi atol kiena navisuena rui, nanene narui kila pe nemaraun re naḡa nevisawal e marana poli. Suri la nene, pe apimi am̃alivi re ga e narin yo ta naḡa yaru la pe akilia re poli, peraga, yeririna la punu ga akilia rui, asum̃a apisayu paḡisi. ²⁷ ?Ana Suḡe Akriḡa, ya naḡa pe kiom̃a sitomena lelaga e suri la nene? ?Nepisu sane ko m̃ena ga omlelaga e visena kiena ne navisawalena lala nanua sumo, ne?”

²⁸ Ana Akriḡa pisa pa Pol, pisape “!E, peraga, peraga! ?Pona opis yam plas ga nene, osape okilia oure inu m̃ena neim̃asu neve yeririna kiena ne Kristo, ne?”

²⁹ Ana Pol pisatam̃ea, pisape “E, nemninue ga, pona nevis ve plas ga pona nevis ve piavi, ana suri taaga ga nemlen nesape Ntewa kila ḡane, sineun nesape ko, omio yaru taḡena la nene, naḡa asu m̃a amiyagogon ke kiau visena, sineun nesape aimi ave sa ga inu. Pe nepisa re nesape awar sen la nene ve sa naḡa noḡar ke poli, ana nepisape popon aimi ave sa ga inu, naḡa nemla Yesu Kristo e kiau malena, nepimi nepe yaru viu e naga.”

³⁰ Ana Parin Suḡe Akriḡa kalo visena e nene, ana naga, amio Pestas, amio Penis, amio yerkawa taḡena lala naḡa la ateke tano ma metava amio la, la nene asusum̃alu, apava si vanua. ³¹ Ana pogos naḡa apava vanua rui, asum̃a apisayu ke pan la, apisape “Yaru nene naga pe kila re nena suri tai piowa poli, naḡa torokin naga mare pona war nakoena nena vanonia.”

³² Ana Akriḡa pisa pa Pestas, pisape “Visae yaru nene ve visa re visvae Sisa ga liḡerea, vera naga kilia molue ga va vanua sanene rui.”

27

Aḡere Pol amligan yo Sisaria vena ava garu Rom

¹ Ana e pogos nene, in Luk, in m̃ena nesike nemio Pol garu Sisaria, ana nepisape in m̃ena ga yoko neva nemio naga garu Rom. Ana pogos naḡa yerkawa lala apisu sane meva narui, ana aḡere plan Pol amio yaru taḡena laḡasia naḡa asike loyumũa e yum̃a nakoena, amligan la apa e limana ne yerkawa na mara tai. Yaru nene, kiena kia Sulias, a naga pe nasumonena na ḡegas na li na mara la nene naḡa apio asape “Pegas kiena ne Okastas.”

² Ana naga ḡere imimi mepano, mepito garo losi, ana am̃al waa tai nae Atramitiam, ana memiai meta ea. Ana e pogos nene, Aristakas nene nae

Tesalonaika e lepa nae Masitonia, memio m̃ena ga naga. Ana mokus waa nene mepano, naṗa kiena mrapa nena naga pano kome lowe lala e lepa nae Esia.

³ Ana kolulag, mepimi metol yo Saeton, ana e yo nene, Sulias naga kila po paṗisi pa Pol, naga taṗian naga pa ura vena visu kiena erau lala, a naga taṗian naṗa amiila Pol e suri laṗasia e kiena mrapa. ⁴ Ana memligan si yo nene, mekiriri m̃a e sive pano-o, ana makawe lagi e pogos nene, kila sane pogos naṗa metol purvanua nae Saepras, ana mepa mokom varaun lepa ṗasia, lepa navano. ⁵ Ana mokusro pupia sive nene naṗa va ko yotena narui vanua e lepa nen yo lua nene Silisia amio yo Pampilia, ana mekiriri mepimi metol kumali nae Maera, e lepa nae Laesia. ⁶ Ana waa nene naga mligan imimi e yo nene, ana yaru na mara nene Sulias naga pano kale mrapa taṗena. Ana naga mali waa tai nae Alikantrea naṗa naga suṗa pa ke e purvanua naṗa mesitom ke mesape mevanea, Italia, ana naga miila imimi mepa mesike e waa nene narui.

⁷ Ana mepa sina metava e sive, ana lagi piowa ga, kila mekiriri malumu ga pano-o legiena la laṗasia, ana moṗar yo paṗisi, mepilolou m̃a m̃ale sanene pano tol kunus nae Nitas, ana lagi monwo ruru imimi nenaga narui. Ana mepilon imimi, mekirilologia kunus taṗena nae Salmone e purvanua naṗa Krit, ana mepa varaunia e lepa na sive malumu. ⁸ Imimi mokom ga lavisin purvanua nene, mesuṗa mekeveve m̃a mepano, ana lagi m̃e kare imimi ke na wa, ana mepa m̃a pano-o metol lowe tai naṗa apio asape “Lowe Tanea,” lavisin kumali naṗa Lasea.

⁹ Ana mesu towe la e yo nene yam plas ga, ana la apisu sane piowa ga narui, komin naṗa lagi kila ke sanene pan imimi, ana mesike mrapa yam piavi laa rui, ana mrapa piavi ke ga wa, a nanagane, pogos na lagi amio pupia miava narui. Sila ga la apisape pog piowa nene siar e kupario na Paṗagena na Naviewoena, ana paṗagena nene ṗaro pa rui. Ana Pol mloge piowagan suri nene, naga pisa ruru pan la, pisape ¹⁰ “Yerkawa lala, in na nemninuluṗar naṗa visae tevano, ana viowa vaṗisi, yoko suri la punu ga akilia akokovio. Nepisu sa naṗa yoko waa nene naga kilia talilu ga warar kana tegaki lala, a ita m̃ena ga, kieta malena lala akilia akokovio e sive.”

¹¹ Ana yaru na mara nene naga pe miyagogon re Pol poli, ana naga miyagogon ga yaru naṗa kus ke waa, amio yaru naṗa naga kiena waa nene. Ana lalua apisape “Peraga, woga ga ne, yoko teva ga, ¹² komin naṗa taṗatete tekilia tesike e yo nini vano-o tetol ke sina ga pog wo.” Ana apisayaṗa, la moki naṗa apisu asape popon meligan si yo nene, moureli ga mevano metol lowe taṗena tai kiena kia Pinikis, e purvanua m̃a nena nene, naṗa la apisu asape e nene narui popon mesike ea, tol pogos naṗa yoko pupia lagi na miava nene ṗisi.

Pupia lagi miyusesa kare la apano

¹³ Ana pogos naṗa apisu lagi pilonia, ana lagi marua naga molue towe narui, apisu apisape po narui, ana asitom asape lagi ke nene narui naga yu imimi meva e lowe naṗa mesitom ke mesape meva ea. Ana aṗere kilavaru pam metava, ana meṗure mepano, mekeveve ga yo ura. ¹⁴ Ana pe yam piavi re poli, memilan ga pupia lagi ura tai molue pimi miyu imimi. ¹⁵ Lagi nene miyui keviu sanene, ana taṗatete si mekilia moure naṗa mokus lagi nene, ana apilon ga waa narui, ana ataṗian ga lagi nene supon imimi ga mepa yotena, ana lagi nene miyusesa imimi sanene mepano.

¹⁶ Ana mekiriri mepano, metapolou towe la sane e narin purvanua tai, kiena kia Kaota, ana e yo nene memiyum̃aen kana narin wa nene pano-o, ana aḗurelua pam metava. ¹⁷ Ana la amaraun apisape sa ḗisi waa nene wurorowaia, ana aḗere pupia kilika lala akom va tanon waa, ana apiar ruruia vena tarar ruruia.

Ana apisu naḗa lagi moḗa miyusesa kare imimi mepa ke na wa, ana amaraun asape asuḗa apa ke lavisin pianḗe lala nae Saetis narui, lavisin yo Lipia, ana aḗere si ḗale. Ana lagi miyusesa kare imimi sanene mepano metaulu yo nene, ana yemalo, ana mekirir malo ga mepano.

¹⁸ Ana kolulagi, ana lagi ḗarera ke na wa, a sive moḗa kokovenkare imimi, ana la asiar naḗa akoven plan tegaki pito e sive. ¹⁹ Ana legiena taḗena sina, yo piowa ke ga wa, ana apano amluḗar plan kilika lala a ḗale lala a suri la ne sanene, akoan ḗena apito e sive. ²⁰ Sa ḗa ke sina ga nene tol legiena moki, naḗa sinapane naga malo ga ḗeke na, pe mepisu re verue la poli, a pe mepisu re maran mrae poli. Mepisu sane mesike loyum̃a e lagi tai nene naḗa pe yaru tai sitom re si sape yoko memal poli.

²¹ Ana yaru na waa lala pe akinana re poli legiena moki rui, amloge piowa keviu paḗisi, ana Pol pimi pisu la, pisa pan la, pisape “Suwala, visae ayagogon ruru inu ga nanua rui, e pogos naḗa ita tesike garu Krit wa, ana yoko pupia loge viowaena a pupia nakilaluen suri la nene taḗatete imi tol ita. ²² Ana nanagane, yoko nevisa si suri tai van amiu, vena akilia aloge si wonia. Nepisawal pan amiu, nesape yoko kieta waa nene naga talilu na wa, ana taḗatete ita yaru tai kovio. ²³ Nekilia suri nene komin na kolemalo, kiau Ntewa naḗa nemlen ke pania, nepisu naḗa naga mligan kiena navisi tai pitomi ḗaliṽin inu. Navisi nene pimi sum̃alu sike lavisin inu, ²⁴ ana naga pisape ‘Pol, ve omarau re. Ana monar ovano-o oworu garu Rom, monar osuḗalu ose marana ne Sisa na wa, ana nekilia nevisawal van ko sanini, malena kiena ne la naḗa asike e waa nene amio ko, Ntewa naga sitom sape tam̃an ga van ko sape yoko amal ga, taḗatete tai kovio.’ ²⁵ Na nene narui, ve aloge re si viowa, in na neḗasine manene Ntewa paḗisi nesape yoko ve sa ga naḗa kiena navisi nene pisawal pan inu. ²⁶ Ana suri taaga ga, yoko monar tokus kieta waa vano teyalar ga yo ura e narin purvanua tai.”

La apim lavisin purvanua tai

²⁷ Ana lagi nene naga sum̃a miyusesa kare imimi mepa ke ga wa, tol wik lua narui naḗa mesuḗa mekirir ke e pupia sive nae Metiterenian nene. Ana kolemalo pogos tai, yaru na waa la nene apisu kilale sane mesuḗa mepimi ke lavisin purvanua tai ko yo tai. ²⁸ Ana amligan kilika pito tano, la apulo merorol na sive nene pano-o tol meta lualima yam vari, siraunia, asu laa yam plas ga, ana akila sina, apulo asape meta lualima yam telu. ²⁹ Ana amaraun asape sa ḗisi mekirir ḗa sanene mevane lawe pupia kilavaru laḗasia pona ya, ana akoan kilavaru vari naḗa sike varau e ḗeren waa, ana asuḗa amlen ke asape vena kilavaru lala nene monar atarar imimi, a vena yelagi imi vilaga.

³⁰ Ana yaru na waa lala apisayuia, apisape yoko avisa kotalia imimi ke sina ga laḗasia, ana yoko la akilayon naḗa akus kana narin waa nene ana aure akom ea ava ura. Ana apisa kotalia imimi, apisape “Oe, yoko mokusli kilavaru nene va gare sumo wa, vena metaḗali naḗa uarar kieta purgon waa.” Ana asuḗa amligan narin waa pito tano e sive.

³¹ Ana Pol pisu kilalea, ana pis pan yaru na mara lala, pisape “Visae asitom asape amali, monar avisaluṗar la nene asum̄a ga amio ita e waa nini.” ³² Ana yaru na mara la nene amloge, asum̄alu veraga apano ateroro kilika na narin waa nene, ana lagi miyulua ga tan waa, korur mian pano.

³³ Ana lavisi yemlagi merarava, ana Pol sitom pisape monar akan suri tai, ana naga pisa pan la, pisape “Ei, pimi tol ṗane, ana wik lua narui naṗa tesike e pogos piowa nene, pe tekinana ruru re poli. ³⁴ Ana popon ṗane na tekinana ruru sina, vena yepeta lala akilia aimi m̄arera sina, ana sanene yoko tekilia temali. Sa naṗa nepisa rui, ana yoko taṗatete narin vilṗarita tai kovio, ana yoko ita punu towoga ga.”

³⁵ Ana siraun naṗa pisayu suri nene ṗisi, pano mla kilaparavi tai, ana mlen e marala, pisa potena pan Ntewa vanonia, ana kawewowaia, sum̄a kania. ³⁶ Ana pogos naṗa lala taṗena apisu naṗa Pol sum̄a kinana ke sanene, la m̄ena ga amlelaga asape pe lelaga kemua, yoko lala awoga ga ne, ana la m̄ena ga akekarana asape akinana sina, ana akinana. ³⁷ Ana imimi punu ga naṗa mesike e waa nene, metol ponotia lua lualima yam olua pa orai. ³⁸ Ana pogos naṗa la punu ga akinana ṗisi, apisu asape popon akila waa melala va laa sane, ana aṗar plan mras nen wit la nene naṗa sane kamimi kinanena, akoakoan plan pito e sive.

Waa pa tawa m̄eke ga yotena, ana akulkul ga apa ura

³⁹ Ana pogos naṗa yemlagi narui, ana mepisu m̄a yo ura lavis ga rui, ana pe mekilia re yo nene poli. Ana apisu pululus tai naṗa pe lowe m̄eke ea, ana ura e yo nene none tanea m̄eke ea, ana apisayua, apisape yoko la akilayonli naṗa vena akila kiamimi waa kiriri va ura ea. ⁴⁰ Ana ate plan kilika na kilavaru lala, amligan la asike e sive, a amluṗar plan kilika la naṗa apiar ke ṗeligas nen waa, ana aṗere narin m̄ale naṗa teke e purgon waa, vena lagi yu imimi meva meialar none.

⁴¹ Mesum̄a mekirir m̄a mepano-o, memilan ga, naṗa waa mialar lae pupia none tai naṗa koruru ṗerepoloia sike lele taaga tanon sive. Purgon waa mialar lae none nene, ana tawa ruru nenaga m̄arera m̄eke ea, pe kululu re si po laa rui. Ana pupia sive lala asusum̄alu aṗanwowola apimi asusu ṗeren waa nene, asuwowaia.

⁴² Ana yaru na mara lala asum̄a apisayu rui, asape visae suri tai sanene, ana awe mom̄ar ga yaru na yum̄a nakoena la naṗa asum̄a akirawo la ke na, visae peraga, pona laṗasia akilayonli naṗa awula ato tano e sive, vena akulu ava ura, aure. ⁴³ Ana kiela yerkawa pialuṗar la, pisape ve akila re, komin naṗa naga sitom ke sape Pol naga monar mali ga. Ana naga pisa ga pan imimi punu ga, pisape “Poga ga, ita naṗa tekilia tokulu, tesumo, towula ga e sive, ana teyenli ura. ⁴⁴ Ana ita naṗa temiye ṗele ga, ana tokus kulutaki, pona ya naṗa tekilia telual e waa, vena tokusia tokulu, ana ita sirau tevano.” Ana e ga e mrapa nene, imimi punu ga mepano-o mepa ura e yo nene, naṗa imimi punu ga memali po ga, pe imimi yaru tai kovio re poli.

28

Pol lala la asike e purvanua naṗa Molta

¹ Ana pogos naṗa imimi punu ga mepimi mesu ruru ke pa ura rui, yeririna lala nae e yo nene apimi apisu imimi, ana apisa ga pan imimi

na wa apisape yo nini naga pe purvanua tai, kiena kia Molta. ² Ana akila po manene laa pan imimi, la sinela po pan imimi paḗisi. E pogos nene, yua powo m̃a ga, ana la apisu naḗa imimi memloge miava tol imimi paḗisi, ana la apirani kapi, apisuar ruru imimi sanene. ³ Ana Pol pa ḗar lukilar na yato tai, pisape kuan va e kapi, ana pogos naḗa kuan pa e kapi, narin lom̃ara tai talinar naga teke likan yato la nene, pogos naḗa mloge kapi mlege, ana molue e lukilar na yato nene, talinar naga e limana ne Pol, karia. ⁴ Ana pogos naḗa yaru nae e yo nene lala apisu lom̃ara nene na kilañaren yaru telan teke e limana ne Pol sanene, la apisamumun ga pan la, apisape “!Ovisu yaru na yum̃a naloge viowaena nene, pona naga pe yaru tai naḗa m̃e mom̃ar ga yaru la moki yo! Sive pisape kilañar naga, ana naga pure ga, ana nanagane na, lom̃ara nene tol ruru nena naga na teke ne.”

⁵ Ana Pol silinlua si lom̃ara nene petan limana mloru pa e kapi, ana mloge re nena suri tai poli, limana pe ml̃ae re nena ga. ⁶ Ana asum̃a apisuar m̃a naga, asitom asape ḗisi na yepena la monar sirop ve keviu va ḗisi yo, a visae peraga, pona loru vito tano na mare, ana asum̃ate m̃a sanene pano-o peraga, apisu suri nene pe kilañar re nena ga naga. Ana pogos naḗa apisu naga pogaga, asitom pe taḗena narui, asitom asape pona Pol naga pe ntewa tai yo.

⁷ Ana e yo naḗa mepa ura ea, naga lavisin lokove lala kiena ne suḗe na purvanua nene, kiena kia Puplias. Ana ḗere imimi mepa um̃a m̃ana, a pisuar ruru imimi e legiena telu naḗa mesike memio. ⁸ Ana pogos naḗa mesike memio la nene, yermarua naḗa arimana ne suḗe nene naga momalio m̃eke m̃ana tog, naga mai, naḗa yepena la pisun, a m̃eḗena piowa ḗarwoewa. Ana Pol pa pisu yermarua nene, ana mligan limana tea, mlotuwoia, kila naga pimi po sina. ⁹ Ana pogos naḗa yeririna taḗena lala amloge naḗa Pol kila sanene e yermarua nene, la m̃ena ga naḗa amai apimi, ana la m̃ena ga kiela maiena la ḗisi. ¹⁰ Ana akekara keviu paḗisi e suri la nene, ana asum̃a aḗar korenan suri la moki pan imimi. A mesum̃a e purvanua nene pano-o tol kupario telu, a pogos naḗa mepiaḗa sina, la aḗar kinanena mokliu a suri la naḗa aḗar korenan ga pitomi, amligan e kiamimi waa taḗena vena iila imimiena e kiamimi mrapa.

Pol la apa atol yo Rom

¹¹ Ana waa taḗena naḗa yoko mokom ea, naga wa tai nae Alikstantrea naḗa naga m̃ena ga m̃eke e purvanua nene yam piavi rui, monm̃ate ke ga visae pogos na lagi war ro narui. Waa nene, la asikia kiena kia “Kasto a Polakis,” naḗa kia lua nene na kia kiena ne kiela ntewa lua naḗa lalua ape kaora, naḗa la ate kana nono nena sike e purgon waa nene. ¹² Ana memligan yo nini mepano metol ke sina ga yo tai, kiena kia Saerakius, ana mesike e nene legiena telu. ¹³ Ana momolue ke sina ga, mokom varaunia mekirir mekeveve m̃a yo sanene pano pano-o metol Resiam. Mesum̃a e yo nene tol legiena wetelu tai, ḗisi ana lagi marua tanea tai miyui na po paḗisi, ana mekiriri manene laa sane tol legiena lua, mepa metol lowe nae Puteoli. ¹⁴ Ana mepa ura memligan waa m̃eke e nene narui, ana mor̃ial wolai laḗasia, ana aḗure imimi mepa mesike pula tol wik taaga. Ana siraunia, mepisu sane pupia kiamimi yalena e pogos nene lavisi ḗisi narui, mepimi ke lavisin pupia pulkumali na yomarava nini narui, naḗa Rom.

¹⁵ Ana wolai la naḡa asike Rom, visena pa tol la apisape imimi na memial mepito ke pula narui, ana la amiyalilu mrapan imimi. La apam manene laa perina paḡisi, naḡa laḡasia apam asuḡiate imimi e pulkumali nene naḡa pupia lelana wilwiliena kiena ne Apias ḡeke ea, a laḡas apami manene laa sane, apam yalensilau atol pulkumali nene naḡa yur̄ma telu ḡāna ne wolawa lala sike ea. A pogos naḡa Pol pisu asuḡiate ke naga sanene, naga kekara paḡisi, a pisa potena pa Ntewa naḡa suri nene kila naga mloge po paḡisi, a kila naga mloge sane naga ḡānera sina. ¹⁶ Ana pogos naḡa mepimi metol yo Rom, la pe amligan re Pol pa e yur̄ma naloge viowaena poli, ana la apisape naga kilia lual yur̄ma tai naga va sike ea, ana la amligan yaru na kirakiravanena tai naga sike amio.

Kas lua naḡa Pol sike garu Rom

¹⁷ Ana Pol sike garu Rom legiena telu, ḡisi na mligan visena pa pa li na sumonena kiena ne le Yu la naḡa asike e yo nene, ana pogos naḡa la apim lele taaga, Pol sun pan la. Naga pisa pan la, pisape “Wolai lala, kiau suniena sanini: inu nepim e nini komin naḡa e kas nanua ḡaro ne, nesike garu Yerusalem, ana kieta yerkawa la akuwan inu nepa e yur̄ma na loge viowaena, siraunia la amligan inu e limana ne yaru naliḡereena lala nae Rom naḡa la apisuar ke kieta purvanua. E inu, pe nekila re nena suri tai pa kieta yeririna lala, a pe nekila re suri tai naḡa pe mesmesu re e kieta ḡelaga poli, pona e visena kiena ne repita lala, ana la akila sanene pan inu narui. ¹⁸ Ana pogos naḡa naliḡereena lala nae Rom la apisuveve ruru suri nene, la sinelan asape nekilia nomolue ga narui, komin la pe aḡal re suri tai naḡa kila na ala nakoaena van inu vanon poli, sane monar nemare. ¹⁹ Ana siraunia, kieta nasumonena lala nae Yu la apisin sina, ana pa piowa ga ḡeke na. La akila sanene, ana nepisu sane pe yo re si po laa rui naḡa nekilia neva ea, ana mrapa ga naḡa nekilia neva ea, ana nepisawal nesape Parin Suḡe ga Sisa nae Rom nene, naga ga monar liḡere inu. In na pe sineun re nesape neligan la nae kieta purvanua ava e pupia kumali nae e nini poli, peraga, ana komin naḡa la akila ḡānera manene laa pan inu sanene, nane kila narui nepisape la monar awere inu neimi e yo nini Rom. ²⁰ Nane nesike e nini narui, ana sineun nesape monar akilia suri la nene, ana nepio amiu vena aimi tesu lele taaga sanene vena inu nekilia nesunyun van amiu. Sineun nesape monar akilia naḡa sen la nene naḡa asur̄ma apiar inu ke sanene, pe komin re kiau napiowaena laḡas poli, ana komin kieta Navisaarena naḡa ita le Israel make ga tepisape tesuḡa toḡasine ke ga naga.”

²¹ Ana nasumonena kiena ne le Yu la nene naḡa asike Rom apisa pa Pol, apisape “Suri la naḡa osur̄ma opisa ke ne, imimi memminue ga. Imimi pe moḡa re ḡaki tai naḡa pisayu ko poli, naḡa molue garu Yerusalem pimi pun imimi, a kieta wolai laḡasia naḡa la akom e nar̄ma apimi, ana pe apisayu ko re pan imimi poli apisape okila ke sanene sanene. ²² Ana memloge kioḡa visena la nene narui, ana sinemimin mesape meloge re laa si kioḡa sitomena na wa pona kioḡa nalelagaena, komin naḡa pe lelaga, memloge towe ḡāga e lepas na nalotena viu nene, ana memloge ga naḡa yaru lala la asur̄ma apisayu kare ga e yo punu ga.”

²³ Ana la asitere apisape ḡisi na aimi avisu si Pol vanonia e yo nene naḡa naga sike ea. Ana siraunia, pogos naḡa la apimi, la moki na moki,

ana asum̃a amiagogon ke Pol, naṣa siar kolulagi pa ne tol pogos naṣa mrae pito tano ana naga sum̃a pisi ke pan la na wa. Naga pisawal pan la sanape naṣa yaru kilia va loyum̃a e nasuṣenena kiena ne Ntewa, a naga sum̃a pian la ke sanape naṣa navisaluaena kiena ne Mosis amio visena kiena ne navisawalena na sumo lala, la akila merarava ruru naṣa asape Yesu ga narui, naga pe kieta Navisaarena, naṣa la m̃ena asum̃ate ke naga vena imi tamalia la. ²⁴ Ana laṣasia amloge visena lala kiena ne Pol sane pe lelaga, ana laṣasia pe amlelaga re e poli. ²⁵ Ana naga nene kila na la asike e lepas lua narui, ana asitom ṣele ga apisape popon aṣisi ga rui, ava um̃a wa. Ana Pol pisa maron suri tai pan la, pisape “Ei, in na nepisu naṣa Ninuna Wa naga pisa suri na pe lelaga paṣisi ne, nanua sumo, naga pisa visena tai pa repita lala, naṣa Navisawalena Aisea naga pisawal pan la. Naga pisa, pisape

²⁶ *‘Ovanon kieta yeririna la nene, ovisawal van la sanini, ovisave “Pisi na aloge vano vano-o, ana taṣatete aloge kilale pogos tai,*

ṣisi na avisu vano vano-o, ana taṣatete avisu kilale pogos tai,

²⁷ *komin naṣa amiu na sa ga yaru la naṣa kiela sitomena lala marmare, sa naṣa aposino pulkiligala,*

a sane la aṣelawa ṣisi rui.

Visae la ve akila re ve sanene,

vera na kilamarala lala kilia visu kilalea,

a kiligala lala kilia loge kilalea,

a kiela sitomena kilia sitom kilalea,

ana ve sanene la akilia avilon la aimi pun inu vena nekilia netamalia
la.” ’ *Ais 6:9,10*

²⁸⁻²⁹ A nanagane, nevisa van amiu, nevisave monar akilia sane natamali-aena kiena ne Ntewa nene naga molue rui pano pa tol la naṣa pe ape Yu re poli, ana la asum̃a amloge ke ne a ṣisi na la ke narui la alogearia!”

Ana pogos naṣa Pol pisa maron kiena visena nene pan la, la apiaṣa, naṣa la asum̃a apeveyun la ga narui.

³⁰ Ana Pol sike e yo nene sanene pano-o tol kas lua, a naga ga pul m̃ana yum̃a, naga ga sum̃a pisuar naga. A yaru ai naṣa pimi pisuia, ana kekaran ga naṣa were va um̃a m̃ana, ³¹ ana sanene, naga sum̃a mlologon ke nasuṣenena kiena ne Ntewa silaga pa yaru la punu ga naṣa naga m̃al la. A naga sum̃a pian ke Suṣe Yesu Kristo pan la, naṣa pe yaru tai pisi re si pan vanon poli, pona pisaṣuṣar naga pisape naga ve kila re sina.

Maki Naña Pol Siria Pa Pan Li Nalelagaena Wa Lala Nae Garu ROM Visayuena Na Tusi Nene

Kom̃pasnen suniena plas na tusi nini

Pol siri m̃aki nini vena kila ruruen kiena mrapa, naña sinenan sape va visu li nalelagaena lala gar Rom. E kiena sitomiēna, naga sinenan sape yum̃ae re yam ve plas ga amio li nalelagaena la nae yo nene, vena siraunia aiila naga naña sinenan sape yalen silau va garu Spen. Pol kilia ruru naña visae yaru lelaga e Yesu Kristo, a imi ve yaru kiena Yesu naña taveve kiena ŗelaga e kiena maliena, yaru nene yoko ve yaru mesmesu e marana Ntewa. Ana komin suri ne na nene, naga siri m̃aki nene vena visawlaen ŗelaga na lelagaena naña po van li nalelagaena lala gar Rom. Tusi nini puara purŗesnen sitomiēna kiena Pol e mrapa la naña yaru kilia lelaga e Kristo.

Sumo, naga pisa pokolemalo pan li na sum̃are lala nae Rom, a pisawal panla sape naga sum̃a mlotu wola. Ana siraunia, pisawal si purŗesnen sitomiēna na m̃aki nini, naña pisape “Lologena wo nene naga sum̃a kilologia ke ŗelaga lala naña yaru kilia imi mesmesu e marana Ntewa. Siar e purŗesia va tol luwasia, ŗelaga nena m̃alivi ke e ita kom ga e lelagaena.” (1:17)

E tusi nini, Pol pisayu ruru va moki kiena purŗesnen sitomiēna. Naga sape yaru make ga, pe suri korena ga naña visae ape lus nae Israel pona pe ape lus nae re Israel poli, ana ita punuga maran taaga, tesike vatanon m̃araena na milamulena viowa.

A yaru kilia imi ve yaru mesmesu e marana Ntewa, visae naga lelaga ga e Yesu Kristo. Suri si tai, Pol pisayu maliena naña yaru sikol ruru naga amio Kristo, e malena viu naña yaru pimi mesmesu e marana Ntewa. Yaru naña lelaga e Kristo, naga pe marawo amio Ntewa, a Ninunane Ntewa kilia visaruru kiena maliena, naña kilalua naga vetan milamulena viowa, a kila naña m̃areraena na milamulen viowa amio marena pe aŗuar re si naga poli. A siari e marana na keviu 5 pa tol marana na keviu 8, Pol pisawal sanape naña Ntewa mila navisaluena pa kiena yeririna na sumo lala, a pisawal m̃ena ŗelaga naña Ninunane Ntewa sum̃a miyum̃ae ke e malena kiena yaru naña mlelaga e Yesu Kristo.

A naga pisayu m̃enaga naña lus nae Israel lala, a la naña pe ape lus nae re Israel poli, la punuga akilia asikol la e namaplarena naña Ntewa Kila vena yaru na yomarava la atavevea. Pogos naña sape visi ŗisi narui, naga sape ŗelaga naña lus nae Israel la asum̃a apilon m̃asila pa Yesu, Ntewa naga kilia sape yoko ve sanene, ana kila naña naga sinena miyee makega yeririna na yomarava, ana pitetalia Yesu pimi, vena ita naña telelaga ea, tekilia teimi mesmesu e marana Ntewa. A Pol mlelaga sape lus nae Israel lala, yoko la na taŗatete avilon masilia va Yesu silaga, monar avilopu la yam tai.

Pito e luwasnen m̃aki nini, Pol pisayu ŗelaga naña li nalelagaena la monar atavevea e kiela maliena lala, a metavan m̃ena nanene pisayu ŗelaga naña ita monar sineta si yaru taŗena lala. Pisayu ŗelaga naña yaru

tavevea e yuñāena kiena Ntewa, a p̄elaga naṗa li nalelagaena la monar akila van p̄arin suṗe lala na purvanua, pona va yerkaṗa taṗena lala. A naga pisayu p̄elaga naṗa li nalelagaena la monar asitom ruruia vena re akila kare re sitomena kiena yaru taṗena. E luwasnen kiena m̄aki, naga amio kiena erau lala apisa kiela visena na potena pan kiela erau taṗena lala garu Rom, a kiena visena maro, pisawal visena tai na yeluaren Ntewa.

Komṗasnen tusi la na nini

Visena p̄esa amio purṗesnen sitomiena na m̄aki 1:1-17

Yaru makega monar awar malena viu naṗa Ntewa kian pimi 1:18—3:20

Mrapa kiena Ntewa na tamaliaen yaru 3:21—4:25

Maliēna viu kiena yaru naṗa sikol naga amio Kristo 5:1—8:39

Namaplarena kiena Ntewa pa kiena lus nae Israel lala 9:1—11:36

Pelaga wo naṗa li nalelagaena la monar ataveveia 12:1—15:13

Visena maro 15:14—16:27

Visen p̄esia

¹ Erau nae Rom lala:

Inu Pol nevisa pokolulagi pona pokolemalo van amiu e kia kiena Yesu Kristo, naṗa in na nepe kiena yar na yuñāena, in na nepe nalologena ke naṗa Ntewa pio inun narui, mligan lua inu vena neyuñāen navisawalen kiena lologena wo viu nene.

² Lologena wo nene, naga sike loyuñā e visena lala na Nasiriena Wa kiena ne Ntewa rui, nane e visawalena lala naṗa kiena navisawalena lala apisawal na konua konua rui pimi. ³ Pupia sur naṗa lologena viu nene pisawalia, nane Yesu Kristo kieta Suṗe, naṗa pe narina ne Ntewa naṗa mligan naga pimi m̄alivin ita e yomarava nini. Naga ke narui naṗa e lepas na mratava puna, tekilia tevisave naga molue nenaga e lus kiena ne yermarua Parin Suṗe Tepet. ⁴ Ana e lepas na ninuna, naga pe wa paṗisi, naga molue ruru nenaga kome lus kiena ne Ntewa. An̄ēn̄ar naga mare, ana e kiena pupia m̄areraena, Ntewa kila naga mal ruru sina ga. Ana tekilia tevisu kilale ruru tesape lelaga, kieta Suṗe nene naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga.

⁵ Naga ke narui naga pisirlua inu nepe nalologena, a mligan lua inu vena nevano e p̄egas nen yeririna taṗena la naṗa pe ape Yu re poli, vena la m̄ena ga akilia alelaga e Ntewa, vena akilia alogear kiena visena. Yuñāena na sanene naga pe nalaena wo tai naṗa Suṗe mla pan inu, ana nekekarān nakilaena vena kiena kia va metava.

⁶ A nagane, nesuñā nekila ke yuñāena nene e amiu, komin naṗa amiu m̄ena kiamiu kia sike loyuñā e, amiu m̄ena amio li taṗena la nene naṗa Ntewa pio la, vena aim ave yeririna kiena Yesu Kristo. ⁷ Amiu yeririna m̄ena la naṗa naga sinen si amiu paṗisi, naṗa naga pisirlua amiu ape kiena li nalelagaena wa lala e pupia pulkumali naṗa Rom, nane nekekarān manene narui nesiri m̄aki nini piṗasu pan amiu.

Nesiri sanene, nemlen nesape lemamiēna a nasinesiena kiena ne Arimata Ntewa amio kieta Suṗe Yesu Kristo, pimi keviu e kiamiu malena la peve taaga.

Pol sitom manene paṗisi vena va m̄alivin la gar Rom

⁸ Sumon naṗa nevisawal sur laṗas van amiu, nemlen e kia kiena ne Yesu Kristo, nepisa potena keviu pan kieta Ntewa vanon amiu. Nesape nekila ve

sanene, komin nanagane, visena e lepas na kiamiu p̄elaga wo na suṁalun māraeraena e lelagaena e Kristo, naga suṁa pa mlewo make yo moki narui. ⁹ Sur nene kila nekekara paṁisi, komin naṁa nemiyuṁae kiena ne Ntewa nakonua rui nemio kiau malena wetelu, nemiyuṁaen visawalen lologena wo naṁa pisayu narina. A naga kilia ṁa naṁa nesuṁa nesitomāl amiu silaga e kiau leniena, ¹⁰ a nesuṁa nepiun ke ṁena tania nesape visae mesmes ga e kiena nasinenanena, yoko naga kila kiau mrapa vena nekilia neim nomālivin amiu. ¹¹ Sineun manene naṁa neim nevisu amiu vaṁisi, a visae nekilia neim nelipere re nalaena kiena Ninuna Wa vena kila amiu aṁarera laa sane, vera na wo vaṁisi. ¹² Nemlelaga nesape kiau viawaena kilia iilar amiu, a sineun neimi vena kiamiu viawaena kilia iila inu ṁena ga, a visae sanene ita tesuṁa temiila ruru ita ke sina ga.

¹³ Erau lala, sineun nesape akilia naṁa sane yam mok liu, noṁion viṁasen pun amiu paṁisi, ana silaga mrapa pe po re poli komin sur laṁas suwo ga yo, kila narui pe nepiṁas re poli wa. Ana sineun iṁasen paṁisi, vena kiau yuṁaena kilia war mrasa e amiu naṁa amlelaga rui, sa naṁa p̄ar mras rui e la naṁa pe ape Yu re poli e yo taṁena lala. ¹⁴ Yuṁaena naṁa sike e luṁau naga sanini, sane monar nelologo nenaga van ita, ita le Yu lala, a van ṁena yeririna taṁena lala, a monar nelologo van la naṁa akilia suria a la ṁena naṁa pe akilia re sur poli, ¹⁵ nane kila narui sineun neim nevisawal lologena wo van amiu e kiamiu pupia pulkumali naṁa Rom.

¹⁶ Lologena wo nene, nane mrapa taaga ga naṁa naṁareraena kiena ne Ntewa miyuṁae ea vena la tamaliaena van yaru, kila sane silaga pe nemawan re visawalen poli. Lologena wo nene pimi ṁaliv p̄esan pun ita le Yu lala, siraunia mlewo palilue pun la naṁa pe ape Yu re poli, ana yar ai naṁa lelaga, yoko lual malena ea. ¹⁷ Lologena wo nene naga pe kieta mrapa na kilaen naṁa teim temesmesu sina e marana Ntewa, vena ve tetol re si nakoena vanon kieta mlamulena viowa lala, ana popon tekilia sane monar tesiar amio naviawaena, a yoko topisin amio naviawaena, komin naṁa sane visena marua tai kiena ne navisawalena Aṁakuk pisa, pisape “Yaru naṁa visae wasine ga Ntewa, yoko Ntewa kila naga imi mesmes ruru nenaga, nane mrapa nenaga nene vena tolen malena.”

¹⁸ Mrapa na tolen malena toṁa ga, ana p̄arṁarera a napiowaena pule manene laa likan yeririna la naṁa pe ape Yu re poli e yomarava nini, kila sane asuwo manene visena lelaga lala kiena ne Ntewa, ana sanene tepisu naṁa Ntewa sike ma e peni, kiena sinemimiena monar imi ṁalivi kilapel la nenaga. ¹⁹ Naga suṁa p̄i plan ke kiena p̄elaga wo lala pimi ṁalivi e yometava e maran yeririna la rui, ana popon avisu kilalea, ana pe sinelan re kiliaena poli. ²⁰ Lelaga sane Ntewa naga pe pe yar re poli, ana yar taṁatete visua, ana siar e nasiiena yomarava nini pimi tol nagane, yar la asuṁa apisu ke kiena p̄elaga wo lala, ana akilia apisu kilale asape naga pe Ntewa kemua lelaga. Visae avisu ga kiena nasiiena lala vera na taṁatete si aviun avisave aṁa naga ai.

²¹ Visae peraga, akilia asape Ntewa suṁa ga, ana pe akilali re naṁa sinelan akila kiela sitomena su vatanon poli, pe akilali re naṁa sinelan visaen potena van poli vanon kiena nawoena la pan la. La pe asitom re sur ta poli, pano pano-o kiela sitomena lala pulen make ga yemalolo.

²² Asitom ke asape ape manmarua, ana apa ape wowe make la, ²³ a pe amlotun re si Ntewa naŋa taŋatete si mare pogos tai poli. Yepel mavin ga naga, ana amiyunŋaen ga nono la naŋa aŋar maran yaru pona maran manu pona maran sur mal la ne sane nopi lala pona ya, ana asitom ke asape alotun ga sur la ne sanene narui.

²⁴ Pogos naŋa akila sanene, Ntewa sinen maren kiela ŋarmarera la nene, ana mligan la vena asuŋa akilakila ga napiowaena ya naŋa la sinelania. E pogos nena nene narui tevisu naŋa yar la asuŋa akila ŋelaga na mawaena lala e tasnela, ²⁵ a monar ve sanene, komin akovenlua visena lelaga kiena ne Ntewa, amligan visokanena kus lelana, a pe amlotu re si Ntewa naŋa popon ayeluar kiena kia wa silaga, ana apatanon ga sur la naŋa naga sii la.

²⁶ Apilopu kare suri make sanene, ana Ntewa pe pialuŋar la re si poli, ana tariŋan la apa akila ŋarila amio kiela nasinenanena viowa lala. Sa naŋa sira lala pe apa re si amio yermene poli, ana apa amio ke sina ga sira, ²⁷ a yermene mēna lala pe asitom re si asape popon atalopa amio sira poli, sa naŋa Ntewa pisa pisape popon akila, ana la asuŋa sinelan ga yaru, asuŋa apa amio la ke sina ga e ŋelaga naŋa temawan visayuena. Yunŋaena la ne sanene pe mesmes re nena poli, a la naŋa asuŋa akilakila ke sanene, yoko e kiela malena lala, alual ga nakoaena la naŋa torokin yar naŋa kila sanene monar kusia.

²⁸ Yar sur la ne sanene, pe asitom re Ntewa poli e kiela malena lala, pe sinelan re mēna kiliaena poli, ana Ntewa pe pialuŋar la re poli, ana mligan la vena kiela sitomen viowa lala were la ava nena e ŋelaga viowa lala. ²⁹ Akila mēna sanene pano-o opisu kiela malena pimi pulen ŋelaga na kilaroen navisaluaena, amio napiowaena lala, navinayaena, amio sitomen viowa lala na kila kareen yar taŋena. Amloi, aŋemomŋar yar lala, apeveyun la, apisokani, sinela kar yar taŋena lala, asuŋa apisasayu la, ³⁰ apisatamēla, a e lepas kiena ne Ntewa, la pe sinelan re nena ga. A amio ŋelaga viowa la nene, ape ŋarmarera paŋisi, aŋarwar la, apis vilave, amaplar na kilaen sur viu viowa lala naŋa nanua sumo na peraga, a pogos naŋa kiela yermarua la apis pan la, pe sinelan re nena loge laen poli. ³¹ Yar la nene tekilia tevisave la pe ape manmarua re poli, pe apuarar ruru re kiela navisaarena poli, pe ape lemam re poli, pe kiela nasineyena re nena poli.

³² Akilia ruru visena kiena ne Ntewa, akilia mēna naŋa Ntewa pisaar marena pa yeririna la ne sanene rui, ana pe asitom re nena ga. Asuŋa akila luen ga sanene, a metavanja, akekaran manene paŋisi naŋa visae avisu kiela erau taŋena la asuŋa akila ke viowa sanene amio la.

2

Ntewa naga taaga liŋere yaru lala

¹ Sanene, visae ko na yere Yu tai naŋa osuŋa opisu ke napiowaena kiena yaru taŋena la nene, yoko ositom ve sanape? Pona ositom osape ko na opo, la apiowa ga, ana peraga, napiowaena naŋa teke e ko maran taaga, ana taŋatete si ovisa sur tai. Ko ope yar na liŋereen yar taŋena lala, ana osuŋa omliŋere ko ke ga ne, komin osuŋa okila ke sur torokin ke naŋa omliŋere

la vanonia. ² Ana sane tekilia m̃aga, yoko Ntewa la nakoena va la make naṣa akila piowa sanene maran ve taaga.

³ Pona ko tai naṣa ositom ke osape ko na opo yo, komin naṣa opis ke pa yar na kilaroen navisaluaena, ana ko m̃ena ga osuṃa okilarovia, ana pe pon re ositom ovisave yoko nakoena naṣa Ntewa lavia taṣatete tol ko.

⁴ Pona ositom ke osape Ntewa pe lemam paṣisi yo, naga sinen miye yaru, pona kiena sitomena piavi, nane ositom ke osape taṣatete kila sur tai van ko yo? Ee, Ntewa po paṣisi sane osuṃa opisa ke ne, ana kiena lemamiena pe taṃan ko re naṣa osuṃa okilaroro navisaluaena poli, ana vena were koena ovilon ko vetan mlamulena viowa naṣa osike ea.

⁵ Ana ko na pe otam̃an re nena naṣa ovilon ko poli, okila luen ga ṣar m̃arera pa m̃aga, ana sanene osuṃa okila naṣa omiuonpolo ke kioña nakoena lala vano tol pogos naṣa yoko sinemimiena kiena ne Ntewa liṣere nena yar lala. ⁶ E pogos nene narui yoko naga vion plan van yar lala toroki taveve sa naṣa la asuṃa akila ke ne.

⁷ Sane yeririna la ṣasa, apa rurula ga, asuṃa akilakila ke ga ṣelaga wo la silaga vena kiela kia la wo e marana Ntewa, akilia kila naṣa atol naurarena nae peni. Ya naṣa Ntewa la van la, naga malena naṣa ve uro re.

⁸ Ana la ṣasa, ape yar na veveyuena, pe amlelaga re e visena lelaga po, asike ga vatanon m̃areraena viowa. Ya naṣa yoko Ntewa la van la, naga nalipereena naṣa molue e pupia kiena nasinemimiena ga. ⁹ Yoko pogos m̃arera amio naloge viowaena imi tol make yeririna la naṣa akila ke piowa, siar e la naṣa Ntewa pisir plan la ṣesania, nane le Yu lala, va tol yar taṣena la naṣa pe ape le Yu re poli.

¹⁰ A la naṣa kiela malena po, yoko atol navisa ruruena kiena ne Ntewa, yoko kiela kia su ruru amio naga, kiena suṃare sike amio la. A naga m̃ena nene siar e le Yu lala, va tol yar la naṣa pe ape Yu re poli, ¹¹ komin Ntewa naga pe pisuveve re sane yar tai pe taṣena poli, ana naga kila po maran taaga pan la.

¹² Le Yu la asike vatanon navisaluaena rui naṣa Ntewa mla pan la, ana visae akilaro navisaluaena nene, yoko Ntewa la nakoena van la. A yar la naṣa pe ape Yu re poli, pe atol re navisaluaena nene poli, pona pe akilia re ya naṣa navisaluaena nene pisa poli yo, ana visae akila viowa, yoko la akovio. Sanene, mlamulena viowa sike e ita punu ga maran taaga, ana yoko Ntewa monar liṣere make ita ga.

¹³ Yar la naṣa amesmesu e marana Ntewa, pe la re naṣa akilia ga ya naṣa navisaluaena pisa poli, ana la naṣa Ntewa kekaran sape were la, naga la naṣa kiela malena taveve ruru ke ya naṣa navisaluaena pisa narui. ¹⁴ Yar laṣasa pe ape le Yu re la poli, amninue navisaluaena kiena ne Ntewa, ana pe sur koren ga, kiela malena po pano-o, kiela ṣelaga sa ga naṣa navisaluaena kiena ne Ntewa sike amio la rui.

¹⁵ La sa ga naṣa ya naṣa navisaluaena suṃa pisa ke ne, sike e losinela rui. Sanene, pogos naṣa amloge visena kar lala apisa pan la asape ova e nene pona ova e nene, ana kiela sitomena wo suṃa pisawal ruru ke pan la e ya naṣa po a ya naṣa piowa.

¹⁶ Sa naṣa lologena wo naṣa nesuṃa nemlologonia pisa, pupia legiena naṣani suṃa pimi ke ne, a e pogos nene, yoko Ntewa la va Yesu Kristo vena visuveve ruru sitomena kiena yar lala, vano-o tol sur naṣa amlawan

ruru teke e losinela, a liṗere sur la naṗa akila, vano tol nena naṗa asitom asape pe yar kilia re poli.

Le Yu lala amio navisaluaena kiena ne Ntewa

¹⁷ Nepisu sane popon nevis si va laa sane wa e lepas na sur la naṗa ita le Yu lala tesuṃa tepisa. Tesuṃa tepisayu ke sanape naṗa ita ke narui ita na tetaveve ke navisaluaena kiena ne Ntewa, tesitom ke tesape ita ke narui naṗa Ntewa sinenan ita pa laa sane wa, ana kila narui kieta sitomena la pa manene laa metava.

¹⁸ Tepisa ke tesape tesukul ruru po e navisaluaena kiena ne Ntewa, kila narui tesitom tesape ita ga tekilia ruru Ntewa amio kiena nasinenanena, ita ga tekilia ruru sur la naṗa lelaga pona naṗa mesmesu napo. ¹⁹ Ita tesuṃa tepisa ke tesape ita le Yu ga lala topon naṗa tesumon la naṗa pe ape Yu re poli, komin naṗa tepisape la ape kilamara ṗala naṗa pe akilia re mrapa poli. Tomape ita ga tepe yomerarava kien la naṗa asike e yemalolo, ²⁰ ita ga topon naṗa takawe ruru yaru naṗa kila pal mrapa, ita ga tetorokin naṗa tevian ruru la naṗa asa ga sisi lala, pe akilia re sur poli.

Ana sineun nesape nevis re e lepas nene, sane pogaga naṗa tepisu kilale sane navisaluaena kiena ne Ntewa pulen make kiliaena wo lala a visena wo make la rui, ana piowagan ga naṗa tesuṃa tesape naga pe kieta ga. ²¹ A sur si tai naṗa piowa manenea metavan nene, tomāreran vianen yar taṗena lala, ana nepisu sane pe tepian ruru ita re si poli. Visae ologolon naṗa ovisave yar ve vinau re sina, ana popon naṗa ko na osuṃa ovinau mṃaga? ²² Ko naṗa opian ke yaru osape monar ve akila re kolau, komin ya ne ko mēna okila? A ko naṗa opisa ke osape nono la naṗa la amiyuṃaenia, apiowa ga, opisa tanea, ana ko mēna ga, pona osuṃa opinaun ke sur la ne pe kol naṗa amligan sike e kiela lele wa lala, a?

²³ E lele nene monar tevisave piowa paṗisi wa, komin ita la naṗa toṗarwar ita vanon naṗa toṗar Navisaluaena kiena ne Ntewa, ana tesuṃa tekila kare ke sina kia wa kiena kieta Ntewa ne, komin naṗa tesuṃa tekilaroro ke kiena navisaluaena la nene. ²⁴ Visena Wa pisayu ke kieta ṗelaga nene rui, pisa sanini sape
“Amiu yeririna lala kiena ne Ntewa, kiamiu navisokanena kila sane yar taṗena lala asuṃa apisa kare ke kiena kia.”

Yaru naṗa pe yere Yu kemua lelaga

²⁵ Ko osape ope ṗaviu rui, ana ope Yu kemua lelaga, nanene na po paṗisi. Ana sur nene miila ko visae ologear ga navisaluaena kiena ne Ntewa. Ana visae okilarovia, ko ope Yu korena ga, ko opiowa pa Ntewa sa ga la naṗa pe ape ṗaviu re poli. ²⁶ Ana pona yaru tai pe sa re le Yu la naṗa ape ṗaviu poli yo, naga pe pe ṗaviu re poli, ana visae yar nene logear ruru Navisaluaena lala, e navisuena kiena ne Ntewa naga imi torokin ga yere Yu narui. ²⁷ Yere Yu naga pe ṗaviu rui a mla ke navisaluaena, ana visae pe mlogear re poli, monar visuar ruruia, visae peraga, yoko Ntewa kovenlua naga, a were taṗena naṗa pe pe ṗaviu re poli ana mlogear kiena navisaluaena.

²⁸ Nanene komin e navisuena kiena ne Ntewa, naga naṗa pe yere Yu kemua lelaga, pe naga re ga naṗa pe Yu e kulus poli. Ana ṗaviu naṗa Ntewa pisu sane lelaga napo, pe naṗa re ga e tas nen yar vanua poli.

²⁹ Yar naṗa pe yeririna kiena ne Ntewa lelaga, pe naga re ga naṗa ṗuarar nasiriena wa e limana poli, ana naga yaru naṗa Ninuna Wa miyuṃae ke e

losinena, naþa kiena malena pilonia pimi po. Yar na sanene, pona yeririna la asitom ke asape naga pe pe yar re tai nene poli yo, ana Ntewa kekaran naga paþisi.

3

Sur wo naþa sike e le Yu lala

¹ Nepis ke sanene, pona naviunena tai mālivi yo, viun sanini, visave “Visae yere Yu maran ve taaga ga amio yar taþena lala, sa naþa osuñia opisa ke ne, komin ya ne kia naþa Yu naga po, a tesitom ke tesape ita na tepe sur tai? Naþa tekila þaviu e ita, vena teim teve le Yu kemua lelaga, ana pona pe sur koren ga yo?”

² Naviunena nene mesmes ga, ana nevisatañea nesape, Peraga, toþar kia na Yu, naga pe pupia sur wa tai naþa po manene laa pan ita. Lus kiena yeririna ai sina naþa Ntewa mligan kiena visena wa sike e limala? Pe yar taþena kar re la poli, ana ita le Yu ga lala. ³ Pe lelaga naþa kieta yeririna la þasa pe amlogear re visena kiena ne Ntewa nene poli, ana naviunena sike na sape: Sanape, pona yoko Ntewa ve visa ruru ita re sina sa naþa naga pisaaria sape yoko kila? Ana pe sa re nene poli. Pe sur koren ga naþa laþas pe apuarar ruru re visena kiena ne Ntewa poli, ana pe Ntewa purmatan li re kiena navisaaren e ita pogos tai poli wa. ⁴ Pona ita yeririna lala ita tepisokan lue ga, ana Ntewa naga pe lelaga lue ga, sa naþa Parin Suþe Tepet pisa e kiena Tus na Yauena lala, naþa pisa sape “Yoko avisu naþa ko ope lelaga kemua e kioñia visena lala vena liþerelaena, a yoko sinelan liþere koena sina ga, ana ko na omesmesu ga na osike ne.”

Yauena 51:4

⁵ Kieta napiowaena lala apioyowa ga, ana sur tai naþa po towe laa ga, napiowaena la nene akila merarava e maran yeririna lala asape navisaluaena kiena ne Ntewa la naþa apisaluþar ke napiowaena la nene, apo na apo. Nepisa sanene, pona visae yoko yar laþas naþa þarila pe wowe asuñalu avisave “Visae kieta napiowaena la akila sur wo nene, komin ya ne Ntewa sinena kar ita sape la si nakoena van itania?” Ana peraga, nanene sitomena kiena yaru ga, ⁶ pe sa re nena nene poli! Visae Ntewa ve liþere ita re le Yu lala, ana pe pon re naga liþere li taþena la naþa pe ape Yu re poli, ana peraga, naga mesmesu nena ga, a naga taaga torokin liþereena.

⁷ Naviunena si tai ve sa nene kilia vim, naþa pisa sanini, sape “Nanua sumo nesape nemlelaga e Ntewa, ana siraunia pe nemlogear re poli, ana sa naþa nesuñia nepisokan ga. Ana kiau visokanena nene suñia pisawal ke sape visena kiena ne Ntewa ga pe lelaga paþisi, a sanene na suñia kila kiena kia pa metava. Ana visae ve sanene, komin ya ne naga sinena sape liþere in ke na wa, sape in na nepiowa ga?” ⁸ A þisi na yar la þasa avilon visena la ne sanene va ve taþena laa na wa, avisave “Visae þelaga viowa visawal visave visena kiena ne Ntewa pe lelaga, popon tesuñia tekilakila mña mlamulena viowa la ve moki silaga, vena kilaen visena kiena ne Ntewa ve lelaga laa sane.” Laþas apisape nesuñia nemlologon ke sanene, ana naga nene na visokanena ga, a la naþa asuñia apisa, yoko akus naliþereena torokin kiela visen viowa la nene.

⁹ Nesape nowasuþe in sina e sur naþa tepisayu ke þa rui, tesape yar na þar kia na Yu, yoko ve sanapenia? Pona yar laþasa, naviunena sike e la yo sape yoko wo vaþisi vania taulu yar naþa pe þar re kia nene poli, pona

peraga? Pogaga, kiau navisatamēena nesape ve sa re nene poli. Sa naŕa nepisa ŕa rui, le Yu amio le Kris lala, la make ga asike vatanon m̄areraena na mlamulen viowa maran taaga. ¹⁰ A sane visena na Tus Wa pisape “Pe yar re nena tai naŕa kiena malena po poli.

¹¹ Peraga, pe yar re nena tai naŕa pisu kilale mrapa poli,

pe yar re nena tai naŕa suŕa kilali ke sape lual Ntewa e kiena malena poli.

¹² Yeririna make ga apilipal ga mrapa naŕa mesmesu, apa apiowa manene laa.

Pe tai re nena naŕa miyuŕa po poli.

Yauena 14:1-3

¹³ Kiela visena piowa ga, sa ga yar mare naŕa kona rui,

purmenela suŕa miyuŕaen ke ga visokanena,

navisa karena la naŕa suŕa m̄alivi ke e kulugola lala, sa naŕa lom̄ara viowa karm̄ar yaru.

Yauena 5:9

¹⁴ Lelaga ŕa, gola lala pulen ga viaiena amio visen melkalka lala. Yauena 10:7

¹⁵ Lala lala suŕa ŕar la akirkirir kar ga la ne vena kilaen kuruta lau,

¹⁶ kiela yalorena lala apa akila kare make suria, akila yaru la amloge piowa.

¹⁷ Pe asitom re asape mrapa na suŕare tai sike poli,

Ais 59:7,8

¹⁸ pe apisu kilale re nena asape Ntewa suŕa pisu la ke poli.” Yauena 36:1

¹⁹ Ee, visen la nene amolue kome Navisaluaena kiena ne Ntewa, a tekilia tevisave ya naŕa Navisaluaena kiena ne Ntewa pisa ke ne, kiar ita ga le Yu lala. Ita tesike vatanon Navisaluaena nene, a yar naŕa pisu kilale ya naŕa navisaluaena nene pisa, naga pe kiena visena na visaen re si po, naga kilia sape yomarava wetelu kilarovia, yar make ga akus nakoena vanonia. ²⁰ Pe yar re tai naŕa logear Navisaluaena kiena ne Ntewa torokin vena naga kilia mesmesu e marana, ana Navisaluaena nene kila sane yar make ga akilia ruruia asape mlamulena viowa sike e la.

²¹ Ve sa nene, mrapa na logearen visaluaena, yar la taŕatete atayu nena aimi amesmesu e marana Ntewa, a nane kila sane Ntewa pisu popon kila ruru mrapa viu taŕena tai naŕa tekilia tetavevea.

Mrapa viu nena naga po paŕisi, komin pe kana navisaluaen re la naŕa yar monar logear la poli. Mrapa nena, nasiriena marua wa lala amio visena kiena ne navisawalena lala, apisawal m̄a ve torokak nanua sumo rui, ana nagane Ntewa kilologia pan ita rui.

²² A mrapa nena naga sanini: pe mrapa nalelagaena. Sanene, yar ai naŕa viawa e Yesu Kristo, yoko Ntewa kila naga imi wo e marana. Mrapa nena pe kiena yar re ga laŕas poli, ana pe kien yaru make ga, ²³ komin yar make ga amlamla piowa, pe ta re poli naŕa kiena malena mesmesu va torokin naŕa tol malena wo naŕa Ntewa sinenania.

²⁴ Ana pogaga, komin Yesu Kristo pul lua ita rui, kila naŕa Ntewa kila ita tepim temesmesu e marana, sane kiena nalaena tai pan ita, naŕa mlavia pimi ga kome kiena lemamiena. ²⁵ Naga pul plan ita komin naŕa Ntewa pisirlua naga sane kuŕaŕaena tai naŕa kana kuruta mlau kee plan kieta mlamulen viowa ita la naŕa temlelaga ea.

Ana sanapen yeririna la naŕa siar e kas la nakonua rui pimi, pogos naŕa Yesu pe pimi re poli wa? Pe tepisu re naŕa Ntewa mla nakoena pan la vanon amlamla piowa poli, pona sitomena tai sape pona Ntewa mla ga nakoena pan mlamulen viowa kien yar laŕas yo, ana yar laŕasa pe mla re nakoena pan kiela mlamulena viowa la poli. Ana peraga, naga pe sa

re nene poli. Nakonua manenea, Ntewa kila ke ga kiena sitomena piavi, sumã piro ke ga kiena sinekar, a kila mña sanene pano-o tol pogos naþa Yesu maren mña mlamulena viowa kien la na sumo. ²⁶ Sanene Ntewa pisawal meraravan pan ita nagane narui sape naga miyuãae po silaga, kila sane yar ai naþa viawa ga e Yesu, yoko ekik ruru nena e marana.

²⁷ Visae sanene, yoko tekilia towarwar ita komin si ya ne? Pe sur re si ta poli, komin ya ne kila ita si tepim topo temio Ntewa? Pe þelaga wo re na tai nalogearen kiena navisaluaena poli naþa tesitom ke tesape tekila yo, ana peraga, kana purþesa, kieta lelagaena ga e Yesu. ²⁸ Kiamimi lologena pisa sanene narui, sape visae yar imi mesmesu e marana Ntewa, naga wasine ga kiena naviawaena e Yesu. Taþatete wasine kiena yuãaena wo la naþa naga mlogear ruru navisaluaena make ga kiena le Yu silaga, komin naþa taþatete yaru tai kila ve sanene.

²⁹ Sanene, tepisu sa naþa Ntewa pe pe Ntewa kiena ne re ga ita le Yu la poli, ana pe Ntewa kiena ne mña li taþena lala. ³⁰ Ee, Ntewa naga taaga ga, ana pe kien yar make ga, ana visae yere Yu, naga kilia imi mesmesu e marana Ntewa visae viawa ga e naga, pona visae yar naþa pe pe Yu re poli, naga mña ga kilia imi mesmesu e marana Ntewa visae viawa ga ea.

³¹ Ana visena la nene pe pisa re sape þelaga na lelagaena kiena Yesu kovenlua navisaluaena kiena ne Ntewa naþa sike ne poli, sape pe kiena yuãaena na kilaen re si poli. Pe sa re nene poli, ana kana kinasa sane pogos naþa tesuãa temlelaga ke e Yesu, tesuãa tepatanon ruru ke e sur la naþa navisaluaena pisa, tekila ke naþa ape lelaga.

4

Epraam tepo yomãrua na vianen mrapa na viawaena van ita

¹ Tesuãa tepisayu ke sane þelaga na lelagaen e Kristo naga pe mrapa na tolen natamaliaena, ana sanapen kata apua la nanua sumo, sane pupia apua na kieta lus naþa yermarua Epraam? ² Naga kila yuãaena la moki naþa Ntewa kekarania, ana yuãaena la nene taþatete kila naga mesmesu e marana Ntewa. Visae naga imi mesmes komin kiena yuãaena lala, pona naga kilia warwar si e yo, ana pe sa re nene poli. Pe yar re tai naþa kilia warwar e marana Ntewa vanon yuãaena la naþa naga kila, ³ ana naviawaena ga kilia kila yaru mesmesu amio Ntewa, sa naþa suniena kiena Epraam pisayu e Tusi na Siiena, naþa sape

“Epraam naga piawa m̃arera paþisi e navisaarena kiena ne Ntewa, ana Ntewa kekarania, mla viawaena nene kiena Epraam, kila narui pimi mesmesu e marana.”

Nas 15:6

⁴ Ositomlia, sane yar naþa miyuãaen kilavaru, pogos naþa kupario þisi monar waria ve kiena. Ana ve tevisa re tevisave kilavaru nene naga pe nalaena tai naþa kiena yerkuwa mla pania molue kome kiena sitomena, ana kilavaru nene, yar na yuãaena nene, þiyon paþisi naþa, ana popon kemua naga waria ve kiena.

⁵ Ana lepas naþa yaru imi mesmesu e marana Ntewa, naga pe pe sur re tai naþa teyuãae vanon poli, naþa tekilia towaria sane sur tai naþa ita ga tetauluia ve kieta. Ita, kieta yuãaena la piyowa ga, ana monar towasine ga Ntewa, naþa naga ga kilia war plan napiowaena e kieta malena. Visae towasine ga naga, ana yoko kila ita temesmesu e marana.

⁶ Yermarua Parin Suře Tepet kilia sur nene nanua rui, ana kiena yauena tai pisayu sanapen nađa yoko wo vađisi van yar nađa pe řasine re ke sina ga kiena yuńaena poli, ana řasine ga Ntewa sape yoko naga kekara nađa kila naga mesmesu e marana. Yauena nena pisa sanini, sape

⁷ *“Yar nađa Ntewa piewo kiena napiowaena lala, nađa yumu plan kiena mlamulen viowa, na nene navisa ruruena tai nađa yoko wo van vađisi.*

⁸ *Yar nađa Ntewa pisu naga sane pe namname tai to re si e poli, nađa monar war nakoanania, naga yoko kilia loge wo na loge wo.”*

Yauena 32:1,2

⁹ Ana la nađa akilia aloge wo sa nađa yauena nene pisape, a la nene? Navisa ruruena nene, yoko tařatete imi ga va řaviu lala, sa nađa ita le Yu ga lala, ana yoko imi mńena va la nađa pe ape řaviu re poli, na nene naga merarava ruru po pařisi, komin sa nađa tepisape, Epraam pimi mesmesu e marana Ntewa, pe komin re nađa naga pe řaviu poli, ana pimi mesmesu e marana Ntewa komin ga nađa mlelaga mńarera ea.

¹⁰ Ana tekilia sur nene sanape? A Ntewa sape Epraam mesmesu e marana na pogwai? Naga pisa e pogos nađa Epraam pe řaviu pa rui, pona pisa e pogos nađa pe pe řaviu re poli wa? Visae teva si e kiena suniena, yoko tevisu nađa Ntewa pisape Epraam mesmesu e marana pogos nađa naga pe pe řaviu re poli wa.

¹¹ Sanene, viawaena kiena Epraam e Ntewa, naga ga nene kila naga mesmesu e marana. E poglis nene naga pe řaviu re poli wa, ana siraunia, Ntewa mla řaviu pania sane kile tai nađa pisawal sape viawaena ga e Ntewa nane mřapa nađa yar imi mesmesu amio naga.

Epraam naga pe yar řesa nađa sanene, ana yar moki apim sirau nađa pe ape řaviu re poli, ana amlelaga e Ntewa ana Ntewa pisu sane amesmesu e marana. La pe amolue re e lus kiena Epraam naapo poli, ana nagane apisu naga sane pe kala apua marua mńena tai, ¹² maran taaga sa ke nađa naga pe apua kan la nađa ape řaviu.

Ana nanua sumo, ita le Yu lala tesitom tesape yar nađa pe řaviu sane yermarua Epraam, lelaga kemua nađa naga ke narui naga molue kome kiena lusa. Ana nagane, sitomena tai mńalivi nađa pisape yaru nađa kilia visa visave Epraam naga pe kana apua marua kemua lelaga, nanene pe yaru nađa mlelaga e Ntewa sa ke nađa Epraam mlelaga ea, pogos nađa pe pe řaviu re poli wa.

Naviawaena kiena yaru kila navisaarena kiena ne Ntewa imi ve lelaga

¹³ Nakonua konua rui Ntewa pisaar pa Epraam sape yoko kiena navisa ruruena lala amolue akome Epraam amio kiena lusia avava vanua va va yeririna make ga na yomarava. Ana komin ya ne Ntewa kekaran sape kila kiena navisaarena nene va Epraam? Pe vanon re ga nađa Epraam mlogear ruru kiena navisaluaena poli, komin pogos nađa Ntewa kila navisaarena nene, pe navisaluaena re poli wa, pogos kiena ne Ntewa na laen navisaluaena va Mosis sike koperina wa. Sanene, tekilia tevisave naviawaena kiena Epraam ga kila naga mesmesu e marana Ntewa, nane Ntewa kekaran nađa la navisaarena wo nene vania. ¹⁴ Visae navisaarena nene pe kiena yar ga la nađa asńal amlogear ke navisaluaena, yoko kila sane yar nađa mlelaga, mlelaga korena ga ne, a kila sane navisaarena

kiena ne Ntewa pe suñal re si poli. ¹⁵ Suri tañena ke sina ga nini, naña kila meraravan pan ita sape navisaarena wo kiena ne Ntewa lala tañatete añalivi e ðelaga nalogearen navisaluaena. Naga nene komin pogos naña navisaluaena sike na, ana ðelaga na kilaroen navisaluaena monar mñalivi, ana siraunia monar kana nakoena nena, komin naña pe yaru tai tokon re kilaroen navisaluaena pogos tai poli.

¹⁶ Ve sanene, navisaluaena tañatete kilia iila ita vena tekila ruru kieta napiowaena e marana Ntewa, ana Ntewa pe lemam manene laa pan ita, ana naga ga kila. Naga pisu naña toñasine ga naga, tevisu ga naga, ana naga kila tetol kiena navisaarena wo lala. Nanene na pe le Yu re ga la naña navisaluaena pitomi ðesan pan la poli, ana yeririna tañena mñena la asikola amio la. Yer pe lala, ana visae akus ðelaga na lelagaena e Ntewa maran ve taaga sa ke naña Epraam mlelaga ea, naga sane la mñena amolue e kiena lusa. A ita make mñena ga e ðegas nen nalelagaena teliv piora e yomarava, tepisu sane naga pe pupia kata apua.

¹⁷ A nanene mesmesun ga naña Ntewa pisaar pa Epraam nanua rui, naña pisa pania sape

“In na nepisirlua ko, ko ope purþes nen lus nen yeririna lala na purvanua moki.”

Nas 17:5

Pogos naña Ntewa pisaar sanene pa Epraam, Epraam pe sinen kurkur re poli, ana þuarar ruruia, komin naña naga kilia sape Ntewa nena naña naga pisa visena nene pania, naga pe Ntewa naña kilia kila ya naña mare imi mali, kilia kila sur naña pe su re poli wa vim mñalivi. ¹⁸ Pe lelaga, Ntewa pisa sur ta pania mñarera pañisi naña naga lelaga ea, komin naña pisaar pania, sape

“Kiomñ lus lala yoko aim ave moki na ave moki vañisi e yomarava nini.”

Nas 15:5

Ana pogos naña Epraam mloge, mlelaga ea sape monar ve sa ga nene narui. ¹⁹ E pogos nene, naga kilia sape naga amio wona Sera, kiela mrae lalua lavis vito tano narui, naña kiena kasa lavis tol ponotia ve taaga [100], a wona pe þarli re sisi poli wa, ana kiena naviawaena pe mlor re nenaga.

²⁰ Naga pe sitom re nena suri ta poli, ana kiena sitomena sike ga e ya naña Ntewa pisaaria. Kiena naviawaena suñña pimi mñarera laa narui, a silaga suñña mieluar ke Ntewa a pisa lue ga potena keviu pania vanon ya naña yoko kila. ²¹ Naga pe sitomli re pogos ta poli sape Ntewa naga pe torokin re naña yumñae taveve ruru kiena navisaarena poli, ²² a kiena ðelaga na viawaena nene narui kila Visena Wa pisayu si naga, sape Epraam þasine ga Ntewa, ana Ntewa pisawal sape naga mesmes ruru e marana.

²³ Ana visena nene pisayu ga Epraam naga taaga, ²⁴⁻²⁵ ana popon tela sane visena tai naña pisayu ita make ga, komin ita mñena ga temlelaga e Ntewa tesape yoko naga kila ita teim temesmesu e marana sa naña naga kila pa Epraam. Temlelaga sane naga ke narui naña mligan Yesu pitomin vena tol marena vanon kieta mlamulen viowa lala, a temlelaga tesape Ntewa þere lua ke sina ga Yesu petan marena vena kila merarava ruru van ita sa naña tekila si mara wo temio naga rui.

5

Tepe mara wo si temio Ntewa rui, tepisu suñare a lemamienna

¹ Pogaga, nagane merarava ruru po pan ita sane sur naŕa kila ita tepe mara wo sina temio Ntewa, naga kieta naviawaena e ya naŕa Yesu kila vena tamalia itaena. A pogos naŕa tepisu kilale tesape tepe mara wo temio Ntewa sanene, kila naŕa tepisu suŕare sike likan ita temio naga, ² a kila naŕa tesu ruru ga tesike e kiena lemamiŕa silaga. Visae ve sanene, kieta sitomena ŕararan sape siraunia, yoko ita monar teva loyuŕa e naurarena kiena ne Ntewa, temio kekarena keviu.

³ A pe tekekaran re ga malena wo naŕa yoko imi sirau poli, a tekekaran ŕena pog ŕarara la naŕa tesuŕa tepisu ke nagane. Pona temloge piowagan yo, ana teloge won ga komin naŕa tekilia tesape naloge viowaena kilia kila sitomena ve piavi vaŕisi, ⁴ a sitomena piavi kila ŕelaga wo va laa e marana Ntewa, a ŕelaga wo nene kila nawasineen Ntewa va laa na wa, ⁵ a nawasineen Ntewa kila taŕatete kieta sitomena lorun sur tai pog tai. Nanene komin naŕa Ninuna Wa naŕa naga mla pan ita, silaga suŕa kokonia ruru ke sinesiena kiena ne Ntewa va loyuŕa e ita vano vano-o toulen ruru nenaga.

⁶ Tekilia tesape Ntewa sinen si manene ita sanene komin naŕa sumo, temloru e ŕiliŕili ta rui naŕa taŕatete si tekila sur tai vena tamalia ita, ana e nena e kana pogos naŕa pisaar pa rui, naga pitetalia Yesu pimin marewo ita yeririna viowa lala.

⁷ Ita na, pe tepisu manene li re naŕa yar tai kilia taŕan kiena malena vena tamalia yar taŕena poli, pona yam peve taaga yar tai kilia taŕan kiena malena vena tamalia yar tai naŕa asitom asape naga po paŕisi, ana sur ne nanene narui Kristo kila pan ita make ga naŕa ita li viowa lala. ⁸ Nasinesiena kiena ne Ntewa keviu sa ke nene narui, komin pogos naŕa ita yar na kilaen mlamulena viowa tekila ke ŕararara wa, Kristo pitomin mare wo itania. ⁹ Kana kuruta mlau kevan ita temekiki rui, ana tepim temesmesu e marana Ntewa, a kila naŕa pe sur re si tai sike e ita poli naŕa yoko naga la nakoena van itania. ¹⁰ Nanua, pogos naŕa tepe nasinekar kiena ne Ntewa ke lala wa, marena kiena narina kila mara wo temio, a nagane, komin naŕa tepe erau wo temio rui, yoko malena kiena narina kila ita ŕena ga temal lue temio. ¹¹ Sanene, tekekaran paŕisi naŕa Ntewa pisirlua kieta Suŕe Yesu Kristo, komin naŕa naga kila kieta mrapa na mara wo temio, tesu si veraga temio naga.

Atam kila marena pimi, Kristo mla malena

¹² A sur lua nene marena amio malena, lalua apim e yomarava nini sanape? Yar ŕes na yomarava nini nane Atam, a naga pe purŕes nen mlamulen viowa, a kila naŕa nakoena na mlamulen viowa, sane marena, monar imi ŕaliv e yomarava. A yeririna la naŕa asiraunia, la ŕena ga atol mlamulen viowa, ana marena tol la make ŕena ga.

¹³ Sumon pogos kiena Mosis, Ntewa pe mla re navisaluaena poli wa, ana pe sur koren ga naŕa pe navisaluaena re poli wa, ŕelaga na mlamulena viowa sike pa rui. Sanene, Ntewa pe mliŕerela re e pogos nene poli sape akilaro ke kiena navisaluaena, komin naŕa pogos nene, navisaluaena naga pere wa, ana kiela mlamulena viowa la narui kila sane la monar akus nakoena na marena na wa. ¹⁴ Tekilia tesape sanene, komin siar e pogos kiena Atam, pimi tol pogos kiena Mosis, pe navisaluaen re poli, ana yar la asuŕa amarmare ŕaga, komin nakoena na mlamulen viowa sike e yomarava rui. Pona laŕas akila piowa sane Atam kila yo, pona akila ŕena

sur taþena lala, ana e navisuena kiena ne Ntewa, kiela napiowaena make la nene ape mlamulena piowa torok ga.

Sanene, tepisu ya naþa yar taaga ga nene naþa Atam kila, tol make malena kien yeririna na yomarava, sa ke ga naþa ya ne Kristo naga taaga kila sirau, naga mþena ga tol make kieta malena ita punu ga naþa temlelaga.

¹⁵ A yuþaena wo naþa Ntewa kila naþa molue kome kiena lemamiena, naga po paþisi, kilia taulu yuþaena viowa naþa Atam kila naþa molue kome kiena mlamulen viowa. Mlamulen kiena Atam naga taaga kila yar la monar amare, ana nawoena kiena Yesu Kristo naga taaga kila tepim temesmesu e marana Ntewa. Sur nene sane nalaena wo tai naþa toþar korenan ga sa ga ne. ¹⁶ Mlamulen kiena Atam pe kila re nena sur wo tai, ana nalaena nene po pan ita paþisi. Ntewa mliþere mlamulen kien yar taaga nene, pisape yoko pupia kiena nakoena va e yar make ga, ana siraunia, Ntewa pisu nalaena naþa Yesu mla pan ita, naþa pul plan kieta mlamulen piowa lala, ana sape temesmesu ruru e marana rui.

¹⁷ Lelaga kemua naþa mlamulen kiena yar taaga ga, naþa Atam, kila sane marena suþa taulu ita, naþa kilia war plan make malena kien yar lala. Ana yoko, lemamiena kiena si yar taþena, naþa Yesu Kristo, mla nalaena wo nene pan ita nanagane, kila sane temesmesu e marana Ntewa, tetaulu marena rui, ana siraunia yoko tetol malena wo temio naga. ¹⁸ Sanene, kana kinas sane mlamulen viowa nene kiena Atam naga taaga þere yeririna make ga apa e nakoena, ana siraunia yuþaena wo mesmesu taaga ga nene kiena Yesu, kilia kila plan la make ga e nakoena nene, ana mligan la ase malena naþa ve uro re. ¹⁹ Ana sa ke sina nene, yar taaga pe þarmarera, pe miyagogon re Ntewa poli, ana kila yar make ga ape yar na kilaen mlamulena viowa, ana siraunia, yar taþena mlogear ya naþa Ntewa pisa pania, ana mare e lak torovia kila narui ita moki naþa tepim temesmesu e marana Ntewa.

²⁰ Nanua, Ntewa mla navisaluaena pa Mosis, a navisaluaena nena suþa kilologia ke yeririna lala sape kiela mlamulen viowa la pule paþisi. Ana pogos naþa mlamulena viowa la suþa pimi pe moki manene lue ga, Ntewa mþena ga pa laa sane, kila sane kiena lemamiena pimi keviu manene laa.

²¹ Nanua sumo, mlamulen viowa þar marena pimi, a marena nena suþa kila mlamulen viowa tolue ga metava silaga. Ana siraunia, Ntewa kila kieta mrapa vena teim temesmesu e marana, ana nane kila sane nagane kiena lemamiena taulu make suria, komin naþa suþa kila ita make ga naþa temlelaga e kieta Suþe Yesu Kristo, yoko tetol malena naþa ve uro re.

6

Popon toþisin mlamulen viowa, temal temio Kristo

¹ Sa naþa nepisa ga na wa, ita tepe yar na kilaen mlamulen viowa lala, ana Ntewa pe lemam pan ita piowo ita, ana vanon sur nene, popon kieta malena nanagane ve sanape? Pona yaru laþas apisape popon tesuþa tekilakila mlamulen viowa ve moki yo, vena kila sane lemamiena kiena ne Ntewa mþena ga suþa imi manene laa, sa naþa naga suþa pieviewo ke kieta mlamulen viowa la nene? ² Ana peraga, tapatete nena ve sanene! Tekilia tevisave e lepas na sinenanen viowa na kilaen mlamulena viowa, ita sa ga yar mare lala, monar toþisin nena ga, ve tekila re sina.

³ Ositomli pogos naŕa akee ita vena teve taaga temio Kristo Yesu. E poglis nene, ya naŕa m̄alivin ita naga torokin ke ya naŕa m̄alivin naga nanua rui. Sane nanua sumo naga mare wo kieta mlamulen viowa, ana nagane, pogos naŕa akee ita, kieta malena marua na mlamulena viowa m̄ena lala monar mare. ⁴ Sumo, amligan tasnena m̄ene lele na marena, ana nagane, pogos naŕa akee ita, monar teligan kieta ŕelaga na mlamulena, toŕisin ruru nena ga. A nanua m̄ena sumo, Ntewa kila yuŕnaena na iilanena nene, naŕa kila Kristo sum̄alu mal sina, a nanagane, pogos naŕa akee ita, tesuŕnal sina temialoro e malena viu tai.

⁵ Sanene, tepe taaga temio Kristo rui komin naga mligan kiena malena mare e yomarava nini, ana ita m̄ena ga monar teligan kieta malena marua. Ana tekiliar ruru sane yoko teve taaga si temio ke na wa, komin naŕa naga ŕar si kiena malena viu tai, a yoko ita m̄ena ga towar kieta malena viu.

⁶ A monar tesitoŕnal silaga, sane ŕelaga na kilaen mlamulen viowa naŕa tepaeme temio, naga sa naŕa asuar sike e lak torovia amio Kristo. Sanene, kila naŕa ve tekila re si mlamulena viowa la naŕa tasneta la sinelan kilaena, a mlamulena viowa taŕatete kilia ve suŕen kieta malena sape tepe kiena yar nayuŕnaena ga. ⁷ Popon toŕisin mlamulen piowa, nagane m̄areraena na sinenanen kilaena mlamulena viowa monar ŕisin ita, komin ita na sane yar mare naŕa sitomena viowa na mlamulen viowa taŕatete kila sur tai van ita. ⁸ Lelaga kemua, nanua sumo, sa naŕa temare temio Kristo rui, ana nagane, kieta lelagaena m̄arera sape yoko temal lue temio naga narui.

⁹ Tekilia tesape Ntewa kila Kristo mal si petan marena, kila sane yoko Kristo mal m̄a vano-o yoko taŕatete si mare pog tai, nam̄areraena na marena taŕatete si kilia tol naga pogos tai. ¹⁰ Kiena marena nanua ne, naga pe marena tai na war plan maŕkeen nakoena na mlamulen viowa, a kiena malena nagane, naga pe malena tai na visirluaen kia kiena ne Ntewa, ¹¹ a yoko monar ve sa ga nene van ita. Monar tesitoŕnalia tevisave ita m̄ena ga popon toŕisin ruru ŕelaga na mlamulen piowa, a silaga monar tevisirlua kia kiena ne Ntewa e malena viu naŕa tesike ea temio Kristo Yesu.

¹² Sanene, kiau visena urmi e lele nene sanini, sane ve ataŕan re kiamiu sitomena la nakilaen mlamulena viowa imi ve sa naŕa nam̄areraena m̄arera tai naŕa suŕna ve suŕen amiu. Visae peraga, tasnemiua lala, naŕa ape na yomarava ga nini, yoko asuŕna alogear ga nasinenanena viowa la na ŕelaga naŕa ita yeririna la tepaeme temio. ¹³ Ana sanene pe po re poli, komin lepas nen tasneta lala, pe pon re aim sane sur na yuŕnaena naŕa napiowaena miyuŕnae amio vena kilaen kiena ŕelaga viowa ne lala. Sumo, ita sane yar mare lala, naŕa malena na Ninuna pe su re nena e ita, ana nagane Ntewa kila ita si temali, ana monar teyawawo kieta malena viu nene va si vania vena naga lavia vena kilaen kiena yuŕnaena. Sanene, yoko lepas nen tasneta lala apim sane sur na yuŕnaena naŕa Ntewa miyuŕnae amio, vena kilaen kiena ŕelaga mesmesu lala.

¹⁴ Sumo, tesike vatanon navisaluaena naŕa Ntewa mla pa Mosis, amio kana nakoena nena lala, ana ita toŕion logearen pano-o, ana peraga, pe tetorokin re natolen kana natamaliaena poli. Sanene, Ntewa sinen miye ita a nagane suŕna miila ita vena nasinenanena na kilaen mlamulen viowa taŕatete nena uarar ita.

Mlamulen viowa tařatete si uarar ita, ana ita yar na yuńaena na řelaga wo

¹⁵ Nepisa ke ga yam tai řisi ne nesape pe tesu re si vatanon navisaluaena nařa Ntewa mla pa Mosis poli, ana nemarau nesape pona yar lařasa amla kiau visena nene pa piowa yo. Pona asitom asape, “Ke, Pol pisape ita na pe tesu re vatanon navisaluaena poli, a nagane ita tekilia tekila ya nařa piowa nařa sinetania, tekila naga pogaga, ana yoko Ntewa sinen ye ita, viewo ita.” Ana peraga, pe nepisa re nena poli řisa. ¹⁶ Monar asitońal sane pogos nařa yar tai sike vatanon suře tai, monar logear suře nena a monar imi sa nařa yar na yuńae kienaena tai. A ve sa mńena nene e kieta malena. Visae nasinenanena viowa suńa ve suřen kiońa malena, yoko monar okila mlamulena viowa la nařa naga sinenan sape okila. Ana visae kiońa suře naga Ntewa, yoko osuńa okila kiena yuńaena wo lala. Mrapa lua nene, tai yoko kila ko omio Ntewa amlua aviařa lue, ana tařena yoko kila ko omesmesu omio naga.

¹⁷ Nanua sumo, amiu mńena yar na yuńaena vatanon mńareraena na kiamiu nasinenanena viowa ga lala, ana potena pařisi pa Ntewa nařa nepian amiu, ana amligan ruru sike e losinemiu lala, ataveve ruru e kiamiu malena lala. ¹⁸ Sanene, amiu amolue vetan suře viowa nene nanua sumo, pe ape kiena yar na yuńaena re si la poli, ana nagane ape yar na yuńaena kiena ne Ntewa, nařa amiu asuńa akila ke sur mesmes lala sa nařa naga sinenanania. ¹⁹ Nekilia nesape navianena la nene mńarera li mńaga komin sitomena kiena yar naga pe sa re sitomena kiena ne Ntewa poli, nane kila nemila amiu ke ne, nepis kome řakaiwa nařa pisayu ga yeririna lala na yomarava nini, sane suře lala amio kiela yaru na yuńaena lala.

Ana monar avisu kilale ruru kinas nen visena la nene, sane nanua, sitomena na kilaen sur viowa, naga keviu manene laa e amiu, nařa suńa mńareran ke yepemiu lala vena kilaen mlamulena viowa nařa apiowa na apiowa, ana nagane pe sa re si nene poli. Nagane, sitomena na kilaen řelaga wo monar ve keviu e amiu, nařa kila sane kiamiu malena imi ve wa nařa ve wa.

²⁰ Pogos nařa sane ape yar na yuńaen ga na mlamulen viowa, mńareraena na sitomena na kilaen řelaga wo tařatete yuńae e amiu, ²¹ ana akila ke ga yuńaena viowa lala. Ana sur la nene, pe amiila re nena kiamiu malena poli, ana amligan amiu nena e mrapa na marena, a nagane, visae asuńa asitońal la sina, yoko amawan vařisi ya nařa akila. ²² Ana nagane, Ntewa řerelua amiu petan řelaga na sinenanen kilaen mlamulena viowa la nene, amiu apim sane ape yar na kilaen kiena yuńaena, kila nařa po manenea e kiamiu malena nařa apim ape wa ruruia, a nagane asike e mrapa na malena nařa ve uro re.

²³ Wulena nařa mlamulena viowa kila yar waria, nane marena nařa ve uro re, ana kieta Suře Yesu Kristo kila nařa towar malena nařa ve uro re, nařa pe topul re poli, ana pe nalaena tai nařa Ntewa mla korenan ga pimi pan ita.

7

Ita li nalelagaena lala pe tesu re vatanon Navisaluaena poli

¹ Erau lala, nekilia nařa amiu akilia ruru navisaluaena lala na kiamiu purvanua, ana yoko nevisayu sur tai e lepas na visaluaena la nene nařa

kilia iila kieta sitomena e lepas navisaluaena kiena ne Ntewa naŕa tesuŕa tepisayu ke ne.

Sur nene sanini, sape e navisaluaena, pogos naŕa temal ke ga wa, monar telogearia, ana visae temare, pe tesu re si vatanon po laa rui. ² Ositomyuli ŕelaga kiena yaru naŕa ŕere sira, lalua atalopa. Visae sira tai, pogos naŕa wona mal ke ga wa, navisaluaena m̄areran sape sira nene monar su ruru lue ga amio wona na yerm̄ene nene. Ana visae yar nene kovio, navisaluaena pe pisa re si sur tai e lepas na sira nene poli, sape naga monar suŕa ve wona yar ke nene na wa. ³ Ve sanene, visae sira nene, wona mal ke ga wa ana naga va vinaun yar taŕena, yoko navisaluaena visave naga taŕa ke kolau. Ana visae wona na yerm̄ene mare tania, navisaluaena taŕatete si visa sur tai ea. Naga kilia va talopa si amio yar taŕena woga, naga pe pe kolau re nene poli.

⁴ Pogaga, erau lala, sitomena nene naga sa ga nono ga na kilologia itaena temio navisaluaena naŕa Ntewa mla pa Mosis. Nanua sumo, yar la asike vatanon navisaluaena nene, naŕa monar alogearia vena atol natamaliaena, ana nagane, ita li nalelagaena lala temare petan navisaluaena nene. Nagane pe tesu re si vatanon navisaluaena poli, ana tekilia teva tesu vatanon yar taŕena, nane Kristo naŕa mare wo ita. Ntewa kilamalia sina, ana kila sane ita korowas nena lala yoko towar mras wo lala naŕa naga sinenania.

⁵ Nanua sumo pogos naŕa tesike vatanon m̄areraena na ŕelaga viowa naŕa tepaeme temio, kieta nasinenanena viowa lala amiyuŕae e tasneta, akila tekila manene laa mlamulena viowa lala. Ana pogos naŕa tekilia tesape navisaluaena kiena ne Ntewa suŕa naŕa pialuŕar ke mlamulen viowa la nene, pisape ve okila re nene, ve okila re nene, ana sur nene kila kieta nasinenanena piowa lala pa laa metava narui. Sanene navisaluaena na kilawoen ŕelaga viowa nene suŕa kila ke sane tepim tepiowa manene laa narui, a mligan ita nena ga e mrpa na marena. ⁶ Navisaluaena nene ŕuarar ita m̄arera sanene, kila tepim tepe yar na yuŕae korenaen kiena navisaluaena marua la naŕa asiripolo la asike rui. Ana nagane toŕisin ruru nenaga mrpa nene, tomolue tokom ea ana tepim tepe yar na yuŕae korenaena e mrpa viu wo nene kiena ne Ninuna Wa.

⁷ Ana kam na asitom ya ne e kiau visena la nene, naŕa nesape navisaluaena kiena Mosis suŕa kila ke kieta nasinenanen viowa pa laa metava narui? Pona kam na asitom ke asape sanene na nesuŕa nepisa ke nesape navisaluaena kiena ne Ntewa piowa ga?

Ana peraga, kiau navisaena pe naga re nene poli, komin navisaluaena naga kiena yuŕaena wo toŕa ga. Visae ve navisaluaena re, yoko taŕatete tekilia naŕa nakilaroen navisaluaena naga sanape. Sane navisaluaena pisaar m̄arera sape “Ve ovinaiia re sur ken yar taŕena,” ana visae navisaluaena ve visa re, yoko taŕatete tekilia tevisave navinayaena naga ya ne, pona navinayaena naga kana ŕelaga sanape. ⁸ Ana lelaga, pogos naŕa navisaluaena kilaro navinayaena nene, nagane narui sitomena na kilaroen navisaluaena suŕalu m̄al kiena narin pulmas tai, kila navinayaena lala pimi moki loyuŕa e ita. Ve sanene, navisaluaena kiena yuŕaena toŕa ga, komin visae ve navisaluaena re, yoko taŕatete tevisu kilale ŕelaga viowa nakilaen mlamulena naŕa tepaeme temio.

⁹ Sane nanua sumo, nemninue navisaluaena, a pe nesitoŕal re poli, nesuŕa ga sanene. Ana siraunia, nepisu kilia naŕa navisaluaena pisape,

Ve ovinaia re sur ken yaru taþena, ana nagane nepisu kilia narui nesape nesuñña nekilaro ke navisaluaena, ¹⁰ a nekilia sane monar nokus nakoarena vanonia, nemare.

Sanene þelaga na logearen navisaluaena pe pe mrapa na tolen re si malena poli, ana navisaluaena naga pimi sane pe kieta mrapa na marena rui. ¹¹ Nanua sumo, tomþape navisaluaena naga pe mrapa na malena, ana nanene naga kieta nasinenanena viowa na kilaen mlamulena ga naþa kilali ita, kila tesitom sanene. Ana pe sa re nene poli, komin naþa tekilaro navisaluaena nene, ana mligan ita e mrapa na marena rui. ¹² Naga ke narui yuññaena naþa navisaluaena suñña kila, ana pe nepisa re nesape piowa poli, komin navisaluaena naga pe wa na pe wa, a kana visena lala apo a amesmes ruru nenaga.

¹³ Ana pona laþasa aviun naviunena yo, avisave visae lelaga naþa navisaluaena naga pe sur wo tai, ana sanape naþa kila ke yar la monar awar nakoarena na marena? Ana peraga, pe nepisa re nesape navisaluaena nene monar kilañar ita poli, ana kieta nasinenanena viowa nakilaroen navisaluaena la nene, naga ga kila. Visena na visaluaena la apogaga, ana pogos naþa nekila mlamulen viowa, in ga nemligan inu e mrapa na marena. Visae ve navisaluaena re nene, taþatete tekilia tevisave mlamulen viowa naga ya ne, a yoko teninue tevisave ya ne po a ya ne piowa. Ana pogos naþa navisaluaena suññalu suñña ga, kila meraravan ruru pan ita sape þelaga na kilaen mlamulen viowa naþa sike e ita, piowa na piowa.

Suri lua apilup loyuñña e sitomena kiena yaru

¹⁴ Sa naþa nepisa, navisaluaena kiena Mosis na pe wa paþisi, molue kome Ninuna ne Ntewa pimi, ana in na nepisu sane kiau þelaga pe pe wa re nenaga, in na nesuñña nemiyuññae taveve ga kiau nasinenanena viowa lala. ¹⁵ Sur viowa la naþa nesuñña nekila ke ne, pe nekilia ruru re poli aña nekila sanape, pona aña nekila vanon ya, komin sur wo naþa sineun nesape nekila, ana pe nekila re poli, ana sur viowa naþa pe sineun re kilaen poli, naga ke nane nekila ke narui.

¹⁶ Nanene narui, nesape navisaluaena kiena ne Ntewa po paþisi, komin naþa monar navisaluaena suñña ga vena visaluþaren kiau napiowaena la nene, naþa sa naþa nepisa ke nene, yepmavin kilaena, ana nesuñña nekila mñaga. ¹⁷ Sanene, pe in re naþa nesitom kilaen napiowaena la nene poli, ana þelaga nasinenanen kilaen mlamulen viowa naþa suñña miyuññae manene laa e kiau malena, naga ke narui naga suñña kila. ¹⁸ A kiau þelaga na kilaen mlamulena viowa nene, pe nepisuli re nesape naga kila sur wo tai se kiau malena poli wa. Yam moki kiau nasinenanena pisape nekila sur wo, ana siraunia, pe nekila re poli.

¹⁹ Sa ke naþa nepisa ke narui, pe nekila re nawoena naþa sineun kilaen poli, ana napiowaena la naþa pe sineun re kilaen poli, sur nene naga ke nane nesuñña nekila ke narui. ²⁰ A visae nesuñña nekila ke napiowaena la naþa pe sineun re kilaen poli, nanene kana kinasa sane pe nekila re po poli, ana sur taþena suñña mñareran ke sape nekila, nane þelaga na kilaen mlamulena viowa naþa sike e kiau malena.

²¹ Pelaga na kilaen mlamulen viowa nena, nepisu sane naga navisaluaena mñarera taþena sina ga tai naþa suñña miyuññae ke e inu. Pona pogos tai sineun nesape neyuññan suri wo tai yo, ana sitomena viowa

sike ga lavisi, kilali naŋa were inu neva neviowa sina ga. ²² Pogos moki, e kiau sitomena in ga taaga, nesuṃa nesitonṃal ke suri la naŋa Ntewa pisa, a nepisu kiena visena lala apowo paŋisi, ²³ ana nemloge e inu sane visena taŋena si tai naga ṃena suṃa pis. Naga nane ŋelaga na mlamulen viowa, naŋa naga suṃa ṃareran inu vena nesu vatanon ṃareraena na kiau nasinenanena piowa lala. Naga sane nasinenanena viowa la nene asike e tasneu, asuṃa akila ke pupia mara amio nawoena la naŋa asike e kiau sitomena.

²⁴ Kei, sitomena wo amio ŋelaga viowa, lalua asuṃa apeveyu ke e in sanene, nemloge piowa paŋisi, nepisu kieta malena e yomarava na tolena marena nini ṃarera paŋisi. Ana ane yoko kilia iila ita, ane yoko werelua ita e naloge viowaena nene? ²⁵ Kieta malena ṃarera paŋisi naŋa, komin e kana lepas ne tai, kieta sitomena sinenan sape logear navisaluaena kiena ne Ntewa, ana e kana lepas ne komŋasa, ŋelaga na kilaen mlamulen viowa suṃa miyuṃae ke e tasneta.

Ana lelaga, potena paŋisi pa Ntewa, komin naŋa naga pitetalia kieta Suŋe Yesu Kristo pitomi, naŋa yoko iila ita, werelua ita vetan naloge viowaena nene, tamalia ita.

8

Malena wo amio Ninuna Wa

¹ Kristo Yesu pitomin tamalia ita, ana kila sane ita naŋa kieta malena su ruru sike amio naga rui, yoko Ntewa taŋatete la nakoena van ita pog tai.

² Nanene komin nanua sumo, tesike e malena viowa naŋa ŋelaga na mlamulen viowa pa metava, a naŋa pisaar marena pan ita, ana siraunia, Yesu Kristo ŋerelua ita petan malena nene, mligan ita tesike e mrapa viu taŋena tai naŋa tekilia tetol malena wo naŋa Ninuna Wa mlavia.

³ Yar la asuṃa aŋion ke nalogear ruruen navisaluaena kiena ne Ntewa vena atol natamaliaena ea, ana akila ŋele ga vanon yaru naga ŋarin ṃarera paŋisi. Ana ya naŋa akila ŋele ga, Ntewa ga kila. Naga mligan narina Yesu pitomi e yomarava, kila tasnena a kiena malena maran taaga sa ke ita li na mlamulen viowa lala. Ana Yesu pitomi taṃan tasnena a kiena malena nene, sane kuŋaŋaena tai vena weluaen nakoena na kieta mlamulena viowa lala. ⁴ Nakoena na kieta nakilaroen navisaluaena, naga ga ŋaria, kila ita temesmesu rui e visuena kiena ne Ntewa, ana nagane pe temial re si e ŋelaga naŋa mlamulena viowa suṃa ŋuarar itania, ana tekilia teyaloro ga e ŋelaga naŋa Ninuna Wa suṃa susumon ita ke ea.

⁵ Yar naŋa suṃa mialoro taveve ke ŋelaga na mlamulena naŋa naga paeme amio, kiena sitomena suṃa pulen nasinenanena viowa na yomarava, ana yar naŋa suṃa mialoro taveve ke Ninuna Wa, kiena sitomena pule mamaga e sur wo la naŋa Ntewa sinenania. ⁶ Nasinenanen maneneen ŋelaga viowa lala e yomarava nini, naga pe mrapa na marena, ana nasinenanena maneneen ŋelaga wo kiena Ninuna, naga pe mrapa na suṃare, pe mrapa na malena. ⁷ Yar naŋa kiena sitomena sinenan manene ŋelaga na sinenanena viowa, naga pe nasinekar kiena ne Ntewa nenaga. Pona pe sinenan re vatanonen navisaluaena kiena ne Ntewa la poli yo, pona visae peraga, pona sinenan ṃa vatanon yo, ana komin naŋa naga pa piowa manene la rui pano-o, ana yoko vatanon ŋele sina, ana naga pe yar na sanene narui. ⁸ La naŋa amiyaloro ataveve ke ŋelaga na mlamulen

viowa naŕa apaeme amio sanene, taŕatete akila sur tai naŕa yoko Ntewa kilia kekarania.

⁹ Ana ko naŕa visae Ninuna ne Ntewa teke e ko, ve oyal re si e ŕelaga na mlamulen viowa naŕa opaeme omio, ana monar osuŕa oyal e m̄areraena kiena Ninuna naŕa Kristo mla pan ko. Ana visae yaru tai suŕa ga naŕa Ninuna nene ve to re si e naga, yar nena pe pe kiena re Ntewa poli.

¹⁰ Pelaga na mlamulen viowa na yomarava nini kila sane ita make ga tasneta monar mare pogos tai, ana ita naŕa Kristo sike e ita, naga kila ita temesmesu e marana rui, ana yoko ninuta mal lue ga. ¹¹ Ninuna ne Ntewa naŕa kila malia si Yesu petan marena, nane ninuna ne nane teke e ita narui, a yoko kila m̄ena wo ve sanene van ita. Pe sur korena ga naŕa tasneta mare, ana Ninuna Ntewa naŕa sike e ita yoko kila malia ita sina.

¹² Erau lala, Ntewa kila po paŕisi na pan ita sanene, ana kila sa naŕa kieta pupia lapui sike e naga narui. Sanene, popon telamaran si sur wo vania, ana pe pon re si teyaloro tetaveve kieta ŕelaga na sinenanen mlamulena viowa poli. ¹³ Pelaga na mlamulena viowa naga pe mrapa na tolen marena, ana yar naŕa sinenan yali taveve mrapa na malena, naga monar taŕian Ninuna yuŕiae ea, illa vena te plan nasinenanena viowa nakilaen mlamulena viowa vetan kiena malena.

¹⁴ A ita naŕa temlogear pulgona ne Ninuna Ntewa sanene, ita ke la nene narui tepe narina ne Ntewa lelaga. ¹⁵ Nanene komin naŕa Ninuna ne Ntewa pe kila re tepim sane tepe yar na yuŕiae korenan re poli kiena ne Ntewa, ana naga kila sane Ntewa kuslua ita tepe kiena, tepim tepe narina lala. Sanene, monar ve temaraun re Ntewa, ana pogos naŕa tevis vania, tekilia tevio sane arimata, tevisave "Ata." ¹⁶ Mesmesun ga naŕa tevio ve sa nene komin Ninuna Ntewa suŕa pian ita ke narui ana ninuta m̄ena kilia sape lelaga, ita tepe narina ne Ntewa.

¹⁷ Ana komin ita tepe narina ne Ntewa sanene, navisa ruruena wo la naŕa Ntewa mligan ruru sike ne ve kiena ne narina napo naŕa Yesu Kristo, yoko ave kiena ne ita narina taŕena m̄ena lala, yoko towaria tevion pae temio. Lelaga naŕa sane ita m̄ena monar towar naloge viowaena sa ke ga naŕa naga ŕaria, ana visae tekekara ga, yoko Ntewa kila wo vaŕisi van ita maran taaga ve sa naŕa kila po pa Kristo.

Yoko wo vaŕisi va yeririna lelaga kiena ne Ntewa

¹⁸ Nagane e yomarava nini tesuŕa tepane ke pog m̄arera la nene moki, ana visae kieta sitomena la su ga e naurarena naŕa yoko imi sirau, nekilia nevisa nevisave e kiau visuena, naloge viowaena la na nagane, ape suri korena ga. ¹⁹ Naloge viowaena la nene suŕa tol ke sur make ga naŕa Ntewa siia, a sur punu ga suŕate ke ga wa, sinelan manene la asape popon legiena maro imi, vena Ntewa kipian ga na wa naŕa sape a la ne ape narina kemua lelaga. ²⁰ Nanua sumo, pe naloge viowaena re poli, vanon Ntewa si sur punu ga apoga ga, ana siraunia, asuŕa apim apililua, apororowaia, apioyowa sanene pano-o, sur make ga pe su re si sa naŕa naga sinenan poli. Naga taŕian sape ve sa nene e yomarava, vena kilaen ve sa naŕa yoko yeririna lala monar asitom asave monar awasine ga naga. ²¹ Sitomena nene yoko monar sike e narina lala, naŕa monar alelaga avisave yoko sur la taŕatete asu m̄a sanene silaga, monar asitom̄al asave pogos tai yoko naga

kila sur la punu ga naþa naga sii la aim awo sina, atol kiena naurarena, sa ke ga naþa ita narina la nene yoko tetolia.

²² Ana nagane tepisu ke yomarava nini na wa, naþa siar nanua sumo pimi, sur la naþa asike ea asuþa amloge piowa sa naþa sira tai sape war narina. ²³ A maran taaga sa ke mēna ga ita naþa tetol Ninuna Wa sane nalaena þesia tai naþa Ntewa mla pan ita, naþa kila tesitoþal naþa þisi na nalaena keviu imi sirau na wa. Ita mēna ga, tagena sike e losineta la na wa, a tekilia sa naþa yoko teloge viowa mē vano-o tol pogos naþa Ntewa wereplan ita vetan yomerava. Sinetan manene sur nene paþisi, komin ita na sane ninis la naþa kus plan la ga. Ana e poglis nene, yoko teloge ga wo na wa sane ita tepe narin kemua la lelaga naþa teva tesike nena temio e kiena yo napo.

²⁴ Sur ne nanene naga tamalia ita vanonia, a siar e pogos nene pimi, tesuþa temlelaga ke mārera e kiena navisaarena naþa sape yoko naga kila wo van ita ve sanene. Temlelaga mārera e naga komin pe tepisu re poli wa, ana pogos naþa imi mālivi, yoko taþatete si tevisave telelaga tevisave ve sanape, vanon sane ve sanene narui. ²⁵ Ana pe tepisu re sur nene poli wa, ana monar telelaga mārera sane yoko ve sa nene, a monar tekila kieta sitomena la ve piayavi vena suþiateen vano-o kilamarata la visu ga na wa.

²⁶ Pogos naþa tesuþate ke sanene, pogos tai sineta marenia a yepeta malumu, ana silaga Ninuna Wa suþa mūila ita, pogos tai sinetan tesape telen wo pog mārera lala, ana temloge piowa manene narui tekilali naþa tepis, toþal þele visena napo navisaena. Ana e pogos nene Ninuna Wa kilia imi, kus leleta narui naga lenin kieta e tagena la naþa apisawal ke kieta sitomena la naþa visena la pe torokin re avisa poli. ²⁷ E pogos na sanene, Ntewa kilia make ya naþa sike e losineta lala ita kiena li na lalagaena lala, a kilia naþa Ninuna suþa mlenwo ita ke lala, naþa suþa pisa ke ga sur la naþa mesmesun nasinenanena naþa sike e sitomena kiena ne Ntewa rui.

²⁸ A e pog mārera naþa tepanea, e ya naþa yoko imi mālivin ita, tekilia tesape yoko Ntewa kila sane e kana luasa, yoko woga ga van ita naþa sineta si naga. Naga kila sanene komin naþa mligan plan ita sumo rui vena kila kiena yuþaena wo lala e kieta malena. ²⁹ Naga kilia ruru ita nakonua keviu rui pimi, mligan ruru kieta mrapa nakonua rui, ana kila kieta malena þar nono na narina naþa Yesu. Sanene, ita tepe puruvi a tepe vineta lala e mratava taaga, naþa Yesu naga sane kieta puruvi nasumo.

³⁰ Nane yuþaena wo ne nane Ntewa kila pa yeririna la naþa mliganar la vena ave kiena namratava lala. Naga pio la vena aim puna, kila la ape mara wo amio naga, a kila sa naþa yoko atol kiena naurarena e legiena naþa yoko imi.

Sinesiena wo kiena ne Ntewa

³¹ Sur la nene akila merarava sane Ntewa sike amio ita, suþa kila ke po pan ita, a visae ve sa nene yoko tevisa si ya ne? Visae Ntewa sitom visae visir plan ita, yoko ane kilia kila si teloru? ³² Tepisu naþa Ntewa sinen miye ita manene pano-o taþan sape awenar narina vanon ita, ana visae kekaran naþa kila pupia yuþaena wo van ita sanene, yoko kekaran mēna la sur nowo taþena la van ita. ³³ A nanene Ntewa suþa kila ke pan ita rui. Naga ga mligan lua ita vena teve kiena narui, ana yoko a si naþa visave ita pe tetorokin re toþalivi e marana poli?

Ntewa ke narui naḗa sumā pisa ke sape ita temesmesu temio naga rui, ³⁴ ana a si naḗa visave monar towar nakoena vanon kieta mlamulena viowa? Pe yar re tai po, okilakan naḗa Navisaarena Yesu kila sur make rui. Naga mare wo ita, siraulia mal si petan marena, siraulia ḗasuḗea pa teke tano e kiena lele wa ma metava amio Ntewa, a nagane pisawal ita ke pa Ntewa vena Ntewa viewo ita. ³⁵ Kristo sinen si ita manene sanene, sur ya si naḗa yoko kilalua ita si vetan kiena sinesiena nene? Pe sur re tai poli.

Pogos tai, yumāena la urmi pan ita, pona yar la akila piowa pan ita. Pogos tai, tetol pog mārera, pona pe kata kinanena re poli, pona pe māta kulsoa re poli. Pogos tai temaraun kieta malena, pona takan playu na mara, ana peraga, silaga Kristo sinen sii ita, a kieta malena su ruru sike e limana. ³⁶ Nanene sa naḗa Parin Suḗe Tepet pisa nakonua rui, e pogos naḗa naga mēna kus ke pog mārera, naḗa sape:

“Kiomā kia sike e imimi,

ana sinelan asape awe moḗar imimi lue ga,

apisu imimi sane sipsip la naḗa asvilevilesan vena asiro kolmekila.” Yauena

44:22

³⁷ Ana sur kar la ne sanene, akilia aimi aḗalivi pun ita, ana pe suri korena ga, e sur punu ga na sanene, sinesiena kiena Kristo sike e ita, ana tesulue ga metava, tetaulu silaga. ³⁸ Nekilia nevisaar nena van amiu, nevisave pe sur re si tai poli naḗa kilia kila Ntewa pe sinen sii ita re si poli. Visae temali pona temare, visae navisi la asike amio ita pona yermare la apimin ita ke yo, visae tevane sur la naḗa asuḗa aḗaliv ke nagane yo pona tevane sur la naḗa yoko aḗalivi e legiena na pimi ke ga wa, ³⁹ a visae namāreraena wo lala na yo na metava asike amio ita, pona namāreraena viowa na yo tano asuwo ita, ana pe sur re nena tai naḗa Ntewa siia kilia lalua kiena sinesiena vetan ita. Kristo Yesu kieta Suḗe mligan sinesiena kiena ne Ntewa sike e kieta malena la rui, ana sulue na sike ne.

9

Pol mloge piowagan naḗa le Yu la pe sinelan re alelaga sane Yesu naga pe kiela Navisaarena poli

¹ Erau lala, nagane sineun nesape nevisayu e lepas nene naḗa ita le Yu lala, tesape ita na yeririna kiena ne Ntewa lala, ana ita mokliu naḗa pe sinelan re Yesu poli. Ana yoko ve sanapen la nene? Pogaga, taḗatete nevisokan, monar nevisawal van amiu e sitomena wo laḗasia naḗa Ninuna Wa kian pan inu e lepas nene rui, ² ana lelaga, visena la nene, akila sane kiau sineyeena a kiau naloge viowaena keviu paḗisi, pe pito re nena tano poli.

³ Nanene komin nagane, kiau malena sikol amio Yesu rui, ana nepisu sane namratava taḗena na Yu la naḗa ita kuruta taaga, kiela malena pe sikol ruru re amio naga poli wa. Visae nekilia nourelua in sina vena la akilia aimi akus leleu, yoko nekekara ga, ana taḗatete ve sanene.

⁴ Asitomyuli sur wo la naḗa Ntewa kila pan ita le Yu la rui, naḗa la na sanini:

ita ke narui naḗa Ntewa mliganar kata apua lus nae Israel lala sape ape kiena yeririna lala,

ita ke narui naḗa Ntewa pisawal sape kuslua ita sane tepe narina lala,

ita ke narui naþa Ntewa mligan kapi vivaga na kiena urarena sumon kieta yeririna lala e yomema nanua sumo,

ita ke narui naþa Ntewa sumña kila ke naviranarena lala amio kieta yermarua lala,

ita ke narui naþa Ntewa mligan kiena navisaluaena sike e ita,

ita ke narui naþa pupia yuñña wa na lotunen Ntewa sike pun ita,

ita ke narui naþa Ntewa pisaar navisa ruruena moki pan ita,

⁵ ita ke narui naþa tepio yermarua wa nasumo lala, sane Epraam, Aisak, amio Sekop, ape kata apua lala,

ana metavan sur make la nene, ita ke narui naþa Yesu molue kome kieta lusia, naga paeme e yomarava nini sane pe yar ga, ana naga mña pe Navisaarena, naþa naga Ntewa naþa pe suþen sur make ga, naþa popon teyeluar naga silaga vano-o ve uro re.

Sur wo ne naga ke la nene narui naþa Ntewa kila ve kiena ne kiena yeririna lala, ana ita mokliu naþa tepisuia sane ape sur koren ga.

⁶ Nane la naþa pe asikol la ruru re amio Kristo poli, a pona yeririna laþasa asitom asape suri nene kila sane navisaarena naþa Ntewa mlaþesania pe mñalivi re sa naþa naga pisa poli, komin naþa naga pisaar sape yoko kiena navisa ruruena su make amio lus kiena ne le Yu lala. Ana pe sa re nene poli, komin sur taþena tai naþa pa sanini, sape la naþa amolue akome lus kiena Sekop, naþa tepio la le Israel lala, pe la make re naþa Ntewa sape la ape kiena yeririna la poli. ⁷ Pona tevisa si visena nene kome mrapa taþena, tevisave la naþa apisape la kala apua Epraam, pe la make re naþa tesape la amolue e kiena lus nena napo poli. Visena tai naþa sike e Visena Wa pisa sanene rui, naþa Ntewa pis pa Epraam, e lepas na narina lua nene Ismñael amio Aisak, pisape

“Kionña lus napo lala yoko amolue ga akome narunña naþa Aisak.”

⁸ Ana visena nene, kana kinasia sape la naþa Ntewa pisa sane asike loyunña e þegas nen lus kiena ne Epraam kemua lelaga, la ape ai? Pe yeririna make re naþa amolue e lus kiena ne sisi taþena la naþa naga þar la poli, ana la naþa amolue e lus na nisisi naþa Aisak, naþa Ntewa kilologia naga, pisaaria sape yoko kiena navisa ruruena lala sike e la.

⁹ Tekilia tesape sanene, komin nanua sumo Epraam mla sisi pa kiela sira na kilavanen yo mñala naþa Aka, ana sisi nene pe naga re naþa Ntewa sape yoko lus kiena ne Epraam napo la amolue akome poli. Ana Ntewa piraanar ruru sina ga amio Epraam, pisape “Epraam, yoko nekila van ko omio womña Sera, sane e kas na sirau, e pogos na sanini, yoko amiu lua awar narimiu tai, ve yerñene.” Ana siraunia, sanena naþa Ntewa pisaaria, ana narina ne Epraam nene, Aisak, naga ke narui naþa ita lus kiena ne le Yu lala tomolue tokom ea.

¹⁰ A pogos naþa tepisu Aisak pimi keviu, naga narina tai, a maran taaga ke sina ga, wona naþa Repeka naga þar kaora Sekop amio Esau, ¹¹ a pogos naþa lalua pe apaeme re poli wa, Ntewa pisawal ya naþa maplar pe kiela lalua. Naga pe sitom re sape kila taveve kiela yunñaena lalua poli, sape lalua akila suri piowa pona po, ana kila ga taveve ya naþa sinenania.

¹² Ana pogos naþa lalua apaeme, Esau na paeme þesa a Sekop paeme maro, ana Ntewa pisa pa kala auia, pisape

“Naga naþa paeme maro yoko taþatete logearia naga naþa paeme sumo, ana naga naþa paeme sumo, naga monar logear naga naþa paeme maro.”

Sanene, pe þelaga marua nataveveen re nene poli, ana kila meraravania sape Ntewa pisirlua yaru, pe taveve re sitomena kiena yaru poli, ana taveve ga ya naþa Ntewa maplaria. ¹³ A sur nene merarava po paþisi e leþas kiena kaora lalua nene, komin naþa visena taþena sike e Nasiriena Wa rui, naþa Ntewa pisape

“In na nemligan Esau naþa naga paeme þesa, naga sike vatano, a nemligan Sekop naþa naga paeme maro, naga to metava.” Mal 1:2,3

¹⁴ Pogaga, Ntewa pisawal kiena sitomena merarava ruru sanene, ana yoko tevisa si ya narui? Pisi na tekilia tevisave þelaga kiena ne Ntewa nene piowa ga, pona naga kila pe mesmes re e leþas kiena lalua nene poli yo? Ana peraga, taþatete tevisa kare Ntewa sanene. ¹⁵ Nanene sa ke sina visena taþena tai naþa pisa pa Mosis nanua sumo rui, naþa sape

“In na nepe Ntewa, sike ga e inu sane nekilia sineu ye yar ai naþa sineun nesape sineu yea.” Nau 33:19

¹⁶ Sanene na Ntewa suþia pisa plan kiena yeririna lala, pe taveve re naþa la ga apisape naga monar visa plan la, a pe komin re naþa la aþion asape akila sur laþasa naþa sane pona naga kekaran la vanon yo, ana naga pisa plan yar lala taveve ga kiena sineyeena e yar la naþa asuþia amloge ke piowa.

¹⁷ Pelaga kiena ne Ntewa nene, naþa kila ke pa yaru taveve ga kiena sitomena, tepisu naga kila miena pa Parin Suþe Pero nae Isip, e pogos kiena Mosis nanua sumo. Pero nene naga yaru tai naþa naga kawe ke yeririna kiena ne Ntewa, ana Ntewa pialua naga miena ga vena kilaen kiena yuþaena tai, sa naþa Nasiriena Wa pisape, naþa Ntewa pis pa Pero, sape

“In na nepisirlua ko vena ovisuar kioþia purvanua. Yoko netamian ovilaven kioþia māreraena sumo wa, ana nekila vena yoko ovisu ga kiau māreraena na wa naþa naga mārera manene taulu kioþia namāreraena, a sineun nesape yeririna la nae yo make ga yoko akilia sane namāreraena make ga sike ga e inu.” Nau 9:16

¹⁸ Sanene, tepisu yar naþa Ntewa sinenan sape ve lemam nania, yoko monar ve sa nene, ana visae yar tai ve sa Pero nene naþa Ntewa sinenan sape kila kiena sitomena mārera vania, ana monar ve sa ga nene narui.

Sinemimiena kiena ne Ntewa, amio kiena lemamiena

¹⁹ Nepisa sanene, yoko monar sitomena tai va metava naþa yaru kilia viun sanene, visave “Visae e yaru laþasia, Ntewa ve lemam van la, a e yar taþena lala, naga suþia kila ke naþa kiela sitomena mārera, yoko ve sanape narui? Visae Ntewa naga ga narui naþa suþia kila sape teim towo pona teim teviowa, ana pe pon re naga liþere ita si poli. A visae Ntewa sinenan kila van ita taveve ga kiena nasinenanena, yoko taþatete tevisaluþar tevisave ve kila re.”

²⁰ Ana yoko nevisatarne visena la nene, nevisave: Peraga Mara, ko na ope yaru ga, ko ope sur tai naþa Ntewa siia, ana ve okilali re naþa ovisatarne kioþia visena tometavan si naga. Naga sa naþa visae yaru tai suþia yuþaen porotano ve piaki. Pogos na yuþaen pae porotano ve piaki þisi, ana piaki na porotano nene taþatete kilia suþalu vis sina vania, visave, “Ei, komin ya ne omiyuþaen kare in ga sanene?”

²¹ Ana taþatete ve sa nene, komin yar naþa miyuþaen piaki naþa e porotano, sike e naga kilia yuþaen taveve kiena sitomena. Visae la narin

porotano tai, kilia yuḿaen piaki taḗena ve lua ea. Tai, piaki nowo tai naḗa popon paḗagena lala, a taḗena, naga piaki tai na uḿa ga.

²² Ana Ntewa ḿena ga kila sa ke nene, naga ḿena ga kiena sur lua naḗa naga sinenan sape kila. Naga sinenan sape kila yar la avisu kilale naḗa naga sinen kar ke kiela mlamulen viowa lala, vano-o yoko kilia la ruru nakoena van la amio kiena naḿareraena. Na konua rui, naga kila kiena sitomena piavi pan la, ana nagane sike ga e naga kilia kila van la ya naḗa naga sinenania. ²³ A sur taḗena naḗa naga sinenan sape kipian la, naga kiena ḗelaga wo la naḗa naga sinenan sape kila van ita la naḗa naga pe lemm pan ita. Nanene naga sane nakonua rui, naga kila ruru kiena navisa ruruena nowo lala, a nagane miyuḿaen ita sa naḗa pias nen sur naḗa kon la vito ea. ²⁴ Naga kila po pan ita sanene komin ita ke narui naḗa naga pio ita, naḗa ita laḗasa tomolue e lus kiena ne le Yu lala, a ita laḗasa pe tomolue re e lus kiena le Yu la poli. ²⁵ A ḗelaga nene sane visena kiena ne Ntewa tai naḗa Navisawalena Osea pisawal e kiena tus, naḗa Ntewa pisa sanini, sape

“Pegas nen yeririna la naḗa nanua sumo la pe ape kiau re poli, a nagane nepio la, nesape ape kiau yeririna lala.

Purvanua nene naḗa nanua sumo pe nesitoḿal re poli, a nagane nesape nekekanan paḗisi.” Ose 2:23

²⁶ A yam si tai, Osea pisawal taḗenan si visena kiena ne Ntewa tai, naḗa pisape

“Nanua sumo nepisa pa yeririna nae e yo nini lala nesape la pe ape kiau yeririna re la poli,

ana nagane, yoko aloge naḗa asuḿa avio la asape naruu lala, in na nepe Ntewa naḿareraena, nepe Ntewa naḗa nemali.” Ose 1:10

²⁷ A visena taḗena pisa ke ḿena sanene, naḗa sike e tus naḗa Navisawalena Aisea siriyuia. E yo nene, naga mloge piowagan le Israel, pisape

“Pegas nen yeririna nae Israel lala la moki manene laa, la moki na moki, la sane mras nen none naḗa yar wolo ḗele ga.

Ana suri piowa tai, yoko la ve lua la ga naḗa Ntewa tamalia la.

²⁸ Ana e pogos na liḗereena, yoko naga la nakoena va yeririna lala na yomarava. Yoko kilapel ga la ve moki naḗa pe amlelaga re poli.” Ais 10:22,23

²⁹ A nanene yoko ve sa ga visena taḗena naḗa Aisea siriyu nanua sumo rui, naḗa pisayu pogos na liḗereena naḗa yoko imi, naḗa visae Ntewa ve sinen ye re yaru, yoko la punu ga akokovio. Visena nene pisa sanini, sape *“Ntewa pitomi amio kiena yar na mara lala, lavisi we moḿar make ita. Visae ve sinen ye re narita la naḗa avetorokaki, ana mligan la asikena, yoko kieta lus la akokovio make nenaga.*

Lavisi naga kila van ita maran ve taaga torokin ke ya naḗa kila pa yar viowa la e pupia yo lua nene nanua sumo, Sotom amio Komora, ana siraunia kila sane ita laḗas tekilia temal tesike ga wa.” Ais 1:9

³⁰ Pogaga, visena la nene kana kinasa sanini, sape la naḗa pe ape Yu re poli, pe aḗi re yon naḗa ataveve navisaluena kiena ne Ntewa poli vena amesmesu e marana, ana siraunia, pogos naḗa amlelaga e Yesu, Ntewa kila la ga apim amesmesu e marana na wa. ³¹ Ana le Yu lala, aḗionli naḗa aimi alogear navisaluena vena aimi amesmesu e marana Ntewa, ana akila ḗele nena yonia, ana la apiowa ga narui. ³² Nepisape piowa pan

la sanene, komin naŕa la aŕilion naŕa aimi amesmesu e marana Ntewa, ana la akome e mrapa taŕena, apa amlor ruru nena ea. La akome mrapa naŕa asitom ke sape kiela yuŕnaen wo lala kilia kila aim awo amio Ntewa, ana pe sa re nene poli. Monar tesuŕnal ga tese e ya naŕa Yesu kila, naga ke nene narui kieta mrapa naimen towo si temio Ntewa.

³³ Visena si tai sike e tus kiena Aisea, naŕa Ntewa pisawal ŕakaiwa tai, naŕa pisayu kilavaru na ŕeren yuŕna tai, ana kilavaru nene naga Yesu, sane Navisaarena naŕa Ntewa mligan naga pimi. Visena nene pisayu sa naŕa yar laŕasa pe sinelan re kilavaru nene poli, ana laŕasa amlelaga ea, ana pisa sanini, pisape

“Avisu ruruia!

Nesuŕna nepisirlua ruru kilavaru wo na ŕeren yuŕna tai, nane metava e kunus naŕa Saeon e pupia pulkumali kiena kiau yeririna lala nae Yerusalem.

Kilavaru nena m̄arera ruru po, ana yoko yar la ve moki naŕa yepela mavinia, atan m̄a lala ea vano-o kila alolor kar ga va ke ne.

Ana yeririna la naŕa alelaga e kilavaru nene, asuŕnalarla asea, yoko nekila wo van la vaŕisi.” *Ais 8:14, 28:16*

10

Yesu ga kilia kila ita temesmesu e marana Ntewa

¹ Erau lala, nemloge piowagan naŕa kiau lus ruru nena lala, sa naŕa le Yu lala, pe amlelaga re poli. Ana sineun manene nesape monar atol natamaliaena, nane nesuŕna nemlen manene ke pa Ntewa vanon la ne.

² Asum̄a aŕikeyon naŕa akale Ntewa e kiela malena, ana nepisa lelaga, amninue mrapa, yoko taŕatete alualia. ³ Nanene komin ga naŕa asuŕna ataveve ke ga kiela sitomena lala, ana yepela mavin taveveen mrapa naŕa Ntewa miyuŕnaenia vena kilaen yaru imi mesmesu sina e marana. ⁴ Asum̄a aŕareran ke ga naŕa asape nalogearen ga navisaluaena naga pe mrapa, ana mrapa nene piowa rui, komin naŕa ita make ga tekilaro navisaluaena lala. Mrapa naŕa tesape temesmesu temio Ntewa komin naŕa temlogear navisaluaena, Kristo suwo rui, a naga miyuŕnaen kieta mrapa viu tai. A nagane, visae telelaga tevisave Kristo ŕar plan kieta mlamulen viowa lala, ana Ntewa kilia kila ita teim temesmesu e marana.

⁵ Visae ve tekilaro re navisaluaena, yoko woga ga, tekilia teim temesmes e marana Ntewa komin naŕa temlogear navisaluaena, komin Mosis pisa visena tai e lepas nene rui, pisape

“Yaru naŕa taveve ruru sur make ga naŕa navisaluaena nene pisa, yoko tol malena.” *Lev 18:5*

Ana pe yar re tai naŕa kiena malena po sa naŕa Mosis pisa poli, ana taŕatete tetol malena kome kieta yuŕnaen wo la naŕa tekila. ⁶ Nakilaen sanene, naga m̄arera paŕisi, ana visae telelaga ga e Kristo tekilia teim temesmesu e marana Ntewa, a naga pe pe sur re tai naŕa m̄arera poli. Sane visena tai naŕa Mosis pisa, naŕa pisape

“Pe pon re asitom avisave sur nene m̄arera paŕisi, ana asuŕna aviuvium avisave ane yoko kilap̄esan mrapan ita vena vaen ma e peni?” *Nav 30:12*

Naviunena nene kana kinasa sape ane kilia va tol ma e peni were Kristo vitom tano e nini vena tamalia ita, ana sitomena na sanene piowa ga.

⁷ Pona aviun naviunena taŕena naŕa sike e Nasiriena Wa la yo, naŕa sape

“Ana ane kilia vito tano vito tol yo kiena yar mare lala ana wasuŕe sina?”
 Naviunena nene, kana kinasa asitom sape Kristo mare e lak torovia, ana naga mēna ga pito sike e lelen marena, ana asitom asape taŕatete yar tai kilia vito si werelua naga e yo nene vena vam tamalia ita, ana tekilia tesape visena la nene pe po re poli. Tekilia ruru rui tesape Kristo molue ma e peni pitomi tano rui, a siraunia mare, ŕisi na naga suŕalu mal sina a pa si ma e peni rui. ⁸ Visae ve sanene, tekilia tevisatarŕe naviunena la nene, tevisa visena taŕena naŕa Mosis pisa nanua sumo, naŕa pisa pisape *“Visena kiena ne Ntewa naŕa pan ita ita yeririna lala sike amio ita rui.*

Sike e limata, ana tekilia teligan se gota, tekilia teligan ruru se kieta sitomena lala.”

Nav 30:14

A visena kiena ne Ntewa naŕa visena nene pisayuia, nane Lologena Wo naŕa mesuŕia melogon ke ne, naŕa pisawal ke sape yar lala monar alelaga e Yesu Kristo.

⁹ A ko ai naŕa olelaga e Yesu Kristo e losinemā, ovisave Ntewa naga kila naga mal si petan marena, a okekaran naŕa ovisawal e yo metava ovisave omia Yesu pe kioŕia Suŕe, yoko otol malena. ¹⁰ Nanene komin naŕa visae yar naŕa lelaga e losinena visave Yesu naga mal sina petan marena, a visawal e yo metava visave Yesu naga pe kiena Suŕe, yoko Ntewa ve la re si nakoena vania komin kiena mlamulena viowa lala, yoko tamalia naga. ¹¹ Naga nene sane visena tai na Siriena Wa, naŕa sane pisayu naŕa temlelaga e Kristo, naŕa pisape

“Yaru naŕa mlelaga ea, naga taŕatete kiena sitomena loru pog tai.” *Ais 28:6*

¹² Yaru naŕa mlelaga naga pe Yu yo, pona naga pe pe Yu re poli, ana Suŕe naga taaga pe kiela suŕe la punu ga, kila make po pan la naŕa atag ke pania. ¹³ Naga sane visena tai naŕa Navisawalena Soel siriyu nanua sumo, naŕa sape

“Yaru ai naŕa vio kia kiena Suŕe, yoko tamalia naga.” *Soel 2:32*

¹⁴ Ana lelaga, le Yu la mok liu naŕa pe apio re Kristo asape tamalia la poli, ana sanape na sanene? Nanene komin taŕatete avio naga visae ve alelaga re ea, a taŕatete alelaga ea visae ve alogeli re kiena kia pogos tai, a taŕatete aloge kiena kia visae ve yar va lologon re van la. ¹⁵ A taŕatete yar va lologo visae Ntewa ve ligan lua re naga vano, ana visae yaru nene kekaran naŕa vano, yoko ve sa naŕa Siriena Wa pisayu rui, naŕa sape

“Potena paŕisi pa Ntewa naŕa kiena nalologena lala, temloge la amial tarŕin ke ava e kiela mrapplepa la ne, asuŕia apava ke amio kiena lologena wo.” *Ais 52:7*

¹⁶ Nane visena naŕa yar laŕas asuŕia apisasa, ana nekilia nesape Peraĝa, Ntewa suŕia pitetalia kiena nalologena lala apava ke rui, ana piowa paŕisi naŕa le Yu la mok liu yepela mavin ga logeena. Nanene taveve ke sina ga visena na Siriena Wa tai, naŕa Navisawalena Aisea tagi pa Ntewa na mava, sape

“Ake Suŕe, mesuŕia memlologon ŕia kioŕia visena pano-o, ana sane yar la yepela mavin ga logeena.” *Ais 53:1*

¹⁷ Ana nagane imimi sanene, mesuŕia memlologon ke Yesu Kristo pan la, a pogos naŕa mesuŕia memlologo, laŕasa amloge, a pogos naŕa amloge, laŕasa amlelaga.

Komin ya ne omlologon ke pa le Yu la naḡa apuloyu ke Siriena Wa la rui?

¹⁸ Nane nesuḡa nemlologon ke pa le Yu la ne, ana yoko naviunena tai kilia kate e nene, sape Pona osumḡa omlologon ke pan la sanene komin naḡa ositom osape pona la pe amloge re ya naḡa Siriena Wa pisayu poli yo? Ana yoko nevisataḡe nesape, Peraga, visena kiena ne Ntewa tol la nakonua rui. La make ga akilia maran taaga torokin ke naḡa la make ga apisu ke mrae amio kupario a verue lala, sa ke ga naḡa visena tai e Tus na Yauena pisayua, pisape

“Yeririna make ga na yomarava nini wetelu apisu sur la meta e sinapane, a apisu kilalea sane Ntewa sike na,

pano-o tol yeririna la e yo la naḡa asike koperina, la ḡena apisu kilale asape kiena ḡareraena keviu paḡisi.” *Yauena 19:4*

¹⁹ Sanene, sane le Yu lala apisu kilale sur mokliu rui, ana sur viowa tai, la asitom asape Ntewa tamalia la ga yo. A pe apisu kilale re asape Lologena Wo naga kiena yar make ga, komin Ntewa sinenan sape tamalia ḡena yeririna la naḡa pe ape Yu re poli.

Ana popon avisu kilale sur nene, komin kiela navisawalena marua lalua apisayu nakonua rui e Siriena Wa lala asape yoko ve sa nene. Mosis ḡesa, naḡa pisayu visena tai naḡa Ntewa pisa pa le Israel lala, naḡa sape

“Apsu piowa e la naḡa pe ape Yu re la poli, sa naḡa la ape sur korena ga, ana yoko amiu avielue e navisa ruruena la naḡa yoko nekila van la.

Amiu asitom asape taḡatete la nene akilia akila sur wo tai, ana yoko sinemiu kari la e pogos naḡa amiu avisu netamalia la ḡena ga.” *Naw 32:21*

²⁰ A nalua nena, naga Navisawalena Aisea, naga ḡena suḡalu pisawal nena visena taḡena si tai kiena ne Ntewa e marana kata apua ita le Yu lala, naḡa Ntewa pisayu la naḡa pe ape Yu re poli, pisa pisape

“Nanua sumo, pe akale in re poli, ana siraunia, yoko atarḡan inu, nanua pe apiunin re poli, ana yoko siraunia, sinelan asape neva nakaten la.”

Ais 65:1

²¹ Ana Aisea siri plan taḡenan sina visena kiena ne Ntewa tai, naḡa Ntewa pisayu la naḡa pe ape Yu re poli, pisape

“Yar la nene asuḡa amlogelu inu, asuḡa akovenlua inu silaga.

Nakonua rui nepikeḡa ga luḡau pan la, sineun nesape awasuḡela aimi si pun inu, ana la na peraga narui.” *Ais 65:2*

11

Le Yu la yepela mavin Yesu, ana Ntewa pe pilon re ḡasina pan la poli

¹ Naviunena taḡena suḡa ga, nane e lepas kiena le Yu lala, sa naḡa pe amlelaga re e Ntewa poli, ana naga ḡena ga suḡalu pilon ḡasina pan la, pana peraga?

Nekilia nesape peraga, naga pe kila re sanene poli komin in na nepe yere Yu na nesike ne, inu ḡena ga yermarua Epraam naga pe repiu marua, a in na nomolue e lus kiena yermarua Pensiman, a nekilia ruru po naḡa Ntewa pe koven lua in re poli. ² Sanene, nekilia nesape peraga, Ntewa pe koven plan ita re ita naḡa pio ita tepe kiena. Popon tesitomḡal Siriena Wa tai nanua sumo rui, e pogos kiena navisawalena Elaisa. E pogos nene,

Elaisa mloge piowagan þarmarera kiena yeririna lala kiena ne Ntewa, ana pisimumu pa Ntewa, sape

³ “*Suþe, kioṁa navisawalena lala, kioṁa yeririna la asuṁa aṁemoṁar la, a kioṁa wonta wa lala, asuṁa akilarovia, a piowa pano-o nepisu sane in ga taaga nepatanon ko ke narui, a nagane in ṁena ga, ataveve in ke ne asape alalua kiau malena.*” *Suþe1 19:1*

⁴ Ana e poglis nene, Ntewa pisataṁea, sape

“*Peraga Elaisa, pe ko ga taaga re poli. Pe okilia re poli, ana e yo nene in na kiau yeririna la tol manu olua [7000] la asuṁa sane ko, naþa pe akila re lotena pa nono navisokanena poli, naþa Paal nene.*” *Suþe1 19:18*

⁵ A nagane, e kieta pogosa, maran taaga ga amio nene. Yar moki liu naþa pe amlelaga re poli, ana ita ke narui naþa tesike ne, ita narin þegas nen le Yu lala, naþa Ntewa pe lemam pan ita, kian plan ita, narui temlelaga ea.

⁶ Ana popon tekilia ruru tesape Ntewa kian plan ita vanon ya? Pona yar laþasa asitom ke asape naga kian plan ita komin tekila ke yuṁaena wo la moki naþa naga kekaran yo. Ana peraga, komin visae ve sanene, kana kinasa sane lemamienna kiena ne Ntewa pe kila re nena sur tai poli. Ana Ntewa kian plan ita pe e re ga e naþa tekila sur wo la moki poli, ana kian plan ita e ga e kiena lemamienna wo pan ita.

⁷ Tekilia tesape ita le Yu lala, ita make ga tesuṁa takale ke mrapa naþa teim temesmesu temio Ntewa, ana ita lua la ga naþa toṁalia. Ana visae ve sa nene, yoko ve sanapen taþena la nene? Nanene kana kinasa sane la mokliu naþa ape þarmarera paþisi, ana pe amal re mrapa nene po la wa.

⁸ Visena na Siriena Wa tai pisayu la ne sanene, sape

“*Ntewa taṁan la asuṁa ga amio kiela wowe lala,* *Ais 29:10*
ana pimi tol nagane sa naþa kilamarala la sike na,
ana pe apisu kilale re sur poli,
kiligala la sike na, ana pe amloge kilale re sur poli.” *Naw 29:4*

⁹ A sa ṁena visena kiena kienla Parin Suþe Tepet nanua sumo, pogos naþa sinenan sape Ntewa lalua ṁareraena kiena nasinekar lala naþa asuṁa aṁareran ke naga. E pogos nene naga piun tai Ntewa, sape

“*Suþe, kiau nasinekar la nene silaga asuṁa amloge ke pon kiela pupia þaþagena lala,*
ana nesape neviun tan ko vena okila sane kiela na logewoena la nene vim sane suri tai naþa kila kare ruru la nenaga, kan la ke sina ga,
kila sane pe apisu kilale re sane kiela nasinekar la asike ga lavisin la poli.”

¹⁰ Ana popon sane okila kilamarala imi þala, vena ve akilia re si avisu kilale sur lala,

a okila naþa kiela nasinekar la aṁareran naþa ayuṁae koren ga, awar sur urmi la e ṁasila.” *Yauena 69:22,23*

¹¹ Ana e lepas kiena ne le Yu lala, Ntewa pe koven plan la re poli, ana pe lelaga naþa, la apiowa towe ṁaga. Ana napiowaena kiena la nene, kila narui Ntewa tamalia la naþa pe ape le Yu re la poli, a pogos naþa le Yu la apisu Ntewa sinena miye ṁena yaru taþena la nene, apisu piowa ga, apieluen la, ana kila aṁareran vena la ṁena ga monar aim amesmesu ke sina ga amio Ntewa. ¹² Ana na nene kana kinasa sane le Yu lala kiela þelaga nene, naþa pe amlelaga re e Yesu poli, nanene kila mrapa na viewoena a navisa ruruena kiena ne Ntewa kilia imi tol la naþa pe ape Yu re poli.

A visae le Yu lala, la mēna alelaga, alelaga vano-o tol marana naḡa Ntewa pisaaria, yoko kilia kila naḡa kiena navisa ruruena lala aim ave keviu manenea.

¹³ Pogaga narui, sineun nesape nevisa narin visena tai e lepas na pun amiu la naḡa pe ape Yu re poli. In na nepe nalologena naḡa Ntewa pisirlua inu vena nāvanon nevisawal kiena lologena wo van amiu, a naga pe yuḡaena tai naḡa nonḡareran ruru kilaena, komin naḡa nepisu po paḡisi.

¹⁴ Nanene komin naḡa nepisu sane pog naḡa nemlologon ke pan amiu naḡa pe ape Yu re poli, asuḡa amlalaga, a kila naḡa imimi le Yu laḡasa sinelan asape la mēna monar ava loyuḡa ea, ana la mēna amlalaga.

¹⁵ Sumo na, Ntewa pilon māsina pa le Yu lala, a nanene kila naga pisu la naḡa pe ape Yu re poli la rui, naga sitom sape kilia kila kiela mrapa aim ave mara wo sina amio naga.

Ana visae le Yu la avilon la a la mēna awasuḡela puna Ntewa, vera wo na wo, komin nagane la sa ga naḡa amarmare rui, ana visae alelaga e Yesu, yoko aim sa naḡa amal sina. ¹⁶ Yoko nevisa ḡakaiwa tai e yo nene e lepas na mralaki ḡesia naḡa tesuḡa toḡar pa e yuḡa na leniena, tepisa potena vanonia pa Ntewa, teyawawoia ve sur wa. Ana pogos naḡa toḡar ḡesan mralaki pa Ntewa, kila sane mralaki taḡena mēna la naḡa pe toḡar re poli, lala mēna ape wa, ape kana Ntewa. Ana yermarua kiena le Yu lala, la sane mras ḡesia naḡa apa ḡesan e yuḡa mēna Ntewa, a kila sane le Yu la naḡa aim sirau, la mēna ga ave kiena ne Ntewa. A yermarua la nene, la sane purlaki tai naḡa suḡa kapur ke e lokove kana Ntewa, a visae purḡesa ve kana Ntewa, yoko korowas la naḡa avim sirau la mēna ave kiena ne Ntewa.

¹⁷ Sanene, purḡes nene amio korowas lala naga kana kinasa yeririna kiena ne Ntewa lala, sane le Yu lala. Ana siraunia, Ntewa pisu korowas laḡasa piowa ga, ana peve plan la, a pa te plan ruru korowas nen laki taḡena tai naḡa sike ga yuḡarua, ana ḡar pimi, a teruruia piar la panon purḡesia naḡa sike lokove, vena kus lelen korowas la naḡa peve plan la rui.

Ana korowas taḡena la naḡa pimi sikol e purḡes nene, kinasa sane kam la naḡa pe ape Yu re poli. Amiu na pe amolue re e purḡes nen yeririna kiena ne Ntewa napo poli, ana naga sinenan sape amiu mēna monar asikol amiu amio la loyuḡa e kana lokove, vena amiu punu ga awar kiena navisa ruruena lala.

La naḡa pe ape Yu re poli, la taḡatete akilia awarwarlan naḡa Ntewa ḡere la

¹⁸ Sanene kam naḡa pe ape Yu re poli, kam na monar ve awarwar amiun re naḡa Ntewa piran amiu amio kiena yeririna lala, komin naḡa amiu na pe ape purḡes re poli, ana kam na ape korowas ga la naḡa Ntewa sikol amiu e purḡes nene naḡa sike pa sumo rui. Korowas lala pe kila re purḡes mali poli, ana purḡes ke narui naga suḡa kila korowas la amali. ¹⁹ Sa nene, pe pon re kam na asitom asape kam apo poli, ana asape, Ke, Ntewa na sinenan imimi paḡisi, ana peve plan korowas laḡas petan purḡes nene vena kila sane mekilua mesikolia.

²⁰ Lelaga naḡa Ntewa peve plan korowas laḡasa, ana kila ga pa le Yu la naḡa pe amlalaga re e Yesu poli, a pe lelaga naḡa sinenan sape amiu akilia asikol amiunia, ana nanene pe komin re naḡa akila yuḡaena wo laḡas poli, ana komin naḡa asuḡa mārera e kiamiu viawaena e naga. Sanene,

ve avilaven re naŕa apimi sane yeririna lala kiena ne Ntewa, ana monar ava ruru amiu asuŕna asitom ruru sur wo nene naŕa Ntewa kila pan amiu. A monar maraŕe amiu ruru mŕena ga, ²¹ komin naŕa sane Ntewa koven plan korowas marua la nene naŕa kiena yeririna la naŕa pe amlalaga re poli, yoko naga kilia koven plan amiu mŕa nenaga korowas viu lala maran va taaga sa ke ga, visae ve amiu awar re mras wo lala. ²² Sanene, e nene tevisu pelaga kiena ne Ntewa e lepas ga luwoka. E kana lepas tai, kiena sinemimiena mŕarera na mŕarera pan la naŕa amloru, naŕa pe asŕnal re mŕarera e naga poli, sane le Yu lala. Ana e kana lepas taŕena, naga pe lemam paŕisi pan la naŕa pe ape Yu re poli, naga la naŕa akekarania a asuŕna ataveve ruruia. Ana la mŕena ga visae ve asuŕnal re mŕarera, naga kilia te plan la sina ga vetan purŕes wo nene naŕa asuŕna asikol la ea.

²³ Nanene naga kila pa le Yu la rui. Pe amlalaga re poli, ana te plan la, ana visae avilopu la ga, akilia awasuŕpela, ana Ntewa kilia sikol ruru la sina e purŕesa sane kiena yeririna ruru nena la napo. ²⁴ Naga kila sanene rui pan amiu naŕa pe ape Yu re poli, komin naŕa amiu na sane korowas nen laki na yomŕaru, ana naga ŕere amiu apimi, sikol amiu e purŕesa naŕa sike e kana lokove, ana asikol amiu amio navisa ruruena naŕa naga sinenan sape la van kiena yeririna lala. A visae kila van amiu ŕisi, yoko kilia kila mŕena van le Yu la naŕa naga te plan la, komin naga kekaran sikol ruru la sina e purŕes nene naŕa asikol e naga nanua sumo rui.

Ntewa sinenan sape le Yu lala atol natamaliaena

²⁵ Erau lala, sineun nesape nevisawal van amiu la naŕa pe ape Yu re poli, sane monar avisu kilalea sa naŕa Ntewa pe koven plan re kiena yeririna la nene poli, naŕa le Yu lala.

Lelaga sane asuŕna ape ŕarmŕarera ke ga wa a yepela mavin lelagaena, ana naga mligan la towe mŕa ga sumo, a suŕna kila ke naŕa amiu naŕa pe ape Yu re poli akilia alelaga, akilia aim ave moki loyuŕna vano-o tol pupia maran naŕa Ntewa sinenania. Sur nene sane sur tapolou tai naŕa yar la pe akilia ŕesana re poli, ana nagane Ntewa kila meraravan ruruia. A monar akilia sur nene, komin pe pon re awarwar amiun poli, asitom asape Ntewa sitom amiu ga, ana pe kekaran re si le Yu la poli. ²⁶ Pe sa re nene poli, ana yoko naga tamalia la na wa, sane visena na Siriena Wa tai, naŕa pisa sanini, sape

“Yar na tamalia itaen yeririna lala kiena ne Ntewa yoko mŕalivi ga e kieta yo,

e kieta pupia pulkumali nene Yerusalem metava e tavie naŕa Saeon.

Ita lus lala kiena Sekop, ita le Yu lala

naŕa kieta napiowaena la moki paŕisi, ana yoko naga ke narui imi war plan make kieta nakoena lala, kila ita towo sina.” *Ais 59:20,21*

²⁷ Visena taŕena na Siriena Wa tai pisawal navisaarena kiena ne Ntewa tai e mŕena e lepas nene, naŕa pisa sanini, sape

“Kiau navisaarena pan la sike pa rui,

sape yoko nowar plan kiela mlamulena viowa lala, nevewo la make ga.”

Ais 59:20,21, 27:9

²⁸ Pogos naŕa Lologena Wo pimi mŕalivin le Yu lala, la pe sinelan re poli, ana e lepas tai naga po, komin naŕa kila sane kam la naŕa pe ape Yu re poli, Ntewa mla towe pulmas paŕ amiu vena alelaga. Ana e kana lepas taŕena, naga mŕena piowa ga, komin naŕa kila le Yu la apim si sane

nasinekar kiena ne Ntewa lala. Ana Ntewa tařatete kilia visu la ave kiena nasinekar silaga, naga monar sinena ye la sina, komin nařa naga tařatete sinen řesan kiena visaarena wo la nařa kila pan li marua lala kiena ne kiena yeririna la nene, le Yu lala. ²⁹ Ntewa pisaar navisaar ruruena la pan la řisi rui, a naga pio la ape kiena rui, a yoko naga tařatete kilia vilon sina ga kiena sitomena pogos tai.

³⁰ Sanene, naga miyurñae e ita sanene. Nanua sumo, kam nařa pe ape Yu re poli, kam na pe amlelaga re e Ntewa poli, ana pogos nařa imimi le Yu la imimi pe melelaga re e Lologena Wo poli, nanene kila kiena mrapa vena sinena ye amiu. ³¹ A pogos nařa naga sinena miye amiu sanene, kila nařa imimi mēna memlelaga e Lologena Wo, ana yoko naga kilia sinena ye imimi sina. ³² Nane sitomena kiena ne Ntewa sanene narui. Nanua sumo naga tařan nařa ita punu ga teyal e mrapa nařa pe sinetan re logeen kiena visena poli, kila sane naga kilia sinena ye ita, kilia were ita punu ga teim teve kiena.

³³ Erau lala, navisa ruruena lala kiena ne Ntewa e ita keviu pařisi! Kiena manmaruaena a kiena kiliaena apa manene laa metava! Kiena sitomena la merorol pařisi, a kiena řelaga la apowo manene laa! ³⁴ Sa nařa visena na Siriena Wa tai pisa, pisape
“Pe yar re nena tai nařa torokin tol ya nařa teke e sitomena kiena ne Ntewa. Pe yar re nena tai nařa torokin kilia la visena na ilarena va Ntewa.

³⁵ *A pe yar re nena tai nařa kila po pa Ntewa torokin nařa kilia kila Ntewa monar lamaran si navisa ruruena wo la vania ve sa nařa naga suřna řar ke pan ita.”*
Sop 41:11

³⁶ A nesikol visena nene, nesape: Kieta Ntewa, naga taaga pe purřes nen sur make ga, naga taaga pe mřareraena na sur make ga, naga taaga pe luas nen sur make ga, ana pōpon ita punu ga teyeluar luen ga naga vano ve řisi re pogos tai.

12

Pelaga wo kiena yaru nařa mlelaga

¹ Erau lala, sa nařa Ntewa sinena miye amiu ruru nena ga, kila po pan amiu pařisi, sineun neviun manene van amiu vena monar atařan kiamiu malena wetelu vania. Monar ave wa ruru wo, sa nařa amiyawawo tasnemiu pania sane kuřařaena tai nařa amla pania. Naga pe pe kuřařaena re sane sur mali tai nařa ařemřar mare, ana naga pe kuřařaena nařa sane mali, a yoko Ntewa kilia kekaran manene. Naga ke narui řelaga mesmesu na kilaen lotena va Ntewa nařa mesmesun nařa akila. ² A ve atařan re sane naviowaena lala na yomarava nini awere amiu vena ataveve kiena řelaga, ana silaga, monar atařan Ntewa kila kiamiu sitomena la imi ve urviu sina. Sanene, yoko kiamiu řelaga kilia vilonia, kilia imi wo silaga, a yoko akilia ayaloro ataveve nasinenanena kiena ne Ntewa, nařa po, merarava a mesmesu nařa mesmesu silaga. ³ Nepisawal visena la nene pan amiu, komin nařa Ntewa pe lemam pan inu, mligan lua inu, mligan yurñae nene e luřau narui. A nesape nevisa re mēna suri tai van amiu, sane pe pon re si nařa asumā akila kiamiu sitomena apa manene metava poli. Tekila kiena yurñae nene, ana kieta sitomena la monar mesmesu, monar su ga tano. ⁴ Tařatete tevisave

ita na tepo laa taulu taņena lala, komin ita na sane tas nen yaru taaga, naņa kana korowasa la asuņņa ga, ana korowasa la peve taaga nene kiela yuņņaena na kilaena la susuņņa ga. ⁵ Sane ita moki, ana Kristo þere ita make ga tepim tepe taaga, ana sane inu neņasine ko, a ko oņasine inu.

⁶ A Ntewa pe lemam pan ita, a taņan nakiliaena taņena lala pan ita, naņa sane nalaena lala naņa naga kian plan pan ita vena teyuņņae temio. A ita veve taaga monar toņareran teyuņņae temio ya naņa mla pan ita. Sanene, visae Ntewa taņan van ko sape kioņņa, ko na ove navisawalen visena naņa mla pan ko, ana monar okila omio pupia lelagaena naņa sape sane kiena visena nene pe lelaga paņisi,

⁷ pona visae kioņņa, ko na ove naiilaen yuņņaena na suņņare, monar okila omio kioņņa mņareraena wetelu,

pona visae kioņņa, ko na ove navianena yaru e visena kiena ne Ntewa, ko na monar yepemņa mņaen ruru kilaena,

⁸ pona visae kioņņa, ko na ove naiilaaren sitomena kiena yaru lala, ko na monar ositom urmin kilaen,

pona visae kioņņa, ko na ve nalaen naiilaena, monar owar ve moki,

pona visae kioņņa, ko na ove nasumonen yaru lala e yuņņaena kiena ne Ntewa, ko na monar ve omalum re,

pona visae kioņņa, ko na ve naiilaen la naņa asike e pog mņarera, ko na monar okekaran kilaena.

⁹ A naga ke nene narui þelaga wo taņena la naņa akila: kiamiu sinesiena e yaru taņena lala monar ve lelaga, monar aure vetan þelaga viowa lala, monar auarar ruru þelaga wo la mņarera,

¹⁰ monar avinaia amiu sane ave namratava taaga ga, monar akilali naņa avisu sane ane yoko kila kila ruru þelaga navatanonena va la ga wa,

¹¹ ve ataņan re naņa kiamiu sitomena mņarera na kilaen suri wo la kovio sina vetan amiu,

monar akila sane kapi vivaga sa Ninuna Wa suņņa vivaga ruru e amiu,

¹² monar akekaran navisaarena kiena ne Ntewa naņa kiamiu sitomena wasinea sane yoko kila wo van amiu sa ga naņa naga pisa, pogos naņa avane naloge viowaena, monar akila kiamiu sitomena ve piavi,

monar alen silaga,

¹³ pogos naņa li nalelagaena taņena lala limala plasan suri laņasa, monar akekara aliureure suri van la, a monar akekaran visuaren yaru taņena lala e mņamiu uņņa.

¹⁴ A nanene suri si laņas nanini narui naņa monar asitom ruruia vena kilaen va yaru taņena lala: visae laņasa asuņņa akila kare amiu komin naņa amlelaga e Yesu, monar akila wo van la. Ve avis re viowa van la, ana aviun Ntewa visa ruru la,

¹⁵ visae laņasa amloge po komin suri nowo tai, amiu mņena monar akekara amio la,

visae laņasa asuņņa atagin ke sur tai, amiu mņena monar atag amio la,

¹⁶ visae amiu amio taņena lala, monar asu ruru ga amio la naņa kiamiu sitomena ve taaga ga,

visae ayum̃ae amio taḗena lala, ve aligan amiu re metavan la, sane amiu na apo, ana akekaran ga narin yum̃aena lala, a akekaran ayakol amiu amio yar la naḗa ave torokaki,

visae akila suri laḗasa, ana ve asitom re avisave ape manmarua, ana akila kiamiu sitom̃ena vito su ga tano,

17 visae yaru laḗasa akila viowa van amiu, ana ve akila maran re si naviowaena van la, ana silaga monar asitom̃alia vena akila suri punu ga naḗa yoko yaru la akilia avisu kilale asape po a mesmesu,

18 a visae kiamiu suri viowa tai sike likan amiu amio yar taḗena lala, monar akila suri make ga naḗa sike e limamiu vena were si sum̃arena imi sike pun amiu punu ga.

19 Erau lala, sineu si amiu paḗisi nane nepisa sur la nene pan amiu. Laḗas sina sanini, sane:

“Visae laḗasa akila viowa van amiu, ana ve akilali naḗa ala nakoena van la. Akilia aligania van Ntewa vena naga liḗere mare la sirau, komin visena tai sike e Siriena Wa rui, naḗa Ntewa sape,

in ke narui naḗa yoko nela nakoena van yeririna lala, inu ke narui naḗa yoko nelamaran va la naḗa akila ke piowa.” Nav 32:35

20 A sanene, visae kiamiu nasinekar la asuḗa ga, monar akila ruru la, sa naḗa visena na Siriena Wa pisa, naḗa sape

“Visae kioḗa nasinekar visokaria, ola kinanena vania, visae moto karia, ola wii vania. Visae okila sanene, yoko okila naga mawan kiena ḗelaga viowa vaḗisi,

vano vano-o pona kekaran naḗa amiu lua ave erau wo sina yo.” Pakaiwa 25:21,22

21 Taveve suri la nene, nepisa sanene pan amiu, nesape ve atam̃an re ḗelaga viowa taulu amiu, ana monar ataulu ḗelaga viowa e kiamiu ḗelaga wo lala.

13

Li nalelagaena la monar avatanon yerkawa lala amio ḗarin suḗe lala naḗa Ntewa pisir plan la

¹ Nagane sineun laen visena laḗasa e lepas kiena li nasumonena lala. Tekilia tesape Ntewa na mon manene laa metava, naga pe suḗen ke suri punu ga, a naga ke narui ḗarin suḗe taḗena la naḗa asike ne, mla m̃areraena pan la. Sanene, ita li na lelagaena make ga monar tewatanon ḗarin suḗe la nene, monar telogear la. ² Yaru la naḗa visae asuḗa akilali naḗa avisaluḗar ḗarin suḗe lala, asuḗa apisalaluḗar ke suri naḗa Ntewa pisirplanla, a yoko Ntewa tam̃an ḗarin suḗe lala akilia ala nakoena van la vanonia. ³ Parin suḗe lala, Ntewa pe pisiriplan la re poli vena kilaen yeririna wo la amarau, ana naga pisiriplan la komin la naḗa asuḗa akilaro ke navisaluaena. La ke nene narui monar amarau, komin naḗa visae ḗarin suḗe tol la yoko la nakoena van la. A visae sinom̃an sane ve omaraun re ḗarin suḗe, yoko monar okila mesmes ga e ya naḗa yerkawa la apisa, ana yoko ve akila re viowa van ko, yoko akekaran ko. ⁴ Ntewa pisiriplan la sane ape kiena yaru na yum̃aena lala, vena kilaen yum̃aena wo naiilaen yeririna lala, a visae sinom̃an kilaen ḗarum̃a, monar ovisuar ruruia, komin naḗa asuḗa aḗarar ke m̃ena plaki, ana pe aḗarar korenan re poli. Ntewa pisiriplan la, mligan e limala vena ala nakoena van la

naþa akila piowa. ⁵ Sanene, popon tewatanon þarin suþe lala, komin naþa pe pon re tekila viowa poli vena ala naþoaena van ita. A nekilia sane kieta sitomena suþa pisu kilale ke mēna rui sape popon manene visae tesuþa tekila ke sur make ga wo mesmesu silaga. ⁶ Taveve visena la nene, popon tekekanan toul takis lala naþa monar tela va þarin suþe, komin pog naþa þarin suþe kila kiena yuþaena, suþa kila ke yuþaena naþa Ntewa mligan vena akila. ⁷ Sanene, monar akila sur punu ga naþa mesmesun akila. Visae kilavaru na takis e lepas na kilavaru naþa tesuþa tetauluia, pona kilavaru tai naþa monar tokoan vanon sur laþasa, na monar toulia. A la naþa apuarar ke yuþaena kerkeviu lala, pona kiela kia pa metava loyuþa e þarin suþe lala, monar tekekanan la, mesmesun ga naþa tewatanon la.

Li na lelagaena lala monar akila wo va yaru taþena lala

⁸ Suri taþena tai, naga e lepas na lapui la naþa yaru la asuþa akila. Visae kioþa lapui teke e yaru tai, monar olamaran vania torokin ga ya naþa amiu lua apisaaria. A popon ositomyuli mēna sane kioþa lapui teke mēna e Ntewa, komin naga mla suri tai pan ko keviu manene rui. Suri nene naga sinesiena, a ko na monar olamaran ruru va yeririna taþena lala. Monar sineþa sisi la naþa asike lavisin ko, komin yaru naþa kila ke sanene, naga sane naga mlogear make navisaluaena kiena ne Ntewa rui.

⁹ Visena kar la moki sike loyuþa e navisaluaena, sane la naþa apisa sanini, asape: Ve okila re kolau, pona ve oweþar re yaru mare, pona ve ovinau re, a ve sineþa sun re suri kiena yaru taþena, a suri taþena la ne sanene. Ana visena na visaluaena make ga, asike vatanon pupia purþes nen navisaluaena tai naþa pisa sanini, sape: Monar sineþa si yaru naþa sike lavisin ko, okila wo vania sa naþa osuþa okila ke sina ga pan ko. ¹⁰ Yaru naþa visae sinena si kemua yaru taþena lelaga, yoko naga taþatete nena kila sur naþa viowa vania. Sanene, þelaga na sinesiena yaru naga kilia kila sa naþa sane okilia ologear make visena la naþa Navisaluaena pisa. ¹¹ Ita na monar tekila ga þelaga wo la naþa, komin nagane, pog pa ke narui. Monar tevisu kilale sane lavis pogos naþa tesuþal ruru narui, ve tomomelio re sina. Pogos naþa ita temlelaga mare ga na wa, ita tesitom tesape yoko Ntewa tamalia ita vetan yomarava nini pogos piavi ke ga wa, ana nagane, pimi ke lavisin rui.

¹² Nekilia nevisa sanini nesape lavis yemalo þisi, yomerarava suþa pimi mþalivi, ana popon toþisin þelaga viowa lala na yemalolo, a monar towar sur na kilaen mara na þelaga mesmesu na yomerarava, vena tekilia tomolue tevano vena tekila mara van sur viowa la nene. ¹³ Kieta malena monar mesmesu ruru wo, torokin naþa tepe yeririna lala naþa tesuþa temial ke e yomerarava, a yoko monar teligan þelaga viowa lala. Ve tekila re þaþagena kar la naþa apulen ga kekarena na yomarava a yaru la amun wii vano-o akilalu þarila lala. Ve tesuþa tekila re suri naþa yermēne lala amio sira lala asuþa aureurela kar ga sa ga nene, a asuþa akila ke þelaga namname lala. Ve tesuþa teveveyun ita re, a ve tesikol ita re e vielueena lala. ¹⁴ Monar teligan þelaga viowa naþa tepaeme temio, a pe tesitoþal re na taveveen kiena nasinenanena poli, ana sa naþa tesuþa temiyen ke mþata kulsota nowo e marana yeririna lala, monar teyen þelaga mesmesu

lala kiena ne Suŕe Yesu Kristo e kieta malena, vena yeririna la avisu sane ita tepe kiena yeririna kemua la lelaga.

14

Popon li nalelagaena lala ve asuŕa avisa kare la re sina vanon ga narin sur laŕasa

¹ Erau lala, sineun nesape akilia sa naŕa nemloge rui sane pupia visena tai sike e amiu nagane. Sane laŕasa, kiela sitomena mok liu e sur laŕasa, asape popon akila, pona viowa ga naŕa akila, pona amaraun asape visae akila, sa ŕis Ntewa ve kekaran la re sina.

Sineun nesape la ne sanene, nepisu sane la pe apiawa re m̄arera poli wa, ana pogos naŕa asike amio ita, ve tekilali re naŕa takawe manene laa, tekekarana naŕa toure la. ² Sanene, yar laŕasa akan kare ga kinanena lala amio m̄ena tata punu ga lala, a yar laŕasa asitom asape Ntewa sinenan sape avalia kinanena laŕasa, pona avalia tata. ³ Ana sineun nesape nevisa van amiu visae ko tai naŕa okan ke ga tata, ve ovisu re viowa e yaru naŕa palia, a visae ko tai naŕa opalia tata, ve oliŕere re naga naŕa suŕa kania, ovisave yoko Ntewa liŕere naga vanonia. Ntewa kekaran make ita ga, ana amiu m̄ena ga monar akekarana amiu. ⁴ Li nalelagaena make ga asuŕa apisu ke ga Ntewa asape naga pe kiela suŕe, ana naga ga kilia visa van la visave la veve taaga akila nene pona ve akila re nene. A sanene, pe pon re ita ga teliŕere ita si poli. A Ntewa pisu yeririna laŕasa akan tata, a laŕasa pe akan re tata poli, ana naga kekaran la make ga, komin naga kilia naŕa sape yoko Suŕe Yesu kilia suŕa iila la silaga vena asuŕa asuŕal m̄arera e naga.

⁵ A naga nene maran taaga e lepas na legiena lala. Yar laŕasa amla legiena tai asape pe kiela legiena wa, a yar laŕasa apisu legiena lala asape maran taaga. Naga nene naga pogaga, ana ita make ga monar ita veve taaga tekila kieta sitomena lala, ana tesu ea, ana ve tom̄areran re yaru taveve kieta sitomena. ⁶ Yar naŕa m̄areran sape la legiena tai sane kiena legiena wa, naga kila vanon sinenan sape visirlua kia kiena ne Ntewa ea. Yaru naŕa kekarana sape kan suri make ga, naga pisa ke potena pa Ntewa vanonia, ana pogos naŕa kinana, suŕa pisirlua ke kiena kia. Yar naŕa kila sane palia kinanena laŕasa, naga m̄ena ga suŕa kila ke naŕa pisirlua kia kiena ne Ntewa, ana naga m̄ena suŕa pisa ke potena pa Ntewa e kinanena taŕena la naŕa suŕa kania. ⁷ Monar tesitom̄alia, sane pe yar re tai naŕa kilia sike e yomarava nini sane yar taaga ga poli, vena kilaen sur make ga sa naŕa naga taaga sinenania, a pe ita yar re tai naŕa visae mare, ana sur nene pe kiena naga taaga ga. ⁸ Pe sa re nene poli, komin visae temali, temali naŕa tevisirlua kia kiena Suŕe, a visae temare, temaren naŕa tevisirlua kiena kia. Sanene, sur make naŕa tekila, monar tekila amio sitomena naŕa sane pe tekila re ga kieta nasinenanena poli, ana ita tepe kiena ne Ntewa, monar taveveve ga kiena nasinenanena. ⁹ Nanene komin nanua ne, siraun naŕa Kristo mare, na suŕalu mal sina, ana kila naga pimi pe suŕen kiena yeririna la naŕa amare, a pe suŕen kiena yeririna la naŕa amali, ana silaga monar tesu ga vatanon kiena nasinenanena.

¹⁰ Ana sanene, pogos naŕa nalelagaena tai suŕa kila sur la taveve ŕelaga marua kiena ne le Yu lala, ana suŕa mliŕere ke nalelagaena taŕena naŕa

pe asuñã akila re poli, naga nene na piowa manene laa pañisi. A pogos naña yar tai ve kila re sanene, ana naga suñã pisu ke piowa e yar tañena naña kila, naña sane kiena puruvi tai loyurña e namratava kiena ne Ntewa, na nene pe ðelaga na mawaen tai.

Ve tesuñã telilipere ita re, komin naña yoko ita make ga tesuñalu tese marana Ntewa na wa, a yoko naga ke narui naña visuveve ruru ya naña ita make ga tekila. ¹¹ Sur nene sike e Nasiriena Wa la rui, naña Ntewa pisi, pisape

“In na nemal na nesike ne, ana nekilia nevisa ruru sane pogos na pimi ke ne naña yoko yar make ga akinai vamon inu,

a yoko yar make ga avisawal avisave in ga taaga nepe Ntewa.” Ais 45:23

¹² Sanene, yoko ita make ga teim e marana Ntewa, a yoko monar ita make ga veve taaga tevisawal sur la naña tesuñã tekila, a naga ke narui yoko visuvevea.

Monar ve okila re kioñã erau tai kiena naviawaena loru

¹³ Taveve sitomena la nene, ve tevisuveve manene ita re sina ga, tevisayu ya naña yar tañena kila, tesape po pona piowa ga. Ana ya naña ita li nalelagaena lala monar tesitomia vena tekila sina van ita, naga sanini, sane monar ve tekila re sur tai naña kilia kila nalelagaena kila pal mrapa pona kilia kila naga loru e mlamulena viowa. ¹⁴ Sane visae nesitomeveve inu, nekilia nesape nesuñalar m̄arera ruru na nesike ne nemio Supe Yesu, ana nemlelaga m̄arera nesape tañatete sur tai naña monar tevalia, ve takan re. A visave nalelagaena tai war sitomena visave kinanena tai pe torokin re kan po, naga pogaga, ana kana kinasa sane monar valia ruru nenaga, a ita tañena lala monar tetam̄an naga taveve kiena sitomena nene.

¹⁵ A visae ositom ovisave kinanena la torokin ga nakanena, okilia osuñã okania, a visae kioñã puruvi tañena tai naga valia, ve okilali re naña ovisave naga m̄ena ga monar kania. Visae peraga, yoko okilia okila kare nena kiena sitomena, a naga nene naga pe ðelaga wo re kiena ne ita yar la naña sineta sisi ita poli. Monar tesitom̄al tevisave Kristo maren nakilaen kieta malena imi wo, ana pe pon re tetam̄an narin sitomena e lepas na kinanena imi ve sur keviu naña suñã kila kare si kieta malena poli.

¹⁶ A tañena sina, visae sur tai naña ko opisusane pogaga vena kilaena, naga pogaga, ana pe pon re naña osuñã okila ðisi na kila kare sitomena kiena nalelagaena tañena tai, vano-o kila yar tañena lala avisa kare kieta kia ita li nalelagaena lala vanonia. ¹⁷ E lele nene tesuñã tepisayu visena la na lepas nene naña sape yoko tekilia tomun ya pona takan ya, pona monar tevalia namunena ya pona kinanena ya, ana monar ve sineta ðesan re tesape nanene naga pe sur keviu re tai nene poli loyurña e nasuñenena kiena ne Ntewa. Ana kana pupia sur ne lala, nane naña ita tekila ðelaga wo na malena mesmesu, a tese suñare temio yar tañena lala, a tetol kekarena naña Ninuna Wa suñã mlavia. ¹⁸ A pogos naña tela sur la nene ve keviu e kieta sitomena, tekila ke yuñãena wo naña Kristo sinenania, ana yoko Ntewa kekaran ita vañisi vanonia, a yoko yar tañena lala avisu sane po pañisi.

¹⁹ Sanene, silaga ita make ga monar tom̄areran li naña tekila ðelaga wo naña kilia ligan suñare sike e ita li nalelagaena lala, a naña aiila ita make ga kieta sitomena la imi marua nena napo. ²⁰ Kinanena naga sane pe sur re ta nene poli, ana pe pon re tekila naga imi ve sur ta naña kila kare ke

sina ga yuññaena wo naña Ntewa kila e malena kiena nalelagaena tañena la rui. Nepisa sanene, nesape kinanena make ga po torokin kanena, ana pe pon re okan sur tai narui yar tañena visuia ana kila naga loru, naga kila sur tai naña sitom sape pe popon re naga kila poli. ²¹ Ana kana ðelaga wo na kilaena naga sanini, sane ve okan re tata, pona ve omun re kurufa, pona ve okila re si sur tai, visae pogos naña kioñña puruvi visuia, kilia kila kare naga, kilia kila naga loru. ²² Sanene, visae kioñña sitomena lañasa e lañas na narin sur naña ositom osape pogaga nakilaena pona ositom osape pe pon re okila poli, naga pogaga, ana owarar ruru sumã ve kiamiu ga amiu lua Ntewa, ve ova olologon re e yo make ga. Yar naña kila ga ya naña naga kilia sape mesmesun ga naña kila, yoko Ntewa kekarania, a naga pe mloge re piowagan poli sape kila sur piowa. ²³ Ana visae yar nene kiena sitomena veve lua e lepas na ya naña kilia kania, ana kan ga, yoko Ntewa tañatete kekarania. Nanene komin naña yar nene sitom rui sape kila sur nene, pona pe po re e marana Ntewa poli yo, ana pe sur koreña ga, naga kila ga. Sanene, naga kila pa mlamulen piowa narui, komin naña naga pe miyuñña re amio kiliaena e ya naña po pona piowa e navisuena kiena ne Ntewa.

15

Am̄areran li naña akila ke sina ga wo van amiu

¹ Ita mokliu naña tesuññalu m̄arera ga tesike e Kristo, a pe kieta sitomena peve lua re poli e lepas na narin sur lala naña li nalelagaena tañena lala asuñña apeveyu ke ea. Ana ita na sanene, monar ve tekila re ga ya naña sinetan kilaena, ana monar tekila kieta sitomena la ve piayavi ruru wo va nalelagaena tañena lala naña asitom ke asape tañatete akila sur lañasa naña tesitom tesape tekila woga ga. ² Ita make ga, monar tesitomñal li nalelagaena tañena la naña asike lavisin ita, a monar tekila ya naña la asitom asape po, vena akekarania, a vena iilaen kiela malena amio Suñe. ³ Visae tesitomñal Kristo, naga sike e yomarava naga pe kila re ya naña naga sinenan sape kila poli, ana naga pane pog m̄arera yam mokliu, akila pania sa naña visena tai na Tus na Yauena pisa, naña yar tai pis pa Ntewa, sape “Visen viowa la naña akoven pan ko, akoven m̄ena pan inu maran taaga.”

Yauena 69:9

⁴ Visena la ne sanene, naña asike e Nasiriena Wa la nanua sumo, asiria vena vian ruru itaen la naña teim sirau, ana touloia, akilia akila kieta sitomena la m̄arera ruruia vena ita m̄ena tekilia teva teyupor e pog m̄arera lala. Visena la nene vena iila itaena, akila tekilia ruru tesape yoko monar tetaulu sur make la naña Ntewa pisaaria.

⁵ Sanene na, nemlen ke pa Ntewa vanon amiu, komin naga ke narui naga pe purþes nen sitomena viavi, naga ke narui naña kilia iilar malena kiena yaru, a nemlogin ke tania vena kila sane asuñña ataveve ðelaga kiena Kristo Yesu, asuñña ruru ga veraga amio ðelaga na ve taagaena, ⁶ naña kiamiu sitomena ve taaga a kiamiu visena ve taaga, ana yoko ayeluar ruru Ntewa, naña naga pe armanane kieta Suñe Yesu Kristo.

⁷ Sanene, amiu le Yu lala, amio kam la naña pe ape Yu re poli, pogos naña asuñña apim ke lele taaga, ana akekarana ga naña aworworun amiu punu ga aim loyuñña, sa ga naña Kristo kekarana worworun itaena. Pogos naña visae akila ve sanene, naga pe mrapa si tai naña vena visirluaena

kia kiena ne Ntewa. ⁸ A popon naŕa akila ve sa nene, komin Kristo pitomi e yomarava, pe kila re ga yuŕaena pan le Yu la poli, ana kila ŕena pan la naŕa pe ape Yu re poli. Sane e laŕas kiena le Yu lala, kila ya naŕa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa, kila naŕa navisaarena lala naŕa Ntewa kila pa apua kana le Yu lala, pimi pe lelaga. ⁹ A e lepas kiena la naŕa pe ape Yu re poli, naga kipianli lemamiena kiena ne Ntewa pan la, kila vena ayeluarda, maran taaga e naŕa Siriena Wa la apisa. Tai naŕa pis ŕesania sike e Tus na Yauena, naŕa sape

“Nesike likan wolawa lala, nemieluar kioŕa kia, yoko nelotun ko e yauena wa lala.”

Yauena 18:49

¹⁰ A taŕena, sike e Tus Navisaluaena lala, pisape

“Kam wolawa lala, aimi vai amio nena yeririna lala kiena ne Ntewa naŕa le Yu lala, amiu make ga akekara!”

Naw 32:43

¹¹ A tai sina sike sina e Tus na Yauena lala, sape

“Amiu naŕa pe ape Yu re poli, avisirlua kia kiena ne Ntewa, Amiu yeririna na yo make ga aieluarda.”

Yauena 117:1

¹² A na maro molue kome Tus kiena Aisea, pisayu Navisaarena kiena le Yu lala, sape yoko naga sumon ŕena la naŕa pe ape Yu re poli. Ana visena nene pisa sanini, sape

“Yoko lus kiena yermarua Sese tai ŕalivi,

naŕa yoko Ntewa ligan lua naga metava ve suŕen li taŕena la naŕa pe ape Yu re poli,

ana yoko awasinea vena naga kila navisa ruruena kiena ne Ntewa imi ŕalivin la.”

Ais 11:10

¹³ Ana nemlenin amiu sina pa Ntewa, naŕa tekilia towasine ga kiena visaarena lala, nemlogin vena awasine ŕa naga vano-o kiena kekarena make ga a kiena sumare imi ulemamaga e kiamiu malena, ana kila vena ŕareraena kiena Ninuna Wa kilia yuŕae e amiu vena kila sa naŕa amiu asuŕa aŕasine ke kiena navisaarena lala, imi uleule va va sa nene.

Pol pisayu pa le Rom lala e lepas na kiena yuŕaena naŕa kila pa la naŕa pe ape Yu re poli

¹⁴ Erau lala, pe nesitom ŕele amiu re poli, ana nekilia ruru nesape amiu sinemi la po paŕisi, akilia ruru sur la moki rui, a kam na atorokin naŕa akilia avian amiu sina e visena kiena ne Ntewa la ve moki. ¹⁵ Sanene, pona ailan towe laa ŕak nini yo, apisu naŕa nesuŕalu nepisayu sur ŕarera la moki towe laa pan amiu sane, a nepisayu ke sina ga sur laŕasa naŕa pona kam na asape akilia yo rui. Ana nepisu sane monar nekila ve sa nene, komin Ntewa mligan nakiliaena nakilaen yuŕaena nene e luŕau vena nekila, sane nalaena wo tai, ¹⁶ vena neim sane yar na yuŕaena kiena Yesu Kristo vena visawalena Lologena Wo kiena ne Ntewa va yar la naŕa pe ape Yu re poli. Nekila yuŕaena nene, in na sane yar wa tai naŕa nemiyuŕae ke loyuŕa e Yuŕa Wa ŕana Ntewa, nekila la naŕa pe ape Yu re poli vena aim ave wa ruru nenaga, neyawawo la e kia kiena Ninuna Wa, vena akilia aim sane nalaena wo tai naŕa pa Ntewa naŕa yoko kekaran vaŕisi.

¹⁷ Sanene, imimi lua Kristo Yesu memiyuŕae ke veraga, a nekekan naŕa inu ŕena nekila ke yuŕaena kiena ne Ntewa komŕasa. ¹⁸ Ve nevisin re kulin wowe, ana nekilia nevisave noŕarwar inu paŕisi e ya naŕa Kristo miyuŕaen pimi ŕalivi kome inu, komin nagane, imimi lua moŕere la naŕa pe ape Yu re poli apim lavisin Ntewa, asuŕa apatanonia. Nepisawal

visena lala, nekila yuṁaena moki, ¹⁹ Ntewa kila kile la naṁa peve taṁena, naṁareraena kiena Ninuna Wa miyuṁae, ana kila sane lologena wo kiena Kristo pa vanua make nenaga e yo la moki, siar gar Yerusalem pa nena perina yalen silau pa tol pupia lepas naṁa Lirikam. ²⁰ Ana nepisu sane pe torok re poli wa, kiau sitomena ṁarera tai toṁa e inu naṁa sape monar neva laa sane wa. Ana pe nesitom re nesape neva e naṁa kia kiena ne Kristo pa pa e rui, komin pe sineun re nesikol yuṁaena naṁa yar taṁena siar pa rui, ana sineun nesape neva e yo naṁa yar la pe akilia re naga poli wa. ²¹ Nanene sane visena tai naṁa navisawalena Aisea pisawal nanua rui, naṁa pisayu Navisaarena, pisape

“La naṁa pe yar pisawal re naga pan la poli wa, yoko akilia avisu kilalea, la naṁa pe amlogeli re kiena kia poli wa, yoko alogekilalea.” Ais 52:15

Pol maplanar ruru naṁa va ṁalivin le Rom lala

²² Sa naṁa nepisa ṁa rui, yam mokliu naṁa sineun nesape neim noṁalivin amiu gar Rom, ana nesuṁa nekila ke yuṁaena la e yo taṁena lala, a sur taṁena ṁena la moki paṁisi pano-o pe noṁal re kana pulmas tai poli wa. ²³ Ana nagane, nepisu sane kiau yuṁaena e lepas nini naṁa Esia sane ṁisi narui, a sitomena naṁa sike e inu kas mokli rui, sane sineun nesape neim noṁalivin amiu re, noṁape pona woga ga yo narui. ²⁴ Nekila ruru ke nesape noure matan e nini neva yalen sila u gar pupia purvanua naṁa Spen, ana nesitom ke nesape yoko nokom pun amiu, vena tekilia tesu re veraga telual pog wo tai sanene temio ita sumo wa. Yoko taṁatete nesike ve piavi ve sa naṁa sineunia, ana visae akilia akila sur laṁasa vena iila inuena e kiau mrapa, yoko nela sina ga kiau mrapa nevano. ²⁵ Ana nanene pe nagane re poli, komin naṁa yoko neva nokom ke ne Yerusalem sumo na wa, komin naṁa kiau narin yuṁaena tai vena kilaen va li nalelagaena kiena ne Ntewa la naṁa asike e nene sumo. ²⁶ La asike e pog ṁarera tai nagane, naṁa la mokliu pe kiela sur re poli, limala korena ga, ana ṁegas nen li nalelagaena la nae yo make ga naṁa Masitonia amio Kris, amloge, ana la ga aṁar sitomena nene naṁa asape popon akuan kilavaru tai vena iila laena. ²⁷ Nanene sur wo tai naṁa akila taveve ga kiela sitomena, ana nepisu sane naga pe sur wo tai naṁa monar akila kemua. La nene pe ape Yu re poli, ana e kiela malena amio Suṁe, aṁar navisa ruruena moki kiena ne Ntewa pimi e la, kome le Yu lala, ana pogos naṁa le Yu la nene atol ṁena ga pog ṁarera, popon la naṁa pe ape Yu re poli, akila maran towen van la, aiila la e sur laṁas naṁa limala plasania.

²⁸ Ana kilavaru nene naṁa amiyuwon poloia, amligan e luṁau vena nowar vano, ana pogos naṁa neva neligan ruru sike amio le Yerusalem la narui, yoko nowasuṁe in sina neim nokom pun amiu gar Rom, siraunia yoko neva yalen sila u gar Spen. ²⁹ A nemninu rui visae pogos naṁa noworun amiu, yoko wo na wo van ita make ga, yoko neim nemio navisa ruruena wo kiena ne Kristo la ve moki naṁa neviun van amiu.

³⁰ Erau lala, sineun nesape neviun manene van amiu e kia kiena kieta Suṁe Yesu Kristo, nesape asitoṁal in ṁa e kiamiu leniena lala. Nekilia nesape apulemamaga amio sinesiena naṁa Ninuna Wa mlavia, ana popon alen wo inu manenea, asikol kiamiu leniena amio kiau leniena naṁa noṁion ke nesape nelen silaga. ³¹ Pogos naṁa nepa netol lepas naṁa Sutea

vena neva Yerusalem, la mokliu naþa pe sinelan re naþa alelaga e Lologena Wo poli asike ea, ana pe nekilia re nesape yoko la asitom akila ya ne van inu, ana nemie awis pan amiu vena alen va Ntewa kilawo inu e kiela sitomena viowa lala e inu. A monar alen mēna ga sane li nalelagaena wa lala naþa asike gar Yerusalem, yoko akekaran ala narin kilavaru naþa yoko nekian van la. ³² Ana visae sur make ga torokin nasinenanena kiena ne Ntewa, yoko nekilia nomālivin amiu amio pupia kekarena na losineu, a yoko nekilia nesu ruru nemio amiu, neva ruru inu sumo wa. ³³ A in mēna nesuñia nemlen wo amiu, nesape yoko kieta Ntewa, purþes nen suñiare, sike amio amiu vano-o ve uro re.

16

Pol pisawal sur laþasa pa li nalelagaena lala gar Rom

¹ Erau lala, sineun kaloen kiau mākī e visena laþasa e lepas na kam laþasa. E lepas na vineta naþa Vipi, naþa naga ke narui þar māk nene pimi mālavin amiu, sineun akilia sa naþa naga pe yaru na visuaren yuñiaena wo tai na þegas kiena ne li nalelagaena lala nae pulkumali naþa Kenkria, ² ana popon akekaran naþa aworworun naga, aure naga sane vinemiu tai loyūñia e namratava mēna Suþe, sane torokin nenaga naþa ita li nalelagaena lala tekila van ita. Awis aiila naga e ya naþa naga limana plasania, komin naþa naga pe sira wo tai naþa pe erau wo amio imimi moki, miila ruru imimi po paþisi.

³ Sineun mēna ga nesape avisa kiau pokolulagi pona pokolemalo va sira wo taþena nene Priska, amio wona na yermēne Akwila, naþa mepe yar na yuñiaevaena e yuñiaena kiena Kristo Yesu. ⁴ Lelaga naþa, pogos tai nanua ne, nesike e lepas na marena rui, ana lalua akila naþa lavis akilalu kiela malena naþa apim atamalia inu, ana nepisa potena pan la vanon paþisi. A pe in ga taaga re poli, ana þegas nen li nalelagaena taþena mēna laþasa e lepas nene la mēna apisa potena pan lalua vanon ya naþa akila ne. ⁵ A pokolulagi pona pokolemalo naþa nepisa pan lalua, sineun nevisa mēna va taþena la naþa asuñia loyūñia e narin þegas nen li nalelagaena lala naþa apiora ke lele taaga e mēla loyūñia lalua.

Sineun nesape nevisa mēna ve sa nini va la nene, sane kiau erau wo naþa Eþanatas, naþa naga pe yar þesa e pupia lepas na Esia naþa naga mlelaga e Yesu, ⁶ a Maria, naþa naga kila yuñiaena wo moki likan amiu, ⁷ a yar lua taþena na kiau yo nene Antronikas amio Sunia, naþa nanua ne imimi make ga mesike e yuñia na koaena veraga. Nalologena lalua nene, lalua amlelaga e Yesu nanua rui, sumon inu, a lalua aþar kia wo paþisi e nalologena taþena lala.

⁸ Laþas ke sina ga, nane Ampliatas, naþa Suþe kila sane imimi lua mepe erau wo, ⁹ a Uþanas, naþa memiyuñiae lele taaga memio e lologena wo kiena Kristo, a kiau puruvi wo nene Stakis, ¹⁰ a Apelesi, naþa pe sur koren ga naþa pupia na kilaliena pimi pania, ana naga suñialu mārera e Kristo.

A nevisa mēna pokolulagi a pokolemalo va la ne mratava puna Aristopeulas, ¹¹ a taþena naþa imimi lua kiamimi visena taaga nane Erotian, a li nalelagaena kiena namratava puna Narsisas, ¹² a sira wo lalua na yuñiaena kiena Suþe nene, Traepina amio luena Traeposa, a vineta mēna naþa Pesis, naþa sineta si naga paþisi, a naga kila yuñiaena kiena

Suŕe moki manene laa rui, ¹³ a Rupus, nasumonena wo na yurñaena kiena Suŕe, amio anena naŕa naga kila inu sa ga narina nenaga.

¹⁴ A laŕas sina nane Asinkritas, Plekon, Emes, Patroŕas, a Emas, amio mēna puruvi taŕena la naŕa asike amio la, ¹⁵ a naga sina, pe sineu ŕesan re Pilologas, Sulia, Nereas amio vinena, a Olimŕas, amio li nalelagaena wa taŕena la naŕa akila lotena pa lele taaga.

¹⁶ Nekekaran naŕa nepitawe amiu make ga e kiau mŕaki nini, a amiu mēna monar aworworun ruru amiu, akila kiamiu sinesiena imi kate e namunen pipimiu e sinewoena. A ŕegas nen li nalelagaena kiena Kristo mēna lala e lepas la nene apisawal asape asuŕña asitoŕnal amiu ke e kiela leniena lala.

¹⁷ Erau lala, nepiun mŕareran ke sina ga pan amiu nesape monar avisu ruru la naŕa asuŕña asiar ke veveyuena, akila ke li nalelagaena la amlilipere la, a asuŕña akawe ke visena na vianena la naŕa amiu atol pa rui. A pogos naŕa apisu ruru la, ve ava re lavisin la. ¹⁸ Na nene komin naŕa yaru kar la ne sanene, pe akila re yurñaena kiena kieta Suŕe Kristo poli, ana la asuŕña ataveve ke ga kiela sinenanena viowa lala. Akilia avisawal sur ve moki naŕa wo na wo, ana visen kiki ga la ne, a asuŕña akilali nena sitomena ken yar la naŕa pe akilia ruru re sur poli. ¹⁹ La punu ga akilia ruru rui asape amiu asuŕña amlogear ruru ke visena lala kiena ne Ntewa, a nanene kila nekekarapaŕisi, ana monar avisuar ruruia e lepas na sur naŕa po, monar yepemiu mŕae ruruia, a e lepas na sur viowa lala, monar ve kala narin namname tai to re nena e amiu.

²⁰ A visae akila ve sa nene, yoko kila mrapa kiena kieta Ntewa na suŕñare, kila Yermare sike vatanon lolamiu lala vena aviemumuia. A kiau leniena nesape yoko lemamiena kiena kieta Suŕe Yesu Kristo sike amio amiu.

²¹ Erau naŕa Timote naŕa imimi lua memiyurñae lele taaga, pisa pokolulagi a pokolemalo pan amiu, a la telu nene nae kiau yo, Lusias, Sason, amio Sosipata, la mēna apisa.

²² In naŕa nemlarar sur na siriena, nesiri mŕaki kiena Pol nini pan amiu, kiau kia Tesias, a in mēna ga sineun nesape nekekarapaŕisi naŕa nevitawe amiu e mŕaki nini, e kia kiena Suŕe.

²³⁻²⁴ Pogaga, inu si Pol nene nesiri ne, ana lavis nesiri make kiau mŕaki narui, a pokolulagi a pokolemalo piŕnasu ke pan amiu, pimi kome la telu nene, Kaias, naŕa nesike e mŕana uŕña, a naŕa li na lotena nae e yo nene asuŕña apim ke lele taaga e mŕana uŕña, a Erastas, naŕa naga yerkawa na visuaren kilavaru na pulkumali nene, a kieta puruvi naŕa, Kotas.

²⁵ Ana e kiau visena maro, sineun nesape nela maran si nayeluarena make ga va Ntewa. Nemlen nesape yoko naga la visena la na Lologena Wo, amio navianena wo la naŕa apisayu Yesu Kristo naŕa nemla pan amiu rui, ligam ruru sike e kiamiu malena lala, vena asuŕnal mŕarera e legiena na pimi ke ne. Visena wo lelaga la nene, yar la pe akilia re poli e kas la moki ŕaro pa rui, ana nagane Ntewa kipian ita. ²⁶ Nanua, yar la apulo visena lala kiena navisaluaena lala, amninue asape visen lelaga la nene asike loyurña e la, ana nagane, mepisawal meraravania, a ita punu ga tekilia telogekilalea. A Ntewa, sane naga naŕa sike nakonua rui a yoko sike sike nena, naga pisaar sape Lologena Wo nene monar va vanua va yeririna na purvanua make ga, vena la mēna akilia aloge, a akilia alelaga ea.

²⁷ Naga taaga pe Ntewa, naga taaga pe purp̃es nen manmaruaena, a naga taaga naṗa Yesu Kristo kila kieta mrapa na lotunena, vano vano ve uro re pogos tai.
Inu, Pol.

**Maki Nasumo Naþa Pol Siri
Pa Pan Li Nalelagaena Wa Lala Nae Garu
KOREN
Visayuena Na Tusi Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Maki nini pe maki naþa Pol siri þesa pa le Koren lala naþa amlelaga e Yesu. Naga siria komin suri viowa la suñalu e maliena kiena li nalelagaena lala nae yo nene, a naga mligan maki nene pano vena iila la. Suñare nae Koren, Pol ke narui naga siaria.

Koren naga pupia pulkumali kiena le Kris lala, a naga pe pulkumali keviu na lepas naþa Akaea, naþa meke vatanon þarin suþe nae pulkumali naþa Rom. Yaru nae purvanua taþena la moki asike e nene, a naga pe yo tai naþa yaru la akila ruruia e lepas na kilaen yurñaena na tauluen kilavaru, a e lepas na kiela þelaga marua. A la nae yo nene, kiela kia keviu e yomarava komin kiela þelaga viowa lala, a naþa amlotun ke ntewa taþena la moki.

Suri kerkeviu la naþa Pol pisayu e kiena maki nene sanini:

pisayu napiowaena naþa yaru na suñare la asuñia amliþere la,

pisayu napiowaena naþa la asuñia akila ke piowa pa sira lala,

pisayu mrapa mesmesu na kilaen talovaena,

pisayu sanape e kinanena lala naþa akila kuþaþaena e la van nono lala.

Pol pisatañe kiela naviunienu laþasa, ana pian la e mrapa mesmesu na tavevena vena alotu e suñare, amio mñareraena la naþa Ninuna Wa suñia kian ke pa suñare, a nalelagaena naþa yaru kilia mali sina. Pol kila meraravan naþa kilia ruru napiowaena a navisatameena la nene, a pisa meraravan naþa lologena wo kiena Yesu ga kilia la navisatameena van la.

E marana na keviu 13 pisayu þelaga na sinesien Ntewa amio yaru lala naþa pe þelaga keviu tai naþa yeririna kiena Ntewa la monar atavevea. Marana na keviu nene pe komþasnen visena kiena ne Ntewa naþa yaru la akilia ruruia, taulu komþas taþena la na tusi nene.

Komþasnen tusi laþas nene

Visena þesa 1:1-9

Yaru na suñare la amliþere la 1:10—4:21

Mlamulena viowa amio sira, a malena na mratava 5:1—7:14

Li nalelagaena lala a yaru la naþa amninue Ntewa 8:1—11:1

Mrapa kiena li nalelagaena lala na kilaena lotena 11:2—14:40

Yesu mali sina, a yaru la naþa alelaga ea akilia amali 15:1-58

Nalaena naþa aligan va van li nalelagaena lala nae Yutea 16:1-4

Visena maro 16:5-24

Pol sike gar Episas, pisa pokolulagi pona pokolemalo pan le Koren lala

¹ Erau nae Koren lala, inu naþa nesiri maki nini piñasu pan amiu, inu Pol, naþa Ntewa sinenan sape neimi neve nalologena tai kiena narina Yesu Kristo, ana pio inu, pisirlua inu vena nouarar yurñaena na sanini.

Nesike e yo nini nemio kieta erau Sostinis, ana imimi lua mepisa pokolulagi pona pokolemalo pan amiu punu ga, ² nae sumāre kiena ne Ntewa e pupia pulkumali nene Koren. Kam ke narui naŋa Ntewa pio amiu aimi vena asikol amiu amio kiena li nalelagaena taŋena lala, naŋa asutetae asike e yo punu ga naŋa asuŋa amlotun naga naŋa kila ita tepe wa ruru rui, nane Yesu Kristo naŋa naga pe kieta Suŋe ita punu ga.

³ Memlen mesape lemamiēna kiena ne Yesu Kristo a sumāre kiena ne Ntewa arimata sike amio amiu.

Pol pisa potena pa Ntewa komin naviawaena kiena le Koren lala

⁴ Nepisu sane pogos naŋa apim ape yeririna kiena Kristo Yesu, lemamiēna kiena ne Ntewa sumā miyuŋāe keviu e kiamiu malena lala, ana silaga nesuŋa nepisa potena keviu vanonia.

⁵ Asuŋa apim apo manene laa e lepas na visawalen Lologena Wo, a asuŋa apa ke metava e lepas na kiamiu nakiliaena, e mēna ga e lepas na ōelaga wo taŋena make ga lala. ⁶ Pogos naŋa nepisu nene, nepisu sa ga kiau yuŋāena la nanua ne, naŋa nepian amiu e Kristo, nagane suŋa ōar ke pupia mrasa.

⁷ Nalaena lala pona namāraraena lala naŋa Ninuna Wa suŋa kian pan amiu, pe tai re naŋa pe atol re poli wa, ana asuŋa amiyuŋāe ke amio la po paŋisi, komin akirakiravan ke naŋa kieta Suŋe Yesu Kristo kilia imi māalivi si e yomarava nini.

⁸ Naga pe pimi māalivi re poli wa, ana naga suŋa miila ita silaga vena tesuŋālu māarera tesuŋa ga vano-o tol legiena maro nene, ana pogos naŋa tesuŋālu tese marana ne Ntewa, yoko naga kila naŋa naviawaena taŋatete se ita.

⁹ Ntewa pisaar rui vena viewo ita, ana tekilia towasine ruru kiena visena nene, komin naga pio ita, ōere ita sikol ita teve erau wo temio narina, Yesu Kristo kieta Suŋe.

Suŋare suŋa mliŋŋere paŋisi

¹⁰ Kiau namratava lala kiena kieta Suŋe Yesu Kristo, nesape neviun manene van amiu e kiena kia, nesape aŋionli naŋa aim ave taaga sina. Popon ve aliliŋere amiu re, ana amiu, kiamiu sitomena a kiamiu visena monar ve taaga.

¹¹ Nepisa visena la nene, komin la naŋa puna yaru nene Kloe apim apisawal pan inu asape veveyuena sike likan amiu, olai lala a vineu lala.

¹² Nemloge naŋa amiu peve taaga asuŋa apisasa ke kiamiu ōegas lala asape “In na yoko netaveve Pol,” pona taŋena sape “O, in na nepe kiena Apolos,” pona tai sina, sape “O, in na nesikol inu e ōegas kiena Keŋas.” A laŋas sina, apisirilua si kiela narin ōegas laŋasia, akoven plan taŋena lala, asape “O, imimi ga mepe yeririna kiena Kristo lelaga.”

¹³ Ke, ya ne akila ke sanene? ?Pona popon tetewowa Kristo ve kinakinasā, teliwerwere e kiamiu narin ōegas la sanene? ?Pona laŋas asape ape kiau Pol, komin naŋa asitom asape in ke narui naŋa netelan inu e laki torovia vena netamalia la? ?Pona laŋasia sinela ōesan naŋa akeela e kia kiena Yesu, ana asitom asape akeela e kiau kia?

¹⁴⁻¹⁶ Sanene, nepisu pogaga naŕa nanua ne, pe nekee amiu re nena tai poli, Krispas ga lalua Kaias, pona sineu ŕesania, nekee mēna Steŕanas amio namratava puna, a pe nesitoŕial re si po laa rui, sane la ga nene, pona laŕas sina? Nepisa sanene komin naŕa visae nekee amiu ve moki, pona asuŕmalu avis vilaveena rui, asuŕna avisave “!O, imimi ke narui, naŕa Pol kee imimi e kiena kia!”

¹⁷ Sanene piowa ga, komin Kristo pe mligan inu re nepimin keen yar la poli, ana mligan inu nepimin lologonen kiena Lologena Wo van la. A pogos naŕa nemlologon ke sanene, pe nekila re nemio ŕareraena na manmaruaena na yomarava nini poli, ana nekila amio ŕareraena na laki torovia kiena ne Kristo.

Kristo kipian manmaruaena a ŕareraena kiena ne Ntewa

¹⁸ Ana yaru la naŕa asuŕna ataveve ke mrapa na kovioena, amloge visena na laki torovia kiena ne Kristo sane suri tai naŕa pe sur korena ga pan la, ana ita la naŕa tetaveve ke mrapa na malena, temloge visena na kiena laki torovia sane ŕareraena kiena ne Ntewa natamalia itaena.

¹⁹ Naga nene sane visena kiena Siriena Wa tai, naŕa Ntewa pisa sanini, sape

“Yoko nowe plan manmaruaena kiena la naŕa asitom ke asape ape manmarua, yoko nekilawo nakiliaena kiena la naŕa asitom ke asape akilia suria.” Ais 29:14

²⁰ Ana visena nene pe lelaga paŕisi, komin naŕa tepisusu yomarava, tekilia teviun tevisa sanini tevisave awa kiena yaru na manmaruaena lala? Awa yaru la naŕa apisuveve ruru kiliaena la naŕa sike e tus lala? Awa yaru la naŕa akilia avisayu ruru sitomena la naŕa pe taŕena pe taŕena naŕa tetelivi ke nagane? Tepisu sane peraga yo, a tepisu sane Ntewa kila manmaruaena lala na yomarava nini apimi sane sur wowe ga tai rui.

²¹ Ntewa ga pe manmarua, a e kiena manmaruaena, naga kila sane manmaruaena na yomarava nini taŕatete kilia kila yaru kilia naga. Ana naga pisu sane po laa sane vena kila naŕa kiamimi lologena lala, naŕa yaru la asitom ke asape pe wowe ga, kilia tamalia yaru naŕa mlelaga ea.

²² Le Yu la moki liu naŕa yepela mavin lelagaena, asuŕna apisavisa ke asape visae mekila kile lala, yoko alelaga ga na wa, a le Krik la moki liu yepela mavin lelagaena, asuŕna apisa ke asape visae mevis mesmesu nena e kiela nakiliaena marua lala, yoko alelaga ga na wa, ²³ ana pe mekila re sanene pan la poli. Memlologon ga Yesu pan la, mesape naga marewo kiela mlamulena viowa lala e laki torovia, ana visena nene, le Yu lala asape taŕatete alelaga ea, a le Krik lala, asape visena na wowe ga nene.

²⁴ Ana e lepas kiena ne la naŕa Ntewa pio la vena ave kiena, sane ita, naŕa ita laŕas tepe le Yu a ita laŕas tepe le Krik, pe sa re nene poli. Ve tesitom re tesape tevisu kile taŕena, komin naŕa tepisu kilale ŕareraena kiena ne Ntewa e yuŕnaena kiena Kristo rui, a ve tesitom re tevisave tetaveve kiliaena taŕena, komin naŕa tepisu kilale namanmaruaena kiena ne Ntewa e mrapa kiena Kristo natamalia itaena.

²⁵ Yaru taŕena lala apisu naŕa Ntewa taŕnan Kristo mare e laki torovia, asitom ke asape Ntewa malumu ga, ana peraga. Sur nene kila meraravan kiena ŕareraena naŕa ŕarera laa sane, taulu ŕareraena kiena yaru.

Apisu sur nene, asitom asape Ntewa pe wowe ga, ana peraga, kipian kiena manmaruaena naŋa po manene laa taulu manmaruaena kiena yaru.

²⁶ Wolai a vineu lala, asitomyuli sane kam na sanapen naŋa Ntewa pio amiu ape kiena? Pe ita moki re poli naŋa e lepas na visuena na yomarava, ita temanmarua, pona tepe yaru m̄arera, pona tepe yaru kerkeviu lala. ²⁷ Yomarava nini sape tepe wowe, ana Ntewa p̄ere ita, ana kome ita suŋa kila plan ke manmaruaena na yomarava. Yomarava nini sape ita temalum ga, ana Ntewa p̄ere ita, ana kome ita, suŋa kila ke m̄areraena na yomarava pito tano. ²⁸ Yomarava nini pisa ke sape ita yaru korena ga naŋa tesike tano, ana Ntewa p̄ere ita, ana kome ita, suŋa kila ke pupia sur kerkeviu la pito tano, kila apimi ape suri korena.

²⁹ Sanini, pe yar re nena tai naŋa kilia visirlua naga e marana Ntewa, sape naga pe manmarua, pona naga m̄arera, pona naga yar tai ne, ³⁰ ana Ntewa ga pe purp̄es nen kieta malena viu temio Kristo Yesu. Naga ke narui pitetalia Yesu pimi kilologia mrapa pan ita, ana Yesu pul plan ita, kila ita temesmesu e marana, kila ita tepimi tepe kiena yaru wa lala.

³¹ Ana komin suri ne nanene, tepisu naŋa visena kiena ne Tusi Wa tai pe lelaga paŋisi, naŋa pisa sanini, sape
“Yaru naŋa sinenan sape warwaria, naga kilia warwarian ga kieta Suŋe.”
Ser 9:24

2

Pol mlologon lak torovia kiena Yesu e m̄areraena kiena Ninuna Wa

¹ Erau lala, nanua kam na aminue visena kiena ne Ntewa lala, ana nepim nepisawal pan amiu. Ana sa ga naŋa apisuia, pogos naŋa nepimin nekila, pe nekila re naŋa nepilaven visena piayavi lala pona manmaruaena kiena yaru. ² Nekila kiau sitomena m̄arera nesape pogos naŋa nesike likan amiu, yoko ve nesitoŋal re si sur taŋena, ana yoko nelologon ga Yesu Kristo, amio kana marena e lak torovia. ³ Nesike nemio amiu, nemloge sane yepeu malumu paŋisi, nemarau, sineu kurkur, ⁴ a kiau visena a kiau suniena pe pulen re nena manmaruaena pona kiliaena kiena yaru. Ana e pogos nene, amloge naŋa kiau visena lala apulen m̄areraena kiena Ninuna Wa, ⁵ a kila sane kiamiu naviawaena pe suŋal re su e visena na manmaruaena kiena yaru poli, ana suŋalu su e m̄areraena kiena ne Ntewa.

Manmaruaena kiena ne Ntewa

⁶ Lelaga naŋa kiau visena pe pulen re visena lala na manmaruaena na yomarava nini poli, pona kiliaena kar la naŋa yerkaawa na yomarava nini la akekaran poli, ana pogaga, komin yomarava nini amio kiena yerkaawa lala yoko avano amap ga. Ana kam la naŋa kiamiu sitomena marua ruruia, apisu kilale naŋa kiau visena lala pulen ruru nena manmaruaena kiena ne Ntewa. ⁷ Kiena manmaruaena nene, naga p̄arpolo ruru sike pa rui sumon naŋa naga si yomarava nini, ana manmaruaena nene tapolou ruru suŋa ga, yar la pe akilia re nena ga, ana nagane narui molue merarava ruru ga pan ita na wa sane pupia visaruruena tai naŋa Ntewa mlavia vena kila ruruitaena. ⁸ A kiena manmaruaena nene m̄alivin ita e mrapa naŋa Yesu pimi tamalia ita, ana yerkaawa na yomarava lala pe apisu kilale re sur nene poli, ana atarar Yesu, naŋa naga pe pupia Suŋe na urarena nae ma e peni,

la atelanm̃ar naga metava e laki torovia. ⁹ Yeririna la pe apisu kilale re sitomena kiena ne Ntewa sanene poli, naga sane Siriena Wa tai, naḡa pisa sanini sape

Sur nowo la naḡa kilamarana yaru pe pisuli re poli wa, pona kiligana yaru pe mlogeli re poli wa, pona los nen yaru pe sitomli re poli wa, ana sur ke la nene Ntewa kila ruru suḡa ga pe kiena ne kiena yaru la naḡa sinela si naga. Ais 64:4

¹⁰ Ana ita, ita na tekilia navisa ruruena la nene, komin Ninuna ne Ntewa naḡa pisu kilale make suria, a kilia make sitomwanena kiena ne Ntewa, naga kipian itania. ¹¹ Sa ga ita yeririna, naḡa yar taḡena mninve ya naḡa sike e kieta sitomena, ana ninuta ga kilia ruru po. Ana maran taaga m̃ena sa nene e Ntewa. Pe tekilia re ya naḡa sike e kiena sitomena poli, ana Ninuna ga kilia m̃aga, ana pisawal pan ita. ¹² Pe ninuna na yomerava re ga nini tai poli naḡa pisawal pan ita, ana Ninuna Wa nene naḡa molue ma puna Ntewa pitomi, naga ke narui naḡa kila ita tepisu kilale ruru nalaena wo la naḡa Ntewa suḡa kian ke pan ita.

¹³ Sanene, popon avisu kilale m̃ena sane kiamimi visena la naḡa pimi ke pan amiu, pe amolue re e manmaruaena kiena yar poli, ana Ninuna Ntewa ga suḡa pian itania. Sanene, mesuḡa moḡar ke visena lelaga lala kiena Ninuna Wa nene, ana memligan sike e amiu naḡa Ninuna nene sike e kiamiu malena rui. ¹⁴ Yar naḡa Ninuna pe su re e kiena malena poli, naga taḡatete visu kilale sur lala na Ninuna, naga sane pe yar tetan ga e la, ana naga taḡatete nena tol m̃areraena la naḡa Ninuna kiania. ¹⁵ Yaru naḡa Ninuna sike e naga, yoko naga kilia visu kilale ruru sur make ga, ana yar naḡa Ninuna pe su re e naga poli, naga taḡatete visu kilale ruru ya naḡa sike e malena kiena yaru naḡa Ninuna sike ea. ¹⁶ Visena Wa pisa sanini, sape

Pe yar re nena tai naḡa kilia ya naḡa sike e sitomena kiena ne Ntewa poli, pe yar re nena tai naḡa kilia vian si sur va Ntewa poli. Ais 40:13

Visena nene pe lelaga paḡisi, ana e ita naḡa Ninuna sike e ita, tetol sitomena kiena Kristo rui.

3

Pe pon re veveyuena su likan nalelagaena la poli

¹ E pogos naḡa nesike nemio amiu nanua ne, sineun nesape nevis ruru nemio amiu sa naḡa kam na ape yeririna naḡa Ninuna ne Ntewa sike e kiamiu malena rui, ana peraga. Nepisu sane kam na pe atoroki re poli wa, nane kila narui nepis pan amiu sa naḡa kam na ape yar na yomarava ke ga wa, naḡa e lepas na kiamiu malena amio Kristo, kam na sa ke sisi tomtom lala wa. ² Sanene, nepagan amiu e ga e yu, taḡatete nela kinanena m̃arera van amiu, komin kam na pe atorokin re poli. Ana pimi tol nagane, nepisu sane kam na pe atoroki re poli wa, ³ komin naḡa ḡelaga na yomarava nini mok liu sike likan amiu wa. Pona kam na pe apisu kilale re poli yo, ana pogos naḡa vielueena amio veveyuena sike e amiu, kana kinasa sane asike e yemalolo na wa, kiamiu ḡelaga sa ga ḡelaga kiena yaru. ⁴ Merarava ruru po paḡisi naḡa amiu na sanene, komin naḡa asuḡa amlip̃ere amiu ke sanene. Kam laḡasa asuḡa apisa inu, asape “Aulai, imimi na mekekanan Pol, metaveve naga,” a kam laḡasa asuḡa

apisa ke erau nalologena Apolos nene, asape “Ke, imimi na mekekarana Apolos, metaveve naga,” ana sitomena sur la ne sanene, sitomena kien yar ga.

⁵ Visae sinemiun avisayu kiamimi kia imimi lua Apolos, popon asitom ruruia avisave imimi lua mepe yar sur na sanape? Imimi lua mepe yar kiena Suŕe ga, vena kilaen yuŕaena naŕa mligan sike e limamimi, vena kila sane akilia alelaga ea. ⁶ E lepas na yuŕaena nene, in ke narui nemapila kurusia, a Apolos ke narui naga ŕeleule susia, ana Ntewa ga naŕa kila purŕesia kapuru pimi kerkeviu ŕar mrasa. ⁷ Ana monar tevisu kilale sane yar naŕa mapila kurusa, a naga naŕa ŕeleule susia, lalua pe akila re pupia sur tai poli, ana naga naŕa kila purŕesa pimi keviu ŕar mrasa, naga ke narui kila pupia suria. ⁸ Ana imimi lua, naŕa tai mapila kurusa, a tai ŕeleule susia, imimi lua memiyuŕae maran taaga ga, a yoko imimi luoka ga mowar kiamimi nalaena torokin kiamimi yuŕaena. ⁹ Pe sa re naŕa imimi lua, imimi yar tai naga po, a tai piowa ga, ana imimi lua mepe yar na yuŕaevaiaena lele taaga kiena ne Ntewa, a amiu na sane protano naŕa memiyuŕae ea.

Pona kana totou taŕena na visaena, nekilia nevisave kam na sane yuŕa tai naŕa Ntewa suŕa miyuŕaenia. ¹⁰ Ntewa mla kiliaena wo pan inu, ana nemiyuŕae sane yar tai naŕa yepena ŕaen yuŕaena, nemiyuŕaen ŕeren yuŕa tai naŕa ŕarera ruruia sike na. Ana siraunia, pe in re naŕa nepisirlua yuŕa metava e ŕerena nene poli, ana erau taŕena nene pimi suŕa miila nayuŕaenen yuŕa. A kam ke sina ga laŕasa akilia aiila nakilaen yuŕa metava e kana ŕerena nene, ana yaru naŕa yuŕaen sanene monar visuar ruru kana ŕelaga na yuŕaenena. ¹¹ Naga monar taŕatete liganli si ŕerena taŕena, komin nemligan ŕerena napo rui, nane Yesu Kristo. ¹² A pogos naŕa amiyuŕaen yuŕa metava e ŕerena nena, pona laŕasa amiyuŕaen e kol pona selpa pona kilavaru ŕarera, pona laŕasa amiyuŕaen e laki pona ŕaero pona ŕakururuye. ¹³ Ana siraunia, yoko kapi na legiena maro kekania kilali kiela yuŕaena lala, kila yuŕaena la naŕa akila, ŕalivi e yo metava. ¹⁴ Visae kapi tol yuŕa naŕa yar tai pisirlua metava e ŕerena nene, ana kekan ŕele ga, yuŕa suŕalu ruru suŕa ga, yoko yar nene war kiena nalaena wo tai. ¹⁵ A visae yar taŕena, kapi kekan make kiena yuŕaena, yoko yar nene kilalu make kiena suria. Lavisa kapi nene kilia kekanŕar ŕena yar na yuŕaena nene, ana pona naga purmatan kapi nene, tamalia kiena malena.

¹⁶ A kam na monar avisu kilale sane yuŕa nene naŕa amaplar metava e ŕerena nene, naga kam li nalelagaena lala, a sane yuŕa na lotena wa tai ŕana Ntewa, naŕa Ninuna suŕa loyuŕa ea. ¹⁷ Yuŕa na lotena kiena ne Ntewa naga kam ga ne, a visae yar tai sinenan sape kila kare yuŕa nene, yoko Ntewa welua nena naga, komin kiena yuŕa na lotena nene naga pe wa paŕisi.

¹⁸ Amiu monar ala ya naŕa nepisa ke ne, pe pon re asitom avisave naga pe sur korena ga. Visae amiu yar tai sitom ke sape naga pe manmarua ruru po e nakiliaena na yomarava nini, popon manene naga ligan sitomena naviskanena la nene sike na. E lepas nakiliaena na yomarava nini, naga monar kila naga sane yar ga tai naŕa pe wowe, ana visae naga kila sanene, yoko naga kilia ve manmarua ruruia e nakiliaena lala kiena ne Ntewa. ¹⁹ E

Visena Wa, tepisu visena tai naŕa kila meraravan sape manmaruaena na yomarava nini sane sur wowe ga e marana Ntewa, naŕa pisa sanini, sape *La naŕa asitom ke asape la ape manmarua ruru po e yomarava nini, asitom ke asape la akilia suria, ana e marana Ntewa la ape wowe ga, naga pisu kilale la ruru rui.* *Sop 5:13*

²⁰ A visena taŕena sina sanini, naŕa sape *Suŕe pisu kilale ruru sitomena lala kiena li na manmaruaena la na yomarava nini, sape ape sur korena ga.* *Yauena 94:11*

²¹ Sanene na, ve tevilaven re sitomena na yomarava lala. Taŕatete akila sur wo tai van amiu, komin naŕa Ntewa kian kiena navisa ruruena wo punu ga pan amiu rui. ²² Inu Pol nemio Apolos a Keŕas, mekila yuŕaena wo punu ga pan amiu rui, a nagane yomarava nini sike e limamiu. Visae amal pona amare, visae asuŕia nagane pona ase legiena naŕa pimi ke ga wa, ana sur punu ga ape kiamiu rui, ²³ a amiu ape kiena Kristo, a Kristo pe kiena ne Ntewa.

4

Yuŕaena kiena Pol amio Apolos sane nalologena kiena Yesu

¹ Sanene na, amiu ve aligan imimi re meva metava, ana popon avisu imimi sa ga yar na yuŕaena kiena Kristo lala, naŕa naga mligan visawanena lala kiena ne Ntewa e imimi, vena mevisawal va la naŕa pe akilia re poli.

² A pupia sur naŕa sike e kiamimi sitomena, mekilia sane monar memasisun ruru wo e yuŕaena nene naŕa kiamimi yerkawa mligan e limamimi.

³ Pe nesitom manene re nesape aŕa amiu asitom ke sanapen inu, po yar la aliŕere inu ve sanape, a in ŕena pe nepilevilen in re sina poli nesape in na sanene pona sanene. ⁴ Lelaga, pona nepisu in ke sina ga nesape nemiyuŕa e pogaga ne, ana nanene kiau sitomena ga ne. Kiau sitomena nene taŕatete kilia kila inu nemesmesu, a Suŕe ga naga pe yar naŕa torokin liŕere inuena.

⁵ Ve sanene na, ve tokoskosin re liŕereen yar taŕena, ana monar tesuŕate Suŕe wasuŕe e kana legiena na liŕereena nena. E pogos nene, yoko naga la sur la naŕa atapolou asike e yemalolo, kila naŕa amolue e yomerarava, a yoko la sitomwanena la naŕa atapolou ke e los nen yaru, kila naŕa amolue e maran yeririna make ga. Yoko Ntewa waveve sur la nene, ana yoko naga vis va yeririna lala torokin ya naŕa naga ŕal e kiela malena.

⁶ Erau lala, visen la ne nesuŕa nepisa ŕisi ne, nesuŕa nepisayu ke ga imimi lua Apolos ne, ana nekila sanene komin sineun nevian ruru amiu, sane ve avisusu re ve taŕena e kiamiu navianena lala. Amiu laŕasa apilave komin navianena na kiela ŕegasa, a asuŕa apisusu ke piowa e navianena na ŕegas taŕena, ana sanene na pe mesmes re poli.

⁷ Kam punu ga maran taaga, kam na pe apo manene re taulu taŕena la poli, a visae sur wo tai sike e amiu, pe kam re na amiyuŕaen poli. Ntewa ga kian pan amiu sane nalaena tai, ana sanene na pe pon re si avis vilave nanon poli. ⁸ Lelaga, nekilia nesape asuŕia asitom ke asape kam na limamiu pulen sur wo lala kiena ne Ntewa rui, ana amloge po, asitom ke asape kam na ape kiena yerkawa lala na yomarava nini rui, naŕa akoven

imimi mesike nena varau. Visae lelaga naŕa sane kam na ape ŕarin suŕe lala kiena ne Ntewa na yomarava nini, po paŕisi, ana pe nesitom re nesape sanene poli.

Ana visae pogos tai ve sanene, pona pe kam re ga poli yo, ana yoko Ntewa visu sane imimi lua mēna ga metorokin meto metava memio amiu vena ve suŕenen kiena yeririna lala.

⁹ Ana nagane, imimi li nalologena lala pe mesu re e yo wo na sanene poli. Sane Ntewa mligan imimi mesike laa varau tano, naŕa yeririna na yomarava nini amio mēna navisi lala apisu kare imimi, sane metorokin ke ga yaru lala naŕa amla koena na marena pan la.

¹⁰ Memlogear ke Kristo, mekila ke kiena yuŕnaena, ana li taŕena la apisu imimi sa ga mepe wowe towe ga, ana asuŕna apisayu amiu asape ape manmarua ruru nena e malena kiena Kristo. Apisu sane imimi na memalum ga, ana kam na aŕarera. Apisu imimi piowa ga, ana amligan amiu asike metava.

¹¹ Imimi na pe sa re nena amiu poli, komin siar nanua pimi tol nagane, viso kar imimi, moto kar imimi, pe māmimi kulsota wo re poli, mesuŕna mepane ke pog mārera lala, māmimi yuŕna wo re naŕa memon e poli, ¹² ana mesuŕna memal ke ga e yuŕnaena na limamimi. Yar la apiuelin imimi, ana mepisa ruru la ga. Akila kare imimi, ana metarān ga. ¹³ Apisa kare kiamimi kia, ana mekilali naŕa mepe erau ruru ga memio la. Mekila po sanene, ana akila imimi sa ga kororaki na yomarava nini. Lelaga, pimi tol nagane apisu imimi sa ga sur korena ga.

Pol piun sape ataveve lana

¹⁴ Pogaga, pe nepisa re visena la ne ne vena kila amiu amawa poli, komin kam na sa ga naruu lala naŕa sineu sii amiu paŕisi, a sineun nevian ruru amiu. ¹⁵ Nekilia nesape yerkawa taŕena la mok liu naŕa apisuar amiu a amiila kiamiu lelagaena e Kristo, ana popon asitorān sane inu ga taaga nepe arimamiu. In na noŕar ŕesan Lologena Wo kiena Kristo pimi pan amiu, ana in na sane arimamiu e kiamiu malena amio naga.

¹⁶ Sanene na, nepisu sane mesmesun ga naŕa nevis van amiu, nonāraran amiu nesape ataveveli lelen lau sumo.

¹⁷ Sitomena ne nanene kila nesape nevitetalia Timote iŕnasu pun amiu. Nepisu sane Suŕe taŕian naga pan inu sa ga naruu tai, komin naga miyuŕnae ruru po e yuŕnaena lala a nekekarān naga paŕisi. Ana pogos naŕa visae imi mālivin amiu, sineun nesape naga kila amiu asitom ruru si kiau ŕelaga nayalena naŕa nataveveen Kristo, sa naŕa nesuŕna nepian ke pa yar lala na suŕare make ga la naŕa nesuŕna neteteliv ke e la. ¹⁸ Nekilia sane pogos naŕa apisu sane pe nonālmālivi re si pun amiu poli, kam laŕasa akilali naŕa amligan la sina asu metava.

¹⁹ Ana pogaga, komin naŕa visae Suŕe taŕian van inu, yoko ve ve piavi re neim nonālvivin amiu. E pogos ne nanene narui, yoko yepeu mavin logeen visena kiena la nene, ana sineun nesape nevisu sane kiela māreraena na kilaen yuŕnaena mārera sanape.

²⁰ Nanene komin naŕa visena kiena yaru pe pe sur re tai poli loyuŕna e nasuŕenena kiena ne Ntewa, ana māreraena kiena Ninuna ke narui naga pe pupia suria.

²¹ Pogaga, sineun nesape asitom ruru sumo, sane visae nomālivin amiu, yoko ve sanape? Visae sinemiunia, nekilia neiñasu pun amiu nemio kiau visena mārera lala na veveyuena, ana po manene laa visae akila kiamiu sitomena la su tano sumo wa, ana nekilia neiñasu nemio ga visena la naḡa malumu, e ḡelaga na sinesiena.

5

Pelaga viowa loyumiā e sumāre

¹ Visena pimi tol kiligau sape sur tai sike likan amiu naḡa piowa manene laa. Apisape kam yar tai, arimana pa talopa amio sira taḡena, ana siraunia, yar nene pinaun wona arimana nena pimi sike amio. Lelaga kemua naḡa, yaru na yemalolo lala taḡatete akila ḡelaga nene, ana sanape na kam li nalelagaena tai sumā kila?

² Kam li nalelagaena lala asumiā apisir plan amiu, asape kam na amiyumiāe ke po, ana sanape asumiā atanān ke ḡelaga na sanene sumā miyumiāe ke likan amiu? Popon aloge viowagan sur nene, a popon akovenlua yaru nene vetan kiamiu sumāre.

³ Ee, lelaga naḡa nagane nesike e yo nini nesike laa perinan amiu, ana e ninuu nemloge sa ga nesike ga nemio amiu. Sanene na, e kia kiena Suḡe Yesu, nesumiā nepisawal ke naliḡereena tai kiena yar nene sa ga nesumiā ke ga nesike e maramiu. ⁴ Sanene na, pogos naḡa aim si lele taaga, monar avisu sa naḡa ninuu sike ga amio amiu, a monar akilia sane Suḡe Yesu mēna sike amio kiena māreraena, ⁵ ana monar akovenlua yar nene vetan sumāre. Naga monar ure sina, wasuḡe si e yomarava va e limana Yermare, ana popon ḡelaga lala na mlamulena viowa na yomarava akila naga loge viowa vano vano-o va ḡisi, ana suraunia pona wasuḡe si imi yo, vena Suḡe kekarān tamalia ninuna e legiena maro.

⁶ Erau lala, pe pon re asumiā awarwar manene amiu poli, avisave kam na amekiki, komin kororaki nene sike e amiu na wa. Kam na akilia rui sa naḡa narin is ga, ana kilia kila kilaparavi punu ga lapa. ⁷ Sanene na, popon vena awar plan is viowa nene naḡa sike e amiu, vena amiu punu ga aim aekiki ruru sina. Monar tesitomiā sa naḡa yermarua lala asumiā akila ke kuḡapaena e narin sipsip vena kilaplanen kiela mlamulena viowa lala, ana Kristo pimi mare e lāki torovia vena warplanen kieta mlamulena viowa lala, ana pe pon re kororaki sumā e ita poli.

⁸ Ana pogos naḡa yermarua la akila kuḡapaena ḡisi, akila kana ḡapaḡena nena, a ita nalelagaena mēna lala ita mēna kieta ḡapaḡena tai. Ana pe pon re tesike e ḡapaḡena nene poli, takan kilaparavi tai naḡa is marua sike ea. Visena nene kana kinasia sane pe pon re sane mlamulena viowa a ḡelaga viowa na malena marua sumā ga e ita, komin loyumiā e malena na sumāre, sur make ga monar ikiki ruru wo, ve lelaga ruru wo, a ve wa ruru wo.

⁹ Kiau visena tai pan amiu sanene rui. E mākai tai naḡa nesiri piñasu pan amiu nanua rui nepisawal nesape pe pon re ava lele taaga amio yar la naḡa akila ke ḡelaga viowa la poli, pona asumiā akiriri kar ke vanon sira lala. ¹⁰ Ana pona kam laḡasa amlogepal kiau visena nene yo, komin pe nepisa re e lepas kiena yar la naḡa pe amlelaga re poli. E la nene, la moki akila kolau, la moki ape puluvis lala, la moki apinau, la moki amlotun kiela nono lala, ana visae sinetan tevisave tesu perinan la, pona monar teligan

ga yomarava nini narui, komin naþa ita make ga tesike e yomarava, a tesuñña tepitawe ke yar sur na sanene silaga. ¹¹ Pe nepisaluþar re nene poli, naþa tesuñña tepitawe ke yar kar na sanene e kieta yaloreña, ana ya naþa sineun nesape nevisa, sineun nesape visae yaru tai suñña ga, neþa naga pe nalelagaena lelaga tai, ana apisu ke naþa e kiena malena naga suñña taþa ke kolau, pona suñña pe puluvis lue ga, pona suñña mlotun ke nono lala, pona suñña piuel, pona suñña mun kuruta namunena, pona suñña pinau, ana pogaga, yar sur ne nanene narui ve akila re nena sur tai amio naga. Yoko ve ava re lavisinia, ve akinana re lele taaga amio.

¹² Ve sanene na, e lepas kiena la naþa asike vanua e suññare, pe pe kieta re naþa teliþere kiela malena poli, ana e lepas kiena la naþa asike loyumuña e suññare, monar tevisuveve ruru la. Visae laþasa asuñña akila ke þelaga na mlamulena viowa la naþa sane nepisa ke ne, monar teliþere la, a monar tekila sur tai van la.

¹³ Ntewa ga yoko liþere la naþa pe asu re loyumuña e suññare poli, *ana e lepas kiena yar nene naþa suñña kila ke þelaga viowa likan amiu, kam ke narui monar akoven lua naga vano.* *Naw 17:7*

6

Pelaga wo na kilaruruen veveyuena

¹ Nemloge mñena sane pogos tai, kieta puruvi tai na suññare naga pepayu amio amiu taþena tai, ana naga suññalu þere taþena nene pa e pupia kumali apis pania. Nepisu sane sur nene pe mesmes re nena poli, komin naþa pe pon re yar la naþa amlelaga e Ntewa ava asuññalu e marana yerkawa la nene naþa pe amlelaga re e Ntewa poli, vena yerkawa la nene aliþere la.

² Pogos naþa li nalelagaena lala aveveyu, popon li nalelagaena taþena ga lala akila ruruia, komin naþa monar tesitoñal tevisave ita li nalelagaena ke la narui naþa teliþere yeririna lala na yomarava e legiena maro. Ana visae ita ke narui naþa yoko tekila pupia yuññaena na sanene, pona amiu atorokin naþa akila ruru kiamiu narin veveyuena la ne sanene. ³ Yoko Ntewa ligan ita vena teliþere navisi lala nae peni, ana pogos naþa li nalelagaena taþena lala avisin sur na yomarava nini, sanape? Apisu sane mñarera paþisi, taþatete akila ruruia?

⁴ Peraga, monar akila. A visae peraga, pona asitom asape popon amiu li nalelagaena lala aligan kiamiu visena e limana yar taþena la naþa pe asuñña apim re e suññare poli?

⁵ Nepis mñarera sanene komin naþa sineun nesape nekila amiu amawa towe laa ga! Ee, nemilan manene paþisi navisuna sa naþa pe amiu re nena tai naþa pe manmarua poli, naþa kilia kila ruru kiamiu veveyuena la nene. ⁶ Pona sur ne nanene narui kila sane kieta puruvi taþena na suññare suññalu mligan puruvi taþena nene pa e pupia kumali, ana suñña pisawal ke kiena napiowaena lala e marana pupia yerkawa lala e totanoena nene, la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli?

⁷ Nesuñña nepis ke pan amiu sanene e lepas na mrapa naþa monar atavevea vena kilaruruen veveyuena la naþa sike likan amiu, ana po manene laa visae ve veveyuena re mñena ga. Veveyuena la ne sanene, kana kinasa sane Yermare suñña taulu amiu rui. Pona pe akilia re poli yo wa, naþa visae womla tai kila viowa van ko, pona vinaun kionña sur

tai, ve ositom re, otamān ga, komin mlamulena viowa naga kiena. ⁸ Ana visae osuñalu sinomān oligan yar nene e pupia kumali vena ala nakoarena vania, ko ke narui ko osuñia okila ke piowa pan womla nene.

⁹ Monar asitoñalia sane la naña kiela malena pe mesmes re poli, yoko tařatete avisu nasuřenena kiena ne Ntewa imi mālivi pu la. Pe pon re akilali akila sa naña amninue ke sur nene na wa, komin akilia rui asape Ntewa pe kekaran re nena la naña asuñia amiyaloro kar ga, pona la naña amlotun ke ga ntewa navisokanena lala, pona la naña akila ke kolau, pona la naña asuñia ařiliwilin ke tasnela, pona yermēne pona sira la naña asuñia ařere la ke sina ga, ¹⁰ pona la naña asuñia apinau, pona la naña pe apion re kiela sur pa yar tařena la poli, pona la naña asuñia amun wii, pona la naña apiueli, pona la naña akila urlelai.

¹¹ Lelaga naña, nanua sumo kam lařasa akila sanene rui, ana potena pařisi naña Ninuna Wa kevan amiu amekiki, kila amiu ape wa, a kieta Suře Yesu Kristo kila ita temesmesu ruru sina e marana Ntewa.

Tasneta monar ikik ruru wo

¹² Nepisawal řelaga viowa la nene, naña pe pon re tekila poli, ana yar lařasa pe sinelan re kiliaen poli. La apisa sanini, asape “E, kiau malena naña, nekilia nekila ya naña sineun nesape nekila.”

Ana nevisatañe la, nesape “Lelaga, pona kiamiu malena yo, ana avisuaria, komin sur moki liu naña sinomān kilaena, akilia akila kioñia malena imi viowa mēna ga. Sur mok liu naña sinomānia osape suñia e kioñia malena, ositom osape okilia okawe ruru woga, ana peraga, yoko ovisu naña sur ke la nene narui yoko akawe ruru si kioñia malena.”

¹³ A yar si lařasa naña sinelan asape akila ya naña la sinelania e tasnela, la asuñia apisa ke visena tařena tai, asape “Kinanena, naga na mēpeu, a mēpeu, naga pe na kinanena.”

Ee, lelaga, ana ovisuar ruru sina, komin naña yoko Ntewa kila sur lua nene ava akovio na wa. Sanene na, Suře mla tasneta pan ita vena ve kieta, ana ita monar tela tasneta tela si vania. Tasneta vena kilaen kiena yuñāena, ana pe nava kareena re ga poli. ¹⁴ Visae tetamān tasneta vena kilaen ga yuñāena wo lala, yoko e legiena maro Ntewa kilia visirlua si tasneta, sa naña pisirlua tasnena ne kieta Suře Yesu rui, e kiena pupia māreraena. ¹⁵ Monar tekilia sane tasneta lala la sane komřas nen tasnena Kristo. Ana sanape, popon komřas nen tasnena ne Kristo tai va sikol si amio sira na mrapa tai? Tařatete ve sanene řisa!

¹⁶ Ana Visena Wa pisa sanini, sape “Yoko yermēne amio sira, lalua aim ave taaga,” ana yar naña va amio sira na mrapa tai, kila naña tasnena pimi pe taaga amio tasnena sira nene. ¹⁷ Pe mesmesun re yar tai kila sanene poli, ana monar tesikol ita temio Suře, naña ninuta imi ve taaga temio Ninuna. ¹⁸ Monar tevisuar ruru wo e mlamulena viowa la naña yar la akilia akila amio tasnela, e lepa na yermēne amio sira. Mlamulena viowa tařena la naña asuñia akila, asuñia akila ke piowa ga pa e yepen yar tařena, ana yar naña kila mlamulena viowa amio sira, suñia kila ke sina ga piowa pa e yepena.

¹⁹ Ve sineta řesan re, sane tasneta na sane yuñā wa na lotena tai naña pulen Ninuna Wa naña Ntewa mligan sike loyurñā e ita. Ana tasneta nene,

pe pe kieta re mēna poli, ²⁰ ana pe kiena ne Ntewa, komin naŋa naga pul lua kieta malena e marena kiena Yesu. Sanene na, monar teyuŋaē temio tasneta vena kilaen ga sur la naŋa asuŋa avisirlua kiena kia.

7

Talopaena

¹ Pogaga, nagane yoko nevisawal sitomena laŋasa e naŋa apiun tan inu e lepas na talopaena, asape popon tetalopa, pona popon tesuŋa ga sanene?

Ana pogaga, yoko nevisa ve sanini. Visae yaru tai sitom ke sape ve talopa re, naga nene pogaga, pe pe sur re tai poli. ² Ana komin naŋa tepisu naŋa nataŋaliena pimi mārera, a nataŋaena lau pule manene la, popon manene yar make ga aure wola lala.

³ Sanene na, visae yar sinenan sape va lavisin wona na sira, wona nene monar kekarania, a pogos naŋa sira sinenan sape va lavisin wona na yermēne, wona nene monar kekarania. ⁴ Sira naŋa talopa taŋatete visave tasnena pe kiena naga taaga, ana wona na yermēne kilia visave naga pe kiena mēna ga. Ana yaru naŋa talopa taŋatete visave tasnena pe kiena naga taaga, ana wona na sira kilia visave naga pe kiena mēna ga. ⁵ Sanene na, tai ve visaluŋar re taŋena visave ve imi re lavisinia.

Ee, pona pogos tai lalua apisayu yo, lalua ataŋan naŋa lalua aligania, ve amon re lele taaga e narin pogos tai, vena kila lalua akilia alen mārera vanon sur tai wa, ana nanene na pogaga. Ana siraunia, lalua monar sinelan si aim lele taaga, komin visae peraga, pona Yermare visu kilale naŋa tai malum ga, taŋatete uarar naga, ana kila loru e nataŋaliena koyo tai.

⁶ Sur la naŋa nesuŋa nepisa ke ne, pe nepisa re sane navisaluaena mārera tai poli, sane yar monar talopa, pona monar ve talopa re, ana nemla ga sitomena naiilaena laŋas nene. ⁷ Visae yar make ga akilia asuŋa ga sane inu, naŋa pe netalopa re poli, nesuŋa ga sanene, pona yoko vera na wo na wo, ana sur nene sike ga e sitomena naŋa Ntewa mlavia pan ita peve taaga.

⁸ Nesape nevisa visena tai van la naŋa asu mŋaga sanene, sane la naŋa pe atalopa re poli wa, amio letano lala. Nepisu sane visae akilia asuŋa ga sanene, sane naŋa in mēna nesuŋa nekila ke ne, yoko wo na wo. ⁹ Ana visae laŋasa apisu sane peraga, yoko mārera van la vaŋisi vena auarar la lue ga sanene, pogaga, po paŋisi naŋa visae alual tai naŋa atalopa amio. Pe pon re nataŋaliena suŋa kar la sanene vano-o asuŋa aloge viowagania silaga.

¹⁰ Visena taŋena si tai naŋa sineun nesape nevisa, naga van la naŋa atalopa rui, naŋa pe kiau sitomena re ga poli, ana naga pe visena tai naŋa Suŋe mlavia sane visena mārera tai pimi pan ita. Pisa sanini, sape sira monar ve ure matan re wona na yermēne. ¹¹ A visae pogos tai sira tai ligan wona na yermēne, ure matan sina, naga monar ve talopa re sina, ana monar suŋa ga sanene. Pona visae peraga, popon naga amio wona na yermēne lalua akila ruru marala, lalua asu si lele taaga. A yermēne lala, ve aŋene plan re si wola na sira lala.

¹² Pogaga, yoko nevisawal si suri tařena lařasia. La pe sa re navisaluaena kiena Suře poli, ana sane kiau sitomena ga lařasa vena iila itaena.

Suri řesia, naga e lepa nařa yaru tai nařa mlelaga e Yesu sike amio wona sira tai, ana sira nene mlelaga re poli. Ana visae sira nena kekaran ga nařa lalua asuřa veraga, po pon re yaru nene sitom sape řnenelua si sira nene poli. ¹³ A maran taaga řena ga visae sira tai mlelaga e Yesu sike amio wona yermene tai, ana yermene nene pe mlelaga re poli. Visae yermene nene kekaran ga nařa lalua asuřa veraga, po pon re sira nene sitom sape řnenelua si yermene nene poli. ¹⁴ Nanene komin naga e lalua nařa mlelaga kilia kila suri wo tai van nařa pe mlelaga re poli, ana kiena řelaga wo kilia kila kiela talopaena lalua imi wo vařisi sane talopaena kiena yaru lalua nařa amlelaga. A naga e lalua nařa mlelaga kilia kila suri wo tai va narila lala, komin naga yoko kilia ligan ruru narila lala e mrapa na malena wa, yoko akapuru loyurua e mratava tai nařa po sa ke ga ninis tařena la nařa arimala amio anela la ga luwoka amlelaga. ¹⁵ Ana e lepa kiena lalua nene nařa tai mlelaga a tai pe mlelaga re poli, visae nařa pe mlelaga re poli sinenan sape ligan lua si nařa mlelaga, ita li nalelagaena tařena lala monar tetarua ga sanene narui. Visae nařa pe mlelaga re poli yepen mavin nařa mlelaga, tařatete tekilali nařa tomareran nařa mlelaga surua amio wona nařa sinenan sape ligania, komin Ntewa sinenan sape tese malena tai nařa pulen řelaga na surare.

¹⁶ Ko sira nařa omlalaga, pona ko yermene nařa omlalaga, pona ositom osape okilia otaulu si wurua nařa pe mlelaga re poli, ana peraga, pe okilia ruru re nařa osape yoko ve sanene poli, komin pona tařatete nena otaulua řisa, peraga.

Monar teva ruru ita tesurua e malena nařa Ntewa mligan ita tesike ea

¹⁷ Ana ya ga nařa monar tekila, ita make ga monar teligan ruru kieta malena ita punu ga su ruru e nařa kieta Suře mligan ita tesike e rui, pona monar teyali ga e mrapa nařa Ntewa pio itania vena teyal ea. Nanene naga visena tai nařa nemligan sike e kieta surare lala. ¹⁸ Visena nene kana kinasa sane e nape nařa osike ea nanua, sumon nařa omlalaga, monar okekaran osurua ga ea wa, pogos nařa osiar omlalaga. Sanene visae lařasa ape le Yu la yo, nařa asuřa ataveve ke kiela řelaga marua lala, sane řaviu pona ya sina, nanene na pogaga, pe nepisa re nesape visae pogos nařa alalaga ana monar avilopu kiela řelaga marua la nařa asuřa ataveve ke poli. A maran taaga řena ga sa ke la nařa pe ape le Yu re poli, nařa pe akila re řaviu poli ana asuřa ataveve ke kiela řelaga marua tařena lala. E řena e kiela lepassia, pe nepisa re nesape visae alalaga monar avilopu la e kiela řelaga marua la poli. ¹⁹ Yaru taveve řelaga marua ya, sane ve řaviu pona ve ve řaviu re, naga pe pe suri keviu re tai poli e navisuena kiena ře Ntewa, ana Ntewa sinenan ga sape tetaveve kiena visaluaena. ²⁰ Nane nepisa ke pan amiu narui nesape pogos nařa olalaga, ova ruru ko ga osurua e yo nařa osike ea pogos nařa pe omlalaga re poli wa. ²¹ Sa ke ga nařa visae omiyurua korena kiena yaru tai nanua sumo, ana nagane omlalaga ga na wa, nanene pogaga, monar okekaran nařa oyurua korena ga sanene. Ana lelaga, visae pog tai olual kiorua pulmas tai nařa okilia ourmatan e nařa omiyurua korena ke ea, naga řena nene popon ořisina. ²² Visae ko na omiyurua korena kiena yaru tai, monar ositorua sane pogos

naŕa Suŕe vio ko, naga visirlua ko ligan ruru ko nenaga e namratava puna. Ana e kana lepas ne tai, visae ko pe omiyumŕae korena kiena yaru tai poli, osuŕia ga sanene, ko mŕena monar ositomŕalia ovisave pogos naŕa Kristo vio ko, ko na monar oimi sane kiena yaru na yuŕae korenaena tai narui, vena kilaen kiena yuŕaena make ga. ²³ Naga nene komin Kristo pul plan ita e pupia suri tai, sane kana kuruta, vena ita teve kiena, ana monar tevisu kilale ga narui sane mesmesun ga naŕa teyuŕae koren ga vania, po pon re teyuŕae korena van yaru taŕena poli, pona tesike vatanon sitomena kiena yaru taŕena naŕa temiyuŕae ke pania.

²⁴ Erau lala naga ke nene narui, yo naŕa osike ea pogos naŕa pe okilia re Ntewa poli wa, yo ke nanene narui monar osuŕia ga ea, ana nagane omlelaga rui, yoko Ntewa suŕia ga amio ko e nene silaga.

Naviunena e lepas kiena la naŕa pe atalopa re poli wa, amio letano lala

²⁵ Pogaga, nesape nela narin visena tai van amiu e lepas kiena la naŕa pe atalopa re poli wa. Visena nena, taŕatete nevisave nanene navisaluaena tai kiena Suŕe naŕa pisa pan inu, ana visena nene naga sane kiau sitomena ga tai. Ana kam na akilia rui sane Suŕe naga po paŕisi pan inu, naga mla manmaruaena lala pan inu naŕa yoko amiu akilia awasine ruru la, ana popon asitom urmi e kiau visena nini narui. ²⁶ Nagane, tesike e pog viowa tai naŕa tesuŕia tepisu ke suri mŕarera la naŕa tepane la, ana popon nevisa si visena naŕa nepisa metava rui, naŕa nesape popon teva ruru ita tesuŕia ga e malena naŕa tesike pae e rui. ²⁷ Sanene, visae ko yaru tai naŕa otalopa rui omio sira tai, popon osu ruru ga osuŕia sanene, ve ositom re ovisave oligan lua naga. Visae ko pe opure re sira tai poli wa, ko mŕena ga osuŕia ga sa ga nene, pe ositom re osape otalopa omio tai poli.

²⁸ Ana visae ositom sane peraga, sinomŕan manene osape oure sira tai, pe nepisa re nesape piowa poli, a visae sira mŕee tai talopa amio yaru tai, naga mŕena nene pe sa re kiena mlamulena viowa tai poli, nanene na pogaga nene. Ana la naŕa sinelan talopaena, la monar avisu kilale sane yoko taŕatete kiela malena memea, yoko avane pog mŕarera la ve moki vaŕisi e yomarava nini, a visae otaveve kiau visena, naŕa ve otalopa re, yoko nekekara vaŕisi.

²⁹ Erau lala, nepisa ke sanene komin naŕa narin pog plas ga sike ga wa vano-o tol pogos naŕa sa Suŕe wasuŕe si vitomi, a pe yaru la moki re poli na kilaen kiena yuŕaena. Ve sanene popon manene visae la naŕa aŕure wola la rui, akila sa naŕa pe atalopa re poli wa, ana akilia akila yuŕaena lala kiena Suŕe ve moki. ³⁰ A la mŕena ga naŕa asuŕia atagin ke suri tai, popon sinela ŕesan suri naŕa atagin ke ne, a la naŕa amloge ke pon kekarena lala na yomarava, popon ve asitomŕal re sina. La mŕena naŕa amiyuŕaen ke kilavaru, popon akila sa naŕa limala korena ga. ³¹ La naŕa akila yuŕaena taŕena lala na yomarava nini, popon akila sane pe kiela sur re tai sike e poli, komin yomarava nini amio kiena suri make ga naŕa sike ea sun ke naŕa yoko va kokovio narui.

³² Nepisa ke visena la nene pan amiu komin nesitom amiu paŕisi, pe sineun re naŕa silaga aligan lue ga kiamiu sitomena se suri la ve moki poli. Yaru naŕa pe wona re poli, naga kilia sitom urmi e yuŕaena kiena Suŕe silaga, sape yoko naga kila ve sanape naŕa yoko Suŕe kekarania, ³³ ana yaru naŕa sike amio wona, naga suŕia sitom manene suri na yomarava la

pařisi, ana kila ve sanape nařa yoko wona na sira kekarania, ³⁴ a yoko kilia kila mēna sa nařa kiena sitomena la ve ve lua. A sira mēe nařa pe wona re poli, naga mēna ga kiena sitomena mārera ruru po vena kilaen yuřaena kiena Suře, a kiena yalena amio kiena yuřaena kilia ve wa ruru lue ga. Ana sira nařa wona suřa ga, kiena sitomena monar su ga e yuřaena na yomarava nini, sane monar kila suri la nařa wona na yermene loge wonia. ³⁵ Kiau visena la nene, pe sineun re visaluřar amiuena e suri tai poli, nařa sinemiun asape akila, ana nepisa kiau visena kilali nařa iila kiamiu malena. Sineun ga nesape suri na suřare punu ga kirir ruru wo, a sineun nesape ita li nalelagaena lala ve tekirakirai re, ana tekira tevisu ga kieta Suře naga taaga.

³⁶ Ita lařasia akila nařa akilawo kiela sira tai, ana asitom asape popon asutowe laa sane wa, pe asitom re talopaena poli komin nařa sinelan kilaen yuřaena kiena Suře. Ana visae lala tai visu sane sitom manene la sira nene nařa akilawoia, sa nařa sitom manene vano-o visu sane yoko uarar řele si naga, naga popon akila ga lalua atalopa narui. Nanene naga pogaga ne, naga pe mlamulena viowa re tai nene poli řisa. ³⁷ Ana visae tai kila ruru sitomena mārera nařa mārera sape naga sinenan vena naga amio sira nene nařa akilawoia vena ve kiena, lalua asuřa sanene sumo wa, a visae naga visu kilale sane naga kilia kawean ruruia, nanene naga kila po pařisi visae ve talopa re ga amio wona nene rui. ³⁸ Sanene, naga nařa talopa mare ga amio naga nařa akilawoia asape ve kiena, naga kila suri wo tanea tai pařisi, a naga nařa suřa ga, pe talopa re amio nařa apisawo poli, naga kila sur tai nařa po manene laa sane. ³⁹ E lepas kiena la nařa atalopa rui, monar ve aure matan la re sina. Sira nařa talopa naga monar su ruru ga amio wona na yermene nařa wona nene mali ke ga wa. Ana visae yaru nene mare, sira nena kilia talopa sina, akilia talopa amio yaru tai nařa naga sinenania, ana monar ure ga nařa naga mēna mlelaga e Suře. ⁴⁰ Sanena nařa nepisa ke ne, naga kilia talopa, ana nepisu sane yoko wo laa vania, pona kiena kekarana keviu laa sane, visae naga ve talopa re sina. Nanene inu ga kiau sitomena, ana nesitom nesape Ninuna Ntewa ga mla sitomena marua la nene pan inu, ana popon asitomruruia.

8

Sanapen tata la nařa aņeņaria pe na kilaen lotena van nono lala?

¹ Nagane sineun visataņeen kiamiu naviunena e lepas na tata la nařa yar la nařa pe amlelaga re poli akuřařain la ke pan kiela nono lala. Ana amia asuřa apiun ke asape popon ita li nalelagaena la takan tata la nene, pona peraga?

Pogaga, yoko kiau navisataņeena visayu sur ve lua, řelaga na kiliaena, a řelaga na sinesiena. E lepas na kiliaena, yar la mok liu nařa la asape akilia ruru navisataņeena na kiamiu naviunena nene, a akilia avilaven towe mřaga nařa asitom asape akilia suria. Pelaga na kiliaena kilia kila yaru ligan kiena sitomena va metava, ana řelaga na sinesiena pe sa re nene poli, suřa miila ruru ke ga malena kiena yaru. ² Yaru nařa sitom manene ke sape naga tol ruru řelaga na kiliaena, naga pe kilia ruru re Ntewa poli wa sane popon kilia naga. ³ Ana yaru nařa tol ruru řelaga na sinesiena, naga ke narui nařa Ntewa pisu kilale ruru naga.

⁴ Pogaga, nane kiau visena lua si ne nanene narui, e lepas na tata la naŋa akuŋaŋain pa nono lala. Suri na sumo pisa sanini, sape akilia asape sane nono la nene ape totou ga, a pe ape totou na sur lelaga re nena tai poli. A sur na lua naga sanini, sane kieta Ntewa naga taaga nena naŋa pe lelaga sike na. ⁵ Yar la asuŋa apisayu ke kiela ntewa taŋena lala pona kiela suŋe taŋena lala naŋa asape asike ma e peni pona e yomarava nini, a apisayula ke sa ga la yo pulen la ga asuŋa ga, ⁶ ana e ita, tekilia ruru tesape Ntewa na taaga ga suŋa ga. Naga nane Ata Ntewa, naŋa naga pe purŋes nen sur make ga, naŋa ita tepe kiena. A Suŋe taaga ga naŋa sike na, nane Yesu Kristo, naŋa naga sii make suria, a naŋa temal ke mēna ga e naga.

⁷ Naga nene kiliaena napo naŋa ita li nalelagaena la moki tetol rui, ana sur tai piowa ga, ita laŋasa pe tekilia ruru re sur la nene poli wa. La nene, nanua sumo la mēna asuŋa amlotun nono lala, ana pimi tol ŋane, mārera paŋisi naŋa avisu kilalea sane naga nene pe sur na visokanen ga. Sanene na pogos naŋa yaru la akukin tata la naŋa akila kuŋaŋaena ea pa nono lala, tekilia takania sa ga pe pe sur re tai poli, ana ita taŋena la nene, pogos naŋa akania, akan amio sitomena naŋa asape tata nene naga kana nono lala, a siraunia yepela ŋilinia, amloge sane akila sur tai naŋa pe mesmes re poli e marana Ntewa.

⁸ Ana monar tekilia sane kinanena, naga pe pe sur re tai naŋa kilia kila Ntewa visu ita sane topo pona tepiowa. Visae ve takan re tata nene, pe kana kinas re nane topo e kiena navisuena poli, pona visae takania, pe kana kinas re nane tepiowa poli.

⁹ Sike ga e ita visae sinetan takania pona yepeta mavin kanena, ana pe pon re tekila sur tai naŋa nalelagaena taŋena sitom sape pe mesmesun re kilaen poli. Pona ita tekilia tekila sur nena woga ga yo, ana pe pon re naga visu naŋa tekila poli, ana kila kare kiena sitomena.

¹⁰ Sane e lepas na tata la nene, pona e kioŋa sitomena, okilia okan woga yo, ana okilia okila pe pe sur re tai poli. Ana visae pogos tai osike omio yar lala loyuma e kiela yuma na lotunen nono lala, ana ala tata van ko ana okan omio la, yoko ve sanape naŋa visae nalelagaena taŋena tai visu ko? Pona naga tai naŋa pisaar pisape naga mlon ke tata la nene yo, ana pogos naŋa naga pisu ke naŋa okania, yoko naga visave “Suwala, yar nene naga pe yar na sumare tai naŋa kilia ruru suria, ana naga suŋa kan ke ga tata la nene. Sanape, popon in mēna ga nakania.” Naga pisa sanene narui, ana naga mēna ga kania, ana siraunia yoko kilia loge viowaganian vaŋisi komin naŋa sitom sape naga kila pupia mlamulen viowa tai.

¹¹ Naga nene kana kinasane ko na osuŋa otaveve ke kioŋa kiliaena napo, opisu kilale sane okilia okila sur nene. Ana monar ositom ovisave yar taŋena nene, naŋa naga pe womla tai naŋa Kristo mare vena tamalia naga, naga maraun kilaen paŋisi. Sanene, visae naga visu naŋa okila pogos tai, yoko kilia kila naŋa okila kare nena kiena naviawaena. ¹² Visae ve sanene, yoko Ntewa visu ko sane ko ke narui okila mlamulena viowa pa womla nene, komin naŋa okila naga kila sur tai naŋa e kiena sitomena piowagan kilaena. Naga nene piowa ga, sane okila ke ga mlamulena piowa pan Kristo.

¹³ Komin sur nene, in na nekila kiau sitomena tai, sane visae kiau ŋelaga na kanen tata nene naga pe sur tai naŋa kila kare naviawaena kiena wolai

nene, yoko neligan ga narui. Ve netol re sina, komin naŕa yepmavin naŕa in ke narui nekila wolai nene loru.

9

Pol pisayu kiena ŕelaga na yuŕaena

¹ Erau lala, sineun nevisa van amiu nevisave in na pe nesu re vatanon e sitomena kiena yar taŕena poli, ana nemiyuŕaŕe taveve ke ga ya naŕa nekilia nesape mesmesun nakilaena. In na nepe nalogena tai naŕa nepisu kieta Suŕe Yesu e kilamarau, a amiu ke narui naŕa sane mras nen kiena yuŕaena naŕa nemiyuŕaena. ² Nekilia nesape yar la ŕasia yepela mavin visu kilale inena sane nepe nalogena tai, ana amiu na pe sa re nene poli. Nagane kiamiu malena su ruru sike amio Suŕe rui, a sur nene kila apisu kilale asape nemiyuŕaŕe ke pan amiu sane nepe kiena nalogena lelaga tai.

³ Ana e la naŕa sinelan liŕere inena sane asape nekila ke piowa sanene sanene, kiau navisataŕeena la suŕa ga. ⁴ Nekilia sane asape asuŕa apisuar imimi pano-o sinela mare, ana sanape? Apisuar ŕa taŕena la nanua sumo ne, ana pe apis re sanene poli, ana pogos naŕa nepimi, apisa sur taŕena narui. Pona asitom asape visae ve mekinana re pona ve momun re ana mekilia memal ga ve sanene vena kilaen yuŕaena pula?

⁵ A apisayu imimi laŕas naŕa atalopa rui, apiun asape komin ya ne wola ŕena la apim asuŕa ataveve imimi? Ana ane sape nene naga piowa ga? Nalogena taŕena la ne apim ŕesa, amio wenla Suŕe lala, amio Keŕas, pogos naŕa amiyalin ke yuŕaena sanene, wola na sira lala asuŕa ataveve la, ana e poglis nene, yar la nene pe apisa re sur tai e lepas nene poli.

⁶ Ana asape avisaluŕar imimi ke sina ga ve meyuŕaen re kilavaru vena ulen kiamimi suri lala. Visae imimi lua Panaŕas ve meyuŕaŕe re ga woga ga rui, ana komin ya ne apisa ke ga sanene pan imimi lua Panaŕas, ana pe apisa re pan taŕena la poli?

⁷ Asitomyuli yaru na mara lala na purvanua taŕena tai. Pogos naŕa apanon mara, ana ane pul ke kiela sur lala? La ga apulia, pona kiela ŕarin suŕe naga pisuvevea? A asitomyuli la naŕa amapla kinanena e lokove. Visae akinana e lokove nene, taŕatete yar tai vis van la vanonia. A sanapen ŕena yar naŕa pagan ke surmal lala? Pona naga pe kanli re nena kala tata ne tai poli yo?

⁸ Nepisa sur la nene vena kila amiu avisu kilale sa naŕa visae yar tai kila yuŕaena tai, popon yar la naŕa naga miyuŕaŕe kiela monar avisuar ruruia. A nepisa sanene, pe molue re ga e kiau sitomena poli, ana kieta navisaluena wa pisayu ŕena ga sanene. ⁹ Visena tai sike loyuŕa e navisaluena kiena Mosis rui, naŕa pisa sanini, sape

Pogos naŕa kioŕa puluk tai suŕa yaloro ke metava e kioŕa mralaki sane kona vena vie plan kurusnela, ve oviar re gona, ana monar otamian naga yaloro ea ana kinana lilue ŕaga vano. **Naw 25:4**

Pogos naŕa Ntewa pisa visena nene narui naga pe suŕa sitomaŕ re sur mal la poli, ¹⁰ ana naga sitomaŕ ita naŕa temiyuŕaŕe, sape la naŕa temiyuŕaŕe kiela, monar avisuar ruru ita. Yaru naŕa miyuŕaŕe e porotano, mesmesun naŕa naga sitom visave pogos tai yoko kan ya naŕa naga mapila, a yar naŕa va lokove war kinanena vitomi, mesmesun naŕa

naga mēna sitom visave yoko atamān ve tokaki vania. ¹¹ Ana e lepas na kiamimi yuṁaena pun amiū, memapila mras wo la mok liu rui e kiamiu malena, ana popon vena amiū akekarān naṣa avisuar imimi a akian navisa ruruena laṣas naṣa Ntewa mligan e limamiu van imimi. ¹² Amiū asuṁa amiila ke yar taṣena laṣasa sanene rui, ana popon akekarān manene laa sane nakilaen wo van imimi naṣa imimi mekila ṣesan po pan amiū sumo rui.

Ee, popon akila sanene van imimi, ana tol nagane pe mepisa re nena pan amiū mesape monar akila. Memaraun mesape sa ṣisi mevisawal sanene ṣisa, yoko asitom viowa e imimi narui, sa ṣisi kilawo lawe mrapa na Lologena Wo imi pun amiū. Kila narui mepis re si poli, a visae meloge viowagan naṣa pe apisuar imimi re poli, pogaga.

¹³ Ana popon asitomyuli mēna ga sane e Yuṁa Wa mṁana Ntewa, la naṣa amiyuṁae ke loyuṁa ea amio li na kuṣaṣaena lala, asuṁa akan ke sur la nene, a asuṁa amal ke e sur la naṣa yar la amla ke sane kiela nalaena pa Ntewa. ¹⁴ A Suṣe pisawal mēna ga sa ke nene e lepas kiena ne kiena yeririna la naṣa asuṁa amlologon ke Lologena Wo. La mēna ga, mesmesun naṣa akilia amal e nalaena la naṣa yaru la ne amloge ke Lologena Wo nene asuṁa ala van la.

¹⁵ Pogaga, in na yar la ne tai ne sanene, ana siar nanua sumo pimi pe nepisali re nesape yar la monar ala sur tai sanene van inu poli, pona monar akila ve sanape na van inu. A nesuṁa nepisakol ke ga sur la ne e ṁaki nini, pe naga re ga naṣa nesape neviun sur tai tan amiū poli. Pe sineun re nesape asiār naṣa ala sur van inu poli, ana aṣarwar amiū asape amiū ke narui apagan inu, ana sineun nesape in na nekilia nesuṁa nowarwar inun nesape Ntewa ga suṁa pisuar inu silaga. Pogos naṣa nekilia nesape kiau malena sike ga e limana, nesuṁa nemloge po paṣisi, a visae ve naga re naṣa suṁa visuar inu, pona yoko neloge sane popon sa nemarṣan ga rui. ¹⁶ Nesape noṣarwar inun naṣa naga pisuar inu sanene pogos naṣa nemlologon ke kiena Lologena Wo, ana e lepas na pun inu, lelaga paṣisi pe sur re tai naṣa nekilia noṣarwar inun poli. Taṣatete nevisirlua si kiau kia va metava, nesape in ke narui nepe yar na lologonen Lologena Wo, vanon Ntewa ke narui naga mligan e luṁau, ana nepisu sane monar nekila ga narui. Visae pogos tai nourenia ve nekila re sina, yoko viowa van inu vaṣisi. ¹⁷ Visae nekila ke yuṁaena nene e ga e kiau sitomena tai, inu ga nesape popon nekila, vena Ntewa kekarania, pona yoko kilia la nalaena tai van inu komin yo, ana pe sa re nene poli. Pe inu re naṣa nesitom nesape nekila poli, ana Ntewa ga pisawalia, mligan e luṁau, ana monar nelogearia, nekila ga ve sanene narui. ¹⁸ Ana sanene, nesitom ṣele nesape nela nalaena tai vanonia, ana naga nene pogaga, komin naṣa Ntewa suṁa kila ke sur taṣena tai sane pul inu e sur wo tai rui. Sur nena, naga pupia nalogewoena nene naṣa netolia, pogos naṣa nesuṁa nemlologon ke lologena wo pa yar lala, naṣa nekila korenan ga sanene pan la. Pona nekilia nevisa van la nevisave ala sur van inu vanonia, pona avisuar ruru inu e pogos naṣa nemiyuṁae ke sanene, ana pe sineun re nene poli, sineun nesape akilia atol ga sa ga nene, pe suri tai suwo la re poli.

Pol naga miyumaē korena ga pa yaru lala sane nalologena wo tai kiena ne Ntewa

¹⁹ Sitomena ne nanene sike e inu, a nesuma nemiymaē ke e p̄elaga tai naḡa yoko nevisa meraravan van amiu nagane.

Sane, inu na pe nemiymaē kiena yar re tai poli, a pe yar re tai naḡa pe yer kawan inu poli, ana inu na nekila inu nepimi sane yar na yumaē korena van yar taḡena lala, vena kila sane nekilia netaulu la ve moki aimi alelaga.

²⁰ E lepas kiena ne le Yu lala, nesuma nekila inu nepim nepe yere Yu nena napo, vena kila sane nekilia noure laḡasia aimi.

E lepas kiena ne la naḡa pe ape Yu re poli, ana ataveve ke navisaluaena kiena Mosis, nesuma nekila inu nepim sane yar tai naḡa nataveven maena ga navisaluaena nene. Pe nepisu re sane nesike vatanon navisaluaena nene poli, ana nekekanan naḡa nevatanonia ve sanene, vena tauluen la nene naḡa sinelan suen vatanonia.

²¹ E lepas kiena taḡena la naḡa pe ape Yu re poli, naḡa pe ataveve re navisaluaena kiena Mosis poli, nesuma nekila inu neve taaga nemio la, komin nesape netaulu la maena ga. Pe nepisa re nesape nesuma nekilaro navisaluaena marua kiena ne Ntewa poli, peraga, ana pogos naḡa nesike nemio la, nesuma netaveve ke navisaluaena viu kiena Kristo vena kilia kila la alual malena.

²² E lepas kiena ne la naḡa nepisu sane pe asumaḡal ruru re maḡarera poli, pe nepis maḡarera re pan la poli, ana nekila ke sa naḡa in maena nemio la, nesuma nemiila la, vena pona netaulu la yo.

Sanene, inu na nesuma netaveve ke mrapa make ga nakilaen suri make ga naḡa nekilia nekila van yaru make ga, vena kilaen sanene vano-o yoko nekilia netamalia laḡasa aimi alelaga e Yesu.

²³ Nekila sanene, pe nekila re ga pan inu poli, pona vanon suri taḡena tai, ana nekila vanon ga naḡa sineun nesape Lologena Wo monar war mrasa e malena kiena yaru lala, a pogos naḡa nepisu navisa ruruena naḡa Lologena Wo kila pan la, nemloge po na po.

²⁴ Asitomyuli pogos naḡa yaru na kiririena lala akiriri ke veraga. E pogos nene, la make ga monar akilali naḡa akiriri koskos veraga avano, ana la ve via aim p̄es vamon la, a kilia taulu taḡena lala? Yoko ve taaga kilia koven make laḡasa, kiriri vano yuve la, la kiena nalaena vanonia. Ve sanene narui, kam make ga monar amaḡareran yumaena kiena Suḡe, monar amaḡareran akiriri avano vena ala kiamiu nalaena.

²⁵ Yar na kirakiraena la asuma aḡion ruru la silaga, a asuma apalia ke suri make ga la naḡa kilia kila tasnela ve maḡarera ruru re. Asuma akila ke sanene komin kiela sitomena lala maḡareran sape monar atauluia, atol nalaena. Ana pogos natelanan meme e yaru na kirakiraena la nene, yan plas ga meme la nene piyowa sina, ana meme naḡa popon toḡion naḡa atelan e ita, naga yoko sike sike nena.

²⁶ Sanene, in na nekila ke sanene narui e yumaena kiena Suḡe naḡa nekila ke ne. Pe nekiriri koren kar re ga poli, a pe nekirakirai re ga sanene poli, ²⁷ ana nesuma nakawean inu, nesuma nepisuar ruru tasneu silaga, komin naḡa pe pon re nesuma nelologo ruru van yaru lala, nesape la sanene, sanene, ana siraunia, in ke narui nekila pal mrapa, pona pe netorokin re naḡa nekila make ruru kiririena naḡa nekiriri ke ea.

10

La naŕa asitom asape la amesmesu rui, akilia akila pal mrapa, sa naŕa apua kana le Yu la akila sumo rui

¹ Erau lala, popon tesitomyuli ya naŕa kata apua la akila. Naga nene e pogos naŕa yermaru Mosis sumon la amolue gar Isip, amio naga ataveve lul nene naŕa suŕa sumon la apa akusro pupia sive nene naŕa mliŕere pan la. ² Aŕnal pogos m̄arera laa nene, ana Mosis ŕere la apa aŕarpoyo ea, ana apim sane ape kiena yeririna kemua lelaga. ³ Kas moki asuŕna amialoro ke e yokorena, la make ga akan kinanena nene naŕa Ntewa kian pan la, ⁴ a pogos naŕa moto kar la, Ntewa kila wii kate e pulus nen kilavaru nene vena amunia. E poglis nene, sane Kristo ga sike amio la, suŕna pisuar ruru la e sur make ga.

⁵ Ntewa kila m̄a po pan la sanene pano-o, ana yepela mavin suŕalen m̄arera se ea. Apilon m̄asila pania, ana naga pe taŕnan la re apa loyuma e yo naŕa naga pisaar pan la poli, kila naŕa asuŕna amarmare tetai kar ga e yomema.

⁶ Ana ita nagane, pe pon re teve ŕarm̄arera ve sa repita la nene poli, ana visae tesitom ruru e ya naŕa pimi paemen la, kilia vian ita ea. ⁷ Visae ve sanene, monar ve teligan re sur taŕena sumon Ntewa e kieta malena, sane nono tai naŕa telotunia, sa naŕa repita la nene akila. Visena tai naŕa pisayu kiela ŕelaga e poglis nene, pisape

“La pe asitom re si sur taŕena poli, sinelan ga kilaen ŕaŕagena, amun wii marala tetelivi, a aŕure m̄ena sira lala e wolena lala, naga ga nene.”
Nau 32:6

⁸ La asitom asape malena wo ne nanene narui, ana ve sineta ŕesan re legiena nene naŕa Ntewa kila lom̄ara viowa la apim akar yermiene lala amio sira lala naŕa akila lau, ana e legiena taaga ga nene la manu lualima yam lua pa telu [23,000] amare veraga e legiena taaga, sane kiela nakoena m̄arera tai. Visae ve sanene monar tevisuar ruruia, pe pon re ita laŕasa ava kar ga sanene poli. ⁹ Yar naŕa pilave, kila mlamulena viowa sanene, a naga sitom sape pogaga ne, ana suŕna miyur kare Suŕe paŕisi. Yoko Suŕe kilia kila sur tai vania, yoko yar nene ilania, lom̄ara iminia sane yar na sumo la nene.

¹⁰ A pe pon re tevismumun Ntewa poli, sane la naŕa asuŕna akila nanua sumo e pogos kiena kata apua lala. E poglis nene, Ntewa pitetalia navisi tai na visaaren marena pimi pula, m̄emom̄ar la.

¹¹ Tepisu naŕa la asuŕna akila ke mlamulena viowa sanene, ana tepisu naŕa nakoena pimi m̄alivin la ke sanene, ana pe suri tai naweŕege itaena. La asirilua kana suniena nena nakonua konua rui, ana tekilia tesitomyu si suri nene nagane, e legiena maro la ne tesike e ne. ¹² Sanene, visae yar tai visuveve si kiena malena naga taaga, a sitom sape naga suŕna suŕalu ruru ke m̄arera rui, popon naga visuar ruruia, komin viowagan naŕa visae naga kila si viowa pogos tai, ana loru.

¹³ Apisu nakilaliena la imi, ana ve sinemiu kurkur manene re. Pe kam re ga apane ke nataŕaliena la nene poli, ana asuŕna aŕnalivi ke e malena kiena ne yaru make ga. Ana akilia awasine Ntewa, komin naŕa yoko naga taŕatete kila ko ovane nataŕaliena naŕa ko pe otorokin re otaulu poli, ana pogos naŕa nataŕaliena imi kilali ko, yoko naga vian

kon kioṁa mrapa nam̄areraena naṣa nasuwoen nataṣaliena, vano-o oure matan nam̄areraena na taṣaliena nene.

¹⁴ Kiau erau wo lala, monar ve ava re nena lavisin ṣelaga naṣa yar la asuṁa amlotun ke nono na visokanena lala. ¹⁵ Nekilia nesape kam na yar sur la naṣa akilia suria, ana pogos naṣa nepisaar mesmesun nena pan amiu sanene, nemlelaga nesape kam na aminu kilale ya naṣa nesuṁa nepisa ke ne. ¹⁶ Nepisa visena la nene komin naṣa pogos na ova oyakol amio yar la naṣa asuṁa amlotun ke nono tai, sa ga naṣa ko ṁena omlotun ke nono nene narui. Naga nene maran taaga amio ita la naṣa temlelaga ke e Kristo. E pogos na ṣaṣagena wa, temlenin namunena wa, temlavia, a na nene sa naṣa ita tepisawal tesape tesikol ita e ṣegas kiena yar la naṣa kana kuruta mlau komin la. Ana siraunia, takawero kilaparavi wa, temlavia, a na nene sa naṣa ita temio la naṣa akila kare tasnena naṣa tamalele metava e lak torovia.

¹⁷ Nanene lelaga pan ita punu ga naṣa tesuṁa tepim lele taaga e ṣaṣagena wa nene, komin naṣa tepim sane ṣegas taaga, a takan pae ga kilaparavi taaga nene.

¹⁸ A sa ke ṁena ga nene pa le Israel lala, pogos naṣa aṁemom̄ar suri na kuṣaṣaena lala. Laṣasa pe akila re kuṣaṣaena poli, ana akekaran kanen tata na kuṣaṣaena nene naṣa yaru taṣena ga la akila, ana kila sa naṣa ape ṣegas taaga naṣa akila lotena na sanene pan Ntewa.

¹⁹ Pogaga, visena la nene kana kinas na ya? Nesuṁa nepisayu ke nono lala amio nakuṣaṣaena la nene, ana e kiau sitomena kana kinas pe nepisa re nesape sur la nene na lelaga poli, pona apowo liu. ²⁰ Pe sa re nena nene poli, ana popon nekila meraravan van amiu, nesape la naṣa akila ke lotena kar la ne sanene, pe amlelaga re e Kristo poli, a kuṣaṣaena la naṣa asuṁa akila ke ne, pe asuṁa akila re pa Ntewa lelaga poli, ana asuṁa akila ke ga pa yermare lala. Sanene, pe pon re ava lavisin la naṣa asuṁa akila ke poli, komin pe sineun re nesape asikol amiu amio yermare la poli. ²¹ Ko naṣa ototano ke e lele na kinanena kiena Suṣe, osuṁa omun ke e ṁana piala wa, a osuṁa okan ke kana kinanena wa, taṣatete kilia ova ototano e lenen kinanena kiena yermare lala vena omun kiela namunena a okan kiela kinanena. ²² Yar na kila sanene naga suṁa miyur ke Suṣe, kilia kila Suṣe vielue vaṣisi, sinena karia. A pona yar nene sitom ke sape visae Suṣe sinena kar sanene, pe pe sur re tai poli, komin naga ṁarera manene taulu Suṣe? Pe nesitom re nena sanene poli.

Li nalelagaena lala monar ve akila re sur naṣa kilia kila li nalelagaena taṣena lala aloge viowa

²³ Visena tai suṁa ga, naṣa yar la mokliu apisa apisape, yaru kilia kila ga ya naṣa naga sinenan sape kila. Pona visena nene pe lelaga yo, ana sur laṣasa sike na naṣa nekilia nekila, ana yepmavin ga kilaena, komin e kiau navisuena, la pe asuṁa amiila inu re e kiau malena poli, a pe asuṁa amiila re malena kiena yar la naṣa asike lavisin inu poli. ²⁴ Nepisa sanene komin naṣa pe pon re yar tai suṁa sitoṁal ga naga taaga poli, ana monar sitoṁal ṁena yeririna la naṣa naga sike lavisin la.

²⁵ Pogaga, nagane yoko nevisa sur laṣasa e lepas na tata na sur mali lala naṣa akila kuṣaṣaena ea pan kiela nono na visokanena lala. Visae

awar tata la nene imi, aligan su amio tata taþena lala, vena awilwilin la, tekilia toulia takan woga ga. Nanene komin naþa taþatete tekilia tevisu kilale sane tata na ya la ne sanene, tesape tata ya naþa akila kuþaþaena ea, pona tata ya naþa pe akila re kuþaþaena e poli, ana ve tesitom manene re, ve teviun re, toul ga narui. ²⁶ Telavia, takania, komin naþa sane visena tai pisa sanini sape yomarava nini,

amio sur make ga naþa sike ea, naga pe kiena ai? Naga pe kiena kieta Suþe.

Yauena 24:1

²⁷ A visae yaru tai naþa pe mlelaga re poli, vio ko vena ova okinana e mñana yuñña, pona omaraun vaena yo, osumña ositom ke osape pona awar kinanena laþasa van ko naþa akila pae lotena na kiela nono la e yo rui. Ana peraga, visae osumña ositom ke naþa ovano, ova ga, a ve oviun re naviunena sanene, ola ga ya naþa visae ala van ko. ²⁸ Ana sur ga tai, visae ova osike pae e naþa rui, a nalelagaena taþena tai teke ea, ana pona naga visa van ko sanini, visave Wolai, tata nene, italu monar telonia, komin nekilia rui nesape akila pae e rui pa kiela nono lala. Visae naga visa ve sanene van ko, ana sanene yoko ko mñena ga ve okan re. ²⁹ Lelaga, e lepas na kioñña sitomena, okekaran ga kanena, ana e lepas na womla taþena nene naþa pisa sur nene pan ko, viowa vania, ana pe pon re si otol poli, komin visae peraga, yoko okila sur tai naþa kiena sitomena pe mesmesun re nenaga þisa.

Ana visae ko ga taaga, a pe yar tai pisawal re sur la sanene pan ko poli, okilia okila ya naþa ko sinomñan osape okilia okila.

Nane kiau sitomena sanene e lepas nene. Nesitom nesape pe mesmesun re naþa yaru taþena ga kilia mñareran inu visave monar nekila nene, pona ve nekila re nene. ³⁰ Visae kinanena ya, nevisu sane visae nelenwo sumo, yoko nekilia nakania woga ga. Pe pon re yaru taþena sinena karinun poli, naþa nakan ke tata naþa nepisa potena pa Ntewa vanon rui.

³¹ Pogaga, naga kana kinasa sanini, sane visae tekan suri tai, pona tomun sur tai, pona ya si naþa tekilia tekila, ana monar tekila make ga e þelaga tai na visirluan kia kiena ne Ntewa. ³² Pe pon re akila sur naþa kila kare sitomena kiena le Yu la poli, pona le Kris lala, pona kieta li nalelagaena taþena laþasa, ³³ ana popon amiu akilali sa naþa in na nesumña nekila ke pan la. E sur make ga naþa nesumña nekila, pe nekilali re ya naþa yoko wo van inu poli, ana noþikeyon naþa wo van la, vena kila sane pona laþasa akilia atol natamaliaena.

11

¹ Lelaga erau lala, sa naþa nesumña nekilali ke naþa neyaloro nelilu lana Kristo, popon akilali ayaloro alilu lenen lau.

Þelaga wo kiena yeririna la pogos naþa ava e sumñare

² Erau lala, nemloge sane asuñña asitomñal ke yuññaena la naþa nekila pan amiu na wa, a asuñña atarar ruru ke þelaga lala na yuññaena nene naþa nepian amiyunia. ³ Ana e sur la nene, tai sike ga wa naþa sineun nesape monar akilia ruruia, naþa pisayu yermñene amio sira, naþa lalua kiela yuññaena pe maran taaga re poli. Sa naþa Ata Ntewa naga pe þarun Kristo, a Kristo naga pe þarun yaru, ana yermñene naga pe þarun wona.

⁴ Ana taveve kieta ðelaga, visae yar tai lotu, pona visi e marana li nalelagaena lala, naga monar ve yan re karo na þarina e þarina. Visae naga yania, tevisu naga sane wowe tai naþa mminue ðelaga na vatanoena. ⁵ Ana sira lala na pe taþena. Visae sira tai lotu, pona visi e marana li nalelagaena lala, tepisu sane popon naga yenwo þarina e karo na þarina pona kulmrae tai. Visae ve yenwo re þarina sanene, naga miena ga kila piowa, tepisu naga maran taaga visae akervan þarina ve þarmu ga rui suñal se maran yaru lala. ⁶ Visae sira tai ve þarmarera, yepen mavin kaloen þarina sanene, popon avisa vania avisave popon naga kervan vilþarina, ana yoko kilia suñal ga na wa su loyurña e suñare ana lotu. Ana yoko naga mawa vaþisi nakilaen sur nene, komin pe pon re sira la aweroro vilþarila ve plalas manene poli, pona akervan þarila ve þarmu. A visae ve sur na kilaen sira mawa sanene, popon sira la akekaran tararen kieta ðelaga na vatanoena, monar ayenwo þarila la sanene pogos naþa aim alotu e suñare.

⁷ Ana komin ya ne yermene lala la monar ve ayenwo re þarila lala? Nanene komin Ntewa sike metava, a naga pe þar pa rui, ana naga kila yermene sane naga, pisirlua yermene kila naga pe þarun sira. Nane sa ke nene narui, yermene taþatete kalo þarina, ana sira monar kalo þarina. ⁸ Tekilia sane yermene naga monar ve þarin sira sanene, komin Ntewa sii þesan yermene, siraunia sii sira molue kome lepas nen yermene, ana pe sii re yermene molue kome sira poli, ⁹ a naga sii sira vena iilaen yermene, pe sii re yermene poli vena iilaen sira. ¹⁰ Sanene, sira monar kalo þarina, vena kilaen sa naþa naga patanon ke wona. Ana pogos naþa naga kila sanene, navisi lala nae ma e peni apisuia, a kila naþa apisu kilale sa naþa sira kekaran vatanonen wona na yermene, a la miena monar akekaran vatanonen kiela yerkaewa keviu naþa Ntewa. ¹¹ Lelaga naþa sira monar vatanon yermene sanene, ana nanene kana kinasa sane pe sa re naþa sane lalua pe atoroki re poli. Ita naþa tesike loyurña e þegas nen kieta Suþe, tekilia rui tesape sira na taþatete suñã naga taaga, a yermene taþatete suñã naga taaga, ana lalua monar asurña ayurña lele taaga vena aiila la maran ve taaga. ¹² Nanua sumo la e nasiiena, sira nasumo molue e tasnena yermene, ana siraun na nene, yeririna punu ga amolue akome tas nen sira tol nagane, ana tekilia tesape purþes kemua lelaga, naþa sur punu ga molue komea, naga Ntewa ga.

¹³ Pona laþasa pe akekaran re kiau visena poli yo, naþa nesape popon sira lotu monar kalo þarina, ana asitomyu rurulia. E kiamiu navisuena, apisu sane sira naþa ve kalo re þarina, mesmesun ga naþa suñalu lotu va Ntewa? Peraga, e kieta ðelaga na pe mesmes re poli. ¹⁴ E kieta malena na yomarava nini, merarava ruru pan ita rui sane pogos naþa yermene ligan vilþarina kapuru vim ve piayavi manenea, piowa pan paþisi. ¹⁵ Ana pogos naþa sira tamãan vilþarina ve piayavi ruruia, po pan paþisi, a viluna na piayavi ne, Ntewa mla pania sane sur tai naþa miyowauia ruru yepena.

¹⁶ Ana sa naþa nepisa, li nalelagaena laþas asurña apisliu, pe akekaran re sitomena nene poli, sane sira naþa sinenan sape lotu monar kalo þarina. Pogaga, kiau visena sanini, nesape imimi li nalologena lala, memlologon ga sanene, pe mekekaran re ðelaga taþena poli, a suñare kiena ne Ntewa taþena la ne asike ne, la miena ga asape ve sa nene.

Mrapa mesmesu nakilaen p̄ap̄agena wa

¹⁷ Sur si tai sike ga wa naṗa sineun nela sitomena laṗasa ea van amiu. A piowa ga, komin naṗa naga pe pe sur re tai naṗa nekilia nevisir plan amiun poli, ana naga pe sur tai naṗa monar nevis van amiunia. Naga e lepas na pogos na suṃare, naṗa popon vena sur tai naiilaen kiamiu malena, ana akila sa naṗa pimi pe purṗes nen sur viowa si tai. ¹⁸ Nepisa sanene komin naṗa nemloge rui sane pogos naṗa amiu li nalelagaena lala apim lele taaga, pe ape taaga re poli, ana naliṗereena suṃa pa ke metava likan amiu. Visae visena la nene navisokanena ana po, ana peraga, nepisu sane monar ve lelaga ga. ¹⁹ Ana pe nekilia re poli vanon ya ne sinemiun asape akila sanene? Pona yar tai sinenan sape yuve tai, tai sape yuve tai sanene yo? Pona sinoṃan osape otauluia vena yoko yar la avisave ko ke narui ope lelaga, pona ko ke narui naṗa Ntewa sike amio ko?

²⁰ Ana e lepas na p̄ap̄agena wa, nemloge sane naga ṃena nene asuṃa akila ke piowa ga. Pogos naṗa apim lele taaga vena kilaen p̄ap̄agena wa nene, pe akila re si sane nasitomwalena kieta Suṗe poli, ana akila ke ga sa naṗa kamiu kinanena taṗena lala. ²¹ Visae tai imi loge viso karia, yoko naga suṃalu kian limana la kilaparavi ve keviu, pona taṗena mun kuruta na munena ve keviu, ana ve torokin re si laṗasia! ²² Pona pe kamiu lena viranen re kapi e poli yo, ṗisi na aim vena akinana loyurṃa e suṃare? Pona asuṃa akila sanene komin naṗa asuṃa asitom korenan ke ga suṃare kiena ne Ntewa, pona asuṃa asitom korenan ke ga erau na lelagaena taṗena lala? Nemninue kare narui aṃa nevisa ya ne van amiu e sur nene, yoko nevisa ga nevisave pe nekekanan re nena poli.

²³ Mrapa mesmesu na kilaen kinanena wa, Suṗe ga pisa pan inu, ana siraunia in ke narui naṗa nemla lein pan amiu. Pa sanini, sa naṗa Suṗe Yesu, kiena yemalo maro nene, naṗa Sutas pielua naga ea, naga mla kilaparavi nene, ²⁴ ana mlen pisa potenania, kawerorovia, ana pisape “Tasneu ke nini narui, naṗa netam̄ania vanon amiu. Ana monar asuṃa ala luen ga kilaparavi sanini silaga, sa naṗa sur na sitoṃalinena tai.”

²⁵ Ana siraunia, pogos naṗa akan pae, mla piala na kuruta, kila ke ṃena sanene, pisa pan la, pisape “Piala nini, naga kau kuruta, naṗa vena kilaen naviranarena viu naṗa Ntewa kila amio yaru suṃalu. A pogos punu ga naṗa ala piala nene, awis, monar asitoṃal inu.”

²⁶ Erau lala, nane visena kiena Suṗe e lepas nene, ana kila sane pogos naṗa tela kilaparavi a tela piala sanene, tesuṃa tepisawal ke nasitoṃalena na kiena marena, a monar tekila ṃa sanene vano tol pogos naṗa naga imi ṃalivin ita sina.

²⁷ A nalaen kilaparavi kana Suṗe nene amio ṃana piala, naga pe sur tai naṗa pe wa paṗisi. Visae yar tai la e ṗelaga tai naṗa ve mesmesu re, yaru nene kila piowa ga, ṗarnena kare tasnena Suṗe amio kana kuruta, sa ga naṗa naga ga ṃemoṃaria. ²⁸ Ana pogos nakilaen p̄ap̄agena wa sanene, monar ita make ga veve taaga tevisu ruru kieta malena lala, ṗisi na, tela kilaparavi amio kuruta nene. ²⁹ A pogos naṗa telavia, monar tevisu kilale sane sur nene kana pupia kinasa suṃa ga, naṗa pisayu kieta Suṗe naṗa naga tam̄an kiena malena vanon ita. Ana visae yar tai lavia, ve sitom re urmi sane ita make ga tepe tas taaga e Kristo, naga la korenan ga, ana yoko naga visu sa naṗa viowa manene laa vania. ³⁰ Sur nene suṃa kila amiu ke rui, naṗa amiu mokliu yepemiu la miaiai a amai, pano-o tol naṗa kam

lařasa amare. ³¹ Ana visae tevisu ruru kieta malena silaga, yoko Ntewa ve la re nakoena sanene van ita. ³² Ana ita nařa Ntewa kila sanene pan ita, ve tela re sa nařa nakoena tai, tela sa nařa navianena tai nařa Ntewa kila pan ita sape tekirava, vena la pulmas tai van ita e legiena maro, nařa yoko ve akoven ita re teva temio yar na yomarava tařena la nařa yoko ava e lele naloge viowaena.

³³ Erau wo lala, kiau visena ne na nene e lepas na kilaen řařagena wa. Pogos nařa aimi lele taaga sanene, ana akila ga e řelaga napo. Ve yar tai kilali re nařa la řesania vena kan ve keviu, ana ava ruru amiu ga, pogos nařa amiu make ga asike lele taaga narui, ana akilia akila ga na wa.

³⁴ Yaru nařa viso karia sitom manene laa kinanena, popon naga suřa ga uřa, kinana ruru kana. A monar ataveve ruru kiau visena e lepas nene, visae peraga, pogos nařa aimi lele taaga, ana yoko tařatete suri tai wo van amiu.

Sur tařena si lařasa sike e inu vena visawalen van amiu, ana yoko nevisayu la van amiu e pogos nařa neim nořalivin amiu.

12

Mareraena la nařa Ninuna Wa kian ke sa nařa nalaena tai

¹ Wolai a vineu lala, pogaga, sineun visayuen mareraena la nařa Ninuna Wa kilia kian van ita li nalelagaena lala sane nalaena tai. E lepas nene, ve ave wowen re, ana sineun nesape monar akilia ruru toweli řaga. ² Ana popon asitom si wasuře va e pogos nařa kam na pe amlelaga re poli wa. E poglis nene, namareraena na ninuna tařena lala asuřa amiyuřae ke e amiu, ařure kare kiamiu sitomena la pa pe wowen ruru nenaga nalotunen nono kar la nařa pe apis re poli. ³ Nane ninuna sur ne la nařa akilia akila yaru vis viowa va Yesu, viuelin kiena kia, ana Ninuna Wa kiena ne Ntewa naga tařatete la visena la ne sanene. A ninuna la nene, tařatete akilia akila yaru visa visena wo lala, nařa sape Yesu naga pe Suře kemua lelaga, ana yar nařa visa sanene, tekilia tesape Ninuna Wa miyuřae ke e kiena malena, mla visena na sanene pania.

⁴ Sanene, pogos nařa tepisu mareraena wo la nařa li nalelagaena la akilia amiyuřae amio, tekilia tevisave nane sane nalaena la nařa Ninuna Wa mla ke pan la. Mareraena mokliu nakilaen yuřaena la sike ne, ana Ninuna ne Ntewa naga taaga pe purřesan make ga. ⁵ Sa ga nařa řelaga na yuřaena la mokliu sike ga wa, ana kieta Suře naga taaga pe řarun la make ga, ⁶ a sitomena wo na kilaen yuřaena la sike ne, ana Ntewa ga naga taaga kila la apa ke metava pan ita make ga. ⁷ Sanene, e lepas namareraena lala nařa Ninuna Wa kiania, li nalelagaena lala ařar peve taaga sane tai mla tai, tai mla tai, taveve ga ya nařa Ntewa pisu sape yoko iila manene řegas nen li nalelagaena lala.

⁸ Pan tai, Ninuna kian visena la nařa amanmarua pařisi.

Pan tai, kian navisukiliaena nowo lala.

⁹ Pan tai, kian pupia naviawaena, pan tai, kian nařa kilia kila ruru maiena.

¹⁰ Pan tai, kian nařa kilia yuřaen kile lala.

Pan tai, kian navisawalena suri la nařa pimi ke ga wa.

Pan tai, kian nařa kilia řene plan yermare lala.

Pan tai, kian naþa kilia vis e visena taþena lala.

Pan tai, kian naþa kilia vilon visena kiena la naþa apis ke e visena taþena lala.

¹¹ Nane nalaena la naþa Ninuna Wa naga taaga kilia ligan se malena kiena yaru, kian plan ke pan ita peve taaga taveve ga ya naþa naga sinenania.

¹² Li nalelagaena lala aþar nalaena taþena la ne sanene, sa naþa tasneta lala kiela kinakinas taþena lala mokliu. Kinakinas taþena la nene, amiyakolkol la asuþa amiyuþae ruru ke veraga e tas taaga, a sa mþena ga nene loyuþa e þegas kiena ne li na lelagaena lala, naþa la na sane kinakinas nen tasnena Kristo. ¹³ Pona ita tepe yere Yu pona tepe yere Krik, pona tepe yerkawa pona tesuþa temiyuþae korena kiena yerkawa tai, ana Ninuna ne Ntewa naga þere ita make ga, kila akee ita vena teimi teve kinakinas nen tasnena ne Yesu komþasa, ana Ninuna ne nane naga taaga sike e kieta malena peve taaga.

¹⁴ Popon tesitom manene laa totou naþa tesuþa tepisa ke ne, sane ita li na lelagaena lala ita na sane tasnena Kristo. Ana e lepas na tasneta lala, tekilia tesape kana kinakinas la mokliu. ¹⁵ Ana sanene, pe mesmesun re naþa kinakinas komþasa sane lana, mloge piowa, suþalu pisape “Ke, in na nepe lana ga, in na pe nemiyuþae ruru re sane limana miyuþae poli, pona in na pe pon re ga neve kinakinas nen tas komþas poli.” Ana peraga, lata pisa þele sanene, komin naga pe pupia kinakinas na tasneta komþas rui. ¹⁶ Ana pe mesmesun re naþa kiligata loge viowa poli, suþalu pisape “Ke, in na nepe kiligana ga, pe nepisu kilale re sur sa naþa kilamarana kila ke poli, pona in na pe netorokin re nesikol nemio tasnena poli yo.” Ana peraga, kiligata taþatete visa sanene, komin naþa naga kiena yuþaena napo e tasneta sike pa rui. ¹⁷ Naga nene komin naþa visae tasneta ve kilamarana ga, yoko taþatete teloge kilia suria, a visae tasneta ve kiligana ga, taþatete telopon suria. ¹⁸ Ana e tasneta, Ntewa kila taveve kiena sitomeþa, mligan ruru kinakinas make ga su mesmesu ruruia sike nena e lelela lala, vena la veve taaga akila nena kiela yuþaena lala. ¹⁹ Visae kinakinas nen tasneta make ga maran ve taaga, yoko taþatete tevisu sane tas tai, ²⁰ ana kinakinas taþena la monar asikol la lele taaga vena kila sane tas nen yaru. ²¹ Kilamarata taþatete visa kare limata, visave “Ke, pe sineun ko re poli,” a þarita taþatete mþene lata, visave “Ke, pe nesitom ko re si poli.” ²² Pe sa re nena nene poli, ne! Kinakinas nen tasneta la þasia amalumlum paþisi, ana tekilia sane asuþa akila ke pupia yuþaena. ²³ Kinakinas nen tasneta taþena laþasa, pe tesitom re tesape aþa la apo sanape wa, ana tesuþa tepisuar ruru la. Kinakinas nen tasneta taþena lala, pe sinetan re yar taþena visu poli, ana tesitom urmin naþa teyenwoia. ²⁴ A kinakinas nen tasneta taþena laþasa, la atorokin ga naþa yar la akilia avisuia, ana ve teyenwo re. Sanene tepisu ke naþa Ntewa mligan ruru make kinakinasnena mesmes ga, a mligan sitomeþa tai sike e ita sape pe sur korena naþa kinakinas laþasa amalumlum, po pe akila re yuþaena keviu poli, ana tesitom urmi e la a tepisuar ruru la. ²⁵ A naga nene kila naþa kinakinas make ga pe apeveyun la re poli, asu ruru ga, asuþa amiila la ke sina ga silaga. ²⁶ Visae kinakinas nen tasneta tai loge viowagan sur tai, kinakinas taþena make ga monar aloge viowa amio, a visae avisirlua

kinakinas taþena tai akila wo vania, kinakinas make ga akilia aloge wo amio.

²⁷ Ana visena la nene la kala kinasa sanini, sane ita li nalelagaena lala, ita na sane tasnena Kristo, a ita pepe taaga tepe kana kinakinas lala. ²⁸ A Ntewa mligan ita kinakinas na tasnena Kristo, ve nakilaen yuñæna lala na suñare. Na sumo, Ntewa pisirplan laþasia ape nalologena, a nalua, laþasa ape navisawalena, a natelu, laþasia ape navianena, a suraunia, la mēna ga þasia naþa ave nakilaen kile lala, pona akila ruru maiena lala, pona avisuar yuñæna na suñare, pona avis e visena taþena la, sanene. ²⁹ Ana þegas nen li na lelagaena lala, tepisu naþa la make ga ape nalologena? Pona la punu ga ape navisawalena? Pona la make ga navianena? Pona la make ga ape nakilaen kile? Peraga, sa re nene poli. ³⁰ Pona la make ga nakilaruruen maiena? Pona la make ga akilia avis e visen taþena lala, pona avilon visena taþena lala? ³¹ Pe sa re nena nene poli, ana popon vena la make ga akekaran naþa atol pupia nañareraena ya naþa Ninuna kilia kian van la.

A e ñareraena la nene, tai suñia ga naþa monar imi þesa e kieta malena ita punu ga, naþa po taulu make taþena lala, naþa sineun visayuen van amiu, nane þelaga na sinesiena.

13

Sinesiena

¹ Sinesiena, naga sur tai naþa monar ve sur nasumo e kieta malena. Pona nekilia nevisi kome visena kiena yar taþena la woga yo, pona nekilia nevisin visena kiena navisi la woga yo, nanene pogaga, ana visae ve sineu sii re yar lala, nekila ke sane kiau visena make ga sane þe tai naþa añea miyelu wowe korena ga. ² Pona pupia ñareraena sike e in yo vena visawalen visena kiena ne Ntewa, pona nekilia ruru sur moki naþa yar taþena la pe akilia re poli yo, pona kiau naviawaena keviu manenea torokin nelotu ana sur la imi ñalñalivi yo, sur la nene po manene paþisi, ana visae ve sineu si re yaru lala, nepe sur korena ga. ³ Pona nekian kiau sur make ga pa yar la naþa limala korena yo, pona nesuñalu ñarera ña pano-o asikap tasneu komin naþa nepe yaru kiena Kristo, naga mēna nene po na po, ana visae ve sineu sii re yaru, nekila korenan ga.

⁴ Ana pupia sur nene, þelaga na sinesiena, naga sanape? Kiena sitomena piavi, a naga sinewo. Naga pielue re poli, naga pilave re poli, a naga pisirlua re si naga poli. ⁵ Kiena þelaga po, naga puluvís re poli, naga sinena mimi koskos re poli, a naga tarar re sitomena viowa piavi poli. ⁶ Naga pe sinenan re sur viowa poli, ana naga kekaran ga sur wo. ⁷ Sinesiena naga suñalar lue ga, sinesiena naga lelaga lue ga, sinesiena naga wasine lue ga, a sinesiena naga taulu lue ga. ⁸ Sinesiena naga pe sinena mare re pogos tai poli.

Lelaga paþisi, nañareraena taþena lala, sane navisawalena lala, pona navisaen visena taþena lala, pona nakiliaena lala, yoko taþatete sike lue, ana nasinesiena ga naga su lue, naga taþatete þisi pogos tai. ⁹ E kieta pogosia, asuñia apisawal ke visena kiena ne Ntewa, a asuñia apian ke nakiliaena la ne sanene, ana ya naþa asuñia akila ke nagane, naga komþas nena ga, pe wetelu re nenaga þisa. ¹⁰ Sur la nene ape nanagane ga, a e

pogos naþa Ntewa yoko kila sur make ga imi wo ruruia, sur taþena la nene yoko aþisi, ana sinesiena yoko su lue.

¹¹ Naga maran taaga ga amio kieta malena. Pogos naþa tepe sisi ke ga wa, kieta visena amio kieta sitomena mla ke ga þelaga kiena sisi. Ana pogos naþa tepe yerkawa, pe tesa re si ninis poli, kieta þelaga marua ruru nenaga. Ana kieta malena amio Ninuna Wa monar ve sa nþena ga nene. ¹² A maran taaga mþena ga e kupito naþa tepisu ke marata ea. Pogos tai, visae kupito nene namname pona pe urmariua, ana taþatete si tekilia tevisu ruru marata ea. Ana e pogos naþa Ntewa kila ruru make sur la imi wo, yoko tevisu kilale make suria, a yoko tevisu nena marana Ntewa e kilamarata. A e mþena e lepas na kieta kiliaena, nagane tekilia vitokak ga, ana e pogos naþa pimi ke ne, yoko Ntewa kila naþa tekilia ruru naga, amio sur taþena make ga, maran ve taaga sa ke ga naþa naga kilia ruru ita nanua sumo rui pimi tol nagane.

¹³ Sanene, sur taþena lala yoko þisi, ana sur la ve telu ga yoko kilia sulue, nane naviawaena, nawasineena, a sinesiena. A e sur la telu nene, naga naþa keviu manenea, nane nepisa maron ne, naga sinesiena.

14

Pol pisayu sina mþareraena lala kiena Ninuna Wa, sa naþa avis kome visena taþena lala

¹ Ana komin sinesiena naga pe sur tai naþa keviu manene sanene, monar aligan naga su þesia e kiamiu malena. A amio naga nene, monar aligan kiamiu sitomena se namþareraena la naþa Ninuna Wa sumþa kiania, akekaran naþa atolia. A e mþareraena la nene, tai naþa po manenea, na naþa yar visawal visena kiena ne Ntewa.

² Visae yar tai sumþalu visawal visena kome visena taþena naþa Ninuna Wa mla pania, pona wo van yo, ana sa naþa pis ke ga pa Ntewa, naga pe sumþa pisa re visena naþa yar taþena la akilia aloge kilale poli. Pona naga sumþa pisawal ke pupia visena la naþa Ninuna Wa mla ke pan yo, ana visena la nene pe merarava re pan ita poli, tapolou ga, taþatete tetolia.

³ Ana visae yar tai visawal visena lala kiena ne Ntewa van ita, vis van ita kome kieta visena, kiena visena wo la nene akilia akila ita tomþarera, akilia avisir plan kieta sitomena, akilia akila luþeluþe losineta. ⁴ Sanene, yar naþa pis ke kome visena taþena naþa Ninuna Wa mla pania, sumþa pagan ke sina ga naga taaga, ana yar naþa pisawal ke visena kiena ne Ntewa naþa yar la amloge kilalea, naga sumþa pagan ke sumþare make ga.

⁵ Pogaga, nekekaran naþa visae avis kome visena taþena la ne sanene, ana nepisu sane popon manene visae asumþa avisawal ke visena kiena ne Ntewa van yar taþena lala. Naga naþa sumþa pisawal ke visena kiena ne Ntewa, kiena yumþaena po manenea taulu yumþaena kiena yar naþa sumþa pis ke kome visena taþena. Naga nene komin yar naþa sumþa pis ke kome visena taþena, kiena yumþaena taþatete kilia war mrasa e malena kiena yar taþena. Kiena yumþaena taþatete vagan sumþare visae yar re tai naþa sumþa vilon kiena visena vena yar taþena lala akilia alogekilalea.

⁶ Erau lala, asitomyulia visae inu, pogos naþa nepim ke pun amiu nesumþa nemlologo kome visena taþena naþa Ninuna Wa mla pan inu. Ana yoko taþatete nena kiau visena la ne sanene kilia iila amiu. Ana pogos naþa nepis kome visena naþa akilia amloge kilalea, kila sane ya naþa

nemla pan amiu, sane sur viu tai naŕa Ntewa kipian inunia, pona kiliaena tai, pona navisawalena tai na visena kiena ne Ntewa, pona vianena tai, ana kilia iila ruru kiamiu malena.

⁷ Naga sane plaŕe amio kana laki naweena naŕa ańea apolu, visae sur lua nene amenunu, ana pogos na wolena taŕatete ologe yauena pona pialu yelu. ⁸ Ana visae suŕe tai sinenan visave we ŕe na kumali, ana ŕe nene menunu, taŕatete yelu ruru ve keviu, yoko yeririna la taŕatete akilia aloge kilale avisave suŕe ńe ŕe na ya. ⁹ Ana sa ke ńena nene e kiamiu suńiare gar e nańa. Visae yar tai suńa pisa ke visena lala kome visena taŕena naŕa yeririna la akilia re poli, yoko taŕatete nena atol narin sur tai e ya naŕa naga sinenan sape visa van la. Kiena visena yoko va kovio ga e yepesinas na ńeke ne.

¹⁰ Sa naŕa tekilia, visena mokliu sike e yomarava, a kiela visena lala kala kinas la suńa ga. ¹¹ Ana visae neva ko yo tai, neninue kiena visena, in na sane nepe wolawa ga e yo nena, a la ńena ga ave wolawa ga e inu. ¹² Ana visena nene, kana kinasa e amiu naŕa asuńa aŕion ke asape ńareraena lala kiena Ninuna Wa ayuńae likan amiu. A kana kinasa sanini, ve akila re naŕa kam veve taaga asuńa avisir plan amiu ga, ana monar awionlia vena amiu make ga asuńa avisirlua suńiare imi ńarera ruruia. ¹³ Ana visae amiu yar tai kilia visi kome visena taŕena tai sanene naŕa Ninuna Wa mla pania, popon naga lenin va Ntewa vena Ntewa la ńareraena vania vena vilon kiena visena la nene ava e kiamiu visena. ¹⁴ Nepisa sanene komin naŕa visae nelotu kome visena taŕena na sanene, nepisu sane nesuńa nelotu ke ga e ninuu, ana loyuńa e kiau sitomena nemninue ya naŕa nesuńa nepisa ke ne. ¹⁵ Visae ve sanene, yoko popon tekila ve sanape? E kiau navisuena, popon tekila e lepas ga luwoka veraga. Visae nesuńa nelotu, pona nesuńa neyau, ana popon nekila e visena naŕa molue kome ninuu, a popon ńena nekila e visena naŕa molue kome kiau sitomena. ¹⁶ Visae peraga, pona osuńa olotu ga kome visena naŕa molue kome ninuńa, osuńa ovisa potena va Ntewa komin sur laŕasa, ana yar taŕena naŕa loge ŕele visena nene, yoko taŕatete kilia, yoko taŕatete visa “Sanene” e kiuńa leniena. ¹⁷ Pona osuńa omlotu ke sanene, opisa ke suri wo la moki yo, ana kiuńa lotena nene taŕatete kilia iila sitomena kiena kiuńa erau ŕisa.

¹⁸ In na nekekara paŕisi naŕa Ntewa mla nańareraena nene pan inu vena nevisi kome visena taŕena naŕa Ninuna Wa mlavia, nepisa potena pan paŕisi, a nepisu sane inu na nekila keviu paŕisi taulu amiu make ga. ¹⁹ Ana nesuńa nekila ke e pogos naŕa inu ga taaga nesiau, pe nekila re e maran yaru la poli e pogos na suńare. E kiau navisuena, visae nevisa visena tai ve tokak ga kome visena tai naŕa yar la akilia, naŕa kilia vian kiela malena, naga nene po manene laa taulu naŕa visae nekila visena la ve moki kome visena taŕena tai naŕa la pe amloge kilia re poli.

²⁰ Erau lala, awis akilali naŕa asitom ruru e sur la nene, kiamiu sitomena ve ve sa re ga ninis. Pe lalaga naŕa e lepas na ŕelaga viowa lala, popon ave sa ga ninis, ve akilia make re sur ea. Ana e lepas na ŕelaga wo, kiamiu sitomena lala monar marua ruruia. ²¹ Visena tai sike e Siriena Marua, pisawal visena tai naŕa Ntewa pisa sanini, sape

Yoko noure yar la naþa apimi e purvanua taþena lala, naþa apisi kome visena taþena lala, neligan plan la avano vena avisawal kiau visena van kiau yeririna lala.

Ana kiau yeririna lala ape þarmarera paþisi, yoko taþatete ayagogon kiau visena la naþa wolawa la nene avisawal van la. *Ais 28:11-12*

²² E visena nene, nepisu naþa Ntewa pisawalia pisape namareraena na visinen visena taþena lala naþa Ninuna Wa kiania, naga na ya? Mareraena nene pe pe kieta re poli ita la naþa temlelaga pa þisi rui, ana naiilaen la naþa pe amlelaga re poli wa. Pogos naþa aloge, avisu kilalea sane lelaga. Ana namareraena navisawalen visen kiena ne Ntewa, naga kilia iila manene ita naþa temlelaga rui, naþa tekilia teloge ruru merarava wo. Ana namareraena nene taþatete iila manene la naþa pe amlelaga re poli, komin yepela mavin yagogonen visena lala kiena ne Ntewa.

²³ Ana pogos naþa aimi lele taaga vena kilaen sumare sanene, pe pon re asuþa avis manene kome visena la naþa Ninuna Wa mla ke pan amiu poli. Visae pogos tai, yar tai naþa pe kilia ruru re sur nene poli yo, pona pe mlelaga re poli, visae naga imi loyumuþa e kiamiu sumare, yoko naga visa ve sanape? Yoko naga monar sitom visave kam make ga ape wowe la. ²⁴ Ana visae imi loyumuþa, visu naþa asuþa apisawal ke visena kiena ne Ntewa kome visena naþa amiu punu ga akilia, yoko naga yagogon ruru kiamiu visena wo lala, ana kilia yur kiena malena, kilia kila naga visu kilale kiena mlamulena viowa. ²⁵ A pogos naþa yagogon ma sanene vano-o, yoko naga loge visena kiena ne Ntewa tol kiena malena, va yupor e sur la naþa naga þarwan sike e kiena sitomena, a yoko kila naga sinena ye si naga, kinai tano lotun Ntewa, visawal visave lelaga, Ntewa sike likan amiu.

Monar teyumuþa e namareraena kiena Ninuna Wa e þelaga mesmesu

²⁶ Taveve visena la nene e lepas na namareraena lala naþa Ninuna Wa kiania, yoko akila ve sanape e pogos na kiamiu lotena lala? Pogos naþa aimi lele taaga, popon vena aliureure kana yumuþaena lala van amiu. Sanene, yar tai la yauena tai, yar tai la navianena tai, yar tai la sitomen viu tai naþa Ntewa pisawal pania, yaru tai la visena tai e visena taþena tai naþa Ninuna Wa kian pania, a taþena kilia vilon visena nene vena yeririna la make ga akilia kana kinasia, ana suri punu ga kilia vagan ruru malena kiena li nalelagaena la naþa asike ne.

²⁷ Ana sa naþa nepisa, visae e pogos nene, yar tai sinenan vis kome visena taþena naþa Ninuna Wa kian pania, nanene pogaga. Visae ve lua pona ve telu naga pogaga mþena ga, ana monar ve yuve re telu. A ve avis re veraga, ana ala pogos van la, tai sumo, siraunia taþena sanene. A tai mþena ga, visae tai vis pae, yar taþena monar vilon kiena visena, vena la make ga akilia. ²⁸ A visae sinelan visen kome visena taþena sanene, ana visae pe tai re sumþa ga naþa tol namareraena na visawalen kinas nen visena la nene poli, yoko la ve avivis re si kome visena taþena la ne sanene e maran yaru lala. Yaru na sanene, yoko topur ga, a kilia vivis ga kome visena taþena e ga e ninuna, naþa naga ga amio Ntewa lalua akilia aloge.

²⁹ E lepas kien la naþa apisawal ke visena kiena Ntewa, popon sane la ve lua pona ve telu ga avis. A pogos naþa avis pae, popon li nalelagaena taþena lala avisawal kiela sitomena ea. ³⁰ Visae tai sumþa mlologo mþaga, ana Ntewa kila sitomena viu tai imi van nalelagaena taþena naþa totano teke ne, naga naþa sumþa pis ke ne monar þisi kone wa vena la pulmas

van taþena nene. ³¹ Sanene, amiu punu ga akilia atol pulmas na visawalen visena kiena ne Ntewa, naþa tai visawal tai, þisi taþena visawal tai, sanene. Ana visena la nene yoko kilia visirlua sitomena kien yaru make ga, a la make ga akilia atol sur wo ea.

³² Visena wo tai sike ne, naþa torokin la naþa aþar ke namareraena naþa Ninuna Wa kian pan la. Visena nena pisa sanini, sape Ninuna naþa mla visena pan yaru naga pe mareran re yaru poli, ana naga monar logear ga manmaruaena kiena yaru nene naþa pisawal ke visena nene.

³³ Visena nene kana kinasa asape monar teyuae e þelaga wo sa naþa Ntewa naga sinenania, komin naga pe sua miyuae kar re poli amio kiena namareraena, ana sua miyuaen ke sur punu ga torokin þelaga na suarena.

A popon akila ve sa naþa þegas nen li nalelagaena wa taþena lala asua akila, ³⁴ naþa pogos na lotena, akila naþa sira lala apa ruru la ga asua ga. Pe ataan re sira la asualu poli vena avis e marana yermene lala, komin sa naþa navisaluaena marua pisa, sira lala monar ve asu re metava taulu yermene lala. ³⁵ Visae sira la sinelan kiliaen suria, pe pon re aviun manene naviunena poli pona avisawal manene kiela sitomena loyua e suare, ana visae ava ua narui, akilia aviun ga va wola la na wa.

³⁶ Nanene kiau visena laþasa naþa pan amiu, ana pe pon re kam laþasa asitom asape nepisa sur nene pe mesmes re poli. Pe kamiu re naþa Visena Wa kiena ne Ntewa pimi þes pan amiu poli, a pe kam re ga naþa atol poli.

³⁷ Visae kam yar tai sitom visave naga yar na visawalen visena kiena ne Ntewa, pona naga pe yar naþa sitom ke sape naga taveve ke mrapa naþa Ninuna Wa kila pe merarava pania, naga ke narui naga po, ana visae ve sa kemua nene, yoko naga monar visu kilia visave sur la naþa nesua nesiriyu ke pan amiu, ape visena kiena Suþe kemua lelaga. ³⁸ Ana visae naga ve visu kilale re sane kiau siriena la nene ape visena lelaga kiena Suþe, yoko monar ve ataan re si naga yuae amio amiu.

³⁹ Pogaga, monar asitom ruru kiau visena lala, nesape aareran naþa vena atol namareraena na visawalen visena kiena Suþe, ana visae la þasa atol namareraena na visena kome visena taþena naþa Ninuna Wa kian pan la, monar ve avisaluþar la re avisave kilaen toko. ⁴⁰ Ana visae akila nene, pona ya sina, ana monar akila sur make ga taveve kana mrapa naþa mesmes ruru po.

15

Sumalen sina e marena

¹ Erau lala, sineun nesape nevisayu si Lologena Wo naþa nepim nemlologon pan amiu rui, naþa amlavia, asua asual ke marera ea, vena kila amiu ve sinemiu þesan re. ² Lologena Wo nene na naþa visae asua amlarar ke marera yo wa, naga sua kila ke naþa atol kiamiu natamaliaena. Ana visae ve atarar re si marera torokin ya naþa nemlologon pan amiu, pona visae avilon ve ve taþena, kana kinasa sane amlelaga nanua sumo ana amlelaga korenan ga.

³ Lologena Wo naþa amla þesan pan inu nanua sumo, nane nemla narui, nepisawal ke pan amiu ne. Kana pupia visena ne lala apisayu Kristo, naþa naga kila maran taaga sa ke naþa Nasiriena Wa pisayu nakonua rui sape yoko naga kila, pogos naþa naga pe pitomi re poli wa. Pa sanini, sape

Kristo, naga mare wo ita vanon kieta mlamulena viowa lala, ⁴ siraunia amligan naga m̄ene puluve, siraunia e kana legiena na telu suñalu mal sina, ⁵ a siraun naga nene naga m̄alivi p̄esan e marana Keḗas, siraunia, naga m̄alivi ke sina ga e marana la lualima yam taaga pa lua. ⁶ A siraun naga nene, pogos si tai naga m̄alivi e marana p̄egas nen li na lelagaena lala, la taulu ponotia lima [500], naḗa la mok liu amal ke ga wa tol nagane, ana laḗasa akokovio rui. ⁷ Ana siraunia, naga m̄alivi sina ga e marana Semes, siraunia m̄alivi e marana nalologena taḗena lala, ⁸ ana siraun nene, naga p̄asuḗe si pa ma e peni. In na pe nesu re e poglis nene poli, ana potena paḗisi naḗa siraunia, Suḗe m̄alivi si yam tai, naḗa naga m̄alivi maro nenaga, m̄alivin inu. ⁹ In na pe netorokin re naḗa naga kila sanene van inu poli, komin naḗa e nalologena make ga, in na nesumaro tano, a in na pe netorokin re nena kia nene poli, komin nanua ne in ke narui naḗa nesuñia noñene ke p̄egas nen li na lelagaena lala kiena ne Ntewa. ¹⁰ Ana Ntewa naga pe lemam pan inu paḗisi, pisirlua inu e yo naḗa nesike e nagane, a naga pe lemam korena re sanene pan inu poli, komin naḗa nekila ke kiena yuñiāena kerkeviu la moki. Lelaga, pona nekilia nevisave in na nekila ke yuñiāena pa laa sane taulu make taḗena lala, ana pe in re naḗa nekila ke poli, ana lemamiēna kiena ne Ntewa ne nanene narui naḗa sike e inu, naga ke narui miyuñiāe p̄arpoyo kome kiau malena. ¹¹ Ana in na pe nesitom manene re nesape in na nemiyuñiāe ke sanape, pona nalologena taḗena lala amiyuñiāe ke sanape, ana pupia sur nena sane memlologon Lologena Wo pan amiu, ana amlelaga ea.

¹² A pogos naḗa memlologo ke sanene pan amiu, mepisawal meraravan ruru pan amiu mesape Kristo, naga mare, ana siraunia mal sina. Ana komin naḗa mekila ke sanene, nemilan paḗisi naḗa nemloge sane kam la p̄asa asuñia apisape pogos naḗa tokovio, asin ita, ana yoko temare lue, ve temal re si pogos tai. ¹³ Sitomena na sanene pe mesmes re poli, komin naḗa visae asuñia avisave pe yaru re tai naḗa kilia suñalu si poli, kana kinasa sane Kristo m̄ena pe suñalu re si poli. Ana peraga, Ntewa pisirlua naga mali si rui. ¹⁴ Visae naga ve visirlua re Kristo, kila sane memlologon korenan ka ga Kristo pan amiu, a amiu m̄ena amlelaga korenan ga. ¹⁵ A visae ve sanene, kila sane pogos naḗa memlologon ke sanene pan amiu mesape Ntewa pisirlua Kristo mal si rui, mepisokan paḗisi e kia kiena ne Ntewa, pona mepian amiu ke e sur tai naḗa pe lelaga re poli. ¹⁶ Visae lelaga naḗa sane yar mare taḗatete si mali, kana kinasa sane Kristo m̄ena ga taḗatete si mali. ¹⁷ A visae Kristo mare mon n̄aga sanene, kana kinasia sane kiamiu naviāwaena pe sur korena ga, a kana kinasia sane kiamiu mlamulena viowa la sike e amiu na wa. ¹⁸ A visae Kristo ve mal re m̄ena ga si sanene petan marena, kana kinasa sane kieta erau la naḗa amlelaga ana akovio rui, apa e yo viowa rui, komin pe yar re tai naḗa kilia tamalia la poli. ¹⁹ A visae kieta lelagaena e Kristo suñia miila ita e ga e yomarava nini, ana taḗatete iila ita e pogos naḗa tokovio ea. A visae Kristo taḗatete tamalia ita e pogos naḗa tokovio e yomarava nini, yoko viowa manene van ita, sineta ye kare ita vaḗisi.

²⁰ Ana peraga, pe sa re nena nene poli, nekilia nevisa mesmesu nevisa ve lelaga, Ntewa kila si Kristo mal si petan marena, a pisirlua naga sane pe

mras ƣesa kiena li na lelagaena make ga, naƣa visae akovio pogos tai, ana yoko Ntewa kilia kila amal sina ga vetan marena. ²¹ Nanua e purƣesa, yar ƣesa naƣa Atam ƣere marena pimi e yomarava, ana nagane, yar taƣena nene naƣa Kristo ƣerelua malena petan marena pimi. ²² Taveve ya naƣa Atam kila, yeririna make ga na yomarava akilia alual malena. ²³ Ana sur make ga kala pog mesmesu sike ne, komin naƣa Kristo naga sumon naƣa suƣalu ƣesa e marena, ana ita li na lelagaena lala yoko tesuƣate ƣa vano-o tol pogos naƣa naga wasuƣe sina, ana yoko ita ƣena tesuƣalu e marena. ²⁴⁻²⁵ Ana sirau nene yoko naga wereplan ninuna viowa lala amio yermare lala na yomerava, a yoko naga taaga ve ƣarin suƣen sur make ga, vano-o taulu naƣareraena viowa taƣena lala asike vatanon lana. Pisi yoko naga war nasuƣenen wetelu e sur make ga wasuƣe si va Ntewa Arimana. ²⁶ A e nasinekar la naƣa yoko Kristo taulu e pogos nene, naƣa yoko naga taulu maronia, sur nene marena, amio kiena naƣareraena viowa lala. ²⁷ Kristo monar taulu marena nene, komin visena na metava ne pisa sanene rui, sape yoko Ntewa ligan sur make ga su vatanonia. Ana visena nene kana kinas pe pisa re sape Ntewa mligan ke sina ga naga sike vatanon Kristo poli, ana pisayu sur taƣena lala, naƣa yoko Kristo taulu make la nenaga. ²⁸ A pogos naƣa Ntewa mligan sur make ga sike vatanon Kristo sanene rui, yoko Kristo, sane narina Ntewa, mligan sina ga naga vatanon Ntewa, ana yoko kila naƣa Ntewa naga taaga ve Ntewa na sur make ga.

²⁹ Nowasuƣe si neva e visena naƣa nepisayu nesape visae temare, yoko sirauina tesuƣal sina. Ana laƣas naƣa amlelaga sa nene, la asitom manene kiela erau la naƣa pe akeela li re poli wa, ana amarmare. Asitom ke asape la nene taƣatete atol malena, kila narui akee la sina e kia kiena ne kiela erau lala naƣa amare rui. La akila ke sanene, komin naƣa amlelaga ƣarera asape visae temare, yoko tesuƣal sina.

³⁰ A imimi ƣena ga maran taaga, asitomli sane komin ya ne mesuƣa moƣal pog ƣarera lala e pogos make ga? Mesuƣa moƣar ke naloge viowaena la sanene komin ga memlelaga ƣarera mesape visae yaru tai mare, yoko naga kilia mal sina ga vetan marena. ³¹ Lelaga erau lala, mesuƣa memiyuƣae ke sanene, nekilia nevisa mesmesun sane nemloge sane nesuƣa netamƣan ke kiau malena vanon amiu e legiena make ga. Ana nanene pogaga, komin nekekara na nekekara e malena naƣa atolia amio kieta Suƣe Yesu Kristo. ³² A pogos naƣa nesike e pulkumali naƣa Episas, ƣarƣarera lala nae yo nene la asaga lokul tetan lala, asuƣalun inu lue ga, ana komin ya ne nesuƣa nepisaluƣar la? Nesuƣa nekila ke sanene, pe netaulu re nena sur wo tai na malena na yomarava nini, ana nesuƣa nekila ke sanene komin nesitoƣal ke malena na pimi ke sirau.

Visae ve malena re nene, popon teve sa ga yar kar taƣena la naƣa pe amlelaga re poli, naƣa la asuƣa apivis ke sanini, asape, “Pane, tekila ƣaƣagena, ve tesitom re sur tai, komin naƣa peni, ane kilia? Visae temare na ƣisi narui, yoko taƣatete tekilia sur tai.”

³³ Ana monar ve ataveve re sitomena na wowe la ne sanene, visae peraga, yoko visena taƣena nene imi ve lelaga e amiu, naƣa pisa sanini, sape “Oyaloro omio erau viowa lala, yoko kiela napiowaena kila kare kioƣa ƣelaga wo.” ³⁴ Monar aim ave manmarua, a monar aligan kiamiu mlamulena viowa lala. Nepisa sanene, pona asitom ke asape nekila kare

kiamiu kia yo, ana monar nevisa, komin kam lařasa pe akilia ruru re nena mrapa mesmesu lala kiena ne Ntewa poli.

³⁵ Ana e lepas na malena si e marena, yoko lařasa aviun sanini, avisave “Yoko akila si yar mare la amal e marena ve sanape?” Pona yoko aviun sanini, avisave “La nařa amare nakonua rui, yoko asuřial sina amio tasnela na sanape?” ³⁶ Ana naviunena la ne sanene ape naviunena kiena yar nařa pe kilia re sur poli. Visae tesitomli narin kurus nen sur la nařa tesuřia temapila ke ne, yoko telual kana navisatanřeena. Pogos nařa omapila narin kurus tai vito e porotano, okilia rui osape kurus nene monar menun, monar mare, ana siraunia, yoko sirus viu kilia kapur komea. ³⁷ Sur nařa omapila, naga kurus ga tai nařa yoko sike e porotano, ana sur nařa yoko kapur marea ve urviu sina, naga ve sur tařena. ³⁸ Sa nařa omapila ke kurus la peve tařena ana Ntewa suřia kila sirus viu lala peve tařena, ³⁹ a maran ve taaga e sur mali lala, nařa tasnela la peve tařena. Tasnena yaru kana tata pe tařena, a surmali lala sane na porotano, na si, po na metava, la peve taaga tata tařena la sike e la. ⁴⁰ A surmali la nene, tasnela lala pe tařenan manene laa e tas nen sur tařena la nařa asike ma e sinapane, ⁴¹ sane mrae, kupario, amio verue lala. La telu nene, tai marana pe tařenan maran tařena, a maran taaga řena ga e lepas na verue lala, nařa tai, marana pe tařenan tařena.

⁴² Ana sur make ga la nene, tepisu nařa Ntewa kila la ape tařena manene laa, a sur nene řar totou na tasneta, kiena ita la nařa tokovio, nařa tekilia tokusia pogos nařa tesuřialu temel sina. Tasneta vito e pulus nen porotano, sane kurus tai nařa amapla, nařa monar menun, ana siraunia, tasneta viu nařa molue yoko tařatete si řmi viowa pogos tai. ⁴³ Tasneta nařa vito e porotano, tepisu piowa ga, a pororovia, ana tasneta viu nařa řalivi sirau, yoko tevinaiia vařisi, a řnarera ruru wo. ⁴⁴ Sur nařa vito e porotano, naga e lepas na tasneta ga ne, ana sur nařa řalivi sirau, naga e lepas na ninuta. ⁴⁵ A tekilia tesitomřal řena yar na sumo nařa Ntewa siia, nařa Atam, amio Atam maro nařa mligan e yomarava, nařa Kristo. Visena tai pisape Atam, Ntewa kila naga pimi amio tasneta tai nařa mali, ana Kristo, Ntewa kila naga pimi amio ninuna tai nařa pe purřes nen malena. ⁴⁶ Taveve nene, tepisu nařa sur na lepas nen tasia pimi řesa, ana sur na lepas na ninuna, pimi maro. ⁴⁷ Yar na sumo nařa Atam, Ntewa sii naga molue kome porotano na yomerava nini, ana yar na lua nařa Kristo, Ntewa mligan naga kom ma e peni pitomi. ⁴⁸ Ana ita yeririna tařena lala, ita nařa tepe na yomarava, tokus ke řelaga kiena yar na sumo na yomerava nini, ana ita nařa tepe nae ma e peni, tokus ke řelaga kiena naga nařa pitomi ma e peni. ⁴⁹ A ita nařa temlelaga, sumo tokus maran yaru na yomerava, ana nagane tokus ke maran yaru nae ma e peni. ⁵⁰ Erau lala, sur nařa kate ga e yomarava nini, sane tasneta, tařatete va loyuřia e nasuřenena kiena ne Ntewa nae peni, a sur nařa yoko va kovio, tařatete va tol yo nařa sike sike lue.

⁵¹ Ana yoko ve sanapen li na lelagaena lala nařa amal ke ga wa, pogos nařa Kristo wasuřea? Sur nene, pe yar mok re nařa akilia poli, ana yoko nevisawal mesmesun van amiu. Lelaga, ita li na lelagaena lařasa yoko ve temare re e yomarava nini, ana e pogos nene, yoko tasneta vilopu nena veraga sa ga yekarpla. ⁵² Sa nařa tořelawa ve plas ga, yoko teilan ga

kumasua yelu, a yoko li na lelagaena la naña amare pa rui yoko asuñal amal sina amio tasnela viu, a ita mēna naña temal ke e pogos nene wa, tasneta mēna lala yoko imi ve urviu. ⁵³ Tasneta marua monar vilon ve sanene, komin naña sur na yomerava monar imi ve sur nae peni a sur na marena monar yoko imi ve sur naña mal nalue. ⁵⁴ Ana pogos naña toñar tasneta viu na sanene, yoko kila visena na Siriena Marua tai imi ve lelaga nenaga, naña sape

“Namareraena na malena kiena ne Ntewa mēnelua nena na māreraena na marena.” *Ais 25:8*

⁵⁵ E pogos nene, yoko tevisa lele kare sur naña marena p̄isa, tevisa sanini tevisave

“Marena, ko sinom̄an osape otauluia, ana nagane kioñā kap mare. Kioñā nenos naña nayur imimiena sike pe nagane?” *Ose 13:14*

⁵⁶ Yoko tevis sanene komin navisaluaena naña sike pa rui, naga mla māreraena pan p̄elaga na mlamulena viowa loyuma e kieta malena, naña kila ita tepim sane yar lala na kilaroen navisaluaena, a kieta p̄elaga na mlamulena viowa nene mla na māreraena pan marena vena ve sa nenos naña kilia yurm̄ar ita. ⁵⁷ Ana potena pa Ntewa pañisi, komin naña naga kila naña kieta Supe Yesu Kristo taulu māreraena navisaluaena a māreraena na mlamulena viowa a māreraena na marena, kila tetol malena naña ve uro re.

⁵⁸ Erau nowo lala, komin naña Ntewa kila po pan ita sanene, asuñalu mārera, ve akulkulu kar re, a ayum̄aen ruru yum̄aena kiena kieta Supe amio kiamiu namāreraena wetelu. A pogos naña akila ke sanene, popon asuñā asitoñal sane kiamiu yum̄aena nena ve ve sur korena re, ana yoko monar war mrasa sa naña Supe sinenania.

16

Kilavaru naña akoania va li na lelagaena lala nae Yerusalem

¹ Sineun nesape nela visena laṗasa van amiu e lepas na warpoloen kilavaru vena iilaen li na lelagaena lala nae Yerusalem, naña apane ke pogos mārera, limala korena ga e poglis nene. Nemla visena pan sum̄are kar make ga e lepas nae Kalesia rui, a nagane sineun nesape nevisawal van amiu narui. ² Sineun nesape nevisa sanini, nesape ve asusu koren re asuñā sanene va tol pogos naña neim̄asu nom̄alivin amiu ana awarpolo ga nalaena na wa, ana sineun nesape siar nagane, e legiena p̄esa na legiena olua make ga, kam veve taaga monar ala narin kinakinas nen ya naña amlavia, ana monar aligan ruru toñā ga. ³ Ana pogos naña neim̄asu, yoko towarpolo narin kilavaru la nene imi lele taaga, a yoko akilia akilalua yar laṗasa awar nalaena nene va gar Yerusalem. A yoko nesiri m̄aki laṗasa awararia va va li na lelagaena lala gar ne, vena visawal amiuena van la. ⁴ Nemninue ke ga wa pona inu mēna nemio la yo, ana yoko nevisulia wa.

Mrapa kiena Pol

⁵ Pogaga, kiau mrapa sanini, sineun nesape neva nokom e lepas nae Masitonia sumo, ana suraunia yoko neim̄asu nom̄alivin amiu. ⁶ Nemninue ke ga wa nesape yoko nesike nemio amiu va tol pogwai, ana nesitom ke nesape nesike nemio amiu e pogos na miava na pimi ke ne, ana siraun naga nene, akilia aligan inu si e kiau mrapa, vena neva si e nape naña

yoko neva ea. ⁷ Pe sineun re nokom pun amiu nagane poli naŕa nesuŕna nepanon ke Masitonia, komin visae ve sanene, yoko nekilia nesu yam ve plas ga ne, ana yoko neva ke ne gare sumo wa, siraunia neiŕnasu, komin naŕa visae Suŕe taŕnania, nekekaran naŕa yoko nesu towe laa nemio amiu ve piavi. ⁸ Nagane nesike Episas, a yoko nesu towe laa e nini na wa, tol pogos na Paŕagena na Yui Marua warovia. ⁹ Kiau pulmas na kilaen yuŕnaena wo la e nini moki ke wa, a suri si tai, nasinekar ŕarera ŕena la mokliu asike e nini, ana pe nekilia re poli naŕa nekilia neyal pogwai.

¹⁰ Visae avisu Timote imi ŕalivin amiu, awis, awo vania, akila naga logewon naŕa sike amio amiu, komin naŕa naga kila ke yuŕnaena kiena Suŕe, maran taaga sa ke inu. ¹¹ Ve ataŕan re kam laŕasa avisusu viowa e naga, ana avisuar ruruia e ŕelaga na suŕare, siraun aligan naga e kiena mrapa vena naga kilia wasuŕe ruru imi pun inu, komin nesuŕate ke nesape vena naga amio wolai taŕena lala aŕm aworu e nini.

¹² E lepas kiena ne kieta puruvi naŕa Apolos, nepiun manene pania vena naga taveve puruvi taŕena la nene aŕŕnasu pun amiu, ana kiena sitomena ŕarera sape naga nene pe kana pog mesmes re poli naŕa ŕalivin amiu, ana visae kana pog nena, pona yoko naga sirau iŕnasu.

¹³ Erau lala, lavis ke kiau visena ŕisi narui, ana sineun nesape nevisa van amiu sane amiu avisuar ruru amiu, asuŕnal ruru ase kieta lelagaena, ve sinemiu kurkurun re suria, ana aŕarera. ¹⁴ A suri make ga e naŕa akila, monar akila e ŕelaga na sinesiena.

¹⁵ Popon avisu kilale Steŕanas nene amio kiena namratava lala, amio yuŕnaena naŕa asuŕna akila ke ne. E yeririna nae make ga e kiamiu lepas nene, Akaea, la ke nene narui la amlelaga ŕesa. A siraun naŕa amlelaga, asuŕna akila ke yuŕnaena wo paŕisi, asuŕna amiila ke li na lelagaena lala pimi tol nagane. ¹⁶ Yar nowo la ne sanene, popon avisir plan la vena asumon amiu, a popon avatanon ŕena yeririna taŕena la naŕa amiyuŕnae ke lele taaga amio la. ¹⁷ Steŕanas nene pimi ŕalivi e nini rui, naga pimi amio Posanatas a Akaekas, a nekekaran la telu paŕisi. La asuŕna amiila inu ke e suri moki, torokin ke ga naŕa amiu ŕena akilia akila visae asike e nini. ¹⁸ La telu nene akila po pan amiu rui, ana pogos naŕa apam e nini akila inu ŕena nemloge po paŕisi, apisirlua kiau sitomena. Popon avisa potena ve keviu van la komin kiela pupia yuŕnaena wo na sanene.

¹⁹ Suŕare make ga lala na lepas nini nae Esia asape asuŕna asitom amiu paŕisi. A kieta erau lua nene, Akwila amio wona na sira Prisila, amio yeririna lala na suŕare naŕa e ŕala uŕna, la apisa pokolulagi a pokolemalo pan amiu e kia kiena Suŕe. ²⁰ Kieta erau lala nae yo nini akekaran navitawe amiuena e ŕaki nene, a amiu ŕena, pogos make ga naŕa avitawe amiu, popon asuŕna atalopan amiu a asuŕna aviran pipimiu, vena akekaran amiu amio sinewo.

²¹ Ana siar e narin yo nini, inu Pol nemlarar ke pensel nesuŕna nesiria vena nevisa kiau visena maro van amiu. ²² Monar sinemiu sii ke ŕena Suŕe ve lelaga, visae peraga, yar naŕa ve sinena sii re naga, visaarena na marena sike e naga. Nesuŕna nemlen ke sanini, nesape Suŕe Yesu, awis, otom vilaga, ²³ a nesuŕna nemlotuwo amiu ke ŕena ga, nesape lemamiena

kiena kieta Suḗe Yesu sike amio amiu. ²⁴ A sane silaga, nekilia nevisa e kia
kiena Kristo Yesu sane kiau sinesiena van amiu keviu sulue ga suḗa ga.
Kiau māki p̄isi ga e nene narui,
Inu, Pol.

Maki Nalua Naþa Pol Siri Pa Pan Li Nalelagaena Wa Lala Nae Garu KOREN Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Maki na lua nene naþa Pol siria pa li nalelagaena lala nae Koren, ana naga siria e pogos naþa pane ke pogos m̄arera amio li nalelagaena lala e sum̄are nene nae Koren, naþa laþasia sinela kar manene naga paþisi, ana akawelan naga. Ana Pol kila mareravan panila sape naga kiena sitomiena m̄arera ke na wa vena kila ruruen napiowaena nene. Naga sinenan sape naga amio la aimi ave erau wo sina, ana pisawal panila pisape kerara paþisi naþa amlogear naga.

E komsusnen m̄aki na sumo Pol pisayu komin yane naga pis m̄arera e m̄aki na sumo tai naþa siri pa pan la. A pisa naþa naga kerara paþisi naþa mloge sape apilon kiela sitomiena komin kiela milamulena viowa lala, a kila ruru napiowaena la naþa sike pula, ana ape erau wo sina amio.

A sirauña, pisa panila sape monar akuwan kilavaru vena waren van kiela erau na lelagaena lala nae Yutea, la naþa pe kiela sur re poli. E komþasnen luwasnen m̄aki nene, Pol pis m̄arera pa yaru la þas nae Koren naþa la asape ape li nalologena wo kemua lelaga, ana asuñia akila kare li nalelagaena la nae yo nene e kiela vianiena la naþa pe mesmesu re poli. Asuñia apisa ke asape Pol naga pe nalologena kiena ne re Yesu Kristo lelaga poli, þisi na Pol pis m̄arera vena suwoyon laena, a kila meraravan sane naga pe nalologena kemua lelaga kiena ne Yesu Kristo.

Komþasnen tusi la nini

Visena þesa 1:1-11

Pol amio li nalelagaena lala nae Koren 1:12—7:16

Kilavaru naþa na warena va li nalelagaena lala nae Yutea 8:1—9:15

Pol kila meraravan naþa naga pe nalologena kemua lelaga 10:1—13:10

Visena maro 13:11-14

Visena þesia

¹ Erau lala, inu Pol nemio kieta puruvi naþa Timote; imimi lua mekekaran naþa mevitawe amiu sina e m̄aki nini, nane amiu suniare kiena ne Ntewa e pupia kumali nae Koren amio m̄ena li na lelagaena taþena lala naþa asutetai asike e pupia lepas naþa Kris.

Ntewa kiena nasinenanena, naga pisirlua inu Pol vena neim sane nalologena tai kiena ne Yesu Kristo, kila narui kiau suri moki naþa nevisawal van amiu e m̄aki nini, ana sumon nanene, ² nevisa sanini nevisave kiau leniena nesape yoko Ntewa Arimata amio Suþe Yesu Kristo aligan lemamiena a sum̄arena, lalua asike e amiu punu ga.

Pol pisa potena pan Ntewa vanon kiena sinewoena

³ Sineun manene paþisi neyeluar kieta Ntewa nene naþa naga pe Arimana kieta Suþe Yesu Kristo, a naga pe Arimata nowo tai naþa naga

pe purþes nen þelaga na sineyeena, a naga pe Ntewa nowo tai naþa naga pulen þelaga na kila luþeluþeena. ⁴ Pogos ya naþa visae tevane pog mñarera, Ntewa suña kila luþeluþe ita ruru nenaga, ana kila toñarera ruru sina ga. Ana siraunia, tekilia tela þelaga na kila luþeluþeena naþa naga kila pan ita, tekila towe va kieta erau taþena lala naþa apane ke kiela pogos mñarera lala, teila la sanene.

⁵ Pe lelaga paþisi sane pogos moki tesuña ga toþar ke naloge viowaena maran taaga sa naþa Kristo þaria, ana naga kila naþa tekilia towar mña kiena kila luþeluþeena nowo lala. ⁶ Pogos naþa mepane pog mñarera lala, metañan ga narui, vena kila sane amiu akilia aloge wo a alual malena. A pogos naþa mevisu sane Ntewa kila luþeluþe imimi, naga mña ga po paþisi, komin naþa kila sane imimi mña ga mekilia mekilu luþeluþe amiu sina ga, a mekilia meila amiu vena akila kiamiu sitomena ve piavi vena akilia awar ro e napiowaena la naþa amiu mña ga akilia alualia. ⁷ Mesitomyu ya naþa amiu aþarpoyo e þisi rui, kila sane e lepas na pun amiu, pe kiamimi sitomena kurkur re nenaga, sane yoko amiu na ve sanape. Nanene komin naþa imimi mekilia ruru þisi rui sane pe sur korena naþa amiu monar avisu naloge viowaena maran taaga sa ke naþa mepisuia, ana yokorena amiu akilia atol mña ga pupia kila luþeluþeena kiena ne Ntewa ve sa ke ga naþa imimi metolia.

⁸ Pona pe amloge kilia ruru re poli yo wa, e pupia pogos naloge viowaena lala naþa mepisuia pogos naþa mesuña memiyuñae kar ke ga e pupia lepas nene naþa Esia, ana nekilia nevisa nevisave piowa na piowa paþisi. Sur la urmi manene la pan imimi, imimi pe metorokin la re si poli, pano pano-o mesitom mesape naga narui monar kiamimi luas nen malena narui. ⁹ Lelaga, memloge sa naþa visae yerkaawa na kumali tai visawal visave awe moñar imimi memarmare, yoko mevisu sane sa ve sanene na wo laa sane, komin naþa mepisu rui sane taþatete si mekila sur tai, moþasine imimi þele sina mesape yoko imimi moñarera ve sanape. E pogos nene, memligan kiamimi malena sike ga e limana Ntewa, moþasine ga naga komin naþa naga taaga ga pe Ntewa naþa kilia kila yaru naþa mare imi mali sina. ¹⁰ A moþasine naga sanene, mepisu naþa pe lelaga paþisi naþa naga tamalia imimi, a nagane kiamimi sitomena mñarera ruru po sane naga kilia tamalia imimi sina, pe yam taaga re ga poli, ana yoko naga suña kila lue ga silaga.

¹¹ A monar amiu ailla imimi naþa asitoñal imimi silaga e kiamiu leniena lala. Sa nene, pogos naþa Ntewa loge kiamiu leniena moki nene, yokorena visa ruru imimi narui, tamalia imimi sina vetan pogos mñarera la nene, a yoko amiu ve moki avisa ga potena vaþisi va naga vanon ya naþa yoko naga kila van imimi.

Pol pisa meraravan ruru sur naþa kila naga pe pimi mialiali la re si poli

¹² Moþar naloge viowaena la sanene, ana sur tai suña naþa kila imimi memloge pon imimi paþisi. Nane sitomena tai naþa teke e imimi naþa pisa sanini, sape e lepas na kiamimi þelaga e maramiu, a e maran yeririna taþena lala na yomarava nini, mekila sur make ga pe wa ruru nenaga, a kiamimi malena pe lelaga nena na po, sa naþa Ntewa sinenania. Pe memiyuñae re memio sitomena na yomerava nini poli, ana memiyuñae ga memio lemamiena kiena ne Ntewa. ¹³ Sur make ga naþa mesiriyuia e

kiamimi m̄aki la nini, naga pe sur la naṓa mekilia mesape aulo woga, a mekilia mesape akilia aulo kilalea. Ana visae sur laṓas naṓa amiu akilia ga komṓasa, sineun nesape e legiena la ne pimi ke ne, yoko monar akilali naṓa akilia ruru make la ga. ¹⁴Visae ve sa nene, pogos naṓa ita punu tesike lele taaga e legiena keviu nene naṓa Suṓe Yesu wasuṓe sina, ana yoko amiu akekarar imimi vaṓisi a imimi m̄ena ga mekekarar amiu vaṓisi.

¹⁵Ana komin naṓa nekilia ruru nesape sitomena wo na sanene sike likan ita rui, sineun manene nesape pogos naṓa neva e lepas nene Masitonia, yoko neim̄asun nom̄alivin amiu. ¹⁶Lelaga, nesum̄a nesitom ke nesape neim̄asu nokom pun amiu yam ve lua, naṓesia e pogos nene naṓa nesum̄a nepa ke Masitonia, a yam ve lua nena e pogos naṓa noṓasuṓe inu, naṓa nesitom nesape amiu akilia aligan ruru inu e kiau mrapa vena nowasuṓe si neva Sutea, ana peraga. Sineun nesape nekila wo van amiu sanene, ana sa naṓa akilia rui, taṓatete nekilia nekila.

¹⁷Ana sineun nesape amiu monar akilia ruru sane pogos naṓa nesitom ke nesape neimi pun amiu, naga sur tai naṓa sineun manene paṓisi nesape nekila, naṓa kiau sitomena m̄araran paṓisi ve na kilaena. Naga pe pe sur re tai naṓa kiau sitomena peve lua e poli, naṓa nesitom ke nesape yoko nevano pona ve neva re. Peraga, inu na pe nesa re yeririna taṓena la poli, naṓa taṓatete olelaga e kiela visena, ¹⁸ana sa naṓa amiu akilia awasine ga visena kiena ne Ntewa, akilia awasine m̄ena kiamimi visena. Kiamimi “Ore” pe kana kinas re naṓa asape “Peraga” pona “Ana yo,” ¹⁹ana pogos naṓa mevisape “Ore,” naga “Ore” ga. Monar meve lelaga sanene, vena meve maran taaga memio narina Ntewa, Yesu Kristo, naṓa imimi telu Silvanus amio Timote mepimin memlogon pan amiu nanua rui. E pogos nene mepisawalia mesape kiena visena make ga pe lelaga silaga, komin kana “Ore” pe “Ore” nena napo, ²⁰a navisaarena make ga naṓa Ntewa pisawalia e lepas kiena ne Yesu, pe tai re naṓa pimi sane pe navisokanena poli, ana punu ga pe lelaga. Sur ne nanene kila sane pogos naṓa tesum̄a temlen pa Ntewa, e kana nasiarena pitomi tol naṓa tepisape “Sanene,” tekila ga e kia kiena ne Yesu Kristo. ²¹Kristo ke nanene narui naṓa memlogon pan amiu, a Ntewa ga pisirilua imimi pe na kilaen kiena yum̄aena. A amio naga nene, Ntewa kila imimi memio amiu, ita punu ga tepim lele taagania. ²²Ntewa kiara ita tepe kiena, ana naga mligan Ninuna e losineta, sane navisaarena tai naṓa sape yoko temio naga e pogos la naṓa sum̄a pimi ke ne.

²³Kieta Ntewa nene naga pe lelaga silaga, a naga kilia iila visena nene naṓa sineun nesape nevisawal van amiu. Sane nanua ne nepisa m̄a nesape yoko nom̄alivin amiu gar Koren nene, ana siraunia pe nepim̄as re si poli, a pona asitom piowagan inu e yo. Ana nesape nevisa van amiu naṓa pe vanon re kiau sur tai poli, ana vanon amiu ga, komin naṓa nekilia nesape visae neim̄asu yoko monar nevis m̄arera van amiu komin kiamiu ṓelaga laṓasia. Ana pe sineun re nesape yoko nekila amiu aloge viowa poli, nane kila sane pe nepim̄ re si poli. ²⁴Nepisa pan amiu sanene, awis monar ve asitom re avisave mesitom ke mesape mesike metavan amiu, vena meve ṓarun kiamiu lelagaena. Pe sa re nene poli, ana sinemimin mesape teyum̄ae ga lele taaga, vena kila amiu akilia aloge wo silaga, asum̄alu ruru m̄arera ase kiamiu naviawaena.

2

¹ Sa naþa nepisa, nanua nepim sumo, sur laþasa sumã ga naþa monar nepis pan amiu panon narui, ana kila amiu amloge piowagania. Ana naganë pe sineun re neim nekila amiu aloge viowa yam si tai poli, a sitomena ne nanene narui kila sane ve neiñasu nakaten amiu re sumo wa. ² Visae neiñasu nevis van amiu, nekila aloge viowa, yoko inu mña ga neloge viowa, ana pogos naþa ita punu ga teloge viowa sanene, yoko taþatete si naþa tai kilia iila tai vena loge wo sina. ³ Sitomena ne naga nene naþa nepisa þesan e mñaki taþena naþa nemligan piñasu nanua rui. Sineun nesape akilali akila ruru sur viowa la nene sumo wa, vena kila sane visae pogos naþa neiñasu, yoko ve sur re si tai sike likan amiu naþa monar neloge viowagania. Ana visae akila ruru kiamiu yuñæna wo, yoko nekilia neiñasu naþa nevisu naþa apim apo si rui, a visae ve sanene, yoko nekegara vaþisi, a yoko kiau kekarena nene kila kiamiu kekarena mña ga ve keviu vaþisi.

⁴ Nepisa sanene komin naþa pogos na nesiri piñasu pan amiu nanua ne, nemloge piowagan manene laa. Nemloge sane losineu lavis worovia, a wamarau la sumã mlalau. Visena mñarera la naþa nepisa pan amiu e mñaki nene, pe nekila re poli komin naþa sineun amiu mña ga aloge viowa, ana sineun nekila amiu avisu kilale sane sineu sii manene amiu silaga.

⁵ Ana sa naþa ita make ga tekilia, tai sike likan amiu naþa naga kila pupia naloge viowaena nene. Sineun nesape sane sur viowa naþa naga kila, kila inu nemloge piowa, ana pe in re ga poli, kila amiu mña ga moki liu amloge piowa. Ana pe sineun re si nevisave monar ala manene si nakoæna van poli, ⁶ komin nekilia sane amiu punu ga apis pan þisi rui. ⁷ Apis pania toroki narui, ana naganë pe pogos naþa aviewo naga, sinemiu ye si naga. Visae peraga, yoko naga loge viowagan manene sina vano vano-o viowa vania. ⁸ Ore, nonñareran vena neviun van amiu ve sa nini, sane monar akila merarava ruru vania sane sinemiu si ke naga na wa.

⁹ In na nesiri mñaki taþena nene nanua ne, sineun nevisuveve sane yoko amiu akegara naþa alogear kiau visena lala naþa sike loyuña ea, pona peraga. ¹⁰ Pogos naþa nepisa nesape popon aviewo yar tai, nemlelaga nesape yoko akila, a naga naþa aviewoia, in mña ga neviewoia. A nemninue ga, pona naga kila mña sur laþasia piowa pan inu yo, ana nekegaran naþa nevisawal e marana Kristo nesape nepiewo naga, ana sanene, iila amiu mña ga vena akegaran aviewo yar taþena. ¹¹ Monar tevisuar ruruia, komin naþa tekilia ruru sitomena viowa lala kiena yermare vena kila kare itaena, ana visae tesuña teviewiewo ita silaga, yoko naga taþatete nena taulu ita þisa.

Pol pisayu kiena mrapa navaen ma Troas amio Masitonia

¹² Ana pogos naþa nepam re si pun amiu ma Koren poli, nepito ga nemlologon lologena wo kiena Kristo garo kumali naþa Troas, ana e yo nene, nepisu sane pulutava pietava ruru nena pan inu vena nekila yuñæna kiena Suþe. ¹³ Ana sur viowa tai e pogos nene, nesitom ke nesape yoko nelual wolai naþa Taetas e yo nene, ana naga pe su re poli. Ana kiau sitomena nesitom manene naga paþisi, kila sane pe piavi re poli nemligan la nene, nemla si kiau mrapa yalen silau ma lepas nene Masitonia.

¹⁴ Kiau yalena pa sanene narui, ana potena paḡisi pa Ntewa komin naḡa silaga mligan Kristo naga suḡa sumon ita. Nanua sumo ita tepe kiena nasinekar ga lala, ana naga taulu ita rui, ana tetaveve naga tepa kar ga e yo make ga, ana pogos naḡa yar la apisu ita, yoko avisu kilale sane Kristo naga pe kieta Suḡe. Pona nekilia nevisa sanini, sane ita na sane ponotaninu wo tai naḡa asikapia, ponos miyere ḡar make yo, ana pogos naḡa yar la amloponia, yoko alopon kilalea sane Kristo suḡa pimi ḡalivin la. ¹⁵ Ntewa kila ponotaninu nene pa vanua e yar make ga, pano tol la naḡa asuḡa apanon ke mrapa natamaliaena, a pano tol la naḡa apanon ke mrapa na kovioena. ¹⁶ Ana e la naḡa apanon ke akovio, ponotaninu nene naga ponos piowa sane sur mare tai naḡa kona, ana e la naḡa asuḡa aḡal ke malena, naga sane ponos nen ḡaḡes wo na tamaliaena.

Nanene narui ita tevisu yuḡaena naḡa mesuḡa mekila naga pe pupia yuḡaena paḡisi, komin memlologon visena kiena ne Ntewa naḡa kilia kila yar tol malena pona tol marena. ¹⁷ Nalologena la ḡasa pe asitom manene re urmi e yuḡaena nene poli, asuḡa amlologon ke visena kiena ne Ntewa vena ataulu ga kilavaru ea, ana imimi na pe sa re nene poli. Ntewa pisir plan imimi ana memiyuḡae ga e yo metava e marana, a mepian visena lelaga kiena Kristo pa yar taḡena lala, ḡarpoyo ga e ḡareraena naḡa mla pan imimi.

3

Imimi na yar na kilaen yuḡaena na viranarena viu

¹ Nepisayu kiamimi yuḡaena keviu na metava ne, pe pon re asitom avisave nepis vilave ke sane navianena taḡena lala navisokanena. La nene apim pun amiu amio ḡaki la naḡa apisayula asape la apo pa sanape, a pogos naḡa amolue petan amiu, aḡareran asape monar amiu asiri si ḡaki laḡasia vena visawalen kiela yuḡaena naḡa aḡar ke pano. Ana visae sinemimin meva si e lele taḡena, pe mesitom re ḡaki tai ne sanene poli vena visawal imimiena. ² Visae yaru tai sinenan kilia visave imi sanape, popon imi visu ga mras nen kiamimi yuḡaena e kiamiu malena lala. Amiu na sa ga ḡaki tai narui, naḡa Kristo siria navisawalen kiamimi yuḡaena. Yaru taḡena lala akilia aim auloia, vena akilia ya naḡa mesiria e losinemiu lala. ³ Yoko avisu amiu sane ape ḡaki tai naḡa Kristo naga mligania, ana moḡar pimi, a yoko avisu kilalea sane lelaga, mekila yuḡaena e amiu po paḡisi. Ana ḡaki nene naga pe ḡaki re naḡa wii na kilamemego na kapi naḡa asiri e ḡas nen tus tai poli, ana naga ḡaki naḡa Ninuna Ntewa siri e los nen yaru.

⁴ Visae ve sanene, kiau visena la nene pe visen vilave re poli, ana mekilia mevis sanene komin Kristo ga naga taaga kila naḡa moḡasine Ntewa keviu pa ḡisi. ⁵ Visae imimi ga, yoko taḡatete mevisave imimi metorokin mekila sur tai, komin sur make ga naḡa mekila, Ntewa ga kila sane imimi mekilia mekila. ⁶ Naga ke narui mla ḡareraena amio kiliaena pan imimi, kila imimi mepim mepe kiena yaru na yuḡaena e lepas na viranarena viu naḡa naga kila amio ita yeririna lala na yomerava. Naviranarena ḡesa asiri plan kana visena ne lala e tus lala navisaluaena lala kiena Mosis, ana visena la nene amiila ita ana pe torok ruru re poli. Apowo, ana ya naḡa akila, akila meraravan ga asape ita yaru nakilaroen navisaluaena, naḡa yoko monar telual marena vanonia. Ana naviranarena viu, naga

visena ne lala apim aňalivi e Ninuna Wa, a Ninuna nene narui kila ita tetol natamaliaena.

⁷ Mrapa marua nasumo nene, naña ate kana navisaluaena lala e kilavaru la naña pe lepalepas nene, naga suňa pisaar ke ga kieta marena, ana naga pe sur tai naña pe wa paňisi. Pogos naña Mosis þar lepalepas nen kilavaru la nene, naurarena kiena ne Ntewa pimi e naga, ana pogos naña þar maran si kilavaru la nene pa le Israel lala, m̄areraena naurarena nene suňa pito ke tano rui, ana la apisu þele marana komin naña pilavila na pilavila. ⁸ Sanene, visae naurarena kiena ne Ntewa miyuňae m̄arera e pogos naña apisawal mrapa na tolen marena, yoko yuňae ve sanape e pogos naña yoko avisawal mrapa na tolen malena? ⁹ Yoko naurarena kiena ne Ntewa monar yuňae ve keviu va manene va þisi e pogos nene, a tesuňa tepisu þisi rui naña kapi vivaga na mrapa viu suňa tego kar ga, suňa taulu kapi na mrapa marua nene naña suňa pito ke tano rui. ¹⁰ Lelaga, kapi viaga na mrapa marua nene naga suňa tego ruru nanua sumo, ana nagane, tepisu naña kana kapi nena sane pe tego ruru re si poli, komin kapi na mrapa viu pimi þarpoyo, suňa tego keviu e yo make ga. ¹¹ Kapi naña suňa pito ke tano nene, lelaga naña naga pitomi þesa, pitomi amio kana pupia naurarena nena. Ana nagane kapi viu naña naga pimi mare ga sirau, yoko naga sulue na sike ne, a kana naurarena nena yoko ve keviu manene lue.

¹² Visae tesitomyuli nene, yoko kila kieta sitomena m̄arera ruruia, a ve temaraun re si naña tekila kapi vivaga kiena Suþe tegoli yo kar lala. ¹³ Ana tesitomyuli m̄ena yermarua Mosis, naña naga pa metava e tavie, ana Ntewa pimi lavisinia, kila marana pilavila paňisi. Ana pe pon re ita teve sa naga poli, komin pogos naña þasuþe si pitomi pu le Israel lala naga kalo marana e kulmrae vena ve avisu re, vano-o tol pogos naña kana tegoena suňa vito m̄a tano vano þisi. ¹⁴ E pogos nene, pe apisuli re kapi nene poli wa, komin naña þarila m̄arera paňisi, ana tepisu naña pimi tol nagane, la sa m̄a ke nene na wa. Apulo ke visena lala e tus marua naña sike ne, ana sane kulmrae na sike ga wa, suňa kilawo ke kiela sitomena lala. Ana visae alelaga ga e Kristo yoko naga kilia tarlua kulmrae nene vena akilia avisu kilale kiena yomerarava viu. ¹⁵ Pogos naña apulo ke navisaluaena kiena Mosis, naga sa naña sur tai kalo ke þarila, ¹⁶ ana pogos naña visae yaru tai imi e Kristo, a warlua sur nene naña kilawo ke kiena sitomena, ana naga kilia visu kilale suria. Sa ga visena na Nasiriena Wa naña pisayu yermarua Mosis nene, naña pisape “Pogos naña Mosis pilon naga, kira pisu Suþe, kulmrae nene mloru si petania.” ¹⁷ Ana pogos naña visena nene sape Mosis pilon naga kira pisu Suþe, visena naña Suþe, kana kinasia naga naña pe Ninuna Wa kiena ne Ntewa. A tekilia tesape e nape naña Ninuna Wa kiena ne Ntewa sike ea, yaru lala akilia aurmatan m̄areraena na viowaena, alual malena.

¹⁸ Sanene, ita make ga naña temlelaga rui, pe kulmrae tai towo re si marata poli, ana tesuňa tepisu ruru nena pupia nauraraena kiena ne Ntewa. A pogos naña tesuňa tepisu m̄a pano, nauraraena nene pimi puleule e ita, pano tol naña temim tepe sane kupito vena tegoliaena kiena kapi vivaga va va yeririna taþena lala. Ana kapi vivaga nene pe molue re kome kieta malena poli, molue kome kieta Suþe, naña naga Ninuna nanene naña sike e ita.

4

Pol amio nalologena lala amlologon kapi vivaga nalologena wo

¹ Mesuñña mekila ke kapi vivaga kiena ne Ntewa pilavila ke sanene, naga pe kiamimi pupia yuññaena tai vena iilaena yaru tañena lala. Losinena Ntewa pulen sineyeena, a naga ke narui naña mla yuññaena nene pan imimi, a pogos naña mesitomñal nene, kila sane pe sinemimi maren re yuññaenen pogos tai poli. ² A pogos naña memiyuññae, mesuñña memiyuññae ruru po silaga. Yaru lañasa, amiyuññae vinau e ga e nakilakotaliaena lala pona akilali naña awere sitomena kiena yaru lala, a akilia avilovilon mēna visena kiena ne Ntewa va ve tañena, a imimi na pe mekila re ðelaga la sanene poli. Mekilia mesape pogos naña mesuñña memiyuññae, mekila ke ga e marana Ntewa, a monar meyuññae wo. Yeririna tañena mēna lala asuñña aþaveve ke kiamimi yuññaena a asuñña amloge ke ponía, komin naña asuñña apisu kilale asape mesuñña mepisawal make visena lelaga kiena ne Ntewa lala mesmes ga.

³ Memlologo sanene, pe yaru re tai naña kilia visave naga pe mloge kilale re lologena wo poli, naña mesuñña mepisawalia. Ana visae yaru tai visave pe merarava re pan poli, naga pe yar re tai naña suñña mialin ke yomerarava poli, ana monar ve yar tai naña suñña mialin ke ga yemalolo, naña monar sur tai kilawo ke kiena sitomena, sane kulmrae naña tepisayu rui. ⁴ E lepas kiena ne la naña pe amlelaga re poli wa, suþe viowa na yomerava nini naga kilawo kiela sitomena rui, naga kila la sane ape kilamara kata, komin naña naga yepen mavin sape avisu pupia kapi vivaga na lologena wo kiena Kristo. Kristo nene, kiena naurarena tego paþisi, komin naña naga þarnena marana Ntewa lelaga. ⁵ Mesuñña memlologon ke nene narui, nane Yesu Kristo, kieta Suþe. Pe mesuñña mepisiri plan imimi re sina pan amiu poli, ana mepe kiamiu yar na yuññaena ga lala vena lologonen Kristo van amiu vena akilia naga.

⁶ A sur make ga la nene naga pe yuññaena kiena ne Ntewa ga. E nasiiena, Ntewa pisa sanini, sape “Yoko kapi imi tegoli yemalolo naña mēke ne,” a suñña kila ke sanene pan ita na wa. Ntewa ke ga nanene narui naña suñña miyuññae ke nagane, kila kiena kapi vivaga tegoli losineta lala, kila tetol kapi nene naña suñña tego molue kome marana Kristo, naña molue nena e naurarena kiena ne Ntewa naña sike ea.

⁷ Nakiliaena lala na naurarena kiena ne Ntewa sike e ita sanene, naga pe sur wo tai naña pe wa paþisi. E imimi naña memiyuññae ke yuññaena kiena kieta Suþe, mepisu sane imimi na sa ga sur korena ga, a pe metorokin re naña kiena nawaena la naña powo nene ase e imimi, ana Ntewa naga po, suñña kokonia ke e kiamimi malena la silaga. A nanene kila sane visae pogos tai meyuññae sur wo la þasia, ana yoko mevisu kilale ga sane pupia māreraena na kilaen sur la nene pe pe māreraena na yomarava re tai nene poli naña þar po yo kome imimi, ana naga māreraena tai nae ma e peni naña kom ga e Ntewa pitomi.

⁸ Nagane memiyuññae ke memio māreraena nene naga miila imimi keviu, komin naña mepane ke pog mārera la moki, ana pe memloru re poli wa. Sur la moki naña akila imimi mesitom þele paþisi, ana kiamimi sitomena la pe kovio re poli. ⁹ Yaru la moki naña akila kare imimi pano paþisi, ana silaga Ntewa pisuar ruru imimi. Moþar magka lala,

ana tařatete awe plan imimi, memal ke na wa. ¹⁰ Lelaga, pogos m̄arera pan imimi sanene narui, pano pano naloge viowaena na marena sike e yepemimi sa nařa Yesu řaria e kiena marena. Ana metařian ga, komin nařa visae marena kiena Yesu sike e imimi, yoko kiena malena m̄ena ga sike e imimi. ¹¹ Memiyuřiae kiena Yesu sanene, kila sane pogos nařa memal mesike e yomerava nini, ana silaga mesike ga lavisin marena, ana nanene kila m̄ena ga sane amiu akilia avisu kilale sane malena kiena Yesu suřia m̄al̄malivi ke keviu e yepemimi na marena ga lala. ¹² Lelaga nařa mesuřia mepanon ke kiamimi marena, ana mekila sanene vena amiu akilia avano alual kiamiu malena.

¹³ Visena tai sike e Tus na Yauena Wa lala, nařa yaru tai pisi pisape “In na nemlelaga rui, nane kila narui nekilia nevisawal visena,” a mepisu sane ninuna na viawaena nařa sike e yaru nene, nagane keviu m̄ena ga e imimi. Mesa ke ga naga, nařa imimi m̄ena ga memlelaga, a sur ya nařa memlelaga e naga, nanene mepisu sane mekilia mevisawalia. ¹⁴ A pe memaraun re nena visawalen poli, komin nařa mekilia ruru sane kieta Ntewa nařa naga kila kieta Suře Yesu mali sina e marena, yoko naga kila imimi m̄ena memali sa ke ga Yesu, a yoko naga kila amiu m̄ena amal sina sane imimi, ana yoko were ita punu ga teva tesike temio naga. ¹⁵ Lelaga, mepa mořarpoyo e pogos m̄arera la moki sanene, ana pogaga, komin naga kiamimi mrapa ke ga tai nanene narui nařa mekilia miila amionia. Sanene sinemimin ga lemamiena kiena ne Ntewa monar momolue silaga va yar kar ga lala e yo punu ga, vena kila sane ayeluar Ntewa silaga, asuřia avisa potena vania vano vano-o vena kila kiena naurarena imi lapa ve keviu.

¹⁶ Sitomena wo la nene kila sane pe sur korena ga nařa viowa van imimi ve sanape, ana mesuřialu mořarera ruru mesuřia ga. E lepas na yepemimi lala, pimi pe yermarua, suřia pimi pororovia, ana e lepas na ninumimi lala, Ntewa suřia kila pimi pe urviu, m̄arera ruru lue ga e legiena make ga. ¹⁷ Narin pog m̄arera lala e yomarava nini, la ape na yam plas ga, ana asuřia akila ita tesururuia vena teva tořalivi tese e naurarena nae peni, nařa keviu pařisi, po pano-o po manene laa, nařa teloge ke wonia vano vano ve uro re. ¹⁸ Nagane ve kieta sitomena la ve su re e sur la nařa kilamarata visuia, ana kieta sitomena la sike e sur la nařa kilamarata pisu řele ga, komin nařa sur la nařa kilamarata kilia visuia, la ape na yam plas ga e yomarava nini, ana sur la nařa kilamarata pisu řele ga, la ape na sulueena ma e peni.

5

Leleta ma e peni

¹ Tekilia rui tesape tasneta na yomarava nini tařatete sulue. Naga sane narin silparpara tai nařa tesuiania, nařa yoko pogos tai monar m̄awowo make ga, pona yar tařena lala aimi aweplania. Ana tekilia m̄ena tesape pupia m̄ata yuřia m̄arera tai m̄eke ga wa, nařa pe amiyuřaen re e yomarava nini poli, ana Ntewa ga kila ruru monm̄ate ita ke ma e peni ana siraunia tekilia teva tesu ea. ² Yomarava nini naga sa ga lele na tagiena ga, a tekekanan ga nařa tourmatania, sinetan teva tetapolou e m̄ata yuřia ma metava, ³ a pogos nařa teva tesike ea, yoko ve teloge re si sane pe m̄ata uřia re poli, ana tevisu ga na wa sane kieta yo nena napo nane suřia ne.

⁴ Lelaga, tasneta naga sa ga silparpara tai naña tesuvaria e yomarava nini, ana lelaga naña, pogos naña tesike e sanene tesuñā takar malueta silaga komin naloge viowaena lala na pog mārera la naña tesuñā toñarwowo ke yo ea. Pona pe pon re aimin awe kare tasneta poli, ana sitomena tai monar suñā ga e ita sane visae akila, pogaga, komin naña popon sane toure matan silparpara nini, teva tese yuñā wo tai sumo wa. Monar tevisu kilale ruruia sane popon sa tas nen marena nene pisi, ana yoko tas viu tai kilia imi kus lelana. ⁵ Nakonua rui, Ntewa suñā miyuñāe ke e ita vena kila ruru ita teva e kiena yo sanene narui. Naga mligan Ninuna sike e ita vena kila ita tesitoñāl silaga sane kiena visaarena na kilaa van ita sanene yoko imi ve lelaga.

⁶ Tesuñā tesitoñāl ke nanene, kila sane silaga toñārera. Tekilia tesape nagane, tesuñā tekila ke mātā uñā e silparpara nene, naña tasneta, ana pe tesu re e mātā uñā wo temio Suḻe ma metava poli wa. ⁷ Sanene, pogos naña tesike e yomarava nini wa, monar ve tekilali re naña tesuñālu e ya naña kilamarata ga kilia visuia, ana monar tesuñālu mārera e naviawaena. ⁸ A e lepas na pun imimi, moñārera ruru ke ga wa vena suen e yomarava nini vena mesuñā mekila kiena yuñāena, ana mepisu sane po mēna ga visae mekilā meligan tasnemimi la na yomerava nini, meva mesu nena e māmimi uñā memio Suḻe. ⁹ Sanene, visae tesike e yomarava nini, pona tesike ma metava, ana silaga monar tekilali ya naña yoko naga kekarania. ¹⁰ Monar tesitom sane pogos naña Kristo pa totano metava e kiena yo wa na liḻereena, yoko ita make ga veve taaga teva tesuñālu tese marana. Ana e pogos nene, yoko naga ga kila sane wo van ita, pona viowa van ita, taveve ga ya naña tesuñā tekila e pogos naña tesike e tasneta e yomarava nini.

Kristo kila ruru marata temio Ntewa

¹¹ Pogos naña mesitoñāl naña yoko Kristo liḻere yaru lala, memarau, a mepisu sane popon meyuñāe mārera vena metaulu yar lala vena ve akovio re. Ntewa pisu kilale ruru ḻelaga na kiamimi yuñāena la nene, a nesitom sane amiu mēna apisu kilale sane memiyuñāe sa ga naña naga kekarania. ¹² Nesuñā nepisa ke sur la nene, pe nekila re poli komin naña sineun vena amiu avisirlua imimi sina, ana popon vena akilia akekara e ya naña mesuñā mepisa. Visae atol ruru kiamimi visena lala, yoko kila sane visena la nene kilia se amiu, ana yoko akilia avisatarñe la naña asitom ke asape apo rui. Ana la nene akila la ke apa metava komin ga ya ne akila ke e maran yaru lala, ana pe asitom re ya naña sike loyuñā e kiela malena poli.

¹³ Nekilia nesape pogos naña nepisa visena la nene, yoko la ḻas naña asike amio amiu monar avisave nepe wowe, ana na nene na poga ga. Visae lelaga naña mepe wowe, mepe wowe komin naña mekila manene laa yuñāena kiena ne Ntewa, ana visae ḻarimimi la woga ga suñā ga, ḻarimimi la po komin naña mesitoñāl amiu, ana monar ayagogon imimi. ¹⁴ Sur taaga ga naña suñā kawē ruru ke kiamimi malena vena mekila ruru yuñāena wo la kiena Kristo, nane kiena sinesiena. Memlelaga mārera mesape kiena marena naga taaga tamalia kieta malena ita make ga, visae peraga, yoko ita punu ga monar temare ga, yoko taḻatete ita yaru tai kilia mali. ¹⁵ A naga mare wo ita punu ga sanene, naga sinenan sape ita la naña

temlelaga ea pona temal ke e yomerava nini wa, ve teyurñae kieta re ga, ana teyurñae kiena, naþa naga mare vena tamalia kieta malena, siraunia Ntewa pisirlua si naga.

¹⁶ Sanene, popon ve tevisuveve re si yaru lala taveve sitomena na yomarava nini. Nanua, pog naþa Kristo sike e yomarava nini, yaru la apisuvevea taveve sitomena na yomerava nini, ana nagane pe tepisu re si naga sanene poli, a pe pon re tevisuveve yaru taþena lala taveve mēna sitomena na yomerava nini poli. ¹⁷ Na nene na komin naþa visae yaru a naþa mlelaga e Kristo, naga pimi sane pe yaru viu ruru nena ga. Kiena malena marua na sumo kovio nena ga, ana nagane kiena malena viu pimi mālivi rui. ¹⁸ Ntewa ga kila sane tekilia tevilopu kieta malena sanene, komin naþa naga ke narui mligan Kristo pitomi e yomerava ve na kilaen kieta mrapa towasuþe si teimi puna, a sinenan sape monar toure yar taþena lala la mēna ga awasuþe si aimi puna. ¹⁹ Visae ve sanene, Ntewa miyurñae þarpoyo e Kristo vena wereen yar na yomerava lala awasuþe sina vena aim ave taaga sina amio, naþa naga pe sitom re si sape la nakoena van la vanon kiela mlamulena viowa la poli. A amio mēna nene, naga sinenan sape ligan kiena visena lala e limāta, vena tela va va yar taþena lala vena la mēna ga awasuþe si aim puna. ²⁰ Sur ne nanene narui kila sane mepim mepe yaru kiena ne Kristo vena waren visena kiena ne Ntewa vano. Sanene, pogos naþa mepisawal visena pan amiu, sa ga naþa Ntewa ga suþa pis, ana sinemimin paþisi mesape meviun manenea van amiu punu ga mesape awis, e kia kiena ne Kristo, monar awasuþe amiu aim puna Ntewa. ²¹ Naga ke narui sinena miye ita, ana mligan narina nene Kristo, naþa naga pe kilali re mlamulena viowa poli, kila naga pimi sane yaru na waren kieta mlamulena viowa ita make ga. Ntewa kila sanene vania vena kila sane ita yar na kilaen mlamulena viowa, tekilia teim teve yaru mesmesu lala e marana ne Ntewa.

6

Malena mārera kiena yaru na yurñae kiena ne Ntewa

¹ Mesurñā memiyurñae ke sane yar lala na yurñae lele taaga memio Ntewa, a mekilia sanape naþa naga pe lemam paþisi pan ita make ga. Sanene, mesape meviun manene van amiu, sane kiena lemamiēna wo naþa pimi e amiu, pe pon re imi korena ga poli. Monar alavia, a monar atañania kila kiena yurñae e kiamiu malena. ² Visena tai teke e Tus Marua pisa sanene rui, naþa Ntewa sape, *“Mesmesun pogos naþa po pan amiu, neyagogon kiamiu tagena, a mesmesun legiena natamaliaena, neim neiila amiu.”* *Ais 49:8*

Ana e kiamimi navisuena, mekilia mevisawal mevisave nagane narui pe kiamiu pog mesmes narui, nagane narui pe legiena na natamalia amiūena.

³ E lepas na kiamimi yurñae, mesurñā moþikeyon naþa mekila wo lue ga, vena ve mekilawo re mrapan yaru kar ga naþa sinenan sape imi. Pe sinemimin re naþa yar laþasa asape mekila sur tai piowa, pona mekila pal yurñae koya tai. ⁴ Mesurñā mekila ke sur make ga vena kilologia sane mekila ke yurñae mesmesu sane yar wo lala na yurñae kiena ne Ntewa, ana mesurñā metañan imimi vena mevane sur ve moki. Mesurñā makawean imimi vena meva mowarpoyon luas nen yurñae lala, pe suri korena naþa mepane sur viowa lala, pog mārera lala, a sur nailanen viowa lala.

⁵ Asumãlu akawe imimi, a añe imimi, a akoven imimi e yuñã nakoena. Pogos moki, memiyuñãe na memiyuñãe, pe momomalio ruru re poli, a kamimi kinanena pe po re poli.

⁶ Piowa manene laa pan imimi sanene, ana mesuñã ga memiyuñãe mesmes ga, a mesuñã memiyuñãe memio kiliaena, a sitomena viavi, a sinewoena. Yeririna la apisu naña kiamimi malena pulen Ninuna Wa, a kiamimi ðelaga pulen sinesiena naña lelaga, ⁷ naña mepisawal visena la naña pe apisokan re poli, naña memiyuñãe e ñareraena kiena ne Ntewa, a naña e limamimi lala, e lepas na ðamarua a e lepas na ðañeli, mopuarar sur na mara lala vena kilaen mesmesuena taulu naviowaena. ⁸ Yeririna la ðasa apisir plan imimi, a laþasa amligan imimi mesike laa tano, laþasa apisa ruru imimi, laþasa apisa kare imimi paþisi, ana pe mesitom re poli, mekila ga. Pe mepisa kotalia re yar tai poli, ana asuñã apisu imimi sane pe mepe lelaga re nenaga. ⁹ Akilia ruru imimi þisi rui, ana asuñã akila ke sa naña pe sinelan re akilia imimi poli. Memal ruru mesuñã ga, ana asuñã sinelan asape visae memare ga rui.

Nane suñã pa sanene pan imimi narui, ana pe sur korena naña moþar ke nakoena lala, la taþatete akilalua kiamimi malena na wa. ¹⁰ Pe sur korena ga naña naloge viowaena la moki paþisi, ana sinemimi la kekara silaga. Pe sur korena naña limamimi korena ga silaga, ana mesuñã mekila ke yar taþena la aþar ke sur moki. Ana pe sur korena naña pe kiamimi sur re la poli, ana mepisu naña sur make ga pe kiamimi ga.

¹¹ Erau nae Koren lala, pe kiamimi sitomen viowa re tai e amiu poli, naña mekilawania pan amiu suñã ga. Mepisawal sur make ga pan amiu rui, a sinemimi sii amiu paþisi. ¹² Pe mekila re suri tai naña pona kilawo kieta erau wo poli, ana visae kilawo e lele tai, nanene komin naña amiu ga apuarar sitomena viowa laþasa e imimi suñã ga. ¹³ Ana visae ve sanene, monar nevis van amiu sa ga naruu la narui, nesape awis, ve akilawan re si kiamiu sitomena laþasia, ana monar akilali losinemiu vike van imimi.

Avisuar ruru e la naña pe amlelaga re poli

¹⁴ Sineun nevisa van amiu nesape ve asuñã akilali re naña aimi ave taaga amio la naña pe amlelaga re poli. Popon asitonãlia sane ðelaga na mesmesu amio ðelaga na mlamulena viowa, lalua taþatete aviran la aim lele taaga, a legiena pe erau þele ga amio yemalolo. ¹⁵ Kristo kiena sitomena ve taaga þele ga amio Yermare, a yaru naña mlelaga pe kiena sur re tai poli teke amio yaru naña pe mlelaga re poli. ¹⁶ Nono na visokanen lala asu þele loyuñã e yuñã wa ñana Ntewa pogos tai, a visena nene kana kinasa komin yuñã wa ñana Ntewa, naga pe yuñã re ga tai poli, ana ita li na lelagaena kiena ne Ntewa naña mali. Naga nene taveve ga kiena visena laþasa, naña pisa sanini, sape

“Inu yoko nesike e la, yoko neyaloro likan la.

Inu yoko neve kiela Ntewa, yoko aimi ave kiau lus nena lala. Lev 26:12

¹⁷ *Ve sanene, sane kiela Suþe, nepisa pan kiau la nene nesape monar amolue vetan taþena lala, monar aviaþa vetan yar viowa lala.*

Monar aim ave wa nenaga, a monar ve atol re kororaki lala, sanene yoko nekilia noworworun la aim asike amio inu.

¹⁸ *Yoko inu, sane Ntewa na mava, nekilia nevisa van la nevisave*

'Amiu aim vena neve Arimamiu, a vena amiu ave naruu nena lala.' ”

7

¹ Erau lala, nanene navisaarena wo lala kiena ne Ntewa naŕa pisape yoko naga were ita sane kiena namratava lala. Naga kila sanene pan ita po paŕisi, ana popon monar tevatanon naga silaga, naŕa monar towe plan make kororaki e kieta malena lala. Mlamulena viowa laŕasa tekila e tasneta, a laŕasa tekila ga loyuma e losineta, ana monar toŕisin la make ga, monar tevim naŕa teve wa naŕa teve wa sa naŕa naga sinenania.

Pol kekaran paŕisi naŕa Ntewa miyuma e la

² Sineun nesape neviun si tan amiu nesape ve sinemiu kar imimi re, ana aligan ruru lelemimi tai e sinemiu lala, vena nekilia nevisa re si sur laŕasa van amiu sumo wa. Popon akila sanene, komin naŕa pe amiu re tai poli naŕa mekila piowa pania, pona mekila karea, pona mekila kotalia e sur laŕasa. ³ Ana pogos naŕa nepisa visena la nene, pona asitom ke asape nesitom ke piowa e amiu, pona nesape nevisa kare amiu, ana pe sa re nena nene poli ŕisa. Peraga, sa ga naŕa nepisa rui, nesape amiu na asike e losinemimi rui, a tesuma tepim tepe taaga pano pano tol naŕa sanena naŕa tesike ga e malena taaga, pona visae ita tai vane marena, yoko teloge sane ita make ga temare. ⁴ Lelaga nekilia nevisa sanini nevisave in na noŕasine amiu keviu na keviu, noŕarwar inun amiu pa ŕisi, a pogos naŕa nesitoŕial kiamiu yumaena wo lala, suma miila ke kiau sitomena keviu pa ŕisi. Lelaga naŕa nepane sur viowa moki, ana asma akila pan inu naŕa nalogewoena a kekarena suma pule manene paŕisi e losineu.

⁵ Nepisa sanini komin sanene narui nanua sumo ne, pogos naŕa mepa moŕalivi e lepas naŕa Masitonia. E yo nene, moŕar ke si veveyuena marera lala, kila sa naŕa memarau towe maŕaga, a tasnemimi pe pulmas re tai naŕa va ruru e poli. ⁶ Ana kieta Ntewa naga pe Ntewa na kila luŕeluŕeen sitomena kiena yaru lala naŕa amloge piowa, ana naga sitoŕial imimi, kila kiamimi erau wo naŕa Taetas pimi malivin imimi, a pogos naŕa mepisu si naga memloge po paŕisi. ⁷ A pogos naŕa sun pa imimi, naga pisawal sur wo la naŕa amiu akila, miilaar imimi keviu paŕisi. Naga pisayu sanape naŕa naga maena ga, pogos naŕa naga pimi malivi pun amiu, naga maal sur mok liu e amiu naŕa miila naga, a pisawal sape akila mara wo e kiamiu visena la nanua ne, naŕa nagane apilopu kiamiu sitomena, asmaalu asike e kiau lepara. Pisawal sape sinemiun manene laa paŕisi naŕa neimasu neyaliali amiu, a suwala, pogos naŕa nemloge nene nemloge po na nemloge po!

⁸ Pogos naŕa nesiri maiki taŕena nene pimi pan amiu, nemligan pae pano ana pe piavi re poli nesitomyu sina, nesape visae ve neligan re ga rui. Nanene komin naŕa nekilia nesape kiau visena marera lala yoko monar kila amiu aloge viowagan towe maŕaga. A poglis naŕa memloge navisawalena kiena Taetas, nepisu sane lelaga ga na wa, kiau maiki kila kare kiamiu sitomena ŕisa. Ana nanene na yam plas ga, siraunia avilopu amiu sina, ana kila sane nekekaran sina naŕa nemligan maiki nene pimasu. ⁹ Sane pe nepisa re nesape nekekaran naŕa maiki nene kila amiu amloge piowa poli, ana nekekaran ga naŕa naloge viowaena nene kila apilon amiu. A kiamiu naloge viowaena nena, pe imimi re naŕa mekila pimi

mālivin amiu poli, ana Ntewa narui naga kila pimi mālivī. ¹⁰ Sanene, naloge viowaena nene naga naloge viowaena wo tai naḡa pitomi ma e peni, naḡa kila yaru vilonia vena tol natamaliaena. Ana naloge viowaena taḡena, naga naloge viowaena na yomerava nini, naḡa naloge viowaena viowa tai naḡa yoko kila yaru loge viowagan mā vano vano va tol marena. ¹¹ Amiu mēna akilia avisu kilale sane naloge viowaena naḡa Ntewa taḡan pimi pan amiu, naga kila yumāena wo tai paḡisi. Kila sane asitom urmi manenea e kiamiu malena, aḡareran ke paḡisi vena kiamiu kia imi wo sina. Sumo na, sinemiu mimin naḡa apisayu napiowaena naḡa sike likan amiu, ana pogos naḡa nepis pan amiu vanonia, apisu kilale ga mrapa na wa, ana amarau. Amiu ga asuḡalu apisi ke sina ga pan amiu, a amla nakoena pan la naḡa akila piowa, vena ve naviowaena tai su re si pun amiu.

¹² Sineun nesape nevisa mēaki nasumo, nemligania komin naḡa nepisape nevis va lalua nene naḡa akila piowa, a sineu miye mēna yermarua nene naḡa lalua akila kare manene laa naga. Nemligan mēna ga komin naḡa sineun nesape monar avisu kilale sane lelaga, sinemiu si imimi, ana pogos naḡa mevis van amiu e kia kiena ne Ntewa, amiu akekan naḡa avatanon ya naḡa mevisa. ¹³ Ana poglis naḡa Taetas pimi pisawal pan imimi sape amiu akila sanene rui, kilalua kiamimi sitomena pa metava paḡisi.

Mekekaran manene laa nene rui, ana pogos naḡa Taetas pisayu sina pan imimi, pisayu sa naḡa amiu akila manene po pania, mekekaran pa laa sane. Naga pisa ke naḡa sike amio amiu, amiila naga a apisirlua kiena sitomena, a akila si naga kekara pa ḡisi. ¹⁴ Nepisayu amiu pania nanua sumo rui, nesape nekekaran kiamiu ḡelaga wo la pa ḡisi, ana pogos naḡa piḡasu mālivin amiu, ana pisu ga na wa sane pe nepisokan re poli, nepisa ga lelaga. Sa ke ga nanua sumo, nepisa ke ga sur lelaga la pan amiu silaga, ana nagane, akila kiau visena naḡa pa Taetas e kiamiu lepasa pimi pe lelaga ruru mēna ga. ¹⁵ Naga taḡatete sinen ḡesan pogos naḡa piḡasu, amiu amarau paḡisi a sinemiu kurkur, ana poglis naḡa pis pan amiu, amlogearia, apatanon ruru nena kiena visena. Kiamiu ḡelaga wo na sanene, kila sane pogos naga ḡasuḡe sina, sitomāl amiu lue ga silaga. ¹⁶ A e kiau lepasa, nepisa ga nesape nekekara naḡa nekekara, a nagane nepisu sane nekilia nowasine ruru amiu e sur make ga e pogos make ga.

8

Popon ala nalaena

¹ Erau nae Koren lala, sinemimin mesape amiu aloge lologena na sur wo tai naḡa suḡa ḡarwowo ke yo e suḡare lala na pupia lepas naḡa Masitonia, naḡa Ntewa miyumaen ke e kiena lemamiēna. ² E yo nene, apa aḡarpo yo e pog mārera lala naḡa sur moki liu kilali kare la, a pano tol naḡa pe kiela sur re si poli, ana la nene, pe aḡis re nena e kekarena ga e ya naḡa la apisuia. Limala korena ga, ana memilan paḡisi sane pogos naḡa amloge asape nalelagaena taḡena la gar Yerusalem apane mēna pog mārera, sinela miye la ana sane limala pimi pule ruruia amio sur lala vena laen vano sane kiela nalaena van li taḡena la nene. ³ Pe yar re tai poli naḡa pisape monar akila ve sanene, ana la ga asape akila, a nekilia ruru sane amla sur make ga naḡa akilia alavia, vano tol naḡa laḡasa amlavia taulu

ya naþa akilia alavia. ⁴ A pogos naþa aþar viraran punu pae rui, amligan e limamimi, aþareran asape melual mrapa tai vena liganen nalaena nini vano, komin naþa asape visae akilia alual si pulmas naiilaena na lelagaena wa taþena la sanene, yoko ve sur wo manene laa tai van la, naþa yoko akekaran vaþisi. ⁵ La apo paþisi, komin nanua sumo ataþan make kiela malena sane kiela nalaena tai pa Suþe, a amligan la asike vatanon kiamimi visena, ana siraunia amla ya naþa la kiela sane nalaena tai pimi pan li na lelagaena taþena lala. Akila po taulu manene ya naþa mesitom mesape yoko akila, ana lelaga, akila mesmesun ga e nasinenanena kiena ne Ntewa.

⁶ Ana pogos naþa mepisu le Masitonia taþena lala akila sanene, mesitom mesape popon meligan si Taetas iñas pun amiu, vena iilar amiu vena akila mēna ve sa nene. Mekilia mesape pogos naþa naga piñasu sumo, naga suñā pis pan amiu ana amiu asiar kilaen yuñāena wo na sinewo nene rui, ana popon naga imi kila make ruru nena ga amio amiu. ⁷ Mepisu naþa yuñāena taþena lala, asuñā akila ke po rui, naþa kiamiu viawaena keviu paþisi, apisawal ke visena lelaga po paþisi, akilia sur moki rui, asuñā yepemiu mēan ruru yuñāena, a asuñā sinemiu sii imimi li nalelagaena taþena lala keviu paþisi. Akila yuñāena la nene pano taulu ya naþa mesitom mesape atorokin akila, ana popon akila mēna ve sa ke ga e lepas na yuñāena nakianen nalaena nene.

⁸ Nepisa sanene, ana visena nene naga pe sa re navisaluaena tai naþa yoko monar atavevea. Sur nene sike ga e amiu, ana nesitom nesape popon sa nevisayu taþena laþasa ve sanene, nepisawal sur wo la naþa akila ke rui. A pogos naþa yoko aloge, yoko kila amiu avisuveve amiu towe li laa mñaga sane, sane kiamiu sinesiena keviu mñaga yo, maran taaga sa ke kiena la nene pona peraga? ⁹ A popon tesitomāl lemamiēna kiena kieta Suþe Yesu Kristo ve keviu silaga, naþa sumo, naga sa naþa kiena sur make ga, ana naga sitom ita e yomarava, naga pitomi sa naþa pe kiena sur re tai poli, vena kila sane tekilia teim teve yar na sur moki.

¹⁰ Pogaga, nanene kiau sitomena tai nene e lepas nene. Nepisa ga nesape nepisu sane sur nene sinemiun asape akila e kas nanua rui, a nane asiar asape akila ne, ana popon manene laa naþa asuñalun sina vena akila make ruruia. ¹¹ Kiamiu sitomena nakilaen sanene naga mārera ruruia nanua þa rui, a nagane popon aþareran ruru nakilaena, a vena akila va aña pe naþa atorokin akila. ¹² Ntewa pe pisa re pisape monar tela nalaena taulu ya naþa teke e limata vena tekiania, ana naga sinenan ga sape tekekarān iilaen yaru taþena, a tela nalaena torokin ya naþa tekilia telavia.

¹³ Ana poglis naþa nepiun tan amiu vena akekarān iilaena sanene, pe nesitom re nesape nekila sane yoko yuñāena urmi van amiu poli, ana imi melala ga van li taþena lala. ¹⁴ Nesuñā nesitom ke ga sane popon ita make ga teve maran taaga ga. E pogos nene, kiamiu sur mok liu, ana lala na peraga, pe kiela re poli, ana popon kiamiu sur komþasia vano ve kiela, vena kiela sur mñā tai ve tokak ga. A pona yam laþasa visae kiamiu sur re e kas laþasa naþa pimi ke ne, kiela sur komþasia kilia imi kila sane kiamiu narin sur mñā tai. Pogos naþa tesuñā teiila ita ke sanene na po, kila sane ita make ga tesuñā marana taaga, ¹⁵ a yoko ve sa visena na Tus Marua tai, naþa pisa sanini, sape

“Yar naþa war kinanena ve moki vim,

yoko naga kan vano kan make nena ga, ana siraunia visu sane pe kana re si tai poli,

a naga naŋa pa Ɔar kinanena vitokaki ga, naŋa pisu sane torok ga, yoko naga ve ve plasan re sur tai.”

Nau 16:18

Yoko Taetas wasuŋe si va gar Koren

¹⁶ Nakonua rui pimi, nesuŋa nesitom amiu paŋisi, a nagane, nepisa potena paŋisi pa Ntewa naŋa naga kila pa Taetas sape sitomena m̄arera tai sike e naga rui, sane naga monar iŋasu iila amiu. ¹⁷ Ana pogos naŋa mepisayu mesape iŋasu m̄alivin amiu, naga kekaran ga, komin naŋa kiena sitomena tai sanene sike pa e naga rui. ¹⁸ A pe naga re ga taaga poli, ana yoko meligan imimi yar taŋena tai iŋasu amio naga, naŋa naga kieta puruvi tai naŋa suŋare la na yo moki akilia ruru naga, komin naŋa naga yar wo nalologonen Lologena Wo. ¹⁹ Suŋare make ga la akekaran kiena yuŋaena, ana amligan lua naga vena suŋa yaloro amio imimi metelivi e kieta lepasa, pogos naŋa mesuŋa mekilapolo ke kilavaru na iilaen li nalelagaena lala gar Yerusalem. Mekila yuŋaena nene komin naŋa sinemimi sii la paŋisi, a pogos naŋa atol nalaena nene yoko ailan ruru vaŋisi e Ɔelaga naiila laena naŋa tekila pan la, yoko avisirlua kia kiena Suŋe va metava. ²⁰ A mekekaran paŋisi naŋa kieta puruvi taŋena nene taveve imimi, komin naga kilia iila imimi vena visuar ruruen pupia kilavaru nene naŋa asuŋa akoan poloia. Sinemimin mesape mevisuarua taveve ga kana mrapa wo ne lala, pe sinemimin re si meloge visena laŋasa imi sirau poli. ²¹ Sinemimin mesape mekila yuŋaena nene sa naŋa yoko mesmesu e navisuena kiena Suŋe, a yoko mesmesu m̄ena e visuena kiena yar taŋena lala.

²² Ana amio lalua Taetas nene, yoko meligan puruvi taŋena iŋasu visu amiu. Naga m̄ena ga pe yaru tai naŋa memligan sur moki sike e limana rui, a mekilali m̄a naga sanene pano mepisu naŋa naga yepen m̄aen make sur la nene. Naga pe yaru wo tai na yuŋaena, a pogos naŋa nepisayu kiamiu Ɔelaga wo la pania, naga Ɔasine amiu paŋisi sape visae imi yuŋae re amio amiu vera wo vaŋisi. ²³ Sanene, e lepas puna kiau erau wo nene Taetas, monar avisu naga sane imimi ke lua narui naŋa memiyuŋae veraga vena iila amiuena, a e lepas na kieta puruvi taŋena lua nene naŋa yoko aimi amio naga, monar avisu la sane aim pun amiu e kia kiena suŋare taŋena lala na lepas nene, a aimi e kia kiena Kristo naŋa kiela malena suŋa kipian ke kiena Ɔelaga wo lala. ²⁴ Ana sineun nesape nevisa van amiu sane pogos naŋa la nene aim aŋalivin amiu, kiamiu malena lala monar kipian m̄ena kiamiu Ɔelaga wo lala. Nesuŋa nemlologon amiu ke pan la rui, ana popon manene sane la avisu kilale ruru ga na wa e kilamarala sa naŋa nepisa ga sur na lelaga, nesape kiamiu sinesiena keviu manene paŋisi, a akilia ala navisawalena wo tai naŋa visayu amiu va va suŋare taŋena lala.

9

Nalaena naiilaena va li na lelagaena taŋena lala

¹ In na nesiri plan visena moki rui e lepas na laena na kilavaru naŋa toŋar viravirania vena iilaen li na lelagaena taŋena lala nene kiena ne Ntewa, ana nesitom ke nesape asuŋa asitomaŋ ke sur la nene na wa.

² In na nekilia ruru sane amiu akekaran naŋa asikol e yuŋaena nawar

viraviranan kilavaru nalaena nene, komin naþa e kas nanua þaro pano, asuñña akila ruru ke naþa ataulu kana narin kilavaru rui. A poglis naþa nepa e lepas nene Masitonia nepisayu amiu pan la, nepisape amiu le Akaea lala asiar rui, a pogos naþa la amloge miyur la towe mñaga, kila sane miilaar kiela sitomena pa metava vena monar añararan laa sane vena kilaen kiela komþasia. ³ Nepisayu amiu ke pan yaru taþena lala rui, sane amiu na amiyuñña po sanene sanene, ana sa ve akila re na piowa ga! Naga ke nanene narui kila sineun neligan kieta puruvi telu nene aiññasu avisuveve ruru amiu lia, komin naþa nepisa pan la nesape monar awar viraviran kilavaru la nene rui, ana la akilia aiññasu alual sane sanene pona pere wa. ⁴ Visae pere wa, monar amiu akila vilaga, komin naþa lavis ke inu mñena neiññasu narui, a yoko neiññasu nemio le Masitonia laþasa, naþa nepisayu amiu pan la rui. Ana visae meiniññasu melual naþa pe akila ruru re poli wa, yoko kieta kap mare, pupia mawaena van inu, a van amiu mñena ga, a yoko monar la avisave nepisa koskosin manene nayeluaren kiamiu kia pan la. ⁵ Nane kila narui nepisu sane monar nevisa van Taetas lala aiññasu sumon inu, ana ayuñña amio amiu vena war viraviranan kilavaru la naþa amiu apisaar asape awaria, awarpolo ruru suñña ga, ana yoko meiniññasu mowaria mowar vano. Nepisa sanene, ana ve asitom re sane nesuñña nonñararan amiun ke nesape monar awar nalaena nene. Waren nalaena na sanene, naga sur tai naþa ape sinewo, ana kiamiu sitomena ga kekearan nakilaena.

Navisa ruruena na þelaga nalaen suria

⁶ Ana visena tai ne nekilia nevisa manene van amiu sanini, yaru naþa mapila ve tokaki, yoko naga war ve tokaki, ana yaru naþa mapila ve moki, yoko naga war ve moki. ⁷ E lepas na kianen nalaena van yar taþena, ita make ga veve taaga monar tela ga ya naþa kieta sitomena pisaar sape tekila, ana pe pon re olavia naþa pe okekearan re laen poli, pona olavia komin naþa yaru taþena mñararan sape monar olavia. Ntewa pe sinenan re nene poli, ana naga kekearan manene yaru naþa mla suria molue kome kiena sinewo a e ga e kiena sitomena naga taaga. ⁸ Ana visae ko tai naþa osuñña omla ke nalaena pano, ve ositom manene re, komin naþa Ntewa kilia lamaran si nalaena wo la imi van ko, ve moki na ve moki. Naga kilia kila naþa silaga owar toroki e sur make ga naþa sinomñania, a metavanja owar torokin naþa owar sina ve na iilaen yuññaena wo taþena lala. ⁹ Nanene sane visena tai na Tus na Yauena Wa lala naþa pisayu sinewo kiena ne Ntewa, sape

“Naga suñña kiakian lua ke nalaena wo lala pa yar la naþa limala korena, kiena þelaga wo lala sulue na sike ne.”

Yauena 112:9

¹⁰ A Ntewa, naga ke narui mla mrasa pan ita vena temapila e porotano, a naga ke narui naþa kila kurusa þar mrasa nakilaena kata kinanena ea, a ve sanene, yoko naga la ya naþa sinetania vena kilaen yuññaena ea, a yoko kila kieta sur la imi ve moki, a yoko kila naþa kieta yuññaena mesmesu lala awar mrasnela ve moki. ¹¹ Yoko naga visu kilale kiamiu þelaga wo nene, naþa silaga akekearan kianen suria, ana yoko naga lamaran sina ve moki vim van amiu, a pogos naþa mowar kiamiu nalaena va taþena la nene, yoko kila naþa ita punu ga tevisa pupia potena tai va Ntewa komin navisa ruruena nowo naþa naga suñña kian ke pan ita. ¹² Nalaena nene naþa yoko ala vano, yoko iila li nalelagaena wa taþena la ve keviu naþa

asumña apane ke pogos m̄arera, a yoko kila ayeluar m̄ena Ntewa ve keviu vaḗisi, avisa manene potena vania vaḗisi.

¹³ Yoko ayeluar Ntewa sanene komin naḗa yoko avisu naḗa pe asumña amlologon re ga lologena wo kiena Kristo poli, ana asumña amlogear m̄ena ya naḗa pisa, a yoko avisu nalaena naḗa amlavia keviu paḗisi, naḗa yoko kilia iilala ve keviu a iila li taḗena m̄ena lala. Ana pogos naḗa apisu sur la nene, yoko avisu kilale m̄ena sane kiamiu yuḗaena sumña kipian ke sane kiamiu viawaena m̄arera ruruia a pe lelaga na sike ne. ¹⁴ Yoko avisu naḗa lemamiēna kiena ne Ntewa pule manene sanene e losinemiu, a yoko asitom amiu vano vano ḗisa, yoko sinela ye amiu, yoko asumña alen wo amiu silaga.

¹⁵ Popon avisa potena van amiu komin kiamiu nalaena wo na sanene, ana po m̄ena ga vena ita punu ga tevisa manene potena van Ntewa silaga komin nalaena tanea naḗa naga mla pan ita, naḗa narina ne nane Yesu Kristo.

10

Pol mla navisataḗeena pa la naḗa apisa kare kiena yuḗaena

¹ Erau lala, akilia sane in ga Pol nesumña nesiri piḗasus, ana sineun nesape ala kiau visena e ḗelaga m̄a nena naḗa sike e Kristo, naḗa naga moḗau po a malumu po. Naga ke nene narui ḗelaga naḗa nesumña noḗikeyon kilaena pan amiu nanua sumo, ana nekilia m̄a sane yaru laḗasa asumña apisa kare in ke vanonia. Asumña apisa ke asape pogos naḗa nesike nemio amiu, in na nemalumu manene laa, a nemaraun visena, ana asape pogos naḗa nesiri piḗasus, nekila ga sane in na yaru tai naḗa nekilia nevis m̄arera, komin ga naḗa nesike perinan amiu. ² Na nene na pogaga, ana monar akilia sane pogos naḗa neim noḗalivin amiu, visae nevisu sane popon nevis m̄arera, nekilia nekila ga narui. Ana sur ne nanene narui nesape nevisa van amiu, a nepisa awis pan amiu, neviun manene van amiu vena akilali napiowaena la nene vim wo towe laa ga wa, pogos naḗa pe nepim noḗalivi re pun amiu poli wa. Visae ve sanene, pogos naḗa neiḗasus, yoko ve sur re si tai naḗa monar nevis m̄arera ea, ana visae peraga, in na pe nemaraun re nena nakuanen visena laḗasa naḗa m̄arera na m̄arera van la naḗa asike loyumu e napiowaena la nene poli, a naḗa apisa kare imimi ke ne, apisape memiyuḗae taveve ke ga sitomena na yomarava.

³ Lelaga, ita make ga tesike e yomarava nini, ana imimi pe metaveve re kiena ḗelaga poli. A lelaga, mesumuḗa mekila ke mara tai e yomarava, ana mara nena na pe nae re e yo nini poli. ⁴ Mesumuḗa mesikol ke mara tai naḗa m̄areraena lala nae ma e peni asumña akila ke pan m̄areraena lala na yo naloge viowaena, a suri na mara la naḗa mesumuḗa moḗaria, pe ape na yomarava re nini poli, ana mekila ke mara moḗar ke m̄areraena kiena Ninuna Wa naḗa kilia yumu plan make yo m̄arera la naḗa sur viowa la asumña atapolou ke ea. ⁵ Visae avisa visena viowa laḗas na kween yuḗaena kiena Suḗe, ana mekilia metaulu woga. A visae avilaven, akilali naḗa avisalupar kiena yuḗaena, ana mekilia meva mowarpoyo vena kilāen yar la akilia naga e kiela malena. Visae asumñalu amio sitomena viowa lala, ana mekilia mevilon yar la nene aimi naḗa kiela sitomena imi m̄arera vena ataveve ga Kristo. ⁶ Yoko mekilia mekila ve sanene van amiu

vano vano atamãan amiũ, vena aligan amiũ asu vatanon visena kiena Suþe, a siraunia, yoko mekila m̃a vano va e yo taþena la naþa yaru na kaween naga asike m̃ena ea.

⁷ Ana e lepas na yaru nene naþa pe purþes nen napiowaena nene, pona amiũ asu m̃a apisa ke asape sur punu ga pogaga komin naþa yaru nene pisape naga pe yeririna tai kiena Yesu yo? Ana awis, ve avisu re ga kulyepena, aþionli avisuveve sur lelaga naþa sike pae e maramiu rui. Naga pisape pe yeririna kiena Yesu na pogaga, ana naga su m̃a kila ke piowa, a popon naga visu ruru si kiena malena. Sinemiun ke yagogonen naga na wa, ana sanape, inu m̃ena ga nepe yeririna kiena Yesu, ana komin ya ne yepemiũ mavin yagogon inuena? ⁸ Nepisa sanene, pona yoko laþasa avisa kare in sina avisave in na sineun ga netaulu luen suria, ana pe sa re nene poli. Pona lelaga sane pogos laþasa noþarwar inu paþisi yo, pona nesu m̃a nepisayu manene sane imimi ke narui mesu m̃a mepisuar amiũ, ana pe nesitom re nesape nekila sur tai piowa naþa monar nemawania. Nesu m̃a nepisayu amiũ sanene komin naþa Suþe ga mligan amiũ e limamimi nanua rui vena mekila kiamiũ malena amio naga va metava. Visae amiũ asitom avisave mesu m̃a mepis ke pan amiũ vena kila kareen si kiamiũ malena, pe sa re nene poli. ⁹ A visae asitom ke asape in na nepe yar na sinemimiena tai naþa nesu m̃a nesiri ke m̃aki la nene pi m̃asua vena kila sane monar amaraun inu, naga m̃ena nene pe mesmesu re poli. ¹⁰ Nekilia nesape laþasa asu m̃a apisayu in ke sanene rui, asape “Suwala, Pol sur nene, naga ga kiena m̃aki lala apulen visena urmi la naþa m̃arera, ana visae ovisu naga, naga sane pe yar malmale kar ga tai, a visae ologe naga visi, melala ga.” ¹¹ Ana sineun nesape nevisa van la nene sane popon avisu kilale sane ya naþa mesiriwal ke e m̃aki, pogos naþa pe mesu re memio amiũ poli, naga maran taaga ga sa ke e ya naþa yoko mesu m̃a mekila e maramiu, pogos naþa mesike memio amiũ. ¹² Nepisa sanene, ana pe sineun re visaen sur ve moki poli vena kilaen si kiamimi kia va metava. Pe sineun re naþa meim sane yaru taþena laþas poli, naþa apilaven manene visawalen si kiela sur wo lala. Yar la ne sanene asu m̃a apisuveve ke kiela erau lala, a asu m̃a apisuveve ke m̃ena yar taþena lala, ana asitom asape la apo taulu la, ana naga nene pe yu m̃aena na wowe ga tai, komin naþa pona la punu ga nene apiowa maran taaga yo.

¹³ Sanene, yoko ve nevisayu manene imimi re va sanene, ana monar nevisa sur laþasa van amiũ naþa atorokin yu m̃aena lala naþa Ntewa mligan e limamimi, a loyu m̃a ea, pano tol sur laþasa e lepas navisuar amiuena naþa mesu m̃a mekila. ¹⁴ Pe mesitom re naþa meva manene poli vena mekilali naþa mesu metavan amiũ, ana mesmesun naþa mekilia mela visena laþasa naþa monar avatanonia, komin naþa ve sinemiũ þesan re sane imimi ke narui naþa moþar þesan lologena wo kiena Kristo pimi pimi yalen silau pimi tol amiũ. ¹⁵ Visae taþena laþasa la apimþes pun amiũ, yoko ve mesitom re navisuar amiuena, pona nalaena visena la ne sanene van amiũ. Ana siraun naþa mesiar yu m̃aena memio amiũ, monar meva re laa na wa memio amiũ. Sinemimin ga naþa kiamiũ naviawaena su m̃a kapuru silaga, a mekekan manenea visae kiamimi yu m̃aena kilia imi ve keviu laa sane, ve e re ga e kiamiũ yo, ¹⁶ ana yoko mekekan paþisi visae amiũ akilia aiila imimi vena kilaen sane teva re laa ga wa vena lologonen lologena wo va e purvanua taþena lala na pun amiũ lepas þasa na vano,

vena teva tetepo yomārua e yo naŋa yar taŋena lala pe apa amlologo re e poli wa. Sanene, visae pogos tai tevisayu yuñāena lala naŋa yoko tekila e yo la nene, yoko taŋatete si avisa kare ita avisave tesuñā tepilaven ke ga mrasa naŋa molue e lokove kana yar taŋena! E pogos nene, yoko la akilia sane tesuñā tepisayu mrasa naŋa molue ga e kata lokove naŋa ita ga temapila.

¹⁷ Sitomena la nene apowo paŋisi, ana popon ve towarwar itan re sur naŋa tekila, komin Tus Wa pis rui, sape
“Yaru naŋa sinenan vilaveena sur tai, monar vilave ga e ya naŋa Ntewa kila.”
Ser 9:24

¹⁸ A pe pon re ita ga teyeluar ita si poli, komin yar wo naŋa lelaga, pe naga re naŋa naga ga pisa si sape naga po, ana naga naŋa Ntewa ga pisa sape naga po.

11

Le Koren lala ataveve nalogena lala navisokanena

¹ Pona apulo visena la ŋasa naŋa nesiri rui, asitom asape nepis wowe yo, ana awis, sineun nesape akila kiamiu sitomena ve piavi li laa sane e inu, ana yoko nekilali naŋa nevisa si laŋasa. ² Ana monar nevisa visena la nene komin naŋa silaga nesuñā nesitom amiu paŋisi. Yoko nevisa ve sanini, sane nepisu amiu sane amiu na kiau sira mēe tanea tai, naŋa nepisara vena talopa amio kiena yar mesmesu nene naŋa Kristo. Nemloge sane nepieluen ruru amiu nenaga, komin naŋa sineun visuar ruru amiuena vena ave lelaga e visaarena nene, a naga nene sa ga Ntewa, naŋa naga mēna ga pieluen ruru ita, pe sinenan re sape teligan naga poli vena teva si varau. ³ A inu mēna ga nemarau towe mēga sane saŋisi yar taŋena imi were si kiamiu sitomena va ve taŋena. Sa nanua sumo ne, loñāra nene pimi pisa kotalia sira naŋa Iv, kila kotalia kila mloru e mlamulena piowa, ana pe sineun re nenaga vena pogos tai ve alelaga re si e Kristo, sa ŋisi ve sinemiu sii ruru re si naga taaga.

⁴ Nepisa sanene komin naŋa nepisu kilale towe mā ŋarimiu rui. Pogos naŋa nalogena tai iñasu visayu Yesu taŋena tai naŋa pe Yesu re naŋa memlologon ke poli, ana alelaga ke e naga veraga. A pogos naŋa ninuna taŋena imi mālivin amiu naŋa ve Ninuna re nene naŋa Ntewa mligania, apulan amiyopua ga. Pona pogos naŋa lologena wo taŋena tai imi mālivin amiu, yoko akekaran logearan naga veraga. ⁵ Nalologena taŋena la apisa kotalia amiu ruru nenaga e sur la nene, ana nepisu naŋa amiu asuñā asitom urmi manene laa e la. Amiu akila sa naŋa la ga ape nalogena e kieta yomarava nini, a amligan inu nesike tano, ana pe nesitom re nesape nanene naga mesmesu poli. ⁶ Lelaga, nekilia nesape yar laŋasa asitom ke asape in na pe nemlologo ruru re po poli, ana nekilia nesape pe yar re si tai naŋa kilia sur taulu inu poli, a nesitom nesape amiu apisu kilale suri nene rui, komin naŋa suñā mālivi ke e yuñāena punu ga naŋa nekila ke ne e maramiu.

⁷ Nekilia nesape e lepas na warpoloen kilavaru nene, yar laŋas pe akekaran re nenaga, ana nemninue ga komin ya ne sanene. Pona asitom asape nepiun ke kilavaru nene ve kiau ga? Peraga rui, komin pogos naŋa nepimin nemlologon Lologena Wo kiena ne Ntewa pan amiu, pe nepisali re nesape ala sur tai van inu poli. In na nemligan inu nesike laa tano, vena nekilia nevisirlua amiu ava metava, ana pona amiu ŋasia sinemiu

karinun naŕa nekila sanene? Pona asitom asape in na nekila piowa ga naŕa pe nepiun re suri tai pan amiu e pogos nene poli yo? ⁸ Nekilia nevisa mesmesun van amiu nevisave e poglis nene, suŕare taŕena lala asuŕa amligan nalaena pimi vena iila inu, a nesuŕa nakan ke ga kilavaru nene pogos naŕa nemiyuŕae kiamiu ke ne. Ana pe nekila re sur wo tai pan la nene poli e pogos nene, ana nemloge sane sa ga nesuŕa nepinaun la ke ga. ⁹ A pogos naŕa nesike nemio amiu, luŕiau plasa pano pano ŕisa, ana puruvi la lua naŕa akom Masitonia apitomi apisu kilale naŕa nemloge ke piowa sanene ana apisuar ruru inu. Pe nepim netag li re pan amiu poli vanon sur tai, a nepisaaria sane yoko taŕatete nekila kare amiu naŕa nomŕareran amiu nesape monar akila sanene pona sanene pan inu.

¹⁰ Nepisarar sanene komin naŕa yepmavin yar la asuŕa avisa kare inu asape visokar inun kiamiu kilavaru, ana yoko nevisawal kiau navisaarena nene va kar ga e yo punu ga e lepas nene Akaea. Pe nemarau re nenaga, nepisaaria e kia kiena ne Kristo naŕa kiena visena lelaga sike e inu sane yoko nekila ga narui. ¹¹ Ana pogos naŕa nepisa sanene, pona yar laŕasa yoko avisave sineun ga kila kareen kiamiu kia, pona asitom asape pe sineu sii amiu re poli yo, ana in na pe sa re nena nene ŕisa. Ntewa kilia ruru sane sineu sii amiu paŕisi. ¹² Ana monar nomŕareran ga sane visaarena naŕa nepisa, yoko monar nekila ga narui, komin naŕa sineun kemaren kapi kiena taŕena la nene naŕa asuŕa apilave kar ke sanene. Asuŕa apisali ke pan amiu asape asuŕa amiyuŕae lele taaga amio imimi, asape akila ga yuŕaena ŕa nena naŕa mesuŕa mekila ke ne, ana pe sa re nene poli.

¹³ Yar la ne sanene ape nalologena navisokanena ga, amiyuŕae pe mesmes re nena poli, ana asuŕa akila kotalia amiu ke ga li na lelagaena lala, sane aŕar marana nalologena lelaga lala kiena Kristo. ¹⁴ Ana monar ve ailan re naŕa akila sanene, komin kiela yerkawa naŕa Yermare, naga ŕiena ga suŕa kila ke sanene rui. Naga kilia kila sane naga imi ve navisi wo na yomerarava, ¹⁵ ana tepisu naŕa kiena yar lala na yuŕaena akila kotalia ke ŕena yaru lala, akila la sane la ape yar na kilaen ŕelaga mesmes. Ana pogaga, tekilia sane yoko ava ga narui aŕisi e yo naŕa mesmesun ga kiela yuŕaena viowa lala.

¹⁶ Ana sa naŕa nepisa rui, pe sineun re sane nevisi ana kila laŕasa asape nepe wowe, ana visae sinelan visaena, atamuŕan avisa. Ana visae ve sanene, popon la akila van inu sa naŕa akila pa wowe lala, sane ve avisaluŕar in re sumo wa, ana atamuŕan nevisa ya naŕa sineun nesape nevisa. ¹⁷ Pogos naŕa nesuŕa nepisayu ke kiamimi yuŕaena, visae nevis vilaveena manenea, kila sane pe lelaga kemua naŕa nesuŕa nepis wowe, a yoko Suŕe taŕatete kekarania. ¹⁸ Pe pon re tevis vilave manene poli, ana in na pe nesa re yaru taŕena la naŕa asuŕa apis vilaveena kiela sur lala na yomarava nini, komin naŕa visae nevis vilave, nesuŕa nepisayu ke ga sur wo lala. ¹⁹ A nepisu naŕa asuŕa sinemiu miye ke yar taŕena lala naŕa amiu asitom ke sane la ape wowe, komin naŕa apisu sane la ape taŕena, pe atol re manmaruaena wo nene poli naŕa amiu asitom ke asape asike ea. Ana visae asitom ke asape in ŕena nepe wowe, komin ya ne taŕatete akila kiamiu sitomena ve piavi laa sane e inu ŕena?

²⁰ Nepisu naþa asuþña ataþñan ke pa nalologena navisokanena taþena la nene vena akila sur viowa la ve moki van amiu. Akila van amiu sa naþa amiu ape kiela yar na yuþñaena lala, la amiyelelain amiu, aþar kiamiu sur lala, amligan la asu metavan amiu, a visae sinelania akilia alipa maramiu. Amiu asuþña ataþñan akila sanene, ana sanape? Ana pogos naþa nepisa ga visena tai pan amiu, komin ya ne yepemiu mavin yagogonena? ²¹ Pona popon manene visae in mþena nesuþña nekila þelaga kar la ne sanene van amiu, ana pona kila amiu akekaran inu ga yo na wa? Ana pe sineyeena, in na nemalum laa paþisi yo, in na pe netorokin re nekila nene poli yo?

Pogaga, nepisa visena nene, nekilia sane yoko yar laþasa avisave nesuþña nepis wowe ke sina ga, ana sineun nesape visae nalologena taþena la nene asitom sane akilia avis vilave komin naþa asitom asape sur laþasa na lepas pula naga po, ana in mþena nekilia nevis vilaveena sur laþasa na sanene. ²² Visae asuþña avisir plan la ke asape la ape yer Epru, ana in mþena nepe yer Epru. Visae asuþñalun avisave la ape yaru na lepas nene Israel, ana in mþena nae yo nene. Visae aligan la metava komin naþa apisape la ape lus kiena Epraam nena ga, ana in mþena nepe lus nene. ²³ Ana yoko neviun naviuena tai van amiu narui, sane la nene amiyuþñae kiena Kristo pa tol yuþñaena naþa inu nemiyuþñaena? Peraga, inu nesitom sane in na nekila po manene laa taulu la. Piowa ga naþa nesuþña nepisayu inu ke sina sanene, ana þarimiu la mþarera paþisi kila sane in mþena lavis þaruu ve wowe, nane nesuþñalu nepis sanene. Ana sur nene na lelaga paþisi, naþa in na nekila pupia yuþñaena la taulu la, yerkawa la akoven inu e yuþña naloge viowaena yam moki taulu la, aþe inu yam via nopulo þele sina, a yam moki mþena ga naþa pano-o lavis ga nemare. ²⁴ Nekilia sane yam lima rui, yerkawa kiena ne le Yu lala aþe inu naþa yam taaga, kovilva kakapuru e mosineu yam lualima yam telu pa ovaru [39], ana akila sanene yam lima. Apisaluparia asape ve akila re va tol lualima yam ve vari [40], komin visae peraga, vena marena ga narui. ²⁵ Ana yam telu aþe inu e laki lala, a yam si tai akove inu e kilavaru pano pano lavis nemare. Yam telu nokulu e sive naþa waa talilu, e pogos la tai nene, sive mian inu mþaga tol lemalo wetelu tai a legiena wetelu si tai. ²⁶ Pupia yalena piayavi lala, nemialoro e la yam moki manene laa, a e pogos la nene nepane sur la moki liu naþa namarena ga. Wii lala na þalu lavis ayanlua inu nevano, yar la naþa aþevinaun ke yar lala aþene inu, kiau yeririna ga lala sa naþa le Yu lala apisu piowa e inu, a la naþa pe ape le Yu re poli akila kare inu mþena ga. Nepa e yo nape, sane pulkumali, pona yomþaru, pona losi, ana nepane pog mþarera, ana silaga, puruvi navisokanena la nene, asuþña akawe inu. ²⁷ Sila ga nepa nemio yuþñaena mþarera a pog mþarera, nepano naþa nomomalio þele ga, nepano naþa moto kar inu paþisi a viso kar inu naþa pe kinanena re nena poli, a nepano naþa pe nomal re yo natapolounen miava poli. ²⁸ A metavan pog mþarera la nene, silaga nesuþña nesitomal luen ga kiau yuþñaena nemio suþñare lala, naþa sane sur tai naþa urmi na urmi e kiau malena. ²⁹ A nesitom amiu mþena ga paþisi, naþa visae nevisu amiu li na lelagaena yaru tai imi malumu, yoko kila neloge sane yepeu malumunia, a visae neloge naþa amiu tai loru e mlamulena viowa, yoko kila naþa neloge sineu laea paþisi.

³⁰ Nanene sur viowa la naþa nesuñña nepisuia, ana nepisu sane nemalumun manene laa yuññaena kiena Suþe, ana pe nekila re sur wo tai naþa nekilia nevis vilaveena poli, kila sane nesuñña nepis vilave e pog viowa la nene naþa nepanea. ³¹ A kieta Ntewa, naþa naga pe Arimana Suþe Yesu, naþa yoko teyeluar luen ga kiena kia, naga kilia sape pe nepisokan re poli, sur la naþa nepisa ke ne ape lelaga make ga.

³² A pupia sur viowa si tai naþa nomñalia, pe nepisa re ma metava poli, nanene e poglis naþa nepa e pupia pulkumali naþa Tamñaskas. E poglis nene, þarin suþe nae lepas nene naga yar naþa Aretas, a kiena yerkawa naþa naga pisirlua vena visuaren kiena pulkumali sinenan sape tarar inu, ana pitetalia kiena lokul na taren yaru lala apa asuwo make mralaea punu ga e yo nene vena ve noure re. ³³ Lavis atol inu, ana erau laþasa amiila inu, akonwan inu e los nen pupia karo tai, ana apiar e kilika, asuññalu metava e pupia arman kove na yo nene, amligan malumun pito tano vanua e yepas nen kove nene, pito malum ñña pito tol tano, ana nomolue e karo nene nopure nepano.

12

Sur la naþa Pol pisu e mñenienu

¹ Poga, nepisu sane visae nesuñña nepisayu in ke sanene wa, yoko taþatete vilon kiamiu sitomena imi wo sina, ana pogaga, nemloge sane sineun nesikol si visena nevisayu sur la naþa nepisuia pona sur la naþa Suþe kilologia pan inu e mñenienu lala. ² Ana yoko nesunyu yar kiena Kristo tai sumo wa, naþa nekilia ruru naga, naþa kas lualima taaga pa vari [14] þaro rui, naga suñña ga milan aþere naga pa kate ma e peni ma metava. Nemninue ga pa amio tasnena wetelu, pona apitom aþerelua ga ninuna pavini, Ntewa ga kilia. ³ Ana pe sur korena ga naþa visae pa e tasnena pona pa e ninuna ga, nekilia nesape lelaga sane yar nene pavini yalen silau pisu loyurñña e mñata uñña tanea e yo nene. ⁴ Naga mloge sur mok liu naþa pe navisawalen re si poli, naþa pe visena re si na yomarava laþas poli naþa torokin navisayuena.

⁵ Ana pogos naþa nepisayu yar nene, pona amilan yo, apisape ke, yar nene, naga pe yar tanea tai naþa ne. Ana sanape, visae nevisave pe yar taþena re poli, ana nepisayu in ke ga, pona yoko avisa ga avisave nanene naga pe pe sur re tai poli a? Sanene, nepisu sane visae sineun nevisayu pupia sur laþasa sanene van amiu, popon nevisa ga e kia kiena yar taþena, vena akekaran naþa alelaga ea, ana e kiau kia, yoko nevisayu ga kiau narin sur laþasia. ⁶ A visae sineun nevis vilave e pupia sur la naþa nekila, yoko taþatete si yar tai kilia visave nesuñña nepis wowe, komin sur la punu ga ape lelaga make ga. Ana pe sineun manene re nevisa sur la ne sanene poli, komin naþa pe pon re nekilali aligan inu metava vanon sur laþasa naþa pe apisuli re poli wa pona pe amlogeli re poli wa, ana in ga nesuñña nepisa. Sineun nesape asuñña avisuveve inu e yuññaena ya naþa apisu nekila ke pan amiu, a e visena ya naþa nepisa pan amiu.

⁷ A nepisu sane Ntewa mñena naga yepen mavin sape kiau sitomena va manene laa metava vanon mñenienu lala pona sur la naþa naga pisa lologia ke pan inu, a naga mligan napiowaena tai sike e tasneu naþa nemloge sane kurumol tai naþa Yermare suñña miyur inu ke e silaga, naþa suñña

kila tasneu mlalaea, a sumña kila kiau sitomena sumña ga tano. ⁸ Nepiun tan Supe vena lalua sur nene vetan tasneu, ana pe kila re poli, ana yam lua sina nemleninia, yoko kana yam telu nena, ana peraga rui. ⁹ Ana naga pis ga pan inu, pisa sanini sape “Yoko kiau lemamiēna ga torokin uarar ko, komin kiau māreraena kilia yuñae ve keviu manenea e pogos naḡa yuñae amio kioñia malumuena.” Visena ne nanene narui kila sane nekekarān nevisayu manene in laa sane, ana yoko nevisayu ga kiau malumuena lala, vena kila sane māreraena kiena Kristo kilia yuñae kome inu sanene, sa naḡa naga pisa. ¹⁰ Sanene, vena kila kiena kia imi ve keviu manene laa sane, netañān sane nekekarān malumuena la se tasneu, pona avisu viowa e inu, pona nelual pog mārera lala, pona akila kare inu, pona neva nowarpoyo e sur viowa lala, komin naḡa nekilia sane pogos naḡa yepēu malumu, Kristo ga yoko kila nomārera.

¹¹ Suwala! Nesitoñal ke visena la naḡa nepisayu e yo nini, nepisu sane lelaga, nepisi sa naḡa nepe wowe paḡisi. Aviewo inu, ana po mēna ga naḡa apisu kilale sane amiu ke narui naḡa akila nepisi sanene. Nesitom ke nesape amiu ke narui yoko asuñā avisayu ruru inu, naḡa akekarān sur wo la naḡa nekila pan amiu rui, ana peraga, asuñā apisa kare ruru inu nena ga. Nekilia nesape in na nepe sur korena ga, ana pe nesitom re nesape in na nepiowa taulu nalologena navisokānen taḡena la poli, ana vanon ya ne asuñā amieluar la sanene?

¹² Popon asitoñal si sur la naḡa nekila likan amiu, naḡa pisawal inu sape in ke narui nepe nalologena lelaga. Sila ga, kiau sitomēna piavi ruruia vena yuñae malumu amio amiu, a nekila amiu apisu kile lala, amio sur nailanena lala, amio kile lala na māreraena kiena ne Ntewa. ¹³ Nekila sur make ga pan amiu po paḡisi, maran taaga e ya naḡa nekila pan sumāre taḡena lala, ana la pe apismumun re sur tai poli, ana amiu na apis liu wa. Sur ga tai naḡa nekila nemio la ana pe nekila re nemio amiu poli, pe nepiun amiu re poli nesape avisuar inu pona aiila inu, sa naḡa la akila, ana pona nane nekila pal e nene yo? Visae ve sanene, aviewo inunia, komin naḡa visae pona neviun ga sur ve moki vetan amiu vera na yoko akekarān in ga na wa?

¹⁴ Pogaga, nagane narui nesuñā nekila ruru ke nesape neiñasu nevisu amiu sina, naḡa kana yam telu ne narui. Nepisaar nesape yoko ve nekila re yuñāena van amiu, komin naḡa ve neiñāsun re vena kiamiu sur la iila inu, a neiñāsun vena neiila amiu. Nanene sane ata lala a auya lala amio narila lala, naḡa pe yuñāena kiena re nin sisi la poli naḡa avisuar kiela yermarua lala, ana yermarua ke la narui monar avisuar ruru narila lala, ¹⁵ ana visae sanene, in na nekekarān ga naḡa nekian make kiau suria, amio mēna kiau malena, vena iila amiuena. In na nekilia nekila sanene komin naḡa sineu sii amiu manene paḡisi, ana nemloge piowa komin naḡa nepisu sane pog naḡa kiau sinesiena e amiu sumña pa manene ke metava, ana kiamiu sinesiena e inu sumña pito lilue ke ga tano. ¹⁶ Nepisa nanene komin nemloge visena taḡena e amiu. Asuñā apisu kilale ke asape pogos naḡa nesike nemio amiu, pe nekila re yuñāena tai mārera pan amiu ve navisuarinena poli, a pe nakan re nena kamiu kilavaru poli, ana sitomēna tai teke ga e amiu wa. Amiu apisa apisape in na nepe manmarua po e lepas nakilakotaliaen yaru, ana asitom ke asape nesuñā nekila vinaun ke mrapa na visa kotalia amiuena vanon kiamiu sur lala. ¹⁷ Ana pe sa re nena nene poli ḡisa. Asitom ruruli la naḡa nepitetalia la apinās pun amiu.

Apisu naþa akila kare amiu e sur tai, pona aþar kiamiu sur laþasa pe kiau? Pe nesitom re poli. ¹⁸ A sanapen mēna pogos naþa nomāreran Taetas sane naga amio kieta puruvi taþena nene, lalua monar aňalivin amiu? Apisu naþa lalua akilakokanin ga naþa awar kiamiu kilavaru laþasa? Peraga, komin imimi sane þegas taaga ga, naþa Ninuna taaga ga sike e imimi, a mesuňa metaveve mrapa na yuňaena taaga ga, naþa pe mesitom re nena naþa nakilaen yuňaena kiena Suþe vena mowar sur laþasa ve kiamimi.

Pol sitom manene paþisi sape pogos naþa va gar Koren yoko ve sanape?

¹⁹ Nesuňa nepisayu ke kiau yuňaena la sanene, pona asitom ke asape noþikeyon nekilalua kiau kia va metava e maramiu yo vena ve asitom re si viowa e inu. Ana peraga, in na pe nesitomā inu re poli, ana nesuňa nesitomā amiu ga, a visena la naþa nepisa, nepis sane yar kiena Kristo tai, e marana Ntewa, vena iilaen kiamiu malena. ²⁰ Nepisa visena la nene komin nemarau paþisi sane pe pon re naþa nomālivin si amiu poli, ana nevisu naþa amiu asike e yo tai naþa piowa paþisi e kiau sitomena, a nemaraun mēna ga sa þisi yepemiu mavin inu. Visae ve sa nene kilia kila sane teveveyun ita, pona tesitom ita viowa, pona sineta kar ita, pona ve tesitom re si yar taþena ana tesitomā ita ga veve taaga. E pogos la ne sanene, yar kilia viueli, kilia vismumun yar taþena, kilia vis vilave, a kilia mňaga manene mēna ga. Visae va sanene, ana viowa narui. ²¹ A nemaraun manene mēna ga sane pogos naþa nowasuþe si neim pun amiu la nene, yoko nevisu kiau yuňaena lala e amiu sane aviowa ruru make nenaga. A visae ve sa nene, yoko kila inu nemawan Ntewa vaþisi, yoko kila inu neloge sane naga mligan inu nepito tano keviu paþisi e maramiu. Ana nepisu sane yoko monar ve sa ga nene narui, komin pupia mlamulena viowa naþa amiu laþasa asuňa akila ke ne naga pe þelaga na kororaki na kolau naþa kilaro navisaluaena naþa Ntewa mligan pa yermēne amio sira vena atavevea, a pe apilon la re nena ea þisa, ana amiu ataňan ga naþa la asuňa akila.

13

Visena maro na weþege laena

¹ Erau lala, sa naþa nepisa ne, nanene yam telun naþa nemialoro naþa yoko nekila vena neimi neyalial li mña amiu, a pona yoko yam ve telun naþa nevisi van amiu komin napiowaena nene. Nanene kila narui nesitomā visena tai na Tus Wa naþa pisa sanini, sape

“Pogos naþa apa kumali apis pa yar tai vanon mlamulena viowa tai, monar yar ve lua pona ve telu naþa akilia avisawal mlamulena viowa nene, vena kila sane avisu sane lelaga.” *Naw 19:15*

² Nesitomā nene komin pogos naþa nepim þesan noþarpoyo pun amiu yam lua nanua sumo ne, nepis nemio amiu la naþa akila mlamulena viowa nene, nanene naga pogos naþa nekila þesania. A nagane nesuňa nepis ke sina ga yam lua pan la e mňaki nini, a visae neim nevis sina, naga nene kila kana yam telu nena. A sineun nesape nevisa van la nene, amio la naþa asike e yepas nela, visae neimāsu nevis sina, nanene yoko ve nasineyeena to re si e inu narui, yoko nelipere la e nakoena mārera tai. ³ Amiu asuňa apisa ke asape popon nekilologia inu towe mňaga sane ve lelaga naþa Kristo suňa pis ke þarpoyo e kiau visena lala, ana visae sinemiun

sanene, popon aim ayagogon inu e poglis nene, ana yoko avisu ga na wa. Yoko avisu sane pogos naŋa Kristo sinenan kilaen kiena yuŋaena e amiu, naga pe malum re nena ga, ana naga kilia yuŋaie amio kiena m̄areraena make ga. ⁴ Pogos naŋa aŋear naga mare e laki torovia, tepisu naŋa tasnena pimi malumu nenaga, ana pogos naŋa suŋalu e marena mali sina, naga pule ruru nenaga e m̄areraena kiena ne Ntewa. Ana imimi m̄ena memalumu sane naga, ana pogos naŋa mekila kiena yuŋaena naiila amiuena, mesuŋa memiyuŋaie ke memio m̄areraena naŋa Ntewa taŋan pan imimi.

⁵ Sineun m̄ena nevisawal nesape nevisu sane amiu asuŋa amlipere inu manene laa, ana sanape narui, taŋatete naŋa amiu ga akilia alipere amiu re sina, sane kiamiu viawaena suŋa m̄arera ke ga wa pona sanape? Avisu ruru amiu, sane asuŋa apisu kilale ke sane Yesu Kristo suŋa miyuŋaie ke e kiamiu malena wa, pona peraga? A visae peraga, pona laŋasa asike nena e malena naŋa Suŋe pe su re nena e poli, a pe ape nalelagaena re naŋa pe lelaga poli. ⁶ A visae pogos tai visae sinemiun avisuveve m̄ena kiamimi malena, naga pogaga, ana sineun manene paŋisi sane yoko avisu kilale naŋa Suŋe suŋa miyuŋaie ke e kiamimi malena ana pe mekila pal re kana nin kinakinas tai poli.

⁷ A mesuŋa memlen ke pa Ntewa vena yuŋaie e kiamiu malena vena amiu m̄ena ve akila pal re suri tai. Visae ave sanene, yoko kilia kila m̄ena kiamimi kia wo, komin imimi ke narui mepian amiu, ana pe memlenwo amiu re poli komin ga kiamimi kia. Visae yar lala avisu sane memiyuŋaie piowa sanape, nanene na pogaga, ana kiamimi pupia sitomena, sinemimin naŋa asuŋa akilalue ga mesmes silaga. ⁸ A imimi m̄ena ga, sinemimin naŋa kiamimi yuŋaena make ga mesmes ga e visena lelaga kiena Suŋe, ve sinemimin re si kilaen sur tai naŋa welua si kiena visena lelaga vito tano. ⁹ Mesuŋa memiyuŋaie kiena ke ga, a visae pogos tai kila imimi meim memalumu, mekekarana ga, komin naŋa mekilia mesape pogos naŋa meim memalumu, ana amiu aim aŋeara. Mesuŋa memlotun ke ga na nene, sane yoko asuŋa aimi awo manene silaga. ¹⁰ Sitomena ne nanene kila nesiri m̄aki nene piŋasu pan amiu nagane e pogos naŋa nesike perinan amiu wa. Sineun nesape alogearia, a visae akila, yoko pogos naŋa neiŋasu taŋatete nevis m̄arera van amiu. Suŋe mligan amiu e luŋiau vena nevisuar amiu, pe nakila kare amiuen re poli, ana nakila amiuena ava metava. A visae neiŋasu nevisu ve sanape, yoko monar nekila m̄arera van amiu e ga e ya naŋa mesmesun nekila.

Pol pisa pokolemalo pan la

¹¹ Erau lala, nepim e kiau visena maro narui, nevisa ga pokolemalo van amiu. Awis, akilali naŋa akila ruru kiamiu mrapa mesmesu. Alogear ruru suri la naŋa nepiun tan amiu. Amiu punu ga ataŋan ga aviranar amiu e sitomena wo tai. Asururu ga e ŋelaga namalumena, ana yoko Ntewa na sinesiena a na suŋarena sike amio amiu. ¹² Pogos naŋa asuŋa avitawe amiu, atalopan ruru amiu, aviran pipimiu e kekarena wa. ¹³ Nalelagaena wa lala nae e nini apisa m̄ena kiela pokolemalo pan amiu.

¹⁴ Ana kiau leniena nesape yoko lemamiena kiena kieta Suŋe Yesu Kristo, amio sinesiena kiena ne Ntewa, amio ŋaŋagena kiena Ninuna Wa, asike amio ita make ga.

Inu na, Pol.

Maki Naþa Pol Siria Pa Pan Li Nalelagaena Wa Lala Nae Garu KALESIA Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Kalesia naga lepas keviu tai naþa mēke vatanon Parin Suþe nae Rom, a mēke e purvanua naþa nagane kiena kia Teki.

E pogos naþa nalogena kiena Yesu la asiaria vena ava alogon kiena lologena wo, yaru la naþa pe ape lus nae re Israel poli lala akekan lologena wo nene paþisi.

Ana yaru laþasa asuþaga, naþa e kiela sitomiena lala, asape visae yaru tai sinenan sape naga imi ve yaru lelaga nalelagaena kiena ne Yesu, naga monar taveve ke navisaluaena marua lala naþa sumo na Ntewa mila pa Mosis. Ana Pol pis mārera kawe sitomiena nene, pisawoia sape þelaga nene pe mesmesu re nenaga. Naga pisawal merarava sape visae yaru naþa sinenan tolen maliena e Kristo, purþesnen suri nene na sanene, naga monar lelaga ga e Kristo. E ga e þelaga nene, yaru makega akilia aimi amesmesu e marana Ntewa.

Ana e suþare lala e pulkumali lala nae lepas nae Kalesia, yaru laþasa apimi akawe Pol e visena lala, apian li-nalelagaena lala asape visae yaru tai sinenan sape imi mesmesu e marana Ntewa, naga monar taveve ke navisaluaena lala kiena Mosis.

Maki nini, Pol siria pan la naþa asuþa ataveve ke vianena nene naþa pe po re poli, vena urela awasuþe si aimi e lelagaena na lelaga, a e þelaga la naþa mesmesu. E kiena mākī, naga siar visena, pisawal sape naga kilia vis vanla sanenen komin naga puarar yuþaena sane nalologena kiena Yesu Kristo, a li na lelagaena lala e yo pinuga apisukilia naga sanene. Naga pisa mġaga sape pe yaru la re apisa pania asape imi ve nalologena tai poli, ana Ntewa ke naþa pisirlua naga narui, pio naga vena visawalen lologena wo va yaru la naþa pe ape lus nae re Israel poli. A naga pisa luwega visena na kaweenā vianena viowa la nene, naga sape lelagaena kiena yaru ga kilia kila yaru mesmesu e marana Ntewa. E maran tusi maro na mġaki nini, Pol kila meraravan sape þelaga wo naþa li nalelagaena la asuþa akila, molue kome þelaga naþa yaru sinensi wenlai a vinena, komin nanene navi naga þelaga po na malien kiena ne la naþa amlelaga e Kristo.

Komþasnen tusi la na nini

Visenā nasumo 1:1-10

Naþareraena sike e Pol komin naga pe nalologena tai 1:11—2:21

Ntewa suþa miila ita e kiena lemamiēna 3:1—4:31

Li nalelagaena la apimi po, ana kiela yuþaena suþaga 5:1—6:10

Visena maro 6:11-18

Pol siar kiena visena pan la

¹⁻² Inu Pol nesiri mġaki nini piþasu pan amiu, amiu þegas nen li nalelagaen lala garu laþas nae Kalesia, a inu nemio kieta wolai lala nae e yo nini, imimi mepiun tan amiu mesape sanape amiu asuþa pogaga ponā

amiu asike sanape? Inu nena nini naŕa Yesu Kristo, amio Ntewa Arimata, naŕa naga pisirlua sina ga Yesu e marena, lalua ne na nene lalua amligan inu nepe yaru nalologena, ana in na sanene, pe yaru re naŕa pio inu poli, a pe yaru re mēna ga naŕa naga mligan lua inu sanene poli. Ee, amiu na monar ayagogon ya naŕa nevisawalia.

³ Inu sineun nesape Ntewa Arimata amio Suŕe Yesu Kristo, lalua amligan lemamiēna amio suŕiare sike e amiu.

⁴ Yesu Kristo, naga kila mesmesu sa naŕa Ntewa Arimata naga sinenania, naŕa naga taŕian naga mare vena war plan kieta mlamulena viowa lala, vena kilia werelua ita e mlamulena viowa naŕa tesike ea. ⁵ Vanon sur ne na nene, ŕisi na ita teyeluar manene kia kiena ne Ntewa nene va metava silaga, vano vano taŕatete ŕisi. Sanene.

Lologena Wo, taaga ga

⁶ Inu nemilan amiu paŕisi, naŕa Ntewa naga pio amiu rui, a Kristo kila po pan amiu paŕisi rui, ana pe e re ga e pogos nene poli ana amiu asuŕa aŕure ke sina ga petan Ntewa, naŕa amiu asuŕa ataveve ke sina ga visena tai naŕa sane lologena wo taŕena tai. ⁷ Ana taŕatete si lologena wo taŕena tai ve sanene, komin naŕa lologena wo taaga ga nene naŕa sike na. Inu nemloge apisa sanini, vanon naŕa yar laŕas naŕa akila ke sinemiu la pilovilopuia, naŕa la sinelan avilopu lologena wo kiena ne Kristo imi ve taŕena. ⁸ Ana visae imimi yaru tai, pona navisi nae peni tai, pona a re mēna ga, naŕa naga lologon nalologena wo tai, naŕa pe toroki re amio naŕa imimi mepisawal pan amiu sumo rui, ve sanene popon manene naŕa yaru nene akoven vitove e lele na logeen viowa. ⁹ Ee, in na nevisawal ke sina ga nene, van amiu narui, nesape visae yaru ai naŕa pisawal visena na lologena wo taŕena tai pan amiu sumo rui, naŕa pe taŕenan lologena wo nene naŕa amiu amla ŕisi rui, ana ŕisi na yaru nene naga monar ala nakoena viowa vania e kapi.

¹⁰ In na nekilia nesape yaru laŕasia apisa kare inu yam mok rui, apisape in na sineun ga nesape yaru lala aloge wo e kiau visena lala, ana amiu amlige kiau visena mārera nene sanape? Pona yoko yaru laŕasia sinela kar inu yo, ana pogaga, komin naŕa ya ne in na sineunia, in na sineun ga nesape Ntewa, naga kekaran kiau visena, komin naŕa visae in nemlologon ga vena yaru la aieluar inu, ve sanene in na pe nepe yar lelaga na yuŕaena kiena ne re si Kristo poli narui.

Pol pisayu naŕa Ntewa pio naga

¹¹ Wolai lala amio vineu lala, popon nevisa meraravan van amiu, sane, lologena wo nene naŕa nepisawal ke ne, naga pe visena re tai naŕa yar la asiar poli. ¹² In na pe nemla re lologena wo nene tan yaru tai poli ana pe yar re tai naŕa pian inu e poli, peraga. Ana Yesu Kristo naga ga kipian ruru inu e lologena wo nene merarava.

¹³ Nanene na sa naŕa amiu amlige rui, naŕa kiau namalena nanua sumo na sanape, e pogos naŕa in na nesike loyumu e lotuena kiamimi imimi le Yu lala. E pogos nene, inu silaga sineu kari luen ga ŕegas nen nalelagaena lala kiena ne Yesu, ana nemēne la nekila kare la naŕa pe nesitom la re nena poli, komin naŕa sineun nesape nalelagaena la ne sanene na monar toko ga. ¹⁴ E pogos nene, netaveve ruru ŕelaga na lotuena kiamimi imimi

le Yu lala, taulu yaru tařena lala nařa imimi na sane teras taaga, a inu nepuarar visena marua lala kiena ne repimimi la m̄arera, nařa kiamimi apua le Yu lala nařa asuřa ataveve pimi tol nanagane.

¹⁵ In na nekila ke sanene pano pano-o, ana inu pe nekilia re nařa nesape Ntewa naga pisaar inu řisi rui, e pogos nařa in na pe nepaeme re poli wa. Ana e ga e kiena lemamiēna, naga pio inu vena neve kiena, a e kiena sitomena wo, ¹⁶ naga kila narina m̄alivin inu vena nevisu kilale naga, vena nevano nelologon řesu nene van la nařa pe ape Yu re poli. E pogos nene, ana pe nepa re nepisu yaru tařena la řas poli vena nela nakiliaena lařas tan la e lepas na lologena wo nene, ¹⁷ a pe nepa re m̄ena ma Yerusalem poli vena nevisu nalogena la nařa la ape nalogena sumon inu vena neviun tan la nevisave “?řisi na nelologon ya ne, pona nevisawal visena ve sanape?” Peraga, pe nepa nepiun re sanene poli, komin nařa Kristo naga kila make sur la nene merarava pan inu řisi rui. E pogos nene in na nemligan la vilaga, nepa perina pařisi e purvanua nařa Arepia, a siraunia neřasuře ke sina ga nepimi, nepa yalensilau ga nepa garu e pulkumali nařa Tařaskas. ¹⁸ Siraun nařa kas telu řarovia, ana e pogos ga nene narui in na nepa si ma Yerusalem. Nepa ma Yerusalem nepa nakaten Pita, ana pe nesu re nemio naga piavi poli, ana nesuřa nemio tol ga legiena lualima taaga pa lima. ¹⁹ A e pogos nene, in na pe nepisu re m̄ena nalologena tařena lařas poli, ana nepisu ga kiela nasumonena naga taaga, nařa Semes nařa naga wenla kieta Suře. ²⁰ Naga nene narui, ya nařa nepisa ke pan amiu, naga lelaga pe nepisokan re nene poli, Suře kilia m̄aga.

²¹ Sanene narui, inu nesike ma Yerusalem pe piavi re nena poli, a siraun nene, inu nepa nemialivia lepas lua nene nařa Seria amio Silisia, ²² kila sanene narui e pogos nene, nalelagaena lala nae ma e lepas tařena nařa Yutea, amio kana pulkumali keviu nena nařa Yerusalem, la nene pe akilia ruru inu re poli wa. ²³ La amloge ga ya nařa yaru la asuřa apisa ke, nařa apisape, “Yaru nene nanua sumo naga m̄ene kare ita pařisi, naga suřa kilali nařa kila kare kieta nalelagaena, ana nanagane naga suřa mlologon ke m̄arera e kieta nalelagaena nene pařisi.” ²⁴ A komin suri ne nanene, la asuřa amieluar Ntewa keviu nařa naga pilon kiau malena sanene. Ana la asuřa apisirilua kia kiena ne Suře vanon inu.

2

Nalologena tařena lala apiran ruru amio Pol

¹⁻² Siraun kas lualima taaga pa vari řarovia, ana Ntewa pisa pan inu sape monar neva si ma Yerusalem. Nemloge Suře pis sanene narui, ana imimi lua Panařas, imimi lua mepavini, a nepure m̄ena Taetas pimi taveve imimi lua. Metol ma Yerusalem, ana metotano e viorena tai, memio nasumonena lala na suřare nařa la ga apimi loyuřa ea. E viorena nene, nepisawal visena lala nařa inu nemlologon ke pan yaru la nařa pe ape le Yu re la poli. Inu nepisayu ruru sur punu ga nařa nekila pan la, komin nařa pe sineun re nesape yoko la asitom avisave in na pe nemiyuřae mesmes re poli, ana pe pon re avisa kare kiau yuřaena imi tol pogos nini poli, ana kila sane kiau yuřaen nanene imi ve sur korena ke sina ga. ³ Sumo in na nořape pona řisi na la ařareran van inu, vena nevisa nevisave yar la

naþa pe ape le Yu re poli la mēna ga monar ave þaviu. ?Ana viorena nene pisa sur ya? E leþas na kiau erau nene Taetas, naga pe nae re Yu poli, naga yaru nae Kris tai, naþa naga pe pe þaviu re poli, ana la pe apirurua re naga asape naga monar ve þaviu poli. ⁴ Ana e viorena, yaru laþas naþa sinelan asape Taetas naga monar ve þaviu, ana nepisu yaru la nene sa naþa la apisa apisape ape kieta wolai lala, ana la apisokan ga. La nene la apimi vinau ga loyuma e viorena vanon la sinelan ga visu imimiena, naþa imimi mepian ke mesape imimi mepimi mepe taaga memio Yesu Kristo rui, ana þelaga marua la nene pe piar imimi re si poli ana imimi moþisin rui. Ana la nene pe akekaran re nena kiamimi visena nene po, la sinelan asape akila navisaluaena la nene na lotuena kiena ne le Yu lala monar aviar punu ita mēaga. ⁵ Ana imimi pe metaþan re naþa la ato metavan imimi poli, vanon naþa imimi mesitom paþisi naþa mouarar ruru visena na lelagaena na lologena wo nene, vena þisi na amiu atol ruruia.

⁶ Ana e viorena la þasia naþa yeririna la apisape ape kiela nasumonena la asuma, ana inu pe nesitom re nesape la ape yerkawa pona la pe ape yerkawa re poli, nanene na pe pe sur re tai nene poli, vanon Ntewa naga sitom korena ga kia la ne sanene. Ana nasumonena ne la nanene, pe la apian inu re e sur viu tai poli vena nelologonia. ⁷⁻⁸ Peraga, pe sa re nene poli. La apisu kilale ga asape Ntewa, naga e kiena puriukawa, naga mligan inu nepe yaru nalologena tai, vena inu nevisawal lologena wo van la naþa la pe ape le Yu re poli, sa naþa e kiena puriukawa mēna ga, naga mliganar Pita þisi rui, vena naga ve nalologena tai vena naga mēna ga visawal nalologena wo va le Yu lala. ⁹ Ana Semes amio Pita a Yoane, naþa yeririna lala la apisa apisape la telu nene la ape kiela nasumonena, la telu nene la apisu kilale naþa Ntewa naga mligan yumaena wo nene e lumau e kiena lemamiena. Ana la telu nene la apim atalopan imimi lua Panaþas, sa naþa imimi mepe þegas taaga memio la, ana imimi punu ga metaþania vena imimi mevion yumaena lala, sa naþa sane imimi lua meva melologon e yo kiena ne yar la naþa la pe ape Yu re poli, a lala na yoko la alogon e yo kiena ne le Yu lala. ¹⁰ A la nene amla ga visena taaga ga pan imimi, asape imimi lua monar mesitoma kiela yar la naþa pe kiela sur re poli, vena meila la, ana nanene, naga sur tai naþa e pogos nene in na nekekaran þisi rui vena neyumaen ve sanene.

Pol pis mārera pa Pita vena visaluþar naga

¹¹ Siraun na nene, inu nepito ke sina ga nesike garo e pulkumali nene Antiok, ana pogos naþa Pita mālavin imimi e yo nene, nesuma e marana ne nalelagaena lala, nepisalupaia, vanon naþa merarava ruru nena po naþa ya ne naga kila, ana pe mesmesu re poli. ¹² Nanua sumo, Pita kila mesmes ga naþa naga sumo kinana ke ga amio kieta wolai lala naþa la pe ape le Yu re poli, ana siraunia, Semes mligan kiena yeririna la þasia apim gar Yerusalem, ana la apis pa Pita, apisa apisape “La naþa pe ape le Yu re poli, la mēna ga monar ave þaviu, ana visae peraga, Ntewa naga taþatete tamalia la.” Visena nene naga pe taveve re nena ya naþa viorena keviu naga pisa þesan poli, ana kila kare sitomena kiena ne Pita kila naga marau, ana naga pe kekaran re si su lele taaga amio nalelagaena la nene naþa la pe ape þaviu re poli. ¹³ A pe Pita re ga naga taaga poli, ana kieta wolai mēna la nae e yo nene, naþa la ape le Yu, pimi tol mēna ga Panaþas, la nene ataveve mēna Pita e sitomena na marauena nene. ¹⁴ Ana pogos

naŕa nepisu la nene asumã amial ke e mrapa tai naŕa pe mesmesu re amio ya naŕa lologena wo pisa poli, inu nepis m̄arera pa Pita e marala, ne pisa sanini nepisape “Pita, lelaga kemua naŕa ko ope le Yu tai, ana po paŕisi ana ko osuãna naŕa nanua sumo rui, naŕa okekarana m̄ena ga ŕelaga kiena ne yar taŕena la rui, naŕa ko okinana ga lele taaga amio la ŕisi rui. ?Ana sanapen nanagane narui, naŕa ko osape om̄areran ke sina ga la nene naŕa la pe ape le Yu re poli opisape la monar ataveve kieta ŕelaga ita le Yu lala, naŕa opisape la m̄ena ga la monar ave ŕaviu ve sa ke ga ita?”

Yaru ai naŕa piawa e Yesu, Ntewa tamalia naga

¹⁵ A e pogos nene, in na nepisa ruru pan la sanene nepisape, “Ita punu ga na, ita tepe lus kemua kiena ne le Yu lala. Ita na pe tepe yaru taŕena re la poli, sane la naŕa le Yu la moki asitom asape ape kororaki ga.”

¹⁶ Peraga, ita tepe le Yu kemua lelaga, ana nanagane, ita tekilia rui, sa naŕa yaru taŕatete mesmesu amio Ntewa, vanon naŕa naga suãna taveve ruru ke ga navisaluaena kiena ne Mosis. Yaru ga naŕa naga mlelaga e Yesu Kristo, naga ga kilia mesmesu amio Ntewa. Sitom̄ena nena nene narui kila ita le Yu lala ita m̄ena ga monar telelaga ga e Yesu vena ita m̄ena ga temesmesu temio Ntewa. Ana amiu monar akilia ruru visena nene naŕa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa, naŕa pisa pisape pe yaru re tai naŕa naga kilia mesmesu amio Ntewa poli vanon naŕa naga suãna taveve ruru ke navisaluaena nene.

¹⁷ Ana ita le Yu lala, ita tesitom ke tesape temesmesu temio Ntewa narui, ana pe sa re nene poli. Ana visave lelaga kemua naŕa ita tepe le Yu m̄ena ga, ita monar telelaga ga e Yesu Kristo vena ita temesmesu temio Ntewa, in na nesitom nesape pona yaru laŕasia amloge piowagan visena nene, pona la apisali naŕa apisape visena nene kila sane ita le Yu lala ita tepimi tepe yaru lala na mlamulena viowa maran taaga ga temio la naŕa pe ape le Yu re poli. Ana pona akilali m̄ena ga naŕa apisape ve sanene, nanene naga kana kinasia sane Kristo ke nene narui naga kila ita le Yu lala ita tepimi tepe yaru na mlamulena viowa ga. Ana peraga, pe sa re nena nene poli. ¹⁸ Nanene vanon nanua sumo, in na nesuãna nekilaroro ke ŕelaga marua lala navisaluaena nene rui, ana visae nagane nevisirlua ke sina ga ŕelaga na taveveen navisaluaena nene, naŕa nesape ita monar teve ŕaviu a ita monar tekila ve sanene vena ita temesmesu temio Ntewa, naga nene kila sane nanua sumo in m̄ena ga nepe yar na kilaroen navisaluaena narui. ¹⁹ Lelaga, Navisaluaena nene naga sinenan pisape kila inu nemare, vanon naŕa nekilaroro ke navisaluaena lala. Ana nanagane Navisaluaena nene naga sa ga sur mare ga tai e inu, inu nepisin naga rui. Nemligan Navisaluaena nene rui, vena kiau malena su ga e Ntewa narui. Sa naŕa asuar inu e laki torovia nemio Yesu, nemare nemio naga, ²⁰ a nanagane sa ga naŕa pe in re si naŕa nermal ke ne poli, ana Kristo na mal ke e inu. A kiau malena nanagane, naga komin naŕa nepiawa ke e Narina Ntewa, naŕa naga sitom inu paŕisi, naga tam̄an kiena malena, naga mare wo inu. ²¹ E ŕelaga nene, tepisu naŕa lemamiãna kiena ne Ntewa keviu paŕisi, ana in na taŕatete naŕa nekila kiena lemamiãna imi ve sur korena tai, komin naŕa visae yar tai kilia mesmesu kemua amio Ntewa vanon taveve navisaluaena, nanene sane Kristo mare kemua na pe suri korena ga.

3

Le Kalesia lala akilalu mrapa

¹ In na nepisu amiu le Kalesia lala sa ga naña þarimiu pe wowe pa rui. ?Pona yaru laþasia akila male e amiu yo, ana nane amiu apa akila pal mrapa sanene? Inu nepisawal ruru merarava e maramiu þisi rui, sanape naña Yesu Kristo mare e laki torovia, a nanagane narui amiu apano ape taþena narui. ² In na sineun nesape neviun naviunena tai van amiu sumo wa. Naviunena ne sanini, sape “?Amiu nene, naña amla Ninuna Wa nanua sumo rui, Ntewa mla pan amiu vanon ya? ?Amiu amlavia komin naña amiu amlogear navisaluaena la nene kiena ne Mosis?” Peraga, amiu amlavia komin naña amloge nalologena wo, ana asuñia amlelaga ea. ³ Sumo, amiu asiar malena viu amio Kristo e nañareraena na Ninuna ne Ntewa, a nanagane asitom asape aþisin ga e kiamiu nañareraena ga? ! Taþatete ve sanene, peraga! !Amiu asuñia apa ape wowe la narui! ⁴⁻⁵ E kiamiu namalena viu nene, suri wo la moki naña pimi mñalivi e amiu rui, sa naña Ntewa naga mla ke kiena ninuna pan amiu, a naga suñia kila ke kile lala e maramiu, ana sanape, pona amiu na pe apisu kilale re poli yo wa sa naña sur la nene apimi e amiu komin ya. Amiu monar akilia ruru sa naña Ntewa naga kila ke sanene, pe komin re naña amiu amlogear ke navisaluaena nene poli, ana komin naña amiu amloge ga lologena wo, ana amiu amlelaga ea.

?Ya ne po? Navisaluaena, pona naviawaena e Kristo?

⁶ Amiu asitom li yermarua Epraam, naña Visena Wa kiena ne Ntewa pisayu naga, pisape
“Vanon naga piawa e Ntewa, ana kila naga mesmesu amio Ntewa.” Nas 15:6

⁷ Ana yaru taþena la naña apimi sirau naña la aþasine Ntewa sanene, la ape lus kiena ne yermarua Epraam kemua la lelaga.

⁸ Ita tekilia tevisu e Visena Wa naña lologena wo nene naña ita tesuñia temlelaga ke e nanagane, Ntewa naga pisawal nanua sumo sumo la rui, pogos naña pisa pa Epraam pisa pisape
“E ko þisi na Suþe kilia visa ruru lus kiena ne yeririna lala na yomarava nini.”

Taveve visena nene, Visena Wa kiena ne Ntewa pisaar mñena ga rui pisape þisi na Ntewa kilia kila yaru lala naña pe ape le Yu re poli a mesmesu amio naga, visave apiawa e naga. ⁹ Ana la naña la apiawa ke e naga sanene, ana kana kinasa sa naña Ntewa naga pisa ruru la ke nanagane, sa naña naga pisa ruru Epraam sumo, komin naña naga piawa e Ntewa.

¹⁰ Ana la naña asitom ke asape yoko akilia atol malena komin naña la asuñia akilali ke naña alogear navisaluaena lala, la nene la asike vatanon nalipereen tai rui, komin naña pe yaru re tai naña mlogear make navisaluaena la nene poli, a Visena Wa kiena ne Ntewa pisa pisape,
“Yaru la naña la pe amlogear re sur la punu ga naña asike e tusi navisaluaena poli, la monar atol nakoena.”

¹¹ Sanene narui ana merarava ruru pan ita naña yaru taþatete imi mesmesu amio Ntewa komin naña naga logear ga navisaluaena nene ana sa naña Visena Wa kiena ne Ntewa naga pisa naña pisa pisape

“Yaru naþa naga mesmesu amio Ntewa komin naþa naga piawa e Ntewa, naga ga kilia mali.”

¹² Visena ne na nene naga pisayu þelaga naviawaena, a ita tekilia tevisu naþa þelaga kiena ne naviawaena nene amio þelaga na nalogearena e navisaluaena, lalua pe maran taaga re nenaga. Nanene komin naþa þelaga na logearena Navisaluaena, naga sumalu se lepas na suri la punu ga naþa yaru ga kilia kila sa naþa visena wa pisa, naþa pisape yaru ga naþa kila punu sur la naþa navisaluaena pisa, naga kilia tol malena ea.

¹³ Ana komin naþa ita na pe yaru re tai naþa naga kila punu sur la naþa navisaluaena nene pisa poli, ana Navisaluaena nene naga pisaar nakoarena amio marena pan ita punu ga. Ana Kristo naga pitomi narui, þurelua ita e nalipereena nene, tañan naga kus leleta, ana naga pa sike vatanon nalipereena nene, naga nene na sa naþa Visena Wa pisa, naþa pisape *“Yaru naþa apiar naga atelania mon metava e purlaki, vena mare komin naþa naga sike vatanon e nalipereena kiena ne Ntewa.”*

¹⁴ Kristo tañan naga sanene, vena la naþa pe ape le Yu re poli, la mena ga akilia atol navisa ruruena la nene naþa Ntewa naga pisaar pan Epraam, ana suri nena nene kila sane nanagane ita naþa tepiawa marera e Kristo, ita tekilia tela Ninuna Wa nene naþa Ntewa pisaaria pisape la van yeririna lala.

Navisaarena pimi sumo, Navisaluaena naga pimi sirau

¹⁵ Wolai lala a vineu lala. Yoko nevisa suniena tai e ga e kieta malena naþa kana kinasa pa lavisin ga navisaarena nene kiena ne Ntewa naþa pa Epraam. Visae yaru tai visawal maron kiena visena, visave pogos naþa nemare, yoko kiau sur lala naga monar ve sa nene ve sa nene, ana naga siriar kiena navisaarena nene sike e maki tai, ana pogos naþa visave naga kovio, la taþatete avilopu kiena navisaarena nene. ¹⁶ Pogaga, ana sanene, Ntewa kila kiena navisaarena pa Epraam, a e kiena lusia. Ana e visen nene pe pisa re pisape Ntewa naga kila kiena visaarena e *“Lus kiena ne Epraam la poli,”* naþa kana kinasa sane yeririna moki, naga pisa sanini, pisape *“E kiena lus tai,”* naþa naga pisa sane yaru taaga ga, a yaru nane, naga Kristo.

¹⁷ Kiau visena e lepas nene kana kinas sanini nanua sumo Ntewa naga pranaria amio Epraam, a Ntewa pisaar pisape uarar kiena naviranarena lalua nene marera. Ana sirauia kas ponotia vari lualima yam telu þarovia þisi rui, ana navisaluaena kiena ne Mosis pimi malivi ana navisaluaena nene naga taþatete kilaro naviranarena nene naþa sike pa rui, taþatete si kilia yumulua naviranarena kiena ne Ntewa. ¹⁸ Ana visae ita tekilia tetol navisa ruruena lala kiena ne Ntewa komin naþa ita tesuñia tetaveve ke ga Navisaluaena nene, naþa naga pe sur tai naþa pimi ga sirau, nanene naga kana kinasa sa naþa navisaarena kiena ne Ntewa nene naþa su la nanua sumo rui, naga pimi korena ga. Ana ita tepisu naþa Epraam naga tol navisa ruruena lala kiena ne Ntewa nene, komin ga naþa naga þuarar ruru navisaarena kiena ne Ntewa, pe komin re Navisaluaena poli, komin e kiena pogosia, Navisaluaena pe pimi malivi re poli wa.

Navisaluaena naga kiena yuñaena suma ga

¹⁹ Poga, ana pona kana naviunena toña ga, naþa pisa pisape *“?Ve sanene, Ntewa mligan Navisaluaena kiena ne Mosis nene pe na ya pona*

komin ya?" Pogaga, nevisa van amiu narui, sanini, Suḗ naga mligan ke sina ga Navisaluaena nene to metavan kiena naviranarena, vena lila ita yeririna lala tekilia tevisu kilale kieta mlamulena viowa lala. Ntewa mligan navisaluaena nene vena sumālu su māga, vano vano tol pogos naḗa yar nene naḗa pe lus kiena ne Epraam, naḗa Ntewa pisaar pan imimi pimi mālivin ita.

Ana ita tepisu naḗa Navisaluaena naga kiena yuḗaena wo tanea toḗa ga. Ana ita monar tesitoḗalia sane Navisaluaena nene, pogos naḗa pimi mālivi, kom ḗesan puna ne navisi kiena ne Ntewa lala, siraunia amla pan yaru tai, naḗa Mosis, ana naga mla pimi mla pan yeririna lala. Ana pogos naḗa Ntewa naga kila naviranarena nene amio Epraam, nanene na pe sa re nene poli. ²⁰ Ana pogos naḗa lalua nene apiran ruru ke kiela visena lele taaga, ana pe navisi re poli pona yaru taḗena naḗa sumā likan lalua vena la visena, ana Ntewa naga ga taaga naga pisawal kiena navisaarena nene mesmesu e marana ne Epraam.

²¹ A nanene naga pe sa re naḗa asape Navisaluaena nene kilali naḗa kalwo navisaarena kiena ne Suḗ poli, peraga. Komin naḗa visae Suḗ naga kilia la si navisaluaena taḗena naḗa visae ita telogear make ga ana kilia kila ita temali, pona naga mligan navisaluaena nene pimi yo rui vena ita tekilia temesmesu temio naga. ²² Ana pe sur tai sa re sanene poli, komin naḗa Visena Wa pisa ḗisi rui pisape ita punu ga tesike vatanon nanareraena na mlamulena viowa, ita tesuḗa tekilaro ke ga navisaluaena lala. Ana navisa ruruena naḗa Ntewa pisaar pisape yoko ligan imi, la kilia aimi la aḗalivi e ita komin ga naḗa ita tepiawa ke e Yesu Kristo.

Pogos na wasineen Kristo pimi mālivi rui

²³ Sumo rui, pimi tol nanagane tekilia tepiawa e Kristo, navisaluaena kiena ne Mosis nene piar ita mārera pa ḗisi, sa ga naḗa tesike e yuḗa na koaena rui. ²⁴ Navisaluaena nene, naga sane pisuar ita, sa ga kieta navianena tai, pimi tol pogos naḗa Kristo pimi, vena e pogos nene, ita tekilia teviawa e naga narui ana tekilia temesmesu temio Ntewa. ²⁵ Ana nanagane, Navisaluaena nene taḗatete si kilia visuar ita, komin naḗa pogos na viawaena e Kristo naga pimi mālivi ḗisi rui.

Amiu punu ga ave taaga e Kristo narui

²⁶ Ana komin naḗa amiu apiawa e Kristo Yesu, ana amiu punu ga amio Kristo ape narina ne Ntewa. ²⁷ Akee amiu ḗisi rui, ana amiu apimi ape taaga amio naga, sa naḗa amiu akus ḗelaga wo kiena ne Kristo lala e amiu, sa naḗa amiu amien kulsota lala e yepemiu. ²⁸ Nanagane amiu punu ga apimi ape taaga ga e Kristo Yesu, suri ne na nene narui, amiu punu ga atorok ga. Popon ita monar ve teliḗere re si yaru lala, tevisave nanene pe Yu, a nanene pe yaru nae ga lele taḗena, pona tevisave nanene pe yerkawa, a nene naga pe yar nayuḗaena ga, pona sane nanene pe yermene, ana nanene naga pe sira ga. Ana ḗelaga nene monar ve to re si e amiu. ²⁹ A komin naḗa amiu ape kiena ne Kristo sanene, amiu ke la nanene narui amiu ape lus kiena ne Epraam kemua lelaga, a ve sanene, navisa ruruena lala naḗa Ntewa naga pisaaria pa lus lala kiena ne Epraam, ḗisi na amiu ke narui amiu akusia.

4

Ita tepe narina ne Ntewa

¹ Ana ĩisi na nevisa re laa e kieta ĩelaga nene sane vena nevisa ruru laa merarava sane e lepas nen Navisaluaena nene. Visae yaru tai, ana naga mare, ĩisi na narina naga kus kiena suri lala. Ana visave nisisi nene vitokaki ke ga wa, ĩisi na naga taĩatete kilia visuar sur la nene. Naga sa ga yaru na yuĩaena kiena ne ariman ga, ² naĩa ĩisi na naga monar sumĩa ga vatano e liman yaru taĩena ga lala, sane arimana taĩena la nene, vano vano tol mesmesun nena pogos naĩa arimana naga pisawal sumo rui, pisape naga kilia uarar sur la nene e pog nene. ³ E ĩena ga e ita sanene, naĩa sumo, ita na sa ga nisisi, naĩa ita kieta sitomena lala sike ga vatano e yermare lala na sumo na yomarava nini. ⁴ Ana pimi tol ruru kana pogos nena, Ntewa naga mligan narina pimi, naĩa sira tai naga ĩaria, paeme e yomarava nini, naĩa naga paeme vatano e Navisaluaena kiena ne le Yu lala. ⁵ Naga paeme vatanon Navisaluaena nene, kapur ea, vena naga kilia wereplan imimi la naĩa la asike vatano e Navisaluaena nene rui, vena Ntewa kuslua ita, teimi teve narina lala.

⁶ Ana nanagane, sa naĩa ita tepim tepe narina lala, naga mligan Ninuna kiena ne narina pimi e losineta lala, naĩa kila ita tekilia tevio Ntewa, teivise “Ata Ata.” ⁷ Komin sur ne nanene, amiu na pe sa re si yar na yuĩaena ga la poli, ana amiu na ape narin Ntewa kemua lelaga, naĩa ĩisi na naga la suri wo van amiu sa naĩa naga pisaar pa narina lala pisape ĩisi na la akusia.

Pol sinena mie le Kalesia lala

⁸ Nanua sumo, pogos naĩa amiu pe akilia re Ntewa poli wa, amiu asike ga vatanon naĩareraena kiena ne yermare la nene naĩa pe ape Ntewa re nenaga, ⁹ ana nanagane, amiu akilia Ntewa ĩisi rui, pona popon nevisa nevisave nanagane, Ntewa kilia amiu rui. Ana inu sineun nesape neviun tan amiu, nesape komin ya ne amiu sinemiun awasuĩe sina ga ava puna ne yermare la nene nanua sumo, naĩa la pe aĩarera re poli, a naĩa la taĩatete akilia akila wo van amiu pogos tai? Vanon ya ne amiu sinemiun asape asu ke sina ga vatanon kiela naĩareraena? ¹⁰ Sanape na amiu asuĩa asitoĩal ke legiena wa lala kiena ne la nene, a kiela kupario wa lala, a kiela pogos wa lala, a kiela kas wa sanene? Asitom asape ĩisi na Suĩe kekarana amiu vanonia? ¹¹ Aulai, akila inu nemaraun amiu paĩisi! Pona nemiyuĩae ĩarera pan amiu paĩisi ana nepisu sane pe sur korena ga!

¹²⁻¹³ Wolai lala a vineu lala, nanua sumo kam na pe asu re vatanon navisaluaena poli, ana pogos naĩa nepim nesike nemio amiu, in na nekila inu ĩena ga nesa ga amiu. Ana nanagane, nemloge asape amiu sinemiun asape awasuĩe si ava e ĩelaga na navisaluaena nene, a vanon sur ne nanene nepiun ĩareran tan amiu vena amiu na aimi ve sa ga in narui, naĩa in na pe nesu re si vatanon Navisaluaena nene poli. Amiu asitoĩali pogos naĩa in na nemlologo pan amiu sumo, naĩa kiau maiena ga kila narui noĩal pulmas naĩa nesike nemio amiu, ana pe sur korena ga naĩa nemai e pogos nene, ana amiu na pe akila re nemloge piowa poli. ¹⁴ Peraga, ana kiau maiena nene kila kare amiu keviu wa, ana amiu pe amloge re

piowa e inu poli, a pe asitom re mēna piowa e inu poli, peraga. Amiu aþure inu nepa e māmīu yuñā lala, sa naþa visave in na neve navisi kiena ne Suþe tai, pona sa ga in na Yesu Kristo lelaga. ¹⁵ Sumo, amiu akekarān inu paþisi, naþa nepisu sa naþa visave amiu akilia akila, pona amiu akekarān naþa aurelua kilamaramīu vena aligan te kilamarau, vena iila inu. ?Ana sanape nanagane narui? ¹⁶ Pona nenagane, kiau visena lelaga la nene, akila inu nepimi sane kiamiu erau viowa sina. ?Ana ya ne sanene?

¹⁷ Yaru taþena la nene naþa nemloge apisape la asike amio amiu nanagane, ana la nene asuñā apilonvilon ke lologena wo kiena ne Kristo, la apimi asuñā veraga amio amiu vena ave erau wo amio amiu, vena akila amiu asu vatanon la, ana nanene la akila kotalia amiu ga ne. Komin naþa la sinelan asape aure lua amiu ga vetan inu. ¹⁸ Ana pe nepisa re nesape vena in ga taaga ga nekilia nesuñā nemio amiu poli, vena in ga taaga teve erau wo, komin naþa þelaga nene naþa na erau wo amio yaru taþena, naga wo silaga, ana popon sane nakilaen ga yuñāena wo lala.

¹⁹ Naruu lala, inu na sane sira tai naþa mēþena mlaea vena war sisi, sa naþa nesuñā nemloge piowa paþisi vanon amiu, nesuñā nemiyuñāe mārera pan amiu paþisi vena amiu ala Kristo amio kiena þelaga wo lala e kiamiu malena. ²⁰ Aulai, visae nesuñā nemio amiu nanagane, nanene na kila inu neloge wo paþisi. Visae ve sanene, þisi na nekilia nevilon li laa kiau visena vito tano sane, ana nanagane naþa nesike perinan amiu sanene, inu pe nekilia re si po la rui sane aña sanapen amiu narui.

Suniena kiena Eka amio Serai

²¹ Amiu laþas naþa sinelan asape ita na monar telogear kieta Navisaluaena vena ita ve sa ke Ntewa, inu sineun nesape la avisatāñe kiau naviunena tai, sape “?Navisaluaena naþa apisayuia, la asuñā amloge kilale ke ya naþa Navisaluaena nene pisa pona pe apisu kilale re poli?”

²² Visena wa nene pisayu ke yermarua Epraam nene, naþa naga narina na yermēne lua, naþa tai, sira naþa miyuñāe kiena ne wona naþa Eka naga þaria, a narin taþena tai naga wona ruru napo naþa Sera naga þar maronia. ²³ Naga naþa paeme sirau, kiena kia Aisak, naga paeme komin naþa Ntewa pisaaria, a naþa naga paeme sumo, kiena kia Ismael, naþa sira na yuñāena nene naga þaria, naga paeme ga sa ga nene. ²⁴⁻²⁵ Ana ita tekilia tela suniena nene sa naþa þakaiwa tai, naþa sira la lua nene, lalua na sa naþa naviranarena lua naþa Ntewa naga kila. Sira naþa Eka naga sa ga naviranarena naþa Ntewa kila e tavie keviu nae Sinae, nanene na e purvanua naþa Arepia, yo ne nanene naþa Ntewa mla Navisaluaena nene pa Mosis ea. Eka nene, naga pe sira na yuñāena ga tai, a narina mēna ga lala la ape yaru na yuñāena ke mēna ga lala. Sanene, Eka mēna ga naga na sa mēna ga pulkumali keviu naþa Yerusalem, naþa kana yaru ne lala apuarar Navisaluaena lala mārera, ana la sa naþa ape yaru na yuñāena ke mēna ga, komin naþa la asike vatanon navisaluaena nene narui. ²⁶ Ana sira taþena nene, naþa Sera, pe yaru re tai naþa þuarar e yuñāena poli, naga ga, a naga nene naga sane Yerusalem taþena nene, naþa pe Yerusalem nae ma e peni. A narina ne Sera lala, la mēna ga la pe yaru re tai naþa þuarar la vena ayuñāe poli ana la mēna ga asuñā ga sanene, kila sane Sera nene sane aneta naþa ita tepiawa e Kristo. ²⁷ Visena Wa pisayu li mā sur la nene naþa pisa pisape,

“Sira nene, ko naŕa sumo na ko ope lumaluŕa ga, naŕa mopoŕa pe mlaeli re pogos tai poli vena waren sisi, nanagane ko omloge po, ko okekara ko omiau, komin naŕa woŕa na yermiene mligan ko rui ana nanagane narumia lala apimi ape moki la narui, ataulu la naŕa sira naŕa wona sumia amio naga silaga naga ŕar la.” *Ais 54:1*

²⁸ Visena nene naga sa naŕa Ntewa naga pisaaria pisape yoko narina la ve moki, na ve moki a amiu kiau wolai lala a vineu lala, ita ke ga na ita tepe narina ne navisaarena kiena ne Ntewa nene narui, sa ke ga naŕa kiena navisaarena nanua sumo naŕa kila Sera ŕar narina naŕa Aisak. ²⁹ Ana pogos naŕa Aisak paeme sumo, sisi taŕena nene naŕa Ismael naga paeme sa ga nene, naga sumia mēne nisisi nene naŕa Aisak naŕa naga paeme e yumaena na Ninuna Wa kiena ne Ntewa. Ana pimi tol nanagane, tepisu ŕelaga sa ke ga nene na wa. ³⁰ ?Ana Visena Wa pisa sanape? Naga pisape Ntewa pisi pa Epraam, pisa pisape “Ko monar okuwanlua sira naŕa naga pe sira na yumaena ga nene amio narina, komin naŕa narina nene, naga pe torokin re si naŕa la sur tai e kioŕa sur la poli. Sur la punu ga monar va ga e limana narina naŕa sira naŕa naga ga naŕa woŕa naapo.”

³¹ Poga, erau lala, Ntewa pisa sanini, a inu nevisa van amiu nagane nesape ita nini, ita pe tesa re narina ne sira naŕa na yumaena poli, naŕa ita tesike vatano e Navisaluena kiena ne Mosis, ana peraga, ita na sane tepe narina ne sira naŕa naga sumia ga sanene, sa naŕa sane ita na temlelaga ga e Yesu. A sur la naŕa Ntewa naga pisaar pa narina na lelaga lala, ŕisi na ita ke ga na yokorena tokus narui.

5

Yesu pure plan pa nalelagaena la rui

¹ Pogos naŕa Kristo ŕurelua ita, naga kila sanene vena tomolue, naŕa ita tomolue lue, ana vena ita ve towasuŕe ita re si teva tesumia vatanon Navisaluena kiena ne Mosis nene poli. Ve sanene, monar aviawa mārera, vena ve amāraran amiu re si sa naŕa amiu na sa ga yaru na yumaen lala, naŕa Navisaluena nene piar manene ruru amiu ke sina ga.

² Amiu na ayagogo ruru e visena nene naŕa inu Pol nesumia nepisa ke pan amiu. Visae amiu ataŕan la amāraran amiu avisave amiu ave ŕaviu, ŕisi na yumaena nene naŕa Kristo naga kila ŕisi rui taŕatete iila amiu. ³ Ee, nepisa ke sina ga visena mārera nene pan amiu, nepisape visae yaru naŕa taŕan naga ve ŕaviu, naga ga sumia mligan ke sina ga naga sike vatano e Navisaluena nene. A yaru naŕa sike vatano Navisaluena sanene, naga monar visuar ruru naga naŕa naga logear sur punu ga naŕa Navisaluena nene naga pisa, visae peraga, yoko naga tol nakoena. ⁴ Amiu la ŕasia nene naŕa asumia akilali naŕa alogear Navisaluena nene rui, vena amesmesu amio Ntewa vanonia, amiu la nene asumia ate plan amiu ke e Yesu rui, amiu apilon māsimum rui e lemamiēna kiena ne Ntewa. ⁵ Ana ita na, ita tesumia sinetan manene tesape ŕisi na Suŕe kila ita temesmesu ruru temio naga, komin ga naŕa ita teŕiawa ga e naga, a pogos naŕa ita tesumiate ke ga wa, Ninuna Wa naga sumia miila ita temlelaga mārera, tesape ŕisi na Suŕe naga monar kila sanene van ita. ⁶ Pogos naŕa ita tepimi tepe taaga temio Kristo Yesu sanene pe sur korena ga naŕa yaru naga pe ŕaviu pona

pe pe Ƨaviu re poli, ana sur keviu na e lepas nene nane kieta naviawaena e Kristo naƧa naviawaena nene naga kila ita tesitom SuƧe, a ita tesitom mēna ga yeririna taƧena lala.

⁷⁻⁸ Sumo na nepisu amiu akiriri na po paƧisi wa, ana nanagane, pe sa re si nene poli. SuƧe naga pio amiu sumo Ƨisi rui, ana sineun neviun nevisave yeririna ai nene naƧa naga suwo amiu sina ga, naga kila amiu pe amlelaga re si e visena lelaga poli? !Pe Ntewa re nena poli! ⁹ Navianena viowa nene naƧa kila kare kiamiu sitomena naga sa naƧa visena pisa pisape “Narin korme ga, ana naga kilia kila kare kilamēiu la melkalka vaƧisi.”

¹⁰ Ana sa naƧa amiu amio inu, ita tepimi tepe taaga e Ntewa, nesuŋa nemlelaga m̄arera ke e amiu na wa sa naƧa Ƨisi na ita kieta sitomena ve taaga, sa naƧa ita ve toŋareran re si li na lelagaena lala naƧa la pe ape Yu re poli tevisave la monar ave Ƨaviu. A nemlelaga mēna ga m̄arera ke ga wa nesape yeririna nene naƧa suŋa kila kare amiu ke sanene pe sur korena ga naƧa naga pe yeririna ya, Ƨisi na SuƧe naga la nakoena vania.

¹¹ Puruvi lala a vineu lala. Visena laƧasia pisa ke pisape inu mēna ga nesuŋa nemlologon ke ga wa nesape li nalelagaena mēna ga lala monar ave Ƨaviu vena Ntewa kilia tamalia la, ana visena nene pe pe lelaga re poli. Visae nelologon ve sanene Ƨisi na yeririna la nene naƧa asike amio amiu akekanan in ga. Ana amiu apisu ke ne, la asuŋa sinela karin ke na wa, komin naƧa kiau navisawalena e laki torovia naga suŋa yumulua kiela sitomena lala. ¹² Inu na nesitom ke nesape yar la nene naƧa la asuŋa apilovilopu amiu ke sanene, akila ke sinemiu kurkur naƧa la sinelan manene asape monar ave Ƨaviu, popon ala playu ana asila ke sina ga, akila kare rurula ke sina ga.

¹³ Ana amiu naƧa kiau erau lala, lelaga paƧisi naƧa SuƧe pure lua amiu rui, amiu pe asu re si vatano e Navisaluaena kiena ne Mosis la nene poli. Ana maramē amiu, avisuar ruru amiu, ve asitom re avisave, “Pogaga nene narui, in na nomolue e navisaluaena nene rui, inu ga taaga narui. Pisi na nekilia nekila sur punu ga naƧa kiau sitomena sinenan narui.” Amiu ve avisa re sanene, ana Ƨisi na kiamiu sitomen wo naga monar kila amiu akekanan naƧa aila yeririna taƧena. ¹⁴ Pelaga na sanene naga taveve ruru visena tai naƧa Navisaluaena naga pisa, naƧa naga kalo ruru visena taƧena lala e Navisaluaena nene, naƧa pisa pisape, “Ko ositom nalavis puŋa lala, akila wo van la, ve sa ke naƧa ko ositom ko m̄aga.” ¹⁵ Ana visae amiu ave sa suri mali tetan lala, naƧa amiu ga agorua amiu, ana amiu ga asuŋa akarkare amiu sanene, ana monar avisuar ruru amiu, Ƨisi na Ƨelaga nene naga kila kare punu amiu ke sina ga.

Pelaga kiena ne Ninuna Wa amio Ƨelaga kiena ne yeririna

¹⁶ Inu sineun nesape nevisa visena nene van amiu. Amiu nene na Ninuna Wa naga monar sumon amiu, amiu na ve ataveve re si kiamiu Ƨelaga marua naƧa apaeme amio. ¹⁷ Vanon Ƨelaga nene naƧa ita tepaeme temio, naga pe sinenan re Ƨelaga kiena ne Ninuna Wa poli, a Ƨelaga kiena ne Ninuna Wa naga pe kekanan re Ƨelaga nene naƧa ita tepaeme temio poli. Suri nene naga sa naƧa Ƨelaga la lua nene sane la lua ape nasinekar la ga, ana sur ne na nene narui, visae Ninuna Wa suŋa sumon amiu, taƧatete si amiu akilia akila ga ya naƧa kiamiu sitomena sinenania. ¹⁸ Ana amiu

monar ve sinemiu p̄esan re m̄ena ga naṗa visae Ninuna Wa naga suṃña sumon amiu, ana amiu ve asu re si vatano e Navisaluaena nene narui.

¹⁹ Yum̄aena la na p̄elaga nene naṗa yeririna lala la apaeme amio naga merarava ruru ga. Yum̄aena la nene la ne nanene narui sa naṗa nataṗaen lau, a sur la naṗa namawaena, a p̄elaga namname ga lala, ²⁰ amio nalotunen nono lala, amio nawarena kimi. Amio m̄ena ga, nagorualaena lala, namaraena lala, navielueena lala, nasinekarena lala, napuluvisena lala, nalilip̄ereena lala, nakaween yaru lala, ²¹ a nasinesuniēna lala, amio namunen wii keviu, a nam̄aagena viowa lala, amio m̄ena sur taṗena la sanene. Ana nevisawal sina ga van amiu, sa naṗa nepisawal pan amiu sumo rui, nesape amiu avisuaria vanon yaru naṗa suṃña kila ke p̄elaga la sa nene, p̄isi na naga taṗatete su e nasuṗenena kien Suṗe pogos tai.

²² Ana mras naṗa Ninuna Wa kila pitovi e malena kiena ne yeririna naga sane: nasitomiena, a nakekarena, a nasuṃmareena, a namalumena, a nasinewoena, a nawoena, a nayepeṃaena, ²³ a navatanoena, a nawanaren sine. Pelaga la nene na po paṗisi, a pe visena navisaluaena re tai naṗa pisa luṗar amiu pisape amiu ve akila re si suri la nene. ²⁴ Ana p̄elaga naṗa ita teṗaeme temio, amio kiena nasinenanena viowa la nene, ita tesuaria e laki torovia p̄isi rui. Nanene, ita naṗa tepe kiena Kristo Yesu, ita temligan sur la nene p̄isi rui.

²⁵ Ana komin naṗa ita temali e Ninuna Wa, popon ita teyali m̄ena ga e kiena p̄elaga wo lala. ²⁶ Pe pon re towarwar ita poli, pona ita ga tekilaweke ke sina ga naṗa sineta mimi, pona ita ga tesuṃña tepieluen ita ke sina ga.

6

Amiu punu ga monar aiila amiu

¹ Kiau wolai lala a vineu lala, visae amiu yar tai naga loru e mlamulena viowa, popon amiu naṗa Ninuna ne Ntewa teke e amiu, amiu monar aiila naga vena akila ruru ke sina ga naga. Ana amiu monar avis malumu ga vania, sa naṗa amiu sinemiu miye naga, a amiu monar avisuar ruru amiu m̄ena ga, vena sur naṗa amiu akila ruru yaru taṗena nene vanonia ve imi kila li amiu re m̄ena ga. ² Amiu na monar aiila amiu ve sa nene narui vena akuspae ga naurmiena kiena ne amiu taṗena lala. Ve sanene sane amiu asuṃña amlogear ke ya naṗa navisaluaena kiena Kristo naga pisa ke narui. ³ Ana taṗatete si avilave van amiu, sa naṗa yaru tai suṃña sitom ke naga pisape “In na yar tai nini.” Visae ve sanene yaru nene naga suṃña pisa kotalia ke sina ga naga ne, komin naṗa naga pe pisu kilia re sape naga pe pe yaru re tai nene poli. ⁴⁻⁵ Ana amiu punu ga monar amiu veve taaga avisu veve ruruli kiamiu yum̄aena lala naṗa akila. Visae sanene, yaru tai taṗatete kilali visu veveli sa naṗa kiena yum̄aena po taulu yar taṗena lala, ana naga monar visu veve kiena yum̄aena naga taaga. A visae kiena yum̄aena nene po, naga kilia kekara narui, komin kiena yum̄aena wo nene. Komin naṗa yaru punu ga pe maran taaga re poli, la kiela naurmiena taṗena lala peve taaga naṗa la akus ke e kiela malena lala.

⁶ Amiu naṗa asuṃña apian amiu ke e visena nalelagaena, pogos naṗa visae amiu alual narin sur tai popon amiu avion van amiu amio kiamiu navianena lala.

⁷ Amiu avisuaria, ve avisa kotalia amiu re sina ga. Ko taṗatete ototoroun Ntewa. Kurus nen ya naṗa omapila e kion̄a lokove, naga kana mras ke

naþa þisi na ko ga okan narui. ⁸ Yar naþa mapila þelaga naþa naga paeme amio, yoko naga sane kurus nen sur tai e kiena malena, þisi na naga war mras viowa lala e þelaga nene, naþa marena napiowa ga, ana visae naga mapila þelaga kiena Ninuna Wa e kiena malena, þisi na Ninuna Wa naga la kinanena marua lala naþa po vania, naþa naga pe malena naþa ve uro re. ⁹ Ana þisi na ita tekilia towar kinanena wo lala e ruru e kana pogos naþa marua, visave ita ve teligan re yumæena. Ve sanene, ita na monar ve sineta maren re naþa tekila þelaga wo lala, ¹⁰ ana ita na monar sineta wo va yaru lala silaga, a monar sineta wo va laa sane va la naþa ita tepe mratava taaga temio la e Kristo.

Visena maro kiena ne Pol

¹¹ Poga, þisi na inu nesiri maron kiau visena la nene e ga e lumæau, nane amiu akilia avisu kana mras nen visena lala kerkeviu sanene. ¹² Inu sineun nesape nevisa sanini, la naþa sinelan asape ariararan amiu ave þaviu, nanene naga sa naþa la sinelan ga vilaveena komin sur la naþa na kulus nen yaru ga. Ana la sinelan asape akila sanene komin sur taaga ga, naþa la sinela asape la akilia aligan nalologonena na laki torovia kiena ne Kristo naþa kilia tamalia ita. Visena nene la yepel mavinia komin naþa la amaraun asape saþisi la asuñña alogon lologena wo na marena kiena ne Yesu naga mesmesu ve sa nene, þisi na yar taþena laþasia ariene la. ¹³ A la nene naþa la sinelan asape amiu monar ave þaviu, la sinelan mæna ga ve sanene vena þisi na la akilia awarwar lan avisave la ataulu amiu þisi rui, naþa la amligan amiu apito si vatano e Navisaluaena kiena ne le Yu lala. Ana amiu na avisu ruruia, komin naþa la mæna nene la pe asuñña amlogear re si sur la punu naþa Navisaluaena nene pisa poli.

¹⁴ Ana e inu, pe sur re tai naþa sineun nesape nowarwar inu e poli, ana e ga e laki torovia kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo, in na neþarwar inu ea, komin kiena marena nene kila þelaga lala na yomarava nini la apimi sane sur mare ga e inu, a kila inu mæna ga nepimi sa ga yar mare ga tai e þelaga lala nataþaliena na yomarava nini.

¹⁵ Naþa yar tai imi mesmesu amio Ntewa, ana pe sur korena ga naþa yar nene naga pe þaviu pona pe pe þaviu re poli, ana visae Ntewa naga sii ke sina ga yar nene imi ve yar viu sumo wa, ana þisi na yar nene kilia imi mesmesu amio naga. ¹⁶ A naga narui in na nelen wo la naþa þisi na alogear visena la nene, naþa þisi na aimi ave le Israel kemua lelaga lala kiena ne Ntewa, nesape suñnarena kiena ne Ntewa a kiena nasineyeena sike amio la.

¹⁷ Kiau visena naga loka ga nene. Ana in na pe sineun re si naþa þisi na yar tai kila ke sina viowa van inu sanene poli, komin naþa nesuñña noþar ke piakapila kiena ne Kristo e tasneu rui, sa naþa la akove inu a la añe inu.

¹⁸ Wolai lala a vineu lala, nemlen nesape þisi na nasineyeena kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo naga sike amio ninumiu la punu ga, Sanene.

Maki Naŕa Pol Siria Pa Pan Li Nalelagaen Wa Lala Nae Garu EPISAS Visayuena Na Tusi Nene

Komŕasnen suniena plas na tusi nini

Purŕesnen sitomiena naŕa Pol pisayuia e maki nini naŕa naga siria pan li nalelagaena lala garu Episas, nanini visena tai naŕa siria teke marana na keviu taaga na vetokaki lualima [1:10], naŕa pisayu na maplarena keviu kiena Ntewa. Pisape Ntewa sinenan sape suri la naŕa naga kila, yoko aimi aviranar la lele taaga. Naga sinenan sape suri nae mae peni a nae yomarava yoko asikolia ga amio Kristo, naŕa naga pe ŕarin suri makega. Pupia maplarena kiena Ntewa nene, naga miliganaria sape ve kiena yaru makega na yo punuga aimi aviranar la e ŕegas ve taaga ga e yomarava nini. Visae alelaga e Yesu Kristo, akilia akila sanene, a naga pisa ruru pa yeririna lala kiena Ntewa vena asiar naŕa akila meraravan maplarena nene e kiela maliena.

E komŕasnen maki ŕesa nini, Pol pisayu mrapa naŕa Ntewa arimata miyuŕnae ea vena kilaen yeririna makega aimi ave taaga. Naga pisayu ŕelaga naŕa Ntewa mligan lua kiena yaru lala, a pisayu naŕa e Yesu Kristo narina Ntewa, Ntewa piyewo la, a ŕar plan kiela milamulena viowa ea, kila apimi amesmesu apo. A pisayu mŕena naŕa Ntewa mila Ninuna Wa pan kiena yeririna lala, vena kila meraravanen naŕa yoko naga la sur la van la, sanaŕa naga pisaar sape yoko kila. E komŕasnen maki na lua, Pol pisa pan la naŕa yoko aulo maki nini, sape la monar akila meraravan naŕa ave taaga amio Kristo, e ŕelaga naŕa akilia asikol la ruru amio li nalelagaena taŕena lala.

Pol pis pan la e ŕakaiwa lala, vena kila meraravanen ŕelaga naŕa yeririna kiena Ntewa lala asuŕna asikol ruru la ke amio Kristo. Naga pisape suŕnare naga sane tas tai, naŕa Kristo naga pe ŕarunia, pona sane yuŕna tai, naŕa Kristo naga pe kemraŕe keyowo po na mrapun yuŕna nena, pona sane sira tai naŕa Kristo naga pe wona.

Ntewa sinen sii manene yeririna na yomarava la paŕisi, a yaru la apisu kilia sinesiena nene pim kome Kristo. Pupia sinesiena nene kiena Ntewa miyuri sitomiena kiena Pol, ana naga pisawal kiena lelagaena e Kristo e maki nini. Maki nini kila meraravan ŕelaga kiena Kristo naŕa sinen sii ita paŕisi, mare vena ulplan ita, viyewo ita, suŕna iila ita e kiena lemamiena, a kila ita temesmesu ruru nena ga e marana Ntewa.

Komŕasnen tusi la na nini

Visena ŕesa 1:1-2

Kristo a kiena suŕnare 1:3—3:21

Malena viu e Kristo 4:1—6:20

Visena maro 6:21-24

Pol siar kiena visena pan la

¹ Inu Pol, naña Ntewa ga naga mligan inu vena neve yaru nalologonen Lologena Wo kiena ne Kristo Yesu, inu nesiri lumñaki nini piñasu pan amiu, amiu li nalelagaena lala nae pupia pulkumali naña Episas, naña amiu apiawa mñarera e Kristo Yesu.

² Inu nemlenwo amiu ke nesape p̄isi na lemamiēna a suñarena kiena ne Ntewa Arimata a amio m̄ena ga kiena ne Yesu Kristo kieta Suḗ, suñā amio amiu.

Ntewa naga visa ruru ita e Kristo

³ Popon naña ita teyeluar Ntewa, naña naga Ntewa kiena ne kieta Suḗ, Yesu Kristo, a naga pe Arimana m̄ena ga, vanon naña ita, naña tepe taaga temio Kristo, ana Ntewa naga kila po paḗisi pan ita e navisa ruruena wo lala nae ma metava. ⁴ Nanene naga sa naña pogos naña yomarava nini naga pere wa, ana Ntewa naga pisaar ita p̄isi rui vena ita teve taaga temio Kristo, vena ita teve kiena, a vena kieta malena ikik ruru wo e marana, naña pe kororaki re e poli. ⁵ Nanua sumo laa rui, kome pupia kiena sitomena, ana Ntewa naga mliganar ita vena kuslua ita sane narina lala, kome Yesu Kristo. Suri nene, Ntewa naga kila sane mesmesun e ya naña naga pisu sape po, a naga kekaran m̄ena ga paḗisi naña naga kila. ⁶ !Teyeluar Ntewa vanon kiena pupia lemamiēna nene a vanon m̄ena ga nalakorenanena wo nene naña naga mla korenan ga pan ita, naña pimi kome narina naña naga sitom paḗisi!

⁷ Tana ne narina nene mlau, ana vanon suri nena nene, ita naña tepe taaga temio Kristo nene, Ntewa naga pure plan ita, naña naga piewo kieta mlamulena viowa lala. !Lelaga p̄a, lemamiēna kiena ne Ntewa e ita keviu manene paḗisi, naga pa re laa na wa! ⁸ Ntewa naga pe manmarua paḗisi wa, a naga pisu kilale make suria, ⁹ ana naga kekaran naña tañan ita tekilia kiena sitomena tai naña naga sane navisawanena tai pan ita sumo. Naga kila sitomena nene pimi merarava ruru e ita narui, a kiena sitomena nene, nayuñāenen suri wo la ve moki imi m̄alivi ga e Kristo. ¹⁰ E sitomena nene narui na, Ntewa naga sikol ruru suri punu ga va lele taaga, naña naga sii la sike ma e peni, a e m̄ena ga e yomarava nini, la aimi lele taaga vatanon Kristo, ana Ntewa naga yuñāen ruru make suri punu ga torokin kiena sitomena nene, vano vano kilamake ruru ga e kana pog nena naapo.

¹¹ Ana p̄isi na suri punu ga monar imi m̄alivi mesmesun nena ga naña Ntewa naga sitom ruru ke pisape kila. Ana vena taveve kiena sitomena nene nanua sumo, naga pisaar imimi le Israel lala vena imimi meve kiena, naña imimi meve taaga memio Kristo. ¹² Imimi ne nanini, Ntewa naga mliganar imimi vena imimi naña memligan p̄esan kiamimi sitomena mñarera e Kristo, a visae sanene, popon imimi monar meieluar Ntewa silaga, komin naga po paḗisi.

¹³ Ana amiu yeririna taḗena m̄ena ga lala, naña pe ape le Yu re la poli, amiu amloge visena lelaga nene p̄isi rui, nanene Lologena Wo naña amiu atol kiamiu natamaliaena e naga, a amiu amlelaga e Kristo p̄isi rui, ana amiu apimi ape yeririna kiena ne Ntewa p̄isi rui. A vanon naña amiu na ape kiena, Ntewa naga mligan kana kile na suri nene tai e amiu, naña naga mla Ninuna Wa pan amiu, sa naña naga pisaaria. ¹⁴ A Ninuna Wa nene, naga sane komsus nen navisaarena na sumo kiena ne Ntewa e ita, vena ita tekilia ruru tesape metavan Ninuna nene, p̄isi na ita tokus lalimana

punu ga ve kieta, nanene na e pogos naŕa Ntewa naga wereplan yeririna lala ava puna, nanene na la ga naŕa naga pul plan la ŕisi rui ana la ape kiena. !Ita teyeluar Ntewa, pe mias naga po paŕisi!

Leniena Kiena ne Pol

¹⁵⁻¹⁶ Komin suri ne la nanene, silaga e kiau leniena lala, nesuŕa nesitoŕal amiu luen ga, a nepisa luen ga potena pan Ntewa vanon amiu. Pelaga nene, nesiar e pogos naŕa nemloge naŕa amiu apiawa ŕarera ke e Yesu, kieta Suŕe, a naŕa asitom manene ŕena ga nalelagaena wa taŕena lala, ana pimi tol nanagane, nesuŕa nemlen ke sanene. ¹⁷ Sila ga naŕa nesuŕa ga nemlen ke pa Ntewa, naŕa naga pe Ntewa kiena ne Yesu Kristo kieta Suŕe, a naŕa naga pe Arimata naŕa pe naurarena keviu, nesuŕa nepiun ke tania vena naga ligan Ninuna na manmaruaena naŕa Ninuna na kipianena van amiu, vena akilia Ntewa va ve keviu laa sane.

¹⁸ A nesuŕa nepiun ke tania vena naga vike kiamiu sitomena lala, vena avisu kilale kiena yomerarava, vena akilia suri nene naŕa Ntewa naga pio amiu vanonia, a naŕa kiamiu sitomena monar ŕarerania vena atol suri nena. Suri la nene, naga lalimana la nene naŕa pe kiamiu, sa naŕa suri wo la moki naŕa Ntewa naga kila ruru sike na, naga pe kiena ne nalelagaena wa lala. ¹⁹ A amio ŕena ga naga, monar avisu kilalea a monar akilia ruru pupia naŕareraena kiena ne Ntewa, naŕa naga suŕa miyuŕae ke e kieta malena lala, naŕa ita temlelaga e naga. ²⁰ Nanene naga naŕareraena keviu ke ga nene naŕa Ntewa naga miyuŕae ea e pogos naŕa naga pisirlua Kristo suŕalu mali sina ga e marena, ana naŕa siraunia, naga ŕere naga pa mligan naga teke tano e kiena lepas marua ma e peni. ²¹ Naŕareraena nene, naga pa laa metavan ŕareraena taŕena lala, amio ŕena ga suri ŕarera taŕena lala, amio yerkawa taŕena lala, amio nasumonena taŕena lala nae ma e peni. Kia kiena ne Kristo naga mon manene laa metavan make kia taŕena lala, pe e re ga e yomarava nini poli, ana e ŕena ga e yomarava taŕena nene naŕa yoko imi. ²² Ntewa naga mligan suri la punu ga asike vatano e lana ne Kristo rui, a naga mligan lua Kristo pa e kiena suŕare wa, ana naga pe ŕarin suri la punu ga. ²³ A kiena suŕare wa nene, naga sane tasnena ne Kristo, naŕa naga pule ruru e Kristo, a naŕa Kristo ga rui naga pule ruru e suri punu ga e yo punu ga.

2

Nanagane ita temal e Kristo

¹ Nanua sumo, ana sa ga naŕa amiu amare ga, vanon naviowaena lala, a kiamiu mlamulena viowa lala, ² naŕa e pogos nene, amiu amial ga e ŕelaga viowa na yomarava nini. A nanua sumo, ataveve ga suŕe nene na naŕareraena na yo yau lala, amlogear ga naga narui, naŕa naga ninuna nene naŕa naga suŕa kila ke kiena yuŕaena e la naŕa pe amlogear re Ntewa poli. ³ Ana nanua sumo, imimi le Israel ŕena ga lala, imimi na maran taaga ga memio yeririna taŕena lala, naŕa imimi mesuŕa memialoro metaveve ga nasinenanena na ŕelaga viowa kiena ne yeririna lala. Imimi ŕena ga mesuŕa mekila ke ga suri la naŕa kiamimi sitomena la sinemiminia, a suri la naŕa imimi memloge po ea. Komin suri la nene, imimi na sa ga yeririna taŕena ga la nene, naŕa ŕisi na Ntewa naga sinena

kar imimi mēna ga, taṣatete kila si suri tai van imimi narui, vano vano ṗisi na naga monar la nakoarena van imimi.

⁴ Ana Ntewa, kiena sineyeena a kiena nasitomiēna naga keviu paṗisi e ita, ⁵ ana pogos naṗa sane ita na temare ṗisi rui vanon kieta mlamulena viowa lala, ana naga kila ita temali temio Kristo. Nanene na lelaga, Ntewa naga tamalia ita kom ga e kiena lemamiēna. ⁶ Ana sa naṗa ita na temali temio Kristo, Ntewa pisirlua ita temio mēna ga naga, ana Ntewa naga mligan ita teto tano temio mēna ga naga e yo nametava.

⁷ Ntewa naga kila sanene vena e pogos la naṗa apimi ke ne, ṗisi na yeririna lala, la akilia avisu kilale sane kiena lemamiēna nene naga keviu manene paṗisi, naṗa naga sitom ita sanene kome Kristo Yesu. ⁸ Ntewa naga tamalia amiū e ga e kiena lemamiēna, vanon naṗa apiawa e naga. Suri nene naga pe pimi mālivi re e kiamiu yuṁaena wo laṗas poli, peraga, Ntewa naga mla korenan ga pan amiū. ⁹ Ana nanene naga pe suri re tai naṗa yaru kilia yuṁae vanon poli, komin visae ve sanene, ṗisi na towarwar itan vaṗisi, tevis vilavenia, tevisave “O inu, in ga netamalia in e kiau yuṁaena.” ¹⁰ Ita na sane suri wo tai naṗa Ntewa miyuṁaen ruru po paṗisi, naṗa naga sii ita tepimi tepe yaru viu lala e Kristo Yesu, a Ntewa naga kila sanene vena ita tekila mēna ga yuṁaena wo lala, naṗa naga mligan ruru sumo rui, vena ita teyuṁaenia e kieta malena lala.

Ita na teve taaga e Kristo

¹¹ Amiū na monar asitoṁali pogos naṗa apaeme, ana amiū na pe ape yeririna kiena ne Ntewa re poli sane le Yu lala, amiū na ape yaru taṗena ga lala. Komin suri ne nanene, le Yu lala, la asitom ke asape la ape yaru wa, komin naṗa la apuarar manene ṗaviu mārera, ana la apisa kare amiū apisa “Kulpaona” pan amiū. Ana ṗaviu nene naga pe suri korena ga na vanua ga e tas nen yermēne ne. ¹² Ana komin nanua sumo, amiū na sa ke nene narui. Amiū ve sinemiū ṗesan re naṗa nanua sumo, amiū asike laa koperinan Kristo paṗisi, amiū na asike vanuan ṗegas nen le Israel lala, amiū na ape wolawa ga, naṗa amiū na taṗatete akilia atol suri la naṗa Ntewa naga pisaar pan kiena yeririna lala. Ana amiū naṗa asike e yomarava nini, amiū na peraga ape suri korena ga narui, a amiū na pe akilia re nena Ntewa poli. ¹³ Ana amiū, naṗa nanua sumo asike laa perina, nanagane amiū apimi lavisi rui komin tana ne Kristo, nanagane narui amiū na ape taaga amio naga.

¹⁴ Kristo naga pe kieta suṁarena, ana naga kila kieta ṗegas lua nene apimi ape taaga. Nanua sumo, imimi le Yu lala memio amiū yeririna taṗena lala, naṗa ita sineta kar ita mṁaga silaga, sa ga naṗa pupia kove tai mliṗere ita, ana Kristo naga mē plan suri nene e kiena marena. ¹⁵ Naga pialuṗar navisaluaena kiena ne le Yu lala, amio kana narin visena ne lala, a naga kila sanene naṗa kila kieta ṗegas lua nene lalua aimi ave yaru taaga e naga, sane lalua aimi ave suri viu tai. Visae ve sanene narui, Kristo naga kila suṁarena van ita. ¹⁶ E kiena marena e laki torovia, naga kilalua sinemimienā e ita, naga kila kieta ṗegas lua nene apimi ape yeririna taaga, ana naga pure ita sina ga toṗasuṗe si puna ne Ntewa, naga kila ita tepe mara wo temio naga. ¹⁷ Pogaga, e ṗelaga nene narui, Kristo naga pimi, pisawal lologena wo na suṁarena nene pa yeririna la punu ga, nanene na amiū naṗa pe ape le Yu re poli, naṗa amiū asike laa perinan Ntewa, amio

imimi mēna ga le Yu lala naḗa imimi na mesike lavisin ḗisi rui. ¹⁸ Ana komin suri ne la nanene naḗa Kristo naga kila rui, nanagane ita punu ga kieta mrapa taaga e Ninuna taaga, naḗa teimi e marana ne Arimata.

¹⁹ Ve sanene, ana amiu na pe ape wolawa la re si poli narui, a amiu na pe ape yaru re si naḗa pe kiela yo re poli, peraga. Nanagane, amiu na sa ga yeririna na yo kiena ne Ntewa, amio li nalelagaena wa taḗena lala, a amiu asike loyuma e maana mratava. ²⁰ Amiu na sane kemraḗe lala na yuma tai, naḗa li nalologena lala amio li navisawalena lala, la sane kemraḗe na mrapun yuma lala. E yuma nene, Yesu Kristo naga sane kemraḗe wo naḗa pe keyowo meke lika, ²¹ naḗa naga sumā puarar ruru ke kemraḗe taḗena la nene. Naga puar la, ana la asumālu marera, ana yuma nene naga sa naḗa sumā pimi pe yuma wa maana ne Ntewa. ²² Ntewa naga miyumaen amiu ke sanene narui, vena e Kristo amiu li nalelagaena lelaga lala, amiu asumā apimi ke sane yuma tai, naḗa naga kilia va sulueen ga loyuma ea e Ninuna.

3

Pol kila yumaena kiena ne Suḗe pan la rui

¹ Ana komin suri la nene naḗa nepisa ḗisi rui, inu Pol, nemlen wo amiu pa Ntewa. Nanagane nesike e yuma na koaena, vanon naḗa nemiyumaen ke yumaena kiena ne Kristo Yesu pan la naḗa pe ape le Yu re poli, sane amiu, a in na nemlen wo amiu ke na wa pa Ntewa. ² Pona amiu na apisu kilale maaga naḗa sane nesuma nemiyumaen ke vanon amiu sanene, pona peraga? Kiau yumaena naiila amiuena nene, Ntewa naga mla pan inu e kiena lemamiana, ³ ana naga sane kiena sitomena tai naḗa sumo naga mlawania, ana siraunia naga kipian inu ea.

Ana suri nene nesiriyu ḗisi rui, ⁴ a visae amiu auloia, ḗisi na amiu atol kiau kiliaena e lepas nen sitomena nene kiena ne Ntewa, naḗa nanagane sumā pimi ke merarava e Kristo. ⁵ E teras nasumo lala, yeririna lala la pe akilia re suri nene poli sane nanagane, naḗa nanagane Ntewa kipian ke e li nalologena wa lala amio mēna ga kiena navisawalena lala kome Ninuna Wa. ⁶ A visena nene naḗa naga pimi merarava, naga sanene narui, naḗa pisa sanini pisape, yeririna taḗena mēna lala, la amio le Yu lala, la ga luwoka ga la atol navisa ruruena lala kiena ne Ntewa, a naḗa la sa ga ape lepas nen tasnela taaga ga, a naḗa navisaarena kiena ne Ntewa lala, la ga luwoka kiela. Suri wo la nene la apimi amāliwi komin lologena wo kiena ne Kristo Yesu.

⁷ Ana Ntewa naga kila inu nepe yaru na yumaena kiena ne lologena wo nene tai narui, ana yumaena nene naga pe nalaena wo tai naḗa Ntewa naga mla pan inu, naḗa kiena namareraena sumā miyumaen ke kome inu. ⁸ Inu neto manene laa tanon nalelagaena wa taḗena lala, ana nekekara paḗisi naḗa e lemamiana kiena ne Ntewa, naga mligan e lumāu vena nelologon kiena lologena wo van la naḗa la pe ape le Yu re poli. Ve sanene narui, nesuma nepisawal ke pan la e suri wo kiena ne Kristo lala, naḗa aulo ḗele ga, ⁹ a nekipian la ke mēna ga sanape naḗa Ntewa naga sumā kila ke kiena sitomena nene pimi pāpoyo. Siar e pogos naḗa Ntewa naga sii suri punu ga, pimi tol pogos la naḗa aḗaro pa ḗisi rui, Ntewa naga mlawan kiena sitomena nene toma ga, ¹⁰ ana e kieta pogos nini narui, naga kila

navisi lala amio nam̄areraena lala e yo na metava ma e peni, la avisu kilale kiena namanmaruaena taḑena lala, e suri la naḑa naga miyuḡaenia e lotuena kiena ne Kristo. ¹¹ Suri la nene na, la torokin sitomena kiena ne Ntewa, naḑa naga sitom ruru kemua sumo rui, pogos naḑa yomarava nini na pere wa, ana naga kila suri la nene la apimi aḡalivi rui kome Kristo Yesu, kieta Suḑe. ¹² Ana komin naḑa ita tepiawa e Kristo, a komin naḑa ita tepe taaga temio naga, ana ita tekilia teimi tesuḡalu e marana ne Ntewa narui, naḑa kieta sitomena ve yuwawa re, a monar sineta m̄arera e naga tevisave ḑisi na naga kekaran ita. ¹³ Komin suri ne nanene, nepiun m̄areran pan amiu, nepisape, awis, amiu na ve ataḡan re sinemiu la aloru pogos tai, naḑa ve aloge manene re viowagan inu e pog m̄arera la nene naḑa nekus ke vanon amiu e yuḡa nakoena nene, naḑa la akilali inu ke paḑisi. Suri la nene na, la vena ilaar amiuena vena atol naurarena kiena ne Ntewa.

Leniena kiena ne Pol

¹⁴ Sanene, komin suri ne la nane nepisa ke ne, nekinai, nemlen wo amiu pa Arimata, ¹⁵ naḑa naga pe Arimata kemua lelaga, naḑa ata taḑena lala na mratava lala nae ma e peni amio m̄ena ga nae yomerava nini, la asuḡa amla ke ḑelaga wo a kiela kia wo lala, e ga e naga.

¹⁶ Nesuḡa nepiun ke tan Ntewa, nesape sa naḑa naga kiena naurarena keviu paḑisi, ḑisi na ligan kiena nam̄areraena e losinemiu kome kiena Ninuna, vena sinemiu lala asuḡalu m̄arera asulue. ¹⁷ Inu nesuḡa nemlen ke m̄ena ga, nesape Kristo naga suḡa pumi silaga e losinemiu lala kome kiamiu naviawaena, a nemlen wo amiu m̄ena ga vena ḑelaga nasitomienna imi sane purḑes nen kiamiu malena lala. ¹⁸ Visae ve sanene, ḑisi na amiu, amio nalelagaena wa taḑena lala, akilia u atorokin naḑa avisu kilale pupia nasitomienna kiena ne Kristo, sanape naḑa pe lepalepasa, pona piavi, pona pa metava, pona merorol sanape. ¹⁹ Lelaga ḑa, kiena nasitomienna nene naga keviu manene paḑisi, ita taḑatete tevisave tekilia ruru rui. Ana pe suri korena ga, nemlen ga vena ḑisi na amiu na akilia avisu kiena nasitomienna nene e kiamiu malena lala, vano vano-o ḑelaga wo kiena ne Ntewa lala, a kiena malena wo, aule ruru e amiu.

²⁰ Ana nanagane, teyeluar Ntewa, naḑa e kiena nam̄areraena keviu naḑa naga suḡa miyuḡae ke ea e losineta lala, naga kilia yuḡaenia taulu manene ya naḑa tekilia teviun tania, pona ya naḑa tekilia tesitomia. ²¹ Ana nanagane, nalotena kiena ne Ntewa wetelu miyeluar naga komin Kristo Yesu, nanagane, a e m̄ena ga e teras lelein lala na pogos la naḑa apimi ke ne, vano vano-o ve uro re, sanene.

4

Ita na sane tepe tasneti taaga e Kristo

¹ Sa naḑa nesike e yuḡa naloge viowaena, komin yuḡaena kiena ne kieta Suḑe, nem̄areran amiu, nesape kiamiu malena lala monar mesmesu ruru e ḑelaga nene naḑa Ntewa naga pio amiu vena amiu ayal ea. ² Ve sanene, amiu avatanon amiu, a amom̄au silaga. A kiamiu sitomena lala monar malum ga van amiu, naḑa ve sinemiu mimi koskos re van amiu. Pelaga na nasitomienna ne nanene. ³ Amiu na akilayonli naḑa auarar ruru suḡare nene naḑa naga suḡa sikol ruru amiu, ana ve sanene, akilia

avisuar ruru navetaagaena naŕa Ninuna Wa naga suŕa mla ke pan amiu. ⁴ Amiu na sa ga ape tasnemi taaga ga, a Ninuna mēna ga taaga ga sike e amiu, a e ke e ŕelaga nene ana navisaarena taaga ga, naŕa kiamiu sitomena kilia suŕalu mārera se ea, naŕa Ntewa naga pio amiu vanonia. ⁵ Ana Suŕe Yesu naga taaga ga, a kieta nalelagaena taaga ga, a nakeena mēna ga taaga ga, ⁶ a Ntewa mēna ga taaga ga naŕa sike na, naŕa naga pe Arimanane yaru punu ga, a naga pe suŕen suri punu ga, a naga miyurāen kiena yurāena ŕarpoyo e yo punu ga, a naŕa naga sike e malena kiena ne yeririna punu ga.

⁷ Ana e ita punu ga peve taaga, Kristo naga mla nalaena taŕena lala e kieta malena lala, naŕa la apowo paŕisi, mesmesu e kiena pupia lemamiena. ⁸ Nanene na sa naŕa Visena Wa naga pisa nanua sumo rui e Yauena Lala, naŕa pisa pisape

“Pogos naŕa naga pa metava e yo na metava manenea,

naga ŕere kiena nasinekar lala naŕa naga taulu la rui, ataveve naga, a naga mla nalaena pan kiena yeririna lala.” *Yauena 68:18*

⁹ ?Ana visena naŕa pisa pisape “Naga pa metava,” naga kana kinasia na ya? Kinas nen visena nene sape nanua sumo, naga pito manene laa tano rui, naŕa naga pitomi tano e yomarava nini, naga pito tano e kana ŕiliŕili merorol ne lala. ¹⁰ A yeririna nene, naŕa sumo naga pitomi tano, naga pe yaru mā ke sina ga nene naŕa sirau naga pa laa metava, metava ma e peni, ana ŕisi na, naga pa ke laa metava na wa, vena naga kilia kokonia yo la punu ga naŕa Ntewa sii la. ¹¹ A naga yaru ke ga naŕa naga mla nalaena pa kiena yeririna la narui, naŕa laŕasia, naga mligan la ape li nalologena lala, laŕasia, naga mligan la ape navisawalena lala, laŕasia, naga mligan la ape nayalinen Lologena Wo, a laŕasia, naga mligan la ape yaru na visuaren li nalelagaena lala, ana laŕasia, la ave navian laena mēna ga lala. ¹² Kristo naga kila sanene vena kiena li nalelagaena wa lala akilia akila kiena yurāena, vena ŕegas kiena ne li nalelagaena lala e yomarava nini, naŕa sane tasnena, kilia kapuru manenea, a imi mārera laa sane. ¹³ Ve sanene, ŕisi na ita punu ga tekilia teimi teve taaga ga e kieta naviawaena e Narina ne Ntewa, a ita teimi teve taaga mēna ga naŕa teviŕu kilale ruru naga e kieta malena lala. Naga ke nanene narui, tekilia teimi teve sa naŕa yaru na marua, vano vano tol naŕa temarua ruru sane Kristo, naŕa ŕisi ita teimi teve yerkawa kemua lelaga sane naga.

¹⁴ Sanene, ŕisi na ita ve teve sa re si sisi, naŕa navianena taŕena kiena ne yaru na visokanena lala aure kieta sitomena lala va ve taŕena, a naŕa kiela navisa kotalia itaena lala la apilovilon ita, sa ga naŕa lagi miyu ita, pona sive suŕa kuakuankare ita tepa sane, tepa sane, peraga. ¹⁵ Ana monar towarar nalelagaena e ŕelaga nasitomiena, a e kieta mrapa la punu ga, monar tekapuru vena teimi teve yerkawa lala e Kristo, naŕa naga pe ŕarin ŕegas nen kiena nalelagaena lala. ¹⁶ A ita na sane kinakinas nen tasnena lala, a naga suŕa kila ke kinakinas la nene apimi ape tas taaga ga e naga, naŕa kiena merpu lala la asurā asikol ruru kana kinakinas la nene van ŕarina. A pogos naŕa kana kinakinas nen tasnena la nene, la ataveve ruru kiela yurāena lala, a la asurā asitomila, ana tasnena nene naga kilia kapuru, kilia imi mārera va laa sane.

Malena viu e Kristo

¹⁷ E kia kiena ne kieta Suŝe, nom̄areran amiu ke sina ga, nesape amiu na monar avisuar amiu, ĵisi na amiu na ve ataveve re si ĵelaga kiena ne la naĵa pe amlelaga re e Ntewa poli. La nene, kiela sitomena lala apiowa rui, ape mias pa rui, ¹⁸ ana asike ga e yemalolo. Ana la asike manene laa perinan malena nene naĵa Ntewa naga mligan ke pimi, komin naĵa la ĵarila m̄arera paĵisi sa ga kilavaru, la pe amloge kilia re suri poli. ¹⁹ Sinela lala taĵatete si amawan kiela naviowaena lala, ana la atam̄an la ga e lau narui, a e ĵelaga na kororaki lala, naĵa la asitom korenan ga.

²⁰ Ana e Kristo, pe apian amiu re nenaga e ĵelaga tai ne sanene poli, peraga. ²¹ Ana la apisayu kiena suri wo la moki pan amiu ĵisi rui, pan amiu naĵa ataveve ke naga, a la apian ruru amiu e nalelagaena la nene naĵa sike e Yesu. ²² Sanene, ana amiu na monar aligan lua ĵelaga marua naĵa apaeme amio. Pelaga nene naga suŋa kila ke kiamiu malena na sumo pimi piowa, a sumo, kiamiu nasinenanena viowa na ĵelaga la nene asuŋa apisa kotalia amiu, ana asuŋa akila kare manene kiamiu malena la keviu paĵisi. ²³ Ana nanagane, sinemiu lala a kiamiu sitomena lala monar imi ve urviu nenaga, ²⁴ a amiu na monar akus ĵelaga viu lala na kiamiu malena viu e Yesu nene, naĵa Ntewa naga sii e amiu, sa ga kiena, naĵa yeririna lala la akilia avisu sa naĵa mesmesu ruru kemua, a pe suri wa.

²⁵ !Sanene narui, visokanena toko! Komin naĵa ita tepe kinakinas nen tasnena ne Kristo ga, ana monar teve lelaga lue ga va nalavisin ita la silaga.

²⁶ A visae sinemiu mimi pogos tai, ve akila re naĵa nasinemimiena nene were amiu ava e namlamulen viowa, a kiamiu nasinemimiena nene monar vito tano sumo, ĵisi na mrae vito tano. ²⁷ Amiu na monar ve ala re pulmas tai va Yermare, vena naga imi kila kare amiu, ava aviowa laa sane.

²⁸ Yaru naĵa sumo naga pe yaru na vinauenā, naga monar ĵisin vinauenā. Naga monar yuŋae m̄arera e limana, e ĵelaga na mesmesu, ana ĵisi na naga kilia visuar ruru naga, a iila m̄ena ga yaru la naĵa limala korena.

²⁹ E kiamiu visena lala, ve avisa re visena kar lala, ana avisa ga visena la naĵa naga kilia iilar kiela sitomena lala, naĵa la aloge kiamiu visena nene, naĵa naga toroki ga, a naĵa mesmesu, a naĵa kilia iila la. ³⁰ Amiu ve akila re Ninuna Wa memawa, pona loge viowa vanon kiamiu visena viowa la nene, komin naĵa Ninuna Wa nene, Ntewa naga mligan e amiu sane kiena kile tai, vena naga visawal visave amiu na ape kiena, a vena visawal m̄ena ga visave ĵisi na naga wereplan amiu e legiena maro. ³¹ Sanene, popon ve akila re si sinekarena lala, a sinemiu ve uarar re si simimiena, a sinemiu ve melkalka re sina. Amiu aligan ĵelaga na vilupena a navisviowaena, a aligan ĵelaga na sinekarena.

³² Ana amiu na awo van amiu, a sinemiu lala malumu ga van amiu, aviewo amiu, sa naĵa Ntewa naga piewo amiu rui kome Kristo.

5

Amiu na ayal e yomerarava

¹ Ana komin naĵa amiu ape sisi wo kiena ne Ntewa lala, amiu akilali naĵa ataveve kiena ĵelaga. ² Amiu na monar ayal e nasitomiena, sa

naþa Kristo naga sitom amiu, naga taþan kiena malena pan amiu, sane ponotaninu tai naþa po pan Ntewa, a sane nakuþaþaena tai naþa Ntewa kekarania.

³ Komin naþa amiu ape nalelagaena wa kiena ne Ntewa, ana pe mesmesun re nenaga naþa pogos tai, suri laþasia imi kakate e amiu sane lau, pona suri na memawaena lala, pona þelaga nasinesuniena suri lala, a suri la nene pe pon re mēna ga ava atakorkoron poli. ⁴ A pe pon re naþa amiu avisa visena kar la poli, a visena namname lala, a visena na totorouena viowa. Ana popon amiu na asumā avisa ga potena van Ntewa. ⁵ Nesape nevisa meraravan van amiu sanini: la naþa la asumā ataþa ke lau, a la naþa asumā akila ke suri na memawaena, a la naþa sinela sun manene suri la silaga, la nene þisi na akokovio. Yaru na sinenan manene laa suri la silaga, naga maran taaga ga amio yaru naþa naga mlotun ke suþe taþena lala. Amiu na monar alelaga e visena nini silaga, pisape la naþa apuarar ke þelaga viowa la nene, þisi na la taþatete nenaga akilia ava loyuma e Nasuþenena kiena ne Kristo amio Ntewa.

⁶ Amiu na ve ataþan re yaru la aure amiu ava e mrpa taþena lala, naþa la avisa kotalia amiu ga e kiela visena kiki lala. Suri ne la nanene naga kila Ntewa naga sinena karla rui, sa naþa visae la pe amlogear re naga poli, ana þisi na naga la nakoaena van la. ⁷ Pisi na amiu ve ava ave þegas re nena amio yeririna la ne sanene. ⁸ Nanua sumo na, amiu la nene ape yeririna na yemalolo ga lala, ana nanagane naþa amiu asike e kieta Ntewa narui, ana amiu asike mēna ga e kiena yomerarava. Ve sanene na, amiu monar ayal silaga ve sa naþa amiu na ape yeririna na yomerarava nene narui, ⁹ komin e yomerarava nene, þisi na kiamiu malena wo, a mesmesu, a ve lelaga, ana þisi na kilia war mras la naþa po ve moki. ¹⁰ Amiu na monar akilayonli naþa alual þelaga ya naþa kieta Ntewa naga kekarania. ¹¹ Pisi na amiu na ve amio re yeririna la naþa la akila ke suri viowa lala, naþa pe yumaena korena ga lala na yemalolo. Ana popon visae amiu avietavan suri viowa la nene aimi e yomerarava. ¹² Ita na tememawanli mēna ga vena tevisayu suri la naþa la apa akilawania, ¹³ ana pogos naþa Ntewa naga vietavan suri la punu ga nene, aimi e yomerarava, þisi na yomerarava nene naga kila þelaga la nene la amolmolue. ¹⁴ A pogos naþa yomerarava naga kila suri la punu ga imi molmolue e yometava sanene, suri mēna ga la nene þisi na imi ve sa yomerarava. Nanene na sa ga yauena nene pisa, naþa naga pisa, pisape
“Ko nene naþa omomalio rui, otavilo, osuþalu e marena, omal sina, ana þisi na Kristo naga tegoli ko.”

¹⁵ Komin suri nene, amiu na monar avisuar ruru amiu, sane þisi na yoko ayal ve sanape. Pisi na amiu na ve ave sa re la naþa la pe þarila re poli, ana amiu na monar akila þelaga kiena ne yeririna la naþa ape manmarua ruru po. ¹⁶ Amiu na monar ava ayuporu e pulmas punu ga naþa amiu aþalia, vena kilaen yumaena wo lala ea, komin naþa ita tesike e pogos na viowaena. ¹⁷ Pisi na amiu ve ayuma e wowe re, ana monar amiu na akilali akilia suri punu ga la naþa kieta Suþe naga sinenan sape akila.

¹⁸ Pisi na amiu na monar ve amun re si kuruta na munena vano vano-o akilalu þarimiu, vanon þelaga nene, þisi na naga kilia kila kare make ke

sina ga kiamiu malena lala. Ana amiu na monar aule ga e Ninuna Wa. ¹⁹ Popon naña amiu asunyu visena na Tus na Yauena lala, a yauena wa lala, a yauena na yeluarena Ntewa lala van amiu, a amiu monar ayau e yauena wa lala, vena aieluar kieta Suře e sinemiu la wetelu. ²⁰ A vanon suri la punu ga, silaga amiu asuňa avisa potena va Arimata Ntewa, e kia kiena kieta Suře, Yesu Kristo.

Pelaga na talopaena

²¹ Amiu li nalelagaena lala, yermėne a sira, monar avatanon amiu, sa ke ga naña asuňa apatanon ke Kristo.

²² Amiu sira la naña atalopa, monar avatanon womiu lala, sa naña asuňa apatano ke pa kieta Suře, ²³ komin naña yermėne naga pe řarin wona, naga sa naña Kristo naga pe řarin kiena lotuena, naña lotuena nene naga pe tasnena, naña naga tamalia. ²⁴ Komin suri nene, sira lala la monar avatanon wola lala e suri punu ga, sa ke naña lotuena kiena ne Kristo suňa patanon ke naga.

²⁵ A amiu yermėne la naña atalopa, monar asitom manene womiu lala, sa naña Kristo naga sitom manene kiena lotuena, ana naga tamėn kiena malena vanonia. ²⁶ Naga kila kiena lotuena mekiki, a naga kevania e wii, a e kiena visena, ana naga miawa pa Ntewa. ²⁷ Kristo naga kila sanene vena kilia were kiena lotuena imi puna, naña naga pe wa naña pe wa ruru manene laa sike na, sane sira mēe tai, naña naga suňate ke sape talopa, naña naga mekik ruru po, a naga pe namname re poli, a sa naña amiyowau ruru tanea naga po na po. ²⁸ E řelaga mēna nene, yermėne naga monar sitom manene wona, visuar ruruia sa ga naña naga pisuar ruru ke ga tasnena. Yermėne naña naga sitom manene wona, naga suňa sitom ke sina ga naga. ²⁹ Yaru la ve asuňa avisu kare re tasnela lala, pona akila kare la, peraga, ana yeririna la asuňa apagan rurula, a la asuňa apisuar ruru ke tasnela lala. Naga nene naga sa ke ga naña Kristo kila ke pan kiena lotuena, ³⁰ a ita na tekilia ruru suri nene po pařisi, komin naña ita na tepe kinakinas nen tasnena lala. ³¹ Visena Wa naga pisayu mēna ga řisi rui, naña yermėne amio wona, lalua na aimi ave tasnela ve taaga ga, naña naga pisa pisape

“Komin suri ne nanene, yermėne ligam arimana amio anena, vano vilolar wona na sira, ana lalua aimi sane ave taaga ga narui.”

³² Visena Wa nene, visena urmi tai naga suňa ea, naña sumo naga sane navisawanena ga tai, ana nanagane, nekilia nesape visena nene naga suňa pisawal ke Kristo amio kiena lotuena ne. ³³ Ana ve asitom re avisave visena nene naga pe pisa amiu re mēna poli, peraga, pisa amiu ke mēna ne. Ee lelaga řa, amiu yermėne lala, monar asitom manene womiu lala, sa ga naña asitom amiu ke ga, a amiu sira mēna ga lala, monar avatanon womiu lala.

6

Pelaga kiena ne sisi lala amio arimala lala a anela lala

¹ Sisi lala, amiu na ape sa naña li nataveveena Kristo, amiu alogear arimamiu lala a anemiu lala, sur ne nanene na mesmesun naña amiu

akila. ² Navisaluaena tai e Visena Wa kiena ne Ntewa pisa sanini, naþa pisape “Amiu na ato ga tano e arimamiu amio anemiu lala,” a naga nene navisaluaena na sumo naþa kiena navisaarena tai teke metava e a, ³ naþa naga pisa, pisape visae akila sanene,

“þisi na sur na kiamiu malena lala kilia kiriri wo, a vena þisi na kiamiu malena e porotano nini naga ve piavi.”

Naw 5:16

⁴ Amiu arimala lala a anela lala, sinemiu la ve vilul re va narimiu lala silaga, vano vano la sinela kar amiu ke sina ga. Ana amiu na monar akawe ruru la mesmesu, a amiu avian la, a akipian la e mrapa na kieta nalelagaena e Kristo.

Pelaga kiena ne yaru na yuñæena amio kiela yerkawa lala

⁵ Amiu yaru na yuñæena lala, alogear kiamiu yerkawa lala na yomarava nini, sa naþa amaraun la, a avatanon la, a amiu monar akila sanene e sinemiu la wetelu, sa naþa amiyuñæe ke kiena ne Kristo. ⁶ Amiu na pe pon re asuñæ akila ve sanene e pogos ga naþa la asike amio amiu poli, vena amiu akilali ga naþa la akekaran amiu, ana monar akila suri la naþa Ntewa naga sinenania silaga, amio kemua sinemiu lelaga, sa naþa amiu na ape yaru na yuñæena kiena ne Kristo. ⁷ Amiu na monar akekaran kiamiu yuñæena lala, a popon ve akila re si yuñæena sa ke naþa amiyuñæe ke ga pa yaru, ana akila sa naþa amiyuñæe ke pa kieta Suþe. ⁸ Amiu na asitomli sa naþa visae yaru tai naga pe yerkawa tai, pona naga pe yaru na yuñæena ga tai, ana pe suri korena ga, þisi na Suþe naga lamaran suri wo vania torokin kiena yuñæena wo lala.

⁹ A amiu yerkawa kiena ne yeririna na yuñæena lala, amiu mñena ga akila mesmesu va kiamiu yeririna na yuñæena lala, a ve avisin re sinekar van la silaga. Amiu na asitomalia, naþa amiu amio la, amiu punu ga kiamiu Yerkaawa taaga ga naþa sike ma e peni, a naga suñæ kila maran taaga ga pa yeririna la punu ga.

Tekila mara pa yermare

¹⁰ Lavisi ke nekila make kiau visena narui, ana nesitom nesape nevisa van amiu sanini, amiu añareran manene li naþa amiu añarera e kieta Suþe, amio kiena pupia nañareraena. ¹¹ Amiu na ayen kulsota mñarera na mara lala naþa Ntewa naga mla pan amiu, vena amiu akilia asuñælu, a akilia asuwo mraai kiena ne Yermare, amio kiena navisokanen viowa lala naþa naga suñæ kila ke pan amiu. ¹² La naþa ita tesuñæ tekila ke mara pan la e kieta malena, la pe ape yeririna re poli. Ita tesuñæ tekila ke mara pa nañareraena taþena la ne, amio yerkaawa lala kiena ne yermare lala, amio suþe lala kiena ne la naþa nanagane la ape purþes nen yemalolo e yomarava nini, a tesuñæ tekila ke mñena mara temio kimi viowa la nene, naþa la moki liu, naþa asuñæ ke e yo punu ga.

¹³ Ana popon ayen ruru suri na kilaen mara kiena ne Ntewa la nene narui, ana pogos punu ga a e legiena punu ga, naþa Yermare naga imi vena kila mara van ita, þisi na ita tekilia tekila mara va nasinekar la nene, vano vano þisi, ana ita tesuñælu mñarera ke tesike na wa.

¹⁴ Pogos naþa amiu asuñæalun kilaen mara sanene, kiamiu sur mñarera nakilaen mara lala na sanini narui. Kulka naþa aþereari e meþemiu, naga sa naþa amiu apuarar þelaga na lelagaena. A kulsota mñarera na kilawoen

yepemiu vanon mraai lala, nanene na sa naþa amiu apuarar ruru þelaga mesmesu sumña e kiamiu malena lala wetelu. ¹⁵ Ana pupia kulus nen lamiu na yalena, naga na sa naþa amiu asun ke asape ava avisawal Nalologena Wo na sumñarena. ¹⁶ Kulþave nene naþa amiu na apuararia nakilawoen mraai kiena ne Yermare la nene, naþa kapi pivavaga ke e la, nanene naga sane kiamiu naviawaen mñarera e Ntewa. ¹⁷ A kiamiu kulparimiu na mara, naga sane natamaliaena, naþa Ntewa naga mla pan amiu, a playu na kilaen mara kiena ne Ninuna Wa naþa amiu awaria, naga sane Visena Wa kiena ne Ntewa.

¹⁸ A amio suri la nene, amiu na monar alen mñena ga, monar aviuntan Ntewa vena ıla amiu. A silaga monar alen e namñareraena kiena ne Ninuna Wa, a þisi na monar asitomñal li nalelagaena wa taþena la silaga e kiamiu leniena lala, naþa maramiu ve kawa re pogos tai. ¹⁹ A naga ke sina ga, amiu na monar alenwo inu mñena ga, vena þisi na Ntewa naga la pulmas na visena tai van inu vena nevis, vena ve nesitom þele re naþa nekilia nelologon Nalologena Wo kiena ne Kristo, naþa sumo naga su tapoloun yeririna lala, ana nanagane, þisi na nemñareran naþa nevisawal van la. ²⁰ Inu na nepe yaru na lologonen Nalologena Wo nene, ana nesike e yuñña nakoena, ana amiu na monar alenwo inu vena ve nesitom þele re naþa nelologon Nalologena Wo nene e nini, sa naþa mesmesun ga naþa netaþa.

Visena maro kiena ne Pol

²¹ Inu sineun nesape vena amiu na akilia kiau suniena lala, ana komin sur ne nanene yoko neligan kieta erau wo nene, Tikikas, imñasu pun amiu. Naga na þar yepe mñæn yuññaena lala kiena ne kieta Suþe e yo nini, ²² ana þisi na naga visawal van amiu visave imimi mesike sanape, vena amiu na akilia aloge wo si e imimi.

²³ Ana sumñarena, sitomena a naviawaena la apitom kome Ntewa Arimata, a Yesu Kristo kieta Suþe, la asuñña amio ita, amio mñena li nalelagaena la punu ga. ²⁴ A lemamienna kiena ne Ntewa naga sike e amiu, a e mñena ga e ita punu ga naþa tesuñña tesitom manene laa kieta Suþe Yesu Kristo, naþa þisi na ita tesitom naga vano vano-o, ve uro re, sanene. Inu, Pol.

Maki Naŭa Pol Siria Pa Pan Li Nalelagaen Wa Lala Nae Garu PILIŬAE Visayuena Na Tusi Nene

Komŭasnen suniena plas na tusi nini

Pol siri maki nene pa e sumare nae Piliŭae naŭa la nene ape yaru ŭesa nae Yurop naŭa Pol mlologon ŭesan lologena wo pani la, ana apimi ape li nalelagaena. Piliŭae naga pulkumali keviu tai na lepaŭ ne Masetonia, naŭa sike vatanon Parin Suŭe keviu nae Rom. Pol siri maki nini e pogos tai naŭa mēke e yuŭa naloge viowaena, a e poglis nene li nalelagaena laŭasa asuŭa akawe naga, a naga miloge piowa mēnaga e vianena na visokanena naŭa sike loyuŭa e sumare nae Piliŭae. Maki nini kila meraravan naŭa Pol naga ŭasine ga Ntewa, a naga kekara na kekara, ana tekilia sane naga sanene komin naŭa naga mlelaga mārera e Yesu Kristo.

Pol siri maki nini vena visan potena van li nalelagaena lala nae Piliŭae naŭa amiila naga e ya naŭa naga sinenania. La nene amligan kilavaru laŭasa pa pania vena iilaen naga, a naga siri maki nini pani la, vena visirluaen kiela sitomiena vena aelaga mārera e Yesu Kristo. Naga kila sanene komin naŭa visae aloge sane naga mēke yuŭa naloge viowaena, ana pe aloge viowagan vaŭisi.

Naga pisa pan la vena akila kiela sitomena la sumaga tano, sane sitomena kiena Yesu Kristo. Pe pon re avilave poli, a asuŭa asitom la ga. Naga pisa panila sape kiela maliena viu naŭa sike e Yesu Kristo, naga suri naŭa Ntewa mla korenan ga sanene pan la e kiena lemamiena, a atol ga e kiela lelagaena lala. Pe atol re kome naŭa amlogear navisaluena kiena lus nae Israel la poli, peraga, atolia komin amlelaga ga e Yesu Kristo.

Pol sinenan sape li nalelagaena lala nae Piliŭae monar atol ŭelaga kiena Yesu Kristo. Naga sape la naŭa asikol la ruru e Yesu, Ntewa mla sumare na lelaga sike e kiela maliena, a kila la asuŭa akekara luwega.

Pupia suri tai naŭa Pol pisayu e maki nini, naga sape li nalelagaena lala monar asikol ruru la amio Kristo, monar akekara, a kiela sitomena lala a kiela lelagaena lala sumal mārera e naga silaga. Maki nini kila merarava pan ita naŭa Pol naga sinen sii paŭisi li nalelagaena na sumare lala nae Piliŭae.

Komŭasnen tusi la na nini

Visena ŭesa 1:1-11

Suri la naŭa Pol sumā mloge ke piowagania 1:12-26

Malena kiena yaru naŭa mlelaga monar taveve maliena kiena Kristo 1:27—2:18

Pol sape vitetalia Timote va gar pun la, a pitetalia Epaprottaetas ŭasuŭe si pa uŭa 2:19-30

Le Piliŭae lala monor avisuar la e kiela sinekar lala 3:1—4:9

Pol amio kiena erau lala nae Piliŭae 4:10-20

Visena maro 4:21-23

Visena na sumo

¹ Maki nini, yar na yuñae korekena la lua kiena ne Yesu Kristo, nane imimi lua Pol amio Timote, imimi lua mesiri piñasu pan amiu, naþa asike e pulkumali naþa Piliþae, nane amiu naþa kiamiu malena su ruru ke amio Kristo, sane ape li nalelagaena wa lala, amio kiamiu nasumonena lala amio kiamiu yaru naiilaena lala. ² Imimi lua mekekanan navitawe amiuena sina ga e maki nini, e kia kiena ne Ntewa arimata a Suþe Yesu Kristo, a imimi lua mepiun tan lalua nene, vena aligan lemamena a sumarena sike amio amiu nanagane.

Pol mlenwo la

³⁻⁴ In na nesitomñal amiu lue ga e kiau leniena, a nekekara lue ga nalenwo amiuena van kieta Ntewa, a navisaen potena paþisi vania vanon amiu. ⁵ In na nesitomñal ke kiamiu navisuarinena, amio mñena kieta nayuñae veragaena e lologena wo, siar e naþa nesiar kiau yuñaeena e amiu, pimi tol nanagane, ana nepisa potena paþisi vanonia. ⁶ In na nemlelaga sane Yarkeviu, naþa siar kiena yuñaeena wo tai pan amiu rui, naga kilia yuñaeena mña vano, vano-o kila ruru punu ga, nane e pog maro e pupia legiena nena kiena Yesu Kristo. ⁷ Vanon sanene, avisu naþa in na nesitom amiu manene laa, nepisu sane nanene na mesmes ga, vanon tepa lele taaga loyuñae e lemamena kiena ne Ntewa rui, ana amiu amio inu e sur la mok rui, e pog wo a e pog mñarera. Nanagane, nepuarar ruru amiu asike e loyuñae e inu, kila sane nanagane pogos naþa nesike e yuñae na koena, sa ga naþa ita mña nena ga. Pona visae aure inu neva e kumal na visen van inu vanon lologena wo naþa nepisawal ke ne, ana sa ga amiu amio inu ke na wa. ⁸ Nanene pe lelaga ne, ana Ntewa kilia sape sineun mñena nesape nevisuli si maramiu wa. Awe, sineu miye amiu paþisi ne, e sinesiena make ga kiena ne Yesu Kristo. ⁹ Nemlenwo amiu sanini, nesape kiamiu sinesiiena monar kapuru lue ga, a visae na kiliaena wo a namanmaruaena a navisuveve ruruena sike e amiu, kilia iila sinesiiena nene imi ve keviu lue van amiu. ¹⁰ Visae amiu ave sanene, yoko akilia atol make ga þelaga wo lala, a aligan la naþa piowa, ana yoko kiamiu malena la kilia merarava ruruia, taþatete sur tai te amiu e legiena kiena ne Kristo naþa pimi ke ne. ¹¹ A kiamiu malena la yoko kilia war mras nen mesmesuena naþa Yesu tamñan pimi, ana sane kieta mrapa tai naþa tekilia teyeluar Ntewa vanonia, a Ntewa mñena þarwarinia.

Pol sike e yuñae na loge viowaena a kila ke yuñaeena kiena Suþe

¹² Wolai a vineu lala, nesape nevisawal sur nene van amiu, sane pog mñarera la naþa pimi pan e inu ke narui, pe akilawo re kiau yuñaeena poli, peraga. Ana la amiilaar ke lologena wo kilia wa manene laa sane e yo taþena la ve moki. ¹³ E lepas nen yo naþa nesike ea, nepisu sane yar na mara lala amloge lologena wo na rui, a pa tol yar na mara e yuñae mña ne Parin Suþe Sisa, amio yeririna taþena lala. Nanagane na la apisu kilale rui sane noþar ke sen la nene vanon ga Kristo. ¹⁴ A nekekara mñena paþisi navisuen pogos naþa apuarnu e yuñae na koena sanene, ana sur nene pe kila re li nalelagaena taþena la e nini amarau poli, kila la asumñal mñarera laa sane e Suþe, a aþaryon ke ga navisawalen visena kiena ne Ntewa.

¹⁵ Lala amlologon visena kiena ne Ntewa, pe sur wo tai, ana sur taaga, nekilia sane lala ḡasia amlologon Navisaarena Kristo e sitomena wo, a ḡasa amlologon e sitomena na vielueena a e sitomena na vilaveena. ¹⁶ A la naḡa amiyuḡae po, apisuluḡar sane nesike e yuḡa na koena vanon nemiyuḡaen lologena wo, ana sinela piowagan inu, a sinela piowagan la naḡa pe amloge re poli wa, ḡisi na amlologo e sitomena wo. ¹⁷ Ana lala taḡena nene, amlologon Kristo ana pe ape lelaga re poli, aḡarwar la paḡisi, asape akila sa naḡa lala towe ava metava. Sitomena viowa na sanene sike e la, ana pogos naḡa apisu naḡa apiar ruru inu e sen la nene nesike e nini, apisu sane pe kiela pog naḡa akilia avisayu kare kiau kia e maran yar lala, ana akila kiela kia la pa metava. ¹⁸ Ana ane kilia, pona pe pe sur re tai poli. Kiela sitomen po yo, po piowa ga, ape lelaga pona apisokan, ana pupia sur keviu, kia kiena ne Kristo monar molue lue ga silaga.

Pol sape mal pona mare, ana sinenan ga Yesu

¹⁹ Sur ne na nene, pogos naḡa nemloge asape kiena kia momolue ke pa rui, nekekara paḡisi, ana sa pogos tai neloge sane kiena yuḡaena pa po manene laa ke sane, yoko neloge won vaḡisi. Nanagane na nepisu sane amligan nu nemēke ga e marena, a pe mrapa re naḡa nekilia nemolue si vetan poli, ana pogos naḡa nemloge sane kiena yuḡaena pa ke meta sanene, miilalua si kiau sitomena sane, kila nemlelaga manenē laa sane e kiamiu leniena lala, amio naiilaena wo kiena ninuna ne Suḡe Yesu Kristo, sane yoko wo van inu na wa. ²⁰ Sanene na, nanagane na nemlelaga ke ḡarera sane akilali ya ne van inu, ana taḡatete akila nekila sur tai na piowa pona nevisa visena tai naḡa yoko nemawan sina e marana ne Ntewa. Visae nemal po nemare, pe pe sur re tai poli, ana sane pogos punu ga, sineun ga nesape nemāreran ga kilaen kia kiena ne Kristo va manene laa metava wa, e sur ya naḡa yoko vim katen inu po e tasneu. ²¹ Sur naḡa teke e inu sanini, visae nemali, malena wo kiena Kristo sike amio inu, a visae nemare, neva nesike nemio naga, naḡa wo manene laa sane. ²² Visae ve kiau naḡa nemal ve piavi re laa sanē e yomarava nini, naga nene sane kiau yuḡaena wo ḡas sike ga wa nayuḡaenena, naḡa kilia war mras wo lala. Sanene na, nepisu sane visae nesuḡa, woga ga, a nepisu ḡena sane visae nevano, naga ḡena poga ga. Pisi na nemninue narui, popon netaveve nape narui. ²³ Marera pan inu paḡisi navisaveven mrapa lua nene navisa lologiaena tai, komin e kana lepas tai, sineun manene laa paḡisi vena nevetan yomarava nini, neva nesike nemio Kristo, naga po manene laa sane, ²⁴ ana nepisu ḡena sane popon manene nesu re laa e nini sane, vena neiila amiu re laa ga wa. ²⁵ Sitomena ne sanene ḡarera ruru pan in rui, kila sane nanagane nepisu sane nekilia nevisaar van amiu sane nesike si nemio amiu na wa, vena kila amiu akilia aloge wo e kiamiu viawaena e Kristo Yesu, a vena akilia ava re laa sane amio naga. ²⁶ Ve sanene, yoko visae pogos tai neim nekatēn amiu, nemlelaga sane yoko kila amiu akekarān Kristo va laa sane na wa, a yoko wo vaḡisi van amiu, kila ne kiamiu sur la ve moki sina na visaen potēna vania a ve nayeluaren naga vanonia.

Monar teyakolkol ita ruruia, teve taaga na kilaen mara van sinekar lala

²⁷ Ana pe tekilia ruru re poli wa sane yoko ve sanapen inu, ana pe sineun re asitomaḡal in poli, asitomaḡal amiu ga. Ayal ruru e mrapa na po, mesmes sane ave yar na lologena wo kiena ne Kristo. Pona nekilia neim

nakaten amiu, po taḡtatete neim̄asu, ana popon visena tai tol kiligau sane apiawa m̄arera ruruia, naḡa ninumiū ve taaga, kiamiū sitomena taaga ga na suḡialen lele taaga, amiu aḡareran sane nalelagaena e lologena wo monar tauluia. ²⁸ Ana ve amarau re, asitom korenan sur la naḡa sane yoko nasinekar la akila van amiu. Pogos naḡa neloge sane akila ke sanene, yoko wo na wo, vanon yoko ve kile kiena ne Ntewa van nasinekar lala vena welualae, a ve kile kiena ne Ntewa van amiu vena kiamiū natamaliaena. ²⁹ Lelaga, yoko monar akila mara amio sinekar la sanene, vanon pogos naḡa Kristo ḡere amiu ape kiena, pe naga re ga naḡa aviawa ga e poli, ana yoko akus m̄ena naloge viowaena vanonia. ³⁰ Monar ve sanene, vanon nanagane tokus pae ke pupia mara nene naḡa nanua apisu ke nokusia, pona naḡa asuḡa amloge ke asape nokus ke ga wa.

2

Pelaga wo naḡa popon tekila van ita

¹ Sineun nesape amiu asitom veveli kieta malena wo temio Kristo. Kiena ḡelaga miilalua ke kieta sitomena, ne! Kiena sinewoena kila temloge po paḡisi, ne! Ninuna kila tesu ruru ke temio ita, ne! ² A naga kila naḡa malumuena a sineyeena pulen ita, ne! ² Ana komin naḡa kila po pan ita sanene narui, nesape neiakol visena, neviun van amiu vena ava re laa sanene. Awis, atam̄an sane kiamiū ḡelaga pan amiu, yoko maran ve taaga ga sane kiena ḡelaga pan amiu. Ana popon sinemiū iyeiye amiu, maran taaga ga sa naḡa naga sinen miye amiu, a kiamiū visena a kiamiū sitomena ve taaga. Visae nevisu akila ve sanene, yoko neloge wo, nekekara na nekekara. ³ Ve sanene na, ve teyuḡae re si e ḡelaga na puluvisena, a ve tekila re si suria e nawarwarena, ana monar temalumu, tekila ita tesu ga tano, tevisu yar taḡena la sane apo taulu ita. ⁴ Ve tesitoḡal ita re ga, amio ya naḡa pe kieta, ana monar tesitoḡal m̄ena yar taḡena lala, amio ya naḡa pe kieta. ⁵ Popon sitomena wo amio ḡelaga wo su lue ga e ita, komin naga nene naḡa tepisu e Kristo Yesu rui, naḡa po na po.

⁶ Naga sa naḡa yauena tai naḡa pisa, sape Naga pe nono na Ntewa, sa ga Ntewa, ana pe m̄areran re sape naga maran taaga ga sane naga poli.

⁷ Naga mligan kiena naurarena sike ma e peni, pitomi sane pe sur korena ga tai, paeme e yomarava nini pe yeririna pimi sane yaru na yuḡaena naḡa pe kiena kia re poli.

⁸ Lelaga, yaru nae ma e peni pimi pe yeririna nae yomarava, kila naga pito tano, sike ga tano vatanon nasinenanena kiena ne Ntewa, pano-o tol marena e laki torovia.

⁹ Mlogear Ntewa, ḡisi na Ntewa pisirlua naga kila kiena kia pa metava manene laa taulu kia taḡena la punu ga.

¹⁰ La nae peni, a la nae yomarava, a la nae yo tano, yoko la punu ga avatanon kia nene, yoko akinai vania.

¹¹ Yoko gola la punu ga ayeluar Ata Ntewa, avisawal e marala, asape Yesu Kristo naga taaga ga pe Suḡe.

¹² Erau lala, e yo nene tepisu naḡa Yesu mlogear arimana, a amiu m̄ena, nanua nepisu sane amlogear ruru m̄ena naga po na po. A nanene pe

nakilaen re ga e pogos naþa nesike nemio amiu, komin nanagane pe nesu re si nemio amiu poli, pe nepisu re si sane asike sanape, ana sineun nesape asuþña akila mña wo va laa sanene.

Amiu atol pa natamaliaena rui, ana piowa naþa atotano korena amio, ana monar asitom urmi ea. Monar avisuar ruru pupia yuþñaena wo naþa Ntewa kila, na amiu mña monar ayuþñaen lili mña yuþñaen wo lala na malena viu nene naþa naga mla pan amiu. ¹³ Ana nemlelaga sane tekilia tekila, vanon Ntewa ga nene miyuþñae ke e kieta malena la ita pepe taaga, miila ruru ita naþa kieta sinenanena lala kekaran na kilaen kiena sinenanena, a kila ita ke tetorokin nakilaen suri nene.

¹⁴ Ve sanene, sur ya naþa sike e lumoþña na kilaena, okila naþa sane ve ovis mumu re pona ve ovisamaran re sina. ¹⁵ A tesike likan yeririna la naþa akuspal mrapa, kiela sitomena la pe taþena, ana ita monar teyuþñaen kieta yuþñaena la wo a mesmes. Ita tepe narina ne Ntewa lala, naþa popon kororaki ve to re e ita, a monar tepe sane kap tego na tegolien mrapa kiena yeririna la na yomarava nini. ¹⁶ Amiu auarar ruru visena namalena vanla, vano-o tol pogos naþa pupia legiena naþa Kristo yoko wasuþe sina ga. Sanene yoko nekilia nevisu sane pe nekirir korena re poli, ana nekilia nevilaven amiu, nekekaran amiu sane ape pupia mras nen kiau yuþñaena tai. ¹⁷ Pona vano-o tol sane kau kuruta monar lau vanon amiu, a visae ve sanene, nepisu sane pogaga. Nepisa sanene vanon nepisu sane amlogear Yesu, akila amiu sane pe kuþaþaena tai pan rui, ana popon in mña nekekaran nataþanen kiau malena vanon yuþñaena kiena Suþe. ¹⁸ Nane nepisa, sane nekekaran ve sanene, a popon amiu mña akekarania, komin naþa visae Ntewa kekaran sape nekilia netarlu kiau malena vanon yar taþena lala, naga pe sur wo tai naþa naga kila van inu.

Pol sinenan sape vitetalia Timote va pula

¹⁹ Nesape nevisawal mña van amiu sane e lepas kiena ne wolai nene Timote, kiau sitomena mñarera e Suþe Yesu sane yoko ve ve piavi re, yoko nevitetalia naga iþñasu pun amiu. Nekekaran naga paþisi sane popon sa naga iþñas visu amiu, þisi na war kamiu lologena þasia imi si pun inu, naga nene yoko kila neloge wo vaþisi ne. ²⁰ In na nepisu sane pe nekirawal re si yar tai e nini poli sane naga, po torokin naþa nevitetalia iþñas pun amiu. Naga kiena sitomena maran taaga ga amio inu, ana nekilia sane visae naga sike amio amiu, neþasine sane yoko naga sitom lue ga nakilaen wo manene laa van amiu. ²¹ Lala taþena la asikena, ana pe asa re naga poli. In na nepisuluþar la rui, sane sur naþa keviu e kiela sitomena, nane sur la naþa pe kiela ga, ana sur kiena ne Yesu Kristo, asitom korenan la ga, pe asitom re urmi e poli. ²² Ana Timote tekilia sane naga po paþisi, akilia rui sanape naþa imimi lua memiyuþñae veraga e lologena wo, pano-o nepisu naga sane pe naruu, a naga pionu pe arimana. ²³ Sanene na, nepisu sane pe yar mesmes naþa nevitetalia iþñas pun amiu, ana taþatete iþñas na wa. Sineun nesape nevisuli sane yoko ve sanape van inu e nini sumo wa, þisi na naga kilia iþñas visawal van amiu. ²⁴ Visae yoko imi wo van inu e nini, nekilia sane yoko ve naga taaga re kilia vim katen amiu, ana nemligan ke e kiau leniena, nemlelaga e Suþe sane yoko ve ve piavi re na yoko akilia avisu mña marau neiþñas nakaten amiu.

Pol pisu sane popon Epaprotætas wasuþe si pula

²⁵ Sur taḡena si tai na visawalen van amiu, sane kieta puruvi naḡa Epaprotætas, naga mai paḡisi pano-o nepisu sane popon neligan naga wasuḡe si pun amiu sumo wa. Amligan naga pimi sane kiamiu naiilaena tai van inu, ḡisi na memiyuḡae veraga po, mesuḡal veraga e mara na po na po. ²⁶ Ana sur taaga ga, maiena nene tolia, kila kare naga paḡisi, kila naga sinenan pisape iḡas si uḡa pun amiu. Ana pogos naḡa naga mloge sane lologena na kiena maiena nene tol pa pulkiligamiu la rui, kila naga mloge piowa li ḡaga, sinenan pisape visu amiu. ²⁷ Lelaga ga, maiena nene kila naga piowa pano-o mepisu sane yoko taulu naga, ḡisi na Ntewa sinen miea, pe mare re poli. Ana in na nesitom ke sane Ntewa pe sitom re ga naga poli, a sitom in ḡena ga, komin visae naga mare, yoko ḡarera ḡena van inu vaḡisi, yoko yakol si pupia naloge viowaena metavan si naloge viowaen taḡena la naḡa nokus ke pa rui. ²⁸ Ana pogos naḡa mai sanene, sike amio in e nini wa, nemloge piowagan naga paḡisi. Ana sineun nesape neligan naga wasuḡe sina pun amiu sumo wa, a nemlelaga sane amiu ḡena akekaran navisuen si marana. ²⁹ Sineun aworworun naga e kia kiena ne Suḡe, avisuar ruru naga sa naḡa apisuluḡar naga amio kiena yuḡaena la naḡa kila e nini. Yar sur la ne sanene, popon tevisuar ruru la, po tevatanon la, ³⁰ vanon akila yuḡaena kiena ne Kristo po paḡisi. Epaprotætas naga sanene narui, naḡa sitom manene laa yuḡaena nene, kila sane pe sitom re nena kiena malena, lavis marena. Naga kila sanene vanon sinenan sape ve masisu e yuḡaena naḡa amligan e limana. Amiu taḡatete aim aiila inu, ana amligan naga kus kiamiu kia, pimi miyuḡae ke amio inu. Naga nene aure si naga, akila wo vania.

3

Sineun nesape nekilia ruru Kristo va laa sane, amio kiena puriu kawaena

¹ Wolai lala a vineu lala, poga ga, nesape nesiar nokotawe kiau visena narui. Visena maro tai na po na visaen van amiu sa nini, amiu akekara silau e malena wo naḡa Suḡe mla pa pan amiu rui.

Pona visena nene nepisa pa pan amiu yam moki yo rui, ana ve sinemiu kar in re, pe nesitom re sane piowa navisaen sur wo la van amiu yam ve moki poli. Naga poga ga pan inu, a nesitom sane kilia iila amiu ḡena ve keviu va laa sane.

² Ana visena viu si tai naḡa nesitoḡalia navisaen van amiu sanini, sane monar avisuar ruru amiu e la naḡa amlologon manene ke ḡaviu. Na nene komin naḡa aḡareran ke asape ḡaviu nene naga ga pe mrapa naḡa yar kilia va loyuḡa e namratava puna Ntewa, ana na nene na pe lelaga re poli. In na pe nekekaran la re nena ga, nepisu la sane amiyuwon polo la asu kar ke ga sa ga lokul tetan lala.

³ Sur naḡa tesike ea, naga pe sa re nena nene. Ve tevisu re sur la naḡa sike e kulū yepeta, sane sur ne la nene kila ita temerarava e marana ne Ntewa, komin temlotun ke naga e ninuta, a tekekara silaga na sitomalen Yesu Kristo kila ruru kieta mrapa. !Visae asun avisasa ke asape ḡaviu ga kila Ntewa kekaran yeririna, monar tevisa tesape naga pe na yepela ga. A naḡa nalelaga nena, nane ita tesike e ne, naḡa tete plan ke ḡelaga viowa a sitomena viowa vetan kieta malena lala!

⁴ A visae aḡareran ke asape Ntewa yoko kekaran ita e sur ga la naḡa sike e ita, pona nekilia nevisawal kiau sane yoko wo taulu si kiela yo.

⁵ Visae nevisa plan kiau sunena lala, yoko amiu avisu punu ga mesmes ga a po, taveve þelaga mesmes a ya naþa navisaluaena pisa. Sur na sumo, e kiau lus lala, in na nemolue mesmes ga e pupia lus nae Israel, nepe kuruta mal mesmes e lus kiena ne yermarua apua naþa Pensiman. Ata amio auia, lalua ape Yu, kila in mēna nepe Yu nena napo. A ta sina, in na nepaeme, tol kana wik taaga ga, nepe þaviu. Sur taþena, e lepas na navisaluaena kiena le Yu la, in na nepim nekeviu nepe kana Varasi tai, nepian ke pan yar taþena lala. ⁶ A nanua sumo, e lepas na illaaren lotena kiena le Yu la mārera, in ke narui naþa netaulu punu la la sane, nekilaþel ke ga li nalelagaena na sumāre la paþisi. Ana na maro naþa nekilia nevisa, e lepas na þelaga mesmes, pe visen re nena tai e navisaluaena kiena le Yu lala naþa nekilarovia pona nekila palia.

⁷ Sur la nene, kila apisu sane in na nepo paþisi, amligan inu nemon laa metava paþisi. Ana pogos naþa Kristo pio inu, pe nepisu re si sur la nene sane pe sur wo la pan inu poli, nepisu la sane pe sur na kokovioena ga, þisi na nemligan punu ga sike na, nesiraun ga naga. ⁸ Lelaga, nekilia nevisave ve sa nene narui, sane nepisu ke sur la punu ga nene pe sur na kokovioena ga, ana sineun ga nesape nekilia Kristo Yesu sane pe Suþe e kiau malena, va re laa sane. Sur taaga ga nene nepisu po, naþa kana napoena po taulu sur taþena la punu ga, ana naga ga nene sineunia. Sineun manenea na tolen naga e kiau malena, ana nekilalu kiau sur taþena la punu ga kominia, ana woga ga, nepisu sur la nene sane pe kororak ga pan inu.

⁹ !Visae kiau malena kilia yakol ruruia e kiena malena yoko wo na wo! Naga nene in ga taaga taþatete neyuñāenia, komin naþa sa nelogear navisaluaena, yoko navisaluaena taþatete kila sane netorokin naþa nemesmesu e marana ne Ntewa. Ana kieta mrapa taþena natolen namesmesena surña ga. Na nene, naviawaena e Kristo, a naga pe mrapa namesmesena naþa Ntewa ga pietavan ita ke la naþa temlelaga e narina.

¹⁰ !Visae nekilia naþa nekilia ruru ga naga, amio pupia puriukawaena kiena ne Ntewa naþa kila naga mal sina ga e marena, yoko wo na wo! In na nekekarana ga na kuspaen naloge viowaena la naþa naga kusia, a visae nekilia netorokin naþa nemaren marena ta ne sane kiena marena, yoko nevisu wo manene vaþisi van inu. ¹¹ Sur mārera ya na sa nene naþa monar nowaro ea, na woga ga, ana monar nekila ga ya naþa nekilia vena netol malena viu na sumālen sina e marena.

Sur naþa tesuñā toþarwaryon ke ne

¹² Nepisayu inu ke sina ga sanene, pe sineun re nesape asitom ke asape in na nesape nepo punu pa rui, pona netol pa kana mñak rui. In mēna pere ke ga wa, ana komin nekilia sane Kristo Yesu þure inu nepe kiena pa rui, sineun nesape nowaryon lue ga vena netol lele tai naþa naga kilia kekarania. ¹³ Wolai a vineu lala, monar nevisa ruru van amiu, nepisu in sane pe netol re lele nene poli wa, ana yuñāena taaga ga nene teke e kiau sitomena silau, sane in na monar sineu þesan sur ya naþa sike varaun inu, ana monar newaryon natauluen sur ya naþa sike e marau. ¹⁴ Sur naþa neþaryon ke ne, naga sanini, sane kiau malena monar yoko wo ruruia amio Kristo Yesu, vano-o yoko in mēna neve yar tai naþa neloge vioena wo kiena ne Ntewa naþa visa van inu, sape “!Pogaga, ko ovam metava osike

amio inu narui!” Sur nene sa naþa tropi tai naþa amligan ruru mēke rui, ana tekiririn ke, vena tetaulu ve kieta. ¹⁵ Visae ita þasia kieta sitomena la marua ruru þisi, popon teyuñae ve sanene narui, ana visae e sur la þasia, ita þasia kieta sitomena la pe marua ruru re sanene poli wa, nemlelaga sanē Ntewa yoko kila sur la nene merarava ruruia van la. Pona e sur la moki pe tepim tepo re e poli wa, ana yoko naga iila ita e na wa. ¹⁶ Ana monar towarar ruru naga naþa tepim tepo pa e rui, sane piowa naþa teloru teviepal sina ga vetania.

Ataveve lau

¹⁷ Wolai a vineu lala, nepisa awis pan amiu sane monar ayakolkol ruru amiu, ataveve li lelen lau e mrapa na kiau malena. Visae avisu kilale amiu þas sane akila ke po sanene rui, amiu taþena towe lai, ayal ataveve lala lala. ¹⁸ Nepisawal visena nene pan amiu yam mok li rui, a nanagane na nepisa ke sina ga naþa nemloge piowagania, amio wamarau mlau. Nanene komin naþa nepisu ke amiu þasia sane aþar ke kia naþa ape li nalelagaena, ana kiela malena þarlologia ga sane ape sinekar amio Kristo, amio kiena lak torovia. ¹⁹ Kieta nasinekar la nene, sur naþa amlotunia, naga meþela ga. Kiela naviowaena lala, popon amawania, ana apilaven manene laa. Sur naþa pulen kiela sitomena, sur na yomarava ga la nini, ana luasnela, akovio viowa ga.

²⁰ Ana ita, pe tepe yeririna na yomarava re la nini poli, kieta purvanua napo, nane ma e peni metava. Yar keviu nae e nene, nane Suþe Yesu Kristo, kieta natamaliaena, ana tesike e yomarava nini wa, tesuñate ke naga, tepisusu ke sane yoko ve ve piavi re vitomin ita sina. ²¹ Ana pogos naþa visae naga vitomi, yoko yuñae amio kiena pupia puriukawaena naþa torokin nakilaen sur punu ga su vatanon kiena nasuþenena, ana yoko vilopu ita. Nanagane, tesike temio yepeta marua la na yomarava nini wa, naþa menunū pororowa ga, na ape sur na marena ga, ana yoko naga la tas viū la van ita naþa po sane tasnena, naþa merarava, tego, mārera, sunā wo sulue ga.

4

¹ Ve sanene, wolai lala a vineu lala, popon amiu asuñal mārera sanene e kieta Suþe. Nepisa sanene vanon nesitom amiu, sineun amiu paþisi, amiu akila inu nekekara keviu, noþarwarin amiu paþisi, ana sineun nesape yoko wo van amiu silaga.

Visena kiena yeririna þasia

² Nemloge piowa komin nepisu sane monar nevis ve tokaki van kieta sira lua nene, Yuotia amio Sintike. Llua apis vitawa pan la paþisi, ana nepisa pan amiu sane sineun llua monar akila kiela sitomena vito ga tano, vim ve taaga vatanon kieta Suþe. ³ Sira lua nene, nanua nemiynuñae veraga nemio la po paþisi, amio mēna yaru nene Klemen amio yar taþena lala, naþa moþaryon lologena wo pano-o imimi punu ga kiamimi sitomena taaga ga. Nekilia sane kia kiena ne yeririna nayuñmaena punu ga nene asiriar sike pa e tus na malena rui, ana pogos naþa amlipere la sina, nemloge piowa paþisi. Ve sanene, kiau naviunena tai van ko ne, kiau erau naþa nanua sumo tepe yar na yuñmaen veragaena konua rui pimi. Neviun tan ko vena ko na oiila sira lua nene vena aim ave erau wo sina ga.

Visena na iilarena lala

⁴ Ana kiau visena si tai van amiu punu ga, nesape amiu akekara e Suþe, akekaran naga silau. ⁵ Pogos naþa alual pog m̄arera, ava ruru ga, akila sa naþa yar la avisu kilale sane kiamiu sitomena la piayavi ruruia. Akilali naþa asitoñal lue ga sa naþa ve ve piavi re na, Suþe wasuþe sina. ⁶ Amiu ve akila re sinemiu la pepen sur lala, a e sur ya la naþa imi kate e kiamiu malena, avisa siþa van Ntewa vanonia. Avisawal vania e sur ya naþa apilasinia, aleninia, atagin vania, ana nanene monar akila silau e sitomena na visaen potena.

⁷ Ana pogos naþa aligan sur punu ga e limana sanene, yoko avisu naþa Ntewa yoko ligan kiena suñare e amiu, iila amiu. Kiena suñare nene keviu paþisi, kilia kila wo vaþisi van ita taulu ya naþa tekilia tesitomia, vano-o kila naþa uarar ruru sineta po kieta sitomena vena m̄arera e Suþe Yesu.

⁸ Wolai lala a vineu lala, lavis nevisa make kiau visena van amiu narui, ana nesape neiilaar amiu vena kiamiu sitomena la ulen ga sur la naþa Ntewa sinenania. Sur ya na pe lelaga, po sur ya na mon metava, po sur mesmes ya, po sur merarava ya, po sur nowo ya, po sur ya navinaiaiena, po sur ya na yeluarena, po sur taþena ya napo, nanene kana sur ne la naþa po asulue ga e kieta sitomena lala. ⁹ Naga nene pe þelaga la naþa noþaryon ke vena neviani amiunia, pona atol tan inu, pona metavanja, apisu e kiau malena. Ana visae avisu sane pe lelaga sane þelaga wo laþas nene sike e kiau malena, nemiye awis pan amiu vena amiu m̄ena aligan ruru e kiamiu malena lala. Ana visae akila sanene, nemlelaga sane kieta Ntewa nasuñareena yoko sike amio amiu, iila amiu.

Potena e nalaena

¹⁰ Nesape nevisa van amiu nesape pupia kekarena pan inu, sane yam piavi li m̄a ga pe nepisu re sur tai poli, þisi na netol ga narin nalaena naþa amligan pimi. Nemlelaga sane asitom in m̄a ga, ana nekilia sane amiu pe mrapa re ga naþa akilia akila sur imi tol inu e nini poli. Ana pogos naþa nepisu kiamiu nalaena nene, nepisu sane kiamiu sitomena naiilaena kiau yuñæena mal sina ga, ana nemiyeluar Ntewa vanonia. ¹¹ Nepisa sanene, a pe naga re ga naþa sane nepisape pe kiau sur re poli, vanon sur nene neþarpoyo e rui, sane sur ya na vim katen inu, po nesike sanape, nekekaran ga. ¹² Nesike tano po nesu metava, visokar inu po kau kinanena moki, luñau korena po luñau pule, in na nokom e sur la punu nene rui. Pog viowa pona pog wo, ana mrapa kien Ntewa navawarpoen ea teke ne, a naga pian inu ea, kila neþarpoyo e sur la nene rui. ¹³ Ve sanene, nanagane na nepisu sane nekilia netaulu sur la punu ga naþa þisina vim e inu, nane e pupia puriukawaena naþa Kristo kila ke nemarera ea.

¹⁴ Nesape nevisa sanene, amiu nae Piliþae, asitom na iila inuena e pog m̄arera la ne sanene, amiu ape lemam paþisi ne. ¹⁵ Sa naþa apisuluþar pa rui, pogos naþa nesiar kiau nayalinen lologena wo nene, pogos naþa nepetan Masitonia nepano, pe suñare re nena tai naþa miila inu, peraga, amiu ga. In na neþar sur wo la moki pan la paþisi, a pe lala yar re tai naþa sitom sape ligan sur tai vim poli vena iilaen kiau mrapa pona kiau yuñæena. ¹⁶ Ana amiu apo paþisi, pogos naþa luñau plasia amiilala inu, amligan nalaena la pimi pan inu yam mok li m̄aga, pano tol pogos naþa

nepa nemiyuñae ke gare gar Tesalonaika. ¹⁷ Nepis ke sanene, pe naga re ga naþa nesape nowar lue nalaena la poli, ana vanon naþa sineun nevisu naiilaena la molue e suñiare lala na iilaena yuñae kiena Suþe. Nanene vanon sane visae akila wo sanene van yar taþena lala, ana kiamiu þelaga wo nene yoko war mrasa, kila sur punu ga wo laa sane van amiu sina ga. ¹⁸ Vanon nagane, nepisa potena pan amiu paþisi e nalaena la naþa apitetalia Epaprotætas þar pimi, netol la punu pa rui. Nalaena la nene pimi, pa taulu ya naþa sineunia, ana nepisu sane nanagane po laa pan inu. Kiamiu naiilaena la nene, sane ponotaninu tai naþa ponos po paþisi, la sane kuþaþaena tai naþa akila pan Ntewa naga pisu po paþisi, kekarania. ¹⁹ Ana nekilia sane visae limamiu plas pogos tai, yoko kiau Ntewa visuvevea lue ga, vanon Yesu Kristo kila pa rui naþa naurarena lala kiena ne Ntewa nae mae peni akeviu paþisi. ²⁰ Sanene, yoko tesuñia teyeluar kia kiena ne arimata Ntewa silau, yoko teyeluar ña naga vano-ve þisi re pogos tai, sanene.

Visena maro

²¹ Aliganlelein kiau visena nene van li nalelagaena wa lala naþa asike ne, avisawal van la apisape nesitoñal la ke silau. Wolai taþena lala amio vineta taþena lala naþa asike amio inu e nini, lala ñena asape avisa pokolulagi po pokolemalo van amiu. ²² Pas si naliganen visena sanene iñasu van amiu, nane li na lelagaena wa la punu ga e nini, amio ñena la naþa amiyuñae kiena þarin suþe nene Sisa e ñana pupia yuñia nene.

²³ Kiau leniena, sane lemamiena kiena ne Suþe Yesu Kristo sike e ninumi lala, sike likan amiu silaga.

Inu, Pol.

Maki Naþa Pol Siria Pa Pan Li Nalelagaena Wa Lala Nae Garu KOLOSI Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Kolosi naga pupia pulkumali tai na lepas nae Esia naþa nanua sumo na mēke vatanon Parin Suþe keviu nae Rom. Pulkumali nene sike e purvanua naþa nagane kiena kia Teki. Pulkumali nene mēke yepasnen pulkumali taþena naþa Episas e lepas naþa mrae molue ke komea. A mñaki nini Pol siria pan yaru na suñare lala nae yo nene. Pol pe siar re suñare nae Kolosi poli, ana pulkumali nene sike lavisin Episas, naþa pupia pulkumali na lepas nene, naþa Pol miyuñae ke e silaga. Pogos naþa Pol sike garu Episas, naga mligan plan ke kiena yaru lala apa amlologon ke lologena wo e yo lala na lepas nene, a Kolosi naga tai naþa mēke e yo la nene. Ana komin suri ne nanene, Pol pisu sane yuñae na visuaren yo nene Kolosi naga mēna sike e limana.

Pol mloge visena tai asape navianiena lala na suñare nene, asuñae apisa ke asape yaru lala monar alotun ga yerkawa lala a nasumonena kiena yermare lala, vena akilia ruru Ntewa, a vena akilia atol maliena naþa pulen suri makega. A apiyan ke yaru lala, asape monar ataveve navisaluaena marua e lepas na kinaniena, a suri taþena si laþasa, a monar ave þaviu vena atol maliena.

Ana Pol siri mñaki nini vena visaluþaren sitomiena viowa la ne sanene, a pisawal visena lelaga kiena Yesu Kristo pan la. Purþesnen sitomena naþa pisa na sanini, sape Yesu Kristo naga taaga kilia la maliena naþa ulen suri makega van ita, a vianena viowa la nene asuñae aþere plan yaru lala aþure matania. Kristo miyuñae yuñae kiena Ntewa na sien yomarava nini, a naga miyuñae kiena Ntewa vena wereplan si yaru la aimi ea. Yaru monar sikol naga e Kristo vena kilia tol malena, a pe mrapa taþena re si poli. Pisina siraunia, Pol pisawal panila e suri la naþa akilia atol e kiela maliena komin naþa amlelaga e Yesu, a naþa asikol la ruru amio naga.

Pol mla mñaki nene pan yaru tai kien kia Tikikas vena la va van li nalelagaena la garu Kolosi. Tikikas nene, naga yaru mña nena naþa lalua Onesimās apano, naga mla Onesimās þasuþe si pa kiena yo. Suniena nene sike e mñaki kiena Pol naþa pitetalia pa puna Pilimon.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-8

Pelaga kiena Kristo, a kiena yuñae 1:9—2:19

Malena viu e Kristo 2:20—4:6

Visena maro 4:7-18

Pol siar kiena visena

¹⁻² Inu Pol, naþa in na yaru nalologena kiena ne Kristo Yesu naþa Ntewa naga mligan inu, a nekekara naþa nevitawe amiu e mñaki nini, naþa nesiria piñasu pan amiu li nalelagaena wa lala nae Kolosi, naþa amiu punu ga

ape kiau wolai lala a vineu lala e Kristo, naþa asumã apiawa m̃arera e naga. In na nemio Timote, naþa naga sike amio inu, imimi lua memlen mesape þisi na lemamiena a suñarena kiena ne Arimata Ntewa sike amio amiu.

Pol pisa potena pan Ntewa vanon la

³ A silaga e kiamimi leniena lala, imimi lua mepisa potena pan Ntewa Arimana ne kieta Suþe, Yesu Kristo, vanon amiu. ⁴ Naga nene vanon naþa imimi lua mekekaran amiu paþisi, naþa visena tol imimi sape kam na asumã apiawa ke m̃arera e Yesu Kristo, a asumã sinemiu sii manene ke m̃ena li nalelagaena taþena lala. ⁵ Pelaga wo nene naga suñã molue ke ga e kiamiu malena lala komin naþa sinemiun manene naþa þisi na akilia atol suri wo la naþa Ntewa mligan ruru sike ma e peni vena ve kiamiu. Suri wo la ne sanene, amloge lologena wo pisaar pan amiu þisi rui. ⁶ Visena lelaga nene pimi pun amiu þisi rui, a nagane, suñã pa vanua manene ke m̃ena ga e yo taþena lala e yomarava nini narui. Suñã pava ke sanene, ana suñã kapuru a suñã þar ke m̃ena ga mras la naþa powo, torokin ke naþa kila pan amiu e ke e pogos naþa amloge þesania, naþa apisu kilale sane lemamiena kiena ne Ntewa e ita naga keviu a lelaga paþisi. ⁷ Sur la nene Eþaþras naga pian amiu e rui, pogos naþa naga kus lelemimi imimi lua, ana naga pimi pisawal þesan lologena wo nene pan amiu. Naga pe yaru tai naþa imimi memiyuñiae ke lele taaga, a naga masusun yuñãena wo lala kiena ne Kristo. Imimi mekekaran naga paþisi, ⁸ a nanagane, naga þasuþe si pimi pun imimi rui, mla lologena wo tai pan imimi, naþa pisayu sanape naþa kiamiu malena lala suñã pule luen ga e pupia sinesiiena naþa Ninuna Wa mla pan amiu.

⁹ Komin sur nene, pogos naþa imimi lua memloge visena nene kiena Eþaþras, memlen wo amiu silaga pimi tol nagane, a mesuñã mepiun ke tan Ntewa mesape þisi na Ninuna Wa la manmaruaena a nakiliaena wo lala van amiu, vena akilia ruru nasinenanena wo punu ga kiena ne Ntewa. ¹⁰ Ve sanene, þisi na yoko akilia ayal mesmesu e mrapa napo naþa popon yeririna kiena kieta Suþe la ayal ea, a þisi na akilia akila naþa naga kilia kekaran make kiamiu þelaga punu ga. A yoko mras wo lala kilia imi m̃alivi e kiamiu malena lala a e m̃ena ga e kiamiu yuñãena lala, a þisi na kiamiu kiliaena e Ntewa kilia va merorol manenea. ¹¹ Imimi lua memlen mesape þisi na pupia puriukawaena kiena ne Ntewa suñã kila amiu m̃ena ga añarera, vena akilia asuñalar amiu e pog m̃arera, a vena kiamiu sitomiena ve piavi, a akekara ga e pog la ne sanene. ¹² Ita na monar tevisa potena va Arimata, naþa kila ita m̃ena ga temio li nalelagaena wa taþena lala, tekilia tokus lalimana loyumuã e kiena nasuþenena na yomerarava nena, ¹³ komin naga þurelua ita rui petan m̃areraena na yemalolo, ana naga mlen plan ruru ita tepa e nasuþenena kiena ne narina nene, naþa naga kekaran naga paþisi. ¹⁴ Ore, Ntewa naga þerelua ita þisi rui, naþa piewo ita komin kieta mlamulena viowa lala.

Kristo pe þarun yo yau wetelu

¹⁵ Narina nene, naga Kristo nene, naþa naga pe nono tai naþa tekilia tevisuia, naga kiena ne Ntewa naþa tapatete tevisu naga, naþa naga pe m̃earun make suri la punu ga naþa Ntewa sii la.

- 16 E ga e Kristo nene, Ntewa sii make sur punu ga, naþa ma e peni a e yomarava, naþa tekilia tevisuia a naþa taþatete tekilia tevisuia, amio sur la naþa apisuar ke yo yau, sa naþa þarin suþe lala, naþareraena lala, yerkawa lala, a navisi lala.
- Ntewa sii make suria e Kristo, a Ntewa sii make suria pe kiena ne Kristo.
- 17 Kristo naga sike pa sumon sur taþena la rui, a naga mligan ruru make sur la nene, asuþa amiyuþae ruru ga e lelela.
- 18 Kristo pe purþes nen malena kiena nalotena, a naga pe þarin lotena nene, sa naþa lotena nene naga pe tasnena. Naga sumon þes yaru la naþa amal sina e marena, ana sanene naga kila sane nanagane naga sike laa metavan make sur taþena lala.
- 19 Kristo to metavan make sur la sanene, komin naþa Ntewa taþan kiena naurarena sike e naga, sa naþa kiena malena wetelu a kiena naþareraena sike ea.
- 20 E ke e Kristo nene na wa, Ntewa þar ke sina ga sur nae ma e peni amio yomarava nini awasuþe ke sina ga vania. Naga kila yo yau wetelu kilia imi ve mara wo ke sina ga amio naga, nanene e ga e tana ne Kristo naþa mlau e laki torovia.

Amiu ave marawo ke sina ga amio Ntewa

21 Nanua sumo, kam na ape wolawa ga, a asike laa perinan Ntewa, a ape kiena nasinekar ga, komin kiamiu sitomena viowa a kiamiu þelaga viowa lala. 22 Ana nanagane, naþa Kristo pimi pe yaru sane ita, kiena marena kila ita teve mara wo ke sina ga temio Ntewa. Ntewa kila sanene, vena kilia were amiu aimi puna naþa ave yar wa kemua lelaga, a ayekiki ruru wo, a naþa ve sur viowa re nena tai teke e amiu. 23 Ana nanene na kilia ve sanene, visae asuþalu ga mārera ase Kristo, a visae amlelaga ke e naga wa. Popon amiu ve auresun amiun re naþa auarar manene lelagaena e navisaarena lala kiena ne Ntewa, monar alelaga sane yoko naga monar la sur punu ga van amiu naþa amloge rui e nalologa wo nene, naþa yeririna na yomarava la amloge rui, naþa inu Pol in na nepe yaru na lologonena.

Pol miyuþae mārera komin li nalelagaena lala

24 Nanagane nemloge piowa e tasneu komin amiu, ana in na nekekara ga ea. Nanene naga sa naþa nesuþa nemiyuþaen sur na loge viowaena make ga e tasneu, naþa Kristo naga mliganar inu vena nowaria, sa naþa naga þar þisi rui, vena neiila þegas nen li nalelagaena lala vena asuþalu mārera. 25 Ntewa mligan inu vena neiimi ve sa yaru na yuþaena tai na þegas nen li nalelagaena lala, a nagane nekilia neiila amiu e yuþaena nene naþa Ntewa mligan e luþau, nanene vena nevisawal kiena visena va yeririna lala vena akilia make ga. 26 Kiena visena nene sane visena tai naþa nakonua konua rui, tapoloun ga e yermarua lala, naþa la pe akilia re nenaga, ana nanagane Ntewa kila pimi merarava pan kiena li nalelagaena wa lala. 27 Kiena sitomena naga pe na kilaen sanene narui, sane visena nene naþa kiena yeririna la naþa le Yu lala, la pe amloge kilale re poli,

ana ĵisi na naga visawal kana sur nowo ne lala, naĵa po manene laa, va la naĵa pe ape le Yu re poli. ?A visen tapolou nene pisa ya? Naga pisa sanini narui, pisape Kristo naga kilia suĵa e losinemi u lala, a amiu akilia alelaga asape ĵisi na Kristo naga kilia kila amiu akilia asikol Ntewa e kiena malena wo nae ma e peni.

²⁸ Imimi lua mesuĵa memlologon ke Kristo ne nanene narui pan yeririna lala, mesuĵa mepisa ke pan la mepisape la monar avisuar ruru la, a mesuĵa mepian la ke e manmaruaena lala. A visae laĵasia naĵa kiela sitomena lala a kiela lelagaena lala marua ruru wo, la akilia aimi asuĵalu amio imimi lua e marana ne Ntewa. ²⁹ Nesuĵa nemiyuĵae ke mĵarera paĵisi komin sur ne nanene, ana silaga nesuĵa nemiyuĵae ke e pupia namĵareraena nene naĵa Kristo naga kokonia inu ea.

2

Monar amiu alelaga mĵarera e Kristo

¹ Ee, naga sa naĵa nepisa ne, naĵa nesuĵa nemiyuĵae mĵarera komin amiu, a komin mĵena ga la naĵa nae Laotisia a amio mĵena ga yeririna taĵena lala naĵa la pe apisuli re marau pogos tai poli wa. ² Sineun nesape nekila kiela sitomena suĵalu mĵarera suĵa ga, a vena kiela sinesiena lala kilia sikol ruru sinela lala la aimi ave taaga. Sineun manene nesape ĵisi na la atol pupia nakilia wanen suri nene naĵa sumo na la pe akilia re poli, naĵa naga Kristo ke narui, ana ĵisi na kiela sitomena lala ve veve lua re sina. ³ Naga nene komin naĵa e Kristo, yeririna lala la akilia alual sur la naĵa powo na manmaruaena amio na kiliaena kiena ne Ntewa, naĵa naga ĵarwania suĵa ga e Kristo.

⁴ Nesuĵa nepisa ke visena nene pan amiu, vena taĵatete yeririna lala akila gola kiki van amiu vano-o aure kiamiu sitomena lala va ve taĵena, e kiela visokanena na manmaruaena lala. ⁵ Nepis sanene pan amiu komin naĵa nesitom manene amiu paĵisi. Pe sur korena ga naĵa tasneu sike laa perinan amiu, ana silaga kiau sitomena sike amio amiu. Ana nekekaran manene amiu mĵena ga, naĵa nemloge asape amiu na pe asu re ga sanene poli, ana asuĵa amiyuĵae mesmesu ruruia, a asuĵa apa veraga aĵasine ke Kristo mĵarera.

Kieta malena monar suĵalu se Kristo

⁶ Komin naĵa ita tokus Kristo Yesu naga pe kieta Suĵe rui, silaga monar teyal ga e naga, ⁷ a naga monar ve sa naĵa ĵeligas nen kieta malena, pona yuĵa na kieta malena monar suĵalu su metava e naga. Ve sanene, kieta naviawaena e naga kilia imi mĵarera laa sane silaga, sa naĵa apian ita e ĵisi rui. Ana silaga, monar tevisa luen ga potena vania.

⁸ Ana amiu monar avisuar ruruia vena ĵisi na taĵatete yeririna lala aimi aviar amiu e visena la naĵa taveve ga namanmaruaena kiena ne yeririna, pona navianena la naĵa pulen ga nakiliaena na yomarava nini. Visena korena la nene pe navisokanena ga, a la amolue ga kome sitomena marua kiena ne yeririna lala, a la amolue e lepas kiena ne yermare lala amio kimi lala, ana la pe amolue re e Kristo poli.

Kristo naga pe ĵarin sur punu ga

⁹ Ntewa naga mligan kiena malena amio kiena namĵareraena make ga sike e tasnena ne yeririna nene naĵa Kristo, ¹⁰ naĵa naga pe ĵarin sur

la punu ga, a naga su metavan nam̄areraena taḗena lala. A e ḗelaga m̄a nenaga nene, Ntewa mligan kiena sur tanea lala asike e kiamiu malena lala, amiu naḗa asike e Kristo. ¹¹ Ana komin naḗa amiu asike e Kristo, naga te plan ḗelaga viowa lala a sitomena viowa lala vetan amiu, sa naḗa naga kila ḗaviu e amiu, ana pe nepisa re ḗaviu nene naḗa yaru la asuḗa akila ke poli, nepisa ke ḗaviu taḗena tai naḗa Kristo naga kila, sa naḗa naga ḗar plan napiowaena lala e kiamiu malena. ¹² A pogos naḗa la akee amiu, naga sa naḗa Ntewa sin amiu amio Kristo, a naga kila amiu amal m̄ena ga amio Kristo, naga nene komin naḗa amiu aḗasine nam̄areraena keviu nene kiena ne Ntewa naḗa kila Kristo mali sina ga e marena rui. ¹³ Ana amiu la nene, nanua sumo Ntewa pisu amiu sa ga naḗa kiamiu mlamulena piowa lala kila amiu amare pa rui. Amiu na pe ape ḗaviu re sane le Yu la poli, ana Ntewa pisu amiu sa naḗa kiamiu malena pe pe ḗaviu re m̄ena ga poli, sa naḗa kiamiu malena pe pilon ruru re poli wa, a ḗelaga viowa lala sike e amiu wa. Ana nagane, naḗa asikol amiu amio Kristo, Ntewa mla malena viu pan amiu ḗisi. Ita tetol malena viu nene komin naḗa Ntewa na piewo ita vanon kieta mlamulena piowa lala, ¹⁴ a naga miyumu plan kieta lapui la rui. Nanua sumo, lapui la nene la asike e tus nene naḗa navisaluaena m̄arera kiena ne Ntewa sike ea, naḗa la apiar ita paḗisi, ana Ntewa mlalua sur la nene. Amio kana tus ne lala, sa naḗa sane suar make ga e laki torovia amio Kristo, ana pe lapui re si la nene poli. ¹⁵ E laki torovia nene, Kristo taulu sur taḗena la naḗa puriula m̄arera, a naga kilaro nena nam̄areraena kiena ne yermare lala, sa naḗa naga taulu la e pupia mara tai, ana naga kila kiena nasinekar la nene aimi ave sur korena ga e marata ita yeririna lala, vena ve tesitom re si tevisave la ato laa metava.

Kristo naga pe ḗarimiu

¹⁶ Visae ve sa nene, amiu na monar ve ataḗan re yaru tai visaluḗar amiu visave ve akan re suri nene, pona ve amun suri re nene. A amiu na monar ve ataḗan re naḗa yaru tai m̄areran amiu vena ataveve kiela ḗelaga marua lala e lepas na sur sane legiena wa la na kasa, pona e lepas nen ḗaḗagena na kupario viu, pona e lepas na legiena na olua. ¹⁷ Navisaluaena la ne sanene, yeririna lala la apisa vena akilali naḗa alual mrapa naḗa mesmesu, ana la sa ga ninun sur ga naḗa naga pimi ḗarpo re yo poli wa, ana purḗes nen sur lelaga punu ga, naga Kristo ga. ¹⁸ Yeririna la ḗasia asuḗa ga naḗa la asitom ke asape la apo manene taulu amiu, komin naḗa la apisu sur la moki e kiela n̄eniēna lala, ana la asitom ke asape la akilia manene e lepas nen navisi lala. Ana asitom ke asape la apo, akila kiela sitomena lala sike ga tano yo, taulu yeririna taḗena lala, ana peraga, la nene la sa ga keriko. La asuḗa apilave ga e kiela visena lala, naḗa la apisayu manene laa ke sina ga paḗisi, ana kiela sitomena lala pulen ga vilaveena amio kiela sitomena korena taḗena laḗasia, vano vano-o tol naḗa la asuḗa amieluar la ke sina ga. Ve sanene, amiu ve ataḗan re si la nene aliḗere amiu avisave amiu na pe atol re sur nene poli wa naḗa la asike e ḗisi rui, ¹⁹ komin naḗa la nene la amligan Kristo ḗisi rui, la pe apuarar ruru re si naga m̄arera poli sa naḗa naga pe ḗarila. Ana Kristo naga suḗa ḗuarar ruru ke ga la naḗa la sane komḗas nen tasnena,

a naga suña pagan ruru la, suña kawē mesmesun ruru kilamerpu amio kana kowiu lala, ana tasnena naga suña miyuñaē po a suña kapuru po sa naña Ntewa naga sinenania.

Amiu na atol malena viū e Kristo

²⁰ Inu nekilia nesape sa naña Kristo naga mare nanua sumo rui, amiu mēna ga amare amio naga, kila naña e lepas na p̄elaga viowa, amiu amare e p̄isi rui, a pe pon re si p̄elaga viowa imi tol kiamiu malena poli. A Kristo naga p̄urelua amiu mēna ga rui e m̄areraena na sitomena nasumo lala na yomarava nini, amio kiena yermare lala. Sanene narui, sineun nesape neviun tan amiu sanini: ?Sanape asuña amialoro ke sa naña amiu ape yaru na yomarava ke ga wa? ?A komin ya ne amiu asuña amlogear ke navisaluaena marua la naña apian e sumo, naña la apisa apisape: ²¹ “Amiu ve auarar re sur nene,” pona “Amiu ve amunli re sur nene,” pona “Amiu ve atol re sur nene.” ²²⁻²³ Ana pe lelaga naña yaru la amloge visena la nene, ana la asitom asape navisaluaena la ne sanene ape manmarua ruru po, ana navisaluaena la nene la amolue ga kome sitomena kiena ne yar lala, la pe ape lelaga re poli e vianena kiena Kristo. La apisayu ga sur na yomarava la nini, sa naña kinanena, pona sur na munena, ana sur la nene taṭatete iila amiu, a la taṭatete mēna ga akila kare kiamiu malena, komin naña visae olavia pona oyurñaenia, p̄isi na sur la nene yokorena akokovio.

Pona yaru la apisirilua visaluaena la nene vena akilali yurñaena wo laṭas yo, naña la apisa apisape yaru monar len sanene pona sanene, a pona la apisa apisape yaru monar ligān kiena sitomienā su ga tano sanene pona sanene, a pona la apisa apisape yaru monar kilali naña kawē ruru tasnena sanene pona sanene e sur la naña m̄arera pan naga.

Ana nevisa van amiu, sane visaluaena la ne sanene, la pe puriula m̄arera re nena poli vena suwoen sitomena viowa lala a p̄elaga viowa la naña sike e los nen yaru.

3

Malena naña mekiki ruru po a pe wa ruru nenaga

¹ Amiu la nene, Ntewa naga pisirlua amiu amal sina ga e marena amio Kristo, ana sanene na monar aṭionli ga sur la naña nae ma e peni, e yo nene naña Kristo naga toña tano e lepas nen Ntewa na p̄amarua. ² Amiu na monar asitomān ga sur lala nae e yo nene, ve asitom re si sur na yomarava la nini, ³ komin naña sane amare e p̄isi rui. Nanagane kiamiu malena viū naga tapolou amio Kristo e Ntewa, ⁴ komin naña Kristo pe purṭes nen kieta malena nagane, ana suraunia, e pogos naña naga kate e maran yeririna lala, yoko ita mēna ga takate temio naga e kiena pupia naurarena.

Kiamiu malena na sumo monar p̄isi

⁵ Amiu na monar awe plan punu ga p̄elaga lala na yomarava nini e kiamiu malena lala, sane nataṭaena lau, sur na mawaena lala, nasinenanena viowa lala, nakekaranen mlamulena viowa, a navinavinayaena mēna ga. Pelaga la nene ployowa ga, a navinavinayaena nene, naga sa naña yaru kila sane sur la naña naga sinenan manene laa paṭisi apimi sa naña kiena ntewa taṭena lala. ⁶ Komin p̄elaga ne la nanene narui, Ntewa sinena mimi paṭisi, ana kiena nalipereena naga suña pimi ke pan la naña

la pe amlogear re naga poli. ⁷ Sumo na, kiamiu malena sa ke nene narui, naþa amiu amiyal ke ga e þelaga la nene, ⁸ ana nagane, pogos na liganen þelaga la nene, pogos na sur la nene aþisi e kiamiu malena lala. Ve sanene, amiu taþatete sinemiu mimi, a taþatete avis kapuru va yaru taþena, a taþatete asuñã ave erau viowa van amiu. Pisi na taþatete avismumun yar taþena, a ve avisa re visena la naþa pe kororaki. ⁹ A ve avisa kotalia amiu re mēna ga, nanene komin naþa amiu na amlalua þelaga marua naþa apaeme amio naga þisi rui, ¹⁰ a amiu na amiyen þelaga viu tai e amiu, sa naþa malena viu tai naþa Ntewa naga siia pe kiamiu. A pogos punu ga, Ntewa naga suñã kila ke malena nene pimi pe urviu ke sina ga, vena kila amiu akilia ruru kemua naga lelaga, a vena kila amiu aimi laa ve sa naþa ave kiena totou. ¹¹ Komin sur ne la na nene, ita na ve teliþere re si yaru lala, sa naþa tevisave laþasia ape le Yu, ana laþasia ape li na yo taþena ga lala, pona laþasia la ape þaviu, ana laþasia pe ape þaviu re poli, pona laþasia la ape suþe, ana laþasia ape li nayuñãena kiena ne suþe ga lala. A ita na ve tevisa re mēna ga tevisave yaru laþasia la apian ruru la ana akilia suria, a laþasia ape yer ura ga, pe akilia re sur tai poli. Ana pupia suri taaga ga naþa tekilia tevisuvisu yaru ea, tevisave naga mlelaga e Kristo pona ve lelaga re, komin Kristo naga sike e sur punu ga a e yar punu ga.

Amiu aligan malena viu nene e amiu

¹² Pogaga, sa naþa Ntewa naga sinenan manene amiu paþisi, ana naga ligan amiu vena ave kiena yeririna wa lala, monar ayen þelaga viu nene e amiu sa naþa naga sinenania. Þelaga viu nene naga sa naþa sur la nene asike e kiamiu malena, sa naþa nasineyeena yaru, nasinewoena, navatanoena, namoñãuena, a namalumena. ¹³ Amiu na monar ve sinemiu kar amiu re vilaga, a visae amiu yar ve lua, sur tai sike likan lalua nene, þisi na monar avievieuwo lalua. Ana monar amiu avievieuwo amiu, e ke e þelaga nene naþa kieta Suþe naga piwo amiu. ¹⁴ Ana amio þelaga wo taþena la nene naþa monar ayenia, monar ayen mēna sitomena e amiu, komin sitomena naga kilia sikol ruru þelaga wo la nene vena la ayuñãe ruru ve raaga, vena la aimi ave taaga. ¹⁵ Pisi na suñãre naþa Kristo naga mligania naga kilia visuar sinemiu lala, komin naþa Ntewa naga piopran amiu vena ave taaga, naþa amiu punu ga asikol ruru amiu amio naga e þegas tai naþa naga pe þarunia, vena silaga suñãre nene kilia su luen ga amio amiu. A silaga avisa potena e sur punu ga.

¹⁶ A visena wo kiena ne Kristo, silaga naga monar imi sa naþa mali e sinemiu wetelu, komin naþa kiena visena la nene naga po tanea wa. Amiu monar asuñã avian amiu ea, a amiu ga asuñã akila ruru amiu ke sina ga e kiena manmaruaena wo lala. A popon asuñã ayau va Ntewa e sam lala, a yauena wa lala, a e yauena lala na yeluaen Ntewa, ana e pogos naþa asuñã ayau ke sanene, þisi na sinemiu la punu ga ulen visaen potena vania. ¹⁷ Sur punu ga naþa amiu akila, a visena punu ga naþa avisa, ana monar akila e kia kiena ne Yesu, naþa kieta Suþe, a pogos punu ga na monar avisa potena kome naga va Ntewa Arimata.

Malena viu kiena yaru lala

¹⁸ Amiu sira lala naŕa atalopa rui, monar avatano e womiu lala, sa naŕa mesmesun naŕa sira naŕa mlelaga naga kila.

¹⁹ A amiu yerŕene la naŕa atalopa, monar asitom manene womiu lala, a kiamiu ŕelaga lala monar ve melkalka manene re silaga van la.

²⁰ Amiu sisi lala, monar alogear arimamiu lala amio anemiu lala, komin naŕa kieta Suŕe naga kekaran ŕelaga nene paŕisi.

²¹ A amiu arimala lala a anela lala, ŕisi na sinemiu lala ve vilul re va narimiu la silaga, komin naŕa visae ve sanene, akila kare la, akila kiela sitomiena lala loloru.

Suŕe lala a kiela yar na yuŕaena lala

²² Amiu yar punu ga na yuŕaena kiena ne suŕe lala, silaga monar alogear kiamiu yerkawa la nene. Pisi na ve akila re sanene e ga e pogos naŕa la asike amio amiu, vena akilali naŕa la akekaran amiu, ana silaga monar ayuŕae naŕa kiamiu sitomena la ve lelaga make ga, sa naŕa e yuŕaena nene, asuŕa amlogear ke kieta Suŕe silaga. ²³ E yuŕaena ya naŕa amiu akila, monar akila naŕa akekarania, sa ke naŕa asuŕa amiyuŕae kiena ne Suŕe, pe kiena yaru re ga la poli. ²⁴ Popon asitoŕial sa naŕa Suŕe ke nene narui ŕisi na naga la kiena lalimana van amiu, sa naŕa naga pul amiu, komin yerkawa ruru napo naŕa ayuŕae vania, naga Suŕe Kristo. ²⁵ Ana yaru naŕa suŕa kila ke pe mesmesu re poli, ŕisi na naga kilia la maran ke sina ga vanon kiena napiowaena nene lala, komin Ntewa pisuveve yuŕaena kiena ne yar la punu ga mesmesu ga.

4

¹ Ana yerkawa lala, amiu ŕiena ga monar akila mesmesu ruru wo va yaru lala e kiamiu yuŕaena lala, komin naŕa amiu ŕiena ga kiamiu Suŕe tai sike ma e peni naŕa ŕisi na naga liŕere kiamiu ŕelaga lala.

Pol naga pian la

² Amiu na monar aŕarera e leniena pogos punu ga, a monar alen naŕa asitom ruru e sur la naŕa avisa e leniena, a naŕa kiamiu sitomena lala naga suŕa pisa ke potena pan Ntewa. ³ Sineun ŕiena ga nesape monar alen wo imimi, vena ŕisi na Ntewa vike kiamimi mrapa mekilia melologon sur wo nene naŕa sumo na tapolou, naŕa visena kiena ne Kristo, naŕa nanagane na nesike e lokap vanonia. ⁴ Awis, sineun nesape alen naŕa ŕisi na nekilia nevisi wo, vena kila visena la nene merarava, sa naŕa mesmesun ga naŕa yoko monar nekila. ⁵ E ŕelaga la nene naŕa asuŕa akila ke e maran yar la naŕa la pe amlelaga re e Kristo poli, monar ave manmarua wo vena akilia ataveve kiamiu pulmas lala, vena aurela aimi e Kristo. ⁶ Amiu na monar avis ruru amio la, e ga e visena lala naŕa nasinewo a kiki, ana la aloge visena la nene aloge wo, a monar akilia mrapa na visataŕelaena visae aviun naviunena kar ga lala e lepas na kiamiu viawaena.

Pol mligan yaru la lua apa pula

⁷⁻⁸ Kieta wolai wo nene Tikikas, naŕa naga sike amio inu, ŕisi na neligan naga la ŕaki nene iŕasu pun amiu vena visawal van amiu visave imimi mesike sanape, vena akilia aloge wo. Nekekaran manene kieta wolai nene

paḗisi, naḗa pogos punu ga naga māreran naḗa iila inu e yuḗaena kiena ne Suḗe. ⁹ A kieta wolai taḗena naḗa erau wo nene Onesimās, naga mēna ga ḗisi na taveve Tikikas imāsu pun amiū. Onesimās naga nae ga kiamiu yo, a naga mēna ga suḗa mlelaga ke e Kristo. Lalue nene ḗisi na avisawal van amiū, e sur la punu ga naḗa kakate ke e yo nini.

Visena maro kiena ne Pol pan la

¹⁰⁻¹¹ Aristakas naḗa naga sike e lokap amio inu, a Mak nene naḗa naga wenla Panaḗas, a Sisas naḗa apio naga Sastas, la telu nene apisape asitom amiū paḗisi. Mak nene, kana visena piḗasu tol amiū pa rui, a pisape visae naga imi kome lepas nen yo na pun amiū, monar akekarania vena aure naga sukol amiū.

E le Israel la naḗa amlelaga e Kristo ḗisi rui, la ga telu nene amio inu, imimi memiyuḗaen ke yuḗaena nasuḗenena kiena ne Ntewa, a la telu nene la amiila inu keviu paḗisi rui e pogos mārerera lala. ¹² Eḗaḗras nene naḗa naga mēna ga amiū kiamiu yar tai, naga pe yar wo tai na yuḗaena kiena ne Kristo Yesu, a naga mēna ga pisa pokolulagi pona pokolemalo pan amiū, pisape silaga naga suḗa mlenwo amiū ke mārerera paḗisi, vena akilia asuḗalu mārerera, vena amarua ruruia e Kristo sane keyowo, a vena asuḗa aḗarerera naḗa akila ga sur la naḗa Ntewa sinenania. ¹³ Sineun nesape nevisa mesmesun van amiū, nevisave yar naḗa Eḗaḗras naga suḗa miyuḗaē mārerera manene paḗisi komin amiū, a komin le Laotisia lala, a le Erapolisi mēna ga lala. ¹⁴ Kieta erau wo nene, naḗa Tokta Luk, amio kieta wolai taḗena nene Timas, la mēna lua asikena a lalue apisa apisape lalue na asuḗa asitom amiū paḗisi.

¹⁵ Sineun nesape aligan kiau visena van kieta wolai lala a vineta lala nae Laotisia, amio sira nene Nemeva amio ḗegas nen nalelagaena lala naḗa asuḗa apiora ke e mēna yuḗa, avisave in na nesuḗa nesitom la ke paḗisi. ¹⁶ Ana yoko pogos naḗa amiū aulo kiau maki nene ḗisi, awis sineun nesape aligan van le Laotisia lala, vena auloia van ḗegas nen li nalelagaena lala e yo nene, a monar aulo mēna ga kiau maki taḗena nene naḗa ḗisi na le Laotisia lala la aligan imi van amiū. ¹⁷ A kiau visena tai naga va Akiḗas, nesape “Ko ovisuar ruru yuḗaena nene naḗa Suḗe naga mligan e lumoḗa, monar okila make ruru yuḗaena nene.”

¹⁸ Ana nanagane, nelalua kilamemego e limana ne yar na sirien maki, ana inu ga Pol, nesiri kiau visena maro nini van amiū e ga e luḗau, nevisa pokolulagi pona pokolemalo van amiū. Amiū ve sinemiū ḗesan re sen la naḗa apiar manene inu ke ne, a lemamiēna kiena ne Ntewa sike make e amiū.

Inu, Pol.

Maki Nasumo Naĝa Pol Siri Pa Pan Li Nalelagaena Wa Lala Nae Garu TESALONAIKA Visayuena Na Tusi Nene

Komĉasnen suniena plas na tusi nini

Pulkumali keviu nene Tesalonaika naga pulkumali keviu na provens nene Masetonia, naĝa ĵeke vatanon Ĥarin Suĝe keviu nae Rom sumo. Pogos naĝa Pol molue Piliĝae, pa ma Tesalonaika mlologon lologena wo e yo nene, ana suĵare nene siaria. Ana siraunia pe yam piyavi manene re poli, lus nae Israel laĝasa e yo nene apisa karea, la apieluena komin naĝa apisu sane yaru moki naĝa pe ape lus nae re Israel poli, nanua sumo la amloge kiela vianiena lala, ana pogos naĝa amloge lologena wo naĝa Pol pisawalia, ana amlelaga e Yesu. Ana lus nae Israel la nene sinela kari Pol, ana aĵenelua e yo nene, ana pae pulkumali si tai, Perea. Siraunia, naga pa tol pupia pulkumali naĝa Koren, naga mloge lologena kiena li nalelagaena lala nae Tesalonaika e kiena erau Timote, naĝa miyuĵae ke amio naga.

Pol siri ĝesan kiena ĵaki nini pa li nalelagaena lala nae Tesalonaika vena visirluan kiela sitomiena, a vena kila meraravan va li nalelagaena lala nae yo nene sape naga sitom la ĵaga, a Ntewa sike amio la. Naga pisa potena pa Ntewa komin naga mloge sape asuĵa amlelaga ke ĵarera e Ntewa, a sinela sii ke yaru lala, a pisa panila vena la asitoĵal si kiena ĝelaga wo e pogos naĝa sike amio la, vena atavevea.

A naga pisa taĵe kiela viunena lala naĝa apiyun tania, asape yoko Yesu wasuĝe si ve sanape. Sinelan asape akilia meraravan sane visae yaru naĝa marĝan ĝesa ana Yesu ve vitom re wa, yoko tol malena naĝa ve uro re, pona peraga. A sinelan akilia naĝa yoko Yesu wasuĝe pogwai. Pol pisaruru panila, sape monar ayuĵae ga, naĝa kiela sitomena la varuru ga suĵaga, a naĝa aligan kiela sitomena lala suĵalu ĵarera e Yesu vena asuĵatea, vano vano-o tol pogos naĝa naga wasuĝea.

Komĉasnen tusi la na nini

Visena ĝesa 1:1

Pol kekaran la a pisa potena pa Ntewa vanon la 1:2—3:13

Pol piyani la e ĝelaga kiena yaru naĝa lelaga 4:1-12

Pol piyani la sape yoko Kristo wasuĝe sina 4:13—5:11

Pol kila make kiena vianena lala 5:12-22

Visena maro 5:23-28

Visena na sumo

¹ Inu Pol, nemio Saelas a Timote, imimi telu mekekara paĝisi nasirien ĵaki nini imi van amiu, ĝegas nen li na lelagaena lala e suĵare na pulkumali naĝa Tesalonaika. Memlelaga sane kiamiu malena lala asike ruru ga e Arimata Ntewa amio kieta Suĝe Yesu Kristo, ana memlen ke sane lemamiena a suĵarena sike amio amiu punu ga.

Pol lala akekara komin namasisuena kiena le Tesalonaika lala

² Lelaga, silaga na memlen ke pan Ntewa Armata, monar mevisa potena vania vanon amiu. ³ Mesitorñal amiu ke e kiamimi leniena lala sanini, tařatete sinemimi řesania sanape nařa kiamiu naviawaena, amiyuñae mñarera tavevea, a sanape nařa kiamiu na sinesiiena pimi plamolue ke e kiamiu řelaga wo lala, a sanape nařa kiamiu sitomen piayavi lala kila amiu asuñal mñarera ruru ga po e kieta Suře Yesu Kristo.

⁴ Erau lala, mepisuluřar sane Ntewa pe sinen sii amiu re ga poli, ana naga kilologia amiu mēna sane ape kiena lelaga, ⁵ komin pogos nařa memlologon lologena wo pan amiu, naga sa ga pe visena korena re kiena yaru poli, ana naga pimi pan amiu sane visena urmi tai nařa mñarera. Mareraena kiena ne Ninuna Wa sike ea, a naga miyur ruru sinemiu la pano-o amlelaga.

Amiu akilia kiamimi řelaga la pogos nařa mesike memio amiu, mořaryon pařisi na kilaen sur punu ga nařa mekilia mekila na kilaen nařa alelaga, ⁶ řisi na atolia, apimi sa nařa ape kiamimi nataveveena lala, ana pe kiamimi re ga poli, apim ape nataveveena kiena Suře. Pe sur korena ga nařa lala tařena la akila pupia naloge viowaena a akila amiu atol pog mñarera e pogos la nene, ana aporworun ga lologena wo, ana pupia kekarena kiena ne Ninuna Wa sike e amiu. ⁷ E kiamiu řelaga wo la nene, sane akuspo yomñarua, asumon vena kipianen mřapa van li nalelagaena tařena lala e lepas na yo la nařa Masitonia amio Kris. ⁸ Lologena wo kiena Suře molue e amiu pa vanua, pe e re ga e yo lua nene poli, a pa mēna yo punu ga la ne, kila yeririna la amlogeyu kiamiu nalelagaena e Ntewa řisi rui.

Naga nene po pařisi, ana nanagane sane e yo ya nařa visae meva si ea, pe sur na visaen re si poli, komin visena la punu ga pimi e amiu pa tol la rui! ⁹ Pe mesun re si pan li tařena la nene poli, ana lala asun ke sina ga pan imimi, apisayu sanape nařa amiu le Tesalonaika lala ařure imimi pimi pun amiu, a sanape nařa apilopu amiu, akuwan plan kiamiu nono na marena lala, apim ape yeririna kiena ne Ntewa Mali nařa pe lelaga. ¹⁰ Ana amio naga nene, apisayu ke mēna nařa amiu, asuñal ke mñarera, asuñna asuñnate ke narina ne Ntewa, Yesu. Naga yoko imi mñalivin ita sina ga, vanon Ntewa pisirlua sina ga naga rui taulu marena, řisi na ligan naga imi mñalivin ita yam na luania, vena tamalia itaena e pogos na liřereena na pimi ke ne.

2

Pol pisayu kiena yuñnaena pogos nařa sike gar Tesalonaika

¹ Erau lala, memloge visena tai asape memiyuñae piowa ga, ana nesitom nesape apisu kilale sane kiamimi nayalin amiuena naga řar mras wo lala moki. ² Nanua susumo, pogos nařa memiyuñae gar Piliřae, apis kar ke sanene pan imimi rui, a sa nařa amiu akilia pa rui, pogos nařa memñalivin amiu, akawe imimi ke sina ga pařisi. Ana mepisu sane Ntewa miila imimi mñaga, pe memaraun re naloge viowaena poli, mořaryon ga na lologonen lologena wo van amiu.

³ Memlologon pan amiu, ana nekilia nevisa nevisave kana visena lala pe sa re nařa yar lařas apisasa ke ne poli. Pe amolue re ga e kiamimi na

kila palen tai poli, pona e kiamimi na sitom viowaena tai, a pe naga re ga naŋa metaŋali na were kare amiuen e poli, peraga.

⁴ Pe sa re nena nene, ana e pogos nene, imimi sane yeririna la naŋa Ntewa mligan kiena lologena wo e limamimi, pisi na mepim mepisawal kiena visena nalelaga nene pan amiu. Imimi na pe memiyumŋae re naŋa yeririna la avisu imimi sanape poli, ana imimi sinemimin ga mesape vena Ntewa kilia kekaran sur ya naŋa memiyumŋaenia, komin naga ga kilia sur ya naŋa sike e losineta peve taaga. ⁵ Amiu akilia ruru po sane pe mepimin re nakuwanen visen kiki pona visen vilave la van amiu poli, a Ntewa kilia ruru mŋena sane pe sinemimi sun re kiamiu sur tai poli, pona mepimin vena visa kotalia amiuenta. ⁶ Ana e pogos mŋena nene, pe memla re nena sitomena tai vena kilaen naŋa sane amiu pona yar taŋena lala ayeluar kiamimi kia.

⁷ Pe lelaga naŋa mepimi moŋalivin amiu sane li nalologena lala kiena ne Kristo, naŋa mesmesun sane monar akila sur ve moki vena visuar imimiena, ana pe mesitoŋal re sur nene poli. Imimi mepimi memalum ga, mekila pan amiu sa ga naŋa auya tai pagan narina. ⁸ Mekekaran amiu sanene paŋisi wa, sinemimin mevisawilwilin lologena wo kiena ne Ntewa van amiu, ana memloge sane mepinaia amiu paŋisi, vano-o mesumŋa metamŋan kiamimi malena vena iilaen kiamiu malena.

⁹ Erau lala, nepisa sanene, pe nepisokan re poli, komin akilia asitoŋal sanape naŋa imimi memninu e yumŋaena urmi na limamimi e pogos nene. Memiyumŋae ea legiena a kolemarko, vena kilaen sane pogos naŋa mesike memio amiu memlologon lologena kiena ne Ntewa, pe mekila re urmi pan amiu poli. Imimi ga mepisuar imimi, pe amiu yar re nena tai naŋa pisuar imimi poli, peraga.

¹⁰ Imimi mesitom mesape e maramiu, a e marana ne Ntewa, mekilia mevisawal mesape pogos naŋa mesike likan amiu li nalelagaena lala, kiamimi malena pe sur tai piowa re e poli, mesmes ga, a pe wa ruruia. ¹¹ Pona asitoŋal ke yo wa, naŋa mekila pan amiu sane ata tai naŋa naga kila po paŋisi e naiilaen malena kiena ne narina lala.

¹² Mekila sinemiu la malum ruruia, memla visena na iilaaren la pan amiu, a memiilaar kiamiu sitomena lala vena monar akila kiamiu malena la mesmes ruruia e ŋelaga lala kiena ne kieta Ntewa, naŋa naga ga pio amiu vena aim loyuma e naurarena wo na kiena nasuŋenena.

¹³ Sur taŋena si tai naŋa silaga mepisa ke potena pan Ntewa paŋisi vanonia, nane kiamiu ŋelaga pogos naŋa lologena wo pimi porun amiu. Amiu amlogeyuia, ana pe akovenlua re poli sane pe visen kien yar ga tai, ana apisuia sane pe lelaga, pe visen kiena ne Ntewa lelaga. A amiu naŋa amlelaga ea, apietavan losinemiu pania pano-o sumŋa miyumŋae ke e kiamiu malena pimi tol nanagane.

¹⁴ Wolai a vineu lala, nekilia sane pogos naŋa amlelaga, pe piavi re poli naŋa yar la nae ke sina ga pun amiu asumŋalun na kilaen viowa van amiu, kila apane pogos mŋarera tai paŋisi. Sanene na piowa ga, ana e lele nene amiu amiyal ke ga e mrapa taaga ga naŋa li nalelagaena kiena Yesu Kristo e sumŋare kiena ne Ntewa e lepas nae Yutea amiyal e nanua susumo rui. La mŋena, pogos naŋa amlelaga, ana le Yu mŋena la akila kare la paŋisi! ¹⁵ Ana ŋelaga nene, le Yu la asumŋa akilakila kemua nanua susumo rui pimi.

Susumo, pe sinelan re navisawalena la poli, siraunia, lala ke sina naŕa akila aŕeŕmar kieta Suŕe Yesu mare, a lala ke sina ga naŕa asuŕa aŕene imimi yam mok rui. Sur la naŕa asuŕa akila ke ne, Ntewa pe kekaran la re nena vanonia, komin asuŕa akakawe visena silaga. ¹⁶ Mesuŕa memlogolon ke lologena wo pan la ga naŕa pe ape le Yu re la poli, ana pe sur korena ga naŕa pulmas nene na tamaliaen kiela malena, ana le Yu la nene asuŕa apisawo imimi ke ga, pe sinelan re naŕa meva mevisawal van la poli.

Kiela ŕelaga viowa la nene, asuŕa amiyakol ke sina metavan kiela mlamulena viowa la naŕa amiyuŕaen la nanua pimi, kila sane nanagane kiela naviowaena la nene piowa manene laa. Amiyuŕaen sanene pano-o pe asitom re sur tai poli, ana tekilia sane pupia na sinekar kiena ne Ntewa pitomin la ke rui.

Pol naga sitom la paŕisi vena visu la si yam tai

¹⁷ Erau lala, mesape mevisawal van amiu, mesape memligan amiu nanua ga ne, meŕure mepa li ve tokak ga, sinemimi miye amiu ga, sinemimin mesape mevisu si maramiu. Lelaga, tesutetai e tasneta, ana e losineta, tepe taaga ga. ¹⁸ Mesike sanene, mesape mekirawal si mrapa tai na iŕasen pun amiu, ana inu Pol neŕayon yam moki paŕisi, ana yar viowa naŕa Yermare, naga kila wo ke silaga. ¹⁹ Ana komin ya ne mesape meim mevisu amiu sina? Naga nene komin a sina naŕa mowasine la? A si naŕa kila imimi mekekara? A si naŕa ve kiamimi mras nen yuŕaena wo, naŕa mekilia melogewonia pogos naŕa visae kieta Suŕe Yesu vim sina? Pe yar taŕena re si po, amiu ga narui! ²⁰ Pe lelaga paŕisi, amiu na sane tropi nowo tai naŕa metauluia, apim sane pupia purŕes nen sineyeena na kiamimi malena.

3

Pol pisayu naŕa pitetalia Timote pa katen la nanua rui

¹ Mesitomaŕ amiu ŕa sanene pano-o, mepisu sane peraga, imimi yar tai monar imi katen amiu sina. ŕisi na mepisa mesape imimi lua Saelas monar mesu Atens sumo wa, ² ana yoko Timote iŕasu pun amiu. Wolai nene, memiyuŕaen yuŕaena kiena ne Ntewa veraga memio naga, vena kilaen lologena wo kiena ne Kristo va vanua, ana nepisu sane naga pe yar wo tai na katen amienu. Nekilia naŕa naga kilia iilaar amiu, kilia iila amiu vena kiamiu naviawaena suŕalu ŕarera silaga, ³ vena ve sinemiu la kurkurun kare re pogos naŕa avane pogos ŕarera la naŕa asuŕa apimi. Pog ŕarera na sanini, tekilia ruruia sane pe lepas na kieta malena tai, naŕa ita li nalelagaena lala taŕatete toure tania. ⁴ Ana visae tesitomaŕ ke ga wa, tekilia sane pogos naŕa mesike memio amiu, mesuŕa mepisawal ke pan amiu, mesape mepisusu ke pa rui sane yoko ve ve piavi re, yoko monar akila viowa van ita. A nanagane, sur nene pimi kate sa ke ga nene rui, naŕa amiu nena akus ke paŕisi. ⁵ Sur ne na nene kila sane in na nemloge sane pe pon re nesuŕa sanene poli, ana monar nekila sur tai vena neloge lologena tai sane amiu asike sanape. In na nemarau li ŕaga sane yar viowa na taŕalien yar nene, sa lual kiena mrapa tai nakila amiuen aloru rui, ŕisi na nesape nelogelia sanape, asuŕaŕa ŕarera ke ga wa po sanape,

komin piowa ga naŋa kiamimi yuŋaena wo lala e amiu imi ve sur korena sina ga. Sanene nepitetalia Timote piŋasu.

Timote Ɔasuŋe si puna ne Pol amio navisaplanena wo e lepas puna ne la nae Tesalonaika

⁶ Timote piŋasu pisu amiu, ana nanagane ga ne naga Ɔasuŋea pimi katen imimi. Pogos naŋa pimi, Ɔar lologena wo, pisayu sanape naŋa kiamiu naviawaena amio Ɔelaga na sinesiena keviu ga sike na wa, suŋa poga ga, Ɔisi na kila sineu kekara keviu. Naga mla kiamiu visena pimi pan imimi, sape asitoŋal imimi ke silaga, ana sinemiun visuen si maramimi paƆisi, sa ga naŋa imimi mŋena mesape mevisu si maramiu. ⁷ Ana pe sur korena ga naŋa mesike memloge piowa sanene e yo nini komin naviowaena naŋa akila ke pan imimi, ana pogos naŋa memloge lologena na kiamiu masisuena amiu kiamimi erau lala, memloge sane pisirlua si kiamimi sitomena. ⁸ Memloge naŋa asuŋalu ke mŋarera e Suŋe, Ɔisi na kila memloge sane memal ruru sina.

⁹ Pogos naŋa memlen wo amiu ke sanene, mepisu sane pe imimi re naŋa mekila ke sur wo tai pan amiu poli, peraga, ana amiu na akila ke sur wo tai pan imimi, komin amiu akila ke naŋa mokus pupia kekarena e losinemimi, pano-o pe kiamimi visen re si tai navisaen potena van Ntewa vanon poli. ¹⁰ Naga nene kila sane sinemimin manene paƆisi vena melen kolegiena a kolemalu, sane sa mekilua mevisu amiu sina ga, visae narin lele tai naŋa kiamiu naviawaena tai kulkulul li mŋaga, ana yoko mekekarana vaƆisi naŋa kila mŋarera ruru sina silaga.

¹¹ Sur ne nanene naŋa nemlenin ke mŋarera nanagane, sane kata Ata Ntewa amio kieta Suŋe Yesu, avietavan kiamimi mrapa vena mekilua meim meialiali amiu sina. ¹² Pano tol pogos nene, nemlen ke pa Suŋe, nepiun ke sane yoko naga kila kiamimi sinesiena kapuru ke imi sane kokonia ruru kiamiu malena vano-o tataroi va tol si yar taŋena lala, imi ve keviu manenea maran taaga ga sa naŋa kiamimi sinesiena e amiu. ¹³ Ana amio naga nene, nemlen sane naga ligan sitomena wo tai naŋa mŋarera ruruia e amiu, vena akilia auarar ruru kiamiu malena vano-o tol pogos naŋa kieta Suŋe Yesu imi kate sina amio kiena li wa lala, ana e pogos nene akilia asuŋalu e marana ne Ata Ntewa naŋa amerarava po, ape wa ruru ga asuŋa ga.

4

Pelaga na malena naŋa Ntewa sinenania

¹ Erau lala, pogos naŋa mesike memio amiu, mepian ruru amiu sanape naŋa amiu akapuru laa sane e Ɔelaga na malena naŋa Ntewa sinenania, ana memloge sane akila lili mŋa rui, naga po paƆisi. Ana e kia kiena Suŋe Yesu, moŋareran van amiu sane ve aligan re, awarion ga kilan vano. ² Suŋe Yesu mligan kiena navianena lala e limamimi na visawalen van amiu, ana akilia ruru la rui. Sanene, popon atavevea.

³ Poga, sur ne laŋas nanene naŋa Ntewa sinenan kiena yeririna la monar ayuŋaenia. Kieta malena monar ve wa ruruia, sane ve tekila re Ɔelaga viowa e lepas na yerŋene amio sira. ⁴ Ita punu ga monar tetaveve ruru mrapa mesmes na talopaena, vena yerŋene kila su amio wona na sira

naapo e p̄elaga naḡa merarava ruruia, vena ve akila kare re si kiela kia lalua. ⁵ Sanene, pe pon re yaru talopa koskos poli taveve ga kiena sinenanen sira m̄arera, komin nanene pe p̄elaga ken yaru na yemalolo ga lala, naḡa pe akilia ruru re Ntewa poli. ⁶ Visae yar la akila ke ga p̄elaga wo silaga e nini, yoko wo vaḡisi, yoko ve akila kare re si sur nowo naḡa pe kiena kiela puruki taḡena lala. Amiu monar avisu ruru yo nene, vanon Ntewa mla ke nakoena silaga pan yeririna la naḡa amlor ke e mlamulena viowa kar la ne sanene, sa naḡa mepisawal pan amiu rui, mesape maraḡe amiu.

⁷ Asitomveveli naga nene. Pogos naḡa Ntewa pio ita tepim tepe kiena yeririna lala, naga pe kila re vena kieta malena imi ulen si p̄elaga la naḡa pe merarava re poli, a naga kila vena sane kieta malena imi ulen p̄elaga la naḡa ape wa ruruia. ⁸ Sanene na, yar naḡa pe kekaran re navianena la nene poli, naga monar visu kilale sane pe pe visen ken yeririna re la naḡa naga miaslua poli, ana miaslua ke visena kiena ne Ntewa, naḡa mligan kiena Ninuna e ita naḡa sane Ninuna naḡa pe wa.

⁹ Sur si tai naḡa nesape nesunyu van amiu, naga kieta p̄elaga ita li nalelagaena lala, naḡa monar tekekaran ita tepe namratava taaga. Sur nene amiu akilia ruru ḡisi rui, pe pon re nesiriyu si van amiu poli, vanon Ntewa kilapian ita make ga rui sane naga nene pe sur wo tai po tanea paḡisi. ¹⁰ Nekilia sane amiu akila ke pa sanene rui pan li nalelagaena lala nae Masitonia po paḡisi, a nesape nevisa ke sina ga, nesape amiu auarar ruru p̄elaga wo nene, akila imi ve keviu laa sane likan amiu.

¹¹ Nanagane na nesape nesiri si sur laḡasia naḡa popon sane awaryon na kilaena. Nasumo, ve oulaula kar re, ana osu ruru ga. Nalua, ve okian re kunuḡa va e kove kiena yar taḡena lala, ana ovisusu ga kioḡa malena. A tai sina ga, ve ove yowen re, ana oyunḡae m̄arera wo e yunḡaena naḡa sike e lumoḡa, sa naḡa mepisawal susumo rui. ¹² Visae okila sanene e kioḡa malena legiena punu ga, yoko la naḡa pe amlelaga re poli akilia avisu ruru ko, apisuluḡar naḡa pe yaru taḡena re la apisuari ko poli, a ko ga osuḡa opisuar ruru ko.

Nawasup̄een si kiena ne Suḡe

¹³ Ana erau lala, nepisu sane popon amiu akilia lili ḡa sur la ḡasa e lepas kiena ne ita ḡas naḡa amomalio rui, sa naḡa akovio e yomarava. Yaru la moki naḡa pe amlelaga re poli, amaraun marena, asitom asape yar la akovio yoko viowa vaḡisi van la, ana kila sane pogos naḡa lala tai kovio, atagin paḡisi.

¹⁴ Ana ita na sa re nene po, komin temlelaga sane siraun naḡa Yesu mare e lak torovia, naga suḡal mal sina ga, ana e p̄elaga ḡa ne nanene, temlelaga ḡena sane lala naḡa ape taaga amio naga amare, yoko Ntewa kila la ave taaga amio naga amal sina, ana awasuḡe aimi sina amio naga.

¹⁵ Nekilia nevisa ve lelaga van amiu, sane taveve visena tai naḡa Suḡe ga pisa, ita naḡa temal ke ga wa tol pogos naḡa nawasuḡeena sina, ita taḡatete teva metava sumon lala naḡa akokovio rui. ¹⁶ Peraga, ana sur naḡa kate e pogos nene sanini. Parin navisi nae ma e peni vion manene va metava, a kumasua kiena ne Ntewa yelu, ana kieta Suḡe vetan ma e peni vitom tano, yoko li nalelagaena la naḡa amarmare asike ne, yoko

asumāl si sumo. ¹⁷ Pisi na, ita naŕa temal ke ga wa tesike yomarava, naga wereplan ita mēna teva metava temio la, tekom likan lul meta e sinapane, teva tevitawe kieta Suŕe meta e yo yau. Teva sanene, ana yoko tesike lue ga temio naga.

¹⁸ Navisaarena nene naga po paŕisi, ana popon teiila ita silaga e sitomen wo la nene.

5

Monar tesururuia, tekirava; ve ve piavi re na naga yoko vim

¹ Erau lala, nekilia sane yeririna la moŕi sinelan asave akilia sur la nene yoko vim kate e legiena ya, pona pogwai. A naga nene pe pe kiau re nene naŕa nesiriyu van amiu poli, ² komin akilia pa rui sane sur nene pe kiena re yeririna na kilia poli. Naga ŕarlologia ga sa naŕa yar na vinauena kila kiena yuŕaena kolemalo. Naga taŕatete visawal ŕesania pog ya naŕa naga imi!

³ Pona naga imi e pogos tai naŕa yar la apisa ke pan la, asape “O, nanagane pe pog na sumarena pa rui!” Pona asape “O, nagane tesike e pog wo narui!” Lala amninue ga, ana sur nene naga sa naŕa auia tai veraga ga mloge sa naŕa kiena sisi vaeme narui. Ana pogos nawasuŕeena ve sa ke ga nene, naŕa yoko yeririna la aila ga, sane pe asitomāl re poli, ana pupia pog viowa imi katen la, naŕa sane taŕatete nena aur matania.

⁴ Ana amiu erau lala, pe asu re si e pupumalko poli, ana visae pupia legiena nene imi kate, nesitom pule ga sane amiu akilia ailania, sa naŕa pe yar na vinauen tai pimin kiamiu sur lala. ⁵ Pe tepe yeririna na yemalolo na kolemalo re si poli, ana tepe yeririna na yomerarava na legiena rui.

⁶ Sanene na, kieta sitomen la monar tavilo ruru silaga, touarar ruru kieta malena, vena ve teve sa re yeririna taŕena lala na yemalolo. ⁷ Yuŕaena la naŕa asumā amiyuŕaena, la asumā amun nā wii pano-o wii nē la, ŕisi na asuŕa amomomalion ga, ⁸ ana ita naŕa tepe yeririna na yomerarava, monar tekila kana yuŕaena mesmes lala. Tekila kieta malena la mesmes ruruia, tekilawo yepeta e ŕelaga na viawaena amio ŕelaga na sinesiiena, a monar teyanwo ŕarita e nalelagaena mārera naŕa tesape yoko Ntewa monar tamalia ita. ⁹ Naga nene pe pon re naŕa kieta sitomen veve lua poli tesape Ntewa tamalia ita pona vē tamalia ita re, komin naga pe kiena sitomena re naŕa sape yoko kiena li nalelagaena lala atol nakoena poli, ana naga pisaaria sape yoko tetol natamaliaena nene naŕa Suŕe Yesu Kristo tauluia pe kieta. ¹⁰ Naga marewo ita, vena kilaen sane visae wasuŕe sina, pe sur korena ga naŕa visae tomomallo, sane tokovio pa rui, pona tetavilo, sa ga naŕa temal ga tesuŕa ga, ana kieta malena su ruru ga amio naga silaga.

¹¹ Visena ne na nene popon amiu avisasa vena iilaaren kiamiu sitomena, aiila amiu vena yuŕaenen kiamiu naviawaena imi mārera ruru laa sane, sa naŕa nekilia sane amiyuŕaen ke pa rui.

Visena maro

¹² Erau lala, nesape neviun mēna van amiu vena avisu kilia ruru li la naŕa amiyuŕae mārera ke e yuŕaena kiena ne Suŕe likan amiu. Nanene komin naŕa naga mligan la vena ave suŕen amiu, avian amiu. Amiu

monar avatanon ruru la, ¹³ aligan la asu metava e kiamiu sitomena lala, akekaran la, vanon yuñæna la naþa amiyuñæen ke ne. A þisi na, amiu ve akakawe amiu re, ana sinemiu la monar ve lemam van amiu silaga.

¹⁴ Nepiun m̃areran tan amiu puruvi a vineu la, visae amiu þas ape yowena, popon avis van la vena yepela m̃æ la sane. Visae amiu þas amarau, avis van la vena akilia asuñalu m̃arera. Visae laþas yepela mavi, avis van la vena iila laena. Ana e la punu ga nene akila sane kiamiu sitomen la viayavi ruruia.

¹⁵ Amiu awaryonli sane visae yar tai kila viowa van amiu, ve akilamaran re si viowa vania. Ita monar tekilali sane sineta wo ruru van ita silaga, a sineta wo ruru m̃ena van yar taþena lala.

¹⁶ Pe sur korena ga e sur ya naþa imi katen ita, ana tekekara silaga, ¹⁷ telen silaga, ¹⁸ tevisa potena van Ntewa silaga. Na nene kiena sinenanena naþa sape teyuñæenia, e lepas pun ita naþa tepe kiena Yesu Kristo.

¹⁹ Sur si tai, visae kapi kiena ne Ninuna ne Ntewa vivaga ruru ke yo tai, yoko wem̃aren toko, ²⁰ ana visae yar tai suñæ pisa plan ke navisawalen lala, ve avisalele kare re naga, ²¹ ana asitomveve ruru sur punu ga. Naga naþa po, auarar m̃arera, ²² ana naga naþa piowa, aligania. ²³ Nanagane nelen sane Ntewa ga, naþa pe Ntewa na suñærena, kila sinemiu amio kiamiu sitomena a kiamiu malena ve wa naþa ve wa ruruia. Sineun manene nesape pogos naþa visae kieta Suþe Yesu Kristo wasuþe sina ga, yoko ninumi wetelu, losinemiu wetelu, amio tasnemiu wetelu, ve narin kinakinas nen kororak re nena tai se e la. ²⁴ Naga naþa piolua amiu naga pe masisu lelaga, a naga yoko yuñæe m̃aga ve sanene vano.

²⁵ Sur maro, nevisa van amiu erau lala, neviun tan amiu sane ve sinemiu þesan imimi re e kiamiu leniena lala. ²⁶ Avisæ pokolulagi po pokolemalo van li nalelagaena wa taþena lala naþa asike ne, ²⁷ a e kia kien Suþe, nepisa sane luñaki nini, aulolua e marala.

²⁸ Lemamiena kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo sike amio amiu.
Inu, Pol.

Maki Nalua Naña Pol Siri Pa Pan Li Nalelagaena Wa Lala Nae Garu TESALONAIKA Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Yaru lala na suñare nae Tesalonaika amloge piowa komin amloge ke visena la mokliu, naña asape Yesu þasuþe rui, a aminuwe kare narui añña visena nape naña lelaga. Ana Pol siri kiena mñaki na lua nini pano pa li nalelagaena la garu Tesalonaika vena visawalen visena na lelaga vani la. Naga pisape yoko Yesu wasuþe sina, ana sumonia þelaga viowa lala monar imi viowa manene la vatanon nasuþenena kiena yaru tai naña yoko imi mñalivi, naña kiena kia “Yaru na kilaroen navisaluaena,” a yoko naga visakare Kristo amio li nelagaena lala.

Pol pisawal meraravanja sape yaru la naña aulo mñaki nini monar asuñalu mñarera e kiela lelagaena lala, pe suri korena ga visae avane suri viowa la ve moki, pona aloge viowa manenea vaþisi. A naga sape monar ayumñae ga mñarera vena atol suri la naña limala plasania e kiela maliena lala, sanaña naga amio yaru la naña amiyumñae ke amio naga, la asuñña akila kene, a monar akila luwe ga yuññaena wo lala.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Pol pisawal sape kekaran la paþisi 1:3-12

Pol pian la sape Yesu yoko wasuþe si ve sanape 2:1-17

Pol pian la e þelaga kiena li nalelagaena lala 3:1-15

Visena maro 3:16-18

Visena na sumo

¹ Pegas na li nalelagaena lala kiena ne Ntewa Arimata a kieta Suþe Yesu Kristo, naña asike e kumali nene Tesalonaika, imimi telu Pol, Saelas a Timote, mekekara paþisi navitawe amiuena sina e mñaki nini. ² Lemamienna a suñarena kiena ne Ntewa Arimata amio kieta Suþe Yesu Kristo sike amio amiu.

Pol siar kiena mñaki e leniena na visaen potena

³ Sur tai naña popon meyumñae silaga, monar mevisa potena van Ntewa vanon amiu kiamimi erau wo lala. A nanagane, mekekaran mesape meyumñae sanini, komin memloge ke kiamiu lologena lala, sane kiamiu naviawaena pam manene laa meta sane silaga, a amiu punu ga akekekaran amiu taþena lala pimi keviu manene la. ⁴ Naga nene po paþisi, ana pogos naña mepa metelivi ke puna þegas nen li nalelagaena taþena lala kiena ne Ntewa, memieluar amiu ke paþisi pan la. Mepisa meraravan ke pan la sane amiu aþar ke þelaga mñarera kiena li nasinekar lala, ana amiu apa aþarpoyo ke e yo mñarera tai naña kila kare amiu paþisi, ana pe akukulul re poli, kiamiu naviawaena pe mlor re nenaga.

⁵ Pogos naŕa asumāl ke mārera sanene, mepisu sane pogos naŕa Ntewa kilologia amiu, naga kila mesmes ruru ga, komin naŕa pisuluŕar sane amiu ape yeririna la naŕa taŕatete aloru. Nanagane, naga pisuluŕar rui naŕa aŕar ke naloge viowaena lala komin kiena nasuŕpenena, a siraulia yoko naga visu amiu atorokin vaen loyuma ea.

⁶ Naga, silaga miyumaemesmes ga, a yoko kilamaran viowa van la naŕa akila piowa pan amiu. ⁷ Lala akila amiu akus naloge viowaena paŕisi, ana naga yoko kila ŕisi, naga yoko iila amiu gar ne, a iila imimi mēna e nini naŕa mepane ke sur laŕasia. Pogos naŕa tevisu pupia kapi tego ma e sinapane, tekilia tesape kila ke mrapa naŕa Ntewa ligan lua Suŕe Yesu ma e peni vitom tano e yomarava, amio kiena navisi mārera lala, naŕa yoko wereplan ita vetan naloge viowaena lala na yomarava. ⁸ Naga mālivi, yoko liŕe la naŕa yepela mavin Ntewa, naŕa yepela mavin logearen lologena wo kiena ne kieta Suŕe Yesu.

⁹ Naloge viowaena kiena ne la naŕa yoko akusia, yoko akokovio lue ga narui, yoko akilawo la taŕatete nena asike amio Suŕe pogos tai e yo nowo naŕa kiena māreraena miyumaenia mon māga. ¹⁰ E pogos naŕa naga mālivi, yoko kiena yar wa lala ayeluar vaŕisi, la naŕa amlelaga ea avisu naga sane po na po paŕisi, ana amiu amio la akilia ataveve naga. Akilia akila sanene komin amlelaga e kiamimi lologena, ana li taŕena la nene, taŕatete nena atavevea.

¹¹ Mesuma mesitomveve mā sur la nene pano-o, kila imimi momārera ruruia na lenwo amiuena silaga. Mepiun ke tan kieta Ntewa naŕa iila amiu vena atorokin malena wa naŕa naga pio amiyunia. Memlen ke sane kiamiu naliganarena wo la naŕa sike e kiamiu sitomena vena tavevena, amio yumaena wo la naŕa kiamiu naviawaena kilia kila, yoko Ntewa yumaemesmes ga kiena māreraena vena kila awar mrasa. ¹² Memlen ke sanene vena ayeluar kia kiena ne kieta Suŕe Yesu imi ve keviu likan amiu, a vena akapur manenea amio kiena ŕelaga wo lala. Visae akilia akila sanene vano-o maran taaga amio lemamiēna wo kiena ne Ntewa kieta Suŕe, nane Yesu Kristo, yoko wo na wo.

2

Yar viowa nene, Nasinekareena Navisaluena, yoko imi mālivi

¹ Nesape nevisayu sina ga nawasuŕeen sina kiena ne kieta Suŕe Yesu Kristo, amio sanape naŕa yoko were ita lele taaga tesike temio naga. Erau lala, e lele nene nesape nevisa sanini, ² sane ve sinemiu pepe re, ve amarau re. Nekilia sane visena tai tetelivi ke sape yar laŕasia apisasawalia pona amlologon ke asape nanagane legiena na nawasuŕeen si kiena ne Suŕe naga pimi kate rui, ana la ŕasia apisasa ke asape imimi ke nalologena la narui mepisawal sur nene e kiamimi lumaki tai rui. Ana amiu ve alelaga re e visena nene, ³ ve ataman re naŕa avisa kotalia amiu sanene. Sur na apisa ke ne, pe sa re nena nene, komin pupia nakawelanan van Ntewa monar va meta sumo. Siraulia yoko yar viowa na kovioena, naŕa apio Nasinekareena Navisaluena, naga mēna monar imi kate e yometava. ⁴ Yar nene naga piowa paŕisi, naga pilolon kare make ga sur wo lala, a naga mligan ke naga mon metavan sur make ga naŕa kia kiena ne Ntewa

sike ea, amio sur wa tařena la nařa yeririna la apatanon ruruia. Yoko naga kila m̃a sanene vano-o, naga ga visirlua si naga sike e lele wa loyũa e Yur̃a Wa m̃ana ne Ntewa, visawal naga sape naga ga pe Ntewa rui. Ana pogos nařa kila sanene, nanene naga e pogos ke nařa lavis ke towarpoyo e legiena maro narui.

⁵ Visae amiũ asitoĩal ke ga wa, pogos nařa nesike nemio amiũ, nepisasawal ke suri nene pan amiũ yam mokli rui. ⁶ Ana taveve ya nařa nepisa meraravan ke ne, akilia avisu kilale sane yar nene, kan pog mesm̃es nařa vim kate sike ga wa, ana apisawo ke ga wa komin kan pog nena na pere wa.

⁷ Ana pe sur korena ga nařa Nasinekareena Navisaluena pe kate re poli wa, ana kiena m̃areraena sur̃a miyuyũmaen wan ke kiena řelaga viowa lala e yomarava nini rui. Tařatete imi kate e yometava amio kiena pupia m̃areraena na wa, komin Ninuna Wa suwo ke naga, ana pogos nařa Ninuna Wa ure si vavini, ⁸ yoko naga sur̃alu amio kiena m̃areraena make ga. Naga yoko kila mara vano lavis taulu make sur narui, ana yoko Suře Yesu vim kate, yoko lagi na kiena visena lelua yar viowa nene veraga ga, pupia yomerarava nařa pimi amio, m̃enelua yar nene va kovio e pupumalko. ⁹ Pogos nařa Nasinekareena Navisaluena nene vim kate, yoko naga yũmae amio m̃areraena kiena Yermare, řisi na naga kila pupia kile lala amio sur na ilanen lala, ana ape navisokanen ga lala. ¹⁰ Naga yoko kila ve sanene komin sinenan werekareen sitomena kien yeririna la nařa ave na kovioena. A yoko kila m̃ena řelaga viowa lala nařa kilia were kare kiela sitomen la va ve tařena, komin ape yeririna la nařa pe sinelan re akekaran visen lelaga lala kiena ne Ntewa poli, pe asitoĩal re nena sane yoko naga kilia tamalia kiela malena poli. ¹¹ Ana pogos nařa Ntewa pisu kiela sitomen la m̃arera sanene, yoko naga ligan la ga, tam̃an nařa sane pupia visen navisokanena la kilia taulu la ga sane, yoko alelaga ruru e visokanena la nene.

¹² Ana siraunia, yoko naga liřerela mesmesu nena, sape ape yeririna la nařa yepela mavin lelagaen e kiena visen lelaga, ana sur nařa la akekarania, naga řelaga na kilaen viowa la nařa akilakila ke pa rui.

Asuĩal m̃arera ruru silau

¹³ Sur wo tai nařa popon meyum̃aen silaga, monar mevisa potena van Suře Ntewa vanon amiũ kiamimi puruvi a vinemimi lala nařa naga kekaran amiũ pařisi. Siar nanua susumo rui, naga kilologia amiũ vena kam na ape mras řesia nařa amlelaga e kiena visen nalelaga, a Ninuna yũmae e kiamiu malena lala ana apim amerarava e marana, řisi na naga kilia tamalia amiũ.

¹⁴ Naga pio amiũ kome lologena wo nařa mokus pimi, komin naga sinenan pisape amiũ m̃ena ayakol e pupia naurarena vena yeluaren kia kiena ne kieta Suře Yesu Kristo. ¹⁵ Ve sanene erau lala, pe pon re amiũ yar tai kila pal poli. Monar asuĩal m̃arera ruru silaga, a monar auarar ruru nakilapianen la nařa mekila pan amiũ rui e kiamimi visena lala pona e m̃aki la nene.

¹⁶ Armata Ntewa kekaran ita pařisi, pe lemm pan ita a miĩaar si kieta sitomena e kiena navisaarena wo tai, sane ita na tesu wo lue ga temio vano-o tařatete řisi pogos tai. Ana nemlen pania, sane narina, kieta Suře

Yesu Kristo, ¹⁷ iilaar kiamiu sitomena lala, kila amiu aṃarera ruruia e visen wo punu ga lala a e kiamiu yuṃaena wo punu ga lala.

3

Pol piun vena alenwoia

¹ Erau lala, sumon neṃisin kiau visena nesape neviun tan amiu punu ga ve sinemiu ṃesan imimi re e kiamiu leniena lala, vena mekilia meyuṃae ṃarera laa sane vena visena kiena ne Suṃe kilia momolue vilaga e yo la punu ga. Visae ve sanene, yoko yar taṃena ṃiena la akilia aloge kiena visena nalelaga, akilia avisirlua kiena kia, sa ga naṃa amiu amiyuṃaenia pogos naṃa pimi ṃalivin amiu sumo ne. ² Ana pogos naṃa visae alen, popon asitomṃal ṃiena sane pe amiu punu re amlelaga poli, a yeririna viowa ṃas asike naṃa aṃar ke sitomen taṃena lala, ana amiu akilia alen vena Ntewa suwo ruru imimi vena taṃatete atol imimi.

³ Ita tekilia sane tekilia towasine Suṃe silaga, ana pe sur korena naṃa Parin Yar Viowa taṃali kila ya ne van ita, a nemlelaga sane yoko Suṃe kila ita toṃarera ruruia, yoko visuar ruru ita vaṃisi. ⁴ Kiau sitomena nekiliaar sane naga yoko kekaran naiila amiuen sanene, komin sur la naṃa mepisawal pan amiu, nemlelaga sane amiu akila ke pa rui, a nemlelaga sane amiu yoko awaryon nakilaena e legiena la ne pimi ke ne. ⁵ Amiu akila sanene po paṃisi, ana kiau leniena sane kieta Suṃe Kristo sumon amiu vano tol naṃa kiamiu sitomena la viayavi lelaga sane kiena, a losinemiu la va ulemamaga e sinesiena kiena ne Ntewa.

Visena e lepa na yowena a na su korene ga

⁶ Erau lala, e kia kiena ne Yesu Kristo nesape nevisawal van amiu, sane visae puruvi tai pe miyuṃae ruru re poli po pe taveve ruru re navianena la naṃa mepian amiun poli, popon asu perinan li laa ga naga sane. Yowena la ne sanene, ve ava re lavisin la, ⁷ komin pogos naṃa mesike likan amiu, pe mesu koren re ga sanene po. Mekila meraravan ṃrapa wo pan amiu, ana amiu akilia ruruia sane popon asiraunia. ⁸ Pog naṃa visae memla kinanena tai, ana monar moul ga, komin memiyuṃae legiena a kolemalo natauluen narin kilavaru vanon sur ya naṃa sinemiminia. Imimi na memninu sanene sane ve mekila re yuṃaen keviu van amiu na visuar imimiena. ⁹ Visae amiu avisuar re imimi ve tokaki pona mesmesu yo, ana moṃaryon mesape imimi ga mevisuar imimi, vena kilapian amiuen e ṃelaga wo naṃa akilia atavevea. ¹⁰ Pogos naṃa mesike memio amiu, amloge ke naṃa mepisa ke sur nene, sane pe kiamimi navisaluaena tai, ana memla ṃiena pan amiu, mesape yar na yepen mavin yuṃaena, naga taṃatete kinana. ¹¹ Nepis ke sanene komin narin visena tai pimi tol kiligau sane kiamiu yeririna ṃasia pe amiyuṃae re la poli, asusu korena ga asuṃa sane, ana asuṃa apisimumu e sur la naṃa yar taṃena ga la amiyuṃaenia.

¹² Kiamimi visena e yar la ne sanene pa sanini, sape ve asu kare re sanene, akilia ava ruru amiu la sane, ana akila towe li la yuṃaena na tauluen kamiu kinanena sa naṃa amla ke legiena punu ga. ¹³ Ana visena pan amiu punu ga puruvi lala a vineu la, sane ve ita yar re tai naṃa loge yepen malumun yuṃaena wo la naṃa sike ne vena teyuṃaenia.

¹⁴ Mepisawal sur la moki e ṃaki nene, ana visae yar tai ve kekaran re, popon avisu ruru yar nene. Yoko ve akilali re naṃa ayuṃae veraga amio

naga sumo wa, vena kila naga mawa towe la sane, vena visu kilale kiena viowaena. ¹⁵ Ana ve akila re suri tai vania sane naga ve kiamiu sinekar tai, ana awepege si naga sane imi ve kiamiu puruvi wo ga tai.

Visena maro

¹⁶ Kiau visena maro, nemlen nesape yoko Supe na sumarena ligan kiena sumarena sike e amiu e kiamiu mrapa la punu ga, nemlen nesape naga sike amio amiu punu ga silaga.

¹⁷ Narin yo na tano yoko ovisu sane in ga nesiri visena la nene e lumau. Sineun nesape nekila ve sanene e kiau maki lala vena akilia avisu kilia lumau sane in ke narui nemligan maki nene pinasu. Naga kiau nasiriena ga nane teke ne, nesape:

¹⁸ Lemamena kiena kieta Supe Yesu Kristo sike amio amiu punu ga.
Inu, Pol.

Maki Nasumo Naña Pol Siria Pa Pan TIMOTE Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Timote naga pe yaru viu tai nae pupia pulkumali naña Litra, a naga mlelaga e Yesu Kristo. Anena naga pe lus nae Israel tai a arimana naga yaru nae Kris. Timote na erau kiena Pol tai naña tavevea apa ke e yo makega vena visawalen lologena wo kiena kieta suþe Yesu Kristo. Pol siri maki nini pa Timoti, e pogos naña sike garu provens naña Masetonia, a Timote naga sike Episas.

Pol siri maki nini pan Timote, pisa pania sape visuar naga e vianiena na visokanena lala naña kilia imi loyuma e sumare. Vianena na visokanena nene molue kome sitomena tai naña pisape suri makega na yomarava piyowowaga pona pe namname. Yaru la naña apian ke yaru la e vianiena na visokanena nene, asape yaru kilia tol malena visae ga viyon sape tol kinasnen kiela vianena la naña tapolou, a monar lon kinanena laþasa, kan ga kinanena la naña asitom sape torokin akania, a yoko naga ve talopa re, a taveve kiela þelaga taþena si laþasa.

E maki nini Pol pisayu þelaga wo la naña li nalelagaena lala akilia atavevea vena akila lotena, a vena visuaren sumare. A naga pisa þelaga wo laþasa naña nasumonena na sumare lala a li nalelagaena lala monar atavevea. A suri maro naña Pol pisa, naga pisa pa Timote sape naga monar imi ve yaru wo tai vena kilaen yumaena kiena Yesu Kristo. Naga pisa pania sape kiena þelaga monar ve senape, pogos naña naga yalin þegasnen li nalelagaena taþena la a naña vianila.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Vianena e lepas na sumare a nasumonena lala 1:3—3:16

Visena lala na iilaren Timote e kiena yumaena lala 4:1—6:21

Visena na sumo

¹ Naruu Timote, inu navisawalena Pol nesiri mak nini pimãasu pan ko, naña Ntewa kieta natamaliaena amio Yesu Kristo kieta nawasineena amligan inu vena neyuma e lologena wo. ² Nekekara navitawen ko si e nini, vanon nepisu ko sane ko ope naruu wawa loyuma e namratava na kieta naviawaena. Nemlenin ko ke, sane Ntewa arimata, amio kieta Suþe Kristo Yesu yoko aligan lemamiãna, sineyeena, amio kiela sumarena sike amio ko.

Okilawoli nakilapianen visokanen lala

³ Nesape nevisawal si van ko sur naña tepisayu nanua ga ne, pogos naña nesike nemio ko gar Episas, sumon naña nemligan ko navaen Masitonia. E pogos nene tepisu ke naña þar marera laþas asuma ga, naña tekilia ruru la, ana nesape osuma ga e yo nene wa, vena okilali naña okilawo la. Sur

ne nanene nesape nevisawal si van ko, sane osuñã e nene wa, vanon la nene, asun akilapian ke sur la naña pe mesmes re poli. ⁴ Sila ga kiela sitomena la mlor ke ga e kiela suniena marua ga lala, ana sinelan ke ga navisayuen lus kiena ne kiela li marua la na nanua sumo sumo, ana popon aligan sur la nene sike na. Visena sur la ne sanene kila ke yeririna la kiela sitomena pepe lua pañisi, ana tañatete nena aiila la vena atol malena wo naña Ntewa sinenania, naña tekilia tetolia e ga e lelagaena e naga.

⁵ Sanene na, popon tevisawo la, vena kilaen sane yoko kieta yeririna lala, losinela kilia merarava ruruia, kiela sitomena kilia mesmes ruruia, a kiela naviawaena ve lelaga, komin sa ve sanene, yoko ðelaga wo na sinesii itaena kilia imi ve keviu sina vañisi likan ita.

⁶ Ana nanagane piowa ga, komin la ðas e nemã, aterere akuspal mrapa wo nene, amial mña e mrapa naviswween lala. ⁷ La apilave, sinelan asape avim ave navianena na navisaluaena wa, ana asuñã apisawal ke kana visena mñarera ne lala, pe akilia ruru re sur la naña apisa ke poli, tañatete avisa meraravan ruruia.

Navisaluaena kiena ne Ntewa pe na ya?

⁸ La nene apisin manene navisaluaena kiena ne Ntewa, ana tekilia tesape navisaluaena, visae teyuñãe ruru ea, naga pupia kana yuñãena sike ea.

⁹ Ita monar tekilia tesape navisaluaena naga apisirlua pe naiilaen re la naña amesmes ruru pa rui, ana naiilaen yar tañena lala, sane la naña akilarovia amio la naña yepela mavin logearena. Lala nene, nane la naña pe akekaran re Ntewa poli, la naña asitom korenan ga sur wa lala, la naña ðar mñarera ga lala, a la naña amñe arimala lala amio anela lala, po amñe mña yar tañena lala. ¹⁰ Amio yar la nene, ðasia naña ataña kolau, amio naña yermñene were si yermñene po sira were si sira, ðasia apinaun nisisi vena awililinia, lala na visokanena, amio lala na kilawanen kiela naviowaena. Navisaluaena nene pe kien la nene narui, amio la naña akila ke ðelaga tañena la ne sanene, vanon yepela mavin kieta navianena wo lala. ¹¹ Pe ataveve re nena lologena wo kiena kieta Ntewa wa nowo, naña mligan sike e inu vena nevisawal van amiu.

Lemamena kiena Yesu pa Pol

¹² Yuñãena nene sike e luñau vena neyuñãenia, ana nesape nevisa potena ve keviu va kieta Suñe Kristo Yesu. Naga ga naña pisuveve ruru kiau malena, pisu sane nekilia nemasusu wo e yuñãena nene, ðisi na pisirlua inu vena neyuñãenia, ana monar nevisawalia nesape naga ga mla ke puriukawaena pan inu silaga vena neyuñãen sa naña naga sinenania. ¹³ Nanua sumo, in na nepe yar tai naña nepepeyun kare ke kia wa nene naña Yesu, ana nekila kare ke naga pañisi, naña nekila piowa manene laa pañisi pan kiena nalelagaena lala, mesmesun ga naña la nakoena van inu vanonia. Ana peraga, pisu sane nemial ke ga e pupumalko, pe nemlelaga re e naga poli, ana pe nekilia re sur naña nemiyuñãen ke poli, ðisi na naga kila po manenea, sinen miye inu.

¹⁴ Sanene na, nepisu sane kieta Ntewa mligan kiena lemamiãena nowo e inu keviu pañisi, kokonia kiau malena e naviawaena a e sinesiiãena naña pe kieta ita punu ga naña tepe taaga temio Yesu Kristo.

¹⁵ Visena tai toñia ga, naña tekilia towasinea, popon yar punu ala e kiela malena, naña pisa sanini, sape

Kristo Yesu pitomi tano e yomarava nini vena tamaliaen malena kiena ne yar ai naþa taþa mlamulena viowa.

Ana e la naþa amiyurñaen mlamulena viowa sanene, nepisu sane in ke nanini naþa nepe kiela nasumonena, nepiowa manene laa taulu la make ga, ¹⁶ ana potena pan Ntewa naþa sinen miye inu. Nepisu sane pe pon re naga viewo inu sanene poli, naþa nepe nasumonena kien yar na mlamulena viowa lala. Ana naga kila pan inu sanene, vena yeririna la akilia avisu kilale sane Yesu Kristo, kiena sitomena naga piavi paþisi vena sinen ye yar viowa lala. Ana visae la naþa aim sirau avisu naþa Ntewa kekaran were inuena sanene, yoko avisu kilale sane la mña akilia alelaga ea vena atol malena naþa pe luas re poli.

¹⁷ Nesitoñal kiena þelaga wo nene, kila nemiyeluar naga, nepisa nesape naga pe þarin suþe na nanua sumo, ana naga mal sulue ga narui. Naga sike e yo punu ga ana yar taþatete visuia, naga taaga pe Ntewa, pe yaru re si tai poli. Sanene popon tevatanon naga, teyeluar kiena kia vano-o ve þisi re pogos tai, sanene.

Osumñalu mñarera, ve oloru re

¹⁸ Timote, in na nepio ko ke sane ko na ope naruu, ana nesitoñal navisawalena la naþa apisayu ko nanua ne, naþa akila meraravan ko pan inu. Akila sane nepisu kilia ko sane ko na ope yar tai naþa nekilia nowasinea. Sanene na, visena urmi la þasia pona pupia na vianena þasia sike na naþa sineun nesape neligan e ko. Visena la nene kilia iila ko omñarera vaþisi e mara wa naþa tesuñña tekila ke ne, ¹⁹ vena yoko aiila ko nauarar ruruen þelaga na nalelagaena a akilia akila ko naþa kionña sitomena merarava ruruia silaga.

Yar la þasia, sa naþa apilonon ke waa, ana kiela sitomena wo pisawal pan la sape mrapa nanene, ana yepela mavin yagogonena, ana akuspalia, kiela naviawaena pa tawa ruruia e piame tai. ²⁰ Pona ko okilia lalua nene Aemeneas amio AlikSanta, ana pe sineyeena naþa nesape nevisawalia sane lalua sanene rui. Akila mña piowa pano-o, pe sinelan re si yagogen poli, ana nekuan plan lalua apa si e liman Yermare sumo wa, ana vena lalua avisu kilale si yo, sane popon ve asuñña akila kare re kia wa kiena ne Kristo sa naþa asuñña akilakila ke ne.

2

Nakilapianena þasia e lepas na lotena

¹ Pogaga, nevisawal nakilapia-nena nene narui. Sur nasumo, nemiilaar amiu sane e pog na leniena la, monar avisa potena van Ntewa vanon yar taþena lala, a monar alen wo la mñarera, monar aviun mñareran tania vena iila la. ² Naga nene monar akila mña e lepas kiena ne yerkawa lala, sa naþa þarin yar wa lala amio nasumonena la naþa asu metavan ita, vanon sa ayuññae ruruia, yoko wo laa van ita. Tekilia tese e malena wo, naþa nawaena amio suññarena sike ea, ana tekilia teyurñaen yuññaena wa kiena ne Ntewa la punu ga, e þelaga wo sa naþa naga sinenania. ³ Pelaga la ne sanene apo paþisi, pe þelaga naþa Ntewa natamaliaena kekaran visuena e kilamarana, ⁴ vanon sinenan sape yeririna punu ga atol kiena natamaliaena, sinenan sape yeririna punu ga akilia kiena visena na lelaga. ⁵ Pe mrapa re si tai poli, komin naga taaga pe Ntewa suñña ga, a yar taaga ga naþa kilia kila mara wo temio naga, nane Kristo Yesu, ⁶ naþa pimi

pe yeririna, siraunia kus leleta, tamñan si kiena malena, pul plan yeririna punu ga na yomarava petan limana ne yar viowa.

Yumñaena naña Yesu miyumaenia, kila navisaarena lala kiena ne Ntewa na susumo apim ape lelaga, apaeme e kana pog nena napo, ⁷ ana mloru e lumñau narui, vena nevisawal van yeririna lala. Pas asitom ke asape nepisokan ga yo, ana peraga, nepisa ke pe lelaga narui. Apisirlua inu sane yar tai nawaren visena pona nepe lologena tai, vena nevian yolai lala e ðelaga na viawaena a e mrapa na visena nalelaga.

⁸ Vanon sitomena la nene, sineun nesape yeririna la punu ga monar asumña alen lue ga e yo punu ga, ana sa asumñal vena alen, monar ave wa ruruia, naña sinekar ve su re e la, a sinemimiena ve su re likan la amio yeririna taþena lala.

Pelaga kiena ne sira lala

⁹ E lepas kiena ne sira lala, sineun nesape visae avim loyuma e yuma na lotuena, monar la avisu ruru kiela ðelaga lala. Popon ayowauia ruru la wo, ana piowa naña ava laa sane, monar torok ga e yo wa naña apa ke loyuma ea. Pe sineun re akila manene vilula la ve taþena ve taþena sanene poli, po atelan manene kol la se yepela lala, a pe pon re avilaven manene kulumrae la naña apul e pupia kilavaru poli. ¹⁰ Sur taaga naña kilia yowauia rurula, nane kiela yumñaena wo lala, naña mesmesun ga malena kiena ne sira naña mlotun ke Ntewa. ¹¹ Sira la monar atotano ruruia, avarurula na yagogon ruruena navianena la naña apisa ke pan yeririna lala.

¹² In na pe netañan re sira la avian yermñene la poli, pona ave þarun la, monar avarurula ga. ¹³ Nanene mesmes ga, vanon Ntewa sii þesan yar nene Atam, sirau sira nene Iv, ¹⁴ a pe Atam re naña Yermare kila kotalia naga poli, ana Iv, naga kilaro þesan navisaluena.

¹⁵ Yermare kila kotalia Iv, ana Ntewa sinen miye ke sira la na wa, mla yumñaena wo pan la, sane yoko la ke narui awar sisi viu lala aim e yomarava nini. Ana visae sira tai naga viawa mñarera, kiena ðelaga ulen sinesiiena, kiena malena ve wa ruruia, a kiena sitomena to ga tano, yoko Ntewa kekaran tamalia naga.

3

Nasumonena na sumñare lala

¹ Visae yar tai, naña sitomena tai teke e naga sinenan sape war kia naña nasumonena, nanene na po papisi ne, komin pe lelaga kemua, naga pe yumñaena wo tai naña naga sape yumñaenia. Ana kieta nasumonena lala, yoko nevisawal van la sane lala monar ave yar la ne sanape.

² Sur na sumo, nasumonena naga monar ve sur viowa tai to re e kiena malena.

Naga monar were sira ve taaga a ve lelaga wo van silaga.

Naga monar kawu ruru kiena ðelaga lala,

monar ve manmarua,

yeririna la monar avatanonia,

monar kekaran na visuaren yeririna la e mña una,

a monar kilia ruru ðelaga nakilapianena.

- ³ Amio sur la nene, naga monar ve ve yaru namun maneneen re wii va ve torog,
naga ve suru re,
kiena sitomena monar viavi
sinena monar malum ga.
Naga monar ve vilup re,
a ve sinenan manene re kilavaru.
- ⁴ Tai m̄ena ga sanini, monar ve suṑen ruru m̄ana uṑa, naṑa narina la vatanon ruru naga e sur la punu ga, ⁵ vanon sane visae yar ta ne sanene ve sumon ruru re m̄ana uṑa, ve sanape na kilia visuar ruru suṑare kiena ne Ntewa?
- ⁶ Yar nene monar marua li m̄aga, sane mla Yesu e kiena malena yam piavi li m̄aga, visae pere na yoko ṑarina kilia imi ulen vilaveena, ṑisi na kila naga kila pal mrapa lor vito e ṑiliṑili m̄a nena naṑa Yermare mlor pito e nanua sumo.
- ⁷ Na sumonena na suṑare lala monar ave yar la naṑa yeririna punu ga, vito tol la naṑa pe amlelaga re poli, avisave lala ape yar mesmesu wo, vanon Yermare kilayon ke paṑisi naṑa kila kotalia la, sinenan sape kila vena yar la asitom asape sur tai piowa teke e la.
- ⁸ Na nene na sumonena lala, ana nagane neva e lepas kiena ne yaru na visuaren yuṑaena lala. Yar naṑa ṑuarar yuṑaena na visuaren yuṑaena, kiena sitomena monar su ga tano,
naga ve yar naṑa visa visena la ve lelaga ga, a naga taṑatete purmenena ve lua.
Naga ve mun re kuruta silaga,
monar ve sinenan manene re sur lala,
- ⁹ ana monar uarar ruru ga ṑelaga na lelagaena e kiena malena, taulu naṑa yaru taṑena la atolia.
- ¹⁰ Yar naṑa na uararen yuṑaena na visuaren suṑare, monar avisusu ruru naga, akilali kone naga sumo wa, a visae yuṑae wo, kiena ṑelaga mesmesun yuṑaena nene, akilia ala kiena kia, siar yuṑaena narui.
- ¹¹ Wona yaru na visuaren yuṑaena, naga m̄ena kiena sitomena la monar varuruia, ve visamumun re yar taṑena lala, monar ve sira tai naṑa kilia warar ruru kiena ṑelaga lala, a monar kila yuṑaena punu ga wo.
- ¹² Yaru na visuaren yuṑaena la monar aure sira ve taaga ga,
monar ave yar la naṑa akilia asumon ruru narila lala, akilia avisuar ruru m̄ala uṑa.
- ¹³ Yaru na visuaren yuṑaena la naṑa yepela m̄aen ruru kiela yuṑaena, ṑisi na avisu sane yeririna la akekaran la vaṑisi, ana aloge naṑa Kristo Yesu miila la ke vena ve amaraun re na suṑalen m̄arera e kiela yuṑaena nena.

Pupia visawanena na kieta lelagaena

¹⁴ Timote, nesape neiṑasu nevisu ko ve ve viavi re navisaen visena la nene van ko, ana nepisu sane peraga, monar nesiriwal ko ne ga van ko sumo wa. ¹⁵ Pona sur la ṑas auarar inu e nini yo na wa, ana sineun nesape monar otol navianena la nene vilaga, vena okilia ruru ṑelaga la naṑa mesmesu vena akila e mratava wa m̄ana Suṑe. Namratava wa nene, na ne pe suṑare kiena ne Ntewa mali, naṑa monar tarar kiena visena na lelaga silaga, sane ṑeren yuṑa ṑuarar kana kemraṑe lala. ¹⁶ Lelaga, ṑelaga

na kieta lotuena sumāl sike e nalelagaena tai naña sane pe visawanena tai, naña pito ruru tano, urmi ruru po. Tepisawal ke kieta nalelagaena nene sanene, tesape

Yesu, naga pe Ntewa naña paeme e yomarava nini e tas nen yeririna, m̄areraena kiena Ninuna miyuñae manene ea, a navisi la asike amio naga, amlologon naga pa tol yolai tañena lala, kila sane amlelaga e naga telivi e yomarava,
siraunia Ntewa pure naga pa si metava e kiena pupia naurarena ma e peni.

4

Avisuar ruru amiu e navianena na visokanena lala

¹ Ninuna Wa pisawal visena tai merarava pañisi, naña pisape e pog maro lala, na lala p̄as naña amlelaga sumo rui, yoko ayagogan ninuna na visokanena lala, ana ataveve navianena kiena ne yermare lala, ana kila la aure ava e malena naña pe po re poli. ² Navianena viowa la nene, yoko amolmolue e yeririna na visokanena lala naña la asitom ke asape la akilia suria, ana kiela sitomena naga malolo sa ga kilamemego. ³ Sur la p̄as naña yoko avisa sanini, sane yar tañatete talopa, ana avisaluñar manene yeririna lala e kinanena wo lala naña Ntewa sii la vena tekekarana na kanena. Komin ita naña temlelaga a tekilia sur naña pe lelaga, tekan ke suri la nene silaga rui, a tesumña tepisa lue ga potena pania.

⁴ Naga nene vanon sur punu ga naña Ntewa sii la, pe tepisa re tesape piowa poli, ana tepisu sane po na po pañisi. Pe sur re tai naña tepisusu ke piowa e poli, ana tekekarana nawaren sur punu ga, tevisa potena van Ntewa vanonia. ⁵ Ana pogos naña tekila sanene, kila sur la nene pimi pe wa. Visena kiena ne Ntewa amio kieta leniena la kila merarava pa rui.

⁶ Navianena la nene, visae ovisa merarava va li nalelagaena lala, naga sa naña opisawal ke osape ko na ope yar na viawaruruen e yuñae kiena Navisaarena Yesu. Pogos naña apisu ko omiyuñae po sanene, yoko akilia asape ko osuñia opa ruru metava rui sane yar tai naña marua ruru e visena lelaga na kieta viawaena. Yoko akilia ruru naña ko m̄ena osuñia otaveve ruru ke navianena wo ya naña osuñia opisawal ke pan la, ana yoko akekara vañisi.

⁷ E lepas na suniena marua wowe la nasusumo, naña apisayu sur kar ga lala, ana pe kionia sur tai to re e la poli. Oligan la sike na, ana ko na monar okilarar ruru ko om̄arera e malena wa. ⁸ Yar la sinelan ke akilarar tasnela m̄arera ruruia, ana naga nene pogaga e lepas p̄asia, ana pogos naña okilarar ruru ko om̄arera e malena wa, naga kila po manene laa sane e lepas punu ga. E lepas na malena na nanagane, malena wa naga kilia iila ko, ana e lepas na malena naña pimi ke sirau wa, yoko malena wa kila kionia mrapa okilia ova loyumiña puna.

⁹⁻¹⁰ Sur nene, temiyuñae keviu, toñaryon ke pañisi, vanon temligan kieta sitomena sike e Ntewa mali naga taaga ga, naña pe natamaliaena kiena ne yeririna punu ga, sane la naña amlelaga ea. Visena nene pe lelaga pañisi, okilia olelaga ea e sinemña wetelu.

¹¹ Kiau visena la nene naña nepisa ke pan ko, sur ne la nanene monar ovian van yeririna tañena lala, om̄areran van la vena alogearia. ¹² Visae yeririna p̄asia avisu ko piowa ga vanon ko na ope teras ga tai, ve omarau

re, ova ga. Lelaga, sane ope teras ga, ana sa naþa osumã okila ke rui, monar ovike mrapa van li nalelagaena taþena lala. Popon naþa ataveve lañã, naþa okila pian ruru la e malena wo, e lepas na visena, e lepas na þelaga wo, e lepas na sinesiiena, naviawaena, a mekikena.

¹³ Vano tol pogos naþa visae neimãsu nemãlivin ko, ouarar pog na lotena la m̃arera. Oulolua visena wa e maran yeririna lala, ologonia, ovian lania.

¹⁴ Ve sinemã þesan re puriukawaena wa naþa Ntewa mla pan ko e pogos naþa þegas nen nasumonena lala apu þaruñã. Visena kiena navisawalena tai e pogos nene pisawal sape puriu kawaena nene naga pe kioñã, ana om̃areren oyum̃ae omio. ¹⁵ Ko na monar okilarar ko e yum̃aena la nene naþa amlor asike e lumom̃ã, monar owarwaryon nakilaena silaga, ana yoko yeririna punu ga akilia avisu kilale sane ko na opa manene laa ke amio Ntewa e kioñã malena. ¹⁶ Monar ovisuar ruru ko, a ko m̃ena monar otaveve ruru nakilapianena la naþa omla ke pan yeririna taþena lala. Visae ouarar ruruia, yoko okila sane ko omio la naþa amiyagogon ko ke ne, amiu punu ga akilia atol natamaliaena.

5

Pelaga wo na kilaen van li nalelagaena lala

¹ Timote, visae ovisu yermarua tai naþa kila suri tai pe mesmes re poli, ve ovisin re sinemimiena vania. Omom̃au woga vania, okila vania ve sa ga naþa naga pe arimom̃ã narui. Popon okila m̃ena sanene van taþena lala. Ovisu teras lala sa ga womla, ² ovisu sira marua lala sa ga anom̃ã, a ovisu sira m̃ee lala sa ga vineñã. Visae okila ve sanene, yoko kioñã sitomena kilia mekiki ruru silaga.

Letano lala

³ E lepas kiena ne letano lala, ita na sum̃are monar sineta iye ruru la, monar tevisuar ruru la naþa asike lala ga, pe ola re tai naþa iila la poli. ⁴ Ana visae letano tai, narina la asum̃ã ga, pona mapina lala, yoko la nene monar avisuarua. E mrapa nene, akilia awar maran sina ga vania navisusu warena wo lala a naiilaena naþa naga kila pa pan la e kas lala naþa þaro rui. Lala monar avisu kilale sane naga nene pe yum̃aena mesmes tai, po suri wa tai nakilaen van yaru tai na m̃ala mratava mesmes, a naga pe þelaga wo tai naþa Ntewa sinenan paþisi.

⁵ Letano naþa pe yar re tai naþa visuar poli, naþa lala amarmare tania pano-o naga taaga ga sike na, naga monar wasine ga Ntewa naga taaga. Naga kilia sitom̃al ke Ntewa legiena a lemalo vena len vania vena kirakira visu ga naga e sur ya naþa naga sinenania. ⁶ Ana visae letano tai sitom ke ga naieluaren naga e malena na yomarava nini, naga sa naþa naga mare tan Suþe sa ga naþa namratava la puna amare tania nanua sumo rui.

⁷ Nemloge sane amiu li nalelagaena lala asitom asape akila mrapa tai na iilaen letano lala. Na nene po paþisi, ana nemaraun sa þisi visena ve keviu lawe vanonia, ana sineun laen visena laþas van amiu e lepas nene sumo wa.

⁸ Visena na sumo naga sanini, sape visae li nalelagaena lala tai, ve visuar ruru re la na kiena lusia, a na keviu nena, ve visuar ruru re kiena namratava mesmes lala, yar nene naga sane pe pe yeririna kiena Kristo

re poli. Naga piowa manene laa narui, nepisu sane naga piowa manene laa taulu la naŕa pe amlelaga re poli.

⁹ Ana nalua e lepas kiena ne letano lala, na sanene. Pegas kiena ne letano la naŕa sumare visuar la suŕa ga, a visae letano tai naŕa sinenan sape kiena kia va loyuma, monar naga ga naŕa pe sira marua, sa naŕa kiena kas siar e lualima yam orai [60] va metava.

Taŕena, naga sira ga tai naŕa talopa yam taaga, pure wona taaga ga, a pe lelaga pania silaga.

¹⁰ Yam si tai, monar ve sira tai naŕa yeririna la avisu kilia sane pe sira tai naŕa miyumaen yumaena wo la paŕisi, naŕa naga pian ruru narina lala, naga tai naŕa kekarana na visuaren yeririna taŕena lala e maŕa uŕa. Pogos naŕa li nalelagaena wa taŕena lala aim amaŕivinia, naga kevan lala lala, a naga miŕaar ke la naŕa amlolor e naloge viowaena kar lala. Sira marua letano naŕa paŕyon yumaena wo la naŕa sanene, naga ke narui naŕa kiena kia kilia va loyuma.

¹¹ Ana visae letano laŕas naŕa asike ga wa pe ape sira marua re poli wa, popon ve owar re kiela kia. Naga nene komin akilia avisaar va Kristo sane yoko asuma ga sa nene amio naga vano-o tol luas nen kiela malena, ana siraunia, ve ve piavi re, pona sinenanena na talopaena imi maŕera sina ga, ana piŕi na ailan ga, letano nene sumalu were si yar tai. ¹² Visae kila sanene avisu viowa e naga, vanon naga kila pal kiena navisaarena, kilaro sina ga. ¹³ Ana amio naga nene, letano viu la nene akilia ayowo pona yepela mavin kilaruruen yumaena, ana asun atetalivi akakate ke e yuma maŕa yar lala, ana metavanja asun apisasayu ke lala taŕena, akian ke kunula pa e sur la naŕa pe pe kiela visena su re loyuma e poli.

¹⁴ Ana e kiau navisuena, nepisa nesape letano la naŕa ape mee ke ga wa, popon tetamaŕa la ga atalopa sina ga wa, popon awar sisi, avisuar maŕa uŕa lala, ana yoko ve sur re naŕa yeririna la avis viowa van la vanonia.

¹⁵ Nepisa nanene vanon lala paŕas akuspal pa mrapa rui, ataveve ke mrapa na marena naŕa pa puna ne Yermare.

¹⁶ Sanene na, visae ita yar tai naŕa pe nalelagaena ana letano tai teke e maŕa mratava, naga ga monar iila ruruia. Visae naga kila, yoko sumare taŕatete visuyonia, ana kilia visuaveve ga letano taŕena lala naŕa pe yar naŕilalaena re poli.

Kilavaru kiena ne nasumonena lala na sumare

¹⁷⁻¹⁸ E lepas na narin nalaena naŕa temla ke pan kieta nasumonena lala, neure ita teva si e visena lua na Tusi Wa. Nasumo, pisayu puluk la naŕa temligan la amial atalivi metava e pegas nen wit lala vena avie plan mras lala. Visena nene pisa sanini, sape

“Ve oviar re gon kioŕa puluk naŕa pie plan ke kioŕa wit lala, otamaŕa naga kan re ma ve tokak ga.”

Naw 25:4

A visena na lua pisa sanini, sape

“Yar naŕa miyumaŕe, memes naŕa naga visu sur tai naŕa molue e limana vanonia.”

Luk 10:7

Sanene na, popon tekila maŕa van nasumonena na sumare lala. Ana lala naŕa amiyumaŕe po, a paŕyon nalologonen lologena wo a nakilapianen yeririna lala, popon atol ve keviu li laa sane, va yam ve lua.

¹⁹ Visae yar tai imi visawal nasumonena tai, sape naga kila sur tai piowa naþa monar avis van e kumali vanonia, visena kiena yar nene naga taaga pe torokin re naþa akila sanene poli. Visena na sanene, monar yar ve lua po ve telu vena aiilaaria, þisi na akilia aure va kumali.

²⁰ Ana visae nasumonena tai taþa lue ga mlamulena viowa, yoko monar ovisaluþar nena vania e maran þegas nen nalelagaena lala, ana pogos naþa nasumonena taþena la avisuia, marauna tol ruru la, sane lala mēna ve alor re sanene.

²¹ Italua tekilia sane Ntewa amio Kristo Yesu amio kiela navisi wa lala apisu ita mēaga, ana e marala, nevisa van ko sane ouarar ruru kiau visena la nene. A nepisa mēna ga nesape pogos naþa sa oyumēan ke sur la nene, ve ovisu re yar la veve taþena, ana ko na monar okila maran taaga ga van la punu ga.

²² Visena si laþasia naiilaena sanini, ve okoskosin re wuen þarin yaru vena imi ve nasumonena tai, ana ovisu ruruli kiena malena sumo wa. Pe pon re naga kilawan mlamulena viowa naþa sumā miyumēania. A ko na owaroyon ruru ga vena losinēmā merarava, a ve wa silaga.

²³ Sa naþa nesumā nemloge ke rui, nekilia sane ko na osumā omai lili mēaga, ana nesape nevisa van ko ve ovalia re si munen kuruta. Ve osumā omun re ga wii, a okilia omun narin kuruta pogos þasia, þisi na pona kilia iila mopoña yo.

²⁴ Ta sina sanini, sane yar þasia, akila naþa kiela mlamulena viowa sike e marata merarava ga, þisi na tevisu kilia sane yoko atol nakoena vanonia. A yeririna taþena laþasia, akila naþa kiela mlamulena viowa tapolou ruru ga sumā ga, a sirauinia, naga mēna yoko vim kate e yo metava sirau.

²⁵ Yumēana wo mēna la ne sanene. Laþasia, asike e marata merarava ruruia, a laþasia, atapolou ruruia, pe tekilia re poli. A naþa tapolou sike ne, taþatete tapolou lue, a naga mēna monar kate e maran yaru lala.

6

Yaru la naþa amiyumēae koren ga kiena yar tai

¹ Nagane nesiri e lepas kiena ne ita þasia naþa asumā sane pe kiela sur re poli, silaga asike e limana ne yerkawa tai, amiyumēae koren ga pania e mēna umā.

Malena na sanene mārera, sa naþa sur urmi tai mon lue ga e māsila, ana taþatete sinela kar kiela yerkawa, monar avisu naga sane mesmesu ga naþa avatanonia. Visae akila ve sanene, yoko kiela yerkawa taþatete visu viowa e kia kiena ne Ntewa naþa teke e la.

² Nekilia sane yeririna laþas naþa amiyumēae koren sanene, kiela yerkawa mēna la amlelaga. Sanene, yaru na yumēana amio yerkawa, lalua ape wenla ga e Kristo, ana naga nene pe pe naga re ga naþa yar na yumēana kilia kirakirai e yumēana kiena kiena yerkawa. Peraga, monar ayumēae ruru laa sane, monar akekarana ga naiilaen yar naþa amiyumēae kiena, komin naga lala tai e þegas kiena ne li nalelagaena a naga mēna pe lala tai naþa monar sinela siia.

Navianena na visokanena

Naga nene navianena þasia naþa avisa lelein van lala taþena, naþa monar oiilaar la ea vena ataveve ruruia.

³ Yar naþa kila navianena taveve sitomena taþena, naga tarlu visena nowo lala kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo, kiena visena ve maran taaga re si amio navianena naþa kilia were þelaga kiena ne yeririna imi ve sa þelaga kiena ne Ntewa.

⁴ Yaru naþa taveve kiena sitomena va ve taþena sanene, tepisu naga þarwaria, þarina keviu paþisi, ana pe kilia re nena suria. Naga to lue ga e sinenan manene vilupena, pis liu, ana pe sur wo tai kate re e lele nene poli. Pelaga viowa ga la akakate e naga, sane vielueena, wankareen visena, visena mumu amio sitomen viowa lala van yar taþena. ⁵ Yar la naþa amiyuþaen nene asuþa apilup kare ga, naþa sitomena naþa wo amio visena naþa pe lelaga pe su re nena e la poli. Ana apa apiowa re laa sane wa, vanon asitom ke asape nayakolen suþare naga pe mrapa wo tai natauluen kilavaru. ⁶ Ana pe sa re nene poli, vanon yar naþa kiena þelaga po sane Ntewa, a naga kekaran ga sur ya naþa Ntewa mla pania e kiena malena, yar ke nanene narui naga taulu sur wo tai naþa po rui.

⁷ Pogos naþa tepaeme e yomerava nini, tepe plamonþe ga tepimi, limata korena ga, ana yoko tevetan sina ga sa mþa nena ga nene tevano, pe sur re tai naþa tekilia towarar poli. ⁸ A pogos naþa temal ke e yomerava nini wa, visae telual narin kinanena tai, amio narin kulmrae nakalo itaena, nanene naga torok ne, tekilia tekekaran ga, sinetan ke si ya?

⁹ Ana lala naþa sinelan manene laa sur lala, sinelan asape ave yar na sur moki, pona pe apisuluþar re poli yo, naþa asike pa e yo nataþaliena rui, ana Yermare suþa tol la ke rui e kiena nakilakokanena la.

Yoko nasinenanena viowa naþa na kila kareen malena kien yeririna lala vim ve moki e la, vano-o aure la ava viowa laa, akuspal sur punu ga, ava atalilu e lele na kovioena.

¹⁰ Lelaga, þelaga nasitom maneneen kilavaru naga pe purþes nen þelaga viowa kar la punu ga. Nasinenan maneneen waren kilavaru ve moki naga karpo sineta ita þasia, þere la amial lili mþa apano, ana amilan ga naþa amolue punu ga petan mrapa na viawaena rui.

Siraunia, akus viowaena moki vanonia, a kila naloge viowaena la tol la, ana asiar ga apisuluþaria, asitom sina ana piowa ga rui.

Pelaga wo

¹¹ A Timote, ko na sane yar kiena ne Ntewa lelaga, monar ovilon masuþa van nataþaliena viowa punu ga na sanene. Sur ya naþa monar oligan to vamon ko silaga, naga pe þelaga na mesmesuena, þelaga naþa yar imi wo sane Ntewa, þelaga na viawaena, þelaga na sinesiiena, þelaga na uarar ruruen yuþaena, a þelaga na moþaena.

¹² Ko monar osuþalu mþarera e kieta mara wa na lelagaena. Ve sinemþa þesan re pogos naþa osuþalu e marana ne li nalelagaena la moki, naþa opisawal kiomþa navisaarena nanua ne. Ntewa pio ko vena okus malena nene naþa ve þisi re, ana mla pan ko e pogos nene, ana ko na monar ouarar ruru vano-o ve lor re sina ga vetan lumomþa. ¹³ Ntewa naga pe purþes nen malena na sur make ga, a Yesu Kristo, pogos naþa aþure naga aþaro pa puna yaru naþa Pontis Paelat, ana naga pe marau re poli, ana mþareran ga pisawal ruru kiena naviawaena, ana sa naþa italua tesike e marana lalua Ntewa amio Yesu, sineun nesape nela si pupia visena tai van ko.

¹⁴ Nevisa ve sanini, nevisave nom̄areran ko nesape monar olarar ruru visena kiena ne Ntewa la nene, naṗa pe kioṃa kororaki pona kioṃa nakila palen re tai poli, vano tol pogos naṗa kieta Suṗe Yesu Kristo wasuṗe ea. ¹⁵ Kiena nawasuṗeena nene, yoko ṃalivin ita e kana pog ne napo, sa naṗa Parin Suṗe wa na mava sinenania, komin Parin Suṗe wa nene naga taaga pe suṗe kiena suṗe la make ga, a pe yerkawa kiena yerkawa la punu ga. ¹⁶ Naga taaga ṃal lue na sike ne, naṗa sike loyuṃa e kiena pupia naurarena naṗa pialuṗar sape taṗatete yar va lavisinia, pe yar tai pisuli re pogos tai poli wa, a taṗatete yoko yar tai visu pogos tai. Kieta Ntewa nene, tewatanon naga, a popon navesuṗeen sur make ga ve kiena naga taaga, vano-o taṗatete ṗisi pogos tai, sanene.

Nalelagaena la naṗa kiela sur moki

¹⁷ Pe lelaga naṗa ita laṗasia, kiela kilavaru moki, limala pulen ruru make nena suria. Nanene pogaga, ana monar ovian la ṃarera ovisave ve avilave re, ve awarwar lan re sina vanonia. A pe pon re awasine ga kiela kilavaru la nene poli, naṗa pona pogos tai ailan ga, avisu sane kokovio make nenaga, ana monar awasine ga Ntewa. Naga ga pe purṗes nen sur make ga la nene, suṃa ṗar ke nalaena la nene mokliu pimi ṃalivin ita, mok paṗisi, vena iila ita tekekara e kieta malena lala.

¹⁸ La naṗa limala pulen kilavaru, kiela malena monar ulen yuṃaena wo la naṗa amiyuṃaen ke amio. Ve asitom manene re avisave monar auarar manene kilavaru nene ve kiela ga, ana popon akekaran naṗa avion va yar taṗena naṗa kiena pe torok re poli. ¹⁹ Visae akian ṗlan va ve sanene, yoko Ntewa kila naṗa asuṃa amiyuwon polo ke kiela navisa ruruena ma e peni, sa naṗa asuṃa apisirlua ke ṃala yuṃa nowo tai monṃate pog na pimi ke ne. E mrapa ne nanene, asuṃa apanon ke naṗa awarpoyon atol malena naṗa pe lelaga.

Visena maro

²⁰ Ake Timote, olarar visena wo make ga naṗa nepisa piṃasu pan ko, naṗa nemligan e lumoṃa vena okian lelein va laa sane.

Ve ova re loyuṃa e visena la naṗa taṗatete aiila kioṃa malena amio Ntewa. Yar moki apian la ga e kiliaena na yomarava, ana apisape kieta lelagaena amio visena wa kiena ne Ntewa, sur la naṗa pe lelaga re poli sike ea. Ana kiela kiliaena nene pe lelaga re nena poli, naga pisokanin ke sina ga kiela sitomena lala.

²¹ Laṗas atol ruru manmaruaena na yomarava nini, amlologon ruruia pa e yo make ga, ana sur taaga, akila pal mrapa na lelagaena naṗa akila pal ruru nenaga.

Kiau visena ṗisi e nene, ana sane silaga, nemlen nesape lemamiena kiena ne Ntewa sike amio ko.

Inu, Pol.

Maki Nalua Naña Pol Siria Pa Pan TIMOTE Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki na lua nene naña Pol siri pan Timote, ana pulen visena wo lala na iilaen Timote naña kiena erau viu naña sunña miila naga. Sitomena keviu naña sike e mñaki nini, Pol pisa pan Timote sape sunñalu mñarera vena visawal lologena wo kiena Yesu Kristo. A pisa pania sape naga monar uarar vianiena lelaga na lologena wo, a na Tusi Marua. Naga pisa pan Timote sape monar kila luwe ga yunñaena na vianen yaru lala, a vena kila yunñaena na wereen yaru lala, pe suri korenaga visae yaru la avisakare naga pona avisakare yunñaena na sunñare naña naga sunña kila ke ne.

Pol pisa pan Timote vena ve va sikol re naga e visena wowe lala a visena na veveyuena naña tařatete kila suri wo tai, ana vena kila kareen ga yaru lala.

E mñaki mñenaga nini Pol pisa pan Timote sape taveve řalaga wo la sa naña naga kila ke ne e kiena maliena. Nanene řelaga kiena Pol sa naña mlelaga mñarera, a kiena sitomiena piyavi, a sinen si yaru lala, a kiena řelaga naña pa řarpoyo e pogos mñarera lala naña yaru la akila miloge piowa e tasnena, ana naga pe paruru re poli, sunña pisawal luwen ga lologena wo kiena Yesu Kristo.

Komřasnen tusi la na nini

Visena řesa 1:1-2

Pol mieluar Ntewa vanon Timote ana pian Timote 1:3—2:13

Pol mila visena na iilaen maliena kiena Timote 2:14—4:5

Pol pisayu naga amio kiena yunñaena 4:6-18

Visena maro kiena Pol 4:19-22

Visena řesia

¹ Naruu Timote, in Pol naña nesiri mñak nini piñasu pan ko, naña nasinenanena kiena ne Ntewa ga naga pisirlua inu nepim nepe nalogena kiena Kristo Yesu. Kristo Yesu naga pe purřes nen malena naña Ntewa pisaar pan la naña amlelaga pania.

² Timote, kiau leniena nesape yoko Ntewa Arimata a kieta Suře Yesu Kristo, lalua aligan pupia lemamiena, sineyeena, a sunñarena su lue ga pun ko.

Visena na potena pa Ntewa

³ Sa naña kau apua lala ataveve nanua rui pimi, in na nomñareran lue ga kilaen yunñaena kiena ne Ntewa, a in na nesunña nořikeyon naña nelotun naga amio losineu wetelu. Ana legiena a lemalo, e pogos na leniena lala, nesitorñal ko mñaga, nesunña nepisa lue ga potena pařisi pania vanon ko.

⁴ Nesunña nesitorñal ke wamaramña lala nalogeen viowa, ana kila narui sineun manene pařisi naña neiñasu neñalivin ko sina. Visae nevisu sina ga maramña, yoko neloge wo na neloge wo! ⁵ Nesunña nesitorñal mñena ga

kioṁṁ naviawaena lelaga, naṁṁ nanua se koṁṁ apua naṁṁ sira marua Lois, siraunia se koṁṁ māṁṁ naṁṁ Yunis, a sa naṁṁ nepisu kilale rui, nagane sike e ko.

⁶ Naga ke narui nesuṁṁ nesitonṁṁl ṁṁena ga nalaena naṁṁ Ntewa mla pan ko, pogos naṁṁ nopu ṁṁaruṁṁṁ nemlotuwo ko. Sineun nesape nevisa van ko sanini, ve otaṁṁan re kapi na nalaena nene vito tano, ana monar osuṁṁ okila lue ga vivaga ruru silaga. ⁷ Monar ositonṁṁl Ninuna naṁṁ Ntewa mla pan ita, naga pe ninuna re naṁṁ na maraunen yaru poli, ana naga pe Ninuna na ṁṁareraena, pe Ninuna na sitomena, a pe Ninuna naṁṁ kila yaru kawē ruru kiena malena.

⁸ Visae lelaga kemua naṁṁ Ninuna ke nanene narui sike e kioṁṁ malena, monar ve omawan re visawalen lologena wo kiena Suṁṁe va yar lala, pona monar ve omawan re naṁṁ ovisawal va yaru lala ovisave lelaga sane ko na ope kiau erau wo tai. A amliganin nesike e yuṁṁṁ naloge viowaena vanon kiena yuṁṁṁṁṁṁ, ana pe pon re omawan inu vanon sur nene poli. Kioṁṁ suria naṁṁ yoko okila, monar okekarān ove ṁṁegas omio inu e naloge viowaena vanon Lologena Wo, vano tol naṁṁ ṁṁareraena kiena ne Ntewa kila ko otorokin oyuṁṁṁṁṁṁ. ⁹ Ntewa ke narui, naṁṁ naga tamalia ga ita luwoka rui, a pio ita ga luwoka teyaloro e mrapa na kiena malena wa, ana silaga kilia iila ita. Nanene pe vanon re ga naṁṁ italua tekila kiena yuṁṁṁṁṁṁ wo poli, pona italua tekila ya, ana naga kila ga molue kome kiena sitomena amio kiena lemamiēna wo pan ita. Kiena lemamiēna nena, naga kila ruruia, mligan ruruia sike amio Kristo Yesu sumo rui, sumon naṁṁ siar kieta pogos ita yeririna lala na yomarava.

¹⁰ Ana lemamiēna nene suṁṁṁ sanene pano-o tol nagane towe ga, naṁṁ ṁṁalivi mare ga e yomarava naṁṁ kate e marata kome kieta natamaliaēna Kristo Yesu. Naga pitomi e yomarava, kila make naṁṁareraena na marena pimi pe sur korena ga tai, a kiena nalologena wo kila naṁṁ nagane tesike e yomarava nini wa, tekilia telual malena wo. Ana naga kila ṁṁena naṁṁ siraunia, yoko tekilia teva loyuṁṁṁṁṁṁ e malena naṁṁ taṁṁatete ṁṁisi pogos tai.

¹¹ Lologena wo nena, naga ke narui naṁṁ Ntewa pisirlua inunia nepe kana navisawalena nena, nepe kana nālologonena nena, nepe kana navianena ṁṁena ga. ¹² Kiau yuṁṁṁṁṁṁṁ nena nane kila nepane ke pogos ṁṁarera lala loyuṁṁṁṁṁṁ e yuṁṁṁṁṁṁṁ naloge viowaena nini vanonia, ana pogaga naṁṁ, pe pe sur re tai pan inu poli. Pe nemawa re poli, komin nekilia nesape yar naṁṁ nemlelaga ea, naga pe lelaga, kiau nalelagaena ea ṁṁarera ruru po paṁṁisi sane ya naṁṁ nemligan e limana, yoko uarar ruru ṁṁarera suṁṁṁ ga vano-o tol Legiena maro.

¹³ Sanini Timote, nesape nevisa van ko sanini, monar otaveve ruru mrapa na visena mesmesu lala naṁṁ nemla pan ko, monar osuṁṁṁṁṁṁṁṁ ṁṁarera e Yesu Kristo silaga, a monar oligan ruru kiena sinesiena suṁṁṁ ule e kioṁṁ malena. ¹⁴ Ninuna Wa suṁṁṁ kokonia ruru losineta, ana ve oligan re navisa ruruena la naṁṁ naga mligan ruru sike e kioṁṁ malena rui, ana oloun ruruia.

Pol pisayu Onesiporas

¹⁵ Nekilia nesape omloge lologena viowa tai rui, naṁṁ asape li na lelagaena lala nae pupia lepas naṁṁ Esia, apilon ṁṁasila pan inu rui, a la nene amio ṁṁena kieta erau lua naṁṁ Paekelus amio Emosenisi.

¹⁶ Ana kieta wolai wo naña Onesiporas, naga kila po pañisi. Pe sur korena ga naña apiar inu e sen lala loyurña e yumña naloge viowaena nini, ana naga pe mawan re naña imi katen inu poli, ana nemlen pa Suđe vena visa ruru naga ve keviu amio kiena namratava lala. ¹⁷ Naga pimi m̄aliv Rom nini, pe yam piavi re nenaga naga p̄iyon naña sape lual inu, pano-o pimi tol inu e yo nene. ¹⁸ Naga surña kila manene ke sina ga suri wo la pañisi pan inu e Rom nini, sa ke ga naña miila ruru inu sumo rui pogos naña nesike gar Episas nanua ne, sa naña kam na akilia ruru rui. Naga po pan inu sanene, nemlelaga nesape yokō Ntewa sinen ye ruru nena naga e legiena maro.

2

Yaru na mara kiena Yesu monar war naloge viowaena

¹ Naruu Timote, nesape nevisa van ko sanini, popon ola lemamiēna kiena Kristo Yesu ve keviu e kionña malena, ana yoko okilia om̄arera ruru wo vena osuñalu osulue. ² Yam moki rui naña omiagogon kiau visena lala naña nepisawal ke e maran yeririna lala, ana monar olual yar laḡasia naña auarar ruru yumñaena, ola visena la nene van la, ana siraunia, la m̄ena ga akilia avian liluen la vano tol yeririna taḡena lala. ³ Ita yar na kilaen mara lala kiena ne Kristo Yesu, yoko ita veve taaga monar kieta pogos na lualen pog m̄arera la sike ne. Ana visae nagane kionña pogos narui, monar ola ga ve sa naña kionña lepas na yumñaena tai.

⁴ Ositom ruruli yar na mara lala. Kiela yumñaena monar akila kare m̄areraen na sinekar kiena ne kiela yerkawa vito tano, ana pe asikol la re amio yumñaen kar la poli, sa naña yar taḡena la asuñña amiyumñaen ke ne.

⁵ A monar ositomyuli m̄ena yaru viu la naña akila kiriena. La añararan ke naña atauluia, vena atol kiela nalaena tai, ana visae akilaro navisaluaena na kiriena, yoko akila plan la, taḡatete atol sur tai p̄isa.

⁶ A ositom̄al m̄ena yaru na yumñaenen lokove lala. Yar na m̄areran yumñaenen lokove mapila ve moki, nane yar ne nane popon war kinanena ea.

⁷ Sur la ne nesuñña nepisa ke ne, visae ositom ruru la, yoko Suđe iila ko vena otol kiena manmaruaena wo lala a kiena kiliaena lala ea.

Popon yar na lelagaena la asuñña asitom̄al lue ga Yesu

⁸ Naga naña yoko ositom manene laa naga, nane Yesu Kristo. Naga paeme e yomarava molue kome lus kiena yermarua Parin Suđe Tepet, a siraunia, añem̄ar naga, ana naga mal sina sa naña Lologena Wo p̄isa. Nane Lologena Wo ne nane nemlologon ke ne, ⁹ a nane Lologena Wo naña netol pupia kana naloge viowaena e yo nene, naña kila narui nagane apiar tasneu la wetelu e pototo, sa naña in na yar viowa na kilaroen navisaluaena. Ana sur tai naña yar la taḡatete aviaria, nane visena wa kiena ne Ntewa, komin momolue ke ga wa taḡatete avisaluḡaria.

¹⁰ In na nesuñña sineu miye manene yeririna la naña Ntewa mligan plan la vena nekila la atol malena kome Kristo Yesu. A sitom̄en ne na nene narui kila sane pog m̄arera ya naña nokom ea, ana in na nesuñña nakawean inun ga vena nekila make suria, vena la m̄ena ga akilia atol naurarena nae ma e peni naña taḡatete p̄isi pogos tai.

- ¹¹ Yauena tai pisayu sur nene, kana visena ne lala lelaga pañisi, naña pisa sanini, sape
 “Visae teva e marena temio naga, yoko temal temio naga.
¹² Visae tesuñal mārera e pogos mārera, yoko teve suñen yo temio naga.
 Visae tevilon māsita vania, yoko naga ligan ita,
¹³ ana visae tekila pal naña teloru, yoko naga tarar ita mārera suña
 ga, komin naga kuslua ita tepe kiena, ana naga tañatete visokan,
 tañatete si kovenlua ita.”

Yaru wo na yuñæena kiena ne Ntewa monar uarar māreran visena lelaga

¹⁴ Nalæagaena la ne asike ne, monar osuñæ ovian la mñaga vena ve sinela ðesan re sur la nene. A monar ovis mārera van la ovisave e kia kiena ne Ntewa, ve aveveyun la re. Apepeyun ke kinas nen visen la sane asuñæ akila ke ne, pe akila re sur wo tai poli, a pe amiila re nena la tañæna naña asuñæ amiagogon ke poli.

¹⁵ Sur wo ya la naña okilia okila sane yaru wo tai na yuñæena kiena ne Ntewa, monar okila make ga vena wo vañisi e kiena navisuena. Visae okila wo ve sanene narui, yoko tañatete omawan mras naña kiomñæ yuñæena waria, a okilia oim ove yar na vianen visena lelaga lala kiena ne Ntewa va yaru lala mesmesu a wo.

¹⁶ Ovisuar ruru e visena korena la naña yar la asuñæ apisayu kare ke ne. Visena la ne sanene pe nasuen re e sitomena kiena lelæagaena la poli, komin naña akilia aure la ava manene laa e ðelaga naña Ntewa pe sinenan re poli. Popon ve ova re lavisin yar la naña akila ke sanene, ¹⁷ komin visena kien la nene sa naña magka wa tai, naña kar ke tas nen yaru tañatete imi wo pogos tai.

Nepisu sane monar nevisa sane lalua nene Aemeneas amio Paelitas, lalua sa towe mña nene rui, ¹⁸ komin naña apur matan mræpa na visen lelaga, asuñæ amlologon ke kiela lelæagaena tai naña pe pe lelaga re nenaga. La asuñæ apisasa ke asape e luas nen yomerava, nasuñæalen si e marena na peraga, komin e kiela sitomena, asitom asape Ntewa kila ke rui, nane e pogos naña naga miyuñæe e kieta malena. Ana pogos naña amlologon ke kiela visokanena nene, asuñæ akila kare ke lelæagaena kiena yeririna la moki, kila narui kiela sitomena pimi peve lua sina. ¹⁹ Ana ko mña ga monar ve sineñæa kurkur re, komin yuñæ naña Ntewa suñæ miyuñæænia, miasin namaplarena la nene suñal mārera ruru suñæ ga. Visena lala e siriena wa kiena ne Ntewa sike ne naña torokin e lepas nene, a tai pisa sanini, sape

“Ntewa kilia ruru po pañisi a la naña ape kiena yeririna lelaga.”

A nalua nena, pisa sanini, sape

“Yaru naña mla kia kiena Suñe teke e kiena malena,
 naga monar ligan ðelaga lala na mræpa nakilaen mlamulena viowa.”

²⁰ Ositomyuli pupia yuñæ mña yar na sur moki lala. Loyuñæ e yuñæ la nene, tekilia tevisu pias nen sur na kinanena lala, naña lañasa, amiyuñæen e kol pona selpa, a lañasa, amiyuñæen ga e porotano pona e laki. La naña apisu sane po, asuñæ apio kinanena pa ea, e kiela pupia ðañægena kerkeviu lala, ana lañasa, asuñæ akinan kai ga ea. ²¹ A ita yeririna lala ita maran taaga sa ke ga nene. Yar naña kila kiena malena merarava ruru

po, a pe wa, a pe kila re yuṁaena viowa la poli, yoko kiena yerkawa were naga kila kiena yuṁaena wo la ve moki e maran yar lala.

²² Visae sinonṁan osape ko ove sanene, monar ovisa luṁar kionṁa naninuena ṁarera lala a nasinenanena viowa lala naṁa sitomena kiena ṁee lala kilia ulenia. Monar oṁionli naṁa kionṁa sitomena ulen nawoena, a viawaena, a sinesiena, a suṁarena, ana sanene yoko wo vaṁisi van ko omio taṁena la naṁa kiamiu sitomen taaga, naṁa asuṁa amlen ke pa Suṁe vanon kiena naiilaena.

²³ Yam mokliu, yar la akilia aveveyu vaṁisi van la komin sur wowe lala pona kiela sitomena kar lala, sa naṁa pe akilia re suri tai poli. Pogos tai veveyuen la nene va ṁaga tol naṁa asulania, akilia aliṁerela sina, ana ko na pe pon re ova loyṁa e visen la ne sanene poli. ²⁴ Yar nayuṁaena kiena kieta Suṁe, naga monar ve sinena kar re yar taṁena lala, ana naga monar visuar ruru la, monar kilia ruru mrapa na vian malumunlaena. Naga monar ve sinen mimi re vilaga, ana kiela sitomena ve piavi ruru wo van la.

²⁵ Pona pogos tai laṁas ve aloge re naga yo, yepel mavinia, ana visae kilali naṁa were ruru kiela sitomena, ana naga monar malum ga van la. E mrapa ne nanene pona Ntewa yoko kilia la narin pogos tai van la vena vilonen kiela sitomena, vena atol kiena visena lelaga. ²⁶ La ne sanene, Yermare suṁa ṁuarar ruru la ke rui, suṁa ṁareran la ke vena akila ya naṁa naga sinenania. Ana visae akilia atol maran si kiela kiliaena wo, yoko akilia aure vetan kiena pova a kiena visokanena lala.

3

Pelaga na ṁarmarera lala na legiena maro

¹ Timote, monar ve sineta ṁesan re sane e legiena maro la nini, yoko monar pog ṁarera la ve moki aimi aṁaliv. ² Monar ve sa nene narui, komin naṁa e pogos nene yoko ṁelaga kiena yar lala va viowa manene laa. E pogos nene, yoko ave sanini:

yoko ave yaru na sitomṁal laen ga,
 yoko asitom manene ga kilavaru,
 yoko avilave a awarwarla vaṁisi,
 yoko ave yar na veveyuena,
 yoko taṁatete alogear visena kiena kiela yermarua lala,
 yoko taṁatete nena avisa potena e sur tai,
 yoko asitom korenan ga sur wa lala,
³ yoko taṁatete awo van yaru taṁena,
 yoko ave ṁarmarera vaṁisi,
 yoko aviueli a avisa kare sur wo lala,
 yoko sinela kar yaru lala, asu la,
 yoko yepel mavin sur wo lala,

⁴ yoko avisa kotalia kiela erau lala,
 yoko ve asitom re suri tai,
 yoko asitom asape la ga na apo,

yoko ve sinela si re Ntewa, ana sinela si ga malena wo ya naṁa la sinelania,

⁵ a visae akilali naṁa auarar towe laa narin yuṁaena na suṁare lala, ana na nene e ga e kulusa, komin naṁa kiela malena pisawal ruru rui sape ṁareraena lelaga na lelagaena e Ntewa pe to re nena e la poli.

Nane þelaga na malena kiena yaru na legiena maro lala, a monar ve osu re lavisin la. ⁶ Sineu miye mēna sira la nene paþisi wa naþa navianena navisokanen lala asuñā ateteliv ke mñala uñā lala. Sira la nene laþasa asuñā aþar ke urmiena namlamulen viowa rui, a laþasa sitomen taþena la sike e la, kila sane visae yar la aimi vinau sanene, ana sira la nene ameu paþisi, pe puriula re si naþa avisaluþar la poli. ⁷ Ya naþa yar la nene apisa, ana amlelaga ga narui, akila mña sanene pano-o ana pe atol ruru re kiliaena napa poli e visen lelaga kiena ne Ntewa.

⁸ Yar la ne apivim ke sanene, nepisu la sane ape nasinekar kiena ne visena lelaga napa, sane e pogos kiena ne yermarua Mosis nanua sumo, lalua naþa Sanes amio Sampres, apim apian kare sitomena kien yar la moki. Yumñaena ne nanene yar la nene asuñā akila ke na wa, naþa kiela sitomena la pilolon kare pa piowa, pe apuarar re si kieta viawaena poli, ana apurmatan apa e taþena. ⁹ Ya naþa la akila naga piowa manene laa, ana pogos na waren kana nakoena nena yoko imi mñaliv pogos tai na wa, sa naþa mñalivin lalua na nepisa ga na wa. Pogos tai, amilan ga kiela visokanena kate ga yometava, ana yar la apisu kilalea.

Pelaga wo lala kiena ne Pol

¹⁰ Timote, tesu lele taaga nakonua rui, ana nekilia nesape ko na opisuveve inu po paþisi. Okilia inu sanene, naþa okilia ruru ya naþa nepian ke pan yar la ea,

okilia ruru kiau þelaga,

okilia ruru ya naþa sineun nesape neyumñāen e kiau malena,

opisu kiau viawaena e Kristo keviu sanape,

okilia ke osape kiau sitomena piavi,

opisu ke sinesiena naþa teke e inu pa yar taþena keviu,

okilia ke osape pog mñarera ya naþa pimi pan inu, ana nesuñālu ga,

¹¹ okilia ruru napiowaena la naþa kiau nasinekar la akila pan inu, sane e pupia kumali telu nene, Antiok, Aekoniam amio Listra,

a okilia ke yepe lalaea naþa noþaria e limala e pogos la nene.

Naloge viowaena la nene amñarera paþisi, ana nakawean inu ga pano-o nomal naþa Suþe pimi þerelua inu e napiowaena make la nene.

¹² Ee, ita punu ga naþa sinetan Kristo Yesu se ita, pona telual malena wo temio, monar tekilia tesape yoko towar naloge viowaena e yar taþena lala.

¹³ Nanene na pogaga, ana naloge viowaena taþena sike ga wa naga piowa ga, naþa yaru viowa lala amio yar navisokanena yoko awaria. Nagane asuñā akila manene ke piowa rui, a yoko akila mña viowa sanene vano vano-o viowa manene la, vano vano viowa naþa viowa.

¹⁴ Ana ko Timote, okila ga omio kiliaena wo la naþa otol rui, ana oyumñae va sanene omio lelagaena wo la naþa opiawa ruru mñarera e rui. Ve sinemña þesan re sane imimi ai naþa mepian ko, ¹⁵ siar e pogos naþa ove tokak ke ga wa gar momña, pimi tol nagane, ana kila sa naþa okilia ruru Tusi Wa, naþa kilologia mrapa na tamaliaena kiena yar naþa mlelaga e Kristo Yesu.

¹⁶ Siriena Wa la nene, Ninuna ne Ntewa sike e la, ana akilia aiila ita ve keviu vano-o vaþisi. Avian ruru ita, aweþeþe sineta, akawe ruru kieta þelaga, a akila kieta malena wo nenaga, ¹⁷ vano vano-o ita yeririna lala kiena ne Ntewa teim towo a tetorokin nakilaena kiena yumñaena wo lala.

4

Pol miilaar Timote

¹ Timote, sane italuva tesike e marana Ntewa, a e kia kiena Kristo Yesu, nepiun tan ko nesape owarar ruru sur laḡasa naḡa sineun nesape nevisa van ko. Italuva tekilia tesape kieta Suḡe yoko liḡere la naḡa amarmare rui amio la naḡa amali, a italuva tesuḡa tesitom ke urmi paḡisi e kiena nawasuḡeena sina, amio kiena nasuḡeena naḡa yoko naga visirlua, ana monar ologe ruru visena la nene.

² Ya naḡa yoko okila na ve sanini, monar ologon Visena Wa silaga. Visae pog wo pona pog viowa, ana monar osuḡalu ḡarera vena visawalena, monar oḡion tauluen yeririna lala, monar oure ruru la naḡa akom ke e mrapa taḡena, a monar oiilaar yaru la naḡa amlelaga.

A pogos naḡa okila yuḡaena la nene, silaga kioḡa sitomena monar ve piavi ruruia, a ve sineḡa maren re vian laena. ³ Pogos la ne pimi ke ne yoko yeririna la yepela mavin vianen wo lala, ana yoko kiligala lala vikiraran sitomen kar lala, a yoko asuḡa aure navianena la ve moki naḡa asitom ke asape yoko akilia avisa sur wo lala vena kilaen alogewonia.

⁴ Yoko aligan logeen visen lelaga, a yoko akila pal mrapa ava ataveve suniena lala naḡa yar ga la akila.

⁵ Ana ko na ve ove sa re nene, ana okila ga kioḡa sitomena va ruru suḡa ga, okawean ko e pogos ḡarera lala, okila kioḡa yuḡaena na lologonen Lologena Wo, a oyuḡae taveve ya naḡa Ntewa pio kon sape oyuḡaena.

Pol pisu sape lavisi aweḡar naga narui

⁶ E lepas naḡa pun inu, nemloge sane nagane nepim ke lavisin luas narui, nepimi ke e lele tai naḡa yoko monar nokupaḡain kiau malena vanon Lologena Wo narui. Ee, nepisu sane kiau pogos na liganen yo pimi ke lavis narui. ⁷ Ana pogaga, komin naḡa nekilia sane nekila mara, noḡayon ḡarera po; nekiriri, nekila make nenaga; a nopuarar lelagaena, pe nemligan li re pogos tai poli.

⁸ Yar napo lala kiena ne Suḡe yoko atol karo wa na ḡarila, a nesitom sane naga mligan ruru kiau sike ma e peni rui, vena yoko e ga e legiena maro ana la van inu.

E pogos nene, yoko naga liḡere yaru make ga, a yoko naga la nalaena van ita make ga naḡa kieta sitomena ḡareran naḡa tekrakravan kiena nawasuḡeena.

Visena maro

⁹ Timote, sineun manene nesape owarlion naḡa oyal kawa oim e nini.

¹⁰ Sineun ko paḡisi, komin wolai naḡa Timas, sur na yomarava la aḡere kiena sitomena pano-o pure pa garu Tesalonaika. Kresens ḡena ga pa garu Kalesia rui, a Taetas pe su re si amio inu poli, naga pito ke Telmesia.

¹¹ Erau ga tai sike amio inu nagane, nane Luk. Ana visae okilia olual Mak, yoko oure naga imi amio ko, komin naḡa nepisu naga suḡa miila inu keviu paḡisi e yuḡaena kiena Suḡe naḡa sineun nesape nekila. ¹² Taekikas, nepitetalia naga pa garu Episas rui.

¹³ Yoko nevisa kiau sur laḡasa, sanini pogos naḡa ovam e nini, yoko owarar la avami. Mau kulkota na miava, nemligan ḡeke puna Karḡas

pogos naþa nesike gar Troas, a kiau tus lala amio mñas nen tus lala, sineun nesape owarar sur la nene imi.

¹⁴ Okilia ke yar na yumāenen piaki naþa Alikanta, naga kila visena viowa la mok liu pan inu. Yoko Suþe ga visuvevea vena kila ya ne vania, ¹⁵ ana monar nekila mēna okilia naþa naga kawe manene ke kieta Lologena Wo, ana monar ovisuar ruru ko ea.

¹⁶ Yer kawa nae Rom lala apis pan inu kumali yam tai rui. E pogos nene, kiau erau taþena lala apureure make ga, pe la yar re tai naþa pimi e lepasneu poli. Ana nanene na pogaga, popon sane Ntewa ve sinen karla re vanonia. ¹⁷ E poglis nene, Suþe ga naga taaga amio inu, ana nemloge sane naga mla pupia namāraena pan inu, ana nomāreran visawalen sur make ga na Lologena Wo e maran yeririna lala, kila narui þegas nen la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli amloge. E pogos nene, lelaga, nesike pae e logon laion rui, ana naga þerelua in sina petania.

¹⁸ Neminue narui aña nelual naviowaena ya ne yoko nevan ea, ana nemligan inu e limana Suþe, nesape yoko naga tamalia inu vena nesike nemio e kiena yo wo ma e peni, a silaga yoko nelasuþe si naurarena la vania, vano vano-o ve uro re, sanene.

¹⁹ Sur si laþasa navisaena, awis ovisa pokolulagi pona pokolemalo va sira nene Prisila amio wona Akwila, a va mēna namratava puna ne Onesiporas. ²⁰ Erastas pe pam re si e nini poli, sike ga Koren, a pogos naþa mepam, metol yo Maelitas, ana Tropimas mai, nemligan naga sike e yo nene.

²¹ Timote, sineun manene paþisi nesape monar okilayonli ovam e nini vilaga, komin pogos na miava pimi ke lavis narui.

La ne e nini asape nevisawal van ko, la asape asitom ko paþisi, nane Yupulus, Putensa, Linas, Klotia, amio erau taþena lala.

²² Noþisi e nene narui, nesape Suþe sike amio ninuña, kiena lemamiēna sike amio amiu make ga.

Inu, Pol.

Maki Naña Pol Siria Pan TAETAS Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Taetas, naga pe yaru viu naña naga pe pe lus nae re Israel tai poli, ana naga pimi pe yaru tai naña mlelaga e Yesu, ana naga sunña taveve Pol vena iila naga e yuññaena a na visawalen lologena wo kiena Yesu Kristo. Pol mligan Taetas sike e purvanua naña Krit vena visuar yuññaena na sunñare e yo nene, a naga siri mñaki nini pania vena visayuen suri telu.

Nasumo, Pol pisa pa Taetas vena sitonñal ðelaga naña nasumonena na sunñare la monar atavevea. Naga pisa sanene, komin le Krit la moki, kiela ðelaga a kiela maliena pe mesmesu re poli.

A na lua, Pol pisawal mrapa pa Taetas naña monar tavevea vena vianen yaru lala e ðegas taþena lala loyurña e sunñare. Nane yermarua lala, a sira marua lala, a yaru viu amio yaru na yuñña korenen lala. A naga sape sira marua lala monar avian ruru sira mñee lala.

A namaro, Pol pisawal pa Taetas e navianena naña naga monar la van yaru lala, a monar ave erau ruru wo amio la, naña asuñña e apeveveyu re, a yaru na sunñare lala monar ve aliþerela re.

Komþasnen tusi la na nini

Visena ðesa 1:1-4

Na sumonena na sunñare lala 1:5-16

Yunñaena kiena yaru taþena lala loyurña e sunñare 2:1-15

Visena na vianen yaru lala 3:1-11

Visena maro 3:12-15

Pol porworun Taetas

¹ Kiau erau Taetas,

In na Pol, nekekanan nevitawe ko sina e mñaki nini, e kia kiena ne Ntewa, naña in na kiena yar na yuññaena, a e kia kiena ne Yesu Kristo, naña in na nepe kiena nalologena.

Nesike e yo nini, nesuñña nemiyuñña ke ga wa, nemio yeririna la naña Ntewa pisaar la sape ape kiena, komin sineun nesape popon kiela viawaena imi mñarera laa ga wa, a kiela nakiliaena e visena lelaga imi ve keviu laa ga wa. Visae ve sa nene, yoko kiela ðelaga kilia imi torokin ðelaga kiena yar wa taþena lala kiena ne Ntewa, ² a yoko akilia atol malena naña ve uro re.

Kieta sitomena mñarera pa rui sape yoko tetol malena nene, komin Ntewa pisaar na konua konua rui sape yoko monar ve sa nene, a tekilia sane naga pe pisokan li re pogos tai poli. ³ Naga pe kieta Ntewa natamaliaena, ana pogos naña pisu sane kana pog ruru napo, naga mligan kiena visena imi mñalivi vena kilaen mrapa na kieta malena, a nagane mligan sike e inu vena neva nelologan va e yo make ga.

⁴ Ana Taetas, nane kiau m̄aki nene pan ko. Nepisu ko sane ope naruu ruru nenaga naḗa ita lua kieta naviawaena taaga, ana kiau leniena pan ko pa sanini, sane lemamiēna a suḡārena kiena ne Ntewa Arimata a Kristo Yesu kieta natamaliaēna sike amio ko.

Yum̄aena kiena Taetas e purvanua naḗa Krit

⁵ Nesiri piḡasu pan ko, sineun iilar koena e yum̄aena naḗa omiyum̄aen ke gar Krit wa. Nanua sumo, ita lua toḡar ḡesan lologena wo pimi m̄aliv e yo nini, ana pogos naḗa nepetan ko, pupia yum̄aena komḡas m̄eke ga wa, ana nemligan ko osun ke naḗa okila ruru ke ne yum̄aena la imi wo laa sane wa.

Sa naḗa nepisa pan ko e poglis nene, sineun nesape ova oteliv make e kumali lala, owu ḡarin kiela yaru laḡas, aim ave li nasumonena wa lala.

⁶ La nene, la monar ave yaru la naḗa pe naviowaena re e kiela malena poli, monar atalopa amio wola ve taaga ga, a narila lala, la m̄ēna monar alelaga e Yesu, pe pon re tevisu la ave ḡar m̄arera poli, pona asuḡa apilon ke visena kiena kiela yermarua luwoka. ⁷ Monar ve sa nene komin naḗa ape yerkawa na suḡare lala. La ape yar na visuaren yum̄aena wa kiena ne Ntewa, ana monar ave yar mesmesu. Ve asitom re asave la na yar tai ne, ve sinela mimi koskos re, monar ve amun manene re wii m̄arera, monar ve ave yar na kilaen re mara, a monar ve asitom manene re sur lala toko.

⁸ Ana visae ve sa nene, yoko nasumonena naga kiena malena ve sanape? Yoko popon naga kekaran visuaren wolawa lala e m̄ana ur̄na, amio ḡelaga wo taḡēna la ne sanene. Popon naga sumon ruru yum̄aena lala, ve manmarua ruruia, kiena sitomena meḡik ruruia, a naga kawē ruru kiena malena mesmesu. ⁹ Visena lelaga la naḗa apian ea, naga monar uarar ruru m̄arera, vena kila sane naga towe kilia vian liluen vano.

Ovisuar lelagaena navisokanena lala

Yeririna la ḡasa asitom asape kieta lelagaena pe navisokanena ga, ana kieta navianena wo lala kilia kila kiela visena lala taḡatete suḡal ruruia.

¹⁰ Yar la mok liu asike ne naḗa yepel mavin loge itaena, ana apis m̄arera paḡisi, pona asuḡa akilali ke naḗa aure sitomen kien yar la va ve taḡēna. Garu e nem̄a Krit, ita lua tekekara paḡisi pan le Yu la moki naḗa tetaulula apim ape yeririna kiena Yesu rui, ana nagane li taḡēna la nene sinelan asape aure kare la ava aviowa sina. ¹¹ Sa nene, popon sa sur tai mono logola, komin akila kare ke mratava wetelu laḡas rui. Asuḡa apian ke sur laḡas naḗa pe mesmesun re naḗa avisayu poli, ana asuḡa am̄areran ga asape akila, pe na sitomen wo re poli, ana komin ga sitomena viowa naḗa asape pona ala narin kilavaru la e yo.

¹² Pona le Krit lala, kiela ḡelaga sa ga nene yo, komin yar nasirien suniena tai nanua sumo, naḗa naga pe yar nae nena kiela yo tai, pogos tai pisayu la sape

“Le Krit lala, la ape yar na visokanena, apiowa taulu nompui, ape yar na yowena, ape yar na sitom̄alen ga m̄ēḡela.”

¹³ Yar nene, kiena visena m̄arera li m̄aga, ana in na nepisu sane pona lelaga yo, ana po paḡisi naḗa ovis m̄arera van la, visae peraga, yoko kiela nalelagaena taḡatete imi wo ruru pogos tai. ¹⁴ Nagane asuḡa apuarar ke sunena marua na sumo kiena le Yu lala, asuḡa akekaran ke visen kiena

ne yerkawa taþena la naþa akoven lua visen lelaga, ana komin ya ne pe sinelan re lelagaen e visen wo kiena ne Ntewa naþa tesuñña temla ke pan la?

¹⁵ Yar naþa kiena sitomena merarava ruru nena po, sur naþa namname pe torokin re kila kiena sitomena imi namname poli, ana sur make ga merarava ga pania. Ana yar naþa pe mlelaga re poli, naþa kiena sitomena namname, pona sur tai merarava ña yo, ana taþatete kilia kila kiena sitomena imi merarava, a pe sur re tai naþa merarava ruru e naga poli. Nanene komin naþa kiena sitomena pona losinena apa apiowa rui.

¹⁶ Yar la naþa nesiriyu la ke ne, asuñña apisawal ke asape akilia Ntewa, ana kiela yuññaena lala kila meraravan pan ita sape pe akilia re nenaga. Losinela la menun a melkalka, ape þar ñarera paþisi, pe atorokin re nena kilaen si sur wo ta poli.

2

Navianena wo kila þelaga wo ñalivi

¹ Ana Taetas, nekilia nesape ko na yoko ve ove sa re nene, ana yoko ko na monar osuñña ovisawal van la visena la naþa torokin navianena la napo.

² Visen laþasa nalaen van yermarua lala naga sanini, sape monar ve aulaula re, avarurula ga, a popon asitom urmi e kiela malena, amio kiela sitomena na manmarua ruruena. E lepas na lelagaena e Yesu, e lepas na sinesien yar taþena, a e lepas na suññal ruruen ñarera e yuññaena, monar aulen þelaga mesmes silaga.

³ Visena na sanene kiena sira marua ñena la suñña ga, sape monar aulen þelaga na vatanonen Ntewa, ve asuñña re ga avis kar viowa va yar taþena lala, a sitomena na laen wii ñarera ve sukaþara re e la silaga. Yuññaena naþa popon akila naga sanini, sape monar avian naþa taþena lala e sur ya naþa po vena ayuññaena.

⁴ Keviu manene paþisi e lepas na sira ñee la naþa atalopa mare ga na wa, monar akipian la ruru e mrapa wo na sinesi ruruen wola lala amio narila lala. ⁵ Sira marua la nene, kiela sitomena la monar manmarua, kiela malena monar ekiki, monar avisuar ruru ñala uñña, ave sinewo lala, a monar avatanon ruru wola lala. Visae akila sur la nene, yoko yar la visu kilalea sane visena kiena ne Ntewa naþa pisawal mrapa wo la nene, naga pe nasiriena wa tai naþa po paþisi.

⁶ E ña nenaga e þelaga nene, sineun nesape omñareran yar viu lala, ovisave la monar akawe ruru kiela malena lala. ⁷ Po paþisi visae pogos naþa avisu ko, alual naþa osuñña omiali osumon la ke e mrapa na malena na po, naþa pulen make yuññaena wo lala, ana la akilia ayal e lenen lamña.

Ya naþa ovian lania, monar sike e kionña malena rui, a monar naþa akilia avisu kilale asave ko ñena osuñña ositom ke si urmi ea. ⁸ Ya naþa aloge ovisawalia, monar ve ve visen re tai naþa yoko akilia avis van ko vanonia. Visae ve sa nene, yar la naþa sinela kar ita, yoko akilali naþa asuwo ita, ana yoko akila wowen ga suria, yoko kiela visena tai taþatete si suññalu.

⁹ E lepas kien la naþa amiyuñña korena ga kiena ne yerkawa tai, okila la akilia ruru asape monar avatanonia, a monar aþionli naþa akila sane kilia kekaran yuññaena naþa akila pania. Monar ve avistañe re si vania, ¹⁰ a

pe pon re asitom avisave akilia avivinaun kiena narin sur laþasa ve kiela. Monar ave lelaga ruru napo, vena kila naþa kiela yerkawa kilia wasine la e kiena sur make ga. Pogos naþa li nalelagaena la ayuñae ruru wo sanene, akilia akila kiela vianena e lepas kiena ne kieta Ntewa natamaliaena va manene metava ve keviu e visuena kien yar taþena lala.

¹¹ Popon sane yar la avisu kilale kieta lelagaena, vanon Ntewa naga pe lemam e yomarava nini, mla natamaliaena pimi mñalivin þegas nen yeririna make ga peve taaga.

¹² Ana ita naþa tetolia, tepisu kilale naþa Ntewa suñã kilapian ita ke e kieta malena lala, sape monar teligan þelaga viowa kiena yeririna la naþa pe akilia re naga poli, a monar tevilon māsita van nasinenanena viowa lala na yomarava nini. Yomarava ne nane yo naþa temal tesike e ne, ana kieta malena monar moñau ruru wo, a monar mesmesu, monar torokin nena yeririna lala kiena ne Ntewa. ¹³ Monar tesuñã ga sane, a monar tesuñã tesuñate ga pog wo naþa kieta sitomena sike ea, naþa kieta Ntewa keviu, kieta Natamaliaena Yesu Kristo yoko imi mñalivi ea, amio kiena pupia naurarena.

¹⁴ Naga ke narui naþa tañan kana kuruta mlau vanon ita, þere plan ita petan māreraena naviowaena, kevan ita temekiki tepim tepe þegas wa na yepemaenen yuñaeena wo lala sa naþa naga sinenania.

¹⁵ Visena ne naga ke la na nene narui yoko osuñã ovisawalia. Yar naþa popon aiilaria, oiilaaria, a yar naþa popon avis vania, ovis vania. Pogos make ga oyuñae omio namāreraena amio māreraena, a ve otañan re avisa kare ko pona asitom korenan ko.

3

Pelaga wo kien yaru naþa mlelaga e Yesu Kristo

¹ Popon ovian li na lelagaena lala vena silaga asitomañal þelaga wo nakilaena. E lepas na kiela suþe lala, amio kiela yerkawa la naþa asike ne, monar avatanon la, alogear la, a akekaran kilaen yuñaeena wo punu ga. ² A monar okila pian la mñena ga, ovisave la nene, ve asumã avisa kare la re sina, a pe pon re ava e veveyuen poli. Ana þelaga naþa monar akila va yar taþena ve sanini, sane monar amoñau, ve akila re þelaga mārera, a monar akila þelaga navatanoena ve keviu silaga.

³ Visena la ne sanene pan ita make ga, komin naþa nanua sumo pe yar taþena re ga la poli, ana, ita mñena tesu ga e malena viowa. Tekila wowe pa Ntewa, a tepe þar mārera pania. Pelaga viowa þere kare ita pano-o tepim tepe yar na suen vatanon māreraena nasinenanena viowa lala amio nakekarena viowa na yomarava. E poglis nene, kata kinanena na kanen e legien punu ga nane sinemimiena amio vielueena lala. Kieta sitomena lala piowa pan yar taþena lala, a metavanja, tepiowa ke sina ga pan ita.

⁴ Tesuñã e malena viowa sanene pano-o, ana siraunia, kieta Ntewa natamaliaena, kiena nasinewoena a kiena nasinesiena wo pimi mñalivin ita, ⁵ naga tamalia ita ruru nenaga. Tamalia ita sanene, pe komin re ga kieta yuñaeena wo naþa tekila poli yo, ana vanon ga kiena nasineyeena wa pan ita.

Naga sinena miye ita, ana kevan ita temekiki, ana kiena Ninuna Wa kila tepaeme sina e malena viu, ⁶e kuruta kana Yesu Kristo kieta natamaliaena, naña mlau kalo ita.

⁷Naga mrapa ke nene narui naña e kiena lemamienna, tepim temesmes ruru e marana. A pe naga re ga nene poli, ana metavania, naga kila ita tepim tepe narina lala, naña yoko towarpae ga kiena lalimana, naña yoko war van ita, nane malena naña ve uro re.

⁸Potena pañisi pania, visena la nene ape lelaga pañisi.

Pol miilaar Taetas

Sineun nesape om̄arera, om̄areran li nalelagaena lala kiena ne Ntewa, sane monar auarar ruru visena la nene, a monar aḡilion naña auarar ruru yuñæna lala naña po, a naña akilia aiila m̄ena yarunia.

⁹Pogos tai asuñæ apisasa ke ga visen koren lala naña taḡatete iila malena kien yaru, sa naña asuñæ apeveyu wowe ga e sitomena la naña pe kana kinas re poli, pona asuñæ apeveyu komin sur lala kiena ne kiela yermarua la naña apuarar ruru kiela kia la suñæ ga. Pogos tai asuñæ apiuelinila, pano-o tol naña kiela sitomena la kilia liḡere m̄ena e visena naña navisaluaena kiena ne Ntewa pisa. Ana popon ovisa va li nalelagaena ovisape la monar ve aviran la re e visena la ne sanene.

¹⁰Visae yar tai suñæ sikolia, kawekapin m̄a visena silaga, akilia avis vania yam tai, sa pere yam ve lua, ana visae sitom korenan ga, suñæ kila m̄aga, pe pon re si akilavain sur tai amio naga poli.

¹¹Tekilia yar la ne sanene rui, sane kiela malena pilon pe taḡena, a kiela sitomena pulen ga mlamulen viowa. Pe ita re naña tesape naga piowa poli, ana kiena yuñæna pisawal kiena napiowaena e marata ita punu ga.

Visena maro lala

¹²Taetas, sineun nesape nevisa van ko sane visae olual neligan lalua nene tai Artemas pona Tikikas in̄asu m̄alivin ko, e pogos nene narui okilia ourmatan yo nam̄a, owaryonli naña oim ovisu inu gar Nikopolis. Na nene komin naña ve ve piavi re, yoko neligan e nini, sineun nesape neva nesuñæ e yo nene vano-o tol pogos na miava warovia.

¹³Lalua taḡena naña asike amio ko nagane, yar na navisaluaena nene Sinas, amio Apolos, yoko okilali okila sane lalua akilia ala si kiela mrapa lalua ve ve piavi re, vena ava m̄ena e yo taḡena laḡasa. Awis, oiila lalua e ya naña limala plasinia.

¹⁴Sike m̄ena e ko vena oiilaar kieta yeririna lala sane nepisa ga na wa, la monar awion naña atarar yuñæna wo lala. Visae ve sa nene, pogos naña sur na ilanen tai, ana kiela naiilaen la sike rui, a kila m̄ena naña kiela malena kilia war mras ve moki sa naña Ntewa sinenania.

¹⁵La naña asike amio inu nagane apisa pokolulag pona pokolemalo van ko. A yeririna la naña asike amio ko naña asitoñal imimi asape ita punu ga teve taaga temio la e kieta viawaena ve taaga, awis, ovisawal van la sane imimi m̄ena ga mesuñæ mesitoñal la m̄aga.

Kiau leniena nesape yoko lemamienna kiena ne Ntewa sike amio amiu make ga silaga.

Inu, Pol.

Maki Naþa Pol Siria Pan PILIMON Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Pilimon naga pe yaru na lelagaena tai, a naga suþe kiena yaru na yuþae korene na tai naþa kiena kia Onesimñas. Onesimñas pure petan kiena suþe naþa Pilimon, pa sike garu pulkumali keviu naþa Rom, ana e lele nene naga mēke loyuma na logeoviowaena ea. A e yo nene naga pitawa amio Pol, a pogos naþa sike amio Pol naga pimi pe yaru kiena Yesu. Ana Pol siri maki tai pa Pilimon, piyun tania vena naga monar were Onesimñas wasuþe imñasu sike amio naga. Pol pisa pa Pilimon, sape nagane Onesimñas pimi pe yaru kiena Yesu rui, a popon naga sinena kar re, ana naga viewoia a werear sina vena ve yaru na yuþae korenaen sina. Ana yoko naga ve ve yaru na yuþaena koren rega, naga imi ve wenla ruru napo komin lalua asikol la amio Yesu Kristo.

Komþasnen tusi la na nini

Viena þesa 1-3

Pol mieluar Pilimon komin kiena yuþaena 4-7

Pol piyun māraran pa Pilimon vena were si Onesimñas 8-22

Visena maro 23-25

Pol siar kiena visena pa Pilimon

¹ Inu Pol, nesiri ke maki nene pan ko Pilimon. Nanagane nesike e pupia pulkumali nae Rom, a komin naþa nekila ke yuþaena kiena ne Yesu Kristo, la amligan inu nesike e yuþa naloge viowaena e nini na wa. Kieta wolai naþa, Timote, naga sike amio inu e nini na wa, ana imimi lua mepisa pokolulagi pona pokolemalo pan ko, naþa ita ga teloka temiyuþae ke pa Suþe taaga ga, ² a kiamimi visena imimi lua sanene pan ke mēna ga vineta nene, Lewia, a yaru na kieta þegasia nene, Akiþas, naþa naga pe yaru mārara na kilaen mara e lepas na yuþaena kiena ne Suþe, amio þegas kiena ne li nalelagaena taþena lala naþa asuþa apiora ke e moþa yuþa.

³ Imimi lua memlen mesape Arimata Ntewa, a kieta Suþe Yesu Kristo, lalua aligan kiela lemamiēna a suþarena sike amio amiu e yo naþa asike ea.

Sinesiena a naviawaena kiena ne Pilimon naga keviu manene paþisi

⁴ Wolai Pilimon, pogos naþa nesitoþal ko e kiau leniena lala, silaga nesuþa nepisa ke potena pan Ntewa vanon ko. ⁵ Na nene komin naþa nemloge rui naþa la apisayu kioþa þelaga wo, asape kioþa naviawaena e kieta Suþe Yesu mārara po paþisi, a kioþa sinesiena pan nalelagaena lala, keviu manenea. ⁶ Nemlen wo ko ke, nesape pogos naþa ko osuþa okianlua ke kioþa naviawaena pa yaru taþena lala, þisi na kila la akilia manene laa sane e navisa ruruena nowo la naþa ita kieta, naþa temla Kristo e kieta malena lala. ⁷ Ee, Pilimon, kioþa sinesiena wo naga suþa

kila ke li nalelagaena wa lala, la sinela la amloge po pařisi, a pogos nařa nemloge, suri nene kila nemloge po sina, a kila inu mēna nekekara pařisi.

Pol naga piun m̄areran pa Pilimon vena were si kiena yaru na yuńaena nene Onesim̄as

⁸ Ana Pilimon, sineun nesape neviun suri tai van ko. E pupia yuńaena kiena ne Kristo nařa nesuńa nekila ke ne, pona mesmesun ruru ga nařa nevisa ruru ga van ko nevisave popon ko okila ve sanene ve sanene, ⁹ ana taveve řelaga na sinesiena, pe sineun re nevis m̄arera ve sanene van ko poli. Nanagane, in na nepimi nepe yermarua ke narui, nesike e yuńa nakoena vanon Yesu Kristo, ana sineun nesape neviun ga tan ko, visae ko okekaran nařa otańan suri nene nařa nesape neviun tan ko.

¹⁰ Yaru tai sike e nini, pogos nařa nesike pa e yuńa naloge viowaena sanini rui, ana nesumon yaru nene pimi e Kristo, a nanagane nesuńa nepisu ke yaru nene sa ga naruu tai. Yaru nena Onesim̄as, nařa sumo pe kiońa yaru na yuńaena tai, siraunia naga pure petan ko, pimi e yo nini. ¹¹ Ee, yaru nene, kiena kia kana kinas sape “kila yuńaena wo,” ana nesitom nesape nanua sumo, naga suńa kila kiońa yuńaena pe po ruru re poli. Ana nanagane, nařa pilon kiena malena rui, nemlelaga nesape naga kilia kila yuńaena wo lala na iila koena, a naga kilia kila mēna ga yuńaena na iila inuena.

¹² Ana, nanagane nesape neligan si Onesim̄as wasuře ke sina ga ińasu puńa narui, sa nařa nemlalua ga kiau malena komřasia nane nemligan pińasu puńa ne. ¹³ In na nekekaran nesape popon naga suńa ga amio inu e nini, vena iila inu e pogos m̄arera nini nařa nemēke e yuńa naloge viowaena vanon lologena wo, a visae naga kila sanene, sa nařa naga kus leleńa, naga kila yuńaena tai pan inu nařa torokin ko okila van inu.

¹⁴ Ana pe pon re nom̄areran naga vena naga sike amio inu sanene poli, vanon nařa ko na omninue ga. Sineun nesape visae ko okila kiau yuńaena wo tai sanene van inu, řisi na ve vanon re ga nařa nem̄areran kon poli, ana vanon kiońa sinesiena wo a kiońa sinewoena ga. Ya nařa yoko Onesim̄as kila, naga pe kiońa nařa ovisawalia.

¹⁵ Lelaga nařa Onesim̄as naga pur matan ko, ana ane kilia, pona Ntewa kila naga pur matan ko yam plas ga sanene yo, vena visae wasuře ke sina ga imi puńa, řisi na naga ve kiońa lue narui, vano vano-o tařatete řisi. ¹⁶ Sanene komin nařa nanagane, řisi na naga wasuře ke sina ga puńa, naga ve ve sa re si yaru nayuńae kiońaena, ana naga wasuře puńa sane womla tai e Yesu, nařa sanene na po manenea. Sineu si naga keviu pařisi rui, sa ga wolai tai, a nemlelaga nesape řisi na sinēńa si naga vano vano-o vařisi, komin naga pe kiońa yaru řisi rui, a metavanja, nanagane naga pimi pe womla mēna ga. ¹⁷ Suri ne na nene nesape neviun tan ko. Visae ko opisu inu sa nařa ita lua tepe wolai, a ita lua tepe yaru nakilaen yuńaena taaga ga, sineun nesape oure si Onesim̄as wasuře ińasu puńa, sa ke ga nařa visae neińasu puńa, řisi na ko okekara vařisi nařa oure inu neińasu e mońa yuńa. ¹⁸ A visae Onesim̄as naga pinaun kiońa suri tai, pona kila kare kiońa suri tai, pona ya sina, ana řisi na inu ga nevisuveve suri la nene.

¹⁹ Visena nene inu ke ga Pol narui nesiri ke ga e lumāu, sane kiau navisaarena tai van ko, nesape visae sinoṃania, p̄isi na neul plan make kiena lapui vetan ko. Ana pona ko osuṃa ositoṃal ke naṓa ko ṃena ga kioṃa pupia lapui tai naṓa sike e inu, naṓa kioṃa malena wetelu, komin naṓa inu na nekila ko otol malena nene e pogos naṓa nemlologon lologena wo pan ko.

²⁰ Ve sanene, sineun nesape okila yuṃaena wo nene van inu naṓa nesuṃa nepiun ke tan ko e kia kiena ne Suṓe. Wolai, visae okila ve sanene, p̄isi na neloge sineu wo sina vaṓisi, naṓa malena wo kiena ne Kristo naga suṃa miyuṃae ke sanene e kieta malena lala.

²¹ Pe nemaraun re naṓa nesiri visena la ne sanene van ko poli, komin naṓa nekilia ruru po rui naṓa p̄isi na ko okila taveve ya naṓa nepiun tan ko. Ee, nekilia ṃena ga nesape pona p̄isi na okila ṃena ga wo laa sane yo, vano taulu kiau naviunena nene.

²² A nesape neviun ke ṃena ga suri taṓena tai tan ko, nesape awis, okila ruru ṃau lele na monena tai e moṃa yuṃa, komin naṓa nesuṃa nekila ke kiau sitomena ṃarera nesape ve ve piavi re, p̄isi na Ntewa naga taṃan inu nowasuṓe ke sina ga neimi pun amiu, sa naṓa amiu asuṃa apiun ke tania e kiamiu leniena lala.

Visena maro kiena ne Pol pa Pilimon

²³ Eṓaṓras nene, naṓa naga ṃena ga imimi lua mesike e yuṃa nakoena e nini vanon Yesu Kristo, naga pisa pisape Ntewa visa ruru ko. ²⁴ A yaru taṓena la nene, Mak, a Aristakas, a Timas, a Luk, naṓa la amiila inu keviu paṓisi e yuṃaena, la ṃena ga apisape la asitoṃal ko ke e kiela leniena lala. ²⁵ A nanagane, kiau leniena sanini, nesape lemamiena kiena ne Suṓe Yesu Kristo naga sike e losinemiu la punu ga.

Inu, Pol.

Maki Naña Pa Ke Pan LE YU LALA Naña Amlelaga Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Yaru naña siri mñaki nini, naga siri pano pa pegas tai kiena li nalelagaena lala naña asuñña añal ke pog mārera lala e kiela maliena, komin yaru la naña pe amlelaga re poli asuñña akawela ke amio la. Pelaga naña yaru la akawela manene amio la sanene, kila sane añal mārera, a lavis aligan kiela lelagaena e Yesu Kristo. Ana yaru nene pisa panila sape monar asuññalu mārera e kiela lelagaena lala. Naga pisa panila sape Yesu Kristo ga pe yaru wo naña pisa meraravan Ntewa pan ita. Ana na visa meraravanen suri nene, naga pisayu suri telu.

Suri na sumo, naga pisayu sape Yesu naga pe narina Ntewa kemua lelaga naña suñña vano vano taḡatete p̄isi pogos tai. Pe lelaga naña naga pe narina Ntewa rui, ana naga m̄ena suñña p̄ikeyon kinasinen p̄elaga nene na logearen Ntewa, e sur la naña kila naga mloge piowa e tasnena. Ana komin naña naga pe narina Ntewa, naga mon la metavan navisawalena lala, pona navisi lala, pona Mosis m̄enaga.

Suri na lua, Ntewa pisawal rui sape Yesu, naga pe p̄arin yaru wa naña naga mon manene metava naña suñña vano vano taḡatete p̄isi pogos tai. Naga pe p̄arin yaru wa naña taulu make p̄arin yaru wa na sumo lala.

A suri na telu, e yum̄aena kiena Yesu naña naga pe p̄arin yaru wa na mon manene metava, naga maren natamaliaen yeririna makega, p̄arplan kiela milamulena viowa lala, kila la pe amarau re si poli, a mla malena naña ve uro re panila. Na kuḡaḡaena nasumo lala, la ape totou na kuḡaḡaena ga naña Yesu Kristo kila.

E marana na keviu lualima taaga pa taaga, yaru naña siri mñaki nini naga pisayu yaru laḡasa e Tusi Marua naña amlelaga mārera e Ntewa. A naga pisa pa la naña naga siri mñaki nini panila, sape popon ataveve malena kiena la nene, vena akilia asuññalu mārera silaga, vano vano-o tol luwasnen kiela maliena. A silaga, monar akira avisu Yesu, vena akilia ava awarpoyo e pog mārera lala, naña asuñña atol ke e yaru la naña asuñña akila ke mārera panila paḡisi. A na kilamakeen kiena visena, naga pis ruru pan kiena yaru lala, pisa panila sape monar avisuar ruru kiela maliena lala.

Komḡasnen tusi la na nini

Visena p̄esa. Kristo kila meraravan Ntewa panita 1:1-3

Kristo naga mon laa metavan navisi lala 1:4—2:18

Kristo naga mon laa metavan Mosis amio Yosua 3:1—4:13

Kristo naga mo laa metavan p̄arin yaru wa lala 4:14—7:28

Naviranarena viu naga mon laa metavan naviranarena marua 8:1—9:28

Kuḡaḡaena naña Kristo kila naga mon laa metavan kuḡaḡaena marua lala 10:1-31

Pelaga na lelagaena naga po paḡisi 11:1—12:29

Visena la naña kila yaru la asuññalu mārera, a visena maro 13:1-25

Yesu na mon la metavan li navisawalena lala

¹ Kiau erau le Yu lala, nakonua konua la rui Ntewa pisawal kiena visena yam mokliu pa kieta yermarua lala, e mrapa la moki a e p̄elaga wo la naḡa peve taḡena, pimi molue kome kiena navisawalena lala. ² Ana nanagane, e legiena maro la naḡa tesike e ne, naga pis mesmes nena pan ita pimi kome Narina Yesu. Narina ne nane nanua sumo, e nasiien yomarava, Ntewa miyuḡnae kome naga, lalua amliganar make pog a yo lala, a siraunia, Ntewa pisirlua Narina nena, mligan sur punu ga sike e limana, naga pe ḡarun la. ³ Narina nene, naurarena kiena ne Ntewa tego e kiena malena, sane kus nena marana ne Ntewa veraga, pe totou na p̄elaga kiena ne Ntewa. A naḡareraena na kiena visena m̄arera paḡisi, naga ga p̄uarar sur make ga na yomarava nini, a yo taḡena m̄ena lala su ruru suḡa ga. A naga ke narui naga taḡan naga pimi kilavan make kieta mlamulen viowa lala, a pogos naḡa kila make ruru kiena yuḡaena nene e yomarava nini, ḡasuḡe si pa ma e peni, pa to metava e lepas nen Arimana na ḡamarua, Parin Suḡe nae ma e peni.

Yesu na mon la metavan navisi lala

⁴ Yesu totano e nene sanene, naga mon manene la metavan navisi la naḡa asike ne, komin kia naḡa naga ḡaria vanon kiena yuḡaena, po manene la taulu kiela kia. ⁵ Visae tevisu e Siriena Wa lala, visena moki naḡa sike ea naḡa asape Ntewa kila Narina mon manene la metavan navisi lala. E visena la ta nene, Ntewa pis pa kiena Navisaarena nena, sape “*Ko na, nepisu sane ḡane opim ope naruu nenaga, a nepim nepe Arimoḡa kemua lelaga.*” *Yauena 2:7*

A ta sina pisa m̄ena sanini, sape

“*Yoko in na neim neve Arimana, a yoko naga ve naruu.*” *Sam2 7:14*

Visena lua nene, Ntewa pe pisa re nena pa kiena navisi la ta poli, sape pe Narina Wa, ana pisa ga pa Yesu. ⁶ A visen si tai, pisayu pogos naḡa Ntewa sinenan sape ligan narina m̄earu nene imi e yomarava, ana pisape

“*Popon navisi make ga alotunia.*” *Naw 32:43*

⁷ E lepas kiena ne navisi lala, la akila yuḡaena wo la mokliu, ana Visena Wa pisayu la, sape

“*Navisi kiena ne Ntewa lala aḡar kiena visena, asa ga lagi, amiyuḡaie kiena ne Ntewa, asa ga kapi.*” *Yauena 104:4*

⁸ Ana pogos naḡa Visena Wa pisayu Narina ne Ntewa, sape naga mon manene la metavan navisi lala, pisayua sane naga maran taaga sa ke Ntewa, pio naga Ntewa. Pisayu naga, sape

“*O Ntewa, kioḡa lele wa na totanoena naga mon lue ga na m̄eke ne. Plaki na kioḡa nasuḡenena, naga p̄elaga wo ke narui.*”

⁹ *Ko okekaran manene la p̄elaga naḡa po, ana yepmavin visuen p̄elaga viowa, ana kioḡa Ntewa na mava naga mligan ko opa metava, opa manene la metava otaulu kioḡa erau lala, kila ko okekara keviu sa naḡa miyowauia ruru ko e ponotaninu wo tai.*” *Yauena 45:6-7*

¹⁰ A e visen si tai, tepisu naḡa Ntewa na mava pio Narina sape Suḡe, a pisayu pupia sur kerkeviu la naḡa naga sii la, sape

“*Suḡe, ko ke narui ko opisirlua purḡes nen yomarava, lumoḡa ga miyuḡaen sinapane ma metava.*”

¹¹ *Ana sur la nene, yoko amenunu makea, akokovio, ana yoko ko na osike osike lue.*

¹² *Sane takue marua tai, yoko osulowar la owar plan la nenaga, a sane moña kulsota marua tai, yoko oyenlua nenaga, ana yoko ko na ove urviu maran ve taaga silaga, a kioña kas la tařatete řisi pogos tai.”*
Yauena 102:25-27

¹³ A visen kiena ne Ntewa tařena si sike ga wa, nařa pe pisali re pa navisi tai poli wa, ana pisa ga pa Narina naga taaga, sape

“*Ototano e lepasneu na řamarua, otoña sanene, vano-o yoko neligan kioña nasinekar lala aim ave takue na vilanvanen lamña ea.”* *Yauena 110:1*

¹⁴ Nane visena maro e lepas nene narui, nařa pisayu sanape nařa navisi kiena ne Ntewa lala la na amiyuñae kiena ga, la ape ninuna na waren kiena visena, a ape naiila itaena vena tetol natamaliaena, ana yaru tai sike ga wa naga mon metavan la make ga, nane Narina Wa ne nane Yesu, nařa Ntewa pis maro pan ita ea.

2

Nalologena wo viiu kiena ne Yesu mon la metavan navisaluaena marua kiena Mosis

¹ Sanene, visena wo lelaga nalologena wo la nařa temloge pa narui, monar tesitom urmi manene e la, monar touarar ruru mñarera. Visae peraga, tevisuarua sařisi korur yan plan ita si vetania.

² E lepas nen navisaluaena marua nasumo lala, navisi ga la ařar pimi, ana kana visena ne lala amesmes ga, a amñarera pařisi. Ana na kilaroen kana visena make ga, a kana nalogeluen make ga, kana nakoena ruru napo sike řa rui. ³ Ana nanagane, nalologena wo viiu pimi tol ita řa rui, a naga keviu taulu manene navisaluaena marua nasumo. Sanene, visae tesitom korenan mrapa na kieta natamaliaena nařa sike ea, yoko tařatete nena toure vetan kana nakoena nena-a řisa. Kieta Suře ke narui naga kila řesan lologena wo pimi mñalivi, a la nařa amloge pisawal e kiligala, la apisawal liluen pimi pan ita, akila merarava van ita apisape lelaga.

⁴ A Ntewa mña miila naga e visena nene, nařa naga kila kile lala, a sur nailanen lala, a yuñae lala na kiena namñareraena, a metavania, naga kiakian plan nalaena lala kiena ne Ninuna Wa pan ita ai nařa naga sitom sape la vania. Ana tepisu sur la nene, tekilia tesape lologena wo kiena ne Yesu Kristo naga pe visena tai nařa naga po manenea taulu kieta navisaluaena marua ita le Yu lala.

Yesu ve Suře e yomarava nařa yoko imi na wa

⁵ Tekilia tesape Yesu naga mon la metavan navisi lala, komin nařa e lepas na yomarava nařa pimi ke ne, yoko Ntewa tařatete ligan navisi la ave suřenia, ana mligan sike vatanon Narina. ⁶ Sur nene Tus Marua mña pisa, e visen tai kiena ne Parin Suře Tepet nařa pisa pa Ntewa, sape “*Sur wo ya na sike e yaru, nařa kila ositom manene naga sanene?*

?Pona ya ne kila omñalivi ke e narina ne yeririna?

⁷ *Nanua, omligan naga sike tanon navisi lala, ana nanene na yam plas la ga,*

a nanagane, opisirlua si naga rui. Omligan naga metava e yo wo tai amio kana pupia naurarena a nawarwarena nena,

⁸ *ana omligan sur make ga sike vatanon kiena namñareraena.”* *Yauena 8:4-6*

Ana pogos nařa Ntewa kila yaru ve řarun sur make ga, kila sane pe sur re nena tai nařa naga pe pe suřen re poli. Naga kila sane sape ve sanene,

ana pimi tol nanagane, pe tepisu make re sur la e yomarava nini poli wa e kilamarata pa mapin sa naña Ntewa sinenania. ⁹ Sur la pere wa, ana silaga tekira tepisu ga Yesu, naña Ntewa pisirlua naga pa mon manene la metava. Nanua sumo Ntewa sinen miye ita pañisi, ana kila Yesu pito tano yam plas la ga, kila naga patanon navisi lala, a kila naga ãar manene pupia naloge viowaena na namarewoitaena, ana siraunia, pisirlua sina, paia ruruia amio naurarena nae peni.

Yesu pe kieta natamaliaena, pe kieta ãarin yar wa

¹⁰ Pelaga na yuññaena kiena ne Ntewa na tamaliaitaena nene naga mesmesu, komin naga sii sur make ga, a sur make ga pe naga kiena, ana sinenan sape taulu maran si pupia ãegas nen narina la tai vetan yomarava nini, aim si ave kiena. Naga sinenan sape kila sanene, ana nakilaena na ñarera pañisi, ana ñal mrapa taaga ga nakilaena, naga sanini: mrapa naloge viowaena kiena ne Yesu, naña Ntewa kila ga naga pimi pe yeririna, naga pe yar natepoen yonñarua vena taulu kieta natamaliaena. ¹¹ Yesu kilia sumon ita sanene komin naga ke narui naña kila ita temekiki, kila narui naga kekaran naña pisu ita sane tepe mratava taaga ga temio. ¹² Visena telu e lepas nene apisa sanini. Tai sike e tus kiena ne Yauena lala, sane Yesu pis pa Ntewa, sape

“Yoko neisawal ruru kioña kia va wolai lala, yoko neieluar ko likan yeririna lala.”

Yauena 22:22

¹³ Ta sina, pisawal naña Yesu mlelaga e Ntewa sa ke naña temlelaga e naga, visena naña sike e tus kiena ne Navisawalena Aisea, sape

“In ke narui, naña kiau nawasineena, nemligan sike e naga.”

Ais 8:17

Namaro, visena si tai kiena ne Aisea, pisayu Yesu amio wenla lala, sape

“Nane in ke nane nesike nini narui, nemio narina ne Ntewa tañena lala naña naga mligan la e lumau.”

Ais 8:18

¹⁴ Ana ita narina ne Ntewa la nini, ita make ga tepe yeririna, temio tasneta a kata kuruta, ana naña Yesu imi ve wenla kemua lelaga e ita, naga pimi e yomarava nini, naga tasneta a kana kuruta sa ke ga ita. Sanene, pogos naña tañan si naga mare wo ita, ana kiena marena nene ñelua puryukawaena kiena ne ãarin suñe na ñareraena na marena, nane Yermare. ¹⁵ Naga ñelua ñareraena kiena ne Yermare, mluñar plan kilika lala naña apanaria kararkare ruru ita nenaga, sane maraunen marena naña temloge viowaganian e kieta malena wetelu. ¹⁶ Lelaga nañane, yuññaena wo na iilaena kiena ne Yesu, pe kila re pa navisi nae ma e peni la poli, ana kila ke ga pan ita na yomarava nini. Visena la mokliu apisa visena sanini, asape

“Naga suña miila ruru ke lus kiena ne yermarua Epraam lala.”

Ais 41:8-9

¹⁷ Nane sitomena kiena ne Ntewa sanene. Naga pisu sane Yesu monar imi sane ita wenla lala e sur make ga, vano-o kilia kilia ruru ita, kilia sinen ye ita. Ana tekilia towasinea, sa naña yoko naga masisun yuññaena naña yoko naga kila va Ntewa komin kieta mlamulen viowa lala, naña kila kieta marawo temio Ntewa, sane pe kieta Parin Yar Wa. ¹⁸ Naga pisu pupia nakilaliena pimi ñalivin kiena malena, mloge piowagan pano-o tauluia, ana kila naga kilia iila ruru ita sina e pogos naña nakilaliena imi ñarera ñena ga van ita.

3

Yesu mon la metavan yermarua Mosis

¹ Wolai a vineu wa lala, naþa amlogear navioena nae peni rui, nepisa pan amiu rui nesape Yesu kilia iila ruru ita, ana nenagane nomareran amiu, sineun nesape popon asitomyu manene naga va laa sane wa, sane naga pe nalologena a naga pe þarin yar wa na kieta nalelagaena. ² Tevisu veve ruru li Yesu amio yermarua Mosis nanua. Yermarua Mosis nanua sumo, naga masisun kiena yuþaena la paþisi e mratava miana ne Ntewa, a Yesu miana masisun yuþaena la paþisi naþa Ntewa pisirlua naga sape naga yuþaena. ³ La ga luwoka amasisun yuþaena, ana Ntewa pisirlua Yesu pa manene la metavan Mosis, komin naþa sane Mosis naga sike ga loyuma miana ne Ntewa, kila ke kana narin yuþaena ne lala, ana pupia yuþaena na visirluaena yuþa nena, Yesu ga kila.

⁴ Yuþa make ga, monar yar tai naþa yuþaena, ana Yesu ke narui naga miyuþaen yuþa miana Ntewa, ana Ntewa naga pe þarun yuþaena nene. ⁵ Sanene, Mosis naga pe yar na yuþaena, masisun ruru kiena yuþaena make ga loyuma e mratava miana Ntewa, pano tol naþa naga pe yar na visawalen pupia visen kiena ne Ntewa lala naþa apisawal liluen ke pimi tol nanagane, ⁶ ana Kristo naga kila pa manene la sane, komin naga masisun visuaren pupia yuþaena make ga na yuþa nene, sane naga pe mearu na pupia kana þar nena.

?A yuþa nene na pisa ke ya ne, pona pisa ke ai? Suþa pisa ita ke ga ne, komin visae ve temarau re, a visae tekekarana kiena navisaaren lala, touarar ruru kieta nawasineena e la, ita teve kiena namratava wa ruru nena lala.

Yesu mon la metavan Mosis, a monar telelaga manene va la sane taulu la naþa Mosis sumon la

⁷ Visena ta teke e Siriena Wa, naþa pe visena kiena ne Ninuna Wa na kilaþege itaena, naþa pisa sanini, sape
 “Pane, visae aloge pulgon Ntewa,

⁸ *pe pon re si kiamiu sitomena la imi si marera poli, sa naþa kiamiu yermarua la akila rui.*

Nanua sumo, e yomema, asike e pog na kilalien tai paþisi, asuþa pano-o asuþal ke sina ga akila þarila.

⁹ *Ana Ntewa pisu la, pisa sanini, sape Nayalena kena la nene naþa tol kas lualima yam vari ne, nesike nemio la silaga, apisu kiau naiilaena wo la pan la, ana þelaga kien la nene na kilali in paþisi.*

¹⁰ *Kiela þarmarera kila sineu pikirara paþisi, ana nepisu sane peraga, la nene na, silaga asuþa apa e nene apa e nene amiyepe ke petan kiau mrapa mesma lala.*

¹¹ *Sineu maren la ne sanene narui, sineu kar la paþisi, ana nesuþalu narui, nepisaar pan la nesape purvanua wo navaruruena naþa nekila ruru suþate la nesape ve kiela, yoko ve ava re si loyuma ea.”* *Yauena 95:7-11*

¹² Wolai a vineu lala, komin sur ne la nanene, popon kam na avisuar ruru amiu. Pe pon re visae amiu yar tai, sitomen viowa sike e naga, pona sinena ve lelaga re si narui, kila naþa naga werelua si naga vetan malena wo kiena ne Ntewa mali. ¹³ Pe sinetan re ita yar tai loru sanene poli,

ana monar tela visena naiilaaren van ita silaga e legiena punu ga, vena ve ita yar re tai naþa þelaga na mlamulen viowa la visa kotalia kare re naga vano-o naga manin nenaga. Visena naþa meta ne sape “Pane, visae aloge pulgon Ntewa,” ana naga pe visena nasumo tai, ana suñal suñaga, pulgona pio ke na wa, tesike e kana legiena na logearen la na wa. ¹⁴ Popon touarar kieta lelagaena m̄arera ve sa nena ga naþa temlelaga þesan ea, popon tesuñal m̄arera tesuñia vano-o tol luasa. Ana visae tekila ve sanene, yoko temio Kristo, teve yar na war viraviranen naurarena wo lala kiena ne Ntewa. ¹⁵ Lelaga naþane-e, Visena Wa naþa metava pisa sanene, sape pe pon re si sinemiui la im m̄arera poli, sa naþa yermarua lala akila e pogos na kilaliena lala e yomema, naþa asuñalu akawe visena kiena Mosis.

¹⁶ ?Ana la ne akila þar m̄arera sanene, a la nene? La naþa akila sanene, la naþa akekaran amlogear þesan pulgona Ntewa, þis narui apatanon kiela yar keviu yerkawa Mosis, naga sumon la apetan Isip. Naga sumon la amolue petan yo nene ana pe yam piavi re poli, akawe ke sina naga. ¹⁷ ?A la naþa akilali Ntewa, amiyuyur sinena e kas lualima yam vari nene e kiela nayalorena, pano-o sinen kar manene la la, la ke nene na wa? Ee, la naþa akila sanene, la ke ga nene na wa, naþa naga tamalia la, ana siraunia akila luen ga mlamulena piowa e marana, pano naga kila amarmare ga, puryula la sutetai kar ga sike e yomema. ¹⁸ ?A la naþa naga pisaar sape yoko la taþatete ava loyuñia e kiena purvanua wo tanea navaruruena naþa kila ruru sape ve kiela, la ape yeririna la ne sanape? La naþa taþatete ava ea, naga la naþa akilakila ke þarila, naþa pe amlogear re sur ta poli. ¹⁹ ?A ya ne kila narui taþatete ava loyuñia e yo wo na varuruena nene? Taþatete avavini vanon pe amlelaga re e Ntewa poli, a pe aþasine re naga poli.

4

Navaruruena wa kiena ne yeririna lala kiena ne Ntewa

¹ Nanua sumo, Ntewa kila ruru tanea yo na varuruena tai kiena ne kieta yermarua lala, ana nanagane m̄ena ga kila ruru si kieta yo wo na varuruen rui. Nasiiena tere nene naga mal ruru ga sike na wa, ana pe pon re teve sa yermarua la nene poli, naþa akilalu kiela navaruruena nene, la moki naþa pe apa re loyuñia e poli. Peraga, popon ita tevisu ruru ita yo, pe pon re naþa vano-o þisi na ita laþasa, la m̄ena akilalu kiela pulmas, Ntewa visu veve ruru la sa þisi ve ava atol re kiela navaruruena. ² Naga nene komin naþa ita maran taaga ga sane yermarua la nene, naþa lologena wo kiena ne Ntewa tol ita, sa naþa tol la, ana akila sa naþa amloge, ana pe amla re si lelagaena to metavan poli. Pe amla ruru re si kana visena la nene e kiela malena la poli, þisi pe þar re mras e la poli. ³ Ana e lepas kiena ne la nini naþa pe amlelaga re sanene poli, Ntewa pis m̄arera rui, pisa visena naþa nesiri metava yam tai rui. Visena nene, pisape
“La nene akila sineu kar la paþisi,

ana nepisaar nesape yoko la taþatete akilia atol kiau navaruruena nene.”
Yauena 95:11

Ana ita naþa temlelaga kemua e lelaga, navaruruena nene naga pe kieta naþa teva loyuñia ea.

Navaruruena kiena ne Ntewa nene, naga kila ruru pe kieta su nakonua rui, komin e pogos nasiiena, naga miyuñiae pano-o tol kana legiena orai

ana ĩisi nena ga, ⁴ ana sa naĵa Visena Wa pisa e yo laĵasa, sape e kana legiena olua, naga pa ruru e kiena yuńaena ne lala, pe miyuńaen re si sur la nene poli.

⁵ Ana sur si tai, visena na metava pisayu naĵa Ntewa pisape yoko yar laĵasa taĵatete nena atol kiena navaruruena, ⁶ ana visena nene kila meraravan sape sane monar yar si laĵas asike koyo tai naĵa yoko Ntewa tańan la ava loyuńa. La nanua sumo, amloge lologena wo kiena ne Ntewa amio purvanua wo naĵa pisaar pisape ve kiela, ana pe asumal re mārera poli, pe amlogear re poli, ana akila pal ruru nena ga, pe apa re loyuńa e poli. ⁷ Ana kieta navaruruena sike na wa sike ne, a Ntewa pisaar kana legiena na tolana, komin kas mok ĵaro rui, Parin Suĵe Tepet pisawal visena la naĵa sike meta rui, naĵa pisa sanini sape

“Nanagane visae aloge pulgona, pe pon re kiamiu sitomena la imi mārera si poli.” *Yauena 95:7,8*

Popon tevisu kilale sane “nanagane” naĵa pisa e nini, nane kieta pogos ne nanini narui, naĵa Ntewa kila ruruia vena tetol natamaliaena.

⁸ Asitomyuli yermarua Yosua nanua. Naga sumon kieta yermarua la komĵasa apa loyuńa e purvanua wo naĵa Ntewa pisaaria, ana visae naga ke narui navaruruena kiena ne Ntewa naĵa akus rui, yoko Ntewa taĵatete si visayu pogos taĵena tai va Tepet, visave pe legiena na vaen loyuńa e kiena navaruruena. ⁹ Ana peraga, naga suńa pisa ke pisape navaruruena wa nowo tai sike ga wa kiena ne kiena yeririna lala, ¹⁰ ana visae a naĵa va loyuńa ea, yoko wo naĵa wo vana vaĵisi, yoko naga kilia va ruru e kiena yuńaena make ga, sa ke ga naĵa Ntewa mēna pa ruru e kiena.

¹¹ Visae sanene, popon tońareran li naĵa tetol navaruruena wa nowo nene, ana pe pon re mēna ita yar tai ve logear re Ntewa, yoko kilapalia.

Visena kiena ne Ntewa po paĵisi

¹² Tesike vatanon visena kiena ne Ntewa, vanon kiena visena naga mali, miyuńae ke mārera paĵisi, kilia yur malena kien yaru, mal paĵisi taulu playu na mara naĵa mal lepas luwoka. Visena kiena ne Ntewa kilia va warpoyo va loyuńa e losineta, kilia va liĵere sur ya naĵa teke e kieta sitomena, pona visuveve ya naĵa teke e ninuta. ¹³ Lelaga, naga naĵa yoko visuveve kieta malena, kilamarana tol make suria, taĵatete ita yar tai tapolounia.

Yesu pe kieta ĵarin yaru wa

¹⁴ Ntewa kilia make sur la ne lepas na e ita, ana potena pania naĵa narina, pupia ĵarin kieta yaru wa naĵa Yesu, naga mligan yo nini pa yalen silau ma e kiena yo ma metava e peni, pa kila ruru si mara wo pan Ntewa vanon ita. Ana vanon naĵa kila ruru ita ke temio Ntewa sanene, popon touarar nalelagaena mārera ea, a popon ve teligan li re si naga pogos tai.

¹⁵ Kieta ĵarin yar wa nene, naga pe yar ta naĵa pe mninue re kieta ursuen la poli, ana kilia ruru po paĵisi naĵa ita pe tesuńal re mārera poli. Naga sinen miye ita, yoko iila ita, komin nanua naga mēna ga, nataĵaliena lala apim ke e naga mārera paĵisi pania e lepas punu ga, sa ke ga naĵa apim ke e ita. Naga sa ga ita, ana sur ga tai, nataĵaliena pe ĵere re nena naga mloru e mlamulena viowa poli. ¹⁶ Visae ve sanene, tepisu sane tońal kieta mrapa narui vena tekilali naĵa telen ita teva la lavis pun lele natotanoena wa kiena ne Ntewa, naĵa pe purĵes nen lemamiena. Ve temarau re sina,

tekekarana naŋa teim puna Ntewa, ana yoko tekilia tetol kiena sineyeena e kieta malena, yoko tevisu naŋa kiena nasinewoena iila ita e pog m̄arera ya naŋa tesike ea.

5

Yesu pe Ɔarin yar wa na sineyeen yar lala

¹ La naŋa apuarar yuŋaena na Ɔarin yar wa, apisiriplan la petan li wa taŋena lala vena kilaen yuŋaena na sanene narui. Yaru naŋa pe Ɔarin yar wa, naga suŋalu su likan yeririna lala a Ntewa, vena waren kiela nalaena lala amio nakuŋaŋaena lala vania, vena naga kilia viewo kiela mlamulena viowa lala. ² Parin yaru wa nene pisu kilale ruru naŋa yar la asuŋa amiyuŋaie piowa ga, asuŋa amiyepe ga petan mrapa, komin naŋa naga m̄ena pe kumpui ga, naga m̄ena kilia malum, kila sane sinena kilia ye ruru nena yeririna taŋena lala, naga moŋau ruru nena pan la. ³ Naga sa ga yeririna taŋena lala, ana pogos naŋa kila nakuŋaŋaena lala, monar kila ve vanon re ga mlamulena kiena ne yeririna lala, ana vanon m̄ena kiena mlamulena viowa lala. ⁴ Komin sur ne nanene, pe pon re yar tai ligandar si naga poli visave popon imi ve Ɔarin yar wa, ana Ntewa ga kilia ligandar yar vena war pupia kia na sanene, sa naŋa naga mligandar yermarua Eron nanua sumo pe kieta Ɔarin yar wa Ɔesa.

⁵ A e lepas kiena Kristo, sa ke m̄ena nene. Naga pe kieta pupia Ɔarin yar wa, ana naga pe pisirlua re naga pa metava sape naga sanene poli, ana Ntewa ga pisirlua naga. Visena kiena ne Ntewa naŋa pisa sanene sike e nasiriena wa na sumo lala, naŋa ta pisa sanini, sape
“Ko na nepisu sane Ɔane opim ope naruu nenaga, a in na nepim nepe arimoŋa kemua lelaga.” *Yauena 2:7*

⁶ Taŋena, pisa sanini, sape
“In na nemligan ko sane yermarua Malkusteke, ko na yaru wa maro e kienalus, naŋa yoko ouarar m̄a yuŋaena nene vano-o ve uro re.” *Yauena 110:4*

⁷ Ntewa mligan yuŋaena nene pa Yesu, ana tepisu e pogos na kiena malena e yomarava nini, naga kila ke pa rui. Sila ga naga sitom manene yomarava nini paŋisi, ana tagin pa Ntewa, wamarana mlau vanonia. Naga suŋalar m̄arera sike e Ntewa sape visae kiena malena kovio, yoko Ntewa kila malia sina, ana naga m̄areran la sane naŋa mlenwo itania.

Ana Ntewa pisu Ɔelaga wo na moŋauena a navatanoena kiena ne Yesu, ana sinena myea, mloge kiena naviunena lala. ⁸ Lelaga naŋa Yesu naga pe narina ne Ntewa rui, ana Ntewa taŋan naloge viowaena na pogos m̄arera lala pimi pania, sape vian Yesu vena tol ruru Ɔelaga na logearena e kiena malena. ⁹⁻¹⁰ Naga patanon make nasinenanena lala kiena ne arimana, pano-o kila make yuŋaena la naŋa Ntewa mla pania, kila narui pisirlua naga sane yermarua Malkusteke. Sanene, Yesu pimi pe Ntewa kiena Ɔarin yar wa, pim pe purƆes nen malena naŋa ve uro re kieta ita punu ga naŋa temlogearia.

Popon teimi temarua ruru wo e Kristo

¹¹ Ana kia naŋa Malkusteke, kiena suniena marua wo la sike ne, naŋa akilia akila meraravan ruru van amiu sanape e yar nene amio kiena

yuñaena. Māreran navisayu ruruen merarava van amiu, komin naḡa yam tai sa naḡa kiligamiu poḡe towe la sane. Ana visae kam na asitom asape aloge kilalelia, ¹² yoko wo vaḡisi, komin naḡa kam na amlelaga nakonua rui, ana atorokin naḡa aim ave navianena na visena wa kiena ne Ntewa rui. Ana peraga, asuḡa ga sa ga nene, ana monar avian amiu si ea, siar si e kana purḡes nen visena ne lala.

!Lelaga naḡa, kam na nakanen kinanen mārerera la rui, ana sa ga naḡa asuḡa sinemiun ke amun yu na wa! ¹³ La naḡa amun ke yu sanene wa ape sisi ke ga wa, ana taḡatete ave manmarua e visena na mrapa lelaga, ¹⁴ ana la naḡa akan ke kinanen mārerera, la amarua ruru rui. La ne sanene, kiela sitomena la miyuḡae ruru pano-o apisu veve ruru make sur punu ga, ana akapur apimi po tol naḡa apisu kilale ruru sur ya naḡa po a sur ya naḡa piowa.

6

Popon tevisuar ita ve towasuḡe re si teva varau

¹ Komin sitomena la nene, popon teligan ḡelaga na sisi sike na, teva re laa sane wa e navianena mārerera kiena ne Kristo na atorokin sitomena naḡa marua.

Tepilopu ita e kieta yuñaena piowa namarena la rui, tetol naviawaena e Ntewa rui, ana popon ve tesuḡa teva re si ea. Naga sa naḡa tekilavan lelen yuḡa rui, pe pogos na visirluaen narui. ² Apian ita e nakeena rui, apu ḡarita rui, temlelaga rui tesape yoko tesuḡal si e marena, a tekilia rui nalipereena ta sike ne amio kana nakoena nena naḡa yar viowa la akus vano-o taḡatete ḡisi pogos tai. Sur la nene toḡaro make e rui, ana pe pon re tesuḡa teteteliv māga e sur la nene silaga poli, ana popon tesuḡa teva re laa sane temio kieta Suḡe. ³ Sur nene mārerera paḡisi, ana visae Ntewa taḡan ga van ita, yoko tekilia teyuḡaen wo ga. ⁴ Lelaga, yoko tekilali naḡa teva re laa ga wa temio naga silaga, ana sanapen la naḡa amloru, apa si varau rui?

La nene, la amial ruru ḡes e yomerarava asuḡa akinan ke e lokove nae ma e peni rui, a Ninuna Wa pimi ḡena e la, a pogos naḡa apa si apiowa sanene, yoko taḡatete si avilopu la awasuḡe aim e malena. ⁵ Visena Wa kiena ne Ntewa miila la e kiela malena rui, a atol towe ḡa naḡareraena na suḡenena naḡa pimi ke ne, ⁶ ana pogos naḡa apilopu si ḡasila, akila ḡarila sanene, yoko aim awo si sanape? Peraga, yoko viowa van la vaḡisi, komin naḡa akila ke sane asuar ke si Narina ne Ntewa meta e lak torovia, sa naḡa asuḡa apisirilua ke naga e maran yar lala vena aviuelin kare si kiena kia.

⁷ Asitomyuli na nene. Porotano naḡa mun yua naḡa mloloru ea, ana ḡar manene kinanen kan la naḡa amiyuḡae ke ea, ana Ntewa kekaran paḡisi, kiena navisa ruruena sike ea. ⁸ Ana porotano naḡa pe ḡar re sur wo poli, ḡar ga viluḡini viowa lala, naga sa ga naḡa apiain ga maren pania, ana taḡatete akila sur wo ta ea, yoko asikap ga narui.

⁹ Erau lala lelaga paḡisi, visena la ne sanene aḡarera paḡisi, ana e lepas na pun amiu, in na pe nesitom re nesape kam na sanene poli. Peraga, noḡasine amiu, sane mras nen malena viu naḡa po kapuru ke e amiu na wa. ¹⁰ In na nemlelaga nesape yoko taḡatete Ntewa sinen ḡesan kiamiu

yuñaena wo lala, a yoko tařatete sitom korenan vinayaena a sineyeena nařa kam na akila pania, pogos nařa kam na amiila kiena nalelagaena wa tařena lala. Kam na amiyuńae po sanene, ana kila Ntewa kekaran pařisi, yoko naga mńena kila ruruia a kila wo van amiu.

¹¹ Sanene, nesape neiilaar amiu sina, vena ve ava re si varau, kam na ańareran ava re laa ga wa, ava mńaga atol ga luas rui, vena akilia atol sur punu ga nařa kiamiu sitomena sike ea. ¹² Kam na ve ave yowen re, ve yepemiu malum re, ana monar avesinaia e yuńaena maran ve taaga sa ke kieta yermarua wo la nařa amasusun ruru yuńaena, kiela sitomena la piayavi pano-o atol sur punu ga la nařa Ntewa pisaar řesan pan la.

Visaarena kiena ne Ntewa pe lelaga pařisi

¹³ Navisaarena ta nařa Ntewa kila, naga kila pa yermarua Epraam, pisaar mńarera pania e lepas na lus la nařa yoko amolue raunia. Pe kia tařena re si nařa Ntewa kilia visa vena kila kiena navisaarena nene mńarera poli, komin kiena kia naga mon metavan make kia tařena lala, ana Ntewa pisaar ke sina e ga e kiena kia, sape

¹⁴ *“In na Ntewa, yoko nevisa ruru ko ve keviu vařisi, nekila kiońa lus la aim ave moki vařisi e yomarava nini.”*

¹⁵ Ana Epraam lavisi sitom řele visena nene, ana pisu nařa Ntewa kila kiena navisaarena nene mńarera ruru po pařisi, ana pe sur koren ga nařa Epraam tol pogos mńarera la mok pařisi, ana pe mligan re navisaarena nene poli, řuarar ruru mńa pano-o pisu nařa siar tol ya nařa Ntewa pisaar pania.

¹⁶ E lepas na řelaga nakilaen navisaarena mńarera, yar la asumńa apisa kia kiena yar wa tai pona sur wa tai. Ana pogos nařa yar tařena la aloge, la monar alelaga ea, tařatete si avisin sinekar vania, komin kia nařa apisa kila visena mńarera.

¹⁷ Ana sanapen Ntewa? Naga mńena sinenan sape kila kiena visena van ita mńarera ruruia, vena telelaga ea, ve tesitom řele re. Ita na sane narina lala na waren kiena lalimana, ana naga sinenan sape tekiliaar ruru tesape kiena sitomena wo nařa teke e ita tařatete řisi pogos tai, ana kila kiena navisaarena pan ita mńarera pařisi.

¹⁸ Navisaarena kiena ne Ntewa nařa pan ita mńarera ruru sanene rui, komin naga pe pisokan li re poglis tai poli wa, kiena visena tařatete vilovilopu karea, ana metavan kiena navisaaren nene, pisa si amio kiena kia wa, vena kilaen kiena visena nene mńarera nenaga. Ana sur lua nene, kiena navisaarena amio kiena kia, lalua amiyuńae lele taaga vena kila ita tesuńal mńarera tese kiena visena. Ita topur matan yo viowa nařa tesu řes ea, takalewele ke yo na suvanena, ana navisaarena lala kiena ne Ntewa akila kieta sitomena la piayavi ruru po. Sanene yoko tekilia teva tetol ruru yo wo nařa Ntewa kila ruruia a mligan sike e marata woga ga nařa.

¹⁹ Kieta nalelagaena mńarera nene, nařa tesape yoko Yesu tamalia ita, naga sitomen ta nařa sane kilavaru na tararen waa. Yoko uarar ruru kieta malena, vena ve sur re si ta nařa kilia werelua ita, vano-o tol pogos nařa teva varaun pupia kulmrae loyuńa e Yo Wa nařa pe Yo Wa pařisi. E yo nene teva tesuńal nena tese marana ne Ntewa, yoko kieta sitomena lala akilia ańarera ruru ke na wa asape woga ga van ita.

²⁰ Naga nene komin naḗa Yesu sumon ita pa e yo wa nene rui, pa kila kiena yuḗaena sane kieta ḗarin yar wa, vena kila kieta mara wo temio Ntewa.

Sa naḗa tepisa rui, naga sane pe ḗarin yar wa maro na lus kiena ne yermarua yaru wa Malkusteke, ana naga pul plan kieta mlamulen viowa la rui, a yoko kila ḗa kiena yuḗaena na sanene vanon ita vano-o taḗatete ḗisi pogos tai.

7

Malkusteke na sumo naga mon la metavan make ḗarin yar wa taḗena lala

¹ ?Ana yermarua Malkusteke nene, naga ai, a kana suniena naga pa sanape? Tus naḗa Nasiarena pisayuia, pisape naga pe yar na pogos kiena ne Epraam nanua sumo, pe ḗarin suḗe na kumali marua wa naḗa Salem, a naga pe pupia yar wa kiena ne Ntewa na mava. Ana pogos tai, yermarua Epraam pa kila mara pa kiena nasinekar lala, naḗa ḗarin suḗe taḗena lala, ana taulu la, ḗasuḗe ke si narui, pitawe Malkusteke kinae patanonia, ana Malkusteke pisa ruruia. ² Ana Epraam mla nalaena pania, mlalua lualima petan ponotia na sur make la naḗa taulu e pogos na mara naḗa ḗarar ke sape wasuḗe si va ḗana. Pupia yar wa nene naga pe yar tai, sa naḗa kiena kia ga luwoka apisa. Kiena kia ḗes nena, Malkusteke, kana kinasā pisape “Parin suḗe na mesmesu,” a kiena kia na lua pisa sanini, sape “Parin suḗe na suḗare,” komin naga pe ḗarin suḗe nae pulkumali naḗa Salem, naḗa kana kinasnena na suḗare. ³ Yar nene, kana suniena nena pe taḗena ga, komin naḗa pe temloge re apisape kiena yermarua lalua na sanape, pona aḗa repina lala la ape lus nae pe wa. La pe apisawal re kiena maliena poli asape aḗa siar sanape, a pe suniena na kiena marena re poli. !Sa naḗa naga pe mare re nena poli, suḗa ḗuarar ke kiena yuḗaena na wa! Sanene, naga sa ga narina ga Ntewa narui, naḗa yoko naga ve kieta yar wa ḗa vano-o taḗatete ḗisi pog tai. ⁴ Komin sur la nene, tepisu e visena marua kiena ne Ntewa naḗa kia na Malkusteke, naga pe kia tai naḗa pa metava paḗisi, pano-o tol repita yermarua Epraam, naḗa asitom ke asape naga mon la metava rui, naga ḗena patanonia, ḗar nawaren pania e komḗas nen sur la naḗa taulu e mara.

⁵ Ana ḗelaga na laen nawarena na sanene, naga ḗelaga ta naḗa navisaluaena pisape le Israel lala la monar akila luen ga. Kiela yar wa lala na lus kiena ne Livae, la monar avisuar ruru la, awarplan lualima petan ponotia e kiela sur make ga van la, komin la na sa ga namratava taaga, naḗa ape lus kiena ne Epraam. ⁶ Ana Malkusteke nene, naga pe nae re mratava puna ne yermarua Epraam poli, ana Epraam pisu kilalea sape naga yaru wa tai, mliḗere nawarena komḗas pania. Yermarua Epraam nena naḗa Ntewa pisaar sur wo la pania, ana naga patanon Malkusteke.

Ana pogos naḗa Malkusteke tol nalaena nene, kekara, pisa ruru Epraam, a nanene kila meraravan si pan ita sane naga mon manene la metavana, ⁷ komin yar naḗa torokin visa ruru yar taḗena, naga monar mon laa metavan yar nene. ⁸ Ana Malkusteke amiō yar wa taḗena la nene, la make ga atol kiela nalaen la torok ga, ana la ape taḗenan sur tai. Suri nene sanene, sape yaru wa lala aḗar kiela, ana siraunia amarmare, ana Malkusteke mla kiena, asape naga suḗa pano-o pe mare re poli. ⁹ Ana

sanaña Malkusteke mon la metavan yermarua Epraam, naga mon mēna metavan pupia kia taņena naña Livae. Lelaga kemua, Livae naga pēsan naña pe repina ne lus kiena ne yaru wa lala, ana naga mēna ga molue kome lus kiena ne Epraam, ana pogos naña Epraam patanon Malkusteke, mla nalaena pania, sa ga naña Livae mēna patanon Malkusteke mla nalaena pania. ¹⁰ Suri nene naga sane pogos naña Epraam mālavin Malkusteke, kila pania, Livae pe paeme re e repina nene poli wa, ana sa ga naña naga mēna kila.

Yesu pe molue re e lus kiena ne yaru wa la poli, ana molue ga kome lus viu tai

¹¹ Ana visena la ne ma metava apisawal ke pupia sur ta ne paņisi. Akila meraravan asape Ntewa pēre plan lus na yaru wa lala kiena ne Livae, pisirilua lus taņena tai kiena ne yar wa lala, kus helena. Yermarua Eron mēna pisirlua yuņaena na lus kiena ne yar wa lala, ana Mosis p̄ar kiena navisaluaena nene pimi mālivi, ana visae Ntewa visu sane sur lua nene torokin kila ita temesmes ruru nena temio, vera na ligan suņa ga. Ana peraga, naga pilopuia, mligan si p̄arin yar wa viu tai pimi mālavin ita, naña pe lus kiena ne yermarua taņena nene Malkusteke. ¹² Ana komin Ntewa pisirilua p̄arin yar wa viu nene, mesmesun mēna naña visirlua kana navisaluaena viu tai. ¹³ Monar ve sanene, komin e nene naga pisayu kieta Suņe, naña naga mālivi e lus ta naña pe la re nena ta suņal se wonta ana kila yuņaena kiena ne yar wa poli. ¹⁴ Lus naña Yesu mālivi ea, tekilia tesape naga lus nae Suta, ana pogos naña Mosis pisawal kia kiena ne lus kiena ne yar wa lala, naga pe pisawal re nena kia naña Suta poli.

¹⁵ Ana lus na yar wa taņena lala suņa ga, naña Yesu molue komea, nane lus kiena ne Malkusteke naña tepisasa ke narui. Sur ne nane kila narui tepisu sane Yesu pe sa re yar wa taņena la poli, ana naga sa nena Malkusteke ne narui. ¹⁶ Taņena la nene, apim ape yar wa komin ga naña sane ape kana lus na kuruta mal nene, sa naña navisaluaena marua pisa, ana Yesu pimi pe kieta p̄arin yar wa e pupia nam̄areraena na kiena malena naña taņatete akila karea, naña sike sike lue narui. ¹⁷ Tekilia tesape naga su lue sanene, komin naña visena kiena ne Ntewa pisa rui, naña sape *“In na nemligan ko sane yermarua Malkusteke, ko ope yar wa maro na kiena lusa, naña yoko ouarar yuņaena vano-o taņatete p̄isi pogos tai.”*

Yauena 110:4

¹⁸ E nene, pimi merarava ruru pan ita sane Ntewa pilopu kiena mrapa na yuņaena. Mrapa marua naga navisaluaena kiena Mosis na sumo, naña suņal sukaņar paņisi, ana sa naña kiena nam̄areraena naga pe torokin re kila sur wo ta van ita poli. ¹⁹ Naga kila p̄ele yon naña kila mesmesun ruru ita, ana Ntewa mligan mrapa marua neña sike ga narui, kila si sitomen viu ta pa metava, kus helena. Mrapa viu nane tekilia telelaga m̄arera tesape naga pe mrapa namalena naña pe lelaga, naña kilia sumon ita teim lavisin Ntewa.

²⁰ Ana mrapa viu nena, navisaarena kiena ne Ntewa tai kilarar suņalar m̄arera su lue na sike ne. Yar wa taņena na sumo lala, poglis naña apuñar p̄arila, amiyawawo la vanon kiela yuņaena, pe navisaarena re tai sanene poli. ²¹ Ana pogos naña Ntewa pisirlua Yesu pimi pe kieta p̄arin yar wa, kila amio kiena navisaarena m̄arera tai. Naga sa naña visena tai na Tus na Yauena Wa Lala pisa, naña sape

*“Ntewa pisaar m̄arera rui, ana taṣatete si vilopu kiena visena nene, visave
‘Ko na yoko ouarar yuṁaena sa naṣa ṣarin yar wa kiena ne kiau
yeririna lala, vano-o taṣatete oṣisin pogos tai.’ ”* *Yauena 110:4*

²² Ana Yesu ṣuarar ruru kiena yuṁaena nena sanene, pe kile na naviranarena vii kiena ne Ntewa amio ita, naṣa po manene la taulu na sumo, a pe nasiaren suri la naṣa Ntewa pisaaria pan ita, yoko kila make ruru nena van ita sirau.

²³ Nanua sumo na yar wa la moki, komin naṣa ta miyuṁae pano-o kovio, taṣena kus lelana, miyuṁae ṁa pano-o, naga ṁena kovio, la akilakila sanene. La taṣatete asu lue, ²⁴ ana Yesu, naga yoko su lue ga narui, ana yoko naga taaga ga uarar kiena yuṁaena sa naṣa kieta ṣarin yaru wa vano-o taṣatete ṣisi pog tai. ²⁵ Sanene, naga sike ga e marana ne Ntewa silaga, mlen lue ga pania vanon ita, ana kila sane ita nanagane, pona ita la naṣa tepim ke rau wa, ana naga ke narui naṣa yoko tamalia make ruru ita punu ga naṣa teva tokom puna teim lavisin Ntewa.

Yesu na pe ṣarin yaru wa nena napo

²⁶ Tekekara paṣisi naṣa Ntewa pisu sane popon ligan ṣarin yaru wa ta naṣa po manene sanene imin ita. Naga pe yar ta naṣa pe yaru wa paṣisi, pe napiowaena ta to re nena ea ṣisa, merarava paṣisi, kiena ṣelaga pe sa re neṁa yar na kilaen mlamulen viowa la poli, kiena kia pa manene laa to metavan punu ga sur nae peni. ²⁷ Yar wa taṣena la nene, la monar akila luen ga kuṣaṣaena na ikikena legiena punu ga. Sumo, monar akila vanon si kiela mlamulena viowa lala, a siraunia, akilia akila vanon mlamulena viowa kiena ne yeririna taṣena lala, ana Yesu na pe sa re nene poli. Naga kila kuṣaṣaena na ikikinen mlamulena viowa na yomarava wetelu yam taaga, nanene e pogos naṣa kuṣaṣain si tasnena vanon ita.

²⁸ Lelaga kemua naṣa navisaluaena marua pimi sumo, ana kiena ṣarin yar wa pe yar ga, malum ga, ana naviranarena vii naṣa pimi marea, kiena ṣarin yar wa naga mesmes lue ga, nane Yesu narina ne Ntewa.

8

Naviranarena vii: yuṁaena kiena ne kiena ṣarin yar wa naga po manene la

¹ Ana vianen la naṣa meta ne apisa sur mok liu e lepas na ṣarin yaru wa lala. Ana pupia purṣes nen visena tai sumā ga, naṣa popon tesitom urmi ea, naṣa pisa sape kieta ṣarin yaru wa wo tanea ta sike rui. Naga Yesu, naṣa ṣasuṣe si pa ma e peni, ana Yerkawa Keviu na Yo na Ma Metava mligan naga totano teke e lepas nena na ṣamarua. ² Naga sike e yo nene, kila ke kiena yuṁaena wa lala, sa naṣa yaru wa la nanua sumo akila lotena e yuṁa kanus wa naṣa e yo mema. Ana lelen kilaen lotena nene, yar ga la amiyuṁaenia, ana kieta ṣarin yaru wa Yesu naga miyuṁae ke loyumu e yo na lotena naṣa po, pe lelaga ruruia, naṣa Ntewa ga miyuṁaenia. ³ A ṣarin yaru wa taṣena la nene, kiela yuṁaena, silaga apisir plan la vena waren nalaena va Ntewa, a akila kuṣaṣaena la pania, ana popon teviun tevisave kieta ṣarin yaru wa nene, pona naga ṁena mla nalaena pa Ntewa, a kila kuṣaṣaena pania? ⁴ Visae e ga e yomarava nini, yoko taṣatete avisu naga sane yaru wa tai, komin naga pe molue re kome lus kiena ne Livae poli, naṣa navisaluaena pialua pan la sape lala ga akilia awar nalaena va

Ntewa. Sanene, kieta þarin yaru wa nene sumña miyuñae ke ga e yo wa na ma e peni.

⁵ Yo wa na yomarava nini, amio yuñae na naþa akila ea, naga sa ga kana yanen ga, ana naga naþa ma e peni, naga napo nena ga lelaga. Ntewa mēna pisa sa ke ga, pisa kilale pa Mosis, ve sanape naþa yoko yuñae yuñae kanus wa, pisape yoko yuñae taveve kana nono nena torokin naþa naga pisuia poglis naþa pa ma e tavie. ⁶ Ana sanene tepisu naþa Yesu kieta þarin yaru wa pe lelaga napo, a kiena yuñae punuga powo la sane. Naga totano likan ita temio Ntewa, miyuñae naviranarena viu tai van ita temio naga po manene la sane, naþa sike e navisaarena lala kiena ne Ntewa naþa po laa sane, pano-o tepisu naþa sike ma e yo wa na peni kila yuñae po manene laa sane. ⁷ Visae naviranarena þes nene naga woga ga rui, vera na taþatete si nalua nena, ana peraga, kila narui nanagane Ntewa pisirlua naviranarena viu amio ita naþa po manene rui.

Naviranarena viu: Ntewa pisaar nanua rui

⁸ Naviranarena naþa na sumo, Ntewa pisa sane pe miyuñae po re poli, pe torokin re kiena sitomen poli wa, ana kila naga pisaar sina na urviu tai. Naga pisawal sanene e visena ta naþa mla pa Navisawalena Seremēae va visawalia. E visena nena, Ntewa pisaar sanini, sape

“Ayagogo ruruia. Sineun nesape nevisa van amiu nevisave pogos ta pimi ke ne, naþa yoko nekila naviranarena viu tai nemio amiu kiau yeririna lala, kam na lus kiena ne Suta amio lus nae Israel.

⁹ *Yoko naviranarena nena ve maran taaga re amio naþa nekila nemio kiamiu yermarua la nanua sumo ne. Naviranarena na urmarua nene, naga e pogos naþa sineu mie la, noþere plan la e pogos mārera gar Isip, ana sirauia, pe asitoñal re si naviranarena nene poli, pe amlogear re si poli, kila narui in mēna nepilopu māsuu pan la.*

¹⁰ *Ana nanagane, yoko nevisirilua si naviranarena viu tai nemio si kiamiu lus lala. E naviranarena nene, yoko nekila sanini:*

Yoko neligan ruru kiau navisaluaena lala sike e kiela sitomena lala, yoko nesiri kiau visena la sike e losinela lala, yoko neim neve kiela Ntewa kemua lelaga, a yoko aim ave kiau þegas nen yeririna.

¹¹ *E pogos nene, taþatete si akilali naþa avian la, sane ta kilali naþa pisawal van nalavis puna, visave ‘Ke, mrapa nanene,’ pona ta pisawal va wenla, visave ‘Ntewa, naga sanene sanene.’*

Peraga, yoko taþatete si akila ve sanene, komin yoko la punu ga veve taaga avisu kilale inu e kiela malena, siar e la naþa pe kiela kila re poli, vano-o tol kiela yerkawa ne lala.

¹² *Nepisaar nesape kiela napiowaena lala, yoko neviewo nena ga, a kiela mlamulen viowa lala, yoko ve nesitoñal re si na rui.*

Nane kiau naviranarena viu ne nanene narui nemio kiau yeririna lala.” Ser 31:31-34

¹³ Ana e kiena visena nene, Ntewa pisayu naviranarena viu nene, kila ita tepisu kilale sane naga pisa ke kiena naviranarena na sumo nene sane pe urmarua rui. A sitomena ta sumña ga sane sur naþa Ntewa pisa ne sape pe urmarua rui, nagane pito la tano narui, ve ve viavi re yoko kovio make nenaga.

9

Naviranarena viiu: kiena lele na lotuena naga po manene la

¹ Ana tekilia ruru po naña sane naviranarena marua, naga kana mrapa lala na kilaen lotena asuñña ga, amio mēna kiena lele na kilaen lotena tai, naña sike ga yomarava nini. ² Lele na kilaen lotena nene, naga kana yuñña kanus wa nena, naña aḗere pupia kulmrae ea, akila ḗerea sane loyuñña lua. Lepas tai, naña apio asape Yo Wa, purḗes nen kapi vivaga tai naña kana koruas olua sike ea, amio varvara tai na kilaparavi lualima yam taaga pa lua, naña apio kilaparavi na vianen van Ntewa.

³ A varaun kulmrae nene, lepas ḗas na vano, naga apio asape Yo Wa naña pe Yo Wa paḗisi. ⁴ Loyuñña e yo nena, naga kana wonta na ponotaninu nena naña amiyuññaen e kol, amio pias nen navisaluaena. Pias nene amiyuññaen kana kulusa e kol, yepas na loyuñña a vanua, naña e kana loyuñña nena, amligan ruru sur telu sike ea. Nasumo, naga pialora naña pe kol, naña kinakinasnen kinanena na yo mema naña asape mēna teke ea, a sur na lua, naga plasgai kiena ne yermarua Aron naña nanua na pitovi, a sur na maro, naga kilavaru lua naña pe lepalepasa naña Ntewa siri kiena navisaluaena sike e la. ⁵ A e wos nen pias nen navisaluaena nene, naga pe keplamarana, naña asape lele na totanoena na sineyeena kiena ne Ntewa. A nono lua na navisi asuññal asike meta ea, naña akian kupela suvivi yo naña naurarena kiena ne Ntewa pitom ke tano ea. Ana yo wa na lotena naviranarena marua naga kana sur ne la powo paḗisi, ana taḗatete si tevisa sur ve moki e lespasnela. Ana sur na visaena taaga, tesape yo na lotena nena, amio kana sur ne lala, naga amiyuññaen ga e sur na yomarava la nini, taḗatete nena sike sike lue, naga pe po re sane yo na lotena na naviranarena viiu poli.

Naviranarena viiu: kana nakuḗaḗaena nena naga po manene la

⁶ Sur la ne sike meta ne, nane sur ke la nene narui naña amligan ruru sike loyuñña e yuñña kanus wa na sumo nanua ne, ana poglis naña yar wa la apa loyuñña, amiyuññaen amio la. Ana silaga, apava ke e ga e yo wa naña mon ḗesa, ⁷ ana e yo wa na lua naña pe yo wa manene, yar wa lala pe apa li re nena loyuñña e poli. Yo nene yar taaga kilia va loyuñña ea, nane kiela ḗarin yar wa, a naga pe pa re silaga poli, kilia va ea yam ve taaga ga e kasa. A visae pogos naña vavini, taḗatete va koren ga sanene, ana monar taveve kana mrapa ne lala.

Sumon naña vavini, monar kila kuḗaḗaena e sur mal tai, ana monar war piasnen kana kuruta nena va loyuñña sane nalaena tai, nanene na e lepas nen kiena mlamulen viowa amio kiena ne yeririna lala. ⁸ Ana pogos naña akila ke sanene, naga sane pe kile na Ninuna Wa naña kila meraravan pan ita sape pog naña mrapa nene susu mēna ke ga wa, vera na ita yar kar la pe kieta mrapa re nena ta poli naña teva toworu e yo naña Ntewa sike ea.

⁹ Kanus na yuñña wa nañani, amio kana kulmrae nena naña telan liḗere loyuñña, a kana sur ne lala, la na ape sur na konua na ḗa rui, ana apisa ke pupia sur ta ne pan ita na nagane ne. Akila narui tesuñña tepisu kilale tesape nalaena la naña yaru wa lala amlavia pan Ntewa, amio kuḗaḗaena la naña akila ke ne, akila poga ga, ana sur la nene taḗatete kilia kila yeririna la aloge sane kiela sitomena la mekiki ruru nenaga e

navisuena kiena ne Ntewa. ¹⁰ Akila sur la nene, amio ya la naþa narin navisaluaena la apisa, naga nene e lepas na mrapa na yumãenen kinanena amio namunena, a e þelaga na kevanen sur lala. Ana sur la nene ape na yepas nen yar ga na vanua, ana pe atol re losinena pona kiena sitomena poli. Kieta yermarua la apuarar m̃a þelaga marua na sanene pano-o, ana sur la nene na ve nauarar laen ga vano-o tol pogos naþa Ntewa kila kieta mrapa viu, naþa kana naviranarena viu nena naþa pimi m̃aliv rui.

Tana ne Kristo kevan ita mekiki rui

¹¹ Ana pogos naþa Kristo pimi m̃alivi, naga pimi sane kieta þarin yaru wa, naþa pe na þelaga marua re poli, ana pe na mrapa viu, vena kila narui tekilia tetol navisaruruena wa la naþa Ntewa mligan ruru sike na. Naga pe pa miyuñae re e yuñã wa kanus marua na sumo poli, miyuñae e ta naþa po manene la paþisi, pa la metavan nene. Yo wa naþa kila ke yumãena ea, pe yar re miyuñãen e limana po, a pe su re m̃ena e yomarava nini poli, sike nena e yo merarava e marana ne Ntewa nae peni. ¹² Ana pogos naþa Kristo pa loyuñã e yo wa nene, naga pano pano-o tol nena kana yo wa naþa pe yo wa nena napo, ana pa yam taaga ga, pe navaen re si pogos taþena poli. A pogos naþa pa loyuñã, kuruta naþa naga þaria pe pe kuruta na nane re poli pona kuruta na narin puluk, ana kana kuruta nena napo naþa m̃lau e lak torovia. Ana kurutana sike e marana ne Ntewa sanene, taulu naul luaen kieta mlamulen viowa la, naþa taþatete þis pog tai. ¹³ Monar ve sanene, komin naþa e þelaga marua, visae yar tai kila sur ta viowa, amla narin kuruta na nane pona puluk, amio posnoyavi na narin puluk naþa askapia, amla pa e yo wa. Ana e pogos nene asitom asape nalaena na sanene kilia kila yar nene ikiki si e marana ne Ntewa. ¹⁴ Ana visae kuruta na sur mal ga la akila sanene, yoko kuruta kana Kristo naga kilia kila va ve keviu laa sane. Kristo pe yaru wa tai, naga mekiki ruru nena ga, pe kororaki ta to re e poli, ana naga tañian kiena malena vena Ninuna Wa la va Ntewa sane nalaena tai, ana naga pim pe kieta natamaliaena. Sanene, yoko kuruta kana Kristo kilia kila s̃neta la ikiki, kilia wereplan ita vetan kieta yumãena na marena lala, pisir plan ita vena tekila yumãena lala kiena ne Ntewa mali.

Tana ne Kristo kila naviranarena viu suñalu m̃arera

¹⁵ Ana komin naþa Yesu kila yumãena wo pan ita sanene, tekilia tevisu naga, sane naga pe yar na waren sur wo lala na viranarena viu imi m̃alivi e ita. Nanene naga miyuñãen e kiena marena, naþa sane marena ta naþa pul plan make maliena kiena ne yeririna lala naþa akilaro navisaluaena lala na viranarena nasumo. Ana komin naþa naga pul plan ita sanene, kila sane visae ita a naþa Ntewa vio ita, tekilia tetol kieta lalimana naþa yoko taþatete þis pogos tai. ¹⁶ Visae Yesu ve mare re, taþatete tetol kiena lalimana la nene, ana sa naþa sane mare kemua lelaga, navisaarena make ga naþa na naviranarena nena apim sane visena maro kiena Yesu, ana sur make ga pimi e limata. ¹⁷ Komin naþa visae yar tai visaar maron sur tai sa naþa kiena visena maro, ana pogos naþa naga mal ke ga wa, apuarar ruru kiena visaaena nene suñã ga, ana pe amiyuñãen re poli suñã pano-o tol pogos naþa visae naga mare narui, yoko ayuñãen ga na wa. ¹⁸ Sa ke m̃ena naviranarena naþa Ntewa kila þesania, naþa visae kuruta na kuþaþaena lau, ana visena naviranarena suñalu.

¹⁹ Sur nene Mosis mēna kila, naḡa Ntewa kian kiena navisaluaena la pania ma e tavie, ana pitomi tano pisawal make kana visena ne lala pa yeririna lala, ana pogos naḡa pisawal make pae, mēmoḡar nakuḡaḡaena ne lala, vena kila sa naḡa visena navisaluaena nena amali, a asuḡalu. Amē moḡar narin puluk lala a nane la naḡani ana naga mla kala narin kuruta ne lala, taron narin wii pito amio, ana mla narin laki tai, apio asape isop, piar vilus nen sipsip naḡa pivaga pa ea, ana puton pito e kuruta naḡani, peven ve tokak ga e tus navisaluaena nena, a peven mēna e yeririna lala, pisawal pan la, sape

²⁰ “Naga nene kuruta na sur mare naḡa vena kilaen navisaluaena kiena ne Ntewa mali. Ana monar tevtanonīa a telogearia.”

²¹ A sa naḡa peven kuruta nene e la, ana peven mēna ve torokaki e yuḡa tapolen nene, amio sur la naḡa asike loyūḡa ea, naḡa asuḡa akila ke kiela lotena amio la.

²² Mrapa na yuḡaena la naḡa na navisaluaena marua nene la sa ke nene narui, naḡa lavis sur make ga naḡa amiyuḡae ke amio la, monar avenen kuruta ea vena akila aim ave sur wa silaga. Naga nene sane kila meraravan pupia sur ta ne paḡisi van ita, sane visae kuruta ve lau re, mlamulen viowa taḡatete aviewoia.

Naviranarena viiu: kana kuḡaḡaena ḡar plan make ga mlamulena viowa lala na yomerava

²³ Sanene, sur la naḡa li wa la amiyuḡae ke ea, monar akila mekik lue ga taveve kana narin ḡelaga ne lala. Ana yuḡa wa kanus nena, amio kana sur ne lala, la ape sur na yomarava ga nini, ana sanapen yo wa naḡa na lelaga, naḡa nane Ntewa teke ea ma e peni? ?Naga mēna monar kana kuḡaḡaena na viewoen tai? Ee sanene, naga mēna monar kuruta lau vena kila make kana sur ne la ve sur wa, amio mēna yeririna la naḡa apa ke ea. Ana kuḡaḡaena na yo wa nae ma e peni, naga pe sa re kuḡaḡaena na sur mal la naḡa akila ke e yo wa na yomarava nini poli, naga pe kuḡaḡaena tai naḡa keviu manene la, a po lue ga. ²⁴ A kuruta na kuḡaḡaena nene sike e marana ne Ntewa rui, komin kieta ḡarin yaru wa Kristo ḡar pa loyūḡa e yo wa rui, naḡa pe yo wa re ga naḡa yar la amiyuḡaen poli, ana yo wa nene yo wa lelaga napo, nane ma e peni. ²⁵ A pogos naḡa kila kiena kuḡaḡaena nena, naga pe sa re naḡa ḡarin yaru taḡena wa la akila ke poli. La akuḡaḡain ga kuruta na sur mal lala, ana naga kuḡaḡain ke si na kana kuruta. A silaga apa akila e kana yo wa nena yam taaga e kasa punu ga, la akila luen ga sanene pa ke ne, ana naga kila yam taaga nena ga, pe nakilaen re si pogos tai poli. ²⁶ Visae Yesu monar kila luen ga kiena kuḡaḡaena nene vanon mlamulen viowa la naḡa yeririna la asuḡa akila lue ga pa ke na, kana kinasa sane siar e nasiiena na yomarava nini pimi tol nanagane, naga tamalele ga mēke e lak torovia mloge piowagan naḡa kana kuruta mlaue silaga.

Ana e naliganaren naḡa Ntewa pisir lua naga pe sa re nene poli. Naga pisu naḡa luas nen pog naḡa tesike e nanagane pimi ke lavis narui, ana kila Yesu pimi paemen ita mare ga na wa. Naga pimi ḡalivin ita, kuḡaḡain make nena kiena malena, mēne plan ḡelaga na mlamulen viowa.

²⁷ E lepas naḡa ita yeririna lala, Ntewa kila sape temal e yomarava nini, ana yoko tokovio ea ḡisi na temal sina vena teva e naliḡereena, ²⁸ a e lepas kiena ne Kristo, naga mēna sa ke ga. Naga pimi ḡalivi e yomarava nini,

siraunia kuḗpaḗain naga ve na waren kieta nakoarena na mlamulen viowa lala, ana yoko naga imi māliv si yam ta ne, pe na ulen re si mlamulen viowa poli, ana ve na wereplan ita vetan nakoarena na kieta mlamulen viowa. Sanene, ita toḗsine ke ga naga, tesape monar naga imi tamalia ita.

10

Nakuḗpaḗaena kiena ne Yesu naga po la sane

¹ Tesitomyu li si navisaluaena marua kiena ne Mosis. Naga pisa mā sur wo laḗasa, ana pe pisawal make re navisaruruen wo naḗa Ntewa sinenan sape Kristo kila imi mālivin ita poli, kila sane navisaluaena nene sane pe kulus ga, ana pe kana kinas re napo poli. Navisaluaena marua nena, naga suḗa kila ke ga kana kinakinas la sanene, kana kinas nene sane kiena kuḗpaḗaena la naḗa akila silaga, maran taaga ga e kas punu ga, pe atorokin re poli, taḗatete akilavan make la naḗa akila ke lotena amio.

² Visae peraga, vera na la naḗa akila lotena sanene, aim amekiki ruru make wo ḗisi, ve aloge re si sane mlamulen viowa sike e la, ve asitom re si kilaen kuḗpaḗaena, ana peraga, akila ke sina ga sanene silaga. ³ Kuḗpaḗaena lala, popon naḗa kila naḗa aninu sane pe kiela mlamulen viowa re si poli, ana peraga rui, e kas make ga apisu sane kuḗpaḗaena la nene akila sane asitomā si kiela napiowaena lala, ana amloge sane kororak na kiela mlamulen viowa sike e la wa pano-o pimi piowa manene la. ⁴ La amninu ke sanene komin naḗa kiela sitomena ta sike na, naḗa asape kuruta na purwolu puluku pona kuruta na nane kilia yumu plan kiela mlamulen viowa sanape ne? Sur nene, asitom ḗele paḗisi, pano-o apisu sane peraga, aḗi ḗele yonia, kiela mlamulena viowa su mā ga.

⁵ Ana komin sur ne la nanene, pogos naḗa Kristo pitomi mālivin ita e yomarava nini, naga pisawal kiena mrapa viu narui. Naga mla visena tai naḗa teke e tus na Yauen wa lala, pisa pa Ntewa Arimana, sape “*Ko na pe sinoḗan re si kuḗpaḗaena lala amio nalaena lala poli, ana okila ruru tasneu naḗa yoko netamān van ko.*”

⁶ Sur la naḗa asikap lele ke ne, opisu apiowa ga, a nalaena la nakilaena mlamulen viowa ikiki, pe sinoḗan re nena ga.

⁷ Ana siraunia, nesuḗalu nepisawal ruru pan ko, nesape ‘*Ntewa in na nekekarān ga nekila ya naḗa ko sinoḗania, sur ne nanene in na nepitominia, sa ga naḗa Tus Marua sape yoko nekila.*’” *Yauena 40:6-8*

⁸ Ana popon tevisu ruru visena naḗa Kristo pisa ne. Sur ḗes naḗa pisa, pisa ke kuḗpaḗaena lala amio nalaena taḗena la naḗa asuḗa akilakila ke ne, pe sur korena ga naḗa navisaluaena sape monar akila, ana Ntewa pe mloge re nena pon la, a pe sinenan re si sape akila poli. ⁹ Siraunia, sur na lua naḗa Kristo pisa, naga sape taḗan naga narui, vena imi kila nasinenanena kiena ne Ntewa.

E nene, tepisu mrapa na sumo na kilaen kuḗpaḗaena komin mlamulen viowa lala, Ntewa koven lua nena ga, ana kom ga e kiena mrapa na lua. ¹⁰ E mrapa viu ke nanene narui, Yesu Kristo kila sa naḗa nasinenanena kiena ne Ntewa pisa, taḗan make tasena wetelu, nane kila narui tepim temekiki a tepe wa e marana ne Ntewa, sike sanene sulue narui.

Kuḗpaḗaena kiena ne Yesu naga sulue na sike ne

¹¹ Yar wa la naþa asumã amiyumãe ke e þelaga marua, monar la þas naþa e legiena make ga asike e Yo Wa. La asumã akila ke narin kuþaþaena la silaga, naþa akila lue ga maran taaga silaga. Kuþaþaena la nene akila ke ne komin mlamulen viowa la naþa yeririna la akilakila ke na, ana pe atorokin re nena naþa akilia awar plan þelaga na mlamulen viowa petan malena ken yar la poli.

¹² Ana kieta þarin yaru wa naþa Yesu, kiena kuþaþaena na pe sa re nene poli. Naga kuþaþain sur taaga ga panon mlamulen viowa make ga, a kila yam taaga ga, ana pogos naþa naga kila pae, pa teke metava e yepas nena Ntewa na þamarua. ¹³ Ntewa pisa Yesu kila m̃a sanene, na pisawal pisape yoko war nasinekar kiena Yesu lala, ligan la asike vatanonia sane takue tai naþa yoko vilavan lana ea. ¹⁴ Pe yumãena taþena re si ta naþa yoko Yesu monar kila sanene poli, komin naga mla nalaen þisi rui, naþa kana kuruta kila ita temekiki, nanagane tepo rui e marana ne Ntewa, tesu ruru tesu m̃a sanene vano-o taþatete þisi. ¹⁵ Ninuna Wa m̃ena miakol visena pan ita e lele nene, e visena ta pimi kome Navisawalena Seremãea. E visena nena, Ntewa pisa sanini sape

¹⁶ *“Ana nanagane, yoko nevisirlua si naviranarena viu tai nemio kiau yeririna lala.*

Ser 31:33

E naviranarena nena, yoko nekila sanini: neligan ruru kiau navisaluena lala sike e kiela sitomena, nesiriar kiau visena lala sike e losinela.”

¹⁷ Ntewa pisa pa sanene ana sukol si pa la sane, pisa sanini sape

“Yoko kiela mlamulena viowa lala amio kiela napiowaena lala, taþatete si nesitomãlia.”

Ser 31:34

¹⁸ Visena nene pisawal ke pupia naviewoena naþa Ntewa kila pan ita rui, ana visae ve sa kemua nene, pe nalaen taþena re si ta naþa tekilia telavia komin naviewoen kieta mlamulen viowa lala pona kieta napiowaena lala, komin naþa Ntewa kila ruru þisi rui.

Ve temaraun re va lavisinen Ntewa

¹⁹ Wolai a vineu lala, sa nena naþa visena la nene apisa narui, kuruta kana Yesu pike mratavan ita rui, ana pe pon re si temarau poli, popon tokom ea teva loyumã e Yo Wa naþa Ntewa sike ea. ²⁰ Sumo na pupia kulmrae nene telan mono kieta mrapa, ana pogos naþa tasnena ne Yesu porovia, kulmrae m̃ena nene purþa lepas lua, pietavan kieta mrapa na vaen loyumã. Nanagane tesike e mrapa wo ne narui, naþa pe mrapa viu tai, a pe mrapa na vanonen malena.

²¹ Ana Yesu kila kieta mrapa navaen loyumã e Yo Wa sanene, naga pimi pe kieta pupia yar wa, naþa naga pisuar make ita ga la naþa na mratava puna ne Ntewa. ²² Kana kuruta war plan kieta kororak napiowaena la naþa sike loyumã ita, kiena wii merarava kevan tasnet imi mekiki nena ga, ana ve temawa re sina, a tekilia teva loyumã. Tekilia teva lavisin Ntewa naþa sineta la ve lelaga, teviawa manene m̃arera e naga tesape yoko ve koven lua ita re, yoko naga worworun ita ga.

²³ Tekilia telelaga ruru tevisave yoko Ntewa kila wo ve sanene van ita, komin naþa silaga, naga sumã kila nena taveve ya naþa naga pisaaria. Ve tesitom þele re sina, ana touarar ruru yumãena wo navisawalen wa yar taþena lala sur tanea naþa naga kila pan ita. ²⁴ Ana e ke sina ga e lepas na pun ita, popon tesitom ruruia, telual mrapa na yuren kieta sitomena lala vena sineta si manene ita la sane, a vena tekilakila ruru yumãena wo la

van ita va laa sane. ²⁵ Pe pon re teligan p̄elaga na viranar ruru itaen poli, sa naḡa yar laḡas akila ke rui, ana popon teiilaar ita silaga. Pelaga wo la nene, monar tekila lue ga van ita, a visae tevisu pogos m̄arera na legiena maro la asike lavisi narui, popon towo lue ga van ita sanene va m̄a ga.

Ve tesitom korenan re naliḡereena kiena ne Ntewa

²⁶ Popon teviun naviunena e lepas na pan ita naḡa tetol nakiliaen la e visena lelaga rui. Teviunia tesape visae ve tevisuar ruru ita re, sane tesum̄alun naḡa tekila ruru ke mlamulena viowa, yoko ve sanapen ita narui? Navisatam̄eena nena, sanini, mlamulen viowa la ne sanene, pe kana kuḡaḡaena re si tai naḡa yoko war plan poli. ²⁷ Ya ga naḡa sike pa rui, nane navisaarena kiena ne Ntewa nalaen nakoarena m̄arera vanonia, amio pupia lelen kapi naḡa yoko kekan make nena kiena nasinekar lala. Nanene naga pe sur tai naḡa monar temaraun vaḡisi. ²⁸ E navisaluena marua kiena ne Mosis nanua sumo, visae yar tai kilaro kana visena ne tai, a visae yar ve lua pona ve telu avisave lelaga kemua, pe mrapa na sineyeena re si poli, yar nene yoko akilalua kiena malena veraga. ²⁹ Visae akila ve sanene va yar naḡa kilaro navisaluena kiena ne Mosis, ana yoko ve sanapen yar naḡa pilon ke si m̄asina pa Narina ne Ntewa? Yoko naga kiena nakoarena ve keviu manene laa na wa, komin naḡa naga p̄arnena kare kuruta naḡa naviranarena viu naḡa kila naga mekik rui e marana ne Ntewa. Yoko Ninuna na lemamiena loḡe viowagan p̄elaga nene vaḡisi, sinen kar li yar naḡa kila na wa. ³⁰ Yoko monar war nakoarena nena, komin Ntewa pisaar sanene p̄a rui. Kiena Visena Wa tai sike e Tus na Visaluena, naḡa pisa sanini, sape

“Naliḡereen mlamulen viowa, naga kiau in ga taaga.

Yoko nelamaran si van la m̄arera na m̄arera vanon kiela naviowaena lala.”

Nav 32:35 A e ke e lele nene na wa, visena taḡena pisa ke m̄ena ga sanini, sape

“Yoko Ntewa na mava liḡere kiena yeririna lala.”

Nav 32:36

³¹ Monar tevisuar ruruia, komin yar naḡa kila mlamulen viowa, pogos naḡa aligan naga e limana ne Ntewa vena visu vevea, nanene na pe narin sur re nene poli, naga pe sur namarauen ke nene narui.

Viawaena m̄arera navisuen sur naḡa yoko imi m̄aliv na wa

³² Temninue kare narui am̄a yoko ve sanapen legiena la ne pimi ke ne wa, ana popon tesitom̄al luen ga mrapa wo la naḡa Ntewa miila ita ea, e legiena la naḡa p̄aro pa rui. Nanua pogos na tepim tom̄aliv e yomerarava, pe piavi re nena poli, tepane pogos m̄arera la paḡisi, naḡa akila piowa manene la pan ita naḡa temlelaga ke e Yesu. ³³ Pogos la p̄asa, e ga e maran yar lala, akoven visena viowa la pan ita, a pogos taḡena laḡasa, akilapel ita ga e p̄elaga viowa la naḡa piowa na piowa manene la. Pogos laḡasa, pe akila re pan ita poli ana akila pa kieta erau taḡena lala, ana tepa tesum̄al tesu temio la, temiila la.

³⁴ Ita laḡasa, akoven la apa e yum̄a nakoarena, ana sineta miye la paḡisi, tepanon tekilali naḡa teiila la vena towar plan re kiela pupia naloge viowaen naḡa apisu e yo nene. A pog taḡena si laḡasa, la naḡa sinela kar ita apimin kieta sur lala, aḡar plan kare petan ita naḡa tekilalu manene la sur lala. Ana e pogos nene, pe sineta kar la re poli, tetam̄an ga, komin naḡa nasinekekaren tai sike e ita, sane sur la naḡa aḡar plan pavano lala ape na yomarava ga nini, ana kieta sur nowo la naḡa apowo manenea asike ga wa,

naŕa taŕatete akovio pog tai, yoko ave kieta lue narui. ³⁵ Nane kieta pupia naulua itaena nane nanene narui, naŕa yoko Ntewa la van ita, ana komin naŕa nalaena tanea nene sike e marata, pe pon re si tekilapal nakiliaaren m̄arera naŕa sike e ita poli, ³⁶ ana monar tesuñal ruru nena m̄arera tese Ntewa. Kieta sitomena la monar ve piavi ruruia vena tesuñã tekila ga kiena nasinenanena ne lala, ana tekilia tetol sur la naŕa naga pisaar pan ita. ³⁷ A pog na tolena, pona ve ve piavi re yo, yoko imi m̄alivin ita, sa naŕa visena kiena ne Ntewa tai naŕa navisawalena Aŕakuk pisawalia, sape “*Yam ve plas la sina, ve ve piavi manene re, ana yerkawa naŕa yoko imi ne, naga taŕatete si su laa sane, yoko imi m̄alivi nenaga.*”

³⁸ *E pogos nene, kiau yar mesmes lala, yoko amal ruru nenaga, komin naŕa amlelaga e inu, ana visae nevisu lala yar tai yepen mavin inu, weresu si naga, yoko taŕatete nena nekekarania-a ŕisa.* **Aŕa 2:3-4**

³⁹ Ana pe ita re nene poli. In na pe nesitom re nesape ita yar sur la ne sanene yoko temaraun Ntewa poli. La naŕa aŕeresula sanene, yoko monar ava akovio ga narui, ana ita naviawaen m̄arera ea, monar tetol malena.

11

?Naviawaena naga ya ne?

¹ Kieta viawaena nena, yoko tevisave naga sur ya na sanene? Tekilia tevisave naga pe ŕelaga na wasine ruruen Ntewa m̄arera, naŕa kilia kila kieta sitomena kapuru ruru wo e ga e naga, a kilia kila kieta lelagaena m̄arera, tesape sur la naŕa pe tepisu re poli, ana pe lelaga naŕa asuñã ga. ² Viawaena naga pe pupia sur tai paŕisi e navisuena kiena ne Ntewa. Siar e repita nasumo lala pimi, mrapa taaga nena nanene naŕa Ntewa kila sane kilia kekaran yarui. ³ Pelaga naviawaena ne nanene narui kila ita tepisu kilale sane pe lelaga kemua, visena kiena ne Ntewa ga sii make suria, kila kieta yomarava nini pimi m̄alivi. Kiena m̄areraena ne nane mla sur la naŕa yar taŕatete visuia, miyuñãen make sur la naŕa tepisu sike ea. ⁴ Popon tesitomyu si repita na sumo laŕasa, sanape naŕa la m̄ena apiawa e Ntewa nakonua.

Ta naŕa naga yermarua Epol. E kiena naviawaena e Ntewa, naga mlotun e nalaena ta naŕa mesmes paŕisi, ana Ntewa kekarania, naga pisu po manenea taulu nalaena naŕa wenla naŕa Ken sinenan sape lavia. Ana Ken sinen mimi, m̄enar wenla nena, ana ŕelaga wo naviawaena kiena ne Epol e Ntewa kila Ntewa pisu sane naga pe yar mesmes tai, a suri nene kilia iila ita ke vim tol nagane na wa.

⁵ Taŕena sina, nane yermarua Inok. E kiena naviawaena e Ntewa, naga pe tol re marena poli. Naga pe yermarua, ana Ntewa ga pitomi ŕerelua naga, kovio e yomarava nini pa metava, ana akale pano-o pe añal re poli. Ntewa kila sanene pania komin pogos naŕa sike e yomarava nini, naga pe yar tanea tai naŕa Ntewa kekaran paŕisi.

⁶ Lelaga paŕisi, visae naviawaen e Ntewa ve su re e ita, taŕatete tekila naŕa yoko Ntewa kekaran ita. Yar a naŕa sinenan sape kilia Ntewa e kiena malena, sinenan sape imi lavisinia, naga monar viawa manene sanini. Naga monar lelaga sane pe lelaga kemua paŕisi, Ntewa suñã ga, a monar wasinea sane yoko Ntewa kila wo vaŕisi va la naŕa akale ke naga.

⁷ Yermarua si tai naga Noa. E kiena naviawaena e Ntewa, naga kila ya naŋa pisa pania. Ntewa pisawal pupia womie nene pania, ana pogos naŋa Noa pe pisu re nena kana kile ta poli wa, ana kila ga ya naŋa Ntewa pisa pania, kila kiela pupia waa nena vena namratava puna lala akilia amal ea.

Naviawaena kiena ne Noa nene e Ntewa tamalia la nene, kila mēna pupia nakoena pimi mālavin make yar taŋena lala e yomarava, komin naŋa pe amlelaga re poli. Ana Noa naga pe na ŋegas kiena ne nalelagaena lala tai e Ntewa, ana Ntewa kila amesmes e marana.

⁸ Taŋena si tai, naga yermarua Epraam. E kiena viawaena e Ntewa, naga mlogear ruru paŋisi, molue petan yo naŋa sike ea, pa e yo taŋena tai, naŋa Ntewa pisaar sape taŋan vania. Naga mialin ke sape va ea, mninue kare sape aŋa kope ke na wa, ana komin naŋa Ntewa pio, naga pa ga narui.

⁹ Naga mial mā pano-o, pogos naŋa pa mālivi ea, sa ga wolawa ga tai, ana purvanua ke naŋa Ntewa pisaar pan narui. Ana ŋere yuŋa tapolen mēne yo nena, sike e nene amio na mratava puna lala, sa naŋa narina lala, naŋa Aisak lala amio mapina lala naŋa Sekop lala, naŋa la mēna akus porotano nene naŋa Ntewa taŋan pan la ve kiela lue. ¹⁰ Ana Epraam tol yo nene, sike ea, ana pe kila re pupia māna yuŋa ta poli, mēke ga e yuŋa tapolen la naŋane. Naga nene komin naga kiliar ruru po paŋisi sape pe māna uŋa re napo nene poli wa, ana naga sukoko ga e nene na wa, vena yoko va e pupia pulkumali kiena ne Ntewa, naŋa Ntewa pisirlua a miyuŋaen amio kana ŋeren mārera naŋa taŋatete si wororowa pogos tai.

¹¹ Ta sina, naga sira marua Sera. E kiena naviawaena e Ntewa, naga mēŋenan ŋesan narina naŋa Aisak. Nakonua nena, pe ŋarli re sisi poli wa pano-o pimi pe sira marua, ana suŋal mārera sike e naŋa sape yoko navisaarena kiena ne Ntewa ve lelaga vania amio wona yermarua Epraam, sape yoko lalua awar narila. ¹² Yermarua Epraam mēna ga sa naŋa mrae piŋo tano rui, ana narina naŋa ŋaria kila namratava puna la apim ape mok paŋisi. Ana siraunia aŋarliluen la apitom sanene, pano-o kiena lus lala apim ape mok sane verue la metava ma e sinapane, taŋatete si aulola, asaga mras nen none la garo losi narui.

¹³ Ana yermarua make la naŋa amlelaga e Ntewa sanene, Ntewa pisaar kiela sur wo lala pan la, ana aŋar ga kana narin kinakinas komŋasa, ana amar tan yomarava nini. Ana akilia asape Ntewa ŋar ligan ga laŋasa sike ga wa, yoko warpo nakeviu sirau, ana kila apisu kilale asape ape wolawa ga e yo nena. ¹⁴ Yomarava nini naga pe kiela yo re nena poli, ana kiela sitomena sike e mālala uŋa taŋena naŋa napo. ¹⁵ Ana visae yo naŋa asitom manenea naga purvanua ke naŋa amligan apim, visae la sinelania, akilia avilopu la awasuŋe si ava e wo ga. ¹⁶ Ana peraga, pe kiela sitomena ŋasuŋe re si pa e nanene poli, la asitom ke asape atol yo taŋena naŋa po manene la sane, sinelan ga uŋa nae ma e peni. Ntewa kila ruru make kiela pulkumali wo nene rui, ana naga sinenan paŋisi sape popon loge avisave naga pe kiela Ntewa kemua lelaga, a naŋa avisave māna uŋa, naga ve mālala uŋa lue narui.

¹⁷ Ana e lepas kiena ne yermarua ke la nene na wa, tevisayu si yermarua Epraam, naŋa e kiena nakilaliēna mārera naŋa naga pisuia. E kiena naviawaena e Ntewa, naga taŋan nena narina taaga naŋa Aisak pania, taŋan sape kuŋaŋain ke sina ga vania. Aisak ke naŋa nanua ne Ntewa pisaar mārera pa arimana, sape

18 “E narumña nene, yoko kionñalus la aim ave moki.”

Jen 21:12

19 Ana pogos naña Aisak lavis mare, Epraam pe kiēna sitomena re poli e navisaarena kiēna ne Ntewa nene, ana naga mlelaga ke naña sape visae monar weñnar narina nene mare, Ntewa kilia tamalia si wo ga ne. Ana Ntewa pisu naña kiēna naviawaena pe lelaga sanene, ana Aisak pe mare re si poli, ana ariman pisu ga naña Ntewa mla maran si malena kiēna ne narina nene pania mligan e limana.

20 Ana yermarua tañena si tai, naga narina ne Epraam naña Aisak. E kiēna naviawaena e Ntewa, mla kiēna visena maro pan narina lua nene Sekop amio Esau, mlelaga mñarera sane yoko sirau navisa ruruena imi van lalua sa ga naña pisaar pan la.

21 Ana Sekop mēna nene sanini, e kiēna naviawaena e Ntewa, pāsine ga naga sane yoko kila wo van kiēna lus lelein la naña avim sirau. Naga p̄ar narina naña Yosop, ana Yosop p̄ar narina la lua. Ana pogos tai, lavis repila marua naña Yosop kovio, suñalun kiēna plasgai telan p̄arina pito tano vena lotun Ntewa, p̄isi na pisawal navisaarena navisa ruruena pan mapina la punu ga.

22 Arimala marua nene Yosop, naga mēna popon sa tesitomñalia. E kiēna naviawaena e Ntewa, naga mlelaga mñarera sape Ntewa ve ligan re yeririna nae Israel la asulue Isip, ana yoko wereplan la awasuñe si e kiēla purvanua wawa. Naga pisawal sanene, ana pogos naña kiēna malena lavis p̄isi, pisa mēna sape visae naga mare, ve asin re mon Isip, monar akus vano-o asin mēne kiēla yo.

23 Tañena sina naga yermarua Mosis, kiēna yermarua lua. E kiēla naviawaena e Ntewa, pe amaraun re navisaluaena mñarera kiēna ne Parin Suñe Pero poli, pogos naña narila nane Mosis paeme, apinaia naga pañisi, pe atañan re añeñnar poli, ana akuswan naga mon morña ga, pano-o tol kupario telu.

24 Ana Mosis nene, naga mēna, pogos naña kapuru pa keviu pae na, naga mēna pe yar na lelagaena. E kiēna naviawaena e Ntewa, pe sitom manene re e kia wo naña amla pania, sa naña Parin Suñe Pero narina naña sira, narina, 25 ana naga sitom manene la kiēna lus tañena lala, yeririna na mratava kiēna ne Ntewa. Naga mligan uña mñana yar keviu, amio p̄elaga la na yomarava nini, naña sane kana kekarena pe na p̄ane ga ne, p̄isi na pa miakol amio kiēna yeririna lala e malena na pog mñarera la naña le Isip la akila ke pan la. 26 E pogos nene, naga suñña sitom veve ke ga navisaruruena la naña kilia imi m̄alivin naga e pogos la naña pimi sirau. Naga mnunun sape visae kus ke naloge viowaena amio la vanon yuñnaena kiēna ne Navisaarena, naga po manene la taulu naña naga kus ke sur wo lala na malena memee ga e uña mñana ne yar keviu nae Isip. 27 E kiēna naviawaena e Ntewa, pe maraun re sur ya naña Parin Suñe Pero kilia kila vania, ana naga mligan ga Isip sa naña Ntewa pisa pania. Naga pe pisu re marana ne Ntewa poli, ana p̄ar yon ga naña logearia sa ga naña pisu nena e kilamarana.

28 Naga ke sina ga, e kiēna naviawaena e Ntewa, naga p̄uarar ruru mrapa natamaliaena naña Ntewa pisa pania, a naga kila kiēna yeririna lala aplan ke kuruta na sipsip e m̄ala pulutava lala, ana pogos naña Ntewa mligan kiēna navisi na marena pitomi vena la nakoaena va Pero, war ro ga kom

metavan m̄ala ūma lala, pa m̄emar m̄earu na ūma punu ga nae Isip. ²⁹ Ana siraun nanene, yeririna nae Israel la nene āpure matan Pero, amial apa atol Sive nāpa Pivaga. E kiela naviawaena e Ntewa, akusro pupia sive nene apa lepas p̄asia, amial ke apano-o sa ga amial ke ga e porotano. Ana la nae Isip asirau apimin la, ana la m̄ena amial asape akusro sa ke ga, ana pupia sive nene p̄imi pranwo la sina, kila talilun make la ga amarmare. ³⁰ Ana pogos nāpa yeririna nae Israel lala amial apa la sane apa atol pupia kumali nāpa Seriko, amio kiena li na mara la nāpa asike loyuma e kana pupia kove nāpa amiyumaen e kilavaru telivi piora. E kiela naviawaena e Ntewa, la nae Israel amial atalivi e kumali nene pano tol legiena orai, pano-o tol legiena na olua, apisu nāpa Ntewa kila kove la nene amloloru veraga.

³¹ Ana loyuma e kumali nene, sira tai suma ga, nāpa nanua sumo pe sira na m̄rapa, kiena kia Reap. Sumon, yar la lua navisu veveen yo kiena ne le Israel lala, la apa atapolou loyuma Seriko, ana pogos nāpa asike ea, sira nene p̄erewan la e m̄ana yuma, miila la keviu pāpisi. Yaru tāpena la nae kiena yo, pe sinelan re avatanon Ntewa poli, ana e pogos na mara, amarmare, ana e kiena naviawaena e Ntewa, Reap pe mare re poli, atamalia kiena malena.

³² Nane repita marua la p̄asia nāpa ape pur̄pes nen yar naviawaena nakonua. Ana tekilia teva laa sane, vanon kia moki sike ga wa, sane yermarua la nene Kition, Parak, Samsen, Septa, amio Parin Supe Tepet, amio m̄ena Samiuel amio navisawalena tāpena lala, ana nepisu sane torok ga wa, pe aora torokin re poli nāpa nekilia nesiri plan kiela suniena la veve taaga e la punu ga. ³³ Pe lelaga kemua, visae teloge ga sunena la nene na, apo na apo. E kiela naviawaena e Ntewa, kieta yermarua lala akila pupia sur la moki. Yoko tevisu nāpa akila mara ataulu purvanua m̄arera tāpena lala, ana akila nāpa yeririna na yo viowa lala monar ayumaen ataveve navisaluaena na po, ana am̄areran na tolen ya nāpa akilia asape Ntewa pisaar pan la. Yeririna tāpena lala akuwanla apito e p̄ilipili na laion vena akan la, ana pe akan la re poli. ³⁴ Akuan la e pupia kapi, ana tāpatete nena kekan la. Pogos lāpasia apane playu na mara, ana āpure matan poga ga, a pogos lāpasia li na mara la akila kare la ma pano-o pe puriula m̄arera re si poli, lavis ga p̄isi. Ana siraunia, apisu ga nāpa apa sina metava, am̄arera manene pāpisi, akila mara amio kiela li na mara na purvanua tāpena la nene, pano-o ataulu la, am̄ene plan la āpasupe sina.

³⁵ Lala p̄as amarmare e pog m̄arera la nene, ana ola la atagin la, ana amilan ga Ntewa mla si ninula pan la sina, pisir plan la amal sina.

La sina p̄asia, nasinekar la akila yepe lalae moki pan la, a akilali la visae la avisave la pe amlelaga re si e Ntewa poli, yoko aligan la awasupe la sina. A visae avisave asuma amlelaga ke ga e Yesu wa, yoko akila m̄arera la sane van la na wa.

Ana e pogos nene, yeririna lala kiena ne Ntewa asape visae akila m̄arera la ve sanene van la, poga ga, ana tāpatete aligan kiela Supe. Asitorial ga asape e pogos nāpa visae naga visirplan la sina, la sinelan sumalen se marana nāpa akeara, a ve amawan re sina.

³⁶ Lala p̄asia apiar la, āpure la apa ame la e yometava e maran yar la nāpa apisa kare la ke pāpisi. La p̄asia, pogos nāpa apiar la, nane e sen urmi lala, akuan la p̄araria e yuma na koena. ³⁷ Lala p̄as sina ga, akove monar la, la p̄as apiliro la kompas lua e sowa, p̄asia atenar la e playu

na mara lala. La naŕa visae ve amare re, la mēna ga sur mārera van la pa p̄isi. Pe kiela sur re poli, limala plas paŕisi, p̄isi na asi plan ga kulus nen nane pona sipsip vena ayenia nakilaen yepela visusun. Sur la punu ga piowa lue ga pan la, a yar taŕena lala pe apisuar la re nena ga, akila kare la keviu p̄isa. ³⁸ Pe m̄ala uŕna re poli, a pe kiela yo re naŕa ava e poli, p̄isi na asuŕna amialialoro kar ga e yo mema a metava e tavie lala, asu kar ga e pulŕe lala.

Nane yar na viawaena lala na sa nene. Yomarava nini na piowa manene la pan la, sa naŕa tekilia tevisa tesape yomarava nini pe torokin re si yeririna wo la na sanene ase poli, yar la na sanene popon asuŕna ga m̄ala uŕna metava ma e peni. ³⁹ Tepisu sane la punu ga naŕa tepisayu la pa rui, apane pog mārera la mok paŕisi, ana pe amlor re poli, asuŕnal mārera ga, kila temnunu kilale kiela naviawaena e Ntewa keviu, a pe lelaga. Ana la ape na pog nane naviranarena marua nanua sumo, ana asuŕna amloge navisaarena wo lala kiena ne Ntewa, sane yoko naga kila mrapa naŕa akilia atol malena naŕa ve uro re, ana pe apisu re mras navisaarena nene molue pula poli. ⁴⁰ Ana Ntewa pisuveve sape popon kila mrapa viu tai van ita. Ana pitetalia Yesu pitom kila pae kiena yuŕnaena, kila sane la nanua sumo ne, amio ita, ita punu ga towar mras na visaarena kiena ne Ntewa nene e mrapa ve taaga ga, a e pogos taaga ga.

12

Kilamarata suŕna ga e Yesu, naŕa naga mārera manene pano taulu pogos mārera lala

¹ A la punu naŕa tepisayu la p̄aro rui, la na sane ape pupia purŕes nen viawaena lala, asa ga pupia p̄egas nena naŕa asuŕnal asuŕna apisuveve ita ke ne, asuŕna apisu ruru ke kieta viawaena, asape yoko tekirir va ve sanape. Sur ya naŕa suwo ke kieta mrapa, monar teyaslua, a mlamulen viowa la naŕa suŕna piar kare ita ke ne, monar towarplania, ana toŕareran kiririen e mrapa piavi naŕa sike e marata, naŕa sitomiena na liganena ve su re si e ita, kieta sitomen la ve piayavi ga.

² Tekira tevisuar manene Yesu, naŕa suŕnal sike e luas nen mrapa gare. Naga pe purŕes nen mrapa na viawaena, a pe kana luas mēna ga, ana pogos naŕa tesitoŕalia, yoko la māreraena van ita. Tekilia tesitomyu si pogos naŕa naga p̄ar ke yepe lalaea a naloge viowaena meta e lak torovia, naga sitom korenan ga pogos mārera naŕa naga panea. Naga mligan kiena sitomena mārera su ga e pupia kekarena naŕa sike e marana, kila m̄a pano-o tauluia, ana nanagane teke e lepasnena ne Ntewa na p̄amarua, e pupia lelana va ma e peni. ³ Popon tesitomyu m̄a Yesu, e pogos naŕa yeririna viowa la nene akuan make visen viowa la pania, sinela kar manene paŕisi, ana naga taŕnan ga naga pano tol luas. Sanene, ita mēna popon ve sineta maren re yuŕnaena vilaga, a taŕatete temarau, ve tesitom re urmatanen ya naŕa monar tekila. ⁴ Pona tesitom ke tesape temloge piowagan kilaen mara temio p̄elaga viowa ana torok yo narui, sineta mare, ana pe tetol re ya naŕa Yesu kila poli wa, pe tesu wo li re mlamulen viowa poli wa, pano-o kata kuruta mlau e yepeta. ⁵ A popon ve sineta p̄esan re visena na iilaren naŕa Arimata Ntewa pisa pan ita, sape pio ita sane narina lala, sape *“Naruu, visae nevisu popon sane naloge viowaena tai imi tol ko, ve ositom korenan re,*

pona visae yam laḗasa nevisu sane monar nela nakoena van ko, kioḗa sitomena ve lor re, komin kiau ḗelaga navian koena naga sanene.

⁶ *Visae la naḗa sineu sii la, yam laḗasa monar nekila aloge viowa, a la naḗa nepe Arimala, yam laḗasa monar nowela.” Pakaiwa 3:11-12*

⁷ Sanene, visae pog tai ovisu sane ve sanene van ko, monar omārerera, otamān ga sane mrapa ke tai naḗa Ntewa sinenan sape vian ko e narui, sinenan sape kila ruru kioḗa malena ne. Ita punu naḗa tepe ata, tesuḗa tekila ke sanene pa narita lala, ana visae Ntewa pisu ita sane narina lala, naga monar kila mēna ve sa ke nene van ita. ⁸ Sur nene naga yoko ita make tetolia, a visae ve kila re van ita tai, naga pisu yaru nena sane pe pe narin ruru re napo poli, naga pe narin yar nae ga koyo tai. ⁹ A nanua sumo, ita make ga, pogos naḗa arimata la amla ke nakoena pan ita, pe sinetan re poli, ana pe lelaga, nenaga ne tepisu kilale sane amesmes ga, a kila sane tesitom la va la sane. Ve sanene na, popon manene tewatanon Arimata e ninuta, tekekaran ya naḗa kila pimi mālivin ita, vanon naga ke nene narui pe mrapa na malena.

¹⁰ Arimata lala amla ke nakoena pan ita e kas la naḗa tepe sisi ke ga wa, akila sanene komin asitom asape yoko wo la sane van la ke sina ga, ana pogos naḗa Ntewa mla nakoena pan ita, kila vena yoko wo ke sina ga van ita, vena ita mēna ga tekilia tetol kiena malena wa. ¹¹ Nakoena pe sur tai naḗa e ke e kana pog na kusena, pe kiki re nena ga, melkalka paḗisi. Ana siraunia, visae tetaḗan naga vian ruru kieta malena, yoko war mras napo lala, sane ḗelaga na moḗauena a sumārena, amio ḗelaga na waena a na mesmesuena. ¹² Ve sanene, visae sur ya naḗa avitaweia, amiu akilali sane navisawaliena Aisea pisa sumo, naḗa sape “*Avisir plan limamiu la naḗa tayoi sike ne, akila la akulul sina, a purpur na lamiu la naḗa miyuyuwawa ke ne, akila la aḗarera sina.*” *Ais 35:3*

¹³ Sanene, amiu mēna ga akila ruru si kiamiu mrapa la amesmes ruru wo, ana kiamiu laulu la naḗa ayaloro atavevea, yoko lala ve viowa manene re la sane, ana yoko imi mārerera sina.

Avisuar ruruia ve akila pal re mrapa

¹⁴ Sur lua na waryoen silaga la sanini. Tai, naga ḗelaga na ve erau woena amio yeririna taḗena lala, a ta sina, naga ḗelaga na malena wa naḗa yaru monar se ea visae sinenan sape visu marana ne Ntewa na mava. ¹⁵ Ana monar ayuḗae mārerera vena ve amiu yar tai naḗa kirir mā pano-o ḗisi ga e mrapa komsusia, naḗa pe tol re lemamiēna kiena ne Ntewa poli wa. Ovisuar ruru mēna ga naḗa ve narin ḗeligas melkalka ve imi tawa re e sineḗa. Visae pere, ḗisi na kapuru war mras la ve moki naḗa piowa e kioḗa malena, a kana kororak ne la ve kila kare re malena wa kiena ne li na lelagaena wa taḗena lala. ¹⁶ Monar ḗelaga viowa na yermēne amio sira ve imi re e amiu, a monar ve ḗelaga nasineḗesan ruruen re Ntewa, sa naḗa Esau kila nanua sumo. Esau nene, Ntewa kilologia naga pe mēaru kiena ne arimana vena kilia war lalimana ve kiena, ana pogos tai naḗa visokaria, mlopon ponos nen pursi wo naḗa wenla na vetokaki Sekop miyuḗaenia, ana mias lua sitomiēna kiena ne Ntewa e kiena malena, pisa pa wenla, piḗape “*Ei, ola pursi nene im van inu nagane, a lalimana ne ata make ga naḗa pe kiau, ana nela vaniko.*” ¹⁷ Ana sa naḗa tekilia ḗa rui, siraunia Esau pisa sape yoko war maran si lalimana ne arimana ve kiena, ana apisalupar ga, vanon naga ḗiliwilin plan rui. Ana mloge piowagania, tagi pano-o kila

þele ga rui. Naga sitom ke sina ga, sape sa ve kila re ga, ana nagane kilalu rui.

Tavie naþa Sinae na yomarava, amio tavie naþa Saeon nae peni

¹⁸ Ana popon tesitomli si ve tokak ga e lepas nen navisaluaena na sumo wa, amio lologena wo kiena ne Yesu Kristo naþa pimi ga na wa. Sur lalua nene pe taþena paþisi, ana sur nene tekilia tevisu kilale e kala tavie la lua.

Tavie na navisaluaena marua, nane Tavie Sinae, naþa na yomarava ga nini. Kieta li marua le Yu lala akilia apisu e kilamarala, ana apisu sane pe pupia yo wa na marauena, naþa kap mēke ea a kana pulþalu ne lala yo malolo ga rui, amio kan yaku nena naþa yemalolo kalo make ga, a lagi tai miyui lue ga ea. ¹⁹ Ana pupia kana kumasua nena miyelyelu mǎlia, ana amloge pulgo tai pis naþa urmi paþisi, kila sane amarau pano-o, atag asape ve visa re si sur tai van la. ²⁰ Apisu sane yo nene pe wa paþisi, akranwo ruru nena, sane visae sur mal ya naþa waro lavisin tavie nene, kus pal laea, yoko monar akoveñaria. ²¹ Ana yermarua Mosis pisu sur la nene, naga mēna marau, pisape “Lelaga naþane, nemiyuwawan ga marena.”

²² Naga nene tavie wa na navisaluaena marua na sumo, ana nanagane na pe tepa re si e poli, tepim e tavie wa viu na lologena wo nene na Tavie Saion. Naga sike ma e peni, naþa pulkumali kiena ne Ntewa mali mēke ea, naga pe Yerusalem viu ne ñae yo mava. Naga pulen ga navisi lala, mok na mok naþa sane apulopule ga, naþa asuvileviles kar ga vena kilaen yauena na kekarena. ²³ Ana likan la, ita þegas na li na lelagaena wa la tesike lele taaga ea, naþa ita tepe sane mēaru lala kiena ne Ntewa naþa teþar lalimana. A amio ita mēna, ninuna ne kieta yar mare lala asike ea, nane la naþa asmesme ruru pa rui e yomarava, ana pogos naþa amare, aþure plan la apa atol luasnen mrapa natamaliaena, naþa apa asu ruru e yo nene. A yaru nalipereena mēna tai totano teke metava e yo nene, naga pe Ntewa na sur make ga. ²⁴ A amio sur wo taþena la naþa asike e kieta kunus wa nalologena wo nene, tekilia tevisu Yesu, amio kana kuruta naþa mlau, naþa apeven pa e losineta lala vena kila temekiki. Kana kuruta nena, pe sa re kuruta kana ne yermarua Epol nanua poli, naþa asape kuruta na ween yaru, a kuruta na kilamaranen napiowaena, ana kana ne Yesu naga pe kuruta na tamaliaena yaru, a pe kuruta na viewoena. Yesu kila po paþisi wa, naþa suñal su likan Ntewa amio yaru, kila kiela naviranarena viu lalua suñalu ruruia, vena kila lalua ave erau wo sina.

Ayagogon ruru pulgona ne Ntewa

²⁵ Navisaluaena marua, naga sane visena na kilaþegeena ta naþa paeme e yomarava nini, a lologena wo, naga sane visena na kilaþegeena ta naþa pitom ma e peni. Ana la naþa apilon mǎsila pan navisaluaena marua nene, taþatete nena aurmatañ nakoena þisa, ana visae ve sanene, yoko ve sanapan la naþa apilon mǎsila pan lologena wo? Yoko taþatete nena aur matañ ve tokaki. Visae ve sanene, popon teyagogon ruru pulgona ne Ntewa, telogearia. ²⁶ E pogos naþa Ntewa pis pa yermarua nasumo la nene, kiena visena urmi paþisi kila yemninu, ana siraunia, kiena visaaren tai pisa si mon metavana, sape

“Yoko yam si tai nokululun make yo punu ga, ve yomarava re ga nini, a amio make yo la ne ma metava yam veraga.”

Akai 2:6

²⁷ Visena naþa pisa e nini, naþa sape “Yam si tai,” naga pisa ke sur keviu ta ne. Naga kana kinsa sape Ntewa kululun yo yam tai rui, ana kiena

sitomena m̄arera sike ga wa sape kululun li si yam tai ana visu ruru li make ga suria. E legiena maro yoko kululun wowa yomarava nini, amio sur make naḡa naga sii la sike ea, ana yoko sur naḡa taḡatete kululun rovia yoko suḡal m̄arera sulue na sike ne. ²⁸ Sur ga tai naga kilia su lue na sike ne sanini, nane nasuḡenena kiena ne kieta Ntewa nena, a potena paḡisi naḡa mligan kieta malena su ruru sike loyuḡa ea. Popon silaga tekila lotena wo tai vania naḡa kilia kekarania, tepisu kilale naḡa naga pe na wa paḡisi, tevatanonia. ²⁹ Komin kieta Ntewa naga kapi ke nene narui, naḡa kilia sikap van make sur punu ga.

13

Pelaga la naḡa Ntewa kekarania

¹ Visen si laḡasa nini vena iila amiuena, naga sanini. Popon asuḡa akekarani amiu lue ga, sa naḡa kam na ape mratava taaga ga amio Kristo. ² Ana ve akekarani amiu re ga, akekarani ke m̄ena wolawa lala, akekarani naḡa avisuar la e m̄amiu uḡa lala. Popon akilakila sanene, komin pog laḡasa, kam na amninue ga, ana wolawa la naḡa apisuar la ke ne, la na navisi kiena ne Ntewa ke la narui. ³ Asitoḡal la naḡa asike e yuḡa nakoena, awar pae kiela naloge viowaena lala, sa ga naḡa akoven amiu m̄ena apa asike amio la. Kam na ve sinemiu ḡesan re m̄ena la naḡa yar taḡena la asuḡa akilakila kare la ke silaga, komin ita punu ga tesike e yomarava nini, a monar tokus pae pogos m̄arera la naḡa yoko tevisuia.

⁴ Popon yar make ga avisu kilale ḡelaga na talopaena naga pe sur wo a pe sur wa m̄ena ga, a komin sur ne nanene, pe pon re si kororak tai imi kila kare tog naḡa aḡaenia pe m̄ala lalua naḡa atalopa, komin lalua apisaaria asape yoko ve aure re si taḡena. Yoko Ntewa la na liḡereena va la naḡa amiyalyal kar ga, sane li na talopaena naḡa akila kolau, pona yar viu la naḡa akila lau.

⁵ Ovisuar ruruia naḡa ve oligan re kilavaru imi ve suri na sumo e kioḡa malena. Popon okila ko okekarani ga narin ya naḡa teke e lumoḡa rui, komin navisaarena kiena ne Ntewa naḡa sike pa rui, pisa sanini, sape “*Taḡatete neligan ko yam tai, taḡatete nevilon m̄asuu van ko.*” *Lev 31:6*

⁶ Ana pogos naḡa tesitomyu si naga nene, mla si nam̄areraena pan ita, vena tevisawal visena naḡa sike e Tus na Yauena lala, pimi pe kieta visena, naḡa tevisave

“*Yar na iila ruru inena, naga Ntewa na mava ga,*

ana ve nemarau re si narui, yoko yar taḡena kilia kila si ya ne viowa van inu ne?” *Yauena 118:6*

⁷ Sur taḡena, popon asitoḡalar m̄a kiamiu nasumonena lala, naḡa apisawal ḡesan visena kiena ne Ntewa pan amiu. Avisu veve ruru mras naḡa molue kome ḡelaga wo na kiela malena, a akila ga nono na kiela lelagaena m̄arera e kiamiu malena lala. ⁸ La amlelaga ruru po, ana ita m̄ena tekilia telelaga, komin Suḡe Yesu Kristo naga piloulou re pogos tai poli, naga maran taaga sa ke nakoneva, ḡane, a peni, sulue na sike ne.

⁹ Popon tevisa m̄ena tevisave avisuar ruru amiu visena kar taḡena lala amio navian wowenen lala ve aim aure plan amiu re vetan kove wo naḡa kam na asike pae rui. Yar laḡasa asitom manene la e ḡaḡagena wa lala, amio kala kinanena ne lala, ana kinanena la nene taḡatete nena iila kiela

malena lala. Sur taaga ga naŕa kilia kila sineta la m̄arera ruruia, nane lemamiena kiena ne Ntewa pimi pan ita. ¹⁰ Kinanen la ne tai ne sanene, naga nane kilar̄iu na kuŕaŕaena lala naŕa yaru wa la akuan ke e wonta. Amlenwoia, akila pa yuŕaena la e narui, ana siraunia akania sa naŕa akinan kala ke narui. Yar wa la nene la amal ga e kinanena na wonta la nene, ana ita naŕa temlelaga e Yesu, ita na pe tekinan re e wonta nene poli, ita na kata wonta taŕena m̄eke na, naŕa temal e kana kuŕaŕaena nena naŕa akuan su ea, naŕa yar wa la pe apisu kilale re poli, a la taŕatete akinana ea.

¹¹ La asum̄a akila ke kiela kuŕaŕaena la nene, ana tai na pe taŕena towela sane, sa naŕa asape kila totou na marena kiena ne Yesu, kuŕaŕaena nena naga naŕa asape na lakorenanena na viewoen mlamulen viowa, ana pogos naŕa ŕarin yar wa kila naga, naga pe kus make re tas nen sur mal pa loyumuŕa naŕa pe yo wa manene poli, ana ŕar ga kana kuruta, pa mligan se wonta. Ana tas nen sur mal nena, akuslua si petan um̄a, akus pa vanua, ana askapia.

¹² Naga sa nenaga naŕa Yesu kila, naŕa akus m̄ena naga pa vanua e purkove na pulkumali, akila mloge m̄a piowa pano-o kana kuruta mlau make nenaga, naŕa pe mlau koren re poli, ana mlaun naŕa kila ita kiena yeririna lala tepim tepe yar wa ruru nena napo lala e m̄arana ne Ntewa. ¹³ Ana komin naŕa Yesu kekaran sape kila ve sa nene vanon ita, ita m̄ena ga monar tekekaran teva tesumuŕal tesu temio naga vanua e um̄a, yar la avisu kare ita sa naŕa apisu kare naga, tokus naloge viowaena ve sa ke ga naŕa naga kusa. ¹⁴ Visae viowa ga van ita e yomarava nini sanene, sanene na pogaga ne, komin naŕa pe tesitom re tesape yoko tesike e pulkumali tai e nipi ana tesulue poli, ana temligan kieta sitomena sike ga e m̄ata um̄a napo e pulkumali viu naŕa tepanon ke rui.

¹⁵ Popon kemua tesitomuŕal lue ga naŕa Yesu kila po manene la pan ita, naga pietavan ita e mrapa rui ana silaga tekilia tevisa potena va Ntewa vanonia. Ve tekila re kuŕaŕaena e sur mal la vania, ana nalaena tai toŕna ga naŕa tekilia tela luen ga van silaga, naŕa yoko kekaran vaŕisi, naga nalaena na yeluarena. Tesumuŕa tepisirlua ke kiena kia sanene, ana visena na gota ne lala sa ga mralak tai naŕa kiki ruru nena po pania. ¹⁶ Visae sanene, ve sineta ŕesan re naŕa tekila yumuŕaena wo lala, komin naga sane kuŕaŕaena naŕa tekilia tela va Ntewa. Tai naŕa naga kekaran manene la sane, naga sanini, sape tekila luen ga wo va yar taŕaena lala, tekekaran ga naŕa teviotion kieta sur la temio la.

¹⁷ Sur si laŕasa, sane monar telogear kieta nasumonena lala, monar tekekaran ga naŕa tesu vatanon kiela visena lala. La aŕion ke paŕisi naŕa avisuar ruru ita, komin naŕa pupia yerkawa kerkeviu la naŕa asu metavan la asum̄a apisu veve ke kiela yumuŕaena a kiela ŕelaga m̄ena lala. Visae kieta nasumonena lala, kiela sitomena la marmare, ana yoko yumuŕaena make ga va viowa nenaga, ana visae telogear ruru la wo, yoko kila yumuŕaena ve urni manene re van la, akekarania, ana yoko wo manene m̄ena van ita, yar na yumuŕaena lala.

¹⁸ Pogaga, lavis ke visena make la ŕisŕis narui, ana sinemimin mesape meviun m̄ena tan amiu mesape asitomuŕal imimi e kiamiu leniena lala, vanon yon̄arera naŕa mesike e nanagane. Pe mepisu re sur tai piowa teke

e imimi poli, kiamimi sitomena la merarava ruru ga, a mesuñña mesuññalu m̄arera lue ga mesike e p̄elaga wo la naña mesmesu e maran yar lala.

¹⁹ Ana sineun nesape visena la nene akila ruru vilaga, vena nekilia neviaña e nini ve ve piavi re nowasuñe si neiñas pun amiu. ²⁰ In na nesuñña nemlen wo amiu ke m̄ena ga, nesape yoko Ntewa iila amiu. Naga pe Ntewa na suñare, naga pe Ntewa naña sinena miye ita kiena sipsip lala, ana pitetalia kieta Suñe Yesu pitom e yomarava nini, pitom pe yerkawa na visuaren kieta sipsip lala, kana kuruta mlau vena visirluaen naviranarena viu naña yoko sike sike nena. Naga pe Ntewa m̄ena naña Yesu tam̄an kiena malena pania, ana naga p̄erelua petan marena, pisirlua malia sina, ²¹ ana noñasine naga nesape yoko la sur nowo make ga naña kam na sinemiun ke nanagane vena kilaen kiena yuññaena e yomarava nini sa naña sinenania. Naga suñña miyuññaen ke e kieta malena la pe ve taaga, komin Yesu Kristo suñña miyuññaen ke kieta p̄elaga wo vim ve sa naña naga sinenania, ana yoko teieluar manene naga vanon vano-o tañatete p̄isi, Sanene.

²² Na mratava pun inu lala e Kristo, nesiri m̄aki nini piñasu pan amiu, pona visae ve ve piavi manene re yo, ana visae avisu ve sanape kam na ve sinemiun karin re, ana kam na ala kiau visena na iilaen la naña sike ea.

²³ Sineun nesape nevisawal van amiu aloge kieta wolai naña Timote, amligan lua si naga molue petan yuñña nakoena rui. Visae ve ve piavi re imi kom e nini, yoko imimi lua, meirñas mevisuveve amiu.

²⁴ Sinemimin mesape avisawal va kiamiu nasumonena lala, amio m̄ena yeririna tañena lala kiena ne Ntewa, avisave mepiun ke mesape la asike sanape, asururuga pona sanape? A le Italia la naña asike e nini la m̄ena sinelan asape avisa pokolemalo van amiu. ²⁵ Kiau visena maro nae e nini, nane nesiri van amiu narui, nesape yoko lemamienda wo a sinewo kiena ne Ntewa sike amio amiu make ga.

Maki Naþa SEMES Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki kiena Semes, naga kiena visena wo lala naþa vena vianen yeririna lala kiena Ntewa naþa asu tetai asike e yo punuga e yomarava nini. Semes naga kila totou la mokliu e kiena visena vena lilaen yaru lala, vena atol sitomena a kiliaena wo lala. E mñaki nini, naga pisayu suri moki naþa nalelagaena lala monar kiela sitomena tolia a monar akila. Naga sape nalelagaena naþa limana korena, naga monar kekara pogos naþa visae Ntewa visirlua naga va metava, a nalelagaena naþa kiena suri moki, naga monar kekara pogos naþa visae Ntewa ligana naga vito su tano. A pisayu þelaga wo naþa yaru monar kila, a naga sape lelagaena a yuñæna, suri lua nene lalua monar akiriri lele taaga. Pisayu mñena sape yaru naþa kila ke þelaga wo na lilaen yaru taþena, yoko kiena lelagaena mārera.

Semes pisayu suri lala na kilalien yaru lala, a naga sape yaru naþa suri la aimi akilalia, ana naga suña þuarar ke þelaga mesmesu, naga kilia loge wo. Pisa sape nalelagaena monar ve tamān re gona visa suri viowa, ana monar yeluar ga Ntewa ea. A pisayu manmaruaena naþa Ntewa kiania, amio þelaga taþena leþas naþa po, sane þelaga kiena yaru naþa kila kiena sitomena pito ga tano, pona kila kiena sitomena piyavi. Pisayu mñena þelaga laþas naþa piowa, sane yaru la asuñæ apeveyu, apilave paþisi, amila nakoena pa yaru taþena, pona akila kiela sitomena pa metava.

E mñaki nini Semes pisayu lotena naþa navisatamñeena sike ea, a suri keviyu si tai, pisawal ruruia naþa lelagaena amio yuñæna wo, suri lua nene monar asike lele taaga e maliena kiena yaru naþa lelaga, ana nanini naga taveve sitomena kiena Ntewa.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1

Pelaga na lelagaena a þelaga na manmarua 1:2-8

La naþa limala korena a yaru na suri moki lala 1:9-11

Suri na kilalien lelagaena kiena yaru 1:12-18

Yaru naga monar loge visena kiena Ntewa a monar kila suri la naþa visena nini pisa 1:19-27

Visena na kila woen yaru pisu suri piowaga e yaru taþena 2:1-13

Lelagaena a yuñæna wo 2:14-26

Li nalelaga monar visuar ruruia e kiena visena 3:1-18

Li nalelagaena a þelaga lala na yomarava 4:1—5:6

Suri taþena la naþa Semes pisa 5:7-20

Visen þesia

¹ Inu Semes inu nepe yaru na yuñæna kiena ne Ntewa, a kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo, naþa inu nesiri luñaki nini pimi pan amiu naþa amiu

lus nae Israel lala lualima taaga pa lua naŕa amiu asutetai asu ke e narin ŕegas lala e yo punu ga e yomarava nini. Inu nepiun nesape sanapen amiu asu pogaga pona amiu na asike sanape?

Naviawaena amio namanmaruaena

² Puruvi lala a vineu lala, pogos naŕa na kilaliena lala imi e amiu, amiu na akilia avisu la sa naŕa suri nalogewonena. ³ Nanene na sa naŕa amiu akilia, pogos naŕa suri nakilaliena naga kilali kiamiu naviawaena lala, ana amiu ataaluia, nanene kila kiamiu naviawaena imi m̄arera manenea vena suŕalu sulue. ⁴ A pogos naŕa amiu asuŕalu m̄arera sanene, nanene naga kilia kila kiamiu malena mesmesu ruru wo vaŕisi marua ruru nenaga a ule ruru e suri wo la punu ga, pe ŕelaga wo re tai naŕa naga pe kiena re poli.

⁵ Ana visae amiu yaru tai naga sitom pisape kiena manmaruaena ve tokaki ga, naga monar viun tan Ntewa e kiena leniena, ana Ntewa kilia la van naga. Vanon naŕa e ŕelaga kiena ne Ntewa, Ntewa naga taŕatete visi viowa va yaru naŕa naga viun suri tania, vanon Ntewa naga mlaluen ga nalaena wo silaga e kiena sinewo. ⁶ Ana pogos naŕa yaru viun suri sanene e kiena leniena, naga monar lelaga m̄arera, naŕa naga ve sitom ŕele re sina, vanon naŕa sitomena kiena ne yaru na sanene naga sane sive naŕa lagi miyuia kulkululu, lagi suŕa supon kare ga pa e yo punu ga. ⁷⁻⁸ Yaru na sanene, kiena sitomena peve lua, a kiena ŕelaga lala kar ga, ana yaru na sanene taŕatete si sitom visave ŕisi na la suri wo tai e Ntewa.

Yaru la naŕa kiela suri re poli, a yaru la naŕa kiela suri la moki

⁹ Kieta puruvi laŕasia limala korena ga, pe kiela suri re poli, ana la popon awarwar la vaŕisi naŕa Ntewa pisirlua kiela sitomena pa metava, ¹⁰ a kieta puruvi taŕena m̄ena ga lala, naŕa la kiela suri moki, ana la m̄ena ga popon awarwar la manene vaŕisi, komin naŕa Ntewa naga kila kiela sitomena la sike ga tano. Lala akilia akekara sa naŕa la apisu kilale asape yaru naŕa naga kiena suri moki, naga sa ga naŕa meme tai naŕa to yam plas ga. ¹¹ Pogos naŕa mrae pa metava, naŕa yo pisun paŕisi, ana mlege meme la nene la apimi ameu, ana akekapili pito tano ana maran meme la nene kokovio. A e ŕelaga ke nene, e pogos naŕa yaru na suri moki lala asuŕa akilapolo ke kiela kilavaru lala wa, ana ŕisi na la aloru m̄ena ga akokovio.

Nakilaliena lala

¹² Yaru naŕa suŕalu m̄arera e nakilaliena lala naŕa aimi e naga, navisa ruruena sike e naga, vanon pogos naŕa naga taulu suri la nene ŕisi, ana Ntewa yowauia ruru naga e nalaena wo tai, naŕa naga namalena nene naŕa Ntewa naga pisaaria ŕisi rui pan la naŕa la asitom manene naga. ¹³ Visae nakilaliena lala imi e amiu, ana la ataŕali amiu, ana amiu na ve avisa re avisave “O, nataŕaliena la nene la amolue e Ntewa.” Amiu taŕatete avisa ve sanene, vanon naŕa taŕatete suri viowa naga kilia taŕali Ntewa, a ŕelaga nakilaliena yaru Ntewa naga pe kiena ŕelaga re nene poli. ¹⁴ Nataŕaliena la nene apimi m̄arera e yaru, e ga e pogos naŕa kiena nasinenanena viowa ga naŕa kila luŕeluŕe naga, ana pure naga pano. ¹⁵ Siraunia, ana nasinenanena viowa nene naga pitovi pimi keviu ana naga ŕar narina, naŕa mlamulena viowa, a siraunia, pogos naŕa mlamulena

viowa nene naga mēna ga pitovi pimi keviu, p̄isi na naga mēna ga p̄ar narina, naṣa naga marena.

¹⁶ Kiau puruvi wo lala, p̄isi na amiu avisuar ruru amiu, ve atamian re yaru la aimi avisa kotalia amiu, naṣa la avisave “Nataṣaliena naga pimi e Ntewa.” ¹⁷ Amiu na monar akilia sa naṣa suri wo punu ga, a nalaena tanea punu ga, la amolue ma e peni la apitomi e ita. La amolue e Ntewa naṣa naga sii suri lala punu ga naṣa la apivavaga ke e sinapane, suri vivavaga la nene naṣa la akilia avilolou la silaga, ana naga kiena p̄elaga pe pe taṣena re nena pogos tai poli, naṣa naga taṣatete vilon n̄asina van ita pog tai, vena ligan ita tesuṣa ga e yemalolo. ¹⁸ Nane Ntewa ne nanene naṣa sane kiena sitomena ga, naga kila ita tepimi tepe narina, komin naṣa ita temlelaga e kiena visena lelaga, vena ita na sa naṣa teve mras p̄esia na yeririna moki lala naṣa p̄isi na lala alelaga mare e Kristo sirau.

Ita monar telogear visena kiena Suṣe

¹⁹ Kiau puruvi wo lala, p̄isi na ve sinemiu p̄esan re visena nene, naṣa apisape yeririna punu ga monar avitaṣilin yagogoena, a monar avis male ga. A monar ve avitaṣilin re mēna ga sinekarena, ²⁰ komin naṣa nasinemimiena kiena ne yaru, naga taṣatete nenaga kilia kila p̄elaga namesmesuena kiena ne Suṣe imi kate pog tai, peraga. ²¹ Ve sanene, amiu na monar akoven plan p̄elaga namname lala, a yuṣaena viowa lala e kiamiu malena la wetelu, a amiu monar aligan kiamiu sitomena suṣa vatano e Visena Wa naṣa naga kilia tamalia amiu, naṣa Ntewa naga mapila e losinemiu lala p̄isi rui.

²² Amiu monar akila ya naṣa Visena Wa nene naga pisa, pe pon re naṣa amiu asuṣa avisa kotalia amiu ga poli, naṣa amiu asuṣa ayagogonia ana amiyagogo korena ga e Visena Wa nene, amiu pe akila re suri la naṣa pisa ke poli. ²³ Nanene sa ga naṣa yaru tai p̄isu marana e wii naṣa ato e kilika, ²⁴ naṣa pogos naṣa naga pure petania, pog plas laa ga nene, naga sinena p̄esan ke sina ga marana pisape m̄a naga marana sanape wa. ²⁵ Ana yaru naṣa naga p̄isu ruru loyūṣa e navisaluaena wo nene naṣa naga kilia wereplan ita e mlamulena viowa, a naga yagogo ruru ea, naṣa naga ve yagogo korena re ga p̄isi sinena p̄esania, ana naga logearia a naga yuṣaena, yaru ne nanene narui p̄isi na Ntewa naga visa ruru naga e kiena yuṣaena punu ga.

²⁶ Visae yaru tai naga sitom ke sape naga pe yaru mesmesu nalelagaena tai, ana naga pe p̄uarar ruru re purmenena poli, naga suṣa pisa kotalia ke sina ga naga, a kiena nalelagaena pe suri korena ga. ²⁷ Ana p̄elaga na lelagaena naṣa mesmesu ruru po, a naṣa naga pe lelaga kemua naṣa po e marana ne Ntewa, naga sanini: p̄isi na amiu aiialiali ninuyu lala a letano lala, vena aiila la e kiela malena m̄arera lala, a amiu auarar ruru kiamiu malena m̄arera vena p̄elaga viowa amio kororaki lala na yomarava ve atolkare amiu re.

2

Amiu na ve awaveve re yaru lala

¹ Kiau puruvi lala a vineu lala, sa naṣa amiu apiawa e kieta Suṣe Yesu Kristo, naṣa naga pe Suṣe Nawarwarena, p̄isi na amiu ve awaveve re yaru lala, naṣa amiu akila wo van laṣasia, a amiu akila viowa van laṣasia. ² Sa

naþa visae yaru la ve lua, aimi loyurña e kiamiu yurña na leniena, tai naþa kiena suri la moki naþa mña kulsota miyowau ruru po a naga miyen piataliga tai naþa pe kol teke e mrasilmana, a naþa taþena naga pe kiena suri re poli, naga mña kulsota la pororo ga, ana þisi na amiu ve akila re ve taþena van lalua nene. ³ Pe pon re naþa amiu asitom manene yaru naþa naga mien kulsota naþa miyowau ruru po poli, naþa amiu aure naga va e yo naþa po a avisa vania avisave “Paraga lelemña napo nanene, imimi sinemimi mesape ko ototano e yo nene,” a e yaru taþena nene amiu avisa ga avisave “Þisi na ko osurñalu ga osurña varau e namña, visae peraga oto ga tano e namña.” ⁴ Pogos naþa amiu akila ke þelaga la ne sanene, amiu na asurña apisuvisu yaru laþasia la apo, a yaru laþasia la apiowa ga, nanene na vanon ga suri la naþa la amien ke ne, a kiamiu navisuena na sanene naga pe þarpoyo re nena e sitomena wo nene poli.

⁵ Kiau puruvi lala, amiu aloge inu. Yeririna la naþa na yomarava nini la naþa limala korena ga, Ntewa naga pure plan la nene la ape kiena, vena naga kila sa naþa la kieta suri wo lala e lepas nen kiela nalelagaena lala. A Ntewa kila mña ga ve sanene vena akilia ava ala kiela lalimana lala e nasuþenena kiena, sa naþa naga pisaar þisi rui pan la naþa asitom manene naga. ⁶⁻⁷ Ana amiu na asurña apisuvisu ke yaru la naþa la limala korena la sane ape kororak ga. Ana amiu na asitomiyulia: ?A la naþa la asurña arñene amiu ke ne naþa la asurña aþure amiu ke apa kumali? ? A li pe mña ga la naþa la asurña apiuelin amiu ke e kia keviu wo nene naþa Ntewa naga mligan e amiu? Nanene na pe yeririna re la naþa limala korena poli, ana nanene na yeririna la naþa kiela suri moki.

⁸ Mrapa mesmesu naþa amiu ataveve e nene naga sa naþa purþes nen navisaluaena kiena ne nasuþenena kiena ne Ntewa pisa naþa naga pisa pisape “Ko na ositom nalavis punña lala, okila wo van la, ve sa ke ga naþa ko na ositom ko mña.” ⁹ Ana visae amiu asurña avisuvisu ke yeririna lala aweveve la ke sanene, nanene na amiu asurña amlamula ke piowa nene ne, a navisaluaena kiena ne Ntewa þisi na naga liþere amiu visae amiu na ape yaru na kilaroen navisaluaena. ¹⁰ Komin yaru naþa naga kilaro ga visena kiena ne navisaluaena ve taaga ga, naga kila ke mlamulena viowa ne e marana ne Ntewa, naga sa naþa naga kilaroro make visena kiena ne navisaluaena la nene punu ga þisi narui. ¹¹ Komin Ntewa nene naþa naga pisa pisape “Þisi na amiu ve ataþa re kolau,” nanene na Ntewa ke ga nene na wa naþa naga pisa pisape “Þisi na amiu na ve awerñar re yaru.” A visae amiu ve ataþa re kolau ana amiu awerñar ga yaru, þisi na amiu na ave yaru na kilaroen ga navisaluaena narui. ¹² E pogos na liþereena, þisi na Ntewa naga ve la re nakoena van amiu sa naþa þisi na naga la van yeririna viowa lala, þisi na naga ure plan amiu e nakoena nene narui. Komin suri ne nanene, kiamiu visena lala a kiamiu yurñaena lala naga monar ve sa naþa amiu na pe akila re suri tai naþa mesmesun naþa amiu akus nakoena vanon poli. ¹³ Nanene na komin naþa Ntewa naga sinena mie amiu, a kiena nasineyeena nene naga þisi na yumuvanlua nalipereena naþa naga mesmesun naþa amiu akusia. A pogos naþa Ntewa naga þisi na liþere yeririna la naþa la pe sinela mie re yeririna taþena poli, þisi na naga mña ga taþatete sinena ye la.

Pelaga na viawaena a na yurñaena wo lala

14 ?Puruvi lala, sanapen naþa visae yaru tai naga sumã visa ke visave naga piawa ke e Kristo, ana þisi na naga pe kila re yuãaena wo la poli? ?Pisi na kiena naviawaena ga nene naga kilia tamalia naga, pona peraga? Nanene na, taþatete suri wo tai kilia molue kome kiena visokanena naviawaena kiena ne yaru na sanene. 15 ?A sanapen mēna ga naþa visae kieta puruvi laþasia amio vineta laþasia naþa la pe m̃ala kulsota re poli, a la pe kala kinanena re poli? 16 Visae amiu yaru tai naga visin sineyeena van la visave “Ntewa naga visa ruru amiu, amiu na ve miava tol amiu re, a ve viso kar amiu re,” ana naga pe mla re nena suri tai pan la poli vena iila la, visave ve sanene pogaga ne pona pe po re nene poli? Peraga, kiena visena na sanene ana pe visena korena ga. 17 A kieta naviawaena na sa ke ga nene narui, naþa visae naga sumã naga taaga, a ve yuãaena wo lala ve su re amio, ana kieta naviawaena nene pe naviawaen korena ga, mare ga ne.

18 Ana pona þisi na yaru laþasia la aloge visena nene, ana þisi na la akilali naþa avisatanēa avisave, “Naga pogaga, ana pe sa re nene poli. Ana naga sa ga naþa yaru laþasia, la ape yaru na viawaena, a yaru laþasia, la ape yaru na kilaen yuãaena wo lala.”

Ana þisi na inu nevisatanē la nevisave “Visae inu nevisu ko naþa ko ovisa ovisave ko na ope yaru na viawaena ga, ana ko na pe yaru na kilaen re yuãaena wo la poli, ana ve sanene þisi na taþatete nevisu kile tai naþa sane naviawaena kioãa pe lelaga. Ana visae ko ovisu naþa nesuãa nekila ke þelaga wo lala, nanene kilia kila merarava van ko sane kiau viawaena naga pe lelaga kemua.” 19 Ee, inu nekilia m̃naga naþa ko omlelaga naþa Ntewa taaga ga sike na, nanene na po paþisi nene. Ana nevisa van ko, yermare mēna ga lala la amlelaga sa ke ga, ana la asuãa amiyuwawa paþisi vanonia. 20 Sa naþa nesuãa nepisa ke ne, yaru naþa naga pisape naga piawa m̃naga, ana pe kila re þelaga wo la poli, kiena naviawaena nene pe suri korena ga, yaru na sanene na pe wowe ga nene. ?Pona amiu sinemiun asape nevisa meraravanli la suri nene sane wa? 21 Pogaga, amiu asitomli repita naþa Epraam ne. ?Ntewa naga kila Epraam naga mesmesu e marana vanon ya ne? Nanene komin naþa Epraam naga þere narina naþa Aisak, piar naga e wonta, ana tamãan narina nene pisape kila kuþaþaena ea va Ntewa. 22 Amiu apisu ke ne, e lele nene ita tevisu naþa naviawaena kiena ne Epraam a kiena yuãaena lala, ana suri la lua nene amiyuãae ga lele taaga. Kiena yuãaena lala la akila sane kiena naviawaena naga pe lelaga ruru kemua naþa lelaga, 23 a suri nene naga kila Visena Wa pe lelaga kemua, naþa pisa pisape, “Epraam naga piawa ke e Ntewa, a pe miasi suri ne nanene, Ntewa naga kila Epraam mesmesu amio naga.” A nanagane ita tesuãa tepio ke Epraam tesape naga pe erau kiena ne Ntewa. 24 Komin suri ne la na nene, ita tekilia tekirawal sane Ntewa naga kila yaru mesmesu amio naga komin kiena þelaga wo na malena mēna ga, pe komin re ga kiena naviawaena poli. 25 A amiu asitomli Reap nene, nanua sumo naga pe sira na mrapa ga tai. ?Ntewa kila naga mesmesu amio naga vanon ya ne? Nanene vanon naþa naga pisuar ruru le Israel la lua nene naþa lalua apim vinau ga apisape avisu kilia Seriko. Naga þerewan lalua nene e m̃ana yuãa, a þisi na naga kipian lalua nene e mrapa taþena tai vena lalua akilia aure ana awasupela si akom ea.

26 Pogaga, ana sa naþa tas nen yaru naþa naga pe ninuna re poli, naga mare, naviawaena mēna ga, naþa pe þelaga wo re laþas ayuãae veraga

amio poli, naga mēna ga mare ga.

3

Ita monar touarar ruru purmeneta

¹ Puruvi lala a vineu lala, pe pon re naḡa amiu ve moki akilali naḡa auarar yumāena na vianena e yumā na lotuena la poli, vanon naḡa amiu akilia māga, e legiena na liḡereena, ḡisi na Ntewa naga kila naliḡereena van imimi navianena lala ana mārera laa sane. ² Visae yeririna tai naga pe kila pal re kiena visena pogos tai poli wa, yaru nene naga po na po, naga kilia ḡuarar ruru kiena malena wetelu. Ana peraga, ita punu ga ita tesumā tekila pal luen ga kieta visena lala silaga. ³ Popon ita tesitomli narin pototo nene naḡa ita temligan pa teke e logon wosi. Pogos naḡa ita temligania, ita na tekilia tekila wosi nene logear ita, a ita tekilia tevilon pupia tas nen wosi nene naga va e yo naḡa ita sinetan tesape naga va ea. ⁴ A ita na tesitomli mēna ga waa lala, naḡa pe suri korena ga naḡa aurmi paḡisi, a pona pupia lagi miyuia ana sinenan pisape supon vano, ana narin ḡeligas ga, naga kilia kila pupia waa nene va e yo naḡa yaru na uararen ḡeligasia naga sinenan pisape va ea. ⁵ Purmeneta lala naga sa ke nene narui, naḡa la ape narin suri ga tai, ana la akilia avis molmolue ve keviu vaḡisi.

Amiu na asitomli, naḡa narin māu na kapi ga tai, ana naga kilia kekan ga pupia laki lala e pupia yoḡarua tai. ⁶ Ee, lelaga kemua, naḡa purmeneta naga sane kapi ta ne. Komḡas nen tasneta la moki, ana purmeneta naga ta naḡa suri viowa punu ga na yomarava nini la apule manene la ea, a kiena naviowaena la nene la asumā akila kare make kieta malena wetelu. Purmeneta nene na sumā mla ke kapi e lele na loge viowaena, a naga sumā kila ke kapi nene pivaga e kieta mrapa na malena punu ga. ⁷ Ita tekilia tepisu naḡa yaru naga kilia kila suri tetan lala aimi amomāu, sane suri mali na yoḡarua lala a manu lala, lomāra lala, a ika lala, ⁸ a pe yaru re tai naḡa naga kilia kila purmenena momāu poli. A purmeneta lala la apiowa la, a taḡatete touararia, a kiela visena lala la sa ga mrasuḡapo naḡa kilia kilamāar yaru. ⁹ Ita tesumā tepis ke e kieta purmeneta nene vena teieluar Ntewa Wa nene naḡa naga pe Arimata, ana siraunia, ita tepis ke sina ga ea ana tepielin yaru taḡena lala naḡa ita na pe tesitom re tesape Ntewa naga sii la poli. ¹⁰ E gota taaga ga, ita tesumā tepis po ea, a tepis mēna ga piowa ea. Puruvi lala, suri nene naga piowa manene la. ¹¹ Pe puluwii re ta naḡa mon māga ana e pulusa si amio wii lalua akate veraga e poli. ¹² A sa ke mēna ga naḡa purḡik taḡatete kilia war mraolip, a kilkerep taḡatete war mravik. Taḡatete mēna okilia ova ovio wii e pulusive.

Namanmaruaena wo naḡa Ntewa naga mlavia

¹³ Visae amiu yaru laḡasia naḡa ape manmarua paḡisi, la akilia ruru suri po, popon lala akila suri la nene imi merarava ruru wo sa naḡa la kiela malena mesmesu, kiela sitomena lala monar vito ga tano, a kiela ḡelaga lala monar marua ruru wo. ¹⁴ Ana visae amiu asitom sa naḡa amiu ape manmarua, ana kiamiu sitomena lala apulen navielueena amio mēna ga nakalawaena, visae ve sanene amiu na apisokani ke ga ne. Amiu na ve avisvilaven re si vanon kiamiu visokanena na manmaruaena nene, vanon nanene na pe ḡelaga na manmaruaena re nenaga nene poli. ¹⁵ Nanene naga pe manmaruaena nae re ma e sinapane nene poli, ana naga manmaruaena na yomarava ga nini ne, a naga pe kiena ne yeririna

viowa ga lala, naga pe manmaruaena naña naga molue ruru ga kome Yermare. ¹⁶ Vanon pogos naña yaru la naña avielue ana la sinelan asape ato kalawa make yeririna tañena lala, ana suri la punu ga asutetai ga narui, tañatete si akirir ruru wo. ¹⁷ A visae yaru naña naga tol namanmaruaena nae ma e peni, ana kiena ðelaga ve tañena. A metava suri tañena lala, kiena malena ikik ruru wo, a naga ve yaru nasumãarena mēna ga, naga ve yaru monãau, naga ve erau ruru wo van yeririna tañena lala, a naga ve yeririna na sineyeena. A naga ve yeririna mēna ga tai naña e kiena malena war mras la naña po. A naga ve waveve re yaru lala, a kiena sitomena ve veve lua re. ¹⁸ Yaru na sanene, suri la punu ga e kiena malena naga mesmesu ruru po pañisi, a ðisi na ve sa ke mēna ga e yaru la punu ga naña la ape yeririna na sumãare, naña la amiyumãae ke e ðelaga na sumãarena.

4

Yaru naña naga kila erau wo amio yomarava nini

¹ ?Ana visae sumãarena nene ve su ruru re amio amiu, ana amiu asuñã akila ga mara van amiu, a aveveyun amiu, ana ya ne pe mias nen suri nene? Suri nene naga molue kome kiamiu nasinenanena lala, naña la asuñã akila amiu amiyumãae m̃arera pañisi vena akilali naña aloge wo e suri punu ga naña sike e yomarava nini. ² Amiu na sinemiun manene la suri la naña sike e yomarava nini, ana amiu tañatete akusla, ana nane kila amiu na sinemiun asape awe yeririna vanonia. A amiu na sinemiun manene la suri kiena ne yeririna tañena lala, ana tañatete mēna ga akilia akusla, ana kila amiu apeveyu a amē amiu m̃aga vanon suri la nene. Ana amiu pe atol re suri lañas naña amiu sinemiun poli, vanon naña pe apiun re tan Ntewa poli. ³ A pogos lañasia amiu apiun tan Ntewa, ana pe atol re poli, vanon naña apiun pal ga. Ana nanene komin naña amiu asuñã apiun ke ga vena kila kiamiu nasinenanena lala akilia awar ya naña la sinelania vena aloge wo ea.

⁴ Amiu na sa naña yeririna la naña la pe ape lelaga re pa wola poli, naña amiu pe akekarãan manene re si kiamiu Ntewa poli, amiu pe ape lelaga re pan poli. Ana yaru naña naga sinenan pisape naga ve erau wo amio yomerava nini a amio mēna ga kiena ðelaga lala, ana naga sane suñã kila ke erau viowa amio Ntewa ne, naga sane pe nasinekar kiena ne Ntewa ðisi narui. ⁵ Visena lelaga tai teke e Visena Wa, naña naga pisa pisape “Ninuta naña Ntewa naga mligãan teke e ita, naga sumã sinenan pisape va viowa silaga e kiena nasinenanena viowa lala.”

A nanene naga pe pe visena korena re nene poli, ⁶ a Ntewa naga suñã miila ita keviu pañisi e kiena sinewo, vena ita ve tekila re si ve sanene. Ana naga nene sa naña Visena Wa naga pisa, naña naga pisa pisape “Ntewa naga sumã pialuñar ke yaru naña naga ðarwaria, ana naga pe sinewo pa yaru naña naga kiena sitomena to ga tano.”

⁷ Vanon suri ne nanene, amiu monar aligan amiu asuñã tano, vatano e limana ne Ntewa, a amiu na monar asuwo Yermare Lego, ana ðisi na naga ure vetãan amiu. ⁸ Amiu na monar aimi manene laa lavisin Ntewa sanẽ wa, a ðisi na naga mēna ga imi manene laa lavisin amiu sane. Amiu yeririna viowa lala, amiu monar akevan limamiu lala. A amiu naña amiu kiamiu sitomena peve lua, amiu monar akila sinemiun lala imi ikik ruru wo. ⁹ Nanagane kana pogos ruru naña amiu sinemiun

viowagan kiamiu mlamulena viowa la narui, amiu aloge viowa vanonia, amiu alokain tagiena. Popon amiu akila kiamiu vitalena imi ve kiamiu tagiena ga, a kiamiu kekarena imi ve kiamiu nasineyeena. ¹⁰ Ana amiu monar akila kiamiu sitomena su ga tano e marana ne Ntewa, naþa naga mon metava a naga þisi na visirlua amiu.

Amiu na ve aliþere re kiamiu puruvi lala

¹¹ Puruvi lala a vineu lala, pe pon re amiu asuñña avisa kare amiu poli, a aliþere amiu ke sina ga. Pelaga nene, Navisaluaena kiena ne Ntewa pisalupar þisi rui, ana yaru naþa naga suñña kila ke sanene pan kiena puruvi lala, naga suñña pisa kare ke mñena ga Navisaluaena nene, a naga suñña mliþere ke Navisaluaena nene pisape naga piowa ga. A pogos naþa amiu apisu Navisaluaena nene apisape piowa sanene, amiu asuñña amligan amiu apa ke metava e naga, ana amiu pe asu re si vatanon naga poli. ¹² Ntewa nene naga kilia tamalia yaru a naga kilia kila yaru kovio, a mesmesun naþa naga taaga ligan Navisaluaena a naga liþere yaru. ?Ana amiu na asitom asape amiu ape Ntewa, vena akilia aliþere kiamiu puruvi la sanene?

Amiu avisuar ruru amiu, ve avis vilave re

¹³ Amiu laþasia akilia avisa avisave, “Pane pona peni þisi na imimi meva e pulkumali taþena tai. Ana e yo nene, þisi na imimi mesuñña ga tol kas wetelu ve taaga, ana þisi na imimi mekila yuññaena na warena kilavaru ve moki.” Ana amiu ayagogon inu. ¹⁴ Amiu na pe akilia re nenaga ya naþa þisi na naga kilia warpoyo e kiamiu malena peni poli. Kiamiu malena naga sa ga mñau naþa pimi kate e tavie a naga su plas ga ana siraunia kokovio ke sina ga. ¹⁵ Ana visena naþa mesmesun naþa amiu avisa, naga sanini, pisape “Visave Ntewa naþa mon metava naga sinenan ve sanene, þisi na imimi mekilia mesuñña memal re la ve plas ga na wa, ana þisi na imimi mekilali ve sanene ve sanene.” ¹⁶ Ana peraga, amiu asuñña apisi vilave ga, a amiu aþarwar amiu paþisi wa, ana nanene na piowa nene. ¹⁷ Ana yaru naþa naga kilia ruru þelaga wo lala naþa mesmesu naþa naga kila, ana naga pe kila re poli, nanene naga kiena mlamulena viowa nene.

5

Yeririna na suri moki lala, monar maramñe amiu

¹ Li na suri moki lala, popon amiu mñena ga ayagogon inu. Popon amiu na alokain tagiena vanon pogos mñarera la naþa asuñña apimin ke naþa atol amiu. ² E marana ne Ntewa, kiamiu suri wo lala sa ga suri la naþa apililua þisi rui, a mñamiu kulsota wo mñena ga lala sa ga naþa kirara lala akarwowo þisi rui. ³ A kiamiu suri mñena ga lala naþa sane kilavaru, la sa naþa asuñña asiar asape avililua narui, ana þisi na tasnemi mñena ga lala avililua, sa naþa kapi kekania, a nanene naga kila merarava pisape amiu na amiyuñña piowa ga amio kiamiu kilaveru la nene. Ita tesike e legiena maro la ne, ana amiu na asuñña apanon aþarpolo manene ke kiamiu kilavaru la pa laa na wa. ⁴ Li na yuññaena lala amiyuñña þisi rui e kiamiu lokove lala, ana amiu na pe apulila re poli wa. Kiela naulena lala naþa amiu apuarar sike na, naga sa naþa suñña mlakai keviu vena visawal naþa amiu apisokan ga. Li na yuññaena mñena ga la nene asuñña

atagi, a kiela tagiena nene naga pa tol kiligana ne Ntewa naþa naga pe Ntewa na m̄areraena. ⁵ E yomarava nini, kiamiu malena meme ga, naþa amiu akilia aul ga suri punu ga naþa amiu sinemiunia naþa alogewonia. Amiu na akan ga kinanena wo la silaga, ana inu nevisa van amiu, amiu na sa ga suri mali lala naþa yaru la apagan ruru la po pano-o amlapa ruru po paþisi, nanagane amloge po paþisi, ana legiena na we mom̄ar laena pimi ke lavisi narui, ana suri mali la nene amninue ga. ⁶ Amiu na asuñña apisu ke la naþa limala korena ga la apito ga tano. Amiu amla naliþereena viowa lala pan la, pe suri korena ga naþa la amesmesu ga. Amiu akila kare la m̄aga pano-o amiu añemoñar la amare. Suri la nene, amiu akila pan yeririna lala naþa taþatete nenaga la akilia avisaluþar amiu.

Amiu monar amalumu ga

⁷ Puruvi lala, amiu na monar amalumu ga vena asuñate m̄aga kieta Suþe vano vano-o naga wasuþe sina ga. Naga sane yaru na lokove, naþa naga to malumu ga toñña ga toññate pogos wo na yuññaenen kiena lokove lala, a vena yua naga imi kepanania, a vena war kinasa naþa marua sike ea. ⁸ Ana amiu na monar amalumu m̄ena ga sanene narui, vena asuñate kieta Suþe naga wasuþe sina ga imi. A amiu monar kiamiu sitomena lala asuñalu m̄arera, vanon naþa þisi na naga ve ve piavi re ana naga imi ke sina ga.

⁹ Puruvi lala, amiu ve avismumun amiu re silaga, vena þisi na Ntewa naga taþatete liþere amiu vanonia. Vanon naga pe yaru naliþereena, a sa ga naþa naga suñña suññalu ga sike e pulutava narui vena imi loyuñña.

¹⁰ Puruvi lala, popon ita tesitomli navisawalena na sumo lala kiena ne Ntewa. La apian ita e mrapa wo tai, naþa pogos na yeririna lala akila piowa pan la, la amalumu ga a kiela sitomena lala pe mloru re poli. ¹¹ La asuñalu m̄arera asuñña ga pano pano-o, ataulu suri la nene, a komin suri ne nanene, ita tepisuija tepisape Ntewa naga pisa ruru la paþisi wa. Yeririna naþa Sop, naga m̄ena ga tai naþa naga suññalu m̄arera su piavi e suri m̄arera la ne sanene, a ita tekilia suri wo lala naþa Ntewa naga kila pania sirau þisi. Nene na lelaga, Ntewa naga pe lemam pan yeririna la paþisi, naga sinena mie la paþisi.

Pelaga na visaena visena naþa lelaga

¹² Kiau puruvi lala a vineu lala, metavan suri taþena la punu ga, pogos naþa visae amiu apisaar suri tai, pona amiu apisa pupia visena keviu tai, þisi na amiu ve avisa re amio kia kiena ne sinapane, a kia kiena ne yomarava nini, pona kia kiena ne suri taþena tai, vena kila kiamiu visena nene m̄arera. Visae amiu avisa avisave “Lelaga,” monar avisa ga “Lelaga.” A visae amiu avisa avisave “Peraga,” monar avisa ga “Peraga.” Visae kiamiu visena ve lelaga ruru kemua sanene, þisi na Ntewa naga taþatete liþere amiu vanonia.

Leniena naþa navisatañeena pimi ea

¹³ Visae amiu yaru tai naþa naga mloge piowagan ke suri tai, naga popon len, a visae amiu yaru tai naga kekara, ana naga popon yeluar Ntewa e yauena. ¹⁴ A visae amiu yaru tai mai, nanene naga mesmesun naþa naga vio nasumonena na suññare lala vena aimi avisu naga, ana þisi na lala

akilia alenwo naga, a la akilia ataron sirveve va e naga e kia kiena ne kieta Suṽe. ¹⁵ Ana komin naṽa apiawa m̄arera e Ntewa, ana alen vania, ṽisi na Ntewa naga tamalia namaiena nene, kila ruru sina ga naga. A visae maiena nene naṽa tol yaru nene naga vanon kiena mlamulena viowa laṽasia, a visae yaru nene visa plan kiena mlamulena viowa la nene, ṽisi na Ntewa naga viewo m̄ena ga mlamulena viowa nene. ¹⁶ Komin suri ne nanene, ana popon amiu na asuṽia avisa plan kiamiu mlamulena viowa lala van amiu, a popon m̄ena ga amiu asuṽia alenwo amiu ana vena ṽisi na Ntewa naga kila amiu awo sina. Pogos naṽa yaru mesmesu naga len m̄arera, kiena leniena kilia war mrasa ve moki. ¹⁷ Elaisa naga pe yeririna ga sa naṽa ita, ana naga mlen m̄arera pisape yua ṽisi, ana tol kas telu komsusa ana pe yua re nenaga e kiena yo poli. ¹⁸ Ana siraunia naga kila ke sina ga leniena, ana yua kove ke sina ga ana lokove lala ape kinas sina ga.

Amiu na monar aure si yeririna naṽa pure wasuṽe sina ga imi

¹⁹ Puruvi lala a vineu lala, visae amiu yaru tai molue vetan nalelagaena, ana amiu yaru tai naga vanon ure naga wasuṽe sina ga imi, naga nene na yuṽaena wo ta nene. ²⁰ Amiu na monar asitoṽalia, sa naṽa visae yaru naṽa naga vilon yeririna viowa tai molue e mrapa naṽa ṽiowa wasuṽe sina ga imi e mrapa naṽa mesmesu, naga tamalia yeririna viowa nene narui, ana ṽisi na taṽatete yeririna viowa nene naga kovio. A naga kila sa naṽa ṽisi na Ntewa naga kilia ure plan punu ga mlamulena viowa kiena ne yaru viowa nene.

Maki Nasumo Naña PITA Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Sunienu plas na tusi nini

Maki p̄esa kiena Pita, siria pan la naña amlelaga rui, naña naga pio la sape yeririna lala kiena Ntewa, naña naga ga pisirplan la. La naña asu tetai asike sane wolawa lala e provens makega e yo nene naña nagane tepio sape purvanua naña Teki. Sitomena keviu na m̄aki nini, vena visirluaen sitomena kiena li nalelagaena la naña yaru la asuñña akila ke m̄arera manene panila pañisi, kila la añal ke m̄arera panila pañisi komin naña amlelaga e Yesu Kristo. Naga pisa panila sape monar asitoñal lologena wo nene, naña Yesu Kristo maren ita, a mal sina, a yoko naga wasuñe si vitomi sina vena were kiena yeririna lala. Sitomena nene kilia iila ita vena tesuñalu m̄arera, a kieta lelagaena la kilia m̄arera suñña e Yesu Kristo.

Komin suri ne nanene, pogos naña atol pog m̄arera, a yaru la akila suri m̄arera la panila, akilia asuñalu m̄arera, kiela sitomena tañatete loru, pe suri korena ga naña yaru la akila piowa manene panila. Visae akila sanene, yoko kila meraravan naña la amlelaga kemua e Yesu, a yoko atol suri wo la naña Ntewa miligan ruru sike mae peni, sape ve kiena kiena yeririna lala, e legienu naña yoko Yesu Kristo vitom n̄alivi ea.

Amio visenu nene na visirplanen kiela sitomena lala, naga pisi m̄arera m̄enaga panila, sape monar akila kiela maliena la mesmesu ruruia, komin naña ape yaru lala kiena ne Kristo.

Komñasnen tusi la na nini

Visenu p̄esa 1:1-2

Mrapa kiena Ntewa naña tamalia kiena yeririna lala 1:3-12

Malienu kiena li nalelagaena lala monar ve wa 1:13—2:10

Yun̄ñaena kiena li nalelagaena lala pogos naña asike e nalogeviowaena 2:11—4:19

Sitomena kiena yaru na lelagaena monar vito ga tano 5:1-11

Visenu na maro 5:12-14

Visenu na sumo

¹ Erau lala, inu Pita nevisa pokolulagi a pokolemalo e kia kiena Yesu Kristo, naña in na nepe kiena nalogena.

Maki nini piñasu pan amiu yeririna kiena ne Ntewa lala, naña nanua asike gar kiamiu yo Yerusalem, ana añiene plan amiu, nagane kam na ape wolawa ga naña asike e pupia lepas la naña, Pontas, Kalesia, Kapatosia, Esia, amio Pitinia. ² Amloge piowagania, ana sineun nesape nevisawal van amiu, Ntewa armata naga kilia make mrapa na kiamiu malena nanua nanua rui. Naga mligan plan amiu nanua rui, ana Ninuna miyuñae ke e amiu, amlogear Yesu Kristo, amla e kiamiu malena, kana kuruta kevan amiu amekiki, apim ape kiena yar wa lala.

Kiau lenienu nesape yoko naga ligan kiena lemamienu a suññare vena suñña iila amiu silaga.

Natamaliaena naþa nalelagaena la atolia

³ Popon tesitonmal sanape naþa Ntewa Armanane kieta Suþe Yesu Kristo, naga kilali po pan ita wa. Temieluar naga paþisi, komin sinen miye ita laa, kila ita tepim tepeame tepe urviu si e mratava puna. Sa naþa naga kila narina Yesu Kristo mal si e marena, tekilia naþa suri naþa sike vamon ita, pe maren re si poli ana malena naþa ve uro re. ⁴ Naga sane lalimana ne Ntewa naþa po naþa yoko tetol sirau. Naga kila ruru rui, mligan sike ma meta e peni, yoko taþatete menun, a taþatete viowa, taþatete si kovio pog tai. ⁵ Sur nene pe tetol re poli wa, ana temlelaga tesape yoko namareraena kiena ne Ntewa suwo ruru ita nenaga, uarar ruru ita sumã vano-o tol legiena maro. Ana e pogos nene, yoko naga kilologia natamalia itaena e maran yar taþena lala.

⁶ Nekilia nesape nanagane, asuãa aþar naurmiena na loge viowaena e nakilaliena la naþa asuãa atol ke ne. Pona yoko suãa ga sanene yo e pogos laþas naþa pimi ke na wa, ana e sitomen la ne nepisa þisi ne, popon kila amiu akekara, sinemiu la loge wo sina. ⁷ Sur na kilalien la nene, apimin ga naþa kila kiamiu naviawaena suãal laa sane, imi mārera ruruia. Nanene naga sa naþa kol naþa visae sinelan asape ikik ruru wo, monar askap lan kororak la naþa sike ea, pona omelege kiai okaweruruia imi mesmesu, ana ita mēna ga sa ke ga. Nakilaliena la naþa tetol ke ne, sane kap tai naþa kekanvan ke kieta naviawaena vena imi merarava ruruia, a mārera ruruia. Visae pogos naþa Yesu Kristo imi sina, naga lual kieta naviawaen ekik ruru sanene, ana yoko ita make ga tekekekara, tekilia tevisu ruru ita, teloge wo vaþisi.

⁸ Nesuãa nepisayu ke Yesu sa nene, nesitonmal si nanua sumo nesike nemio naga, nekilia ruru naga, kam na peraga. Lelaga naþa nanua kam na pe amio re naga poli, ana pe sur koren ga, nagane na kam na akekaran paþisi, a pe apisuli re naga e kilamaramiu poli, ana asuãa amlelaga ruru ke mārera e naga, sinemiu la kekanvan e pupia kekarena ta ne keviu paþisi, naþa pe atorokin re avisa meraravan poli. ⁹ Kiamiu kekarena nene, pe kiamiu mras nen nalelagaen wo tai naþa akilia akan nagane, ana pe naga re ga nene poli, komin amio mēna, e pogos la ne pimi ke ne, yoko akan tai naþa kiki laa sane, nane natamaliaen kiamiu malena.

¹⁰ Sur nene naþa tepisayuia, sa naþa natamaliaen malena ken yaru, naga sur tai naþa navisawalen nasumo la aþion kiliaen paþisi. Akilia ruru navisaarena kiena ne Ntewa po, naþa sape yoko naga sinen ye kiena yeririna lala, yoko tamalia la, ana asuãa apisawal ke sanene. ¹¹ Apisa ke sanene, ana pe akilia meraravan re asape yoko naga kila ve sanape poli, pona yoko kila pogwai. Amloge ga naþa Ninuna Navisaarena suãa kipian la ke sape yoko akila kare þesan naga, siraunia, navisa ruruena lala imi mālmaliv, ana aminue asape Navisaarena naga yar na sanape, pona naga ai. ¹² Sumo na asitom asape naga yerkawa yar ga tai na kiela pogos ne, ana siraunia, apisu kilale ga na wa asape sur la naþa apisa ke ne, pe e re e kiela pogos poli, a e kieta pogos la ne pimi ke sirau. Ana kam mēna apisu kilale asape suri la naþa navisawalena la apisawal nanua sumo, nane apim ape lelaga e visena kiena lologena wo naþa memlologon ke pan amiu e namareraen kiena ne Ninuna Wa nae ma e peni rui.

A pe navisawalen re ga la poli, ana navisi mēna lala sinelan asape akilia sur la nene, ana peraga, pe kiela re naŕa akilia poli. Sur la nene amāalivi ga yo metava e kieta pog na wa.

Monar ove yar wa ruruia

¹³ Ana pogos naŕa Yesu Kristo pitomi mālivi e yomarava e nena e kieta pogosa, ita ke narui monar tekila ruru kieta sitomena vena toñareran ruru naŕa tekila kiena yuñāena. Monar takawe ruru kieta malena, a ve tesitom re yomarava nini, a monar tesitomāl ga navisa ruruena wo naŕa yoko towaria pogos naŕa yoko Yesu vitom warpo si yo e yomarava nini. ¹⁴ Yoko monar teim teve sa sisi wo la naŕa asuñā amlogear ruru ke armala, a nasinenanen viowa na wowe lala, pe pon re si tetamān ave suŕen kieta malena poli, sa nanua sumo e pogos naŕa pe tekilia re sur tai poli.

¹⁵ Armata, naga ke narui naga pio ita, ana monar tekilia tesape naga naŕa sinenan sape teim lavisinia, naga pe wa paŕisi, ana ita mēna monar teve wa ruru e mrapa make ga na kieta malena. ¹⁶ Visen kiena ne Ntewa tai teke e kiena navisaluaena marua, pisa sanene rui sape

“In na nepe wa, kam mēna monar ave wa.”

Lev 11:44,45

¹⁷ A sur si tai, yam mokliu naŕa tesuñā tepio Armata vena iila ita, ana monar tevisu kilale tevisave naga suñā pisuveve ruru yaru lala mesmesu ga e kiela yuñāena la peve taaga, ana teyaloro e yomarava nini monar kieta sitomen vatanonia, temaraunia. Naga mligan ita tesike e yo nini yam plas ga sane ita tepe wolawa ga ea, ana monar tesitom tevisave siraunia, yoko teva tesuñāl nena tesu e marana.

¹⁸ Nanua sumo, kieta li marua lala pe akilia re Ntewa poli, ana akiakian lelein nā kiela malena na yemalolo pitomi pitomi tol pogos naŕa Yesu Kristo pimi ŕerelua ita petania. A sa naŕa akilia, naga kila sanene, pe pul plan ita re e sur na yomerava sane kilavaru poli pona kol pona ya si naŕa sane yoko kovio pogos tai. ¹⁹ Peraga, naga pul plan ita e kana kuruta nena nape, komin naga tamān kiena malena kus leleta, naga tamān naga sane narin sipsip tai naŕa pe narin maran sur tai pe to re e poli, vena kilaen kuŕapaena ea.

²⁰ Ntewa kilalua Yesu vena tamalia itaena sanene nanua rui. Nanua e pogos naŕa si yomarava, ana ŕuarar narina nene suñā amio pano tol pogos naŕa sinen miye ita keviu, narui kila naga pitomi mālivi ga na wa e legien maro la nini. ²¹ Naga pitomi mālivi, naga pike mrapa pan ita na vaen si puna ne Ntewa po paŕisi. A pogos naŕa toñāl naŕa Ntewa kila malia si naga, mligan sike amio naga ma e kiena naurarena, toŕar sitomena naŕa tesape, Ntewa ne nanene narui, popon telelaga vania, teviawa ea, towasinea.

²² Siar e nene narui, amlelaga e visena lelaga kiena ne Ntewa, a kiamiu malena la mesmes ruru po, a asitom manene laa kiamiu erau taŕena lala. Ana ve akilakila re ga, monar amāareran li naŕa akekaran amiu e sinemiu lala ve keviu manenea.

²³ Apaeme apim ape urviu sina, atol malena viui rui, ana nanene na pe sa re naŕa māmā la aŕar sisi poli. Kieta malena viui nene naga pimi ŕarpo ga yo e visena kiena ne Ntewa, pe visena mali, a visena naŕa taŕatete kovio pogos tai.

²⁴ Malena kien yar taŕatete su ve piavi, komin kapur ruru po sane mākī, kilia imi wo vaŕisi sane meme, ana siraunia māk nene kilia mano, ana

meme kilia loru. ²⁵ Ana sur taaga naþa sike sike lue, nane visena kiena Suþe.

Ana visena ne nane, mesuñña memlologon ke pan amiu siar nanua rui pimi tol þane.

2

¹ Ana komin naþa lologena wo tol amiu rui, monar aligan þelaga viowa lala. Nasinekareena lala, visokanen lala, namlamulen wanen viowa lala, vielueen lala, a navis viowaena lala, þelaga la ne sanene monar awar plan vetan kiamiu malena.

² Sa naþa sisi tomtom la sinelan manene munen mñala yu vena amal ea, kam mñena monar amñareran naþa atol kamiu kinanena a namunena wo naþa kilia kila ninumi kapur imi marua ruru, torokin þelaga kien yeririna la naþa Ntewa tamalia la. ³ Akan li kinanena kana Suþe rui, a visae akan kiki, popon akan lue ga, mñeþemiu ulen silaga.

Yesu naga pe purþes nen kilavaru na þeren yuñña naþa mali

⁴ Ntewa sinena sape visirlua yuñña wa tai, ana naga pisaar kilavaru na þeren yuñña tai naþa mali, naþa pisu po paþisi, nane Yesu. Yar taþena laþasa yepel mavinia, akovenlua, ana ita tesitom naga paþisi, tetavevea.

⁵ Ana Ntewa þere ita, pisirlua ita tesu meta e kilavaru nena, naga pran kolkol ita sane kilavaru mali lala na mñana yuñña nena. Naga pisu ita sane kiena þegas nen yar wa na yuññaena lala, naþa tekilia towar kuþaþaena nowo vania naþa naga kekaran la, naþa towar vania komin ga yuññaena naþa Yesu Kristo kila rui. ⁶ Sa ga visena tai naþa sike e tus kiena yermarua navisawalen Aisea rui, naþa Ntewa sape:

“Apisu kilale rui pona pere wa? In na nepisaar kilavaru wo na þeren mñau yuñña tai rui, naþa nekekaran paþisi. Yoko nevisirlua nena se kiau kumali wa naþa Saeon.

Yaru ai naþa visirlua kien malena se ea, taþatete nena loru vito viowa pog tai.”

Ais 28:16

⁷ Ana ita naþa temlelaga e kilavaru nene, tesape kieta visuena po na po, ana laþasa pe sinelan re poli, akovenlua ga pano. Ana visen taþena mñena kiena ne Ntewa e lepas nene sike e Tus na Yauena lala, naþa sape:

“Pe sur koren naþa yar na yuññaenen yuñña asape kilavaru nene piowa ga, akovenlua,

ana in na nemla kilavaru nena, nekila naga pe kilavaru na þeren mñau yuñña wa nena napo.”

Ais 8:14

⁸ A e ke sina e Tusi kiena Aisea, visen kiena ne Ntewa tai pisayu ke kilavaru nene wa, pisa sanini, sape:

“Kilavaru nene, yoko yar ve mok naþa lala tau ea, kila ayal wowe.

Naga pe kilavaru tai naþa yoko kila yeririna na yomarava nini aloloru.”

Ais 8:14

Visae teviun tevisave ya ne kila amlolor sanene, naga komin ga naþa pe amlogear re visena lelaga naþa amloge poli, yoko akekapil make atotano e lele na kovioena naþa su ruru sike pa rui ve kiela.

⁹ Ana e ita pe sa re nene po, ita tepe þegas taaga naþa Ntewa pisirlua, ita tepe li na þarwa lala vena ve suþenen kiena yo, ita tesike loyuñña e kiena purvanua wa, ita tepe yeririna na mratava nena puna lala. Ita ke

narui tepe yeririna na yeluaren naga vena visawalen kiena sinewo naŕa kila pan ita, naŕa ŕere plan ita petan yemalolo, mligan ita tesike e kiena yomerarava napo. ¹⁰ Nanua sumo ita tepe yeririna kar ga lala, ana nagane tepim tepe ŕegas kiena ne Ntewa taaga. Nanua sumo pe tetol re kiena sineyeena poli, ana nagane kiena sineyeena pulen ga kieta malena.

¹¹ Erau lala, visae ve sanene, popon avisu kilale naŕa yomarava nini pe m̄ata uña re napo poli. Sa ga tepe yar taŕena ga lala, tepe sane wolawa ga, ana monar teligan ŕelaga nasinenanen nakilaen mlamulen viowa lala na yomerava nini, komin kiena napiowaena lala ape nasinekar nena na ninuta. ¹² Sila ga tesike likan la naŕa yepel mavin lelagaena, akawe ita silaga, a pogos naŕa tesike e marala, kieta malena monar wo na wo. Visae ve sanene, yoko akilia avisu kilale ya naŕa tesuña tekila ke ne naga po na po, ana visae la m̄ena alelaga, yoko ita make ga temio la teieluar Ntewa e pogos naŕa yoko imi m̄alivin ita sina.

Pelaga wo kiena li nalelagaena lala pogos naŕa asike e yomarava

¹³ Sa naŕa tepe li nalelagaena kiena Suŕe rui, kieta ŕelaga naŕa tesike e yomarava nini monar torokin ga kiena kia naŕa tesuña temlologonia.

Li nalelagaena lala monar avatanon yerkawa la naŕa apisir plan la vena visuaren yeririna lala. Suŕe la yo, pona yerkawa kerkeviu lala, ¹⁴ pona ŕarin suŕe keviu la, ana monar tevisu kilale la sane Ntewa ke narui naga mligan e limala vena liŕereen yar lala, vena laen nakoan va naŕa pe mesmes re poli, a vena yeluaren naŕa kila yuñaena wo. ¹⁵ Ntewa sinenan sape kiena yeririna la monar ayuñae wo, komin naŕa visae akila m̄a sanene silaga, yoko yar la naŕa pe akilia re sur po, naŕa asuñae akoven ke ga visen kar lala kawe ita, yoko taŕatete avisa si sur tai. ¹⁶ E lepas tai, lelaga sane tekilia tekila ga ya naŕa sinetania, a e lepas komŕasa, yar naŕa mlelaga naga pe sitom manene re sanene po. Pona naga sitom ke sape viŕa ve sa nini yo, visave Ke, sur nene sike ga e in naŕane, nekilia nekila ga suri viowa ya naŕa sineunia. Ana pe sa re nena nene poli ŕisa, komin monar tevisu kilale tevisave ita la naŕa temlelaga tepe yar na yuñaena kiena ne Ntewa, ana monar tekila ya naŕa naga sinenania. ¹⁷ Li nalelagaena lala monar avatanon yar taŕena lala, monar akekaran manene wenla taŕena lala amio vinela taŕena lala e namratava puna ne Ntewa. Monar amaraun Ntewa, avatanonia, a monar avatanon m̄ena kiela suŕe lala.

¹⁸ E ŕegas nen li nalelagaena lala, laŕasa ape kiena ne yerkawa lala, naŕa ayuñae korena ga van la. A kiela yerkawa lala, laŕasa apowo paŕisi, a laŕasa am̄arera paŕisi, ana pe sur koren ga naŕa yerkawa naga po pona piowa ga sanene, ana yar na kiena yuñaena monar vatanon ruruia.

¹⁹ Pogos la ŕasa, pona yar na yuñaena miyuñae pogaga yo, ana kiena suŕe kilia sinen karkare vaŕisi, kilia viowa lue ga vania. Yar nene yoko loqe viowagan ŕelaga kiena ne kiena suŕe naŕa pe mesmes re poli, ana po paŕisi visae torokin tam̄an ga ve sa nene, naŕa e kiena sitomena ŕasine ga Ntewa, ana yoko loqe kilale naŕa Ntewa sike amio vena iilaena.

²⁰ Ana visae yar na yuñaena kila sur viowa ve moki, pona yoko kiena yerkawa monar visave ala nakoana vania. Ana visae pogos naŕa ala nakoana van yar nene, naga va ruru ga teke na, yoko ve tevisa re tevisave naga pa ruruia komin naga pe yar wo tai, ana tekilia tevisave naga pe pis re poli komin pisu kilale kiena napiowaena.

Ana visae okila ga sur wo la sa naŕa Ntewa sinenania, asumãalu sinela kar ko, ala nakoena m̃arera tai van ko, ana ova ruru ko ga, ŕelaga wo ke narui naŕa Ntewa sinenania.

²¹ Sur nene naŕa yar wo loge viowa ga naŕa akila piowa pania, naga pe lepas nen kieta malena tai naŕa Kristo pio itania, komin sa kemua nene pan naga sumo rui. Pe kila re sur tai poli, ana akila naga mloge piowa manene laa, ana naga taŕan ga, vanon ita. Ana sa ke ga mrapa naŕa kieta Suŕe mial kome nanua sumo rui, monar teyal ga e lelen lana tetaveve tevano.

²² Visena Wa marua pisayu naga sumo rui, naŕa pisa sanini, sape “Naga pe kila re nena mlamulen viowa pogos tai poli, visena na visokanena pe kate li re e gona poli.” *Ais 53:9*

²³ A sa ke ga naŕa tekilia m̃aga, pogos naŕa akuan visen viowa la pania, pe pisamaran re si poli, a pogos naŕa aŕne kare yepen lala, pe pisa re nena sur tai pan la. Pa ruru ga mon m̃aga, mligan sur make ga sike ga e limana ne Ntewa Arimana naŕa kiena nalip̃ereen lala mesmes make ga.

²⁴ Pogos naŕa Yesu telan m̃eke e lak torovia, nakoena na kieta mlamulen viowa make ga mloru e tasnena, a kiena marena kila naŕa ŕelaga na mlamulen viowa mare petan ita, ana kila ŕelaga na kilaen mesmesu mal suŕna e kieta malena. Lelaga, kiena yepe lalaea lala kila kieta yepe lalaea lala pimi po nenaga.

²⁵ Sumo, tesuŕna tenyal wowe sane sipsip la naŕa akila pal kiela mrapa, ana nagane yar na visuaren sipsip m̃al ita si rui, nagane tepim tesu ruru tesike temio naga naŕa pe yaru navisuarena kieta malena.

3

La naŕa atalopa rui monar avatanon wola lala

¹ Sa naŕa ita la naŕa temlelaga monar tevatanon ŕarin suŕe na purvanua, ita naŕa tetalopa monar tevatanon m̃ena wota lala.

Nevis ŕesan van amiu kam sira lala, nesape monar avatanon ruru womiu na yerŕiene lala. Pona sira tai, wona na yerŕiene pe mlelaga re e Tus Wa poli, yepen mavin yagogonen wona na sira visayu vania, ana visae wona na sira kila lue ga wo vania, pona yoko kila were m̃ena naga imi lelaga yo. ² Visen manenea taŕatete taulu yar nene, ana pogos naŕa visuveve ŕelaga na sitomena wa a ŕelaga na vatanoena kiena wona sira nene, yoko naga kekaran naŕa lelaga.

³ Sira lala, popon avisu kilale naŕa sane kiamiu purŕes nen nawoena pe vanon re naŕa avilovilon vilŕarimiu veve taŕena poli, pona atelan mraŕalela lala, pona ayen kulmrae wo lala. ⁴ Sur nene, pe komin re naŕa apaia ruru tasnemi la sanene poli, ana ya naŕa yoko kila amiu aim awo ruru nupo lelaga nane ŕelaga wo naŕa teke loyuŕna e amiu. Ee, lemamiena naŕa malumu a sinemi naŕa vito ga tano, naga ke na kiamiu nawoena narui, a naga taŕatete imi ve urmarua pog tai, nane ŕelaga ne nanene Ntewa pisu po paŕisi.

⁵ Apua sira marua nasumo lala, la m̃ena kiela ŕelaga la sa ga nene. La aŕsine Ntewa, ana amlelaga asape naga ga kilia iilala aim awo manene e marana a e maran yar taŕena lala. A pogos naŕa ola na yerŕiene m̃ena

lala apisu naþa wola na sira la nene apatanon ruru la sanene, apisu po na po. ⁶ Sira tai naþa kilakila sanene naga sira marua Sera, naþa naga kekaran patanon ruru wona yermarua Epraam, pano pano-o pio ke naga sape kiena suþe. Sira marua Sera nene, tepisu ke naga sane aneta sira marua tanea, ana kam sira na nagane lala, visae asuþa akila luen ga wo va womiu lala, sa naþa naga kila, kam na aim ave narina nena napo lala. Pona laþas amaraun asape sa þisi akila ve sa nene va wola na yermene lala yoko ve sanapen la, ana peraga, monar avatanon la ve sa naþa Ntewa sinenania.

⁷ Ana visena van amiu kam yermene lala, sape monar asitom urmi manene e womiu na sira lala. Visae yar tai sike uþa mþana amio wona na sira, monar visu kilale sape naga yermene, naga mþarera manenea, ana wona na sira, naga pe mþarera manene re sane naga poli. Monar sitomþal silaga sane Ntewa pe mla re ga malena viu pa yermene naga taaga poli, ana mla ga pan la luoka, yermene amio sira la ga luwoka maran taaga.

Ana visae yermene tai ve mþarera manene re va wona, ana kiena sitomena vito ga tanonia, malum ruru wo vania, yoko lotena kiena lalua nene ve va map re ga mrapa komsusa, ana yalen silau va tol yo e naþa Ntewa sike ea.

Monar avatanon amiu vena kiamiu sitomen la imi ve taaga

⁸ Visen maro tai e lepas nene, nesape popon ala ruru sitomen la ne nepisawal ma meta ne. Kam punu ga, monar amþareranli naþa silaga asu ruru amio amiu naþa kiamiu sitomen la imi ve taaga ga. Sinemiu ye amiu, akekaran naþa sane kam na ape mratava taaga, awo van amiu, aligan amiu asike sina vatanon amiu. ⁹ Naga naþa kila piowa pan ko, ve okila maran re si viowa vania, a naga naþa viuelin ko, ve oviuelin maran re sina. Visae ya naþa imi van ko, yoko osuþa ola ga navisatamþeena navisa ruruena wo vano. Pelaga wo la ne sanene Ntewa pio itania, vena tela ve sanene silaga, a visae tela navisa ruruena va yar taþena, yoko Ntewa ligan kiena navisa ruruena sike e kieta malena. ¹⁰ Navisaarena la ne sanene sike e Tusi na Yauena la rui, naþa pisa sanini, sape:

“Yar naþa kekaran sape su ruru suþa wo e yomarava nini, pona sinenan sape kiena malena va wo, ve piavi, monar kilawo visena viowa lala ve molue re kome pulgona, monar visuar ruruia sa naþa ve visokan re.”

¹¹ *Monar ligan naviowaena, kila ga wo. Monar mþareran suþare, a monar þiyonli naþa silaga were imi lavisi likan yeririna lala.*

¹² *Suþe suþa pisu manene ruru ke yar naþa kila ke po, ten kiligana pan leniena kien yar wo la ne sanene. Ana la naþa akila ke piowa, maran mþarera pan la, pilon ga masina pan la.”* *Yauena 34:12-16*

Pogos naþa akila piowa pa yeririna wo kiena ne Ntewa lala

¹³ Visae tonþareranli naþa tekila ruru sur make ga wo na wo, ve tesitom re tevisave yar laþas sinela kar ita vanon poli. ¹⁴ Pona pogos tai avisu naþa tesuþa tekila ke po sa naþa Ntewa sinenania, ana teilan ga asuþalu akila kare ita vanonia. Ana visae ve sanene, monar tevisu sane naviowaena nene pe pe sur re tai poli, naga navisa ruruena ga tai naþa Ntewa mla pan ita. Tekilia tesitomþal visena na tus kiena ne yermarua navisawalena Aisea, naþa pisa sanini, sape:

“Yar kiena ne Ntewa, ve sinemña kurkur re, ve omaraun re ya naþa yeririna na yomarava la amaraunia.”

¹⁵ Visena nene sape monar ve temarau re, ana ya naþa monar tekila, e losineta, monar teligan Kristo ga su metavan sur make ga, naga taaga pe kieta Suþe. A monar tekila ruru ita silaga, sa naþa visae naviunena tai imi viun sape komin ya ne temlelaga, komin ya ne toþasine Yesu, ana monar tekilia ruru ve sanape naþa yoko tekilia tela navisatañeena tai naþa po vano. ¹⁶ A visae navisatañeena vano, monar va amio ga þelaga malum, a þelaga navatanonen yaru. La naþa sinelan ke kila kareen la naþa amlelaga e Kristo, akilia akoan visen viowa ve moki vim van amiu, ana avisuar amiu, pe pon re si akuan maran si visen viowa la van la poli. Visae akila ve sa nene, siraunia akilia amawan si kiamiu visena mārera la nene vaþisi, a visae amom̄au ga van la, yoko la ga monar amawan si kiela visena mārera lala.

¹⁷ Visae Ntewa sinenan sape naloge viowaena kilia vim m̄alivin ita pog tai, pe pon re naloge viowaena nene vim m̄alivi komin ga sur viowa laþas naþa ita ga tekila poli. Ana popon manene laa naþa visae naloge viowaena nene vim m̄alivin ita, komin ga suri wo la naþa temiyum̄aen ke ne. ¹⁸ Asitom̄ali Kristo, naga sanene. Naga pe yar mesmes manene laa, ana naga mloge piowa manene paþisi komin yar viowa lala. Kieta mlamulen viowa ita yeririna na yomarava lala mok liu, ana e kiena marena yam taaga nene kila sur make rui naþa kila sane kieta mrapa sum̄a naþa kilia were ita teva lavisin Armata Ntewa. Akila kare ña tasnena Yesu sanene pano-o marþan nenaga, ana po paþisi naþa siraunia, naga mal sina e namāreraena kiena Ninuna ne Ntewa.

¹⁹ Ana sumon naþa mal si sanene, naþa m̄eke e lelen marena naþa, namāreraen kiena Ninuna ne Ntewa pimi pulemamaga ea, kila naga pa mlologon meraravan pa ninuna taþena la naþa asike e nene, sape nagane Ntewa taulu la narui, ana Yermare naga kila þele nena yonia. ²⁰ Ninuna la nene, nane yeririna sur la naþa yepel mavin Ntewa, sane la nanua e pogos kiena ne yermarua Noa. E pogos nene Ntewa sum̄ate la ke sape avilon la, mla pog piavi pan la. La asum̄a ga sane, Noa miyum̄aen ña kiena pupia waa nene, ana pe asitom re nenaga, ana pogos naþa womie pulemamaga la atalilu. La mok naþa akovio e pogos nene, ana yar la lua la ga naþa amal asike e pulu waa, nane Noa ga la orelu nene.

²¹ Ana pupia wii naþa kus la amal e kiela waa nene, naga kana kinasnena ya ne pan ita nagane? Naga kila tesitom̄al si wii taþena, wii na tamalia itaena, nane wii naþa akee ita ea. Wii nakeena na nene, naga pe kila re sa naþa yepeta la mekik poli, ana kiar ruru ita sape Ntewa piewo kieta mlamulen viowa lala, ana ve temawan re sina vania.

Nakeena naga mligan kieta malena tesu ruru tesike temio Ntewa narui, ana popon tesitom̄al m̄ena tesape ane kila kieta mrapa sanene? Yesu Kristo ga kila, pimi kome kiena nasum̄alen si petan marena. ²² A siraun nene, þasuþe si pa ma e peni, pa totano teke amio Ntewa e limana marua ma metava, naþa navisi lala, a pupia yerkawa lala, amio māreraena lala, la make ga asike vatanon kiena navesuþenena.

4

Nasinenanena kiena ne Ntewa naga su þes e kieta malena

¹ Sa naþa nepisa rui, Kristo naga tañan naþa þar naloge viowaena la moki e yepena, ana ita mēna ga monar tekila kieta sitomena ve sa ke ga nene. Yar naþa tasnena mloge piowa, ve visa re visave viowa, komin naþa visae naga va warpo yo e naloge viowaen ta sanene, kilia kila naga mārera manene laa sane, vena liganen þelaga na mlamulen viowa lala. ² Yar sur na sanene, naga pe pa manene re si e kiena malena na yomarava nini poli, naþa sinenanena viowa na þelaga kiena ne yeririna imi ve keviu manene e kiena sitomena, ana naga sitom ga sur mesmesu la naþa Ntewa sinenania. ³ Kieta malena, naþa tekila kare komþas keviu pa rui, naþa tesuñia tetelivi ke ga temio erau la naþa pe amlelaga re poli. Ita temio la e malena viowa naþa pule e nakila maneneen þarita, na wereen sira lala, na mun maneneen wii pano tepe wowe, na veveyuena a na kilaen mara, na kilaen māagena kar la pano-o yemlagi, nakilaroen navisaluaen lala, amio nalotunen nono lala.

⁴ Nane kieta malena ke na sumo narui, ana nagane, kieta erau nene amninve asape ita na sanape narui. Añal naþa pe sinetan re si taveve laen poli vena kieta malena talilu e pulmaran kiela sukoþene, ana pe akekanan re nenaga, kila sinela kar ita paþisi. ⁵ Ana ve tesitom re suria, yar sur la ne sanene yoko asuñalu ase marana ne naga naþa yoko liþere yar mal lala amio mēna yar la naþa amarmare rui. Yoko monar avisawal kiela sur la vania, ana e pogos nene narui, yoko avisu kilale kiela napiowaena lala. ⁶ Ana taþatete ve sanene va nalelagaena lala. Pona yar na yomarava la aliþerela ala nakoena na yomarava van tasnela, kilia va tol naþa akilalu kiela malena. Ana pogos naþa asuñalu ase marana ne Ntewa, yoko naga la nalaena na malena van ninula. A malena ne nane pe pupia sur naþa kila tesuñia temlologan ke lologena wo van yaru lala.

Pelaga kiena li nalelagaena lala e pogos naþa legiena maro pimi ke lavis

⁷ Nesape nevisa sanini, sane lavis tetol luas nen sur make narui. E pog na sanene, nalelagaena lala monar asñal ruruia naþa kiela sitomen la ekik ruru wo, vena ve aursulan re leniena. ⁸ A metavan sur taþena make ga, monar asitom manene la si vaþisi, komin naþa visae tesitom yar tai, kila sa naþa meme ga na viewoen kiena mlamulen viowa lala. Visena tai pisa sanene rui, sape mlamulen viowa mok liu, ana nasinesiena kilia kalo la make ga. ⁹ Sur taþena, li nalelagaena lala la monar akekanan ga naþa avisuar la sina e m̄ala uñia. ¹⁰ A la make mēna lala monar akilia ruru namāreraena amio nakiliaena taþena taþena lala naþa Ninuna mla pan la, monar ayuñae ruru amio vena iilaen kiela erau taþena lala. Visae avisuar ruruia, akilia akila naþa yoko lemamiēna wo kiena ne Ntewa imi warpo yo e la. ¹¹ Yar naþa nakiliaena na visena teke ea, naga monar vis ruruia sa ga naþa visen kiena ne Ntewa ga lelaga suñia þar wowo ke e pulgona. Yar naþa nakiliaen naiilaen yuñiaena sike ea, naga monar kila wo amio namāreraen make ga naþa Ntewa mla pania. Visae silaga tekila make sur wo ve sa nene, yoko yar make akilia aieluar Ntewa vanonia, aieluar naga komin kia kiena ne Yesu Kristo, naþa naurarena make ga a namāreraen make ga ape kiena ga vano vano ve uro re.

Naloge viowaena kiena ne li nalelagaena lala

¹² Erau lala, nekilia nesape nagane apane ke pog na loge viowaena tai naþa kila amloge piowa paþisi. Ana sineun nesape nevisa van amiu, sa

naþa ve ailan manene re, ve avisu re sur nene sane sur tai naþa asitom ke asape taþatete imi malivin amiu pog tai yo. ¹³ Ana ya ga naþa akila, akekaran ga naþa akilia ave þegas amio Kristo e kiena naloge viowaena lala. Visae sanene, yoko siraunia, pupia kekarena vaþisi van amiu, naþa akilia ave þegas si amio e pogos naþa imi maliv amio kiena naurarena. ¹⁴ Visae taþena la akilia asape kia kiena Kristo sike e ko, yoko akilia akoven viuelen viowa la imi, ana ve ositom manene re. Yoko pupia navisa ruruena sulue ga e ko, komin naþa Ninuna ne naurarena kiena ne Ntewa nae ma e peni sike e kiona malena. ¹⁵ Visae ala nakoena tai pona naloge viowaen tai imi van ko, pe pon re akila komin naþa asape ko na yar na wearen yaru, pona ope yar na vinauena, pona ope yar na kilaroen navisaluaena, pona ope yar na kilaen viowa yo.

¹⁶ A visae akila komin ga naþa akilia asape ko na omlelaga ke e Kristo, ve okila re sane omawa, ana monar oyeluar Ntewa naþa pisu ko ke sape ko na otoroki naþa kia kiena ne Yesu Kristo sike e ko.

¹⁷ Nagane, pogos na liþereena siar ke rui, a yoko va ma tol þesan mratava mana ne Ntewa. A tepisu naþa naga kilia taan pog marera laþasia warpo yo e malena kiena narina lala, ana visae kila ve sa nene va la naþa amlelaga, temninue kare narui ana yoko ve sanapen la naþa pe sinelan re logearen kiena Lologena Wo poli. ¹⁸ Nanene na sane visena tai na Tus marua na Visena na Manmaruaena naþa pisa sanini, sape:

“Yar naþa asitom asape naga mesmes rui, pe sur marera tai naþa Ntewa kilia tamalia.” *Pakaiwa 11:31*

Ana visae ve sanene, ositomyuli yar la naþa yepel mavin Ntewa, la ape yar na mlamulen viowa ga narui. Yoko ve sanapen la?

¹⁹ Pogaga, e nene nevisa narin visen tai van amiu naþa Ntewa taan naloge viowaena pimi malivin amiu. Nesape asuna akilakila ga wo van yeririna make ga, a asuna aligan kiamiu malena sike e limana Ntewa. Naga pe Ntewa naþa sii make suria, naga pe Ntewa naþa masisun ruru sur make ga, a naga pe Ntewa naþa tekilia towasine ruru naga silaga.

5

Visena pa pa nasumonon lala

¹ Pogaga, nagane sineun nesape nevisawal sitomena laþasia van amiu nasumonon lala na suare. Nesitom nesape netorokin nevis van amiu sanene, komin naþa in mena nepe nasumonena, a metavana, in mena tai naþa nepisu Kristo e kilamarau, pogos naþa kus ke naloge viowaena metava e lak torovia. Ana nekilia ruru nesape in mena tai naþa yoko nesike loyua e naurarena la naþa yoko imi sirau, nane nepisu sane popon nekila visen la nene vena iila amiu. ² Neviun manene tan amiu sanini, nesape monar avisuar ruru þegas nen sipsip la naþa Ntewa mligan sike vatanon kiamiu navisuarena. Nanene na yuaen tai naþa keviu paþisi, ana lelaga, pe pon re visae akila naþa pe sinemiun re nakilaena poli. Ana popon akila ga amio sitomena naþa kekaren nakilaena, sa naþa Ntewa sinenania. Ana yuaena ya naþa akila, ve akila re ga komin narin nalaen tai naþa yoko alavia, ana akila ga komin naþa narin sitomen tai teke e amiu sape akila vena iilaen yar taþena lala. ³ A la naþa asike e limamiu vena avisuar la, ve akila re naþa akilali awarar manene laa, ana monar

asumon ruru la, avian la e mrapa, ana akilia ataveve lelen lamiu. ⁴ Visae ayum̄ae m̄a sanene vano, yoko p̄ar na visuaren sipsip kiena ne Ntewa yoko kekaran amiunia. Pogos naṗa imi m̄aliv sina, yoko visir plan amiu sane kiena p̄arin suṗe lala, yoko vaia ruru amiu naṗa kiena pupia navilavilaena naurarena vila e amiu naṗa taṗatete si vito tano pog tai.

Visena pa yar taṗena lala

⁵ Nagane visena imi van amiu kam m̄ee lala. Nepiun manene pan amiu nesape monar akekaran naṗa avatanon kiamiu yermaru lala a kiamiu nasumonena lala. Visen la ne sanene kam punu ga monar alavia, komin naṗa popon silaga tekila p̄elaga na vatanoena van ita. Nanene sane visena tai na Tusi na Manmaruaena tai pisa nanua laa rui, naṗa sape “Ntewa p̄isaluṗar p̄elaga na vilaveena, ana miila p̄elaga na vatanoena.”

Pakaiwa 3:34

⁶ Sanene, popon tekila kieta sitomena su lue ga vatanon Ntewa. Teligan ita e limana, ana e kiena m̄areraena yoko kilia visirlua ita si pogos tai. ⁷ Teligan kieta naurmiena la sike e m̄asina, komin naga sitom ita paṗisi, sinenan sape iila ita.

Avisaluṗar Yermare

⁸ Nesape nevisa m̄ena visena na weṗeṗe amiuea tai, sane monar avisuar ruru amiu, monar avisu kilale towe laa mrapa. Kieta nasinekar naṗa Yermare, naga telivwo ita lue ga, naga sane pupia sur mal tetan tai naṗa sane visokarian manene laa nalelagaena lala, visae suṗalun la karwowa kare la vitolwowa la vaṗisi. ⁹ Ana ve ataṗan re kila sanene, monar asuṗal m̄arera e kiamiu naviawaena vena avisaluṗar ruru naga. Pe kam re ga naṗa naga suṗa kilali amiu ke poli, ana akilia rui sane kieta erau taṗena la mok liu teliv e yomarava nini piora, naloge viowaena la pimi m̄aliv in la ke m̄ena ga, ana popon ita make ga tesuṗal m̄arera vena Yermare ve taulu re ita yar tai. ¹⁰ Lelaga naṗa asuṗa amloge piowa towe laa e pogos nene, ana kieta Ntewa nalemam̄iena make ga yoko iila amiu. Naga ke narui naṗa mligan plan amiu rui vena yoko amiu amio Kristo loyur̄a e kiena pupia naurarena, a naga ke narui yoko ligan ruru amiu sina nagane. Yoko sinemiu ve kurkur re, yoko ve akulul re, ana e kiena nam̄areraena, yoko akilia aviawa ruru sina. ¹¹ Nane, teyeluar kieta Ntewa nene, komin kiena nam̄areraena suṗa taulu make suria, a yoko suṗa taulu vano-o taṗatete ṗisi pog tai, sanene narui.

Visena maro

¹² Nesike e nini nemio kieta puruvi wo naṗa Saelas, noṗasine ke naga e sur moki, a naga miila inu sirilua kiamiu m̄aki nene. Nekilia nesape m̄aki nene plas laa ga, nepis ve tokak ga, ana ya naṗa sike ea, nekilia nesape pisawal ruru p̄elaga wo tanea lala na lemamiena kiena ne Ntewa pe lelaga, naṗa torokin amiu naṗa asike e nagane. Ve sanene, auloia, alavia vena iilaen kiamiu sitomen lala, silaga asuṗalu m̄arera ase ea.

¹³ Lala na suṗare nae nini Rom, amio m̄ena Mak, naṗa nemla naga sa ga naruu narui, apisa po kolulag pona pokolemalo paṗ amiu. Mesike e nini, mepisu piowa towe ga, memloge sane mesike e pupia pulkumali

viowa nasumo naŕa asape Papiion. Ana naga pogaga, komin naŕa mekilia mesape Ntewa mligan plan imimi naŕa memio amiu, ita teve kiena.

¹⁴ Nevisa maron sanini, nesape pogos naŕa aim lele taaga, aworworun amiu, amun pipimiu sa naŕa akekaran ruru amiu.

Ana kiau leniena sa naŕa sumãarena wo kiena ne Yesu Kristo sike make amio amiu naŕa ape kiena.

Inu, Pita.

Maki Nalua Naña PITA Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Sunienu plas na tusi nini

Maki kiena Pita na lua, Pita siria pan li nalelagaena lala e pogos tai naña navianiena la asike ne, ana kiela vianiena la pe mesmesu re poli, kila naña yaru la ataveve la asuñña amloru e mlamulena viowa. Ana Pita pisawal pa li nalelagaena la nene vena monar avisuar ruruia vena yaru la nene ve avilovilon kare re kiela sitomena.

Ana na kila woen þelaga viowa la nene, monar yaru kilia ruru Ntewa, a monar tamñan Yesu Kristo, naña kieta Suþe, vimi ve suri na sumo e kiena maliena. Li nalelagaena lala e pogos nene, amloge lologena wo nene e yaru la naña apisu Yesu e kilamarala, a naña amloge kiena visena lala, e pogos naña pian ke yaru lala.

Pita siri maki nini vena visirluaen sitomena kiena li nalelagaena lala, komin naña e pogos nene, navianena la naña kiela vianena pe mesmesu re poli, asuñña apisawal ke asape yoko Yesu taþatete si wasuþea.

Ana Pita sape Yesu pe þasuþe re polua komin naña Ntewa pe sinenan re yaru tai kovio poli. Naga sinenan sape yaru makega monar avilon kiela sitomena vetan kiela mlamulena viowa lala (3:9). Ana yoko naga monar ve ve piyavi re, Yesu wasuþe si imi.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Malena kiena li nalelagaena lala 1:3-21

Navianena la naña kiela vianena piowaga 2:1-22

Yesu yoko wasuþe sina 3:1-18

¹ Mak nini, inu Saemon Pita na nesiria, sa naña nepe yar na yuññaena kiena ne Yesu Kristo, a nepe kiena nalologena. Nesiri ke piñasu pan amiu, amiu naña atol naviawaena e naga rui po paþisi sa ke ga naña metol sumo. Naga pe Ntewa a pe kieta natamaliaena ita punu ga, naga kila lue ga po pan ita silaga. ² Sanene, nesitomañ amiu, nemlen nesape yoko akilia ruru Ntewa kieta Suþe naña Yesu va re laa ga wa, vano yoko naga kila kiena lemamienu a suññarena ulemamaga e kiamiu malena.

Yesu pio ita vena teve kiena

³ Yesu po pan ita paþisi, naña e mñareraena na kiena urarena a kiena sinewoena, naga pio ita vena tekilia ruru naga sanene. A pogos naña tekilia ruru naga, naga ga kila sur punu ga e kiena namñareraena wa nene, naña kila malena kiena ne Ntewa a kiena þelaga wa ule e ita. ⁴ Yesu kila na tetol nalaena wo la nene naña apowo paþisi, tepisu naña taveve ruru nena ga kiena navisaarena lala. A e mrapa nene, tepisu naña naga kila kieta malena pa pranar ke amio malena wa kiena ne Ntewa, a suñña miila ita vena toure matan kororak lala na sinenanena viowa lala na yomarava nini. ⁵ Komin sur ne na nene, monar amñareran naña akila kiamiu malena lala imi wo la ve sa nene. E naviawaena naña teke e amiu rui, popon

asikol si sinewoena. E sinewoena nene, popon asikol si kiliaena amio manmaruaena. ⁶ E kiliaena amio manmaruaena nene, popon asikol si nawanar ruruena, a e nawanar ruruena nene, popon asikol si sitomena viavi, a e sitomena viavi nene, popon asikol si p̄elaga wa. ⁷ E p̄elaga wa nene, popon asikol si sitomena wo, a e sitomena wo nene, popon asikol si sinesiena.

⁸ Pelaga wo la punu ga nene, visae asike e amiu, a visae asuṃa akapur ke silaga, yoko kiamiu malena kilia war mras wo la naṃa kiki vaṃisi. Pona kam na akilia kieta Suṃe Yesu Kristo rui, a visae p̄elaga la nene ve su re e amiu, yoko taṃatete nena akila kiena yuṃaena tai. ⁹ Yar na sanene pe kilamara p̄ala ga, taṃatete visu kilale suria a kiena sitomen plas ga. Naga sinen p̄esan sape akevan kiena mlamulen marua viowa lala, pe sitomaṃal re si sape sike e malena wo tai poli. ¹⁰ Erau lala, pe pon re yar ve sanene poli, ana nom̄areran amiu ke nesape kam make veve taaga monar aṃionli naṃa silaga akila yuṃaena wo lala vena avisawal ke asape Yesu pio amiu ape kiena, naga pe pe sur na visokanen re nene poli, a pe pe sur na kirakiraen re ṃena poli, ana naga pe sur na lelaga. ¹¹ Visae akilakila ṃa sanene, yoko taṃatete aloru pog tai, a pulutava na vaen loyuṃa e nasuṃenena kiena ne Yesu Kristo naṃa naga pe kieta Suṃe a Natamaliaena yoko suwowo ruru nena van amiu. Yoko aworworun ruru amiu vena ava asulue asike amio. ¹² Nekilia nesape visena la nene, pe pe urviu re pan amiu poli, komin naṃa apuarar ruru yam piavi rui. Ana taṃatete neligan naṃa monar nevisasawal kaṃaran ṃa visena lelaga la nene van amiu. ¹³ Naga nene pe yuṃaena na kiau malena, vena iila amiuena vena ve sinemiu ve p̄esan re, a nekilia yoko monar nekila ṃa sanene vano vano-o tol pogos naṃa kiau malena p̄isi. ¹⁴ Suṃe Yesu Kristo pisawal pan inu rui sape in na ve ve piavi re yoko neligan tasneu nini nevavin, ¹⁵ a sumon nene, sineun nesape nesiri plan sur make su ruru suṃa ga. Ve sanene, visae nevavin, ana mrapa sike p̄a rui vena akilia asitomaṃal visena la nene silaga.

Visena kiena Pita amio nalogena taṃena lala pe lelaga

¹⁶ Imimi nalogena lala mepian amiu mesape kieta Suṃe Yesu Kristo yoko wasuṃe sina amio kiena pupia nam̄areraena. Ana pe pon re laṃas avisayu navianena la nene asave nanene na visena na sitomen kien yar ga, pona avisave nanene na sa ga suniena marua ga lala. Mekilia mevisaar van amiu mesape pe sa re nene poli, komin nam̄areraen kiena Yesu Kristo naga pe sur lelaga naṃa mepisu e kilamaramimi rui. ¹⁷ Nanua na, mesike memio e pogos naṃa Ntewa mligan naurarena nae ma e peni sike e naga, a mieluarua, naṃa kiena visena tai molue kom meta pitomi pisayu naga, sape

“Nanene naga naru nena napo naṃa sineu si paṃisi, nekekaran nena ga naga.”

¹⁸ Imimi ke narui memloge pulgon nae ma e peni naṃa pisawal visena nene, naga nene e pogos naṃa mesike memio Suṃe ma e tavie wa naṃani. ¹⁹ Ana komin sur la naṃa mepisuia a memloge, mekilua ruru merarava e kiamimi sitomen lala, mesape nanene naga sur lelaga la naṃa navisawalena nasumo la apisawalia. Kiela visena lala sane kapi vivaga wo tai vena vivagali yemalolo naṃa tesike ea, ana popon touloyuia ana telavia. Sanene yoko kilologia mrapa van ita vano tol pogos naṃa legiena

viu imi m̄alivin ita, a verue na kolulag vam metava e kieta sinapane vena tegoli kieta sitomen lala.

²⁰ Ana sineun nesape nevisa si sur tai e lepas na visawalena kiena ne navisawalena marua lala naŋa asirilua sike e Tus Wa. Naga sanini, sa naŋa navisawalen lala nene, taŋatete yar tai suŋalu visave naga taaga kilia ruru kala kinas. ²¹ Nanene komin naŋa visawalena la nene, taŋatete amolue vetan sitomen ken yaru, ana Ninuna ne Ntewa naga miyumiŋae e la, sumon la vena avisawal visawalena kiena ne Ntewa lala.

2

La naŋa apian ke visena navisokanena

¹ Ana sa naŋa tekilia, e pogos kiena ne navisawalena wo la na sumo, pogos laŋasia navisokaninen navisawalena m̄ena am̄alŋalivi ke e marana ne yeririna kiena ne Ntewa lala. A yoko ve sa ke m̄ena nene van ita nagane, naŋa pog tai, navianena navisokanena pona aim am̄aliv yo. Navianena kar la ne sanene, yoko awar vinaun ga navianen laŋas naŋa pe pe lelaga re poli imi, la akilia asape amlelaga e Suŋe na mava, asape naga tamalia la, ana kiela navianen la nene akawe ke sina ga naga. Navianen la nene kilia kila kare naviawaena kiena ne nalelagaena lala, ana navisokaninen vianena la nene pe apisu kilale re asape kiela nakoena pimin la ke vilaga narui. ² La apiowa manene paŋisi, a temawan tevisayu ya naŋa akilakila ke ne. La asape amlelaga, ana akila ke ga naŋa yeririna taŋena la apisu kilale kiela ŋelaga, asuŋa apisa kare ke kieta mrapa na lelagaena paŋisi. ³ Yar na visokanen lala, sinelan manene la sur lala, yoko akuan visena kiki la ve moki van amiu vaŋisi, yoko akilayon li naŋa aure amiu e suniena la naŋa apule e suri la naŋa pe pe lelaga re poli. Ana pogaga, Ntewa na pe momalio re poli. Naga mliŋerela, kila ruru kiela nakoena su ruru sike nakonua rui.

⁴ Popon tevisu kilale ŋelaga kiena ne Ntewa naliŋereen yaru a natamali- aen yaru nanua sumo. Naŋasa, asitomyuli navisi kiena ne Ntewa la nanua sumo, naŋa laŋasa asuŋalu asape asu metavanja. Naga sape pe sur re tai nene poli, ana suŋalu koven plan la veraga, apito tano e puluyo malolo e kapi na loge viowaena, vena asuŋa e nene vano tol pupia legiena na liŋere maronen yar lala.

⁵ Ana asitomyuli m̄ena yeririna nasumo la nene, naŋa e pogos kiena ne yermarua Noa. Pogos naŋa mlologon ke ŋelaga wo kiena ne Ntewa pan la, ŋarila m̄arera paŋisi, yepel mavin ga. Ana Ntewa kila pupia womie ŋere plan la, ana Noa ga amio namratava puna la olua, tamalia la.

⁶ A naga sina, asitomyuli pupia pulkumali keviu lua nene naŋa Sotom amio Komora. Ntewa m̄al kiela napiowaena lala, ana sikap mumu la apim ape posnoyavi nenaga, a naga nene vena visawalen sanape naŋa yoko kila va la make ga naŋa asike e malena viowa.

⁷ A nasitom̄al maronen la nanua sumo ne, nane yaru naŋa Lot. Naga pe yar mesmes tai, a naga mloge lue piowagan ŋelaga na kororak kiena yar la naŋa akilaroro ke navisaluaena, naŋa naga sike likan la. ⁸ Legiena make ga naga suŋa piŋu ke kiela malena viowa lala, a suŋa mloge ke kiela viuelen lala, ana Ntewa kila sanape? Mla nakoena pa yar viowa lala nene, ana tamalia kiena yeririna wo naŋa Lot.

⁹ Ana visae tesitom ruru e la nene, yoko telual ĵelaga kiena ne Ntewa tai, naĵa sanini. Naga kilia ruru ve sanape naĵa wereplan kiena yeririna wo lala vetan sur na kilalien lala, a naga kilia uarar ruru yeririna viowa lala asuĵa awar kiela nakoaena lala. Yoko kila la awar malumun ĵa nagane sumo wa, ana e legiena naliĵereena awar make ruru nena napo.

¹⁰ Visena nene tol make yeririna lala, ana tol manene laa naĵa asuĵa ataveve ke nasinenanen viowa lala na ĵelaga na mlamulena naĵa apaeme amio, ana tol ĵena la naĵa pe sinelan re yagongen poli, ape ĵar ĵarera paĵisi. Yar kar la ne sanene, aĵarwarlan kiela ĵar ĵarera la ne sanene ĵisa, ana aplaven ĵena kiela napiowaena lala, pano pe amaraun re si sur tai poli, ana apisa kare yerkawa kiena ne Ntewa lala. ¹¹ Navisi nae ma e peni aĵarera taulu la nene, ana akilia asape asike e marana ne Ntewa nae ma e peni, ana amaraun visa kareen yaru la nene, ana yar la nene na pe sa re nene poli, la asitom korenan ga sur la nene. ¹² Sur la mok liu naĵa tepisu sane apa laa metava pona ape wa manene laa, ana yar la nene pe apisu kilale re poli, asuĵa aĵarnena kare ga sur wa la nene. Kiela ĵelaga la sanene, kila narui la asaga sur mal tetan ga lala, naĵa akila ke ga ĵarila pe akila re suri wo poli. Akila ĵa wowe sanene pano pano ailan ga sa naĵa yaru la aligan lokulia la, awe moĵar la amare, a yoko ve sa ke ĵena nene van la nene, ailan ga alual kiela marena. ¹³ Yar sur la ne sanene, akekanan ga akila paĵagena lala na ve torog kareen ga kolpae, a e pogos na kilaen kamiu kinanena wa lala apim asike loyurĵa, kiela sitomena pulen ga kekarena na kiela viowaena lala. La na sa ga kurka pona magka la naĵa akila kare tasnemiwo wo lala, ana pe asitom re nena asape kiela napiowaena lala yoko kila ke sina ga la aloge viowa manene poli. ¹⁴ Kilamarala pulen ga sira na kilaen kolau, a akan ĵa mlamulen viowa pano-o pe sinela maren re poli. Kam laĵas naĵa amalum towe ga lala, aĵere la narui apa amio la, a ape yar ĵena la naĵa apian ruru la sina e mrapa na vinayaen sur lala. Lelaga naĵane, la nene ape ĵegas tai naĵa yoko nasinemimiena kiena ne Ntewa yumu plan la make na wa. ¹⁵ Amligan mrapa mesmes rui apa ataveve ke narin mrapa la naĵa tekilia tesape mrapa kiena yaru naĵa Palam Peor, naĵa Visena Wa pisayu naga sane yar tai naĵa pe navisawalen ĵena, ana pano naga kekanan manene kan mras nen napiowaena. ¹⁶ Ana pogos tai, milan ga naĵa Ntewa kila narin togki tai pis pania vanon kiena napiowaena lala. Togki lala pe akilia re apis poli, ana nanene naga pis sane yaru, ĵere mesmesun towe laa kiena ĵelaga viowa lala. ¹⁷ Yar viowa la naĵa nepisayu la ke ne, nekilia nevisa ĵena nesape la sa ga pulus nen wii naĵa mema rui, yar naĵa moto karia taĵatete lual wii ea. Pona asaga lul malolo tai, tekekanania toĵape yua kove, ana peraga, lagi mlelua pano. Ana yar la nene, lelela napo pe yemalolo ga ĵeke ga wa, yo ne nanene pe lele na loge viowaena. ¹⁸ Yoko monar awar nakoaena na sanene, komin naĵa gola la pulen ga visokanena amio visvilaveena naĵa ĵere manene sitomena kiena yar taĵena la paĵisi. Yar taĵena la nene, aĵure matan yomarava nini apimi ga loyurĵa na wa, ana nagane yar viowa lala nene asuĵa apisa ke visena la naĵa pagan nasinenanen viowa na mlamulen viowa la naĵa sike e la pimi keviu manene laa narui, ana e mrapa ke nene asuĵa aĵere plan la ke sina ga. ¹⁹ Kiela malena sike vatanon yerkawa na kilaen mlamulen viowa rui, ana sanape naĵa apisa kotalia ke yar la asape visae atavevela,

yoko alual malena wo? Tařatete ve sanene, komin nařareraena ya nařa pe suřen kionřa malena, ko ope kiena yar na yuřaena narui, sane la nene, nařa na nagane apim sa ga yar na yuřaena na nařareraena na mlamulena viowa narui. ²⁰ Visae lelaga nařa asape ařal kieta Suře Yesu Kristo Natamaliaena e kiela malena, apisu kilale nařa řelaga na yomarava suřa kila kare la ga, kila narui ařure matania apim, sanene na po pařisi. A visae yam ve plas ga awasuře ke sina ava e kiela malena nařa ařure matan ga na wa, nanene na yoko va viowa la narui. ²¹ Visae pe akiliali re nena mrapa na řelaga mesmes po, sanene na po towe laa pan la, ana pogos nařa akilia ruru po, apa li e ve tokak ga, ana siraunia ařasuřela ke sina apa varau, nanene piowa pařisi. Visena wa kiena ne Ntewa la nařa amla pan la, la na akekaran řesan nařa ala e kiela malena lala, ana nagane aplon ke sina řasila pania.

²² Yar la ne sanene, visen lua nařa pisayu la, nařa tai, pisa sanini, sape
“Lokul ga kilia va kan ke sina ga kana liluaena,” *Pakaiwa 26:11*

a nalua, pisa sanini, sape

“Visae okevan ruru kionřa nompui, yoko monar yal mesmesun ga sukořene va kupo ke sina yo řeke ea.”

3

Legiena keviu kiena ne Suře nařa wasuře sina

¹ Erau lala, sa nařa apisu kilalea, nane kiau řak na lua pimi pan amiu. Ya nařa teke e kiau sitomena vena sirien řaki la luoka ga nini, sineun visawalen visen wo lařas nařa yoko akilia asike lue e kiamiu sitomena la silaga vena iilaen kiamiu malena lala. ² Sineun nesape popon tesitořal řa visena kiena ne navisawalena wa la na sumo silaga, amio řena navisaluaena viu la nařa kieta Suře Natamaliaena mla pan imimi kiamiu li na lologena lala, nařa mepisawal liluen pimi pan amiu.

³ Sur řes nařa sineun nesape nevisa naga sanini, nesape monar akilia sa nařa e legiena maro lala, yoko yar la nařa na visa kareen yuřaena kiena ne Ntewa akilia aim ařalivi. Pelaga kien la nene, la sinelan ke ga suri ya nařa asitomia, ana asitom korenan ga sitomen kiena yar tařena.

⁴ Sur tai nařa yoko avitalia ita vanonia, naga e lepas na visena kiena kieta Suře nařa sape yoko wasuře si imin ita. Yoko asuřa aviuiunia, avisave “Nawasuřeen kiena kiamiu yerka wa nařa pisaaria pan amiu, nanape? Siar e pogos kiena kata apua la pimi, sur make ga na yomarava nini suřa kiriri pogaga. Imimi na pe mepisu re nena sur tai poli wa, pona kam ga apisu yo?”

⁵ Ana pogos nařa apisa ke visena la nene, la pe asitom re nařa navisaarena kiena ne Ntewa naga pe lelaga silaga, a kana visena nena kana pupia řareraena sike ea. Sa nařa e pogos na siiena yomarava, kiena visena ga kila sinapane, a kila yomarava nini amio kana porotano lala a kana si lala. ⁶ A siraun nene, kiena visena kila pupia womie kalo sina yomarava nini, nařa řere plan make nena sur punu ga nařa sike ea e poglis nene. ⁷ A kiena visena nena miyuřae ke nagane na wa, suřa řuarar ruru ke sinapane a porotano na yomarava vena asuřa vano tol nařa pupia kapi na legiena na liřereen yaru yoko imi kekan plan malena kien yar la nařa pe sinelan re Ntewa e kiela malena poli. Nanene pe

māreraena kiena ne Ntewa, ana yaru la nene pe sinelan re naṣa akilia poli.

⁸ Ana erau lala, e lepas naṣa na visaarena na wasuṣeen sina kiena ne Suṣe nene, popon naṣa ve sineta ṣesa re naṣa Ntewa naga pe pulo re legiena amio kas sanē ita poli. E kiena visuena, kas manu taaga pona legiena taaga, lalua maran taaga ga. ⁹ Pona yar laṣasa asitom asape naga kila malen li sur yo, pe kila re ya naṣa naga pisaar poli, ana pe sa re nene poli. Naga pe kila malion re sur poli, suṣa kila ke kiena sitomen piavi paṣisi, komin pe sinenan re yar tai kovio poli. Naga sinenan sape la pogos ve piavi sanene vena yar la akilia avilon kiela sitomena. ¹⁰ Ana lelaga, yoko pogos tai pupia legien kiena ne kieta Suṣe imi mālivi e yomarava. Yoko ve sa yar na vinauena, naṣa yomarava ninue sape pimi ke narui, ana yoko iilan ga naṣa imi worunia. E pogos nene, yoko sinapane lala akakapuru sane polilu, yoko akokovio nenaga, a yoko kapi kekan make suria vano-o tol naṣa yomarava amio sur make ga naṣa sike ea, yokorena. ¹¹ Ana komin naṣa yoko yomarava imi ve sur koren ga ṣeke na, nesape neviun tan amiu, nesape pogos naṣa asike ea wa, popon kam na ave yaru na sanape, a popon ave wa pona akila yuṣaena kiena ne Ntewa ve sanape? ¹² Monar akekan legiena nene imi, a visae kam na ave yar wo lala, ayuṣaē mārera yoko akilia akila imi mālivi vilaga.

Yoko kapi kekan ma e peni, kekan makea, a yoko imi kekan mumu make sur naṣa sike e yomarava. ¹³ Ana tesuṣālu mārera tese kiena visaarena, naṣa sape yoko māta uṣa viu tai, naṣa peni viu amio yomarava viu, naṣa pe purṣes nen ṣelaga mesmesu make ga.

¹⁴ Erau lala, nane tesuṣate ke ne vena imi wera ita teva e yo nene, ana pogos naṣa pe tetol re poli wa, monar toṣareran teve yar wa tesuṣa ga, teyekiki, a tesuṣa e suṣare.

¹⁵ Lelaga sane Suṣe pimi re poli wa, a ve tesitom re viowa, monar tekekan naṣa mla pogos pan ita vena tevilon ita, mla ṣena pulmas pa kieta erau lala, vena la ṣena akilia atol natamaliaena. Sitomena nene, kieta puruvi wo naṣa Pol naga ṣena pisa pan amiu nanua sumo rui e ṣaki tai, naṣa siri amio manmaruaena wo la naṣa Ntewa mla pania. ¹⁶ A nane visena ke nene naṣa suṣa kiakan ke e kiena ṣaki taṣena lala, pogos naṣa pisayu si na wasuṣeen si kiena ne Suṣe.

Kiena ṣaki la nene po paṣisi, ana pogos laṣasa kala navianena la urmi towe ṣaga, kila sane visen laṣas naṣa naga siria yaru laṣasia pe apulokilale re poli. Ana pogos tai, yaru la naṣa pe ṣarila po re poli, naṣa pe akilia ruru re sur poli, apuloia apulolon kare kana navianena ne lala pa pe taṣena, sa naṣa asuṣa akila ke yam mok li rui e visen taṣena lala e siriena wa lala. Ana pogos naṣa akila sanene, pe yar taṣena re la naṣa aloge viowagan poli, ana kila la ke ga apa e mrapa na kovioena.

¹⁷ Kiau erau wo lala, komin sur ne la nanene nesitom amiu paṣisi. Nekilia nesape akilia ruru sur la nene rui, ana sineun nesape nela si visena mārera van amiu, nesape monar avisuar ruru amiu. Ve atamān re sitomena navisokanen ken yar la naṣa pe ataveve re navisaluaena kiena ne Ntewa poli aim aure plan amiu sina. Lelaga, pe pon re si alor vetan yo wo na viawaena mārera naṣa asike pa e rui.

¹⁸ Kiau visena maro, nesape akapuru aim amarua ruru e p̄elaga wo na lemamiēna a namanmaruaēna kiena ne Yesu Kristo kieta Suṗe a kieta Natamaliaēna. Ana tela maran si naurarena vania, nagane, a e pogos la naṗa pimi ke ga wa, vano vano-o ve uro re, sanene.
Īnu, Pita.

Maki Nasumo Naþa YOANE Siriyaia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena na plas na tusi nini

Maki þesa kiena Yoane, naga kiena sitomena keviu lua.

Nasumo, Yoane sinenan sape visirlua sitomena kiena li nalelagaena lala naþa aulo maki nini, vena silaga monar asikol la ruruia naþa kiela sitomena ve taaga ga, a vena asikola ruruia amio Ntewa, amio narina naþa Yesu Kristo.

A nalua, naga vena visaen vanilla vena ve ataveve re navianiena la naþa kiela vianena pe mesmesu re poli, komin navianena la nene akilia akila kare suniare e kiela visena na visokanen lala, ana yoko kilia kila naþa li nalelagaena la taþatete si asikol ruru la e sitomiena ve taaga.

Navianena la nene asuñã apian ke yaru lala, asape þelaga viowa la apimi añalivi komin yaru la asike e yomarava, a amiyuñãe ke ga e suri na yomarava la ne. Amio nanene, asitom sape Yesu, naga narina Ntewa, ana pe pe yaru ruru re sane ita poli. La asuñã apisa ke asape visae Ntewa tamalia yaru, yaru nena taþatete sitomali si malena na yomarava nini, a pe pe suri re poli visae yaru na sanene kila milamulena viowa po pe kila re milamulena viowa poli a pe pe suri re mēna poli visae naga sinena si yaru taþena pona ve sinena si re, ana suri la nene maran taaga ga, pe suri na yomarava ga.

Yoane siri maki nini, sape kila meraravan naþa naga yepen mavin sitomiena la nene pano-o paþisi, a pisawal meraravan naþa Yesu Kristo, naga pe yaru nena sane ita. A naga pisaar mārera sape yaru la naþa amlelaga e Yesu, a sinela si Ntewa, monar sinela sisi la mēnaga.

Komþasnen Tusi La Na Nini

Visena þesa 1:1-4

Legiena a yemalo 1:5—2:29

Narina Ntewa lala a narina Yermare lala 3:1-24

Ninuna naþa pe purþesnen visena lelaga a ninuna naþa pe purþesnen visena na visokanena 4:1-6

Pelaga kiena yaru naþa sinena si yaru 4:7-21

Pelaga na lelagaena naþa kilia taulu make suri la silaga 5:1-21

Yar na visawalen malena kiena ne Ntewa van ita, naga pimi e yomarava þisi rui

¹ Sur tai, nanua sumo e pogos naþa yomarava siaria, ana nagane in na nemloge, nepisu e kilamarau, in na nepisu ruru pano-o, netol nena e luñau. Sur nene, kiena kia sanini, sape Navisawalen Malena, po Purþesnen Malena, po Malena Naþa Ve Uro Re Pogos Tai, nane in na sineun nesape nesiri van amiu. ² Sur nene, nanua sumo pe tekilia re poli, naga suñã ga amio Ntewa arimata pano-o, nagane na pimi þarpoyo merarava e marata e yomarava nini narui, ana imimi moki mepisuia, a mepisawal

pan yeririna lala. ³ Imimi memloge ruru nena e kiligamimi lala, a mepisu nena e kilamaramimi, ana mesape mevisawal van amiu vena kam mēna ga alelaga ea. Visae kam alelaga ea, yokorena kam mēna aim ave taaga amio imimi, sa naḡa imimi mepe taaga ga memio arimata Ntewa a narina Yesu Kristo rui. ⁴ Sur nene kila pupia kekarena sike amio imimi silaga, a visae auarar ruru visena la naḡa nesape nevisa van amiu e m̄aki nini, yoko pupia kekarena nene sike mēna amio amiu, ḡisi na kila ita punu ga teloge wo vaḡisi.

Ntewa naga pe purḡes nen yomerarava

⁵ Visena naḡa narina ne Ntewa mla pan imimi, pisape monar mevisawal van yeririna taḡena lala, sa nene, naga pisa sape, Ntewa pe purḡes nen yomerarava, pe narin yemalolo re nena tai teke puna. ⁶ Ve sanene, visae tepisawal ke tesape tepe taaga temio Ntewa, ana tekila ke ga ḡelaga na yemalolo la na wa, nanene tepisokan ke ga ne, pe tekila re sur na lelaga nene poli. ⁷ Ana visae tesum̄a teyal m̄a e yomerarava naḡa Ntewa sike e silaga, kila yoko telapran ita ruru wo silaga, ana tevisu tana na narina, Yesu, kilia kevan ita temekiki e kieta mlamulena viowa lala.

Nayalena e yomerarava kiena ne Ntewa: Monar teligan plan ḡelaga na mlamulena viowa lala

⁸ Yeririna naḡa pisawo ke, pisape naga pe naviowaena su re e kiena malena poli, kiena visena nene pe pe lelaga re poli, naga pisa kotalia ke sina ga naga. ⁹ Ana visae tevisa plan ga kieta naviowaena lala, yoko Ntewa viewo ita, ḡisi na war plan kieta naviowaena lala vetan ita, kila ita temekiki. Naga ga kila ruru mrapa na kilaen sanene rui, ana ita towasine ga naga sane yoko kila van ita sanena naḡa pisaaria. ¹⁰ Ana visae tesum̄a tevirovia, tevisa m̄a tesape pe tekila re naviowaena poli na, nanene ita tekila sane Ntewa naga pisokan ga, a ita tekila sane kiena visena nowo na lelagaena, pe tepuarar ruru re nena e kieta malena la poli.

2

¹ Naruu lala, sineun nesape nesiri visena nini van amiu vena iila amiu avisuluḡar sane pe pon re si ataḡa mlamulena viowa poli. Ana visae pogos tai, amiu yar tai kila viowa, monar tesitom̄al silaga Yesu sulue ga sike na, sane pe yar wa tai na waren kieta visena lala. Naga mesmes, a mekiki, naga kilia va sum̄al mesmes e mara Ntewa, kilia viun tania vena naga sinen ye ita, viewo itania. ² Ana mrapa na kilaen sa naḡa yoko Ntewa kilia viewo itania sanini, nane Yesu ga ne, komin naga pe kuḡaḡaena na warplanen kieta mlamulena viowa lala, ita yeririna punu ga na yomerava.

Nayalena e yomerarava kiena ne Ntewa: Monar telogear kiena navisaluaena lala

³ Visae yar tai viun ve sanini, visave: ?In na pe nekilia re poli, nekilia ruru Ntewa, pona pe nekilia ruru re naga poli? ?In na nepe kiena, pona pe nepe kiena re poli? Ve sanene na, teviun si tania, tevisave, ?Sanape, ko na omlelaga ke e kiena visena lala, pona pe omlelaga re poli? ⁴ Nanene vanon naḡa visae yar tai visa sape naga kilia ruru sape Ntewa, naga pe kiena, a naga pe kila re sur la naḡa navisaluaena kiena ne Ntewa pisa ke ne, yar nene naga pe pisa re lelaga ne poli, pisokan ga. ⁵ Ana yar naḡa mlogear ruru visena kiena ne Ntewa, naga kila meraravan sane naga kekaran kemua lelaga, pimi keviu lue ga. Ana e mrapa na sanene narui

tekilia ruru kemua tesape ita tepe kiena ne Ntewa na lelaga. ⁶ Yar naþa naga pisa ke sape pe kie Yesu, yoko monar tevisuluþar naþa naga mla kemua Yesu pe lelaga e kiena malena.

⁷ Erau lala, e lepas tai na, navisaluaena naþa nesiri ke pan amiu, naga pe pe visena viu re tai naþa na nanagane poli, naga pe visena tai na susumo, pe visena kiena ne Ntewa ga naþa amloge pa na susumo rui. ⁸ Ana e lepas taþena tai na, pe lelaga mena naþa navisaluaena nene, naga sa ga pe urviu si tai pan ita, komin ita tepisu ke sane nagane þere ke yemalolo þaro pano, kila ke yomerarava na lelagaena pimi narui. Naga sane e malena kiena ne Yesu narui, a nanagane pimi ke mena sanene e kieta malena la narui, þisi na kila ita tepisu kilale ke visena viu nene pe lelaga kemua.

⁹ Visae yar tai visa sape mial ke pa e yomerarava rui, ana tepisu naga sinen kar ke wenla, kila ke piowa pania, yar nene sike e yemalolo wa.

¹⁰ Ana yar naþa kekararan wenla, kila ke po pania, yar nene mial ke pa e yomerarava narui, taþatete sitoial sape þisi na yalwowe sina e yemalolo, lolor si pogos tai. ¹¹ Ana naga naþa sinen kar ke wenla, naga ve ve sa re nene. Naga sike e yemalolo wa, yemalolo kila sane kilamarana þala, mial wowe lue ga e pupumalko, pe pisuluþar re kiena mrapa poli, pisuluþar re lele ne kom ke e poli.

Nayalena e yomerarava kiena ne Ntewa: Ve tekekararan re yomarava nini

¹² Amiu naruu lala, amiu kiau nin sisi lala e kieta na lelagaena, in na nesiri ke visena la nene pan amiu komin kam ke narui naþa Ntewa arimata piowo kiamiu mlamulena viowa komin kia kiena Yesu Kristo, ana amiu akilia naga. ¹³ Kiamiu yermarua lala, in na nesiri ke visena la nene pan amiu komin kam ke narui akilia ruru laa naga rui, naþa naga mali sike nanua sumo, sumon na siena yomarava nini. ¹⁴ Kiamiu yar mee lala, in na nesiri ke visena la nene pan amiu komin kam ke naþa anarera ruru po narui, amligan ruru pa visena kiena ne Ntewa teke e kiamiu malena la rui, ataulu pa Yar Viowa nene rui. ¹⁵ Sineun nesape nevisa ve sanene van amiu, ve akekararan manene re yomarava nini, pona kiena sur lala. Yar na kekararan manene yomarava nini, naga taþatete kekararan ruru arimata. ¹⁶ Nanene komin naþa sur na yomarava lala, pona kiena þelaga lala, ape taþena, pe sa re sur kiena ne arimata Ntewa amio kiena þelaga lala. Sur na yomarava la nene la sanini, lala ape purþes nen nasinenanen sur moki, ape purþes nen nawereen kilamarata, ape purþes nen warwarena e kieta malena. ¹⁷ Yomarava nini, amio kiena sur la naþa yeririna la sinelan manene silaga, naga pimi ke vena kovioena ga, ana yar naþa kila ke mesmes e nasinenanena kiena ne Ntewa, naga yoko sulue ga sike narui.

Nayalen e yomerarava kiena ne Ntewa: Monar tevisuar ruru ita vanon sinekar

¹⁸ Naruu lalo-o, nagane tesike e pog maro narui, sa naþa amloge pa rui, na yar naþa apio asape Nasinekar kiena ne Kristo, yoko kilia vim katenia. Pe tepisu re naga poli wa, ana tepisu pa narin yeririna moki na kila kareen Kristo rui, ana kila tepisuluþaria sane yoko ve ve piavi re na Legiena Maro malivi. ¹⁹ Sinekar la naþa nepisayu ke ne, kam na akilia ke ne. Nanua, la asu amio ita asu ga likan ita, ana sirauina, asualu narui, amligan ita aþure matan ita sina apano. Nanagane na, tepisuluþar la ruru nenaga, sane pe apimi re veraga ga amio ita poli, vanon visae peraga, yoko la asu

ruru ga amio ita. ²⁰ Ana kam naña asu ruru ke ga wa, yar wa Kristo pisa ruru amiu pa rui, ana apisuluñar kiena visena, yoko tařatete aurmatan si naga. ²¹ Ve asitom re asape in na sineun nesape nevisi van amiu vanon sitomena tai naña asape amiu na aminue ga suria, vanon pe sa re nene poli. In na nepišu sanē akilia aloge ruru kilale visena na lelaga a visena na visokanen řisi rui, amiu akilia pa rui visena navisokanena tařatete molue e visena nalelaga, ana nesape nevis van amiu ve naiilaar amiuena. ²² ?Ana visokanen ya ne la nene apisa ke ne? Visena ne nane, apisa sanene, asape Yesu naga pe pe Navisaarena re poli naña Ntewa mligan pimi tamalia yomarava nini. Visena nene naga pe visena kiena yar la naña sinela kar ke Yesu, ana yar naña pisa sanene, naga kawē ke Ntewa arimata, a kawē ke mēna narina. ²³ Yar naña pilopu māsina pa narina ne Ntewa, Ntewa tařatete se e naga, a yar naña pisawal ruruia pisape naga mla narina ne Ntewa e kiena malena, yoko Ntewa mēna ga sike amio naga silaga.

²⁴ Lologena wo naña amloge řesania nanua sumo, naga pe visen wo a pe lelaga, ana popon aligan ruruia e kiamiu malena lala. Visae ve sanene, yoko kiamiu malena naga sumā wo e Ntewa amio Narina silaga, ²⁵ nagane akilia atol malena naña naga pisaaria sape la maran si van ita, naña ve uro re pogos tai.

²⁶ Naga ga nene nesape nevisa van amiu e lepas kiena ne la naña apisa kotalia amiu ke ne, asape aure amiu ava ave tařena sina. ²⁷ Kristo na miawawo amiu pa rui, ana Ninuna Wa naña amiu atolia e pogos naña, naga sike amio amiu wa. Naga kilia vian amiu e sur punu ga naña pe lelaga a mesmes, ana tařatete si akale yar tai naña naga kilia vian amiu sina ga e sur lařasia. Yoko akilali ga sa naña Ninuna Wa pian amiun e řisi rui, naña pisape popon amiu aligan ruru kiamiu malena to ruru lue ga e Kristo. ²⁸ Naga nene, naruu lala, visae kieta malena naga su ruru lue ga e Kristo, tařatete teloge viowa pogos naña naga wasuře sina ga pun ita. Ana visae peraga, pupia memawaena, řisi na tesape tokuswan marata pogos naña tevisu naga vim. ²⁹ Tekilia tesape Kristo, kiena řelaga punu ga po a mesmesu, ana yar naña naga mēna sanene, tekilia tesape yar nene naga mēna pe narina ne Ntewa sane Kristo.

3

Ita tepe narina ne Ntewa lala

¹ Asitomveveli sitomena kiena ne arimata Ntewa e ita yeririna viowa lala. Naga kekaran ita keviu pařisi, pano-o kila pan ita sa ga naña tepisu ita sane narin ga lala. Ana pe ita re ga tepisu ita sa nene poli, naga mēna pisu ita sanene, komin naña pure ita tepa loyuma e namratava puna rui, sane narina wawa lala. Yar tařena lala e yomarava pe akilia ruru re arimata poli, sa naña ita tekilia naga, ana sur nene kila la pe apisu kilale ita re mēna poli, sane ita tepe narina lala. ² Erau lala, ita tekilia tevisa tesape tepe narina ne Ntewa, ana pe tekilia re poli wa, sane řisi na sirau, yoko naga kila ita teim teve ya sina ga. Ana sur tai tekilia ruruia, naña visae Suře Yesu warpoyo sina ga, yoko tevisu ruru nena naga e kilamarata napo, tevisu ruru naga, naga ke narui, ana pogos naña tevisu sanene, yoko teimi teve sa ga naga. ³ Ana yar naña sinenan sape yoko naga mēna imi ve sa

Yesu Kristo, naga monar uarar ruru kiena malena mekiki ruruia a ve wa, sa ga Yesu.

Ita narina ne Ntewa lala: Monar teligan þelaga viowa lala

⁴ Yar naþa taþa mlamulena viowa, kilaro ke navisaluaena kiena ne Ntewa, komin purþes nen þelaga viowa, naga pe þelaga na monen logearen navisaluaena. ⁵ Ana pogos naþa Yesu pimi e yomerava nini, naga pimi naþa pe mlamulena viowa tai to re nene e naga, naga pimin vena war plan kieta mlamulena viowa lala. ⁶ Ana visae sanene, yar naþa kiena malena teke ruru e naga, yoko mlamulena viowa ve su re si e naga, naga taþatete si kila naviowaena. Ana yar naþa mlamulena viowa teke e kiena malena silaga, naga pe pisu ruru re naga poli wa, naga pe kilia re nena naga. ⁷ Kiau narin sisi lala, piowa naþa avisa kotalia amiui. Yar naþa kiena malena po, naga pe yar mesmesu sane Kristo. ⁸ Yar naþa kiena malena piowa, naga pe yeririna kiena Yermare, naþa naga pe purþes nen mlamulena viowa e yomarava, siaria e nasiiena pimi tol nanagane. Pelaga viowa kiena ne Yermare kila narina ne Ntewa pitomi malivi e yomarava nini, vena we plan kiena yuaena viowa lala a kila kiena puriukawaena naga þisi. ⁹ Yar naþa sike loyua e namratava kiena ne Ntewa, naga taþatete si taþa mlamulena viowa, vanon malena kiena ne Ntewa te ea. Naga pe narina ne Ntewa, ana monar kus þelaga wo kiena ne arimana nene, þisi na taþatete si kila viowa. ¹⁰ E mrapa ne la nene ita monar tevisu kilia ruru ga sane ane pe narina ne Ntewa, a ane pe narina ne Yermare. Yar naþa pe kila re mesmes poli, pona yaru naþa pe kekaran re namratava puna poli, yar na sanene naga pe pe nin sisi kiena ne re nena Ntewa poli.

Ita narina ne Ntewa lala: Monar telogear navisaluaena nasitomen yeririna taþena lala

¹¹ Lologena naþa amiui amloge siar e purþesia pimi, na sanini, naþa pisa sape: ita monar tekekan ita silaga. ¹² Asitoali yar sa Yermare nanua ne, Ken, naþa pe kekaran re wenla naþa Epol poli, naga memoaria. Piowa naþa tekila sanene, ana popon tesitomvevelia mias ya ne naga kila sanene? Nanene vanon kiena yuaena lala, Ntewa pisu piowa ga, ana kiena ne wenla, naga mesmes ruru po, ana Ntewa kekarania, þisi na kila Ken pieluen wenla panonia, sinen karia, memaria.

¹³ Erau lala, þelaga viowa na sa nene, yeririna la akila ke pimi tol nanagane, ana ve teilan re naþa visae tevisu la avieluen ita mena ga, avisa kare ita vanon yuaena wo lala kiena ne Ntewa naþa visae teyuaenia. ¹⁴ Ana ita naþa pe sineta kar re yar la poli, tekekan ruru na mratava pun ita, nanene pe mrapa na kila meraravanen sane temligan marena, tepim e malena rui. Ana yar naþa sitomena pe to re e naga poli, naga sike e marena na wa. ¹⁵ Yar naþa sinen kar na mratava puna tai, naga sane pe yar na wemoaren yar la narui, ana sa naþa ita tekilia ruru þa rui, yar na wemoaren yaru, malena naþa ve uro re pe to re e kiena malena poli.

¹⁶ Pona ita yar tai piun ke pisape, ana sur naþane sitomena, naga pe sur na sanape? Pogaga, tekilia tesape sitomena naþa pe lelaga, naga sanini: Yesu Kristo taan kiena malena wetelu panon ita, ana visae sitomena nene teke e ita, þisi na ita mena tetaan kieta malena vanon kieta wolai lala. ¹⁷ Yar tai naga limana pulen sur nowo lala a, wenla tai, limana plas

kemua lelaga, pe kiena sur re poli. Pisi na naga pisuluþar wenla nene, ana naga kila sinen m̄arera laa sane pania, pe miila re poli, yar na sanene sitomena kiena ne Ntewa pe to re nena e poli.

¹⁸ Naruu lala, kieta sitomena ve e re ga e kieta visena lala. Sitomena naþa pe lelaga, naga pe sur re tai na visaen ga poli, pe sur na yuñænena a na kilaena. ¹⁹ Ana visae kieta sitomena þarlogia ruru marana sanene, nane pe mrapa naþa ita tekilia tesape visena lelaga kiena ne Ntewa þar ke mras e kieta malena. Ana ve sanene na, teloge ga wo vena vaen lavisin Ntewa, ve temaraun re si naga. ²⁰ Pogos laþasia tekilia temaraun naga, vanon naþa yoko kieta sitomena kilia liþere ita sina, kila ita tesitoñal sina tese kieta navoawaena lala, ana Ntewa naga kilia ruru punu pa rui, ana kieta na viewoena na naga keviu manene laa sane, þar plan petan ita. ²¹ Erau lala, visae losineta naga merarava ruru wo, þisi na naga taþatete liþere ita sina, kila pe temaraun re nena na va suñalen se marana ne Ntewa na viunen sur tania. ²² Visae telelaga m̄a e naga, tekila m̄a sur la naþa naga sinenania, þisi na tekilia tetol suria la naþa tepiun ke tania. ²³ Navisaluaena kiena ne Ntewa pan ita sanini, pisape: Monar telelaga e kia kiena ne narina, Yesu Kristo, a monar tekekanan ita silaga, sa naþa naga pisa pan ita. ²⁴ Yar naþa mlogear e navisaluaena kiena ne Ntewa, naga sike amio Ntewa. Ntewa teke e kiena malena. ?A yoko ita tekilia tesape naga teke e ita sanape? Sur nene, Ninuna naþa naga mla pan ita naga kilia kila ita teloge kilale sane pe lelaga.

4

Ita narina ne Ntewa: Monar tevisuar ruru vanon sinekar kiena ne Kristo lala amio þelaga na yomarava

¹ Erau lala: visae amiu yar tai visa ke sape Ninuna Wa teke e naga, kila ke naga pisawal ke kiena visena, popon sa amiu avisu ruruia aninuluþar ninuna na teke e naga, pe lelaga ninuna kiena ne Ntewa, po pe kiena re Ntewa poli. Ita monar tevisu ruruia komin navisawalena navisokanena lala moki asu make yo la ne e yomarava nini rui. ² ?Ana tekilia teninu luþar ninuna la nene ve sanape? Ita tekilia tevisu luþar Ninuna Wa kiena ne Ntewa komin naga pisawal pisape Yesu Kristo pimi pe yeririna, paeme e yomerava, ³ ana visae ninuna tai ve visa re sanene, ninuna nene pe pe kiena ne re Ntewa poli. Ninuna na sanene na molue kome nasinekar kena Kristo, naþa amiu amloge pa rui sane pimi ke rui, pona sike pa e yomarava nini rui. ⁴ Ana naruu lala, ve amaraun re navisawalena la nene, komin amiu asike e lepas kiena ne Ntewa, akilia ataulu la ga. Lelaga paþisi, naga naþa teke e amiu naga m̄arera laa taulu naga naþa sike e yomarava. ⁵ Yar na visokanen la ape yeririna na yomarava ga nini, ana visena la naþa apisa ke ne molue ga e sitomena na yomarava nini, ana yeririna taþena la na yomarava nini amiyagogan la. ⁶ Ana ita yeririna na lelagaena, ita na pe na yomarava re nini poli, ita tepe kiena ne Ntewa. Yar naþa kilia ruru Ntewa, naga kekaran yagogon itaena, a naga naþa pe kiena ne Ntewa re poli, mon yagogon itaena. E mrapa ne la nene ita tekilia teninu luþar Ninuna na visena naþa lelaga, a ninuna na visokanena.

Pelaga na sinesiena

⁷ Erau lala, popon naŕa tekekaran ita silaga, komin sinesiena naga pe ŕelaga kiena ne Ntewa. Yar naŕa sinen si yeririna, naga pe narina ne Ntewa, ŕarlologia ga ŕelaga kiena ne Ntewa, kilia ruru Ntewa e kiena malena. ⁸ Yar naŕa pe sinen si re yeririna la poli, naga kilia re Ntewa poli, komin Ntewa na pe purŕes nen nasinesiena. ⁹ ?Ana tepisu pupia nasinesiena kiena ne Ntewa nene pogwai? Tepisu kiena sinesiena nene e pogos naŕa mligan narina taaga nene pimi e yomarava, vena kila ita tekilia temat. ¹⁰ Nanene nasinesiena naŕa pe lelaga kemua: pe naga re naŕa sineta si Ntewa poli, ana naŕa naga sinena si ita, pano-o taŕan narina pitomi pe kuŕaŕaena pe na kilaruruen marana ne kieta naviowaena lala.

¹¹ Erau lala, komin naŕa Ntewa sinen si ita keviu sanene, kila po pan ita sanene, popon ita mŕena ga sineta sisi ita ve sanene, tekila wo van ita. ¹² Yar taŕatete kirawal Ntewa, ana visae ita sineta si manene ita, yoko tevisu sane Ntewa teke e kieta malena, ana ŕelaga na kiena sinesiena yoko imi ve keviu manene laa sane e kieta malena.

¹³ Ita tekilia Ntewa teke e kieta malena, a ita tesike ruru ga e losinena, komin naga mla Ninuna mesmes pan ita, pe na kilaen ita telogekilale tesape sur naŕa pe lelaga. ¹⁴ Tekilia mŕena ga pe lelaga ga naŕa Arimata Ntewa mligan narina nene pitomi vena natamaliaena na yomarava, ve sa naŕa ita tepisu pa e kilamarata rui a naŕa tepisawal ke e yo punu ga. ¹⁵ Yar naŕa pisawal ke sape Yesu pe narina ne Ntewa kemua lelaga, Ntewa teke e losinena, a naga mŕena teke e losinena ne Ntewa. ¹⁶ Tekilia ruru po naŕa Ntewa sinen si ita, komin naŕa tekilia teloge kilia e kieta malena lala, ana tekilia teelaga e kiena visena naŕa pisawal pan ita. Ntewa naga pe purŕes nen nasinesiena, ana yar naŕa ŕelaga na sinesiena pimi keviu e kiena malena, naga teke e losinena Ntewa, a Ntewa teke e losinena. ¹⁷ Ntewa sinenan sape kila ŕelaga na sinesiena vim ve keviu la sane e kieta malena lala, vena kilaen kieta ŕelaga lala na yomarava nini ve sa ga ŕelaga kiena ne Kristo nanua ne. Ana visae kieta ŕelaga lala vim wo ve sa nene, yoko wo van ita vaŕisi ne, vanon taŕatete si temarau po tememawa e legiena na liŕereena na pimi ke ne. ¹⁸ Visae yar tai naga marau, nanene vanon naŕa naga pisu kiena nakoena tai pimi ke rui, a naga mloge kilale re sinesiena kiena ne Ntewa kila ruru kiena malena poli. Ana ŕelaga na sinesiena napo naga kilia mŕenelua nena pupia marauena nene.

¹⁹ Visae sineta si ke yeririna taŕena lala, nanene vanon Ntewa naga sinen si ita ŕesia. ²⁰ Yar naŕa pisa sape naga sinen si Ntewa, ana sinen kar ke namratava tai puna, naga pisokan ke ga. Visae namratava puna naŕa suŕa pisu lue ga ana naga pe sinen si re poli, naga taŕatete sinen si Ntewa naŕa naga pe pisu re e kilamarana poli. ²¹ Navisaluaena kiena ne Kristo e kieta malena naga sanini, sape: yar naŕa sinenan sape ve yar nasinesiruruen Ntewa, naga monar sinen si ruru mŕena namratava puna lala.

5

¹ Yar naŕa mlelaga sape Yesu na pe Navisaarena, yar nene naga pe narina ne Ntewa lelaga. Ana visae narina ne Ntewa nene visa sape naga sinen si Arimana Ntewa, naga monar sinen si mŕena narina ne Ntewa taŕena lala. ² ?Ana yoko naga kilia sape sinen si ruru la ve sanape? Visae sinen si Ntewa, ana mlogear kiena navisaluaena lala, yoko naga visu naŕa

sinen si kemua narin Ntewa la pe lelaga ga. ³ Pelaga na sinen si Ntewa naga sanini: touarar ruru kiena visena. Kiena navisaluaena lala pe urmi manene re pan ita naña teyuñaen poli, ⁴ komin ita sisi la naña tepaeme pu Ntewa, visae tesumal m̄arera e kieta naviawaena, ita tepe yeririna na tauluen pa yomerava nini rui. ⁵ Neviun si vetan amiu: ?Yar naña taulu ke yomarava nini naga ai? Naga ga naña visae sumal m̄arera sape Yesu naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga.

⁶⁻⁸ ?Ana tekilia ve sanape naña Yesu naga pe narina ne Ntewa? Yar la telu naña apisawal visena nene pan ita: tai na Ninuna Wa, tai na wii, a tañena na kuruta, a la telu nene apisawalia sane visena taaga ga. Wii naga pisa sape e ðelaga kiena ne Yesu Kristo, naña paeme e yomarava sanape, naga tol nakeena sanape, ita tekilia tevisuluþar sane naga pe narina ne Ntewa. Ana pe naga re ga nene poli, ana kuruta m̄ena pisa sape e ðelaga kiena ne Yesu m̄a ke na wa, naña naga mare sanape, ita tekilia tevisuluþar sane pe lelaga. Ana metavan si nanene, Ninuna Wa, naña kiena visena pe lelaga lue ga, pisawal meraravan m̄ena e maran yeririna la nakonua rui. ⁹ Ana visena la naña Ninuna Wa kila, la aurumi pañisi, visae ve sanene monar telelaga ga ea, komin nanene pe pe visena kie yeririna re ga la poli, naga pe visena kiena ne Ntewa navisawalen sape naga pisu Narina sanape. ¹⁰ Yar naña naga mlelaga ruru e narina ne Ntewa ve lelaga, visena la nene tawa ruru ga sike e kiena sitomena, pe sitom þele re si poli, ana yar naña pe mlelaga re e narina ne Ntewa poli, pe mlelaga re e sur naña Ntewa pisa meraravan ke e narina poli, naga pisu sane Ntewa pisokan ga. ¹¹ Ana visena la naña monar tesumal m̄arera e silaga, sa nene, asape: Ntewa mla malena naña ve uro re pogos tai pan ita, ana purþes nen malena nene na pe Narina ga. ¹² Yar naña narina ne Ntewa teke e kiena malena, naga tol pa malena rui, ana naña narina ne Ntewa pe to re e kiena malena poli, naga pe tol re malena poli wa.

Visen maro: Malena naña pe luas to re e poli

¹³ Nesiri ke m̄aki nini pan amiu naña amlelaga pa e kia kiena ne narina ne Ntewa rui, vena iila amiuena ve kiamiu sitomena ve veve lua re, vena akilia ruru sane atol pa malena naña ve uro re. ¹⁴ Pogos naña kieta sitomena ve pepe re, ita tekilia tesumal m̄arera e naga, þisi na sur ya ne teviun tania mesmesun e kiena nasinenanena, yoko naga loge ita. ¹⁵ Ana visae tekilia ruru sane naga mloge ita pa rui, tekilia ruru m̄ena sane sur ya naña tepiun tania, sa naña tetol pa rui.

¹⁶ Visae tevisu kieta wolai tai naga kila ke naviowaena, naña naviowaena nene pe keviu re poli, pe torokin re yar mare vanon poli, pona wereplan si yeririna lala vetan Yesu Kristo, ita tekilia telenwoia, þisi na Ntewa kilia tam̄an ga naga to loyuña e malena. Ana pe nepisa re nesape poga ga amiu alenwo yar naña kila pupia naviowaena, vanon naviowaena þasia naga na marena ga, ana visae yar tai naga kila sanene, yoko ita taþatete si tevisa sur tai. ¹⁷ Sur nataþaviowaena make ga naga mlamulena viowa nene, ana naviowaena þasia ape na rui na marena, ana þasia pe na marena re poli.

¹⁸ Ana tekilia pa rui sane yar naña pimi pe narina ne Ntewa, naga ve kila re si viowaena na marena pona viowaena na pe na marena re poli. Yar na sa nene monar visuar ruru naga, vilon mesmes ruru kiena malena, þisi na yar viowa nene taþatete si kila sur tai vania, taþatete kila kare si

naga. ¹⁹ Yomarava wetelu nini sike vatanon puriukawaena kiena ne Yar Viowa nene, ana ita yeririna lala naña temlelaga, tekilia ita tepe kiena ne Ntewa ga. ²⁰ Ita tekilia sane narina ne Ntewa pitomi, mla pan ita navisu kilaleena vena tekilia Ntewa naña pe lelaga, ana ita tesike ga e naga ga narui, amio narina nene, Yesu Kristo. Kieta Ntewa nene naga pe lelaga, ana malena naña mla pan ita naga pe luas re poli.

²¹ Naruu lala: amiu avisuar ruru amiu, amiu alotun Ntewa nene naga taaga ga silau, ve ataňan re nono taņena lala aimi akus lelena e kiamiu sitomen lala.

Maki Nalua Naña YOANE Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Sunienu plas na tusi nini

E maki kiena Yoane na lua, Yoane pio si naga sape “nasumonena”, a pisa ke sape siria “pa sira tai naña Ntewa pisirlua naga”, a sape siri mēna “pa narina lala”. Kinasnen visenu lalua nene “sira” amio “narina lala”, tesape naga pe pisa re sira tai amio narina lala, ana pisa ke “sumāre” amio “nalelagaena lala”. Maki nini pisa panila vena sinela sisi la mā silaga, a naga pisa panila sape monar avisuar ruru la, vena navianena la naña kiela vianiena la pe mesmesu re poli ve aimi akila kare la re e kiela vianiena na visokanena lala.

Komḗasnen tusi la na nini

Visenu ḗesa 1-3

Li nalelagaena lala monar sinela si yaru lala 4-6

Visenu na visapeḗeen li nalelagaena lala 7-11

Visenu maro 12-13

Visenu ḗesia

¹ Inu nasumonena marua nesiri maki nini pimi pan ko, sane ope sira tai naña Ntewa pisirlua ko, ana naruña wa mēna lala. Sineu si paḗisi na vitawe amienu sina e maki nini, nesitom amiu paḗisi, ana pe in ga taaga re poli, li na lelagaena taḗena mēna lala asitomaḗal amiu silau. ² Sineta sisi ita ke sanene vanon visenu lelaga kiena ne Ntewa teke e kieta malena la rui, ana toña e ita vano ve uro re sina pogos tai.

³ Nemlen wo amiu, sane lemmena, sineyeena, a sumārena, vim kome arimata Ntewa, amio narina Yesu Kristo, sike e ita, kila ḗelaga na lelagaena a sitomena vim ve keviu manene laa sane e ita silau.

Ataveve ḗelaga na sinesienā silaga

⁴ Nesape nevisawal van ko, nepisu naruña la ḗasia e yo nini rui, ana nekekarān la paḗisi naña nepisu la amial ruru ke e ḗelaga na visenu na lelagaena po paḗisi, sa naña Arimata pisa pan ita. ⁵ Auia, nepisu sur nene, ana nesape neiilaar amiu sina, vena alogear kiena navisaluaena la, naña ita tetol sumo e purḗes rui, sa naña ve nevisa re sur viu tai van amiu, ana nevisawal ga visenu mā nena nene, naña nesape ita monar sineta sisi ita silau. ⁶ Visae sinetan tesape tekila ve sa nene, naga kana mrapa sa nini: monar telogear visenu kiena ne Ntewa. A kiena pupia navisaluaena naña temloge nanua rui pimi tol nagane pisa sape monar teiali silau e ḗelaga na sinesienā.

⁷ Yeririna na visokanena lala la mokliu asike pa e yomarava rui, vena vilonen sitomena kiena ne yeririna lala. La apisa ke asape Yesu naga pe yar ga tai maran taaga ga sa ga ita, pe sinelan re asape yar la alelaga e Yesu poli, naña asape pe Navisaarena pimi kome Ntewa a pe natamalia itaena.

Yar la na sa nene, ape yar na taḗalien yeririna ga lala, ape nasinekar lala kiena ne Kristo. ⁸ Visae ve sanene, monar avisuar ruru amiu e visena la ne sanene, vena ve akila pal re sina ga malena wo naḗa memiyuḗaen ḗareran vanon amiu. Monar asumḗal ḗarera ga, ḗisi na akilia atol kiamiu nalaena nowo punu ga sirau. ⁹ Yar naḗa suḗalu, pula petan kove pa vanua, pe mlelaga re si e na vianena na Kristo, naga pe pe kiena ne re si Ntewa poli. Ana yar naḗa suḗa ruru ga loyuḗa e kieta visena na lelaga lala, Ntewa arimata amio narina asike e naga.

¹⁰ Visae akirawal lala tai imi ḗalivin amiu, ana pe pisa re visena la naḗa mesmes sa naḗa kieta na kilapianena poli, aligan lua si naga vano. Ve aure re naga va e ḗamiu yuḗa lala, ve aurear re naga su amio amiu, ¹¹ visae peraga, amilaar ke naga pe na kilaen kiena yuḗaena viowa nene pa ke metava ne.

Visena maro

¹² Visena moki navisaena sike ga wa, ana pe sineun re neligan se e ḗaki nene poli. Yoko nekilalia nevim nevisu amiu ga, vena tekilia tevisi ruru ga van ita e ga e marata. Visae ve sanene naga po manene laa sane, yoko ita punu ga tekilia teloge wo vaḗisi.

¹³ Lueḗa taḗena ta nene, naḗa Ntewa pisirlar naga suḗalu sa naḗa ko, narina ḗena ga lala asike e nini, apisa ke asape Ntewa visa ruru amiu.

Nesape naga ga nene yo, naḗa nesape nevisa, visena maro ga e nene.

Maki Na Telu Naña YOANE Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

E maki kiena Yoane na telu, naga pio si naga sape “nasumonena”, a naga siria pa yaru tai, kien kia Kaias, naña naga nasumonena tai na sumare. Mieluar Kaias nene, komin naga miila ke li nalelagaena lala, a pisa pania vena naga ve taveve re þelaga kiena yaru viowa tai naña kiena kia Totriþas.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1-4

Nasumonena mieluar Kaias 5-8

Nasumonena naga pisi kawe visena kiena Totriþas 9-10

Nasumonena kekaran þelaga kiena Timitrias 11-12

Visena maro 13-15

Visena þesia

¹ In na yermarua nasumonena nesiri maki nini pinãasu, wolai naña Kaias. Pona ita laþasia apieluen ko ke yo, ana nesape nevisa van ko nekekara paþisi na nepitawe ko sina e maki nini, komin nesitom ko paþisi, taveve þelaga wo na visena na lelaga kiena Suþe.

² Erau, nekilia sane ko na osuñia ga omloge poga ga silaga komin kionña malena teke pa e limana ne Ntewa rui, ana nemlenwo ko ke silau, vena kionña yuñãena la wo lue ga silau, a vena inanena ve kila kare re yeþerña.

³ Nanagane na pe yam piavi re poli, wenlaita þasia apim atol e nini, la asunyu pan inu sanape naña ko na otaveve ke visena na lelaga kiena ne Suþe, okila ke kiena yuñãena wo lala pano-o yar la apisu sane kionña malena naga mesmes nenaga. Kiela visawalena kila sineu kekara na kekara paþisi. ⁴ Pe sur re si ta naña kilia kila neloge wo sanene poli, ana pogos naña nemloge naruu la asuñalu ke mñarera sanene e visena na lelaga kiena ne Suþe, naga nene na nepisu po paþisi.

Kaias naga pe yar tai naña akilia awasinea

⁵ Erau, potena van ko e yuñãena la naña omiyuñãen ke pe na iilaen yar la naña amial ke amio Lologena Wo, pogos naña apim atol amiu. La apim sane ape wolawa ga lala, ana amiu þasia amon visuar laena, a ko, ko na okila po pan la paþisi. ⁶ La apim apisawal pan na lelagaena lala e suñare nae e nini rui, asunyu yuñãena wo na kionña sinesiena. Ana nagane yar taþena si laþasia apim asike amio ko nanagane, ana nepiun tan ko vena ko oiila la mēna ga. A visae akila yuñãena punu þisi, popon akilia avisuvevelia e narin sur tai, vena iila laena e kiela mrapa, sane mesmesun na kilaen van yar naña miyuñãen ke yuñãena kiena ne Ntewa.

⁷ Lala nene amialin ga sur nene, pogos naña la apa amlologon ke visena pan yar la naña pe amlelaga re poli wa, la pe sinelan re asape la nene

avisuar la e sur tai poli, komin pe amla re Yesu e kiela malena poli wa. ⁸ Ana ita naþa temla Yesu e kieta malena, teke e ita narui vena iila laena. Popon teiilaar la, teiila la, vena kilaen sane ita mēna ga teyakolkol temio la, ita punu ga na yuñāenen veraga e visena na lelaga kiena ne Suþe.

Totriþas naga pisuar suñare pe po re poli

⁹ Pona ko na okilia pa yo rui naþa in na nesiri mñaki panon sur nene pan nalelagaena lala e suñare rui, ana Totriþas nene, naga sinenan pisape ve suþen la, naga pe pisu kilale in re poli, naga pe sinenan re yagogenen kiau visena la poli, naga pisawo ke yuñāena kiena Suþe naþa memiyuñāen ke ne. ¹⁰ Naga pis ke paþisi, pisa ke visena viowa lala moki pan imimi, pisa kotalia kare imimi paþisi. A pe pis viowa re ga poli, ana miyuñāe mēna piowa ga, vanon naþa yar la naþa akila ke yuñāen kiena ne Ntewa añalivin amiu, pe sinenan la re poli, pisape awasuþe la sina. A metavan nene, pogos naþa amiu þasia apisuar la, amiila la e yuñāena naþa lala apiminia, a naga suñalu koven plan amiu mēna petan suñare. Sur la naþa naga kila ke ne pe mesmes re nena poli, pogos naþa sa neviñasu nekaten amiu, yoko ita punu ga teva lele taaga tevisaweke tekila ve sanapenia.

¹¹ Erau, nesape nevisa van ko, yar nene kila piowa pan ko paþisi, a piowa ga naþa ko mēna okila si viowa sanene vania. Ve otaveve re þelaga viowa, ko na monar otaveve þelaga napo. Yar naþa kila po pan yeririna taþena lala naga pe yeririna kiena ne Ntewa lelaga, ana yar naþa kila piowa pan yar taþena, naga pe pisu re Ntewa poli wa, sike perina wa.

Timitrias naga pe yar wo tai

¹² Ana Timitrias nene, naga yoko iila ko. Yeririna la akekaran naga, apisa asape naga miyuñāe po paþisi, a visena kiena ne Ntewa pisayu ke þelaga la naþa sike e kiena malena, pisape po paþisi. Ana in mēna nepisu sane pe yar wo tai, a nekilia sane ko na omlelaga e kiau visena, sane nepisa ke sur lelaga pan ko ne.

Visena maro

¹³ Sur la mokliu navisaen van ko sike ga wa, ana pe sineun re nesiri e mñaki nini poli. ¹⁴ Ana sineun nesape ve yam ve viavi re na neiñasu nevisu amiu, þisi na tekilia tevis van ita e ga e marata.

¹⁵ Suñare sike amio ko. Kionña erau lala nae e nini asape Ntewa visa ruru ko. Ana awis, ovisa van erau la punu ga naþa amiu asike ne, ovisave Ntewa visa ruru amiu mēna ga.

Nesape naga ga nene yo naþa nesape nevisa, visena maro e nene.

Maki Naþa SUT Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Sunienu plas na tusi nini

Maki kiena Sut, Sut siri e pogos naþa navisawalena a navianiena la moki asuñaga naþa la asape amlelaga e Yesu, ana kiela vianiena la pe mesmesu re poli. Ana komin suri ne nanene naga pisa pan li nalelagaena lala, vena monar avisuar ruruia vena yaru la ne sanene ve akom re varaun la, vena akila la aloru. Maki na plas ga nini, kana sitomienu naga maran taaga amio maki kiena Pita na lua, naþa sape li nalelagaena lala monar atarar þelaga na lelagaena naþa Ntewa mila panila m̄arera, naþa yoko sike sike luwe vano ve uro re.

Komþasnen tusi la na nini

Visenu þesa 1-2

Pelaga a vianenu kiena navianenu piowa, a kiela nakoenu 3-16

Visenu na kilaþegeen li na lelagaena lala 17-23

Visenu maro 23-25

Visenu þesia

¹ Inu Sut, naþa nepe yaru na yuñuenu kiena ne Yesu Kristo, a nepe wenla Semes, nesiri maki nini piñasu. Nemligan pimi pan amiu yeririna la naþa Ntewa arimata pio amiu ape kien rui, naþa naga sitom amiu paþisi, a naþa asike vatanon navisuar ruruenu kien ne Yesu Kristo. ² Kiau lenien nesape sineyenu, suñarena, a sitomenu, la aim aule e amiu, asuñu aim ave keviu manene laa silaga.

Maki nini na e lepas kien ne la naþa apilon kare ke visenu kien ne Ntewa

³ Erau lala, sumo sineun nesape nesiri maki tai van amiu vena visawalen sitomenu laþasa e lepas na natamalienu naþa ita punu tetolia, ana nanagenu ga ne visenu tai kom pun amiu pimi tol inu, ana nepisu sane monar nesiriyu suri taþenu nenu naru.

Nemloge sane suri laþas pe po manene re poli, ana nesape nevisa van amiu aviawa m̄arera, am̄areran naþa atarar ruru kieta nalelagaenu. Kieta nalelagaenu nenu, Ntewa mligan pitomi pan li nalelagaenu wa lala nasumo e pogos ta rui, ana pe nakepuen re si poli pona pe naliganen re si taþenu mon metavan poli. ⁴ Ana suri naþa nemloge, nepisu sane yaru la naþa apimi aþarpran amiu, la akepu ke kieta nalelagaenu rui. La nenu, pe mesmesun re awarpran amiu poli, apim vinau ga, pe akom re e pulutava poli, ana nanagenu asike pun amiu rui. La nenu ape nasinekareen kieta nalotenu, la pe sinelan re Yesu Kristo naþa naga taaga pe Yerkawa a pe kieta Suþe. Ntewa pisape sanenu, sape e kien lemamienu, naga kekaran viewoen kieta mlamulenu viowa lala, ana la nenu apilopu ke sina ga kien visenu, asuñu apisa ke asape visae sanenu, akilia akila mlamulenu viowa ya naþa la sinelania, pe pe sur re tai poli, yokorenu Ntewa viewo la wo ga

ne. Visena nene piowa paḡisi, a la naḡa asuḡa apisa ke sanene, Visena Wa pisaar kiela nakoena nanua sumo rui.

Yeririna viowa la nene yoko monar atol nakoena

⁵ Popon asitomyuli la ḡas naḡa akila piowa sanene, ana Ntewa mla ruru nena nakoena pan la. Suniena la nene apian ruru amiu e rui, pona sinemiu ḡesan yo rui, ana yoko nevisa si van amiu.

Nasumo, naga le Israel la nanua amiyuḡae korena garu Isip. Ntewa tamalia pupia ḡegas nen yeririna la nene, ḡere plan la sina ga garu Isip, ana siraunia, la mok liu naḡa apilopu mḡasila pania, ana naga mḡe plan la amarmare.

⁶ A nalua, naga navisi la naḡa asuḡes ma e peni. Ntewa mligan la e yo wo tai naḡa mon meta rui, ana pe sinelan re poli, sinelan asape akus ke sina ga lelen, ana kila sanene narui naga piar la e sen lala, naḡa taḡatete akekapil vetan la pogos tai. Naga kila lelela taḡena e yemalolo, kuan plan la apa asike ea asuḡa vano-o tol pupia nakoena e Legiena Maro.

⁷ A natelu, naga le Sotom lala amio le Komora lala, amio yaru taḡena lala na pulkumali la naḡa lavisin la. La mḡena ga sa ke ga navisi la nene, kiela sitomena la pa laa metava. Pe ataveve ruru re ḡelaga mesmesu naḡa Ntewa mligan sike e ita poli, ana asuḡa akila ke ga naḡa yerniene pa ḡere ke sina ga yerniene, ana nasinenanena na kororak la ne sanene keviu manene la pu la silaga. Ana monar tesitom ruru ya naḡa pimi mḡalivin la nene. Pupia kapi kekan la, ana asuḡa atol ke nakoena nene na wa e kapi taḡena naḡa ve vito re tano pogos tai.

Yaru viowa la nene la apano-o apiowa manene laa

⁸ Ana yaru viowa la nene naḡa apim asike amio amiu, la mḡena nene akila ke mlamulena piowa sa ke ga. Asuḡa apisu ke sur viowa lala e kiela mḡeniena lala, ana ya naḡa la apisuia, sinelan asape akila. Akila suri piowa la e tasnela lala, akovenlua ga visena kiena yaru naḡa sape visli van la, a asuḡa apitalia kare ke namareraena wo taḡena la naḡa taḡatete tevisuia.

⁹ Ana namareraena taḡena la nene pe nakirakiraen re nena amio poli. Tekilia tevisu naḡa Parnavisi Maikel, pogos naḡa pepeyu ke amio Yermare, sape lalua nene ane yoko kus tasnena ne Moḡis, ana pe pis re piowa pan poli. Pona tesitom ke tesape naga popon visa visena mḡarera pona visena na sinekarena lala van yo, ana naga pe pisa re poli, pisa ga pisape “Ntewa Namava yoko vis van ko na wa.” ¹⁰ Ana yaru la nene, apis piowa a apisin sinemimiena e suri punu ga. Suri la naḡa akilia pona sur naḡa pe akilia re poli, ana la apisayu kare pa piowa ga. Kiliaena naḡa la atolia, maran taaga ga amio kiliaena kiena ne suri mali, naḡa suri ya naḡa mloge sape kila, po pona piowa ga, ana kila ga narui. Pelaga piowa la naḡa asuḡa akila ke nene, kila sane kiela vianena lala pe na visokanen ga, pe mesmesu re poli, taḡatete nena suḡalu.

Yaru viowa la nene akila kare yuḡaena na suḡare lala

¹¹ La asuḡa amlulu ke mrapa namarena nene naḡa yaru nene Ken mlilu nanua sumo, komin naḡa naga sinen kar wenla. Ana yaru viowa la nene amligan la asike mḡena e yo viowa nene naḡa Navisawalena Pelamḡa mligan naga se sumo, komin naga pisa visena naḡa pe mesmesun re vena tauluen kilavaru e poli, ana kiena visena kila yeririna kiena ne Ntewa lala

apa amlotun ntewa tařena. A ta sina, amloru apito akovio e pulus nen porotano nařa Kora nasumo pito kovio ea, na nene e pogos nařa porotano nařa naga surmalu sike ea purřaia, komin nařa naga kawe visena kiena ne nasumonena nařa Ntewa naga mliganaria.

¹² A pogos nařa aim lele taaga vena kilaen kinanena naviranaren kiamiu sinewo, ana la nene asike sane pianře tai nařa tapolou řeke vatanon sive, nařa visae waa va la lavisinia yoko va velan ga řeke ea. Akila kare ga kiamiu kinanena la nene, nařa akinan kar ga pařisi, amun wii pano-o akilalu řarila, ařaaga pařisi, a pe asitom re yaru tařena poli, pe asitom re sur ta poli.

Yaru la ne sanene sa ga lul nařa lagi kus pa řaro ga, pe mligan ruru re kana yua pitomi kove kata lokove poli. La sa ga laki tai nařa atelua mon řaga menuu, vanon pe řar re mras poli. ¹³ La sa ga pupia sive nařa řan wowoia kuan kana sirpup amio lakee pe kororaki ga pa sike ura. La sa ga verue nařa mlai e sinapane, nařa asu yam plas ga řisi na akokovio make sina, apa asulue e pupia pupumalo na yemalolo.

Navisawalena Inok nasumo naga pisayu yaru la ne sanene rui

¹⁴ Asitomyuli řena visawalena tai kiena ne yermarua Inok nanua susumo laa rui, nařa naga molue kome lus olua kiena ne Atam. Naga pisayu ke yaru viowa la ne sanene narui, nařa naga pisa sanini, pisape “! Avisuaria! Yoko Ntewa Namava vitom amio kiena navisi wa la ve tenario, ¹⁵ vena lipereen yaru viowa na kilaen mlamulena nařa pe amlogear re naga poli. Yoko naga la nakoaena van la komin kiela yuřaena naviowaena na řarřarera, a komin kiela visen viowa na sinekar la nařa akoven e marana.”

¹⁶ La nařa apim asike pumi, visena nene torokin la nenaga, vanon la ape yar na vis mumuena, la ape yar na kaween visena e sur punu ga, la ape yar la nařa sinelan la ga, a la ape yar na vilavenen visaen pupia visena lala. Ana visae sinelan atol sur tai pumi, monar avisuar ruru la, vanon la ape yar na visen kiki a ape yar na visruruena řena ga.

Nalologena la řena apisayu yaru la ne sanene

¹⁷ Ana amlilu kiau erau lala, popon asuřa asitomyu řena ya nařa nalologena lala kiena ne Suře Yesu Kristo apisape yoko imi řalivi na wa. ¹⁸ Asuřa apisa ke pan ita apisape “E pogos maro, yoko yar la avitalia lele kare yuřaena kiena ne Suře amio kiena yeririna lala. Yoko akila řarila, akila ga ya nařa kiela nasinenanena viowa la sinelania.” ¹⁹ Yaru la ne sanene la asape kiela řegas ga naga po, asape la ga amiyuřae ke e Ninuna, ana sineun nesape nevisawal van amiu nesape la amiyuřae ke ga e sitomena na yomarava nini, Ninuna Wa pe su re nena e la nene poli.

Visena na ilaaren li nalelagaena lelaga lala

²⁰ Ana amiu, kiau erau lala, popon kiamiu yuřaena e kieta lelagaena wa naga suřa řarera lilue va metava. Monar alen silaga e nařareraena kiena ne Ninuna Wa. ²¹ Aligan ruru amiu asu luen ga vatano e sinesiena kiena ne Ntewa, a ava ruru amiu asuřa avisu ga Suře Yesu Kristo, vano-o nařa naga, e kiena sineyeena, wereplan amiu ava e malena na pe luas re poli.

²² Yaru naþa sitom þele ga, aiila naga vena kiena sitomena imi m̄arera sina. ²³ La moki na sanene asuñã e is nen kapi, lavis akekapil avito e narui, ana avitaþilin aure plan la, atamalia la. Popon sinemiu ye yaru lala, ana laþas naþa apiowa laa sane, amaraun la towe m̄ã ga. Kiela mlamulena a kiela namnamena, tol make ga kiela malena a kila kare kiela þelaga punu ga, a suñã e tasnela make ga, a monar ve ave erau manene re amio la, alon la towe m̄aga.

Visena maro: Leniena na yeluaren Ntewa

²⁴ Ana teyeluar Ntewa, naþa naga kilia tarar ruru ita vena ve telor re, vano-o naga were ita teva tesuñalu tese e kiena naurarena wa, naþa kieta malena ikiki ruru wo e marana, a tetol pupia kekarena. ²⁵ Memieluar ko Ntewa na mava, naþa ko ga taaga ope Natamaliaena. Mepisirilua kioñã kia, komin namareraena a puriukawaena a nasuþeena naga pe kioñã ga. Memieluar ko pimi kome Yesu Kristo kiamimi Suþe, siar e pogos la nakonua rui, pimi tol nanagane, vano-o ve uro re, sanene.

NAKILOGIAENA Naña Yoane Pisuia Ana Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

E tusi nini, Yoani siriyu suri la naña Yesu Kristo kila meraravan pania. Tusi nene, kiena kia na plas “*Nakilologiaena*”.

Yoane siri tusi nini e pogos naña le Rom lala akila suri m̄arera manene la pañisi pa li nalelagaena lala, a asuñña añeñom̄ari la ke amarmare, komin naña amlelaga e Yesu Kristo. Yoane siri m̄aki nini vena visirplanen sitomiena kiena la nene, vena asuñalu m̄arera e pogos m̄arera lala.

E tusi nini, tekilia teulo suri la naña sane m̄eniena naña Yesu kila meraravan pa Yoane, naga pisayu totou na suri lala vena li nalelagaena la e pogos nene akilia alogekilalea kana kinasa. Ana yaru tañena lala tañatete akilia kana kinasa. Sitomien kiena totou lala na tusi nene sanini. Yesu Kristo, naga pe Ntewa namava, a pe kieta Suñe, a e limana, Ntewa yoko kila kare make nena Yermare amio nasinekar tañena lala. Pogos naña kila make yuñae nene, yoko naga la nalaena kiena yaru la naña asuñalu m̄arera e kiela lelagaena lala. Yoko were la ava asike amio naga mae peni viu a e yomarava viu naña naga kila ruru make rui.

Komñasnen tusi la na nini

Visena ñesa 1:1-8

Suri ñesa naña Yoane m̄enia pisuia, ana lum̄aki lala pae suñare olua 1:9—3:11

Tusi naña ve yaru vike re, naña suri la olua sike ea 4:1—8:1

Kumasua olua 8:1—11:19

Alkita amio suri mali lua naña la apiowa pañisi 12:1—13:18

Suri na m̄eniena tañena la naña Yoane pisuia 14:1—15:8

Pialora olua naña apulen sinemimiena kiena Ntewa 16:1-21

Ntewa kila kare pulkumali naña Papiion a taulu surmali naña piowa, amio navisaluaena kokani, amio Yermare 17:1—20:10

Ntewa la nakoena va yaru lala e legiena maro 20:11-15

Peni viu amio yomarava viu, a Yerusalem viu 21:1—22:5

Visena maro 22:6-21

Navisa meraravanen tus nini

¹ Tus nini naga nakilologiaena na sur ya la naña yoko aim añaliv e legiena la naña pimi ke na wa. Ntewa sinenan yar la naña amiyuñae kiena ke e yomarava la monar akilia ruru sur la nini, ana naga mla nakiliaena la nene pa Yesu Kristo, yoko Yesu pitetalia kiena navisi tai pimi m̄alivin kiena yar na yuñae naña Yoane, kila sur la nene pimi ñarpoyo e kiena m̄enien tai. ² Yoane tol m̄eniena nene, ana pisu kilale sape nanene visena kiena ne Ntewa pe lelaga, pe visena lelaga nena napo naña navisa meraravanen ya naña yoko Yesu Kristo yuñae sirau, kila narui siriwal ruru make sur naña naga pisuia, vena nasirau takilia tauoia.

³ Ana yoko yar a naþa wolo visena na visawalen la nene, pona yagogonia, ligan ruru teke e sinena, yoko na visaruruena kiena ne Ntewa ve keviu e kiena malena, komin naþa pogos na legiena keviu nene pimi ke lavis manene laa narui.

Yoane siar visawalen kiena mēniēna e visen tai nayeluaren Ntewa

⁴ In na Yoane, nesiri plan visena la nini iñasu van amiu þegas na lelagaena la olua naþa asike e pulkumali lala e pupia lepas naþa tepio tesape Esia. Nekekaran naþa nevitawe amiu e kia kien naga naþa sike na konua rui, sike nanagane, a yoko sike sike lue. Nemlen wo amiu ke nesape pupia lemamiēna a suñare sike e kiamiu malena la silaga, naþa yoko tol amiu imi kome kieta Ntewa nene amio kiena ninuna olua naþa asmal asike vamon kiena lele wa na totanoena. ⁵ A kilia imi mēna kome Yesu Kristo, naþa naga masisu mā pano kana kuruta mlau, sirauņa naga þes naþa mal si petan marena, naþa nagane naga pe þarin suþe kiena ne þarin suþe na yomarava lala.

Ee, Yesu Kristo ke nanene narui naþa naga sinen sii ita paþisi pano-o tañan kana kuruta mlau vena ul plan ita vetan koaena na kieta mlamulen viowa lala, ⁶ ana naga pisirlua ita teim teve mratava ve taaga na lus kiena ne kiena narin suþe lala, a naga mligan plan ita vena teiila naga sa naþa tepe yar wa na yuñæna kiena ne arimana, nane Ntewa na mava.

Yesu na kila po pan ita sanene wa, ana popon teyeluar kiena kia, tevisirlua naga va manene laa metava, vano vano-o ve þisi re pogos tai, sanene.

⁷ Avisu ruruia! Naga ke narui naþa suñia kupanpo lul la metava mālavin sape vitom tano! Yoko ita make ga kilamarata visuia, ore, amio mēna la naþa asuar naga e lak torovia, la mēna yoko avisu kilale si naga. Ana yoko pupia sineyeena a tagena molue e yeririna na yomarava lala pogos naþa asitoñal si e ya naþa la akila pan nanua sumo. Yoko ve sa ke nene narui, nevisa “sanene” ea.

⁸ Popon tevatanon Suþe Ntewa, Ntewa na māræraena nae meta manenea, naga naþa sike kemua rui, sike nagane, a yoko sike sike lue, naþa kiena visena urmi tai pisa sanini, sape
“In na nepe purþesa, in na neve luasa.”

Yoane pisu totou na Yesu

⁹ Kam erau make lala, in Yoane in na nepe wenla amiu, naþa nevisawal sur make van amiu. Nesape nevisawal van amiu komin naþa ita ke narui naþa tepe kiena ne Yesu, ita ke narui naþa tesike vatanon kiena nasuþenena, ita ke narui naþa tesuñia toþar pae ke nalogeen viowa na pog māræra nene, a ita ke narui naþa tesuñia takawean ita ke temio sitomena napiayavi.

Pogaga, kiau sunena va sanini, sane nanua sumo, nesuñia nepisawal ke visen kiena ne Ntewa, nemlologon mā Yesu Kristo pano-o, le Rom la amla nakoæna pan inu, amligan inu nepim nemiyuñæe korena e narin purvanua nini, kien kia Patmos. ¹⁰ Ana e Legiena Wa tai, nesuñia sane nemloge sane Ninuna pimi e inu, nemloge pulgo tai varaun inu, pulgon keviu sane kumasua mielu, pisa sanini sape

¹¹ “Ya ne yoko ovisu ne,

ovisuia osirilua va e tus tai,
yoko oligan va teliliv viora e suñare punu ga na lepas nae Esia,
vena akilia auloia.

Suñare la nene, la olua, nane Episas, Suñana, Pekañam, Taeatara, Satis,
Pilatelpia, a Laotisia.”

¹² Pulgo nene suña pis pan inu sanene, ana sineun nesape nevisu ane sanene, nořparpu inu sane nepisu lan kantel ga la sike na, la olua naña amiyuñäen e kol. ¹³ Lan kantel la asmäl ga asike sanene, ana yoko nomäl yar tai suñal sike likan la, naña naga sanena naña asape Narina ne Yeririna. Naga miyen kulsota piavi tai, amio kulmrae tai naña amiyuñäen e kol, atelan řaro e yerena. ¹⁴ Vilřarina, miyuwowo na miyuwowo manene laa, a kilamarana tego sane kap naña mluamene. ¹⁵ Lana mřarera ruru po, sane pototo naña mřarera ruru po, pilavila, a pogos naña naga pis, pulgona mřaaga sane sii naña řanpo e pianñe.

¹⁶ Naga suñalar suña ga sa naña e limana marua, mlarar ke verue olua, a playu na mara naña mal na mal e lepas luwoka molue ke kome logona. Marana mřena ga, suwala, miyuwowo na miyuwowo, sa naña mrae tego mřarera kolpae.

¹⁷ Nepisu sanene, lelaga, kila narui nemare nenaga, nemlor nena e mialana. Ana kian limana marua pimi tol inu, pisape “Ve omarau re, in naña nepe nasiarena a nepe naluasa.

¹⁸ Naga naña pe purřes nen malena, inu, komin nemali, řisna nemare, řisna nemal sina, ana nemal lue narui.

In ke narui naña ki namarena amio ki na pulukapi viowa kiena ne yar na marena lala sike e lumñau.

¹⁹ Ana marauen toko, osiri plan ga ya naña opisu ke ne, naña lepas nanagane, řarar lepas naña na legiena la naña pimi ke na wa.

²⁰ A nevisa sur ta van ko sumo wa, e lepas na verue olua naña opisu e lumñau, amio purřes nen kantel olua naña amiyuñäen e kol. Sur la nene sane kiliaen tai naña tapolou, ana kala kinasa sanini, verue olua nene, naga navisi la olua vena visuaren suñare la olua.”

2

Lumñaki na suñare olua

¹ Ana Yesu pisa ke sina pan inu, sape “Nagane yoko nevisawal ya naña okilia osiri va vininia suñare olua nařani.”

Mak nasumo, naga va e suñare nae Episas, naga suñare naña pe sinesiiena su re e poli

“Osiri řesan mřak va van navisi na suñare na pulkumali naña Episas, osiri sanini, ovisave ‘Visena nene pimi pan amiu pimi kome naga naña mlarar ke verue olua e limana marua, suña mialoro teteliv ke likan miasin kantel la olua nařani.

² “Naga pisawal pan amiu sanini, sape, “In na nepisu kilale amiu rui. Nepisu kiamiu yuñäena wo lala, nepisu naña ařio pařisi, nepisu naña amřareran amiu amio kiamiu sitomena viayavi lala po pařisi. Nepisu mřena po pařisi sa naña pe atañan re yar viowa la apim akila kare amiu poli, komin naña lařas, pog naña apim amñalivin amiu, apisape la ape li na

lologena, ana sa naŕa kam na akilali la, a apisuveve ruru la, ana akirawal rui sane apisokan ga. ³ Komin ga kiau kia naŕa amla ke rui, kam na apane pog m̄arera lala, a la akila kare amiu, ana nekilia rui kam na pe amligan re poli wa, kam na apuarar ke m̄arera wa, a sitomen naŕa kam na asape sinemiu male paŕisi, pona amloge sa naŕa toroki, nanene naga pe to re nena e amiu poli.

⁴ “ “Kiamiu ŕelaga la nene na po paŕisi, ana lelaga, sur tai teke naŕa kam na asuŕa akila ke ne naŕa in na pe nekekarar re nena ga, a nanene na popon nevisawal mesmesun nena van amiu. Naga sanini, naŕa sane pupia sinesiiena naŕa toŕesan e amiu, nagane pito laa tano, pe sa re si nanua poli. ⁵ Akilali naŕa sinemiu wasuŕe si e pupia ŕelaga na sinesiiena wo nanua ne, naŕa sinemiu sii inu paŕisi, a sinemiu siisii amiu amio yar taŕena lala. E pogos nene na po na po, ana nagane na, pito tano na pito tano. Ana pogaga, monar avilon amiu ga, a monar awasuŕe amiu e yo wo naŕa asu ŕes e sumo. Ana visae ve avilopu amiu re, nekilia nesape yoko neim nom̄alivin amiu, neurelua purŕes nen kap vivaga naŕa suŕal sike ne pivaga ke likan amiu nagane.

⁶ “ “Lelaga, naga nene naga kiamiu pupia napiowaena tai ne nepisa ga pan amiu na wa, ana sineun nesape nevisawal m̄ena van amiu sane kam na akila m̄ena pupia sur wo tai, naŕa nekekarar paŕisi. Nane naŕa kam na asuŕa akawe amiu ke amio la naŕa akila ke sur nawowe taŕena lala, naŕa yar naŕa Nikolaita mlologon ŕesania. Apiowa ga, in m̄ena ga yepmavin nenaga.

⁷ “ “Yar naŕa kiligan teke ea, popon loge kilale ya naŕa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa ŕegas nen li na lelagaena lala. Yar naŕa suŕal m̄arera suŕa vano-o taulu naviowaena, yoko netam̄an vana vena kilia va su nena loyumuŕa likan lokove nowo kana ne Ntewa, va kan mrasnen lak na malena.”

Mak na lua, naga pa e suŕare nae Suŕana, naga suŕare naŕa yar la sinela karia

⁸ “Monar osiri m̄ak va va navisi na suŕare na pulkumali naŕa Suŕana, ovisa sanini, ovisave Visena naŕa pimi pan amiu, pimi kome naga naŕa naga ŕesa a naga maro, naŕa am̄enar mare, ana siraunia mal sina.

⁹ “Naga visawal van amiu sanini, sape “In na nekilia ruru pog m̄arera la naŕa kam na apisuia, a nekilia nesape limamiu koren ga. A monar akilia naŕa pe limamiu koren re poli, ana ape yar na sur moki paŕisi! Ee, nekilia sane la naŕa asape la ape le Yu, akuan ke visen viowa mok liu pan amiu, ana ve asitom re, pe nepisu re nena nesape la ape kiau le Yu la poli, peraga, la na ape yar na taveven nena Yermare. ¹⁰ A pe lelaga, pona ve ve piavi re kam laŕasa monar awar pupia naloge viowaena la yo, komin naŕa amlelaga e inu, ana ve amarau re. Pona Yermare kilia kila naŕa yoko akoven amiu laŕas ava e yuŕa nakoena yo, vena kilali amiu, ana nekilia nevisave naga yoko kila kare amiu vano tol ga legiena ve lualima. Visae sanene, monar asuŕal m̄arera vano-o tol naŕa alalua kiamiu yalua, ana visae ve alor re e pogos nene, yoko pogos naŕa aim am̄alivin inu, yoko nela pupia nalaena van amiu, nane karo naŕarila namaliena naŕa pe kol.

11 “ ‘Yar naþa kiligan teke ea, popon naga loge kilale ya naþa Ninuna ne Ntewa sumã pisawal ke pa li na lelagaena lala. Yar naþa taulu þelaga viowa na malena nene, yoko naga ve va warpo re yo e marena na lua naþa yoko imi sirau.’ ”

Mak na telu, naga pa e sumãre nae Pekañam, naga sumãre naþa tañan navianena viowa taþena lala apim loyuña

12 “Yam si tai, monar osiri mñak va va navisi na sumãre na pulkumali nene Pekañam, ovisa sanini, ovisave ‘Visena naþa pimi pan amiu ne, pimi kome naga naþa þarar ke playu na mara naþa mal ga lepas luwoka.

13 “Naga pisawal pan amiu sanini, sape “Nekilia ruru sane e naþa kam asike e ne, naga lepas tai naþa likan nena yo naþa Yermare pe suþenia! Naga lelana lala sike ga ko pun amiu ne, ana kam na apuarar ke kiau kia na po paþisi. Nanua loyuña e kiamiu pulkumali nene, pona tevisa tevisave pulkumali kiena Yermare, la añeñar kiamiu puruvi naþa Antiþas, ana la añararan asape kam na monar aluþar kiamiu lelagaena e inu. Ana peraga, sa naþa naga piawa mña mñarera e inu pano tol marena, kam mña ga yar tai pe purmatan inu re poli.

14 “ ‘Naga nene naga lepas napo ne, ana sur laþasa naþa sineun nesape nevisa mña van amiu. Sur þesa, loyuña e kiamiu þegasa, yeririna laþasa asuña naþa ataveve ke sitomena laþasa sa ke ga Navisawalena Pelamña nanua. Visae asitoñal mñaga, naga ke narui naþa pisayu mrapa laþasa pa Pelaka, ana pe piavi re poli Pelaka towea mlavia pa pisayu pa le Israel lala, kila sanene pe piavi re poli, la asuña akan kinanena wa la naþa yeririna taþena la akila kuþaþaena ea pa kiela nono lala, a la asuña akila lue ga kolau lala. Akila ke mlamulen piowa la ne sanene, ana taveve visena naþa amloge ne, la asitom asape pogaga.

15 “ ‘A kana na lua nena, laþas si naþa kam na atañan la asike likan kiamiu li na lelagaena lala. Naga nene la naþa asuña ataveve ke navianena na wowe taþena la nene, naþa yar nene Nikolaita naga mlologon þesania.

16 “ ‘Visae ve sa nene, kam na monar avilopu kiamiu sitomen vetan naviowaena la nene! Visae peraga, yoko ve ve piavi re neim nakate pun amiu, a yoko visen la naþa nevisa e gou van la e pogos nene, yoko ve sa playu na mara naþa te kinekinela, kilapel la vaþisi.

17 “ ‘Yar naþa kiligan teke ea, popon naga loge kilale ya naþa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa þegas nen li na lelagaena lala. Naga naþa taulu napiowaena, yoko naga la kiena nalaena wo tai. Yoko nela kinanena tai vania, kinanena nena sa naþa le Yu la akan e yokorena, ana naga nene na pe kinanena tai naþa pe yar pisu re poli wa. A yoko nela kilavaru yuwowo tai vania, naþa ate kia viu tai sike ea, naþa naga naþa waria, naga ga yoko kilia ruru kana kinasa.’ ”

Mak na vari, naga pa e sumãre nae Taeatara, naga sumãre naþa tañan ga þelaga piowa sumã loyuña ea

18 “Pogos si tai, monar osiri mñak va va navisi na sumãre na pulkumali nene Taeatara, ovisa sanini, ovisave ‘Visena na pimi pan amiu pimi kome Narina ne Yeririna, naþa kilamarana pila a pivaga sane purmenen kapi, a lana mñarera sane pototo. 19 Naga pisawal pan amiu sanini, sape

“In na nekilia ruru kiamiu yuṁaena lala, a kiamiu sinesiiena lala amio kiamiu naviawaena, kiamiu yuṁaena ṁarera a sitomena la naṁa piayavi, a metavana nekilia nesape nagane kam na akila pa laa narui, taulu naṁa akila ṁesania.

20 “ “Naga nene naga kana lepas napo ne, ana sur si tai monar nevisa meraravan van amiu. Nanene e lepas na sira viowa nene, Sesepele, naṁa apisu kilale kiena napiowaena lala, ana atamān ga kila ṁa wowe e sur viowa la naṁa kilakila ke ne. Naga sape naga pe sira tai naṁa pe navisawalena, a pona kam na amlelaga e naga yo, ana naga pisokan ga ne. E kiena navianena lala, naga suṁa ṁere yar na kiau yuṁaena la apa ape taṁena la narui, naṁa nagane asike e ṁelaga na mlamulena na kolauena rui, a asuṁa akan ke kinanena kana nono lala, a la asitom asape ṁelaga la nene na pogaga ne. 21 In na nemla pulmas pania vena sitom ruru sina, vilon naga vetan kororak la nene, ana naga yepen mavin ga.

22 “ “Pogaga, kiau sitomena teke rui sane yoko nekila naga ṁene tog tai na maiena ṁarera lala, a yoko nekila yar la naṁa akila kolau amio sira nene, visae ve avilon la re e kiela mlamulena viowa lala, yoko la ṁena aloge viowa vaṁisi na vaṁisi. 23 Sira nene, yoko taṁatete narina mali, yoko sineu kar la make ga. Ana pogos naṁa la na ṁegas nen li na lelagaena la avisu sur nene, yoko avisu kilale sane in ke narui, kiau navisuvevena telivi pano tol ya naṁa teke e sinen yaru, a kilia lual ya naṁa teke e kiena sitomena. A yoko avisu kilale ṁena sane in ke narui nesuṁa nekila maran ke pa yar lala torokin ga ṁelaga na sur la naṁa akila ke e kiela malena lala.

24 “ “Ana e lepas na pun amiu kam yar taṁena lala nae Taeatara, nekilia nesape kam na pe ataveve re navianena kiena ne sira nene poli. Naga kilali naṁa koven visen kiki la pan amiu, sane yoko naga vike sitomena urmi la naṁa tapolou van amiu, ana kam na apisu kilale naṁa Yermare ga naga pe purṁesnen visena la nene. Yoko ve nevisa re si sur taṁena van amiu, 25 ana nevisa ga sane kam na auarar ga visena lelaga la nene ṁarera naṁa kam na atol rui, ve aligan re, auarar la ṁa vano-o neim si na.

26 “ “Naga naṁa taulu na viowaena, kila ga taveve ya naṁa sineunia vano-o tol luas nen pogos nini, yoko nela pupia nalaena vania. Yoko netamān vania naga ve suṁen purvanua lala, 27 sa ga naṁa Tus na Yawena la pisayua, naṁa sape

Naga yoko ve suṁen yeririna lala naṁa laki naṁa mlarar ke e limana, naga pe pototo ṁarera tai,

a la naṁa ape ṁarṁarera, naga yoko kuan wowa la e porotano ave kinakinasia sane piaki tai naṁa amiyuṁaen ga e porotano. Yauena 2:9

“ “Namāraena na kilaen sanene, Ata tamān pan in rui, ana yoko netamān lein va kiau yaru nene. 28 Ana pe naga re ga nene poli, ana yar nene, yoko neligan verue naṁa Melag sike e limana.

29 “ “Yar naṁa kiligana teke ea, popon naga loge kilale ya naṁa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa ṁegas nen li nalelagaena lala.” ’ ’

3

Mak na lima, naga pa e suṁare nae Satis, naga suṁare naṁa momalio ga mon māga

1 “Monar osiri si m̄ak va va navisi na pulkumali na suṁare nae Satis, ovisa sanini, ovisave ‘Visena nene naṁa pimi pan amiu ne, pimi kome naga naṁa pisuar ke ninuna la olua kiena ne Ntewa amio kana verue ne la olua.

“Naga pisa pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yuṁaena lala. Amiyeluar amiu paṁisi, asape kam na suṁare tai naṁa mal ruru po, ana peraga, in na nekilia ruru paṁisi kam na amare ga aṁeke na. ² Nagane pe pogos naṁa kam na akirava towe narui. Kiamiu yuṁaena lala, in na noṁal sane e visuena kiena ne Ntewa, kam na pe akila make ruru re poli, a kam na akila pe po re nenaga. Kiamiu kapi pe kovio make re poli wa, ana naga suṁa panon ke naṁa lavis mare narui, ana komin sur ne nanene, nepisa ruru pan amiu nesape kam na monar ayuṁaen ruruia vena imi wo sina.

3 “ “Visae ve sanene, kam na monar asitoṁal si visena wo la naṁa amloge, a amla rui. Alogear ruruia, a avilon kiamiu malena wasuṁe si na, komin naṁa visae ve atavilo re, nekilia nevisa nena van amiu sanini, yoko neim noṁalivin amiu sane yar na vinauen tai naṁa kam na taṁatete akilia.

4 “ “Ana lelaga, nekilia nesape kam nae Satis, kam pe moki re poli naṁa asum̄a pogaga, naṁa pe akila re m̄ala kulsota la namname poli sane laṁasia. La ke narui amekiki ruru nenaga, ana yoko ayen sur yuwowo, ayaloro amio inu meva e kiau yo. ⁵ Yar a naṁa taulu naviowaena, naga m̄ena yoko ayowa ruru wo e kulsota yuwowo la ne sanene. Naga, kiena kia taṁatete nena neyumulua e tus namalena pogos tai, ana yoko nekilogia naga va Ata amio kiena navisi lala, nevisave yar nene naga pe kiau yar lelaga nena napo.

6 “ “Yar naṁa kiligana teke na, popon naga loge kilia ya naṁa Ninuna ne Ntewa suṁa pisawal ke pa ṁegas nen li nalelagaena lala.” ’

Mak na orai, naga pa e suṁare nae Pilatelpia, naga suṁare naṁa pulmas wo na kilaen yuṁaena sike e marana

7 “Monar osiri si m̄ak va va navisi na suṁare na pulkumali naṁa Pilatelpia, ovisa sanini, ovisave ‘Visena naṁa pimi pan amiu ne, pimi kome naga naṁa pe wa, a pe lelaga, naṁa naga ke narui naga ṁar ke ki na kiluaen pulutava m̄ana Parin Suṁe Tepet nanua. Ya naṁa naga vietavania, taṁatete si yar tai kotawea, a ya naṁa naga kotawea, taṁatete si yar tai vietavania.

8 “Naga pisawal pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yuṁaena rui. Ana monar avisu ruruia, in na nevietava e pulutava tai van amiu naṁa yar tai taṁatete si kotawea. Nekilia m̄a naṁa kiamiu m̄areraena ve tokak ga, ana nekekara paṁisi naṁa apuarar ruru ke kiau visena, a pe akila kare re kiau kia naṁa teke e amiu poli.

9 “ “La naṁa ataveve ke Yermare, la apa ke lele taaga vena avisirlua kiela ṁegas, a la apisa ke asape la ape le Yu nena napo, ana pe sa re nene poli, apisokan ga. Ana siraunia yoko nekila la nene aim akinai e lamiu vena avisu kilale sane pe kiau sitomienna su re e la poli, ana sike ga e amiu.

10 “ “In na nepisa m̄a pan amiu nanua rui nesape monar asum̄al m̄arera amio sitomen la naṁa piayavi silaga, ana nepisu sane apuarar ruru kiau visena nene. Komin sur ne nanene narui, nekilia nevisaar van amiu sane visae pupia naloge viowaena yoko imi e yomarava vena kilali la naṁa asike

ea, ana yoko in na nesuwo amiu ruru nena ga, yoko sur nene tařatete tol amiu.”

¹¹ “ “Ve ve piavi re, neimin amiu sina. Ya nařa asuřal asike e rui, monar auarar ruru řa vano-o neim noworun amiu, ana yoko akilia ala kiamiu nalaena, ana tařatete yar tařena kilia warlua kiamiu karo na řarimiu nařa pe kol vetan amiu. ¹² Yar nařa taulu nakilaliena make ga vano-o neimi, yoko noure naga imi sane pupia kemraře na loyuřa e yuřa wa řana Ntewa, yoko yar nene sulue sike loyuřa nene narui. Yoko neyowauia naga amio kia la nařa nesiri se ea, sane kia kiena ne kieta Ntewa, a kia kiena ne pupia pulkumali, na Yerusalem viu, nařa mligan ma e peni kiena ne kieta ne Ntewa pitomi, a amio la nene, yoko nesiri řena kiau kia viu ea.

¹³ “ “Yar nařa kiligana teke ea, popon naga logekilale ya nařa Ninuna ne Ntewa suřa pisawal ke pa řegas nen li nalelagaena lala.” ’ ”

Mak na olua pa e suřare nae Laotisia, naga suřare nařa pa piowa rui, ana pe asitom re sur poli

¹⁴ “Na maro, monar osiri řak van navisi na suřare na pulkumali nařa Laotisia, ovisa sanini, ovisave ‘Visena nařa pimi pan amiu pimi kom pun naga nařa pe řarin sur make ga, nařa naga ga kilia visave “Sanene.” Naga masisu pona pe lelaga e Ntewa vano tol nařa kana kuruta mlau, a naga pe suřen wetelun yomarava nařa Ntewa siia.

¹⁵ “Naga pisawal pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yuřaena lala, a nekilia nevisu kilale sane pe kiamiu sitomena la manin manene re poli, a pe pisun manene ruru re řena poli. Popon manene la nařa visae sinorřan omanini, ko omanin ruruia, pona visae ovisunu, ovisun ruruia, ana nařa sinemiu la peve lua ga sanene, řelaga nene pe sineun re nenaga. ¹⁶ Ana komin nařa sinemiu amanini a sinemiu avisin sanene, in na nesape neluelua amiu e logou narui.

¹⁷ “ “Kam na asape amiyuwon polo kiamiu sur wo la mokliu, ana kam na asape tařatete yar tai kilia la sur van amiu, kam na amla ke rui. Ana peraga, e kiau navisuena pe sa re nene poli. Kam na pe apisu kilale amiu re poli, ana pe kiamiu sur wo re nena tai, kam na limamiu koren ga, kilamaramiu řala, a yepemiu mian ga. ¹⁸ Nevisa van amiu, popon awasuře si aim pun inu, aim awar kol nini nařa kap kekan van kana namname rui, vena akilia alarar sur wo tai e limamiu. A popon aim awar kulmrae la nařa miyuwowo, vena akalo amiu, vena ve amawa re, a popon aim awar řaki na vilanen e kilamaramiu, ana vena akilia akirava sina.

¹⁹ “ “Yaru ai nařa sineu siia, monar nevis vania vena nakawe ruru kiena malena, ve sanene, monar ala kiau visena lala, ana avilopu amiu. ²⁰ Ayagogo ruruia! In na nesuřal nesuřa nesigariga ke pulutava na kiorřa malena. Ko nařa ologe pulgou pio, ovietavan inu, neiřasu loyuřa italua tesun, italua tekinana.

²¹ “ “Naga nařa suřal řarera vano-o taulu naviowaena lala, netarřan vania sane naga topae amio inu e leleu wa na totanoena, sa ke ga nařa in řena netaulu kiau nasinekar, ana siraunia Ata řere inu netotano ke nemio e lelana wa na totanoena.

²² “ “Yar nařa kiligana teke ea, popon naga logekilale ya nařa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa řegas nen li nalelagaena lala.” ’ ”

4

Ntewa na lelana naþa meta manene laa ma e peni

¹ Pogos naþa nepisu pae sur la nene, nomal ke sina ga pulutava tai navaen loyumua ma e peni, meke ga vamon inu. A nemloge ke sina ga pulgo naþa pis pan inu nanua, pis na pulgona miyelu keviu sane kumasua, ana pisa pan inu, sape “Ovam meta e nini sumo wa, vena nekila ovisu sur la naþa yoko aim sirau.”

² Pisa sanene, ana veraga ga, nemloge sane Ninuna ne Ntewa þerelua ninuu, mligan inu ma e peni, ana nekira pa e pupia lele wa na totanoena tai meke ga e marau, naþa yerkaawa tai totano teke ea. ³ Nepisu sa naþa pila, þar maran kilavaru la naþa po na po, a kana kap nena miyervivia sa ga kuperierier. ⁴ Kana pupia lele na totanoena nena meke ga lika, a lele na totanoena mena laþasa miyervivia, nopuloia tol lualima yam lua pa vari [24]. E la peve taaga, yar taaga teke e tai kila sane la mena tol lualima yam lua pa vari [24], la nene ape nasumonena nae ma e peni lala. La nene, mala kulsota la miyuwowo paþisi, a amien karo na þarila naþa pe kol. ⁵ Nesua nepisu ke sane, nemilan mena yekarpla ke ga likan yo wa naþani, amio maagena na pupia polilu tera ke ea. Vamona, kap vivaga la olua asua apivavaga, naga nene nane ninuna ne Ntewa olua, ⁶ asmal asike e yotop tai, naþa meri ga meke na sa ga sive, pilavila a merarava ruru po sa ga kupito.

Ana likan yo naþani, yar mali la vari asuaga, naþa kilamarala la moki liu sike vamon la a varaun la, asual lavisi, asuvivi pupia lele wa na totanoena.

⁷ Yar mal þes nene, sa ga laion, na lua sa ga puluk naþa purwolu, na telu naga þar ga maran yaru, na maro na sane pepaua. ⁸ La nene, la make ga kupela la orai, naþa kilamarala la kalo make ruru mena kupela la nene, pa mena e pulugala.

La nene kiela yuaena, legiena a yemalo, la pe aparurula re pog ta poli, la asual apisawal lue ga, asape “Ntewa na mareraena na mava, naga su þesa, naga sike nagane, a naga sike sike nena. Naga pe wa naþa pe wa, naga pe wa paþisi.”

⁹ E visena la ne sanene, la asua apisirlua ke kia kiena naga naþa totano teke lele wa likan la, apatanon ke naga, asua apisa ke potena pa naga naþa yoko mal lue narui. Pogos naþa asua apisa maga, ¹⁰ nasumonena mena la nene apatanonia, amlotun ke naga naþa taþatete mare pogos tai. Ana siraunia, aþar plan kiela karo na þarila naþa pe kol, amligan su tano se lana, asape:

¹¹ “Kiamim Suþe Ntewa, mesmesun naþa naurarena, navatanonena a namareraena make ga, ala van ko, kiona ko ga taaga. Ko ke naþa osii make sur narui, e ga e kiona nasinenanena atol kiela malena rui.”

5

Tus naþa apulonaria, amio narin sipsip, naþa lalua asike ma e peni

¹ Ana yokorena nepisu si yerkaawa nene naþa totano teke e lelana wa, naga mlarar ke sur tai e limana marua, sur nena naga tus tai, naþa asiri ga e lepas luwoka, þisi na apulonaria, ana atelan kana lok olua suwoia.

² Ana nemloge pupia navisi tai pion manene pa metava, piunia pisape “Ane torokin kilaroro lok la nene? Yar tai sike ne kilia vae tus nene woga pona peraga?”

³ Moña ga sanene pano-o, peraga, pe yar re tai naña ma e peni pona yomarava, pona vatanon yomarava, naña kilia vae tus nene poli, pe yar re nena tai naña torokin kira va loyūña e poli. ⁴ Nepisu sanene narui, nemloge piowa, netagi na netagi, naña tařatete yar tai kila.

⁵ Ana nasumonena la tai nene piř pan inu, pisape “E, ve otag re sina! Opisu ke ne, nanene naga laion naña molue kome yeririna la nae Suta, naña apio asape lus kiena ne Tepet, naga taulu make sur la řisi rui. Naga ke narui naga kilia kilaro lok la olua nene, naga ke naña yoko vae tus nene narui.”

⁶ Ana nekira pano, pe laion re poli, ana nepisu narin sipsip tai suñal sike likan yar mal la vari a nasumonena lala vamon yo wa nene. Naga pe narin sipsip ga, ana kana lañaliu olua amio kilamarana olua asike e řarina. Naga suñal sike na, naga apisu sa naña akila kuřařaena e rui, ana mal ruru ga suña ga. ⁷ Naga mial pimi, kuslua tus naña petan limana yerkawa na řamarua, metava e pupia lele wa na totanoena. ⁸ Mla pae, ana yar mal la vari nene amio nasumonena la lualima yam lua pa vari [24] nene amloru e lana. La peve taaga ařar kiela yukalele lala a kiela piala la naña amiyuñāen e kol, pulen ga ponotaninu la naña asikapia, ana kala ponos taninu po pařisi naña pa ke metava, nane leniena lala kiena nalelagaena wa lala. ⁹⁻¹⁰ A la amiyaun ke yau viu tai naña sanini, “Akuřařain ko,

ana e koña kuruta
opul plan yeririna lala ape kiena ne Ntewa,
naña amolue e řegas nen yeririna make ga,
e řisena kar make ga,
e purvanua kerkeviu make ga,
a e narin purvanua make mēna ga.

Ko osikol la apim ape řegas taaga navatanonen řarin suře ve taaga ga,
aim ave yar wa lala na yuñāena kiena ne Ntewa,
naña yoko ave suřen yomarava nini.

Ana komin naña okila sanene,
torokin sane ko ga taaga ola tus nene narui,
owar plan kana lok lala, ovae.”

¹¹ Nesuñā nepisusu ke sanene, ana nemloge navisi la amiyau, la mok na moki, aña la tenario via na sanene. Amiervivi lele na totanoena wa amial yar mal lala a nasumonena la nene, ¹² amiyau nārera pařisi, apisa sanini, asape,

“Narin sipsip, naña akuřařainia,
naga taaga po na po.

Namāreraena make ga, nawoena make ga,
manmaruaena make ga, puriu kawaena make ga,
navatanonena make ga, naurarena make ga, nayeluarena make ga,
torokin akila ga van naga taaga.”

¹³ Siraun nanene, nemloge si surmal make ga la mēna amiyau, surmal la naña asike ma e peni, amio la naña asike e yomarava, pona e porotano pona e sive, kiela yauena pisa sanini, pisape,

“Nayeluarena, navatanonena, naurarena, a nañareraena va va yerkawa naña totano teke e lele wa, amio mñena narin sipsip, vano vano ve uro re.”

¹⁴ Ana yar mal la vari nañani apisawalia asape “Sanene” komin visena la nene, ana nasumonena lala amloru, akinai, amlotun lalua.

6

Lok la olua na tusi naña aplonaria

Lok ñesia: Yerkawa na ñelaga na kilaen mara, naña kus wosi yuwowo

¹ Nepisu manene mñaga, nepisu narin sipsip naña kilaro lok na sumo na tus nene. Naga kila pae, ana yar mal la vari nene tai pio e pulgo tai sa naña polilu, pisape “Oimi!”

² Ana noñal ga wosi tai naña miyuwowo suñal sike e marau veraga. Noñal yar tai teke meta ea, ñar ke viu lamias, ana la amligan karo na ñarina kiena ñarin supe teke e ñarina, ana kus kiena wosi nañani kirir pano sane yar namara tai naña vanon vena taulu kiena nasinekar lala.

Lok na lua: Yerkawa na ñelaga na weñaren yaru, naña kus wosi pivaga

³ Yoko narin sipsip kilaro lok na lua. Kila pae narui, ana nemloge yar mal na lua pio, naga mñena sape “Oimi!”

⁴ Ana wosi tañena ke sina ga pimi kate veraga, naña pivaga. Yar naña kusia, atañan pania vena va war plan suñarena naña sike e yomarava, vena yar la asuñña awewe moñar la. Amligan pupia playu na mara tai e limana, ana naga mñena kiriri pano.

Lok na telu: Yerkawa na ñelaga na visoena e yomarava, naña kus wosi malko

⁵ Yoko, narin sipsip kilaro lok na telu. Kila pae narui, nemloge yar na telu pio, naga mñena pisape “Oimi!”

Ana nepisu ga wosi si tai naña malko suñal sike e marau veraga. Yar naña kusa, naga mlarar ke skel tai e limana, vena visuveve kinanena lala kana yeririna na yomarava.

⁶ Ana nemloge visena tai molue ga likan yar mal la vari nañani, asape “Ovano, atañan pan ko asape okilia okila naña yo ve plasan kinanena, naña yoko monar aul narin kinanena ga e kilavaru keviu. Ana ve okila kare manene re purpes nen purolip lala naña amiyuññaen ke sirveve e mrasnela, a ve okila kare manene re purpes nen kilkerep lala naña amiyuññaen waen e mrasnela.” Apisa sanene narui, a naga mñena kiriri pano.

Lok na vari: Yerkawa na ñelaga na marena, naña kus wosi na yepen pe yavi

⁷ Yoko, narin sipsip kilaro lok na vari, kila pae ana nemloge yar mal na vari pio, naga mñena sape “Oimi!”

⁸ Ana noñal ga na wosi tañena naña yepena pe yavi suñal ga sike e marau. Yar naña kusia, apio kiena kia asape Marena, a naga, kiena erau tai mial ke amio, naña kiena kia asape Pulukapi. Ana e lalua nene, atañan asape lalua akilia akila yiowa va yar ve moki e yomarava, e playu na mara, pona e viso, pona e maiena, pona e surmal tetan lala. Visae ve sanene, yar la vari asike yomarava, la telu akilia asururu ga, ana tañena tai akilia akilapel naga sanene.

Lok na lima: Li na lelagaena la naña ape masisu pano-o añemoñar la

⁹ Yoko, narin sipsip kilaro lok na lima. Kila pae, ana nomāl wonta pulen ninuna ne yeririna lala amiyuwon la miyervivi miasina. Nanene la naña añemoñar la komin añarera e logearen visena kiena ne Ntewa, a asuñal mārera asape amlelaga e Yesu. ¹⁰ La nene, nomāl atag ke pa Ntewa e pupia pulgo keviu, asape “Ake Suñe na sur make ga, ope wa a ope lelaga, awis ovisu kilale kamim kuruta nene. Pogwai naña yoko okila maran va yar viowa la naña akila ke piowa sanene?”

¹¹ Apisa pa sanene narui, ana añar kulsaket yuwowo la pan la amiyenia, ana apisa pan la asape sur naña la apiunia naga pere wa. Asape monar asuñate li ga ve plas ga wa, komin naña kiela erau lañasa asike ga wa, amio mēna kiela puruvi tañena lala a vinela lala, naña yoko la mēna monar awe moñar la komin naña amlelaga, ana pogos naña la punu ga aimi toroki, yoko Ntewa kila ga ya naña la apiun na wa.

Lok na orai: Legiena maro

¹² Yoko, nepisu naña narin sipsip kilaro lok na orai. Kila narui, yemniñu veraga, a pe piavi re poli mrae pimi malko yemalolo nenaga, a kupario pimi pivaga sane kuruta, ¹³ a verue la naña asike ma e sinapane akekapil apitom tano e porotano, sa ga naña mralak mene, pogos naña pupia lagi miyui kululun lasa. ¹⁴ Yoko, avilonar sinapane sa naña apilonar takue akus pano, a tavie make ga a purvanua make ga alen plān la vetan lelela lala.

¹⁵ Ana pogos naña yar la avisu sur la nene, pupia maraena naña pupia maraena. Parin suñe na yomarava lala, yerkawa lala, nasumonena kiena ne yar na mara lala, yar na sur moki lala, yar mārera lala, amio mēna kiela yaru na yuñāena lala, a yar tañena make ga e yo kar ga lala, la make ga ayalin mesmesun puluve lala pona pulkilavaru, avavinin yo la metava e kunusa, akilayonli naña atapolou ea. ¹⁶ Atol yo la nene, ana maraena pimi keviu manene laa, a apion pa kilavaru lala amio kunus lala, asape “Awis, aloru akalo ruru imimi, vena navisuena kiena ne naga naña teke meta e lele wa ve tol imim re, a vena nasinekar kiena ne narin sipsip ve kila kare imim re. ¹⁷ Pupia legiena na sinekar kien la lua nene pimi rui, a yoko ane kilia suñalu mali e pogos nene? Peraga ne, nagane yoko viowa manene laa van ita make ga.”

7

Ntewa pisaar kiena pupia ñegas nen yeririna tai vena ave kiena

¹ Siraun sur la nene, nepisu navisi la vari asuñal asike e mrapun yomarava varoka, asuñā akilawo ke lagi vari naña amiyui ke e yomarava, vena lagi la nene ve ayui re si e sive, pona e porotano, pona meta e lak lala.

² Yoko nepisu ke sina navisi tañena, ñar sur na ween totou kiena ne Ntewa mali van kiena yeririna lala, ana naga molue e naña mrae pa meta ea pimi. Naga kilia nā sape navisi vari nene, la añar ke namāraena naña akilia akila kare porotano a akilia akila kare sive, ana naga pion manene pan la, pīsaluñar pan la vena ve akila re si sur tai. ³ Pisa sanini, sape “Ei, toko, ve akila kare re sive pona porotano pona lak lala, vano vano tol naña teligan totou tai te piamenan yar mesmes lala naña ape kiena ne kieta Ntewa.”

4-8 E pogos nene narui nemloge ga na wa naña apisawal nena maran la naña amligan totou e la. La nene amolue akom e lus nae Israel la lualima taaga pa lua, naga lus la naña añar kia kiena yermarua apua kan la nene, nane Suta, Rupen, Kat, Asa, Naptali, Manasa, Simion, Levi, Isak, Sepulan, Sosep, a Pensiman. Ana e lus make la nene, tai kana manu lala tol lualima taaga pa lua [12,000] amolue komea, kila la punu ga tol sane kana manu ne lala tol ponotia lualima yam vari pa vari [144,000].

Pupia p̄egas taḡena lala naña amiyen kulsota yuwowo lala

9 Ana siraunia, nekira pa vamon inu narui nom̄al pupia p̄ina na yeririna lala, naña moki na moki, taḡatete auloia, la ke naña amolue akom e lus taḡena la narui. La ke naña ape yeririna taḡena lala na purvanua taḡena lala, amio kiela visena taḡena lala, apim asuñal asike vamon pupia lele na totanoena naña narin sipsip totano teke ea. La make ga amien kulmrae yuwowo nowo lala, a aḡarar m̄am̄ela lala, 10 a apio manene pa metava, asape “Kieta Ntewa teke e kiena lelana wa, naga ga amio narin sipsip, lalua ape purḡes nen kieta natamaliaena.”

11 Ana amio la nene, navisi m̄ena lala asuñal amiyervivi yo wa, a amiyervivi m̄ena nasumonena lala amio yar mal la vari naḡani, ana la m̄ena akinai aḡan p̄arila pito tano vamon yo wa, amlotun Ntewa, 12 asape “Ee, lelaga pa!

Nayeluarena make ga, a naurarena, a namanmaruaena, a navisaen potena, a navisirluaena, a puriukawaena, a nam̄areraena, la punu ga nene ape kiena ne kieta Ntewa naga taaga, a yoko ve sanene sulue na sike ne.

Yeluaren van Ntewa!”

13 Ana e pogos nene, nasumonena la tai piun tan inu, sape “Pupia p̄ina naña amiyen kulmrae yuwowo la ne, okilia osape a la nene, a okilia osape la asu pe na apimi?”

14 Ana nesape “E peraga, ana ko ope yerkawa nae e nini tai, ko okilia m̄a yo?”

Ana pisatam̄ea sape “Ore, la ke nene narui naña aḡaro e pupia pogos naloge viowaena. Kulsota la ne amiyen ke ne, akevanla e kuruta kana narin sipsip naḡani, nane apim amiyuwowo ruru sane opisu ke ne. 15 La na kiela yuñena sanini, sane

‘La asike vamon yo wa kiena ne Ntewa, legiena a lemalo amiyuñae kiena ke loyuñe a m̄ana yuñe wa,

a naga naña totano teke meta ne, naga yoko visuar la,

16 Yoko taḡatete si viso kar la,

yoko ve moto karla re si narui,

mrae ve kila kare la re sina,

a pupia kapi ve visun la re sina,

17 komin narin sipsip naña teke likan yo wa meta ne,

naga yoko vagan la,

naga yoko sumon la ava e purḡes nen wii na malena,

a yoko Ntewa yumu plan make wamarala.’ ”

8

Lok na olua: Yo pa ruru nenaga

¹ Siraun nene, nepisu narin sipsip kilaro lok na olua. Kila narui, sur make ga nae mae peni aparurula veraga, pe m̄aagena re si ta poli, yo m̄ano nena ga mon m̄a pano-o tol komsus nen aora taaga.

Kumasua la olua

² A pe yam piavi re nenaga, nom̄al navisi la olua naḡa asuḡal asike e marana ne Ntewa vena kilaen kiena yuḡaena, a amla kumasua olua pan la, tai kus tai, tai kus tai.

Pias nen ponotaninu naḡa amiyuḡaen e kol

³ Ana siraunia, navisi taḡena pimi. Naga kus pias nen ponotaninu tai, naḡa amiyuḡaen e kol, a naga kus pimi suḡal sike e wonta, naḡa naga m̄ena amiyuḡaen e kol, a naḡa sike vamon lele wa na totanoena. Ana aḡar ponotaninu mokliu pania vena sikapia e wonta vena kila ponos wo, a amla m̄ena leniena lala kiena ne nalelagaena wa lala pania, vena ligan to meta e wonta sane nalaena tai. ⁴ A pogos naḡa kapi nene kekan ke ponotaninu nena, kana ponosa amio leniena kiena ne nalelagaena wa lala, amolue petan limana ne navisi naḡani akaka ava atol marana ne Ntewa.

⁵ Yoko, navisi naḡani ḡar plategkap laḡas naḡa apranar sike e wonta nene, kokonia pito e pias nen ponotaninu nene ana koven pito tano e yomarava. Ana pogos naḡa suri nene tol yomarava, kila polilu kapur kar ga e yo punu ga, amio kana mumuena sa naḡa kapiapo, amio m̄ena yekarpla, a yemninu.

Kumasua na miyelu ḡesa: yua amio kuruta

⁶ Ana navisi la olua naḡa aḡarar kumasua olua nene, asu ruru ke naḡa asape ayu narui.

⁷ Navisi na sumo miyu kiena kumasua, ana kila narui mrayua la naḡa m̄arera sane kururu kilavaru, amio kuruta naḡa pisusun sane kapi, aptom akila moḡar sur kar la e yomarava. Amiyuḡaen m̄a sanene pano-o kapi kekan make yomarava komḡasa amio kana purlaki ne lala, amio sur make naḡa kapur sike ea.

Kumasua na lua miyelu: tavie na kapi

⁸ Ana siraunia, navisi na lua miyu kiena kumasua. Nanene kila pupia tavie kar tai, naḡa kap molue ke komea, akovenlua pito e sive. Pogos na kove sive, ana sive komḡas pimi sane kuruta, ⁹ ana kana sur mal ne lala amarmare, a waa la naḡa asike e pupia lepas nene atalilu.

Kumasua na telu miyelu: verue naḡa kirir ma e sinapane

¹⁰ Yoko navisi na telu miyu kiena kumasua. Nanene kila pupia verue tai, naḡa kapi pivaga ke ea tegoli yo sane kapi vivaga, molue ma e sinapane, miere pitomi miae yomarava. Ana kana kapi nena pa tol wii la naḡa mlau a ḡarin wii lala. ¹¹ Kia kien verue nene, asape Wii Melkalka, ana kila narui wii nae yo la moki pimi melkalka, ana yeririna la amun ḡele ga, moto karla m̄a pano-o amarmare.

Kumasua na vari miyelu: yemalolo

¹² Yoko navisi na vari miyu kiena kumasua. Nanene kila naḡa mrae komḡas pimi malolo, a kupario komḡas pe tego re si poli, a verue la moki naḡa pe aḡal la re si poli. Kila narui legiena pimi plas manene laa, a pe lepamiema re si poli, kila narui yemalolo paḡisi e yomarava wetelu.

¹³ Nepisu manene ke sane, nomāal pupia pepaumā tai ka ke metava, sumā mlolokai kar ke metava na, pisape “Yo piowa rui e, ana na nene naga kulus ke na wa. Navisi la telu asike ga wa, la kiela kumasua miyelu māarera manene laa sane. Kam na yomarava, avisuar amiu, pupia na loge viowaena pimi māliv ke narui!”

9

Kumasua na lima miyelu: pulus naŕa pito manene laa tano, naŕa na ŕesia na loge viowaena māarera na telu

¹ Yoko navisi na lima miyu kiena kumasua. Nanene kila verue taŕena kirir mālia ŕarpoyo ma e sinapane pitomi e yomarava. Verue nene, amla ki tai pania, nanene ki naŕa vietavan pulus naŕa pito tol kap naŕa garo tano. ² Pogos naŕa mlalua keplamaran pulus nene, kapi piu ŕar wowo yo molmolue ke ea, sa naŕa pupia kap tai piu, ana pa kar ga meta e sinapane, kilawo maran mrae, kila yemalo ke sina ga. ³ Ana pogos naŕa kap piu kalo make yo sanene, kelsisi la amolue apitom tano e porotano, ana pe asa re si kelsisi poli ana apim sa naŕa pupia kimi natano.

⁴ Apisaluŕar la asape ve atol re purlaki lala a kinanena lala pona sur la naŕa pitotovi sike e yomarava, ana ataŕian asape akilia akila viowa va yeririna na yomarava lala, la naŕa pe aŕar re totou kiena ne Ntewa naŕa naga mligan sike nena e piamenana ne kiena yeririna lala. ⁵ Kimi na tano la nene, pe ataŕian la re naŕa akilia awe momar yar la poli, ana ataŕian la ga ayuyur la mā va tol kupario ve lima. Ana pogos naŕa akila mā sanene vano-o, yoko yar la aloge yepela la lalae kar vano vaŕisi. ⁶ E pogos nene, la ve moki na asave popon amarmare ga, yoko akale mrapa la naŕa amare ea, ana yoko marena yepen mavin la, ligan la asuŕia ga sanene.

⁷ Ana kelsisi la nene, pogos naŕa nepisu ruru la, atorokin wosi la naŕa yar namara la akus ke ne. Amyen karo naŕarila naŕa pe kol suwo ŕarila, a pogos naŕa nepisu ruru marala, nemilan la ga asa ga yaru. ⁸ Aŕne vilŕarila sane sira, ana maluela lala, sane na maluen laion. ⁹ Amyenwo yerela lala e pototo, a pogos naŕa akaka tetai, kupela la kakapur mālia sa naŕa wosi la naŕa aŕere kiela kat lala akiriri ava akila mara. ¹⁰ Kelsisi la nene kesila sike e la, a sur na yuren yaru lala sike e la, naŕa akilia ayur mā yar vano-o tol kupario ve lima.

¹¹ La kiela ŕarin suŕe tai, naga navisi tai, ana pe navisi kiena ne Ntewa re poli, naga navisi naŕa pisuar ke mratava na pulukapi. Yar nene, kiena kia e visena kiena le Epru lala, asikia asape Apatono, a e visena nae Krik, asikia Apoliono, kinas nen kia lua nene asape yar na warnena karen suria.

¹² Kelsisi ne la nanene, naŕa nasumo e naloge viowaena la telu nena nanene. Nomāal naga ŕaro pa rui, ana lua sike ga wa.

Kumasua na orai miyelu: navisi lala na weŕaren yaru, naŕa nalua na naloge viowaena māarera na telu nene

¹³ Yoko navisi na orai miyu kiena kumasua, nemloge visena tai molue kom e mrapun wonta wa nene varoka naŕa amiyuŕiaen e kol naŕa sike e yo wa vamon Ntewa. ¹⁴ Visena naŕa pisa pa navisi nene sanini, sape “Navisi la vari naŕa apiar la asike e yo naŕa wii mlau ke ea naŕa kiena kia Yupretes, nagane kana pogos naŕa ova okila plan la sina avavano narui.”

¹⁵ Navisi la nene, apuarar la ruru asuñña sanene pano-o tol nena kana aora na kana legiena na kana kupario, naña akilia amolue ea vena akila kiela yuññaena. Ana navisi tañena pa mluñar plan la, kila sane amolue apano, apa kar ga e purvanua lala añe yar lala lavis tol komņas nen yeririna na yomarava.

¹⁶ Apa amio kiela yar namara lala naña akus wosi namara lala, ana nemloge apisawal kana marana tol tenario tol ponotia lua [200,000,000].

¹⁷ A pogos naña nepisu manene wosi la nene amio yar la naña akusia, noñal pototo sur tai naña amligan mono ke yerela, amiyowa ruru la apivavaga sane kapi, amemaena sane lowe memaena, amleleru sane mrae. Kiela wosi lala ape tañena ga, naña ñarila sa ga laion, a pogos naña amiyuveve noñal kapi a ñau a posnoyavi na kapiapo mleleru molue petan logola. ¹⁸ Sur la telu ne nanene, sane kapi a ñau a posnoyavi na kapiapo kila lavis yeririna na yomarava nini la komņas akokovio e pogos nene.

¹⁹ Nañareraena kien wosi la nene sike e ya naña molue ke kome logola, a sike ñena e kesila lala, komin kesila la pilolon sane loñara, a sur sane ñarin loñara ñena sike e luas nen kesila naña mla ke pupia magka pa yeririna lala.

²⁰ Napiowaena la ne ñarera pañisi sanene, a pupia komņas nen yeririna lala, nane lañas naña amal ke na wa, pe asitom re poli. Pe apulon la re nena e kiela napiowaena la naña akila ke e limala poli, ana asuñña akila luen ga lotena pa yermare lala, a asuñña akila ke leniena pa nono lala na kiela ntewa lala, naña pe akirava re poli, a pe amloge kilale re sur poli, naña pe amiyal re poli, naña yar ga la amiyuññaen e kol, pona selpa, pona pototo, pona kilavaru, pona laki.

²¹ A amio ñena nanini, pe apulon la re nenaga e ñelaga na weñaren yaru poli, pona kimi lala, pona nakilaen viowa amio sira, pona e kiela vinauena la naña asuñña akila ke ne.

10

Navisi tai mlarar narin tus naña apilonaria

¹ Ana siraunia, nepisu si navisi ñarera tañena molue ma e peni pitomi tano. Naga mien lul sa naña ñana kulsota, a kuperierier miervivi ñarina, marana ñena ga sane mrae, ana lana luwoka sane pupia kemrañe ana ape kapi. ² Ana nepisu naga tarar ke narin tus tai, naña pike ña teke e limana luwoka. Ana piañereren lana marua piawa ke e sive a lana ñel piawa ke e porotano. ³ Naga surñalar ga suñña sanene, ana mligan pupia viona tai naña sa ga laion, a pogos naña naga kila, polilu make kar ga lala apisatamñe pimi, apis kome kiela mumuena lala. ⁴ Pogos naña polilu la atera sanene, sineun nesape nesiri plan kiela visena lala, ana lavis nekila narui, visena tañena molue ma e peni pitomi pan inu, sape “Toko, ve osiri re visena kiena ne la nene. Sur la naña apisa, pe nakilaen re yeririna la akilia poli.”

⁵ Visena nene sanini, ana noñal ga navisi naña piawa e sive amio porotano, kian limana marua pa ma e peni. ⁶ Ana pisa kiena visena ñarera tai, pisaar e kia kien naga naña mal sulue, naña sii peni amio ya la naña asike ea, amio yomarava a ya la naña asike ea, amio sive a ya la naña asike ea. Kiena visena pa sanini, sape “Nagane pe pogos na suñateen re si poli!

⁷ Lavis ke navisi na olua nene yu kiena kumasua narui, a visae kila ga

rui, vera na nasitomwanena kiena ne Ntewa la imi m̄alivi rui, vera na sur make ga imi merarava ve sa ga naṓa naga pisawal p̄esan pa navisawalen la naṓa amiyuñae kiena p̄esa.”

⁸ Pisa pa sanene narui, in m̄ena nemloge visen taṓena molue ma e peni pitomi pan inu, sape “Narin tus naṓa pike teke e limana ne navisi naṓa suñal sike e sive a porotano, ova ola ke ne wa.”

⁹ Ana nepa lavisin navisi naṓani, nepiun narin tus nene tania. Ana tañan ga pan inu, sape “Poga, okilia olavia. Visae olavia monar okania. A nesape nevisa van ko sanini, pogos naṓa okania, yoko ologe kiki e logoñia vaṓisi, ana siraunia, yoko ologe melkalka e mopom̄a.”

¹⁰ Ana nemlavia nakania, ana kiki e gou paṓisi. Ana nesinom pae, ana sanena naṓa pisa, naṓa sur nene melkalka, kila kare m̄eṓeu paṓisi. ¹¹ Yoko, visena pitomi si pan inu yam tai, sape “Yoko ve sa ga nene narui, komin navisawalena taṓena la asike ga wa naṓa yoko monar oto ovisawal sina, naṓa apisayu p̄egas nen yolai lala, purvanua punu ga, yaru na visena taṓena la punu ga, a p̄arin suṓe la naṓa asike e yomarava.”

11

Yar la lua na iilaaren visen kiena ne Ntewa

¹ Ana e pogos nene amligan kiai tai te luñau, asape neva nela totou na yo la ea. Asape, “Ova e yuñā wa m̄ana Ntewa, ola ruru kana totounena na keviu pa sanape, a ola totou na wonta naṓa sike loyumuñā ea, a oulo m̄ena yeririna la naṓa akila ke lotena e yo nene, sane m̄a tol via. ² Ana kana pupia yo naṓa m̄eke vanua, naga ve ola re kana totounena, komin yuñā wa nene kom̄asa yar la naṓa pe ape Yu re poli la yoko akusia. Wolawa la nene yoko aim ataulu pupia kumali wa nene Yerusalem, yoko aim loyumuñā ayalar kar ga ea sa naṓa la lelela, ana yoko akila ga va tol kupario ve lualima yam vari va lua [42]. ³ A pogos naṓa asike e nene, yoko yar lalua naṓa asuñal m̄arera asike e kiau visen lelaga aim añalivi. Lalua ayen ga kulupak sa naṓa m̄ala kulgota, a yoko avisawal kiau visena e siarena na kupario la nene va tol luasa, naṓa kana legiena nena tol manu ve taaga ponotia ve lua lualima yam orai [1260].”

⁴ Yar lalua nene visena wa kiena ne Ntewa pisayu la nakonua rui, naṓa pisayu sape purolip lalua asuñā ga, pona naṓa pisayu kemraṓe na kantel lua, naṓa luoka ga asñal asike e marana ne kieta Ntewa naṓa naga pe suṓen yomarava wetelu. ⁵ A visae yar tai kilali naṓa kila viowa va lalua nene pogos tai, yoko kapi kilia molue e logola, yoko kilia kilapel ruru nena kiela nasinekar lala. Nane mrapa ne nanene naṓa visae yar sinenan sape kilam̄ar la, yoko naga ga kan ke sina kiena marena narui. ⁶ Lalua nene kiela nam̄areraena keviu liu, naṓa akilia akilawo sinapane metava vena yua taṓatete kove e pogos naṓa apisawal visena kiena ne Ntewa, a akilia akila wii lala imi ve kuruta, a akilia akila naṓa sur viowa kar ga imi pona pogos m̄arera imi kila kare yomarava e pogos ya naṓa lalua asitom asape akila.

⁷ Ana lalua nene, lalua ave navisawalen sanene vano tol pogos naṓa lalua akila yuñāena na sanene p̄isi. E pog nene narui, yoko pupia sur mal viowa naṓa m̄eke tano e pulukapi molue vamin lalua, a yoko kiena nam̄areraena taulu la luwoka, kilam̄ar la. ⁸ A yoko akoven tasnela m̄eke

likan mrapplepa e pupia pulkumali naþa naga pulkumali mña nena naþa kiela suþe naga mña amemñaria meta e lak torovia. E nene, naþa e þelaga na visawanen suria, apisa kia na kumali naþani, pogos tai asape kia na kumali marua viowa naþa Sotom, pona apio asape Isip. ⁹ Tasnela moña ga e yepisun sanene yoko þegas nen yeririna lala, pona lus lala, pona visena lala, pona purvanua la aim avisu la, yoko avialuþar la ve asinla re vano-o tol legien ve telu komsusa. ¹⁰ A pogos naþa apisusu mña tasnena yar mare lua nene pano-o yoko apisa karela paþisi a apitalia kare la þisa. Yoko asitonñal naloge viowaena lala naþa navisawalena lalua akila pimi pa yar na yomarava lala, ana yoko akekara na akekaran naþa lalua nene amare pa rui, yoko akila pupia þaþagena a yoko awarwar si nalaena lala van la vanonia.

¹¹ A pogos naþa legiena telu nene komsusa þaro pae, pe asin re luwoka poli wa, la amilan ga lagi na malena tai molue kome Ntewa pitomi tol maren lua naþa ne, kila si la ga luwoka asuñal aþanarla asuñal asikena. Pogos naþa yar la apisuia, amarau na amarau, ¹² a pe yam piavi re poli, amloge pupia visena la kom ma e peni pitomi, pisa pan lalua, sape “Poga, amlua avam metava narui.” Ana la ga luwoka apa metava veraga, akus lul lala apa atol ma e peni, naþa kiela nasinekar lala apisu sane asuñalu wowe ga asikena, logola suwowo ga rui apis re si poli.

¹³ A e ke e pogos nene, pupia yem-ninu, naþa kila lepas nen pul kumali nene komþas, yuñ make ga akekapil apororowa make nenaga, a yeririna la naþa amarmare e yemninu nene tol manu olua. La naþa amal ruru ga asuñaga la apisu ke sur nene, amarau kar þan wa, ana apisu sane popon la ayeluar ga Ntewa nae peni komin kiena pupia mñareraena naþa la apisu kilale ga na wa.

¹⁴ Yemninu nene sur sane pupia naloge viowaena na lua þaro narui, kana yam telu nena pere wa, yoko naga ve ve piavi re na imi.

Kumasua na olua mielu: pogos na liþereena, naþa kana naloge viowaena mñarera maro na teloka nanene

¹⁵ Yoko navisi na telu miyu kiena kumasua. Nanene narui kila pulgo la moki apisasawal ke pupia visena la ma e peni, amieluar Ntewa apisa sanini, asape

“Nagane narui yo punu ga naþa sumo sike vatanon suþe viowa na yomarava nini, la asike vatanon kieta Suþe Ntewa narui, lalua kiena Navisaarena,

a yoko naga ve þarin suþen vano-o taþatete þisi pogos tai.”

¹⁶ A nasumonena mña la lualima yam lua pa vari [24] amio la, naþa atotano ateke e lelela la naþa pa metava, akinai tano vamon Ntewa, amlotunia, ¹⁷ asape

“O Ntewa keviu nañareraena na mava, ko naþa osu nakonua rui, ko naþa osike nagane, ko naþa ope na pogos la ne pimi ke ne.

Mepisa potena pan ko paþisi wa, komin naþa oþarar kioña pupia mñareraena rui, nagane narui osuñalu mñarera e kioña nasuþenena.

¹⁸ Purvanua make ga na yomarava nini sumo na sinela kar ko, ana pogos na kilologiaen kioña sinekar van la narui.

Nagane kana pogos naþa yoko oliþere yar mare lala, a yoko okila kare yeririna la naþa akila kare kioña yomarava.

Ana kioṃa yar na yuṃaena lala, naṓa navisawalena lala, amio kioṃa li nalelagaena wa lala, a la naṓa apatanon ke kioṃa kia, yoko awar kiela nalaena wo la e pogos nene, pe sur koren ga naṓa ape yerkawa lala e kioṃa yuṃaena, pona pe ape yerkawa re poli.”

¹⁹ Ana e pogos nene apietavan yuṃa wa ṃana Ntewa ma e peni e marana yeririna lala, a aṃal pias nen navisaluaena wa mon ṃaga. Amilan ga yo pe taṓena veraga, komin naṃareraena kiena ne Ntewa sike ea, naṓa yekarpla e yo punu ga, amio polilu tera, yo ṃaaga, yemninu, a pupia mras nen yua aes kekapili.

12

Sira nowo amio pupia nopi tai

¹ Nepisu manene ke sur nae peni lala wa, ana nemilan ga pupia kile tai. Naga sira tai, naga kus mrae, mien pe ṃana kulsota, suṃal sike e kupario, a karo na ṓarina, verue lualima taaga pa lua [12] sike ea. ² Sira nene ṃeṓena, ana mloge piowa mlokai na mlokai, komin kiena kupario ṓisi narui, lavis waria.

³ Nepisu manene ṃa sanene, pupia surmali taṓena molue ma e peni, naga pe namarauena manene laa. Naga pupia arman nopi tai, pivaga, ṓarin olua naṓa amien karo na ṓarin suṓe olua sike e la, a laṃaliu ṃena sike e ṓarila, make ga tol lualima. ⁴ Ana noṃal ga sur naṓa kuṓin kesina sane, ku plan verue la mokliu akekapil akowowo yo tano e yomarava. Ana sur viowa naṓani pimi suṃalar se maran sira nene, naga sitom ruru rui sape sa sira nene war sisi, karnar ke veraga.

⁵ Suṃa sanene pano-o sira naṓa ṓarlua narina, pe yemṃene. Ana Ntewa sinenan sape sisi nene imi ve ṓarin suṓe vena uarar pototo e limana vena ve suṓen yeririna na yomarava lala, ana pogos naṓa sur mal viowa nene pe tol re sisi nene poli wa, ana akuslua veraga, akuslua pa ma puna ne Ntewa ṃae kiena pupia lele na totanoena. ⁶ Ana sira nene marau, pure pa tapolou e yomema, e yo tai naṓa Ntewa kila ruru pe lelena, ana pa tapolou e yo nene, apisuar ruru naga e legiena moki, legiena tol manu taaga ponotia lua lualima pa orai [1,260].

⁷ Ana e pogos nene pupia mara tai kapur ma e peni. Par navisi nene Maikel amio kiena navisi lala, akila mara amio pupia nopi naṓani, ana naga ṃena ga amio kiena navisi lala akila mara ṃarera paṓisi pan la. ⁸ Akila ṃa mara sanene pano-o, tol naṓa nopi nene, kiena naṃareraena ṓisi, ana amio kiena navisi lala amloru apito tano. Ana akila kare la paṓisi, amla nakoena pan la, aṓar plan lelela ma e peni petan la. ⁹ Ana pupia nopi naṓani, akovenlua nena ma e peni veraga pitomi e yomarava, naga amio kiena navisi lala.

Ana e poglis nene nepisu kilale ga pupia arman nopi nene na wa, naga ke ga naṓa kus maran loṃara nanua sumo narui, naga yar sur naṓa asape Yermare, pona Yermare Lego, naṓa nanagane naga ke na wa, naga ṓere yomarava nini wetelu kupal ke mrapa silaga.

¹⁰ Ana siraunia, nemloge pulgo tai pio ṓar make yo ma e peni, sape “Nagane na natamaliaena kiena ne Ntewa suṃalu, puriukawaena kiena ne Ntewa tauluia, nasuṓenena kiena ne Ntewa pimi ṃalivi,

nañareraena kiena ne kiena Navisaarena pimi mñalivi, mon metavan make suria.

Yar viowa nene naña suña pisa kare mratava puna Yesu, akovenlua naga rui.

Legiena a lemalo suñal ga sike e marana Ntewa kilali naña visawal mlamulen viowa kiena ne yeririna lala,

ana nagane narui, akovenlua naga rui.

¹¹ Nalelagaena la mokliu naña pe asitom re si kiela malena la poli, pe amaraun re si marena poli,

ana la asmñal mñarera mña pano-o ataulu yar viowa nañani,

a ya naña la apuarar ke e limala vena akila mara amio,

naga kuruta kana Narin Sipsip ga, amio visena lala navisawalen kiela lelagaena e Yesu.

¹² Ataulu yar viowa nene rui, sane nagane ma e peni, amio la make naña asike ea, akilia akekara na akekara,

ana la naña asike e yomarava pona sive, amloge piowa a monar amarau, komin Yermare pito tano sike likan la amio sinemimiena naña pule

manene laa, komin naga kilia sape kiena pogos plas ga teke na, lavis naga ñisi narui, ana sirag manene laa.”

¹³ Visena nene yar tai pisawal ma e peni, nemloge pae, ñisi na nomñal nopi nene pisu kilale naña akovenlua naga pito tano e yomarava, ana

sinena mimi laa narui, naga pisaar mñarera sape yoko monar tol sira naña ñarmare ga narina na yermene nene na wa. ¹⁴ Naga pa mñareran si pa sira

nañani, ana milan ga amligan kupen lua pa sira nañani, sa naña kupen pepauña, vena ka va tapolou e yo tai e yomema naña akila ruru pa rui

vena avisuar naga ea. Naga pa sanene narui pupia nopi nene tañatete si tol naga e yo nene, asape yoko naga sike e yo nene pogos ve piavi towe

mñaga naña kas tai, siraunia kas ve lua, ñisi komsus nen kas si tai.

¹⁵ Ana nopi nañani pisu sira ka pano, naga kilia ga sape tañatete si va war po yo, naga sinen mimi laa narui, plamolue mliluan pupia womie tai vena

werelua sira nene va talilunia. ¹⁶ Pupia wii nene mlau pano, lavis tol sira nañani, ana amilan ga yomarava sinen miye sira nañani, miila naga naña

porotano purña veraga pikepaia sa naña pupia logona, sinomlaun ga wii naña nopi nene mliluania. ¹⁷ Nopi pisu narui, nagane kiena sinemimiena

pimi piowa laa narui, ana mligan sira naña sike na, sape vanon ga narina tañena lala, nane yeririna la naña asuña ataveve ke navisaluaena kiena

ne Ntewa, sane la naña apuarar ke visena kiena ne Yesu mñarera.

¹⁸ Pisa pa sanene narui, pano amio kiena pupia sinemimiena, panon kila mara amio tañena la nene.

13

Surmal viowa ñesa, naña molue e sive, nopi mla nañareraena pania

¹ Pupia nopi mialoro pitove, suñal sike yepas nen sive. Ana pe piavi re poli, nomñal ga surmal tai molue e sive paminia. Yar nañani naga ñarina

olua, a kana lamñaliu tol lualima, a e kana lamñaliu la peve taaga karo wa na ñarina kiena ne ñarin suñe lala telan sike ea. A e piamenala la peve

taaga, asiri kia tai sike e la, naña na viuelena nawarnena kareen Ntewa.

² Surmal nene, nomñal pe tañena ga, naga sane sape ve sa towe mña laion, komin logona sanena laion, ana lana varoka sane lana surmal tañena naña

pea. Ana naga pimi suñalu sike e nopi nañani, a nopi mla puriukawa pania, kila naga pe ãarin suñe e kiena lepasa, tañan nañareraena make ga pania.

³ Ana nepisu veve ruru surmal nañani amio ãarina lala, nomñal ãarin tai pupia piakapila na magka tai mñeke ea, keviu pañisi. Pogos naña ãar magka nene, naga pe na marena ga, ana yar na yomarava la amilan ga naña akila ruru pimi mñao sina, ana kila narui apilon kiela sitomena lala apim amlelaga e yar mal nene, ataveve ke naga.

⁴ Sanene, la akekaran manene laa surmali nene, ana pogos naña apisu nopi mla nañareraena pania vena imi mñarera manene laa, akekaran pañisi, amlotun nopi, a amlotun yar mal nene naña suñia sumon la. Apisa sanini, asape “Ane kilia taulu kieta yar mal na kilaen mara nene pogos tai? Nagane pe yar re si tai naña mñarera manene torokin naga poli.”

⁵ Ana pogos naña yar mali nene pimi mñarera ruru sanene, siar vena kila kiena napiowaena lala. Naga suñia kila ke kiena visena na vilaveena lala, suñia piuel kar ga, a suñia miyuñae ke amio kiena nañareraena viowa, a kila mña pano tol kupario lualima yam vari pa lua [42], sane kas telu komsusa. ⁶ E pogos nene, naga suñia ãarna kare Ntewa, piuelin ke kiena kia, a suñia koven ke visena viowa pan peni amio yar wa la naña asike ea.

⁷ Puriukawa naña amla pania, torokin naga kila mara va va nalelagaena wa lala, vano-o kilia taulu la, a nañareraena naña naga ãar ke na, torokin naña naga ve suñen yolai make ga, yeririna make ga, visena make ga, amio purvanua make ga. ⁸ Naga kilia ve suñe mña sanene vano-o yar make ga na yomarava nini yoko avatanonia, ana lañasa yoko tañatete avatanonia, a naga nene la ga naña siar e nasiiena yomarava pimi, kiela kia asiriir sike loyuñia e tus na malena kiena ne narin sipsip naña añemñaria.

⁹ Ko naña visae ologe visena la nene, visae kiligañia toñia ga, popon ologe kilale ruruia. ¹⁰ Nalelagaena naña vena akusvinaun ga e kiena purvanua vena va yuñae kiela, naga yoko monar va ga narui. A naga naña na teluaen kolmekina e playu na kilaen mara, ee, yoko playu na kilaen mara monar te ga kolmekina narui. Visae pogos mñarera tai sanene, yoko li nalelagaena wa lala monar asuñial mñarera amio kiela sitomena viayavi lala, monar amasisu mña vano-o awar ro ea ava atol luasa.

Sur mali viowa na lua, naña molue e porotano

¹¹ Ana siraunia nepisu ke sina ga sur mal viowa tañena tai, naga molue e porotano pam. Naga kana lamñaliu na ãarina lua ga, sa ga narin sipsip tai, ana pogos naña pis, pulgona sa ga nopi naña sumo.

¹² Ana surmal na sumo tañan na lua nena yuñae amio kiena nañareraena mñarera make ga, naga kila mña pano-o yomarava amio kiena yeririna make ga la amlotun surmali na sumo nañani, naña ãar pupia magka na marena ga yoko mñao sina. ¹³ Ana na lua nene asuñia akila ke pupia kile lala amio pupia sur na ilanen lala, pano-o akila tai naña kap molue ke ma e peni pitom e yomarava e maran yar la naña apisu ke ne.

¹⁴ Ana e kile la nene naña naga kila ke ne e kia kiena ne sur mal na sumo, naga suñia pisa kotalia ke yeririna na yomarava lala, ãere la apa ape wowe laa narui.

Naga pisawal pan la sape ate nono kiena ne surmal nene, naña playu sia ana mal si moñia ga. ¹⁵ Ana amiyuñae pae, amla mñareraena pan surmali na lua vena kila nono nene kilia yuveve, akilia vis, a amla mñareraena pania

vena kilia weñar yar ai naña pe kekaran re vatanon naña lotun nono nene poli.

¹⁶ A amio mēna nanini, naga māreran make la ga vena awe tatu se limala marua, visae peraga, e piamenala. Yaru kar ga lala amio yerkawa lala, a la naña limala korena ga amio la naña limala pule, a yar la naña amiyuñae, amio kiela nasumonena lala, la make ga awar tatu nene. ¹⁷ Visae tatu nene ve su re e la, tařatete aul sur tai e yuñā na wilwiliēna, a tařatete awilwilin sur tai va yar tařena.

Tatu nene naña awe se e la, molue kome kia kiena ne surmali nene, naga marana na kiena kia.

¹⁸ Ko naña oulo tus nini monar omanmarua ruru e yo nene. Visae ovisu kilale make suria, yoko okilia olual marana na kia kiena ne yaru lala, ana apuloviraviran marana na kia na surmali nene, añal tol lualima yam orai pa orai, pona sa naña lařasa asape, orai orai orai [666].

14

Narin Sipsip amio la naña atol manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari [144,000]

¹ Nekira ke sina pa yam tai, noñal tavie nae Saeon mēke ga vamon inu, a ma e luasa noñal Narin Sipsip suñal sike ea, naga amio kiena pupia řina na yeririna tai. La asiri kiena kia amio kia kiena ne arimana Ntewa sike e piamenala, a la moki pařisi, kana marana tol manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari [144,000].

² Ana pupia māagena tai kom ma e peni pitomi, taulu naña sive řanpo e piame pona polilu tera. Ana nemiagogonia, nemloge ga naña ame kita la amiyelu, ³ a la asuñal asike vamon yo wa, e marana ne yar mal la vari nene amio nasumonena lala, amiyaun ke yauena viu tai. La tařena la mokliu naña akekaran yauena nene pařisi, la sinelan mēna asape ayaunia, ana akilayon řelea. La ga naña akilia ayaunia, nane řina na manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari nene, naña apul plan la petan yomarava rui. ⁴ La ke naña pe akilali re piowa amio sira yam tai poli. La apuarar ruru kiela malena mekik ruru po silaga, a ataveve ke Narin Sipsip nene va e yo nape naña naga va ea. Yeririna la mokliu naña asike ne, ana la ke naña apul plan la petan tařena la narui, a la akilala apim sane mras řesa nalaena va Ntewa amio Narin Sipsip.

⁵ La nene pe visokanen re tai molue kome logola poli, pe sur viowa re nena tai sike e kiela malena poli.

Navisi la telu

⁶ Ana e poglis nene, noñal navisi tai moña kaka ke e yo punu ga ma metava. Amla lologena wo naña ve uro re pania, vena naga kilia va lologon va e yo punu ga va yeririna na yomarava lala, vena va tol purvanua make ga, yolai make ga, a visena make ga. ⁷ Naga pisawal ke pa e yo punu ga amio pulgona naña keviu, sape
“Amiu avatanon Ntewa,
avisirlua kiena kia,
komin naña kiena aora na liřeren yomarava ñalivi rui.
Alotun naga naña sii sinapane, yomarava, a sive amio purřes nen wii lala.”

⁸ Ana siraun na nene, navisi nalua taveve pimi naþa naga piovion ke sape

“Pupia pulkumali viowa naþa Papilon naga mlor rui!

Naga pa mla ntewa naþa pe pe lelaga re poli, a þere plan yeririna mokliu naþa apa ape wowe amio, la sa ga yar na ve torogen ga lala.

Nanagane, pupia pulkumali nene pimi piowa rui amio kiena nono lala.”

⁹ A yam si tai, navisi na telu taveve la pimi, pisawal manenea sape “Yoko yar la ve moki naþa akinai vena alotun yar mali viowa amio kiena nono, a yoko yar la ve moki naþa atañan awe kiena tatu se piamenala pona limala.

¹⁰ Ana yar naþa kila sanene, yoko naga mēna ga mun e piala naþa pulen kuruta namunena naþa melkalka na pupia sinemimiena kiena ne Ntewa. Yar na sanene, mapulukapi luamene lege kare tasnena e marana navisi wa lala a e marana Narin Sipsip.

¹¹ Ponoyoñe na kiela naloge viowaena yoko molue lue e kapi naþa taþatete mare pog tai. La naþa amlotun ke Sur mal Viowa, apatanon kiena nono, amio la naþa aþar ke tatu na kiena kia e tasnela, la taþatete atol yo wo na va ruru laena, ana yoko ayuñāen ga loge viowaena ko legiena a kolemalu nalue ga narui.”

¹² Nakoena nini naþa navisi pisa mārera paþisi, ana kana kinasa sape ita li nalelagaena wa lala monar tesuñalu mārera temio kieta sitomena viayavi. Monar telogear navisaluaena lala kiena ne Ntewa, a silaga monar teve lelaga e Yesu.

¹³ Ana nemloge visena tai molue ma e peni, sape “Nanene visena tai naþa yoko osirilua, naþa sape, siar nagane vano, la naþa yoko amare, naþa kiela malena su ruru sike e limana Suþe rui, yoko awar pupia navisa ruruena.”

Visena nene þisi, ana nemloge Ninuna tañania, sape “Ee, la nene yoko kiela yuñāena wo la avam metava amio la, a nagane yoko taþatete si ayuñāe narui, la atol kiela navaruruena wo rui.”

Navisi la telu apito aþar kinanena naþa marua e yomarava nini

¹⁴ Nekira si pano, ana lul yuwowo tai mēke ga vamon inu, ana noñal yar tai, sane Narin Yeririna, totano teke e lul nene rui. Totano teke amio karo na þarila kiena ne þarin suþe lala e þarina, naþa amiyuñāen e kol, a e limana tarar ke uknaep tai naþa mal paþisi vena teen kras nen kinanena lala. ¹⁵ Ana navisi taþena molue e yuñā wa, pio ke naþa teke tano e wos nen lul nene, sape “Poga, osuñalu, otar kioñā playu ova osiar yuñāena. Kinanena la naþa sike e yomarava amarmarua rui, nagane pogos na teen narui.” ¹⁶ Ana naþa teke tano e lul suñalu, silin kiena playu pa e yo kar ga e yomarava, te kinanena la naþa marua sike ea.

¹⁷ Ana navisi taþena molue e yuñā wa ma e peni, naþa naga mēna þarar ke kiena playu naþa pe uk, naga mēna mal na mal. ¹⁸ Ana navisi ke sina tai pitomi, naga naþa pe navisuaren pulukapi, ana naga þaro e wonta pimi pio taþena naþa mlarar ke playu, sape “Pogaga, ko mēna ga, pogos naþa oto okila kioñā narui. Otar kioñā playu oto owar punu kilis nen kerep la nene teliv e yomarava nini viora, ote polo mras la naþa marua telan sike e kilisa.”

¹⁹ Ana navisi naþa mloge, teran kiena playu e yomarava, pito þarpolo mras nen kilkerep e yomarava, koven la e lele na winplanen was nela naþa

asike vanua e pulkumali. ²⁰ Ana nasinemimiena kiena ne Ntewa kilapel la ga, pumumu kare la pano-o kuruta mlau ĩarpoyo, mlau pimi keviu sa ga womie, kokonia make purvanua wetelu merorol pa tol kolmekin yaru, pano pano kilamarala plasania.

15

Navisi olua amio pog viowa maro olua

¹ Nepisuveve ke sur la ma e peni wa, ana pe yam piavi re poli wa nepisu pupia kile taĩena naĩa pe pupia sur na ilanena paĩisi, nane navisi la olua, naĩa la aĩar maron pog viowa la olua. La maro sanene komin naĩa visae la awar rō pae, nane kila sane pupia nasinemimiena kiena ne Ntewa yoko ĩisi ruru nenaga. ² Ana noĩal pupia yotop tai, meri ga pano nēke na sa ga sive, ana naga kap nēke ea, ana pila na pila. Ana e lepas nen yo nene, nepisu yar la mokliu asuĩal asike ea, a la nene, naga yeririna make la naĩa ataulu yar tetan, la ataulu kiena naĩareraena, a la ataulu puriukawa na marana na tatu naĩa aĩe sike ea, naĩa yar nene ĩaria sane kiena kia nowo tai.

La naĩa atauluia, asuĩalu asike amio kiela kita lala naĩa Ntewa ĩar pan la, ³ ana asuĩa aĩe ke kita la naĩani, la asuĩa amiyaun ke kiela yauena tai naĩa yauena kiena ne yar na yuĩaena kiena ne Ntewa naĩa Navisawalena Mosis, ana nagane pimi naĩa apio asape yauena kiena ne Narin Sipsip. Yauena nene pa sanini, sape

“Akee Ata Ntewa na Mareraena
kioĩa yuĩaena la akerkeviu paĩisi, apowo paĩisi, ko ope ĩarin Suĩe kiena
pog make ga, kioĩa ĩelaga la mesmesu a ape lelaga.

⁴ Ko ope Suĩe, pe yar re nena tai naĩa ve maraun ko re.

Pe yar re nena tai poli naĩa ve vatanon re kioĩa kia.

Ko ga ope na wa kemua lelaga,

ana yolai make ga monar akinai tano alotun ko,

komin nagane, sur mesmes la naĩa ko okila, lala aĩaliv apim amerarava ruru e kilamaran yeririna na yomarava la rui.”

⁵ ĩisi na nekira ke sina ga pa loyuĩa ma e peni ana noĩal pulutava na yuĩa wa lala suwowo ga sike na. Nepisu sane silparpara na tapolen nena nanua sumo akutarar kome yomema pimi, naĩa amligan ruru navisaluaena kiena ne Ntewa sike ea. ⁶ Apike pae, ana navisi la olua amolue ea. La amiyen kulmrae urmi la naĩa amekik ruru po, apilavila, a atelan kulka naĩa amiyuĩaen e kol ĩaro e yerela. Ana amial apim, amio pog viowa olua naĩa aĩar ke ne.

⁷ La apim asuĩal asu narui yar mal la vari tai nene kian piala naĩa pe kol olua pan la, tai kus tai, tai kus tai, naĩa apulen ga nasinekar kiena ne kieta Ntewa naĩa sulue na sike ne.

⁸ La akuspae, ana komin pupia naurarena na naĩareraena kiena ne Ntewa sike e yuĩa wa nene, kapiu ĩar punu yo paĩisi, kila yar taĩatete va loyuĩa. Ana suĩa sanene pano-o tol naĩa pogos viowa olua kiena ne navisi la olua nene ĩisi ruru nenaga.

16

ĩias nen nasinekar kiena ne Ntewa olua naĩa puleule nenaga

¹ Ana nemloge visena m̄arera tai molue ma e peni pa pa navisi la olua nene, sape “Nagane, pogos na yuñae kiamiuena narui. Ataron plan pias nen nasinekar kiena ne kiamiu Ntewa veve taaga vito e yomarava.”

² Pisa pae, ana navisi na sumo pa taron plan kiena piasia pito e porotano, ana kana wii nena mlau pa kila magka wa la molmolue kalo tas nen yeririna la naña aña tatu na sur mal viowa sike e yepela, naña la amlotun ke kiena nono, añar kare magka pano-o p̄isa amloge sinelalaea pano-o paṗisi.

³ Yoko navisi na lua towe taron plan kiena piasia pito e sive, ana kana wii mlau pito tol sive kila pimi pe kuruta sanē na yar mare, a sur mal la naña sike ea amarmare make nenaga.

⁴ Yoko navisi na telu taron kiena piasia pito e wii lala naña amlau, p̄arar purṗes nen wii lala, ana kana wii mlau pitove kila la m̄ena apim ape kuruta veraga. ⁵ Ana nemloge visen tai pitomi e navisi nene naña pe p̄arun ke wii na yomarava lala, naga sape

“Ko na osike m̄a na konua rui, a osike nagane, ope Nawa, kioñā nakoena la nene añarera manene laa, ana kioñā naliṗereena mesmes ga.

⁶ Lelaga naña yar na yomarava lala, am̄emoñar kioñā yar wa lala, akila kuruta na kioñā navisawalen la mlau, ana omla maran ke sina pan la pogaga, naña m̄ala wii namunena ape kuruta make ga.”

⁷ A visen taṗena si molue m̄ena e wonta, sape

“Ntewa na meta manenea, pe lelaga paṗisi, kioñā naliṗereena lala amesmes ruru nenaga, ape lelaga paṗisi.”

⁸ Yoko navisi na vari taron plan kiena piasia pito e mrae, ana kana wii kila mrae yo pisun manene laa, kilia legē yeririna na yomarava la sane kapi. ⁹ Ana amloge yepisusun, yepisun kekan la pano-o apiuelin kare kia kiena ne Ntewa paṗisi. Akilia ke asape naga mligan ke nakoena la nene pimi, akilia m̄a asape naga visae sinenania kilia visaluṗaria, ana yepela mavin ga vilon laena, asape taṗatete avatanon naga, a taṗatete aieluar naga pog tai.

¹⁰ Yoko navisi na lima taron plan kiena piasia pito e pupia lele na totanoena kiena ne sur mal viowa naṗani, ana kana wii mlau pito kila lepas wetelu na kiena nasuṗenena, yo malolo make nenaga. Yar la amloge piowagan nakoena nene p̄isa, akarar purmenela la pano-o, ¹¹ apiuelin kare Ntewa nae peni kom̄in kiela yepelalaea a kiela magka wa lala, ana apisaluṗar ga, asape taṗatete nenaga avilopu la e kiela naviowaena.

¹² Yoko, navisi na orai taron plan kiena piasia pito e pupia wii naña mlau, kiena kia Yupretes, ana kana wii nena mlau pito p̄artaṗe wii naña mlau ke ne pimi mema nena ga. Nanene kila narui p̄arin suṗe na purvanua make lala na lepas naña mrae p̄arpo yo ke ea, pe kiela mrapa narui, vena waroen yo ea aimi amio kiela yar na mara lala.

¹³ Ana nom̄al ninuna viowa telu naña sane prok, naña tai molue e logona pupia arman nopi, tai molue kome logona Surmal Viowa, a tai molue kome logona navisawalena na visokanena. ¹⁴ La telu nene, ninuna ne yermare la telu naña asuñā akila ke kile lala, a asuñā aṗaro make puna p̄arin suṗe na purvanua lala na yomarava, aṗerela apim lele taaga vena akila ruru make suria kom̄in pupia mara naña yoko kapur e pupia legiena maro naña Ntewa na mava pisaar rui. Ntewa pisayu legiena nene rui e kiena visena tai, naña sape

15 “Avisuar amiu, yoko nomālivin amiu vinau ga, yoko ailan inu sa naḡa visae yar na vinauena tai imi.

Yar naḡa kon ruru kiena sur lala, naga su ruru ke narui, a tavilo ke ga wa, vena sumāte inu, vena imimi lua mevano, yoko wo van vaḡisi.

Ana yoko laḡasa ailan sane yepela ve sinas ga akiriri tetai, amawa vaḡisi e pogos nene.”

16 Ana nomā pog na mara na legiena maro pimi ḡarpoyo, a ninuna la nene aure ḡarin suḡe na yomarava la ava lele taaga, nane e yo naḡa visena na Epru sikia sape Aḡaketen.

17 Yoko navisi na olua taron plan kiena piasa, ana taron plan ga pitomi metava e yepesinas na ḡeke ne. Ana visen tai molue kome yo wa na totanoena loyurḡa e yurḡa wa nae ma peni e pogos nene, pion manenea sape

“Nagane pogos na luas nen sur make ga.”

18 Ana yekarpla siar e yo punu ga veraga, ḡarar kana polilu ne la naḡa atera, a navioena lala a māagena lala. A ḡarar ḡena, pupia yemninu, yemninu ḡa pano-o pa piowa manene laa sa naḡa pe yar tai pisuli re yan tai poli wa, siar e naḡa yar mal e yomarava pimi tol nagane. 19 Ana yemninu nene kilaḡa porotano, kila pulkumali lala na purvanua make ga teliv e yomarava nini piora amloloru, a kila pupia pulkumali naḡa Papilon purḡa lepas telu.

Ntewa sumā sitomā ke yo nene, ḡarar kiena napiowaena lala, ana kila karepel manene paḡisi torokin nena kiena ḡelaga naḡa kilakila ke ne, kila naga mun e piala naḡa pulemageman kuruta na munena na ḡareraena na kiena nasinekar. 20 A ḡarar yemninu nene, narin purvanua la apureure apano akokovio, a tavie la nanua asmā asu ne, aḡal la re si poli. 21 Aes yua la meta e sinapane amloloru sane pupia kilavaru lala, a monar yeririna la naḡa asike e yomarava. Amloge manene laa piowagania, apisu naḡa sur viowa nene ḡarera manene laa, pano-o asurḡa apisalele kare Ntewa.

17

Sira viowa teke tano e surmal viowa

1-2 Ana e pogos nene navisi tai pimi, naga na navisi la olua tai naḡa akus ke piawi pias olua nene. Naga pimi mesmesun in ga, pisawal sape “Otaveve inu. Yoko nekipian ko e pupia pulkumali viowa naḡa Papilon, naḡa ḡeke e naḡa pupia wii la mlau ke ea. Pulkumali nene miyumāe piowa ga, sa ga sira na mrapa tai. Naga sa ga ḡarin suḡe na purvanua taḡena apa akila ke kolau pania, a sa naḡa ḡana kuruta na munen kila sitomena kien yeririna na yomarava la apa apiowa laa narui. Ana oimi, yoko nekila ko ovisu ya naḡa yoko imi ḡalivinia e pogos naḡa yoko naga war ruru kiena nakoena napo.”

3 Ana navisi naḡani pimi ḡerelua ninuu, mligan inu nesike e yomema tai. Ana nepisu sira tai totano teke meta e purwolu na puluk tai. Sur mal nene pivaga make ga, naga ḡarina olua, a kana lamāliu lala tol lualima, a e yepen make ga asiri kia viowa lala navisalelekareen Ntewa. 4 A sira naḡani, naga miyowau paḡisi e kulsota la naḡa amemaena a apivaga, a apaia kare yepena lala e mrakotal lala, a e piataliga lala, a e sur la naḡa pe

kol, a e kilavaru la naŕa merarava po naŕa kana kilavaru ne pa metava paŕisi, amio sur la naŕa asike loyuŕa e mratamelilivi. Naga mlarar ke piala tai naŕa pe kol, a piala nene pulen ga kiena ŕelaga viowa lala amio kiena kolau. ⁵ Asiri visena tai sike e piamenana, pe visen wan ga tai, visena naŕani naga sane kia tai, naŕa pisa sanini, sape

“Papilon naŕa keviu,
anenane sira na mrapa lala,
purŕes nen ŕelaga la naŕa ape kororaki e yomarava.”

⁶ Nepisu manene ŕa sira nene sanene, nepisu kilale sane mun wii ana maran telivi, a pe komin re naŕa mun kuruta na munena poli, ana komin naga mun ke kuruta kana li na lelagaena wa lala, nane la naŕa aŕemoŕar la komin naŕa ataveve Yesu. Nepisu sira naŕa sanene narui, yepeu ŕili na ŕili!

⁷ Ana navisi pisa pan inu, sape “E, ya ne kila omila manene sanene? Osuwa, yoko nevisa meraravan van ko na wa. Sira nene, ŕarar purwolu puluk naŕa teke e wos nena, a ŕarar ŕarina olua a kana laŕaliu lualima, suri la nene kala kinasia suŕa ga, a yoko nekila ovisu kilale ne.

⁸ “Purwolu puluk naŕa opisu ne, naga ŕeke kemua nakonua rui, ana naga pe su re si nagane poli. Ana e pog tai naŕa pimi ke ga wa, yoko molue si vetan pulus naŕa ŕeke e nagane, yoko vanon marŕanun kiena nakoena. Ana e pogos nene, yoko yeririna na yomarava la naŕa asike ga wa, yoko avisu purwolu naŕane. Nane la naŕa siar e nasiiena yomarava pimi, kiela kia pe su re e Tus na Malena poli. Pog naŕa avisuia, ailan vaŕisi, komin akilia asape naga sike kemua na konua rui, yoko pe su manene re si yam piavi poli, ana siraunia, naga molue sina. ⁹ A yar naŕa pe manmarua ruru po, yoko naga kilia visu kilale ruru kinas nen sur la naŕa yoko nevisa.

“Nasumo, ŕarina la olua. Kana kinas, pisa pulkumali tai naŕa sira nene pe suŕenia, kunus olua sike ea. A kunus la nene, la ŕena kala kinas suŕa ga, naŕa sape pupia ŕarin suŕe la olua asuŕa ga. ¹⁰ Tol nagane, ŕarin suŕe la lima nene aŕis rui, a tai suŕal sike nanagane. Tai ŕena ga pe ŕalivi re poli wa, sike ga wa, a pog naŕa imi, yoko su towe laa ve piavi na wa.

¹¹ “Ana purwolu puluk ŕena, naŕa suŕes nanua a nagane pe mon re si poli, nanua sumo naga ŕena ŕarin suŕe la olua nene tai. Naga la ke tai narui, ana yoko wasuŕe sina sane ŕarin suŕe na orelu tai. Naga pe yerkawa sanene, ana pe sur koren ga, komin yoko naga ŕena ŕisi, va war kiena nakoena ŕarera.

¹² “Sur taŕena na vike meraravanena, nane laŕaliu la lualima naŕani. Nanene kala kinasia nane ŕarin suŕe si lualima. La nene pe asuŕal re poli wa vena ave suŕen kiela lepa lala, ana yoko akila ga kiela yuŕaen la na wa e pogos na purwolu nene suŕalu. Yoko ave suŕen pae yomarava nini amio, ana nane naga pe na yam plas ga, sa ga aora taaga.

¹³ “La lualima naŕani, la taŕatete akila kiela yuŕaena lala, ana la ape nakilaen ga yuŕaen kiena purwolu puluk nene, vena kiela naŕareraena iila naga, vena kila naga imi ve keviu la sane. ¹⁴ Yoko la punu nene aim veraga vena akilali mara amio Narin Sipsip, ana taŕatete atauluia. Peraga, ana yoko naga taulu la, komin naga ke narui naga pe suŕe kien suŕe lala, naga pe ŕarin suŕe kien ŕarin suŕe lala, a kiena yeririna nowo lala, nane la naŕa naga pio la, naga mligan plan la, a la nane ave lelaga e naga.

15 “Sur navisa meraravanena tařena, naga wii lala amio sive lala nařa opisu sira viowa nene nařa towar la ke ne. Kala kinasa, naga yeririna la nařa asike e yomarava, amio yolai lala, a purvanua lala, a visena lala.

16 “Ana siraunia, purwolu puluk nene amio kana lařaliu lualima, yoko yepel mavin sira viowa nařani. Yoko asuřalu akila imi viowa van vařisi, nařa ayen plan řana kulsota lala ve plamonře e maran yar lala, a yoko akan make kana kilařiu lala ana okoven kana puriu lala vito kapi kekania.

17 “E mrapa ne nanene nařa yoko akila va sira nene, tepisu sane torokin nena nakoarena nařa Ntewa pisawal e kiena visen tai nanua sumo rui, sinenan sape sira nene monar waria. Naga ga mligan e kiela sitomena lala amio purwolu puluk nene, vena akila sanene vania.”

18 Ana navisi nařani kila make kiena visena e poglis nene, sape “Nane navisa meraravanen sira nene narui, nařa naga pupia pulkumali nařa pe suřen řarin suře tařena lala e yomarava.”

18

Pulkumali viowa nařa Papilon mloru

1 Yoko, nepisu navisi tařena molue ma e peni pitomi tano. Naga pe navisi řarera tai kiena ne Ntewa, pitomi řarar pupia nařareraena, a kana nategoliena kila yomarava pilavila. 2 Naga pio e pupia pulgo tai nařa pisawal sape

“Pupia pulkumali viowa nařa Papilon, mloru rui.

Nagane, yo nene pimi pe uřa tai řana yermare lala a pe yo tai nařa ninuna viowa la atapolou ea.

Manu make ga nařa akila ke řelaga na kororak viowa lala, la řena aře řala ponovi sike ea.

3 Naga pa řere ntewa la nařa pe ape lelaga re poli, a řere yeririna tařena la apa ape wowe amio, la sa ga yar la nařa amun wii řarila telivi. Sa ga nařa naga pa řere řarin suře na purvanua tařena lala, apa akila kolau amio, a yar la nařa amiyuřaen ke kilavaru e yomarava telivi piora, la ataulu kilavaru namname pařisi e yuřaena viowa lala na pulkumali nene, pano pano-o apim ape yar na sur moki manene laa.”

4 Navisi pisayu sanene řisi, ana nemloge visen tařena kom ma e peni pitomi, piša sanini, sape

“Kiau yeririna lala, o! Popon aurmatan yo nini vilaga, visae peraga, naga warar amiu ava e kiena mlamulena viowa lala, visae peraga, naga warar amiu řena ava e kiena nakoarena lala.

5 Kiena mlamulena viowa lala ponpolo řaga pa tol ma e peni, a Ntewa tařatete sinen řesan nařa naga kilaroro kiena navisaluaena yam via.

6 Popon ga nařa alamaran si naloge viowaena vania sa nařa naga kila pa yar tařena lala,

popon aul maran vania va yam ve lua e ya nařa naga kila rui.

Wii melkalka nařa naga kila yar tařena la amunia, popon akokonia ruru řana piala ulemamaga.

7 Nanua, kiena nalogewoena e kiena malena meme ga, naga keviu pařisi, ana yoko vilon imi ve naloge viowaena e yepe lalaea lala amio tagiena lala.

Ana nanene na pere ke na wa, komin naga pilaven ke kiena sitomena na wa, suña pisa ke pania, sape 'Ke, in na nepe þarin suþe sira sanene, neto ruru na neteke ne. Sur make ga po manene laa pan inu, ana taþatete nena neve sa letano tai naþa pe kiena sur re poli, taþatete nena netagin naloge viwaena pogos tai.'

⁸ Ana naga, e legiena ta ne pimi ke ne, yoko sur viowa la kila kare ruru naga veraga. Yoko marena, warar tagiena, amio viso, a yoko kapi kekalele kare naga.

Naga pe sitom re sur poli, ana Suþe Ntewa naþa yoko liþere naga, kiena namareraena naga keviu manene laa."

⁹ Ana navisi pisa sanini, sape "Parin suþe make ga na yomarava nini telivi piora, la naþa apa amlotun ke ntewa lala na pupia kumali nene, yoko avisu kilale naþa naga mlor rui. La ke narui naþa sane apa akila ke kolau amio, apa amloge po amio naga e kiena malena wo pano-o, pe asitom re nena sur tai.

"Ana pogos naþa mloru, kana kap la naþa kekan ke ne piuyu pa metava, nanene narui yoko sinela viowagan vaþisi, yoko ataginia. ¹⁰ Yoko avisu nakoaena la naþa naga suña þaria, yoko kila la mña asiar ayuyuwawa. Yoko asu la gar perina akira avisusuia, avisave 'Ake, pupia Papilon, pulkumali namareraena, sinemimi miye ko paþisi.

Lelaga naþane, osu ruru mña pano-o, ana e aora taaga ga nene omñal kionña luasa, omloru, oþisi nenaga.'"

¹¹ A þarar mña, yar na stoa lala e yomarava wetelu yoko atagi a sinela yea, komin naþa pe yar na ulen re si kiela sur la poli. ¹² Nanua sumo, akila kiela waa lala pulen ga tegaki nowo lala, sane sur la naþa amiyuñæen e kol þarar selpa, amio kilavaru na kupito naþa pupia kilavaru, amio sur naþa sike e mrakiav, a kulmrae la naþa kala marala la powo, a lak la naþa ponotaninu, a sur la naþa amiyuñæen e maluen elepen, pona e lak lala, pona e pototo lala, pona e kilavaru lala, ana nagane, kiela yuñæena na tauluen kilavaru la nene apim amlolor make ga. ¹³ A e legien nene, yoko yar la ve aul re si sur na kilaen kinanen lala, sa naþa mñaki lala, þarar mrasil lala, pona yago lala, puluyavi na kilaen kilaparavi amio kona lala, þarar mña sur na munen lala sane kuruta na munena. Yoko yar ve ul re si sur la ne sane ponotaninu a sirveve na mras nen olip, a sur na tauluen kilavaru la ea sa nanua sumo, sane puluk, sipsip, wosi þarar kana sur naþa þerewerea. Laþasa nanua sumo apuliwilin yar lala apim amiyuñæe korena ga pan yerkaawa la sane, yoko ve akila re si narui, komin pogos naþa pupia pulkumali nene mloru, yoko yuñæena toko narui, ana yar taþatete si taulu kilavaru na visuaren kiena malena.

¹⁴ E pogos nene narui, yoko avisayu yo nene, avisave

"Ko sinomñan osape owar mrasnomña la naþa ve kerkeviu ve moki, ana naga pe marua re poli wa, kekampil make rui.

Nanua, ko na lumomña pule ruru nenaga, kionña sur la punu ga po tanea paþisi wa, ana nagane kokovio make nenaga, taþatete nena yar tai visu si sur wo tai e ko narui."

¹⁵ A yar na wilwilinen sur la nene, naþa la ataulu kilavaru la mok li e rui, yoko asuñal ga asike perina akira vano, ailania a amaraun nakoaena naþa

pupia pulkumali nene sumã þaria. Yoko sinela ye vano-o vaþisi, ¹⁶ yoko atagin vaþisi, avisave

“Ake, pupia kiamimi pulkumali, mesitom ko paþisi wa.

Nanua sumo ko na omyowau ruru po paþisi wa,

oþar kotal a na kolmekimã la naþa pe kol piataliga la þar punu yepemã lala,

ana nagane na ko na peraga narui, kap mare.

¹⁷ Sanapen na kioimã pupia sur mok la nene kovio ga e narin aora taaga ga sanene?”

A yar lala na uararen þeligas nen waa la naþa nanua aþarwar ke tegaki lala, þarar kiela yar na yumãena lala, amio la naþa akomkom ke e waa, pona ataulu kilavaru e sive, la mñena asumãl ga asike perina apisu manene ke yo naþani. ¹⁸ Pogos naþa kana kap ne la piu, pa ke ma e sinapane, yoko avisasa yo nene avisave

“Lelaga o, pulkumali nene na yo ta nene naþane, e yomerava nini yo tai pe sa re si nene poli.”

¹⁹ La asitom sanene, a amloge piowa, akoven kare posnoyavi e þarila þisa, atagi, asape

“Ake, kiamimi pupia pulkumali, piowa pan ko paþisi wa.

Ko na opulen ga kilavaru, ana memiyumãe e kiamimi waa lala, moþar kioimã tegaki lala, pano pano-o imimi mñena ga moimã kilavaru naþa miila imimi,

ana nagane piowa narui.

E pogos plas ga nene, ana opim ope yo na kovioena ga.”

²⁰ Ana pogos naþa pupia yo viowa nene mloru sanene, visena tai molue kom ma e peni, sape

“Ma e peni, pupia kekarena a logewoena.

Amiu nalelagaena wa lala, a nalologena lala a navisawalena kiena ne Ntewa, amiu akilia aieluar naga vaþisi, komin naga mliþere sira viowa nene rui, kila maran si pania komin napiowaena la naþa kila pan amiu nanua.”

²¹ Ana e pogos nene, navisi tai pimi kawelua pupia kilavaru tai, kuyaun pa metavan þarina koven pito kopo sive, talilu pito kovio. Siraunia navisi naþani pisa sanini, sape

“Pupia pulkumali viowa naþa Papiilon nanene narui, yoko akoven lua va ve sanene, akila naga loru vena taþatete si kilia sumãlu pog tai.

²² A ko Papiilon, visena na van ko sanini, sape

yauena veraga amio yuka lala, yoko taþatete yar tai loge si e ko,

yar na kilaen yumãena lala, yoko taþatete si tai se ko pogos tai,

a yoko ve mñaena na vilien re si kinanena lala.

²³ Yomerarava na kapi vivaga lala taþatete si tegoli kioimã yo lala,

a yoko taþatete si ologe visena na kekarena kiena mñee amio sira mñee naþa atalopa mare ga na wa.

Yar na kilaen kioimã kilavaru lala, e yomarava nini pe tai torokin la re poli, a namãraraena kiena ne kioimã kimi lala a kioimã navisosanena ga lala kila oþere sitomena kiena purvanua taþena lala apa ape wowe.”

²⁴ Nane tepisu naþa Papiilon nene, naga pe yo tai naþa pe purþes nen napiowaena manenea. Navisawalena ai pona nalelagaena wa pona yar taþena naþa anñemãr la komin naþa ape kiena ne Ntewa, ana kala kuruta

la mlau e porotano na pulkumali nena, naga ke nene narui, naña kila naliþereena a nakoarena kiena ne Ntewa mloru ea m̄arera manene paþisi.

19

Pupia kekarena ma metava komin naña ma e peni taulu make suria

¹ Siraun naga nene, nemloge pupia þina ma e peni apion manenea, asape
“Potena pan kieta Ntewa!

Tamaliaena, urarena a m̄areraena naga taaga ga kiena.

² Kiena naliþereena make ga ape lelaga a amesmesu paþisi.

Sira na mrapa la nene anela naga piowa ga,

kiela na kolauena la akila yomarava pimi pe kororaki paþisi, ana Ntewa mliþere naga rui.

Ana naga mla pupia nakoarena tai pania komin kuruta kana kiena yar na yuñæna la naña mlau.”

³ Asumña amlolokai m̄a sanene, ana asikol ke sina ga, asape

“Potena pa Ntewa! Kapi kekan ke kororaki la nene rui, yoko kana kapi nena viu lue ga va metava narui.”

⁴ Ana nasumonena la lualima yam lua pa vari [24] amio sur mali la

vare akinai e marana ne Ntewa naña totano teke meta e kiena yo wa, ana amlotun ke naga. Apionia, asape

“Po paþisi! Potena pan keviu!”

⁵ A visen tai molue m̄ena e yo wa naþani, pisa sanini sape

“Kam na yar na kilaen yuñæna kiena ne Ntewa,

amiu yerka wa lala a yeririna kar ga lala,

kam make ga naña amlogear naga, nagane kana pog nena napo naieluarena.”

⁶ Ana nemloge sina pupia þina naña pio naña kiela m̄aagena sa naña sive þanpoia mumu, sane polilu. La asape

“Potena pania!

Kieta Suþe Ntewa na Mava, naga taulu make sur rui!

⁷ Teieluar naga,

tevisirlua kiena kia, tekekarania.

Nagane pog wo na kilaen þaþagena na talopaena kiena narin sipsip narui.

Wona na sira paia ruru naga su ruru ga sike na,

⁸ a amiyowauia ruru naga e kulmrae viu wo lala, apowo a amerarava paþisi.”

Ana kulmrae nowo naña miyuwowo ne naña wona narin sipsip na sira miyenia, naga kana kinas toña ga, kana kinasa sane yuñæna wo la naña nalelagaena wa lala kiena ne Ntewa la akila rui.

⁹ Ana navisi naña sike amio inu e pogos nene pis pan inu, sape

“Yoko nevisa kioña visena tai vena osirilua e kioña tus nene. Visena sanini, sane yar naña yoko avio naga vena naga m̄ena va e kinanena na þaþagena na talopaena kiena Narin Sipsip, yoko naga loge wo na wo vaþisi.”

A sikol sina visena nene, sape

“Naga visena lelaga tai kiena ne Ntewa naña pe lelaga paþisi.”

¹⁰ Ana nemloge naga pisa sanene pan inu, nekinai pania, nesape nelotunia, ana naga pialuþaria. Pisape “Toko, ve okila re sanene van inu! Monar olotun ga Ntewa naga taaga. In na nepe kiena yar na yuñæna ga,

sane ko, a sa m̄ena wolai taḗena la naḗa apiawa m̄arera ke e visena lelaga lala kiena ne Yesu. A po paḗisi naḗa amiu asuḗa akila ke sanene, komin naḗa purḗes nen kinas nen navisawalena lelaga make ga naḗa apisawal nanua pimi, naga Yesu ga ne, amio kiena visena lelaga la naḗa apuarar ke m̄arera.”

Yar m̄arera naḗa kus wosi na miyuwowo

¹¹ Ana e pogos nene, ma e peni pietava pan inu, nekira pa loyuḗa, nepisu wosi yuwowo tai naḗa po paḗisi suḗalar ga sike na, a yar m̄arera tai naḗa kusa totano teke ea. Naga ke narui naḗa kila mara suwo napiowaena, pona pogos naḗa kila kiena nalipereena, ana naga miyuḗae nena mesmes paḗisi. Yar nena, apio kiena kia asape Parin Suḗe Lelaga Naviawaena.

¹² Ana kiena kia taḗena m̄ena tai asiri sike ea pe yar tai kilia re kana kinas poli, naga taaga manene kilia. Kilamarana pilavila sane kap naḗa pivaga, a e ḗarina miyen ke karo na ḗarila kiena ne ḗarin suḗe lala. ¹³ Naga miyen m̄ena m̄ana kulkota viavi tai naḗa aputon pito e kuruta vena kila ve maran la ea, ana naga kiena kia si tai na naḗa asuḗa apio naga ea, naga sanini, asape Visena Wa kiena ne Ntewa.

¹⁴ Ana e pogos nene, ḗegas nen yar na mara lala nae ma e peni, amiyowau ruruia e kulmrae yuwowo a akus kiela wosi yuwowo lala, asuḗa ataveve ke kiela nasumonena nene apano. ¹⁵ Naga ḗere la apano, kiena visena molue ke kome gona sane playu na mara naḗa mal ga lepas luwoka, naḗa yoko te plan purvanua na yomarava la akekapol. A sirau naḗa yoko naga taulu la, yoko naga suḗalu ve suḗen la, a naga ḗuarar ke plaki e limana, pototo tai naḗa urmi. Nakoaena m̄arera ya naḗa sinemimiena kiena ne Ntewa na mava ligan va yar la akusia, ana yerkawa ne nanene narui yoko naga war imi m̄alivi.

¹⁶ Ana naga kiena kia taḗena sike ga wa, naḗa asiri e m̄ana kulkota a e lana, sape
“Parin Suḗe kiena ne ḗarin suḗe lala, Yerkaewa kiena ne yerkaewa lala.”

¹⁷ Nepisu navisi tai suḗalar sike na naḗa yepisun tegolia, naga pion pa manu lala naḗa akaka ke metava ne, sape “Ei, kam punu ga aim lele taaga e pupia ḗaḗagena kiena ne Ntewa. ¹⁸ Kam manu na kanen tata lala, yoko ve ve piavi re ayuḗaen kinanena tai torokin amiu nenaga, naḗa tas nen yar mare lala kiena ne nasinekar kiena ne Ntewa. Parin suḗe lala, pupia yerkaewa na mara lala, yar m̄arera lala, wosi na mara lala, amio la naḗa aḗerela ke ne, amio yeririna kar ga lala la naḗa ape yerkaewa pona ape yar ve torokaki na yuḗaena ga lala, la make ga asuḗalu vena akila mara va Ntewa, ana naga taulu la kila moḗar la pa ke ne.”

¹⁹ Ana nepisu surmal viowa amio ḗarin suḗe na yomarava amio kiela ḗegas na kilaen mara lala, apim amiyuwon vain la ke lele taaga. A sinelan asape akila mara amio naḗa kus ke wosi yuwowo ne amio kiena yar na kilaen mara lala.

²⁰ Ana asape akila mara narui, ana yar viowa lala amilan ga naḗa lepas kiena ne Ntewa asuḗal veraga apa atarar kiela na sumonen luwoka naḗa atarar ruru la nenaga, nane sur mal viowa amio navisawalena naḗa piḗosokan ga ne na pe yar naiilaena e kimi lala a sur nailanena lala. Sumo, naga miyuḗaen sur la nene pisa kotalia ruru nena yar lala naḗa ḗere kiela

sitomena pano atamãan amñe tatu na sur mal viowa pa e piamenala, apa amlot wowe pa kiena nono.

Ana la atarar ruru nena nasumon-ena luwoka na p̄egas viowa nene, ana akuwanpran luwoka pito e pulukapi naḡa mumu ke ne.

²¹ Ana taḡena la pe akila re mara poli wa, amilan ga playu na mara tai molue kome gona naḡa kus ke wosi yuwowo ne, pa sanene, pa sanene, te moñiar kare la amarmar pa ke ne. Ana taveve ya naḡa nepisua, manu na kanen kilamñiu lala apim atewowa tas nen marena la naḡani, akan pano-o meḡela la puleule.

20

Apiar Yermare pa tol kas manu taaga [1000]

¹ Ana nepisu navisi tai molue ma e peni pitomi tano, mlarar ke ki tai e limana, ki na pulutava na pulus nen marena naḡa pito na pitove pe luas re poli, a amio ki nena, p̄arar mñena sen m̄arera tai. ² Ana naga p̄ere mesmesun pupia nopi nene, naḡa pe yermarua loñiara naḡa Yermare naḡa Yermare Lego, pa tarar ruru m̄arera, piar ruruia e sen, pisaar sape yoko mon m̄a sanene va tol kas manu ve taaga. ³ Ana kutarar naga amio kana sen naḡani koven pito e pupia pulus naḡa pito manene tano ne, ana kotawea, kiar ruru m̄eke ea, vena yar viowa nene ve va re si kilali yeririna lala na purvanua wetelu, va tol naḡa kas manu ve taaga nene warovia. A kiena m̄areraena taḡatete p̄isi make na wa, komin naḡa siraunia, e narin pogos tai ve plas ga, yoko naga kilia molue vena kila ke sina ga p̄arina yam tai.

⁴ Ana nepisu yo wa lala, amio la naḡa atotano ateke e wos nela, naga la naḡa apisir plan la rui vena akilia aliḡere yar lala. A nepisu mñena ninun yar la moki naḡa asuñã ga amio la, nane yar p̄es la naḡa amlologon Yesu amio visena wa kiena ne Ntewa, ana ateroro kolmekilania. La nene pe amlotun re sur mal viowa nene poli, pe akinain re kiena wonta poli, a pe aḡar re kiena tatu e piamenala poli, pona e limala, ana Ntewa kekaran la, kila la amal sina vena akilia asuñãl amio Kristo vena avisuar yo punu ga va tol luas nen kas manu ve taaga naḡani.

⁵ Naḡa amal si sanene, naga pogos p̄esia naḡa yeririna lala amal si petan marena, ana la ga nene atolia. Taḡena lala naḡa amare ga asike na wa e pogos nene, la nene yoko atol ga kiela malena na wa e kana nalua nena, nane e luas nen kas na manu taaga nene. ⁶ Navisa ruruena wo kiena ne Ntewa sike e la naḡa amal p̄es sina vetan marena nene, naḡa la na kiela malena pe wa ruruia. Marena na lua taḡatete nena tol la, ana yoko la ayumãe sane la ape yar wa kiena ne Ntewa, ape yar wa kiena Kristo, a yoko naga visir plan la avisuar yo amio naga e kas manu ve taaga nene.

Yermare, kana luas

⁷ Ana pogos naḡa kas manu ve taaga nene p̄isi pae, yoko Yermare kilia molue sina e lele nakoena naḡa sike ea. ⁸ E pogos nene, yoko naga va kar ga e purvanua punu ga e yomarava nini, visa kotalia si yar lala, a yoko naga werepran pupia p̄egas lua nene aim ve taaga, nane yer Koko lala amio yer Makoko lala, vena aim si ave taaga vena akila mara va yeririna lala kiena ne Ntewa. A visae p̄egas lua nene aimi ave taaga, la ave moki na ave moki, sane mras nen none la garo losi.

⁹ Ana apureviraviran ruru la sa naña li na kilaen mara lala, amial vera ga akusro yomarava apim atol yo Yerusalem, yo naña Ntewa kekaran pañisi, naña naga yo kiena ne kiena yeririna la naña asike ea. Ana amiervivi ruru nena pupia pulkumali nañani, asape sinelan siaren mara narui. Ana amilan ga pupia kap tai molue veraga kom ma e peni pitomin la, kekan la pano-o kekan make la nena ga. ¹⁰ A Yermare, naña naga pisa kotalia la sumo rui, akoven lua naga pa e pupia pulukapi naña mumu ke ne, nane kapi mña nena naña akoven surmali viowa amio navisawalena navisokanena lalua apa asike e rui. Ana la telu nene yoko akus naloge viowaena e yo nene kō legiena a kolemalō, vano vano-o ve uro re.

Naliḻereena maro kiena ne la naña pe amlelaga re poli

¹¹ Ana nepisu pupia yo na liḻereen yar lala, naña miyuwowo na miyuwowo, amio suḻe keviu naliḻereen yar lala totano teke metava ea. Kiena naurarena kokonia ruru make yo nene, kila porotano amio sinapane la luwoka aḻure apevenin plan la apano akovio. ¹² Ana nepisu pupia ḻegas nen yar la tai, naga yar la naña amare nanua rui e yomarava, pupia yerkawa lala a yar kar make ga lala. Ana apim aḻalivi e nañani vena asuḻal ase marana ne suḻe keviu naliḻereen yaru. Nepisu tus laḻas pike ḻa suḻa ga, ana apa akus ke sina taḻena, naga asape Tus na Malena, ana naga mña apike. Ana apisu vevea asape alual ya naña asiriyu sike e tus nene e lepas kiena ne yar mare la nene, ana la peve taaga akus kiela nakoena taveve tus la nene. ¹³ A yar mare la nene, amio mña la naña amarmare asike e sive, amio mña la naña amare apa asike e yo nalogeen viowa rui, la make ga aimin si naña aliḻerela taveve kiela yuḻaena lala.

¹⁴ Ana amliḻere yar mare la nene pano-o ḻisi, asuḻalu akus sur lua nene naña marena amio mña yo nalogenea viowa nene, ana akovenpran ga luwoka veraga vito e pulukapi. Ana marena naña yaru la atol e yo nene, naga asape marena na lua. ¹⁵ A a si naña pe aḻal re kiena kia sike e Tus na Malena poli, naga ke narui akoven mña naga vito e pupia pulukapi.

21

Pulkumali viu naña Yerusalem

¹ Ana siraun nene, nepisu peni viu amio yomarava viu aḻalivi, komin peni nasumo amio yomarava nasumo amio kana porotano lala a kana sive nena, akokovio make nena rui. ² A nepisu pulkumali wa wo nene, Yerusalem viu, molue kom puna ne Ntewa mā e peni pitomi tano e yomarava. Nepisu naña apaia ruru po wa, sane sira tai naña amiyowauia po pañisi imin vena akila talopa amio wona.

³ A e pogos nene nemloge visena wo tai molue ma e peni, pisawal sanini, sape
“Nagane, Ntewa sinenan sape sike amio yeririna lala na yomarava, sinenan sape kila mña uḻa sike pu la.

Yoko aim ave kiena yeririna lala, komin naña yoko naga amio la lue narui, yoko naga imi ve kiela Ntewa lelaga.

⁴ Wamarala make ga, yoko naga yumuplania, yoko marena pona tagena pona yepelalaena pona naloge viowaena, la nene peraga narui, komin naña pogos marua nakonua la ḻaro pano pa kovio rui.”

⁵ Visena nene ḻisi, ana yar wa naña totano teke metava pisawalia, sape

“Ee, lelaga paḗisi ḗan wa! Yoko in na nekila make sur la imi ve urviu sina!”

A naga sikol ke sina ga pisawal nena pan inu, sape

“Nanini yoko nevisa visen tai van ko naḗa pe lelaga nena napo, naḗa okilia owasine ruru nenaga, a popon osirilua.”

⁶ Ana naga pis m̄a ga, sape

“Kiau yuḗaena make ga, nekila punu ruru nena ga!

In na in ḗesia a in maro, in na nasiarena a naluasia.

Yar naḗa loge moto karia, yoko nevio m̄ana wii tai e purḗes nen wii na malena, nela vania mun korenan ga sanene.

⁷ Yaru naḗa kiena malena ḗaro e pog m̄arera lala, suḗal m̄arera suḗa vano-o taulu viowaena, yoko naga tol navisa ruruena lala sane kiena lalimana. Yoko nesuḗa neve kiena ne Ntewa kemua lelaga, yoko noure naga imi ve naruu.

⁸ Ana yar viowa lala, la m̄ena yoko atol kiela lalimana lala. Nane yar sur la naḗa pe apiawa re m̄arera e in poli, naḗa pe amlelaga re poli, kiela ḗelaga piyowa paḗisi, aḗem̄ar yar taḗena, akila piowa amio sira pona yermene, aḗar kimi, amlotun nono, ape yar navisokanena. La ke nene narui yoko ava atol marena na lua, nane e lelela ke napo narui, nane pulukapi naḗa pe ponoyom̄e, naḗa m̄ewo ḗele ga.”

⁹ Visena nene nane ḗisi ne, ana navisi nasumo la olua nene lala tai, naḗa aḗar pias nen sur olua na loge viowaena maro la olua na yomerava, pimi pio inu. Sape “Oim ke ne sumo wa, yoko nekila ovisu sira va talopa, nanene wona Narin Sipsip.” ¹⁰ Ana ḗerelua inu nepa ga e ninuu, ana imimi lua mepa metol pupia tavie tai metava. Imimi lua mesuḗalu mese yo nene narui, kipian inu e pupia pulkumali wa naḗa Yerusalem, nepisu sina nom̄al naḗa molue ma puna ne Ntewa ma e peni pitomi ke tano.

¹¹ Pitomi ke sanene narui, naurarena kiena ne Ntewa suḗa puleule, kila tego paḗisi, sa naḗa sur tai naḗa pilavila ruru po paḗisi. ¹² A kana pupia kove nena miyervivi nenaga, pa metava na pa metava, a pupia pulutava lualima yam taaga pa lua [12] sike ea, naḗa kana navisi la peve taaga apisuar ruru la m̄aga. A pulutava la make ga, tai kia sike ea, tai kia sike ea, naḗa kia kiena ne lus nae Israel la lualima yam taaga pa lua, ¹³ naḗa pulutava telu sike lepas na lagawa, telu sike lepas na lagi pasipuria, telu sike lepas na mrae molue ea, a telu sike lepas na mrae pito tano ea. ¹⁴ A pupia kove nena suḗalu sike e kana pupia kemraḗe nena tol lualima yam taaga pa lua, asiri kia sike e peve taaga, naḗa kia la nene kiena nalologena la lualima yam taaga pa lua kiena narin sipsip.

¹⁵ Ana navisi naḗa imimi lua mesun ke ne, naga kus ke natotou viavi tai naḗa kol e limana, vena va lual totou na pulkumali nene keviu sanape, amio kana kove nena a kana mratava lala. ¹⁶ Kove na pulkumali nene, lepas varoka piavi maran taaga, ana navisi pa mla kana totou nena, taulu tasme manu lua [2000]. A mla m̄ena totou na yepasia siar tano pa tol metava, maran taaga ke sina ga e kana lepas la vari nene. ¹⁷ Pisi na pa pisu kana kove, mla totou na kana merorol nena, polo kana merpu ne lala pa taulu nena lualima yam orai [60] veraga. ¹⁸ A kove nene pe amiyuḗaen re e kilavaru kar ga la poli, ana miyuḗaen e kilavaru tai naḗa kana marana la po paḗisi, a pulkumali yepas make ga lala amiyuḗaen ga e kol, mekiki po na po, pilavila po na po paḗisi. ¹⁹ A pupia kana kemraḗe na kove nena, la m̄ena ga apaia ruru la amio kilavaru la naḗa powo, naḗa tai

amiyowa e kana kilavaru naþa maran taaga sanene, tai mēna amiyowa e kana kilavaru naþa maran taaga sa ke ga, pano pano-o tol make kana kemraþe lualima yam taaga pa lua nene. A kia kiena ne kilavaru lualima yam taaga pa lua la nene, sanini. Nasumo, kiena kia saspa, na lua kiena kia sapaia, na telu, naga kalseton, na vari naga emrol, ²⁰ na lima naga satonik, na orai naga kanelion, na olua naga krisolaet, na orelu naga perol, na ovari naga toþas, na lualima naga krisopres, na lualima yam taaga pa taaga naga sasin, a na maro naþa lualima yam taaga pa lua naga ametis.

²¹ A kana mratava lala, la make peve taaga ape pupia perel peve taaga. Ana nepisu mēna pupia mrpa na pulkumali nene, naþa naga amiyumāen make nena e kol, po na po, pilavila paþisi.

²² Ana sur tai naþa nemilania, nomāpe yoko nelual pupia yuñā wa tai mēke likan pulkumali wa naþani, ana nekira nomāl re tai poli. Yo nene na pe yuñā re na sanene poli, komin Ntewa na mava amio narin sipsip, yar la apa amlotun la e yo punu ga silaga. ²³ A nomāl naþa e pulkumali nene naga mrae amio kupario pe tego re e poli, komin narin sipsip naga sane kana yomerarava nena, naurarena kiena ne Ntewa kila yo make ga asike ga e yemlagi silaga. ²⁴ Purvanua taþena lala yoko ayal e kana pupia yomerarava nena, a sur wo ya la naþa pupia þarin suþe taþena na purvanua lala aþar mñaga pe kiela, yoko awar van Yerusalem viu nene, sane kiela nalaena lala. ²⁵ Yo nene yemalolo taþatete yoko imi e pogos tai, kila sanene pupia kana mratava ne lala kilia suwowo ga suñā silaga, ²⁶ a naurarena a sur wo lala na purvanua taþena lala yoko asuñā aim lue ga loyuñā e silaga. ²⁷ Ana e lepas na sur la naþa pe mekik ruru re nena poli, yoko taþatete nena tai va loyuñā e nene pogos tai, a yar ai naþa kila yuñāena naþa na mawaena pona na visokanena, yoko naga mēna ga taþatete va loyuñā ea. La naþa navaen loyuñā, naga la ga naþa kiela kia, narin sipsip siri sike loyuñā e kiena Tus na Malena rui.

22

Purþes nen wii na malena

¹ Siraunia, navisi kilologia purþes nen wii na malena pan inu. Nepisu kana wii wo nena, merarava na merarava, mlau siar e yo wa kiena ne Ntewa naþa Narin Sipsip sike ea. ² Kana wii ne mlau pano, kana yo naþa mlau pa ea mlau nena pa likan pupia mrpa na pulkumali viu naþa Yerusalem. Wii na malena nene mlau sanene pano, a purþes nen lak na malena lala asuñāl asike lepas luwoka. Laki la nene apo paþisi, komin naþa aþar mrasa e kupario make ga, yam lualima yam taaga pa lua [12] e kas taaga. A mās mēna lala, apowo paþisi, komin naþa akilia akila ruru maiena kien yolai na purvanua make ga na yomarava.

³ Sanene, yoko þelaga viowa la kiena ne Yermare na kila kareen sur make ga, yoko e pulkumali nene naga peraga narui. Narin sipsip sike e yo wa kiena ne Ntewa e yo nene, a pulen ga kiena yar lala naþa kiela yuñāena, amlot lue ga e silaga. ⁴ Asike ga lavisinia, a asiri kiena kia sike e piamenala. ⁵ E yo nene, pe yemalolo re si poli, yo merarava make silaga, a pe yomerarava na kap vivaga re tai poli, pona mrae. Peraga. Suþe Ntewa ga pe purþes nen yomerarava naþa tegoli ruru ke yo nene, a naga þere kiena yeririna la naþani, pisir plan la ape þarin suþe na visuaren sur make ga.

Nawasup̄eena kiena ne Yesu

⁶ Ana navisi naḡa pis pan inu, sape “Sur la naḡa opisuia pona omloge, ape lelaga paḡisi, a yoko aim ave lelaga make nena napo. Kieta Sup̄e keviu, naga Ntewa naḡa navisawalena na sumo lala amiyuḡae e kiena ninuna, naga pitetalia imimi kiena navisi lala mepim moḡalivin ko vena mekopian ko e sur la nene. Naga kila sanene komin naḡa naga sinenan sape kiena yeririna lala monar akilia sur la naḡa yoko ve ve piavi re aim aḡalivi.”

⁷ A visena kiena ne Yesu e lele nene pa pan kiena yeririna lala sanini, sape “Avisuaria! Ve ve piavi re, neimin noḡalivin amiu sina. Yar naḡa tarar visena la nene ḡarera, naḡa apisawal sike e kiau tus wa nene, yoko wo van vaḡisi, yoko naga loge wo vaḡisi.”

Yoane pis maro

⁸ Inu naḡa nepisu sur lala nene, nemloge visena la nene, inu yermarua Yoane. A pogos naḡa nepisu make pae, nemloru nekinaḡ e lana navisi naḡa naga kipian inunia, nemloge sane sineun nesape nelotunia. ⁹ Ana naga pisaluḡar inu, sape “Toko, ve okila re sanene. In ḡena nepe yar na yuḡaena kiena ne Ntewa ga, sanene ko omio womla la naḡa navisawalena la nanua sumo, amio ḡena yar taḡena la naḡa apuarar ruru ke visena na tus wa la nene. Popon telotun kieta Ntewa naga taaga ga.”

¹⁰ A naga pisa ḡena visen taḡena pan inu, sape “Ve owarwan re navisawalena lala naḡa sike e tus nene. Pog pimi ke lavis narui, popon yar la akilia ya naḡa asuḡa apisa ke ne. ¹¹ Yar naḡa yepena ma yagogena, yoko kila kiena ḡelaga viowa va viowa laa sane, yoko kororaki na kiena mlamulen viowa lala va viowa ve keviu manene laa. Ana yar naḡa loge, yoko kiena yuḡaena mesmes lala aimi awo vaḡisi, yoko kiena ḡelaga wo lala aim ave wa ruru nenaga.”

¹² Visena kiena Yesu e lele nene, naga sanini, sape “Avisuaria! Nepimin ke naḡa ve ve piavi re nenaga noḡalivin amiu. Neimi nemio kiau nalaen wo lala naḡa powo, naḡa yoko nekian plan va yar lala taveve yuḡaena wo la naḡa akila pan inu. ¹³ Inu ḡesia a inu maro, inu nasumo a inu nasirau, inu nasiarena a inu naluasia na sur make ga.

¹⁴ “Ve ve piavi re, yoko pupia navisa ruruena imi ḡalivin ruru nena kiau yeririna lala. Apuvan ruru ḡala kulsota lala, amiyowau ruru rui, ana akilia ava awarpo yo e pulutava vena ava loyuḡa e pulkumali wa kiena ne Ntewa, akilia ava atol purlaki na malena. ¹⁵ Ana yar taḡena la mokliu naḡa tapatete avam loyuḡa. Nane yar la naḡa asuḡa apa kar ga sane lokul lala, amio la naḡa aḡar kimi, amio la naḡa ataḡa kolau amio lau, la naḡa aḡeḡar yaru, la naḡa amlotun nono lala, a la naḡa sinelan asape akila ḡelaga lala na visokanena.

¹⁶ “In na Yesu, nemligan navisi nene pimin vena visawal visena la nene van ko, vena okilia ova ola va kiau suḡare make ga. Navisaarena naḡa apisaar asape molue kome lus kiena ne yermarua Parin Sup̄e Tepet nanua, in ne nanini. In na nepe verue naḡa Melag, naḡa pisawal ke sape lavis yelagi imi warpoyo narui.”

¹⁷ Ninuna ne Ntewa mloge visena nene, pisawal pa Yesu sape “Pogaga, okilia oimi!”

Sira naḡa na talopaena amio, sape “Ee, popon oim narui!”

A yar ai naþa loge visena la nene, popon naga mēna visawalia, visave “Ake Yesu, visae oim ga rui!”

Yar naþa loge moto karia, avietava vania vena kilia vam loyurña. Yar naþa sinenan imiena, yoko naga kilia tol mēna wii na malena, sa naþa kiena nalaena tai naþa pimi ga sa ga nene.

¹⁸ Ana nevisa visena mārera tai van amiu naþa yoko aloge visena lala na visawalena lala na tus wa nene. Visae yar tai sukol si visen taþena tai to metavan naþa sike pa rui, yoko Ntewa kila naga war naloge viowaena make ga naþa tus nene pisa ke pa rui. ¹⁹ Pona visae yar tai lalua si visena laþas naþa sike pa rui, yoko Ntewa lalua si lalimana vetania naþa sike e purlaki na malena, yoko naga taþatete tol sur wo la sa naþa tus wa nene sape asike loyurña e pulkumali wa.

²⁰ Naga naþa pisawal visena la nene, pisape “Sa ke nene narui. Ve ve piavi re, yoko neim nomālivin amiu.”

A sitomena kiena ne yeririna kiena ne Ntewa lala, asape “Visae ve sa nene, wo vaþisi. Awis Yesu, oim vilaga!”

²¹ A visena maro na lepa na sunena na kiau mēniena, in yermarua Yoane nemlen nesape yoko lemamiēna wo kiena kieta Suþe Yesu sike amio amiu, kam yeririna lala kiena ne Ntewa.

Sanene.